LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameane, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԲԺՇԿԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 1 JUILLET 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3771 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՏԷՐ ԴՈՒՐՍԷՆ, ԱՆՏԷՐ ՆԵՐՍԷՆ

Լուր մը՝ տեղական թերթերէն.

— «Ֆրանսայի Հրէական Ընկերութեանց Դաշնակցութեան խորհուրդը լիագումար նիստ կազմելով 1938 յունիս 23ին, որոշեց իր զայրալից բողոքը ուղղել Գերմանիոյ հակահրէական յարաձուն խստութեանց դէմ, որոնք իրենց զարհուրանքով եւ խայտառակութեամբ կը փերազանցեն ինչ որ կրնային երեւակայել առողջ մտքով մարդիկ:

Ժողովը կը հաստատէ թէ Հրեաները օրէնքէ դուրս հռչակելէ վերջ, Գերմանիա կատաղօրէն կը ձգտի անոնց բնաջնջումին: Եւ առիպողական կոչ մը կ'ուղղէ աշխարհի եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի հանրային կարծիքին, որ երբեք չի վարանիր իր ձայնը բարձրացնել յանուն արդար դատերու, որպէսզի պախարակէ այս խայտառակութիւնը»:

Դուք ալ կարդացէք եւ դատեցէք,— Ահաւասիկ հալածական ժողովուրդ մը, որ ունի ընկերութիւններ, *եւ այդ ընկերութիւններէն կազմուած* Դաշնակցութիւն մը, *ունի* գործադիր խորհուրդ, *որ ժողով կը գումարէ պարբերաբար, իր չարն ու բարին դատելու, բողոքներ բանաձեւելու, զանազան ձեռնարկներ կատարելու համար:*

Եւ բարեհաճեցէք պահ մը ձեր նայուածքն ուղղել դէպի հայկական հորիզոնը, սկսելով Փարիզէն:

Անշուշտ աւելի բազմաթիւ են մեր «ընկերութիւնները»— կուսակցութիւն, Հայրենակցական կամ Երիտ. Միութիւն եւ ուրիշ ինչ որ կ'ուզէք:

Բայց, ո՞ւր է անոնց «Դաշնակցութիւնը»,— կազմակերպութիւն մը կեդրոնացեալ եւ կեդրոնաձիգ, իր գործադիր խորհուրդով, որ «լիագումար ժողով» կազմէր, ընթացիկ հոգերու կամ բացառիկ տագնապներու առթիւ...

Զար բերաններ աղածի կարդ անցուցած են մեր առեւտրական ճարպիկութիւնը, ըսելով թէ մէկ Հայը երեք Հրեայ կ'արժէ:

Բայց եթէ Հրեան կը գերազանցենք առեւտուրի հրապարակին վրայ, ինչո՞ւ պիտի անճրկէինք, անկէ վար պիտի մնայինք համբային ասպարէզին մէջ:

Չէ՞ որ, երկու պարագաներուն մէջ ալ, ուշիմութիւնը, աշխատանքը եւ յարատեւութիւնը կը կազմեն բուն արժանիքը:

Արդ, այս երեք յատկութիւններէն ո՞րը պակսած է մեզի, անհատական կեանքի մէջ:

Եւ ինչո՞ւ պիտի պակսի, երբ կարգը կուգայ հանրային հոգերու: Բուն բառով՝ ինքնապաշտպանութեան:

Ե՞րբ մեր միտքէն անցաւ իրար գալ, սա վերջին երկու տարուան յարաճուն տագնապներուն առեն:

Ամբողջ ղեկավարութիւն մը փոխուեցաւ Հայաստանի մէջ, ըմբոստացուցիչ, դժոխային պարագաներու տակ, առանց ասպարէզի եւ տարիքի խտրութեան,— եւ մարդ չշարժեցաւ տեղէն: Շշուկ մը անգամ չլսուեցաւ, գոնէ իբրեւ մարդկային շարժուձեւ (ժէսթ):

Ընդհակառակն, հայրենասէր կոչուած մարդիկ պատի՛ւ սեպեցին կա՛մ իրենց պատեանին մէջ կծկուիլ, եւ կամ անպատկառ, չնական քրքիջներ արձակել, անգամ մը եւս մեռցնելով բռնօրէն մահացած, խոշտանգուած, արդելափակուած կամ աքսորական զոհերը: Զոհեր որոնք, ամէն պարագայի մէջ, իրենց իսկ փառաբանած նպատակներուն կը ծառայէին, եւ ինկան այդ ճամբուն վրայ, ոչ թէ Դաշնակցութեան սեւ աչքերուն համար:

Աղբին, Ալեքսանտրէթի եւ ամբողջ Սուրիոյ մէջ, անըմբռնելի, անթափանցելի դաւ մը լեղի քամել կուտայ հազիւ տեղաւորուած ժողովուրդի մը: Ամբողջ բազմութիւններ խուճապի մատնուած են արդէն, եւ ճար մը, լոյս մը, ելք մը կը փնտռեն, փարատելու համար ահաւոր մղձաւանջը:

Դարձեալ նոյն անշարժութիւնը: Նոյն անբանացած, ամարդի վիճակը:

Կարծես թէ հարցը կապ չունի սա տարագիր ժողովուրդի մէկ մասին սպառնացող պատուհասի մը հետ, այլ հեռաւոր Ճափոնի մէջ պատահած երկրաշարժ մըն է,— փոթորիկ մը՝ Կուաթէմալայի կամ Հրոյ Երկրին մէջ:

Կ'ըսե՛ն թէ մէկ-երկու ծանօթ երեւելիներ դիմեր են ձեռնհաս իշխանութեան, ընդունուելով այս կամ այն պաշտօնատարին կողմէ:

Ե՞րբ գացեր են: Որո՞ւ դիմեր են: Ի՞նչ են ըսեր: Ի՞նչ պատասխան ստացեր են: Կը բաւէ՞ ինչ որ ըրեր են:

Չէ՞ր արժեր լուսաբանութիւններ հաղորդել այս մասին, եթէ ոչ հրապարակաւ, գոնէ ներկայացուցչական ժողովի մը մէջ:

Ժամանակին աշխարհ իրար անցուցինք, երբ գործադրկութեան, 10 առ հարիւրի կամ զինուորագրութեան հոգեր ունէինք, այն ալ միայն այս գաղութին մէջ: Ժողովներ, բանաձեւեր, ձեռնարկներ...

Ալեքսանտրէթի գաւառին, 30 – 35,000 *հոգինոց համրանքին, թերեւս ալ Հալէպի* (60,000) *եւ սուրիական ուրիշ շրջաններու բազմութեանց ազգային եւ ֆիզիքական մտահոգութեան խնդիրը քանի մը հարիւր զինուորցուներու հարցին չա՞փ ալ արժէք չունի:*

Տակաւին առջի օր Հալէպէն թղթակցութիւն մը կ'ըսէր թէ «անհրաժեշտ է ժամ առաջ խորհիլ գաղութներու աջակցութեան մասին, անակնկալի չմատնուելու համար»:

Միւս կողմէ, տնտեսական թշուառութեան ձայներ կը հասնին եւ դիմումներ կատարուած են Բարեգործականին:

Ո՞ւր է որ եւ է բարենշան երեւոյթ, որ հաստատէր թէ մարդիկ կ'ըմբռնեն անցուդարձը, կը զգան տագնապին խորութիւնը, եւ կը գործե՛ն:

Որ եւ է առեն եղա՞ծ էինք այսքան անտէր, ներսէն թէ դուրսէն: Տերով եւ երիտասարդով... **Շ.**

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՉԿԱՏԱՐՈՒԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Ազգաժողովին Յանձնախումբը կը վերադառնայ

*«Տէյլի Թէլէկրաֆ»*ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ժընեւէն, երեքշաբթի օրուան թուականով.—

Ազգաժողովին կողմէ կազմուած միջազգային յանձնախումբը, որ պիտի հսկէր Ալեքսանտրէթի Սանճաքին առաջին ընտրութեանց, Եւրոպա կը սպասուի յառաջիկայ երկու շաբաթներու ընթացքին. հետեւաբար ընտրութիւնները երբեք պիտի չկատարուին:

Յանձնախումբը դադրեցուց արձանագրութիւնները եւ ընտրական պատրաստութիւնները, ինչպէս հաղորդած էի արդէն, տեղեկացնելով Ազգաժողովին թէ մինչեւ որ հակառակ հրամաններ չստանայ հինգշաբթիէն առաջ, պիտի չշարունակէ ցանկերու արձանագրութիւնները եւ ընտրական նախապատրաստութիւնները:

*Յանձնախումբը ժողովրդականութիւն գտած չըլլալով կարգ մը շրջաններու մէջ, կը կարծուի թէ իր մեկնումը պիտի դիւրացնէ Սանճաքին կացութիւնը: Ամէնէն կարեւոր պարագան այն է, սակայն, որ*հարքուած պիտի ըլլայ գլխաւոր խոչընդոտը՝ փրանքեւթուրք բանակցութեանց ճամբուն վրայ: *Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ընդհարման ամէնէն լուրջ պատճառը—Սանճաքի երեսփոխանական ժողովին մէջ Թուրքերուն տրուելիք աթոռներու թիւը— այսպէս մէկդի դրուելով, հաւանաբար տեղական ինքնավարութեան նոր ձեւ մը պիտի գտնուի փոխադարձ համաձայնութեամբ:*

Կարելի է գրեթէ ստոյգ նկատել որ միջազգային ընտրական յանձնախումբը երբեք նոր հրահանգներ պիտի չստանայ Ժընեւէն, որ փոխէ մինչեւ հինգշաբթի օր իր աշխատանքները դադրեցնելու որոշումը:

*** Դարձեալ Ժընեւէն կը հեռագրեն յունիս 29 թուականով (չորեքշաբթի).—

Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարը յունիս 26 թուակիր հեռագիր մը ստացաւ Ալեքսանտրէթի միջազգ. յանձնախումբի Նորվեկիացի նախագահէն՝ Պ. Ռայնէրսէ, որ կը տեղեկացնէ թէ յանձնախումբը որոշած է փակել իր աշխատանքները եւ թէ վերջակէտ դրած է արձանագրութեանց: Կը կարծուի թէ յանձնախումբը Ժընեւ պիտի վերադառնայ մօտերս:

Թուրքիա եւ Ֆրանսա համաձայնած են արդէն

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ բանակցութիւնները յաջողութեամբ կը շարունակուին արտաքին նախարարին եւ Փարիզի թրքական դեսպանին միջեւ, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ հաստատուելիք Ֆրանսական եւ թրքական զօրամասերու քանակութեան մասին: Նախարարը եւ դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցան առջի օր:

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունիս 29 թուականով.— *Լաւատեղեակ աղբիւրէ քաղուած լուրերու համաձայն, Ֆրանսայի հետ բանակցութիւնները* կատարեալ համաձայնութիւն յանգած են բոլոր վիճելի կէտերու մասին: *Համաձայնութեան պայմանները պիտի հրատարակուին այս շաբթուան ընթացքին:*

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ԵՏ ԿԱՆՉԵԼ 10,000 ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ԵԹԷ...

Անգլիա միշտ կը ճնշէ

»»»» • ««««

Անգլիական կառավարութիւնը կը շարունակէ ճնշել Իտալիոյ վրայ, որպէսզի իր ազդեցութիւնն ի գործ դնէ, դադրեցնելու համար Զօր. Ֆրանքոյի օդանաւերուն յարձակումները անգլիական նաւերու դէմ: Կ'ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքօ հաւաստիքներ տուած է անգլիական գործակալին միջոցաւ, որ Լոնտոն գնաց, զանոնք իր կառավարութեան հաղորդելու համար: Տրուած պատասխանը գոհացուցիչ կը համարուի:

Զրոյցի մը համաձայն, իտալական կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնած է ետ կանչելու 10.000 *իտալացի կամաւորներ, պայմանաւ որ Անգլիա փոխառութիւն մը տրամադրէ իրեն եւ անմիջապէս ճանչնայ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը:*

Զօր. Ֆրանքոյի օդան. գլխաւոր կայանը Մայորքա կղզին ըլլալով, Անգլիոյ աշխատաւորականները եւ ազատականները կը պահանջեն պաշարել զայն անգլիական մարտանաւերով: Պ. Չէմպըրլէն մերժեց այս պահանջը, եւ նախընտրեց իտալական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այս կէտին վրայ: Կը կարծուի թէ Մուսոլինի այս անգամ գործնապէս պիտի միջամտէ, Անգլիոյ գոհացում տալու համար:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ հարցումներ եղան այս մասին, բայց վարչապետը մերժեց պատասխանել: Բայց եւ այնպէս իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հռոմի անգլիական դեսպանը լուրջ դիտողութիւններ ուղղած է Իտալիոյ արտաքին նախարարին, որուն հետ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ առջի օր: Նոյն աղբիւրին համաձայն, դեսպանը այս առթիւ յանձնած է Պ. Չէմպըրլէնի անձնական նամակը՝ ուղղուած Մուսոլինիի: Կ'ըսուի նաեւ թէ բարեկամներ հասկցուցած են Մուսոլինիի որ եթէ Պ. Չէմպըրլէն չյաջողի պաշտպանել անգլիական նաւերը, կրնայ պաշտօնէ քաշուիլ եւ իր տեղը տալ ոչ-բարեկամ վարչապետի մը:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, այս հարցերու մասին:

*** *Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Սպանիոյ մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Ֆրանքոյի զօրքը յառաջ կը խաղայ Միջերկրականի ափերուն վրայ, դէպի Քասթէլյոնի հարաւակողմը:*

—o—

ՓԱՐԻԶԻ *քաղաքապետական խորհուրդին ելմտացոյցի տեղեկարերը առջի օր կարդաց իր զեկուցումը, որուն համաձայն այս տարի բացը պիտի ըլլայ* 900 *միլիոն ֆրանք:* 1936*ին* 706 *միլիոն էր: Տուրքերը աւելցնելու տեղ մնացած չըլլալով, տեղեկարերը կ'առաջարկէ լայն կրճատումներ կատարել:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ ...

Անքաւելի՛, անպարտկելի մեղք մը գործուեր է Պուքրէշի մէջ, **1918** յունիս 11ին, օրը ցերեկով:

Երեւակայեցէք,— ինչպէս ամէն տեղ, Պուքրէշի մէջ ալ Դաշնակցականները Մայիս **28**ի տօն են սարքեր, մեծ հանդիսաւորութեամբ: Նախագահը՝ ընկեր Դրօ, բանախօսը՝ ընկեր Ս. Սրենց:

Այդ ոչինչ:

Հանդէսին ներկայ են եղեր Ռումանիոյ առաջնորդը, Յուսիկ արք. Զօհրաբեան, եւ հայ կաթողիկէ թեմին առաջնորդը, Հ. Սահակ Կոգեան:

Այս ալ ոչինչ:

Ընկեր Դրօ, որ երբեւէ նախագահական շնորհն ալ նոյնքան վարպետօրէն կը վայլեցնէ ինչպէս, երբեմն, մաւզերը, բանախօսելու կը հրաւիրէ նաեւ երկու Առաջնորդները:

Հ. Ս. Կոգեանի համար նորութիւն մը չէ այս պարագան, ինչպէս ուրիշ կաթողիկէ Հայրերու համար, Մխիթարեան կամ Լեւոնեան:

Նորութիւնը — գայթակղեցուցի՛չ, աններելի՛, եպերելի,— այն է որ Հայոց Առաջնորդն ալ կ'ընդունի հրաւէրը եւ կը խօսի՛: Կը խօսի ու կը փառաբանէ, կը պանծացնէ՛ Մայիս **28**ը.

— « *Միայն ներկայ եմ այս հանդէսին, բայց րոպէն այնքան փառաւոր է, առիթը այնքան նուիրական, որ ոչ միայն չեմ ուզեր մերժել նախագահին առաջարկը, այլ կ'ուզեմ խօսիլ եւ պիտի խօսիմ:*

Հայ ժողովուրդը միշտ եղած է ազատատենչ եւ պահած է իր այդ բընազդը իր պատմութեան ամէնէն դըժընդակ րոպէներուն իսկ: Մեր պատմութեան մէջ կան ծանօթ ու անծանօթ բազմաթիւ հերոսներ որոնք առ ոչինչ դրելով իրենց կեանքը, պայքարած են ազատութեան համար: Հայը կոչեան յիշեց Երուանդ Հայկազնը, ես կը յիշեմ Գէորգ Մարզպետունին, Թէոդորոս Ռշտունին, Թորոս Լեւոնին, Դաւիթ Բէկը եւ ուրիշներ, որոնք կուրծք տուին իրենցմէ անհամեմատ աւելի զօրաւոր թշնամիներու դէմ ու յաճախ յաղթեցին:

Հայ ժողովուրդը ամէն բան տուած է ի խնդիր իր ազատութեան»:

Յուսիկ արք. աւելի մեծ մեղք մըն ալ գործեր է,—արտասանելով «Ազատն Աստուած»ի վերջին տունը.

Ես մինչ ի մահ, կախաղան,
Մինչեւ անարգ մահու սիւն
Պիտի գոռամ, պիտ գոչեմ
Անդադար ազատութի՛ւն...

Եւ աւելի ոգեւորուած, բացագանչեր է.

— « *Սիրելի ժողովուրդ, ես կասկած չունիմ թէ՝ Հայութիւնը, որ տըւաւ իր ծոցէն այնքան անձնուէր, հին ու նոր հերոսներ, Մայիս 28ը կերտող զինուորներ, ամէնէն անծանօթներէն մինչեւ ամէնէն համբաւաւորները, կռուի դաշտին մէջ նահատակուածներէն մինչեւ անոնց ողջ մընացող ընկերները, Դրօներն ու իր նըմանները, այդ հայութիւնը միշտ հաւատարիմ իր ազատատենչ իտէալին, օր մը կը հասնի անոր: Կեցցէ ուրեմն ազատասէր հայ ժողովուրդը:*

Կեցցէ՛ ազատութիւնը »:

Եպիսկոպոսներն ու վարդապետները փախչելով կը փախչին ոչ միայն Մայիս 28էն, այլեւ Ապրիլ Տասնըմէկէն (բայց ոչ «*Լէպլէպիճի*»էն):

Անշուշտ Յուսիկ արք.ի դաւանանութեան պատճառը այն է որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը խեղդած են (ներողութիւն... յանկարծամահ եղեր է ...):

Բայց ինչո՞ւ աներկիւղ:

Կարելի չէ՞ անմիջապէս դատաստանական խորհուրդ մը կազմել բոլոր ռամկավար, հնչակ, բոլշեւիկ եւ ուրիշ «ազգասէր» խմբագիրներէն, յօդուածագիրներէն, ճառախօսներէն եւ փրկիչներէն,— բոլոր անոնցմէ որ չեն հաւատար կաթողիկոսին սպանութեան, եւ հրապարակաւ դատել Ռումանիոյ առաջնորդը:

— Երիտասարդներ ալ կան չհաւատացողներուն մէջ:

— Անոնք ալ թող այդ «ազ-ազգալ» ժողովականներուն ծխախոտի մոխիրները ժողվեն եւ ցրուեն իբրեւ խունկ:

ՎԱՀԷ

ՈՐ ԴԻՍՈՒՄ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Առջի օր Փարիզեան շրջանի ժողովրդական ճակատի դիւանէն պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ ներքին նախարարին եւ պարզեց ոստիկանական վարչութեան կողմէ յարուցուած բազմաթիւ դժուարութիւնները, Ֆրանսա բնակող օտարականներու մասին: Այս առթիւ բողոքեց Ֆրանսայի եւ ժողովրդապետութեան բարեկամ օտարականներու արտաքսումներուն դէմ:

Նախարարը խոստացաւ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի ձեռնհաս իշխանութիւնը մարդասիրութեամբ վարուի: Նախարարը միեւնոյն առեն հաւաստեց թէ բոլոր մասնաւոր պարագաները պիտի քննուին, համապատասխան լուծում տալու համար:

Մահապատիժ լրտեսութեան դէմ

Նոր հրամանագիր մը պարզելով «օտար տեղեկատու գրասենեակներու գործունէութիւնը մեր երկրին մէջ», եւ այս առթիւ յիշելով մահապատիժներու հաստատումը դրացի երկիրներու, մասնաւորապէս Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, կը բացատրէ թէ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած պատիժները անբաւական են, խափանելու համար օտար լրտեսներու գործունէութիւնը:

Հետեւաբար, այսուհետեւ մահապատիժը պիտի գործադրուի նաեւ խաղաղութեան առեն, լրտեսական ոճիրին դէմ: Մահապատիժ կրնայ գործադրուիլ նաեւ այն ոճիրներուն առթիւ որ կը գործուին պետութեան արտաքին ապահովութեան դէմ:

*** *Ուրիշ հրամանագիր մը կը ջնջէ թիապարտութիւնը: Անոնք որ տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած են, այլեւս Կուեանա պիտի չղրկուին, այլ իրենց պատիժը պիտի քաշեն արգելարանի մը մէջ, ենթակայ՝ աշխատանքի եւ լռութեան (գիշեր ցերեկ): Խցարգելութիւնը երեք տարի պիտի ըլլայ անոնց համար որ տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած են ցմահ, երկու տարի՝ եթէ պատիժը առ նուազն տասը տարի է, եւ մէկ տարի՝ եթէ տասը տարիէն վար է: Պայմանաւոր արձակում չկայ տաժանակիր աշխատանքի համար:*

10,000,000,000 ֆրանքի նոր փոխառութիւն մը

—o—

Հրամանագիր օրէնքներու չորրորդ շարքին (107 *օրէնք*) *մէկ հրամանագիրը կ'արտօնէ* 10 *միլիառ ֆր.ի նոր փոխառութիւն մը կնքել Պանք տը Ֆրանսէն*

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ այս հրամանագիրը եւ ուրիշ ելմտական օրէնքներ նպաստաւոր տպաւորութիւն չձգեցին սակարանին վրայ: Հրատա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ԱՏՏԻԿՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԵՒ ՄԵՐ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ

Ա.

Զօրըրդ դարու երկրորդ կէսին, Հայոց ազգային իշխանութիւնը մատնուած էր տագնապալից կացութեան մը: Բազմատեսակ էին այդ անկման պատճառները, բայց ամէնէն վճռական դերը խաղացիններկուքը միայն.— ներքին ու արտաքին: Ներքին՝ Հայ նախարարներու ըմբոստացումը ազգային սեփական իշխանութեան դէմ. արտաքին՝ Յունաց եւ Պարսից թշնամական փոխադարձ յարաբերութիւնները եւ տեւական կռիւները, որոնց թատերաբեմը դարձած էր Հայաստանը:

Հայոց պետական իշխանութիւնը, դժբախտաբար, տակաւին չունէր այն ուժն ու զօրութիւնը՝ որ կարենար զսպել ոչ միայն ներքին պառակտումները, այլեւ արտաքին յարձակումները եւ պաշտպանել երկրի սահմանները:

Եւ անշուշտ հայ պետականութեան այս քաղաքական տագնապը լայնօրէն կը սատարէր Հռոմի արեւելեան կայսրութեան եւ Տիզբոնի աշխարհակալական տենչերուն:

Երեսուն տարի, Արեւելքի այս երկու հզօր պետութիւնները, արիւնալից բախումներէ վերջ համաձայնութեան եկան եւ 387ին Հայաստանը բաժնեցին երկու մասի.— Արեւելեան Հայաստան եւ Արեւմտեան Հայաստան: Արեւելեան Հայաստանը ինկաւ պարսկական լուծի տակ, իսկ Արեւմտեանը՝ Բիւզանդականի: Հայութիւնը երկու տարբեր լուծերու տակ, ինչպէս եւ քաղաքականապէս երկու տարբեր հակումներ սկսաւ սնուցանել: Ազգային ամբողջութեան եւ միութեան գաղափարը, առաջին անգամ ըլլալով մեծագոյն հարուած ստացաւ:

Այդ ծանր օրերուն Արեւմտեան Հայաստանի թագաւորն էր Արշակ Գ., որ կարճատեւ գահակալութիւն մը ունեցաւ եւ վերջացաւ իրմով, իսկ Արեւելեան Հայաստանի թագաւորութիւնը երեք Արշակունիներու՝ Խոսրով Գ., Վռամշապուհ եւ Արտաշէս Գ. գահակալներու միջոցաւ, բաւական երկար ատեն դիմացաւ:

Սակայն վերջին թագաւորի՝ Արտաշէս Գ.ի մեղկ ու հեշտասէր բնաւորութիւնը ըմբոստութեան մղեց հայ նախարարները, եւ հակառակ հոգեւոր իշխանութեան միջամտութեան ու ջանքերուն, անկարելի եղաւ կասեցնել Հայոց պետական կեանքի փլուզումը: Պարսից արքաները օգտուելով Հայոց ներքին վէճերէն ու խռովութիւններէն վերջին հարուածը տուին եւ փշրեցին զայն: Այսպիսով երկու հայկական հատուածներն ալ ինկան օտար լուծի տակ:

Ահա, ըստ ժամանակակից պատմիչներու տուած տեղեկութեանց, Հայոց քաղաքական կեանքի ամէնէն եղերական շրջաններէն մէկի տխուր պատկերը: Անուհետեւ մեր պատմութեան ծոցէն բարձրացող ծուխն է, որ մեզ յաճախ խեղդած է:

Սակայն այստեղ ուշադրութեան արժանի կարգ մը կէտեր կան, որ պէտք է կանգ առնել եւ ընդգծել:

Ուրեմն, Հայոց Պարթեւ Արշակունեան գահակալները 62էն մինչեւ 428 թուականներուն համազգային պետութեան եւ անկախութեան ճրագը վառ պահել. նուիրուիլ ներքին բարեկարգութեան, սատարել հայ մշակոյթին, գիրերու գիւտին եւ Հայաստանին տալ հայկական ինքնատիպ պատկեր: 387ին, երբ Հայաստանը բաժնուեցաւ եւ 428ին, երբ հայ պետական ուրոյն կեանքը գոյութեան իրաւունքէ զրկուեցաւ, շուրջ հինգ հարիւր տարի, մինչեւ 885, Բագրատունեան հարստութեան յարութիւնը, հայ ժողովուրդը քաղաքացի էր, դարձաւ հպատակ, իրաւատէր էր՝ դարձաւ իրաւազուրկ, անկախ ու ազատ էր՝ դարձաւ անազատ: 885ին միայն, երբ Աշոտ Բագրատունին արաբական ամիրաներու թուլութենէն օգտուելով հիմ դրաւ հայկական կիսանկախ թագաւորութեան մը, Հայոց քաղաքական կեանքը կրկին ըսկսաւ վերակենդանանալ: 1064ին մայրաքաղաք Անին կործանեցաւ սելճուքեան արշաւանքներէն: Սակայն Բագրատունեաց թագաւորութիւնը իր գոյութեան 179 տարիներու ընթացքին, բացի մշակութային արժէքներէն, դարձաւ Վասպուրականի Արծրունիներուն համար քաղաքական յենարան մը: 1021ին Սենեքերիմ Արծրունիի գաղթը դէպի Սեբաստիա, սելճուքեան արշաւանքներէն ազատելու մտահոգութեամբ, Արծրունեաց թագաւորութիւնը քաղաքական իշխանութեան մը կորիզ դառնալու յոյսէն զրկեց ամէնքը:

Արաբական տիրապետութիւնը 640ին, ապա 1021ին սելճուքեան արշաւանքները մեր հայրենիքը վերածեցին ծխաշունչ աւերակներու: Ժողովուրդն ու ազնուական դասը հեռացան իրենց բնիկ երկրէն եւ գացին հաստատուեցան բիւզանդական կայսրութեան եւ Կիլիկիոյ մէջ, ապահովութիւն գտնելու համար: Կիլիկիոյ մէջ կազմուեցան հայկական մանր իշխանութիւններ եւ 1080ին Ռուբէնի ձեռքով հիմ դրուեցաւ Ռուբինեան հայկական հարստութեան:

Հայոց քաղաքական իշխանութեան վերարծարծումը Բագրատունեաց թէ Արծրունեաց եւ Ռուբինեանց ձեռքով, դժբախտաբար չստացան համազգային արժէք, այլ մնացին մասնակի նահանգային իշխանութիւններ, կիսանկախ գոյավիճակով: Մէկ պետութիւն, մէկ հայրենիք եւ մէկ գահ, 387էն ի վեր այլեւս չունեցանք: Մեր ազգային քաղաքական միութեան գաղափարը միշտ ալ մնաց փշաթելերու մէջ:

Սակայն քաղաքական իշխանութեան խորտակումը առաջին գծի վրայ դրաւ ուրիշ ազդակ մը,— մշակոյթը, որ հայութեան քաղաքական մտքի վերածնութեան ջահը առաւ իր ծոցին մէջ: Հայութեան մշակութային բարձրութիւնը հնարաւորութիւն տուաւ անոր բիւզանդական, պարսկական, արաբական, սելճուքեան եւ մոնղոլական տիրապետութեանց տակ, պահելու իր ցեղագրոյժ պատկերը: Այս մշակութային վեհապետութեան մէջ, անտարակոյս Հայոց ազգային եկեղեցին ու հոգեւորականութիւնը մեծ դեր կատարեցին: Մեր մշակոյթը, իր համազգային տարողութեամբ, կրցաւ միացնել բոլոր հայ սիրտերը, բոլոր լուծերուն տակ: Ապացոյց որ մեր մշակութային ոսկեդարը զուգադիպեցաւ մեր քաղաքական անկման օրերուն: Անկում՝ քաղաքականօրէն, լուսակերտ՝ մշակութային տեսակէտով: Մեր ոսկեդարը քաղաքական անկման խաւարէն չստացաւ իր ոսկի վարսերը, այլ հայ մորմոքած ու ստեղծագործ հոգիներէն: Հայ հոգեւորականութիւնը իրբեւ առաջնորդ ու մտաւոր դաս, կըրցաւ իրականացնել ամենայն Հայոց միութեան գաղափարը, յետագայ փորձութեանց դիմանալու չափ:

Եւ մշակութային այս վերածնութեան օրերուն երկու հակոտնեայ շարժումներ ուրուագծուեցան հայկական հորիզոնին վրայ: Մէկը տիրապետողներու կողմէն, որ ճնշող էր, միւսը հպատակներու՝ հայութեան կողմէն, որ ինքնապաշտպանողական էր հիմնուած՝ հոգեւորզէնքերուվրայ: Աշխարհիկ իշխանութիւնը դէպքերու բերումով խորտակուեցաւ, իսկ հոգեւոր իշխանութիւնը ջանաց այդ անխուսափելի չարիքէն բարիք հանել եւ կազդուրել մեր ժողովուրդի ինքնագիտակցութիւնն ու դիմադրական ոգին

Դ. եւ Ե. դարերու դպրոցներու ցանցերը, քարոզչութիւնը, ինքնագիր եւ թարգմանական գրականութիւնը, ուսանողներու առաքումը դէպի Ամիտ, Մծբին, Եդեսիա եւ Բիւզանդիոն բոցավառեցին հայ ժողովուրդի ընդարմացած քաղաքական տրամադրութիւնները եւ լծուեցան վերածնութեան գործին, անոր մէջ տեսնելով անկախութեան վերականգնումի հեռանկարը:

Հայ ուսանողներու անդրանիկ խումբը Բիւզանդիոն հասաւ այն պահուն, երբ Բիւզանդիոնի հոգեւոր իշխանութիւնը պառակտած եւ քաղաքական իշխանութիւնը մխրճած էր անել պայքարի մը մէջ:

Այս նախնական անհրաժեշտ բացատրութիւններէն վերջ, մասնաւորապէս կ'ուզեմ Բիւզանդիոնի եւ մեր թարգմանիչներու յարաբերութեան այդ պահին վրայ կանգ առնել, այնտեղէն դիտելու համար Հայոց աշխարհի ժամանակակից դէպքերն ու բիւզանդական խառնաշխարհը:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանիոյ քառամեայ շինարարութեան ծրագրի գործադրիչ մարաջախտ Կէօրինկի պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ հետեւեալ յօդուածը Թուրքիոյ մասին.—

Արդի Թուրքիան կը պատկանի այն երկիրներուն, որոնք վերջին տասնամեակներուն այն համոզման եկած են թէ լաւագոյն է սեփական ուժերու վստահիլ քան օտարի օգնութեան: Այս երկրին մէջ, որ նոյնպէս պատերազմի եւ անոր հետեւանքներուն պատճառով մեծապէս տուժած է, մարդիկ կ'աշխատին մեծ թափով եւ ոգի ի բռին, ստեղծելու համար յաջողակ ազգային տնտեսութիւն մը: Անհրաժեշտ տնտեսաքաղաքական քայլերը ամփոփուած են հինգ տարուան ծրագրի մը մէջ: Ըստ այդ ծրագրին, գիւղատնտեսութիւնը, որ բնակչութեան 81.6 առ հարիւրին ապրուստը կը ճարէ, պիտի արդիացուի, տեղական արտադրութիւններուն վրայ հիմնուած ճարտարարուեստ մը պիտի ստեղծուի եւ փոխադրական ճամբաներու յաւելումը պիտի սատարէ երկիրը բանալու եւ անոր կարելիութիւնները օգտագործելու:

Բազմաթիւ տնտեսական քայլերը, որոնք Թրքական հանրապետութեան կողմէ կ'առնուին, կրնանք աւելի լաւ հասկնալ, երբ մօտէն դիտենք երկիրը եւ մարդիկը: Նախ եւ առաջ Թուրքիան շատ աւելի կարեւոր դեր մը կը խաղայ իբրեւ կամուրջ Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ: Այդ կամուրջը սակայն, խարսխած է եւրոպական ցամաքին վրայ, ընդհանուր Թրքական երկրին միայն մէկ երեսուներորդը կազմող տարածութեան մը վրայ, մինչդեռ ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած է դէպի Անատոլու, դէպի երկրին հին կորիզը: Թուրքիոյ ընդհանուր ցամաքային տարածութիւնը 762,763 քառակուսի քիլոմեթր է, այսինքն մէկուկէս անգամ աւելի մեծ քան Գերմանիան (առանց Աւստրիոյ): Սակայն բնակչութիւնը միայն 18 միլիոն կը հաշուեն, որ այսպէս համեմատաբար լայն կարելիութիւններ ունի յառաջդիմութեան եւ գործունէութեան: Թէեւ նախկին մայրաքաղաքը՝ Իսթանպուլը եւրոպական հողին վրայ կը գտնուի, շատ քիչ Թուրքեր կը բնակին եւրոպական մասին վրայ, իսկ 95,85 առ հարիւրը կը գտնուի Անատոլուի մէջ:

Թուրքիոյ տնտեսական վերաշինութեան աշխատանքներուն հիմը կը կազմէ հնգամեայ ծրագիրը, որ կը ձգտի առողջ խառնուրդ մը ստեղծել գիւղատնտեսութեան եւ ճարտարարուեստացումի: Ըստ ծրագրին առաջնորդներուն, նոր գործարաններուն մէջ միայն տեղական հում նիւթերը պէտք է գործածուին: Ինքնին հասկնալի է որ հնգամեայ ծրագիրը կը ձգտի նաեւ բարձրացնել հում նիւթի արտադրութիւնը: Այսպէս՝ օրինակ՝ ճակնդեղը կը մշակուի զանազան շաքարի գործարաններուն համար որոշ նախագծով եւ հրահանգներով: Նոյնպէս բամպակի արտադրութիւնը կը բարձրացուի, որով Թրքական բամպակեղէնի ճարտարարուեստը սեփական հում նիւթեր կրնայ ճարել: Միւս կողմէ Թուրքիան շարունակ բարձրացուց իր բամպակի արտածումները եւ լաւագոյն ճամբուն մէջ կը գտնուի իբրեւ արտածող երկիր մը:

1933ի վերջերը հնգամեայ ծրագրին ստեղծումին պատճառ հանդիսացան միջազգային տնտեսական տագնապը եւ Թրքական առեւտրական հաշուեկշիռին ցոյց տուած պակասը: Նախատեսուած է հաստատել հետեւեալ հինգ ճարտարարուեստի ճիւղերը կամ եղածները զարգացնել,— հիւսուածեղէնի, հանքային, բջջանիւթի(1), յախճապակիի եւ ապակիի ու քիմիական ճարտարարուեստները: Բամպակեղէնի ճարտարարուեստը, ինչպէս ըսուեցաւ, արդէն լաւ յաջողութիւններ ունեցած է եւ արտադրութիւնները երեք տեսակի բաժնուած են,— մեծ քանակութեամբ գործածուողներ-նուրբ ապրանքներ, սովորական գունաւոր կերպասներ եւ գունաւոր ապրանքներ միջակ տեսակի: Նկատելով որ դեռ շատ մը չհանուած հում նիւթերու գանձեր կը հանգչին Թրքական հողին տակ, անշուշտ հանքային ճարտարարուեստը պիտի կրնայ համեմատաբար լայնօրէն զարգանալ: Հանքածուխի շրջանէն 1937ին արդէն 1,588 հազար տակառաչափ (թոն) ածուխ հանուած է եւ գալիք երեք տարիներուն պէտք է տարեկան ընդհանուր քանակութիւնը բարձրանայ մօտ երեք միլիոն թոնի. նոյն թափով պղնձահանածոյի արտադրութիւնը 20,000 թոնի պիտի բարձրացուի: Քրոմի հանածոյի արտադրութեան մէջ Թուրքիա արդէն միշտ առաջին տեղը գրաւած է: Բջջանիւթի ճարտարարուեստի նախապայմաններն ալ կան Թուրքիոյ մէջ, որովհետեւ բաւականաչափ նախանիւթ կը գտնուի բջջանիւթային խաւաթուղթի եւ արուեստական մետաքսի պատրաստութեան համար: Յախճապակիի ճարտարարուեստին մասին կը խորհին փոքր աշխատանոցներուն ուժ տալով բաւականաչափ յախճապակի եւ կէս-յախճապակեէ առարկաներ երկրին մէջ պատրաստել: Վերջապէս քիմիական ճարտարարուեստը պէտք է ածուխին հետ կապուած հարցերով զբաղի:

Թուրքիոյ ճարտարարուեստացումի ծրագիրը անկասկած չափազանց լայն է: Կրնանք սակայն ըսել որ ան լուրջ մտածուած է եւ լրջօրէն կը գործադրուի, քանի որ նախ տեղական նախանիւթեր պիտի գործածուին եւ երկրորդ անհրաժեշտ դրամը պիտի ճարուի բնակչութեան խնայողութեան ուժով. ճարտարարուեստացումի քաղաքականութեան դեկը կը գտնուի ամբողջապէս պետութեան ձեռքը, որ կը վարէ զանազան ճարտարարուեստական ընկերութիւններ իր վերհսկողութեան տակ: Անհատական ձեռներէցութիւնը եւ մասնաւոր դրամագլուխը չքաւեցին առաջադրութիւններու մեծութեան հանդէպ:

Թուրքիոյ տնտեսութեան բնական հիմը կը կազմէ գիւղատնտեսութիւնը: Այդ պատճառով ամէն ուժ պէտք է ի սպառ դնել որ գիւղացիին կեանքի մակարդակը բարձրանայ: Այս նպատակին համար գործածուելու են շատ մը հողագործական գործիքներ ցորենի մշակումին, կենդանաբուծութեան ու անտառամշակութեան մէջ որպէսզի այդ մարդերուն մէջ բարեւաւում մը ստացուի եւ այս կարելի է միայն այն ատեն, երբ գիւղական ժողովուրդը հիմնապէս վարժութիւն ստացած է, բան մը սակայն որ դեռ շատ ետ կը մնայ:

Էնկիւրիի շատ արդիական գիւղատնտեսական բարձրագոյն վարժարանը եւ Աթաթիւրքի տիպար ագարակը անկասկած լաւ օրինակներ են: Երկրին ամէն կողմերը գիւղատնտեսական խորհրդատուներ եւ ուսուցիչներ կը ղրկուին: Թէ որքան մեծ են դժուարութիւնները որոնց պէտք է յաղթել, կ'երեւայ սա իրականութենէն որ դեռ բաւականաչափ դպրոցներ չկան, պէտք եղած ուսուցիչները պատրաստելու համար:

Ամէն յոգնութիւն գիւղատնտեսութեան կամ ճարտարարուեստացումի համար անարժէք պիտի մնար, առանց հաղորդակցութեան միջոցներու զարգացումին: Ասոր համար ալ ճամբաներ եւ կամուրջներ կը շինուին, ու երկաթուղիի ցանցը պէտք է 7000էն 10,000 քմ.ի բարձրացուի: Ասոր վրայ կ'աւելնայ շատ մը նաւահանգիստներու ընդարձակումը առեւտրական նաւատորմին զօրացումը, որուն կը մասնակցի նաեւ Գերմանիան, ստացած ըլլալով քանի մը նաւաշինութեան ապսպրանք:

Անհրաժեշտ էր Թուրքիոյ տնտեսական շինարարութիւնը այսքան մանրամասնօրէն բացատրել, հասկնալու համար գերմանական եւ թրքական ազգային տնտեսութիւններու իրար բնականօրէն լրացնելը: Ըստ Գերմանիոյ թրքական առեւտրական գրասենեակի տուեալներուն, որ իր տասնամեայ ժրաջան գոյութեան յոբելեանը կրցաւ տօնել 1938 փետրուար 28ին, Թուրքիա կը գնէ Գերմանիայէն հիւսուածեղէն, ատաղձ, շարժանկար,ներկեր, քիմիական արտադրութիւններ, կէս-յախճապակեէ առարկաներ եւ ապակեղէն, երկաթեղէն, մեքենաներ, ելեկտրական ճարտարարուեստի արտադրութիւններ որոնց կը յաջորդեն ինքնաշարժեր, հեծանիւներ, երաժշտական գործիքներ, նրբաչէն գործիքներ, ձգախէժեր, գիրքեր եւն.:

Միւս կողմէ Գերմանիան կը գնէ Թուրքիայէն բազմաթիւ ուտեստեղէններ, ինչպէս պտուղ, ընկոյզ, չամիչ եւ թուզ,— յիշած ըլլալու համար մէկ քանի բնորոշ օրինակներ: Այս հինէն ծանօթ արտածելի նիւթերուն զուգընթաց, կարելի է առաւել չափով բուրդ, բամպակ եւ այլ հում նիւթեր Թուրքիայէն ներածել:

Գերմանեւթուրք ընդհանուր գործառնութիւնը 1937ի ամբողջ տարուան մէջ հասած է 209 միլիոն մարքի պատկառելի գումարին, մրցանիշ մը՝ որ աննախընթաց է, քանի գերման կայսրութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ ապրանքի փոխանակութիւն գոյութիւն ունի: Աւելորդ իսկ է շեշտել որ Գերմանիա առաջին տեղը կը գրաւէ թէ իբրեւ Թուրքիոյ վաճառորդը եւ թէ իբրեւ Թուրքիոյ գնորդը, քանակի եւ արժէքի կրկնակ տեսակէտներով: Գերմանեւթուրք ապրանքի գործառնութենէն կրնանք ուրեմն գոհ ըլլալ: Վճարումները գոհացուցիչ կերպով կարելի եղան կարգադրել, այնպէս որ Թուրքիա 1937ի վերջը 23 միլիոն թրքական ոսկիի համեմատաբար փոքր գումարը միայն առնելիք մնաց: Բնականաբար կը ձգտինք վճարումներու շարունակական հաւասարակշռումին եւ կ'աշխատինք որ գերմանեւթուրք ապրանքի փոխանակութիւնը աւելի բարգաւաճի ու ուռճանայ:

Dr. O. V. L.

(1) Բջջանիւթ, Zellshoff (գերմ.), Pulp (անգլ.), Pâte (ֆրանս.), հում նիւթ փայտէն կամ յարդէն հանուած, որմէ կը պատրաստեն թուղթ, արուեստական մետաքս եւայլն:

Ան որ կը սպասէ ընել շատ մը բարիքներ մէկ անգամէն, չպիտի կրնայ կատարել հատ մը նոյնիսկ:

** Անկարելին բառ մըն է, որ կը գտնուի միայն յիմարներուն բառարանին մէջ: —Նափոլէոն

*** Աշխարհիս վրայ ոչ թէ առնելը մեզ կը հարստացնէ, այլ տալը:

Պէչըր

** Այնպէս ապրէ որ իւրաքանչիւր խորհուրդն ու գործերն պարունակեն իրենց մէջ ապագայ բարեաց սերում մը:— Միլտոն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐՄԷՆՆԵՐԸ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ

Իզուր աչք առինք այնքան երկար ու տաժանելի ճամբորդութիւն մը, աւազուտներու մէջէն օր առաջ Հալէպ հասնելու եւ անկէ Ամերիկա անցնելու համար, 1922ի աշնան: Այն ատենները Թուրք կառավարութիւնը կանոնաւոր անցագրի դիւրութիւն չէր տար մնացած Հայերուն, թէեւ այս վերջինները կ'ուզէին գաղթել. մէկ կողմէն ապրելու դժուարութիւններ, միւս կողմէն արենակիցներ - եղբայր, քոյր, ազգականներ, Ամերիկայէն օգնութեան ձեռք երկնցուցեր էին, եւ կ'ուզէին միասին հաւաքուիլ: Այսպէս շատեր ստիպուեցան անապատի ճամբան ձեռք առնել. եւ յաջողեցան: Մենք վերջիններն էինք, որ հետեւեցանք անոնց:

Գիշերով ձգեցինք մեր տունը, եւ Տիգրանակերտի հարաւէն Մարտինի ղանէն դուրս ելանք: Մեր ջորեպանները պատրաստ կը սպասէին մեզ, Տիգրիսի կամուրջին մօտ իրենց ջորիներով:

Մեր ճամբորդութիւնը սկսաւ լեռնային կածաններէ, անդնդախոր ձորերէ, ամայի անտառներէ: Եթէ մեզ հետապնդէին, եթէ գտնէին մեր հետքը, իբրեւ փախստականներ ետ կը դարձնէին, կը բանտարկէին, կ'առնէին ինչ որ ունէինք, եւ բազմազան թշուառութեանց կ'ենթարկէին մեզ: Ձայն ծպտուն չէինք հաներ. միայն ջորիներու ոտքերուն դոփիւնը կը լըսուէր գիշերային խոր լռութեան մէջ: Մեր կարաւանը թիւով շատ էր.— կիներ, զինուորցու երիտասարդներ եւ մանուկներ:

Բարեբախտաբար շատ երկար չէր տեւեր ճամբան մինչեւ սահմանագլուխ: Երրորդ գիշերն էր որ պիտի անցնէինք անկէ: Մարտինցի չորս զինուած Քիւրտեր կ'առաջնորդէին մեզ: Լեռներէն իջած էինք այլեւս, եւ հարթ տափաստաններուն վրայ աւելի դիւրութեամբ կ'ընթանային ջորիները: Մեզի ընկերացող հայ տղաքն ալ հետիոտն էին. եւ կը շրջանակէին կարաւանը, կեդրոնը պահելով կիներն ու պզտիկները:

Ճամբու յոգնութիւնը մոռցած, անվտանգ սահմանը անցնելու երկիւղը պաշարեր էր մեզ: Եթէ բռնուէինք... ինչ սոսկալի մտածում: Մեր գլխաւոր մտահոգութիւնը զինուորցու տղոց մասին էր:

Կէս գիշերը արդէն անցած էր, պէտք էր աճապարել որ չլուսցած սահմանը անցնէինք: Այդ օրուան սաժանքը աննկարագրելի էր: Եօթը ժամէ ի վեր անդադար կը վազցնէին անասունները, ջորեպաններէն երկուքը առջեւէն կ'երթային, կը քննէին չորս կողմը, ականջ կը դնէին, յետոյ նշան կ'ընէին որ յառաջանանք աւելի եւ աւելի արագ: Սահմանը մօտ էր: Մայրս պատուիրեր էր որ վտանգի պահուն, մեղմէ իւրաքանչիւրը իր մտքին մէջ «Հրաժարելով հրաժարիմք»ը եւ «Հաւատով խոստովանիմ»ը կրկնէ, մինչեւ որ չարը խափանի: Ծունչ չէինք առներ, բայց ջորիներու անդուլ վազքը ահագին աղմուկ կը բարձրացնէր խաղաղ գիշերուան մէջ: Երբեմն բոլորովին կ'անհետանային առաջնորդ յառաջապահները, երբեմն թռչումներու յատուկ կանչներ կը լսուէին, ատիկա իրենց կարգախօսն էր: Մեր մօտ մնացողները կը դանդաղեցնէին կամ կ'արագացնէին գնացքը: Մարտինցիները շատ ծանօթ են այդ կողմերուն, շատ Հայեր փախցուցեր էին այդ կողմերէն եւ յաջողութեամբ:

Այդ պահուն կիսալուսնի մը տմոյն ցոլքերը ինկած էին անվերջ ընդարձակութեան վրայ եւ մենք նշմարեցինք ստուերը պզտիկ տաղաւարի նըմանող շէնքի մը, ուր աղօտ լոյս մը կը տեսնուէր: Թուրք պահականոցն էր, որ սահմանին կը հսկէր, այնքան մօտն էինք: Վճռական վայրկեաններ էին, ամբողջ կարաւանը իրարու մօտ հաւաքուեցաւ, ետ մնացող կամ առաջ անցնող պիտի չըլլար: Եւ մէկ շունչով առաջ քշեցին...

Քանի մը վայրկեանէն սահմանը անցած էինք, որ երկաթուղիի գիծ մըն է եւ Մարտինէն Հալէպ կ'երկարի (այն ատենները անգործածելի էր):

Ֆրանսական իշխանութեան կողմէ գրաւուած հողերուն վրայ էինք: Ասկէ շունչ քաշեցինք, բոլորս մէկ ետեւ դարձանք, դիտելու համար Թուրք պահականոցը: Հինցած խրճիթ մըն էր, որ սկսաւ կենդանութեան նըշաններ տալ.— դուռն մը բացուիլ կոցուելու արձագանգը լսուեցաւ եւ խօսակցութեան ձայներ: Կարծեցինք թէ սուտ քուն եղեր էին:

✕

Առաւօտեան արեւը նոր կը բարձրանար, երբ ճամբուն վրայ հանդիպած առաջին գիւղակը մտանք: Մեզ առաջնորդեցին ցեղապետին տունը, որ մեծ գետնայարկ մըն էր, մասերու բաժնուած, եւ որ շրջապատուած էր ընդարձակ բակով մը: Հոն կապեցին ջորիները: Որչափ անքուն էինք, երեք երկար աշնանային գիշերներ քուն եւ հանգիստ չէինք ունեցած:

Մարտինցի ջորեպանները խօսեցան մեր վրայ, ըսին թէ էրմէններ ենք (Արմէն), այս հողերէն անցնելով Հալէպ պիտի հասնինք, եւ ներկայացուցին մեզ ցեղապետին կնոջը, որ ամուսնոյն բացակայութեան կը վարէր ամէն գործ:

Ան մեծղի էր մարմնով եւ պճնազարդուած, գոյնզգոյն մետաքսէ շըղարշներ կապեր էր ճակտին: Իր սեւ կուրծքին վրայ կը փայլէր խոշոր ոսկիներու շարք մը, Յիսուսի ծնունդ մկրտութիւն նկարներով — (ասիկա քրիստոնեայ կիներու յատուկ զարդն էր) եւ մատներուն մատնիներ շարեր էր թանկարժէք քարերով:

Առաջնորդուեցանք գետնայարկի մասերէն մէկը, ուր կրնայինք բան մը ուտել եւ հանգչիլ: Մայրերը զբաղած էին իրենց պզտիկներով: Բակին մէջ խօսակցութիւնը կը շարունակուէր, կ'ըմբռնէինք թէ խնդրոյ առարկան մենք ենք: Քիչ վերջ Քիւրտերէն մէկը եկաւ եւ հասկցուց թէ պէտք էր վճարէինք ազատ հողի վրայ ոտք կոխելու վարձագինը: Մէկ պահանջը երկուք չեղաւ, տուինք աւելիով: Ցեղապետին կինը մեր այս վարմունքէն շատ գոհ մնաց, եւ յայտնեց թէ իրենք կը սիրեն էրմէնները, թէ վերջին աբինալի դէպքերու պատասխանատուն Թուրքն էր: Յետոյ աւելցուց թէ ինք պզտիկ էրմէն մը պահեր եւ մեծցուցեր է, երկու տարեկանէն, զայն գտեր է գիւղակներու մէջ:

Այդ պահուն մէկ շապիկով արաբ լաճ մը ներս մտաւ, մազերը երկու կողմէն հիւսուած եւ փայտի կտոր մը իբրեւ գաւազան ձեռքը:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

(1)

(Շար.)

Ա. Պարթեւեանի նուագահանդէսը

Պ. Պարթեւեան այս տարի ալ տուաւ իր «սէնֆոնիք» նուագահանդէսը, յունիս 25ի գիշերը, Սալ Կավոյի մէջ:

Բազմութիւնը շատ մեծ չէր, բայց ընտրեալ:

Յայտագրին առաջին մասը յատկացուած էր — ըստ սովորութեան — դասական երաժշտութեան:

Լսեցինք Մոցարթի «Սէնֆոնի Փարիզիէն»ը, Հ. Ռապոի «Լա Փրօսէսիօն Նօքթիւռն»ը եւ Պէթհովէնի «Սէնֆոնի ան րէ Մաժէօռ»ը:

Գործադրութեան տեսակէտէն, նըկատի առնելով նուագածուներու միջակութիւնը, գոհացուցիչ էր:

Պ. Պարթեւեան զգալի յառաջդիմութեան մէջ է իբրեւ նուագապետ: Ան լաւ ուսումնասիրած է իր ընտրած հեղինակները: Ղեկավարելու ժամանակ նուիրուած է եւ ուշադիր, բայց, իր նայուածքը եւ շարժումները քիչ մը կաշկանդուած են եւ միօրինակ, նուագածուները մագնիսացնելու տեսակէտէն:

Յայտագրին երկրորդ մասը կը պարունակէր իր անձնական հեղինակութիւնները:

1.— «Անտառին մէջ», որուն երաժշտական շարադրութիւնը բաւական կը մօտենայ բնականին, եւ մեզի կը զգացնէ աշնան տխուր տերեւաթափը արեւմուտի վերջալոյսին տակ, մերթ մելամաղձոտ եւ անշըշուկ, եւ մերթ ալ անտառային հովն ու աղմուկը:

2. «Գիւղական Տօն», նմանութեամբ կը մօտենայ ռումանական եւ հունգարական տօնախմբութեանց եղանակին, բայց անոր չափական շինուածքը բոլորովին տարբեր է եւ յատկանշական նկարագիր մը ունի, արեւելեան ըմբռնումով: Շատ խանդավառ երեւակայութիւն մըն է եւ իր դժուարութիւններն ունի:

3.— «Կարօտի երգ» եւ «Հովը» զորս ջութակի վրայ նուագեց Պ. Ռ. Ռաֆայէլեան, — վկայուած Վիէննայի երաժշտանոցէն — ընկերակցութեամբ լարաւոր նուագախումբին: Երկուքն ալ յաջող գործեր են, մանաւանդ «Հով»ը, որ ճշմարիտ նմանութիւնն է բնականին, ներշնչուած եւ ստեղծագործուած երեք օրուան ընթացքին: Հովը եւ անձրեւը իրարու խառնուած՝ կը մօտենան մեզի հանդարտ եւ փոթորկալից ու կը հեռանան:

Պ. Ռաֆայէլեան լաւ ջութակահար մըն է. մատներու եւ աղեղի շարժումները յստակ են եւ ճիշդ համաչափուած: Առաջին կտորը յարմար էր իր խառնուածքին եւ լաւ նուագեց, բայց երկրորդը՝ «Հովը»՝ ոչ, որովհետեւ չկրցաւ պէտք եղած ըմբռնումով եւ եռանդով նուագել, արտայայտելու համար հեղինակին վառ միտքը:

4.— «Կովկասեան հանդերգութիւն» (ռափսոտի), որուն առաջին ունկնդրութիւնը հաճոյքով լսուեցաւ: Այս կտորին առաջին մասը կարծեմ ծանօթ էր արդէն, որուն կցուած է նոր մը շատ արագ եւ դժուարածելի: Հոն կը գտնենք Կովկասեան ժողովրդական երաժշտութեան մօթիֆներու շարունակութիւն մը: Դժբախտաբար կէս ձգուած, եւ դեռ չվերջացած կտորի մը տպաւորութիւնը կը թողու:

Հեղինակին մտածելու եւ արտայայտելու ձեւը շատ հարուստ, գունագեղ եւ խանդավառ է, հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, մանաւանդ անոր դաշնաւորումի մասնագիտութիւնը:

Ընդհանուր առմամբ, այս տարուան յայտագիրը աւելի ամփոփ եւ լաւ պատրաստուած էր: Հակառակ հեղձուցիչ տաքին, չորս հարիւրի մօտ երաժշտասէրներ փութացած էին հոն, եւ նուիրուած ուշադրութեամբ մը կ'ունկնդրէին, եւ թերեւս կը զարմանային Պ. Պարթեւեանի յանդգնութեան, որ անվհատ կը շարունակէր իր նուագահանդէսներու կազմակերպութիւնը, արուեստագէտի իր տարեկան պարտքը հատուցանելու համոզումով:

Չեմ գիտեր թէ վնասե՞ց կամ շահեցաւ, բայց, ակներեւ է որ բեռնաւորուած էր յիսուն հոգինոց նուագախումբի մը ծախքովը: Նուագածուները «սիրողներ» չէին:

Պիտի թելադրէի Պ. Պարթեւեանի որ ինքզինքը «օփէրէթներու» ստեղծագործումին նուիրէր: Կ'արժէ փորձ մը կատարել:

Պիտի թելադրէի նոյնպէս, որ Պ. Պարթեւեան ընտրէր ժողովրդական «օփէրա»ներու շարք մը, մասնակցութեամբ մեներգի, զուգերգի եւ քառեակի: Վստահ եմ որ աւելի մեծ յաջողութիւն պիտի կրնայ ունենալ:

Ա. Ք.

Ով է Սանճաքի պաշտպանը հրամանատար Քոլէ

ԽՄԲ.— Սանճաքի դէպքերուն առթիւ, շատ կը յիշուի հրամանատար Քոլէի անունը: «Իւմանիթէ»ի աշխատակիցը զայն մեղադրեց իբրեւ անդամ Հրեղէն խաչի: Ուրիշ փրանսացի հրապարակագիր մը զայն կը ներկայացնէ իբրեւ «առասպելական դիրք մը»: Ստորեւ կ'ամփոփենք այս վերջին գրութեան հիմնական մասերը. —

Շատ փայլուն մեծ պատերազմէ մը ետք, Ալճերացի արձակաձիներու տեղակալը, Ֆիլիպէր Քոլէ, բնիկ Ալժէցի եւ արաբագէտ, յատկացուեցաւ Սուրիոյ քաղաքային սպասարկութիւններուն, ուր 1919ին կը սկսէր շարքը չարաղէտ արշաւանքներու որ Փրանսական զօրամասներով կէտկէտեցին փիւնիկեան ծովափը, Կիլիկիայէն մինչեւ Ճէպէլ Տրիւզ:

Արդ, ասկէ 17 տարի առաջ, ըմբոստներու հետապնդման մը միջոցին, Հալէպի շրջանին մէջ, Քոլէ բռնուած գտնուեցաւ մէկուն մէջ այն կռիւներէն ուրկէ ազատուելու ոչ մէկ լուրջ յոյս ունի մարդ: Իր տեղացի նորագիր քաղաքապահները անհետացեր էին կարծես հրաշքով: Ութ մարդիկ միայն հնազանդեցան իր հրամաններուն եւ այնքան լաւ որ ան կրցաւ պրծիլ եւ զանոնք փրկել: Ան աւելի մօտէն կը նայի անոնց ու կը հարցնէ.

— Ո՞վ էք դուք, դուք որ վտանգը չի վախցներ եւ որ չէք վախնար մահէն:

— Մենք Չէրքէզներ ենք:

Երիտասարդ սպան երկարօրէն հարցուփորձեց իր ընկերները եւ յաջորդ առտուն իսկ իջաւ Պէյրութ եւ ներկայացաւ մարզպանին, որ այն ատեն Կուրօն էր:

— Զօրավարս, ըսաւ անոր, ձեզմէ արտօնութիւն կը խնդրեմ Չէրքէզներու ազատ զօրաբաժին մը կազմելու: Անոնք սքանչելի պատերազմիկներ են. պէտք է զանոնք համախմբել եւ անոնց խոստանալ թէ պիտի ապրին իբրեւ մարտիկ եւ ոչ թէ իբրեւ զինուոր: Անոնց պիտի տրուի բաւական թոշակ մը եւ այսքան: Զօրանոցի եւ մատակարար ճիւղի պէտք չկայ: Ոչ ալ տարբեր համազգեստի: Կը բաւեն իրենց աւանդական տարազները որոնք շատ աղուոր են եւ նախատեսուած՝ ձիու եւ ճակատամարտի համար: Մենք անոնցմէ պիտի կազմենք բացառիկ ճարպիկութեամբ եւ քաջութեամբ օժտուած վարձկան զինուորներու գունդ մը, եւ ինչ որ աւելի հաւաստի է, կրքոտ վարձկան զինուորներու գունդ մը:

— Փորձեցէք, պատասխանեց զօրավարը:

Այն ատեն Քոլէ գնաց այն գիւղերն ուր կ'ապրին Կովկասցիները եւ հնչեցուց համախմբումի ազդանշանը: Անոնք մտիկ ըրին իրեն եւ հաւանեցան զինուորագրուիլ իր հրամանին տակ: Այսպէս կազմուեցաւ ահա առաջին հեծելագունդը որ կոչուեցաւ «չէրքէզ ոստիկան — զօրք» (ժանտարմրի):

Այս զօրքը արագաշարժութեան, յախուռն եռանդի, չարքաշութեան, նախաձեռնութեան ոգիի այնքան ապացոյցներ տուաւ, որ շատ չանցած Քոլէէն խնդրուեցաւ երեք նոր հեծելագունդեր արձանագրել: Շուտով անոնց թիւը հասաւ տասնի բոլորն ալ կազմուած Քոլէի կողմէ: Այս իրողութիւնը հաւանօրէն եզական է բոլոր ժամանակներու զինուորական տարեգրութիւններուն մէջ: Բայց Չէրքէզները կը ճանչնան եւ կ'ուզեն ճանչնալ պետ մը միայն.— Քոլէ, որ գնդապետ մըն է այսօր:

Իր մարդիկը զինք կը համարին իբրեւ առասպելական, անխոցելի եւ անյաղթելի էակ մը... Ճէպէլ Տրիւզի մայրաքաղաքին վերագրաւման միջոցին, Սուէտիայի մէջ սուրիական ապստամբութեան միջոցին, Դամասկոսի պարտէզներուն մէջ տեսան թէ ինչպէս հազար անգամ անոր շատ մօտէն նշան առնուեցաւ վերջ գնդակ մը չհանդիպեցաւ իրեն: Ան կռուի կ'երթայ զինուած միայն իր Չէրքէզի մտրակով (արծաթեայ կոթով ու տափակ ծայրով մը վերջացած):

1925ին Պոլա ագարակին մէջ ամրացած էին ազգայնական ըմբոստները: Հոն հասնելու համար հարկ էր անցնիլ Զօրի մէկ մասը՝ Դամասկոսի համբաւաւոր պարտէզներուն մէջ: Զօր կը նշանակէ թանձրախիտ անտառ, եւ այս բուսական պատէն ահա մահը կը ժայթքէր հազար հրաբերաններէ:

Հեծելագունդերը կը վարանէին: Քոլէ հետիոտն ու մտրակը բարձր, կը քալէր ագարակին ուղղութեամբ: Իր վստահութիւնը, իր հանդարտութիւնը, իր հրամաններուն ճշգրտութիւնը (կռուի դաշտի վրայ, անգերազանցելի ռազմավար մըն է) առաջ պիտի մղէին ո եւ է կասկածելի զօրամաս, ուր մնաց իր քաջարի հեծեալները:

1925ին եւ 1926ին, հեծելագունդը արժանացաւ եօթը հաւաքական յիշատակութեանց որոնցմէ վեցը բանակի կարգի: Ան կռուի դաշտին վրայ թողուց երեք հարիւր մեռեալ եւ վեց հարիւր վիրաւոր: Քոլէ սկրթուք մը անգամ չունեցաւ: Յիշատակութեան մը բնագրին մէջ, Զօր. Կամըլէն, այն ատեն Արեւելքի զօրամասերու գերագոյն հրամանատար ու այսօր Փրանսական բանակի սպարապետ, առասպելական հերոս որակեց զինքը:

Քոլէ միջահասակ է, բայց շատ լայն ուսերով, թխամորթ է կանոնաւոր դիմագծերով: Կը խօսի հանդարտ ձայնով մը որ լուրջ շեշտ մը ունի, բայց քիչ կը խօսի՝ Ալժերիոյ Պապ-էլ-Ուէտի թեթեւ շեշտով մը: Ամէն ինչ իր բնածուխէ աչքերուն բոցին մէջն է, որոնց միշտ շատ սաստիկ փայլը, դժուարին կամ ծանր պահերուն, կը հասնի անդիմադրելի մագնիսականութեան մը:

Առասպելական համբաւը մէկ դէչութիւն ունի միայն: Ծանր է զայն կրելը: Ան պահանջկոտ է: 1919էն ի վեր Քոլէ գրեթէ բնաւ չկրցաւ արձակուրդ առնել: Անցեալ տարի, ան հազիւ թէ ցամաք կ'ելլէր Ֆրանսա, երբ հեռագիր մը կը խնդրէր անյապաղ վերադառնալ Սուրիա, մեկնելու համար պաղեստինեան սահմանը եւ հոն ապահովելու բարեկարգութիւնը:

Յայտնի է Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ մղուած պայքարին սաստկութիւնը եւ Անգլիոյ դժուարին դիրքը: Անգլիացիները, որոնք կը ճանչնան եւ կը գնահատեն Քոլէն, խնդրեցին անոր որ չնեղուի, եթէ ոստիկանական գործողութիւն մը զինք առաջնորդէ մինչեւ բրիտանական հովանաւորութեան ենթակայ երկրամասէն ներս: Գոհունակութիւն կը յայտնէին իր գործակցութեան համար, մաղթելով որ հետզհետէ աւելի գործօն դառնայ: Անոնք թերեւս կ'ուզէին նաեւ զինք սեփականացնել դարձնելով անգլիահպատակ եւ գոհացնելով զինք զօրավարի աստիճանով ու մեծ թոշակով: Բայց գնդապետ Քոլէ կը ցանկայ միայն Ֆրանսացի ըլլալ՝ Ֆրանսայի ծառայութեան մէջ:

Այժմ Ալեքսանտրէթի մէջ է ան:

Թուրքերը, որոնք միշտ գիտակցութիւնը եւ ճաշակը ունեցած են հեղինակաւորութեան, շնորհակալ պիտի ըլլան մեզի, թէ այսպիսի վսեմ ու հազուագիւտ առաքինութեամբ մը օժտուած Ֆրանսացի մը ղրկած են իրենց:

Յետոյ կացութիւնն ալ այս կը պահանջէր, որովհետեւ պատմութեան մէջ ի զուր պիտի փնտռուէր աւելի յիմարական եւ աւելի վտանգաւոր արկածախնդրութիւն մը քան Անտիոքի այս արկածախնդրութիւնը:

ՅԱՁՈՂ ԲԱՆԵՐԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Ըսուած է յաճախ թէ հայ ժողովուրդը թատերասէր չէ: Մինչեւ Պէշիկթաշլեանի օրը հայկական թատրոն տեսած չէր, իսկ այնուհետեւ ներկայ էր միշտ ազգային նիւթերէ հանուած կամ ժողովրդական կտորներու բոլոր ներկայացումներուն: Զանազան թատերական խումբեր Պէշիկթաշլեանի, Հէքիմեանի, Վարդովեանի միաժամանակ կամ յաջորդաբար կը մրցէին, հայ ժողովուրդին փափաքը յագեցնելու համար:

Գեղարուեստական յաջող կտոր մը չի կրնար չլեցնել սրահը:

Կը յիշեմ ապրիլ 10ի ներկայացումը Մխիթարեանց վարժարանին, այդ ինչ յաջող արտայայտութիւն էր Յ. Պարոնեանի տիպարներուն, Բաղտասար Աղբարը իր միամիտ ու խաբուած ամուսինի դերին մէջ շատ լաւ մեկնուեցաւ Ե. Լաչինեանէ, անհաւատարիմ կնոջ՝ Անուշի դերը Օր. Ա. Գըլըճեանէ, ինչպէս նաեւ խորամանկ ու խաբեբայ սպասուհիի Շուշանի դերը Օր. Ա. Ջահրէճեանէ:

Յ. Պարոնեան, առաջին մեծ երգիծաբանը մեր մէջ, վարպետ կառուցում տուած է իր գործին՝ դարձնելով զայն զուարթ, բնական ու արուեստի տեսակէտով ալ փնտռուած կատակերգութիւն մը:

Ապրիլ 10ի ներկայացումը արդիւնք էր Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտներու կազմակերպութեան Պ. Հ. Բաղրատունիի ղեկավարութեան տակ:

Այժմ արդէն կ'իմանամ թէ Յուլիս 2ի գիշերը, այդ կատակերգութիւնը նորէն պիտի ներկայացուի, արձակուրդներէն առաջ: Դերասանները նոյն են, բայց ներկայացումը այս անգամ կազմակերպուած է նախաձեռնութեամբ երեք երիտասարդական միութիւններու.— Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան, Հայ Երիտասարդաց Միութեան, եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբին:

Նոյն գիշեր «Բաղտասար Աղբար»էն առաջ պիտի ներկայացուի Անտոն Չեխովի «Վհուկ»ը, ռուս յայտնի վիպագրին գրած նորավէպը, վերածուած խաղի:

Այս լուրջ միարար խաղը, որ կու գայ միանալ հայկական կատակերգութեան, պիտի հաւասարակշռէ հանդիսականներու զգացումները: Բեմադրութեան եւ ընդհանուր ղեկավարութեան կը մասնակցի Պ. Գ. Լաքքա, որ իր գեղարուեստասէր ճաշակով եւ ճարտար գիւտերով նորութիւն եւ գոյն պիտի տայ խաղին:

Ոստանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՀԱԶԴ

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ արդար դառնութեամբ, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 Յունիս).

— «Ճիշդ այն միջոցին երբ աստին՝ Սանճաքի մէջ, փայլուն խայծերու ամբողջ երիզ մը կը դարձնեն մեր աչքին առջեւ, անդին՝ Պոլսոյ մէջ, հայկական հաստատութեանց թաղումը կը կատարեն:

Բացէք Թուրք թերթերու (14 Յունիս) 5րդ. 6րդ. էջերը, եւ պիտի տեսնէք ահասարսուռ մահազդը, փռուած լայնքին ու երկայնքին, ամբողջ երեք սիւնակի վրայ:

Երեւութապէս, անմեղ ծանուցում մըն է: Թուելէ յետոյ ազգային հաստատութիւններ, որոնց շարքին կը գտնուին նաեւ Պատրիարքանիստ Մայր եկեղեցին եւ պատմական Ազգ. Հիւանդանոցը, էվգաֆի աւագ տնօրէնութիւնը Յունիս 24ին իրեն դիմելու կը հրաւիրէ 24 Հայեր, որոնք թեկնածու ներկայացած էին անոնց մատակարարութեան համար: Թեկնածուները քննութեան պիտի ենթարկուին եւ շահողները մատակարար պիտի ըլլան:

Բացէք ծալքերը, ակնարկ մը նետեցէք, եւ արդէն պիտի զարհուրիք ի տես պարզուող տեսարանին:

Նախ՝ խորքը, Պոլսահայութիւնը փետտած հաւու մը վիճակին բերելէ յետոյ, Թուրք կառավարութիւնը աչքի փուշ նկատեց նաեւ այս ազգային կմախքը եւ երկու տարի առաջ փորձեց զայն ալ փշրել, ուղղակի ողնայարին տրուած հարուածով մը:

Այդ հարուածը վագըֆներու նոր օրէնքն է:

Մինչ այդ, տասնեակ տարիներու ընթացքին, եկեղեցիներն ու դպրոցները կը մատակարարուէին համայնական դրութեամբ, ժողովուրդէն ընտրուած թաղականութիւններով կամ Վարչութենէն նշանակուած հոգաբարձութիւններով:

Իշխանութեան անցնելուն պէս, Քէմալականներուն առաջին գործն եղաւ սեղմել նաեւ այս դրութիւնը, պայման դնելով որ թաղականներու ցանկը նախապէս անցնի ոստիկանութեան բովէն:

Այսքանը արդէն բաւական էր քայքայում եւ ապականում առաջացնելու, որովհետեւ թաղական կամ հոգաբարձու կ'ըլլային անոնք որ ամէնէն աւելի գին կուտային ուրացումի աճուրդին մէջ:

Եւ սակայն՝ չեղածին մէջ բան մըն էր նորէն, ինչպէս կ'ըսեն: Մէկ կողմէ սակաւաթիւ մաքուրներու ներկայութիւնը, միւս կողմէ հանրային կարծիքի լուռ այլ խօսուն ցասումը որոշ չափով կը սանձէին խաչագողները: Կամ գոնէ վնասը նիւթականով կը սահմանափակէին, աչք գոցելով հազարաւոր ոսկիներու շոգիացումին:

Նոր օրէնքը եկաւ կատարեալ դարձնելու ապականութիւնը, մէկ հարուածով ջնջելով թաղականութեան սկզբունքը: Ուրաքանչիւր հաստատութիւն պիտի ըլլայ բոլորովին անկախ եւ իբրեւ մատակարար պիտի ունենայ մէկ հոգի, կապուած ուղղակի էվգաֆի տնօրէնութեան եւ միայն անոր ենթակայ: Ժողովուրդ, Վարչութիւն, եւայլն, ոչ ոք իրաւունք ունի խառնուելու: Միակ մատակարարը (թէք միւթէվէլլի) միայն էվգաֆին պատասխանատու է:

Նպատակը՝ պարզ է: Ջնջել կեդրոնացման դրութիւնը եւ համայնքը վերածել իրարմէ անկախ բեկորներու, աւելի դիւրութեամբ փոշիացնելու եւ օդին տալու համար...:

Հապա՞ ձեւը, շատ աւելի վրդովիչ ու թրքավարի:

Արտաքնապէս՝ ոչ մէկ կաշկանդում: Ամէն քաղաքացի կրնայ թեկնածու ներկայանալ: Կը բաւէ որ ըլլայ մաքուր եւ նախնական գաղափար մը ունենայ օրինական տարերքի մասին.— ի՞նչ է վագըֆը, ի՞նչպէս կը մատակարարուի, եւայլն:

Ներքնապէս, սակայն, շատ աւելի դիւրին է ասեղի ծակէն անցնիլ, քան ազատիլ ոստիկանութեան մաղէն, որ գիտէ այնքան բարակ մաղել, անհամեմատօրէն աւելի բարակցած ու նեղցած ըլլալով նախկին Գըսմը Սիասիէն:

Այսպէս է որ, ահագին Բերայի համար արձանագրուած 200 թեկնածուներէն միայն երեք հոգի մնացած են, մէջն ըլլալով ժամանակի տէրը, որուն թաղել տուին էջմիածնի կաթողիկոսը, արտասահմանի մեր խելօք Դաւիթները...:

Այսպէս է, դարձեալ, որ դարաւոր Ազգ. Հիւանդանոցի համար ջոկուած 4 հոգիի կարգին կը տեսնենք Դաւիթ Եըլմազը (նախկին Սաւուլեան), որ ամէն կերպով կ'արդարացնէ իր թըրքավարի մականունը.— Եըլմազ (անվախ, անպատկառ...): Կը բաւէ յիշել որ, ինչպէս տարիներէ ի վեր կը գրեն Թուրք թերթերը, նախագահն է «Թուրք Քրիստոնեաներ»ու միութեան եւ ոգի ի բռին կ'աշխատի ջնջել տալ հայ անունը, հայ վարժարանը, ամէն ինչ թրքացնելով: Արդէն, միութեան համար ընտրուած անունը ամէն ինչ կ'արդարացնէ.— Թուրք ԽՐԻՍԹԻԱՆԼԱՐ, ոչ թէ Թուրք ԷՐՄԷՆԻԼԷՐ...:

Արդ, վաղը եթէ այս ազգուրաց լրտեսը երթայ բազմի Եէտիգուլէ, ալ խերը տեսէք Գազէզ Արթինի հիմնած հիւանդանոցին: Տակէն կը մտնէ՝ վերէն կ'ելլէ, քար քարի վրայ չթողլու համար...:

Նոյն տխուր վախճանը՝ եթէ անոր տեղ մենատէր կարգուի միւս երեք լուսաղբարներէն մէկն ու մէկը: Օրինակ սա Արմենակ Խանճըն, երկու անգամ ձերբակալուած ու բանտարկուած իբրեւ հասարակ կեղծարար...:

Այսպէս, ուրեմն, կը գտնուինք եղերական յուղարկաւորութեան մը նախօրեակին: Մահազդը արդէն իսկ հրատարակուած է, եւ շուտով տեղի կ'ունենայ նաեւ թաղումը, որուն— կ'երեւի— ներկայ գտնուելու համար էր որ երեսփոխան Պերճ Թիւրքէր կը հրաւիրէր «Հաթայ»ի Հայերը՝ «ճաշակելու Թուրք Հայերուն տարիներէ ի վեր վայելած երջանկութիւնը...»:

Պարապ տեղը չէր որ «անպատկառ» մը՝ Ս. Քէլէճի, անցեալ օր կոչնակ կը զարնէր, «հաւատացեալներ»ը հրաւիրելով մէկդի շպրտելու ինչ որ կայ «Հայ» սկսեալ ազգային վարժարաններէն մինչեւ եկեղեցին:

Բոլոր ասոնք նախապատրաստութիւնն են յուղարկաւորութեան, կամ ըսենք բուն բառով՝ ճէնազէ նամազին, որուն ահա պաշտօնապէս կ'ըսեն Թուրք թերթերը (Յունիս 14):

Ով սիրտ ունի լսելու, թող հրամմէ: Մանաւանդ որ ժամանակ ալ կայ...»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼՈԹԻՆ

Միայն երգի, նուագի, քէֆի կարօտ ր քաշում: Կ'ազատուի, ի՞նչ է աել որ, ու այնպիսի մի քէֆ կ'անի որ էնը հասնի մինչեւ... Իսկ եթէ ինքը չազատուի, լինի որ Սիբիր քշուի, պիի ասէ ընկերներին, որ իր փոխարէն քէֆ անեն: «Կոմիտէի» խօսքը որ կատարեց, մատնիչը մաքրեց, քէֆը ել է բոլոր նրանց, որ ազգի արիւն նեն երակներում:

Ա՛յդ: Այդ այն ժամանակն էր որ, այ ժողովուրդը սերտում էր Խրիմեան Հայրիկի երկաթէ շերեփի դասը: յդ այն ժամանակն էր որ, եկել էին արդիկ ու ասում էին հայ ջահէլներին թէ՝ — Այո՛, անտէրենք, որբ ենք մանուկ, ոչ ձի ունինք աշխէտ, ոչ լ հատու սուր. էնպէս ենք, ինչպէս ն Թլոր Դաւիթը Սասունցի: Բայց է՞ որ սերունդն ենք էն հսկայ Մհերի, որ ինքնիշխան տէրն էր իր ազատ րկրի: Մեր պապը գիտէ՞ք, ունէր ձի շխէտ, ունէր կուռ վահան, ունէր սուր հատու: Ունէր մանաւանդ անսասան հաւատք, թէ հզօրն էլ չի պարտուի երբեք:

Թէ որ Դաւիթ ենք՝ պարսատիկ առնենք, դաշտերը ելնենք. թէ որ Դաւիթ ենք, նետ-աղեղ առնենք, նշանի զարնենք, թէ որ Դաւիթ ենք՝ մեր սրտերի մէջ վանքեր կառուցենք, հաւատքով օծուենք: Թէ որ Դաւիթ ենք՝ մեր կուռը մարզենք, որ ժամն հնչելիս՝ մեր պապենական հողեղինացած աշխէտ ձին հեծնենք, կուռ վահանն առնենք, հատու սուր բռնած՝ պայքարի ելլենք:

Ու Դաւիթներ լուռ ու մունջ մարզւում էին հոգեպէս ու մարմնապէս:

Ամէն անգամ որ երկաթէ շերեփը հարիսայի պտուկէն իր բաժինն առնէր, ամէն անգամ որ Դաւիթի նետը նշանի զարնէր՝ Հայոց աշխարհի չէն լոթիները՝ սրտերը դրած զուռնի բերանը՝ քէֆ էին անում:

Կոստին էլ ազատեց. էլ մարդ չմնաց բանտում: Ռուս կառավարութիւնն, ինչպէս մի ըմպակ օղի, կլլեց Շէրիֆ բէգի արիւնը: Ի՞նչ անէր. անմեղ մարդիկ բանտը պահելով ի՞նչ օգուտ պիտի ունենար. բուն զարնողը չէր գտնուած որ: Հայ սրտերում ցարի գահը խախտեց տեղէն. ու նրա տեղը գրաւեց «Կոմիտէն»:

Կոստին երբ բանտէն դուրս եկաւ, մաշուած էր, հիւծուած: Կինը տեսնելով նրա վիճակը՝ լացեց:

— Էդ ի՞նչ ես էղէ, Կոստի ջան, վըրէդ հալ չի մնացէ:

— Ջէ՛նդ, ջան աղջիկ, էս ի՞նչ է որ. մարդ ազգի գործի համար հոգի է տալիս, իմ հոգիս դեռ վրէս է. գոհ չե՞ս:

Կինը լաց արցունքները կլլելով:

Երեկոյեան տունը լեցուեց բարեկամներով ու ընկերներով:

Սիրտերը երգ ուզեցին ու քէֆն ըսկսուեց:

— Մենք անկեղծ զինուոր ենք, առանց ի վիճակ
Ուխտել ենք ծառայել երկար ժամանակ...

Մի օր էլ գետինը Կարսին լուր տուեց թէ՝

— Ազգի անկեղծ զինուորներէն մի Դաւիթ, օրը ցերեկով՝ իր նետ-աղեղով խաղացած ժամանակ, ուզելով չ'ուզելով աղեղի լարը ձեռքէն փախցում է ու նետը գնում, զարնում է Բագւի նահանգապետ Նակաշիձէի ճիշդ սրտին, էն սրտին, որ սարքել էր հայ թուրքական ընդհարումը՝ դըրացին դրացու դէմ լարելով:

— Է՛, Դաւի՞թը:

— Էն հրեղէն ձի է ունեցէ, թռել է մէջքին ու... չկայ ու չկայ:

— Կեցցէ՛ Դաւիթը:

Էլ ինչպէ՞ս Կոստին քէֆ չանէ: Ամառն ալ հասած է արդէն, սար ու դար ծաղիկ ու ջուր:

Էլ ինչպէ՞ս իր սրտի բերկրանքը զուռնայի բերանը չտայ:

Քէ՛ֆ, քէ՛ֆ:

—Այ դա՛-դա՛յ, դա՛-դա՛յ
Հէ՛յ ջա՛ն, հէ՛յ ջան...

Կարսի լոթիների քէֆի ձայնը շալկում է Ռա գետը, տանում հասցնում է Ախուրեանին. Ախուրեանը ոտքի է հանում Գիւմրիի լոթիներին:

Ժպտում է Արագածը. աչքով է անում Մասիսին, Մասիսը չի կարողանում գաղտնիքը պահել, որովհետեւ Հայոց Պարի մեծ ու փոքր չարաճճի լեռները հասկանում են իրենց պապի աչքի քթթումի պատճառը: Հասկանում են ու քէֆի լուրն հասցնում են Հայոց աշխարհի բոլոր ծայրերը: Ու լոթիներն Հայոց աշխարհի երգ ու նըւագով, ծափ ու պարով ելնում են քէֆի:

— Դա՛մ, դա՛-դա՛, դա՛, դա՛,
Դա՛մ դա՛ դա՛ դա՛ դա՛յ,
Հէ՛յ ջա՛ն, հէ՛յ ջա՛ն, հէ՛յ ջան,
Հէյ սրտերը չէն մնան...

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Վերջ)

րակուած օրէնքին համաձայն, պետական գանձը կ'արտօնուի մինչեւ 30 միլիառ Ֆրանքի գումար մը քաշել Պանք տը Ֆրանսէն: Տասը միլիառ Ֆր.ի նոր յաւելումէն առաջ, հինգ միլիառի յաւելում մըն ալ արտօնուած էր անցեալ մարտին, խորհրդարանին կողմէ, Պլումի վարչապետութեան օրով: Մէկ տարի առաջ, փոխառութեան օրինական սահմանը բարձրացած էր 15 միլիառ Ֆր.ի, Պ. Ժօռժ Պոնէի կողմէ, որ ելմտական նախարար էր այն ատեն:

Չեխական կառավարութիւնը կը շարունակէ միջոցներ ծրագրել, գոհացնելու համար Գերմաններու պահանջը: Մինչ այս մինչ այն, Սլովաքներուն հետ գլուխ վերցուցած են նաեւ Հունգարները եւ ամբողջական ինքնավարութիւն կը պահանջեն:

Փրակայի գերմանական դեսպանը բողոքագիր մը ուղղեց չեխական կառավարութեան, զանգատելով թէ կարգ մը քաղաքներու չեխ դպրոցականները երգ մը կ'երգեն որ անարգական է Հիթլէրի համար: Դեսպանը պահանջեց անմիջապէս միջոցներ ձեռք առնել եւ պատժել յանցաւորները:

*** Չեխոսլովաքիոյ հիթլէրական կուսակցութեան (Հէնլայն) մէկ ժողովին մէջ, նախագահը յայտարարեց թէ կուսակցութեան անդամներուն թիւը 1.300.000ի հասած էր, մայիսի վերջը, հետեւաբար «կազմակերպուած ժողովուրդ մը» կը ներկայացնէ: 1933ին կուսակցութեան անդամներուն թիւն էր 5 — 600.000:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ պատահեցան Թէլ Ավիվի մէջ (Պաղեստին), երբ հրեայ երիտասարդ մը հրացանի կը բռնուէր, համաձայն զինուորական ատեանի նոր օրէնքին: Բազմաթիւ աղերսագիրներ ուղղուած էին անգլիական կառավարութեան եւ թագաւորին, բայց անօգուտ: Ամբոխը կատղելով պատռեց պաշտօնական շէնքերու վրայ պարզուած անգլիական դրօշները: Զօրքը կրակ բացաւ եւ 17 հոգի վիրաւորուեցան: Երուսաղէմի մէջ ալ յուզումը սաստկացած ըլլալով, պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ:

ԱԶԳԱՅԻՆ Թատրոններու յատկացուած վարկերուն վրայ 24.946.000 Ֆր.ի գումար մը աւելցուց կառավարութիւնը: Օփերան, որուն նպաստի գումարը 12.561.000 Ֆրանք էր, 14.738.000 Ֆրանք եւս պիտի ստանայ, իսկ Օփերա Քոմիքը (5.701.000), 10 միլիոն եւս: Որով միայն այս երկու Թատրոնները պիտի ստանան 43.000.000 Ֆրանք: Օտէոնն ալ, որուն նպաստը 1.667.000 Ֆրանք է, պիտի ստանայ 1.333.000 եւս:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ԲՌՆՈՒԵՑԱՆ վեց սնտուկներ, որոնց վրայ «երշիկ» գրուած էր, բայց բուն պարունակութիւնը 200 քիլօ ափիոն էր:

ԿԱԶԻՆ ԳԻՆՆ ԱԼ պիտի բարձրանայ, ինչպէս եղաւ ջուրը: Վերջնական որոշումը պիտի տրուի այսօր, ուրբաթ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հերքեն այն լուրը թէ դաւադրութիւն մը սարքուած է Չեկայի վարիչին՝ Եժովի դէմ, զայն թունաւորելու համար: Կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ Եժովի խոհարարին յանձնարարուած էր թունաւորել անոր կերակուրը եւ թէ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են: Մասնաւորապէս կ'ամբաստանուին Չեկային երկու բարձր պաշտօնեաները, Զերպաքով եւ Բրոտկի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԹՈՒՐՔ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿԻՆ տասնամեակին առթիւ, Պերլինի թրքական դեսպանը գոհունակութիւն յայտնեց առեւտրական յարաբերութեանց ծաւալման համար, որուն շնորհիւ հինգ տարուան մէջ առեւտուրի գումարը 75 միլիոնէն բարձրացած է 209 միլիոնի: Գերմանիոյ տնտեսական նախարարն ալ ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ Գերմանիա յօժարակամ իր ճարտարագործական արտադրութիւնները կը փոխանակէ Թուրքիոյ հողագործական բերքերուն եւ նախանիւթերուն հետ եւ թէ այդ յարաբերութիւնները պէտք է տարածուին նաեւ Աւստրիոյ մէջ:

ՄՈՒԿ ՄԸ Սանթէի բանտին մէջ կրծելով թունաւորած եւ մեռցուցած էր անմեղ ամբաստանեալ մը: Ընտանիքը դատ բացաւ բանտին վարչութեան դէմ:

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ պայթեցաւ Անգլիոյ, ինչպէս եւ հիւսիսային եւ արեւմտեան Ֆրանսայի մէջ, մեծ վնասներ պատճառելով:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
23ՐԴ. ՏԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Մասնակցութեամբ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ ԵՒ Գ. ՕՍՍՕԻ Մ.ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

3 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Պառ Ս. Անտրէ «Պէլվիտէր»ի գեղեց եւ օդասուն պարտէզին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՄԻՈՒԹԵԱՆՍ ԱՏԵՆԱՊԵՏ Պ. ԴԱՆԻԷԼ ԵՂԻՇԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

ՊՕՂՈՍ ՀԻՍԵԱՆ ԵՒ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին: Պիտի երգեն Պ. Ս. ԱՒՏՕԵԱՆ եւ Օր. Վ. ԱՒԻՆԵԱՆ, կ'արտասանեն Օրիորդներ ՄԱՌԹ ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆ, ՌՕԶԱ ԵՂԻՇԵԱՆ, Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ եւ Վեհ. ՎԱՐՈՑԵԱՆ: Պ. Պ. Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Ռ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Թ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, Պ. ՎԱՐՈՑԵԱՆ, Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ եւ Պ. ՇԱԼՃԵԱՆ, Մէջընդմէջ պիտի նուագէ «Ալգազ»ի բարձրախօսը ընտիր երգեր:

Մուտք 2 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայրը երթալու համար, Քուռ Պէլզանսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան, կարելի է ճաշը միասին բերել:

Ամավերջի պարահանդէս

Ֆ. Կ. Խ.ԱՁԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

3 Յուլիս, կիրակի ժամը 2.30—7

32—34 Ave. Porte des Lilas. Մէթրօ Porte des Lilas

Երգ, պար, արտասանութիւն եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտութեան կողմէ: Ժամը 7—12 տեղի պիտի ունենայ բացման հանդէսը Lilas St. Gervais եւ Bagnoletի շրջանի նորակազմ մասնաճիւղին, որուն առթիւ կը խօսի Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ:

Եւրոպական պարեր, l'orchestre Fuselas ei ses argentins:
Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով:

Դպրոցական հանդէս

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի կապոյտ Խաչի «Երիտեան» դպրոցի աշակերտներու կողմէ, 3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres Մէթրօ Pont de Sèvres:

Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, պար եւ պարգեւաբաշխութիւն: Մուտք 4 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Աւենիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը:

Կը խօսի Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Սանճաքի խնդիրը եւ Սուրիոյ ապագան»:

ՊԱՆԵԷ–ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 4 Յուլիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր «կորիւն» Ակումբը:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Գայլ Վահան», «Մուսա Լեռ» եւ «Արիւծ գետ» խումբերու ընկերները այսօր, 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սէնթ Անթուանի սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Խաժակ» սրահին մէջ: Պիտի դասախօսէ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայկական հարցը մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը»: Լրացումներ պիտի կատարէ ընկ. Ն. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

ՊՈՒԱԼԻԻԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ նորակազմ «Գայլ Վահան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, 1 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին գրադարանի սրահը, 181 Քուռ Լաֆայէթ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՐԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Ave. d'Argenteuil.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Դէպքերը Հայաստանի մէջ»:

ԵՐԴՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Շրջանային Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անխտիր բոլոր ընկերները ներկայ ըլլալ ընկերական Ընդհ. Ժողովի, 2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, ուր տեղի պիտի ունենայ վերջին մէկուկէս ամսուան ընթացքին մեր շարքերը մտած ՆՈՐԱԳԻՐ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԴՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

3 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Սէնփէրէի ծանօթ տեղին վրայ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Ջոմի «Արաքս» երգչախումբին կողմէ, նաեւ հայկական եւ եւրոպական պարեր T. S. F.ի նուագով:

Երթեւեկի համար առնել հանրակառքը, որ իւրաքանչիւր ժամ ունի իր երթ ու դարձը:

Կ. Խ. չի Սարսէլի Մ.ճիւղին թէյասեղանը

3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը-Նոսի մէջ, 81 Rue de Paris, Sarcelles:

Պիտի բանախօսէ Կեդրոնի Վարչութեան կողմէ

Տիկ. **ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ տիկիններու եւ օրիորդներու կողմէ:

ԿԱՌԱԽՈՒՄԲ.— Կառ տիւ Նորէն ժամը 12.35, 13.50, 14.35, 15.35:

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց Միութիւնն եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը

Առաջին անգամ ըլլալով միաձեռնաբար կը կազմակերպեն թատերական երեկոյթ մը

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին

Salle LANCRYի մէջ, 10 Rue Lancry

Meiro: Lancry, République, St, Martin

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

ՉԵԽՈՎԻ **ՎԷՀՈՒԿԸ** (ՄԷԿ ԱՐԱՐ)

Մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ ԼԱՔՔԱՅԻ ԵՒ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ **ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ**

(երեք արար Պոլսահայ կեանքէ)

Տոմսերու գին, 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

25ԱՄԵԱԿ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան (Աղբերու եւ Պետ. Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղեր) գործունէութեան 25ամեակը պիտի տօնուի 2 Յուլիս, Շաբաթ օր, ժամը 16էն 20, Royale Monceauի սրահներուն մէջ, 35 37, 39, Ave. Hoche, Paris (16e.), նախագահութեամբ զօր. Պրէմոնի: Մուտք՝ 20 ֆրանք, թէյը միասին: Գեղարուեստական բաժին, նուագախումբ, թէյ-պար:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Լօս-Անճելոսաբնակ Շիրակցի հայրենակիցներէն Պ. Մեսրոպ, Գառնիկ եւ Վահան Բողիկեաններէ իրենց հասցէն իմացնել Hagopian A., 17 Rue de Paris, Gentilly (Seine) France:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. Հայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի 3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Բարեգործականի սրահը, 8 Rue Bossuet: Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջանի պատգամաւորներէն ըլլան ճշդապահ:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՍԱՆԵՐՈՒ Միութեան Վարչութիւնը կազմակերպած է ընկերա-համակրական հաւաքոյթ մը յառաջիկայ Յուլիս 3ին, կիրակի ցերեկէն վերջ, ճիշդ ժամը 3ին, զուարթ ըմպելիներու սեղանի մը շուրջ, Ռաֆֆի ճաշարանին մէջ, 8 Rue de Maubeuge (Carrefour Château-dun): Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր սաներն ու համակիրները: Վաւմշապուհ Արքեալ. յատկապէս հրաւիրուած է պահ մը նախագահելու համար: ԾԱՆՕԹ... Ծախքերու մասնակցութիւն՝ անձ գլուխ 5 ֆր., փոքրիկները հրաւիրեալ կը նկատուին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ԶԱՐԵՀ ՆՈՒՊԱՐ ՊԷՅԻ**

Մասնակցութեամբ Երիտ. Հայուհեաց եւ Հայ Երիտ. Միութեան

3 Յուլիս, կիրակի, ժամը 15—24

Օթէլ Ճիպրալթարի գեղահայեաց պարտէզին մէջ. Ժիւվիզի

Ընտիր նուագ, բացօթեայ պար, գեղարուեստական եւ այլ հաճելի անակնկալներ, գիւրամատչելի պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք:

Երթեւեկ հանգստաւէտ կառքերով

Մեկնում ժամը 15էն մինչեւ 16.30, Բարեգործականի տունէն, 8 բիւ Պոսիւէ

Երթեւեկի ծախք 10 Ֆր. Հանդէսին մուտքը 12 Ֆր.

Երիտասարդաց եւ հայուհեաց միութեան անդամներուն եւ ուսանողաց 8 ֆր.

Ի հարկին կարելի է հանդիսավայր երթալ երկաթուղիով, Gares d'Orsay, St. Michel, Austerlitz, Gare de Lyon.

ՅՈՌԱԶԴԻՄ ՄԻՐԱՅԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

3 Յուլիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11.30 ի նպաստ իր վարժարանին

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*

ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ**

Կ'երգեն բազմաթիւ երգիչներ ու երգչուհիներ: Անակնկալներ:

Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը:

Մուտք՝ 4 ֆրանք

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42–69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14–20:

Գաւառացիները ժամադրութեամբ:

Maison ALEXANIAN

ՀԱՆՔԱԾՈՒԽ -- ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ ՏՈՒՆ

10 Bld. Rodin. Issy-les-Moulineaux

7 Rue du Pourtour, Meudon

Téléphone Michelet 28—79

Ամէն տեսակի լաւ ՀԱՆՔԱԾՈՒԽՆԵՐ եւ ԱԾՈՒԽ, մատչելի գիներով:

Արագ սպասարկութիւն:

Ապրանքներու փոխադրութիւն հաճախորդներու փոխադրութիւն՝ մասնաւոր կառքով: Չափաւոր գին:

Hommes **Dames**

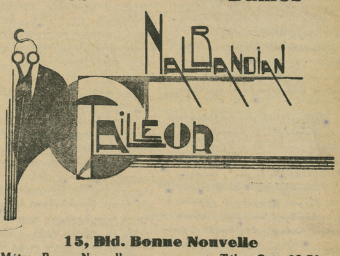

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

T. S. F.ՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ

ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ 200 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Կ'ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tél. Pereire 20—90

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անփոփոխ պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գինիներ ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԶԻՍԱՅԵԱՆԻ

ԴԻՒՑԱԶՆԵԱԿԱՆ ՀԱՅՐԴԻՆ

(բնական լուսանկարներով)

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

(Ալֆորվիլի հերոսամարտի ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ: Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine) France.

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 79
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 2 ՅՈՒԼԻՍ — SAMEDI 2 JUILLET 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3772 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽՈՒԺԱՑՈՒՄ «ԿԱՒԿԱԶ»Ի ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Նորէն ուշացաւ «Խ. Հայաստան»ը:

Վերջին թիւը յունիս 5 էր, ուրեմն մօտ մէկ ամսուան: Մաղթենք որ պատահական ըլլայ եւ ոչ թէ ընդհատում, ինչպէս եղաւ անգամ մը, տեւելով երկու ամիս (1938 յունուար - փետրուար):

Կանոնաւորապէս եկած ատենն ալ, մեծ բան մը չէինք սպասեր, իբրեւ լուսաբանութիւն կամ պարզ տեղեկութիւն: Եւ սակայն, տեսակ մը սփոփանք էր, քանի որ չունինք ուրիշ աղբիւր, ուղղակի Երեւանէն:

Ինչպէս միւս մեծ ու փոքր հանրապետութիւնները, Հայաստանն ալ ունեցաւ իր Գերագոյն Խորհուրդը (խորհրդարան), հարիւրէն հարիւր սթալինեան:

Հեռագիրները հաղորդեցին թէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը կը բաղկանայ 256 անդամներէ, որոնց 156ը բոլշեւիկ են, 100ը անկուսակցական: Պատկառելի համրանք մը կը կազմէ կին երեսփոխաններու թիւը, 56: (Ատրպէյճանի մէջ ալ 71 հոգի, 310ի վրայ):

Թերթերը շաբաթներով չնդալից տարփողանքներ հրատարակեցին թեկնածուներու մասին, որոնց մէջ ոչ իսկ տասը հոգի կ'երեւան, իբրեւ քիչ-շատ ծանօթ անուն: (Ամէնէն նշանաւորը՝ դերասանուհի Ցամիկ): Միւսները նշանաւոր անծանօթներ են, յատկապէս մաղուած-զատուած եւ «միաձայնութեամբ» քուէարկուած:

Ինչպէս ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, Մոսկուայէն մինչեւ Բագու եւ Նախիջեւան, Երեւանի Գերագոյն Խորհուրդն ալ պիտի ծառայէ պարզապէս հանդիսաւոր նիստեր գումարելու եւ «Հանձարեղ»ը պանծացնելու, պատկաւոր աշուղներուն նախանձը գրգռելով...

Ոչ մէկ բարեբար դեր կրնան կատարել այս խեղկատակ «Խորհուրդ»ները, իբրեւ հետեւանք հաստատուած կարգուսարքին: Անոնց բոլորին ալ գլուխը կը գտնուին օրուան վարիչները, Սթալինէն մինչեւ արիւնկզակ Եժովը, Միկոյեանն ու Բերիան, որոնք ամէն հեղինակաւոր ձայն խեղդեցին, տիրաբար իշխելու, միլիոնաւոր ժողովուրդներ բանաւոր հօտի վերածելու համար:

Այդ «Խորհուրդ»ներէն ոչ մէկը ձայն չունի սեփական երկրի ճակատագրին տնօրինութեան մէջ:

Բոլշեւիկները աւելի քան երբեք ծաղրանկարի մը վերածեցին ինքնորոշման իրաւունքը, եւ «ընտրուած» պատգամաւորներն ալ պարզապէս ձայն բռնողներ են: Վարձու դերակատարներ որոնք միայն բոցավառ ողջոյններ արտայայտելու եւ ծափ զարնելու իրաւունք ունին:

Մինչ այս խեղկատակութիւնները կը կատարուին Խ. Միութեան բոլոր մասերուն մէջ, ասդին, սահմանէն դուրս, արտակարգ աշխուժացում կը տիրէ, կովկասեան ճակատին վրայ:

Վերջերս առիթ ունեցանք հրատարակելու Կովկասեան Ուսումնասիրութեանց Ակումբին մէջ կարդացուած զեկուցում մը, («Յառաջ», 21 յունիս):

Հռչակաւոր «Կավկազ»ի աշխատակիցներէն Թամբի Էլէկխոտի, Թունդ Թրքասէր, մեղադրելով մաս մը Հայերու եւ Վրացիներու անզիջողական չարժումը», նորէն յառաջ կը քշէր իր սիրական հաւատամքը.— միանալ եւ գործել «ընդդէմ Ռուսաստանի, կարմիր թէ ճերմակ»: Եւ պնդելով թէ «Մ. Քէմալի Թուրքիան երբեք չի նմանիր Սուլթաններու օսմանեան կայսրութեան», կը յայտարարէր.

— «Կովկասի հարաւային դրացիները ոչ միայն աչք չունին մեր երկրի հողամասերու վրայ, այլեւ շահագրգռուած են որ Կովկասը մնայ եւ զարգանայ իբրեւ անկախ եւ ազատ դաշնակցային պետութիւն, իբրեւ խումբ պետութիւն: Նոյնքան անհիմն եւ անօգուտ կը նկատեմ յուզել որ եւ է սահմանային խնդիր, ինչպէս կ'ուզեն ընել վրացական եւ հայկական որոշ շրջանակներ, Արտահանի, Արդուինի, Կարսի եւ ուրիշ տեղերու մասին: Սահմանային հարցը հարաւի կողմէ գոյութիւն չի կրնար ունենալ, քանի որ ընդունուած եւ ստորագրուած դաշինքով հարաւի սահմանագիծը վերջնական ձեւ է ստացած»:

Մենք երբեք տրամադրութիւն չունինք վիճելու այս ցնդաբանութեանց մասին, որոնք ոչ իսկ պարզ դիտողութեան կը դիմանան: Եւ ուրախ ենք որ քանի մը ունկնդիրներ, Վրացի եւ Հայ, տուած են անմիջական պատասխանը:

Հարցը այն է որ, «Կավկազ»ցիները ոչ միայն բեմերու վրայ, այլեւ գործնական կեանքի մէջ կը հետապնդեն այս քաղաքականութիւնը: Եւ պատէ պատ կը զարնուին, «Միացեալ Ճակատ» կազմելու համար, կարգ մը աշխարհակալ պետութեանց բարոյական, ուրիշներու նիւթական աջակցութեամբ:

Զարմանալի տեղը չէ որ հայ ունկնդիր մը կը հարցնէր թէ «Կավկազ»ի սակաւաթիւ կողմնակիցները ի՞նչպէս կրնան իրենց ամսագիրը հրատարակել վեց լեզուներով...

Անհրաժեշտ չէ պարզել այդ յարաձուն գործունէութեան ներքին ծալքերը: Կը բաւէ ըսել որ՝ քանի կը պղտորի միջազգային կացութիւնը, այնքան թեւ կ'առնեն այս տարրերը:

Արձանագրելով այսքանը, խօսինք ուրիշ երեւոյթի մը մասին, նոյնքան արժանի լուրջ ուշադրութեան:

Այս առթիւ, անշուշտ երկու խօսք ալ բաժին կրնայ իյնալ սամիւսներուն,— անոնց որ Դաշնակցութեան միր կը ծամեն չարունակ, առանց մատը մոխիրը թաթխելու: Միայն ջուր ծեծելով եւ անլի ճամարտակութիւններ թխելով:

Զմոռնանք որ, այս պարագային ալ, նոյնիսկ ֆիզիքական գոյութեան պայքարն է որ կը ցցուի մեր առջեւ, կովկասեան ճակատին վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ ԹԷ ՍԱՆՃԱՔԻ ԵՒ ԹԷ ՈՒՐԻՇ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած բանակցութիւնները բարեյաջող ելքի մը յանգեցան: Միայն հեռագրի մը կը սպասուէր, որ հասաւ առջի գիշեր, Ֆրանսացի եւ Թուրք զինուորներու համեմատութեան մասին: Համաձայնութիւնը, որ երէկ պիտի նշանագրուէր արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, բացի Սանճաքի հարցին կարգադրութենէն, կը պարունակէ պայմանագրութիւն մը երկու պետութեանց սպայակոյտներուն միջեւ եւ բարեկամութեան դաշնագիր մը:

*** Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունիս 30 թուականով.—

Վարչապետը յայտարարեց Ազգ. Ժողովին մէջ թէ Սանճաքի մասին կատարուած բանակցութիւնները շատ յառաջացած են: Աւելցուց թէ երկուերկիրներն ալ ջերմապէս կը փափաքին բարեկամական կարգադրութեան մը յանգիլ: Ազգ. Մեծ Ժողովը լսելէ վերջ վարչապետին զեկուցումը, վստահութեան յայտնեց եւ լիազօրութիւն տուաւ: Միեւնոյն ատեն քուէարկեց ընդհ. ներման օրէնքը եւ փակեց նստաշրջանը:

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼՈՐԴ Է»

Սուրիոյ մարզպանին բաւարարեցին Կիլիկիոյ կաթողիկոսական փոխանորդին

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (25 յունիս).—

Համաձայն նախապէս առնուած ժամադրութեան, երէկ, հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 11.30ին, Կաթող. ընդհանուր փոխանորդ Պետրոս արք. Սարաճեան, ընկերակցութեամբ Առաջնորդարանի գործակատար Պ. Զ. Պզտիկեանի, Մեծ Սէրայ գնաց, տեսակցելու համար մարզպան Կոմս տը Մարթէլի հետ, Սանճաքի հայութեան կացութեան շուրջ:

Դժբախտաբար տեսակցութիւնը տեղի չունեցաւ որոշեալ ժամուն, որովհետեւ մարզպանը այդ միջոցին Սանճաքի շուրջ տեսակցութիւն կ'ունենար Պէյրութի Թրքական հիւպատոսին հետ: Ն. Վսեմութիւնը ցաւ յայտնեց Սրբազանին որ անակնկալ եւ ստիպողական զբաղում մը կը հարկադրէ պահ մը յետաձգել տեսակցութիւնը: Բայց տեսնելով որ Թուրք հիւպատոսին հետ խորհրդակցութիւնը երկար կը տեւէ, մարզպանը, ներողութիւն խնդրելէ վերջ այս ակամայ յապաղման համար, իր դիւանապետ Պ. Շամպարի պաշտօն տուաւ ընդունիլ Սրբազանը եւ իր անունով բացատրութիւններ տալ:

Հայ ժողովուրդին երախտագիտական զգացումները յայտնելէ վերջ Ֆրանսայի մասին, Կաթող. փոխանորդը մանրամասնօրէն պարզեց Սանճաքի հայութեան ներկայ վիճակը եւ կացութեան առթած մտահոգութիւնը որ արտագաղթի յանգած է եւ օրէ օր կը սաստկանայ:

Ուշադրութեամբ լսելէ վերջ տրուած բացատրութիւնները, մարզպանին դիւանապետը ամէն տեսակ հաւաստիք տուաւ:

— Հայերու մտահոգութիւնը, շեշտեց, աւելորդ է, որովհետեւ Ֆրանսա կը մնայ ու պիտի մնայ Սանճաքին մէջ: Ինչպէս անկէ առաջ, ներկայիս ալ Ֆրանսա կը պաշտպանէ Հայերը: Մի հաւատաք չափազանցեալ լուրերու:

Շատ շատ, աւելցուցած է ֆրանսացի բարձրաստիճան պաշտօնատարը, երկու վաշտ թրքական զինուորներ պիտի մտնեն Սանճաք, ֆրանսական ուժերուն հետ գործակցաբար հսկելու համար Սանճաքի ներքին ապահովութեան: Թրքական այդ զինուորներու թիւը պիտի չգերազանցէ շրջանի ֆրանսական զինուորներու թիւը: Ասկէ զատ, նկատի ունեցէք որ թրքական զինուորները պիտի մնան Խաչէնտէրունի եւ Թուրքիոյ սահմանային շրջաններուն մէջ, իսկ ֆրանսական ուժերը պիտի հաստատուին Սանճաքի լեռնային շրջաններու մէջ:

Խօսելով Սանճաքի հայութեան տնտեսական տագնապալի կացութեան մասին, մարզպանին ներկայացուցիչը յայտնած է թէ Պ. Պիւրնիէի հետ համախորհուրդ դիմումներ կատարուած են արտասահմանի հայկական միութեանց:

Սարաճեան Սրբազան շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ ցոյց տրուած հոգածութեան եւ հաւաստիքներուն համար, յայտնած է թէ մտադիր է Սանճաք երթալ եւ հանդարտեցնել հայ բնակչութիւնը: Դիւանապետը հասկցուցած է թէ այդ այցելութիւնը, որքան ալ պարզ ու փափաքելի, կրնայ թիւրիմացութեանց տեղի տալ եւ տարբեր կերպով մեկնուիլ: Բայց եւ այնպէս, աւելցուցած է, ձեր փափաքը կը յայտնեմ Կոմս տը Մարթէլի եւ պատասխանը կը հաղորդեմ ձեզի:

Կաթողիկոսական փոխանորդը միաժամանակ յանձնած է յուշագիր մը, ուր մանրամասնօրէն պարզուած են Սանճաքի հայութեան վիճակը եւ կարիքները:

Որքան թուրք զինուոր պիտի մտնէ Սանճաք

Արաբական գործակալութիւնը կը գրէ.—

Հակառակ Անտիոքի զինուորական բանակցութեանց շուրջ տիրող գաղտնապահութեան, Թրքական շրջանակներ կը յայտարարեն թէ երկու պատուիրակութեանց տարակարծութիւնը՝ Սանճաք մտնելիք Թրքական ուժերու թիւին մէջ կը կայանայ: Թուրք կառավարութիւնը կը պահանջէ որ նուազագոյն 4000 զինուոր ունենայ Սանճաքի մէջ, իսկ Ֆրանսացիները կը պնդեն որ 750 զինուորէ աւելի չըլլայ այդ թիւը:

Աժանս Հավաս ալ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէր, համաձայնութեան լուրէն առաջ.—

Թուրքիոյ վերջին ծանուցագիրը պատճառ կը դառնայ կարեւոր դժուարութեանց: Անտիոքի զինուորական բանակցութիւնները թէպէտ դանդաղ կ'ընթանան, բայց յաջողութեան ճամբուն մէջ են: Ֆրանսա համաձայնեցաւ Սանճաքի մէջ թրքական զինուորներու ներկայութեան, գործակցելու համար ֆրանսական ուժերուն՝ երկրի ներքին ապահովութեան գործին մէջ: Պայման մը կայ սակայն այդ համաձայնութեան մէջ.— Ներկայիս Սանճաքին մէջ գտնուող ֆրանսական զինուորները պիտի մնան, առանց հաշուի մէջ առնուելու: Ասկէ դուրս, թրքական որչափ զինուոր գայ, նոյնչափ ալ Ֆրանսացի նոր ուժեր պիտի մտնեն Սանճաք:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՃԱՃՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ, ՄԻԱՑԷՔ

Ա.

Հունգարական թերթերը կը գրեն թէ ի մօտոյ Պուտափէշթի մէջ պիտի գումարուի գաճաճներու համաշխարհային խորհրդաժողով մը, նախաձեռնութեամբ Եւրոպայի գաճաճներուն, որոնք կ'ուզեն իրենց գիտական զեկոյցներով ցոյց տալ թէ գաճաճներն ալ կրնան ապրիլ մարդու պէս, եւ ոչ թէ իբրեւ խամաճիկ կամ կրկէսի դերասան: Թէ գաճաճներն ալ կրնան ի գործ դնել ամէն արհեստ, թէ... Ուրեմն, արհամարհուած, ծաղրուած այս մարդու կտորներն ալ արդարօրէն ըմբոստացան ի վերջոյ:

Չեմ գիտեր, համագումարին մէջ՝ իրենց դժբախտութեան պատասխանատուութիւնը որո՞ւ վրայ պիտի նետեն, Աստուծոյ կարողութեան վրէպներո՞ւն թէ մարդկային ընկերութեան սխալներուն վրայ:

Ստոյգ է, որ Աստուած, տակաւին անփորձ, կարգ մը սխալներ գործեց այն խորը օրուան մէջ, երբ աշխարհի արարչագործութեամբ զբաղած էր:

Բացէք Աստուածաշունչը, Գիրք Ծննդոց, Ա. գլուխ, համար 27,— վեցերորդ օրն է, ստեղծուած է ամէն բան, կը մնայ ստեղծել միայն մարդը: «Եւ արար Աստուած զմարդն ի պատկեր իւր»: Ո՞վ է այդ առաջին մարդը,— Ադամ: Ցետոյ Աստուած հրամայեց.— «Աճեցէք եւ բազմացարուք»: Եօթներորդ օրը հանգիստ ըրաւ: Աւելի վերջ դիտեց որ կենդանիները կը բազմանան, բայց չի բազմանար Ադամ, բէեւ «արու եւ էգ» այսինքն որձեւէգ (Ծնն. Գլ. Ա. 27): Որոշեց ստեղծել կին մըն ալ, ուշադրութի՛ւն, առաջին շաբաթը անցնելէ վերջ (Ծնն. Գլ. Բ. 22): Ադամ այսպէս բաժնուեցաւ իր կէսէն, կարծես եօթարկուած ըլլար այն գործողութեան, որ շատ կը կատարուի վերջերս եւ աղջիկները մանչ կը դառնան, իսկ մանչերը աղջիկ:

Թողունք Աստուծոյ առաջին սխալը եւ այս սրբագրութիւնը: Ժամանակ մը վերջ կատարուեցաւ ուրիշ սխալ մը, դարձեալ, մարդագործութեան մէջ: Երկնային դրախտը գրեթէ պարապ էր, անշուշտ դժոխքն ալ,— երկիր նոր էր ստեղծուած եւ մարդիկ անմեղ էին տակաւին, պէտք չկար բաժնելու անմեղը մեղաւորէն: Ու կ'ըսուի թէ, երկրի վրայ, մարդոց աղջիկները այնքան գեղեցիկ էին, որ հրեշտակները, «արք երկնայինք», բոլորն ալ բարձրահասակ ինչպէս նոճիներ, հասկնալի պատճառ մը կը փնտռէին երկինքէն վար իջնելու,— «տեսեալ որդւոցն Աստուծոյ զդստերս մարդկան զի գեղեցիկ էին, առին իւրեանց կանայս յամենեցունց զոր ընտրեցին» (Ծնն. Գլ. Զ. 2): Աստուած վախցաւ որ անմահ կը դառնան իր հրեշտակներուն զաւակները, եւ ըսաւ. «Մի՛ մնասցէ ոգի իմ ի մարդկանդ յաւիտեան»: Եւ հրամայեց որ չապրին աւելի քան հարիւրքսան տարի: Սակայն «յետ այնորիկ իբրեւ մտանէին որդիքն Աստուծոյ առ դստերս մարդկան, ծնանէին իւրեանց որդիս, նոքա էին սկայքն» (Ծնն. Գլ. Զ. 4):

Ուրեմն հսկաները, վիթխարի հասակով եւ աներեւակայ ձեւերով մարդիկը, ծնունդ են հրեշտակներու: Աստուած յետոյ անխնայ սրբագրեց իր այդ երկրորդ սխալը եւս: Բայց կարգ մը հրեշտակներ չմոռցան երբեք համը, զոր երկիր իջնող հրեշտակները միայն գիտէին: Եւ պակաս չեղան հսկաները աշխարհի վրայ:

Լա՛ւ, ուրկէ՞ եկան գաճաճները: Որո՞նց ծնունդ են: Որո՞ւ սխալը: Աստուածաշունչը լուռ կը մնայ այդ մասին: Բայց ստոյգ է որ գաճաճները կամ թզուկները եւս գոյութիւն ունեցեր են սկիզբէն ի վեր: Տրովադայի պատերազմին մէջ, Հոմերոս կը յիշատակէ Միւրմիդոնները, դաշնակից՝ Աքիլլէսի,— այս մարդիկը մեծ էին... մրջիւնի չափ, ինչպէս յայտնի է նաեւ իրենց անուան յունարէն ա՛յդ նշանակութենէն: Թէեւ կ'ըսուի թէ վախկոտ կ'ըլլան գաճաճները, բայց հրաշք գործեցին Աքիլլէսի պզտիկ դաշնակիցները իրենց քաջութեամբ: Չեմ գիտեր թէ քա՞ջ են Չինոյ կղզիին բնակիչները (Չինի դիմացը), — այս կղզիին մէջ՝ մարդ, անասուն, ծառ, բոլորը կարճ են եւ չափազա՛նց կարճ: Այսահանգերձ գաճաճները մեծ դեր խաղացած են... պալատներու մէջ, եթէ ոչ իբրեւ քաջագործ հերոս, գէթ իբրեւ... միմոս, այնքան որ Հռոմի կայսրերէն մինչեւ Պոլսոյ սուլթաններ իր ափերով ոսկի կը ծախսէին գաճաճ գտնելու համար: Ֆրանսայի թագուհիներէն մին փորձ մը կատարեց... գաճաճ արտադրելու: Այդ նարտաբարուեստին մասին յաջորդով, որպէսզի լրիւ ըլլայ զեկոյցս, եւ զօրաւոր՝ եզրակացութիւնս, զոր, հոֆէն, յանուն հայ գաճաճներուն, պիտի դրկեմ Պուտափէշթ:

ԱՐԱԶ

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիոյ հետ կնքուած դաշինքը վաւերացուեցաւ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Էնկիւրիէն.—

Այսօր չորեքշաբթի, ընդհ. ներման լայն օրէնք մը քուէարկուեցաւ Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ, հանրապետութեան 15ամեակին առթիւ: Օրէնքը, որ անմիջապէս գործադրելի է, կը ներէ այն բոլոր քաղաքական յանցաւորներուն որ գործած են քէմալական իշխանութեան դէմ եւ դատապարտուած յեղափոխական ատեաններու կողմէ: Այս ներումէն պիտի օգտուին 150 անբաղձալիներու մնացորդները, 80 աքսորականներ որոնք Թուրքիա մտնելու իրաւունքէն զրկուած էին 15 տարի առաջ: Այս աքսորականներուն անունները արձանագրուած են Լոզանի դաշնագրին մէջ, 1923ին:

Ազգ. Ժողովը մեծ խանդավառութեամբ վաւերացուց անգլեւթուրք համաձայնութիւնը, որուն տրամադրութեամբ Թուրքիա 16 միլիոն ոսկի վարկ պիտի ստանայ Անգլիայէն: Այս համաձայնութիւնը կնքուած էր Մայիս 27ին: Նախարարները եւ երեսփոխանները ջերմ հաւատք յայտնեցին երկու երկիրներու ապագայ գործակցութեան եւ բարեկամութեան մասին, եւ շեշտեցին այդ բարեկամութեան արժէքը միջազգ. ներկայ կացութեան մէջ: Այս առթիւ բացատրեցին թէ Թուրքիա, որ վերածնաւ շնորհիւ Աթաթիւրքի, այլեւս Օսմանեան կայսրութեան «հիւանդ»ը չէ, այլ բոլորովին ապաքինած եւ ուժեղ պետութիւն մը:

Քաղաքական կուսակցութիւնները կը ջնջուին

Թրքական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ֆրանսացի հրամանատար Քոլէ հրամանագիր մը հրատարակելով, ջնջեց Հաթայի բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները:

Արաբ երեւելիներէն Արսուզի ձերբակալման առթիւ, Անթաքիոյ արաբական թաղին մէջ բողոքի գործադուլը կը շարունակուի: Հրամանատար Քոլէ արաբ երեւելիներուն հաղորդեց թէ գործադուլը վերջ գտնելէն երեք օր ետք, Արսուզի ազատ պիտի թողուի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՕԶՎԷԼԹ ճառ մը խօսելով, դատապարտեց այն ազգերը որ «ետ կը տանին ընկերութեան ժամացոյցը, քաղաքացիները զրկելով իրենց իրաւունքներէն»: Եւ եզրակացուց թէ ապագան ժողովրդապետութեան կը պատկանի:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ԱՏՏԻԿԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԵՒ ՄԵՐ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ

Բ.

Ուրեմն քրիստոնէութիւնը քաղաքական ազդեցութեանց փորձաքար մըն էր եւ հայ ժամանակակից ղեկավարները այդ պարագան լաւ կը հասկնային: Գիտէին, որ Հայաստանի արտին վրայ Սասանեան մազդեզականութիւնը եւ բիւզանդական եղծուած քրիստոնէութիւնը կը բախէին իրար եւ ծանր կացութեան մը կը մատնէին հայ հոգեւոր կեանքը, որ միայն քրիստոնէական հեզաբարոյ պահանջներ չունէր: Քրիստոնէութիւնը միջոց էր միայն երկու հայկական հատուածներուն միջեւ լեզուի միութիւն հաստատելու: Ճիշդ է հայերէնը դեռ Արտաշէս Գ.ի օրով պետական լեզու էր, բայց այդ լեզուն ընդհանուրի սեփականութիւն դարձած չէր տակաւին: Ընդունուած բան մը տարածել որեւէ ձեւով, մեծ նպաստ մըն էր հայ մշակոյթին համար: Եւ այդ պատրուակը քրիստոնէութիւնն էր: Հայ ղեկավարները կը հաւատային, որ լեզուի միութեամբ դիւրին պիտի ըլլայ ստեղծել քաղաքական միութիւնը, որ կորսնցուցած էին:

Հայաստանի քրիստոնէական քարտէսն ալ միօրինակ չէր: Արեւմտեան Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնն էր տիրապետողը, կեդրոնական Հայաստանի մէջ՝ հեթանոսութիւնը, իսկ Արեւելեան Հայաստանի մէջ այլազան աղանդներ, — բորբորիտոն, Մարկեան եւ ուրիշներ: Օրինակ Գողթնի շրջանին մէջ, ուր լուսաւորիչ Ս. Մեսրոպ հարկադրուած խոշտանգումներու կը դիմէր քրիստոնէութիւնը պարտադրելու, բազմաթիւ աղանդաւորներ կային: Եւ Մեսրոպ Հայաստանի դպրոցական գործը կազմակերպելէ վերջ կը մեկնի Բիւզանդիոն կայսեր թելադրութիւնն ստանալու Արեւմտեան Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնը տարածելու: Սասանեանները ամէն գնով արգելք կ'ուզէին հանդիսանալ, որովհետեւ կը վախնային որ Հայոց արեւմտասիրութիւնը քրիստոնէութեան միջոցաւ աւելի կը շեշտուէր: Եւ ի հարկէ Բիւզանդիոնը պարսկական այդ ցանկութեան դէմ ոչ մէկ քայլ առաւ, որովհետեւ ան ալ կը զգար թէ Պարսից քաղաքական բարեկամութիւնը աւելի կ'արժէր քան Հայոց քրիստոնէութիւնը:

Ս. Մեսրոպի Բիւզանդիոն առաքելութիւնը այդ քաղաքական հաշիւներուն վրայ էր որ պիտի ազդէր, եւ ուրեմն, անհրաժեշտ էր այդ առաքելութեան յաջողութեան պարագաներուն վրայ կանգ առնել, ցոյց տալու համար թէ ինչպէս հայ քրիստոնէութիւնն ու լեզուն հայ քաղաքական մտքի խանձարուրն եղան:

Ատոր համար անհրաժեշտ է կանգ առնել Բիւզանդիոնի բիւզանդական վէճերուն վրայ, որոնցմէ գերազանցապէս օգտուեցան Մեսրոպ եւ իր աշակերտները:

Ե. դարու սկիզբը Բիւզանդիոնը խառնակ վիճակ մը ունէր: Հոգեւոր ու քաղաքական իշխանութիւնը հոսանքներու բաժնուած շարունակ պայքարի մէջ էր: Պայքարի կեդրոնն էր տիեզերական պատրիարք Յովհան Ոսկեբերան կամ «Ոսնակն եկեղեցւոյ, Ոսնակն գերագոյն» ինչպէս կ'ըսեն ժամանակակից պատմիչները:

«Եզակի հռետոր, կախարդիչ ճարտասան, հմուտ աստուածաբան, բանիմաց ու սրբակենցաղ, հանճարեղ ու արդամախոհ» այս պատրիարքը լայն ժողովրդականութիւն ու հռչակ ունէր Բիւզանդիոնի մէջ: Իր անունն ու հռչակը հասած էր մինչեւ Հռոմ: Հայ մատենագիրներէն մէկը՝ Խաչատուր Գանձասաց տեղ մը կ'ըսէ. — «Պատմաբանող ճառից հազարաց երկոտասանից եւ բիւրաւորաց»:

Մեր ժողովուրդի մէջ ալ Յովհան Ոսկեբերանի մասին բազմաթիւ աւանդութիւններ ու յիշատակներ կան: Անոր աքսորը «Յանապատս Հայոց» ստեղծեր է ուխտավայրեր ու մենաստաններ: Այնպէս կ'երեւի, որ մեր հեղինակները անվերապահ պաշտամունք ունէին այս եկեղեցականին հանդէպ եւ զայն կը ներկայացնէին հեղինակ բազմաթիւ աշխատութիւններու եւ ճառերու: Մանաւանդ Պետրոս Գետադարձ ընդօրինակել է տուեր անոր ճառերը եւ ներշնչուեր անկէ: «Գիրս 800, ճառս 12,000: Արդ մի մոռանար զաշխատութիւնս իմ» կ'ըսէ ինքը՝ Ոսկեբերան, աքսորի ճամբան բռնելէ առաջ: Դարձեալ տեղ մը, Խաչատուր Գանձասաց անոր գովքը կ'ընէ հետեւեալ բառերով. «Անկոխ է բազմաց շաւիղ քո բարուց Նուրբ եւ բարձրագոյն քան զեւս աղաւնոյ»:

Ներսէս Լամբրոնացին ալ կ'անուանէ զայն «... Ո՛վ երանելի եւ քաղցր աստուածազդեցն հոգւոց»: Ուրիշ մը՝ «Հին աշխարհին վրայ պատուաստուած նոր ընկերութեան գեղեցկագոյն հանճարը, գերագոյն՝ քրիստոնէացեալ Յոյնը»:

Եւ ահա այս ձեւի անձնաւորութիւն մը ունեցաւ թշնամիներ եւ հակառակորդներ: «Կաշառակուրծ եւ նախանձաբեկ» եկեղեցականներէն մինչեւ արքունիքը եւ Աղեքսանդրիոյ իմաստուն Թէոփիլոս հայրապետը ծառացան անոր դէմ:

Արկադիոս կայսեր կինը՝ Եւդոքսիա Թագուհին Ոսկեբերանի հակառակորդներուն գլուխն էր կեցած: Թշնամութիւնը աստիճանաբար աւելի սուր կերպարանք կը ստանայ եւ 404ին Յովհան Ոսկեբերան յանկարծակի նաւ մը կը դրուի եւ կը ղրկուի աքսոր դէպի Բիւթանիա: Եւդոքսիա Թագուհին պատուհանէն կը դիտէ անոր մեկնումը եւ ժողովուրդի համակրական ինքնաբուխ ցոյցերը: Պատմիչները անոր մեկնումին հետ կը կապեն աստուածային պատուհասներ, ալեկոծութիւն, փոթորիկ, եւայլն. որ Ոսկեբերանի նաւը նստելով կը խաղղի բնութիւնն ու ծովը եւ սրբակենցաղ մարդը կ'անհետանայ...

Արեւելքի մէջ Ոսկեբերան ստեղծած էր մասնաւոր հմայք մը: Անով կը պարծէին բոլորը: «Վասնզի եթէ Ոսկեբերանի հայրենիքն պարծին Ասորիք, լեզուաւն եւ աթոռովքն՝ Յոյնք, արդեամբ եւ օգտիւքն՝ ամենայն ազգք, Հայք՝ անոր աքսորանաց վանատուրք եւ հիւրընկալք, անոր վերջին տարիներուն կենակիցք, անոր յետին հանգստեան մարմնոյն սպասաւորք եւ պահապանք, աւելի զգայուն եւ սիրալի պարծանք ունին» կ'ըսէ Հայր Ալիշան (Յուշիկք Հայրենեաց Հայեց, էջ 25, 1869, Վենետիկ):

Յովհան Ոսկեբերան Բիւթանիայէն կ'ուղարկուի աւելի հեռուները՝ «Յանապատս Հայոց», ինչպէս ինքն ալ իր Թուղթերուն մէջ յաճախ կ'ակնարկէ: Նիկիայէն Կապադովկիա 25 օր կը ճամբորդէ հայրապետը, մեծ նեղութեանց ենթարկուելով:

Ժ. Թուղթին մէջ Ոսկեբերան այսպէս կը նկարագրէ. — «Յարեւելքէ եւ ի Հայոց եւ ուրիշ կողմերէ ճամբու վրայ հանդիպողք զմեզ տեսնելով աղբիւրի նման արցունք կը թափէին, լալով ու հեծկլտալով ետեւնուս կուգան, մեզմէ չեն բաժնուիր»:

Իսաւրացիները աւազակային յարձակում կը գործեն Կեսարիոյ վրայ եւ Ոսկեբերան հարկադրուած կը ձգէ քաղաքը եւ հիւանդ վիճակի մէջ կը հասնի Կոկիսոն, այժմ տաճկարէնով Կէօքսու աւանը: Երեք տարի հոն կը մնայ եւ կը գրէ հարիւրաւոր նամակներ: Խիստ ձմեռը եւ Իսաւրացիներու վախը իրեն հանգիստ չեն տար: Իր մէկ Թղթին մէջ կը գրէ. — «Ամէն բան հիմա դէշ է Հայաստան եւ ամէնէն աւելի օդոց խառնակութիւն եւ փոթորիկք, ուր որ դառնայ մարդ, կը տեսնէ հեղեղներ, մեռելոց դիակոյտ, գետնայարկ եղած տներ, կործանած քաղաքներ են.:» եւ չի մոռնար յիշելու Իսաւրացիներու տարածած սարսափը: Կէօքսուէն կը տեղափոխուի Արաբսոն: Իր հաւատարիմներէն կոյս Ոլիմպիադայի գրած նամակներուն մէջ Ոսկեբերան շատ կը գանգատի Հայաստանի ձմեռէն. — «Ձմեռն, արդարեւ Հայաստանի ձմեռն էր»: Չի խօսիր հայ ժողովուրդի կացութեան, զբաղումներու եւ հանրային կեանքի մասին: Իր աքսորավայրէն ան գրած է մօտաւորապէս 240 նամակ, մեծ մասով ուղղուած Ոլիմպիադային եւ իր միւս հետեւորդներուն: Կարելի չէ որ Ոսկեբերանի պէս մէկը իր շրջապատի գիտակցութիւնը չունենայ եւ չզբաղէր հայ ժողովուրդի կեանքով: Այդ նամակներու քննութիւնը, օր մը կրնայ մեծ ծառայութիւն մատուցանել Հայոց պատմութեան:

Այդ պահուն Բիւզանդիոնի իր բարեկամները միջնորդութիւն կ'ընեն մեղմացնելու եւ ետ վերադարձնելու Ոսկեբերանը: Սակայն անօգուտ: Արկադիոս չի լսեր ոչ Պապին եւ ոչ ալ Յովհաննէսեաններու աղաչանքը: Եւ կրկին կը քշուի մինչեւ Պոնտոսի Պիթիւոնդ աւանը, որ Աբխազիոյ ծովեզըր գտնուող Բիցունդան կը համարուի: Ոսկեբերան կ'անցնի Ծիհունի, Ալիսի եւ Իրիսի ափերէն, որ Թոգաթէն շուրջ 600 մղոն ճամբայ մըն է, եւ երեք ամիսէն կը հասնի Կէօքսուէն Կոմանա (Կիւմէնիք), Փոքր Հայքի եւ Պոնտոսի միջասահմանը, 7—8 մղոն Թոգաթէն հիւսիս-արեւելք, Դասեմանեան դաշտէն (Գազ-Օվա) անցնելով:

Ոսկեբերան չտոկալով չարչարանքներուն 407 Սեպտեմբեր 14ին, 60 տարեկան հասակին կը մեռնի Կոմանայի մէջ (1): Անոր հայրապետական շրջանը պատմաբաններէն ոմանք ինը տարուան կը հաշուեն, որմէ երեք տարի եւ երեք ամիսը աքսորի մէջ էր ան, եւ իրեն յաջորդ էին կարգուած արդէն ուրիշները:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(1) Amedée Thierry, St. Jean Chrysostome et l'Impératrice Eudokie, page 509, 1889, Paris.

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՎԱՐԴԵՐ ՈՐ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ

Արձակուրդ: Արեւ ու օդ ծծելու օր: Ծրագիր մը կ'որոճամ: Կ'ուզեմ պահ մը հեռանալ Փարիզէն, երթալ հոն, ուր օդը՝ մեր գեղի օդին պէս զով ու մաքուր ըլլայ, երկինքը՝ ջինջ եւ կապոյտ, արեւը՝ կարմիր եւ այրող: Եւ այդ օրը իրիկուն ընելու համար, անհոգ, դռնէն դուրս ելայ եւ անհետացայ Փարիզի ժխորին մէջ:

Պահ մը վերջ արդէն, հիւսիսային դուռներուն առջեւն եմ: Այնտեղ որ «Քլինեանքուրի դուռ» կը կոչեն, կը կենամ ու պահ մը կը դիտեմ շուրջս: Հոն պատկերը աւելի տարբեր է: Շէնքեր վիթխարի եւ բազմամարդ: Փողոցները երկայն եւ անարեւ: Ժողովուրդը խուռներամ եւ բանուոր: Քանի որ նպատակս ուրիշ բան էր, կ'անցնիմ ուրիշ փողոց մը: Փարիզ չեմ այլեւս: Հիւղակներու երկայն շարք մը դէմս կը պարզուի: Տեսարանը չի զարմացներ զիս: Եւ սակայն, աչքերս դուռներուն, ականջս լայն բացած՝ կը քալեմ փողոցներէն վար: Բայց տարօրինակ բան, այդքան խօսքերուն մէջէն՝ չգտայ բառ մը որ համակէր զիս:

Տաք է: Արեւը կրակէ ծովի մը պէս կը խաղայ հիւղակներուն մէջ: Տախտակները կ'այրին կարծես: Ու մտքիս մէջ բառերու շարք մը ծայր տուաւ.

— Ի՞նչ կը թափառիս հոս, այս մարդիկը բարբարոս ժողովուրդի մը զոհերը չեն մեզի պէս: Քանի որ կառավարութիւն ունին եւ, անկախ դրօշ մը կը ծածանի իրենց երկրին վրայ...

Երբ տակաւին բառերը կը շարէի մտքիս մէջ, շրջիկի երեւոյթէս կաղ երիտասարդ մը մօտեցաւ ինծի:

— ... Եթէ մէկը կը փնտռէք, առաջնորդեմ ձեզի:

— Շատ շնորհակալ պիտի ըլլամ, եթէ ցոյց տաք ինձ Հայերու Թաղը:

— Այստեղերը չկան, եթէ երթաք դէպի հիւսիսային արեւմտեան դռները, հոն շատ պիտի գտնէք:

Ու մեկնեցայ:

Մոնմարթրի դռնէն դուրս թէեւ քիչ մը ձեւափոխուած են հիւղակները, սակայն պատկերը նոյնն է: Ամէնէն առաջ սափրիչի խանութ մը պատճառ դարձաւ որ կանգ առնեմ: Քիչ մը անդին նպարավաճառի մը խանութի առջեւ խումբ մը Հայեր կը խօսին: Ահա պզտիկներ կարմրած եւ առողջ կը ճռուողեն փողոցին մէջ: Յանկարծ հայ մօր մը ձայնը տաշուած, ձեւաւորուած հնչումով դուրս թռաւ համեստ տան մը պատուհանէն.

— Վրէ՛ժ, տղաս, տուն եկուր...

Քանի մը վայրկեանէ ի վեր որ ուշադրութիւնս գամած էի այդ սափրիչի խանութին, մէկէն վարպետը տեսաւ զիս:

— Օ՜, բարեւ, բարեւ, այս ո՞ր հովը փչեց: Ներս հրամմէ...

Հին տարիներու ծանօթներ էինք, որ այդ օր բախտի բերումով իրարու կը հանդիպէինք:

Ժամանակին Հայրը բանի գործի տէր մարդ էր: Մեծ եղեռնէն վերջ, իր վերապրող տղան տարագրի ցուպը ձեռքը, վերջապէս կը հասնի Փարիզ: Կ'աշխատի: Արհեստը կը սորվի: Կ'ամուսնանայ եւ կ'ունենայ տղայ մը: Անունն ալ Վրէժ: Կ'ուզէ՞ք գիտնալ թէ ինչու ընտրած է այդ անունը: Ինքն է որ կը բացատրէ.

— Որպէսզի, վաղը տղաս գիտնայ յարգել այդ բառին իմաստը: Որպէսզի, իր ընկերները երբ այդ անունով կանչեն զինքը, գիտնան թէ՝ այդ չորս գիրերուն մէջ կայ կատարեալ միտք պարտականութիւն մը...

Իրիկունը խանութը գոցեց ու մենք նստանք քով քովի: Եկան ուրիշ երիտասարդներ ալ: Ու ես հպարտութեամբ տեսայ անոնց սեւ աչքերուն մէջ կայծեր որ իրենք իրենցմով բռնկած թեւ կը շինէին: Եւ դեռ ինչե՜ր:

Սեբաստացի Քեռին բացառիկ երեւոյթ մը ունէր իր փորձառութեամբն ու հասունութեամբը: Բառ մը որ կ'երազէի եւ կը փնտռէի, իսկոյն մայրենեան դաշտանկարի մը պէս պարզուեցաւ դէմս: Ու ես հիմա, թէ կը լսեմ եւ թէ կը տեսնեմ իր սքանչելի ներդաշնակութեամբը բառեր, որ կը խաղային քանի մը պզտիկներու շրթներուն վրայ:

— Աղջիկս, դասդ սերտէ, թող ժամանակդ պարապ չանցնի, կը խօսէր մեծ մայր մը իր թոռան, տես Վրէժ խելօք մը կը կարդայ:

— Սորված եմ, մեծ մայրիկ:

— Ուրեմն, հեղ մը կարդա, լսեմ:

Այս աղջնակը որ հազիւ 11 տարեկան կայ, կը սկսի հատիկներու պէս շարել բառերը:

— «Ես բարի աղջիկ մը պիտի ըլլամ, բարի՝ տունին եւ դպրոցին մէջ: Պիտի սիրեմ հայրիկս ու մայրիկս, եւ միշտ հնազանդ անոնց հրամաններուն...

Այդ համեստ տանը մէջ տեսայ բացուիլը կոկոն վարդերու: Ու սիրտս ուռեցա՜ւ: Պահ մը վերջ երբ այս պզտիկները իրենց դասերը սերտեցին, քաղաքավարութեամբ մը մօտեցան ու բարեւեցին զիս: Լաւ մը նայեցայ անոնց կարմրած դէմքերուն: Իւրաքանչիւրի սեւ աչքերուն մէջ երկուական աստղեր կը փայլէին: Ուրախութենէս առաջարկեցի որ քիչ մը կարդան: Կարդացին սահուն առոգանութեամբ մը: Եւ դուք չէք կրնար երեւակայել թէ, ինչ խանդավառութեամբ մտիկ ըրի անոնց մաքուր շրթներէն թռչող հայերէն բառերը: Տեսայ անոնց գրի օրինակները, այնքան գեղեցիկ եւ անսխալ: Ապրի՛ք պզտիկներ:

Բայց չէք հարցներ թէ ո՞ւր եւ ի՞նչպէս սորված են իրենց մայրենի լեզուն: Շնորհիւ իրենց ծնողքին, եւ շաբաթական կէսօր ծաղկոց յաճախելով է որ այս պզտիկները կրցած են վարժուիլ «մեծասքանչին»:

Պատի՛ւ ձեզի, Հայ մայրեր:

ՓԱՐՄԱՆԻ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Բառեր կան հինին մէջ, որոնք հիմա նորին մէջ ապաստանի իրաւունքը կորսնցուցած են. անոնցմէ մին, զոր օր. այսօր ալ «տըղամարդութիւն», որուն տեղը շատ լաւ բռնուած է տխմարութիւնը: Եւ դեռ այս կարգի շատ բառեր, որոնց մասին խօսեցանք ցարդ, եւ որոնց կրնանք հանդիպիլ դեռ:

Նոր օրինակներու անցնելէ առաջ, հոս կրկին հարկ կը զգանք անդրադառնալ «Յառաջ»ի մէկ աշխատակցին այն փափաքին, թէ «նոր բառեր» դարբնելու պէտք կայ: Եթէ դասարանս հաւատք կ'ուզէ ընծայել իր ուսուցիչին, այս վերջինը պատրաստ է յայտարարելու, թէ նոր բառեր անպատճառ դարբնելու հարկ չկայ, այլ միայն լեզուն սորվելու, սերտելու, պրպտելու եւ հետեւելու լաւագոյն գրողներուն: Ինչ որ կրնայ պակսիլ մեծասքանչին՝ անոր հետեւողներուն աշխատութիւնն է գլխաւորաբար, այդ լեզուին տէրերուն բարոյական եւ քաղաքական աննպաստ անորակելի պայմաններն են առաւելապէս: Այլապէս՝ ամէն ինչ կայ մեր լեզուին ծոցին մէջ, մինչեւ իսկ ծով ցաւերու բաւող արտայայտութիւններ, վատաշուէր քաղաքականութեան դէմ երկինքի չափ բարձր անէծքներու խառնարան մը, եւ դեռ ինչեր, ինչեր: Թողունք այն հեշտ պարագան, թէ բոլոր ազգերուն թռչունները իրենց մեղեդիները ազատօրէն եւ բնտանօրէն կրնան ճռուողել ճիշդ ու ճիշդ մեր Մեծասքանչին աւաշով: Կրկնենք ինչ որ կը պակսի՝ ուսումնասիրութիւնն է: Նորերէն յիշելով միայն Բագրատունին եւ Հիւրմիւզը — այս սքանչելարուեստ սուրբերը ի՞նչպէս բաւեցուցին մեր լեզուն հին ու նոր օտար ոսկեբարբառներու ճոխութեան: Բայց կը սխալինք՝ «բաւեցուցին» ըսելով, պէտք է ըսել՝ ճակատեցուցին, եւ անոնց ինքնագիր կամ թարգմանածոյ երկերուն ընթերցումը կը վկայէ յայտնապէս, թէ հայ լեզուին գանձերուն մէկ մասը միայն բաւեց՝ ճակատ յարդարելու Յոյնին, Լատինին, Ֆրանսերէնին, անգլիերէնին, Նորերէն ալ բան մը յիշելու համար: Ըսուած եւ փորձուած է, թէ եւրոպական նոր լեզուները, որոնց ի հարկէ ոչ հարստութիւնը կ'ուրացուի, ոչ սլացքը դէպի ամէն հնարաւոր բարձրութիւն, երբեք անպարտելի չեն մերինին դէմ. նոյնիսկ՝ ընդհակառակն, եթէ քիչ մը ունենայինք տեւողական ամբարտաւանութիւն, կամ կեղտական ինքնապարծութիւն:

Ճիշդ է, որ մերթ թարգմանիչին առջեւ կը ցցուի գերանի պէս «իբր թէ նոր» բառ մը, եւ ֆրանսերէնի աւելի հմուտ հայ գրողը կ'անճրկի կը մնայ: Այդ «նոր բառ» ըսուածները յաճախ ուրիշ բան չեն եթէ ոչ՝ երկրին քաղաքական եւ ընկերային բանակռիւներու բերումով՝ լատին կամ հելլէն isme, ismus մասնիկներով մէկ օրէն միւսը հրապարակ նետուած սողոսկողներ, որոնց կռնակը նոր ըլլալով կայ միայն կարմիր բիծ մը: Գիտական եւ արուեստային նորութիւնները կապ ունին, անոնք, նոր հետապնդումներու, յառաջդիմութիւններու, որոնք վերը օդին մէջ կամ վարը երկրին ընդերքներու մէջ կը կատարուին. — զբաղումներ՝ որոնց հարկաւորապէս անտակ եւ ընդունակ չենք մենք, մեր քաղաքական անկայունութեան պատճառաւ, որով կը մղուինք օրուան հացին հայթայթումը միայն մտածելու: Եւ այդ պրպտումներուն արդիւնք իբր թէ նոր բառերը ուրիշ բան չեն իրենց կարգին, այլ դարձեալ, յունալատին արմատներով կամ մասնիկներով խրուամղուած, այսինքն հինուհին կարուած երեւոյթներ, որոնց իբր դասական լեզու մերը կրնայ լաւագոյնս պատշաճիլ: Մենք ալ յունալատին ջաղացքին ալիւրն ենք, չէ՞: Այսպէս՝ իբրեւ օրինակ առինք անցեալները «Յառաջ»ի տեսութիւնը՝ ի մասին կարգ մը բառերու, որոնցմէ փորձի համար, աֆէռիսմը — աս կամ ասոնք ընկերային կարգի տեսակ մը ըմբռնումի, գործի աշխարհի, Եւրոպացիներուն քմահաճոյքին, կործելու բնազդին յատուկ երեւոյթներ են: Առ — ըսինք — աֆէռիսմը եւ թարգմանէ շահամոլութիւն եւ պրծաւ: Վստահ եղէք թէ ոչ գրական աշխարհը կը փլէր ֆրանսականին պոչը դուրս ձգելու հարկէն եւ ոչ ալ մերը կը տկարանայ բովանդակիչ հոմանիշին բանաւոր կիրարկումով: Ուրիշ դէզ մը բառերու մեծ մասն ալ նոյն սակին մէջ են:

ՏԱՐԱԶ

ՎՐԻՊԱԿ.— Նախորդին մէջ՝ Արիստոտէլի ստորագրութիւնները կարդալ՝ Ստորոգութիւնները (Catégories).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«ԱՍԸԼ ԱԶՄԱԶ»

Կարդացի Վահէի «Օրը Օրին»ը, — «Արիւնը կը քաշէ», որուն մէջ աւանդութիւն մը յիշեր էր (12 յունիս): Ինձ կը թուի թէ Մինաս Չերազի պատմածը աւելի վաւերական է: Անոր «L'Orient inédit» գիրքին 50 — 53 էջերէն թարգմանելով, ահա ձեզի կը ղրկեմ.

ՍԻՄՈՆ ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ

Աւանդապատում.—

ՅԱԿՈԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ

Յակոբ Աստուածաբան, Կ. Պոլսոյ Հայ պատրիարք ԺԸ. դարու մէջերը եւ իր ժամանակակից Բաղըլ փաշա, մեծ եպարքոս, շատ հմուտ էին թաքուն գիտութեանց մէջ: Անոնք կը կարդային Վեցհազարեակ, խորհրդաւոր գիրք մը՝ այս գիտութեանց վրայ ճառող եւ յաճախակի վիճաբանութիւններ կ'ունենային կրօնական եւ փիլիսոփայական հարցերու վրայ: Մեծ եպարքոսը կը ջանար իսլամութեան հրաւիրելու այս բարեպաշտ պատրիարքը, որ հաստատապէս կը պատասխանէ հետեւեալ Թուրք բառերով, Ասըլ ազմազ (ճշմարիտը չի կատղիր), հասկցնել ուզելով թէ ճշմարիտ քրիստոնեայ մը ենթակայ չըլլար ուրացումի կատաղութեան: Ան կը պնդէր որ եթէ քիչ մը աշխատինք լրջօրէն քննել ուրացողներու ծագումը, շատ մը անոնց մէջ պիտի գտնենք օտար արիւնի հետքեր:

Բաղըլ փաշա օր մը Գում - Գափուի Մայր եկեղեցիին դրան առջեւ դրկեց ընտրելագոյն աչխէտ ձի մը, վրան դրուած ճոխ զարդարուն հանդերձանք մը, կանանչ փաթթոց մը, դեղին հողաթափներ, Թուր մը ոսկեզօծ երախակալով, միասին ալ Թուրք սպասաւոր մը որ անցորդներուն կը պոռար թէ այս ձին եւ հանդերձանքները պիտի տրուին այն առաջին քրիստոնեային, որ իսլամութիւնը ընդունի:

Կիրակի օր մըն էր, եկեղեցին բազմութիւն կար, պատարագէն վերջ ժողովուրդը դռնէն ելաւ եւ հանդարտօրէն իրենց տուները գացին, արհամարհելով իրենց եղած այսպիսի առաջարկ մը: Պատարագիչ Տէր Սարգիս իր պատարագի զգեստները հանելու վրայ էր, երբ ժամկոչը եկաւ իրեն պատմելու եկեղեցւոյն դրան առջեւ անցած դարձածը՝ «մէկը եկեր է, ըսաւ անոր տհաճութեամբ, քրիստոնէից առաջարկելու իր կոյր հաւատքը»:

Քահանան ընդմիջեց ժամկոչը եւ գոչեց. — «Ես կ'ընդունիմ, ես մահմետական կ'ըլլամ»: Եւ այն հանդերձանքը հագաւ, հեծաւ ձին եւ գնաց իր մեծարանքները մատուցանելու մեծ եպարքոսին:

Իր այս խորամանկութեան յաջողութենէն յափշտակուած, Բաղըլ փաշա կանչել տուաւ Պատրիարքը.

— «Ահա այսօր ձեզ կը ներկայացնեմ, ըսաւ, յաղթական կերպարանքով մը, ճշմարիտ քրիստոնեայ մը, ձեր մայր եկեղեցւոյ պաշտօնական քահանան, որ անմիջապէս ընդունեց իսլամական կրօնքը: Ասոր ի՞նչ պիտի ըսէք, տեսնեմ»:

— «Իմ պատասխանս միշտ նոյնն է, պատասխանեց ծերունի եկեղեցականը, Ասըլ Ազմազ եւ պիտի ջանամ զայս ապացուցանել Աստուծոյ շնորհիւ»:

Այս նոր հաւատուրացէն իմանալով որ իր մայրը Բերայի Հայոց գերեզմանատունը թաղուած է, Յակոբ Աստուածաբան հոն գնաց իր հետեւորդ եպիսկոպոսներով եւ վարդապետներով, հրաւիրելով նաեւ հաւատուրացը եւ մեծ եպարքոսին ստորադաս իսլամ պաշտօնեաները: Հայ կղերականները շրջապատեցին հանգուցեալին գերեզմանը եւ գլխաբաց սկսան արտասանել մեռելական աղօթքները: Գերեզմանը հրաշքով մը ճեղքուեցաւ, աղօթքներէն ետքը եւ տեսնուեցաւ իր պատանքին մէջ մեռած եւ քսանըհինգ տարիներէ ի վեր թաղուած կինը: Իսլամներու ներկայութեան երեք անգամ գոչեց անոր, Թուրքերէն.

— «Կին դու, յանուն Յիսուսի Քրիստոսի, յարութիւն առ վայրկեան մը համար»:

Կինը ելաւ դժուարութեամբ եւ նստաւ գերեզմանին աջ կողմը: Պատրիարքը գոչեց անոր երեք անգամ.

— «Կին դու, դուն գազանի մը պէս պիտի ոռնաս գերեզմանիդ մէջ մինչեւ Քրիստոսի գալուստը, եթէ չըսես ճշմարտութիւնը, այս մարդը կը ճանչնա՞ս»:

— «Այո, պատասխանեց Թուրքերէն իր աչքերը յառելէն ետքը ուրացողին վրայ, իմ որդիս է այս, որ քահանայ եղած է»:

Պատրիարքը նորէն գոչեց.

— «Կին դու, դուն Յուդայի պատժին արժանի պիտի ըլլաս, եթէ ճշմարտութիւնը չըսես, ո՞վ եղած է ասոր բուն հայրը»:

— «Ահ, Տէր Սարգիսը իմ քրիստոնեայ ամուսինէս ծնած չէ, այլ Բաղըլ փաշայի իսլամ մէկ սպասաւորէն: Այս ցոփ օտարը Ալթըփարմաք կը կոչուէր, իր դաշոյնով ինծի սպառնաց եւ օր մը զիս բռնաբարեց, երբ տունս լուացք կ'ընէի ի Բերա: Անիծեալ ըլլայ»:

Այս ըսաւ եւ մտաւ իր գերեզմանը որ նորէն փակուեցաւ:

Մահմետականները սարսափած ըսկսան սրարշաւ փախչիլ եւ գացին մեծ եպարքոսին պատմելու իրենց տեսածները: Կանչել տուաւ ծեր Ալթըփարմաքը, հրաւիրեց միեւնոյն ատեն պատկառելի եկեղեցականը, որուն ձեռքերը սկսաւ համբուրել: Ալթըփարմաք խոստովանեցաւ իր ոճիրը եւ պատրիարքը հրամայեց հաւատուրացին պագնելու իր բուն հօրը ձեռքը: Բաղըլ փաշա ներում խնդրեց պատկառելի եկեղեցականէն անոր դէմ յաճախ հակառակ խօսելուն համար եւ սրբազան մարդը պատրիարքարանի ճամբան բռնեց կրկնելով այս բառերը.

— «Ասըլ ազմազ»:

** Աստուած օրը կը պարգեւէ իսկ մարդիկ կը վաճառեն զայն:

Վ. Հիւկօ

*** Ամէն մարդ այնքան իրաւունք ունի, որքան ուժ: Սփինոզա

** Անարդարութեան առաջին աստիճանն է հաճոյք զգալ գործուած չարիքէ մը, երկրորդը՝ զայն գործելն է, իսկ երրորդն է չարգիլել չարիքը՝ երբ ի վիճակի է մարդ:

Պաղեստինն եւ Ալեքսանտրէթը

Գահիրէի մեծ օրաթերթը, էլ Ահրամ կը գրէ այս վերնագրին տակ.—

Պաղեստինի դէպքերէն ետք, Ալեքսանտրէթի անցքերը ուժգին ցնցում մը պատճառեցին արաբական աշխարհին մէկ ծայրէն միւսը եւ շփոթութիւն յառաջ բերին արաբ մտաւորականներու եւ պատասխանատու ղեկավարներու շարքերուն մէջ, որոնք ըսկսան հարց տալ իրենք իրենց, թէ արդեօք այն քաղաքականութիւնը, որուն հետեւած էին, կ'երաշխաւորէ՞ր որ իրենք պիտի հասնէին ապահով ափը, թէ՝ միջազգային քաղաքականութեան փոփոխութիւնը կը ստիպէր զիրենք փնտռել ուրիշ ուղղութիւն մը, որ աւելի երաշխիք տար իրենց շահերուն համար, եւ աւելի ապահովութիւն՝ իրենց նպատակին համար :

Արաբները կը հաւատային, թէ Անգլիա իրենց բնական դաշնակիցն է, եւ անոր վրայ կը դնէին մեծ յոյսեր՝ ի նպաստ իրենց անկախութեան ուժեղացման եւ իրենց գոյութեան պահպանման, կարծելով թէ ան է այն պետութիւնը, որ ամէնէն աւելի կրնայ օգնել իրենց եւ չի մտածեր իրենց վնասելու կամ իրենց զարթօնքին ընդդիմանալ: Արաբները կը խորհէին թէ Անգլիա ճանչցած է զիրենք այնպէս՝ ինչպէս պէտք է, եւ ըմբռնած է իրենց բարեկամութեան արժէքը եւ օգնութիւնը զոր Արաբները կրնան հասցնել Անգլիոյ՝ անձկութեան պահուն :

Եւ այդ հաւատքը աւելի ամրապնդուեցաւ իրենց մէջ, երբ տեսան թէ Անգլիա դիմեց հաշտեցողութեան քաղաքականութեան մը, լուծելու համար իր կնճիռները զանազան արաբական երկիրներու հետ: Այսպէս, ան համաձայնեցաւ Եգիպտոսի հետ, դաշինք կնքեց Իրաքի հետ, եւ բարեկամութիւն ու համակրութիւն ցոյց տըւաւ արաբական թերակղզիի իշխանաւորներուն հանդէպ, պաշտպանեց Արաբներու շահերը իր բոլոր միջոցներով եւ չվարանեցաւ օգնելու անոնց, ամէն անգամ որ կարող էր :

Պաղեստինի վէճն իսկ չկարացուց Արաբներու հաւատքը՝ Անգլիոյ բարեկամութեան հանդէպ, որովհետեւ միշտ կ'իմանային համակրութեան եւ քաջալերութեան խօսքեր՝ անգլիացի մեծ մարդոց բերնէն, թէ իրենք ըստիպուած են հետեւիլ այդ քաղաքականութեան ներկայիս, մինչեւ որ գտնեն միջոց մը՝ ուղղելու այն սխալը որ Պալֆըրի խոստումէն յառաջ եկաւ, եւ թէ՝ Պաղեստինի վէճը՝ ամէն պարագայի տակ՝ պիտի վերջանայ մօտ ապագային արդար հաշուեյարդարով մը, որ պիտի զօրացնէ Անգլիացիներուն եւ Արաբներուն բարեկամութիւնը եւ նոր փաստ մը պիտի ըլլայ Անգլիոյ համակրութեան, անկեղծութեան եւ բարեկամեցողութեան՝ արաբ եւ մահմետական աշխարհին հանդէպ :

Արաբները զգացած էին որ Անգլիոյ բարեկամութիւնը պէտք է իրենց համար, եւ որ ան հիմնական պայմաններէն է իրենց վերելքին, անկախութեան կանոնաւորումին եւ գոյութեան պահպանման: Հետեւելով այս զգացումին, Արաբներէն ոմանք չքմեղանք մը փնտռեցին Անգլիոյ պաղեստինեան քաղաքականութեան համար, կարծելով որ ատիկա ժամանակաւոր քաղաքականութիւն մըն է, որմէ ոչ վախ եւ ոչ ալ վտանգ կայ:

Սակայն, կացութիւնը սկսաւ փոխուիլ մէկու կէս տարիէ ի վեր, եւ Անգլիացիները ժողովուրդին բարեկամութիւնը փոխարինեցին ուրիշ բարեկամութիւններով՝ Միջերկրական ծովու Արեւելքի մէջ, եւ Պաղեստինի իրենց քաղաքականութիւնը, զոր ժամանակաւոր կը կոչէին, դարձուցին հաստատ եւ տեւական քաղաքականութիւն մը: Վերցնելով քօղը իրենց ցանկութիւններուն վրայէն, արաբական թերակղզիին հարաւը, անոնք լքեցին Արաբները ամէն տեղ եւ այս գլխաւոր պատճառը դարձաւ Արաբներու պատահածին՝ Ալեքսանտրէթի մէջ :

Արաբները սոսկումի եկան Անգլիոյ քաղաքականութեան այս կարեւոր փոփոխութեան առջեւ. այն Անգլիոյ՝ զոր կը նկատէին իրենց անկախութեան յենակը եւ նոյնիսկ իրենց պահպանման միջոցը: Ու երբ Անգլիա իրենցմէ հեռացաւ եւ պայքարեցաւ իրենց բաղձանքներուն դէմ, Արաբները տեսան թէ անհրաժեշտ էր փնտռել նոր միջոց մը՝ պաշտպանելու իրենց ազգութիւնը եւ պահպանելու իրենց հայրենիքին ապահովութիւնը, հոգ չէ թէ պայմանները՝ հակառակ իրենց ուզածին՝ կը պարտադրէին փոփոխումը այն քաղաքական ուղղութեան՝ որուն հետեւած էին ցարդ. որովհետեւ խնդիրը մեծարանքի հարց չէ, այլ՝ մահու կենաց հարց Արաբներուն համար :

Թուրք թերթերը մեծ կը փչեն

Եռնուս Նատի, որ էնկիւրի կը գտնուի, հետեւեալ խմբագրականը ուղղած է իր թերթին՝ Ճիւմհուրիյէթի, հեռաձայնով (22 յունիս).—

Ֆրանսա ամէն միջոցի դիմելու զարդ նող յամառութեամբ մը քալած է ու կը քալէ այս գործին մէջ իր յանձնառութիւնները չկատարելու համար: Առաջին անգամ երբ Ֆրանսա առաջարկեց դիմել Ազգաժողովին, ժամանակ շահելու եւ գործը խանգարելու համար էր: Բայց երբ չկրցաւ Ազգաժողովը գործիք ընել իրեն, հիմա Հաթայի մէջ անոր յանձնաժողովները կը գործածէ: Հավաս հաւանական չի նկատեր որ Թուրքիա պիտի չվարանի վաղն ալ Ազգաժողովին հետ խզուելու ի հարկին :

Եւ այս պարագային Հաթայի խընդիրը բաց մնալով Ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւնները պիտի կրնան ենթարկուիլ աւելի լուրջ եւ նոր քընութեան մը:

Մեր ըրածը պարզ նախաբան մըն է, ազդարարութիւն մը: Այսինքն թէ Հաթայի գործը այլեւս ուրիշ ճամբաներով պիտի լուծուի, քանի որ կը տեսնուի թէ փորձուած ճամբով կարելի չէ լուծել: Եթէ ոչ այսօր, վաղը, եթէ ոչ վաղը միւս օր: Բայց յամենայն դէպս օր մը, եւ պայմանով որ իրագործուին Թուրք արդար դատին բոլոր պահանջները: Եւ այս տրամաբանական ընթացքը ցոյց կուտայ որ Թուրքիա իր տուած վերջին ծանուցագրով եթէ զինքը գոհացնող նոր կացութեան մը առջեւ չգտնուի, պիտի չբաւականանայ միմիայն Ազգաժողովին հետ խզուելով, եւ առաջ պիտի երթայ մինչեւ հոն առնելու չափ Ֆրանքեւթուրք բարեկամական յարաբերութիւնները:

Կացութիւնը բացորոշ է: Հաթայի մասին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ տիրող անհամաձայնութիւնը ամէնէն հրատապ ձեւով կը շարունակուի: Մինչեւ Ազգաժողովին ներկայացուցիչներուն բարբանջանքները՝ Հաթայի բոլոր աղմուկներուն մէջ պնդումներ եւ պաշտպանութեան կէտեր որոնց վրայ կը պնդեն ու զանոնք կը պաշտպանեն երկու կողմերը, Թուրքիա կ'ուզէ տիրանալ իր վարչական անկախութեան, ու Ֆրանսա բնաւ չուզեր ձեռքէն հանել Հաթայը: Եթէ երբեք երկու կողմերը իրենց պահանջումներէն ո եւ է զոհողութիւն չընեն, այս խնդիրը ոչ թէ տեսականօրէն, այլ գործնապէս կը լուծուի թերեւս: Մինչեւ որ հակառակը ապացուցուի, մեզի Թուրքերուս համար ապացուցուած է սա ճշմարտութիւնը թէ Ֆրանսա մեզի շատ դէշ դրացի մըն է Սուրիոյ մէջ: Ֆրանսա պէտք է բարուօքէ գէշ դրացնութեան այս կացութիւնը, ու առայժմ ապացուցուած այդ ճըշմարտութեան հակառակը ապացուցանէ. որպէսզի Ֆրանսայի հետ մեր յարաբերութիւնները ոչ թէ բարեկամական, այլ բնականոն դառնան: Եթէ երբեք Ֆրանսա չպարսաւէ ու չմերժէ Ազգաժողովի յանձնաժողովին յոռի արարքները, ոչ միայն յանձնաժողովին, այլեւ Հավասին եւ Ֆրանսային պիտի ըսենք. «միւսարէք» ըլլայ :

Եթէ երբեք Ֆրանսա շարունակէ գոհացում չտալ Հաթայի մէջ մեր ունեցած բացորոշ իրաւունքին, հարկ է որ մինչեւ հիմա ըրածին պէս, ոչ միայն խօսքերով, այլ ուժով պէտք է ապահովէ իր դէշ մտադրութիւնը: Մենք խոր համոզումներով կը հաւատանք որ քսաներորդ դարուն մէջ ուժ մը չի կրնար մշտնջենապէս ու վճռապէս ճնշելով ընել իրաւունք մը: Մեր ձեռքերն ալ տանձ չեն ժողվեր »:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Ալեքսանտրէթէն կը գրեն Պէյրութի «Զարթօնք» թերթին (ռամկավար), յունիս 20 թուականով.—

Չկայ վրդովիչ ոչ մէկ դէպք եւ ոչ մէկ երեւոյթ: Դժբախտաբար Հայերու մտքին մէջ կը շարունակէ տիրել շփոթութիւն եւ ոմանք կը պատրաստուին մեկնիլ: Անհրաժեշտ է պարզել կացութիւնը եւ յորդորել որ հայ ժողովուրդը խուճապով ինքզինք չնետէ նոր թշուառութեանց գիրկը :

Կը տեղեկանամ թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը արդէն կը հետաքրքրուի կարօտեալներով: Շատ լաւ գործ մը պիտի ընէր Բարեգործականը, եթէ ան միջապէս հասցնէր ալիւր, քինին եւ դրամ :

Կաթ. փոխանորդ Խադ եպիսկ. որ պահ մը կը խորհէր Պէյրութ երթալ, առ այժմ իր մտադրութիւնը փոխած է: Կը սպասուի կաթ. ընդհ. փոխանորդ Սարաճեան արք.ի գալուստին, ինչ որ այստեղի հայութեան միտքը հանդարտեցնելու եւ զայն բարոյապէս կազդուրելու պիտի ծառայէ :

Յունիս 16էն ի վեր Թերթերու մուտքը արգիլուած է Սանճաք :

Ալեքսանտրէթի ապահովութիւնը պահպանելու գործը միշտ յանձնուած կը մնայ քօմիթէի Պ. Կարապետ Ծաղկունիի: Կուսակալ Տօքթ. Ապտիւլրահման Մէլէք Խալք Էվինի մէջ ճառ մը խօսելով բոլորը հրաւիրած է որ օգնեն Հայ քօմիթէին, կարգն ու կանոնը պահպանելու համար քաղաքին մէջ:

Կացութիւնը այս ըլլալով, կը ըսպասուի դուրսի մեր Թերթերէն, որ չափազանցուած լուրերով եւ կիրք ու թշնամութիւն հրահրող յօդուածներով չվտանգացնեն Սանճաքի Հայոց կացութիւնը :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 Յունիս.— Պուլվար-Օտտոյի Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէն գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր դաշտահանդէսով մը ոգեկոչելու մեր Ազատամարտի հերոսներուն յիշատակը :

Կիրակի 26 յունիսին, ուխտաւորներու հոծ բազմութիւն մը խռնուած էր Սէնթ - Անտրէի ընդարձակ ու ծառախիտ պարտէզին մէջ: Շատեր օգտուելով այս գեղեցիկ պատեհութենէն, կանուխէն բոլորուած էին հովանուտ ծառերու տակ շարուած սեղաններու շուրջ, իրենց ճաշերը միասին առած: Օդը պայծառ էր, բնութիւնը հագած էր իր ամբողջ կախարդանքը ու մեր կարօտակէզ հոգիներուն կը յիշեցնէր մեր հայրենիքի չքնաղ գարունը :

Մինչ բնագաւառի աւանդական«տաւուլ - զուռնան» կը հնչեցնէր հայրենի ուրախ երգեր ու եղանակներ, երիտասարդներու վառվռուն խումբեր, համաչափ եւ առոյգ, զուարթ ու գիլ ձայներով՝ կը պարէին գեղջկական պարեր:

Ուրիշ խումբեր, բոլորուած գարեջուրի սրուակներով բեռնաւորուած սեղաններու շուրջ, հայրենասիրական ջերմ խօսքերով կ'առաջարկէին «կենաց »ներ ու բիւր մաղթանքներ, իրարու եռեւէ չխչխկեցնելով ու դատարկելով փրփրուտ բաժակները :

Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին հանդիսականներու ոգեւորութեան ամէնէն տաք պահուն, բեմ բարձրացաւ օրուան նախագահը, ընկեր Բարսեղ Հայրապետեան եւ բացուած յայտարարեց հանդէսը երգչախումբի «Մեր Հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտընկայս: Յետոյ ընկեր նախագահը քանի մը խօսքով պանծացուց մեր Ազատամարտիհերոսներուն յիշատակը եւ բացատրեց այն բացառիկ դերը զոր կատարեցին անոնք մեր ազգային ազատագրութեան պատմութեան մէջ :

Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տիկին Քնարիկ Արզումանեանի, մէջ ընդ մէջ երգեց հայրենասիրական ու գեղջկական գեղեցիկ կտորներ:

Յարգելի տիկինը, երգչախումբը զարգացնելու եւ կատարելութեան հասցնելու իր անհամար ջանքերուն համար, արժանի է ջերմ գնահատանքի: Կը մաղթենք անսպառ եռանդ ու կորով :

Օրիորդներ Աստղիկ Հայրապետեան եւ Մարինոս Մանուկեան, Կապոյտ - Խաչի սանուհիներէն, ըրին գեղեցիկ արտասանութիւններ ծափեր խլելով : Տիկին Ք. Արզումանեան եւ Օր. Ս. Ծնտոյեան, դարձեալ Կապոյտ - Խաչի սանուհիներէն, մեներգեցին Կոմիտասէն ընտիր կտորներ :Ընկեր Աշոտ Յակոբեան իր ծիծաղաշարժ փանթէզիներով զուարթացուց ներկաները :

Ապա բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Ազգէն Մարտիրոսեան, որ խօսեցաւ աւուր պատշաճի գեղեցիկ ճառ մը: Թուեց այն դժընդակ պայմանները ուր կը գործէին մեր հերոսները՝ յաղթահարելով բազմաթիւ խոչընդոտներ: Անոնք զոհաբերեցին իրենց կեանքը հայրենիքի ազատութեան սրբազան բագինին, արհամարհելով բոլոր վայելքները: Ընկերը պատմելէ վերջ մեր կարգ մը ականաւոր հերոսներու կեանքէն քանի մը սրտառուչ դրուագներ, ծանրացաւ անմահ հերոսապետ՝ Քրիստափորի վրայ, զայն համեմատելով Միացեալ Նահանգներու ազատութեան հերոսին — Ճորճ Ուաշինկթընի — հետ: «Ազատ ու միացեալ Ամերիկայի ամէնէն հոյակապ քաղաքներէն մինչեւ յետին գիւղերուն մէջ,Ամերիկացիները պարծանքով կանգնեցուցած են իրենց ազատութեան ռահվիրային յուշարձանը : Դժբախտաբար այսօր Հայաստանը իր ազատութեան դրօշակիրին ոչ միայն յուշարձանէն, այլ նոյնիսկ աճիւնէն զրկուած է: Պիտի գայ սակայն այն երանաւէտ օրը, երբ մենք ազատ ու միացեալ մեր հայրենիքին մէջ պիտի կանգնեցնենք մեր յեղափոխութեան մեծ դէմքին յուշարձանը ու պիտի գոռանք հպարտօրէն Ամերիկայի եւ ընդհանուր աշխարհի երեսին.— «Եթէ դուք ունիք ձեր Ուաշինկթընները, մենք ալ ունինք մեր Քրիստափորը »:

Խանդավառ ծափեր ողջունեցին ընկերոջ ճառը:

Հանդէսի կիսուն, աճուրդի դրուեցաւ խորոված գառնուկ մը որ կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին բարձրացաւ նշանակելի գումարի մը եւ զոր շահեցան խումբ մը երիտասարդներ, առատաձեռնօրէն մասնակցելով աճուրդին: Հանդէսէն վերջ, երիտասարդները, հայրենի սովորութեան համեմատ, սարքեցին գեղեցիկ ընկերական խնջոյք մը՝ երգ ու պարով համեմուած, գրաւելով ընդհանուրին, մինչեւ իսկ օտարներուն ուշադրութիւնը :

Կապոյտ Խաչի սանուհիները, եռագոյն զգեստներով, պարեցին ու երգեցին գեղջկական ընտիր պարերգներ, փոխադրելով մեր հոգիները հայրենի կալերուն ու դաշտերուն վըրայ :

Ամէնէն վերջ, «Աղամեան » թատերախումբի բեմադրութեամբ, ներկայացուեցաւ Սեբաստացի Մուրատի կեանքէն դրուագ մը, որ կը պատկերացնէր մեծանուն հերոսին այնքան սրտակարդ ճողոպրումը հայակեր դահիճ՝ Մուսամմէթին լարած որոգայթներէն, իր սրտառուչ բաժանումը արիասիրտ մօրմէն եւ ընտանիքէն: Դերակատարները բոլորն յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, արժանանալով հանդիսականներու ջերմ ծափերուն :

Հանդէսէն վերջ, ներկաները բոլորուեցան դարձեալ սեղաններու շուրջ եւ մինչեւ ուշ ատեն ճաշեցին, երգեցին, պարեցին ...:

Այս անգամ ալ Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէն առիթը ընծայեց մեզ, հայրենի աւանդութիւններով ու յիշատակներով ակադձուն օր մը ըմբոշխնելու եւ ներշնչուելու մեր անմահ հերոսներու սրբազան գաղափարով :

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

Ի ԽՆԴԻՐ ԿԵՂԾԻՔԻ

«Մշակ», Ֆրէզնոյի (Քալիֆորնիա) անկուսակցական օրկանը, խմբագրականով մը հետեւեալ ապտակը կ'իջեցնէ նախկին ընկերներուն (7 յունիս).

— «Պոսթընի Ռամկավար պաշտօնաթերթ «Պայքար», Մայիս 14ի խմբագրականով կը փորձէ ծածկել, խեղաթիւրել եւ մոլորեցնել գրական աճպարարութիւնով մը, որուն լաւագոյն բացատրութիւնը խորհեցանք տալ մեր խմբագրականի վերնագրով, «ի խնդիր կեղծիքի»:

Մեր մամուլին հետեւող եւ դէպքերուն առանց նախապաշարումի մօտեցող որեւէ գիտակից անձ «Պայքար»ի այս խմբագրականը իրաւամբ պիտի համարի հակասութիւններու եւ ունայնամիտ իմաստակութեան նըմոյշ:

Մենք չենք ուզեր մի առ մի կանգ առնել խմբագրականի «իմաստուն» հեղինակի սխալներուն եւ զիրար հըրմշտկող հակասութիւններուն վրայ : Թող անոնց պատասխանը տան Դաշնակցական թերթերը, քանի որ այդ անճարակ յարձակողականը ուղղուած է անոնց դէմ: Միայն անցողակի կ'ուզենք նշել հետեւեալ կէտերը: Ինչ որ Փարիզի «Ապագայ»ն ըսաւ շաբաթներ յետոյ երիտասարդի մը բերնով,Դաշնակցական թերթերը կանուխէն արդէն ըսած էին իրենց ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ գրիչով: Եթէ «Պայքար»ի այդ վստահելի երիտասարդին տեղեկութիւնները Հայաստանի դէպքերու մասին կը ներկայացնեն որ եւ է արժէք «Պայքար»ի մարդոց համար, նոյնքան աւելի արժէք կը ներկայացնեն հայ ժողովուրդին համար Դաշնակցական թերթերու հաղորդագրութիւնները:

Դաշնակցականներ նախ յայտարարեցին ԽԱՆՃԵԱՆԻ սպանութիւնը : Ռամկավարները միացած պոլշեւիկներուն վայնասունով ուրացան, բայց յետոյ ՀԱՍՏԱՏԵՑԻՆ: Դաշնակցական թերթերը նախապէս յայտարարեցին ԼԵՒՈՆ ԳԱՐԱԽԱՆԻ գնդակահարութիւնը: Ռամկավար թերթերը ծիծաղելի եւ տղայական փաստարկութիւններով փորձեցին հերքել զայն, բայց յետոյ հաստատեցին: Դաշնակցական թերթերը նախապէս հաղորդեցին Հայաստանի պետական վարիչներու եւ մտաւորական ուժերու ձերբակալութիւնը, աքսորն ու գնդակահարութիւնը: Ռամկավար «Պայքար» եւ իր ձագուկները էջերով թուղթ ու մելան սպառեցին, հակասութեանց եւ յալ անուններու տակ հերքելու այդ զարհուրելի լուրերը: Բայց այսօր իրենք կորագլուխ, բայց առանց ամչնալու, սկսած են ընդունիլ Դաշնակցականներուն «սուտեր»ը, յենած մի ոմն երիտասարդի որ Փարիզի մէջ յայտարարութիւններ ըրած է Ռամկավար «Ապագայ»ին, Երեւանէն վերադարձին:

Վերջին աւուր լուրն է ազդիս տարաբախտ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԽԵՂԴԱՄԱՀ սպանութիւնը եւ նուիրական սպասներու աւազակաբար յափշտակութիւնը Չեկային կողմէ: «Պայքար» իր գիրին մէջն է, գլուխը պատէ պատ կը զարնէ, կոկորդը կը պատռէ եւ բերնէն փրփուր թափելով կը ջանայ հերքել այս աւուր լուրը,պարզապէս անոր համար որ անոր հեղինակը դարձեալ իր ատած Դաշնակցականն է:

Բայց փաստը ցոյց կուտայ թէ այս «սուտն» ալ կամաց կամաց, կամայ թէ ակամայ եւ առանց ամչնալու պիտի ընդունի եւ հաստատէ «Պայքար», մօտիկ ապագային:

Վերջացնելէ առաջ, կ'ուզենք մեր ընթերցողներուն ուշադրութեան յանձնել «Պայքար»ի խմբագրին կեղծիքի եւ իմաստակութեան ուրիշ մէկ փաստն ալ:— «Ամէն մարդ գիտէ թէ Էջմիածնի թանկագին եւ սրբազան իրերը արդէն կառավարութեան կը պատկանին», կը գրէ «Պայքար»: Հոս խեղաթիւրումը ակներեւ է: Ոչ ոք գիտէր թէ Էջմիածնի սրբազան իրերը կառավարութեան կը պատկանին :

Մեր գիտցածը այն է թէ կառավարութիւնը գրաւած էր կանուխէն Էջմիածնի պատմական հնութիւնները, բայց ո՛չ սրբազան անօթներն ու ըսպասները: «Պայքար» կը փորձէ մոլորեցնել իր շարքերը, որովհետեւ մենք գիտենք թէ ինքն ալ գիտէ այս իրողութիւնը, բայց կը փորձէ ծածկել : Ու եթէ չէր գիտեր՝ իրեն համար դժուար չէր հարցնել Լիազօր-Պատուիրակ Տ.Գարեգին Արքեպիսկ. Յովսէփեանի որ կը գտնուի Նիւ Եորք : Կրնան միամիտ շարքայինները մոլորիլ այս աճպարարութենէն, բայց ոչ մենք: Այո, կը կրկնենք, Մայր Աթոռի նուիրական սրբութիւնները յափշտակուած են Չեկայի կողմէ եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետն ալ փորձած է զանոնք պաշտպանել՝ Խրիմեան Հայրիկի նման, մերժելով տալ բանալիները, բայց աւա՜ղ, իր դէմ կեցող Չեկիստները հարիւր անգամ աւելի վատ էին քան ցարական ոստիկանները: Հոգելոյս Խորէն Կաթողիկոս իր կողքին չունեցաւ ժողովրդական այն մեծ ուժը որուն պաշտպանութիւնը վայելեց Խրիմեան Հայրիկ իր ժամանակին: Չունեցաւ, որովհետեւ Հայաստանի հայ ժողովուրդը ահաւոր կերպով ստրկացած,իր շունչն իսկ վախնալու վիճակին մէջ է, իսկ արտասահմանի Հայերն ալ— մէկ մասը — կամաւորապէս արդէն ինքզինք ծախած է Մոսկուայի Կարմիր տէրերուն:

Այո՛, կա՛յ զարհուրանք Էջմիածնի մէջ եւ խուժանավարութիւն՝ ԱՅՆ ԱԼ ՍՏՈՐ տեսակէն, «Պայքար»ի եւ իր նմաններու էջերուն մէջ...»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐՄԷՆՆԵՐԸ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ

— Ճէմիլ, ձայնեց սեւամորթ կինը, մօտ եկուր, Էրմէններ են ասոնք, քու ցեղդ:

Յետոյ դէպի իրեն քաշեց պզտիկը, դրկեց եւ չառաչուն համբոյրներով ծածկեց զայն:

Տղան զարմանքով մեզ կը դիտէր, շփելով իր հիւանդոտ աչքերը, եւ շապիկին աղտոտ ծայրովը կը սրբէր թաց ու կարմիր կոպերը:

Արդարեւ, հազիւ ինը տարեկան կար պզտիկ Արմէնը: Բոլորովին կերպարանափոխուած էր, մորթը աննշան տարբերութեամբ մը կը զանազանուէր միւսներէն: Բոպիկ էր եւ աղտոտ. ձեռքերը, երեսները:

Մենք թաղուեցանք ցաւագին մտածումներու մէջ. երեւակայեցինք անոր մայրը: Բոլոր հայ մայրերը ծներ էին ցաւով, ուրախացեր էին իրենց երազի եւ սիրոյ ծաղիկներով. մինչ ահա, կը թօշնէին այդ սրտի հատոր անժառանգները, անապատի կիզիչ արեւին տակ, օտար, օտա՛ր ձեռքերու մէջ...

Մենք պզտիկին տունը առատօրէն կարկանդակ, շամիչ եւ շաքարեղէններ: Ան ապշած էր այն սիրազեղ գուրգուրանքէն զոր կը ցուցնէինք իրեն: Եւ լուռ էր:

Երբ իրիկունը մեկնումի պատրաստութիւններ սկսան, ան կը դառնար մեր մէջ, իր հիւանդոտ աչքերը մեր վրայ պտտցնելով տխրագին: Մենք համբուրեցինք անոր աղտոտ երեսները —— արդեօք զգա՞ց մեր համբոյրներուն տակ պահուած անօրինակ գուրգուրանքը ցաւագին սիրոյ մը: Բոլորին աչքերը թաց էին:

Երբ ճամբայ ինկանք, մտալլկուած էինք անբացատրելի սարսուռներով : Անգերեզման մայրերու թափառական հոգիներն էին որ այն գիշեր հաղորդակից եղան մեզի, այնքան կսկծալի եւ անմոռանալի...:

×

—«Առանց կանգ առնելու պէտք է ճամբորդել ամբողջ գիշերը, որպէսզի կարաւանը Ահսիճա մտնէր առաւօտեան լոյսին հետ.— Այսպէս յայտարարեց մեր նոր առաջնորդը, որ երկարահասակ, եղէգի պէս բարակ երիտասարդ Արաբ մըն էր եւ կ'ընկերանար մեզի ցեղապետին կնոջ կողմէ, իբրեւ անոր լիազօր ներկայացուցիչը:

Ան կը քալէր արագ: Հովի պէս թեթեւ էր եւ ճկուն:Պրպտումներ կ'ընէր անդադար եւ աստղերուն նայելով ճամբան կը ճշդէր: Միօրինակ տարածութիւն մը կը փռուէր մեր առջեւ : Շինուած ճամբաներ չկային. ինչպէս նաեւ շինութիւն եւ գիւղեր: Մենք վախ չունէինք որեւէ պատահարէ, բաւական էր որ Թուրքիոյ հողերէն դուրս, հետապնդող չունէինք: Իսկ ուրիշ վտանգներու մասին մտածել անգամ աւելորդ էր:

Պզտիկները յոգնած թուլցած կը քնանային,մայրերու գիրկը, ջորիներու գնացքին մէջ: Պայծառ գիշեր մըն էր: Օդոստոսի տաք եւ անուշ շունչ մը կը պարուրէր մեզ: Աստղազարդ երկինքի մը անպարագրելի հովանին կ'իջնէր, վար կը կախուէր, եւ ուշ մնացած մահիկի մը արծաթեայ ցոլքը կը թափանցէր մթին ու տափարակ հարթութիւններու խորը: Կ'օրօրուէինք տարուբեր, ախուր յուշերով :

Յանկարծ խրարանցում մը ինկաւ կարաւանին մէջ: Պաշարուա՛ծ էինք: Գորշ ստուերներու անհամար բազմութիւն մը հետզհետէ կը խտացնէր շարքերը, օղակելով մեզ. կը թուէր թէ գետնին տակէն կ'ելլէին անոնք, քաճ զմեղ աղէկներու նման: Թալանողներ բոլորը. եկած էին կողոպտելու կարաւանը: Զարմանալի կերպով լուռ էին: Գործի ձեռնարկելու համար, անշուշտ հրամանի մը կը սպասէին:

Մարտինցի ջորեպանները զէնքերը վերցուցին, սպառնացին կրակել: Անօգուտ: Զինուած էին անոնք բոլորն ալ, եւ իրենց վերարկուներուն տակ պահուած հրացաններուն ծայրերը սկսան երեւիլ: Այդ պահուն իր բարձր հասակովը անոնց մէջ կեցած էր արդէն մեր արաբ առաջնորդը : Խօսեցաւ ան եւ մենք քանի անգամ լսեցինք «Էրմէն եւ Ֆրանսա» կոչականները : Ի վերջոյ իր տիրուհիին անունը տըւաւ, որուն պաշտպանեալներն էինք այդ հողերուն վրայ: Այս վերջին խօսքը մոգական ազդեցութիւն մը գործեց ամբոխին վրայ: Օղակները թուլցան, եւ անոնք անհետացան կամացուկ, ընդարձակ տարածութեան մէջ:

(2)

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ
(Շար.)

*** «Էքօ տը Փարի» հետեւեալ կերպով կը ճշդէ կացութիւնը.— Ֆրանսա պատրաստ է ընդունելու որ Թրքական զօրամասեր Սանճաք գան եւ գործակցին բարեկարգութեան եւ հողային ապահովութեան պահպանման, բայց պայման կը դնէ որ, Թրքականին հաւասար զինուոր ունենալէ զատ, բացէն ալ յաւելուածական զօրամաս մը ունենայ Սանճաքին մէջ:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ ՄԸ Կ'ԱԼԵԿՈԾԷ ԱՆԳԼԻԱՆ

Բուռն վիճաբանութիւններ Երեսփ. Ժողովին մէջ

Այս միջոցին սահմանադրական ծանրակշիռ խնդիր մը կ'ալեկոծէ Անգլիան:

Խնդիրը երեսփ. ժողով փոխադրուած ըլլալով, անցի օր բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, մասնակցութեամբ վարչապետին, պատերազմական նախարարին եւ ընդհ. դատախազին, ինչպէս եւ ընդդիմադիր երեսփոխաններու: Այս վերջինները ապացուցեցին թէ կառավարութիւնը կը բռնաբարէ սահմանադրական ազատութիւնները եւ կը հակի դէպի միահեծան իշխանութեան:

Խնդիրը այսպէս ծագած էր,— պատերազմական նախարարը ապահովիչ հաւաստիքներ տուած ըլլալով օդանաւային պաշտպանութեան մասին, ամբաստանեալ երեսփոխանը յայտարարեց թէ հարցում մը պիտի ուղղէ, հիմնուելով գաղտնի տեղեկութեան մը վրայ: Փափկանկատութեան համար հարցումին բնագիրն ալ նախապէս հաղորդեց պատերազմական նախարարին, որպէսզի հերքէ իր գտած թիւերը, եթէ կրնայ: Պատերազմական նախարարը փոխանակ պատասխանելու խնդիրը հաղորդեց վարչապետին եւ ընդհ. դատախազին եւ ազդարարուեցաւ հարցապնդող երեսփոխանին թէ երկու տարի բանտարկութեան պիտի դատապարտուի, եթէ չյայտնէ անունը այն սպային որ իրեն հաղորդած էր գաղտնի թիւերը: Երեսփոխանը մերժեց եւ խնդիրը հաղորդեց երեսփ. ժողովին: Վարչապետը որոշեց մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմել, գործը քննելու համար: Այս առթիւ յանձնարարուեցաւ երեսփոխանին որ զինուորական ատեանին ներկայանայ իր համազգեստով: Սպան մերժեց, արժեցնելով իր երեսփոխանի հանգամանքը:

Ամբաստանեալ երեսփոխանին պարագան երկրորդական է եւ այժմ պայքարը կը մղուի սահմանադրական իրաւունքներու շուրջ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, վարչապետը խոստովանեցաւ թէ իրապէս չեղում կատարուած է սահմանադրական աւանդութիւններէն եւ թէ կառավարութիւնը պիտի գոհանայ գործը քննիչ յանձնախումբի մը յանձնելով: Անոր եզրակացութիւններէն վերջը պիտի խօսուի կառավարութեան դիրքի մասին: Վարչապետը այս առթիւ չեշտեց թէ խնդիրը կապ ունի ազգ. պաշտպանութեան հետ եւ գաղտնի տեղեկութիւններ քաղելու այս եղանակը կրնայ չարիքներ ալ պատճառել:

Պատերազմական նախարարն ալ պատմելով անցուդարձը, յայտարարեց.— «Երեսփոխանները իրենց պարտականութիւններն ունին, ընդհ. սպայակոյտն ալ իր պարտականութիւնները»:

Ընդդիմադիր երեսփոխանները ընդունելով կառավարութեան առաջարկը, չեշտեցին թէ խորհրդարանը պէտք է միշտ գերիշխան մնայ բանակին վրայ: Նախկին նախարար Չըրչիլ, որուն փեսան է ամբաստանեալ երեսփոխանը, պաշտպանելով զայն, անբաւական գտաւ ազգ. պաշտպանութիւնը: «Պաշտօնական Գաղտնիքներու օրէնքը հաստատուած է ազգ. պաշտպանութիւնը ապահովելու համար, եւ պէտք չէ երբեւ վահան ծառայէ նախարարներուն: Այդ օրէնքը պէտք չէ երբեւ վահան գործածուի այն նախարարներուն որոնք անձնական զօրաւոր շահեր ունին ճշմարտութիւնը երկրէն ծածկելու»:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՀՌԵԼԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ ԵՒ ՀԵՂԵՂՆԵՐ ահագին աւեր գործեցին Թոքիոյի մէջ: 150 հոգի մեռան, բազմաթիւ քաղաքացիներ վիրաւորուեցան: Մօտ 500.000 հոգի անպատսպար կը մնան երկրին զանազան մասերուն մէջ: 226.900 տուներ ողողուած, հարիւրաւորներ քանդուած են: Ճափոն այսպիսի անձրեւ տեսած չէր 60 տարիէ ի վեր: Նիւթական կորուստը տասնեակ միլիոն տոլար կը հաշուեն:

ԻՏԱԼԻՈՅ թատրոններու վարչութեանց յանձնարարուեցաւ չներկայացնել հրեայ հեղինակներու գործերը, ինչ հպատակութիւն ալ ունենան անոնք:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեանց միջեւ բանակցածը կը սաստկանայ մամուլով եւ նամակագրութեամբ: Ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակած էր ընդհ. քարտուղարին մէկ նամակը, որ յուրջ գանգատներ կը յայտնէ համայնավար կեդր. կոմիտէի կարգ մը արարքներուն դէմ, անուղղամտութիւն վերագրելով:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ տեղաւորման համար ծրագրուած ժողովը, զոր առաջարկած էր նախագահ Ռօզվէլթ, պիտի գումարուի յուլիս 6ին, Էվիանի մէջ: Հրեաները մեծապէս շահագրգռուած են:

ՅԱՌԱՋԴԻՄ ՍԻՐԱՑԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

3 Յուլիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11.30

ի նպաստ իր վարժարանին

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կ'երգեն բազմաթիւ երգիչներ ու երգչուհիներ: Անակնկալներ:

Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռօպէնսօն տանող գիծը: ՄՈՒՏՔ 4 ՖՐԱՆՔ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

23րդ. ՏԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Մասնակցութեամբ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ ԵՒ Պ. ՕՍՍՕԻ Մ. ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

3 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Պառ Ս. Անտրէ «Պէլվիտէր»ի շքեղ եւ օդասուն պարտէզին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՄԻՈՒԹԵԱՆՍ ԱՏԵՆԱՊԵՏ Պ. ԴԱՆԻԷԼ ԵՂԻՇԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ ԵՒ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին: Պիտի երգեն Պ. Ս. ԱՒՏՕԵԱՆ եւ Օր. Վ. ԱՒԻԿԵԱՆ, կ'արտասանեն Օրիորդներ ՄԱՐԻ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ, ՌՕԶԱ ԵՂԻՇԵԱՆ, Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ եւ Վեհ. ՎԱՐՈՅԵԱՆ: Պ. Պ. Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Ռ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Թ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, Պ. ՎԱՐՈՅԵԱՆ, Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ եւ Պ. ՇԱՀԶԵԱՆ,

Մէջընդմէջ պիտի նուագէ «Ալգազ»ի բարձրախօսը ընտիր երգեր:

Մուտք 2 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայրը երթալու համար, քուռ պէլզանսէն առնել 25 թիւ ճանըսկառքը եւ իջնել վերջաւորութեան: կարելի է ճաշը միասին բերել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 4 յուլիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր «կորիւն» ակումբը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 2 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սէնթ Անթուանի սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊՈՒԱԼԻԻՋԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 2 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿԱՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 14ᵗ bis, Ave. d'Argenteuil.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ «Դէպքերը Հայաստանի մէջ»:

ԵՐԴՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Շրջանային Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անխտիր բոլոր ընկերները ներկայ ըլլալ ընկերական Ընդհ. Ժողովի, 2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, ուր տեղի պիտի ունենայ վերջին մէկուկէս ամսուան ընթացքին մեր շարքերը մտած ՆՈՐԱԳԻՐ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԴՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

3 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Սէնփէրէի ծանօթ տեղին վրայ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Զոմի «Արաքս» երգչախումբին կողմէ, նաեւ հայկական եւ եւրոպական պարեր T. S. F.ի նուագով:

Երթեւեկի համար առնել ճանըսկառքը, որ իւրաքանչիւր ժամ ունի իր երթ ու դարձը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԿԱՐՏԱՆԻ "ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ" ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ

Մեծ պատրաստութեամբ կը բեմադրուի

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ը

Ազգային յեղափոխական կեանքէ, երեք արար, մէկ պատկեր

3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, ի նպաստ Ակումբի նորոգութեան: Մուտք 4 ֆրանք:

Կ. Խաչի Սառսէլի Մ. ճիւղին թէյասեղանը

3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ-տը-Նոսի մէջ, 81 Rue de Paris, Sarcelles:

Պիտի բանախօսէ կեդրոնի Վարչութեան կողմէ

Տիկ. ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ տիկիններու եւ օրիորդներու կողմէ:

ԿԱՌԱԽՈՒՄԲ.— կառ. տիւ նոռէն ժամը 12.35, 13.50, 14.33, 15.35:

Ամավերջի դպրոցական հանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ. ՃԻՒՂԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

3 Յուլիս, կիրակի ժամը 2.30—7

32—34 Ave. Porte des Lilas, Մէթրօ Porte des Lilas

Երգ, պար, արտասանութիւն եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտութեան կողմէ: Ժամը 7—12 տեղի պիտի ունենայ բացման հանդէսը Lilas St. Gervais եւ Bagnoletի շրջանի նորակազմ մասնաճիւղին, որուն առթիւ կը խօսի Տիկ. ՓԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ:

Եւրոպական պարեր, l'orchestre Fuselas ei ses argentins:

Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով,

Մուտք 5 ֆրանք:

Դպրոցական հանդէս

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի կապոյտ Խաչի «Խրիմեան» դպրոցի աշակերտներու կողմէ, 3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres Մէթրօ Pont de Sèvres:

Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, պար եւ պարգեւաբաշխութիւն: Մուտք 4 ֆրանք:

25ԱՄԵԱԿ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան (Սրբերու եւ Պետ. Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղեր) գործունէութեան 25ամեակը պիտի տօնուի 2 Յուլիս, Շաբաթ օր, ժամը 16էն 20, Royale Monceauի սրահներուն մէջ, 35 37, 39, Ave. Hoche, Paris (16e.), նախագահութեամբ զօր. Պրէմոնի: Մուտք՝ 20 ֆրանք, թէյը միասին: Գեղարուեստական բաժին, նուագախումբ, թէյ-պար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» գրադարանի Վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ընկ. Հրաչ Զարդարեանի գրադարանին մէկ տարուան «Հայրենիք» ամսագիրը նուիրելուն առթիւ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. Հայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի 3 Յուլիս, Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Բարեգործականի սրահը, 8 Rue Bossuet: Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջանի պատգամաւորներէն ըլլան ճշդապահ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Ս. ԷԹԻԷՆԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 4 Յուլիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 7.30ին, «Դուրեան» դպրոցը: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱԲԵՐԴԻ Հայրենակցական Միութեան Ընդհ. ժողովը 3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պուլվար Օտտոյի Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ սոյն կարեւոր ժողովին:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Համեղ, անդրարար արեւելեան կերակուրներու սիրահար էք, Պոլիսը կարօտնալու պէտք չունիք, մտէք հայկական կեդրոնի մէջ

ՍԱՐԵԱՆԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆ «ԹՕՔԱԹԼԻ»Ն

5, Rue du Baignoir, 5: Marseille

ուր պիտի գտնէք զուարթ եւ ընկերական շրջանակ մը եւ ճաշեր խիստ մատչելի գիներով:

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ ճոխ աղանդերներով:

Ռ Ա Ֆ Ֆ Ի

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու ճաշացուցակ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, գոյական օդի՝ եւ ... ... Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ, անհամեմատ մատչելի գիներով:

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ:

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:
Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ:
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական «Moka» սուրճովը

Café "HAREM,,"

5 ԱԹ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՉԵՂՉ

Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Ո՞ր ձեր աչքակալուղի զրերուն խոկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ սառողի տակն ալ որ դգտնուի ...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անփոխնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները քուն կը խանգարէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, իր անսական եւ չխառնուած կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ասպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ուղտէրվաստ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*
Թելեֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մէկ ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 350—450 ֆր.էն: Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ: 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, զարնան յատուկ, արժէքաւոր ծաղկտակ վզնոց մը: Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրօնով: Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերէն եւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 3 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3773

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՍԱՆՃԱՔԸ» ՄԱՏԱՂ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ...

Այսպէս, ուրեմն, «Սանճաք»ի խնդիրն ալ տրորուելով, գլորուելով, տափակնալով դարձաւ մատաղ՝ դիւանագիտական հաշիւներու: Տեսակ մը փրկագին խաղաղութեան եւ «Ֆրանքօ-Թուրք դարաւոր բարեկամութեան, որ զօրացած է աւելի քան երբեք», ինչպէս խնդութեամբ կ'աւետեն պաշտօնական եւ անպաշտօն բերաններ:

Այս առթիւ գործածուած բառերն ու բացատրութիւնները չեն կրնար պարտկել այն լուրջ նահանջը, զոր կատարեց հոգատար իշխանութիւնը, ի վնաս ե՛ւ Սուրիոյ ե՛ւ ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց:

Անհրաժեշտ չէ պատմութիւն քրքրել, ապացուցանելու համար կատարուած նահանջին խորութիւնը, որ արդէն յուզումի մատնած ինչպէս Արաբները, նոյնպէս ոչ-Թուրք տարրերը:

Տակաւին անցեալ տարի, երբ Թրքական կառավարութիւնը բացառիկ իրաւունքներ կը պահանջէր Սանճաքին համար, մինչեւ անկախութիւն երթալով, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները եւ մամուլը դրեթէ միաբերան գիտել կու տային թէ Էնկիւրի չափը կ'անցնէ:

Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ գոյացած համաձայնութենէն վերջն ալ, Ֆրանսա, թէեւ հաշտարար, պահեց իր վճռական դիրքը:

Ի՞նչ պատահեցաւ այս տարի, սա մէկ-երկու ամիսներու ընթացքին, որ հոգատար իշխանութիւնը նոյնիսկ դադրեցուց Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբին գործունէութիւնը, զոհացում տալու համար Թուրքիոյ անտեղի յաւակնութեանց:

Ինչո՞ւ փոխեց իր պատուիրակը եւ ուրիշ բազմաթիւ պաշտօնեաներ: Ինչո՞ւ հարկ զատեց գիւղէ գիւղ պտտցնել նոր պատուիրակը, որպէսզի համոզեն Հայերը եւ ուրիշ ոչ-Թուրքեր, կա՛մ ձեռնպահ մնալու եւ կամ Թրքական ցանկին մէջ արձանագրուելու համար...

Եւ վերջապէս, ի՞նչ պատահեցաւ որ Ֆրանսական սպայակոյտը հաւանեցաւ անմիջապէս եւ հաւասար քանակութեամբ Թրքական զօրք ընդունիլ Սանճաքին մէջ, երբ նախապէս կը մերժէր եւ պայման կը դնէր որ միայն խաղաղութեանց պարագային ֆրանսականէն շատ պակաս զօրամաս մը Սանճաք մտնէ:

Չմտնենք այս հարցերու քննութեան մէջ, որոնք շատ հեռուները պիտի տանէին մեզ:

Խնդիրը այն է որ Ֆրանսա Էնկիւրիի դաշնագրին տրամադրութիւններէն ալ անդին անցաւ, նոյնիսկ խախտեց հոգատարութեան պայմանները եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դիրքը, ամէն գնով ապահովելու համար Թուրքիոյ բարեկամութիւնը:

Թերթերը եւ պաշտօնական բերանները շատ կը խօսին արեւելեան Միջերկրականի ապահովութեան, հաստատուած կարգուսարքի պահպանման մասին, որ պիտի ամրապնդուի Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան դաշնագրով, յառաջիկայ սեպտեմբերին կամ հոկտեմբերին, Էնկիւրիի մէջ:

Այսքանը արդէն կը բանայ վարագոյրին մէկ ծայրը,— Ֆրանսայի հոգը՝ մրցակից պետութեան մը գերակշռութեան դէմ, եւ Թուրքիոյ մտավախութիւնը՝ այդ միեւնոյն պետութեան հանդէպ (Իտալիա, որուն կրնայ միանալ կամ աջակցիլ նաեւ զինակիցը՝ Գերմանիա):

Անցնելով բուն զինուորական համաձայնութեան, աչքի կը զարնէ միայն մէկ մխիթարական պարագայ:

Համաձայն լրագրական տեղեկութեանց, Թրքական զօրքը պիտի տեղաւորուի Սանճաքի այն քաղաքներուն մէջ ուր գերակշիռ թիւ մը կը ներկայացնեն Թուրքերը, իսկ միւս շրջաններուն (լեռնային) բարեկարգութեան պիտի հսկէ Ֆրանսական զօրքը:

Յետոյ, այս 2500ական զինուորները պիտի քաշուին, երբ կազմուի Սանճաքին նոր կառավարութիւնը:

Այս պօռ լոյսին վերեւ, սակայն, թանձր խաւար մըն է որ կը տիրապետէ, քանի որ ազատ ընտրութիւնները խափանուեցան Թուրքիոյ պահանջին վրայ եւ Սանճաքին ներքին վարչութիւնը այժմէն յանձնուած է Թուրքերուն: Ի՛նչ տարակոյս որ նոր կարգ ու սարքն ալ (խորհրդարան եւն.) պիտի յարմարցուի Թրքական տեսակէտին:

Երբ Թուրքերը անձոռնի վայնասուն մը յարուցանելով խափանել տուին ընտրական արձանագրութիւնները եւ 40ի վրայ 22 երեսփոխան կը պահանջէին դաղանի համաձայնութեամբ մը, այսօր պիտի գոհանա՞ն այդ համեմատութեամբ:

Եւ երբ Թրքական մեծամասնութեամբ կազմուած խորհրդարան մըն է որ կանոնագիր պիտի մշակէ եւ կառավարութիւն պիտի կազմէ, ի՞նչ ապահովութիւն ունինք թէ քէմալական օրէնքները պիտի չտիրապետեն:

Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումնե՞րը (1937 Մայիս 29): Բայց չէ՞ որ նոյն Ազգաժողովին ընտրական յանձնախումբը ճամբուեցաւ, այնքան անհանդուրժելի պայմաններու մէջ, երբ իր պարտականութիւնները կը կատարէր անաչառօրէն, եւ երբ հաստատեցաւ թէ Թուրք ընտրողները ոչ իսկ 46 առ հարիւր կը ներկայացնեն...

«Շատ է աւուրն չար իւր»,— պիտի ըսէր բարեպաշտ բերան մը:

Գոհանանք, մենք ալ, արձանագրելով այս քանի մը իրողութիւնները: Եւ մաղթենք որ նահանջը աւելի անփառունակ համեմատութիւններ չստանայ, յառաջիկայ հոկտեմբերին կամ սեպտեմբերին, երբ Էնկիւրի կ'երթայ արտաքին նախարարը, ստորագրելու համար բարեկամութեան դաշնագիրը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՈ-ԹՈՒՐՔ ԶԻՆ. ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

2500 ֆրանսացի, 2500 թուրք զինուոր

ԹՈՒՐՔ ԶՕՐՔԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, «բարեյաջող» ելքի մը յանգած են Ֆրանքօ-Թուրք բանակցութիւնները: Արտաքին Նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ եւ Փարիզի Թրքական դեսպանը ուրբաթ օր պաշտօնապէս հաստատեցին այս պարագան, ընկնդրութեան ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները:

Համաձայնութեան պայմանները հրատարակուած չեն տակաւին, բայց մամուլը կրցած է տեղեկութիւններ քաղել Սանճաքի զինուոր. պայմանագրութեան մասին, որ նշանագրուած էր երկուշաբթի օր, տաժանելի բանակցութիւններէ վերջ:

Ահաւասիկ այդ պայմանագրութեան գլխաւոր տրամադրութիւնները, որոնք գործադրելի են անմիջապէս (Թրքական զօրքը Սանճաք պիտի մտնէ այս շաբթու իսկ) —

Առժամեայ եւ այլարտական համաձայնութիւն մը կնքուած է զինուորական գործակցութեան համար եւ երկու պետութիւնները բարեկարգութիւնը պիտի ապահովեն հաւասարութեան հիման վրայ, 2500ական զինուոր տեղաւորելով Սանճաքին մէջ: (Կ'ըսեն թէ Ֆրանսա պիտի պահէ մէկ յաւելուածական վաշտի իրաւունքը, ուրիշ խօսքով, Սանճաքին մէջ եղած Ֆրանսական զօրքին թիւը նկատի պիտի չառնուի, երբ երկու կողմերը 2500ական զինուոր դրկեն հաւասարապէս):

Տակաւին ճշդուած չէ զինուորական գործակցութեան գաղարման թուականը: Ֆրանսական սպայակոյտը առաջարկած է այդ գործակցութիւնը դադրեցնել օգոստ. 31ին կամ սեպտ. 15ին, իսկ Թուրքերը պնդած են որ գործակցութիւնը շարունակուի մինչեւ Սանճաքի նոր վարչութեան հաստատումը:

Պայմանագրութեան համաձայն, Թուրք զօրքին հրամանատարը պիտի ըլլայ գնդապետ մը, որ պիտի գտնուի ֆրանսացի զօրավարի մը հրամանատարութեան տակ: Հրամանատարութեան այս խնդիրն ալ կարգ մը վիճելի կէտեր կը ներկայացնէ եւ պիտի հարթուի մասնաւոր բանակցութիւններով: Այս առթիւ կարգ մը թերթեր գիտել կու տան թէ թրքական զօրքը մաս պիտի չկազմէ Սանճաքին պաշտպանութեան ֆրանսական ցանցին, այլ անոր պիտի կցուի:

Իսկ ամէնէն կարեւորը, համաձայնութիւն գոյացած է որ թրքական զօրքը տեղաւորուի այն շրջաններուն մէջ ուր գերակշիռ է թրքական տարրը: Կը նշանակէ թէ Սանճաքի միւս մասերուն եւ մանաւանդ լեռնային շրջաններուն մէջ պիտի գտնուի միայն ֆրանսական զօրք, ինչպէս հաւաստած էր մարդպանին դիւանապետը (տես երէկուան «Յառաջ»ը):

*** Սպայակոյտներու բանակցութիւնները սկսան անցեալ դեկտեմբերին, Էնկիւրիի մէջ, Թուրք զօրավար Զաքմաքի եւ Արեւելքի Ֆրանսական բանակի հրամանատարին՝ Զօր. Հէօնցիկէրի միջեւ: Այնուհետեւ, չորս շաբաթէ ի վեր, կը շարունակուէին Անտիոքի մէջ, Թուրք զօր. Կիւնտիւզի հետ:

Պ. Ժորժ Պոնէի եւ թուրք դեսպանին յայտարարութիւնները

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ գոյացած համաձայնութեան մասին.

— Ֆրանսա եւ Թուրքիա անշուշտ գոհ են բանակցութեանց բարեյաջող ելքէն: Երկու երկիրներուն նպատակն էր վերահաստատել դարաւոր բարեկամութիւնը՝ իր խորութեամբ եւ զօրութեամբ: Ալեքսանտրէթի խնդիրը պատեհութիւն ընծայեց տեսակէտներու լայն փոխանակութիւն մը կատարելու, իրենց յարաբերութեանց վերաբերեալ զանազան խնդիրներու մասին: Այս հարցին կարգադրութիւնը անբաժանելի է մէկ կողմէ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի եւ միւս կողմէ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ յարաբերութեանց կանոնաւորումէն: Փոխադարձ հասկացողութեան տրամադրութեամբ էր որ քննուեցաւ այս վէճը, որուն յարատեւումը անհամապատասխան պիտի ըլլար վստահութեան պահպանման: Ֆրանսա ընդունեց թէ 1921ի կարգադրութիւնը (Էնկիւրի դաշնագիր) յանձնայն Սանճաքին Թուրք բնակչութեան կ'ընծայէր մասնաւոր կացութիւն մը, իսկ Թուրքիա իր կողմէ հաստատեց հողային անշահախնդրութիւն մը (ըսել կ'ուզէ թէ Թուրքիա նպատակ չունի Սանճաքը կցելու): Զինուորական համաձայնութիւն մը կը սահմանէ այն պայմանները որոնց համաձայն Ֆրանսա եւ Թուրքիա պիտի կատարեն իրենց հաւաքական երաշխաւորութիւնը Սանճաքի մասին: Երկու սպայակոյտներուն միջեւ կնքուած պայմանագրութիւն մը կը ճշդէ ֆրանսական եւ Թրքական զօրքին գործակցութեան եղանակները: Երրեակ պայմանագրութիւն մը կը մշակուի, կանոնաւորելու համար սահմանային փոխանակութիւնները եւ Թուրքիոյ ու Ֆրանսայի բարի դրացնութիւնը: Իբրեւ պսակ այս բոլորին, մտերիմ բարեկամութեան դաշնագիր մը պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, իրեն էական նպատակ ունենալով ամրապնդել ներկայ հաւասարակշռութիւնը Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ: Այս արդիւնաւէտ բանակցութիւնները պիտի նպաստեն ամրապնդելու երկու երկիրներուն դարաւոր կապերը:

*** Թուրք դեսպանը, Պ. Սուատ Տավազ ալ իր կարգին յայտարարեց, ջերմապէս գնահատելէ վերջ Պ. Ժորժ Պոնէի հաշտարար ոգին եւ իրատեսութիւնը, ինչպէս եւ խորին շնորհակալութիւն յայտնելով վարչապետ Պ. Տալատիէի.

— «Սանճաքի հարցը արդարեւ վճռական փորձ մը եղաւ Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան համար: Այդ բարեկամութիւնը ոչ միայն անվթար մնաց, այլ եւ զօրացաւ աւելի քան երբեք: Մեզի համար կենսական այս հարցին բարեյաջող լուծման շնորհիւ, նոր շրջան մը կը բացուի Ֆրանքօ-Թուրք դարաւոր բարեկամութեան զարգացման եւ սերտացման համար: Երկու երկիրներուն խորունկ խաղաղասիրութիւնը եւ շահերու համերաշխութիւնը նոր նուիրագործում մը պիտի ստանան բարեկամութեան դաշնագրի մը եւ Ֆրանքօ-Թուրք սուրիական համաձայնութեան մը մօտալուտ կնքումով»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՃԱՃՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ, ՄԻԱՑԷ՛Ք

Բ.

Ֆրանսայի արքունիքին մէջ, մինչեւ Լուդովիկոս ԺԴ., սովորութիւն էր պահել, իբրեւ ամսականաւոր պաշտօնեայ կամ պալատական, խեղկ մը եւ գաճաճ մը: Խեղկին պաշտօնն էր խնդացնել թագաւորը, իսկ գաճաճին պաշտօնն էր փող հնչեցնել աշտարակէն՝ ծանուցանելու համար ադամանդափայլ տիկիններու գալուստը: Կեսարները, ինչպէս Հռոմի մէջ, բոլոր ազնուականները, գաճաճ կը պահէին, այնքան որ անոնց ծանրութեամբ ոսկի պէտք էր՝ գաճաճ մը գնելու համար: Յաճախ իրարու ձեռքէ կը խլէին եւ ժամանակ մը հարկ եղաւ... գաճաճ արտադրել:

Ծնողքները սնունդէ կը զրկէին իրենց զաւակները, ոտքերը կը կապէին եւ սնտուկի մէջ կը դնէին, որպէսզի չաճին ու չմեծնան: Այս մեթոտը արդիւնաբեր չէր, որովհետեւ քիչեր միայն կը դիմանային, շատեր կը մեռնէին: Սակայն ի՞նչ փոյթ, ամէն գաճաճ իր ծանրութեամբ ոսկի կ'արժէր,— տասը զաւկէն մէկը ապրէր, կը բաւէր որ գաճաճ մնար, ոչ միայն ծախսը կը հանէր, այլեւ ծնողքն ալ կը հարստանար: Ֆրանսացի թագուհի մը, գաճաճ արտադրելու համար ի պէտս արքունիքին, յղացաւ աւելի մարդկային եղանակ մը,— գաճաճը ամուսնացնել գաճաճուհիի մը հետ: Ձախողեցաւ այս փորձն ալ, որովհետեւ ժառանգական չէ գաճաճ ըլլալը:

Այստեղ արձանագրենք որ հազուադէպ է իրական գաճաճը,— կ'ըսեն թէ Ափրիկէի մէջ կ'ապրին գաճաճ ցեղեր (pygmée), որոնք ջերմի դէմ անտարբերութիւն մը ունենալով՝ բժշկագիտական փորձերու առարկայ դարձած են, հակառակ իրենց ընդդիմութեան:

Մարդկային երեւակայութիւնը, սակայն, ստեղծած է գաճաճներ, որոնք Լիլլիպուտ կը կոչուին, իսկ անոնք որ մեծ գաճաճ կը ճանչնանք, ոսկրաթեքութեան կամ ներծոր գեղձերու անտարմախօսութեան զոհեր են միայն, այսինքն թէ անոնց հասակի կարճութիւնը ներդաշնակ չէ, այլ խեղանդամութեան մը հետեւանք: Անոր համար է որ գաճաճները տգեղ են, երբեմն խուլ-համր, յաճախ կորաքամակ: Հանրիոս անուն խելացին, իր կարգին, կը կարծէ թէ, Ադամի գործած մեղքին պատճառով, կարճցեր է մարդոց հասակը.— Այսպէս, Ադամի հասակն էր 125 ոտք, Եւայի հասակը՝ 118, Նոյի հասակը, Աբրահամի հասակը՝ 28, Մովսէսի հասակը՝ 13, Մեծն Աղեքսանդրի հասակը՝ 6, Յուլիոս Կեսարի հասակը՝ 5: Եթէ Յիսուս աշխարհ չգար՝ աւելի պիտի կարճնային մարդիկ, ու թերեւս մենք, այսօր, մրջիւնէն ալ պզտիկ ըլլայինք: Յիսուսի գալուստէն վերջ՝ կանգ առեր է հասակներու կարճնալը:

Միայն գաճաճներն են որ չեն օգտուեր Յիսուսի գալուստէն,— խե՛ղճ Զաքէոսը օրինակ:

Բայց ի՞նչ են կորսնցուցեր, եթէ իրենց հասակն է կարճցեր: Ոչ մէկ մահկանացու այնքան պատիւներու է արժանացեր, որքան գաճաճը: Մեծն Աղեքսանդրի գաճաճը, կարաքոս, խորհրդականի մը չափ յարգ ունէր հաչակիրներուն խաչը կտրող յաղթականին մօտ:

Տիբերիոս գաճաճ մը ունէր, որուն կը դիմէր՝ երբ ուզէր... մահավճիռ մը տալ, քիչ մը աւելի բարբարոս ձեւով:

Ուրեմն, գաճաճը արհամարհուած էակ մը չէ, եւ ատիկա պիտի հաստատուի Պուտափէշթի համագումարին մէջ,— հոն ցոյց պիտի տրուի թէ գաճաճն ալ սիրտ ունի, հոգի ունի, եւ բանե՛ր, բանե՛ր, որոնց՝

... Շարունակելի:

ԱՐԱՋ

ՊԻՏԻ ՉԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԽՐԹՈՒԻՔ ՏԵՂ ՉՈՒՆԻՆ

Պաշտօնաթերթը յուլիս 1ին կարգ մը յաւելուածական օրէնքներ հրատարակեց, օտարականներու հսկողութեան մասին, հրամանագիր-օրէնք մը Ապահովութեան Տեսչութիւնը զօրացնելու համար, կը հաստատէ 40 նոր ոստիկանական տեսուչներ (քոմիսէր), 120 դատական ոստիկանութեան քննիչներ, 95 ապահովութեան քննիչներ (գաղտնի ոստիկան):

Ուրիշ հրամանագիր մը կ'ըսէ.

— «Այն օտարականը որուն համար կ'ապացուցուի թէ չի կրնար դուրս ելլել Ֆրանսայէն, պիտի չենթարկուի 8րդ յօդուածով նախատեսուած տնօրինութեանց, ոչ ալ 9րդ յօդուածի պատիժներուն, ցորչափ կը տեւէ այդ անկարելիութիւնը: Սակայն եւ այնպէս, ներքին նախարարը պիտի կրնայ պարտադրել որ այդ օտարականը բնակի իր նշանակած վայրերուն մէջ, ուր ենթական պարտաւոր է պարբերաբար ներկայանալ ոստիկանութեան կամ ոստիկան-զօրքի վարչութեան»:

Բարեկամութեան դաշինքը եւ Սուրիոյ խնդիրը

Սանճաքի համաձայնութենէն զատ, ծրագրուած է բարեկամութեան դաշնագիր մը, փոխադարձ աջակցութեան հիման վրայ, որ պիտի ստորագրուի Էնկիւրիի մէջ, յառաջիկայ սեպտեմբերին կամ հոկտեմբերին, երբ արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ Էնկիւրի երթայ:

Շատ աւելի կարեւոր է այս դաշնագիրը, որուն տրամադրութեամբ երկու կողմերը յանձն պիտի առնեն հաւաքաբար ապահովել գոյավիճակը՝ արեւելեան Միջերկրականի աւազանին մէջ: Մասնաւոր յօդուած մը կը տրամադրէ որ երկու կառավարութիւնները խորհրդակցին, ի հարկին համապատասխան միջոցները ձեռք առնելու համար: Այս յօդուածը շատ լայն հանգամանք ունի եւ կը նշանակէ թէ երբ որ եւ է վտանգ սպառնայ հաստատուած գոյավիճակին, երրորդ պետութեան մը կողմէ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա պիտի գործեն համախորհուրդ, ընդդիմանալու համար: «Ասով պիտի զսպուին կարգ մը ախորժակներ», կ'ըսէ «Փըթի Փարիզիէն»: (Նոյն թերթին համաձայն, երբ անդորրութիւնը վերահաստատուի Սանճաքին մէջ, հայոց հողինոյ տեղական պահակազօրքը բաւական պիտի համարուի բարեկարգութեան համար):

Այս համաձայնութիւնն ալ պիտի նշանագրուի քանի մը օրէն:

Երրորդ համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Սուրիոյ համար, որ կարգ մը դժուարութիւններ կրնայ պատճառել:

Այդ համաձայնութեան նպատակը պիտի ըլլայ միանարար ապահովել Սուրիոյ ամբողջութիւնը եւ սահմանադրական բարեկարգութիւնը (տուրքերու գանձում, փախստական ցեղերու խնդիր, առեւտրական յարաբերութիւններ եւայլն):

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(18ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ընդհանուր պատերազմը սկսած էր արդէն, եւ Թուրքիոյ զօրաշարժը կատարուած: Հայերը եւս իբրեւ օսմանեան քաղաքացի կանչուած էին իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարելու:

Սրճարանները, պատերուն տակ ամէն տեղ օրուան խօսակցութիւնը պատերազմի մասին էր: Կարծիքներ կը յայտնուէին մեր ապագայի մասին, եւ լաւատեսութեամբ կը ձեւակերպէին պատերազմի ելքը: Եթէ 1878ը Պուլկարիոյ անկախութիւնը բերաւ եւ մեր 61րդ. յօդուածին ծնունդ տըւաւ, ուրեմն այս անգամ ալ մենք պիտի ունենայինք անկախութիւն, շնորհիւ Դաշնակիցներու յաջողութեան...

Շատ չանցած երեւցան 500ի մօտ հրոսախումբեր (չէթէ) որոնք բանտերէն արձակուած՝ պիտի յատկացուէին հայ ժողովուրդը ջարդելու գործին:

Արթուն էին մեր ղեկավարները, պէտք էր կանխել այս չարիքը, որպէսզի ժամանակ ունենայինք մտածելու՝ մեր ընելիքին մասին:

Ահա հոս յառաջ եկաւ ճարպիկ, եւ ժամանակն ու իրերը օգտագործել գիտցող Զիմպիլչենց Գասպարը՝ ընկերակցութեամբ «փոստճի» Վահանին (Դաշնակցական, Բիծայէն վերջը Գարահիսար եկած) որուն ծանօթ է եղեր այդ հրոսախումբերուն հրամանատարը: Ան կրցաւ համոզել որ «չէթէ»ները հեռու պահէ հայ թաղերէն, եւ տար փոխարէն ստանձնեցին հոգալ այդ խումբին բոլոր պէտքերը (հագուստեղէն, ուտեստ, բնակարան եւն.): Իբրեւ բնակարան անոնց տրամադրեցին եկեղեցին: Թէ ի՞նչպէս մենք իմացանք անոնց գիտաւորութիւնը, այդ կը պարտինք Կեսարացի Երուանդին որ իբրեւ Թուրք, չէթէներուն հետ, եւ անոնցպէս զինուած՝ եկաւ Գարահիսար, իմացաւ անոնց միտքը ու մնաց Հայոց մօտ, յետագային բերդին հերոսամարտին մէջ կատարելով շատ մը դժուարին պարտականութիւններ:

«Փոստաճի» Վահանը կապ կը պահէր հրամանատարին հետ, գրաւեցնելու համար զինքը, իսկ Գասպար աղան, դունէ դուռ ինկած, կը հաւաքէր ամէն բան որ պէտք կուգար չէթէներուն եւ կը յանձնէր զանոնք իբրեւ «սրտաբուխ նուէր Գարահիսարի հայ վաթանտաշներուն»: Անշուշտ այս նուէրներուն մէջ մեծ տեղ կը գրաւէր կարմիր ոսկին:

Մենք վարժուած էինք խոշորափոր խալլիններ տեսնել մեր եկեղեցիին բակը՝ մատաղի օրերուն միայն, մինչդեռ հիմա երբեք չէր մարեր անոնց տակը, ու կերակուրներ կ'եփէին Հայրենիքի փրկութեան յատկացուած կամաւոր «իկլիտ»ներուն:

Վերջապէս այդ սեւ օրերը անցուցինք, ճամբելով այդ արիւնածարաւները: Անկէ վերջ անհրաժեշտ էր որոշել Գարահիսարցիներու ընելիք դիրքը, եւ ըստ այնմ գործել, քանի որ Թուրքիա Գերմանիոյ կողմը հակած էր:

Այդ օրերուն սկսաւ ճակատէն փախչիլ Գարահիսարցի հայ զինուորը: Հարկ էր անոնց մասին ալ մտածել՝ պատրաստելով յարմար թաքստոցներ: Գործը աւելի ճիշդաւորուեցաւ, երբ բոլոր հայ փախստականները— Սեբաստացի, Կէմէրէկցի եւ այլ տեղացիներ ճակատէն փախչելով կ'անցնէին Գարահիսարէն: Գարահիսարցին ոչ միայն պիտի հոգար անոնց պաշարը մինչեւ իրենց տեղերը, այլ եւ պէտք էր առաջնորդներ նշանակել անոնց:

Դժուար էր այս վերջինը մանաւանդ, քանի որ բոլոր ճամբաները բռնուած էին Թուրքերուն կողմէ, եւ մեր հաղորդակցութիւնը խզուած շրջաններուն հետ:

Տեղական կառավարութիւնը սկսած էր հետապնդումի, գործադրելով բարբարոսական բոլոր ձեւերը: Հայերէն կը պահանջէր իրենց զէնքերը, ձեռքն ունենալով մեր հայրենակիցներուն այն լուսանկարները որոնք հանուած էին լայն եւ բախտաւոր օրերուն՝ իրենց զէնքերով:

Այս առթիւ ալ դարձեալ Գասպար աղան պարտականութիւնն ստանձնեց հաւաքելու պահանջուած զէնքերը— օրուան ղեկավարները գիտէին արդէն թէ ինչ զէնքեր պիտի յանձնուէին:

Երկար չէր կրնար տեւել այս վիճակը: Փոթորիկը պիտի պայթէր անպատճառ:

Առաջնորդ Վաղինակ Ծ. վարդապետ Թորիկեան, թէեւ նախկին յեղափոխական, բայց մնաց միշտ չափաւոր, ապագայ պատասխանատուութիւնը Հայոց վրայ չբեռցնելու համար: Խորհուրդ տուաւ մեր ղեկավարներուն որ փոթորիկի տեղի չտան, չըլլան նախայարձակ, թէեւ աչքի զարնող կարգ մը վաճառականներէն Հիւսիսեան Նազարէթ աղան, Պուռնազեան Միրիճան, Թիւթիւնճեան Աստուր եւ ուրիշներ տարուած էին Ապրիլ ամսուն Սեբաստիա: Անոնց հետեւեցաւ վերջը խուրճ մը (hէյպէ) ոսկիով Տիգրան աղան (Մոսկոֆ) դըրամին ուժով զանոնք ազատելու մտադրութեամբ, բայց վերադարձաւ ձեռնունայն, ստուգած ըլլալով որ անոնք արդէն կախուած էին:

Կարգը եկաւ Առաջնորդին: Յանձնարարած էին իրեն քանի մը օրէն Սեբաստիա երթալ: Այդ կը նշանակէր զայն ալ ենթարկել միւսներուն ճակատագրին: Կուսակցութիւնները առաջարկեցին որ եթէ ընդունի այդ առաջարկը, քաղաքէն դուրս սպասցնեն զինուած տղաք, զինքը փախցնելու համար:

Բայց Առաջնորդը այդ ալ մերժած էր, համարելով արկածախնդրութիւն եւ մարտահրաւէր: Գնաց. եւ նահատակուեցաւ քաղաքէն 7 ժամ հեռու:

Այս սպանութենէն վերջ պարզ էր ամէն բան:

Բանտ լեցուցած էին շատ մը հայրենակիցներ: Երկար սպասել՝ պիտի նշանակէր աւելի թիւով զոհեր տալ, ժամերը կը բանէին ի վնաս մեզի: Պէտք էր չթողուլ որ թշնամին կատարէ մեր ուժը: Պէտք չէր թուլնար մարտունակ ոգին:

Եւ ահա առիթը տուաւ նորէն Թուրք ոստիկանութիւնը՝ պաշարելով երկու խաներ որոնք հայ վաճառականներուն կեդրոններն էին, խուզարկելով անոնց վաճառատուները (կերպասեղէնի, երկաթեղէնի): Տէրերը առանց բացառութեան առաջնորդեցին բանտ, առանց թոյլ տալու անոնց որ գոցեն իրենց խանութները, ոչ իսկ իրենց դրամարկղները: Կ'ըսէին թէ հարցաքննելէ վերջ ազատ պիտի թողուն:

Երեւոյթն տեսնելով որ չեն վերադառնար անոնք, կռուի ազդանշանը տրուած կը համարուէր, մանաւանդ որ, գիշերն ալ մինչեւ լոյս կը շարունակէին իրենց «խուզարկութիւններ»ը: Առտուն պէտք էր անոնց կերակուր ղրկուէր: Այն տղաքը որոնք անոնցմէ առաջ բանտարկուածներուն կերակուր տանելու պարտականութիւնն ստանձնած էին, պիտի ըսէին անոնց «Զօրեքշաբթի»: Այս բառը օրուան կարգախօսն է եղեր զոր մենք հասկցանք յետագային:

Ոստիկանութիւնը չմօտեցուց այդ պզտիկ լրատարները, եւ չընդունեց անոնց կերակուրները: Մինչ այդ բոլոր Հայերը ջուր կ'ամբարէին կանխելու համար ջուրի հաւանական թունաւորումը Թուրքերուն կողմէ. եւ հրդեհի մը պարագային պատրաստ գտնուելու առաջադրութեամբ:

×

Թուրքերուն խժդժութիւնները Երեքշաբթի առաւօտ այն աստիճանի հասան, որ կարելի չէր սպասել մէկ օր եւս: Փաստ էր, որ անոնք կ'ուզէին այդ օրն իսկ գործել իրենց որոշած աւերը:

Առտուան ժամը 7ին կը լսուէին խառն ի խուռն հրացանաձգութեան ձայներ, վարի թաղէն՝ Սիսակեաններու տունէն, վերի թաղէն՝ Ալաճոնց տունէն, եւ ուրիշ տեղերէ՝ ուր որոշ թիւով զինուորական փախստականներ կային:

Հմայեակ Գարակէօզեանը կրակ կտրած, փութացած էր դիրք բռնելու ոստիկանատան դիմաց, բազմահարուածը ձեռքը: Ան կրակ կը տեղար ոստիկաններուն վրայ եւ կը պոռար անոնց.

— «Եկէք հիմա, ձեր պատասխանը կրակն է»:

Բայց կը կարծուէր թէ Գարակէօզեան կ'ուզէր իջնել մինչեւ շուկայի աղբիւրը, որուն վրայ գտնուած սըրճարանը բանտարկուած էին այդ գիշերուան բազմաթիւ կալանաւորները դուրս կ'ուզէր ազատել: Թէեւ ան չկրցաւ յառաջանալ մինչեւ հոն— հազիւ 75 մէթր էր— բայց իր կրակին պատճառած խուճապը Թուրքերուն մօտ, այն առաւելութիւնը ունեցաւ, որ անոնք միջոց չգտան սպաննելու բոլոր բանտարկեալները: Այդ խուճապէն օգտուելով փախան Պարոյր եւ Մկրտիչ Սէքրէճեանները, ուսուցիչ Առաքել էֆէնտիին տղան՝ Կարօն եւ ուրիշներ, որոնց մէջ կային վիրաւորուածներ եւս:

Ներքին թաղերուն մէջ կը լսուէին «սկսաւ, սկսաւ» ձայներ: Այդ օրը այլեւս ամէն ճամբայ որ դէպի Բերդը կը տանէր, պաշտպանուած էր հայ պահակներու կողմէ: Իրիկուան երբ մութը նստաւ, ժողովուրդը սկսած էր դունդ առ դունդ— ծերեր, կիներ եւ երախաներ— իր պաշարով, անկողիններով եւ ինչ որ կրնային տանիլ, բարձրանալ Բերդ: Երիտասարդներ ռազմամթերք կը փոխադրէին:

Թուրքերն ալ իրենց կողմէ Հայերը խուճապի մատնելու համար, սկսած էին հրդեհել հայ թաղերը: Առոր վրայ Հայերն ալ որոշեր էին հրկիզել Թրքական թաղերը, իբրեւ փոխ վրէժ:

ՓԻՒՆԻԿ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԲԵՄԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՌՇՏՈՒՆԻ

(ԿԱՏԱԿԵՐԳԱԿ ՈՒ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒ)

ԿԱՏԱԿԵՐԳԱԿԸ

Ա.

Ծագումով Ռումանահայ է Ռշտունի, ծնած Պուքրէշ, 1840ին: (Նոյն տարին ծնած է նաեւ նշանաւոր կատակերգակ Թրեանցը, Պոլիս:)

Ռշտունի դեռ մանուկ, կը փոխադրուի, ծնողքին հետ, Պոլիս:

(Նոյնպէս Պուքրէշ ծնած է ուրիշ մեծ կատակերգակ մը՝ Մ. Զափրաստ):

Բոլոր որբ կամ աղքատ (երբեմն որբերէն աւելի դժբախտ) տղոց պէս, փոքրիկ Գարեգինը կը մտնէ, վիզը ծռած, Ս. Փրկչեան ուսումնարանը:

Կ'արժէ յիշատակել որ այդ համեստ ուսումնարանը տուած է բաւական մտաւորականներ ու ազգային գործիչներ, ուսուցիչներ, գրողներ եւ հինգ տաղանդաւոր դերասաններ (Ռշտունի, Նալեան, Խաչիկ Փափազեան, Յարութիւն Ալիքսանեան եւ Շահին Յովհաննիսեան):

Գարեգին հայերէն չէր գիտեր, դպրոց ընդունուած ժամանակ: Այս, ինչպէս նաեւ իր չքաւորութեան պատճառով իր դպրոցական առաջին տարիները կ'ըլլան ճանապարհ խաչի:

Ուշիմ էր ու վառվռուն: Կը յաջողի աւարտել վարժարանը:

1858ին, իբրեւ ուսուցիչ, կը մեկնի Պուքրէշ, ուր կը մնայ երկու տարեշրջան:

1860ին Պոլիս է դարձեալ ու կ'աշխատի, իբր գրագիր, դեղավաճառատան մը մէջ: Քանի մը տարի կը մնայ այս անհրապոյր գործով, թիւերու բանտին եւ դեղերու տանջարանին մէջ տարուբեր:

Ռշտունի անոնցմէ էր որոնք ունին իրենց սրտին մէջ սոխակ մը եւ իրենց մտքին մէջ ոսկեղէն արծիւ մը: Ազատութեան, թռիչքի, խօսքի ու երգի չարժերուն զաւակն էր ան: Արուեստի զինուորն էր: Ուշ կամ կանուխ պիտի շնչէր իր մթնոլորտին մէջ: Միջակութեան խաղաղ բանտին մէջ չէր կրնար մնալ երկարօրէն: Կը կարդար ու կը յաճախէր թատրոն, կանոնաւորապէս:

1867ին, գոյութիւն ունէին երեք թատերախումբեր, Պոլսոյ մէջ.— 1) Հայ Դերասանաց Ընկերութիւնը որ կը գործէր Արեւելեան թատրոնին մէջ, 2) Նաումի թատրոնին հայ խմբակը, 3) Յակոբ Վարդովեանի նորակազմ դերասանախումբը:

Ռշտունիի մէջ իղձ մը կ'ալեկոծուէր, հանդիսատես ըլլալով ներկայացումներու: Ռումանիոյ մէջ երգի, պարի ու խաղի ճաշակը ստացած էր: Կը զգար որ իր ճամբուն մէջ չէ...

Իր գեղեցիկ յուզման ամէնէն խառն ու խռով եղած ժամանակ, օր մը, Հայ Դերասանաց Ընկերութեան մէկ ներկայացումին կ'ըլլայ ներկայ: Կը բեմադրուի Սէտէֆճեանի «Վարդան Մամիկոնեան» թատերերգը, ուրկէ վերջ խօսուն կենդանի պատկեր մը, ու կը ներկայացնէր Սիպերիական ձիւնապատ տափաստան մը, կեդրոնը կանգուն շիրիմ մը, ուրկէ կ'ելլէ չարչարուած ոգին Միքայէլ Նալպանդեանի, արտասանելով «Ազատն Աստուած»ը: Խորին տպաւորութիւն: Պոլսահայերը անձամբ ճանչցած էին Նալպանդեանը եւ անոր բանտի մէջ մահը լսելով սրտմտած:

Կենդանի պատկերէն վերջ, հեղինակ Սէտէֆճեան կ'ընէ բոցաշունչ բանախօսութիւն մը, Ռուսիոյ հայահալած քաղաքականութեան դէմ:

Ռշտունի, բազմազան սարսուռներու մէջ պարուրուած, կուտայ իր վերջնական որոշումը.— նուիրուիլ Մելպոմէնի (Թատրոն):

Գուզկունճուքի մէջ գոյութիւն ունէր սիրողներու խումբ մը որ կը փոխադրուի Սկիւտար: Պալլար Պաշիի «Ազիզիէ» նորակառոյց թատրոնը կը վարձէ եւ հրաւիրելով Արուսեակի, Ֆասուլեաճեանի, Պէնկլեանի եւ Մնակեանի նման ուժեր, կը սկսի տալ յաջող ներկայացմանց շարք մը: Ահա այս խումբին մէջ է որ Ռշտունի առաջին անգամ կը բարձրանայ բեմ:

Բարձրահասակ էր, նրբամարմին, դէմքը համակրելի եւ յարմար յարդարման, խոհուն աչքերով, ցցուն այտոսկրերով: Խառնուածքով շատ ջերմ, զգայուն, նկարագրով պարկեշտ:

Ռշտունի թատրոնը սիրեց դպրոցի մը պէս ու պաշտեց՝ տաճարի մը նման:

Երբ Յակոբ Վարդովեան կ'ունենայ սեփական թատրոն, Կէտիկ Փաշայի մէջ, (միւս կողմէ ամառնային թատերաշրջանի համար վարձելով Ագլիգլէն), Ռշտունին իբրեւ ամսականաւոր դերասան կը վարձուի Մաղաքեանի, Մնակեանի, Ադամեանի, Սանճաքճեանի, Ֆաննիի, տիկին Ծաղիկեանի, օր. Երանուհի Գարագաշեանի եւ օր. Կէօմրիւքճեանի հետ:

Ռշտունի ցոյց տուած էր անուրանալի շնորհ:

1868 Մայիս 15էն մինչեւ 15 Հոկտ. ամառնային շրջանին, շաբաթական կուտային երեք ներկայացում, միշտ հայերէն, բեմադրելով ողբերգութիւններ, ազգային կեանքէ կամ թարգմանական, որոնցմէ վերջ, իբրեւ բերանփոխ, կը տրուէր մէկ արարով կատակերգութիւններ, որոնց մէջ է որ Ռշտունի կը գտնայ դէմք մը, գտնելով խանդավառ ընդունելութիւն, շինելով համբաւ:

Հետզհետէ խումբին մէջ կը մտնեն Հրաչեայ, Աստղիկ, Վերգինէ Գարագաշեան, Պիստոս-Արաքսիա, Ազնիւ-Զապէլ, Սիսակ, Թոսպաթեան եւ Ռշտունիի դպրոցական երկու ընկերները՝ Խաչիկ Փափազեան եւ Նալեան:

Մէկ - երկու թատերաշրջան վերջ՝ Ռշտունի կ'անցնի քանի մը արարնոց կատակերգութեանց մէջ եւ կ'ըլլայ Մոլիէրեան մեծատաղանդ կատակերգակ, արժանանալով նոյնիսկ իր ընկերներուն բացարձակ հիացումին:

1872ի Սեպտ.ին կը լրանայ Ռշտունիի պայմանագրութիւնը եւ ան կ'անցնի Օրթագիւղ, Բարեսիրաց Ընկերութեան կազմած թատերախումբին մէջ գործելու, ղեկավարութեամբ Մաղաքեանի, Յակոբ պէյ Պալեանի ծախքով շինուած նորաշէն թատրոնը: Նոյն կազմին մէջ էին Հրաչեայ, Աստղիկ, Ադամեան, Սիսակ, Խաչիկ Փափազեան: Մնակեան, ուսուցչական իր շրջանը, Կեսարիոյ մէջ լրացուցած, նոյնպէս կուգայ մաս կազմել խումբին: Այնտեղ է որ Սիրանոյշ կ'ընէ իր մուտքը:

Թատերաշրջանը կը բացուի «Սէր առանց համարման» թատերախաղով: Ժողովուրդը, մանաւանդ հարուստ դասակարգը, Բերայէն, Պէշիկթաշէն, Գուզկունճուքէն ու նոյնիսկ Սկիւտարէն, կը յաճախէ թատրոն:

Կարճատեւ ոսկեշրջան մը բեմական: Յակոբ պէյ Պալեան կը ծախսէ անհաշիւ:

Ադամեան ու Հրաչեայ դէմ առ դէմ էին եղերախաղերու մէջ, իբր սիրերգակներ:

Խաչիկ Փափազեան նշանաւոր էր իր հակառակորդի դերերուն մէջ, իսկ Ռշտունի կատակերգութիւններու համեղ էր, մաքուր աղը, որուն համար մեծ գովեստով գրած է Հրաչեայ:

Ռշտունիի կենսագրութեան ուրուանկարը պահ մը դադրեցնելով՝ կը բանամ փակագիծ մը:

Խասյեան վարժարանի մէջ աշակերտած շրջանիս, անգամ մը վեցերորդ կարգէս արտաքսուած էի ու իբրեւ պատիժ՝ ղրկուած նախապատրաստական դասարան, շաբաթ մը յանցանքս քաւելու: Այդ միջոցին հիւանդացած էր միջին դասարաններէն մէկուն ուսուցիչը: Ու ես ղրկուեցայ կատարելու այդ դասարանին հսկողութիւնը: Տղաքը հանդարտ պահելու համար սկսայ պատմել Պետրոս Ադամեանի կեանքը (նոր կարդացած ըլլալով Հ. Հացունիի եւ Վրոյրի գրած կենսագրականները մեր մեծ ողբերգակին մասին): Դասարանը առանց շնչելու կ'ունկնդրէր, յափշտակուած: Պատմութիւնս յաղթական առասպելի մը տպաւորութիւնը գործած էր տղոց վրայ: Անսովոր էր լռութիւնը եւ ճիշդ այդ խորհուրդին զարմանք պատճառած էր տնօրէն Գր. Մարգարեանի, որուն սենեակը կից էր գտնուած դասարանիս: Մարգարեան անշդալարար կը տեղաւորուի դասարանին դրան քով ու կ'ըլլայ ականջալուր, հետզհետէ բարձրացող ձայնէս հասկնալով խօսած նիւթս: Երբ լրացաւ ժամը՝ տնօրէնը իր քով կանչեց զիս եւ ըսաւ.

— Կ'երեւի շատ կը հետաքրքրուիս մեծ արուեստագէտներով: Քեզի մէկուն անունը պիտի տամ, որ դրեթէ Ադամեանի չափ մեծ դերասան էր: Մէկ հատ էր իր ճիւղին մէջ: Կեանքիս ամէնէն երջանիկ վայրկեանները ապրած եմ իրեն հանդիսատես եղած ատենս: Աստուած լուսաւորէ հոգին: Կը ստեղծէր, բեմը, թատրոնը շարժէ կը բռնուէր իրմով: Իր դերերը կատարող քանի Եւրոպացիներ ալ տեսայ: Աննման էր ողորմած հոգին: Այսօր մոռցուած է բոլորէն...

— ...

— Գիտեմ, անունին կը սպասես: Քեզի իբրեւ նուէր կուտամ անունը.— Ռշտունի...

Գոցենք փակագիծը:

Բարեսիրաց թատրոնը կը սկսի երկրորդ թատերաշրջան մը (1873—74) միշտ նոյն յաջողութիւնով: Սակայն, դժբախտութիւն մը— Յակոբ Պալեանի կնոջ մահը— վերջ կուտայ ներկայացումներուն: Մնակեան կը միանայ Վարդովեանի, իսկ Մաղաքեան կը քաշուի: Մնացեալները կը սկսին իրենց հայերէն ներկայացումները շարունակել Բերա եւ Գատըգիւղ: Քիչ վերջ Մաղաքեան կ'անցնի խումբին գլուխը եւ կը սկսի գործել Բերա, «Ալքազար»ի մէջ: Կարճատեւ կ'ըլլայ այս շրջանը:

Ռշտունի իր տաղանդին լիութեան մէջ է: Ծափերու ծովերուն եւ ծիծաղներու ծաղկաստաններուն առջեւ էր միշտ: Իր աստղը կը փայլէր ու կը բարձրանար:

Փոքր ու սեւ ամպ մը:

Ռշտունի թեթեւ ցնցղատապի մը նշաններ ցոյց կուտայ: Բժիշկ ու դեղարան: Պառնէշի վրայ է սակայն: Իր նուիրումին, խանդին ու թռիչքին մէջ փոքր ու սեւ ամպ մը ո՞րքան կրնայ նշանակութիւն ունենալ: Ռշտունի կը սխալէր:

Փայլուն է, շլացուցիչ ըլլալու աստիճան, արտաքին երեսը, դերասաններին կեանքին: Բաւական է շրջել այդ երեսը՝ գտնելու համար ցաւալի հակադրութեան մը մէջ: (Այսօր մենք չունինք դերասաններ որ տեսնենք անոնց կեանքին փայլուն կամ սեւ կողմերը: Սիրողները անդադար հոգեվարք կը խաղան: Նախընտրելի պիտի ըլլար հայ թատրոնի մահուան սպիտակութիւնը ունենալ՝ քան այս տաժդոյն ու երկարատեւ քաշքշուք հոգեվարքը):

Ռշտունիի կեանքին մէջ կար շարժումին սուրբ արդարութիւնը: Անոր սկսաւ յաջորդել մաշումը, հատնումը մարմինին, որուն հետ ընդելուզուած է հոգի, բոց ու տաղանդ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԸ

Քսաներեք տարի վերջ, երբ մտովի կը թափառիմ Գարահիսարի աւերակներուն վրայ, ոչ միայն կը տեսնեմ մեր աննման հերոսները, որոնք կըռուեցան, զարկին ու զարնուեցան, այլ եւ կը տեսնեմ մեր ազգ. Մուշեղեան վարժարանը իր ուսուցչական կազմով եւ աշակերտութեամբ: Սուրէն Օտապաշեան, Ազատ Օզանեան, Նուպար Գուռնազեան եւն. որոնք հերոսամարտի փառքերը եղան: Բայց մանաւանդ կը յիշեմ մեր ուսուցիչները, որոնք ջամբօրէն ներշնչեցին ըմբոստութեան, յեղափոխութեան ոգին: Անոնք բացատրեցին, սորվեցուցին փէտայական կռիւներուն իմաստը: Անոնք տըւին մեզի գիտակցական հայրենասիրութեան գաղափարը: Անհրաժեշտ էր որ Քէօր օղլուի հէքեաթները սրբուէին մեր մտքերէն, եւ անոնց տեղ դրոշմուէին մեր հերոսներու առնական կըռիւները: Աղբիւր Սերոբներու, Դանիէլ, Գէորգ Չաւուշներու, Անդրանիկներու գործերը: Պէտք էր դպրոցէն սկսէին սորվեցնել տղուն, թէ արդար քրտինքի մը վաստակին պաշտպանութիւնը ոճիր չէր: Եւ հետզհետէ տղուն հոգին պատրաստէին ընդվզումէն մինչեւ Հայաստանի կերտումի գաղափարին:

Արդարեւ մեր շարժումները ինչի կը ձգտէին, եթէ ոչ ազատ ապրելու, ազատ ստեղծելու եւ ազատ վայելելու մեր վաստակը: Հայաստանը կորսուած փառքի մը երազն էր: Հայրենասիրութիւնը, ազգասիրութիւնը զգացական խաչալներ էին: Տարէց մարդուն խեղդող ըմբոստութիւնը արկածախնդրութիւն եւ չարիք էր ժողովուրդին համար: Դարեր ստրկութեան լուծին տակ ապրած գաւառացի մարդուն մտայնութիւնը չէր կրնար փոխուիլ մէկ օրէն միւսը: Անոնց մէջ, չարիքին դարմանը գտնելու ձեւերը ըմբոստներու թիւը բաւական չէր շարժում առաջ բերելու: 900ական թուականներուն Հնչակեան կուսակցութեան տեղական փոքրաթիւ մարմինի մը ստեղծումով փորձուեր է նոր կեանք մտցնել, բայց անոնց ձերբակալումով կասեր է գործը:

Դպրոցէն սկսուած՝ մատաղ ու դեռ չկազմուած միտքը կարելի էր կաղապարել, տալ անոր հիմնական գաղափարը: Ստեղծել ազգ. գիտակից ոգին: Վաղուան կռուողը պէտք էր գիտնար իր պահանջածը, պէտք էր յստակ գաղափար ունենար իր հետապնդած նպատակին: Պէտք էր ըլլար ձեւակերպուած: Կռուին իմաստը մարդէ մարդ կը տարբերէր: (Մալխաս իր «Զարթօնք»ով կը բնորոշէ կռուողներու հոգեբանութիւնը, կուտայ ժամանակի մտածողութեան պատկերը: Թովալ Սատանան տխուր է՝ նոր կեանք մը ստեղծելու դժուարութիւնները աչքի առջեւ ունենալով: Առիւծ Գեւոն տխուր է սահմանադրութիւնով իր ամբողջական բաղձանքներուն գոհացում գտած չըլլալուն):

Մեր վարժարանին մէջ մեր օրերուն դասախօսած են հետեւեալ ուսուցիչները.— Պ. Պ. Աւագ Տուրիկեան, Տիգրան Կարմիրեան՝ Արմաշական, Գուրգէն Մարկոսեան՝ Սանասարեան, Կարապետ Նորարեւեան՝ քաղաքին Մուշեղեանէն, Գուրգէն Էքմէքճեան (Մխիթարեան) այժմ խմբագիր Եգիպտոսի «Յուսաբեր»ին եւ ծանօթ գրական քննադատ, Միրիճան Օզանեան՝ խմբագիր «Հայրենիք»ի, Արմէն Մարկոսեան, Շաւարշ Օզանեան, Գեղամ վարդապետ՝ հեղինակը «Նոր կշիռ»ին, Սենեքերիմ Գալինճեան՝ թարգմանիչը Պուտտայի Աւետարանին եւ ուրիշ գիրքերու, բոլորն ալ տեղացի:

Դուրսէն կը յիշեմ, Ա. Սաաթէճեան, Զատրճեան (կարծեմ Սեբաստացի) Հմ. Զարդարեան (այժմ քահանայ Ռումանիոյ մէջ):

Ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ոչ մէկ դաս, այդ կէս օրը յատկացուած էր «Գրական հաւաքում»ի որուն գործը ոչ միայն մշակութային էր, այլեւ ազգային: Ուսուցիչները հերթով կը խօսէին, աշակերտներ՝ բարձրագոյն դասարաններէն՝ կ'ընէին զանազան արտասանութիւններ:

Դասախօսութիւններու մեծ մասը կը կատարուէր պատկերաւոր օրինակներով: Մշակոյթը ղեկավարներ չէնք մըն էր որուն տոկունութեամբ մեռած ազգերը կրնային տեւել: Հակառակ մօտաւորապէս երեք տասնեակ տարիներ անցած ըլլալուն՝ կը յիշեմ Պ. Կարմիրեանի բանախօսութիւններէն մէկը՝ ուր կ'ըսէր — «Ամէն բան Հայկերու եւ Արամներու կերտած հայրենիքին համար եւ գիտակցօրէն: Կրօնքն անգամ մաշած վերարկուի մը պէս կրնանք նետել, բայց չենք կրնար հրաժարիլ ազգային գաղափարէն, ազգ. ձգտումներէն»: Անոր համար բնութեան մէջ ոչինչ կար հաստատուն եւ մնայուն, լեռները, բոյսերը ամէն ինչ պիտի փշրուէին, անհետանային, բայց մարդը պիտի տեւէր: Մարդը արժէք է եթէ գիտէ կերտել, պահել, պահպանել եւ զարգացնել ոչ միայն իր ազգային արժէքներուն վրայ այլեւ զանոնք վերածել թանձրացեալ, ցցուն եւ շօշափելի տարրի մը: Այդ տարրը ազգային բաղձանքներու իրագործումն էր:

Իր դասերը հաճելի կը դարձնէր վարպետօրէն: Քերականութեան դասէ... էի, էիր, էր, պիտի ըլլամ, պիտի ըլլաս, պիտի ըլլայ.— ի՞նչ էիր.— Երախայ, ի՞նչ պիտի ըլլաս — Ազգին օգտակար մեծ մարդ: Ու ան կը սկսէր բացատրել տղուն եւ մեծ մարդուն դերը՝ «եթէ»ներով, «ինչու»ներով: Ոչ միայն դասի նիւթէն չէր հեռանար, այլ պատկերներով, օրինակներով կը դրոշմէր մեր մտքին մէջ:

Գարուն է, երբ Պ. Տիգրանը զոհ՝ մեր դասերէն մեզ պտոյտի պիտի տանի: Մեր շարադրութեան դասը պիտի ընենք բացօթեայ եւ բերանացի: Ս. Սարգիսի դաշտն ենք, մեզ կը բաժնէ քանի մը խումբերու, իւրաքանչիւր խումբի կ'որոշէ 100 մեթրի հեռաւորութեամբ նշան մը, կը համրէ մէկ, երկուք, երեք,— խումբերը կը վազեն կը հասնին որոշուած վայրը ու կը վերադառնան: Պէտք է պատմեն թէ իրենց վազքի ընթացքին ինչ տեսան: Այս կ'ըլլայ թէ վազքի մրցում թէ շարադրութիւն, դիտելու, տեսնելու եւ

նկարագրելու վարժութիւն :

Օր մը նոր գերեզմանին կողմը վազողներու խումբին մէջն եմ, կը վերադառնամ ընկերներէս ուշ : Չէի կրցած վազել, ոտնամանս (եմէնի) ծակ էր, քար մըն էր մտեր անոր մէջ ու կը ցաւցնէր ոտքս : Վազքի մրցումը կորսնցուցած էի : Դասը կը սկսի եւ կարգը կուգայ ինծի : Կը պատմեմ, կը նկարագրեմ տեսած խոտերուս ձեւը, գոյները, պզտիկ փոսերը, տընկուած գաւազանի մը թողած հետքը՝ որ կ'ապացուցանէ թէ հոն «Չէլէկ» խաղցեր են, եւ վերջապէս կ'ըսեմ.— «Տեսայ քանի մը քարեր եւ դատելով անոնց վրայի թռչունի ծիրտերէն կ'ենթադրեմ թէ անոնք բերուած են գերեզմանէն եւ հօրս հողակոյտին վըրայէն, որովհետեւ այդ ծիրտերով քարերը հոն տեսած էի : Ահա՛ սոր համար միտքս գնաց մինչեւ հօրս մահուան անկողինը, անոր համբոյրներուն ջերմութիւնը զգացի, յիշեցի տակաւին շատ մը բաներ, յուզուեցայ, աչքերս արցունքոտեցան ու չըկրցայ վազել» : Հեծկլտուքս չկրցայ զսպել : Պահ մը լռութիւն տիրեց, ընկերներուս ինծի ուղղուած կարեկցոտ նայուածքներուն մէջ տեսայ անարատ սէր : Յիշեմ զանոնք,— Վաղարշակ Էգմէքճեանը, Շաւարշ Սահակեանը, Արամ Կարմիրեանը (այժմ Ամերիկա) եւ ուրիշներ որոնք զոհ գացին Եաթաղանին :

Ուսուցիչս անտարբեր չէր այս տեսարանին, ան իր աշակերտները կը սիրէր հօր մը գուրգուրանքով : Ձեռքը թաւ պեխերէն վար առնելով ըսաւ.

— «Պէտք է սիրէք ձեր ծնողքը, յարգէք յիշատակը անոնց, երբ անդարձ բաժնուած են իրենց սիրելիներէն, բայց այդ ոչ թէ լալով ու յուզումով, այլ գործնական աշխատանքով՝ Ազգին օգտակար մարդ մը ըլլալու առաջադրութեամբ : Եթէ կ'ուզէք որ ձեր մեռելները ննջեն հանգիստ, ուխտեցէք իրենց եւ ազգին արժանաւոր զաւակները ըլլալ» :

— Տղաք այսքանը կը բաւէ այսօր, հիմա պատերազմ պիտի խաղաք (բերդի գրաւում), կը տեսնէ՞ք սա դիմացի ծառը, Յոյներուն գերեզմանին մօտ՝ բլրակին վրայ, խումբ մը գացէք բռնեցէք այդ «բերդ»ը եւ ուրիշ խումբ մը թող երթայ զայն ինք գրաւելու : Առաջին խումբը ամրացած է հոն :

Ճամբայ հանելէ առաջ յարձակող խումբը ըսաւ.— Եթէ պատահի, որ թշնամին զօրաւոր ըլլայ եւ դուք տեսնէք թէ ոչ միայն պիտի չկրնաք գրաւել «բերդ»ը, այլ շատ կորուստ պիտի տաք, ի՞նչպէս պիտի նահանջէք :

Տղաքը պահ մը կեցան ու պատասխանեցին.

— Նահանջ չկայ, մեր ճակատները դէպի Աստուածամար (Ոլխատաեղի մը) մինչեւ անոնք կոնակ դարձուցած են մեր շարժումները դիտելու համար : Անկէ զատ, վարի թաղի տըղաքը իրենց կիրակնօրեայ Յոյներուն դէմ մղած «պատերազմներով» փորձառու են պաշարումի : Պարոնկի թաղի տղաքը լաւ նշանառու են շնորհիւ Անուշաւան Խանճեանի շինած «օխ»երուն : Վերի թաղի տղաքը բերդ մագլցելու մասնագէտ, ամէն թաղէն ընկերներ ունինք մեր մէջ, մենք պիտի երթանք ու յաղթենք :

— «Ապրիք, տղաք, ամէն բան կը յաջողի, երբ հաւատքն ու կամքը զօրաւոր է» :

Այն ատեն մենք չէինք գիտեր թէ մեր ուսուցիչը մեզ կը վարժեցնէ պայքարի : Գարահիսարի ուսուցիչը ճամբայ ելեր է մտածուած եւ գործնական ծրագրով : Արմաշի վարդապետցուն (Թողաթի առաջնորդ Շաւարշ Ծ. վրդ. Սահակեանին դասընկերն է եղած Արմաշ) այդ ցերեկ պըզտիկներու մէջ պայքարի ոգի՛ արծարծէ. իսկ երեկոյեան անոնցմէ աւելի մեծերէն երկու տղաք՝ Հայկազունն ու Գեղամը,— զաւակներ բժիշկ Հեթումի — կը պատրաստէ Երզնկայի զինուորական վարժարանի մուտք քննութեան : Յաջողեցան անոնք :

Որքան կը յիշեմ, 1913ի ամառն էր, սիրուն ու վայելուչ, թուխ եւ շատ երիտասարդ ոստիկան զօրքի համազգեստով սուրը քովէն կախ մէկը կ'իջնէր շուկայէն վար, Գեղամն էր ան :

Շապին Գարահիսարի ղեկավար ուժերու կարգադրութիւնը չէ՞ր այդ : Վաղուան համար անհրաժեշտ զինուորական պատրաստութիւնը ունենալու ծրագիրը :

Համեստ գաւառը լուռ ու մունջ կը գործէր՝ ամէն մարզի մէջ : Կուսակցական վէճերը վաղուան պատրաստութեան արտօրանքին մէջն էին : Անոնք կը գործէին միասին : Հնչակեան Կարմիրեանի եւ Դաշնակցական Նորաբեւեանի մտածումները տարբեր չէին իրարմէ : Անոնք գիտէին որ համագործակցութեամբ միայն պիտի կըրնան հասունցնել ժողովուրդը : Գաւառը գիտէր որ «օտարներէն չկայ յոյս» : «Հիւանդ մարդը» օր մը պիտի հիւծէր : Աւելի քան անհրաժեշտ էր «երկաթէ շերեփը» : Գարահիսարէն տասնեակ տարիներ առաջ ըմբռներ էր, որ առանց արիւններ թափելու չկայ Հայրենիք : Պէտք էր ժխտել միեւնոյն ատեն Մոնթէսքիոյի աննըպաստ կարծիքը մեր նկարագրի մասին : Պէտք էր ստեղծել տոկուն նկարագիր : Որքան ալ մեր աշխարհագրական դիրքը աննպաստ ըլլայ մեր դատին՝ քաղաքական տեսակէտով, պէտք է պայքարիլ որ Հայաստանի լեռներուն վրայ մեր ցեղը ապրի : «Պանանը ամէն տեղ չի բուսնիր» :

Աւագ էֆ.ն, այդ կակուղ, պահպանողական արտաքինով՝ յարգելի ծերունին (կախաղանէն ազատած Օրմանեան պատրիարքի թէ «Ղարիպ քահանայ»ին շնորհիւ) ունէր քաղաքական հասունութիւն :

Թուրքերէնի դաս էր, Էլիֆ, պէն նոր կը սորվինք : Ղայնին դոյին ըսի : Կրկնեց դոյին, Բէչի, ինէկ, էչէկ, ու ըսաւ— «տղաք, պէտք է լաւ սորվիք Թուրքերէնը, լաւ հնչէք : Որքան ատեն որ մեր գործը Թուրքին հետ է, իր լեզուն լաւ սորվիլ անհրաժեշտ է» :

Մեր տարիքը թոյլ չէր տար, որ աւելի ըսէր : Յետագային հասկցանք թէ ան կ'ուզէր այս ձեւով լաւ ուսումնասիրել Թուրքը, սերտել անոր հոգին : Որ եւ է աշխատանք պէտք էր ըլլար ծրագրուած եւ անաղմուկ : Այսօրուան քաղաքական միտքը կը դաշնակցի սատանային եւ ոճրագործին հետ, երբ վստահ է որ շահ պիտի ապահովէ :

Նորաբեւեանը, յաւիտենական երիտասարդ ու խանդավառ դաստիարակը : Պճլտուն աչքերով, սուր, ծակող, սարսող բայց ոգեւորող հայեացքով :

— « Տղաք ձեր դասարանը առաւօտեան երկրորդ ժամուն ոչ դաս ունի, ոչ հսկիչ, առանձին էք, կառավարիչ ընտրելու պէտք չկայ, կարգապահ : Կէս օրէ վերջ առաջին ժամուն մէկ ժամ ձեզի հետ եմ, հասկցա՞ք» :

Զօր է եւ կարուկ : Մենք գիտենք ինչ ըսել է մեզի հետ ըլլալ : Ուրախ ենք, Սերոբ փաշան, Գէորգ Չաւուշը, Անդրանիկը պիտի պատմէ մեզի, կամ Ռաֆֆի պիտի կարդայ : Մեր ֆէտայիներու կռիւները կը վերացնեն մեզ : Ինք կը պատմէր այնպէս, որ կարծես երէկ տեսեր էր զանոնք, կուտայ այնպիսի շեշտեր որ մենք կը մոռնանք թէ դասարանն ենք : Քունէ արթնցածի պէս կ'ըլլանք, երբ ժամը լրանայ եւ ինք ստիպուի ընդհատել : Այսպէս գերեցին մեզ, այսպէս խանդավառեցին, սիրցուցին դպրոցն ու սրբազան պայքարը :

Գրավարժութեան դաս էր : Գրեցինք մէյ մէկ երես, սորվագրել տասէ վերջ, յանձնարարեց դնել Թուականն եւ վայր՝ Շ. Գարահիսար : Այն օրն էր որ ըսաւ. Շապինը կուգայ մօտակայ շապի (պաղլեղ) հանքէն եւ Գարահիսար քաղաքը շրջապատող լեռներէն : Նպատակն է եղեր լեռներու մասին խօսիլ, ուր կարելի էր կռիւ մղել :

Այսօր պետութիւնները տղան կ'օժտեն զինուորական կրթութեամբ, պաշտպանելու համար պետութիւնը, կամ աշխարհակալական ձգտումներով : Երէկ գաւառին խորը Եւրոպա չտեսած համեստ ղեկավարներ տղան կը պատրաստէին ազատ Հայրենիք մը ստեղծելու համար :

Եթէ Մայիս 28ը արդիւնք է Բաշ Ապարաններու, Ղարաքիլիսաներու, անոնց թթխմորը անպայման կը կազմէ Գարահիսարներու եւ նմաններու մարտիկներուն արիւնը եւ մեր մութին մէջ գործող ղեկավարներուն ոգին, այն ղեկավարներուն որոնց անունները պատահաբար միայն կը հանդիպինք :

Գարահիսարի հերոսամարտը ժողովուրդի մը պատմագրական ըմբռնումին եւ եղբայրական համագործակցութեան դասն է նուիրական :

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

"Անկէ վերջ կեավուրներուն կեավուր պիտի չըսէ"...

«Յառաջ»ի Դ.·ի թիւին մէջ կարդացի Հայրենադարձ Հայուն շատ գեղեցիկ յօդուածը ի մասին քանի մը Թուրք թերթերու ... հայասիրական նորատեսակ արտայայտութիւններուն :

Այդ յօդուածին մէջ մոլեռանդ Հոճայի մը վերագրուած էր. «Անկէ վերջը կեավուրներուն կեավուր պիտի չըսէք» յաւականչական խօսքը, որ սակայն Հոճայինը չէ, այլ Սուլթան Մէճիտին օրով հրատարակուած Թանզիմաթ (Սահմանադրութիւն) կոչուած օրէնքին առթիւ Հայոց Պատրիարքին խօսքն է : Այսպէս.— Մենք պատանի էինք, կէս դար առաջ (աւելի ուշ պիտի ըսեմ, եթէ չվախնամ բուն տարիքս մատնելէ), մեր երէցներէն լսած ենք ճշդիւ, ինչ որ հիմա ահա կ'ըսեմ.— Երբ Սուլթան Մէճիտի հրովարտակով Թանզիմաթը հռչակուեցաւ, Եւրոպայի աչքին փոշի ցանելու համար, (այն ատենները տակաւին Թուրքը կը հաւատար, թէ Եւրոպա կոչուած կենդանի չակը «աչք» ունի), Գում Գափուի պատրիարքանիստ եկեղեցիին մէջ օրուան Պատրիարքը (ով ըլլալը ճշդելը Ա. Ալպօյաճեանին ձիտեն պարտքն է) բնականաբար պարտաւորուեցաւ դրուատալից քարոզ մը խօսիլ, թէ ահա աշխարհ կերպարանափոխ եղաւ... քանի որ Թուրքը կ'ըսէ թէ թօթափած է թրքութեան վերարկուն եւ այսուհետեւ ակ'րիով պիտի երեւի հրապարակներուն վրայ : Պատրիարքը այդ Թանզիմաթ ձեռնարկին լըջութեան հաւատացողներէն չէր, ինչպէս 1908ի Սահմանադրութեան չէր հաւատացած Երուսաղէմի ծերունազարդ Վեհապետեան Յարութիւն Պատրիարքը, որ այդ առթիւ զինքը շնորհաւորելու գացող վանքին միաբանները ընդունելու ատեն Սիմէոն Ծերունիին պէս գուշակութիւն մը ըրած էր.— «էօքէրսէ, էյի տիւսի՛ւէ»...

Ճիշդ այսպէս, Թանզիմաթի օրուան Պատրիարքն ալ, միայն իր շուրջը գտնուող ամիրաներուն ստիպումին վրայ էր որ գաւազանը ձեռքը խորան բարձրացաւ եւ խուռն բազմութեան առջեւ, որ այդ օրուան քարոզին համար լեցուցած էր տաճարը, սկսաւ : Խեղճ մարդուն ներսէն չէր գար, գիտէր որ եղածը զուտ խաբկանք մըն է, Սուլթանին ուշիմ Եպարքոսին կողմէ յերիւրուած, Եւրոպային յօյօ կարդալու համար, բայց բաներ մըն ալ պարտաւոր էր ըսել անշուշտ : Բառերը բերնէն կը թափթփէին : Դասին եռեւը, այն ատենի սովորութեան համաձայն, Թրքավարի խոշոր գլխանոցներով բազմող ամիրաները արիւն քըրտինք կը մտնեն Պատրիարքին այս ընթացքին վրայ, քանի որ կանխաւ ալ գիտէին անոր թերահաւատութիւնը, բայց կը վախնային որ հիմա այս մարդը փալցօ բան մը պիտի ընէ, եւ ասիկա կրնար մինչեւ Պալատ արձագանգ գտնել : Ամիրաները, Պատրիարքին բան մը հասկցնելու համար, փոխասացներու պէս կը հազան : Մարդը այդ կողմերը չէ սակայն, եւ գիտցած չգիտցած, յարմար անյարմար բաներ մը կը մրթմրթայ : Ահա այս քարոզին ընթացքին է որ այն սքանչելի խօսքն ալ կ'արտասանէ, հեգնելով անշուշտ Թանզիմաթին «հաւասարութեան» սկզբունքը,

— Սիրելի ժողովուրդ, հասկցա՞ք մի հիմա, ի՞նչ ըսել կ'ուզէ Թանզիմաթը, ամէնքս ալ եղբայր ենք ասկէց վերջը, ըսել կ'ուզէ, եթէ յանցանք մը գործես, քեզի հետ պիտի վարուին, ինչպէս կը վարուին Տաճիկին հետ, սօրմա, պաղլա, ա'լ կէօթիւր պիտի չըսեն, քրիստոնեայ ըլլալուդ համար, հասկցա՞ք մի, ասկէց վերջը կեավուրին կեավուր պիտի չըսեն, հա՛ : Բայց, սիրելի ժողովուրդ, մի մոռնաք որ բազուրը տաճիկ է...: Օրհնեալ էք եւ օրհնեալ լերուք :

Սիրելի «Յառաջ», խնդիր չէ թէ այս ի յաւիտենից պատմական խօսքը ո՞վ ըսեր է, Հայերուն Պատրիա՞րքը թէ Թուրքերուն Հոճան, թէ Եահուտիներուն Խախամը, թէ Հոռոմներուն Մետրապոլիտը, թէ Կաթոլիկներուն Փաթերան, կամ Բողոքականներուն Պաստըլին, այլ խնդիրը այն է թէ մեզմէ շատ շատեր չեն հասկցած դեռ թէ ինչ է Թուրքը, այնքան արիւնոտ աղէտներէ վերջ, եւ մեր հին Պատրիարքը, թերեւս այն ատենները ջարդի փորձառութիւն ալ չունենալով եւ խաբերաներու ձեռքով այնքան չարիքներ ալ կրած չըլլալով, ըւիկով ծըւիկով Թուրքին ինչ ապրանքը ըլլալը գիտէր, կը ճանչնար նաեւ կտաւը՝ ուրկէց շինուած էր Եւրոպան :

Օրհնեալ էք եւ օրհնեալ լերուք :

***

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԾԱԾԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հին է ծածկագրութեան պատմութիւնը,— հնագոյն քաղաքակրթութեան շրջանին՝ ուսումնականները կ'աշխատէին գաղտնի պահել գրոց լեզուն, իբրեւ բանալի՝ աստուածներուն հետ հաղորդակցութեան մտնելու : Հասարակ ժողովուրդին թոյլ չէր տրուիր սորվիլ այդ լեզուն,— այսպէս «սրբազան լեզուն» կը ծառայէր ընդհանրապէս ծածկագրութեան, իսկ ռամիկ լեզուն՝ խօսակցութեան : Ընդհակառակն, հիմա ռամիկ լեզուն է որ կը ծառայէ ծածկագրութեան : Ամէն ժողովուրդ գրոց լեզուէն զատ ունի գաղտնի լեզու մըն ալ, որուն քերականութիւնը կը տարբերի ըստ հնարողաց :

Այսպէս Հայոց մէջ գոյութիւն ունին գաղտնի լեզուներ, որոնց մեր ժողովուրդը կուտայ «ադաւերէն» կամ «ճնճղուկերէն» անունները : Այսինքն, լեզու մը որ անհասկնալի է շատերուն, ինչպէս երգը թռչուններուն : Այս լեզուն կը խօսի ժողովուրդը, երբ չուզեր բան հասկցնել օտարին :

Այդ լեզուին ձեւերը բազմատեսակ են.

1.— Բառադարձութիւն.— Խօսիլ հակառակ շրջելով բառերը,— դրամ փոխանակ ըսելու մարդ :

2. Բառախառնութիւն.— Խօսիլ բառերու ամէն մէկ վանկը երկուքի բաժնելով, առաջին կէսին վերջը օրինակ՝ վ տառը, իսկ երկրորդ կէսին սկիզբը՝ օրինակ ճ տառը զետեղելով,— բավճառ փոխանակ ըսելու բառ :

3.— Եղբայրագրութիւն.— Ամէն բառի մէջ տառերը փոխել իրենց եղբայրագրով, այսինքն բ'ին տեղ գ, եւ գ'ին տեղ դ գործածելով եւ յաջորդաբար,— գբս փոխանակ ըսելու բառ :

4.— Կէտագրութիւն.— Ամբողջ այբուբենը բաժնել 4 մասի (36 տառ ունինք, ուրեմն 9ական տառ ամէն մասի մէջ) : Քաշել ուղիղ գիծ մը, գծին վրայ ուղղահայեաց շարել այնքան կէտ որ համապատասխանէ ծածկագրութեան բառին առաջին տառին կարգին, իսկ գծին տակ դնել այնքան կէտ, որ համապատասխանէ այբուբենի 4 մասերէն որուն մէջ որ կ'իյնայ,— փոխանակ բառ գրելու, գիծին վրայ բ տառին տեղ դնել 2 կէտ՝ մէկը միւսին վրայ, ցոյց տալու համար թէ երկրորդ տառն է, իսկ գծին տակ՝ մէկ կէտ, ցոյց տալու համար թէ այբուբենի 4 բաժիններէն առաջին բաժինին կը պատկանի այդ տառը, եւ այսպէս յաջորդաբար :

Գ. վրդ. Սրուանձտեանց, խօսելով իր Մանանային մէջ Վանի ժողովուրդին ծածկագրութեան մասին, կուտայ աւելի հետաքրքրական տեղեկութիւններ :

ՄԱՐԴՈՒՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Շաբաթէ մը ի վեր Փարիզ ունի նոր թանգարան մը,— մարդուն թանգարանը :

Այս հաստատութեան մէջ կեդրոնացուած են ազգագրական թանգարանը (հիմնուած՝ 1878ին), ցեղագրական ուսումնարանը, ինչպէս նաեւ ափրիկեգէտներու, ամերիկագէտներու, ովկէանագէտներու, մարդաբաններու աշխատանքները :

Թանգարանին տարածութիւնն է 16 հազար քառակուսի մեթր : Հինգ յարկ ունի եւ գետնայարկ մը : Երկու վերելակներ եւ երկու բեռնաբարձներ կը սպասարկեն անընդհատ : Ցուցահանդէսի սրահներուն մէջ կան 450 ապակեպատաններ եւ բազմաթիւ լուսանկարչական տեսարաններ ու նմոյշներ, վեց հատ հսկայ քարտէսներ : Պահեստի բաժնին մէջ՝ 200,000 թանգարանային եւ հազուագիւտ առարկաներ : Պատկերադարանին (photothèque) մէջ բիւրաւոր նկարներ եւ շարժանկարի ժապաւէններ : Մատենադարանը պիտի ունենայ 200.000 գիրք, առ այժմ ունի 80.000 : Մարդկային ցեղերու ցուցահանդէսի սրահը նուիրուած է Ափրիկէի, Ասիոյ, Ամերիկայի, Ովկէանիոյ ժողովուրդներուն,— անոնց կենցաղին, պատմութեան եւ արուեստին : Թանգարանը ունի աշխատանոցներ, ոչ միայն ուսումնասիրութեան, այլեւ հակաճնխելու համար նմոյշները, որոնք կը հասնին ամէն օր : Մատենադարանը բաց է հանրութեան առջեւ,— ընթերցողները կրնան նըստիլ ու կարդալ իրենց ուզած գիրքերը :

Թանգարանը ունի նաեւ դասախօսութեան սրահներ,— մէկը փոքր, երկրորդը ընդարձակ, օժտուած՝ շարժանկար ցուցադրելու, դասախօսին ձայնը տարածելու ամէն յարմարութիւններով :

Իր տեսակին մէջ առաջին թանգարանն է այս, որ հիմնուած ըլլայ երբեք : Տնօրէնն է Փրոֆ. Ռիվէ : Յունիս 20ին կատարուեցաւ բացումը, եւ այդ առթիւ տրուեցաւ փառաւոր հանդէս մը, հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահին եւ ներկայութեամբ կրթական նախարարին :

Բացումէն վերջ, շաբթուան մէջ քանի մը երեկոյ՝ պարի եւ երաժշտութեան հանդէսներ, կը տրուին ցոյց տալու համար ափրիկեան ժողովուրդներու պարն ու երաժշտութիւնը : Միաժամանակ դասախօսութիւններ կը տրուին ցեղերու եւ պատմութեան մասին :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախորդ վարչապետ Շուշնիկի մասին զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ.— «Այն կինը զոր իբրեւ հարճ կը գործածէր, իրեն հետ չէ եւ սուտ են այդ կնոջ (կոմսուհի) հետ ամուսնացած ըլլալու լուրերը : Մենք իբրեւ կաթոլիկ չէինք կրնար թոյլ տալ որ շարունակուէր այս ապօրէն կենակցութիւնը» :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐՄԷՆՆԵՐԸ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ

Փրկուած էինք : Վտանգի մեծութիւնը յետոյ զգացինք, երբ լսեցինք թէ ցեղախումբեր կային որ տակաւին հպատակութիւն չէին յայտնած նոր իշխանութեան :

Ալ հիմա ամէն կողմ երեւելի եւ աներեւոյթ չարեր կը զգայինք, եւ թակարդներ բոլոր մեր կոխած ճամբաներուն վրայ : Ջորիները աւելի արագ քշել սկսանք : Կրնային տարբեր ուղղութեամբ կտրել մեր ճամբան եւ դարձեալ իրենց նպատակին կը հասնէին : Տակաւին քանի մը տարիներ առաջ էր, ոճրածին կառավարութիւն մը հարիւր հազարաւոր Հայեր իրենց ամբողջ ունեցածներով կեր տուաւ այս մակաբոյծ ցեղերուն : Այս վերջինները յղփացան Հայուն բարիքներով, սակայն հիմա դարձեալ անօթի էին, եւ բաց տափաստաններուն անվերջ սահմաններուն մէջ ճարակ կը փնտռէին, յագեցնելու իրենց յաւիտենական քաղցն ու չքաւորութիւնը.

Օրը լուսցաւ, տակաւին Ահսիճա չէինք հասած : Պզտիկները անօթի էին : Ջրհորի մը հանդիպեցանք եւ անմիջապէս հոն իջանք : Վախ չկար, գիշերը անցած էր : Ջրհորը շատ խոր էր, եւ ջուրը քիչ : Հինցած եւ պզտիկ տակառ մը կար հոն եւ չուան մը կապուած : Ջորեպանները ջուր քաշեցին, նախաճաշ մը ընելու պատրաստութիւն տեսանք (բաւական պաշար ունէինք եւ ջորեպաններու ուտելիքը մենք կը հոգայինք) : Հացը մեր կոկորդը մնաց. այնպիսի աղմուկ, վայնասուն, աղաղակ սկսաւ լսուիլ, որ կարծեցինք թէ սոսկալի ողբերգութիւն մը կը կատարուի մեզի շատ մօտ : Հազար-հազար կանչեր իրարու միացած կը պատռէին առաւօտուան խաղաղութիւնը : Արաբ առաջնորդը հանդարտեցուց մեզ. վախնալիք բան չկար. ցանուած կորեկի արտերուն պահապաններն էին որ կը պոռային, հեռացնելով, փախցնելով թռչունները : Այնուհետեւ անապատի ամբողջ երկայնքին այս արտառոց երեւոյթը շատ անգամներ կրկնուեցաւ : Ալ հոգ չէինք ըներ :

Տեսանք կորեկի խեղճուկ արտեր, ուր ահագին բազմութիւն մը մեծ, պզտիկ, մանչ, աղջիկ շրջանակ կազմած, պատառուած շապիկի կտորներով, քարերով, կը հալածէին թըռչունները : Եթէ չտանէին այս տաժանակիր աշխատանքը, ամէն առտու եւ իրիկուն, մինչեւ կորեկը քաղելին՝ կը փճանար արտը : Անապատին մէջ թռչուններն ալ անօթի են :

Ահսիճա, Խապուր գետին վրայ այդ շրջանի ցեղերու գիւղաքաղաքն է, հոն կը նստի գաւառապետը (գայմագամ), նաեւ հոն կային, այն ատեն, ֆրանսացի հարիւրապետ մը իր զինուորներով, եւ Ափրիկեցիներ : Զինուորական շէնքին դրան վրայ կը ծածանէր ֆրանսական եռագոյնը : Գիւղապետը արթուն էր եւ եռուզեռի մէջ :— Մեծ հրապարակի մը վրայ, ուղտապաններ իջեր էին որոնք չամիչ, թուզ եւն. կը ծախէին, նաեւ մածուն, պանջարեղէն : Կային նաեւ քանի մը խանութներ, որոնք հաց, միս կը ծախէին :

Մեր տրամադրութիւնը փոխուեցաւ : Ուրեմն կարելի էր տեսնել քիչ մը մարդկային բաներ : Պզտիկ գետնայարկ մը իջանք, իբրեւ պանդոկ, յետոյ առաջնորդուեցանք գաւառապետին առջեւ : Ան խստադէմ Տէր-Զօցի մըն էր : Հարցուց մեր ճամբորդութեան շարժառիթները. եւ արձանագրեց նաեւ մեր ազգութիւնը : Կը խօսէր կիսկատար Թուրքերէն մը : Հարցումներ ուղղեց նաեւ ջորեպաններու հաւատարմութեան մասին. կը սպառնար պատժել եթէ մեզմէ դժգոհութիւն մը լսէր անոնց մասին : Մենք լաւ վկայութիւններ տուինք, եւ Քիւրտերն ու Արաբը լաւ տպաւորութիւններով բաժնուեցան մեզմէ դէպի իրենց տուները, ստանալով մեզմէ լաւագոյն դրամական վարձատրութիւններ :

Երկու օր մնացինք Ահսիճա, այն յոյսով թէ կարելի կ'ըլլայ ինքնաշարժ մը գտնել, գոնէ մեր կարաւանէն մաս մը— պզտիկներ, ծծկեր երեխաներ իրենց մայրերով— ազատէին անապատի ճամբորդական տաժանքէն : Չկըրցանք ճարել : Շատ քիչ անգամ ինքնաշարժ կը հանդիպէր հոն եւ շաբաթական մէկ անգամ ալ օդանաւ կուգար Տէր Զօրէն, Ֆրանսացիներու երթեւեկը ապահովելու եւ տեղացիներու բարբարոսութիւնը զսպելու նպատակով : Ուստի ստիպուած էինք շարունակել մեր ճամբան բոլոր ներկայացած միջոցներով : Տաքը եւ միջատները կը նեղէին մեզ, բոլոր գործածուած ջուրերը Խապուրէն կ'առնուէին հոս, չէինք վարժուած տաք ու պըղտոր գետերէ խմելու : Մենք կարօտը քաշեցինք մեր հայրենի պաղ եւ զուլալ աղբիւրներուն, մշտահոս ակերուն ու ակունքներուն... :

Լաստերով անցանք Խապուր գետը, եւ ուղտերով ճամբայ ինկանք դէպի Տէր Զօր :

Անապատը կ'ընդարձակուէր մեր տեսողութեան առջեւ, անծայրածիր ու միօրինակ : Տաքը կը սաստկանար հետզհետէ : Գետին հետ կ'ընթանայինք միշտ դէպի հարաւ, զայն ձգելով մեր ձախ կողմը :

Ուղտերը դանդաղ դանդաղ կը յառաջանային, արածելով տեսակ մը մութ կանանչ բոյս, փուշի նման, որ ցանցառօրէն ճամբուն երկու կողմը կ'երեւէր եւ որոնց մէջէն կը տեսնէինք օձերու սողոսկումը եւ պահւըտուքը կարաւանին աղմուկէն : Ճամբան ամայի էր, մարդկային ոչ մէկ հանդիպում : Միս մինակ էր մեր կարաւանը, որ իրիկունները կայան կ'ըներ գետին մօտերը :

Խապուրը չունի գետերի գեղեցկութիւն, աւա՜ղ, մեր միտքը կ'ուգար Տիգրիսը իր գեղածիծաղ ափերով եւ մեր սիրտը կը մղկտար, ա'լ պիտի չտեսնէինք անոր կապոյտ ջուրերը հեղանազ օրօրումներով : Երբ գարնան գագաթներու ձիւները հալին ու կարկաչահոս վտակներով վար իջնեն, կը փրփրի, կը կատղի Տիգրիսը եւ յախուռն հոսանքներով կը ծածկէ ծաղկազարդ հովիտները, իսկ ամրան կը հանդարտի, կը քաշուի, ձգելով աղուոր կղզեակներ, ուր կը մշակէին համբաւաւոր ձմերուկներն ու մեղրածոր սեխերը խոշո՛ր, խոշոր...

Տիգրանակերտի հողէ փարչերէն ունէինք, եւ գետէն լեցնելով կը կախէինք ուղտերուն քովերէն, ցորեկուան ծարաւը անդիմադրելի էր : Մայրերս լաւագոյն մտածումը ունեցեր էր Ահսիճայէն մածուն առնելու : Պզտիկները անով պաշտպանուեցան անապատի բռնկող տապին դէմ :

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

(3) (Շար.)

Թերթերը գոհ են, բացի «Իւմանիթէ»էն

Տեղական թերթերը ընդհանրապէս գոհունակութեամբ կ'ողջունեն գոյացած համաձայնութիւնը, միեւնոյն ատեն չնշելով թէ Անգլիան մասնաւորապէս օգտուած է այս յաջող արդիւնքէն, գործօն դեր կատարած ըլլալով անոր ստացման մէջ:

«Լը Փըթի Փարիզիէն», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, յիշելով վերջին շաբաթներու անախորժութիւնները, կը բացատրէ թէ «Ֆրանքօ-թրքական բարեկամութեան պահպանումը եւ զօրացումը հրամայական անհրաժեշտութիւն մըն էր, մանաւանդ ներկայ կացութեան մէջ եւ հարկ էր յաղթահարել վերջին ամիսներու ընթացքին ծագած խոչընդոտները: Այսպէս ալ եղաւ եւ այսարդիւնքը կարեւոր է: Թուրքիոյ հետ գոյացած համաձայնութիւնը իր կարգին կը զօրացնէ փրանքօ-անգլիական գործակցութիւնը, քանի որ Անգլիա վերջին օրերս մեծ գործունէութիւն ցոյց տուաւ Էնկիւրիի մէջ: Անգլիա դեռ վերջերս առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքեց Թուրքիոյ հետ եւ 16 միլիոն ոսկիի նոր վարկեր բացաւ, որոնց վեց միլիոնը սահմանուած է վերազինման»:

«Փըթի Փառիզիէն» կը փառաբանէ Աթաթիւրքի հանճարը, լայնամտութիւնը եւ բարեացակամութիւնը, գոյացած համաձայնութեան առթիւ: «Մաթէն» դժուարութիւններ նախատեսելով հանդերձ Սուրիոյ կողմէն, զօրացած կը գտնէ փրանքօ-թրքական բարեկամութիւնը:

Դժգոհ է մասնաւորապէս «Իւմանիթէ»ն, որուն մէկ մեղադրականը թարգմաններ էինք վերջերս: Համայնավար պաշտօնաթերթը նորէն յիշելով Սանճաքի ընտրութեանց խափանումը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբին բողոքի հեռագիրները, ոչ-թուրք տարրերու դէմ կատարուած բռնութեանց մասին, գրած կ'ըսէ.

— «Հակառակ բոլոր ճնշումներուն, ընտրական գործողութիւնները հաստատեցին թէ թրքական մեծամասնութիւն չկայ Սանճաքին մէջ: Իր վայրագութեամբ հանրածանօթ զօրական մը, հրամանատար Գոլէ, պաշտօն ստացաւ թրքական մեծամասնութիւն մը ապահովել ամէն գնով: Եւ չյաջողեցաւ: Բայց ահա Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութիւնը «մասնաւոր դիրք մը» կուտայ թուրք տարրին: Ի՞նչ կը հետեւի: Ֆրանսա որոշած է Սանճաքին մէջ պարտադրե՞լ մեծամասնութիւն մը զոր Սանճաքը չուզեր»:

Ցետոյ արտատպելով Ազգ. ժողովի ներկայացուցիչներուն բողոքի հեռագիրները, կատարուած բռնութեանց առթիւ, «Իւմանիթէ» կը շարունակէ.

— «Արդէն ծանրակշիռ էր որ այսպիսի ամբաստանութիւններ ըլլան Ֆրանսայի դէմ: Բայց ի՞նչ պիտի պատահի վաղը, երբ արաբական աշխարհին մէջ, ամբողջ արաբական աշխարհին մէջ իմանան որ, հակառակ այս ամարդի բռնութեանց անյաջողութեան, Ֆրանսա կը պարտադրէ Աթաթիւրքի պահանջած լուծումը: Մենք ալ կ'ընդունինք փրանքօ-թրքական բարեկամութեան անհրաժեշտութիւնը: Բայց առանց վարանելու կ'ըսենք թէ՝ անկարելի է այդ բարեկամութիւնը գնել արաբական աշխարհին ընդհանուր թշնամութեամբ»:

Այս առթիւ բոլշեւիկ օրկանը նորէն կը յիշեցնէ թէ թրքական յաւակնութեանց ներշնչողները կը գտնուին Պերլին «եւ կը քաջալերուին Լոնտոնի գերմանասէր խմբակին կողմէ»:

"ՄԻ ՎԱԽՆԱՔ, ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ՉՊԻՏԻ ԶԱՐԴԷ,,

Կացութիւնը Ալեքսանտրէթի մէջ

«Ազդակ»ի թղթակիցը կը գրէ Ալեքսանտրէթէն, յունիս 23 թուականով.

Հակառակ բոլոր զրոյցներուն, կացութիւնը հանդարտ կը մնայ հոս: Ոչ մէկ փոփոխութիւն՝ կառավարական ճիւղերու մէջ: Մասնաւորաբար իր պաշտօնին վրայ կը մնայ ոստիկանապետ Պ. Կարապետ Ծաղկունի, որուն մասին անկէ առաջ զրոյց ելաւ թէ արձակուած է: Եթէ հաւատանք լուրի մը, Պ. Ծաղկունիի դիրքը աւելի զօրացած է, քանի որ, հոս գտնուած միջոցին, կուսակալ Տօքթ. Ապտիւլրահման Մէլէք յայտնած է Հալէպ Էվլիին թէ Պ. Ծաղկունի իր փոխանորդն է եւ թէ հետեւաբար պէտք է հնազանդիլ անոր, ինչպէս նաեւ օգնել: Անփոփոխ կը մնայ նաեւ Ապահովութեան ճիւղը, գլխաւորութեամբ ֆրանսացի Պ. Ջենարտէին: Միայն կ'իմանամ թէ մաս մը գոյքեր փոխադրուած են Անտիոք:

Փոխուած է միայն Անտիոքի ապահովութեան տնօրէն Հարիւրապետ Պ. Սեափ, որու մասին այնքան բուռն կերպով արտայայտուեցան Թուրքիոյ թերթերը, անոր վերագրելով ճառ մը զոր կոչեցին «լրբենի»:

Ինչպէս ըսի, խաղաղ է Ալեքսանտրէթի կեանքը: Արդէն, հինէն ի վեր Հայերը որ եւ է խնդիր չեն ունեցած տեղացի Թուրքերուն հետ: Ապացոյց՝ ընտրական արձանագրութիւնները, որոնց ընթացքին ո եւ է միջադէպ չունեցան Հայերը:

Իրենց կարգին, տեղացի Թուրքերն ալ սկիզբէն ի վեր յայտնեցին թէ ո եւ է խնդիր չունին Հայերուն հետ: Վերջին փոփոխութենէն վերջն ալ, ամէն հաւատիք տուին եւ յանձնարարեցին որ Հայերը չգաղթեն:

Անցեալ Շաբաթ օր, յունիս 18, մասնաւոր մունետիկ մը պտտեցաւ, ժողովուրդին իմացնելու համար թէ թուրք զօրամասերը Սանճաք պիտի մտնեն, Յունիս 20ին եւ թէ պէտք է պատրաստուիլ ընդունելութեան: Այս առթիւ մունետիկը չմոռցաւ նաեւ տարօրինակ հաւաստիք մը տալու.

— Մի վախնաք, թուրք զինուորը պիտի չզարդէ ձեզ. բայց գէշերուն ակռաները պիտի քաշէ... :

Եղած գանգատին վրայ, Հալք Էվլիի նախագահը ցաւ յայտնեց եւ խոստացաւ պատժել մունետիկը՝ իր այդ անտեղի ու գրգռիչ խօսքերուն համար:

Միւս կողմէ, խանութպաններէ դրամ հաւաքեցին դիմաւորութեան ծախքերուն համար: Յանձնարարեցին նաեւ թրքական դրօշներ պատրաստել եւ պարզել: Յաջորդ օրը, սակայն, երբ թրքական զօրամասերը չեկան, ընդհանուր յուսախաբութիւն յառաջ եկաւ Թուրքերուն մէջ:

ՋԻՆՈՒԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻՍԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Գաղանի կոմխտէին անդամներէն ժաք Բորէզ, գլխաւոր ամբաստանեալ Տրլոնքըի քարտուղարը, որ փախած էր եւ կը փնտռուէր ամիսներէ ի վեր:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՐՁՐ պաշտօնատար մը, Լուշքով, Ծայր. Արեւելքի ներքին գործավարը (նախագահ Չեկային), սահմանագլուխը անցնելով Մանչուրիա փախաւ: Ճափոնական իշխանութիւնը պաշտօնապէս հաղորդելով այս լուրը, կ'աւելցնէ թէ փախած են նաեւ Մոնկոլիոյ խորհրդային բանակին մէկ ամենատարը, Ֆրանցէվիչ, եւ Ծայր. Արեւելքի Չեկային դեր-տնօրէնը՝ զօր. Սէմէրովիչ: Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, բազմաթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են Մոսկուայի մէջ:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ համաձայնութիւն մը կնքեցին Աւստրիոյ պարտքերու մասին (17 միլիոն անգլ. ոսկի): Տոկոս պիտի չվճարուի: Առեւտրական յարաբերութիւններն ալ ամրապնդուեցան:

ՕՏԱՐ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆՆԵՐԸ արգիլուեցան Զուիցերիոյ մէջ: Անսաստողները պիտի պատժուին տուգանքով կամ բանտարկութեամբ:

Գարնանային հանդէս

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի Կապոյտ Խաչի «Խրիմեան» դպրոցի աշակերտներու կողմէ, 3 Յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres մէթրօ Pont de Sèvres:

Երգ, արտասանութիւն, արամախօսութիւն, պար եւ պարգեւաբաշխութիւն: Մուտք 4 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

3 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Սէնփերէյի ծանօթ տեղին վրայ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Զմի «Արաքս» երգչախումբին կողմէ, նաեւ հայկական եւ եւրոպական պարեր T. S. F.-ի նուագով:

Երթեւեկի համար առնել հանրակառքը, որ իւրաքանչիւր ժամ ունի իր երթ ու դարձը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԿԱՐՏՕՆԻ «ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ

Մեծ պատրաստութեամբ կը բեմադրուի

«ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ը

Ազգային յեղափոխական կեանքէ, երեք արար, մէկ պատկեր

3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, ի նպաստ Ակումբի նորոգութեան: Մուտք 4 ֆրանք:

Կ. Խաչի Սառսէլի Մ.ճիւղին թէյասեղանը

3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը-Նոսի մէջ, 81 Rue de Paris, Sarcelles:

Պիտի բանախօսէ կեդրոնի Վարչութեան կողմէ

Տիկ. ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ տիկիններու եւ օրիորդներու կողմէ:

ԿԱՌԱԽՈՒՄԲ.— կառ տիւ Նոռէն ժամը 12.35, 13.50, 14.33, 15.35:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 6 Յուլիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը»:

Ամավերջի դպրոցական հանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

3 Յուլիս, կիրակի ժամը 2.30—7

32—34 Ave. Porte des Lilas. մէթրօ Porte des Lilas

Երգ, պար, արտասանութիւն եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտութեան կողմէ: ժամը 7—12 տեղի պիտի ունենայ բացման հանդէսը Lilas St. Gervais եւ Bagnolet-ի շրջանի նորակազմ մասնաճիւղին, որուն առթիւ կը խօսի Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ:

Եւրոպական պարեր, l'orchestre Fuselas et ses argentins:

Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով,

Մուտք 5 ֆրանք:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Մատենաշար Ռազմիկ»ի թիւ 2

Հրատարակութիւն Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Այս գիտական խիստ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը գործն է Հրանտ Փաստրմաճեանի, որ վերջերս անգլիերէն լեզուով լոյս տեսած է Վաշինկթոնի մէջ: Մեր համակրելի աշխատակիցը շատ պարզ եւ հասկնալի լեզուով կ'ուսումնասիրէ լեռնային զանազան ռազմաբեմերը — մասնաւորաբար Հայկականը — տալով անոնց շուրջ կատարուած զանազան նշանակալից դէպքեր, թուելով պատճառներ, թիւեր ու դէմքեր:

Հեղինակը սքանչելիօրէն կը պարզաբանէ լեռնային հողամասերու իւրայատուկ կազմութիւնը ու անոնց դերը ռազմական գործողութիւններու վրայ: Կը խօսի զանազան տեսակի կռիւներու մասին: Կը պարզէ լեռնային երկիրներու պարենաւորման եւ փոխադրութեանց դժուարութիւնները, լեռնային յատուկ զօրամասերու կազմակերպութիւնը, քարերու գործը եւայլն:

Հայերէնի թարգմանուած այս գործը պիտի հետաքրքրէ անխտիր մեր նախկին ռազմիկները, նորակոչ զինուորներ, եւ առհասարակ ամբողջ հասարակութիւնը:

Գիրքը 100 էջէ աւելի, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ հաղուագիւտ նկարներով զարդարուած է:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. Հայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի 3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Բարեգործականի սրահը, 8 Rue Bossuet: Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջանի պատգամաւորներէն ըլլալ ճշդապահ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Ս. ԷԹԻԷՆԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 4 Յուլիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 7.30ին, «Դուրեան» գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱԲԵՐԴԻ Հայրենակցական Միութեան Ընդհ. Ժողովը 3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերճ ժամը 3ին, Պուլվար Օտտոյի Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ սոյն կարեւոր ժողովին:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՍԱՆԵՐՈՒ Միութեան Վարչութիւնը կազմակերպած է ընկերա-համակրական հաւաքոյթ մը յառաջիկայ Յուլիս 3ին, կիրակի ցերեկէն վերջ, ճիշդ ժամը 3ին, զուարճալի ըմպելիներու սեղանի մը շուրջ, Ռաֆֆի ճաշարանին մէջ, 8 Rue de Maubeuge (Carrefour Château-dun): Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր սաներն ու համակիրները: Վաղեմի պաշտպանական Արքեպ. յատկապէս հրաւիրուած է պահ մը նախագահելու համար: ԾԱՆՕԹ.. Ծախքերու մասնակցութիւն՝ անձ գլուխ 5 ֆր., փոքրիկները հրաւիրեալ կը նկատուին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Թագուհի եւ զաւակունք, այրի Տիկին Էլմոն Աւագեան եւ զաւակունք (Մոնթէլիմար), Տէր եւ Տիկ. Տէրտէրեան (Մոնթէլիմար), Տէր եւ տիկ. Մելիքեան (Վալանս), Այրի Տիկ. Աթմաճեան (Փարիզ), շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կեսարիոյ Վերաշինաց Միութեան, ծերանեան եղբայրներուն, այրի Տիկին Քաթիպեանի, այրի Տիկին Եանուխեանի, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեանի եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, նամակով կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, տաղեր, հօրեղբօր, կնքահօր՝

Պ. ԲԱՐՍԵՂ ԱԽԱԳԵԱՆԻ

մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 27 Յունիս, իր բնակարանին մէջ, Վալանս:

REXY CINEMA (Lyon)

1 Յուլիս — 7 Յուլիս

Cours Lafayette, angle Rue Garibal.

Ամէն օր ցերեկները 2.30ին, իրիկունները 20.30ին:

Charles-Vanel dans „L'Impossible aveu" „Congrès des Sapeurs-pompiers"

Գիներ 3, 5 եւ 7 ֆրանք

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՁԱՐԵՀ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱՅԻ

Մասնակցութեամբ Երիտ. Հայուհեաց եւ Հայ Երիտ. Միութեան

3 Յուլիս, կիրակի, ժամը 15—24

Օթէլ Ճիպրալթարի գեղահայեաց պարտէզին մէջ. Ժիւվիզի

Ընտիր նուագ, բացօթեայ պար, գեղարուեստական եւ այլ հաճելի անակնկալներ, դիւրամատչելի պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք:

Երթեւեկ համդստաւէտ կառքերով

Մեկնում ժամը 15էն մինչեւ 16-30, Բարեգործականի տունէն, 8 Ռիւ Պոսիւէ

Երթեւեկի ծախք 10 Ֆր. Հանդէսին մուտքը 12 Ֆր.

Երիտասարդաց եւ հայուհեաց միութեան անդամներուն եւ ուսանողաց 8 ֆր.

Ի հարկին կարելի է հանդիսավայր երթալ երկաթուղիով, Gare d'Orsay, St. Michel, Austerlitz, Gare de Lyon.

ՅԱՌԱՋԴԻՄ ՍԻՐԱՑԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

3 Յուլիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11.30

ի նպաստ իր վարժարանին

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*

ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ**

Կ'երգեն բազմաթիւ երգիչներ ու երգչուհիներ: Անակնկալներ:

Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfert-էն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը: ՄՈՒՏՔ 4 ՖՐԱՆՔ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 23րդ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Մասնակցութեամբ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ ԵՒ Պ. ՕՍՍՕԻ Մ.ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

3 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Պառ Ս. Անտրէ «Պէլվիտէր»ի շքեղ եւ օդասուն պարտէզին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՄԻՈՒԹԵԱՆՍ ԱՏԵՆԱՊԵՏ Պ. ԴԱՆԻԷԼ ԵՂԻՇԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ ԵՒ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին: Պիտի երգեն Պ. Մ. ԱԻՏՕԵԱՆ եւ Օր. Վ. ԱԻՐԻԿԵԱՆ, կ'արտասանեն Օրիորդներ ՄԱՐԻ ՀԱՅԱԴՐԵԱՆ, ՌՕԶԱ ԵՂԻՇԵԱՆ, Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ եւ Վեհ. ՎԱՐՈՅԵԱՆ: Պ. Պ. Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Ռ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Թ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, Պ. ՎԱՐՈՅԵԱՆ, Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ եւ Պ. ՇԱՀՋԵԱՆ,

Մէջընդմէջ պիտի նուագէ «Ալգազ»ի բարձրախօսը ընտիր երգեր:

Մուտք 2 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար, Քուռ Պէլզանսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան: Կարելի է ճաշը միասին բերել:

Մեծ դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

Անակնկալներ, Նուագախումբ, Պիւֆէ

Մուտք 5 ֆրանք

Ուտելիքը կարելի է միասին բերել

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ վարչական գործերու համար:

Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն:

44, Rue Lafayette. Tél. Prov. 78-38.

" ՇԻՐԱԿ „

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անփոխոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէ՛ք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անպատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 5 JUILLET 1938

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3774

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՄՆԱՅ ՈՂՈՐՄԻԼ...

Փարիզի մէջ ունինք « Հայ. Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողով » մը, որուն գործունէութեան մասին շատ քիչ բան գիտենք : Այն ալ անուղղակի :

Աղեքսանտրէթի Սանճաքին ծանօթ կացութեան առթիւ, ան - շուշտ այդ յանձնաժողովին վրայ եւս պարտականութիւններ կ'իյ - նային : Բարեմիտներ կը կարծէին թէ ան ալ բաներ մը կ'ընէ, « պարտ ու պատշաճը տնօրինելու համար » :

Իմացէք եւ ուրախացէք,— Փարիզի ռամկավար չաբաթա - թերթն է որ կը պատմէ.

— « Հայ Գաղ. Յանձնաժողովը վերջերս գումարում մը ու - նեցած է որուն մէջ որդեգրած է այն սկզբունքը թէ Յանձնաժողո - վը իրաւասու չէ միջամուխ ըլլալու Սանճաքի խնդրին կարգա - դրութենէն ի վեր ստեղծուած կացութեան եւ այս առթիւ ո եւ է ձեռնարկ կատարելու, եւ թէ Սանճաքի եւ Սուրիոյ Հայութեան կը պատկանի տեղական պահանջներուն համաձայն պատշաճը տնօրինել :

Կը լսենք թէ նոյն նիստին մէջ որոշուած է միայն ձեռնարկներ կատարել Սանճաքի չքաւորներու եւ անգործներու օժանդակու - թեան համար » :

Պրծաւ գնաց : Քանի մը տասնեակ հազար ֆր.ի նպաստ հաւա - քելով, կը ղրկենք Աղեքսանտրէթ եւ Անտիոք, որպէսզի բաժնեն չքաւորներուն եւ անգործներուն, եւ մենք ալ հանգիստ քուն կը քաշենք :

Մանաւանդ որ, արդէն ամառ է եւ մեր ազնուակա՛ն ջիղերը հանգստանալու պէտք ունին...

Բարի վայելում : Աւելին շատ յոգնելու պէտք ալ չունին : Կա - թողիկոսարան կայ, առաջնորդներ, եպիսկոպոսներ եւ վարդա - պետներ կան, անշուշտ անոնք ճար մը կը գտնեն, մեր հոգը հա - տե՞ր է ...

Այսպիսով հասկնալի է թէ ինչու Փարիզի Գաղթ. Յանձնաժո - ղովին անդամները, որոնց մէջ երիտասարդներ ալ կը գտնուին, եթէ չենք սխալիր, վերջին վերակազմութեան շնորհիւ :

Այս լուրին հետ մէկտեղ, Պէյրութի թերթերուն մէջ կը կար - դանք հետեւեալ երկու տեղեկութիւնները.—

1. Անտիոքի Թեմին առաջնորդ Խադ արք. ընդարձակ տեղե - կագիր մը ներկայացնելով կաթողիկոսարան, կը շեշտէ մեր ժողո - վուրդին կրած տնտեսական անօրինակ տագնապը Աղեքսանտրէ - թի, Գըրգ խանի, Անտիոքի, Քէսապի եւ Ճէպէլ Մուսայի մէջ եւ կը պահանջէ անմիջական օգնութիւն :

2. Խադ արք. իր տեղեկագրին մէջ մանրամասն բացատրու - թիւններ կուտայ այն ծրագրի մասին որուն համաձայն կարգ մը Հայեր կ'ուզեն պատուիրակութիւն մը ղրկել Ենկիւրի : Կաթող. ընդհ. փոխանորդ Սարաճեան արք. որ նկատի ունի ամբողջ հա - յութեան շահն ու արժանապատուութիւնը, ինչպէս նաեւ կը գի - տակցի արաբ ազնիւ ժողովուրդին մեզի ցոյց տուած ասպնջակա - նութեան, անմիջապէս պատասխանած է Խադ արք.ի գրութեան, շեշտելով այդպիսի քայլի մը աղետալի հետեւանքները : Ընդհ. փոխանորդը թելադրած է շրջահայեաց ըլլալ եւ զգուշանալ այդ - պիսի պատասխանատու քայլերէ :

Առաջինի մասին — նիւթական օգնութիւն — մտածե՛ր են ար - դէն : Գալով երկրորդին — պատուիրակութիւն մը ղրկել Ենկիւրի — ի՞նչ կապ ունի Փարիզի հետ : Սուրիոյ գաղութին կ'իյնայ «պատշաճը տնօրինել», համաձայն տեղական պահանջներուն ...

Ահա այսքան պարզ է կացութիւնը, Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձ - նաժողովին համար :

Եւ երբ այս հոգեբանութիւնը կը տիրէ այդ յանձնաժողովին մէջ, կրնաք վստահ ըլլալ թէ այսպէս կը մտածեն նաեւ Լոյս - Քա - ղաքին միւս ազգային օրկանները,— Բարեգործական, բանկալ եւայլն : Չէ՞ որ մէկը միւսին լրացուցիչն է : Սան մը գլորէ մէկ տեղէն, կ'երթայ կը գտնէ իր խուփը :

Զենք զարմանար : Եւ մենք չատոնց խաչ քաշած ենք այս «ե - րեւելեաց ժողովներ»ուն վրայ, երբ անդադար կը յիշեցնենք Մի - ացեալ Ճակատի, գաղութներու կազմակերպութեան, ընդհանուր դեկավարութեան պահանջը : Պահանջ մը՝ չափազանց տարրական եւ անյետաձգելի :

Ահաւասիկ նոր փորձաքար մը՝ Սանճաքի տագնապը, ապա - ցուցանելու համար համատարած սնանկութիւնը : Այն ալ Փարիզի մէջ, որ եթէ ոչ ուրիշ գաղութներու, գոնէ Սուրիոյ հետ անմիջա - կան կապ ունի, իբրեւ մայրաքաղաքը հոգատար իշխանութեան :

Մենք չենք ուզեր մտնել «իրաւասութեան» խնդիրներու ման - րամասնութեանց մէջ, աւելորդ վէճեր չյարուցանելու համար : Արգահատանքով կ'արձանագրենք այդ տարրկութիւնը, եւ նորէն կը յիշեցնենք.—

Նոյնիսկ Սանճաքի զինուորական համաձայնութեան կնքու - մէն վերջ, աշխատանքներ կան աչքի առջեւ,— պարտականութիւն - ներ՝ որոնց մասին հրապարակաւ չէ որ պիտի խօսինք :

Արդ, անխղճութիւն է, դասալքութիւն է մինակ ձգել Սուրիոյ ազգ. իշխանութիւնները, այս տագնապալի պարագաներուն մէջ, ուր որ եւ է շուարում, խուճապ կամ զանցառութիւն կրնան ան - դարմանելի աղէտի մը յանգիլ :

Եւ չմոռնանք որ ճիշդ այն պահուն երբ մենք այս մտահոգու - թիւնները կը յայտնենք, Թուրքերը չգոհանալով իրենց շահած յաջողութիւններէն, տենդագին աշխատանքներ կը կատարեն, հրապուրիչ խայծեր կը նետեն Անտիոքէն Փարիզ, ի խնդիր նոր նուաճումներու :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք զօրքը Սանճա՞ք մտած է արդէն

Անտիոքէն կը հեռագրեն յուլիս 3 թուականով.—

Ֆրանքօ-թուրք սպայակոյտներուն միջեւ կատարուած զինուորական բա - նակցութիւնները վերջացած ըլլալով, պայմանագրութեանց ստորագրութիւն - ները փոխանակուեցան այս առտու ժամը 7ին : Ինչպէս յայտնի է, այս խոր - հրդակցութիւնը նախատեսուած էր Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւններով, ապահովելու համար Աղեքսանտրէթի Սանճաքին հո - ղային ամբողջութիւնը եւ ամրապնդելու երկու երկիրներուն բարեկամական կապերը :

Շուտով Ֆրանքօ-թուրք զինուորական գործակցութիւն մը պիտի հաս - տատուի հաւասար քանակութեամբ զօրքով, երբ նշանագրուի ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան դաշնագիրը, Ենկիւրիի մէջ : Կնքուած համաձայնութեան շնորհիւ Սանճաքի բնակիչները պիտի կը[illegible] վերադառնալ հանդարտութիւնը եւ վարչական իշխանութիւնը պիտի կրնայ գործել համաձայն Ազգերու Դաշնակ - ցութեան կողմէ հաստատուած կանոնագրին :

Երկու սպայակոյտներուն խօսակցութիւնները տեղի ունեցան բացարձակ ուղղամտութեամբ եւ ունեցան շատ սիրալիր հանգամանք, փոխադարձ հաս - կացողութեամբ : Ստորագրութեանց փոխանակութենէն վերջ, Զօր. Կինտիւզ մարզպանութեան Անտիոքի կեդրոնը գնաց, ուր ընդունելութիւն մը սարքուած էր Զօր. Հէօնցինկէրի եւ հրամանատար Քոլէի կողմէ, ի պատիւ իրեն : Թուրք զօրավարը յետոյ իր երկիրը վերադարձաւ, Աղեքսանտրէթի ճամբով :

*** Զինուորական պայմանագրին ստորագրութեան առթիւ պաշտօնական դեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ անոր նպատակն է ապահովել Սան - ճաքին հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական սահմանադրութիւնը, հա - մաձայն 1937 մայիս 29ի ֆրանքօ-թուրք դաշնագրին : Անմիջապէս վերջը ստորագրուեցաւ յարակից յաւելուածը, որ կը ճշդէ զինուորական գործակ - ցութեան ձեւակերպութիւնները : Թրքական պատուիրակութեան կը նախագա - հէր Զօր. Հ. Կինտիւզ, Թրքական սպայակոյտին երկրորդ նախագահը, Ֆը - րանսական պատուիրակութեան՝ Զօր. Հէօցինկէր, Ֆրանսայի արեւելեան բանակին հրամանատարը : Երկու կողմէն ալ կը մասնակցէին սպաներ եւ մաս - նագէտ պաշտօնատարներ :

*** Մինչ պաշտօնական դեկոյցը կ'ըսէ թէ զինուորական գործակցութիւ - նը պիտի սկսի ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան դաշնագրին նշանագրութեն - (առաջին ստորագրութիւն) անմիջապէս վերջը, (երէկ, երկուշաբթի), «Իւմա - նիթէ» երէկ հրատարակած էր ուրիշ հեռագիր մը, որ ահաւասիկ.—

Թուրք զինուորները, 2500 հոգի, Սանճաք մտան երէկ, 2 յուլիս, համա - ձայն կնքուած պայմանագրին : Զեկոյցը կ'ըսէ թէ այս զինուորները պիտի օգ - նեն ֆրանս. զօրքին, պահպանելու համար բարեկարգութիւնը՝ ընտրութեանց շրջանին :

« Իւմանիթէ » կը շարունակէ .— Ուրեմն, Թուրք զօրքը ներս մտած է բա - րեկամութեան դաշնագրէն առաջ : Այս կացութիւնը մեծ սրնդուութիւն պատ - ճառեց Սուրիոյ մէջ : Ֆաշական հրամանատար Քոլէի դիկտատուրան իրակա - նին մէջ թուրք զօրքին յանձնած կ'ըլլայ Սանճաքը : Արդէն իսկ ֆրանքօ-թուրք դաշնագիրը կը հաստատէ Թրքական գերակշռութիւնը Սանճաքին վարչութեան մէջ, մինչդեռ Թուրքերը փոքրամասնութիւն կը կազմեն . Սուրիան կ'անդա - մատուի, մինչդեռ տակաւին խորհրդարանին վաւերացման չէ յանձնուած ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը : «Կարելի չէր աւելի լաւ ծառայել Ֆրանսայի թշնամիներու խաղերուն, Մօտաւոր Արեւելքի մէջ » :

Թուրքերը կը ցնծան, կը դրօշազարդեն...

Պէյրութէն կը հեռագրեն յուլիս 2 թուականով.—

Զինուորական համաձայնութիւնը կը տրամադրէ որ Թուրք զինուորները տեղաւորուին Աղեքսանտրէթ - Անտիոք գծին հիւսիսակողմը : Անտիոք պիտի դառնայ կայանը խառն պահակազօրքի մը :

Թուրքերը փառաւոր ընդունելութիւն մը կը սարքեն Թրքական զօրքին ժամանման առթիւ : Քաղաքին գլխաւոր թաղերուն մէջ կանգնած են յաղթա - կան կամարներ, զարդարուած ծաղիկներով եւ Աթաթիւրքի պատկերներով : Տուներու ճակատներն ալ զարդարուած են ծաղիկներով եւ գորգերով : Դրօշ - սակներ կախուած են փողոցներուն մէջ եւ ամէն կողմ խումբեր կազմուելով ցնծագին աղաղակներ կ'արձակեն :

Թրքական տարրերու այս ցնծութեան առջեւ, արաբ, ալեւի եւ հայ հա - սարակութիւնները հանդարտ եւ խոհեմութեամբ ամփոփուած կը մնան իրենց թաղերուն մէջ, իրենցքաղձանքն ըլլալով պահպանելատացուած իրաւունքները, ազատօրէն կիրարկել իրենց պաշտամունքը եւ վայելել իրենց ստացուածքը : Սակայն բողոքող ընտանիքները որոշած են մեկնիլ եւ հեռացած են վերջնա - պէս, ծախելով իրենց հողերը եւ միասին տանելով իրենց ստացուածքը : Կը թուի թէ մնացեալ փոքրամասնութիւնները տրամադիր են աւելի դիւրու - թեամբ համակերպելու եւ գործակցելու իշխանութեանց :

*** Պոլսէն կը հեռագրեն թէ զինուորական համաձայնութենէն վերջ, ամ - բողջ Թուրք մամուլը փոխելով իր դիրքը, սիրալիր զգացումներ կը յայտնէ Ֆրանսայի հանդէպ եւ բեղուն գործակցութիւն մը կը նախատեսէ երկու եր - կիրներուն միջեւ : Քանի մը նախարարներ Պոլիս կուգան, ուր ժողովներ պիտի գումարուին Աթաթիւրքի նախագահութեան տակ, մասնակցութեամբ սպայա - կոյտի պետին :

*** Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ համաձայնութեան լուրը լաւ տպաւորու - թիւն ձգեց Ազգաժողովի շրջանակներուն մէջ : Այս առթիւ կը գնահատուի եր - կու կողմերուն համերաշխութիւնը եւ յոյս կը յայտնուի թէ Ազգաժողովը յա - ռաջիկայ սեպտեմբերին գոհունակութեամբ պիտի արձանագրէ համաձայնու - թիւնը, որ կ'ամրապնդէ խաղաղութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Պ. Քալինին ճառ մը խօսելով, յայտա - րարեց.— «Խ. Միութիւնը պէտք է գերազանցէ Մեծն Բրիտանիան, նաւային շինութեանց մէջ : Կարգ մը պետութեանց վարիչները կ'ուզեն աւարի տալ մեր մեծ երկիրը : Ուստի պէտք է զինուինք, զայն պաշտպանելու համար» :

ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԽԵՂԴԵԼԷ ԱՌԱՋ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԵՆ ՄԵՍՐՈՊ ԵՒ ԲԱԳՐԱՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԸ

« Յուսաբեր »ի մէջ կը կարդանք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները, որոնք մեր պաշտօնակցին հաղորդուած են յունիս 15ին, արժանահաւատ աղբիւրէ մը (24 յունիս).—

« Ստոյգ է այլեւս, որ Կաթողիկոսին խեղդել են չեկիստները : Իր եղերա - կան մահից երկու օր առաջ չեկիստները Կաթողիկոսից պահանջում են Մայր Աթոռի գանձատան բանալիները : Մեսրոպ (Մագիստրոս) եւ Բագրատ եպիսկո - պոսները գնում են չեկիստներին յայտնելու Կաթողիկոսի ժխտական պատաս - խանը : Չեկիստները տեղն ու տեղը գնդակահարում են Մագիստրոսին եւ Բագ - րատին : Երբ կաթողիկոսը այդ կրակոցների վրայ դուրս է գալիս, չեկիստները անմիջապէս յարձակւում են վրան եւ պահանջում բանալիները : Վճռական մերժում ստանալով, չեկիստները բռնում եւ դաժանաբար խեղդում են կաթո - ղիկոսին : Դիակը երեք օր մնում է անթաղ, մինչեւ որ Թիֆլիսի կուսանոցի ծեր կոյսերը, որոնք ապաստան գտած էին Վանքում, ահուդողի մէջ գալիս եւ մի կերպ թաղում են եղերաբախտ Նահատակին :

«Անդրկովկասից Պարսկաստան քշուած գրեթէ բոլոր Պարսիկները միաբե - րան յայտարարում են.— «Բոլշեւիկները Հայոց Խալիֆային սպաննեցին» :

ՄԵԾ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հայերու եւ Արաբներու արտագաղթը

Պէյրութէն կը հեռագրեն յուլիս 2 թուականով . (Իւմանիթէ) .— Հրամա - նատար Քոլէի զինուորական դիկտատուրային հետեւանքով Սանճաքին արաբ եւ հայ բնակչութեան մէկ մասը հարկադրուած էր ձգել հեռանալ : Ֆրանքօ-թուրք զինուորական համաձայնութեան ստորագրութիւնը ընդունուեցաւ իբ - րեւ յաղթանակ մը Թրքական յաւակնութեանց : Թուրք զօրքին մուտքը առիթ պիտի ծառայէ մոլեգին ցոյցերու : Սանճաքը անբնակելի կը դառնայ արաբ եւ հայ հասարակութեանց համար որոնք իրաւամբ կը վախնան թէ պիտի չկրնան պահել ընկալեալ իրաւունքները եւ պաշտամունքի ազատութիւնը :

Սուրիոյ մէջ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը ընդունուեցաւ մեծ յու - սախաբութեամբ : Հանրային կարծիքը դիտել կուտայ դառնօրէն .— 1. Ֆրանք - օ-սուրիական դաշնագիրը տակաւին Ֆրանսական խորհրդարանին վաւերաց - ման չէ ենթարկուած, հակառակ տրուած հանդիսաւոր խոստումներու .— 2. Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը ալ աւելի կը ծանրացնէ Ազգաժողովին ո - րոշած կարգուսարքը, որ [illegible] սուրիական միութեան համար :

Դժգոհութիւնը մեծ է ամբողջ Սուրիոյ մէջ : Մաղթենք որ չշահագործուի Ֆրանսայի թշնամիներուն կողմէ :

Ի՞նչպէս պիտի տեղաւորուի թուրք զօրքը

« Տէյլի Թէլէկրաֆ» հաղորդելով համաձայնութեան լուրը, կ'ըսէ թէ 2500 ֆրանսական զօրքին մէջ Սուրիացիներ պիտի չգտնուին եւ ընդհանուր պա - տասխանատուութիւնը պիտի վերաբերի Ֆրանսացի զօրավարին : «Թան» յու -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՃԱՃՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ, ՄԻԱՑԷՔ

Գ.

Ես ձեզի գաճաճներ յիշեմ, որոնք հանդիսացեր են իրենց դարուն փառքն ու պարծանքը :

Կիկերոնի հակառակորդը, պերճա - խօսն Լիկինիոս Կալվոս, իր թիզ մը հասակով կը ցնցէր սիւնը Կիլիկիոյ Հռովմայեցի հիւպատոսին դէմքինվը - բայ՝ երբ ճառել սկսէր :

Անգլիացի բանաստեղծը, Փոփ, գա - ճաճ էր եւ մէջքը երկուք եղած, այն - քան կորաքամակ որ պարոյկի ձեւ ա - ռած : (Օր մը, իր բարեկամին քով նստած՝ Փոփ կ'աշխատէր թարգմանել լատիներէն ոտանաւոր մը, բայց տող մը կար որ չէր կրնար հասկնալ : Ու - սանող մը, որ մօտերը կեցած՝ ականջ կուտար, կը միջամտէ եւ Փոփի կ'ըսէ թէ դժուարութիւնը կը ծագի անկից որ հարցական նշանը մոռցուած է : Փոփ, զայրացած, կը հեգնէ .— «Հար - ցական նշանին ի՛նչ ըլլալը գիտե՞ս նայիմ» :— «Պզտիկ կեռ բան մըն է, որ միայն հարցումներ գիտէ ընել» կ'ըսէ ուսանողը՝ աւելի անգութ հեգնու - թեամբ մը ակնարկելով բանաստեղ - ծին հասակին, որ կեռ նշանի կամ պարոյկի ձեւ ունէր) :

Կոտո, որ եպիսկոպոսացաւ Ռիշ - լիէոյի օրով, իր դարուն մեծագոյն իմացականութիւններէն մէկը կը հա - մարուէր, թէեւ հասակով կարճա - գոյն :

Ցիշեցինք հռետորը, բանաստեղծը, եպիսկոպոսը,— կը բաւէ : Ուրեմն գա - ճաճները կրնան նոյնիսկ ... բանաս - տեղծ ըլլալ կամ եպիսկոպոս : Եւ ... թագաւոր, ինչպէս Լեհաստանի մէջ 1305ին (Վլատիսլաս Բիւպիթալիս գաճաճ էր) : Ալ չեմ յիշեր երգիչ, երաժիշտ, սուսերամարտիկ գաճաճնե - րը :

Ճիշդ է թէ գաճաճէ գաճաճ տարբե - րութիւնը մեծ է,— անշուշտ ինծի հետ դուք ալ չէք հաւատար Պլինիոսի այն աւանդութեան թէ Գանգէսի ե - զերքը կը բնակէին, իր դարաշրջանին, գաճաճներ, որոնք հազիւ երեք հա - բիւր միլիմեթր հասակ ունէին : Այ - սուհանդերձ կը վկայեն թէ ֆրանսա - ցի հռչակաւոր գաճաճը, Նիքոլա Ֆէր - րի, այլ անուամբ՝ Մանկիկ, ծնեալ ի Վոժ, պզտիկուց՝ փոխանակ օրօրոցի մէջ դնելու, ուր պիտի կորսուէր, հո - ղաթափի մէջ կը դնէին, այնքա՛ն պզ - տիկ էր : Երբ մկրտութեան տարին, պնակի մը մէջ դրին : Բերանը այնքան պզտըտիկ էր, որ մօրը ծծը բերանը չէր մտներ, ուստի կը սնանէր ծծա - կով :

Պավարիոյ թագաւորն ալ գաճաճ մը ունէր : Օր մը, խնջոյքի ժամանակ, թագաւորը հրամայեց սեղան բերել արտառոց կարկանդակ մը, որ յան - կարծ ինքնիրեն նեղքուեցաւ եւ մէջէն դուրս ելաւ ... գաճաճը՝ սարսափի մատնելով թագաւորին սեղանակիցնե - րը :

Սուրբ Ռուսիոյ ցարին, Պետրոս Ա.ի քոյրը եւս ճարեր էր գաճաճ մը եւ գա - ճաճուհի մը, որոնց ամուսնութեան համար՝ յատուկ կառքեր ու թիկնա - պահներ շինեց, այնքան նեղլիկ որ խաղալիկ պիտի կարծէիք :

Ուրեմն, հասակին կարճութիւնը չի նշանակեր խելքի կարճութիւն,— գա - ճաճները պատմութեան տուեր են հը - ռետորներ, բանաստեղծներ, եպիսկո - պոսներ, թագաւորներ, . երգիչներ, մարզիկներ, սակերտներ, եւայլն :

Կը մնայ եզրակացնել, այդ ալ՝ յա - ջորդով :

ԱՐԱՋ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ԱՏՏԻԿՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԵՒ ՄԵՐ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ

Գ.

Ոսկեբերանի անձին միջոցաւ տըւած եղանք մօտաւորապէս իր կողմնակիցներու պատկերը։ Այժմ տեսնենք թէ ի՞նչ կը ներկայացնէին իր հակառակորդները եւ ի՞նչ աշխատանքներ կը կատարէին։

«Կամօքն Արկատիոսի եւ Եւտոքսիայի» Ոսկեբերանին կը յաջորդէ Արշակ, որ կատաղի հակառակորդ մըն էր անոր։ Արշակ կամ Արզաս պատրիարքական գահին վրայ կը մնայ միայն 16 ամիս։ Պատմագիր մը կը գրէ թէ «Արշակ մնաց 16 ամիս պատրիարքելէ վերջ, առանց կենդանի մարդու գործ մը ձգելու։ Օ՜, ի՞նչ յաջորդ, եւ որո՞ւ յաջորդ։ Արշակ դիակ մըն էր, երբ մահը վրայ հասաւ։ Հաստատարմատ ծառի մը փոխարէն շիւղ մըն էր, 80 տարեկան, գերեզման գնելիք ալեւոր մը, քան իշխաններու քմահաճոյքով գահ բարձրանալիք մէկը։ Խենթ մը, յիմար մըն էր։ Անհեթեթ՝ երբ կ'ուզէր խօսիլ, անկարող՝ երբ կ'ուզէր դատել։ Կարելի էր համեմատել քարի մը հետ, քան կենդանի էակի մը։ Անոր պէտք էր սենեակի մը անկիւնը, անկողին մը, քան գահ մը»։ (Amédée Thièrry)։

Արշակի նման տխեղերական պատրիարք մը, տարակոյս չկար, Բիւզանդական հրաբխային վէճերուն մէջ ոչինչ կրնար ընել եւ ի հարկէ իր շրջապատի դաւադիր կղերն էր, որ արքունիքի գործակցութեամբ անխնայ կը հալածէր Ոսկեբերանը։

Արշակին կը յաջորդէ Ատտիկոս, դարձեալ Ոսկեբերանի կատաղի հակառակորդներէն մէկը։

Ո՞վ է այս կղերականը, որու մասին մասնաւորապէս մեր պատմութիւնը եղած է զուսպ Ոսկեբերանի պատճառով։

Ատտիկոս Սեբաստացի Հայ մըն էր։ Իր մանկութիւնը անցուցած էր մակեդոնական վանքերուն մէջ, որ ըստ կղերական գրչի մը «փիլիսոփայութեան խանութներ» կը պահէին հոն։ Իր չափահասութեան Ատտիկոս կը ձգէ Սեբաստիան եւ կուգայ Կ. Պոլիս եւ առանց խարխափելու կ'ընդունի բիւզանդական կրօնը և կը մտնէ միաբանութեան մը մէջ։

Այս երիտասարդ մակեդոնական վանականը շատ տգէտ էր եւ չէր հասկնար Բիւզանդիոնի աստուածաբանութիւնը, որ նրբութեան հասցուցած էին Գրիգոր Նազիանց եւ Յովհան Ոսկեբերան։ Ատտիկոս իր միաբանակիցներուն կողմէն «տգէտ» յորջորջուեցաւ։ Ատտիկոս իր հետ բերած էր «հայկական զարհուրելի շեշտ» մը, որ հռետորութիւնը կը փճացնէր իր բերնին մէջ։ Այս թերութիւնները այնքան կ'ազդէին իր վրայ, որ ստիպուած անգիր կը սորվի Ս. Գիրքէն ամբողջ քաղուածքներ։ Եւ կ'ուզէ աստիճանաբար իր թերութիւնները սրբագրել։ Կը մեկուսանայ բոլորովին եւ գիշեր ցերեկ կը սկսի ուսումնասիրել հելլենական գրականութիւնը, եկեղեցական աստուածաբանութիւնը եւ ուղղել իր շեշտը։ Մեծ արդիւնք կը ստանայ եւ շատ կը հմտանայ։ Օր մըն ալ կրկին կը վերադառնայ իր միաբանակիցներուն շրջանը Աթենացիի մը պէս խօսելով Արիստոտէլի եւ Պղատոնի լեզուն։ Ամէն ոք կը հիանայ եւ կը խոնարհի այս երկաթէ կամքին առջեւ եւ հռչակը կը տարածուի բերնէ բերան։ Աւելի ճկուն եւ կամքի տէր էր նկատուած, քան իբր գիտնական։ Ատտիկոս Ոսկեբերանի հակառակորդներուն մէջ կ'իյնայ։ Այս պարագան աւելի կ'ուժեղացնէ իր դիրքը իր համախոհներուն առջեւ եւ 406ին, Փետրուարի վերջերը, կ'ընտրուի տիեզերական պատրիարք։

Ատտիկոս իսկոյն ձեռք կ'առնէ արեւելեան եկեղեցիներու կազմակերպութեան ծրագիրը, որ լքուած էր իր նախորդներուն կողմէ։

Ի՞նչ էր այդ ծրագիրը։

Պոլսէն Սուրիա բիւզանդական եկեղեցին պառակտած եւ երկուքի բաժնուած էր։ Մանաւանդ Սուրիոյ մէջ Յովհաննէսեանները՝ այսինքն Ոսկեբերանի կողմնակիցները, մեծ թիւ մը կը կազմէին, որովհետեւ իր ծննդավայրն էր։ Ատտիկոս թէ՛ կ'ուզէր հակազդել ասոր եւ թէ կեդրոններ ստեղծել լայն իրաւունքներով։ Կայսեր հաւանութիւնն ստացաւ եւ արեւելեան երեք պատրիարքութեանց (Անտիոք, Աղեքսանդրիա եւ Կ. Պոլիս) վանաւորութեամբ երեք կրօնական կեդրոններ ստեղծեց, որոնց ենթակայ էին բոլոր վանականներն ու առաջնորդները։ Անսաստողները խստիւ պիտի պատժուէին։ Ասոր նպատակն էր Յովհաննէսեանները ընդմիշտ կազմալուծել։

Պատրիարքները իրենք էին, որ ըմբոստ եպիսկոպոսներն ու առաջնորդները կը պատժէին ու տեղը համախոհ կը նշանակէին։ Արեւելեան եկեղեցիները դիկտատորական ձեւով կեդրոնացած էին։ Եւ սակայն ոչ միայն բիւզանդական կայսրութեան սահմաններուն մէջ, այլ եւ այն հողամասերուն, որ կցուած էին իրեն։ Աղեքսանդրիոյ պատրիարքութեան ենթակայ էր ոչ միայն ամբողջ Եգիպտոսը, այլեւ Պաղեստինը։ Անտիոքի պատրիարքութեան ենթակայ էին Սուրիան, Արաբիան եւ Փոքր-Ասիան, իսկ Կ. Պոլսոյ պատրիարքութեան կապուած էին մնացած երկրամասերը։ Արկատիոս կայսրը յատուկ հրովարտակով նուիրագործեց այս եռապետութիւնը 18 Նոյեմբեր 404ին, Արշակի կենդանութեան օրով։ Կայսրը նահանգապետներուն հրահանգ տըւած էր, որ իրենց շրջանին մէջ, ըլլայ ժողովուրդին թէ հոգեւորականներուն, չթոյլատրեն ժողովներու եւ ցոյցերու։ Անոնք որ կապուած չէին Ատտիկոս, Թէոփիլոս եւ Պորփիւր պատրիարքներուն հետ, նկատուէին հերձուածներ եւ հեռացուէին։

Ատտիկոս ահա այդ ծրագիրն էր, որ կ'իրագործէր ինքնակալ ձեւով մը։ Պաշտօնազուրկ եւ կարգալոյծ եպիսկոպոսներու, պատժուած եւ տեղափոխուած հոգեւորականներու թիւը այնքան բազմացած էին քանի մը ամիսներու ընթացքին, որ Բիւզանդիոնը խառնարանի մը վերածուած էր։ Անգլուխ եւ կրքոտ շրջան մը զոր պատմութիւնը դժուար թէ արձանագրած ըլլայ նման տխուր էջեր։ Ոսկեբերանի կենսագիր եւ բարեկամ Պալլադիոս կ'ըսէ թէ «Աւետարանը ի՞նչպէս կարելի է այդ հրէշներուն գըլխուն վրայ դնել»... իսկ Թէոփիլոս, [illegible] պատրիարքը կ'ըսէր.— «Ոսկեբերան դեւ մըն է, որուն խօսքերը ցեխի տըղմուտի մը նման կը դալարին հոգիներուն վրայ։ Յուդայի նման մատնիչ մըն է ան»...

Հալածուած Յովհաննէսեանները, ամէնքն ալ աստիճանաւորներ, հողագործութեամբ եւ ձկնորսութեամբ կը պարապէին։ Դարձեալ Պալլադիոս կը գրէ դառնութեամբ.— «Անոնք փոխանակ մարդ որսալու, հարկադրուեցան ձուկ որսալ»...

Վէճը, քէնն ու ոխը, դաւադրութիւններն ու սադրանքները աստիճանաբար կը խորանային եռապետութեան դէմ ո՛չ միայն Յովհաննէսեաններու կողմէն, այլեւ կարգ մը ազգային եկեղեցիներու կողմէ։ Այդ կարգադրութեան չենթարկուեցան Պաղեստինի, Կիլիկիոյ, Փռիւգիոյ եւ Հայաստանի եկեղեցիները։ Ոսկեբերան, իր աքսորի միջոցին մէջ, կ'որոճար ուրիշ ծրագիր մը հակադրել, որ պիտի ընդգրկէր բոլոր ըմբոստ եկեղեցիները եւ նոյնիսկ կրակապաշտ Պարսկաստանը։ Արեւելեան մէկ եկեղեցի եւ մէկ հաւատք։ Այս էր իր նշանաբանը։

Անշուշտ ան ալ պիտի ձախողէր իր հակառակորդներուն պէս, որովհետեւ ազգային եկեղեցիները միայն կրօնական արժէք չունէին, այլ քաղաքական եւ գերազանցապէս ազգային հաւաքական պաշտպանութեան։ Անկարելի էր Հայաստանի, Պաղեստինի եւ ուրիշ կրօնական խմբակցութիւններէն իրենց ազգային-քաղաքական շեշտը խլել։ Նոյնը Պարսկաստանի համար։ Սասանեանները կռթնելով ժողովրդական կոյր զանգուածներու մոլեռանդութեան, անկարելի էր որ «կրակը» «փայտ»ին հետ փոխանակէին։ Անոնց համար քրիստոնեաները «փայտապաշտներ» էին։

Այսպիսի խորունկ ցնցումներու մէջ էր բիւզանդական աշխարհը, երբ Մեսրոպ Մաշտոց Կ. Պոլիս կը հասնի։ Հայ թարգմանիչներէն Ղեւոնդ, Եզնիկ, Կորիւն, Յովսէփ Պաղնացի եւ հաւանօրէն Արձան, նմանապէս կը հասնին Բիւզանդիոն։ Եզնիկի անմահ «Եղծ Աղանդոց»ը Բիւզանդիոնի ցաւագին վէճերու մթնոլորտէն կ'առնէ իր գաղափարական սնունդը։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

(18ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հինգշաբթի երեկոյ բոլոր Հայերը բարձրացած էին դէպի Բերդ, ու քաղաք մնացած էին քանի մը ընտանիքներ միայն որոնց տուները ոչ միայն հեռու կը մնային Հայոց կեդրոնացեալ թաղերէն, այլեւ կը բաժնուէին շուկայով, ուրկէ անցնիլ կարելի չէր ոստիկաններու եւ պաշըպոզուքներու բազմութեան պատճառաւ։ Հրդեհն ալ իր կողմէ արգելք էր արդէն։

Թէեւ աւելի հեռաւոր վայրէ Նուպար Պուռնազեանը— հազիւ 17 տարեկան— իրեն ընկեր ունենալով իր ատրճանակը, կրցաւ հասնիլ Բերդ։

Վարը մնացածներէն կը յիշենք Քէօթէնէճեան, Շահէնեան, Էրզինկեան, Մանուէլեան, Պարտէզի Թաղի Պուռնազեանները։

×

Գարահիսարցիները այլեւս ոչ միայն Բերդի բնակիչ դառնալ որոշած էին— գոնէ առժամաբար— այլեւ կռիւը արդիւնաւոր ձեւով վարելու համար, կազմուած էր զինուորական մարմին մը՝ որմէ կը բխէին բոլոր հրահանգները, կռուի վերաբերեալ։

Զին. մարմնի որոշումով հաւաքեցին բոլորին զէնքերը, եւ նոյնիսկ դանակները, ու յետոյ բաշխեցին անոնց որ կրնային գործածել զանոնք։

Հապճեպով բաց տեղ մը տեղաւորուած ռազմամթերքը— որ թշնամի գնդակէ մը կրնար օդը ելլել, փոխադրեցին ապահով տեղ մը, Գլխաւոր Սառնիճ։

Հաստատուեցաւ հեռախօսի սպասարկութիւն՝ ամէն 20 մեթրի մէջ դրուելով մէկ մէկ հոգի՝ 10—15 տարեկան տղաքներ, որոնք պարտականութիւն ունէին իրարու փոխանցելու իրենց յանձնարարուած ամէն հրահանգ եւ կարգախօս։ Գիշերը արգիլուած էր շրջագայութիւնը եւ նոյնիսկ խօսիլը։ Պայման էր բացարձակ լռութիւն պահել։

Ռումբերը դիրքերը փոխադրելու պարտականութիւնը յանձնուած էր 10—15 տարեկան կամաւոր տղոց՝ որոնք անհրաժեշտ պարագային միայն կը գործէին՝ իրենց վիզէն կախուած ատրճանակներով։

Սեդրակ Մխիթար եւ Յովհաննէս Պուռնազեանի պարտականութիւն յանձնուած էր պարապ փամփուշտները լեցնել եւ յարակից գործեր։

Զին. մարմնին մաս կը կազմէին Վահան Հիւսեան, Հմայեակ Գարակէօզեան, Աղա Խոսրով Էֆէնտի, Ածպտերի Քահանան եւ կարգ մը ուրիշ ղեկավար եւ փորձ հայրենակիցներ։

Ընդհ. հրամանատարութիւնը յանձնած էին Ղուկաս աղբարին (Տէօվլէթեան), որ մասնակցած էր հայդուկային կռիւներու եւ կը վայելէր համակրանքը թէ Դաշնակցութեան եւ թէ Հնչակեաններու։— Պէտք է ըսել, որ Գարահիսարի մէջ, նոյնիսկ կռուի նախօրեակին, կուսակցական ոչ մէկ վէճ եւ տարակարծութիւն կար։ Երկու կուսակցութեանց ալ (Հ. Յ. Դաշնակցութիւն եւ Հնչակեան) նպատակը Գարահիսարը օժտելն էր քաղաքացիական հասունութեամբ։

Կազմուած էր նաեւ մատակարարական մարմին մը, որուն տրամադրութեան տակ կեդրոնացուցած էին բոլորին ուտեստները, Միլենիին (Բերդին տակը հայ գիւղ մը) Բերդ հանուած արջառը, ու պատսպարուելու միջոցները (վերմակ, կապերտ եւն.)։ Այս մարմնոյն կ'անդամակցէին Թագեան Հմայեակ, Թէմէքչեան Երեմիա աղան, Չիմլիչին Գասպար աղան, Թիւթիւնճեան Գաբրիէլ եւայլն։ Այս մարմինն էր որ ցուցակը կազմեց բոլոր ինչքերուն, եւ արձանագրեց բոլոր Բերդ բարձրացող հայրենակիցները, որոնց թիւն էր 7,500։

Հաստատուեցաւ դարմանումի սպասարկութիւն։

Կազմուեցան որմնադիրներու խումբեր՝ կիներէ եւ այրերէ բաղկացած (դիրքեր շինելու, փոս կառուցանելու եւայլն)։

Կրօնական ամենօրեայ արարողութիւններն ալ կը կատարէին Գալիոնճեան, Տատեան եւ Գեղէոն (Միլենի) քահանաները։

Կռիւը տաքցած էր, օրհասական։ Պէտք էր բացառիկ ճիգ,— մոռնալ կեանքը եւ նետուիլ կրակին մէջ։

Եթէ անցեալին մէջ կռիւներ եղած էին ի խնդիր Հայաստանի սահմանումին, եթէ այն կռիւներուն տակ տըւողը ազատութեան գաղափարն էր, այսօրուան կռիւը ինքնապաշտպանութեան եւ հերոսաբար մեռնելու, բայց իրմէ տասնապատիկ աւելի մեռցնելու վճռական մտածումն էր։ Վրէժի իմաստը ոչ մէկ գրիչ կրնայ բացատրել։ Տեսնել վարը մեր հայրենի տուները հրոյ ճարակ, տեսնել վերը բուռ մը քաջերու մարտնչումը կազմակերպուած բանակի մը դէմ, տեսնել այդ մարտիկներու անվհատ եւ յաղթանակի հաւատքով, առանց շունչ առնելու կրակելը՝ մարդ կ'ապրէր արդէն իսկ շահած յաղթանակի մը պատրանքը։

Լսել հրամանները մեր ղեկավար հերոսներուն, որոնք գնդակի վժժոցին ներդաշնակութեան մաս կը կազմէին, ոգեւորութեան չափանիշը կը դարձնէին անհասանելի։ Մեր կռուողներուն տեղատարափ գնդակը սարսափն էր թշնամիին։ Ոչ մէկ վրիպում։

Թշնամիին յարձակումի ձեւէն կ'երեւար, որ ան կ'ուզէր այսօր ամէն գնով գրաւել բերդը. նոյնիսկ յաջողած էր գիշերային մթութենէն օգտուելով, սանդուխներով վեր բարձրանալ այնպիսի տեղէ մը, ուրկէ թշնամիին յարձակումը անպաշտպանելի կը կարծուէր, ժայռին կողերը շատ հաստ եւ մագլցումը անկարելի ըլլալով։

Թշնամին մեր դուռը հասեր էր եւ կը յառաջանար երեք թեւերով։ Պզտիկ վարանում մը, սխալ քայլ մը, կրնար փոխել կռուին ընթացքը։ Պէտք էր անձնազոհութեան եւ քաջութեան միացնել ռազմագիտական միտքը, պահել պաղարիւնը եւ մանաւանդ ըլլալ շատ արագ՝ որոշումներու գործադրութեան մէջ։

Պահը ճակատագրական էր, հոս կարելի էր գոչել «մահ կամ յաղթանակ»։ Մեր առիւծները մինչեւ այդ օր բազմահարուածները չէին բացած, զանոնք պահելով յուսահատական կռիւներու։ Այսօր բոլոր տեսակի զէնքերու ձայները խառնուած էին իրարու, եւ ահա ռումբերը սկսան տեղալ թշնամիին գլխուն։ Կռուի խելայեղ ընթացքին ամէն կռուող կարծես մինակ կը զգար ինքզինքը, կարծես առանձին կ'ուզէր թշնամին զգետնել, զայն հարուածելով իր տեսած կողմէն։ Բայց հակառակ ասոր, ոչ մէկ անկարգ կռիւ, եւ զարմանալի արթնամտութիւն։

Դիրքերը իրարու հետ կապ չէին կրնար պահել։ Տղաք եթէ փորձէին տեղ փոխել, աւելի արդիւնաւոր ձեւով կռուելու համար, անպատճառ պիտի իյնային թշնամի գնդակին տակ։ Բայց կ'երեւար որ, Թուրքերը կը փորձէին Սրա Սառնիճէն անցնելով բարձրանալ Կորեկին Ամբարը,— որ կ'իշխէր Տէվէ Քափուսին դիրքերուն։

Թշնամիին այդ մասնակի յաջողութիւնը կրնար իրեն ապահովել վերջնական յաղթանակը։ Ուստի պէտք էր զոհ տալ քանի մը տղաք, փրկելու համար ընդհանուրը։

Այս գիտակցութեամբ էր որ անոնք իրենց դիրքերէն ելլելով սուրացին դէպի Կորեկին Ամբարին կողմը, ճամբան կտրելու համար յառաջացող թշնամիին։

Վտանգաւոր էր շարժումը, որովհետեւ Տիւզքարը որ կարեւոր դիրք մըն էր, անցած էր թշնամիին ձեռքը՝ ուրվէ Քափուսին դիրքերուն։

.. Շարժումը կատարուած էր, մեր անձնուրաց քաջերէն շատերը նահատակուած։ Կրցած էին հասնիլ միայն աննման Սուրէն Օտապաշեան, քիթէն վիրաւորուած վիճակի մէջ եւ անվեհեր Լեւոն Գարակէօզեանը։ Ու իրենց շատ ճարպիկ ռազմավարութեամբ, եւ շնորհիւ առատ ռումբերուն, կրցան կեցնել թշնամիին առաջին թեւը։

Թշնամիին այս ձախողութեամբը այլեւս վախ չկար, որ Միլենիի եւ Սուրբ Եղիայի կողմէն կարենար ներխուժել։

Երկրորդ թեւը կը յառաջանար Թօփին կողմէ (Ռամազանին՝ Թուրքերը իրենց ծոմը աւարտելու համար այդ խնդանօթը կը գործածէին) դէպի այդ բարձունքները, որոնք դարձեալ կ'իշխէին մեր դիրքերուն (գլխաւոր Սառնիճ հարաւային, զնտանին վրայ Արեւմուտք, եւ Քիրքճլլին արեւմուտք)։

Այս թեւը կը ջանար դիւրացնել երրորդ թեւին յառաջացումը դէպի բերդին դուռը՝ արեւմուտք։ Իր նպատակն էր չէզոքացնել քանի մը դիրքեր եւ ապահովել դուռին մուտքը, ուրկէ կարելի պիտի ըլլար զինուոր մտցնել Բերդ։

Այս երկրորդ թեւին յառաջխաղացումը կասեցնելու ճիգը ինկած էր Հմայեակ Գարակէօզեանին՝ որ իրեն հետ ունէր լաւ կռուողներ, եւ որ պաշտպանուելով իր ընկերներու կողմէ, յաջողած էր Թուրքերու դիրքերուն մօտենալ։ Շնորհիւ իր լաւ պօմպա գործածել գիտնալուն, յաջողեցաւ մաս մը Թուրք զինուորներ ոչնչացնել եւ մաս մըն ալ նահանջի մատնել։

Ոգեւորութիւնը սկսած էր արդէն։ Յաղթանակի հաւատքն ու գինովութիւնը համակած էր ամէն կողմ։ Բայց աւաղ, հոս էր որ մեր հերոսը.— որ հոգին էր կռուին —զոհ գնաց կատարելէ վերջ իր վսեմ պարտականութիւնը։— Այս յաջողութենէն վերջ Թուրքերը յուսահատ եղան։ Երբ տեսան որ իրենց ետեւի ուժը սկսած է նահանջել անկարգօրէն, իրենք ալ մատնուեցան խուճապի, ու այդ շուարումին մէջ շատեր գլորեցան անդունդէն ի վար, եւ մնացեալը սպաննուեցաւ տեղն ու տեղը։

Երկրորդ վերջնական յաղթանակը մերն էր։

ՓԻՒՆԻԿ

ՎԱՐԱԳ ՓՈՂԱՐԵԱՆ

Երբ յունիս 19ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի կեդր. յանձնախումբը սգահանդէս մը կը կատարէր Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, յաւէտ բաժնուած ընդհանուր հայ մարզիկներու յիշատակին, կ'անդրադառնար տակաւին թէ լռելեայն ու միաժամանակ կը խոնարհէր ամենաթարմ հողակոյտի մը առջեւ։

«Յառաջ» պոլսահայ թերթերէն առնելով կը հաղորդէր մեր անզուգական ընկերներէն եւ հայ մարզական կեանքի ու մասնաւորապէս հայ փութպոլի շարժման յառաջապահներէն մէկուն՝ Վարագ Փողարեանի մահը։

Մեր ժամանակակից մարզական կեանքին ամէնէն արժէքաւոր ու հաւատարիմ ներկայացուցիչներէն մին եղաւ Վարագ՝ բուն անունով Զուռնաճեան՝ որ Սիրունիի կնքահայրութեամբ բարեփոխուած ու հայացուած էր Փողարեանի։ Ան եղաւ ոչ միայն կարող մարզիկ ու փութպոլիստ, այլ մանաւանդ հոգեկան ու բարոյական առողջ ու ազնիւ զգացումներով օժտուած տիպար «սփորթմէն» մը։

Իր յիշատակը հակառակ փոքր տարիքիս, կը պահեմ դեռ 1909 — 10ի շրջանէն, երբ իր մտերիմ ու անբաժան ընկերներէն տարաբախտ Վահան Չերազի, Եղիշէ եւ Եզնիկ Քաջունիներու, նահատակ հէգ եղբօրս Հայկի եւ ուրիշ շատ շատերու հետ, պոլսահայ համբաւաւոր «Տորք» մարզական ակումբին գլխաւոր անդամներէն մէկն էր, ու անոր փութպոլի խումբին պաշտպանողական գիծին անպարտելի սիւնը։

Ամէն անգամ որ «Տորք»ը միջազգային կարեւոր մրցում մը ունենար, Վարագի բաղձալի ներկայութիւնը ոչ միայն կը նպաստէր իր ընկերներուն բարոյականը բարձր պահելու, այլեւ ազդակ մըն էր ապահովելու խումբին յաղթանակը։ Միջազգային բոլոր համբաւաւոր փութպոլիստները, այդ շրջանին, Վարագի պաշտպանողական ու յարձակողական խաղէն սոսկացած էին։ Ինք անխորտակելի ժայռ մըն էր ուրկէ անդին փութպոլի գնդակը կարելի չէր անցնիլ։

Խաղի մէջ որքան տոկուն, վճռական ու խիզախ, նոյնքան հեզ, անձնուէր ու հաճոյակատար էր ընկերական կեանքի մէջ։ Իր անձն ալ, ինչպէս Կէօզիւպէօյիւքեանի, Ճիմճեճեանի, Չերազի, Քաջունիի, օրինակ կը ծառայէր իբրեւ անշահախնդիր, ուղղամիտ ու պարկեշտ մարզիկի տիպար։

Վարագ իր մարզական ընդունակութիւնը զարգացուցած է իր ուսանողութեան շրջանին, Ռոպըրթ Քոլէճի մէջ։ Այն հաստատութիւնը՝ որ Մերձաւոր Արեւելքի միջազգային մարզական շարժման առաջնակարգ վառարանը եղած է եւ ուրկէ հասած են մեր լաւագոյն մարզիկները, Շ. Քրիսեան, Գ. Ցակոբեան, Մ. Մկրեան, Բ. Կէօզիւպէօյիւքեան, Վ. Ս. Փափազեան, Մ. Գույումճեան, Ս. Մկրեան, եւ դեռ շատ ուրիշներ։ Հայ մարզիկներու այս հոյլն է որ մեր առաջին ողիմպիականներու փառքը կազմած ու փայլուն յաջողութիւններ արձանագրած է։ Վարագ անոնց մէջ իր առաջնակարգ տեղը ունէր, մասնաւորաբար ուժը յատկանշող մրցումներու մէջ, ինչպէս երկաթ նետել, քար նետել, սկաւառակ նետել, նիզակ նետել բայց նաեւ ճկունութեան՝ ինչպէս երկայնութիւն եւ ձողով ցատկել, որոնց բոլորին մէջ ալ անժխտելի արժանիքներ ի յայտ բերաւ։

Պատերազմէն վերջ եղաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնի մարզական շարժումի եւ մասնաւորաբար փութպոլի գլխաւոր վարիչներէն մին, միաժամանակ ինքն ալ շարունակելով մասնակցիլ փութպոլի եւ մարզական խաղերու, ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ողիմպիականներուն նախ իբր մրցորդ՝ հակառակ թարմ ու նորահաս պատանելի ուժերու մրցակցութեան, ու ապա իբրեւ դատաւոր։

Մասնաւորաբար Հ. Մ. Ը. Մ.ի փութպոլի ճիւղին կեդրոնի իբր ընդհանուր խմբապետ, մեծ զարկ տուաւ մասնաճիւղերու մէջ փութպոլի խաղին զարգացման ու կազմակերպեց միջմասնաճիւղային փութպոլի մրցաշարք մը (թուռնուա) մը որ վերջացաւ Բերա Շիշլի եւ Գում - Գաբու խումբերու յաղթանակով։

Բացի «Հայ Սկաուտ»ի մէջ իր շահեկան յօդուածներէն, գրած է նաեւ փութպոլի խաղին օրէնքներն ու նրբութիւնները բացատրող գրքոյկ մը։

Հայ մարզական աշխարհը ընդհանրապէս եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը մասնաւորապէս, յանձին Վարագի, կը կորսնցնեն հոգիով ու մարմնով տիպար մարզիկ մը որ հայ նորահաս սերունդին վերելքին մէջ իր գնահատելի աշխատանքը կատարած է, առանց խօսելու դեռ, Ռոպըրթ Քոլէճի մէջ, իբրեւ մեքենագէտ ուսուցչի իր հասցուցած սերունդի մասին։

Յիշատակդ անմոռանալի պիտի պահեն, սիրելի Վարագ, բոլոր անոնք որ քեզ ճանչցան։ Ճանչցան ու սիրեցին քու անշահախնդիր նկարագիրդ, առողջ բարոյականդ ու մաքուր սիրտդ։

Գ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԳԻՐՔ ՄԸ

Օտարատեաց մոլի զգացմունքների դարն ենք ապրում։

Չար բախտի բերմամբ օտարահպատակ տարադիր զանգուածների վիճակը, որ երկիրներումն էլ լինի, անստոյգ եւ երերուն է իրաւապէս, յաճախ՝ անտանելի — բարոյապէս։ Դեռ երէկ «բարի աչքով» նայող պետութիւնները, այսօր սկսած են նայիլ վերապահօրէն եկուոր ու տարիներէ իվեր հաստատուած օտարների վրայ։

Իրենք «օտարներն» էլ քիչ մը ամէն տեղ տեսնում են որ «օտարը» ի պատուի չէ ...

Զգում է այդ եւ տարադիր Հայութիւնը։ Բայց Հայի վիճակը վատթարանում է եւ այն հանգամանքով, որ «հիւրասիրողը» անգիտակ է Հայի ազգային արժէքներին, հայ ազգի քաղաքակրթութեան անցեալին ու ներկային։ Մինչեւ իսկ քիչ չեն դէպքերը (վերջերս պատահած փրանս. օրաթերթում), երբ Հայը «Արեւելքցի» էր յորջորջուած, բայց իբրեւ հոմանիշ «լըվանթէն», «սէմիթ» է, թերեւս եւ «բոշայ»։

Մինչեւ այժմ շատ ենք աղերսել օտարին, յարատեւ նրա «քրիստոնէական գթութիւնը» սպասել, բայց շատ քիչ ենք ծանօթացրել նրան մեր մշակութային արժէքների հետ։ Անցեալը անցած է. այժմ աւելի քան երբեք, պէտք է որ մենք ինքներս ծանօթացնենք, օտարին, թէ ինչ ենք մենք, որպէս ազգութիւն, թէ ինչ չափով Հայ ազգը մաս ունի մարդկային քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ։ Պէտք է դիմենք այս «գործելակերպին»՝ (թերեւս օտարների հետ մեր առօրեայ կեանքի յարաբերութիւնների յարմարութեան տեսակէտից)։

Ահա, օտարին մեր մասին ծանօթացնելու, այս նպատակին է ծառայում մեր վաստակաւոր գիտնական Փրոֆ. Վահան Տոտոմեանցի նոր գիրքը, «Le rôle des Arméniens dans la civilisation mondiale» (բազմաթիւ պատկերներով յաւելուած)։

Գիրքը գրուած է յատկապէս օտարների համար. ու մենք ջերմապէս յանձնարարում ենք մեր բոլոր մշակութային ընկերութիւնների վարչութիւններին ձեռք բերել այդ գիրքը մի քանի օրինակներ եւ իրենց շրջապատ օտար հանրային գործիչներին նուիրել. այն ինչ որ դժուար է անել անհատի մը համար,— հեշտ է Մշակութային ընկերութիւնների համար, գրքի գինն է 5 զուիցերիական ֆրանք կամ 40 ֆրանսական ֆրանք։

Ցանկանում ենք ձեռք բերել այս գիրքը եւ Հայ ծնողներին, որոնց զաւակները (մանաւանդ օտարախօս) կարդում են ֆրանսերէն։ Գիրքը տալիս է ըմբռնելի ձեւով ու լեզուով ամփոփ գաղափար Հայ հին ու նոր մշա-

կութային կեանքի եւ քաղաքակրթութեան մասին:

Պիտի խնդրէի հայ պարբերական մամուլի ներկայացուցիչներին, որ աջակցէին այս գրքի տարածմանը, աչքի առաջ ունենալով եւ հետեւեալ հանգամանքը,— հայ վաստակաւոր գիտնականը համարեա կորցրած է իր աչքերի զօրութիւնը, (մէկ աչքը արդէն չի տեսնում), ծանրաբեռնուած է ընտանիքով եւ նիւթապէս անապահով, թէեւ անուն վաստակած եւրոպական գիտական շրջաններում ...

Գիրքը ձեռք բերելու համար պէտք է դիմել՝ Prof. V. Totomiantz, 38, rue Varsavska, Belgrade (Yougoslavie) :

ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Օտարին վտանգին դէմ

Օդային յարձակումներու դէմ ինքնապաշտպանութեան միջոցներու մասին օրինագիծ մը յանձնուած է Ազգ. Մեծ Ժողովին :

Այս օրինագծին համաձայն, 15էն մինչեւ 60 տարեկան ամէն Թուրքիացի օդային յարձակումի դէմ ինքնապաշտպանութեան ծանօթութիւններ ձեռք պիտի բերէ եւ ասոր համար տարեկան առ առաւելն 30 ժամ դաս եւ մարզանք ունի:

Անոնք որ օրէնքի տրամադրութիւններուն հակառակ ընթացք մը ցոյց կուտան, 5 ոսկիէն մինչեւ 50 ոսկի դրամական տուգանքի պիտի ենթարկուին: Անոնք որ իրենց յանձնուած պարտականութիւնը առանց ո եւ է բանաւոր պատճառի չեն կատարեր, 15 օրէն մինչեւ 6 ամիս բանտարկութեան պիտի դատապարտուին :

Իսկ անոնք որ օդային ինքնապաշտպանութեան միջոցները եւ կազմածները դիտումնաւոր կերպով կ'աւերեն ու կը վնասեն անոնց, 2 տարիէն մինչեւ 8 տարի ծանր բանտարկութեան պատիժի կը դատապարտուին :

ԱՆՑԱԳՐԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Ազգ. Մեծ Ժողովին յանձնուած է նաեւ անցագրի օրինագիծը: Ահաւասիկ գլխաւոր տրամադրութիւնները.

1.— Թուրք հայրենակիցները եւ օտարականները՝ միմիայն կառավարութեան կողմէ որոշուած տեղերէն եւ օրինական կանոնաւոր անցագրերով ու վիզաներով կրնան Թուրքիա մտնել եւ անկէ դուրս ելլել :

2.— Առանց անցագրի կամ վիզայի եւ կամ օրէնքին անհամապատասխան եւ անկանոն անցագրով կամ վիզայով Թուրքիա գալով Թուրք հայրենակցութիւն պահանջողները, եթէ իրենց նուֆուսի տետրակը կամ ինքնութիւնը ապացուցանող թուղթերը ցոյց տան եւ անոնց իրենց պատկանիլը հաստատուի եւ համոզում գոյացուի թէ անոնց երկիր մտնելուն համար ուրիշ արգելք չկայ, պիտի արտօնուի անոնց մուտքը :

Իսկ անոնք որ չեն կրնար անձնագիր (նուֆուս ճիւզտանը) եւ կամ ինքնութեան թուղթ ցուցնել, այլ իրենց Թուրք հայրենակից ըլլալուն մասին ուրիշ ապացոյցներ եւ վէսիգաներ ցոյց կուտան, այս ապացոյցներու եւ վէսիգաներու արժէքը ոստիկանութեան կողմէ գնահատուելով, երբ համոզում գոյանայ թէ սուտլիւ թրքական հպատակ են, կ'արտօնուին Թուրքիա մնալ: Անոնք որ նուֆուսէ եւ կամ ինքնութեան թուղթէ տարբեր փաստեր եւ վէսիգաներ կը ներկայացնեն, ի հարկին ոստիկանական հսկողութեան տակ կ'առնուին, մինչեւ որ ըստ օրինի հաստատուի իրենց հպատակութիւնը: Անոնք՝ որոնց հպատակութիւնը չի հաստատուիր այսպէսով, չեն կրնար մնալ Թուրքիա, մինչեւ իսկ եթէ անցագիր եւ ուրիշ փաստաթուղթեր ալ ցոյց տան :

Մուտքը արգիլուած օտարահպատակներու մէջ ալ կը գտնուին մուրացիկները, թափառաշրջիկները, յիմարները, փոխանցիկ հիւանդութիւն ունեցողները, Թուրք հայրենակցութենէ զրկուածները, հանրակիները եւ կիներու առուտուրով զբաղողները :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

Հայկանուշ Թորոսեանէն վերջ, որ Փարիզէն մեզի այցելեց ասկէ քանի մը տարի առաջ, ահա ուրիշ հայ երգչուհի մը, Օր. Արաքսի Պալիկեան, որ իր բարեկամներուն խնդրանքով Պոլիսէն Պուքրէշ եկաւ համերգ մը տալու :

Իրական յայտնութիւն մը եղաւ Պուքրէշի Հայերուն, որոնք, զուրկ տեղական իսկական գեղարուեստական ուժերէ, իրենց ծարաւը կը յագեցնեն քանի մը տարին անգամ մը, երբ իրենց կ'այցելեն Հ. Թորոսեան մը կամ, ինչպէս հիմա, Օր. Պալիկեան մը :

Օր. Արաքսի Պալիկեան իր հետ կը բերէ արեւելքցիի երազուն աչքեր եւ իր ձայնին այն տաք, եւ քաղցր դրոշմը, որ երաժշտանոցներուն մէջէն չէ որ կ'առնուի: Երաժշտութեան ուսուցչուհի հայկական վարժարանի մը մէջ, ազատ ժամերը ամբողջովին նուիրած է իր ձայնին մշակման : Աւարտած Պոլսոյ պետական երաժշտանոցը :

Պուքրէշի ամենագեղեցիկ սրահներէն մէկուն մէջ, հինգշաբթի գիշեր մը (23 յունիս 1938) Օր. Պալիկեան ներկայացաւ ազնուական կեցուածքով մը, որ վայել է մեծ երգչուհիներու, Պուքրէշի հայ գեղարուեստասէր հասարակութեան առջեւ :

Ընտրուած յայտագիր մը, երբեմն դժուար հեղինակներէ (Լուլլի, Հէնտէլ, Մոցարթ, Շուպէրթ, Շթրաուս, Կորսաքով, Վէրտի եւն.): Քանի մը հատ ալ Թուրք հեղինակներէ (յիշենք որ Պոլսէն կուգայ օրիորդը), ինչպէս՝ Ճէմալ Րէշիտ, Շէվքէթ:

Այս բոլորէն վերջ Բարխուդարեանի «Եար քեզ ղուրպան»ը, Վարդապետին «Քէլէ քէլէ»ն եւ «Կաքաւիկը», Գուրգէն Ալէմշահի «Իմ երգը», որ բուռն ծափահարութիւններ խլեց եւ կրկնուեցաւ :

Բոլորը գոհ մնացին մանաւանդ հայերէն երգերէն, որոնք այլեւս անհրաժեշտութիւն մը դարձած են մեզի համար :

Մարդիկ կան որ անպայման դժգոհելու պատճառ կը փնտռեն ո եւ է բանի մէջ: Այս համերգը սակայն բոլորն ալ գոհացուց :

Օր. Արաքսի Պալիկեան համերգ մը տալէ յետոյ Քոսթանցայի մէջ, կը մեկնի Պոլիս :

*** Պուքրէշի հայ Թէնոռ Կիրակ Սաքըզեան հրաւիրուած ըլլալով Ռումանիոյ ձայնասփիւռէն (11 յուլիսին) պիտի երգէ ժամը 11.15 մինչեւ 19.35 (Ֆրանսական ժամով 17.15 մինչեւ 17.35):

Յայտագրին մէջ բազմաթիւ եւրոպացի հեղինակներու կարգին՝ Ն. Տիգրանեանի «Աղջի անատուած»ը, Վ. Սրուանձտեանցի «Ողբ»ը, Դ. Ղազարեանի «Ուրին» եւ «Քոյր եմ նազելին», Կոմիտասի «Քէլէ, քէլէ»ն:

Կիրակ Սաքըզեան ուրիշ անգամներ ալ ձայնասփիւռէն երգած ըլլալով ծանօթ է գաղթահայ ձայնասփիւռի ունկնդիրներուն: Այս էջերուն մէջ քանիցս ներկայացուցած ենք իր թենորի իրական արժէքները :

Մ. Մանուկեան

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՎԱԼԱՆՍ.— Յունիս 27ին մեր գաղութը դժբախտութիւնը ունեցաւ կորսնցնելու համեստ ընտանիքի հայր մը, Պ. Բարսեղ Աւագեան, բնիկ Կեսարացի, 52 տարեկան: Շուրջ 4 ամիսէ ի վեր անդարմանելի հիւանդութենէ մը տառապեցաւ եւ բժշկական բոլոր խնամքները անօգուտ եղան: Իր փափաքով հիւանդանոցէն տուն փոխադրուեցաւ եւ երկու օր վերջը աչքերը փակեց յաւիտենապէս :

Բարսեղ Աւագեան մեզմէ շատերուն նման թրքական բոլոր բռնութիւնները կրելէ վերջ, կը յաջողի պրծիլ սպանդէն դուրս: Մօտ 14 տարի էր որ Վալանս հաստատուած էր եւ իր աշխատութեամբ կրցած էր համեստ բնակարանի մը տէր ըլլալ: Հանգուցեալը իր բնաւորութեամբ սիրուած էր բոլորէն: Կուսակցական չէր, բայց շատ կը հետաքրքրուէր ազգային շարժումներով, եւ իր լուման չէր զլանար բոլոր այն կազմակերպութիւններու որոնք ազգային աշխատանքներու կը ծառայեն, օրինակ Հայ Կ. Խաչ, Համազգային: Այս վերջինին անդամ ալ էր:

Երբեմն կատակով կ'ըսէինք.— Բարսեղ աղբար, քեզ կուսակցական պիտի մկրտենք: Կը պատասխանէր.

— Երանի թէ երիտասարդ ըլլայի եւ ձեզի պէս աշխատէի ազգիս եւ հայրենիքիս համար, բայց մի մոռնաք որ ես ալ իմ բաժինս տուած եմ, չորս տղայ պատրաստած եմ, որոնք թէ իրենց եւ թէ իմ պարտականութիւնս պիտի կատարեն:

Հանգիստ ոսկորներուդ, դժբախտ Բարսեղ :

Ն. Թ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական շրջանային գործադիր մարմինը անհրաժեշտ կը համարի անգամ մը եւս ազգային մարմիններու եւ կազմակերպութիւններուն հաղորդել թէ, համաձայն միութեան ընդգրկած երկարամեայ որոշումներուն, իր սկաուտները կը մասնակցին բոլոր ազգային տօներուն եւ մշակութային կամ այլ յայտագրերուն, պայմանաւ որ կազմակերպիչները բարի ըլլան գէթ 15 օր առաջ պաշտօնապէս հրաւիրել իւրաքանչիւր շրջանի խումբերը :

Փարիզի եւ շրջակայքի համար պէտք է գրել Պ. Սերոբ Սերոբեանի, ենթաշրջանի սկաուտ պետ, 1, Route de St. Denis, Deuil (S. et O.):

Ի դիմաց Ս. Գ. Մ.ի

Վազգէն Անդրէասեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՀՈԳԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

«Յուսաբեր» դառն խորհրդածութիւններ կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 Յունիս).

— «Փոքրագոյն բառը կը գործածենք. «հոգ»երէն կը խօսինք, երբ հայ կեանքը, վերջերս մանաւանդ, ողբերգութեանց շարք մը, պիրկ շղթայ մը դարձած է, հայրենիքէն մինչեւ գաղութները:

Մեր կեանքն ու պատմութիւնը յաճախ եղած են ալեկոծ, մութ ու տագնապալից. բայց քիչ անգամ Հայը, իբրեւ հաւաքականութիւն, այնքան ակար եւ անզօր, այնքան ջլատուած եղած է, որքան այսօր է: Քիչ անգամ այնքան անտէր ու անճարակ, որքան մեր օրերուն է:

Աննկարագրելի, անհուն ողբերգութիւններ եղան մեր փոքրիկ հայրենիքին մէջ. եղեռնագործութիւններ՝ որոնց զոհ գացին Հայաստանի պետական ղեկավարներն ու գործիչները. մտաւորական շարժման գլխաւոր ու տաղանդաւոր ներկայացուցիչները. եւ, ի վերջոյ, իբրեւ արիւնոտ թագ ու պսակ այս բոլորին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Եղան այս բոլորը, բազմաթիւ այլ աւերածութեանց ու ոճիրներու հետ, բայց մենք ոչինչ գիտցանք. եւ դեռ ոչինչ գիտենք, բացի հատ ու կտոր տեղեկութիւններէ :

Գիտենք միայն, բոլորս, այսինքն՝ բոլո՛ր Հայերը. չէզոքն ալ, դաշնակցականն ալ եւ մինչեւ իսկ... ռամկավարն ալ թէ Խ. Հայաստանի ընտրանին ջարդուած է ճիշդ այնպէս ինչպէս ջարդուեցաւ անոր մէկ ուրիշ հատուածը ասկէ առաջ՝ 1915ին, Թուրքին կողմէ :

Վերջին ամենամեծագոյն զոհը՝ որ նահատակ կոչուեցաւ, Էջմիածնի Կաթողիկոսն եղաւ, որուն մահուան գոյժը հաղորդուեցաւ, իբրեւ «կաթուածի» արդիւնք: Մէկ հեռագիր եւ մէկ պատճառաբանութիւն: Կարճ ու կըտրուկ:

Ու անկէց ասդին՝ չարաշուք լռութիւն:

Կողմնակի, անպաշտօն տեղեկութիւններ, յետագային, եկան պատմելու եղերական վախճանը Կաթողիկոսին, որ առաջին զոհերուն շարքը կը մտնէր, իբրեւ արիւնոտ մէկ օղակը երկար շղթային:

Արդ, ի՞նչ եղաւ դիրքը գաղութային պաշտօնական կարգ մը շրջանակներու եւ մասնաւորաբար այսպէս կոչուած «կազմակերպուած» խաւերու, որոնք Հայաստանեան ծաղրանկարը ունին իրենց ճակտին:

Փոխանակ սուգելու, փոխանակ լոյս ու յստակութիւն փնտռելու, ի յառաջագոյնէ ուրացան ոճրային իրականութիւնը եւ հաւատացին Երեւանի առաջին ու վերջին պաշտօնական հաղորդագրութեան միայն:

Անոնք չհաւատացին ասկէ առաջ, զոհերու երկար շարքին ալ, հերքեցին ամիսներ կամ լռեցին, մինչեւ որ իրենցմէ մէկը, «վստահելի մտաւորական» մը, եկաւ վկայելու արիւնոտ իրականութիւնը:

Երկրորդ վկայ մը չէ եկած դեռ, ու հակադաշնակցական մամուլն ու շրջանակները ոչ միայն կ'ուրանան, այլեւ անպատիւ պայքար բացած են ճիշդ հակառակը ըսելու եւ պնդելու, ինչ որ ըսուած է ու կ'ըսուի դաշնակցական մամուլին մէջ: Հակառակորդ շրջանակները իրարու հետ մրցումի ելած են «հակասութիւն» մը աւելի գտնելու եւ հինէն նորէն «փաստ» մը աւելի յիշելու համար Դաշնակցութեան անցեալէն, պարզապէս վարկաբեկելու դիտումով: Բանի մը կը ծառայե՞ն այս «ճշդում»ները, «ուրացում»ները, վարկաբեկիչ եւ չինծու «յուշ»երը. կը հերքե՞ն որեւէ կերպով Կաթողիկոսի սպանութեան պարագան. կը հաստատե՞ն Կաթողիկոսի բնական մահը: Ոչ մէկը եւ ոչ ալ միւսը :

Բայց, բան մը կ'ընեն. կը թունաւորե՛ն մթնոլորտը:

Ջանք չկայ իրականութիւնը երեւան հանելու մասին, կացութիւնը պարզաբանելու համար: Բայց կայ ամէն ջանք՝ իրականութենէն խուսափելու եւ աղմուկի, զրպարտութեանց, չարախօսութեանց ու խայտառակ հայհոյութեանց տակ թաղելու զայն:

Փոխանակ ճշմարտութեան հասնիլ աշխատելու, հազար հէքիաթներով, կը ջանան ծածկել զայն հասարակութեան աչքէն: Պետական ու քաղաքական գործիչներու կոտորածը՝ «անձնական» քինախնդրութեանց կը վերագրեն. մտաւորականներու ջարդը՝ Նախանձի ու անհատական էնթրիկներու. Կաթողիկոսի՞նը— ճշդում»նե՛ր կը քշեն մէջտեղ. այսինքն՝ ջախջախին եռեւէն կը վազեն, երբ ջաղացքը ջուրն է տարեր...»:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՄՐԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՓԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Հակառակ այն խիստ արգելքին որ գոյութիւն ունի Իտալիոյ մէջ՝ երկրի պաշտպանութեան վերաբերող խնդիրներու մասին, դիւրաւ կը հասկցուի թէ Լէրոս կղզին, զոր Իտալիա գրաւեց Լիբիայի կռիւէն վերջ, վերածուած է ծովային ու օդային առաջնակարգ ամրութեան մը: Կ'ըսուի թէ կղզին աւելի լաւ ամրացած է քան Մալթան որ Ճիպրալթարէն վերջ երկրորդ կուգար :

Լէրոսը իր տեսակին մէջ առաջին ռազմագիտական կեդրոն մըն է: Միայն 330 մղոն հեռու է Կիպրոսէն եւ 500 մղոն՝ Հայֆայէն,— ծայրը՝ Իրաքէն եկող քարիւղի խողովակին: Իսկ Փորթ Սայիտէն՝ 510 մղոն հեռու է: Այս տարածութիւնները ոչինչ են ժամանակակից օդանաւորդութեան համար եւ համեմատաբար շատ կարճ՝ զինուորական սրընթաց նաւերուն համար :

Ըստ անգլեւիտալական համաձայնութեան, երկու կողմերն ալ պարտաւոր են տեղեկութիւններ տալ իրենց այս կամ այն ծովային խարիսխի նոր կառուցումներուն համար: Բայց, մինչ Լէրոսը այլեւս կատարեալ ամրոց մըն է դարձած, գրեթէ ոչինչ կատարուած է, այդ ուղղութեամբ, Կիպրոսի մէջ, որ անգլիական միակ խարիսխն է արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Իտալական վիճակագրութիւն մը պերճախօս տեղեկութիւններ կը հաղորդէ: 1933էն ասդին այդ կղզիին բնակչութիւնը 6429էն բարձրացած է 13657ի: Կղզիին արտածումը զգալապէս նուազած է: Երկոտասան կղզիներուն պատկանող միւս կղզիներուն արտածումները ընդհակառակն աւելցած են: Ասիկա ցոյց կուտայ որ վերջին երկու տարուան ընթացքին Լէրոս դարձած է ուժեղ պահակադունդով ամրոց մը եւ տեղական արտադրութիւնները կը գործածուին զինուորական նպատակներու՝ տեղւոյն վրայ:

Միւս կողմէ, Լէրոս զինուորական հրամանատարութիւնը, ըստ իտալական վիճակագրութեան, սկսած է մեծ քանակութեամբ ապսպրանքներ ընել : 1935ին՝ 133.000լիրէն 500.000 լիրի բարձրացած է: Այս գումարէն դուրս կը մնան ապսպրուած մետաղները, զէնքերը, փամփուշտները, գնդացիրները են., որոնք ուղղակի պատերազմական նախարարութեան կողմէ կը ղրկուին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Խելառ մոլին լաւ եզ կ'ըլլայ :
** Խենթն է գացեր հարսենց տունը, աս լաւ է ըսեր՝ քանց մեր տուն :
** Խօսքը բերնէ բերան՝ կ'ըլլայ գերան... :
** Խելքը ուժէն աւելի զօրաւոր է:
** Խենթը գինովէն վախցեր է :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԾՈՒ (գիւղացիական արտասանութիւններ): Գրեց՝ Օ. Զարմունի : Տպ. Սոֆիա, 1938: Գին 3 Ֆրանք: Հասցէ.— O. Zarmouni, Ecole Arménienne, Roussé (Bulgarie):

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ հազ ու արիւնաթերութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան :

ԴԻՄԵԼ ՏՕՔԹ. ՃԵՆՈՐ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18: Tél. Tru. 83—87

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐՄԷՆՆԵՐԸ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ

Սկսեր էինք անճանաչելի դառնալ, օրը չէին մթներ. կը թուէր թէ արդէն շատոնց մենք զրկուած էինք մեր հոյշ երդիքներէն, մեր հանգստաւէտ տուներէն: Հիմա կեանքը դարձեր էր չարչարանք մը անիմաստ:

Վեցերորդ իրիկունն էր. ալ մօտեցած էինք Տէր Զօրին. մխիթարական այս մտածումը: Հոն պիտի գտնէր պանդոկի մը մութ անկիւնը: Երջանիկ երդիքի մը ծածկին տակ պիտի ազատէինք այս բացօթեայ անապատութենէն: Երիտասարդները կ'երգէին, կը կատակէին: Շատ չէր մնացած, անապատը վերջ կը գտնէր, երբ գիշեր վերջը քաղաք կը հասնէինք: Մեր տպաւորութիւնը ազդած ուղտապաններուն ալ: Անոնք ըսին աւելի արագացնել ուղտերը, սակաւակեր եւ համբերատար կենդանիները, որ «անապատի նաւ» կը կոչուէին: Ամէն իրիկուն մէյ մէկ անդ խմոր կուտային անոնց, եւ ցերեկուան մէջ ճամբուն վրայ ինչ որ գտնէին կը գոհանային: Հիմա ալ չէինք վախնար ուղտերէն, ամէն ձեւով կրնայինք նստիլ, արդէն չամիչի եւ թուզի բեռները լայն տեղ մը կը շինէին կենդանիներու մէջքին վրայ, մէկ երկու հոգի տեղաւորուելու : Տակաւին իջեւան չէինք ըրած, երբ հեռուն երեւոյթ մը մինչեւ այդ օրը նըմանը չտեսնուած, գրաւեց մեր աչքերը,— ճերմակ լեռնակոյտեր, մեծ, պզտիկ, աւելի մեծ, աւելի պզտիկ, շարան շարան, ցիր ու ցան տարածուած էին անապատի հարթ մակերեսին վրայ, ճերմակ ճերմակ ձիւնի պէս: Հետզհետէ յառաջանալով աւելի յստակօրէն ճշդուեցան բլուրին կոյտերը, մեծերը հսկայացան, պզտիկները մեծցան, եւ որքան շատ էին...

Կամաց կամաց իրիկունը իջաւ, անապատը վերջալոյսի գեղեցկութիւն չունի, հոն արեւը կը կորսուի, հոն չկայ հորիզոններու ծոցը: Հազար գոյներու խաղը, հազար նազերու պչրանքը մեր հայրենի արեւին, որ ոսկի երիզներով, կարմիր կապոյտ նարնջագոյն ներկերով օծուն կը թաղուի վերջալոյսի գգուանքներուն մէջ հեքեաթի դիցուհիի մը պէս: Անապատը զուրկ է բնութեան անճառելի այս պահերէն, հոն տարերային է ամէն ինչ, վայրի, քինախնդիր:

Ուղտերէն վար իջանք, գետին մօտ, տաք գետնին վրայ նստանք: Ո՛րչափ յոգնած էինք: Հիմա ճերմակ լեռնակոյտերը մեր առջեւն էին. սրտի ուժգին ճմլումով մը իրարու երես նայեցանք: Լուռ էինք:

Այն ատեն ուղտապաններուն ամէնէն տարիքոտը, որ գորշ մօրուք մը ունէր խառն ու խուռն կուրծքին վրայ ինկած, մեզի մօտեցաւ, հանդիսաւոր շարժուձեւով մը վերցուց ձեռքերը, ճերմակ կոյտերը ցուցնելով ըսաւ.

— Էրմէնններուն ոսկորները:

Այո, մենք տեսանք գանկեր, ծնօտներ, բազուկներ, ողնայարներ, ազդրեր, ծունկեր, լեռնակոյտեր կազմած էին անապատի հարթ ու անծայրածիր մակերեսին վրայ. ճերմա՛կ ճերմա՛կ, ձիւնի պէս, լոյսի պէս...:

Մեր չշմած նայուածքները գետին ինկան, եւ հոն փուշերու վրայ փաթթուած տեսանք մազի խուրձեր, երկա՛ր երկա՛ր, սեւ մազեր, խարտեաշ մազեր, ճերմակ մազեր, փունջ փունջ իրարու կապուած մազեր, եւ հիւսուած մազեր, երկա՛ր երկա՛ր:

... Մութը իջաւ: Լուսնակ չկար : Անապատի գիշերը աստղերով ալ կը լուսաւորուի: Մեր մօտէն կը գալարուէր, կը ճգնէր, կը տուայտէր Խապուրը, դաժան, պղտոր ու դաւադիր գետը անապատին:

Մենք ծունկի եկանք մեծով պզտիկով, այդ ահաւոր գերեզմաննոցին մէջ, մեր հարազատ մեռելներուն քովիկը: Համբուրեցինք հողը ուր թափած էր մեր ցեղին արիւնը, մեր յոգնած ու սգակիր գլուխները հանգչեցուցինք մազի խուրձերով փաթթըւած փուշերուն մէջ...

Եւ իմաստուն գանկերը Արմէններուն, մարմին առին, լեզու ելան ու խօսեցան:

Պատմեցին անպատմելի զարհուրանքը ոճիրին, ահռելի օրհասը մեր կորիճներուն, քստմնելի ըկումները մեր քոյրերուն, աներեւակայելի խոշտանգումը ծերերուն ու մանուկներուն...

Քիչ անդին, կը հառաչէր, կը հեծկլտար, կը հոնդար Խապուրը— դաժան, տղմոտ ու դաւադիր գետը անապատին, ան իր մածուցիկ ծանծաղուտներուն տակ ծածկեր էր ոճրային ցեղի մը անքաւելի ոճիրը եւ արդար արիւնը հազար հազար զոհերուն...

X

Տէր Զօրի առջեւ երկու ճիւղի կը բաժնուի Եփրատը հոյակապ կամուրջներով: Հաճոյատեսիլ ովասիսն է ան անապատի ամայի սրտին վրայ: Քանի մը ուռիներ կ'եզերեն գետը, որ կը սահի խորունկ, խուլ, ամեհի: Հոս տաքը աւելի հեղձուցիչ է եւ մժեղները աւելի խայթող: Եւրոպական շէնքեր կը գրաւեն քաղաքին ճակատը, ֆրանսական դրօշներ կը տեսնուին: Երթեւեկ, բարձրաստիճան զինուորականներ ֆրանսական համազգեստով, նաեւ պարզ զինուորներ, Ափրիկեցիներ, Փէաւոր Սուրիացիներ, եւ տեղացիներ մեծամասնութեամբ, բոլորը իրենց տարազներով:

Առաջին կամուրջին մօտ գտնուած քննիչ ոստիկանատան մէջ հարցաքննութենէ մը անցուցին մեզ, հատիկ հատիկ, միեւնոյն պաշտօնական ձեւակերպութիւնները Ահսիճայի նման:

Քաղաքամէջը տուները հին էին եւ խարխուլ. կէսօրուան տաքութիւնը կ'այրէր, երբ կը փնտռէինք հանգիստ ու յարմար պանդոկ մը: Արաբերէն լեզուի վանկերը մեր ականջին կը զարնուէին անսովոր շեշտերով: Արեւին տակ ամէն բան դեղին կ'երեւէր, հողը բարակ դեղին փոշի մը, որ կ'ելլէր մեր հագուստներուն, գլխուն, դէմքին վրայ. այնքան չոր էր եւ երաշտ: Տէր Զօրցի կիները ջուրը կ'առնեն Եփրատէն, խոշոր թիթեղներով, եւ կը զետեղեն ուղղակի իրենց գլխուն վրայ, եւ այնպէս անվախ կը քալեն: Բոլորին աչքերը հիւանդոտ էին եւ թերեւս այս էր պատճառը, ինչպէս նաեւ կլիման:

Հայ ընտանիք մը գտանք Տէր Զօրի մէջ, շատ սիրով իրենց տունը ընդունեցին մեզ եւ հոն երեք օր հանգիստ առինք:

Պարապ տեղը յուսացինք որ պիտի կրնայինք ինքնաշարժով անցնիլ Տէր-Զօրի անապատը: Հոս ալ հազուադէպ էր պատեհութիւնը: Որքա՛ն անբախտ էինք:

(4)

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

լիս 3ի խմբագրականին մէջ պարզելով համաձայնութեան տրամադրութիւն-ները, կը գրէ ·

— « Պայմանագիրը կ՚ընդունի թէ Սանճաքին ներկայ խռովեալ կացու-թիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէ կարգ մը զգուշական միջոցներ ձեռք առնել ։ Հետեւաբար պէտք եղաւ ճշդել յաւելուածական զօրքին թիւը,— 2500ական հոգի — ինչպէս եւ սահմանել Թրքական զօրքին կայանը ։ Եղածը պարզապէս այլաբանական գործակցութիւն մըն է, ճապէս առժամեայ եւ սահմանափակ ։ Համաձայնութիւն գոյացած է թէ այս Թուրք զօրքը պարզապէս բարեկամ երկ-րի մը մէջ հաստատուած կ՚ըլլայ, թէ ան որ եւ է մասնակցութիւն պիտի չու-նենայ Ֆրանսական զօրքին ընդհանուր պատասխանատուութեանց մէջ որոնք միայն անոր կը վերաբերին, թէ Թուրք զօրքին ներկայութիւնը կարգ մը ստուարթիւ Թրքական շրջաններու մէջ՝ չի կրնար որ եւ է սահմանափա-կում, որ եւ է անդամատում յառաջ բերել Ֆրանսայի հոգատարութեան մէջ ։ Որ եւ է երկդիմութիւն կարելի չէ այս մասին» ։

*** «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի կիրակի օրուան թիւին մէջ, Պ. Ժ. Տէլէպէք խըս-տօրէն կը քննադատէ կնքուած համաձայնութիւնը, «խարէութեանց սակար-կութիւն մը» կոչելով զայն եւ հեգնելով Թրքական զինակցութիւնը ։ Ցաջոր-դով՝ ամբողջական թարգմանութիւնը ։

ՄԻԿՈՅԵԱՆ ՉԵԿԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՞ Կ՚ԸԼԼԱՅ

« Մաթէն » շռնդալից տեղեկութիւններ հրատարակած էր կիրակի օր, հե-տեւեալ խորագիրներուն տակ.— « Խորհրդային կազմալուծման առսկալի ծա-ւալումները.— Պլիւխէր կը հետապնդէ Վորոշիլովը.— Միկոյեան կը սպառ-նայ Եժովի» ։

Թերթը պատմելով Ծայր. Արեւելքի Չեկայի նախագահին՝ Լուշկովի փա-խուստը դէպի Մանչուրիա, ընկերակցութեամբ երկու զօրավարներու, կը պատմէ թէ պայքարը կը սաստկանայ մարաջախտ Պլիւխէրի եւ Վորոշիլովի միջեւ, նոյն ինքն Սթալինի հաւանութեամբ, ինչպէս եւ Միկոյեանի եւ Եժովի միջեւ ։ 1938 փետրուարին, Լուշքով Մոսկուայէն ղրկած էր գաղտնի տեղեկա-գիր մը, որ կրնար վտանգել Պլիւխէրը ։ Մարաջախտը Մոսկուա կանչուեցաւ, բայց եւ այնպէս կրցաւ օձիքը ազատել, հակառակ այնքան յոռետես գուշա-կութեանց, ինչպէս եղած էր Թուխաչեւսկիի դնդակահարութեան ատեն ։ Ցե-տոյ Ծայր. Արեւելք վերադառնալով, մարաջախտը շարունակեց նոր դաւեր սարքել, բայց փոխանակ իր զինակից Միկոյեանի պէս ուղղակի Եժովի վրայ յարձակելու, կողմնակի խաղեր սարքեց, ջախջախիչ թղթածրար մը կազմեց Լուշքովի դէմ եւ ապստամբութիւն մը վերագրեց անոր, Ծայր. Արեւելքի եւ Մոսկուայի մէջ ։ Լուշքով Մոսկուա կանչուած էր յուլիս 5ին, մասնակցե-լու համար զինուորական խորհրդակցութեան մը, բայց կռահելով գլխուն գա-լիքը, նախընտրեց փախչիլ ։ Խորհրդային թերթերը հերքեցին փախուստի լու-րը, բայց Լուշքով ինք պաշտօնապէս հաստատեց ճափոնական կառավարու-թեան միջոցաւ ։

Թերթը ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ յիշելով, կ՚եզրակացնէ թէ Պլիւ-խէր այսպէս փրկած ըլլալով Սթալինը եւ իր իշխանութիւնը, վճռական յաղ-թանակ մը տարաւ մարաջախտ Վորոշիլովի վրայ ։ Իր կարծիքով խախտած է նաեւ Եժովի դիրքը եւ կը սպասուի որ իբրեւ Չեկայի նախագահ իրեն յաջոր-դէ «Հայ մը, Անաստաս Միկոյեան, ծնած Ռոստով եւ անդամ Քաղաքական Բիւրոյին ։ Այս նորեկը միշտ մաս կազմած է Սթալինեան խմբակին եւ տա-կաւին կը վայելէ դիկտատորային վստահութիւնը » ։

*** Սուլթան Սէյխապայեւ, Ուզպէկիստանի նախորդ վարչապետը, «Ուզ-պէկ ժողովուրդին եւ ամբողջ խորհրդային ժողովուրդին թշնամի» հռչակուե-ցաւ խորհրդային մամուլին մէջ ։ Ամբաստանեալը յաջորդն էր նախկին վար-չապետ Խոճայեւի, որ գնդակահարուեցաւ Պուխարինի հետ ։ Ժողովուրդի թըշ-նամի հռչակուած է նաեւ հողագործական գործավարը, Այամէտով ։

*** Կ՚ըսուի թէ փախստական զօրավարը Լուշքով զինուորական կարեւոր գաղտնիքներ յանձնած է ճափոնական իշխանութեանց ։

Պատերազմի սղձաւանջը եւ Անգլիա

Անգլիոյ վարչապետը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ շաբաթ օր, միջազգային կացութեան մասին ։ Այս առթիւ նկարագրելով պատերազմի սարսափները՝ Չինաստանի եւ Սպանիոյ մէջ, յայտարարեց ·

— « Անգլիա եւ իր զինակիցները քսան տարիէ ի վեր կ՚ըսեն թէ պատե-րազմը չահեցան ։ Մենք կռուեցանք պահպանելու համար այս ազատ ժողովր-դապետութիւնը օտար տիրապետութեան դէմ եւ բարեկարգութիւնն ու օրէնքը հաստատելու համար բանի ուժին տեղ ։ Անշուշտ յաջողեցանք պահպանել մեր ազատութիւնը, եւ եթէ անգամ մը եւս վտանգուի այդ ազատութիւնը, եւ եթէ վստահ ըլլանք թէ պատերազմը միակ միջոցն է զայն պաշտպանելու, նորէն պիտի կռուինք ։ Բայց, ի՞նչ վտանգներ կը ներկայացնէ բանի ուժի գործածու-թիւնը ։ Մեծն Բրիտանիա եւ Իրլանտա երկուքուկէս միլիոն սպանեալ կամ վի-րաւոր ունեցան մեծ պատերազմին մէջ. աշխարհը, բարեկամ թէ թշնամի, 21 միլիոն կորուստ ունեցաւ, 7 միլիոն սպանեալ եւ աւելի քան 13 միլիոն վի-րաւոր ։ Իմ առաջին պարտականութիւնս է կարելին փորձել, որպէսզի Եւրո-պան չտեսնէ մեծ պատերազմին կրկնութիւնը » ։

Ցետոյ պաշտպանելով ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը Սպա-նիոյ մէջ, Պ. Չէմպըրլէն բացատրեց թէ կարելի չէ դոց նաւահանգիստներու մէջ պաշտպանել առեւտրական նաւահանգիստները ։ «Եթէ, հակառակ բոլոր ազդարարութեանց, նաւային ընկերութիւնները կը նախընտրեն իրենց փո-խադրանաւերը ղրկել վտանգաւոր ջուրերու մէջ, դրամ շահելու համար, բա-նաւո՞ր է պահանջել որ մենք պատերազմի արհաւիրքին մէջ խրինք, երբ անգ-լիացի ժողովուրդը որ եւ է շահ չունի » ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի բուռն ցնցում մը զգացուեցաւ շա-բաթ իրիկուան դէմ, Պոլսոյ եւ ամբողջ Անատոլուի մէջ ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ տեղաւորման համար սարքուած համա-գումարին առթիւ, որ պիտի բացուի վաղը, 6 յուլիս Էվիանի մէջ, նախաձեռ-նութեամբ Մ. Նահանգներու կառավարութեան, Հրէական գործակալութիւնը ընկոյց մը հրատարակեց, շեշտելով անոր կարեւորութիւնը ։ Գործակալու-թիւնը յիշելով Գերմանիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ կատարուած հալածանք-ները, կ՚առաջարկէ նիւթական միջոցներ ճարել, մեթոտիկ արտագաղթ մը կազմակերպելու համար ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅՈՒԼԻՍ ԷԻ ԹԻՒԸ սպառած ըլլալով, կը խնդրուի մեր գործակալներէն (միայն գործակալներէն) մեզի ղրկել իրենց ա-ւելցած թիւերը, եթէ ունին ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարաշցի Վարդան Գալֆաեան կը փնտռէ իր եղբայրը Հաճի Ցարու-թիւն Գալֆաեան եւ քեռայրը Ցով-հաննէս Տօնապետեան Կէմէրէկցի, ո-րոնք 8 տարի առաջ կը գտնուէին Ֆրանսա, Վիէն ։ Տեղեկացնել Վար-դան Գալֆաեանի Mikropolis, Drama, (Grèce) ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՌՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Դեւակա

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընդհ. ժողովը 7 Յուլիս, Հինգշաբթի, երեկոյ ժամը 8 30ին սովորական հաւաքատեղին ։ Բոլոր ընկերներու ներկա-յութիւնը անհրաժեշտ է ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 6 Յուլիս, Չո-րեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գոսիւէ ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Դ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը» ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

17 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն գիշերուան 11.30

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*

Գեղարուեստական հաճելի անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ ։ Անձրեւի պարագային գոց սրահ ։ Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչու-հիներու կողմէ. Մուտք 5 ֆրանք ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը, եւ կամ Բօրթ տ՚Օրլէանէն օթօպիւս թիւ 128 ։

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան դաշտագնացութիւնը 10 Յուլիս, կիրակի, «Սէն Սիր»ի ծովահայեաց անտառին մէջ ։

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Թէլեանի, 78 a Rue Francis de Pressensé, Մարսէյլ, ամենաուշը մինչեւ 7 Յուլիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 7ը ։ Երթուդարձ շոգեկառքով 7.50 ֆրանք ։

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը — 1, 2, 13, 20, 39 ։ Առաջին առթիւ պէտք ունինք թիւ 39ին ։ Վերադարձ-նողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինող թիւը ։ (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց բարեացակամութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ) ։

ՀԱՅ ԲՈՅԺԻ երեք տարուան հաւաքածոն, առանց պարունակելու պակաս թիւեր, կը ծախուի 50 ֆրանք,— մօտաւորապէս 700 էջնոց հատոր մը ։

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS ։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ Հայ. Բոյժի 45, 46 եւ 47 թիւերը ։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահ-մանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի) ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ
ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74—51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար ։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ ։
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02
ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական հետեւանքներ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերու-թիւններու կազմութիւն եւ լուծում ։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն ։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն ։ Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն ։ Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի ։ Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7 ։
Կ՚ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Ունինք մեծ մթերք անգլիական, թէ անսական եւ չեխոս-լովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կա-նանց տաբերու եւ հագուստներու համար ։ Առաջնակարգ կօշիկ-ներ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ ։ Ունենկրվում գրի մե-քենաներ ։ Չափաւոր գիներ ։
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

ԿԱՐԱՊԵՏ Ց. ԷՍՄԵՐԵԱՆ
Maison E. CHARLES հիմնուած 1869
29 rue Mathis, Métro Crimée
Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60
Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատանիներ եւլն. ։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարե-ղէններու ։ Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով ։
Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհա-րեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը ։
Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն ։

Hommes Dames

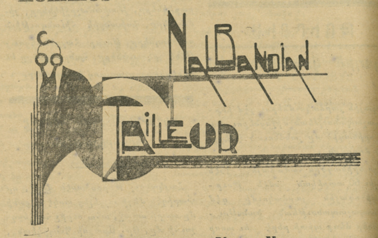

15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ
կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՒՆԻ ՊՕՂՈՍԻ եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco - Oriental սրճարան-ճաշա-րանին մէջ, 3. RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը), Tel. Trudaine 51—80, Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս I. R. R. bis ։ Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ աղանդեր-ներով ։

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստ-ուած ճայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը ։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրէ եւ գիշերները քունը կը խանգարէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան ։ Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անա-րատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատ-ուած է ։
Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille ։

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թելեֆոն Montmartre 69-70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մեր ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14 ։
ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ ։
ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փարձով) սկսեալ 350—450 ֆր.էն ։ Նուէր կը տրուի մեկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ ։ 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, գարնան յատուկ, արժէքաւոր ժաշտակ վզնոց մը ։ Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրօնով ։ Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերէնով չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով ։
Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒԼԻՍ — MERCREDI 6 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3775 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՍԱԼՔՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԴԱՍԵՐԸ

Ո՛րքան իմաստալից է Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին դասալքութիւնը՝ Սանճաքի եւ առ հասարակ Սուրիոյ նոր տագնապին առթիւ :

Իմաստալից՝ քանի մը տեսակէտներով:

Ինչպէս հաղորդեցինք երէկ, Ցանձնաժողովը ընդունած է այն տեսակէտը թէ «իրաւասու չէ միջամուխ ըլլալու Սանճաքի խնդրին կարգադրութենէն ի վեր ստեղծուած կացութեան»: Հետեւաբար, «Սանճաքի եւ Սուրիոյ հայութեան կը պատկանի տեղական պահանջներուն համաձայն պատշաճը տնօրինել»:

Փորձենք վերլուծել այս մանուածապատ նախադասութեան իմաստը :

Անշուշտ յանձնաժողովը պետութիւն մը կամ հոգատար իշխանութեան մէկ օրկանը չէ, որպէսզի կարենայ միջամտել քաղաքական բանակցութեանց, փոխել կնքուած համաձայնութիւնները եւ հայկական տեսակէտներ կցել անոնց :

Ծիծաղելի պիտի ըլլար այդպիսի յաւակնութիւն մը: Եւ մենք այդ չէր որ կը սպասէինք ոչ այս քառակուսի յանձնաժողովէն, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է հայկական օրկանէ :

Բայց, որո՞ւ հարցուցին, ուրկէ՞ սորվեցան թէ իրաւասու չենք նաեւ քննելու «Սանճաքի խնդրին կարգադրութենէն ի վեր ստեղծուած կացութեան» հետեւանքները :

Ո՞ր ապուշը թելադրեց մատը մոխիրը չթաթխել, եւ ձգել որ տագնապահար, բուն բառով՝ խուճապահար ժողովուրդը ինք իր գլխուն ճարը նայի :

Բարեհաճեցէք աչքի առջեւ բերել «ստեղծուած կացութեան» զանազան ծալքերը.—

1. Ժողովուրդը մտահոգութեան մատնուած է եւ կը գաղթէ, տուն–տեղ կը ծախէ եւ կը հեռանայ, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն :

2. Այդ նոյն մտահոգութեան հետեւանքով, զանազան տարրեր, բարեմիտ կամ բթամիտ, կը խորհին պատուիրակութիւն մը ղրկել Ենկիւրի, անոր բարեհաճութիւնը շահելու համար :

3. Օգտուելով ստեղծուած հոգեբանական վիճակէն, Պոլսոյ մէջ ալ ափ մը չոչորթներ իրար անցեր են, «հայկական» պատուիրակութիւն մը ղրկելու համար Սանճաք :

4. Հոգատար իշխանութեան ներկայացուցիչը, հրամանատար Քոլէ, աջ-ձախ ինկած է, ժողովուրդին յուզումը հանդարտեցնելու, յաճախ ալ իր կամքը պարտադրելու համար :

5. Անոնք որ քիչ-շատ աչքի կը զարնէին եւ տարիներէ ի վեր դեր կը կատարէին Սանճաքին մէջ, հեռացած կամ հեռացուած են, եւ կրակին մէջ կը մնան առաջնորդ, վարդապետ, գիւղապետ կամ աղաներ :

6. Արաբները, շատ աւելի յուսախաբ, ուշադրութեամբ կը հետեւին մեր քայլերուն, մինչեւ անգամ խօսքերուն :

7. Բուն Սուրիոյ մէջ, իբրեւ գերագոյն իշխանութիւն, ունինք ծերունի կաթողիկոս մը, նոյնքան ծեր փոխանորդով մը, դարձեալ եպիսկոպոսներ ու վարդապետներ, որոնք միայն աղերսելու, յորդորելու, աղօթելու պաշտօն ունին :

8. Տնտեսական տագնապը խսկապէս որ շատ վրդովիչ համեմատութիւններ կը ներկայացնէ, թէ «ստեղծուած կացութեան» եւ թէ Թրքական չարակամութեան հետեւանքով :

Դեռ ուրիշ պարագաներ ալ կրնայինք յիշել: Բայց կը բաւէ : Լման խօսքը տանիքէն չեն պոռար :

Արդ, այս հոգերը ամէնը մէկ, եւ կամ անոնց մէկ մասը որ եւ է պարտականութիւն եւ պատասխանատուութիւն չե՞ն դներ մեր վրայ: Ոչ միայն Փարիզի, այլեւ բոլոր գաղութներուն վրայ: (Մի մոռնաք որ «Գաղթականաց»ը միեւնոյն ատեն «կեդրոնական» է, ընդհանրակա՛ն...) :

Օրինակ, ի՞նչ է Փարիզի տեսակէտը,— Սանճաքի ժողովուրդը պէ՞տք է որ գաղթէ, դառնայ նորէն ցիրուցան, այս անգամ անդարձ :

Եւ կամ, նոյն Փարիզը եւ առ հասարակ մեր գաղութները համաձա՞յն են որ հայկական պատուիրակութիւն մը երթայ Ենկիւրի, իր երախտագիտութիւնն ու հաւատարմութիւնը մատուցանելու համար Աթաթիւրքի բարեխնամ կառավարութեան ...

Ասո՞նք ալ «իրաւասութեան» խնդիրներ են: Եւ եթէ մենք չենք բուն իրաւասուն, այս հարցերուն մէջ, հապա ո՞վ է,— Սանճաքին կուսակա՞լը, հրամանատարը Քոլէ՞ն թէ Կիլիկիոյ ծերունի կաթողիկոսը, որ բարեմտօրէն կը հաւատայ թէ Փարիզի մէջ ալ գլուխներ կան :

Ըսինք թէ իմաստալից է Գաղթ. Ցանձնաժողովին դասալքութիւնը, եւ քանի մը տեսակէտներով :

Առաջինը հասկցաք անշուշտ,— իր անգիտակցութիւնը : Անկարողութիւն՝ ըմբռնելու կացութեան պահանջները, եւ անհոգութիւն, ծուլութիւն: Պարզապէս բանկային հոգեբանութիւն,— քանի մը փշրանք նետենք եւ մեր օձիքը ազատենք :

Իմացէք երկրորդ «իմաստալից» պարագան ալ,— այս մարդիկը իրենք ալ խաչ քաշած են իրենց վրայ: Եւ ահաւասիկ հրապարակաւ ալ կ'ըսեն թէ բանկայէն դուրս հորիզոն չունին:

Ուրեմն, թող թմրին իրենց թիկնաթոռներուն վրայ, եւ թող ասպարէզ իջնեն այն տարրերը որ թէ խիղճ ու խելք ունին եւ թէ համախմբուելու, գործելու ընդունակութիւն եւ տրամադրութիւն:

Մենք այս ազդանշանն է որ կը հնչեցնենք անընդհատ: Սանճաքին տագնապէն առաջ ալ, ինչպէս այսօր :

Եւ ուրախ ենք որ, գոնէ այս առթիւ, կարգ մը բարենշան շարժումներ կը նշմարուին երիտասարդական ճակատին վրայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Ստորագրուեցաւ Ենկիւրիի մէջ, 10 տարուան համար

Ենկիւրիէն կը հեռագրեն յուլիս 4 թուականով .— Այսօր, արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ ստորագրուեցան այն պաշտօնագիրները որոնց մասին համաձայնութիւն գոյացած էր երէկ: Թուրքիոյ ներկայացուցիչն էր Թ. Ր. Արաս, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ դեսպան Պ. Փոնսօ: Որոշուեցաւ անմիջապէս հրատարակել ստորագրուած թուղթերը,— բարեկամութեան դաշնագիր, հաւաքական յայտարարութիւններ եւ յարակից պայմանագիրներ: Ստորագրութեան ներկայ էր Ենկիւրիի սուրիական ներկայացուցիչը, Պ. Արսլան: Ստորագրութենէն վերջը, Ր. Արաս խօսքը Պ. Փոնսոյի ուղղելով, գոհունակութիւն յայտնեց այս բարեյաջող ելքին համար որ նոր շրջան մը կը բանայ ֆրանքօ-թուրք յարաբերութեանց մէջ: Ցետոյ դառնալով Սուրիոյ ներկայացուցիչին, շեշտեց Թուրքիոյ համակրանքը Սուրիոյ համար :

Պ. Փոնսօ պատասխանելով, յիշեց Մոնթրէօյի համաձայնութիւնը Նեղուցներու մասին, որ նպաստեց ապահովութիւնը ամրապնդելու Միջերկրականի աւազանին մէջ: Ցետոյ համոզում յայտնեց թէ ստորագրուած համաձայնութիւնները փաստահալից բարեկամութիւն մը պիտի հաստատեն Թուրքիոյ, Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ :

Բարեկամութեան դաշնագրին նախաբանը կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ հանրապետութեանց նախագահները, ուզելով ամրապնդել անկեղծ բարեկամութեան կապերը, յօգուտ երկու պետութեանց շահերուն, որոշեցին բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքել :

Դաշնագիրը կը բաղկանայ եօթը յօդուածներէ: Տեւողութիւնն է տասը տարի: Գործադրութիւնը պիտի սկսի վաւերացումներու փոխանակութենէն անմիջապէս վերջը :

Դաշնագրին տրամադրութեամբ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա յանձն կ'առնեն չմտնել քաղաքական կամ տնտեսական որ եւ է կապակցութեան մէջ որ ուղղուած է իրենցմէ մէկուն դէմ: Եթէ կողմերէն մէկը յարձակում կրէ, ընդհարման ամբողջ ընթացքին միւս կողմը որ եւ է օգնութիւն կամ աջակցութիւն պիտի չընծայէ յարձակող պետութեան: Ասկէ զատ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա պիտի խորհրդակցին, ամրապնդելու համար ընդհանուր խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Ուրիշ յօդուածով մը, երկու պետութիւնները կը պահեն նախապէս կնքուած իրաւարարութեան դաշնագիրը, ինչպէս եւ իրենց յանձնառութիւնները՝ Ազգաժողովին հանդէպ:

*** «Լ'Էօվր»ի քաղաքական քրոնիկագիրը խօսելով ստորագրուած դաշնագրի մասին, գիտել կուտայ թէ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը սրտնեղութիւն պատճառած է Հռոմի եւ Պերլինի մէջ: Կարգ մը շրջանակներ կը հաւատան թէ Իտալիոյ արտաքին նախարարը առաջարկած է Եուկոսլաւիոյ վարչապետին՝ զինուորական եւ ծովային ճշմարիտ զինակցութիւն մը կնքել երկու երկիրներուն միջեւ: Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, Եուկոսլաւիոյ վարչապետը մերժեր է այս առաջարկը, թէեւ Կոմս Չիանօ ջանացեր է ապացուցանել թէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիրը ծանրակշիռ պարագայ մըն է Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ համար :

Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ :

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, երկրորդ ընթերցումով ընդունուեցաւ այն օրինագիծը որ կը վաւերացնէ Թուրքիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը եւ որուն համաձայն վեց միլիոն ոսկիի վարկ մը կը բացուի Թուրքիոյ, զէնք եւ ռազմանիւթ գնելու համար Անգլիոյ մէջ : Ասկէ զատ Թուրքիա 16 միլիոն ոսկիի վարկ մը կը ստանայ, հանրօգուտ շինութեանց համար: Աշխատաւորականներն ալ գնահատեցին կնքուած համաձայնութիւնը: Ելմտական նախարարը մեծ գոհունակութեամբ շեշտեց անոնց արժէքը :

Թրքական զօրքը Սանճաք մտաւ

Զինուորական համաձայնութիւնը եւ յարակից պայմանագիրը ստորագրուած ըլլալով, ֆրանքօ-թուրք զինուորական գործակցութիւնը անմիջապէս գործնական ճամբու մէջ մտաւ: Թրքական զօրքը երէկ Սանճաք պիտի մտնէր, տեղաւորուելու համար սահմանուած վայրերուն մէջ: Տեղական թերթերը այլեւս հարթուած կը նկատեն ամէն թիւրիմացութիւն, սիրալիր գործակցութեան նոր շրջան մը աւետելով :

ԵՐԷԿ ԼՈՁԱՆԸ, ԱՅՍՕՐ ՍԱՆՃԱՔԸ

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Թուրքիա մէկ ճակատ, յանուն խաղաղութեան...

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ենկիւրիէն, կիրակի օրուան թուականով .—

Այստեղ շատ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան, որուն զինուորական մասը ստորագրուեցաւ այսօր, Անտիոքի մէջ: Տիրող կարծիքն այն է թէ՝ յաջորդելով անգլօ-թուրք տնտեսական եւ առեւտրական համաձայնութեան (փոխառութիւն), այս համաձայնութիւնը սերտօրէն իրարու կը կապէ Անգլիան, Ֆրանսան եւ Թուրքիան, հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար արեւելեան Միջերկրականի եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Թէեւ ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան դաշնագիրը պիտի ստորագրուի յառաջիկայ սեպտեմբերին, երբ Պ. Ժորժ Պոնէ Ենկիւրի կ'այցելէ, բայց կը կարծուի թէ բոլոր առկախ հարցերը լուծուած են եւ դարաւոր բարեկամութիւնը վերահաստատուած է :

Թրքական ազդեցութեան վերահաստատումը Սանճաքին մէջ կը համարուի դիւանագիտական յաղթանակ մը Թուրքիոյ համար: Այս յաղթանակը միեւնոյն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՃԱՃՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ, ՄԻԱՑԷՔ

Դ.

Եզրակացնենք :

Մարդոց արժէքը մեթրով չէ որ կը չափեն: Կարճն ու երկարը մէկ գին է: Ճիշդ է, եղան իմաստուններ, որ պատմութեան մեծագոյն դէպքերը չափեցին Կղէոպատրայի քթին չափով (Փասքալ), կամ Նափոլէոնի գանկամէջի փոքրիկ գեղձով: Ճիշդ է նոյնպէս, լեռներու վրայ ձիւնհալքի ջուր խմող գիւղացիին ծանօթ կազմախօսութիւնը մեծ դեր կը խաղայ իր ճակատագրին վրայ: Բայց մշակոյթ կոչուած բանը կտա՞ւ է որ արշինով չափէք, եղբարք առուականք :

Կարճ թէ երկար՝ մարդը մարդ է: Եւ արժէք ունի՝ երբ կը ստեղծագործէ: Ուրեմն, իրաւունք ունին ըմբոստանալու Պուտափէշթի գաճաճները :

Ես իրաւունք չեմ տար միայն ... մտքի գաճաճներուն:

Արդարեւ, գոյութիւն ունին մարդիկ, պոյլու-պօսլու կամ կարկին ոտքերով ու խալկին գլուխով, որոնք կը կարծեն իրաւունք ունենալ գաճաճներուն վրայ խնդալու: Բայց չէ՞ որ գաճաճ են իրենք ալ, եթէ ոչ հասակով, գէթ իրենց խելքով: Այս մարդոց վայելած յարգանքը ուրկէ՞ կը բխի սակայն,— մէկ մեթր եօթանասունէ՞ն թէ անկէ որ փեսայ են... Բարձգործականի:

Ունինք գաճաճներու ուրիշ դասակարգ մըն ալ, Լըվանթէն կոչուած,— առանց մօտ աճած կամ զարգացած չէ հայրենասիրութիւնը: Ասոնք մեր պատմութեան ներշնչած զգացումը կը ծախեն «պոնժուռ»ով մը փոխանակուած ժպիտի մը հետ: Ի՛նչքան ալ փորձես, չես կրնար բարձրացնել հայրենասիրութեան ստորինանացոյցը այս մարդոց հոգիին մէջ: Սակայն ուրկէ՛ կը բխի մարդոց վայելած յարգանքը,— պանքան դրած իրենց դրամագլուխէ՞ն թէ անկէ որ ... բանկայ կը նստին՝ իրենց իրենց շուք տալով:

Վերջապէս ի՛նչ գաճաճներ կան հասակաւոր երիտասարդներուն եւ մեծապատիւ մտաւորականներուն մէջ,— անոնք երբեք պիտի չկարենան զգալ մտքի բարձրութեան պարգեւած խոր զգայութիւնը :

Կուգայ ատենը, երբ արշինով վկայուած բոլոր այդ մեծապատիւները պիտի չափուին ... խարազանով :

ԱՐԱՋ

ՆՈՐ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովը յունիս 28ին քուէարկեց ընկերակցութեանց օրէնքը, որ նոր հարուած մը կը կազմէ ոչ-թուրք հասարակութեանց ազգ. կազմակերպութեան համար: Այս առթիւ պատասխանելով երեսփոխան Պերճ Թիւրքէրի (Քէրէսթէճեան), ներքին գործավարը յայտարարեց.

— Այս օրէնքը կը ձգտի պատշաճեցնել Թուրքիոյ մէջ ապրող միւս հասարակութեանց եւ թուրք տարրին պայմանները՝ երկրին կանոններուն : Եւ կատարելապէս հաշտ է հիմնական կազմակերպութեան օրէնքին եւ գոյութիւն ունեցող միւս օրէնքներուն: Աշխարհական եւ ազգայնական ըլլալով հանդերձ, մենք ոչ մէկ յոռի մտադրութիւն եւ կամ նկատում կը տածենք միւս ազգերուն եւ կամ ուրիշ կրօնքէ անհատներու հանդէպ: Ոչ երկիւղ, ոչ ալ մտահոգութիւն կը զգանք: Այս օրէնքը ոչ մէկ գաղտնի նպատակ կը հետապնդէ փոխելու գոյութիւն ունեցող կացութիւնները եւ կամ ընդունուած իրաւունքները: Ուրախ եմ որ Պերճ Թիւրքէր առիթ ընծայեց ինձ յայտնելու այս ճշմարտութիւնը :

Մեր սպասածը միայն օրէնքին յարգանքն է: Իսկ եթէ օրէնքը չյարգեն, օրինական ամէն միջոց ունինք յարգել տալու մեր օրէնքները:

Կրօնականներու գործունէութիւնը պէտք չէ եկեղեցիներուն սահմանը անցնի: Մեր հիմնական սկզբունքն է աշխարհականներու պատկանող գործերը աշխարհականներու յանձնել, ինչպէս բարեգործական հաստատութիւններ, հիւանդանոցներ եւ դպրոցներ: Պետութիւնը պիտի ընծայէ իր օգնութիւնը եւ աջակցութիւնը այս բոլոր հաստատութեանց: Եւ եթէ պարագաները ներեն, պարտք պիտի համարի ինք ստանձնել անոնց ամբողջ նիւթական մատակարարութիւնը: Արդէն օրէնքին մէկ յօդուածին վերջին հատուածը ասիկա ապահովելու համար դրուած ուղեցոյց մըն է:

Պերճ Թիւրքէր.— Կեցցէ՛ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը :

Պաշտօնապէս կը հաստատուի որ Տէրսիմ չէ ինկած

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովի յունիս 29ի նիստին մէջ, վարչապետ Ճէլալ Պայար պարզելով ներքին կացութիւնը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Տէրսիմի մասին.

— «Տէրսիմի համար բարեկարգութեան ծրագիր մը ունինք, զոր կը գործադրենք: Անցեալ տարի զինուորական գործողութիւններ կատարուեցան եւ այս տարի ալ պիտի շարունակուին: Այս տարի անցեալ տարուան բաղդատմամբ այդ շրջանակին մէջ աւելի շատ զինուոր համախմբած ենք: Զանազան վայրերու մէջ ալ կարգ մը ընդհարումներ տեղի ունեցան: Տէրսիմի խնդիր ըսուածը միանգամընդմիշտ վերջացնելու ուրիշ միջոց մըն ալ կը մնայ: Բանակը մօտերս Տէրսիմի շրջանակները ռազմափորձեր պիտի կատարէ: Այս առթիւ բանակը Տէրսիմի համար պարտականութիւններ պիտի ստանձնէ եւ ընդհանուր մաքրագործումով մը այս խնդիրը արմատախիլ պիտի ըլլայ :

Ընկերներ, Տէրսիմցիները գիտէ՞ք ինչ կ'ուզեն: Միջնադարեան մտայնութեամբ մը կ'ուզեն աւարառութիւն ընել, մարդ սպաննել, զէնքով պտտիլ, որոնց մարդ չխառնուի: Հանրապետութիւնը այսպիսի հայրենակիցներ չի ճանչնար: Որքան ատեն որ Տէրսիմցիները ուղղութեան չգան եւ իրենց զէնքերը չյանձնեն, մեր զինուորները հոն պիտի մնան: Մեր ձայնին մէջ գութ եւ ուժ կայ: Իրենց կը մնայ ասոնցմէ մէկը ընտրել »:

Ուրեմն, Տէրսիմ կը դիմադրէ տակաւին, եւ այնքան ուժգին, որ կառավարութիւնը հարկադրուած է բազմապատկել զօրքին թիւը :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած է ծովային գործավարութեան քաղաքական վարիչը, Շապոշնիկով : Ֆէրկանայի (Ուզպէկիստան) զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց երեք հոգի, որոնք անդամ էին գաղտնի կազմակերպութեան մը: Ուրիշ երկու անդամներ դատապարտուեցան 15 տարի, մէկ հոգի 10 տարի, երեք հոգի՝ վեց տարի բանտարկութեան :

ՕԹԹՕ ՊԱՈՒԷՐ, Աւստրիոյ ընկերվարական կուսակցութեան հանրածանօթ ղեկավարը եւ մեծ տեսաբանը, մեռաւ առջի օր, Ֆրանսայի մէջ, սրտի հիւանդութեան հետեւանքով: Ծնած էր 1881ին: Շուտով կը ներկայացնենք իր կեանքն ու գործը:

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Եւրոպական խարդախ դիւանագիտութեան զոհը եղաւ մեր մինուճար հայրենիքը, որուն համար դարերով արիւն թափեցինք: Դարձեալ այդ ըստորին դիւանագիտութեան քաւութեան նախադ հանդիսացաւ մեր «ցանկալի» Կիլիկիան, եւ ահա այսօր այդ լախտի հարուածը կ'իջնէ մեզի բախտակից եւ բարեկամ Խալամ-Արաբին գլխուն, Ալէքսանտրէթի Սանճաքին անջատումով:

Ակնարկ մը՝ այդ շրջանին վրայ:

Ո՞վ չիգիտեր, թէ պատերազմէն առաջ ի՛նչ կ'արժէր Գըրըգ-խանը իբրեւ գիւղակ,— երկու նպարավաճառի հիւղակ-խանութ, մէկ սրճարան եւ մէկ ալ խան (պանդոկ), բոլորն ալ աղիւսէ շինուած և եղէգով ծածկուած:

Իսկ այսօրուան Գըրըգ-Խանը կը համրէ իր մէջ 4—5000 տուն, հինգ եկեղեցիով, դպրոցներով եւ եռուզեռ շուկայովը, բարիք՝ իր շրջակայ ժողովուրդներուն եւ բնակչութեան:

Ալէքսանտրէթ, ըլլալով նաւահանգիստ քաղաք մը, շինուած է փոքր տարածութեամբ հողի մը վրայ, ուր մժեղներ պար կը բռնէին գիշեր ցերեկ, ամառ ձմեռ:

Իսկ այսօր, այդ փոքրիկ սիրուն քաղաքը ընդարձակուած, մեծցած եւ առեւտրի կարեւոր կեդրոնավայր մը դարձած է, շնորհիւ Հայու շինող ձեռքին եւ տաղանդին: Մժեղները անհետացած են եւ բոլորովին այլափոխուած է նախկին վատառողջ կլիման:

Պէյլան՝ ակիզբը, կը կազմէր աւերակոյտ մը, աղտոտ փողոցներով եւ խարխուլ տուներով, բացի քանի մը հարուստներու տուներէն: Այսօր, կը ներկայացնէ ակնահաճոյ տեսարան մը դուրսէն դիտողին աչքերուն, իր մաքուր եւ սպիտակ շէնքերովը եւ դալարագեղ պարտէզներովը:

Սովուգ-Օլուգ, Պէյլանի վրայ, օդասուն եւ ջրառատ վայրը, նախապէս իբրեւ բնակչութիւն կը համրէր տասնեակ մը հայ ընտանիքներ: Ցետ-պատերազմեան շրջանին, առաջնակարգ դիրք մը ստացաւ շնորհիւ իր անմրցելի կլիմային: Կառուցուեցան ամարանոցի յատուկ շէնքեր, ամէն յարմարութիւններով, իբրեւ օդափոխութեան հրաշալի վայր:

Բարձրանանք Անտիոքի շրջանը, նշանաւոր իր հիանալի տեսարանով եւ Որոնդէս գետով: Հոն կը տեսնէք Որոնդէսի վրայ շինուած նոր եւ արդիական խանութներ եւ սրճարաններ: Քաղաքը կը հանդչի դարատափի մը վրայ վեհօրէն: Անտիոք ունի անհամանուն պտուղներ, առողջ օդ եւ լաւ կլիմայ: Նշանաւոր է «Հարպիյէ»ն, Քէսապի ճամբուն վրայ: 4—5 ջրաղաց դարձնելու չափ վճիտ ջուր կը բխի բարձրէն՝ ժայռերու մէջէն եւ գահավիժելով վար կը թափի հարիւր յիսուն մեթրէ աւելի ցած, ջրվէժ մը կազմելով: Հոս ալ շինուած են պանդոկներ զբօսաշրջիկներու համար, ուր կուգան մարդիկ, կը մնան շաբաթներով եւ ամիսներով:

Իջնենք քիչ մըն ալ դէպի արեւելք, Ամըգի ծով դաշտը: Ամըգ նշանաւոր եղած է իր արդիւնաբերութեամբը: Անկէ անցած են Մեծն Աղեքսանդրի բանակները, ուր տակաւին, դարեր վերջ կը մնայ շինուած ճամբան, խոշոր, ողորկ քարերով, տասը մէթր լայնութեամբ: Քարերը իրարու աղուցելու համար գամուած են խոշոր գամեր, որոնք տակաւին կը մնան իրենց տեղերը անեղծ վիճակով, մինչդեռ Փարիզի մէջ անցքին համար գամուած գամերը քիչ ժամանակէն կամ կը մաշին եւ կամ կ'ելլեն իրենց տեղէն:

Ամըգի դաշտը նշանաւոր է իր բարեբերութեամբը: Հոն ոչխարը տարուան մէջ երկու անգամ կը ծնի, երկու անգամ բուրդ կուտայ. հողը նոյնպէս: Լիուլի կը վարձատրէ զինք աշխատող օրհնեալ ձեռքերը: Հոն, Հալէպ-Անտիոք պողոտային 50րդ քիլոմէթրին վրայ կառուցուած է Հայկաշէն գիւղը, մօտաւորապէս 30 ընտանիքէ բաղկացած: Ունի իր բուժարանը, որուն հերթապահ հիւանդապահուհին պետութենէն կը ղըրկուի: 1933ին հիւանդապահուհին էր Պոլսեցի յոյն օրիորդ մը, ղրկուած Պէյրութէն, ազնիւ եւ աշխատասէր աղջիկ, որ իր հայ եղբայրներուն ծառայելու եւ օգտակար ըլլալու համար ձգած իր հանգիստը, հագած գիւղական պարզ պարեգօտը, կը խնամէր գեղին հիւանդները:

Այս վայրին մէջ բլուրի մը վրայ կանգնած է հպարտօրէն գիւղին հայկական դպրոցը:

Տակաւին չխօսեցանք այս գիւղին նախկին վիճակին եւ շինութեան մասին:

Վայրը, ուր կառուցուած է Հայկաշէնը, եղած է դաշտային լքուած վայր մը: Նանսէնեան գրասենեակի Պէյրութի եւ Հալէպի վարչութիւնները, ուղելով հայ ժողովուրդին գէթ մէկ փոքր մասնիկը հողին կապել, հիմը դրին 1928ին այս գիւղին: Բնակիչները առհասարակ Մշեցիներ են: Սկզբնական շրջանին նորահաստատ հայ գիւղացիները բաւական զոհեր տուին, մանաւանդ փոքրիկներէն, որովհետեւ վատառողջ տեղ մըն էր, լեցուն մժեղներով, որոնք վառարաններ էին ջերմի եւ տենդի, իսկ այժմ անհետացած:

Երեք տարի վերջ, 1931ի ամրան երբ Պիթիաս օդափոխութեան երթալու առթիւ անկէ կ'անցնէինք, կեցուցինք մեր ինքնաշարժը եւ այցելութիւն մը տուինք Հայկաշէնին: Հայ գիւղացիները, պարզ, հիւրասէր եւ դիւրահաղորդ, դիմաւորեցին մեզ, պտտցուցին գիւղին ամէն կողմերը, ցոյց տուին այն ջուրը, որ կը բխէր ժայռի մը տակէն, եւ որուն լոյս աշխարհ գալը Հայուն ստեղծագործ յամառութեան արդիւնքն էր եւ բարերար դեր էր կատարած այդ գիւղին համար, ոռոգումի տեսակէտէն: Այցելեցինք երեք տարուան կեանք ունեցող իրենց ծառախիտ պտղատու պարտէզները, որոնց մէջ շրջագայելու համար պարտաւորուած էինք ծռելով քալել: Հոն՝ կը ծաղկէին ամէն տեսակ պտղատու ծառեր, սկսեալ Հայաստանի անուշահամ թութէն մինչեւ դեղձն ու ծիրանին եւ ուրիշ բազմատեսակ պտղատու ծառեր եւ բանջարեղէններու տեսակները: Հայկաշէն Պիթիաս գացողներու ուխտավայրն է:

Հայկաշէնի մօտիկ կը գտնուի Ապտալ-Հիւյիւք (դնչուի բլուր): Ան՝ կարծես քաղաքի մը միջնաբերդն է, բլուրին կողքերն ի վեր կը հանգչի հայ շինականին տնակը, ծաղկած են չորս բոլորը խիտ առ խիտ կանաչութիւններ եւ ծառեր: Վարը, դաշտը, Մարաշցի եկւոր գաղթականին արտն ու արօտն է: Գիւղացին ցանած է ցորեն ու գարի, ոսկեհատիկ հասկերով:

Եւ այսպէս այս շրջանակին եւ Սուրիոյ այլ վայրերուն մէջ Հայուն բազուկը շինած, շէնցուցած է ամէն տեղ, ուր հնարաւորութիւն ստեղծուած է իրեն համար:

Ելլենք Մուսա Լերան գլուխը, որուն մասին շատ գրուած եւ խօսուած է հայ մամուլին մէջ: 25 քիլոմեթր դէպի հիւսիս Անտիոքէն, բարձունքներու վրայ բազմած վեհապանծ, Մուսա Լեռը, կամ ներկայ յորջորջումով Սուէտիա, գիւղախումբ մըն է, բացառապէս հայաբնակ: (Մաս մըն ալ Ալեւիներ), միայն Լէշֆէրէյի մէջ կը տեսնուին Թուրքեր: Կեդրոն գիւղախումբին՝ իր խանութներով եւ արհեստաւորներով:

Սուէտիոյ ամէնէն յայտնի վայրն է Պիթիաս որ աստուածներուպատգամի վայրն էր ի հնումն: Իսկ Մուսա Տաղի բացատրութիւնը կուտայ մեզ Ֆըրանսացի ծերունի ուսուցիչ Պ. Պոնէ. — «Ան եղած է բանաստեղծներու ներշնչման վայր, ո՛չ թէ Մովսէսի լեռ» իր աննման գեղեցկութեամբը:

Պիթիաս բարձր դիրքի վրայ, լեռներու մէջ, տուած է իր կռնակը աւելի բարձր լեռներուն, հարաւային մասէն կը դիտէ Անտիոք քաղաքը, դաշտը եւ ոլորապտոյտ Որոնդէս գետը, որ նազանքով կը ճեղքէ կ'անցնի հոնը, քիչ վեր թափելու համար Միջերկրականի կապոյտ ջուրերուն մէջ, Հեթումի աղային սրճարանը միակն է հոն՝ այդ բարձունքին վրայ իր մեծածաւալ չարդարանով եւ լեռնէն բըխած զուլալ ջուրով, շուրջանակի տընկուած գոյնզգոյն ծաղիկներով, անհամար վայրի ծառերով: Արդէն բովանդակ լեռը ծածկուած է մշտադալար վայրի ծառերով:

Սրճարանէն 20 աստիճան վեր կը բարձրանայ Հայոց հնամենի եկեղեցին, որուն տանիքը բարբարոս Թուրքը քանդած, այրած եւ միայն չորս պատերը ձգած է:

Հոս յիշատակութեան արժանի է նաեւ կառուցումը ազգային պանդոկին, որուն նախաձեռնութիւնը կը պարտինք ուսուցիչ (Սանասարեանցի) Պ. Միհրան Աճէմեանի անխոնջ ջանքերուն: Սոյն պանդոկը իր արդիական շինութեամբ եւ բաժանումներով ինչպէս նաեւ իր յարդարուած եւ կոկուած պարտէզովը, նախանձը պիտի շարժէր որեւէ օտարականի: Գիւղին ամէնէն աչքի զարնող շէնքն է այս, ուր կուգան ունեւորներ Արաբիկէներէն, Եգիպտոսէն, Պէյրութէն, Հալէպէն եւ Ֆրանսացի բարձր պաշտօնատարներ, վալիներ ու կառավարիչներ: Կան նաեւ անհատներու պատկանող հանգստաւէտ պանդոկներ, ամէն յարմարութիւններով օժտուած: Ազգային պանդոկին քանի մը սենեակները ձմեռը կը ծառայեն դպրոցի:

Ամառնային շրջանին Պէթիասի մէջ կեանքը կ'եփի, եռուզեռը կը շատնայ, ամէն կողմերէ կուգան ու կուգան, տուներ կը վարձուին երեք ամսուան համար: Երէկի անշուք Պիթիասը այժմ դարձած է բազմութիւններու կեդրոնավայր մը, պար, խնջոյք, կատակ, ներկայացում եւ մինչեւ իսկ թէնիսի դաշտով օժտուած: Երիտասարդուհիներ առանձին խումբեր կազմած ման կուգան ամայի լեռնախորշերուն մէջ— ջուրերու եւ առուակներու եզերքը, մէկ մէկ ճոկան բռնած, բնութեան ծոցին մէջ: Ոչ ոք կը յանդգնի անոնց հանգիստը խռովել: Կը հնչէ միայն եւ միայն մայրենի լեզուն այդ լեռներուն մէջ եւ կարծես լեռն ալ ուրախ է այդ բանին համար ...

Կիսաքանդ վիճակի մէջ կը մնայ Անտիոքցի հին պատրիարքին՝ Ցովհան Ոսկեբերանի եկեղեցին:

... Ջանացինք ցոյց տալ երկու շրջաններն ալ, այսինքն նախապատերազմեան «Սանճաք»ը եւ յետպատերազմեան «Սանճաք»ը, տեսանք թէ ահագին փոփոխութիւններ կատարուած են սուրիական իշխանութեան քսանամեայ շրջանին, քաղաքներ կանգնած՝ պարապութիւններու վրայ, գեղեր շինուած՝ անապատներու մէջ. կեանքը սկսած է ժպտիլ, աշխատող ձեռքերու կարօտը քաշող հողը գտած է իր մտերիմ բարեկամը, վարձատրելու համար զայն իր արգանդին պէսպիսուն բարիքներովը:

Ապա՞,— դեռ կանուխ է այդ մասին խօսելու համար:

Ա. ՄՇԱԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ԱՏՏԻԿՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԵՒ ՄԵՐ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Ի՞նչ կապ կար Ատտիկոս հայ պատրիարքի եւ Հայոց կաթողիկոսութեան միջեւ:

Պէտք է ըսել, որ ժամանակակից հայ հոգեւորականութիւնը արդէն կողմ էր դարձած: Իր համակրութիւններով եւ հիացումով Ոսկեբերանի հետ էր: Եւ այդ էր պատճառը, որ Ատտիկոսի մասին, բացի օտար մատենագիրներէ, հայկական աղբիւրներէն շատ տեղեկութիւններ չունինք:

Հայր Ալիշան, դարեր յետոյ, տակաւին կը գրէր՝ «... Խորագէտն Ատտիկոս, Արշակայ պէս ապօրէն յաջորդ Աթոռոյն Կ. Պոլսի, որ եւ ամաչելով խոստովանիմ՝ որ ազգաւ Հայ կ'ըսուի ի Սեբաստիա քաղաքէ, աւելի ճարպիկ քան գիտուն, վերջապէս լեզուն եւ սիրտն ալ փոխեց ...» (Ցուշիկք Հայր. Հայոց, էջ 91):

Անտարակոյս բիւզանդական ճահիճը չէ որ պիտի ներկէ պատմութիւնը: Այդ ընդհանուր խառնաշփոթութեան եւ սեւազգեստներու դաւադրական շարժումներուն մէջ, իրական արժէքները դատապարտուած էին ստուերի տակ մնալու: Կիրքը ծածկեր էր անոնց պատմական դէմքը:

Ատտիկոս, իբրեւ ինքնակալ, կարող էր, կոթնելով արքունի հովանաւորութեան, չյարգել Հայոց եկեղեցիի անկախութիւնը, եւ դիմել խիստ միջոցներու: Սակայն այդպիսի բան չի տեսնուիր: Ընդհակառակն, Սահակ կաթողիկոսի հետ բարեկամական թղթակցութիւններ կը կատարէ: Արքունիքի բարեացակամ ուշադրութեան կը յանձնէ հայ ուսանողները եւ կը նպաստէ Մեսրոպի առաքելութեան յաջողութեան: Պատմահայր Խորենացիի «Թուղթ»երուն մէջ յիշատակուած են այդ նամակները: Սահակ կաթողիկոս Ատտիկոսին կը դիմէ հետեւեալ խօսքերով.—

— «Ցուսացեալ ի Ձեր սրբութիւնդ առաքեցի զուսանող մերոյ աշխարհիս Մեսրոպ, եւ զԹոռն իմ Վարդան. որպէսզի ի լսել քո զոցանէ զաղէտս նեղութեանց մերոյ, բարեխօսեալ առ մեծի թագաւորիդ՝ օգնեսցես մեզ, որպէս արդարեւ եղբայր սիրելի: Ողջ լեր»:

Կը գրէ նամակ մըն ալ Թէոդորոս կայսեր եւ Անատոլիոս զօրավարին:

— «Ոչ անիշխան առնել զմեզ ի մեռուսմ վիճակիս» կ'ըսէ Սահակ կաթողիկոս, կայսեր գրած իր նամակին մէջ: Եւ Մեսրոպի առաքելութիւնը կը վերջանայ յաջողութեամբ: «Մտին ի Բիւզանդիոն եւ յանդիման եղեալ մեծի թագաւորին, առին զոր յուսային եւ զոր ոչն յուսային, եւ դարձան հանդերձ թղթով այսպիսեաւ...»: (Խորենացի, Պատմ. Հայոց, էջ 533, Հրատ. Վենետիկ, 1884):

Ատտիկոս պատրիարքը կարգ մը լիազօրութիւններ ալ կուտայ Հայոց կաթողիկոսին, որ այդ օրերու հոգեբանութեան եւ վարած քաղաքականութեան չէր պատշաճեր:

«Թուղթ Ատտիկայ առ Սահակ»ը գրուած է ներողամիտ շեշտով եւ ցաւակցական ոգիով: Իր կարեւորութեան համար աւելորդ չէ հոս մէջ բերել այդ նամակը ամբողջութեամբ.

— «Ատտիկոս ինքնագլուխ եպիսկոպոս Կոստանդնուպոլսի, եղբօր սիրելւոյ եւ աթոռակցի՝ Սահակայ եպիսկոպոսի Հայոց ի Տէր խնդալ:

«Բազում գոհութիւն Աստուծոյ մատուցանեմք յաղագս քո բարեհամբաւութեանդ ի մէջ այդպիսի բարբարոս ազգի, այլ ազատ ի մեղադրանաց ոչ թողումք, որ ոչ կանխաւ յիշատակեցեր զսիրելութիւն Գրիգորի եւ Ներսեսի երանելեաց քոց հարց: Եւ առաւել ընդ այս զարմանամք, եթէ զի՞արդ թողեր զաղբիւրն եկեղեցւոյ ըղ-հայր մեր սուրբ Ցովհաննէս, որ ոչ միայն տիեզերական մայրաքաղաքիս, այլ սովաւ եւ ամենայն քրիստոնեայք եւ ընդհանուր աշխարհ ի նմանէ վարդապետեալ ուսանի, ուստի եւ Ոսկեբերան կոչեցին զնա. եւ Ձեր զանց զնովաւ արարեալ կամեցայք ի սահմանական ջրոց զփափագ ծարաւոյն յագեցուցանել, մինչեւ ամենակալին տեսեալ զանոտի աշխատութիւնն, բղխեաց ի Ձեզ ըղշնորհս Հոգւոյն, ընդ որ այժմ ուրախ եմք: Իսկ արդ հրամանաւ ինքնակալին Աւգոստոսի տուեալ լինել քեզ իշխանութիւն վարդապետել զկողմդ մեր. եւ տղանդոյդ բորբորիտոնաց՝ կամ հաւանել եւ կամ հալածել ի քումմէ վիճակէդ: Եւ զառաքեալս ի քէն զՄեսրոպ, ձեռնադրեցաք լինել եկեղեսիաստիկոս (վարդապետ)»: (Խորենացի, Պատմ. Հայոց, էջ 536):

Ատտիկոս, կարծես, իր այս թուղթով դարձի կուգայ: Կը թելադրէ Ցովհան Ոսկեբերանի վարդապետութեան հետեւիլ, որ «զաղբիւրն եկեղեցւոյ »եւ «ոսկեբերան կոչեցին ըզնա»: Մեսրոպի առաքելութիւնը ոչ միայն յաջողութեամբ կը վերջանայ, այլեւ եկղեսիաստիկոս՝ վարդապետ ալ կը ձեռնադրուի եւ կայսեր մօտ ալ բարեխօսութիւն կը կատարէ: Այսպէսով Ատտիկոս լայնօրէն կը սատարէ Հայոց ոսկեդարեան պնհաստ մըշակներուն, որոնց նպատակն էր մըշակութային վերածնութեամբ հասնիլ քաղաքական վերածնութեան եւ փրկել ազգային եկեղեցին, որ հիմն էր այդ բոլորի: Ատտիկոս իր «Թուղթ»ին մէջ միաժամանակ զարմանք կը յայտնէ, որ (ի մեղադրանաց ոչ թողումք, որ ոչ կանխաւ յիշատակեցիք զսիրելութիւն Գրիգորի եւ Ներսեսի երանելեաց քոց հարց) առաջուընէ դիմում չէ եղած հայկական քրիստոնէութիւնը քարոզելու բիւզանդական Հայաստանին մէջ:

Ատտիկոսի եւ բիւզանդական արքունիքի տրամադրութեանց փոփոխութիւնը կարելի է բացատրել Եւտոքսիա կայսրուհիին եւ Արկադիոսի մահով: Կայսրուհին մեռաւ 407 Հոկտեմբեր 6ին տղաբերքի ժամանակ: Պատմիչները կ'ըսեն թէ «զաւակը փըտած էր արգանդին մէջ»: Իսկ Արկադիոս կայսրը մեռաւ 408 Մայիս 1ին, Ոսկեբերանի մահէն եօթնուկէս ամիս վերջը:

«Բիւզանդական վէճերու» գլխաւոր պարագլուխները անհետացած էին արդէն հրապարակէն եւ կիրքերը մասամբ հանդարտած: Միայն անդրդուելի մնացած էին Աղեքսանդրիոյ պատրիարքը՝ Թէոֆիլ եւ իր յաջորդը՝ եղբօրորդին Կիւրղ: Անտիոքի նոր պատրիարքը Ցովհաննեան մըն էր եւ խաղաղութեան կողմնակից: Ատտիկոս նկատի ունենալով այս պարագաները եւ վախնալով որ քաղաքական կռիւներ կրնան ծագիլ, առաջինը ինք ձեռք երկարեց իր հակառակորդներուն եւ «ամէնքը ամէնքի համար» նշանախօսքով փակեց պատմութեան այս տխուր էջը: Մեռաւ 425ին, երբ աստիճանաբար Ցովհաննեանները կը վերագրաւէին իրենց նախկին դիրքերը:

Բիւզանդական այս վէճերու կապակցութեամբ ի՞նչ շահեցաւ հայկական մշակոյթն ու քաղաքական վերածնութիւնը:

Ակներեւ էր որ.

Ա.— Քաղաքական իշխանութեան անկումէն վերջ, ուրիշ ոյժ մը պիտի փոխարինէր անոր: Ատիկա մշակութային վերածնութիւնն եղաւ, որ հայկական քրիստոնէութեան քարոզչութեան անուան տակ, կարողացաւ ազգային միութեան գաղափարն իրագործել:

Բ.— Ատտիկոս պատրիարքը մեծապէս սատարած էր հայկականվերածնութեան, իր ազդեցութեամբ եւ միջամտութեամբ: Լեզուն փոխած էր ան, բայց սիրտը չէր փոխած:

Գ.— Քաղաքական վերածնութեան գաղափարը մշակութային պատուանդանին վրայ ամուր կեցած հնարաւորութիւն ունեցաւ յետագային Բագրատունիներու, Արծրունիներու եւ Ռուբէնեաններու միջոցաւ արտայայտութիւն գտնել, մեր պատմութեան ամէնէն եղերական օրերուն մէջ:

Եւ ըսել, որ դարեր շարունակ մեր մշակութային անսպառ հանքն է միայն, որ կը պահէ մեզ մինչեւ ցարդ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԽՄԲ.— Այս թերթօնէն տրցակ մը ձեռագիր կորսուած ըլլալով, ստիպուեցանք ընդհատել չորս օր: Ուրեմն, կը շարունակուի Ցունիս 30ի թիւէն.

Քանի՞ ժամ մնացեր էր այդ դիրքին մէջ, գաղափար անգամ չունէր: Կը թուէր թէ օրերէ ի վեր նստած էր հոն, իրականին մէջ ամբողջ գործողութիւնը տեւած էր երկու ժամ: Բայց ահա Թուրքը ձայն տուաւ իրեն. բանտը կամաց կամաց կը լուսաւորուէր արշալոյսի առաջին շողերուն հետ: Պատուհանին քառակուսիին մէջէն կը տեսնուէր իր ազատարարին գլուխը:

Պատուհանին քովը եկաւ զգոյշ քայլերով ու վայրկեանին ստիպողականութեան տակ իր ուժերը հաւաքելով [illegible] հասաւ իր անծանօթ բարեկամին՝ ծռելու համար երկաթեայ ձողերը: Ցետոյ մեծ դժուարութեամբ ոտքերը դուրս հանեց: Երիտասարդը բռնեց անոր թեւերէն ու վար քաշեց՝ կարճ սանդուղի մը վրայ զոր պատին կըթնցուցած էր: Վայրկեան մը վերջը կեցած էր ճամբուն վրայ ազատ, բոլորովին ազատ:

Թուրքը մարմնեղ պատանի մըն էր. քսան տարեկան չկար դեռ: Սուիթին անոր անունը հարցուց, բայց տղան գլուխը թօթվեց ու ըսաւ.

— Բաներ կան զորս Ալլահի զաւակները կ'ընեն ուրիշներուն համար՝ անոր աչքին առջեւ, Ալլահը ամէն բան գիտէ...

Ցետոյ կակային անդամատոմը Սուիթինին վերադարձուց, ուսին վըրայ նետեց սանդուղը ու հեռացաւ, երբ արդէն արշալոյսին առաջին շողերը կը փռուէին շրջակայ տուներուն երդիքներուն վրայ:

Առտուան թարմ զեփիւռը Սուիթինի ականջին կը հասցնէր հեռաւոր մինարէի մը մուէզզինին երգը որ աղօթքի կը հրաւիրէր հաւատացեալները: Սուիթին շատ անգամներ լսած էր այդ կանչը. այնպէս որ կարեւորութիւն չտուաւ անոր: Քանի մը բառով սրտանց շնորհակալութիւն յայտնած էր տղուն ու հիմա անդադար կը մտածէր Տայանայի մասին:

Եթէ անիկա դուրս ելած չէր նախորդ գիշերը, տակաւին ժամանակ ունէր ազդարարութիւն մը հասցնելու համար անոր: Այնքան կ'աճապարէր լուր մը ստանալ Տայանային ապահովութեան մասին որ, սկսաւ վազել ամայի ճամբուն վրայ, ուր առտուան չքեղ արեւակը կ'ոսկեզօծէր հինաւուրց պատերն ու կամուրջները: Առանց կենալու վազեց ամայի փողոցներէն, յետոյ սկսաւ արագ արագ քալել երբ ստիպուած էր շունչ առնել, յոյս ունենալով ամէն վայրկեան թէ կրնար բաց սրճարանի մը կամ ճաշարանի մը հանդիպիլ: Բայց գրեթէ երկու մղոն ճամբայ կտրած էր արդէն, երբ Ղալաթիա հասաւ ու նաւահանգիստին մօտ տեսաւ սրճարան մը:

Առանց իր ներկայութիւնը յայտնի ընելու թափթփած վրայ-գլուխով սպասաւորին որ գետինները կը մաքրէր, իրարու վրայ դիզուած աթոռներուն ետեւէն անցնելով շէնքին ետեւի մասին վրայ գտնուող հեռաձայնի խուցը մտաւ:

Տայանան խստիւ պատուիրած էր իրեն երբեք չհեռաձայնել, բայց Սուիթին խորհեցաւ թէ հիմա իրաւունք ունէր ականջ չկախելու այդ պատուէրին: Երանի թէ աղջիկը քնացած ըլլար, հոգ չէր, թող քունէն արթնցընէր զայն, կը բաւէր որ վտանգ մը պատահած չըլլար անոր: Թիւը ուղեց ու անձկութեամբ սպասեց:

Զանգակը զարկաւ Պէպէքի բնակարանին մէջ:

Պատին կրթնեցաւ, որովհետեւ տակաւին շնչասպառ կը հեւար. պատասխան չկար:

Վերջապէս գործիքը բացուեցաւ ու ձայն մը բարկութեամբ պատասխանեց.

— Ո՞վ է ան, ինչո՞ւ անհանգիստ կ'ընէք մեզ առտուն կանուխ...

Սուիթին շունչը բռնեց որքան որ կարելի էր ու հեղինակաւոր մէկու մը շեշտը տալով իր ձայնին, ըսաւ.

— Կ'ուզեմ օրիորդ Տայանա Տըրնքընին հետ խօսիլ, շատ ստիպողական է ...

— Կը ցաւիմ, պարոն, պատասխանեց սպասաւորին ձայնը. օրիորդը երէկ գիշեր դուրս ելաւ ու տակաւին վերադարձած չէ ...

ԳԼՈՒԽ 22

ՍԻՐԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԵԱՂԸՆՏԱՀԱՆԷԻ ՄԷՋ

Սուիթին սեղանի մը առջեւ նստաւ. սրճարանը մարդ մարդասանք չկար. սպասաւորը կանչեց ու կաթով սուրճ ու քիչ մը հաց ապսպրեց: Բընազդաբար կը խորհէր անմիջապէս իշխան Ալիի բնակարանը վերադառնալ, ներս մտնել քանի դեռ տնեցիները արթնցած չէին, եւ Տայանան գտնելու փորձ մը կատարել: Բայց զինուած չէր եւ բնաւ յոյս չունէր որ մի-մինակը կրնար յաջողցնել աղջիկը փախցնելու այդ ձեռնարկը: Վայրկեանին տպաւորութեան տակ իր առած քայլերը այնքան աղետալի հետեւանքներ ունեցած էին մինչեւ հիմա որ, մտածեց թէ անհրաժեշտ իր կացութիւնը լաւ մը ուսումնասիրել՝ վերջնական որոշումի մը յանգելէ առաջ:

Պարագայ մը կար որ շատ բացայայտ էր: Տայանան ձերբակալուած չէր, առեւանգուած էր ու քանի որ ան օրուան կառավարութեան դէմ որեւէ յանցանք գործած չէր, ապօրէն էր անոր արգելափակումը: Ուրեմն իր առաջին ընելիքը պիտի ըլլար ոստիկանութեան աջակցութեան դիմել: Բայց Ներքինին էր որ կը վարէր ոստիկանութիւնը ի նպաստ Կակային. հետեւաբար այս տեսակ դիմում մը ոչ միայն անօգուտ էր, այլեւ վտանգաւոր: Քաղաքի պետն էր Ներքին գործերու նախարարը որ հիմա Մ. Քէմալին քովն էր, երեք հարիւր մղոն հեռուն՝ Էնկիւրիի մէջ: Եթէ Սուիթին անոր հետ յարաբերութեան մէջ մըտնէր, Տայանայի անյայտացումին վերաբերեալ տեղեկագիրը դարձեալ պիտի ուղարկուէր Ներքինիին որ անշուշտ պիտի խոստանար իր օժանդակութիւնը աղջկան հետքը գտնելու համար, բայց անմիջապէս մէկդի պիտի շպրտէր իր քննութիւնները. տարբեր խնդիր եթէ ընդհանուր ոստիկանապետը ամբաստանուէր Տայանային առեւանգումով ու դաւադրութեան մէջ ունեցած իր մեղսակցութեամբ:

(Շար.)

«Գոլստակայնուն զաւրույթը»

Պէյրութէն Յունիս 22 թուականով «Ժիւմհուրիյէթ»ի ուղղուած թղթակցութիւն մը Սարաճեան եպիսկ.ի եւ «էլ Գապէս» թերթին խմբագրին մէկ տեսակցութիւնը կը հաղորդէր։

Սարաճեան եպիսկ. խմբագրին հակաթուրք յայտարարութիւններ ըրած կ'ըլլայ, ըսելով թէ Հայերը ընդհ. պատերազմին Արաբներուն հետ միասին արիւն թափած են Թուրք բռնակալութեան դէմ եւ թէ իրենց նոր հայրենիքը (Սուրիան) պիտի պաշտպանեն Թուրքերուն դէմ, քանի մը Հայերը եղբայրական ընդունելութիւն մը գտած են Արաբներուն կողմէ։

«Ժիւմհուրիյէթ» կը գրէ վերի խորագրին տակ (28 յունիս).

— «Ինքն իրեն Սուրիոյ պատրիարքի հանգամանք տուող Սարաճեան անունով հայ կրօնաւորի մը յայտարարութիւնն ու Հաթայի Հայոց անունով ըրած խօսքերը Իսթանպուլի Հայոց մեծ ցաւ պատճառեցին։

[…]

Հայոց անկեղծ վարմունքը կացինահարել ուզող այսպիսի ոգշնաւորութեանց դէմ։

Իսթանպուլահայերը Հաթայը Թուրք հայրենիքին մէկ մասը կը նկատեն։ Այս իսկ պատճառաւ Հաթայի Հայոց անունով Իսթանպուլի Պատրիարքէն զատ ոչ մէկ կրօնական խօսելու իրաւունք ունի։

Պատրիարքին գլխաւորութեամբ Իսթանպուլի Հայոց ներկայացուցիչ մարմինները Հաթայի դատին առաջին օրէն սկսելով չդադրեցան Հաթայի Հայերուն լաւագոյն թելադրութիւններ ընել։ Վերջերս որոշուեցաւ նաեւ Իսթանպուլէն պատուիրակութիւն մը ղրկել Հաթայ, այնտեղի Հայերուն սպառնացող վտանգներուն առաջքը առնելու եւ Հայերուն դաղթին արգելք ըլլալու համար»։

Ցուամնեթուրի գիմակցութեան խաղերը

ԽՄԲ.— «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի աշխատակիցը, Պ. Ժ. Տէլէպէճ, հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած էր կիւրակի օր.—

Ժորժ Պոնէի եւ Սուաու Տավազի դէմքերը, ինչպէս կը տեսնուի թերթերու մէջ հրատարակուած իրենց […]

[…]

կան «վերադրաւման» հանդրուաններ, որոնք ձեւ կ'առնեն արեւելքի մէջ եւ որոնց կը նպաստէ մեր տկարութիւնը։

Թրքական տարրը, որ հեռու է Ալեքսանտրէթի Սանճաքին բնակչու- […]

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ

Կրօնական հաստատութիւնները եւ ընկերութեանց օրէնքը

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Ընկերութեանց օրինագիծին ուսումնասիրութիւնը աւարտած ըլլալով, Ազգ. Մեծ Ժողովին յանձնուած է։ Այս օրինագիծը հետեւեալ տրամադրութիւնները կը պարունակէ փոքրամասնութեանց կրօնական հաստատութիւններուն մասին.

ՅՕԴ. 11.— Օրէնքին հրատարակութեան օրէն սկսեալ գոյութիւն ունեցող բարեգործական, կրօնական, ընկերային, առողջապահական, կրթական եւ մշակութային թրքական հաս- […]

[…]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Ս. ՇԱՄՈՆ (Ցառաջ).— Այս տարի Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբը խիստ կազմակերպ բոլորեց բեղուն շրջան մը, իր կատարած աշխատանքներով։ Դրօշակ ակումբի բացում, ապրիլ 11 — 24, երկու հրապարակային բանախօսութիւններ, Մայիս 28 եւ խնջոյք մինչեւ լոյս։ Կաչելի է ըսել որ այս բոլոր ձեռնարկները գնահատելիարդիւնքներ տուին, նիւթական թէ բարոյական։

Եւ ահա նոր մը՝ հայ վշտի մեծանուն երգչի, Ա. Ահարոնեանի հռչակաւոր «Արցունքի Հովիտ»ին ներկայացումը, որուն ձեռնարկուած էր երկար ատենէ ի վեր։ Յունիս 26ի կիրակիին համար վարձուած էր քաղաքի կարեւոր սրահը Ժան տ'Արքը, ուր միայն կարելի էր տալ վերոյիշեալ կտորը, իր ճոխ զարդանկարներու շնորհիւ։ Հակառակ օրուան սոսկալի տաքին, թէեւ քիչ մը ուշ, սակայն ժողովուրդը լեցուեցաւ յուսացուածէն շատ աւելի։ Ա. Ընտրիկեան համառօտ կերպով բացատրեց երկին նիւթը, դիւրացնելու համար արեւելահայերէնի դժուարութիւնները, —

Ներկայացումը անցաւ շատ փայլուն։ Դերակատարներէն ոմանք առաջին անգամ էր որ բեմ կը բարձրանային։ Ա. Գույումճեան իր խրոխտ ձայ- […]

[…]

լով այդպիսի դժուարին բաժին մը (Հիւրի Ասլանի աղջիկը)։ Տիկին Հ. Գույումճեան Փերիի (Ասլան մօր) դերին մէջ տարիներու բեռան տակ կքած եւ տղուն կարօտովը «կուրացած» կարօտակէզ մայրն էր. Տիկին Նոյեմզար Ընտրիկեան Նազէի (Ասլանի հարսին) ըմբոստ եւ կենդանի պատկերն էր, որ գիտցաւ յուզել հանդիսականները։ Իսկ պարմանուհի […]

[…]

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 Յունիս).

— «Քաղաքական մանուկներն իսկ կը հասկնան, որ Խորհրդային ներկայ դժնդակ պայմաններու մէջ անկարելի է ոեւէ անկողմնակալ քննութիւն կատարել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի սպանութեան առթիւ՝ միանգամայն առարկայական ու ամէնուն համար անառարկելի կերպով երեւան բերելու համար ճշմարտութիւնը այդ […]

[…]

մար, պէտք տեսաւ յայտարարելու, որ վերոյիշեալ «բնական մահ»ով մեռած յայտարարուածներէն երեքը՝ Գ[?]րկի, Մենժինսկի եւ Կույպիշեւ դաւադրօրէն սպաննուած են Ձեկայի պետ Եակոտայի կողմէ։ Սակայն, զօր. Ֆրունզէի եւ Օրջոնիկիձէի սպանութեան մասին Խորհրդային կառավարութիւնը տակաւին պէտք չտեսաւ որ եւ է խոստովանութիւն ընելու եւ կը շարունակէ իր մամուլի մէջ ներկայացնել զանոնք իբրեւ իրենց բնական մահով մեռածներ, թէեւ այլեւս անհերքելի է անոնց եւս

անբնական մահով մեռած ըլլալը։

Առայժմ ոեւէ պատճառ, հիմ կամ առիթ չկայ, որ ստիպէ Խորհրդային կառավարութիւնը խոստովանելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խորէն Ա.ի սպաննուած ըլլալը իր գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ։ Ընդհակառակն, ան՝ շահագրգռուած է ամէն կերպով ուրանալու, հերքելու ոճիրը եւ եղածը ներկայացնելու իբրեւ «բնական մահ», մանաւանդ որ արտասահմանի մէջ այնքա՜ն շատ կան անիկաներ, որոնք պատրաստ են Խորհրդային կառավարութեան ամէն մէկ խօսքը ընդունելու իբր անվիճելի եւ անհերքելի ճշմարտութիւն։

Խորհրդային կառավարութիւնը չի խոստովանիր, որովհետեւ շատ լաւ գիտէ, թէ արտասահմանի մէջ ի՛նչ […]

[…]

իրենք զիրենք իբրՀայ Եկեղեցիի միակ պաշտպանները ներկայացնող հակադաշնակցական խմբակցութիւնները ոչ միայն ոեւէ վրդովում կամ ցաւ ցոյց չեն տար, ոչ միայն բողոքի կամ դատապարտութեան ոեւէ քայլ չեն առներ, այլեւ չեն ուզեր ոեւէ ճիգ ընել իմանալու, ստուգելու համար ճշմարտութիւնը, եթէ անկեղծօրէն չեն հաւատար մեր թղթակիցներուն (թէեւ մեր թղթակիցներու հաղորդագրութիւնները միշտ ալ ճիշդ են դուրս եկած)»։

դութեան համար։ Յուշարարն էր Ս. Ընտրիկեան։

*** Վարուժան խումբը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որ ջանք չխնայեցին ներկայացման յաջողութեան համար եւ Պ. Խաչատուր Խաչատուրեանի, որ օգնեց տոմսերու վաճառման։

Սօս - Պարէտ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐՄԷՆՆԵՐԸ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ

Ալ կարողութիւն չէր մնացած եօթը երկար օրեր եւ գիշերներ կրկին անապատի տաժանքն ու դառնութիւնները կրելու։ Մայրս կը յուսադրէր մեզ, գալիք օրերու գեղեցիկ հեռանկարը սրտապնդիչ ազդակ մը կը դառնար մեր հոգեկան լքումներուն։ Կարաւանը ողջ առողջ էր, եւ շատ վտանգներէ անցած Պէտք էր տոկալ եւ քալել, մինչեւ վերջին հանգրուանը։ Բարի մայրս ութ երկար տարիներու կարօտը բարդած էր հոգիին խորը անմոռունչ, իր մէկ հատիկ տղան ողջագուրելու անձկութիւնը զինքը հերոսական դարձուցեր էր։

[…]

կառքը կը ցնցէր, ողնայար չէր մնար, ճամբաները քար ու քանդ եղած էին։ Շատ անգամ կը նախընտրէինք քալել, մինչեւ որ բոլորովին ուժաթափ ըլլայինք։ Հոս հասկցանք ճամբաներու չինութեան բարօրութիւնը։

Իրիկունները պանդոկ կ'իջնէինք եւ Եփրատէն կ'առնէինք ջուր, խմելու, լուացուելու։ Գետը շատ ցածէն կը հոսէր։ Տեղ տեղ պարիսպներ կանգնեցեր էր, անկարելի էր ջուր առնել ամէն ատեն, միայն 24 ժամը անգամ մը։ Անհարկու է Եփրատը անապատին մէջ։ Մեր ժողովուրդին լուռ տառապանքը […]

[…]

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Երկու կատու չուն մը կը խեղդեն։

** Ետեւ մնացող չունը վազան կ'ըլլայ։

** Երկինքէն ի՞նչ է ինկեր որ գետինը չընդունիր։

** Երբ բերանը կը հոսի, սիրտը լեցուն է։

** Երկու ժամի լուսարար, մէկուն սեւերես։

** Ես պանիր դուն դանակ։

** Եղեր ենք հորթիկ, որ ուտենք խոտիկ։

** Երկար օրեր, լայն փորեր։

** Երկրի պտուկ նայողին՝ վիզն

** Երես տուողը քօղն ալ պիտի երկայն պիտի ծռեն։

ռայ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՑԱՌԱՋ »Ը

գծին վրայ կը դրուի Լօզանի դաշնագրին հետ (1923) որ Թուրքիան ազատեց օտար գրաւումէ եւ Մոնթրէօյի պայմանագրին հետ (1935) որ վերահաստատեց Թուրքիոյ այլամերժ հսկողութիւնը Տարտանէլի վրայ։

Անտիոքի համաձայնութեամբ իշխանութեան բացարձակ հաւասարութիւն կը հաստատուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, պահպանելու համար ներքին օրէնքը եւ բարեկարգութիւնը Սանճաքին մէջ։ Իւրաքանչիւր երկիր 2500 զինուոր պիտի պահէ Սանճաքին մէջ։ Թրքական զօրքի մուտքը ինքնին պսակումը կը համարուի Թրք. տենչերու։ Սակայն եւ այնպէս, մինչդեռ Աթաթիւրքի ուրիշ յաջողութեանց առթիւ շքեղ ցոյցեր կը կատարուէին, այս անգամ Ալեքսանտրէթի շրջանին մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւնը կ'ընդունուի հանդարտութեամբ, իբրեւ բնական արդիւնքը Թուրքիոյ անվիճելի իրաւունքներուն։

Զօր. Ֆրանքօ կ'ընդունի Անգլիոյ առաջարկը

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Ֆրանքօ պատրաստակամութիւն յայտնած է ընդունելու անգլիական առաջարկը՝ կամաւորներու յետս կոչման եւ չէզոք նաւահանգիստի մը հաստատման մասին։ Շուտով հաւանութիւն պիտի յայտնուի որ միջազգային յանձնաժողովը երթայ տեղին վրայ ցուցակագրէ օտար կամաւորները։

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, վարչապետը բացակայ ըլլալով, ելմտական նախարարը նպաստաւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց կացութեան մասին։ Այս առթիւ հաստատեց թէ առաջարկուած է Ալմերիա նաւահանգիստը գործածել, օտար առեւտրական նաւերու համար, որ պէտք ի յարձակման չենթարկուին։

Մինչ այս մինչ այն, Սպանիոյ ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ։ Հեռագրի մը համաձայն, միայն 50 քիլոմեթր հեռու են Վալենցիայէն, որ մայրաքաղաքն է հանրապետական կառավարութեան։ Ուրիշ ճակատներու վրայ եւս կռիւը կը շարունակուի մոլեգնօրէն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշարման վիճակը սաստկացաւ, իբրեւ հետեւանք նոր ընդհարումներու։ Ինը Արաբներ սպաննուեցան Պաղեստինի զանազան մասերուն մէջ, վերջին 24 ժամուան ընթացքին։ Պաշարման վիճակ հրատարակուած է նաեւ Եաֆայի եւ Թէլ Ավիվի միջեւ։ Հաղորդակցութիւնները խզուած են երկու քաղաքներուն միջեւ որոնք այնքան մօտ են իրարու։ Անցեալ շաբթու հրեայ երիտասարդ մը կախուած ըլլալով, Հրեաները կ'ուզեն վրէժ լուծել։

30.000 — 40.000 ՃՈԳԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԵՆ Խ. Միութեան մէջ, ծանօթ մաքրագործումներու հետեւանքով, եթէ հաւատանք ռուս փախստական զօրավարին՝ Լուշկովի, որ Ծայր. Արեւելքի Չեկային վարիչն էր եւ Ճափոն կը գտնուի այժմ։ Զօրավարը կ'ըսէ թէ Սթալին պատերազմ կը պատրաստէ Ճափոնի դէմ, թէ 400.000 կարմիր զինուորներ կը գտնուին Ծայր. Արեւելքի մէջ, 2000 օդանաւերով եւ 90 սուզանաւերով են.։

ՀԱՅԻ ՏԱՊՆԱՊԸ փարատած է Իտալիոյ մէջ, համաձայն Մուսոլինիի յայտարարութեան։ Առաջնորդը դաշտերն երթալով ինք ալ ցորեն քաղեց եւ այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ։

ԱՅՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ որոնց ծառայութեան շրջանը կը լրանայ 1938 հոկտ. 15ին, կանուխ պիտի արձակուին այս տարի.— օգոստոս 18ին, եթէ բերդի մէջ կը ծառայեն, եւ հոկտեմբեր 1ին՝ եթէ ներքին զօրագունդերուն մէջ կը գտնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ բեռնակառք մը հանրակառքին ընդհարեցաւ երկուշաբթի օր։ Երեք հոգի մեռան, եօթը հոգի վիրաւորուեցան։ Բեռնակառքին վարիչը փախաւ։

ՍԻՒԶԱՆ ԼԱՆԿԼԷՆ, թէնիսի ախոյեանը, որ համաշխարհային համբաւ կը վայելէր, մեռաւ առջի օր։ Թերթերը սիւնակներ կը նուիրեն իր յիշատակին։ 39 տարեկան էր եւ 12 տարեկանէն թէնիսի նուիրուած։

ՍՈՔՈԼՆԵՐՈՒ ՏՕՆԸ մեծ խանդավառութեամբ կատարուեցաւ Փրակայի մէջ։ Կը մասնակցէին 30.000 մարդիկներ եւ 17.000 աղջիկներ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅՈՒԼԻՍ ՁԻ ԹԻՒԸ սպառած ըլլալով, կը խնդրուի մեր գործակալներէն (միայն գործակալներէն) մեզի ղրկել իրենց աւելցած թիւերը, եթէ ունին։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

17 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն գիշերուան 11.30
ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*
Գեղարուեստական հաճելի անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ, Անձրեւի պարագային գոց սրահ։ Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ.
Մուտք 5 փրանք։
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը, եւ կամ Բօրթ տ'Օրլէանէն օթօպիւս թիւ 128։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 6 Յուլիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գոսիւէ։
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՑԱՂԱԹՆԵՐ
(Քերթուածներ)
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

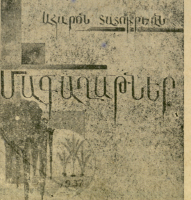

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով
Գլուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն.—
ՏԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ
Գին 40 փրանք
Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 10 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընդհ. ժողովը 7 Յուլիս, Հինգշաբթի, երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ «Մուսա-Լեռ» խումբի ընդհ. ժողովը 8 Յուլիս, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին. 15 Quai Victor Augagneur սրճարանի ներքին սրահը։

Մեծ դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի «Հրայր» եւ Անուվիլի «Ռազմիկ» խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Կեդրոնական Կոմիտէի. 10 Յուլիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Օ-ՏԻՒ-ՌՈՒՍԻ եւ Օ-ՓՈՆ-ԻՌՈՆՏԷԼի ծառաստանին մէջ։
Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ դաշտային խաղեր։ Պիտի նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ փոքրիկն Ռեժինա պիտի պարէ Զայկական եւ կովկասեան պարեր։ Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ, խմիչք։
Մուտքը ազատ է։
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի

Մեծ դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր
ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ
Անակնկալներ Նուագախումբ, Պիւֆէ
Մուտք 5 փրանք
Ուտելիքը կարելի է միասին բերել

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան դաշտագնացութիւնը 10 Յուլիս, կիրակի, «Սէն Սիր»ի ծովահայեաց անտառին մէջ։
Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Թէլեանի, 8 a Rue Francis de Pressensé, Մարսէյլ, ամենաուշը մինչեւ 7 Յուլիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 7ը։ Երթուդարձ շոգեկառքով 7.50 փրանք։

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը
1, Bld. du Nord, le Raincy
կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարութեամբ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ։ LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE (օփերէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր։
Ճաշ եւ պար մինչեւ մաս. 10։ Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել)։ Մուտք 5 փրանք։
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Operaէն կամ Jaurésէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan, իջնել Raincy-Pavillons։

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ
ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ
ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պրէյալ Մարսէյլէի սրահին մէջ, ներկայութեամբ յոբելեարին եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր հովիւներուն։
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ
Բանախօսութիւններ եւ գեղարուեստական բաժին։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Մատենաշար Ռազմիկ»ի թիւ 2
Հրատարակութիւն Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
Գրեց՝ ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Այս գիտական խիստ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը գործն է Հրանտ Փաստրմաճեանի, որ վերջերս անգլիերէն լեզուով լոյս տեսած է Վաշինկթոնի մէջ։ Մեր համակրելի աշխատակիցը շատ պարզ եւ հասկնալի լեզուով կ'ուսումնասիրէ լեռնային զանազան ռազմաբեմերը — մասնաւորաբար Հայկականը — տալով անոնց շուրջ կատարուած զանազան նշանակալից դէպքեր, թուելով պատճառներ, թիւեր ու դէմքեր։

Հեղինակը սքանչելիօրէն կը պարզաբանէ լեռնային հողամասերու յատուկ կազմութիւնը ու անոնց դերը ռազմական գործողութիւններու վրայ։ Կը խօսի զանազան տեսակի կռիւներու մասին։ Կը պարզէ լեռնային երկիրներու պարենաւորման եւ փոխադրութեանց դժուարութիւնները, լեռնային յատուկ զօրամասերու կազմակերպութիւնը, քարերու գործը եւայլն։

Հայերէնի թարգմանուած այս գործը պիտի հետաքրքրէ անխտիր մեր նախկին ռազմիկները, նորակոչ զինուորներ, եւ առհասարակ ամբողջ հասարակութիւնը։

Գիրքը 100 էջէ աւելի, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ հազուագիւտ նկարներով զարդարուած է։

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ
Գրեց՝ ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

Երկու ստուար հատորներով ԼԴ+2479 էջով, գեղազարդուած 687 պատկերներով եւ վիմատիպ 16 բազմագոյն պատմական քարտէսներով պատկառելի գործ մը, որ ոչ միայն Կեսարիոյ եւ Շրջակայից պատմութիւնն է այլ՝ պատմութիւնը Փոքր Ասիոյ հայ գաղութներուն։ Կը պարունակէ համայնագիտական ծանօթութիւններ, տեղագրական, վիճակագրական, ազգագրական, մատենագրական եւ կենսագրական ամենաճոխ տեղեկութիւններ։

Նուազագոյն գինը 25 շիլին։ Փարիզի մէջ կը ծախուի Պ. Սարգիս Սաղըեանի քով։ 13 րիւ Սէն Լազար, Փարիզ (9)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՀԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ)
Նոր մատենաշարին Ա. հատորը
Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր արձակագիր, ծանօթ
ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ
ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ, ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ, ՍԵԻ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄԱՑԱՆԸ եւ ՍՊԻՏԱԿ ՁԻՆ։
Հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ուրիշ հատորներ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԷՆ, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑԷՆ, ԱԼԱԶԱՆԷՆ, ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԷՆ եւ ուրիշներէ։
Խմբագրական եւ հրատարակչական մարմինը մէկ նպատակ կը հետապնդէ.— գաղութներուն ծանօթացնել Հայաստանի գրականութիւնը լոյս ընծայելով ժողովրդական մատչելի գինով գրքոյկներու այս շարքը։
Մամուլի տակ է մատենաշարին Բ. հատորը՝ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ Ստեփան Զօրեանէ։
Վաճառման կեդրոնատեղին է ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6) chèque postal, Paris 1278—35, հեռաձայն Danton 88—65։
Մեծաքանակ գնողներու մասնաւոր զեղչ։
Առաջին հատորին գինն է 7.50 Ֆր., արտասահման՝ 1ուկէս շիլին կամ 40 սէնթ. Ապսպրանքները՝ կանխիկ դրամով։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԶԻՍԱՅԵԱՆԻ
ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ

(բնական լուսանկարներով)
ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
(Ուրֆայի ինքնապաշտպանութեան ղեկավար)
Գին՝ Ֆրանսա 8 փրանք, Սուրիա 6 փրանք, Ամերիկա 50 սէնթ,
Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ
Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine) France.

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆԱՍԵԱՆ
15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine **Tél. Observatoire 13 - 45**
Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ։
Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները։

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Աւելորդները ժամադրութեամբ։

Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական «Moka» սուրճովը
Café "HAREM„
5 ԱԹ ՀԱՄԻՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՉԵՂՉ
Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,
— Ով՝ ձեր արձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ գտնուիք...
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխտիր պատրաստուած ճայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները քուն կը խանգարէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անպատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է։
Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)
(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)
Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարաշցի Վարդան Գավաֆեան կը փնտռէ իր եղբայրը Հաճի Յարութիւն Գավաֆեան եւ քեռայրը Յովհաննէս Տօնապետեան Կէմէրէկցի, որոնք 8 տարի առաջ կը գտնուէին Ֆրանսա, Վիէն։ Տեղեկացնել Վարդան Գավաֆեանի Mikropolis, Drama, (Grèce)։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Demesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ — JEUDI 7 JUILLET 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3776

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑՔ ԱՌԱՆՑՔԻ ԴԷՄ

Հասարակ մահկանացուներու համար անթափանցելի կը մնայ այն գաղտնիքը, որ մէկ օրէն միւսը փոխել տուաւ հոգատար իշխանութեան դիրքը՝ Ալեքսանտրէթի հարցին մէջ:

Այս առթիւ բերնէ բերան եւ թերթէ թերթ շրջան կ՚ընեն զարմանազան պատմութիւններ ու մեկնութիւններ: Եւ զարմացողները միայն օտարազգիներ չեն, այլեւ Ֆրանսացիներ, որոնք պատասխանատու պաշտօններ վարած են տարիներով:

Օրինակ, Զօր. Պրէմոն, Կիլիկիոյ երբեմնի մարզպանը, դառնօրէն կը տրտնջար «Լա Ֆրանս Միլիթէռ»ի մէջ, յունիս 15ին, երբ տակաւին չէր ստորագրուած Ֆրանքօ-Թուրք համաձայնութիւնը.

— «1919էն ի վեր, Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւնները ցաւալի ձեռնթափութիւններ արձանագրած են, առանց որ եւ է փոխարինութեան:

... Եթէ իրապէս Թուրքիա կ՚ուզէ իր ուղղութիւնը փոխել, մեզի չիյնար երբեք անոր հաւատացում ընել: 1921էն ի վեր, — Կիլիկիոյ պարպումի ողբալի տարին — մենք միշտ տուած ենք, տեղի տուած ենք, յանձնած ենք, ենթարկուած ենք, առանց երբեք բան մը ստանալու: Եւ այն լուսանքները զոր այս պահուն թուրք մամուլը կը շռայլէ Ֆրանսայի, «այս կեղծաւոր ազգին, որուն հետ Հիթլէրի լեզուով պէտք խօսիլ», — կը ցուցնեն թէ պէտք է զգոյշ ըլլալ եւ ոչ թէ մայիս մասնաճառին խոստացուած ոչխարներու պէս»:

Մենք առիթ ունեցանք ներկայացնելու, նաեւ, մէկ-երկու թերթերու եւ մասնաւորապէս «Իւմանիթէ»ի քննադատութիւնները՝ այս ձեռնթափութեանց առթիւ:

Արդ, քաղաքական-զինուորական շրջանակներու մէջ ի՞նչպէս կը բացատրեն հոգատար իշխանութեան վերջին նահանջը, այնքան անսպասելի եւ արկածալի:

Ամերիկեան լուսանկարչական հանդէսներու թերթ մը, «Նիւ Եորք Թայմզ», կը պատմէր յունիս 15ին, Պէյրութի թղթակցին բերնով.

— «Արաբիւրքին գործը դիւրացնող խորհուրդն այն է որ ֆրանսական բնդ. սպայակոյտը չի հակառակիր Ալեքսանտրէթի Թուրքիոյ կցումին: Ֆրանսական զինուորականութիւնը թրքական բարեկամութեան նուէր է ամէն գնով:

Այս գրողը ի վիճակի է յայտնելու գաղտնի համաձայնութիւն մը որ գոյացած է Ֆրանսայի զինուորական իշխանութիւններուն եւ թուրք կառավարութեան միջեւ: Անցեալ փետրուարին Ֆրանսայի Արեւելքի ուժերու հրամանատարը Լեւանթի գնաց եւ Թուրքերուն հետ գոյացուց համաձայնութիւն մը, որ միջազգային բախումի մը պարագային թուրք զինուորները գրաւեն Ալեքսանտրէթի ամբողջ շրջանը: Ատոր փոխարէն Թուրքիան չէզոք պիտի մնայ եւ Տարտանէլէն ազատ անցք պիտի տայ ֆրանսական եւ բրիտանական պատերազմական նաւերուն:

Թէեւ տակաւին երրորդական պատերազմ չկայ, բայց նախագահ Աթաթիւրք կ՚ուզէ որոշ թիւով զինուոր ունենալ Ալեքսանտրէթի մէջ»:

Թղթակիցը կ՚աւելցնէ թէ Ֆրանսայի արտաքին գործերու պաշտօնատունն ալ «անձկութեամբ կ՚ուզէ որ Թուրքերը հաճին»: Այս առթիւ պարզելով ընտրական արձանագրութեանց առթիւ ոչ-Թուրքերու վրայ կատարուած ճնշումները, կ՚եզրակացնէ.

— «Պէտք չէ թշնամացնել Թուրքերը», — այս է Ֆրանսայի ներկայ քաղաքականութիւնը, որուն ուժ կուտայ Մեծն Բրիտանիա»:

Օրուան դէպքերն ալ ճիշդ այդ պարագան է որ կ՚ապացուցանեն, մանուածապատ եւ գիկ-զակ դասաւորումներով:

Ճիշդ այն պահուն երբ կը ստորագրուէին Անտիոքի եւ Էնկիւրիի համաձայնութիւնները, Ֆրանքօ-Թուրք զինուորական եւ քաղաքական գործակցութեան մասին, Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկրորդ ընթերցումով կը վաւերացնէր Թուրքիոյ շնորհուած փոխերուն օրինագիծը (4 յուլիս):

Այս առթիւ փառաբանական ճառ մը խօսեցաւ ելմտական նախարարը, Սըր Ճոն Սայմըն, շեշտելով թէ 16 միլիոնէն վեց միլիոնը պիտի յատկացուի Թուրքիոյ վերազինման:

— *«Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը դրուած է ամուր հիման մը վրայ. երկու երկիրներն ալ նոյն գերագոյն նպատակն ունին, — պահպանել խաղաղութիւնը: Այս բարեկամութիւնը ուղղուած չէ ուրիշ որ եւ է ազգի դէմ»:*

Նախարարին ձայնակցեցան ոչ միայն իր պահպանողական կուսակիցները, այլեւ ընկերվարականները, որոնց վարիչը հետեւեալ ուշագրաւ խօսքերն արտասանեց.

— «Ընելիք չունիմ. խելօք բան է օգնել որ Թուրքիա սպառազինուի: Մենք պէտք ունինք սպառազէն եւ բարեկամ Թուրքիայի մը՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ»:

Ուրիշ ընկերվարական մը հեգնեց այս յայտարարութիւնը, դիտել տալով թէ 1914ին ալ Մեծն Բրիտանիան էր որ սպառազինեց Թուրքիան... Բայց եւ այնպէս, ժողովը իր ջերմագին հաւանութիւնը յայտնեց դաշնիքին քաղաքականութեան, բաղձանք յայտնելով որ միեւնոյն գիրութիւններն ընծայուին Պալքանեան պետութեանց, ամուր ցանց մը կազմելու համար:

Որո՞ւ դէմ: Անշուշտ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ: Ուրեմն առանցք առանցքի դէմ, երբեւ յենարան ունենալով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած բարեկամութիւնը, եւ ջուրին տալով մնացեալը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ ՍԱՆՃԱՔ ՄՏԱՒ ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Ֆրանսական զօրքն ալ 2500ի կը բարձրանայ

Անտիոքէն կը հեռագրեն.— *Թրքական զօրքը այս առտու (երեքշաբթի) ժամը 5.30ին անցաւ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին սահմանագլուխը, Հաճիլարի կայանէն եւ ներս մտաւ: Թրքական գունդը, որուն առջեւէն հեծելագունդ մը կ՚երթար, Գարասու գետն ի վեր բարձրացաւ, Գրըգխանի եւ Անտիոքի ուղղութեամբ: Թուրք գնդապետ Ճէվտի Մանճուկ, որ թրքական հրամանատարութիւնը պիտի ներկայացնէ ֆրանսական հրամանատարութեան մօտ, զօրքը դիմաւորելու գնաց ընկերակցութեամբ Անտիոքի թրքական հիւպատոսին, մինչեւ Ազթէփէ, վերջին գիւղը Թուրքիոյ ճամբուն վրայ, ուր գնդ. Քոլէ՝ մարզպանին պատուիրակը, նոյնպէս գացած էր դիմաւորելու ընդհ. հրամանատարը:*

Թրքական գունդը հաւանաբար այսօր պիտի տեղաւորուի այդ գիւղին մէջ. վաղը պիտի մտնէ Գրըգխան, յետոյ պիտի երթայ Անտիոք: Ուրիշ վաշտ մը, որ պիտի հասնի այս առտու Տաւրոսի ճամբով, պիտի տեղաւորուի Ալեքսանտրէթի մէջ:

Թուրք ժողովուրդը ջերմ ընդունելութեամբ ողջունեց զօրքը:

Ալեքսանտրէթէն կը հեռագրեն յուլիս 5 թուականով.—

Այսօր ժամը 12.15ին թրքական բանակէն երկրորդ զօրագունդ մը հանդիսաւորապէս մուտք գործեց քաղաքին մէջ, որ զարդարուած էր ֆրանսական եւ բազմաթիւ թրքական դրօշներով (այժմ թրքականը պիտի ըլլայ Սանճաքի դրօշին տեղը): Զօրքը, որ կը բաղկանար մէկ վաշտ հետեւակազօրքէ, մէկ հրետանիէ եւ նիզակաւորներու դասակէ մը, պիտի տեղաւորուի քաղաքին մէջ, իսկ միւս զօրամասերը, որոնք այս առտու հասան Գարասուի ճամբով, պիտի բաժնուին Անտիոքի, Գրըգխանի, Պէյլանի եւ Ազթէփէի մէջ: Ճամբան կարեւոր հրակէզ արեւի մը տակ, Թուրք զօրքը քաղաքին փողոցները մտաւ առաջնորդութեամբ քաղաքապետական նուագախումբին, մինչ բազմութիւնը կը ծափահարէր: Յետոյ իրենք տեղերը գացին առանց միջադէպի:

Հ... կը ... [illegible]

Անտիոքէն կը հեռագրեն յուլիս 5 թուականով.—

Թուրք զօրքին Սանճաք մուտքով այս առտու սկսաւ Անտիոքի զինուորական համաձայնութեան գործադրութիւնը: Երկու բանակներուն գործակցութիւնը այսուհետեւ պիտի ապահովէ Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական իրաւակարգը:

Նոր կարգուսարքին հաստատումը արդէն իսկ թուլացում յառաջ բերած է քաղաքական կացութեան եւ զանազան համայնքներու թաքուն թշնամութեան միջեւ: Ֆրանքօ-թուրք զինուորական գործակցութիւնը զգալի ապահովութիւն ներշնչեց մանաւանդ հայկական շրջանակներուն որոնք վտանգուած կը համարէին իրենց շահերը:

Ժողովուրդին հոգեկան վիճակի բարւոքումը հետեւանք է նաեւ ֆրանսական զօրքին յաւելման: Սանճաքին մէջ եղած երկու վաշտ մարոքեան արձակազէններուն եւ երկու հեծելագունդերուն վրայ շուտով պիտի աւելնան ուրիշ երկու Սենեկալեան եւ Թունուզեան արձակաձիներու վաշտեր, որոնք պիտի տեղաւորուին Տաֆնէի եւ Ռէհանիյէի մէջ. հրետանի մըն ալ պիտի հաստատուի Անտիոքի մէջ: Այս զինուորներուն թիւը պիտի կրանայ երեք օրէն, հասնելով մօտ 2500ի: Սենեկալեան վաշտ մը արդէն տեղաւորուած է հրամանատարութեամբ հազարապետ Մուլթէի:

Բնակիչներուն ցոյց տուած գործակցութեան շնորհիւ, հոգատար իշխանութիւնը կը խորհի ներում շնորհել քաղաքական բանտարկեալներուն: Այս կէսօրին հրամանատար Քոլէ վերցուց պաշարման վիճակը:

Այս իրիկուն ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան ցոյց մը պիտի կատարուի ճաշասեղանով մը, մարզպանութեան Անտիոքի պաշտօնատան մէջ, մասնակցութեամբ հրամանատար Քոլէի եւ գնդ. Շիւքրիի, որ հրամանատարն է Թուրք լեռնային հետեւակազօրքի 48րդ գունդին, ինչպէս եւ իր սպայակոյտի անդամներուն: Գնդ. Շիւքրի յետոյ Պէյլան պիտի երթայ, հոն հաստատելով իր հրամանատարութեան կայանը:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Վերջնական ընդունուեցաւ անգլիական ծրագիրը

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, 27 պետութիւններ հաւանութիւն յայտնեցին անգլիական ծրագրին, օտար կամաւորներու յետս կոչման եւ պատերազմական իրաւունքներու մասին: Ծրագիրը երէկ իսկ հաղորդուեցաւ Սպանիոյ հանրապետական եւ ազգայնական կառավարութեանց, Անգլիոյ միջոցաւ: Անհրաժեշտ է այդ երկու կառավարութեանց գործակցութիւնը, դիւրացնելու համար օտար կամաւորներու ցուցակագրութիւնը եւ փոխադրութիւնը: Վերադարձի ծախքը կը հաշուեն 2.500.000 անգլ. ոսկի, որ գլխաւորաբար կը ծանրանայ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Խորհ. Միութեան վրայ: Իբրեւ կանխիկ դրամ, առաջին չորս պետութիւնները անմիջապէս 12.500ական ոսկի յանձնեցին, համագումար 50.000 ոսկի, որպէսզի յանձնաժողովը կարենայ գործի ձեռնարկել անմիջապէս:

Անգլիական ծրագրին համաձայն, զօր. Ֆրանքօ պատերազմիկ պիտի համարուի, երբ առնուազն 10.000 օտար կամաւորներ արձակած ըլլայ: Նոյնքան ալ պիտի արձակէ հանրապետական կառավարութիւնը:

Ծրագրին քննութեան առթիւ, ճառեր խօսեցան պետութեանց ներկայացուցիչները, որոնց կարգին նաեւ Թուրքիոյ պատուիրակը, որ անմիջապէս հաւանութիւն յայտնեց:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ ԲԱՐԵԿԱՄԻՆ

Միայն քաղաքական հորիզոնին վրայ չէ որ սեւ-մութ ամպեր կուտակուած են: Ոչ ալ միայն Եւրոպայի մէջ:

Երէկ ամերիկեան թերթերը կը թղթատէի, եւ ի՞նչ տեսնեմ, ձեզի օրեր.

1. Հնչակ-բոլշեւիկ համաձայնութիւնը խզուեր է:

2. Հայ բոլշեւիկներու օրաթերթը, «Բանուոր», որ կը պարծենար թէ հազար բաժանորդ ունի Հայաստանի մէջ, հոգին աւանդեր է:

3. Հօկը եւ յարակից կազմակերպութիւնները (Աշխատաւորական Միութիւն եւն.) նոր շապիկ մը հագնելով, դարձեր են... «Յառաջդիմական», ցնոր տնօրինութիւն:

Այս վերջին պարագան ամէնէն աւելի ջղագրգռութիւն պատճառած է նոյնքան «Հայաստանեայց» ռամկավարներուն որոնք միշտ գնդասեղի հարուածներ կը տեղացնեն նախկին զինակիցներու գլխուն, ոտքին, կողերուն:

Ռամկավար քրոնիկագիր մը կը պատմէ, Հօկի «լուծարք»ին առթիւ.

— *«Ինչպէս գիտէք, սկիզբէն յամառեցան (Հօկեաններ), քարը խածին եւ իրենց իրական ու իրաւական գոյութեան վրայ պնդեցին՝ երկու տարիներն գետին զարնելով: Բայց, թէեւ ուշ, զգացին թէ անգլուխ մարմին մըն են եւ կը նմանին լայնածաւալ ովկիանոսին մէջ տատանող անղեկ նաւի մը, որ վաղ թէ անագան՝ պիտի զարնուի խութերուն եւ ջարդուփշուր պիտի ըլլայ:*

Այդ սոսկումէն ահաբեկ եւ հանրային կշտամբանքին եւ իրենց հանդէպ ցոյց տրուած անվստահութենէն սարսափած՝ ամիսներով գլուխնին քարէ քար զարկին եւ վերջապէս ինքզինքնին (գրէ՝ իրենք զիրենք — Վ.) փրկեցին «Յառաջդիմական» նոր պիտակով մը: (Պայքար, 23 յունիս):

Ամերիկան այսպէս, իսկ միւս գաղութներո՞ւն մէջ:

Ռամկավար քրոնիկագիրը քիթը կ՚երկարէ մինչեւ մեր կողմերը.

— *«Հիմա գիս հետաքրքրողն է Եւրոպայի զանազան շրջաններուն ինչպէս նաեւ Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ Հալէպ. Ամերիկայի Հօկիստներու կեցուածքը, որոնք տակաւին անորոշութեամբ կը շարունակեն իրենց անունն ու գործը՝* առանց տէր Տիրականի:

Այդ շրջաններու Հայաստանի իրապէս *բարեկամ մամուլին ու հոսանքներուն պարտականութիւնն է խօսք մը հասկցնել այդ անուղղաներուն, հասկցնել՝ մանաւանդ, թէ իրենք այլեւս իրաւունք չունին «Հաշուեյարդար»ի ենթարկուած մարմնոյ մը անունով տակաւին խլուրդի աշխատանք կատարել եւ իւրացնել միամիտ ու պարզամիտ հայրենասէրներու արիւն-քրտինքով շահուած քանի մը լումաները»:*

Այս «բարեկամական» ազդարարութիւնը ինծի կը յիշեցնէ Պետրոսին եւ Պօղոսին պատմութիւնը:

Գիտէք ամէնքդ ալ, — երկու բարեկամներ, Պօղոս եւ Պետրոս, հիւր կ՚իյնեն տեղ մը: Երբ մէկը առանձին կը մնայ, տանտէրը կը հարցնէ միւսին,

— ընկերդ ի՞նչպէս մարդ է, Պ. Պօղոս:

— Զգէ եղբայր, իշուն մէկն է:

Կարգը կուգայ միւսին.

— Պօղո՞սը, կո՛վ, կով...

Մեր «Հայաստանեայց» բարեկամները ալ միասին ճամբայ ելեր էին, սէր ու սէ՛ր ցանելով աջ ու ձախ: Եւ սակայն...

ՎԱՀԷ

ԼՈ՞ՒՐ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ

«Սիոն», Երուսաղէմի պատրիարքութեան պաշտօնաթերթը, յուլիսի թիւին մէջ, կողքին վրայ կը գրէ թէ «նկատելով որ ապրիլ 23էն ի վեր հեռագրով եւ նամակով որ եւ է լուր չէ ստացուած Էջմիածինէն», Պատրիարքը հետեւեալ ֆրանսերէն հեռագիրը ուղղած է Զէօրէքճեան արք.ի, յունիս 13ին:

— « Կը սպասենք անվրէպ մանրամասնեալ նամակի վասն յուղարկաւորութեան Սրբազան Հայրապետին, կացութեան Մայր Աթոռոյ, անդամոց Գերագոյն խորհուրդի եւ ձեր Տեղակալութեան կոնդակին»:

Յունիս 29ին ալ, Պատրիարքը հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է, վճարեալ պատասխանով.

— « Ամէն կողմէ կը դիմեն մեզի. հանեցէք փութացնել սպասուած տեղեկութիւնները»:

« Արեւ », Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, կ՚աղաղակէ իր կարգին, խմբագրականով մը, — «Լուր կ՚ուզենք Խ. Հայաստանէն» (28 յունիս): Եւ կ՚առաջարկէ դիմել Փարիզի խորհրդային դեսպանատան, այլեւ պատուիրակութիւն մը ղրկել Հայաստան...

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Զինուորական խնդիրներ եւ գործադուլ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.—

Օտարականներու վերաբերեալ հրամանագիր օրէնքին գործադրութենէն ի վեր, մինչեւ 10 յունիս, Մարսէյլի մէջ, իբրեւ «անկանոն» կամ «անբաղձալի» ձերբակալուած են 500 (հինգ հարիւր) հոգի եւ կը գտնուին նահանգային բանտերուն մէջ: Կը սպասեն դատավարութեանց:

Յունիս 10էն մինչեւ 1 յուլիս Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեաները ձերբակալած ու բանտարկած են 198 անկանոն եւ անբաղձալի օտարականներ: Ինչ կը վերաբերի պզտիկ անկանոնութեանց որոնց համար կը դատապարտուին ոստիկանական ատեաններու առջեւ, ասոնց թիւը հազարներու կը հասնի: Ասոնք մէկ ֆրանքէն մինչեւ 5 ֆրանքի, եւ երբեմն աւելի մեծ տուգանքներու կը դատապարտուին:

**** Վերջերս զրոյց կը շրջէր թէ Սուրիահպատակ, Լիբանանահպատակներն ալ զինուորական ծառայութեան պիտի կանչեն: Ոմանք՝ Ֆրանսայի մէջ, ուրիշներ իրենց երկրին մէջ: Ես ալ, Լիբանանցի ըլլալով, գացի լուսաբանութիւններ ուզելու: Պատասխանը եղաւ այսպէս, — «Կը սխալիք, այդպիսի բան չկայ»: Հետեւաբար Սուրիա-Լիբանանցիները անհանգիստ ըլլալու բան մը չունին:*

**** Իրապէս անձնաւորութիւն մը որ չփոխներ ունի զինուորական շրջա-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կ'ՈՒԶԵՆ ԱՆՋԱՏՈՒԻԼ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՐԱԽՏԷՆ

ԽՄԲ.— Հանրածանօթ վաստակաւոր գործիչը, Գրիգոր Եղիկեան, կը գրէ «Հայրենիք»ի մէջ, Խ. Միութեան վերջին դէպքերուն առթիւ.—

Եթէ Խորհրդային կառավարութիւնը շատ է խօսում անջատողականութեան մասին, շարունակ կրկնում է, որ իր քաղաքացիներից շատերը, նոյնիսկ կուսակցական նախկին ղեկավարներ ու պետական նախկին պետեր, մտածում են Ռուսաստանից երկրամասեր անջատել, այդ ցոյց է տալիս թէ ճիշդ որ Ռուսաստանի սահմաններում ապրող բազմազան եւ բազմատարր ժողովուրդների մէջ տրամադրութիւն կայ Ռուսաստանից անջատուելու:

Ի հարկէ, ես չեմ հաւատում, որ Բուխարինը, Ռիկովը եւ նրանց հետ մեղադրուածների աթոռի վրայ նստողները կարող էին երբեւիցէ Ռուսաստանից հողեր անջատելու մասին մտածել, ինչպէս եւ չեմ հաւատում, որ ռուս ուղղափառ կրօնին պատկանող եպիսկոպոսներ եւ տէրտէրներ կարող էին այդ ուղղութեամբ գործել: Կարող է պատահել, որ ազգային հանրապետութեանց ղեկավարների մէջ գտնուէին մարդիկ, որ մտածած լինէին անջատման մասին, այն էլ ի հարկէ իրենց ապրած միջավայրի ճնշման տակ: Նոյնպէս կարող է պատահել, որ օտարահպատակների մէջ գտնուէին մի քանի անձեր, որոնք երազէին, թէ լաւ կը լինէր որ իրենց կառավարութիւնները տիրէին իրենց ապրած տեղերին եւ իրենք շնորհիւ այդ հանգամանքի աւելի լաւ պայմաններում ապրէին:

Ի՞նչ է պատահել: Ինչո՞ւ «ընկերվարական եւ աշխարհի ամէնից կատարելագործուած եւ ազատ եւ ժողովրդավարական կարգեր» ունեցող երկրից՝ նոյն կարգերը հաստատուելուց քսան տարի յետոյ, երբ այդ երկրում այլեւս «դասակարգեր չկան», երկիրը «արդիւնաբերական» է դարձել, երբ «վերացել» է այնտեղ շահագործումը բանուորական ուժի, անգործութիւն չկայ, այլ կայ առատութիւն, լիութիւն, «երջանկութիւն», ո՛չ միայն քաղաքացիների, այլեւ երկրի կառավարիչների մէջ ցանկութիւն կայ այդ երկրից բաժանուելու: Ինչո՞ւ սոյնանման «յանցաւոր մտքեր» են ծնւում ո՛չ միայն հասարակ, անգրագէտ, կիսագրագէտ, բանուորների եւ գիւղացիների, այլեւ յայտնի գրականագէտների ուղեղի մէջ:

Խորհրդային կառավարութիւնը այդ բանը բացատրում է ֆաշականութեան զարգացմամբ երկրի մէջ ապրող վնասակար տարրերի եւ դասակարգային թշնամիների մէջ եւ օտար ֆաշական եւ դրամատիրական պետութիւնների գործակալների եռանդուն գործունէութեամբ եւ քարոզչութեամբ: Դասակարգային թշնամիները, ֆաշականութիւնը ու կայսերապաշտութիւնը դուրսը՝ հանգիստ չեն թողնում Մոսկուայի վարիչներին անխափան եւ առանց դժուարութիւնների ընկերվարութիւն կառուցանել, այժմ էլ աշխատում են ընկերվարական դրախտը կտոր կտոր անել:

Խորհրդային կառավարութիւնը ամենախիստ վիրաբուժական գործողութիւններ է կատարում հիւանդութեան «պատճառը» ոչնչացնելու համար:

Բայց ակամայ հարց է ծագում: Ինչո՞ւ Խորհրդային կառավարութեան եւ ռուսական համայնավար կուսակցութեան ղեկավարներին, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունեն քարոզելու, բացատրելու, համոզելու, նոյնիսկ բռնի կերպով հնազանդեցնելու բոլոր միջոցները չյաջողուեց մինչեւ այսօր մօտ քսան տարում իրենց քաղաքացիներին կապել իրենց «ամենաազատ եւ ամենաերջանկացուցիչ» կարգերի հետ, մինչդեռ ֆաշականութեան յաջողուեց մի քանի տարում, այն էլ, միայն գաղտնի քարոզութեան շնորհիւ, նոյն քաղաքացիներին լարել «Խորհրդային ու ընկերվարական դրախտի» դէմ:

Այս հարցը չի քննւում Խորհրդային պետական գործիչների կողմից, որովհետեւ նրա մանրամասն քննութիւնը միայն մի բան ցոյց պիտի տայ, այն է՝ Խորհրդային կարգերի անկենսունակութիւնը եւ վնասակարութիւնը եւ իրենց, Խորհրդային գործիչների անընդունակութիւնը եւ անպարկեշտութիւնը: Այս վերջինների համար դժուար է խոստովանել իրենց անընդունակութիւնը եւ անպարկեշտութիւնը:

Հարցը եթէ լրջօրէն քննութեան ենթարկուի, միայն մի եւ շատ որոշ եզրակացութեան կարելի պիտի լինի յանգել, այն է, որ Խորհրդային երկիրների ժողովուրդները այլեւս դիմանալ չեն կարողանում բռնութեան, որ իրանց վրայ գործ է դրւում, ըստրկութեան, որին ենթարկուած են եւ շարունակական եւ երկարատեւ սովամահութեան: Իրենք, Վելիկոռուսները, տէրտէր, վարդապետ, զօրական, գիւղացի, բանուոր, պետական գործիչներ եւայլն, շարունակական դաւադրութիւններով ձգտում են այսօրուան իշխանութիւնը եւ երկրում տիրող կարգերը տապալել, մինչդեռ ոչ-վելիկո-Ռուսները, օտարազգիները, Հայերը, Թուրքերը, Ուկրայնացիք, Վրացիները, Թաթարները եւայլն ուզում են անջատուել Վելիկոռուսիայից, բուն Ռուսաստանից: Ուրիշ կերպ բացատրել Վելիկոռուսների եւ ոչ-վելիկո-Ռուսների անջատական ձգտումները՝ անկարելի է եւ անտրամաբանական:

Խորհրդային կառավարութիւնը՝ որովհետեւ չի ըմբռնում, աւելի ճիշդ չի ուզում կամ չի կարողանում ըմբռնել իրերի իրական կացութիւնը, դրա համար էլ բռնութիւնների եւ այլ խելագար միջոցների է դիմում մի կողմից երկրի սահմանները պաշտպանելու, միւս կողմից ծայրագաւառներում անջատողական ձգտումները խեղդելու, երրորդ կողմից էլ իր յանցաւոր եւ անտանելի դարձած իշխանութիւնը պահելու համար:

Նա տեղահանում է ծայրագաւառներում ազգային հանրապետութիւնների սահմաններում ապրող ժողովուրդների աչքի ընկնող մասը՝ նրանում խեղդելու համար անջատողական զգացումները եւ Ռուսաստանի խորքերից ծայրագաւառներն է բերում Վելիկոռուսներին՝ սրանց մէջ էլ ընդդիմադրութեան ոգին սպաննելու համար: Իսկական իթթիհատ-թէրաքքըական միջոցներ:

Նա փոխադրում է նաեւ ազգային հանրապետութիւնների կազմած գնդերը իրենց բնակավայրերից աւելի հեռու վայրեր եւ նրանց տեղ բերում է զուտ ռուսական գնդեր: Օրինակ, այժմ Թրքական սահմանի վրայ կեդրոնացած են զուտ ռուսական գնդեր եւ սահմանապահ զօրքերի մէջ մի հատ Հայ կամ Վրացի չկայ: Հայկական գնդերի մեծ մասը փոխադրուած են հեռուները, մի մասն էլ Ազրբէյջան: Կասպից ծովի ափին, ռուսական Աստարա նաւահանգիստի պահակազօրքը Հայերից է բաղկացած եւ այդ Հայերին գիտակցաբար դրել են Իրանցիների դէմ, որպէսզի որեւէ պատահական արիւնահեղութիւն պատճառ դառնայ Հայերի եւ Իրանցիների (որոնք իրար հետ շատ բարեկամ են) թշնամութեան: Մի անգամ թափուած արիւնը չի մոռացւում: Նա պատճառ է դառնում նորանոր արիւնահեղութեանց: Ազրբէյջանցի զինուորներին ամբողջովին խառնել են ռուսական գնդերի մէջ: Վրացիները սրանցից աւելի լաւ պայմաններում են գտնւում համեմատաբար, թէեւ պէտք է ասած, որ Վրաստանի եւ Թուրքիայի սահմանից էլ քշուած են վրացի գնդերը եւ նրանց տեղ Ռուսներ են ուղարկուած: Ռուսներ են ուղարկուած նաեւ Աւղանիստանի եւ Պարսկաստանի բոլոր սահմանների երկարութեամբ՝ բացի Աստարայից, ուր հայ զինուորներ են կանգնած:

×

Խորհրդային կառավարութեան գործադրած ինքնապաշտպանութեան միջոցներից մէկն էլ ռուսերէն լեզուի ուժով տարածումն է ազգային հանրապետութիւնների ժողովուրդների մէջ: Ռուսերէն լեզուի ի նպաստ քարոզչութիւն է կատարւում: Լաւ ռուսերէն սովորող աշակերտներին նուէրներ են տալիս: Ռուսերէն լեզուն պարտաւորիչ է դարձած ո՛չ միայն դպրոցներում այլ եւ բնակարաններում: Պետրոս Մեծ, Պուշկին եւ այլ զուտ ռուս ազգայնական մեծութիւններ ներկայացւում են օտարազգիներին՝ որպէս մարդկութեան բարեկամներ եւ ստիպում են նրանց մարդկութեան այդ բարեկամներին իրենցը համարել, նրանցով ոգեւորուել եւայլն, եւայլն:

Հաւատացած եմ, որ Խորհրդային կարգերի եւ կառավարութեան արտասահմանում ապրող բազմազոյն եւ բազմապիսի բարեկամները, փրօֆէսօրներ, տէրտէրներ, պատուելիներ, վարժապետներ, Մարքսի վարդապետութեան հետ ոչ մի ծանօթութիւն չունեցող կամ մակերեւութային ծանօթութիւն ունեցող «մարքսիստ»ներ, խմբագիրներ, տաղանդաւոր տնտեսագէտներ եւայլն, որոնք զարմանալի յամառութեամբ չեն կամենում դրա «մատերիական» դժոխքի երկիրներից հեռանալ եւ գնալ ընկերվարական դրախտ»ում ապրել, եւ, եթէ «ընկերվարական դրախտ» էլ գտնւում են, անմիջապէս հեռանում են այնտեղից յիսուն տարուայ գինի եւ վաթսուն տարուայ գոնեակ խմելուց յետոյ, չափազանցութիւններ պիտի գտնեն իմ ասածների մէջ եւ պիտի պնդեն, որ «Խորհրդային դրախտ»ից անջատուել կամենում են միմիայն մի քանի դաւաճաններ, բայց ժողովրդական զանգուածները, «աշխատաւորութիւնը», հաւատարիմ են Խորհրդային կառավարութեան եւ անջատուելու ոչ մի տրամադրութիւն չունեն եւ այդ մի քանի դաւաճաններն էլ արդէն բռնուած եւ պատժուած են կամ կը բռնուեն եւ կը պատժուեն:

Այդ բազմազոյն Խորհրդային կարգերի երկրպագուները, ինչպէս որ մինչեւ հիմա արդարացրել են Խորհրդային կառավարութեան բոլոր վայրագութիւնները, այժմ էլ պիտի արդարացնեն նոյն կառավարութեան Ռուսաստանի ծայրագաւառներում ապրող ժողովուրդների անջատուելու ձգտումները՝ խեղդելու համար գործադրած բոլոր տեսակի խայտառակութիւններն ու բռնութիւնները: Բայց նրանց չպիտի յաջողուի ծածկել փաստը, այն է՝ Ռուսաստանից անջատուելու ձգտումը,— մի ձգտում, որ շատ օրինաւոր է, շատ բնական եւ շատ հասկանալի ներկայ պայմաններում:

Օրից օր աւելացող եւ տարիներ տեւող ճնշումը միշտ հակաճնշում է առաջացնում: Կարելի է ժամանակաւորապէս ժողովուրդների մէջ ազգային անկախութեան ձգտումը թուլացնել, բայց չի կարելի այդ ձգտումը ամբողջովին ոչնչացնել կամ խեղդել:

Կարմիր Ռուսաստանում ապրող օտարազգիները ձգտում են անջատուել Խորհրդային «դրախտ»ից: Նրանք վաղ թէ ուշ պիտի անջատուեն:

Ոչ ոք մեղաւոր չէ, եթէ Խորհրդային կառավարութեան թշնամիները օգտուեն անջատուել կամեցող ժողովուրդների տրամադրութիւններից՝ նրանց անկախութեանց գործին օգնելու համար կամ Ռուսաստանից հողեր խլելու նպատակով: Նրանց այդ ցանկութիւնը պատճառ չէ ժողովուրդների դէպի ազատութիւն ունեցած ձգտումը յանցաւոր համարելու:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՍՊԷՍ..

Մինչդեռ մենք ամիսներէ ի վեր «ճակատի» ու սկզբունքի մասին կը վիճինք, անդին, թշնամին արթուն ու զգաստ, տարիներէ ի վեր ծրագրուած եւ մեթոտիկ աշխատանքներու նուիրուած է, եւ կրկին դաւեր կը պատրաստէ:

Անցեալի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի: Ահաւասիկ ամիսներէ ի վեր ամբողջ Սուրիոյ հայ գաղութը եւ յատկապէս Սանճաքի երեսուն հազարէ աւելի հայութիւնը ծանր մղձաւանջի օրեր կ'ապրի, քաղաքական բարդութիւններէ եւ անակնկալներէ մղուած: Եւ ինչպէս կը հաղորդեն օրուան լուրերը, շատեր, իրենց տարիներու քրտինքի արդիւնքն ու արդար վաստակը թողած կը գաղթեն: Մինչ մեր մեծերն ու գլխաւոր ազգին ներկայացուցիչները արտասահմանի մէջ, հանգիստ ու ապահով, սանդին մէջ ջուր կը ծեծեն:

Բայց ինչո՞ւ համար այս անբացատրելի լռութիւնն ու անտարբերութիւնը հարիւր հազարնոց հայ գաղութի մը դժբախտութեան հանդէպ: Որ արդեօք անո՞ր համար որ՝ ուրիշներու մեղքերը կը քաւեն, հայրենիքի սահմաններէն հեռու գտնուելով: Համեմատութեան ոչ մէկ եզր ունի Սուրիոյ մեր դժբախտ գաղութին ճակատագիրը, բաղդատելով Նախիջեւանի եւ Ղարաբաղի ժողովուրդին պարտադրուած անիրաւութեան հետ:

Երեւի մեր զգացումներն ալ թմրած են, որ այսքան շուտ մոռցած ենք՝ երէկը: Նոյնիսկ անոնք, որ Թուրքին սարսափը տեսած ու անոր ահաւոր նախճիրը ապրած են:

Ձայներ կը լսուին աջէն ու ձախէն:

— Այո, դժբախտութիւն է, բայց ինչ կրնանք ընել, մեր երկիրը չէ, յատուկ իրաւունքներ չունինք որ մեզ իրաւատէր նկատենք այն տեղի քաղաքական դէպքերուն միջամուխ ըլլալու, երկիրը ուրիշինն է ու նաեւ զայն պաշտպանելու կամ երեւոյթներուն հետ հաշտուելու, բողոքելու բոլոր իրաւունքը: Իրաւունք ունի՞նք Թուրքին դէմ ճակատ յարդարելու, բողոքի խօսքեր ըսելու, իրաւունքներու պաշտպանութեան մասին խօսելու:

Կան նաեւ կարգ մը բարեմիտներ որոնք կը տրամաբանեն: — Ի՞նչ հարկ իրար անցնելու յուզուելու, զրգռուելու, մեր մեծերը այդքան ալ անտարբեր չեն անշուշտ, եւ բան մը կը խորհին, անպատճառ ամէն բան փողոցին մէջ մեզի պիտի չպոռան, վստահինք անոնց, որ իրենց հայեցողութեամբ հետեւին դէպքերուն, եւ ընեն ինչ որ պէտք է, մեր ձեռքէն ի՞նչ կուգայ:

Այսպէս ենք եղած մենք՝ միշտ: Ձեռքը գաւազան մը, պզտիկ մօրուք մը եւ սիլինտր գլխարկ մը դրած մեր ազգի ներկայացուցիչներուն վրայ շատ մեծ հաւատք ունեցած ենք միամտօրէն, կարծելով որ՝ գաւազանը, գլխարկը եւ մօրուքը ամէն բան գիտնալու, ամէն կարողութիւն ունենալու գրաւականներ են արդէն:

Կարելի՞ է չքմեղանալ, վտանգէն հեռու գտնուելով:

Հարիւր հազարի բազմութիւնը՝ ոչխարներու հօտ չէ, ուր եւ ինչ հողի վրայ ալ գտնուին: Այդ գաղութի ֆիզիքական գոյութիւնը վտանգի ենթակայ է եւ միայն այդ պարագան մեզ կը պարտադրէ անոր ապահովութեան մասին մտածելու:

Ահաւասիկ առիթ մը, մեր ղեկավարութիւնն ու ազգին ներկայացուցիչները փորձի ենթարկելու: Որպէսզի ցոյց տան թէ՝ որքան անկեղծ են եւ սրտցաւ իրենց հայրենասիրութեան կոչերն ու ազգասիրութեան «ռէքլամ»ները: Իրերահասկացողութեան, ճիգերու եւ աշխատանքի ու զոհաբերութեան ճիշդ ժամանակն է: Մեր ղեկավարութիւնը թող անգամ մը գէթ, այս դժբախտ առիթով ցոյց տայ, թէ անհրաժեշտ եւ ստիպողական րոպէներուն, գիտէ մոռնալ անցեալի բոլոր ատելութիւններն ու կիրքը եւ մէկ մարդու պէս ցցուիլ մեր ժողովուրդի իրաւունքներու պաշտպանութեան գործին նուիրուելու: Այն ատենն է որ մեր ժողովուրդը պիտի գիտնայ արժանաւորապէս գնահատել եւ ծափահարել զիրենք, չմոռնալով ինչ որ իրեն պարտականութիւնն է:

Կը բաւէ որքան պարապ բաներու եւ բառերու վրայ խաղալով տասնեակ տարիներ ամուլ եւ ապարդիւն անցուցինք:

ՀԵԹԱՆՈՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Ես քու խօսքդ կ'ուզեմ, Բասէն ցորեն շատ:

** Երկու մերկէն թշուառ կը ծնի:

** Ես աղա դուն աղա, մեր աղօնը ո՞վ աղա:

** Երբ մարդ մը խենթ կոչես 40 անգամ, անպատճառ կը խենթենայ:

** Եօթը եկեղեցի շինելուդ՝ եօթը որբ մարդ ըրէ:

ԿԱԼԻ ԵՐԳԵՐ

Մանուկ օրերու թարմաշունչ յուշերս աշխուժացին սիրտս ու ես ակամայ հնազանդեցայ քակելով ծրարը կենդանարար պահերու եւ ուզեցի երգել բնաշխարհի գիւղին կալին երգը:

Ամառուան տօթը սկսած է, դաշտերու մէջէն ոսկեգոյն հունձքը կալ կը փոխադրուի էշով, ջորիով եւ կառքով: Եթերէն կախուած արեւը իր տօթագին ճառագայթները կ'օրօրէ ամէն դի, հնձուորը՝ հեզահամբոյր եւ չարքաշ աշխատաւորը դաշտին, փառք կուտայ արեգակի շողերուն:

Բնութեան ծոցին մէջ ծնած ու սնած՝ գիւղացին կալը կը պատրաստէ մանգաղը ձեռք առնելէ առաջ: Ահա լայնատարած դաշտ մը ուր գիւղացիներ քով քովի կը շինեն իրենց կալը: Կալերը չորցած են եւ առատ հունձքերով բեռնաւորուած: Էհ, ինչ երջանիկ օրեր էին, եկան ու անցան, մեզ անտէր ձգեցին, պանդուխտի կեանքը բաժին հանելով:

Դպրոցական տղաքը արձակուրդ ունին, կալերը կը սկսին, ու կամերուն վրայ մանուկներ նստած կը քշեն եզները: Միւս կողմէն մեծերը խուրձերը կը քակեն աւելի թանձրացնելու համար կալը: Տօթը կը սկսի, մանուկները չեն դիմանար, եզներուն վրայ իշամեղուներ կը նստին եւ անխիղճ կենդանիները կամը կալէն դուրս հանելով կը վազեն վերի աղբիւրը ջուրին մէջ նստելու համար:

Կալի եղանակն է, երջանկաւէտ կեանքի մը խորախորհուրդ պատկերն է դրոշմուած մէջս այդ օրերէն, հին օրերէն:

Կալի քաղցրաշունչ երգեր, երբեմն մեծերը կամերու վրայ նստած իրենց գեղջկական նաշխուն երգերով միջոցը կը լեցնէին: Անոնց երգերը ալ, ի՛նչ սքանչելի եղանակներով եւ որքան աշուղական յօրինուածքով հոգիներ կը թնդացնէին, սէրեր կ'արթնցնէին եւ հոգեպարար տեսարաններու վայելքը կուտային:

Ցորդահոս տօթերուն դաշտային կեանքը խաղաղութեան կը յանգի, ծառերուն տերեւները անշարժ են, միայն կը լսուի յորձանուտ ջուրերուն ձայնը, իշամեղուներու վզզոցը եւ ջուրերու մէջ տապլտկող գորտերուն փշշոցը:

Ահա այս տօթակէզ պահերուն մէջն է որ կը սկսի կալի աշխատանքը ուր գիւղացին հպարտ՝ ճակտի քրտինքով արտադրած հունձքի առատութեան համար մեղեդիներ ունի, իբրեւ խունկ ղրկելու Եհովային:

Իրիկուն է, արեւը կը հաւաքէ իր խուրձ ու ոսկեհուր ճառագայթները ու կը կորսուի երկնամերձ լերան ետեւ: Զովասուն օդը կը սկսի շոյել ծառ ծաղիկները, ու կալի կեանքը կը դառնայ չափազանց հաճելի: Միայն գիւղացին կը զգայ կալի երեկոներու հաճոյքի վեհութիւնը:

Ահա լուսնկան կալ կապած եթերին մէջ՝ պատրաստ է եղած կարծես, ու լոյս կը տարածէ բոլորին, բոլորին, հարուստին, աղքատին:

Լուսնկայ եթերին տակ նստած կալի աշխատաւորները կը ճաշեն, կրկին գործի կը սկսին մինչեւ կէս գիշեր կալսելու համար:

Ու նորէն, հոգւոյս խորերէն, այս

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Այդ պարագան լաւագոյն յոյսը կը ներշնչէր իրեն. բայց դժբախտութիւնը հոն էր որ ան տակաւին ոչ մէկ ապացոյց ունէր իր ձեռքը՝ Ներքինին ամբաստանելու համար: Հարցը իր բոլոր անկիւններէն քննելէ վերջ, Սուլթան որոշեց դիմում մը կատարել բրիտանական դեսպանատան քարտուղարին՝ պաշտօնական աջակցութիւն ստանալու համար:

Սուրճը խմեց, սպասաւորին դրամը վճարեց այն մանրուքէն զոր ոստիկան Մալիք իրեն քով ձգած էր ու հաշիւ ընելով որ թաքսի մը վարձելու չափ դրամ ունէր դեռ, աճապարանօք դուրս ելաւ: Շատ կանուխ էր տակաւին. ժամը եօթին քառորդ կար. թաքսի չգտաւ, բայց հանրակառքերը կը բանէին եւ բաւական թիւով անցորդներ կը տեսնուէին փողոցներուն մէջ: Նստուեցաւ հանրակառք մը որ զինքը բլուրէն վեր տարաւ. յետոյ վար իջնելով քանի մը հարիւր եարտ քալեց ու բրիտանական դեսպանատան վանդակորմէն ներս մտաւ:

Շողշողուն համազգեստով գաւասները, որոնք դեսպանատան առջեւ կը սպասեն ցերեկը, այնտեղ էին դեռ. բայց գիշերապահը Սուլթանին թափթփած երեւոյթին նայելով պաղ ընդունելութիւն մը ըրաւ: Տղան ժամավաճառ չէր կրնար ըլլալ. հեղինակաւոր անձնաւորութեան մը հովը տալով ինքն իրեն, մարդուն ըսաւ որ իր անունը յայտնէր առաջին քարտուղարին՝ հակառակ անոր որ յարգելի պաշտօնատարը տակաւին անկողինն էր ու կը քնանար:

Գիշերապահը քթին տակէն տրտնջալով փոքրիկ սենեակ մը առաջնորդեց զայն ու ծառան վեր ղրկեց, քարտուղարը արթնցնելու համար:

Թինոլը Ուիլերմս իր սովորական ժամէն երեսուն վայրկեան կանուխ արթննալուն համար քանի մը օրհնութիւններ փսփսաց ինքնիրեն, բայց Սուլթանին անունը լսելուն պէս կռնակը անցուց պարեգօտը, սանտրեց իր ցանցառ մազերը եւ շիտակ վար վազեց, իր այցելուին հետ տեսնուելու համար:

— Օ՜հ, ուրեմն դուք էք Սուլթան Տէնթիմը, ըսաւ երբ առանձին մնացին. Սըր Ճօրճ Տընքէնընը աւելի երկու ամիս առաջ նամակով մը յայտնած էր թէ կրնայիք մեզի հանդիպիլ դժուարութեան մը պարագային. Տայանան ալ այս վերջին օրերս ձեր անունը կը յիշէր յաճախ, Կակայի դաւադրութեան առթիւ զոր երեւան հաներ էք...

— Ես ալ Տայանային համար հոս եկած եմ, ըսաւ Սուլթան անմիջապէս. այս չան զաւակները առեւանգեր են զայն...

— Ի՜նչ կ'ըսէք, զարմացաւ քարտուղարը ցաւ զգալով. դէ՛չ լուր. բայց խնդրեմ, ամէն բան պատմեցէք ծայրէն...

— Սակայն խնդիրը շատ ստիպողական է, շա՜տ. բան մը ընելու ենք, եւ անմիջապէս...

— Անշո՛ւշտ, բայց եւ այնպէս, քանի որ միասին աշխատեր էք, պէտք է ամէն բան իմանամ, որպէսզի դէպքերը յստակ կերպով հաղորդեմ Նորին Վսեմութեան...

— Շատ լաւ. ուրեմն ըսէք տեսնեմ, որքա՞ն բան գիտէք իմ կատարած աշխատանքներուս մասին...

— Տայանան ըսաւ թէ երկու օր առաջ տեսակցութիւն ունեցեր էք Ծխախոտի Մթերանոցը. անոր պատմածին նայելով Կակայի խնդիրը շատ լուրջ կ'երեւայ... կ'ուզենք աւելին իմանալ...

— Այո՛, շատ լուրջ է, պատասխանեց Սուլթան եւ սկսաւ մանրամասնօրէն պատմել իր գլխուն եկածները: Սկիզբը շատ անհամբեր կ'երեւար, տեսնելով քարտուղարին հանդարտ ու անվրդով արտայայտութիւնը, բայց քանի պատմութիւնը շարունակեց, դիւանագէտը ցոյց տուաւ երիտասարդի մը հետաքրքրութիւնը զոր ան սովորաբար կը ծածկէր իր տարիքին համապատասխան մեծավայելուչ լրջութեան մը տակ. Սուլթան ուրախացաւ որ Թինոլը Ուիլերմս համակրութեամբ մտիկ կ'ընէր զինքը:

Երբ վերջացուց, քարտուղարը աթոռին կռթնեցաւ եւ ըսաւ.

— Աստուա՛ծ իմ, մեծ փորձանք անցուցեր էք:

— Ամէն ինչ խայտառակ ըրի, ձգեցի, դիտել տուաւ Սուլթան դառնութեամբ:

— Ընդհակառա՛կն, շատ սքանչելի գործ տեսեր էք...

— Ինչպէ՜ս. անշուշտ անհաւատալի բախտ ունեցայ կեանքս ազատելու համար, բայց տեսէք ի՛նչ սարսափելի կացութեան մատնեցի Տայանան, շնորհիւ իմ ապուշութեանս...

— Այդ մասին մի մտահոգուիք, որեւէ մէկը այդ սխալը պիտի գործէր. կարեւորը այն է որ դուք շատ ուշագրաւ գործ մը տեսած էք մեզի համար ստանալով այս տեղեկութիւնները՝ Կակայի մասին:

— Խե՛րն անիծած, Տայանա՞ն ինչ պիտի ըլլայ, խենթենալու բան մը չէ...

Դիւանագէտին կապոյտ աչքերուն արտայայտութենէն կարելի էր գուշակել թէ ան հասկցած էր որ Սուլթան անձնապէս կը հետաքրքրուէր աղջկան ճակատագրով:

— Կը հասկնամ թէ ինչ ըսել կ'ուզէք, ըսաւ բարի ժպիտով մը. գիտեմ թէ ինչ կը զգաք ու եթէ իշխանին մասին ձեր ըսածները ճիշդ են, սարսափելի է երեւակայել թէ ինչեր կրնան պատահիլ... Սակայն եւ այնպէս անիկա շատ զբաղած պէտք է ըլլայ հիմա որ յեղափոխութիւնը մօտալուտ է եւ հաւանաբար առայժմ պիտի չկարենայ իր ժամերը յատկացնել Տայանային: Ես հիմա հեռաձայն կ'ընեմ անոր հօրեղբօրը տունը եւ կը հասկնամ թէ ինչ ձեւով անյայտացեր է... շիտակը կը զարմանամ որ մինչեւ հիմա մեզի հետ յարաբերութեան չեն մտեր...

Քարտուղարը թիւը առաւ, քանի մը հարցումներ ուղղեց, ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ ու յետոյ Սուլթանին դառնալով ըսաւ.

— Զարմանալի բան. Էլմ Տէնքընն ալ տուն չէ գացեր երէկ գիշեր, ինչպէս նաեւ իր աղջիկը՝ Բրոխլան... միասին դուրս գացեր են ճաշելու՝ ժամը իննին ատենները...

(Շար.)

Թուրքիոյ տնտեսական վիճակը եւ ուրիշ հարցեր

Թուրքիոյ ազգ. ժողովի յունիս 29ի նիստին մէջ, վարչապետ Ճալալ Պայար կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ երկրին եւ տնտեսական կացութեան մասին: Ստորեւ՝ գլխաւոր մասերը.—

— «Մեր կառավարութեան հետապնդած սկզբունքներուն ամէնէն գլխաւորն է հաւատարիմ մնալ Թուրք ազգին խոստացուած աշխատանքի ծրագրին: Ամէն վայրկեան հաշուի կ'առնենք թէ ինչ խոստացած ենք եւ ինչ գործադրած:

Անկասկած մեզ զբաղեցնող ամէնէն կարեւոր խնդիրները ելմտական գործերն էին եւ կառավարութիւնը կը զգայ թէ ինչպէս ծանր բեռ մը կայ իր ուսերուն վրայ, այս տարուան ընթացիկ պիւտճէին պատճառաւ:

Անցեալ տարուան պիւտճէն, որ 271 միլիոն էր, հաւոյթի մէջ 28 միլիոն յաւելումով մը փակեցինք: Իսկ 1939ի պիւտճէն 307 միլիոն է: Այս տարուան պիւտճէն, նախորդներէն ընդարձակ ըլլալով հանդերձ ուրիշ առաւելութիւններ ալ ունի: 125 միլիոնի ծրագիր մը պատրաստուած է ազգ. պաշտպանութեան համար եւ պիտի գործադրուի բանակին իր պարտականութիւնը լաւագոյնս կատարելու հնարաւորութիւն տալով:

Ամէն առեննուան պէս կրնանք վըստահիլ մեր բանակին հերոսութեան եւ անձնազոհութեան:

Անշուշտ կարելի չէ երկրին մէջ շինարարական բոլոր գործերը պիւտճէին մէջ նշանակել: Այս պատճառով կը ջանանք վարկի միջոցներէն օգտուիլ եւ ազգ. ընդհ. համագործակցութիւն մը ստեղծել կը ջանանք: Ինչպէս որ տեսաք, այս տարի հանրօգուտ եւ անտես. գործավարութիւններուն պիւտճէներէն կարգ մը յատկացումներ հանելով տնտես. հաստատութեանց վարկերուն վրայ աւելցուցինք, եւ այս միջոցաւ երկրին մէջ նոր աշխատանքներ ստեղծել փորձեցինք: Ասոր ալ մէկ օրինակը Ատանայի դաշտին ոռոգման խնդիրն է, որուն 30 միլիոն կրցանք յատկացնել:

Ինչպէս ըսի, ջանացինք վարկեր գտնել: Անգլիայէն ստացուած 16 միլիոն սթէրլինի վարկը 100 միլիոն Թրքական ոսկիի համարժէք է: Ասոր 10 միլիոն սթէրլինը ճարտարարուեստական եւ առեւտրական, 6 միլիոնն ալ զինուորական գործերու: Բայց այս փոխառութիւնը չի նմանիր Սահմանադրական շրջանին կնքուած փոխառութեանց: Այս վարկը բացուած է միայն Թուրքին ստորագրութեան, խօսքին վստահելով:

Կարելի է ըսել թէ առաջին հնգամեայ ծրագիրը գործադրուած է, երբ նկատի առնենք թէ վերջին մէկ քանի գործարաններու շինութեան ալ ձեռնարկուած է: Հանրապետական կառավարութիւնը կրնայ վստահութեամբ յայտարարել թէ հնգամեայ ծրագրին մէջ յաջողած է:

Ձեռք բերուած փորձառութեամբ եւ ելմտական միջոցներու շնորհիւ երկրորդին գործադրութեան անցուած է: Ճարտարարուեստական քաղաքականութեան մէջ մեր հետապնդած նպատակն է ազգային տնտեսութեան շահերը ներդաշնակել ազգ. պաշտպանութեան շահերուն հետ:

Մեր ելմտական քաղաքականութեան մէջ գեղեցիկ սկզբունքով մը կը յառաջանանք միշտ: Այն է, տուրքերը նուազեցնել: Ցարդ ինչ տուրք որ դըրուէր, ալ չէր վերցուեր ժողովուրդին ուսերէն: Այս մտայնութիւնը քանդեցինք մենք:

Այս տարի 10 միլիոն ոսկի զեղչեցինք կենդանիներու, հաւասարակշռութեան, շահատուրքի, սպառման, գրոշմաթուղթի, սինէմայի եւ նախանիւթերու տուրքերէն: Ինչ մարզի մէջ որ տուրք մը թեթեւցուցինք, թէ պետութիւնը եւ թէ տուրքը վճարողը շահեցան: Այս դրական արդիւնքը տեսնելէ վերջ այլեւս չենք կրնար վարանիլ:

Կորոններու խնդիրը կայ, որ անցեալէն մեր եւ մեր յաջորդներուն ուսերուն վրայ ճնշող բեռ մըն է: Նախապէս թէեւ որոշուած էր այս վճարումները հարիւրին 50 ապրանքով եւ հարիւրին 50 ալ օտար դրամով ընել, բայց համաշխարհային տնտեսական կացութեան ենթարկուած փոփոխութեան պատճառաւ տըվիզով վճարումը անկարելի դարձած է, հետեւաբար վճարումը ամբողջովին ապրանքով պիտի ընենք:

Տնտեսական կացութիւնը ներկայացնելու համար պիտի գոհանամ ըսելով թէ այս տարուան առաջին 5 ամսուան արտածումներուն եւ ներածումներուն գումարը 113 միլիոնի կը հասնի, մինչդեռ այս թիւը անցեալ տարի 83 միլիոն էր:

Ներածումը զգալապէս աւելցած է, ինչ որ դոհունակութիւն առթող պարագայ մըն է սա պատճառաւ որ ներածուող ապրանքները մեծ մասամբ մեքենաներ եւ զանազան գործիքի կազմածներ են: Թէեւ երկրին մէջ սպառող նիւթեր ալ կը ներածուին, բայց այն ալ ժողովուրդին գնման կարողութեան աւելցած ըլլալը կ'ապացուցանէ:

Արտածուած նիւթերուն 100ին 90ը բուսական բերքեր են, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ որքան պէտք է կարեւորութիւն ընծայել երկրագործութեան:

Գալով ընդհ. ներման, մենք մեր իտէալին հասանք: Ալ մարդէ վախ չունինք: Հանրապետութիւնը պողպատեայ հիմերու վրայ զետեղուած է: Մեր գործերով հպարտացած առեն կրնանք նաեւ մէկ քանի յանցապարտներու ներելու հաճոյքը վայելել: Այսպէսով աշխարհ պիտի համոզուի թէ որքան վստահ ենք մեր վարչաձեւին ամրութեան վրայ:

Զենք կրնար երեւակայել ուժի մը գոյութիւնը, որ կարենայ վնասել Թուրք ազգին միաբանութեան ու յառաջդիմութեան քայլերուն: Եթէ նոյնիսկ յանդգնողներ ըլլան, նախ մեր օրէնքներուն եւ յետոյ մեր սըրտերուն մէջ տռչորող յեղափոխական հուրէն պիտի այրին եւ ոչնչանան:

կոլերդին առթիւ միտքս ինկան բոլոր այն աշխատաւորները, որոնք գացին եւ ռոկոյն մեզի ժառանգ թողուցին կոյլ երգեր, յուշեր ու սրբութիւններ:

Խոչին լօսը կաթի անոնց անյայտ գերեզմաններուն վրայ:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

«ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՐՔԱԿԱՆ Է»

Ընկերներ, ամէնէն կարեւոր խնդրոյն կ'անցնիմ: Ցուցումով սպասուած Հաթայի խնդիրը:

Կը կրկնեմ որ Հաթայ ամէն բանէ առաջ թրքական է (ծափեր, պոռչա՛) եւ մեծամասնութեամբ ու մշակոյթով թրքական պիտի մնայ:

Հաթայ, ազգ. պայքարին օրերէն իսկ մեր կողքին, մեր հետ ուս ուսի անկախութեան համար կռուած նուիրական հայրենիքի մը մէկ մասն է: (Կեցցէներ, ծափեր): Հաթայ ազգ. պայքարին առեն ամէնէն աւելի հերոսութիւն ցոյց տուած թրքական քաղաքի մը հետ կրնայ բաղդատուիլ: Այսպիսի ժողովուրդ մը չենք կրնար լքել: Առիկա վեր է Թուրքիոյ հանրապետութեան կարողութենէն: Մենք ոչ ոքի հողին աչք տնկած ենք: Միայն մեր ազգային իրաւունքը կը պահանջենք: Ասոր մէջ ներողամտութեան խնդիր չկայ: Իրաւունքը միշտ կը պահանջուի:

Ազգ.ժողովի ընտրական յանձնաժողովը Հաթայէն հեռացաւ: Զինուորական բանակցութիւնները շատ յառաջացած են:

Ֆրանսայի հետ մեր բարեկամութիւնը շատ փափուկ քննութենէ կ'անցնի: Եթէ մեր դաւը բարեկամաբար կարենանք լուծել, ամէն մարդէ առաջ պիտի ուրախանանք:

Կրնամ ըսել թէ աւելի մեզ եւ աւելի անկեղծ մթնոլորտ մը կը տիրէ նիրկայիս:

Ազգ. Մեծ Ժողովի արձակուրդին պատճառաւ ձեզմէ այս խնդրին համար կատարեալ լիազօրութիւն կը խնդրեմ:

Այս լիազօրութեամբ անհրաժեշտ միջոցներուն դիմելու հնարաւորութիւնը պիտի ունենանք: Եթէ կը հաւատաք թէ Հաթայի խնդրին մէջ ձեր փափաքները պիտի գոհացնենք, վստահութեան քուէ տուէք մեզի»:

Այս ճառէն վերջ ժողովը վստահութիւն յայտնեց դաշինքին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՆՆԷՍԻ, 3 Յուլիս.— Հ. Յ. Դ. Աննէսի-Թօնօ Քօլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէին կազմակերպած դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ շաբաթ 2 յուլիս, ընկերվարականներու սրահին մէջ: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Վրացեան, նիւթը՝ «Դէպքերը Հայաստանի մէջ»: Յարգելի ընկերը աւելի քան մէկ ժամ փաստացի բացատրեց խորհրդային երկիրներու եւ մանաւանդ հայրենիքի վերջին անցուդարձերը, պարզելով բոլշեւիկեան զազրելի ոճրագործութիւնները, որոնց զոհ գացին Հայաստանի ոչ միայն ղեկավարները այլեւ մտաւորականները: Հայաստանի մէջ այսօր ռուս զօրքն է որ պահակ կանգնած է, հայ սպաները քշուած են, հայ զինուորները փոխադրուած են հեռաւոր վայրեր: Հայաստանի կէսը աքսորեալ դոտի է: Ժողովուրդը իրաւունք չունի ազատօրէն իր բարեկամին կամ ազգականին այցի երթալու, եթէ կը գտնուի այդ աքսորեալ գօտիի մէջ: Օրինակ, մէկու մը մայրը հողեկարքի մէջ է, հեռագիր կուտան, պէտք է անպայման երթայ ծնողքին վերջին կարօտը առնելու, թաղման ներկայ գտնուելու: Պէտք է խնդրագիր ներկայացնէ երկու օրինակ եւ երկու լուսանկար եւ սպասէ մէկուկէս ամիս, մինչեւ որ արտօնութիւն գայ, հազիւ մօր մահուան քառասունքին կարող է հասնիլ եւ դեռ ինչ տանջանքներ: Ասկէ քանի մը տարի առաջ գործարաններու բոլոր տնօրէնները, հսկիչները Հայեր էին, սակայն այսօր Ռուսեր են: Ընկերը խօսեցաւ նաեւ կաթողիկոսին սպանութեան եւ էջմիածնի ոչնչացման մասին: Ռուս ազգայնականութիւնն է որ կը գործէ բոլշեւիկեան դիմակին տակ: Հայ դպրոցներու մէջ պարտադրած են Ռուսաց լեզուն, ցարերու աւանդութիւնն է որ կը շարունակէ Ստալին: Այսօր Հայաստանի մէջ չկայ հին կամ ծանօթ դէմք մը, ղեկոյնները Ռուսաստանի խորքերէն եկած են եւ անյայտ մարդիկ են մեր հարեւան երկիրներն ալ միեւնոյն վիճակն ունին: Ուկրանիոյ 600 յայտնի դէմքերը գնդակահարուած են, Վրաստանի, Ազրբէյճանի հին գործիչները գլխաւոր ղեկավարներ անհետացած են, մնացածները կամ գործէ քշուած եւ կամ թշուառ վիճակի մը մատնուած են:

Ընկերը եզրակացնելով, յորդորեց չյուսահատիլ, հայ ազգը շատ դառնութիւններ ճաշակած է, այս ալ կ'անցնի, միայն թէ անհրաժեշտ է միանալ: Օգնենք բարոյապէս թէ ֆիզիքապէս եւ թէ նիւթապէս երբ հայրենիքի պահանջ մը, կարիք մը կայ:

*** Կ'իմանամ թէ «Արամ» ենթակոմիտէն որոշած է շարք մը դասախօսութիւններ սարքել, որ պիտի կատարուին պարբերաբար:

Արաքս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՃԱՄԿՈՑԸ

ՍԷՆԹ ԱՆ (Մարսէյլ).— Երեք տարուան կեանք ունի մեր գաղութը, համեստ հիւղակներով: Երբ քաղաքէն այստեղ փոխադրուեցանք, թշուառ վիճակ ունէինք, չհուսահատեցանք եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկեցինք մեր փոքրիկները փրկելու համար: Երկու տարի տեւելէ վերջ յաջողեցանք շինել ծաղկոց մը:

Կիրակի օր 26 յունիս տեղի ունեցաւ դպրոցին բացումը: Ըստ սովորութեան սկսանք ածուրքով կնքահայր մը փնտռել եւ բախտը վիճակ ունեցաւ Տիկին Մարթա Եղիկեանի, որ ածուրքին վրայ յանձնում մը կատարելով դուռը բացուեցաւ եւ ժողովուրդը ներս մտաւ, խոնարհելով երեք դրօշներու առջեւ (ֆրանսական, հայկական եւ ռուսական): Բոլորը ակէ ներս խուժեցին ու տեղաւորուեցան իրենց տեղերը: Խումբ մը մանուկներ որ հազիւ երեք շաբթուան ընթացքին սորված էին հայերէն երգ եւ արտասանութիւն, «Մեր Հայրենիք»ը երգելով ներս մտան: Ժողովուրդը լսեց յոտնկայս:

Վարչութեան կողմէ օրուան նախագահը՝ ընկեր Գօզոս Համբարձումեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, որ միակամ աշխատանքի լծուեցան եւ այս ծաղկոցը շինեցին, շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Պ. Վ. Խորասանճեանին եւ Գ. Եպիսկոպոս Խաչատուրեանին իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան համար: Ցեւտոյ կարգով հրաւիրեց մանուկները որոնք երգեցին եւ արտասանեցին:

Սիրելի «Ցառաջ», շատ կը խնդրեմ որ պահես անունները, որպէսզի տղաքը աւելի սիրով փարին հայ երգին եւ գրին.— Էլիզ եւ Փերուզ Մարգար-եան, Զ. Խաչատուրեան, Էլէն Մուխոլիբեան, Լուսիա Վարդանեան, Պետրոս եւ Ռոզա Եղիկեան, Խ. Օզգանեան, Վ. եւ Ս. Փալուտեան եւ Օր. Մարի (դուրսէն եկած), թէ արտասանեցին եւ թէ երգեցին:

Այս բոլորէն վերջ նախագահը խօսք տուաւ օրուան բանախօս՝ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի, որ պարզեց հայ ժողովուրդին արժանիքները, թրքական բարբարոսութիւնները, եւ յորդորեց հաւատարիմ մնալ մեր նահատակներու կտակին:

Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՎԷՃԸ

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 Յունիս, երբ դեռ համաձայնութիւն չէր գոյացած).

— «Հրատարակուած բոլոր տեղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ, Ալեքսանտրէթի Սանճաքի վէճին մէջ Թուրքիան ունի ճշդուած դիտաւորութիւն մը:

Այդ դիտաւորութիւնն է ՍԱՆՃԱՔԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ:

Տարիներէ ի վեր եւ մանաւորապէս վերջին երկու տարիներուն տեղի ունեցող վէճերն ու անոր հետեւող բանակցութիւնները, Ֆրանսայի կամ Ազգ. Լիկայի հետ, հանգրուաններ են միայն նպատակի ճամբուն վրայ: Սանճաքի մասին Թուրքիա կազմած է իր որոշ ծրագիրը, ու իրեն համար կը մնայ անփոփոխելի, հակառակ ծագում առած դժուարութիւններուն:

Եթէ իր ուժերուն վստահ ըլլար, Թուրքիա առանց այլեւայլի կը մըտցնէր իր զինուորական ուժերը սահմանէն ներս եւ աշխարհը կը դնէր կատարուած իրողութեան մը առջեւ:

Այդ քայլը առայժմ համարելով վըտանգաւոր, Թուրքիա կ'աշխատի դիւանագիտական սատրճանական նուաճումներու ճանապարհը փորձել, ունենալով այն կեղծ յաւակնութիւնը, որ Սանճաքի բնակչութեան մեծամասնութիւնը Թուրքերը կը կազմեն:

Թուրքիա երեք գլխաւոր նպատակներով կ'ուզէ գրաւել Սանճաքը:

1. Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստը ունենալ իր ձեռքին մէջ, զրկելու համար Սուրիան այս միակ եւ կարեւոր նաւահանգիստէն, որ հոմանիշ պիտի ըլլայ անոր տնտեսական անդամալուծութեան:

2. Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստին եռեւը գտնուող ներքնաշխարհը դնել յետադայ գրաւման սպառնալիքի տակ:

3. Ալեքսանտրէթի խորշը վերածել ծովային ամրութիւններու, որպէսզի օտար պետութիւն մը հոն չտեղաւորուի:

Այս երեքն ալ կենսական նշանակութիւն ունին Թուրքիոյ համար:

Այս է պատճառը որ Թուրքիա օրըօրին նոր ջղայնութիւններ կը ստեղծէ ընտրապայքարին շուրջ, ապահովելու համար թուրք մեծամասնութիւն Սանճաքին մէջ, զայն Սուրիայէն անկախ յայտարարել տալու համար:

Էնկլիզի կառավարութիւնը շատ լաւ գիտէ թէ՝ Թուրքերը Սանճաքի բնակչութեան հազիւ մէկ երրորդ մասը կը կազմեն: Այս պատճառով ալ ան սպառնալիքներով, աչառաբեկումներով եւ կաշառքներով կ'աշխատի օտար տարրեր արձանագրել տալ Թուրք համայնքի ցանկին մէջ:

Կը յաջողի՞ թէ ոչ, չենք գիտեր: Բայց պարզ գիտենք թէ ան յաջողութեան պարագային, եթէ քաղաքական պայմանները նպաստաւոր ըլլան, սահմանին վրայ կեդրոնացած ուժերը պիտի շարժի դէպի Անտիոք:

Արդ, կամ պէտք է Սանճաքը Սուրիայէն անկախ յայտարարուի քուէներու մեծամասնութեամբ եւ կամ պիտի գրաւէ զինու զօրութեամբ:

Բնաւ հաւանական չէ որ քուէներու մեծամասնութիւն ունենան Թուրքերը: Այդ պարագային կը մնայ Թուրք բանակի ներխուժումի միջոցը:

Ան յոյս ունի թէ Ֆրանսա հարկադրուած պիտի ըլլայ չուռով մեր ձեռնելու Ափրիկեան պատերազմի մը կամ Չեխոսլովաքիոյ դէմ մղուելիք պատերազմի մը մէջ: Ու ինք հնարաւորութիւն պիտի ունենայ խուժել դէպի Սանճաք, առանց կարեւորութիւն տալու հոգատար պետութեան կամքին, կամ Ազգ. Լիկայի որոշումներուն:

Ի հարկէ լուրջ արգելք մը չի կըրնար ըլլալ Ազգ. Լիկան, այլ միայն Ֆրանսան, որ հնարաւորութիւն ունի խափանելու Էնկլիզի յաւակնութիւնները, եթէ ցանկանայ:

Ֆրանսա շատ լաւ գիտէ Թուրքիոյ դիտաւորութիւնները:

Բայց վճռական ժամուն Ֆրանսան պիտի պաշտպանէ՞ Սանճաքը զինուորական ուժերով, թէ վտանգի պահուն պիտի դիմէ զիջումներու:

Դժուար է ասոր պատասխանը տալ: Ժամանակն է որ մեզի պիտի ցոյց տայ իրողութիւնը:

Սուրիոյ հայ գաղութը քաղաքականապէս գործ չունի այս վէճին մէջ, բայց ունի ինքնապաշտպանութեան խնդիր: Որովհետեւ, եթէ Թուրքիա գրաւէ Սանճաքը, պիտի վտանգուի ոչ միայն Սանճաքի 30,000 հայութիւնը, այլեւ հիւս. Սուրիոյ 100.000 հայութիւնը:

Այս պատճառով ալ Սանճաքի հայութիւնը պիտի ըլլայ Սուրիոյ հետ ընդդէմ Թուրքիոյ»:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԼԻՈՆ, 4 Յուլիս (Ցառաջ).— Լիոնի երաժշտանոցի տարեկերջի երգի մրցումներուն մէջ ծանօթ երգչուհի Օր. Մովինար Տէր Պետրոսեան երկրորդ մրցանակի արժանացած է:

Անցեալ տարի, օրիորդը ժամանակաւորութեան հետեւող 40 աշակերտներու մէջէն Ա. մրցանակը շահած էր: Այս տարի, նոյնքան թիւով երգիչներու մէջէն Բ. մրցանակը ստանալը լաւագոյն վկայութիւնը կը կազմէ իր յառաջդիմութեան, մանաւանդ երբ նկատի առնենք օտարականի հանգամանքը: Իր մնայուն դաստիարակը Փրոֆ. Բուամպօ՝ մեծ ոգեւորութեամբ կ'աշխատի իրականացնել իր յոյսերը եւ Օր. Մովինարին երազը:

Մեր ջերմ շնորհաւորութիւնները:

Թղթակից

ՆՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ

ՁՆԿՈՒՆՆՑ ՑՈՒԼԵՐԸ

Առաջուընէ ըսեմ.— Ես ամենայն պաղարիւնութեամբ կրնայի երկու մատով որեւէ օձ խեղդել Նաւ Մամային վրէժը լուծելու համար: Երբ այդ պաղպաւակը տեսնէք, ձեր սրունքները կը բանաք կարկինի պէս եւ,— ձախ ոտքերնիդ վզին վրայ, աջը պոչէն թիզ մը վեր, ուզէք թէ ոչ, ձեր սրունքները պողպատի պէս կ'ըլլան— մեր նոր զինուորները պիտի սորվին այդ՝ սուինամարտի մէջ,— ու երկու մատով կը բռնէք օձին վզէն, մինչեւ որ լեզուն արիւնոտի, ձգեցէ՛ք, անիկա շատոնց մեռած կ'ըլլայ: Ձեր երկու ոտքերուն տարածութեան մէջ որսը! Համեղ միս ունի, եթէ նեղը մընաք: Մեր գիւղը օձը կ'ափսոսէինք, անոր ճամբան կտրելով կը կապէինք, դէմ դիմաց արագ արագ կրկնելով.

Անծիւը ծնանի:

Անմահը մեռանի:

Չար փուշը չար կրակը,

Չար կրակը գետին յատակը:

Այս ու ասոր նման անիմաստ քառեակներ երբ կը լսէր օձը, դիակի պէս կը մազնիսանար, կը գալարուէր. ու կ'աղաչէր լեզուն դուրս ձգած: Կամ կը սպաննէինք եւ կամ կ'ըսէինք.

— Գնա՛ մեզի ոսկի ու անգին քար բեր:

Ու ան կ'երթա՛ր, է՛յ երանելի մանկութիւն: Բայց անիմաստ չէր քառեակը: Նախ սոսկալի հայհոյութիւն մըն է անոր դէմ որ կը հաւատանք թէ չէ ծնած ու կայ, ժխտումը անոր անմահութեան: Հայհոյութիւնը երդումն է միւսին տիրապետութեան ու հպատակութիւն կրակին, չար փուշը տարտարոսին երբ ժառանգ հաւատափոխութեամբ: Ես ձեզի կախարդութիւն սորվեցնելու չեմ, եթէ կ'ուզէք «Վէցհազարեակ» կարդացէք նախապէս վստահ ըլլալով ձեր գլխի տոկունութեան, իմ ի՛նչ գործն է: Նոյնիսկ չեմ թէ ինչպէս կ'ափսոնեն ու կը բուժեն թունաւորուողը: Ես օձերը հպատակեցնելու մասին է որ կը խօսիմ:

Առաջուընէ ըսեմ որ թիւրիմացութեան մէջ չիյնաք: Այսպէս ես գիւղը ոչ մէկ բանէ կը վախնայի, բայց... առանէն դպրոց հազիւ քանի մը հարիւր քայլ ճամբան ինծի համար ամէնէն ահռելի երթեւեկն էր, որովհետեւ նախ պիտի անցնէի Աղոյենց Կարիկ աղբօր դռնէն, վերջն ալ մանաւանդ Զնկոնց թաղէն: Անկէ անդին այլեւս դպրոցը կ'երեւար իր խուրձ-խուրձ ճպոտներով, ոտնակապերով ու ծանր Ցայսմաւուրքով, որոնց մըրմուռը ես շատ անգամ զգացեր էի մարմնոյս վրայ, բայց եւ այնպէս դպրոցը երբ կ'երեւար, ես կը սկսէի շնչել:

Օրական չորս անգամ այս նահատակութեան ճամբէն պէտք էր որ անցնէի: Երկու տուներուն մէջ ալ աղջիկ, տղայ ընկերներ ունէի, բայց դարձեալ սարսափս չէր պակսեր բնաւ: Երկու տանտէրերն ալ հօրս բարեկամներ էին ու ազգական, բայց ես շատ անգամ օրերով ջերմի բռնուած եմ լըռելեայն, այդ դռներէն անցնելու համար եւ ցերեկ ատեն: Ա՜հ, գիշե՞րը. գիշերը երգելով սար ու ձոր, լեռ ու անտառ կրնայի երթալ. առանց երգի ի՛նչ կրնաս ընել: Ճակատամարտներն ալ, նոյնիսկ Արարատէն Արայա, հայկական երգերով շահուած են: Այսպէս էր մեր գիւղը. երգելով կը կթէինք կովերը. (Հայերը տարին այդ գիտը մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա):

Երգով կը մեծնային մեր փոքրերը ու բերանը առանց ծծակի: Երգելով կը թաղէինք մեր սիրելիները եւ անոնք գոհունակ ժպիտը շրթներուն կ'երթային: Առանց երգի աղբիւրներն իսկ կը ցամքէին, դարուն չէր գար: Ցորենները նազ կ'ընէին ձմրան կարասները լեցուելու: Առանց երգի ոչ կուռնկը լուր կը բերէր, ոչ ծիծեռնակը բոյն կը շինէր մեր սենեակներուն մէջ:

Մեր կաքաւները մեր երգերէն հրապուրուած, ձմեռը մեզմէ չէին հեռանար, ժայռերուն մէջէն իրենց մրչաղները կ'ընտրէին կամ տաքուկ ծերպերէն մեր երգերը լսելով կը քնանային:

Առաջուընէ կ'ըսեմ, որովհետեւ վախնալը անպատուութիւն է եւ դուք պիտի դարշիք, գիտեմ, ինքզինք անպատուող մարդէն, եթէ նոյնիսկ աշխարհի վեցերորդ մասին մուրճը անոր գլխուն վրայ ըլլայ: Բայց կեանքիս մէջ այնքան սարսափելի կերպով ահ ու դողի մատնուած չեմ երբեք որքան այդ երկու դուռներուն առջեւ, եւ ես կը կարծեմ թէ՝ մեր գեղի տըղաքը ինձմէ տարբեր վիճակ մը չունէին այն ատեն:

Առտուան ծաղկաբոյր կաթը, կէսօրուան արեւահամ ձուազեղն ու մեղրը քթէս բերնէս կուգար: Մինչեւ իրիկուն սորված դասերս կածակներու պէս գլխէս կը թռէին, երբ կը դառնայի Աղոյենց դրան անկիւնը,

— Ծօ՛, ի՛նչ կեցեր ես, անխելք: Ետեւ գնա՛ չար սատանայ: Հալածեա՛ յինէն, տէ՛ր:

— Հայ գետինն անցնի ձեր դացած դպրատունը: Ծօ ա՞տ է ձեր սորվածը: Փիլիզոփիա դարձար, հիմա ալ ալ՞հե՞ստ կ'ուզես սորվիլ մազգործին նայող շուներուն պէս: Ծօ՛ աս աւանակն ալ Երուսաղէմ գացեր է, եկուր մղտեսի ըսենք:

Ու Կարիկ աղբարը մէկ ձեռքը առած ծուռ, մանգաղի պէս գանակ մը, միւսով սմբակի մը կտոր մեզ լաւ մը կը շշմեցնէր:

Կը կարծէք թէ՝ կրնայի՞նք համարձակիլ ըսելու իրեն թէ՝

— Ինչպէս անցնինք, Աբա՛ր (մտովին կ'ըսէինք՝ Ցռան գիւղը այդպէս մկրտեր էր երկրորդ անգամ), ինչպէս անցնինք երբ փողոցի լայնքին էշ մը հազիւ կ'ըռովէր տեղաւորուէր): Մանաւանդ ձի մը, ջորի մը երբ կը պայտէր.. պախուրցը կապած մէկ պատին, միւս ոտքին տակ ինք. կենդանիին պոչով սմբակին վերէն առմուր մը փաթթած, երկուքն ալ քըրտինքի մէջ կը լողային. եւ գերագերի վիճակի մէջ: Եթէ կը սարսափէինք իր նայուածքէն ու լեզուէն՝ կը վախնայինք նաեւ ենթակայ սմբակաւորներէն: Իրար կը ճանչնայինք. անոնցմէ ոմանք խածան էին, ոմանք դեռ կրնային ոխ ունենալ ձիարշաւէն մնացած: Ըսենք որ լուսնագործին հետ ալ բարեկամներ չէին բնաւ իր այս յաճախորդները, ուրիշ անգամ իրեն չէին մօտենար. ու ինք կեանքին մէջ ստիպուած էր ոտքով քալել: Էշերն իսկ յանձն չէին առներ զինքը կըրելու եւ լա՛ւ կ'ընէին:

Խ. ԱՐԱՄԱՆԻ

(1)

(Շար.)

նակներու հետ, հետեւեալը կը հաղորդէ: (կուտամ վերապահութեամբ) :— Այն բոլոր հայմաթլըսները որոնք բժշկական քննութենէ անցած պահուն իրենց տրուած հարցարան-թղթիկին դրական պատասխան չեն տար, (կ'ուզե՞ս զինուորագրուիլ, «դիւրացնելու համար նպատակութեան, գործողութիւնները), պիտի կանչուին յառաջիկայ տարի: Երէ ամուրի են՝ 18 ամիս, իսկ եթէ ամուսնացած եւ զաւակներու տէր՝ մարզանքի շրջան մը կատարելու համար:

*** Մէկ շաբաթէ մը ի վեր մետաղագործական 7 հաստատութիւններ, որոնց մէջ Բօտէրը, գործադուլ յայտարարած են: Պատճառը հետեւեալն է.— Մանուածներու նախագահը, ֆրանսահպատակ Հայ մը՝ Հարիւր առ հարիւր համայնավար, դուրս կը հանուի Բօտէրի վարչութեան կողմէ, իբրեւ փոխվրէժ անոր անցեալ տարուան գործունէութեան: Եւ ահա, մանուածները գործադուլ կը յայտարարեն: Առանց գլուխի մարմինը չաշխատիր: Եւ իբրու եռեւէ կը գոցուին 7 հաստատութիւններ 6000 (վեց հազար) հոգի դուրս ձգելով: Բանակցութիւնները կը շարունակուին:

Ֆէրնան Պիւիսօնի չարաթաթերթը, «La Tribune Provençale»կը գրէ այս չարթուան թիւով թէ, ինչպէս կ'ըլլայ որ անցեալ չարաթ Սէն Պարնապէի մետաղագործական հաստատութիւնէն չորս Ֆրանսացի ընկերվարական պատուիրակներ դուրս կը հանեն եւ գործադուլ չեն յայտարարեր, իսկ «Հարիւրին հարիւր համայնավարի մը՝ նախկին Թրքահպատակ եւ պատերազմի ընթացքին մեր հայրենիքի դէմ զէնք վերցնողի մը համար ընդհանուր գործադուլ կը յայտարարուի, 6000 հոգի դուրս թափելով:

Ամէն կողմէ Թուրքիան կը գովեն

«Թան» երէկուան խմբագրականով էնկիւրիի մէջ նշանագրուած համաձայնութիւնը կ'ողջունէ իբրեւ «կարեւոր դէպք մը որ նոր շրջան մը կ'աւետէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մէջ: Ֆրանքեւթուրք գործակցութիւնը՝ երաշխաւորելու համար Ալեքսանտրէթի Սանճաքին ապահովութիւնը՝ կրնայ թանկագին մեկնակէտ մը կազմել որ եւ է նոր քաղաքականութեան համար եւ պէտք է շնորհաւորել: Այն պայմանները որոնց մէջ համաձայնութիւն գոյացաւ, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չէր յաջողած վերջնապէս լուծել այս բարդ խնդիրը եւ երբ տեղին վրայ ծագած դժուարութիւններ կրնային վհատեցնել ամէն բարեացակամութիւն, կարեւոր յաջողութիւն մը կը կազմեն ֆրանսական դիւանագիտութեան եւ Թրքական դիւանագիտութեան համար»:

Կիսապաշտօնական օրկանը յետոյ բացատրելով կնքուած համաձայնութեանց իմաստը, զինուորական թէ քաղաքական, կ'եզրակացնէ.

— «Մինչեւ կը վախցուէր որ Ալեքսանտրէթի խնդիրը լուրջ բարդութիւններ յառաջ բերէ ի վնաս մեր դիրքին եւ ազդեցութեան Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, ընդհակառակն ան ծառայեց Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ մերձեցման՝ միջազգային գետնի վրայ եւ կացութեան տեւական պայծառացման՝ աշխարհի ամէնէն զգայուն մէկ մասին մէջ: Թուրքիան խաղաղութեան էական ազդակ մը դարձաւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Իր քաղաքական եւ տնտեսական նշանակալից վերականգնումը՝ Քէմալ Աթաթիւրքի մղումին տակ, իր բարոյական եւ ընկերային բարեշրջումը, իր կերպարանափոխումը արդիական պետութեան մը որ բոլոր ասպարէզներուն մէջ կը ներշնչուի արեւմտեան քաղաքակրթութենէն, վերջապէս իր յարաճուն շահագրգռութիւնը դէպի եւրոպական քաղաքականութիւնը,— այս բոլորը անոր կ'ապահովեն դիրք մը եւ ազդեցութիւն մը զոր երբեք չտեսաւ նախկին օսմանեան կայսրութիւնը: Ցայտնի է այն դերը զոր Թուրքիա կը կատարէ Պալքանեան Միութեան մէջ, թէ ինչպէս ան լայնամտօրէն կարգադրեց իր հինաւուրց կռիւները Յունաստանի հետ եւ ինչպէս այդ երկրին հետ կնքած համաձայնութիւնը դարձաւ հաւասարակշռութեան ուժ մը արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Այս իրողութիւնները թրքական բարեկամութեան կուտան արժէք մը զոր պէտք է գնահատել իր բուն գնով»:

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ երկրորդ ընթերցումը կը կատարուէր Թուրքիոյ տրուած փարկերու օրինագծին, ելմտական նախարարը ուրախութիւն յայտնելով գոյացած համաձայնութեան համար, ըսաւ թէ փոխառութիւնները պիտի վերադարձուին տասը տարիէն, 1951էն 1962, վերջամսեայ մասնավճարներով եւ թէ տոկոսը հարիւրին մէկ պակաս պիտի ըլլայ գնչէի տակէն, նուազագոյն 3 առ հարիւրով: Այս առթիւ յայտարարեց.

— «Քաղաքական տեսակէտով, մեր երկիրը երջանիկ է հաստատելով որ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը դրուած է ամուր եւ առողջ հիմերու վրայ: Մեր երկու երկիրներուն գերագոյն նպատակն է պահպանել աշխարհի խաղաղութիւնը: Անոնց բարեկամութիւնը ուղղուած չէ ուրիշ ո եւ է ազգի դէմ: Երկուքն ալ կ'ուզեն զօրաւոր ըլլալ, բարելաւելու եւ պահպանելու համար իրենց ժողովուրդներուն բարգաւաճումը եւ կեանքի մակարդակը: Տնտեսական տեսակէտով, Թրքական կառավարութեան կատարած վերակազմութիւնը նշանակալից յառաջդիմութիւններ պահոված է: Երկրին ելմտական վարչութիւնը շատ առողջ է: Թուրքիոյ վճարման կարողութիւնը աղւեցաւ 1931էն ասդինայէն եւ հարկ եղաւ հաշուակցութեան համաձայնութիւններ կնքել ուրիշ երկիրներու հետ: Անգլեւթուրք համաձայնութիւնը մինչեւ լաւ չըրթացաւ, քանի որ Թուրքիա չկրցաւ բաւականաչափ ներածում կատարել դէպի Մեծն Բրիտանիա: Բայց երկրին տնտեսական յաջողութիւնը թոյլ կուտայ յուսալ թէ շուտով պիտի դարմանուի այս վիճակը: Անգլիական կառավարութիւնը մասնաւորապէս գոհ է որ այս համաձայնութիւնը կնքեց Թուրքիոյ հետ»:

Ինչպէս գրած էինք, բոլոր կուսակցութիւններն ալ հաւանութիւն յայտնեցին կառավարութեան, եւ մէկ երկու ընկերվարականներ միայն դիտել տուին թէ Գերմանիան պաշարելու փորձ մըն է որ կը կատարուի:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ շրջած զրոյցներու համաձայն, որ արձանագրուած են լեհական եւ ֆրանսական թերթերու կողմէ, Տիմիթրով, Կոմինտէրնի վարիչը (Պուլկար), ձերբակալուած է, իբրեւ պատասխանատու Սպանիոյ խորհրդային քաղաքականութեան ձախողման: Սեւ ցանկն անցած են նաեւ իր երկու գործակիցները, Դանեյեւ եւ Պողով: Իսկ իտալական թերթերը կը գրեն թէ նոր տուրքերը բուռն դժգոհութիւն պատճառած են Սպիտակ Ռուսիոյ եւ Ուկրայնայի մէջ: Ձերբակալութիւնները եւ գնդակահարութիւնները կը շարունակուին մոլեգնօրէն:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Տօքթ. Շահպէն, որ պետութեան դէմ դաւադրութիւն մը սարքած էր անցեալ մայիսին: Դատապարտուեցաւ նաեւ իր մէկ մեղսակիցը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին անընդհատ: Հինգ Հրեաներ սպաննուեցան երեքշաբթի օր, 10—12 հոգի ալ վիրաւորուեցան: Կը վախցուի որ քաղաքացիական պատերազմ ծագի Հրեաներուն եւ Արաբներուն միջեւ:

ԻՏԱԼԱՑԻ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ֆրանսական հողը մտնելով, հրացան բացին երկու Ֆրանսացի շրջիկներու վրայ, որոնց մէկը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի վաղը, ուրբաթ, Բոպոլի մէջ (Բալլատա):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «Արզրումեան» խումբի ժողովը 10 յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Շրջան

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընդհ. ժողովը 7 յուլիս, Հինգշաբթի, երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ «Մուսա-Լեռ» խումբի ընդհ. ժողովը 8 յուլիս, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, 15 Quai Victor Augagneur սրճարանի ներքին սրահը:

ՎԻԷՆՆ-ՌՈՒ ԲՈՆԻ ... «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Դարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սէնթ Անթուանի սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒՅԼԻՒՉԻ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 9 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արշակեաններու բնակարանը: Ներկայանալ անդամատոմսով: Պիտի դասախօսէ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Մեծ դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41րդ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սարսէլի «Հրայր» եւ Առնուվիլի «Ռոստոմ» խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի. 10 Յուլիս կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Օ-ՏԻՒ-ՌՈՒԷՆի եւ Օ-ՓՈՆ-ԻՌՈՆՏԷԼի ծառաստանին մէջ:

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ գաշտային խաղեր: Պիտի նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ փոքրիկն Ռեժինա պիտի պարէ Հայկական եւ կովկասեան պարեր: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ, խմիչք:

Մուտքը ազատ է:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի

Դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Մէօտօնի պաց աղբիւրին մօտ (Թափի վէրի կից)

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւ նուագ:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

Պարահանդէս երեկոյթ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

9 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը 19էն մինչեւ կէս գիշեր իր կեդրոնատեղին 8, Rue Bossuet, Paris:

SAUTERIE — ORCHESTRE

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր

ՌՈՊԻՆՍՈՆԻ մէջ, GRAND ARBRE, Maison FIQUET

Գեղարուեստական բաժին, դաշտային խաղեր եւ անակնկալներ, ջազի նուագախումբը ... եւ ժազ, ճոխ պիւֆէ, դիւրամատչելի գիներով:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— ... փոխել Denfer Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը:

Մուտք 5 ֆրանք

Բաժնեկերը կոչելի է միասին բերել

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան դաշտահանդէսութիւնը 10 Յուլիս, կիրակի, «Սէն Սիր»ի ծովահայեաց անտառին մէջ:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Թէյեանի, 8 a Rue Francis de Pressensé, Մարսէյլ, ամենաուշը մինչեւ 7 Յուլիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 7ը: Երթեւդարձ ցածկացով 7.50 ֆրանք:

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը

1, Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ՇՆՈՐՀ օփերէթէն պատկերներ գեղարուեստութեամբ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ: LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE (օփերէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր:

Ճաշ եւ պար մինչեւ ժամը 10: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել): Մուտք 5 ֆրանք:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— Operaէն կամ Jaurèsէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan, իջնել Raincy-Pavillons:

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գրէպլան Մարսէյյէզի սրահին մէջ, ներկայութեամբ յոբելեարին եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր հովիւներուն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Դ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Բանախօսութիւններ եւ գեղարուեստական բաժին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարաշցի Վարդան Գալաֆեան կը փնտռէ իր եղբայրը Համի Ցարութիւն Գալաֆեան եւ քեռայրը Յովհաննէս Տօնապետեան Կէմէրէկցի, որոնք 8 տարի առաջ կը գտնուէին Ֆրանսա, Վիէն: Տեղեկացնել Վարդան Գալաֆեանի Mikropolis, Drama, (Grèce):

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Երեւան. Եր. Կ. Կ.ի:

Սպառումը կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը.— 1, 2, 13, 20, 39: Առաջին տարիւ պէտք ունինք թիւ 39ին: Վերադարձնողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինութիւնը: (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց բարեացակամութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ):

ՀԱՅ ԲՈՅԺի երեք տարուան հաւաքածոն, առանց ապահովելու պակաս թիւերը, կը ծախուի 50 ֆրանք,— մօտաւորապէս 700 էջնոց հատոր մը:

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ են Հայ.Բոյժի 45, 46 եւ 47 թիւերը:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐԺԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ վարչական գործերու համար:

Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն:

44, Rue Lafavette. Tél. Prov. 78-38.

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

59 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Ընկերական դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նոթերային, ... օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծախսերու եւ պատասխանատուութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

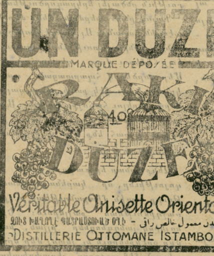

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ երբ ստամոքսը կ'այրէ եւ գիտերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անաքաւ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalak upeian 8 Rue Suffren, Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական, անմրցելի, անխառն:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ԱԳՐՕՏՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ... եւ ... հագուստի, կօշիկներ, ... եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ձերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Անմրցելի գին մեր ... Զափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9), 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Եւրոպ. Օրիենթ. եւ Ազգ. Միջազգ.

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 8 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3777

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԿԱ՛Լ ՔԱՂՑՐՈՒԹԵԱՄԲ...

« Լո՛ւր կ'ուզենք Խ. Հայաստանէն», կ'աղաղակէ Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, Յունիս 28ի խմբագրականով :

Լո՛ւր կը մուրայ Երուսաղէմի Պատրիարքը, «նկատելով որ ապրիլ 23էն ի վեր հեռագրով եւ նամակով ո՛ր եւ է լուր չէ ստացուած Էջմիածինէն» :

Կարդացէք արդէն: Ճարահատ, պատրիարքը Ֆրանսերէն հեռագիր մը ուղղած է Էջմիածին, Չէօրէքճեան արք.ի, յունիս 13 թուականով.

— « Կը սպասենք անվրէպ մանրամասնեալ նամակի վասն յուղարկաւորութեան Սրբազան Հայրապետին, կացութեան Մայր Աթոռոյ, անդամոց Գերագոյն Խորհուրդի եւ Ձեր տեղակալութեան կոնդակին» :

Որ եւ է լուր ստացած չըլլալով, պատրիարքը երկրորդ հեռագիր մը զարկած է յունիս 29ին, (պատասխանը վճարուած).

— « Ամէն կողմէ կը դիմեն մեզի. հաճեցէք փութացնել սպասուած տեղեկութիւնները » :

Ինչպէս գիտէք, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին մահուան լուրը — կաթուածահա՞ր — արտասահման հասաւ ապրիլ 12ին, Երուսաղէմի պատրիարքին միջոցաւ: Հեռագիրը կ'ըսէր թէ մահը տեղի ունեցած է ապրիլ 10ին: Համաձայն ընկալեալ սովորութեանց, կաթողիկոսները կը թաղուին մահէն եօթը օր վերջը :

Արդ, ապրիլ 10էն ի վեր ոչ մէկ լուր՝ թաղման մասին: Ե՞րբ թաղեցին: Ո՞վ կատարեց օծումը: Ո՞վ խօսեցաւ դամբանականը: Ո՞ւր թաղուեցաւ Խորէն Ա. :

Ճիշդ ինսուն օր եւ ոչ մէկ լուր: Ոչ ալ որ եւ է կոնդակ՝ տեղապահութեան մասին:

Մեզի համար զաղտնիք չեն այս բոլորը:

Մէկէ աւելի աղբիւրներ հաղորդեցին թէ ի՛նչպէս «կաթուածահար եղած է» կաթողիկոսը: Ոչ թէ ապրիլ 10ին, այլ 6ին, երկու եպիսկոպոսներու եւ մէկ վարդապետի հետ:

Մեր թղթակիցները անցորդներու բերնէն քաղելով, մաղելով, նկարագրեցին սպանութեան մանրամասնութիւնները, որոնք չեն հերքուած մինչեւ այսօր :

Պատասխանատու անձնաւորութիւն մըն ալ իր կարգին հաստատեց թէ կաթողիկոսը ԽԵՂԴԱԾ ԵՆ, իսկ Բագարատ եւ Մեսրոպ եպիսկոպոսներն ալ գնդակահարած, 70 տարեկան վարդապետի մը հետ (Դանիէլ վարդ. Զատոյեան) :

Միեւնոյն աւեն հաղորդուեցաւ թէ Չեկան աւարի տուած է Էջմիածինը, տանելով նոյնիսկ միւռոնի կաթսան :

Եւ ուրիշ քամնելի պատմութիւններ, որոնք շրջան կ'ընեն ամիսներէ ի վեր: (Ո՞ւր են, օրինակ, սա երեք ալեհեր վատատկաւորները, Հրաչեայ Աճառեան, Մանուկ Աբեղեան, Արսէն Տէրտէրեան ...):

Մեր պատուարժա՛ն «Հայաստանասէրները» նախընտրեցին աչքերնին գոց պահել, այս քամնելի դէպքերուն առթիւ: Փոխանակ իրողութիւններով զբաղելու, ճամարտակութիններ թխեցին: Փոխանակ տեղէն չարժելով պրպտումներ կատարելու, սուտն ու իրաւը ստուգելու, անոնք չարունակեցին բուռն ալաքներ արձակել, զարշելի հէքեաթներ պատմել, հեգնել եւ օրօր կարդալ: Նոյնիսկ անթելի պատմութիւն մը հիւսեցին, այն ալ միայն եւ միայն Սոֆիայի մէջ լսուած, հայ խմբագրի մը ականջով ...

Եւ հիմա, ամիսներ վերջը, տեսնելով որ ոչ նամակ, ոչ ալ հեռագիր կը հասնի Էջմիածինէն, նոյնիսկ իբրեւ պատասխան, ի՛նչ՝ բա՞ն են անցեր,— «Լո՛ւր կ'ուզենք Խ. Հայաստանէն»: Կը պահանջե՛ն: Եգիպտոսի ռամկավար օրկանն է որ կը յայտարարէ բարձրաձայն.

— « Պահանջելու կ'ըսենք եւ ոչ խնդրելու: Անցաւ խնդրանքին եւ ակնկալութեան պայմանաժամը: Կը պահանջե՛նք՝ այն իրաւունքով զոր մեզի կուտան տարիներէ ի վեր մեր հայրենիքին հանդէպ մեր ունեցած հաւատարիմ վերաբերումը, մեր անոր մատուցած նիւթական պզտիկ եւ բարոյական մեծ օժանդակութիւնները» :

Հրաշալի՛, հրաշալի՛.— Մենք ժամանակին շատ բարիք ըրինք քեզի, սիրելի Հայաստան, դուն ալ բարի եղիր լուր մը տալու մեզի: Ինտո՞ր ես, աղէ՞կ ես, ի՞րա՞ւ է որ կաթողիկոսը խեղդեր են: «Ի՛նչպէս տեղի ունեցաւ մահը, ի՛նչպէս թաղումը եւ անկէ ասդին ի՛նչ կ'ընէ Էջմիածինը ներկայի եւ ապագայի համար »:

Մենք ալ մեր կարգին խորապէս ազդուած՝ այս հոյակա՛պ կոչէն, կ'աղաղակենք ի խորոց սրտի.

— « Ընկա՛լ քաղցրութեամբ, Տէր Մովսէս (Աստուած) հզօր, դառնացողին զաղաչանս, մաքուր գթութեամբ... »:

Այո, այո՛, «մաքուր գթութեամբ», Տէ՛ր Մովսէս: Ահա ծունկի են եկեր հաւատարիմներդ,— անոնք որ միշտ բարձր պահեցին քու վարկդ եւ Երեւանի վարկը:

« Ընկա՛լ քաղցրութեամբ» — ահա քեզի կը դիմեն անոնք, «որդիական իրաւունքներուն պատշաճ յիշեցումով»:

Մեծ բան չէ իրենց ուզածը, լսէ՛.

— « Ասոր համար՝ կը խորհինք որ նպատակայարմար քայլ մըն է, նախ, դիմել Խ. Միութեան Փարիզի դեսպանատան, օրինակ, եւ խնդրել որ ինք դեսպանատունը իմանայ եւ իմացնէ մասնաւորապէս էջմիածնի վիճակը՝ Խորէն կաթողիկոսին մահուան, թաղման եւ իր յաջորդին ընտրութեան հարցերով միասին: Խնդրել, յետոյ, որ արտասահմանէն պատուիրակութիւն մը արտօնուի երթալ Խ. Հայաստան եւ տեղին վրայ անձամբ ծանօթանալ կացութեան » :

Եւ դուն, ժողովուրդ Հայոց որ ի սփիւռս աշխարհի, դա՛ս առ: Սորվէ թէ անձնական դաւակներդ ի՛նչպէս կը սիրեն Հայաստանը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ԷՎԻԱՆԻ ՄԷՋ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Չորեքշաբթի օր Էվիանի մէջ բացուեցաւ միջկառավարական խորհրդաժողով՝ ուսումնասիրելու համար քաղաքական տարագիրներու խնդիրը, որ երթալով կը ծանրանայ: Կը նախագահէր Պ. Պէռանժէ, Ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, որ առաջին խօսքը տուաւ Մ. Նահանգներու պատուիրակին (այս ժողովը թելադրած էր նախագահ Ռուզվէլթ): Ամերիկայի ներկայացուցիչը բացատրեց թէ արտագաղթի հոսանքը կրնայ աղէտի մը յանգիլ եւ սաստկացնել միջազգային ձգտումը, եթէ այսպէս տեւէ եւ եթէ կարգ մը պետութիւններ շարունակեն դուրս նետել ահագին բազմութիւններ՝ իրենց բնակչութենէն: Եզրակացնելով, Մ. Նահանգներու պատուիրակը ըսաւ թէ անհրաժեշտ է միջազգային մնայուն յանձնաժողով մը կազմել, Փարիզի մէջ, անդամակցութեամբ ժողովին մասնակցող պետութեանց դեսպաններուն: Ծախքերն ալ այդ պետութիւնները պիտի հոգան:

Յետոյ խօսեցաւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը, եւ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է գործակցելու, տարագիրներու հարցը գործնապէս լուծելու համար: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ ժողովը հրաւիրուած է լուծելու միայն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ քաղաքական տարագիրներուն խնդիրը, եւ ոչ թէ գաղթի ընդհանուր հարցը :

Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Պ. Պէռանժէ, յայտարարեց.

— Ֆրանսական կառավարութիւնը ամբողջովին կը գնահատէ ամերիկեան կառավարութեան նախաձեռնութիւնը: Ֆրանսա կը համակրի այս ձեռնարկին մանաւանդ անոր համար որ Մեծ պատերազմէն ի վեր անընդհատ կ'ընդունի, կը հիւրընկալէ եւ նոյնիսկ կը տեղաւորէ բազմաթիւ տարագիրներ եւ ամէն տեսակ փախստականներ: Այս տարագիրներուն թիւը այսօր կ'անցնի 200.000ը 40 միլիոն ժողովուրդի մը համար, որուն մէջ երեք միլիոն օտարականներու ներկայութիւնը արդէն իսկ դժուարին խնդիր մը կը յարուցանէ: Այս թիւը համեմատաբար ամէնէն բարձրն է օրակարգի հարցին մէջ: Ֆրանսա այս հարցը լուծած է յանձն առնելով ամէն վտանգ, մասնաւոր հաստատութեանց մարդասիրութեամբ եւ համերաշխութեամբ, պետութեան օժանդակութեամբ եւ Ազգաժողովին կողմէ սահմանուած մարմիններու միջոցաւ: Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ իր վաղեմի աւանդութեանց, թէեւ արդէն իսկ ծայրագոյն սահմանին հասած, եթէ անցած չէ»: Պ. Պէռանժէ եզրակացուց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է աջակցելու նոր ձեռնարկին, հաշուի առնելով, սակայն երկրին հնարաւորութիւնները «որոնք անսահման չեն» :

Գերմանիա չի մասնակցիր այս ժողովին, քանի որ ամէնէն աւելի իրեն դէմ ուղղուած են քննադատութիւնները, հակահրէական օրէնքներու հետեւանքով,

Անգլիազերման մրցակցութիւնը պալքանեան երկիրներու մէջ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ կը քննուէր Թուրքիոյ տրամադրուած վարկերու խնդիրը, ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը նոյն քաղաքականութեան պիտի հետեւի ուրիշ երկիրներու հանդէպ ալ: Այս առթիւ մանաւորապէս յիշուեցան հարաւ. արեւելեան Եւրոպայի պետութիւնները :

Այս տրամադրութիւնը մեծ իրարանցում պատճառած է Գերմանիոյ մէջ: Թերթերը բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ Անգլիոյ ձեռնարկները ուղղուած են Գերմանիոյ դէմ, անոր ձեռքէն առնելու համար առեւտրական շահաստանները Ռումանիոյ, Յունաստանի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Յունական թերթերը արդէն կը գրեն թէ Անգլիա կ'ուզէ առեւտրական ընդհանուր ճակատ մը կազմել Կեդր. Եւրոպայի դէմ, Յունաստանն ալ քաշելով: «Անշուշտ դժուար պիտի ըլլայ գերմանական ապրանքները քշել յունական հրապարակէն, որ վարժուած է անոնց, բայց Յունաստանի աշխարհագրական դիրքը այնքան կարեւոր է որ Անգլիա կրնայ կարգ մը զոհողութիւններ կատարել»:

Գերմանական թերթերը կը գանգատին թէ Ռումանիոյ մէջ ալ նշաններ կ'երեւան Գերմանիոյ երես դարձնելու եւ արեւմտեան պետութեանց կողմը հակելու, առեւտրական ճակատին վրայ: Կարեւոր թերթ մը դիտել կուտայ թէ Անգլիա չուզեր չվերադարձնել գերմանական գաղութները: Արդ, Գերմանիա հարկադրուած ըլլալով հարաւային արեւելեան Եւրոպայէն ճարել անհրաժեշտ նախանիւթերը, այժմ ալ կ'ուզեն իր ձեռքէն խլել տաժանելի աշխատանքով ստացուած պտուղը, «ճիշդ ինչպէս որ Աստուածաշունչին մէջ հարուստը կը սպաննէ աղքատին մէկ հատիկ ոչխարը: Ամէն անգամ որ վաճառականութեան մէջ նեղացուցիչ փոփոխութիւն մը կը կատարուի անգլիական շահերուն համար, բրիտանական կառավարութիւնը կ'որոշէ միջամտել առեւտրական բնականոն հոլովման դէմ: Տարակոյս չկայ թէ տնտեսական բնական օրէնքներու հակառակ է իր միջամտութիւնը հարաւային արեւելեան Եւրոպայի տնտեսութեան մէջ »:

Հրեաներու թշուառութիւնը Վիեննայի մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ վերջին քանի մը օրերու ընթացքին 800 (ութ հարիւր) Հրեաներ անձնասպանութիւն փորձած են Վիեննայի մէջ: Շաբաթ օր, երբ սովորաբար հրէական յուղարկաւորութիւն չի կատարուիր, բարուէինները շարունակ մեռելական արարողութիւններով զբաղած էին եւ չկցան վերջացնել արեւմուտքէն առաջ: Սինակոկները, հրէական հիւանդանոցները, գերեզմաննոցները եւ ուրիշ հաստատութիւններ շարունակ այցելուներ կ'ընդունին: Անձնասպանութեանց այս ահռելի յաւելման մէկ պատճառը կը համարուի այն հրամանը որուն համաձայն բոլոր հրեայ աշխատաւորները պէտք է արձակուին, արիականներու քով ծառայեն թէ ցեղակիցներու: Կառավարութիւնը յայտարարեց թէ այդ հրամանը տրուած է առանց իր գիտութեան, բայց անոր աղետալի ազդեցութիւնը բոլորովին խորտակեց արդէն յուսահատ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՐԶ, ՊԱՐԶ ԵՒ ԿԱՐՃ

Սովորութիւն ունի՞ք աչքէ անցընելու հայկական «կոչ»երը,— հայրենասիրական, բարեգործական, կրթական, հայրենակցական կամ գրական - գեղարուեստական :

Ես որ ստիպուած եմ շաբաթը քանի մը հատ կարդալու, կոկելու եւ գրաշարին յանձնելու, հետզհետէ կը սոսկամ անոնց ոչ միայն առատութենէն եւ բովանդակութենէն, այլ եւ լեզուէն եւ շարադրութենէն :

Կարծես նոր սեռ մըն է որ կը ծաղկի մեր գրական անդաստանին մէջ, առանց հեղինակութեան խնդիր յարուցանելու:

Ի՛նչ ծաղկազարդ նմոյշներ կան, արդէն տպուած կամ սեղանիս վրայ:

Հայրենակցական մը կ'որոշէ նոր մասնաճիւղ մը հաստատել, համերաշխութեան յորդոր կարդալ եւ կամ ձեռնարկ մը փորձել.— կո՛չ:

Կը յանձնեն գրոց - բրոցի մը, որ կը թխէ, կ'ուռեցնէ, կը ծաղկազարդէ եւ եռացնէ գրելով կ'ուղղէ մամուլին :

Կան թերթեր որ նոյնութեամբ գրաշարին կը յանձնեն զայն: Որո՞ւ հոգ թէ ամէնէն առաջ խմբագիրը ինք բան չի հասկնար :

Ուրիշ թերթեր ալ, օրինակ «Յառաջ»ը, կ'աշխատին ձեւի բերել, գոհացնելու համար ոչ միայն Միութիւնը, այլեւ «ընթերցող հասարակութիւնը»:

Այս տեղ է որ կը սկսի բուն չարչարանքը :

Ջարդե՞լ: Բայց ո՞վ բսաւ թէ դիւրին աշխատանք է «ջարդել»ը, կարմիր կամ կապոյտ մատիտով :

Կոչը բան մը ըսել կ'ուզէ: Եւ դուն ստիպուած ես մնել: Զատել հողն ու քարը, խինն ու աւազը, յարդն ու կեղեւը, գտնելու համար միջուկը.— քանի մը հատիկ ցորեն:

Իսկ այս կը նշանակէ ոչ թէ ջարդել, այլ նորէն խմբագրել — յաճախ ուրիշ թուղթի մը վրայ եւ քու հասկցած լեզուովդ :

Մէկը ջրհեղեղէն կը սկսի, ուրիշ մը՝ Սուլթան Համիտէն կամ համաշխարհային պատերազմէն: Իսկ ընդհանրապէս, բոլորն ալ մասնաւոր ճիգ մը կը թափեն կարելի եղածին չափ «գրաբար» գրելու, կարաւան-կարաւան ածական շարելու, խօսքերը օղակ օղակ իրար կապելու, կարծելով թէ աւելի ազդու կը դառնայ :

Նմոյշ մը՝ շատերու մէջէն. (տպագիր).

— « Ուրեմն մասնաւորելով մեր խօսքը թող մեր ցանկալի թելադրանքըն ըլլայ կեդրոններու ծանօթ վարիչ անդամներուն՝ որպէսզի չսուտով կասեցուի խուլ եւ համր սին ու սխերիմ պայքարը իրարու դէմ եղբայր եղբօր դէմ քէն ու ատելութիւնը ...ի հարկէն ներս որուն արդիւնքը ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ եթէ ոչ քայքայումն ու աւերումը այս մեր ընկերութեան, որ վաղուց ի վեր, աւելի քան 4 — 5 տարիներու ընթացքին ի յայտ եկած է եւ կը շարունակուի, եւ որու տխուր եղելութեան առջեւ ոմանց անվերջ լռութիւնը, ոմանց բոլորովին հեռանալն ու չէզոքացումը եւ շատերու լռելեայն տածած վերապահ դիրքը, ալ աւելի լայն ասպարէզ բացած է մեր չքնաղ մոլեռանդ ղեկավար մարմիններու առջեւ որոնք երբեմնի խաղաղ մթնոլորտն ու անոր հանդուցիչ ծոցը այսօր մոլեգնօրէն ամփկալի հակամարտութեան բոյներու վերածած են» :

Ինչպէս կը տեսնէք, չգիտնալը չէ որ գործ կ'աւրէ, այլեւ չափազանց շատ գիտնալը :

Պարզ, պարզ եւ կարճ, սիրելի հայրենակիցներ:

Կոչերու նպատակն է կարելի եղածին չափ շուտ ազդել եւ գործի մղել:

Ուրեմն, մի յոգնեցնէք: Մի ցրուէք: Մի նապաղեցնէք: Գրեցէք այն՝ ինչ որ ըսել կ'ուզէք: Խօսքերն ալ, բառերն ալ կարճ եւ ամփոփ :

ՎԱՀԷ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

Պէյրութի Զարթօնքը (ռամկավար) հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ Ալեքսանտրէթէն, յունիս 25 թուականով.—

Հայոց դիրքը՝ անորոշութիւն, սկեպտութիւն, ճակատագրապաշտութիւն բառերով միայն կ'որակուի: Մարդ չի գիտեր թէ ինչ պիտի ընէ, ինչ պիտի ըլլայ: Գացողներ՝ գացին, մնացողներուն մէջ մնալու տրամադրութիւն չկայ, բայց բարեբախտաբար արտօնութիւն չի տրուիր մեկնելու համար: Մեկնումի արտօնագիրը պէտք է ստանալ Գնդ. Քոլէէն կամ Վալիէն, որոնք սրտանց փափաքող են որ մեկնող չըլլայ Սանճաքէն :

Եթէ բնականոն վիճակի վերադարձ իսկ ըլլայ, այս մէկ ամսուան մէջ Հայոց ունեցած տնտեսական վերիվայրումը հինգ տարիէն չի դարմանուիր : Գիւղերու մէջ գրեթէ Հայ չմնաց: Ռիհանիէի մէջ միայն 7 տուն, Զաթալ — Հիւյիւկի մէջ միայն 2 տուն Հայ է մնացեր: Սօվուգ-Սուլիները դեռ կը մնան բայց ձեռքերնին սրտերնուն վրայ: Նոյնը Գրըգխանի մէջ եւ գրեթէ ամէն տեղ: Հայոց հանդէպ Թուրքերու կողմէ բարի վերաբերում կայ միշտ եւ ըստ Խաղ Ս.ի Սանճաքի բոլոր մասերուն մէջ Հայերը անհանգստացնող դէպք չկայ :

Սուէտիոյ եւ Քէսապի հայութիւնը հանդարտած է եւ պիտի ընդունի կատարուած իրողութիւնը: Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեան մեկնած է Պէյրութ, կ'ըսուի: Համոզում կայ որ, առենի մը համար, վտանգ չկայ մեզի, հետեւաբար կը մնայ ամփոփուիլ եւ որոշել ընդգրկուելիք ուղեգիծը :

*** Ուրիշ ռամկավար թերթ մը, Հալէպի Եփրատը կը գրէ նոյն առթիւ.—

Թուրքերուն շնորհուած ակներեւ առաւելութեանց եւ կատարուած իրողութեան առջեւ, Սանճաքցին չչմած, կորսնցուց իր պաղարիւնը, եւ առաւ յուսահատ ու լքուած կերպարանք մը: Թուրքերու խաղաղ թափանցման անմիջական հակազդեցութիւնը եղաւ սահեղծուած խուճապի արդիւնք, արտագաղթի շարժում մը :

Այս շարժումը բնականաբար աւելի լայն ծաւալ պիտի ստանար Հայերու մէջ, իրենց մորթին վրայ կրած ըլլալով Թրքական բարիքները, իսկ աւելի նուազ թափով՝ Արաբներու մէջ:

Անտիոքի մէջ գտնուող 122 տնուոր հայութենէն 20 ընտանիք մնաց միայն: Ալեքսանտրէթէն մեկնող հայ ընտանիքներուն թիւը 100ը կ'անցնի, իսկ Գրըգխանէն 27: Այս խուճապին ի տես, հրամանատար Քոլէ ուրիշ համայնքներու ներկայացուցիչներու կարգին իր մօտ հրաւիրեց Տ. Խադ արք.ը եւ անոր թելադրեց կարելի բոլոր միջոցներով յորդորել հայ համայնքը, կատարեալ պաղարիւնութիւն պահելու եւ վստահելու պատասխանատու կառավարութեան : Իսկ միւս կողմէ արտագաղթը պաշտօնապէս կ'արգիլուէր: Հակառակ ասոր, փախուստի դիմողներ անպակաս են :

ՀԱՅԱԶԳԻ ՍԱԼԱՇԻ, Հունգարիոյ հիթլէրականներուն հրամանատարը, երեք տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցաւ Փէշթայի վերաքննիչ ատեանին կողմէ, իբրեւ խռովարար: Նախադատ ատեանը տասը ամիս բանտարկութեան դատապարտած էր, բայց Սալաշի վերաքննութեան դիմած ըլլալով, շատ աւելի ծանր պատիժ մը կը կրէ :

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՆԵՐԷՆ ԴՈՒՐՍ

Պուքրէշէն նամակագիր մը, Պ. Լեւոն Լունիս, «Յառաջ»ի 30 յունիսի թիւին մէջ կոչ կ՚ընէ «կազմակերպելու համահայկական համագումար մը, ընտրել կեդրոնական պատասխանատու վարչութիւն մը մեր զուտ հայկական խնդիրներուն ընթացք եւ ուղղութիւն տալու համար»։

Հեղինակաւոր կեդրոնական մարմին մը, տեսակ մը իշխանութեան գոյութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ վճռելու համար ճակատագիրը նոր սերունդին եւ զգուշացնելով թէ մեր այսօրուան անգլուխ վիճակը ոչ մէկ արդարացում պիտի գտնէ պատմութեան առջեւ, սրտառուչ շեշտով կը բացագանչէ. «Լսենք իրար, մտածենք երկար, մէկ սիրտ ու մէկ հոգի ներկայանալու համար վաղուան փոթորիկին առջեւ առանց վարանումի եւ առանց ժամավաճառութեան»։

Չէ՞ որ այսպէս ըրին Սերպերը, չէ՞ որ այսպէս ըրած են ու կ՚ընեն ամէն անգամ Հրեաները իրենց համայնքին գործերուն ընթացք տալու համար։

Բայց կը տեսնեմ քմծիծաղը բոլոր ինքնագոհ ինքնավստահ մարդոց որոնք հեգնաշուրթն պիտի մրմռան.— «Մտաւորականներ... Ազգ պիտի փրկեն...»։

Այս մեկնումը մէկէ աւելի անգամներ պատմական աննախատեսութեան պատճառ է եղած։ Զիւթ ծամողներուն համար խօսք չունինք։ Գալով իրենց քսակին ապաւինելով ո եւ է վըտանգի առեն իրենց մորթը ազատել մտածողներուն, անոնց ալ խօսքի իրաւունք չկայ։

Մեր շուրջը բոլոր կատարուածներուն մտահոգութիւնը ամէն գիտակից անհատի կը զգացնէ ընկերային ըմբռնումին, համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը, պահանջ կը դնէ միացնելու իր խել ճակատագիրը իր նմաններուն ճակատագրին։

Համազգային զգացումի ըմբռնումը ծնունդ կ՚առնէ մարդուն մէջ իր ազատութեան, իր պատասխանատուութեան պզգացումով, իր ճակատագիրը, իր ապագան վճռելու կամքէն։ Մարդուս աշխատութիւնը կամ ուսումը ուրիշ իմաստ չունի, այլ գրաւումը իր անձնական ճակատագրին։

Աշխարհի չորս անկիւններէն, վայրավատին ժողովուրդը սառն բայց գործօն արթնութեան հրաւէր կը կարդայ իր ղեկավարներուն։

Հանդարտ է ան հիմա, ո եւ է ատենէ աւելի, ու տէրն է իր ջիղերուն։ Ոչ եւ է ցոյց չի կատարեր, բայց արթուն է վտանգներուն առջեւ։ Սխալներէն դաս առած, զգոյշ՝ գրգիռներէ ու ծայրայեղութիւններէ որոնց վըտանգը երբեմն աւելի տեսական էր քան թէ գործնական, կը կշռէ, կը չափէ ու կը խորհի։ Հակառակ բանակումներուն, բարեմտութիւն ցոյց կու տայ հասկնալու, ըմբռնելու համար բոլոր մեծ հարցերը որոնք այնքան այլափոխուեցան պատահական խաղերու համար,— բարեմտութիւն մը որ չի հրաժարիր ոչ վիճաբանելէ, ոչ ալ պահանջելէ, այլ խորքին մէջ անվեհեր՝ հաստատամիտ ու պատրաստ, բոլոր անհրաժեշտ կամքերու գործադրութեան համար։

Մեզ հիւրընկալողները, իրենց նըպատընկալ քաղաքականութեամբ, Սանճաքի խնդիրն ալ սակարկեցին մեր երէկուան դրացիներուն հետ։ Այս առթիւ հետաքրքրական էին հեղինակաւոր յօդուածագիր Լիւսիէն Ռոմիէի հետեւեալ դրականները.— «Նպաստընկալ քաղաքականութիւն. հիւանդութիւն մը որ թեւարկութեան յառաջանական վաղքի ուժ՚մը կը տանէ։ Ոչ մէկ յուրջ չքմեղանք կարելի է գտնել իր մեծ շահերուն ու ապահովութեան դաւաճանող ժողովրդապետութեան մը համար»։

Առանց ծամծմելու ըսենք եւ ընդունինք թէ մեր ներքին վիճակին կազմալուծման նոյնիսկ անհիմն կանխատեսութիւնը, դէպի գործօնէութիւն, դէպի փրկութեան ճամբուն համար խթան մըն է եղած։ Մեր ազգային ուժականութեան ներքին պառակտումներով տկարացման մտավախութիւնը այսօր շատ աւելի կը յաճախէ միտքերը։

Այդ մտավախութիւնը — որ յոյսը կը կազմէր մեր թշնամիներուն, յոյս մը զոր կը սնուցանեն դեռ մինչեւ այսօր նպատակաւոր ու յերիւրածոյ տեղեկութիւններով,— այդ մտավախութիւնը պատճառ կ՚ըլլայ տեսակէտ մը կառչելու, դրօշ մը ապաւինելու։

Այսուհետեւ ներքին ամէն տկարացում ու վարանում նոր եւ աւելի ծանր հարուած մը պիտի իջեցնէ մեր գլխուն։

Չէ՞ք նկատեր, կը գրզին, կը հետաքրքրուին մեզմով. կը հսկեն մեր վրայ, ոչ թէ մեր անհատական կեանքին դրուագներուն մէջ, այլ մեր հաւաքական շարժումներուն, ուրիշ խօսքով կ՚ուզեն ճշդել կեդրոնացման դրութիւնը։ «Բաժնէ որ իշխես»ի մեքենային քաղծանօթ՞ն ե՞րբ պառակտում չեն սերմաներ։

Այսպան երկար փորձառութենէ վերջ միթէ ներելի՞ է մեր անգլուխ վիճակը։

Անոնք մեր թշնամիները, քաղաքանութեան մէջ աշկերտներ չեն. իրենց զաղընթացքները վաղուց են աւարտած։ Անոնք չեն հաւատար, ինչպէս մեր մէջ շատեր կ՚ուզեն հաւատալ ու հաւատացնել, թէ մեր ողբերգութիւնը վերջ է գտած ու մեր դատը ջուրը նետուած։ Իրենք ալ մեծ պատերազմի ընթացքին ապրեցան մեր հիւանդութիւնը՝ գիտեն նշանակութիւնը այս կամ այն ախտանիշին, ու տեսած են, սորված են թէ ինչ կը հետեւի անոր։ Մեր ճառերը, մեր վէճերը, մեր անդամալոյծ վիճակը,— որ ընկերային անդրադարձներու (réflexe) անյարկացութեան կուգայ — առանց չեն որ կը հետաքրքրեն զիրենք. այլ մէկ բան.— մեր միացեալ ճակատը։

Պէտք է ամէն գնով կազմել այդ ճակատը, ոչ թէ տարտամ փորձ մը եւս ընելու համար, այլ միանգամ ընդմիշտ դուրս պրծնելու սովորոյթի ու նախութեան շաւիղէն, նոյնիսկ տակինուվրայ ընելով սովորամոլութիւն ներն ու պաշտօնական անպատասխանատուութեան մը փերեւեռող թափօրները։

Իրենց սխալը ճանչցողներ եղան, տուած արդիւնքին համար պէտք չէ զարմանան։ Շաւիղէն դուրս ելլելը պարզ նպատակներու վրայ հիմնուած վճիռ մը կ՚ենթադրէ, առոյգ եւ մարդկային ճշմարտութեամբ։

ԱՐԱՄԱԶԴ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒՀԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՈՐՎԵՑՆԷ ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂԻ ՄԸ

ԽՄԲ.— Հայ ուսանողուհի մը, Վերոնիքա Քարեան, հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է ամերիկեան World Youth ամսագրին մէջ (Համաշխարհային Երիտասարդութիւն), իբրեւ պատասխան թուրք ուսանողի մը ցնդաբանութեան.—

Էթէմ Արալ, Թուրքիոյ Սթամպուլ համալսարանի ուսանող մը, World Youthի Ապրիլ 9 եւ 23 համարներուն մէջ հրատարակած երկու յօդուածներով կը ներկայացնէ այն տեսակէտը թէ քաղաքակրթութիւնը ստեղծած են Թուրքերը, կեդրոնական Ասիոյ մէջ, Քրիստոսէ 10,000 տարի առաջ, եւ անոնք է որ զայն տարածած են ամբողջ աշխարհի մէջ։ Պ. Արալ կը յայտնէ թէ Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ 1931 թուին հաստատուած Թուրք Պատմագիտական Ընկերութիւնը մշակած է այս տեսութիւնը եւ կարեւոր գործունէութեանց ձեռնարկելով արժէքաւոր նպաստներ բերած է այս թէզի ապացուցման գործին։

Այս գործունէութիւններէն մին եղած է երկու տարի առաջ Անգարայի մէջ հիմնումը Լեզուաբանական Վարժարանի մը, որու ջանքերուն պտուղը եղած է.... ուրիշ տեսութիւն մը, «Արեւ-Լեզուին Տեսութիւնը»։ Այս թէզերին համաձայն, նախնական Թուրքերէնը եղած է մայրենի լեզուն աշխարհի գրեթէ բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդներուն— Եւրոպացիներուն, Չինացիներուն եւ Հնդիկներուն (մէջն առնելով Ամերիկեան Հնդիկները)։

Պ. Արալ կը տեղեկացնէ թէ այս բոլոր «հոկայական կարեւորութիւն ունեցող փաստերը» Թուրքերու կողմէ ներկայացուած են քառասուն պատամաքիսներու, որոնց մասնակցեան անցեալ տարի Պոլսոյ մէջ գումարուած Պատմական Համաժողովին, ուր ներկայ փրոֆեսորներէն ամէն մէկը (բացի մէկ երկուքէն) կարդաց թեզ մը, նոխացնելով այս «փաստարկութիւնը» (թէ քաղաքակրթութիւն բոլոր տեղերու Թուրքերն են)։

Թրքական համալսարանի մը երիտասարդ մէկ ուսանողին զեկուցման մասնաւոր ուշադրութիւն չէինք ըներ, եթէ այդ գրութիւնը չցուցահանէր բոլոր փաշական երկիրներու, յատկապէս Գերմանիոյ մէջ քարոզուած ու կիրարկուած ցեղապաշտութեան բոլոր ախտանիշները։ Իբրեւ փաստարկիչ մը «ղեկավարին առաջ» նորոգուած ու պաշտպանուած» գիտութեան, չափազանց հետաքրքրական է ան։

Պատմագիտութիւնը եւ անոր յարակից գիտութիւնները,— լեզուագիտութիւն, հնագիտութիւն, մարդաբանութիւն եւայլն, հակառակ այս դարու մէջ իրենց կատարած մեծապէս յառաջդիմութեան, տակաւին չեն հասած այնպիսի կէտի մը ուր կարելի ըլլայ յայտարարել ճիշդ-ստուգութեամբ թէ քաղաքակրթութեան ծնունդ տուաւ այսինչ ցեղը, այնինչ ցեղը։ Անկէ է որ ծագած են շատ մը գրքոյներ, եւ անոնց անպատասխանատու, խելագար պոչերը, փաշական կառավարութիւններու կողմէ որդեգրուած ցեղապաշտական շարժումները։

Գերմանական օրինակին վրայ ձեւուած, բայց շատ աւելի յաւակնոտ է թրքական տեսութիւնը։ Հիւսիսային գոնէ ճերմակ ցեղին երեք ստորաբաժանումներուն մին է միայն, իսկ ճերմակ ցեղը ինքն ալ մէկն է միայն աշխարհի չորս մեծ ցեղերէն։ Մինչդեռ թուրքիստ դպրոցի Թուրք համարած ժողովուրդները կը կազմեն «կարճ-գլուխ տիպը, մին մարդկային ցեղի երկու մեծ բաժանումներէն»։

Նորագոյն Թուրքիան կը հաւատայ եւ կը հռչակէ թէ ոչ միայն ճերմակ ցեղի Ալպեան ստորաբաժանումը, Ատլանտեանէն մինչեւ Կասպեան եւ անդին, թրքական ծագում ունի, այլ Թուրք են նմանապէս դեղին Չինացիները ու կարմիր Ամերիկեան Հնդիկները։ Պ. Արալ կը հաւատայ թէ «այս ժողովուրդները Թուրք կը կոչուէին եւ անոնցմէ ոմանք դեռ այսպէս կը կոչուին»։ «Այս ժողովուրդները ուր որ գացին, իրենց հետ տարին իրենց քաղաքակրթութիւնն ու լեզուն»։ Այսպէս երկու անջատ եւ փառայեղ քաղաքակրթութիւններու, եւրոպական ու չինական քաղաքակրթութեանց կերտումին փառքը, մէկ հարուածով, կ՚իյնայ Թուրքին գոգը։

Պ. Արալ այսպէս կը տրամաբանէ.

1) Քաղաքակրթութիւնը ստեղծուած է կարճագլուխ ցեղին կողմէ կեդրոնական Ասիոյ մէջ,

2) Թուրքերը կարճագլուխ են եւ իրենց նախկին բնակավայրը Կեդր. Ասիան էր,

3) Ուրեմն, քաղաքակրթութիւնը ստեղծեցին Թուրքերը։

Արդ, ճիշդ է որ «մէկ երկու Ամերիկացիներ ուսննգերներ» կը կարծեն թէ Կեդր. Ասիոյ մէ ջորոյ քաղաքակրթական կեդրոններ աւելի հին են քան Եգիպտոսը կամ Սումերը։ Ատհասարակ ընդունուած է նաեւ որ այսծեն թէ Կեդր. Ասիոյ մէջ որոյ քաղաքակրթութիւնը, որուն հնագոյն կեդրոնը Թուրքեստանի Անաւ քաղաքը կրնայ եղած ըլլալ կամ չըլլալ, կարճագլուխ մարդոց ձեռագործն էր, մինչդեռ սումերեան մշակոյթը ստեղծողն ու զարգացողն եղան երկարագլուխ մարդիկ։ Այնպէս որ առաջնութեան տիտղոսը կը պատկանի կարճագլուխ տիպին։

Բայց այն փաստը որ «կարճագլուխ քաղաքակրթութիւնը» «երկարագլուխ քաղաքակրթութենէն» հին է կամ հին ըլլալ կը թուի, չի նշանակեր թէ կարճագլուխ ցեղն էր երբ ողջ քաղաքակրթութեան միակ ու խնկական արարիչը, ինչպէս կը կարծէ Պ. Արալ։ Օրինակի համար Սումերեան քաղաքակրթութիւնը, իր շքեղ ու ինքնատիպ արուեստի գործերով, սեփական գրով ու գրականութեամբ, ծնաւ ու աճեցաւ միանգամայն անկախ նկարուն կաւեդէնի մշակոյթէն։ Կրնայ ըլլալ որ կարճագլուխ մարդոց հոսքեր գտնուած ըլլան Սումերեան վայրի մը նախապատմական խաւին մէջ։ Առավ չի բացատրեր Սումերական քաղաքակրթութիւնը որ թէ խորապէս տարբեր էր, եւ թէ անհամեմատ աւելի բարձր։

Անկէ զատ, պեղումներով հաստատուած է որ, երբ կարճագլուխ արշաւողները Ք. Ա. 2000 թուին Փոքր Ասիա եւ Հայաստան եկան, միակ գիտութիւնը զոր Էթէմ Արալ կրցած է յանուանէ յիշել իբրեւ մին Թուրքերու օրպէս թէ ստեղծած բազմաթիւ գիտութիւններէն, հանքագործութիւնը, արդէն բարձրօրէն զարգացած եւ ծաղկեալ վիճակի մէջ էր այնտեղ։ Եւ ապացուցուած է մարդաչափական քննութեամբ թէ Հայաստանի եւ Փոքր Ասիոյ տեղածին բնակչութիւնը, Սումերներուն պէս, երկարագլուխ տիպին կը պատկանէր։

Քաղաքակրթութիւնը, ուրեմն, առնուազն կրկնակ հիմ ունի։ Մէկ հիմը դրուած է կարճագլուխ ցեղին կողմէ։ Միւսը, շատ աւելի բարձրօրակը, դրծն է երկարագլուխ Թուխ (Միջերկրականեան) տիպին։

Բայց ենթադրենք թէ քաղաքակրթութեան միակ ստեղծիչները կարճագլուխ մարդերն էին. ապէ կը հետեւի՞ թէ «այս մարդիկը Թուրքեր էին»։ Միմիայն ճերմակ ցեղի կարճագլուխ ստորաբաժանումը կը պարունակէ քրանի չափ ժողովուրդներ — որոնց կարգին Ֆրանսացիները որ մասամբ կարճագլուխ են։ Անոնց վրայ աւելցուցէք բարձր քաղաքակրթութեան տէր Չինացիները եւ ամերիկեան Հնդիկները։ Այս ժողովուրդներէն ոեւէ մին Թուրքերուն չափ իրաւունք ունի ինքզինքը նոյնացնելու «բնորեայ» ցեղին հետ։ Եթէ հարցը փիզիքական տիպի զատութեան մասին է, ճերմակ ժողովուրդներուն մէջ ամէնէն աւելի Հայերը իրաւունք ունին այդ տիտղոսին. այդ պատճառով Արմենոիտյ բացառութիւնը կարճագլուխ ցեղին համար ընդունուած գիտական յորջորջումներէն մին է։ Ուրեմն ինչի՞ վրայ հաստատուած է Թուրքերուն կարճագլուխ կայսրութեան գահին վրայ ունեցած յաւակնութիւնը։

Այն փաստին վրայ, կ՚ըսէ Արալ, որ Կեդր. Ասիան թրքական երկիր է, «այս ժողովուրդները Թուրք կը կոչուէին ԵՒ ԱՆՈՆՑՄԷ ոմանք տակաւին այդպէս կը կոչուին»։

Հարկ կա՞յ թրքական համալսարանի մը ուսանողին սորվեցնելու որ երբե՛ք Կեդր. Ասիոյ ներկայ բնակիչներուն մէկ մասը Թուրք կը կոչուի, այդունեւ «տակաւին»ի խնդիր չկայ։ Կեդր. Ասիան թրքական երկիր չէր նոյնիսկ դասական շրջանին, ուր մնաց այն նախապատմական շրջաններուն երբ կ՚ենթադրուի թէ տեղի ունեցած են «քաղաքակրթութեան արարիչներուն» գաղթաշարժերը։ Եթէ դոյութիւն ունի փաստի փշրանք մը անգամ, թէ «այդ մարդիկ» Թուրք կը կոչուէին կամ Թրքերէն կը խօսէին, Պ. Արալ թող մէջտեղ դնէ զայն։

Էթէմ Արալ կ՚ըսէ. «Նոյնիսկ այսօր Կեդր. Ասիոյ մէջ երկիր մը կայ որ Թուրքիստան կը կոչուի»։

Փաստերը հետեւեալներն են.— Թուրքերը, որ սկզբնապէս կը բնակէին Հիւսիսային - Արեւելեան Ասիոյ մէջ, Պայքալ լճին շուրջը, Ք. Ե. 6րդ դարուն արշաւեցին Կեդր. Ասիա եւ գրաւեցին զայն։ Ք. Ե. 11րդ դարէն սկսեալ, արդի Թուրքերուն նախահայրերը արշաւեցին Արեւմտեան Ասիա եւ Եւրոպա։ Վերջապէս անոնք տեղաւորուեցան Փոքր Ասիոյ եւ Հայաստանի մէջ, ուր զիրենք կը գտնենք այսօր։ Թուրք ժողովուրդներէն ոմանք մնացին Կեդր. Ասիոյ մէջ եւ այն տեղ հաստատուեցան։

Այդ է պատճառը որ «այսօր Կեդր. Ասիոյ մէջ Թուրքիստան անունով երկիր մը կայ, եւ ուրիշ երկիր մը Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, որ Թուրքիա կը կոչուի»։

Յառաջդիմասիրացի դաշտահանդէսը

ՔԱՏԱՆ.— Պանեօ - Քաշանի տանիքեան դաշտահանդէսն էր կիրակի։ Շրջանիս հայրենակիցները, Փարիզի եւ շրջակայքի մտերիմները Ռոպէնսոնի ծանօթ վայրը փութացած էին։ Հովանոցակներու տակ եւ ընդարձակ սրահին մէջ, ընտանիքներ իրենց սեղանները սարքած էին։ Վարչութեան ժրաջան անդամներէն ամէն մէկը իր գործը եւ պաշտօնը ունէր։ Հանդէսին առաջին բաժինը կը բանայ վարչութեան կողմէ Պ. Ս. Գարակէօզեան, երեւան կը հանէ հայ ժողովուրդի բընութեան հանդէպ ունեցած պաշտամունքը։ Ան հաճոյքներու վայրը ընտրած է լեռներու բարձունքները, լիճերու եզերքները, պարտէզներու սաւարախիտ թուփերը, պուրակները։ Ու կը թելադրէ որ առանց ազդուելու ամպոտ երկինքէն, ստեղծեն ներքին հոգեկան արեւ եւ խանդավառ տրամադրութիւն։ Խօսք ուսուցիչ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանին է.

— «Քիչ առաջ ըսուեցաւ որ երկինքը ամպոտ է։ Հայը ամպեր շատ տեսած է իր կեանքին մէջ, Հայը ան է որ ամպերէ չի վախնար, եւ մանաւանդ ան որ հոգիին մէջ ունի արեւ, որ ամէն ժամանակ լուսաւոր է ներքին շառայլներով, որ հոգեկնուած է, լուսաղնուած։ Այսօր համախմբուած ենք «Յառաջդիմասիրաց» միութեան այս հանդէսին, դպրոց մը պահպանելու համար, գործ մը ուր կը շարունակուի ինը տարիէ ի վեր։ Ի՞նչ է դպրոցը, նոր սերունդին լուսաւորումը, բոլոր տեսակի սպառազինութեանց ամէնէն կարեւորը։ Վայ այն ազգին որ օդի, ծովու եւ ցամաքի վրայ սպառազինուած է թոյներով, դժոխային գործիքներով եւ զուրկ է հոգեկան սպառազինումէն։ Այդպիսիները կրնան օր մը կործանիլ իրենց զէնքերուն վրայ։ Բոլոր սպառազինութիւններու կենսականը նախ հոգեկաններն է, մտայինը, ցեղայինը։ Պատահած է որ բանակ մը յաղթած ըլլայ իր հոգեկան ուժականութենով։ Հայ զօրավար մը անգամ մը, իր առանց

Վերոյիշեալ արշաւանքները, որ կը պատկանին ամբողջովին պատմական եւ համեմատաբար նորագոյն ժամանակներու, ոչ մէկ կապ ունին նախապատմական կարճագլուխներու գաղթերուն հետ, որ պէտք է տեղի ունեցած ըլլան Ք. Ա. առնուազն 5րդ հազարամեակին։ Նոյնիսկ մեր թուականի առաջին դարերուն Կեդր. Ասիան բնակուած էր ոչ-թրքական, ամենայն հաւանականութեամբ արիական, ժողովուրդներով։ Նոյնիսկ այսօր Թուրքիստանի բնակչութիւնը կը բաղկանայ մասամբ Իրան - Աֆղանեան ժողովուրդներէ, որոնց արեան մէջ մեծ չափով արիական արիւն կայ։

Կարճ, եթէ Կեդր. Ասիա թրքական երկիր է այսօր, այդպէս է շնորհիւ յետագայ աշխարհակալութեան եւ ոչ սկզբնական սեփականատիրութեան։ Նոյնիսկ Հիւսիսային Ասիոյ համար չենք կրնար ըսել որ նախապատմական շրջանին բացառապէս թրքախօս ժողովուրդներուն կը պատկանէր։ Ականաւոր գիտնական ժաք տը Մորկանի կարծիքով Հնդեւրոպականներու նախահայրենիքը Սիպերիան էր։

ՎԵՐՈՆԻՔԱ ՔԱՐԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլտինի դէմքը պայծառացաւ։

— Լա՛ւ, ատիկա մխիթարութիւն մըն է. ուրեմն հօրեղբօրը հետն է...

— Ես աւելի լաւը կրնամ ըսել, դիտել տուաւ քարտուղարը. շատ հաւանական է որ երեքը միասին բարեկամի մը տունը մնացած ըլլան գիշերը...

— Բայց, այդ պարագային տունը հեռաձայն կ՚ընէին...

— Պէտք չկար. ընտանիքը ուրիշ անդամ չունի մտահոգ ըլլալու համար. կ՚երեւայ թէ պարելու գացին, ուշ մնացին եւ հօրեղբայրը աւելորդ սեպեց ծառաները արթնցնել՝ պարզապէս ըսելու համար թէ առաւօտուն պիտի վերադառնան...

— Իսկ իրենց հաղուստնե՞րը...

— Այս առաւօտ մէկուն հետ բերել կուտան... դեռ շատ կանուխ է, եօթնուկէսը նոր անցեր է...

— Անշուշտ կարելի է, բայց անհաւանական. տարբեր խնդիր եթէ անակնկալ բան մը պատահելով ուշ մնացին...

— Թերեւս, ամէն պարագայի լաւ նշան է. գիտէք որ յեղափոխութիւնը տակաւին պայթած չէ եւ Քազըմն ու Ալին իշխանութեան գլուխ չեն գտնուիր։ Անշուշտ կրնան շատ դիւրութեամբ փախցնել Տայանայի նման մինակ մնացած աղջիկ մը եւ տասը տեսակ պատճառ ցոյց տալ. օրինակ կրնան ըսել թէ մէկու մը սիրահարած ըլլալով անոր հետ փախած է կամ թուրք երիտասարդ մը ծայրայեղ միջոցներու դիմած է— այդ տեսակ բաներ կը պատահին Պոլսոյ մէջ— կրնան նոյնիսկ պնդել որ աղջիկներու սեւեռուելով զբաղող մէկը առեւանգած է զայն... բայց չեմ կարծեր որ անոնք էլլէն Տրնքէնընին պէս համբաւաւոր մէկը եւ իր աղջիկը փախցնելու վտանգը աչք առնեն... չափազանց տխուր բան է արդարացնել այդ տեսակ քայլ մը...

— Թերեւս իրաւունք ունիք, հաւանեցաւ Սուլտին յուսահատօրէն. բայց չենք կրնար այս սարսափելի անորոշութեան մէջ մնալ. ի՞նչ պիտի ընենք...

Քարտուղարը ոտքի բարձրանալով իր ձեռքը դրաւ երիտասարդին ուսին.

— Դուք հիմակուհիմա ամէն բան ինծի ձգեցէք. վեր գացէք, բաղնիք մը առէք ու քանի մը ժամ անկողինիս վրայ հանգստացէք...

— Չեմ կրնար, բողոքեց Սուլտին. պէտք է Տայանան գտնեմ. ու եթէ ձեր քննութիւնները արդիւնքի մը չյանգին, այն ատեն ես ինքս իշխանին ընակարանը պիտի երթամ. տարճանակ մը ունի՞ք...

— Ո՛չ, միայն ածելի մը. դուն շատ յոգներ ես, տղա՛ս, ուրեմն եթէ կ՚ուզես իսկապէս օգտակար ըլլալ, քանի մը ժամ պիտի հանգստանաս՝ ուժերդ վերստանալու համար. մինչեւ այն ատեն ես գործի կը սկսիմ ու Նորին Վսեմութեան հետ կը տեսակցիմ...

Սուլտին երբեք չէր ուզեր տեղի տալ, բայց առողջ միտք ունենալով, խորհեցաւ թէ քարտուղարը անտարակոյս իրաւունք ունէր։ Այնքան բաներ անցեր էին իր գլուխէն վերջին քառասունըութը ժամուան ընթացքին որ, բոլորովին ուժասպառ եղած էր։ Կարճատեւ հանգիստ մը եղքն էր միայն որ յոյս ունէր իր կորովը վերագտնելու՝ արդիւնաւոր կերպով կըռուի դաշտը նետուելու համար։

Վեր բարձրանալով, կոնակէն հանեց նաւաստիի հագուստները, ածիլեց իր երկու օրուան մօրուքը, թաղուեցաւ բաղնիքի տաք ջուրերուն մէջ ուր մնաց քառորդ ժամու չափ։ Յետոյ երբ քարտուղարին ննջասենեակը վերադարձաւ, տեսաւ որ մաքուր սաւաններ անցուցեր էին անկողնին ու գիշերանոց մը պատրաստեր էին իրեն համար։ Անկողին մտնելու վրայ էր, երբ քարտուղարը ներս եկաւ.

— Դեսպանին հետ խօսեցայ, ըսաւ. Մ. Քէմալին հետ յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէ... Կազին ալ մայրաքաղաքը Էնկիւրի փոխադրեց ու մեր գործը դժուարացուց. ստիպուած ենք երկու դեսպանատուն պահել... անշուշտ ձմեռը հոն կը մնանք, սակայն ամառը, Աստուած հեռու ընէ, ապրելիք տեղ չէ. այնպէս որ նորէն Պոլիս կը վերադառնանք. բայց այդ պարագային ալ կարեւոր խնդիրներու համար փոխանակ անձամբ տեսակցութիւն ունենալու պետական մարդոց հետ, ստիպուած ենք հեռաձայնը բանալ... Հիմա մասնաւոր օգտանաւով տեղեկագիր մը պիտի ղրկենք Էնկիւրի, ինչպէս նաեւ ոստիկանութեան մթերանոցներուն ցուցակը զոր մեզի համար ձեռք անցուցիր. զէնքերը պիտի բաշխուէին այս գիշեր...

— Տա՛ր Աստուած որ Քէմալը հաւատք ընծայէր ձեր խօսքին, դիտել տուաւ Սուլտին. դժուա՛ր թէ հաւատայ որ իր վստահելի բարեկամները — ինչպէս օրինակ իշխան Ալին— ապստամբել իջած են զինքը ջախջախելու համար, մանաւանդ որ ապացոյցին նշոյլն անգամ չունինք...

— Ինչ որ է, մինչեւ դուն արթըննաս, կարելի է լուր մը ստանանք... Սուլտին հանգստաւէտ անկողինին մէջ դարձաւ։

— Ձեզմէ խոստում մը կ՚ուզեմ, ըսաւ քարտուղարին. վարը պիտի հարցնէի բայց...

— Ի՞նչ խոստում...

— Երկու ժամէն զիս պիտի արթնցնէք. այդքանը կը բաւէ որպէսզի ուժերս վերստանամ ու նորէն ոտքի ելլեմ. չեմ կրնար աւելի երկար մնալ որքան ատեն որ չենք գիտեր թէ ինչ պատահած է Տայանային...

— Շատ լա՛ւ, կ՚արթնցնեմ...

— Շնորհակալութի՛ւն...

Սուլտին աչքերը փակեց։ Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ վայրկեան մըն ալ տեւած չէր իր քունը, երբ քարտուղարը իր ուսէն թօթվելով կ՚արթնցնէր զինքը։

— Երկու ժամ եղաւ, ըլլ՛ր... բարի լուրեր ունիմ... Սըր Ճորճ Տրնքէնըն եկած է, վարն է...

— Աստուա՛ծ իմ, ո՛ւրկէ ուր, բացագանչեց Սուլտին աչքերը չորս բանալով։

(Շար.)

գնդակի, առանց պայքարի եւ առանց զգեստի մնացած բանակին կը հրամայէ յարձակիլ, զինուած Վարդաններու, վահաններու, Հմայեակներու ոգիներով, ու յարձակումը կը պսակուի յաղթանակով, հրա՞շք... այո, կը հաւատամ հրաշքին, բոլոր հաւատացողներու համար հրաշքը կարելիութիւն է, խոնարհինք այդ զօրավարին առջեւ ։ Չմոռնանք նաեւ խոնարհիլ այդ զօրավարին ուսուցչին առջեւ, զօրավար մը բարձունք մը գրաւեց, բոլոր Հայերը բարձունքի վրայ ծնած են, քանզի Հայաստանը երկնակարկառ լեռներու աշտարակումն է ։ Ճշմարիտ Հայը ան է որ ուր ալ գըտնուի, բարձունքի մը վրայ է, հեռու ճահիճներէ, տափաստաններէ ։ Հայը բարձունքներ գրաւողն է, դաշտ մը չունեցողը՝ Հայ չէ, այլ Հայու ձեւ, Հայու շուրթ, ու բոլոր բարձունքներու գիծը ցուցնողը ուսուցիչն է, ան չի կրնար աշակերտին համճար կամ տաղանդ տալ, սակայն կը գծէ դէպի կատար գացող ազգային ճամբան ։ Ուսուցիչը չէ որ գրողներ, զօրավարներ, արուեստագէտներ կը շինէ, ուսուցիչն է սակայն անոնց կրակէ գիծը շինողը, ճանչցէք ուսուցչին գործին մեծութիւնը ։ Ալ հերիք կարծուի թէ ուսուցիչը արհամարհելի «վարժապետըն» է, խեղճ մարդ մը, արգահատանքի միայն արժանի, ինչպէս արհամարհանքի ։ Ուսուցիչն է որ կ'աշխատի հրաշքին հունտերը ցանել ։ Այս մեծ պայքարի օրերուն ուսուցիչն է որ ձեր զաւակները պիտի ընէ ձեր զաւակները, անոնք, ձեր որդիները օրէնքով ձերն են, սակայն ուսուցչին շնորհիւ է որ հոգիով, էութեամբ պիտի ըլլան ձերը, ուսուցիչն է որ սերունդը կը պահէ լեզուական հայրենիքին մէջ ։ Մեր լեզուն... հրաշալի ոսկեղէն բերդ, անհուն սպառազինութիւն, անսպառելի հարստութիւն ։ Բոլոր հողերը քաշեցին մեր ոտքերուն տակէն ։ Դժուարին շրջան մը կը բոլորենք՝ ապրելով եւ պահպանելով մեր լեզուն պատնէշներուն մէջ ։ Սիրեցէք ձեր լեզուն, սիրցուցէք զայն ձեր զաւակներուն, հայ դպրոց ղրկեցէք ձեր զաւակները ։ Կեցցէ հայ դըպրոցը եւ կեցցէ հայ ազգը» ։

Այս խօսքերը գնահատուեցան ջերմ ծափերով ։ Օր. Մաքրուհի Նիզամեան ինչպէս միշտ այս անգամ եւս մեներգեց Կոմիտասէն եւ Ալէմշահէն, շատ յաջող ։

Ցառաջդիմասիրացի աշակերտները ներկայացուցին ուսուցչին ղեկավարութեամբ «Երկու Ծայրայեղները», Պ. Պ. Ա. Խաչիկեան, Ս. Նորեկեան, Կ. Գասպարեան, Մխճեան կատարեցին իրենց դերերը շատ լաւ ։

Սարքուած էր վիճակախաղ մը, ինը, տասը տարեկան տղաքներ եւ աղջիկներ իրենց դպրոցին ծառայելու գոհունակութեամբ կը թափանցէին ամէն անկիւն, կը սպառէին տոմսակներ եւ կը վերադառնային յաղթական ։

Նուագախումբը Պ. Օնոսեանի ղեկավարութեամբ կը սկսէր պարահանդէսը, հայկական եւ եւրոպական կըտորներ կը յաջորդէին իրարու, խանդավառ է մթնոլորտը, երգեր, ցնծութեան ինքնաբուխ աղաղակներ, մտերմիկ սեղաններէն կը բարձրանային ։ Բոլորս ալ գոհ ենք, Ցառաջդիմասիրացի շուրջ ստեղծուած այս ժողովրդական համակրանքը, անոր գործին հանդէպ կը նկատենք գնահատական արտայայտութիւն ։ Թղթակից

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 5 յուլիս (Յառաջ). — Այս կիրակի կէսօրէ վերջ խումբ մը ընկերներով կ'ուղղուինք դէպի Սէվրի Պէշիկթաշլեանթատրոնասրահը, լսելու Կապոյտ Խաչի «Մերմեան» դպրոցի ամավերջի հանդէսը ։

Կը մտնենք սրահ ։ Խաչուհիները գործի վրայ են, եռուզեռ մը կայ սըրահին մէջ ։ Ժամը 3ուկէսն է, սրահը կիսովին լեցուած ընդհանրապէս ծընողներով ։ Վարագոյրը կը բացուի ։ Բեմին վրայ շարուած են 60էն աւելի մանուկներ ։ Կը սկսին «Մեր հայրենիք»ը ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Ալճեանի ։ Հետզհետէ կ'երգուին «Ցառաջ նահատակ», «Ակռաի մեծ կարասին» եւ «Մինչեւ յուսոյ» ։ Ահա մէկիկ մէկիկ յառաջ կուգան արտասանութիւն ընելու ։ Ո՞ր մէկը յիշել, ամէն մէկը ըսելիք մը ունի ։ Մանուկները ուրախ են, ուրախ են նաեւ ծնողները ։

Կարճ դադարէ մը վերջ վարագոյրը կը բացուի ։ Բեմին վրայ են աշակերտները եւ սեղանին շուրջ նստած են դպրոցի վարչութիւնը եւ ուսուցչուհին ։ Սեղանին վրայ գիրքեր ։ Օր. Ալճեան կը բացատրէ թէ պարգեւ պիտի ստանան անոնք որ եղած են բարի, աշխատասէր եւ չեն բացակայած դըպրոցէն ։ Կը կարդայ անունները, մէկիկ մէկիկ կու-գան կ'առնեն իրենց նուէրները եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ կ'երթան իրենց տեղերը ։ Ցետոյ տեղի ունեցաւ հայկական պար մը սրտաշ զգեստներով որ շատ լաւ կազմակերպուած էր ։ Կրկին կը բացուի վարագոյրը ։ Շարուած են աշակերտները բեմին վրայ, ահա կը սկսի խըմբերգներու նոր շարք մը, «Հայկ ու Վարդանին», «Ի զէն Հայեր», «Արեւ ծագեց Թուխ ամպերէն» ։ Կրկին կը սկսի արտասանութիւններու շարքը ։ Անվերջ արտասանութիւն եւ տրամախօսութիւն ։

Դպրոցի վարչութեան կողմէ խօսք առնելով Պ. Ա. Պօյաճեան, բացատրեց թէ այս տարի դպրոցի կրթական վիճակը եղաւ ոչ-գոհացուցիչ, եւ թէ գլխաւորն պատճառն եղաւ ծընողներու անտարբերութիւնը դպրոցի հանդէպ ։ Աշակերտներու արձանագրութիւնը եղած է անկանոն, օրինակ 1937 հոկտեմբերին աշակերտներու թիւն էր 60, դեկտեմբերին եղաւ 80, 1938 փետրուարին 100, ապրիլին 115, Մայիսին 120 ։ Ի՞նչպէս կարելի էր դասաւորել, երբ մէկը կուգայ հոկտեմբերին, միւսը մայիսին, ութ ամիս վերջ ։ Ասիկա ծնողներու ամենամեծ թերութիւնն է ։ Դպրոցը կը գոցուի յուլիսի վերջը եւ կը վերաբացուի Հոկտեմբերի առաջին հինգշաբթի ։ Ուրեմն ծնողները պէտք է իրենց զաւակները բերեն ու արձանագրեն ։ Նոյեմբեր մէկէն սկսեալ, նոր աշակերտ պիտի չընդունուի ։ Կը խնդրենք որ բացականերուն հաղորդէք այս յայտարարութիւնը ։

Ամէնէն վերջ տեղի ունեցաւ հայկական պար մը հայկական տարազով ։ Երկու պարերն ալ սորվեցուցած էր խաչուհի Կարմիրօրուքեան ։ Չմոռնամ ըսել թէ աշակերտները անակընկալ մը ըրած էին ուսուցչուհիին նուիրելով ծաղկեփունջ մը, փոքրիկ աշտարակ մը եւ ուղերձ մը ։ (Այս վերջինը աշակերտներու խնդրանքով յօրինած էր Պ. Ղ. Դանիէլեան) ։

Ներկայ մը

Ս. Ս. Միութիւնը

Սանասարեան Սաներու Միութիւնը կիրակի կէսօրէ վերջ Ռաֆֆի ճաշարանին մէջ թէյասեղանի մը շուրջ համախմբած էր իր անդամները եւ անոնց ընտանեկան պարագաները, թիւով շուրջ 50 հոգի ։ Կը նախագահէր Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ արք. ։ Վարչութեան կողմէ տեղեկութիւններ տուին Պ. Պ. Հայկ-Արամ Քիպարեան եւ Մկրտիչ Պարսամեան ։ Խօսք առին նաեւ Վռամշապուհ սրբազանը եւ Պ. Պ. Հրաչ Զարդարեան, Ս. Աղասպարեան, Վահագն Իշխալացեան եւ Բժ. Բալասան ։ Տեղի ունեցան նաեւ ժողովրդական երգեր ։

Վարչութեան տուած տեղեկութիւններէն կը հասկցուէր, որ Սանասարեանի Եւրոպա ունեցած հիմնադրամը փրկելու համար եղած բոլոր փորձերն ապարդիւն մնացեր են ։ Դիմումներ եղած են ասկէ առաջ Էջմիածին, Պոլիս Սանասարեան Խնամակալութեան, Գ. Նորատունկեանին, երբ ողջ էր տակաւին, ինչպէս նաեւ Բաբեգործականին, որուն հոգածութեան ու խնամքին յանձնուեր էր հիմնադըրամը Գ. Նորատունկեանի եւ Խնամակալութեան հաւանութեամբ ։ Այս վերջինը հաւանած էր որ տարեկան հարիւր վաթսուն հազար ֆրանքի պատկառելի գումար մը փոխադրուի Պոլիս ամէն տարի, կրթական պէտքերու համար ։

Չորս-հինգ տարուան մէջ գանձը անտարակոյս հալեր է, որ այժմ Պոլիս դրամ չի փոխադրուիր ։ Բարեգործականին դիմումներ եղած են, Սանասարեանի անունը մոռացումէ փրկելու համար որ եւ է հիմնարկութիւն ընել, որ եւ է կրթական համեստ ձեռնարկ, եւ սակայն այս մարմինը Պիղատոսի պէս ձեռքերը լուացեր է, յայտնելով թէ իրենք որ եւ է իրաւունք չունին, եւ Պոլսոյ Խնամակալութեննէն եկած հրահանգները գործադրողներ են միայն ։

Ներկաները տխրութեամբ լսեցին տրուած տեղեկութիւնները, եւ ընդհանուր փափաքին վրայ վերընտրեցին նախկին վարչութիւնը, աւելցնելով պակաս անդամները ։ Նոր վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալներէն, — Պ. Պ. Հայկ-Արամ Քիպարեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Հրաչ Զարդարեան, Վահագն Աբուլեան եւ Վահագն Իշխալացեան ։

Ցանկութիւն յայտնուեցաւ հանդիսաւորապէս տօնել մեծ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի ծննդեան 120ամեակը, (1818) մահուան յիսնամեակը (1890) եւ Սանասարեան վարժարանի հիմնարկութեան 60ամեակը (1881), միեւնոյն առթիւ լոյս ընծայելով հատոր մը, նուիրուած Սանասարեան վարժարանի պատմութեան բարերարին, Կ. Եղեանցի տեսուչներուն, ուսուցիչներուն եւ սաներուն կենսագըրութեան ։

Սաներէն մէկը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28

ՊՈՒՑՕ — Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Մուրատ» խումբը, թէեւ քիչ մը ուշ, նախաձեռնած էր Մայիս 28ի 20րդ տարեդարձը տօնել արժանավայել կերպով ։

26 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին բազմութիւնը գրաւած էր Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ-Շահպազ» ակումբի նստարանները, հակառակ սաստիկ տաքին ։

Հանդէսի բացումը կատարուեցաւ յոտնկայս, «Մեր հայրենիք»ով զոր քանի մը ընկերներ եւ խաչուհիներ երգեցին, ղեկավարութեամբ Ա. Գ. Մեսումենցի ։ Ընկեր Ա. Քէնտիրեան դարձեց մանուկ Հայաստանի ծնունդը ։ Ապա ներկաները հրաւիրեց վայրկեան մը յոտնկայս յարգել յիշատակը բոլոր նահատակ ազատմարտիկներու, որոնք իրենց արեան վերջին կաթիլով ոռոգեցին հայրենի դաշտերն ու ձորերը ։ Մէջ ընդ մէջ մեներգեցին ճարտարագէտ-եկեղեցական Պ. Վ. Պալտասարեան «Ալագեազ բարձր սարէն», «Պարնան օրեր», տիկիններ Վ. Տէրմաեւեան «Պարուն», «Չէյթունցիներ», Սիրուն Հալաճեան «Բարի յուսը», «Աչքերով խորունկ» երգերը, ընկերակցութեամբ (դաշնակ), Ա. Գ. Մեսումենցի ։ Արտասանեցին Տիկին Սաթենիկ Հալաճեան «Հայրենիք», Օր. Ե. Վարդանեան «Հայաստանին» (Ցովհ. Մահոխեան), եւ փոքրիկն Ս. Տօնէրեան «Հայաստանին» ։

Քառորդ ժամ դադարէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Հրանդ Սամուէլ, որ մօտաւորապէս մէկ ժամ տեւող ճառով մը բացատրեց «Մայիս 28»ի իրական իմաստը ։ Պատմական փաստերով բաղդատականն ըրաւ հայ ժողովուրդին երէկուան եւ այսօրուան վիճակին ։ Շեշտեց թէ հայկական դատը չի կըրնար լուծուած նկատուիլ, որքան ատեն որ հարիւր հազարաւոր Հայեր իրենց մայր հայրենիքէն դուրս կ'ապրին, իբրեւ հայրենազուրկ ։ Խօսեցաւ գաղութներու մէջ նոր սերունդը իրրեւ հայ մեծցնելու անհրաժեշտութեան մասին, գովեց Պորտոյի ափ մը Հայերուն կատարած աշխատանքը այդ ուղղութեամբ ։ Ցետոյ ակնարկ մը նետելով ներկայ քաղաքական կացութեան, մասնաւորապէս Հայաստանի դէպքերուն վրայ, յորդորեց միացեալ ճակատ կազմել՝ որպէսզի փաղուան փոթորիկը ջլատուած ուժերով չգիմաւորենք եւ անխնկելի չգանք ։ Վերջացնելով, հրաւիրեց աջակցիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն ամբողջ գործունէութիւնը նուիրուած է ազատագրութեան սրբազան գործին ։ Ընկերոջ ճառը կ'ընդմիջուէր ծափերով ։

Հանդէսի վերջաւորութեան ներկայացուեցաւ կենդանի պատկեր մը, Ա. Ահարոնեանի «Հսկումի գիշեր»ը ։

Հանդէսէն վերջ տեղի ունեցաւ խընջոյք որ տեւեց մինչեւ առաւօտ ժամը 1 ։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Հրանդ Սամուէլ որ կառավարեց խընջոյքը՝ խանդավառ մթնոլորտի մէջ ։

Ցայտնուած փափաքին վրայ ընկեր Հ. Սամուէլ յետաձգեց իր Փարիզ մեկնումը եւ չորեքշաբթի իրիկուն Պ. Գ. Տաշճեանի ճաշարանին մէջ հրապարակային դասախօսութիւն մը տուաւ՝ օրուան հրատապ հարցերուն շուրջ ։ Արագ ակնարկ մը նետելէ վերջ միջազգային ներկայ կացութեան վըրայ, ծանրացաւ մասնաւորապէս Սանճաքի խնդրին վրայ, քննեց Մերձաւոր Արեւելքի մէջ վերջին տարիներու ընթացքին առաջ եկած փոփոխութեանց պատճառները, մեծ պետութեանց մրցակցութիւնը ու հակամարտութիւնները եւ հայ ժողովուրդին պարտականութիւնները ։ Խօսեցաւ նաեւ Հայաստանի ներկայ կացութեան եւ գաղութներու վիճակուած դիրքին վըրայ, յորդորելով չյհատիլ եւ անյողդողդ կամքով դիմադրաւել ապագան ։

Ընկերոջ դասախօսութիւնը մեծ տըպաւորութիւն գործեց ունկնդիրներուն վրայ ։ Ներկաներէն քանի մը հոգի հարցումներ ուղղեցին որոնց ընկերը գոհացում տուաւ ։

Կ. Տօնէրեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՆՈՐ ԳԻՒՏԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 Յունիս) ։

— «Թուրքերը նոր գիւտ մը ըրած են, այն է թէ Հայերը կը պատկանին թուրք ցեղին եւ հայերէնն ալ թուրքերէնի մէկ աղճատուած գաւառաբարբառն է ։

Չէ՞ք հաւատար ։ Կարդացէք «Հաալէր» եւ «Ակշամ» թուրք թերթերուն մէջ գրուածները ։

«Պատմութիւնը ցոյց կուտայ.. կ'ըսուի հոն— թէ Հայերը Թուրք են ։ Իմ կատարած ուսումնասիրութենէն կարգին, Անատոլուի կատարած ազգթու արշաւանքը հարաւային Գերմանիոյ մէջ կանգ առած է, եւ այսօր Վիւրթէմպերկի Գերմաններուն մօտ թուրք-հայ ցեղին պատկանող հազարաւոր հոգիներու կը հանդիպինք, այնպէս որ մարդ ինքզինքը Թուրքիոյ մէջ կը կարծէ... Էրմէն տղամարդ կը նշանակէ եւ թուրքերէն է ։ Այս անունն անգամ չի՞ հասկցներ, թէ Թուրքերէն փրցուած գոյութիւն մըն է Հայը» ։

Ահա թրքական «յայտնութիւնը» նաեւ լեզուի մասին.—

«Հայերէն կոչուած լեզուն երբ «Արի լեզու» տեսութեամբ վերլուծենք, կը տեսնենք թէ մեր նախնիներուն գործածած թուրք լեզուին աղճատուած եւ տեսակ տեսակ տարբեր խառնուելով հայերէն անունը առած գաւառաբարբառ մըն է» ։

Եւ գիտէ՞ք ով է այս չնաշխարհիկ գիւտին հեղինակը ։ Ինքը՝ Աթաթիւրքը, Մուսթաֆա Քէմալ փաշան ։

Ճիւմհուրիէթ թերթին մէջ յայտնի Եռնուս Նատի կը հաղորդէ թէ՝

«Աթաթիւրքի պատմական հետազօտութիւնները ցոյց են տուած, որ Հայերը Թուրքերէ սերած են ։ Աթաթիւրքի կատարած մեծ յեղաշրջման մէջ լրջօրէն յարգանքի արժանի մեծ կարեւորութիւն մը ունին այն նոր ճշմարտութիւնները, զորս անիկա քաղաքակիրթ աշխարհին առջեւ դրած է՝ լուսաբանելով պատմութեան մինչեւ հիմա ձեռք չդպցուցած խաւարը ։ Ահա այս յեղաշրջումներու լոյսին մէջ, Թուրք եւ Հայ՝ պատմութեան մէջ զիրար գտած են իբրեւ միեւնոյն ծագումն ունեցող մարդիկ ։ Աթաթիւրքի յեղաշրջումը իրագործող Թուրքերու իրական զգացումը այս է հիմա Հայոց հանդէպ» ։

Այս բացայայտ եւ այնքա՜ն երախայական առասպելները տարածելով՝ Թուրքերը, կը թուի թէ, երեք հիմնական նպատակներ կը հետապնդեն ։

Առաջին՝ անոնք ի նկատի ունին Ալէքսանտրէթի շրջանը, որուն Հայերը երբ իրենց հարազատ եղբայրները ներկայացնելով՝ կ'ուզեն մեծամասնութիւն մը ստեղծել իրենց ի նպաստ ։

Երկրորդ՝ այս առասպելի օգնութեամբ կը ձգտին հարկադրել իրենց լուծին տակ մնացած հայկական բեկորները ի սպառ հրաժարելու հայ դպրոցներէն, հայ լեզուէն ու գրականութենէն, ինքզինքնին Թուրքերէն տարբեր ցեղ մը ճանչնալէն, նկատելով Թուրքերէնը իբր իրենց հարազատ լեզուն եւ ինքզինքնին զգալով այսուհետեւ իբր թուրք ցեղի զաւակներ, որով, ուրեմն, մոռնալով իրենց հայկական ուրոյն ծագումն իսկ ։

Երրորդ՝ Թուրքերը իրենց յերիւրած առասպելի միջոցով իւրացուցած կ'ըլլան հայ ցեղի պատմական ամբողջ ժառանգութիւնը, դարձած կ'ըլլան արիացիներ ծագումով ու մշակոյթով, կոչուած կ'ըլլան օրինաւորապէս Եւրոպացիներուն եւ անոնց քաղաքակրթութեան հետ, պէտք չեն ունենար այլեւս ամչնալու իրենց բարբարոս անցեալէն, կ'ունենան ոչ միայն քանդել եւ սպաննել գիտցող, այլեւ բարձր քաղաքակրթութիւն ըստեղծող եւ չքնաղ աշխատանքի ընդունակ ազնիւ ցեղի մը բոլոր գրական յատկութիւնները ։

Թուրքերը, ինչպէս կ'երեւի, աներկայ, չափազանց կը տառապին այժմ Inferiority Complex (ստորադասութեան հիւանդագին զգացում) կոչուած հոգեկան ախտէն եւ չեն ուզեր հաշտուիլ պատմական այն անհերքելի ու հանրածանօթ փաստին հետ, թէ իրենք մոնղոլական ծագում ունին, թէ իրենք օտար են միանգամայն եւրոպական ցեղերուն եւ քաղաքակրթութեան, թէ իրենք պարզապէս Միջին Ասիայէն գաղթած բարբարոս ցեղ մըն են, որ դարերու ընթացքին դրական ոչինչ են տուած մարդկութեան, եւ որ գիտցած են միայն քանդել բարձր քաղաքակրթութիւններ, հուրէ եւ սուրէ անցընել իրենցմէ շատ բարձր ցեղեր, թալլել ու աւերել իրենց շուրջը շարունակ՝ պատմութեան մէջ տխուր հետք մը թողնելով միայն իբրեւ անօրինակ ու անմարդկային ջարդարարներ ։

Այսպիսի մռայլ ցեղային անցեալ մը այնքա՜ն կը ճնշէ քէմալական Թուրքերու հոգիին վրայ, որ անոնք չեն իսկ ամչնար նոյնանալու իրենց զոհը եղող հայ ցեղին հետ, չեն ամչնար Թուրքերէնը հայերէնի հետ խառնելով ։ Այդ կերպով անոնք կ'ուզեն նուազ պատճառ ունենալ ամչնալու իրենց անցեալէն ։ Այդ կերպով անոնք կ'ուզեն հիմ ու իրաւունք ունենալ հպարտօրէն խառնուելու քաղաքակիրթ ազգերու կարաւանին ։

Արդեօ՞ք Inferiority Complexի հետ միասին նաեւ վատ խիղճը չէ՞ որ կը տանջէ Թուրքերը ։ Արդեօ՞ք իրենց ահաւոր ոճիրներու ծանր խորունկ հետքերը ջնջելու համար՝ անոնք չեն ձըգտիր բարոյապէս բարձրանալ իրենց դժբախտ զոհերու մակարդակին վրայ ։ Արդեօ՞ք անուղղելի այդ ջարդարարներն ու թալանչիները, ամբողջ ժողովուրդ մը վայրագօրէն կոտորելէ յետոյ, այժմ ալ անդիմադրելի մղում չեն զգար իրենց մէջ յափշտակելու նաեւ այդ ժողովուրդի անցեալը, ցեղային ծագումը, մշակոյթը, լեզուն եւ հոգեւոր ամբողջ ժառանգութիւնը ։

Ամէն պարագայի տակ երեւոյթը չափազանց ուշագրաւ ու յատկանշական է թրքական նկարագրի ու մտայնութեան համար եւ աննախընթաց է ազգերու բովանդակ պատմութեան մէջ» ։

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ

ՋՆԿՈՒԵՆՑ ՑՈՒԼԵՐԸ

Սակայն ամբողջ գիւղը կը սիրէր այս մարդը, որովհետեւ հարսանիքներու զուարթութիւնն էր, խրախճանքներու, տօներու, ուխտագնացութիւններու կուտքն էր ։ Թիզ մը հող չունէր գիւղին մէջ ու կ'ապրէր ինքնիրմէն սորված արհեստով ։ Պայտար էր ու երջանիկ էր իր լափ լեցուն տունով ։ Կար հացթուխ մայրը որ կէս «բժիշկ» էր, որ ինքզինք կ'անուանէր բժիշկ ։ ունէր լաւկեաց կին մը ու զաւակներ, ինք երջանիկ էր ։ Համակ ուրախութիւն, երգ, սրախօսութիւն, կատակ ու անոյշ ծաղրանք ։ Եթէ այն պակասութիւնը չունենար որ թուեցի, մենք շատ անգամ զինք պիտի չփոթէինք ծաղկած ծառի մը հետ ու թռչուններու պէս թեւերուն վրայ պիտի թառէինք ։

Կարե՛կ աղբա՛ր ։

Հարսանիքին գո՞րգ կ'ուզես ։ Պիտի ըսեմ հօրս որ ոչ թէ՝ մեր տան առջեւ, այլ մինչեւ հարսնցուին տունը լայն լայն գորգ ու կապերտ փռել տայ ։ Երբ մայրս զիս կարգէ, անպատճառ դուն պիտի ըլլաս հարսնուորին գլուխը ու քանի որ անանկ կը կամենաս, փողոցը փռուած թանկագին գորգերուն վրայէն ծնրադիր քալէ, երգելով երգելով, մեր գիւղի աղջիկներուն հանած չէրերը դուն բոլորը գիտես, դուն ալ պակաս բանաստեղծ չես արդէն ։

Տավուլ-զուռնայի առջեւէն, ծունկի վրայ պար կը դառնաս, ճակտիդ ոսկի կ'ուզես փակցնեն, զուռնան պայթեցնելու չափ, աս ըլլայ ուզածըդ ։ Ամէն դրան առջեւ լանկառ (ափսէ) ի վրայ օղի ու գինի «բաղում տեսակ», ուտելի՞ք կ'ուզես. ո՞վ կրնայ մերժել ։ Մեր դրան առջեւ ալ ի՞նչ կ'ուզես մորթին չէմքին վրայ, արեան շատրուանին հետ դուն պարելով պիտի օղի խմես, մեր անջրդի արտերուն պէս ծծելով. Թող քու կամքդ ըլլայ, միայն թէ՝ մեզի հետ ծնած-մեծցած մեր եզներէն չըլլայ. մենք անոնց մահը չենք տեսած. Հայրս կը յիշէ մէկ հատ միայն ու ինք ատկէ սպիացած վէրք մը ունի որ կը տօտատայ մինչեւ վերջ ։ Հեռու երկիրներէ պիտի բերեմ, եզ մը իմ քրտինքով գնուած ։

Կարե՛կ աղբա՛ր ։

Միայն թէ՝ երբ ձեր դռնէն անցնիմ այնպէս մի սաստեցներ հոգիս ։

— Տօ ի՞նչ կեցեր ես, չըլլայ թէ արհեստս ձեռքէս առնել ուզես ։

Ես ուրիշ ճամբայ չունէի դպրոց երթալու համար. յետոյ աս իմ ճամբան էր ։ Տան ետեւի կողմէն թէ հեռու էր եւ թէ վարժապետին դռնէն պիտի անցնէի, հոն ալ կարծես պատուելին չէր բաւեր, իրենց շուներն ու սագերը վտանգ էին. վարժապետը յարգելու համար ստիպուած էինք անոնցմէ ալ քաշուիլ ։ Կարեկ աղբարը կը նախընտրէի, անկէ վերջ սակայն Ջընկոենց տունը կար որ մէկը միւսին մոռցնել կուտար ։ Միայն թէ՝ հոն բոլորովին տարբեր էր պատճառը ։

Ես խլէզի հասակով, խոշոր փորով տղայ մը՝ աքալով կը մօտենայի երկրորդ փորձաքարին ու կը սկսէի դողալ երբ կը լսէի.

— Ըմպա՛ու. ը՛մ ը՛մ պառ՛ւ ո՛ւ ո՛ւ ա ։

Ջնկոենց Աղաճան աղբօր ցուլերը դուրս կ'ելլէին ։

Դուք տեսա՞ծ էք ցուլեր, քա՛ղքցէք ։ Առաջուընէ ըսեմ. ես նոյնիսկ ցուլերու ջոկերներ տեսած եմ ։ Գիտեմ թէ սպանիական ցուլերուն, կըրկէս բերելէ առաջ վօտքա կը խմցնեն ու իրենք կ'ըսեն ակու ա առտիէնթէ ։ Ն. Վ. Ալպիոնի Թագաւորին համար անուցուած ցուլերէն՝ հաճոյքի համար մազ քաշեր եմ, անոնց գազանի պէս պոռալը լսելով խնդացեր եմ, ցուլեր որոնք քիթէն օղակուած, ոտքերէն շղթայուած են որպէսզի անշարժութեան մէջ գերարտադրութեամբ պարարտանան եւ Ն. Վ. Նիհար զաւակները անուցանեն. ի՞նչ կը կարծէիք հապա, մեզի պէս խեղկատակ այծերու ոստոստուն միսո՞վ կը սնանին... Նոյնիսկ Զաքոյի անտառներուն մէջ վայրի ցուլերու յարձակումը կրցած եմ հովանոցով փախուստի մատնել, բայց Ջնկոե՛նց ցուլերը տարբեր բաներ էին ։

Մարմարեայ չարժուն գորշ արձաններ ։ Երկու հատ էին անոնք, բայց մեզի համար միասոր մը կը կազմէին. այնքան նման էին իրարու բնաւորութեամբ ու մարմնով ։

Հեռուէն զոյգ մը առիւծներու կը նմանէին. երբ փողոց կ'ելլէին ասպարէզ կանչելով բոլորին, նոյնիսկ պատերը կը դողային ։

Անոնց համբաւը գիւղէ գիւղ գացած էր, երկրէ երկիր տարածուելու համար ։ Անոնց չհատակութիւններուն պատասխանատու չկար ։ Ամէն ոք պարտաւոր էր զգուշանալ անոնցմէ, ուրիշ ոչինչ ։ Լաւ, բայց ի՞նչպէս ես զգուշանայի, ահա՛ նեղ փողոցին մէջ յանկարծ դէմս կ'ելլեն քարերը դողացնելով. փայլուն երկու զոյգ սուիններ անկած վրադ կը յարձակին, լուսնի պէս աչքերը սեւեռած ։ Դեռ հեռուէն ես կը զգայի որ կողերուս մէջ եղջիւրներ կը խրուէին եւ ես անոնց դէմ ունէի Դ. Խաչկոնցէն թափած թերթեր, գրաբար Աւետարանի անթափանցելի բառեր ու քանի մը ընկերներու ծաղրանկարները որոնց համար վարժուած էի ծեծ ու ատել մեր պատուելիէն ։ Ես ասոնցմէ զատ ուրիշ զէնք, միջոց չունէի.

— Մայրի՛կ, կը պոռայի ու ահա Աղաբարը նոր մէջտեղ կ'ելլէր փրկարար հրեշտակի մը պէս ու անոնց սպառնացած սարսափին չանթարգել ըլլալու համար՝ կ'ինէր անոնց զաշոյնի պէս ողորկ նորաբոյս եղջիւրներուն վրայ, ու անոնք զինք օդին մէջ վեր առած կը տանէին անսահման ուրախութիւն պատճառելով իրեն. որովհետեւ միայն այդ պարագային էր որ՝ կը տեսնէինք խնդալը, դէթ ակռաներուն ցուցադրութիւնը ։

Դպրոցին մէջ ականջով միայն կը լսէի, իսկ միւսը մշտական սպաս դրուած էր հեռաւոր ձայնի մը. ցուլերու մարտադրոյ բառաչին, հոգիս անոնց ոտքերուն հետ կը թափառէր անդաստաններուն ։

Հաճոյք կը զգայի պահուած տեղէս դիտելով անոնց ազատ խաղերը ։

Անոնք երբեք իրարու ետեւէ չէին քալեր ։

Նոյնիսկ տեղատարափ անձրեւի ատեն երբ մարդ-մարդասանք, հաւ ու ճնճղուկ ծակամուտ կ'ըլլային՝ ցուլե՞րը. հոփա՛, հո՛փ, հո՛փ, հոփա լալա՛— ջրվէժի պէս կը ցատկոտէին նախ ու կը սկսէին փխրուն հող փընտռել եղջիւրներով, կճղակներով, ու գոյնզգոյն կը ներկէին սորսով, կաղճինով, տեսակ տեսակ հողաներկերով ։

Խ. ԱՐԱՄԱՆԻ

(2)

(Շար.)

Հրեաները, որոնք խմբովին արձակուեցան եւ որ եւ է յոյս չունին ուրիշ գործ գտնելու :

Բոլոր այն Հրեաները որոնք փողոցի վրայ նայող յարկաբաժիններ կը բնակին, հրաման ստացան անմիջապէս հեռանալու : Հրեաներ հազիւ կը նըշմարուին քաղաքին փողոցներուն մէջ, եւ ընդհանրապէս անցագրի համար պոչ կազմած առեն : Անոնք վտարուած են բոլոր հանրային պարտէզներէն, չեն կրնար սինէմա, թատրոն կամ սրճարան մտնել առանց անարգուելու : Անհրաժեշտ պիտոյքները կը գնեն հրէական խանութներէ, իրենց տուներուն մօտ :

Աւետարը կայուն վիճակ ստացած է Վիեննայի մէջ, նոյնպէս չրջակայութիւնը :

*** Կառավարութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ օր առաջ լրացնելու համար Աւստրիոյ ձուլումը : Լուծուեցան նախկին պատերազմիկներու 174 ընկերութիւններ, ոստիկանական 37 ընկերակցութիւններ եւն. : Խափանուած են չատ մը կարեւոր թերթեր : Վիէննայի փաստաբանական կաճառին դաւմէն վերջը, երբ 730 հրեայ փաստաբաններ վտարուեցան, այժմ ձեռնարկուած է միջնակարգ վարժարաններու արիականացման :

Տակաւ դէպքեր Պաղեստինի մէջ

Ահաբեկչական գործունէութիւնը օրէ օր կը սաստկանայ Պաղեստինի մէջ : Ջորեքշաբթի օր ռումբ մը պայթեցաւ Հայֆայի հրապարակին վրայ, ուր բազմաթիւ Արաբներ համախմբուած էին : Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ կատաղի կռիւ մը սկսաւ : Պայթիւնի եւ հրացանաձգութեան հետեւանքով մեռան 20 հոգի, որոնց 18ը Արաբ, երկուքը Հրեայ : Ծանրապէս վիրաւորուեցան 38 հոգի, թեթեւապէս՝ 22 հոգի :

Ոստիկանութիւնը եւ զօրքը խստիւ կը հետապնդեն ահաբեկիչները : Խումբ մը Արաբներ յարձակում կրեցին, երբ կը փորձէին քանդել Իրաքի նաւթագիծը : Ինը Արաբներ սպաննուեցան :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ճափոն հասած լուրերու համաձայն, ռուս զօր. Լուշովի փախուստին հետեւանքով, բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ ձերբակալուած են Ծայր. Արեւելքի մէջ : Առաջին անթիւ գնդակահարուած են տասնեակներով երեւելիներ,— հրամանատար, գործավար, խմբագիր եւն. :

41 ԹՈՆ ՁՈՅԼ ՈՍԿԻ փոխադրուած է Սպանիայէն, 1931էն ի վեր եւ պահուած Պանք տը Ֆրանսի մէջ : Սպանիոյ երկու կառավարութիւնները եա պահանջած ըլլալով այս հարստութիւնը, Փարիզի Վերաքննիչ Ատեանը ասջի օր քննեց խնդիրը եւ վճռեց թէ առ այժմ կարելի չէ վերադարձնել այդ ոսկին :

ՉԻՆԷԻ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ պատերազմին առաջին տարեդարձը լրացաւ յուլիս 6ին : Այս առթիւ իրազեկներ կը հաստատեն թէ աւելի քան մէկ միլիոն մարդկային զոհ տրուած է, եւ սակայն ճափոն տակաւին չատ հեռու է իր գլխաւոր նպատակէն : Չինացիները ունեցած են 450.000 մեռեալ եւ 850.000 վիրաւոր, ճափոնցիները՝ 90.000 մեռեալ եւ 100.000 վիրաւոր : ճափոն դէնքի տակ առած է մէկ միլիոն զինուոր, Չինաստան՝ երկու միլիոն, 1400 մղոն տարածութեամբ ճակատի մը վրայ :

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական կառավարութիւնը առաջարկած էր չէզոք նաւահանգիստ մը յատկացնել օտար առեւտրական նաւերու համար (Ալմերիա) : Անգլիոյ նաւատէրերը մերժեցին : Բանակցութիւնները կը շարունակուին, ինչպէս եւ ռմբակոծութիւնները :

ՉԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵՆԷ ԱԶԱՏԵԼՈՒ համար խարդախ վկայականներ կը բաժնէին Մարսէյլի մէջ : Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ երեւան հանել կեղծարարները եւ ձերբակալեց երեք հոգի, որոնց մէկը բժիշկ է :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

24 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը ՌՈԲԷՆՍՈՆԻ GRAND ARBRE, Maison FIQUETի պարտէզին մէջ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼ. ՕՏՏՈՅԻ Մ. ՃԻՒՂԻ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն

Սէնթ Անտրէի օւըասուն պարտէզին մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ-ՓՐԱՏՈՅԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ կիրակի օր, 10 Յուլիս, կը կատարուի Ս. Թարգմանչաց տօնը: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. Զգօն վրդ. Յակոբեան: Նաեւ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցիին հիմնադիր բարերար Պ. Վահան Խորասանճեանի ծնողքին եւ ընտանիքին հանգուցեալներու յիշատակին:

Ամավերջի դպրոցական հանդէս Ալֆորվիլի մէջ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն, տեղւոյս եկեղեցիին մէջ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը՝ 9 Յուլիս, Շաբաթ, իրիկուան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները: Զեկուցում պատգամաւորի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը՝ կարեւոր օրակարգով, 9 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Խրիմեան» դպրոցի վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ կայանս Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան եւ Իսիի Հայ Երիտասարդաց Միութեան բոլոր անդամները, 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Օրակարգ՝ Սրահի ընդարձակման եւ բեմի շինութեան հարց:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 6րդ. Պատգ. Ժողովը կը գումարուի յառաջիկայ Օգոստոս 13ին, Շաբաթ առաւօտ, Տէսինի մէջ: Օրակարգի նիւթերը առանձին շրջաբերականով պիտի հաղորդուին մասնակցող մասնաճիւղերուն:

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութիւնը ընկերահաւաքական ժողովի կը հրաւիրէ Անիէռի եւ Քոլոնպի զինակից ընկերներն ու համակիրները 10 Յուլիս, կիրակի ժամը 3ին Անիէռ, Զաքարի սրճարանը, 34 Villa Rouveyvolle: Ներկայ կ'ըլլայ Գնդ. Բաղդասարեան որ պիտի խօսի Միութեան նպատակներու եւ օրուան հարցերու շուրջ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Լիոնից

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 10 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Մուսա-Լեռ» խումբի ընդհ. ժողովը 8 Յուլիս, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, 15 Quai Victor Augagneur սրճարանի ներքին սրահը:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կայծ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սէնթ Լնթուանի սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԱԼԻՒԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Ներկայանալ անդամատետրով: Պիտի դասախօսէ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթը «Տիպար Դաշնակցականի մը յատկանիշները»

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Խօթնեղբայրեան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՎԻՆԵՈՆԻ «Մուրատ» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 9 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին, ընկեր Մկրտիչ Գաբրիէլեանի բնակարանը: Ներկայանալ անդամատետրով, կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 3ին, անձրեւին պատճառաւ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Յուլիս 10ին:

Մեծ դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սարսէլի «Հրայր» եւ Առնուվիլի «Ռազմիկ» խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի: 10 Յուլիս կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Օ-ՏԻՒ-ՌՈՒՄԱՆի եւ Օ-ՓՈՆ-ԻՌՈՆՏԷԼի ծառաստանին մէջ:

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ դաշտային խաղեր: Պիտի նուագէ ծանօթ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ փոքրիկն Ռէժինա պիտի պարէ ազգային եւ կովկասեան պարեր: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ, խմիչք: Մուտքը ազատ է:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի

Դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Մէօտօնէ պաշ աղբիւրին մօտ (Թափի Վէրի կից)

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւ նուագ:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

Պարահանդէս-Երեկոյթ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

9 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը 19էն մինչեւ կէս գիշեր իր կեդրոնատեղին 8, Rue Bossuet, Paris

SAUTERIE — ORCHESTRE

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր

ՌՈՊԻՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, GRAND ARBRE, Maison FIQUET

Գեղարուեստական բաժին, զանազան խաղեր եւ անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Թանկօ եւ ժազ, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— մեթրօն փոխել Denfer Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը:

Մուտք 5 ֆրանք

Ուտելիքը կարելի է միասին բերել

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան դաշտագնացութիւնը 10 Յուլիս, կիրակի, «Սէն Սիր»ի ծովահայեաց անտառին մէջ:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Թէլեանի, 8 a Rue Francis de Pressensé, Մարսէյլ, ամենաուշը մինչեւ 7 Յուլիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 7ը: Երթուդարձ շոգեկառքով 7.50 ֆրանք:

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը

1. Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ԱՆՈՅՇ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարութեամբ Գ.ՄՊԷԹԵԱՆի: LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE (օփերէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պայտ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր:

Ճաշ եւ պար մինչեւ ժամը 10 Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել): Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Opéraէն կամ Jaurèsէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan, իջնել Raincy-Pavillons:

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պրէպան Մարսէյլէի սրահին մէջ, ներկայութեամբ յոբելեարին եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր հովիւներուն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Բանախօսութիւններ եւ գեղարուեստական բաժին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ Ա Գ Ա Ղ Ա Թ Ն Ե Ր

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

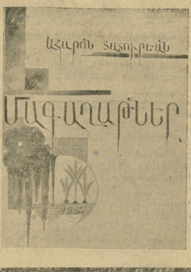

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն.—

ՅԱՑԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՂ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Մատենաշար Ռազմիկ»ի թիւ 2

Հրատարակութիւն Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Այս գիտական խիստ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը գործն է Հրանտ Փաստրմաճեանի, որ վերջերս անգլիերէն լեզուով լոյս տեսած է Վաշինկթոնի մէջ: Մեր համակրելի աշխատակիցը չատ պարզ եւ հասկնալի լեզուով կ'ուսումնասիրէ լեռնային զանազան ռազմաբեմերը — մասնաւորաբար Հայկականը — տալով անոնց շուրջ կատարուած զանազան նշանակալից դէպքեր, թուելով պատճառներ, թիւեր ու դէմքեր :

Հեղինակը սքանչելիօրէն կը պարզաբանէ լեռնային հողամասերու իւրայատուկ կազմութիւնը ու անոնց դերը ռազմական գործողութիւններու վրայ: Կը խօսի զանազան տեսակի կռիւներու մասին: Կը պարզէ լեռնային երկիրներու պարենաւորման եւ փոխադրութեանց դժուարութիւնները, լեռնային յատուկ զօրամասերու կազմակերպութիւնը, քարերու գործը եւայլն:

Հայերէնի թարգմանուած այս գործը պիտի հետաքրքրէ անխտիր մեր նախկին ռազմիկները, նորակոչ զինուորներ, եւ առհասարակ ամբողջ հասարակութիւնը :

Գիրքը 100 էջէ աւելի, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ հաղուագիւտ նկարներով պարզաբանուած է :

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը.— 1, 2, 13, 20, 39: Առաջին առթիւ պէտք ունինք թիւ 39ին: Վերադարձնողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինութիւնը (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց քաջալերութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ):

ՀԱՅ ԲՈՅԺի երեք տարուան հաւաքածոն, առանց ապահովելու պակաս թիւերը, կը ծախուի 50 ֆրանք,— մօտաւորապէս 700 էջնոց հատոր մը:

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ են Հայ. Բոյժի 45, 46 եւ 47 թիւերը:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի) :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԻՍԱՅԵԱՆԻ
ԴԻՒՑԱԶՆԵԿԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ

(Բնական լուսանկարներով)

ՄԿՐՏԻՉ ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ:

Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine) France.

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ձեւաւորները ժամադրութեամբ:

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն եւ գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren, Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆԵՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 9 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 9 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3778

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ՝ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ աւելի կամ պակաս վաւերական յայտնութիւններ հրատարակել, Սանճաքի անցուդարձին եւ առ հասարակ Մօտաւոր Արեւելքի նոր տագնապին առթիւ:

Իրականին մէջ, մեծ գաղտնիքներ չեն որ կը պարզուին: Կան շարք մը բացորոշ իրողութիւններ, որոնց լոյսը կ'օգնէ քակելու հանգոյցը:

Սովորական բացատրութիւն մը գործածելով, կրնայինք ըսել թէ 1914ի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, — ազդեցութեան պայքար, ի հարկին պատերազմի յանգելու գնով:

Քսանըչորս տարի վերջն ալ, շատ բան փոխուած չէ պայքարի ձեւերուն մէջ: Տնտեսական յարաճուն գործունէութիւն, ետեւէն ալ՝ քաղաքական ծրագիրներ, մերթ սողոսկուն, մերթ սպառնալից:

Արեւմտեան Եւրոպան կորսնցուց իր հանգիստը, այն օրէն ի վեր որ ֆաշական Իտալիան աչքերն ուղղեց դէպի Արեւելք եւ իսլամական երկիրները, իսկ ջախջախուած Գերմանիան ոտքի կանգնեցաւ, շատ աւելի հզօր եւ սպառազէն:

Ֆրանսայի նախկին վարիչները (Լավալ եւ ընկ.) յաջողեցան Իտալիոյ ծաւալման ճամբաները վերածել զիկ-զակի, մղելով դէպի Եթովպիա: Հռոմ յաղթեց, բայց Կարմիր ծովը չէր որ պիտի բանար հռոմէական կայսրութեան ճամբան: Ուրիշ խօսքով, պահեստի ծրագիրներ միշտ ալ կան, առաւելապէս ուղղուած դէպի արեւելեան Միջերկրական:

Միւս կողմէ, Գերմանիա աստիճանաբար տեղաւորուեցաւ Պալքաններու եւ Թուրքիոյ մէջ, առ այժմ տնտեսական գետնի վրայ, բայց աւելի լայն թէեւ հեռաւոր ձգտումներով: Միայն առեւտրական գետնի վրայ կատարուած նուաճումները արդէն վրդոված էին Փարիզն ու Լոնտոնը: Սեղանաւորական մեծ օրկանը, «Էնֆորմասիոն», կ'ըսէր վերջերս.

— «Պերլինը որ անշլուսէն ի վեր ամրապէս տեղաւորուած է կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ակնարկը դարձուցած է դէպի Արեւելք, ախորժակը բացուած է եւ կ'երազէ Պոլիսն ու Պաղտատի գիծը:

Թուրքիոյ կացութիւնը խորհրդանշական է (*սէմպօլիք*): Շնորհիւ Տոքթ. Շախթի ճարպիկ մեքենայութեանց, Գերմանիա իր տնտեսական խնամակալութեանը ենթարկած էր այս երկիրը: Այսպէս, 1936ին գնեց Թուրքիոյ արտածած բերքին հարիւրին 51ը, իսկ Թուրքիա իր ներածած ապրանքներուն հարիւրին 45ը Գերմանիայէն առաւ: Այս պայմաններուն մէջ, կարելի՞ էր միթէ որ Թուրքիա չենթարկուէր Գերմանիոյ:

... 1938ին պիտի աւելնայ այս ազդեցութիւնը, շնորհիւ Աւստրիոյ օգնութեան: Վիէննա կը գտնուի Պոլսոյ ճամբուն վրայ: Թուրքիոյ հետ Աւստրիոյ ունեցած առեւտուրով պիտի աւելնայ գերմանական ճնշումը Պալքաններու մէջ»:

Լոնտոն Փարիզէն առաջ արթնցած ըլլալով, իբրեւ դեսպան Էնկիւրի փութացուց արեւելեան գործերու մասնագէտ մը: Նոյն իսկ իր նախորդ վեհապետը պարտք սեպեց առաջին պտոյտին իսկ Աթաթիւրքի հանդիպիլ եւ մտերմական տեսութիւն մը սարքել:

Ցետոյ յուշիկ-յուշիկ նուաճումներ կատարելով, Լոնտոն յաջողեցաւ իր թեւարկութեան տակ առնել Թուրքիան: Այդ բոլորին ելքն էր 16 միլիոն ոսկիի բացառիկ վարկը, (վեց միլիոնը սպառազինութեանց, մնացեալը հանրօգուտ շինութեանց համար):

Այս յաջողութեան հետ, անոր հետ զուգընթաց, Մեծն Բրիտանիա իր ետեւէն քաշեց Ֆրանսան: Վրդովիչ հեռանկարներ պարզեց անոր առջեւ, եւ զիջումներ կատարել տուաւ: (Առ այժմ Ալեքսանտրէթի շրջանի մասին կը խօսուի, բայց կը կարծենք թէ աւելի չարաչուք է բուն գաղտնիքը):

Այս ձեռնարկներն ու իրողութիւնները արդէն իրար անցուցած են Պերլինն ու Հռոմը, ուր շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ չափուելու փորձ մըն է որ կը կատարուի:

Աւելի բաց խօսինք,— Մեծն Բրիտանիա մտահոգութեամբ դիտելով Գերմանիոյ ծաւալումը՝ դէպի հարաւային-արեւելեան Եւրոպա, մանաւանդ Աւստրիոյ կցումէն վերջ, կ'ուզէ ամուր ցանց մը հաստատել արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Ցանց մը՝ որ պիտի ծառայէ խափանելու գերմանական եւ մանաւանդ իտալական յարաճուն գործունէութեան, բուն բառով՝ աշխարհակալութեան ճամբաները:

Ատոր համար ալ, Լոնտոն անհրաժեշտ կը գտնէ Թուրքիոյ զօրացումը: Ոչ միայն բանակով, նաւատորմով եւ օդատորմիղով, այլեւ տնտեսութեամբ:

Անհրաժեշտ կը գտնէ, նաեւ, իր թաթն երկարել դէպի Պալքանները եւ մասնաւորապէս դէպի Ռումանիա, որ քարիւղ ունի եւ ուր նորէն Գերմանիան կեցած է իր ճամբուն վրայ:

Ուրեմն, ճակատները փոխուած են, բայց ոչ գործելու մեթոտները:

Երէկ Թուրքիոյ զինակիցներն էին Գերմանիա եւ Աւստրիա-Հունգարիա: Այսօր Թուրքիան կը հովանաւորեն Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա: Երկուքն ալ, անգամ մը եւս չափուելու տրամադրութեամբ...

Դժուա՞ր է ըսել թէ ո՛ւր կրնան յանգիլ այս պայքարները:

Առ այժմ բոլորն ալ թուխսի նստած են: Եւ կը զինուին, աննախընթաց մոլեգնութեամբ: Նոյնիսկ պանծացնելով սպառազինութեանց բազմապատկութիւնը, իբրեւ ազդակ խաղաղութեան: Կը զինուին ոչ միայն մեծերը իրենք, այլեւ «եղբայրաբար» կը զինեն միւսները, գլուխն ըլլալով Թուրքիան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Անտիոքի քրիստոնեաներն ալ կը դիմաւորեն թուրք զօրքը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յուլիս 7 թուականով.—

Այս առտու ժամը 11ին խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Ր. Արասի, մշակելու համար բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան դաշնագիրը Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ: Ֆրանսական պատուիրակութեան կը նախագահէր դեսպանը, Պ. Փոնսօ: Ժողովին ներկայ էր նաեւ Սուրիոյ պատուիրակը:

*** Անտիոքէն կը հեռագրեն յուլիս 7 թուականով.—

Թուրք զօրքը կը շարունակէ իր տեղաւորումը: Այս առտու մէկ վաշտ լեռնային հետեւակազօրք մտաւ Անտիոք եւ ընդունուեցաւ հրամանատար Քոլէի, ընդդպեաներ Ֆէվզիի եւ Շիւքրիի, կուսակալ Ապտիւրահմանի, քաղաքին եւ բոլոր հասարակութեանց երեւելիներուն կողմէ: Մարոքեան արձակազէններու վաշտ մը զինուորական պատիւներ կ'ընծայէր: Քրիստոնեայ եւ այլ-վի հասարակութեանց բազմաթիւ անդամներ եկած էին ողջունելու թուրք զօրքը, այսպէս իրենց գոհունակութիւնը յայտնելով ֆրանքօ-թուրք գործակցութեան իրականացման համար:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐԱՑԱԾ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Երկու մարտանաւ եւ երկու վաշտ զինուոր

Պաղեստինի կացութիւնը աւելի ծանրացած ըլլալով, անգլիական կառավարութիւնը երկու վաշտ զօրք ճամբայ հանեց Եգիպտոսէն: Միեւնոյն ատեն միթխարի զրահաւոր մը եւ յածանաւ մը Հայֆա գացին շոգեկրինդ: Զրահաւորը, «Րիփըլս», ունի 32.000 թոն տարողութիւն եւ Քորֆու հասած էր մէկ շաբաթ առաջ, իսկ յածանաւը կը գտնուէր Եգիպտոս: Անգլիայէն ալ նոր կիսարաժին մը պիտի ղրկուի:

Վերջին քսանըչորս ժամուան միջոցին սպաննուած են 40 Հրեաներ եւ Արաբներ, իսկ վիրաւորներուն թիւը 100ը կ'անցնի: Պաշարման վիճակ պիտի հռչակուի նոյնիսկ Երուսաղէմի մէջ:

Պաղեստինի կարեւոր կէտերուն մէջ բարեկարգութեան կը հսկեն անգլիացի զինուորներ: Հայֆայի մէջ զինուորները կը շրջին սուինաւոր հրացաններով: Խիստ հսկողութեան տակ առնուած է Մուսուլի նաւթագիծը: Երթեւեկը դադրած է Հայֆայի եւ շրջականներուն մէջ: Եաֆայի խանութները փակուած են եւ հետզհետէ կը զօրանայ Պաղեստինի բոլոր արաբական խանութները փակելու շարժումը: Նազարէթի մէջ 150 սպառազէն մարդիկ յարձակելով քանդեցին հրեայ բանուորներու կայանը: Հինգշաբթի օր չորս ռումբեր նետուեցան Երուսաղէմի կեդրոնական պահականոցին վրայ: Արաբ մը սպաննուեցաւ, ուրիշ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նոր դժգոհութիւն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ

Գերմանական մամուլը կը շարունակէ խստօրէն ձաղկել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը՝ հարաւային-արեւելեան Եւրոպայի մէջ, Թուրքիոյ հետ կնքուած համաձայնութեանց եւ դրամական աջակցութեան առթիւ: Հանրային կարծիքը մեծապէս յուզուած է, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տնտեսական գործունէութիւնը վերագրելով հակագերման ծրագրի մը: Անգլիոյ փոխատուութիւնը Թուրքիոյ, Լոնտոնի մէջ ծրագրուած ուրիշ փոխատուութիւն մը՝ Ռումանիոյ, Ֆրանսայի կողմէ ցորենի գնումը՝ Եուկոսլավիոյ մէջ՝ կը համարուին ախտանիշները նոր յարձակողականի մը, որ կը ձգտի Գերմանիան հեռացնել Պալքաններէն: Երկու կարեւոր թերթեր, «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» եւ «Քէօլնիշէ Ցայթունկ», դիտել կուտան թէ այս յարձակողականին առթիւ, քաղաքական տեսակէտով Անգլիա կը հետեւի Ֆրանսայի, իսկ տնտեսական տեսակէտով ծրագիրներ կ'որոճայ, քարիւղի նոր հանքեր երեւան հանելու համար Ռումանիոյ մէջ: Առաջին թերթը կը գրէ.

— «Կը վերակենդանացուին հին ծրագիրներ որոնք սկսան քանի տարի առաջ, բայց ոչ թէ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն ընծայելու համար այն աջակցութիւնը որ մերժուեցաւ անցեալին մէջ: Այդ վերակենդանացումը կը կատարուի խափանելու համար յաւելումը իտալական եւ ամէն բանէ առաջ՝ գերմանական վաճառականութեան որմէ յայտնապէս կ'օգտուին այդ երկիրները: Հետապնդուած ծրագիրն է Դանուբեան երկիրներու առեւտուրը բռնի շեղեցնել իր բնական ճամբէն եւ ֆրանսական դիւանագիտութիւնը յարաճուն ուժգնութեամբ մը կը բանի այս առաջադրութեամբ, բոլոր տրամադրելի միջոցներով: Կը խորհուի վերապինման յատկացուած գնումները փոխադրել դէպի հարաւային-արեւելեան Եւրոպա: Մինչեւ անգամ Պուքրէշէն կը հաղորդեն թէ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն առեւտրական բանակցութիւնները յետաձգուեցան, որովհետեւ Անգլիա կ'ուզէ այսուհետեւ աւելի մեծ քանակութեամբ ցորեն եւ քարիւղ գնել Ռումանիայէն: Նոյն դիտումները կը վերագրուին Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն: Կ'ըսուի թէ Անգլիա կ'ուզէ հակակշռել գերմանական ազդեցութիւնը, վարկեր բանալով Ռումանիոյ եւ Յունաստանի, այնպէս ինչպէս վերջերս ըրաւ Թուրքիոյ: *Գերմանիա քաղաքական գերակշռութեան չի ձգտիր հարաւային-արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ոչ ալ կ'երազէ մենաշնորհի վերածել անոր առեւտուրը: Բայց եւ այնպէս, ինքնախաբութիւն է կարծել թէ Գերմանիան կրնայ դուրս քշուիլ իբրեւ յաճախորդ»:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՑՆԴԱԾ»Ը ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՃԱՌԱՆՑԵԼ

Ո՞վ չի ճանչնար Քլոտ Ֆառէրը, — գրագէտ, ակադեմական, «ճախկին» ելայլմ:

Իր գրագէտի համբաւին հետ զուգընթաց շողաց միւսը,—թրքամոլ, ամենէն գարշելի տեսակէն: Այնքան ցած, որ Թուրքերն անգամ զանեցան:

Տակաւին անցեալ տարի էր որ թուրք թերթերը գտնէ գետին զարկին զինքը, զունազեղ ածականներով, — հացկատակ, «ցնդած ծերուկ» (*պունաք իհթիյար*), կեղծաւոր, արժաթամոլ ելայլն:

Միեւնոյն ատեն պահանջեցին սրբել իր անունը Պոլսոյ այն փողոցին վրայ որ կը կոչուէր Քլոտ Ֆառէր, «ի վարձ բարուք ծառայութեանց»:

Եւ վերջապէս, նոյն տարին, Իզմիրի քաղաքապետն էր որ կը յայտարարէր, Աթաթիւրքի առջեւ.

— «Քլոտ Ֆառէր կոչուած այդ ապուշը, Աթաթիւրք, այն ատեն ձեր ոտքը ինկաւ, բայց դուք մեծութիւն ըրիք եւ հրամայեցիք որ վեր ելլէ...»:

Արդ, այս «ցնդած»ը փոխանակ իր պատեանին մէջ ամփոփուելու եւ վէպ գրելու, կը շարունակէ քաղաքականութիւն խաղալ, տեսակէտներ յայտնել, վճիռներ արձակել:

Այսպէս, «Էքօ տը Փարի» թերթին փարիզի թղթակիցը իր կարծիքը հարցուցած կ'ըլլայ Սանճաքի եւ Սուրիոյ մասին, եւ Քլոտ Ֆառէր կը պատասխանէ.

— «Սուրիա դժուարաւ կառավարուելիք երկիր մըն է: 1919ին, երբ Սուրիոյ հոգատարութիւնը յանձնուեցաւ Ֆրանսայի, հանդիպեցայ հին բարեկամ Թուրքերու որոնք դիտել տուին. «Հիմա ձերն է կարգը. պիտի տեսնէք թէ որքան դառնաճաշ է...»: Միայն զօր. Վէյկանն է որ բան մը ըրաւ Սուրիոյ մէջ: Դժուարութիւնը հոն է որ Սուրիա բաղկացած է իրարու թշնամի բազմաթիւ ցեղերէ:

Մուսթաֆա Քէմալի սխալը այն եղաւ որ իսլամութիւնը ջնջեց Թուրքիոյ մէջ: Իսլամութիւնը կրաղիւս (չիմէնթօ) է որ ամրացուցած էր Թուրքիան: Տունի մը քարերը կ'իյնան, երբ շաղախը կ'իյնայ:

Միջերկրականեան բոլոր ազգերու նման, Սուրիացիներն ալ անկարգութիւն կը տանին իրենց մտած տեղերը: Սուրիա անհամար կորուստ ունեցաւ, երբ Թուրքիա քաշուեցաւ իր հողէն: Թուրք ոստիկան զինուորը (ժանտարմա) լաւ էր: Երբեմն բիրտ էր ան. բայց բաւական քաղցրաբարոյ իր մանաւոր կեանքին մէջ, շատ արդար եւ անշահախնդիր: Բնականաբար խօսքս պաշտօնեաներու մասին չէ, որոնք չէին կրնար ապրիլ՝ թոշակ չստանալուն համար: Կ'ըսեմ թէ ընդհանրապէս Թուրքը քաղցրաբարոյ եւ ուժեղ է»:

Թղթակիցը.— *Հապա հայկական ջարդե՞րը, վարպետ...:*

— Հայերը գրգռեցին Թուրքերը՝ վաշխառութեամբ եւ շահագործումով: *Օսմանեան կայսրութեան բոլոր ելմտական նախարարները Հայեր էին: Թրքահայերը անհամբեր հարստութիւն դիզեցին, մինչ Թուրք ազգը կը մեռնէր քաղցէն: Հայերը եւ Սուրիացիները սարսափելի մարդիկ են գործի տեսակէտով, շատ աւելի սարսափելի՝ արեւմտեան ազգին համար:*

Սուրիոյ մէջ միշտ բանակ մը դրտնուելու է: Ահա թէ ինչո՞ւ կը ցաւիմ թրքական բանակին մեկնումին համար»:

Կը յիշեմ որ այս գանեղիքը **1921**ին ալ նոյն ճիմաստ ցնդաբանութիւն մը գրած էր գաւառական հանդէսի մը մէջ, ապացուցանելու համար թէ Թուրքերը չէին որ Հայ ջարդեցին, այլ Հայերը կոտորեցին անմե՜ղ թուրք ժողովուրդը...

Մարդը ներկայացուցած եղայ: Մնացեալը թող լրացնեն Թուրքերը իրենք «պունաք իհթիյար»էն մինչեւ «ալչաք»ը:

ՎԱՀԷ

300 ՖՐԱՆՔԻ ՆՈՒԷՐ ՁՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ

Ռօյնօ քաղաքէն (Լեհաստան) երեք հայրենակիցներ, Անտոն Մարշուրեան, Գէորգ Թաղէոսեան եւ Յովհ. Կիլանեան 100ական ֆրանք տրամադրելով, 300 ղրկած են «Յառաջ»ի, յատկացուելու համար Նոր Սիսի Լուսինեան վարժարանին:

Այդ հանգանակութիւնը փակուած ըլլալով, 300 *ֆրանքը յատկացուցինք նոյնքան կարօտ հաստատութեան մը, Հավրէզքի ազգ. դպրոցին (Մուսուլ):*

Սուրիոյ հոգեւոր պետերուն դիմումը

Արաբերէն «*Էլ Թէզատուխ*» թերթը կը գրէ.—

Հալէպի հոգեւոր պետերը մարզպանին պատուիրակ Պ. Տավիտի դիմելով, պաշտպանութիւն խնդրած են Սանճաքի ոչ-թուրք տարրերուն համար: Պատուիրակը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է.

— Ֆրանսական կառավարութիւնը իր կարելին ըրաւ՝ Սանճաքի մէջ սուրիական իրաւունքները պաշտպանելու համար: Սանճաքիմէջ պիտի գործածուի սուրիական դրամը: Սուրիոյ եւ Սանճաքի միջեւ մաքսային սահման գոյութիւն պիտի չունենայ:

Բացատրելէ վերջ այն հարկադրիչ պատճառները որոնք ստիպեցին Ֆրանսան համաձայնութեան գալ Թուրքիոյ հետ, պատուիրակը ըսած է թէ Ֆրանսան որ եւ է պարագայի տակ չի կրնար թոյլ տալ որ ոչ — թուրք տարրեր բռնութեանց ենթարկուին:

Հոգեւոր պետերը, որոնք կը ներկայացնէին սուրիական գրեթէ բոլոր համայնքները, քրիստոնեայ թէ իսլամ, խնդրած են Պ. Տավիտէն որ ֆրանսական կառավարութեան հաղորդէ իրենց փափաքներն ու խնդրանքները, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը օր առաջ վաւերացուած տեսնելու մասին:

*** *Անտիոքի երեսփոխան Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեան յունիս 29ին Սուրիոյ մարզպանին ներկայանալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է: Կը իմանանք թէ այս առթիւ յուշագիր մը ներկայացուցած է Սանճաքի Հայերու կացութեան մասին, կարգ մը առաջարկներ ներկայացնելով:*

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքեց Փարասէլ կղզիներու գրաւման դէմ՝ Ֆրանսայի կողմէ:— Կայսրը պատգամագիր մը ուղղեց, ազգային բոլոր հարստութիւնները շարժման մէջ դնելու եւ պատերազմը շահելու համար:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մետաղագործական բանուորներու գործադուլին առթիւ, «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ մասնագէտները պահանջած են վերահաստատել փափակները, մինչդեռ գործարանին վարչութիւնը կ'ուզէ արձակել ուրիշ երեսուն բանուորական պատուիրակներ: Գործադուլը կը շարունակուի Կրընոպլի եւ Լիոնի մէջ: Թուլուզի քաղաքապետութեան բանուորներն ալ գործադուլ հռչակեցին, յաւելում պահանջելով:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունեց Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, Մէնէմէնճիօղլու, որ նախագահն է առեւտրական պատուիրակութեան մը: Խօսակցութիւնը դարձաւ տնտեսական խնդիրներու եւ ընդհանրապէս գերմանօ-թուրք յարաբերութեանց վրայ:

ՋՕՐ. ՊՐԷՄՈՆ ԽՍՏՕՐԷՆ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱՀԱՆՋԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. La France Militaire հրատարակած է հետեւեալ գրութիւնը, Կիլիկիոյ երբեմնի մարզպանին ստորագրութեամբ (15 Յունիս).—

Ցարդ չվաւերացուած, բայց արդէն իսկ չարագուշակ ֆրանքեւսուրիական ավիտալի դաշնագրի առաջին հետեւանքը իրականանալու վրայ է.— Սանճաքին գրաւումը Թուրքիոյ կողմէ։

Ֆրանսան է որ կ'օժանդակէ այս նոր Անշլուսին։ Եղերական ազդարարութիւն Սուրիոյ՝ այն յօժարման մասին որ իրեն վերապահուած է, երբ Ֆրանսացիները մեկնին։ Եւ նոյնպէս բացայայտ ցուցմունքը այն դիրքին զոր օրինաւորապէս պիտի բռնէ Դամասկոսի կառավարութիւնը, սահմանելով հովանաւոր, բայց ոչ սեփականատէր իշխանութիւնը՝ պաշտպանելու սուրիական հողը։

Թուրքիան, խնչպէս, կը պահանջէ Ալեքսանտրէթի հողամասը, որուն կուտայ Հաթայ անունը, Հիթիթներու երկիրը, որոնց շառաւիղներն ու յաջորդներն են Թուրքերը՝ ըստ քէմալական դասախարակութեան։

Այս Հիթիթները (Հեթէացիները, Hétéens, կ'ըսուի ֆրանսերէն Աստուածաշունչին մէջ եւ Ուրիա, Դաւիթի զօրավարը, զոր այս թագաւորը սպաննել տուաւ առնելու համար անոր կինը Բեթսաբէն, անոնցմէ մէկն էր) պատմութեան բոլորովին անծանօթ էին մինչեւ 1870։ Այս թուականէն սկսեալ, ապացուցուեցաւ Հիթիթեան կայսրութեան մը գոյութիւնը, 40 եւ 20րդ. դարերու միջեւ, (Ն. Ք.), որուն մայրաքաղաքը Պտերիան (Ptéria) արդի Պօղազ-քէօյ քաղաքն է։ Պ. Հրօզնի, Փրակայի գիտուն փրոֆէսէօրը, ապացուցուց թէ անոնց լեզուն հնդեւրոպական էր, եւ ոեւէ կապ չունի մոնկոլեան լեզուներու հետ, որմէ առաջ կուգայ Թուրքերէնը։

Իրենք զիրենք Հիթիթներու յաջորդները կոչելով, Թուրքերը կը պահանջեն այն հին հողերը որոնց այս աշխարհակալները երբեմն տիրեցին Սուրիոյ, ասկից 40—50 դար առաջ, Ասորեստանցիներու, Բաբելացիներու եւ Եգիպտացիներու դէմ իրենց մղած կռիւներուն մէջ։ Այս հաշուով, մենք պիտի կրնայինք, աւելի նոր իրաւունքներով, պահանջել արդի Անգարան որ, Անկիւրա անուան տակ, հիմնուեցաւ Ե. դարուն (Ն. Ք.) կելտական կոչուած ցեղին կողմէ, որուն ուրիշ մէկ շառաւիղը գնաց հիմնելու Թուլուզը։

Ամէնէն զուարճալին հոն է որ, պնդելով թէ հելլէնական քաղաքակրթութիւնը փոխ առնուած է Հիթիթներէն, որոնց յաջորդները կը կոչեն իրենք զիրենք, Թուրքերը, կը հետեւցնեն թէ մեր աշխարհի յունական քաղաքակրթութիւնը պարզապէս թրքական ծագում ունի (!)։ Միայն այս հրաշալի տեսութիւններով արեւն պիտի թափի, եթէ ֆրանքեւսուրիական կարծիքը չարունակէ թոյլ մնալ։

Այս երկիրը ներկայիս Սանճաք կամ Ալեքսանտրէթի մուհաֆըզութիւն կը կոչուի։ «Սանճաք» թրքական բառ է եւ կը նշանակէ դրօշակ, թարգմանութիւնը արաբերէն «լիվա» բառին զոր Խալիֆաները կը գործածէին իբրեւ հողային բաժանման եզր։ Մուհաֆըզութիւն՝ «մօաֆէտ»ի կամ կառավարիչի պաշտօնին համապատասխան արաբերէն բառ մըն է, բառ առ բառ կը նշանակէ պահապան։ Այս բառը Ֆրանսացիներուն շատ ծանօթ է, որովհետեւ «Հաֆիտ» ձեւին տակ անունն էր Սուլթան-Մուլէ-Ապտ-էլ-Հաֆիտի, ծառան «պահապան»ին, Աստուծոյ տրուած 99 ստորոգելիներէն մէկը։

Թուրքիա աղմուկ հանած ըլլալով, 1937 Մարտին Ֆրանսա երկչոտ կերպով ժընեւ գնաց եւ 10 Մարտ 1937-ին հոն ստորագրեց անհաւատալի համաձայնութիւն մը, որ կրնայ երկու պայմաններու մէջ ամփոփուիլ.—

1.— Թուրքիա կը հրաժարի Սանճաքի վրայ հողային ամէն ցանկութենէ։

2.— Ֆրանսա յանձն կ'առնէ ընտրել տալ Սանճաքի մէջ 22 քէմալական երեսփոխաններ 40ի վրայ։

Այս համաձայնութիւնը որ ստորագրուած էր Պ. Թէսանի կողմէ, ակներեւ խաբէութիւն մըն է, որովհետեւ առաջին հաստուածին յանձնառութիւնը կ'ոչնչանայ, եթէ երկրորդ հատուածը չիրագործուի։ Արդ, երկրորդը չի կրնար գործադրուիլ, գէթ պատուաւոր կերպով։ Որովհետեւ մարդահամարի ցանկերը ներկայիս կը ցուցնեն 65 առ հարիւր ոչ-Թուրքեր՝ 35 առ հարիւր Թուրքերու դէմ, որոնց առնուազն կէսը հակաքէմալական է։ Ֆրանսա ուրեմն ստիպուած պիտի ըլլայ քուէները խարդախե՞լ։

Բայց ի՞նչ պիտի ըսեն Ազգաժողովի 22 պատուիրակները, որոնք հոն զրօսական ճամբորդութիւն մը կ'ընեն, բացառաբար ֆրանսական ծախքերով (ամէն մարդ գիտէ թէ մենք շատ դրամ ունինք վճարելու համար ժընեւի ա՜յնքան օգտակար եւ ա՜յնքան անհրաժեշտ մարդոց համար), քուէներու կանոնաւորութիւնը ապահովելու պատրուակին տակ։ Կարծես թէ մենք աւելի աւտակ չըլլայինք այդ բանին։

Ֆրանքեւթրքական այս կարգադրութեանց մէջ կան իրապէս ապշեցուցիչ բաներ, մանաւանդ բերանացի, ինչ որ նուազ կը վտանգէ անոնց հեղինակները։ Այսպէս, մենք յանձն առած ենք Սանճաք ղրկել միայն մէկ գումարտակ զինուոր եւ մէկ սաւառնակ (ճիշդ այս բառերով)։ Եթէ կարգը չպահպանուի— եւ չի կրնար պահպանուիլ այսպիսի երկրի մը մէջ ուր մարդիկ ամէն օր իրար կը սպաննեն — թրքական բանակը, որ նման ոեւէ յանձնառութիւն չունի, կրնայ իրագործել իր Անշլուսը, Հիթլէրի օրինակին հետեւելով, բոլորովին խաղաղօրէն։

Թուրքերը ղրկած են մօտ 25,000 «ընտրողներ» որոնք ամէն տեղ հիմնած են «ժողովրդային տուներ», որովհետեւ քէմալականութիւնը «ժողովրդային կուսակցութիւն» է։ Այդ «տուն»երը (Հալք էվի) ճնշման կեդրոններ են այն խեղճ մարդոց համար զոր կը լքենք։

Նախ դիմադրութիւնները եղան վայրագ։ «Ժողովրդային տուներ»ու առջեւ այրեցին գլխարկներու եւ գդակներու դէզեր որոնք Թուրքիայէն հասած էին բեռնակառքով, իբրեւ միաբանութեան նշան ծառայելու համար «թարպուշներ»ու եւ «քէֆիէ»ներու հաւատարիմ մնացած այս երկրին մէջ։

Բայց այսօր կասկածը վրայ կը հասնի, եւ քրիստոնեաներու փախուստը սկսած է։ Ո՞վ զիրենք յանցաւոր նկատելու իրաւունք ունի։ Զանոնք անգամ մըն ալ չէ՞նք լքեր։ Պաշտօնական շրջանակներու մէջ չէ՞ն նկատեր պաղ կերպով որ անոնցմէ 40,000ը (եւ կրկինը պիտի ըլլայ) անգամ մըն ալ ստիպուած պիտի ըլլան թողուլ այն երկիրը ուր քսան տարիէ ի վեր մեր դրօշին տակ կ'ապրին, եւ փախչիլ Լիբանան։

Ահա թէ ի՞նչ բանի պիտի յանգի ֆրանսական հովանաւորութիւնը։ Անիկա ամօթ մըն է, պէտք է անկեղծօրէն հասկնալ։

Ճէզիրէէն Ֆրանսացի մը կը գրէ.— «Ճէզիրէցիները միայն Ֆրանսան կ'ուզեն, եւ Ֆրանսան է որ զանոնք կը մերժէ, եւ Ֆրանսան է որ կը դաշնակցի անոնց թշնամիներուն հետ, զանոնք ճնշելու համար»։

Որովհետեւ ֆրանս. գունդերն են որ պաշտօն ստանձնած են ֆրանս. դրօշները տապալելու գործը։

Թէեւ այս սակարկութեան համաձայնութիւն անունը տուած են, ինչ որ զայն խորհրդարանի դատաստանին յանձնելէ զերծ կը կացուցանէ, պէտք է ջերմապէս յուսալ որ սրբագրութիւն մը առաջ կուգայ։ Կը խորհի՞ք թէ բանադնացները կրցած են պայմաններ չդնել կրօնական հաստատութիւններու, դպրոցներու, բուժարաններու, հիւանդանոցներու մասին (9 ֆրանսական, 1 անգլիական, 3 իտալական, 1 ամերիկեան), որոնք 10 միլիոն ֆրանք նիւթական արժէք ունին եւ պիտի արժանանան Թուրքիոյ մեր հաստատութեանց բախտին, այսինքն պիտի անհետանան։ Կը խորհի՞ք թէ Իտալիան այս բանը մեր ելեւմ զարնելու անարգանքը պիտի չընէ մեզի։

Տակաւին ժամանակ կայ հակազդելու բոլոր այս ողբալի լքումներուն։ Պէտք է գէթ այն ժողովուրդներու շահին համար — որոնց հովանաւորութիւնը ստացած ենք ինչ որ կը նշանակէ անոնց պաշտպանութիւնը — հետեւեալ երաշխիքները ապահովուին.

— Ֆրանսացի դատաւորներ՝ դատարաններու մէջ.

— Ֆրանսական սպաներ՝ մուհաֆըզութեան ոստիկանութեան եւ պահակազօրքին մէջ.

— Բոլոր սպասարկութեանց մէջ ֆրանսացի խորհրդականներ եւ մասնագէտներ։

Ո՞վ չապշիր որ այս սակարկութեանց ընթացքին ոչինչ յիշատակուած է մեր գիտուններու աշխատանքներուն պաշտպանութեան համար որոնք ստիպուած պիտի ըլլան իրենց հետազօտութիւնները լքել։

— Մարզպանը վէթոյի իրաւունք ունենայ բոլոր վարչական եւ օրէնսդրական գործերու վրայ։

— Եւ վերջապէս, 22 Քէմալականներ ընտրելու վերաբերեալ դարշելի եւ անիրագործելի պայմանը անվաւեր եւ չեղեալ յայտարարուի մեր խիստ հսկողութեամբ։

Ներկայ ժամուն, Թուրքերը կ'ուղղուին Սանճաքին մէջ, իբրեւ նուաճուած երկրի մը մէջ։ Անհեթեթ տկարութիւնը ունեցանք անոնց զոհելու Ֆրանսասէր Թուրքերը, որոնք դոյզն փոխարինութիւններ միայն գտած էին հոն, Ֆրանսայի ի նպաստ իրենց ըրած զոհողութեանց փոխարէն։ Եւ Ֆրանսան է որ զանոնք փտարած է։ Ի՞նչպէս զարմանալ որ բարեկամներ չունինք, քանի որ զանոնք այսպէս կը զոհենք։

Լաւ գիտեմ որ ոմանք կ'երեւակայեն մօտենալ Քէմալականութեան։ 1914ին մեր դեսպանը՝ Պոմփառ, արդէն ունեցաւ նման պատրանքներ եւ գիտենք թէ ինչ եղաւ արդիւնքը։ Անգամ մըն ալ ճէմալ փաշայի ուրուականը, Սուրիոյ դահիճը, կրնայ բացագանչել, մեր մասին մտածելով, ինչպէս որ կ'ընէր 1914ին. «Ալլահթալամ պուտալալարը» (խաբեցի տխմարները)։ Ահաւ....

Անշուշտ, շատ փափաքելի է Թուրքիան անջատել գերմանական դաշնակցութենէն, բայց անիկա հոն կապուած է այն ժամանակէն ի վեր երբ Ֆրետերիք Բ. գերմանացի Ղալէպ թժիշկը տեղաւորեց Սուլթան Մուսթաֆա Գ.ի քով, եւ երբ փրուսիացի Ոլէքսէն դեսպանը ամենակարող էր Պոլսոյ մէջ։

1919էն ի վեր, Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւններ ցաւալի ձեռնթափութիւններ արձանագրած են, փոխարէն հատուցում ստանալու ոչ իսկ ամենափոքր փաստի մը։ Այս ժամուն, երբ Ֆրանսա դանդաղօրէն կ'ուղղուի իր կրած փորձութիւններէն, պէտք է որ հոն ալ իր կամքը զօրանայ եւ վերստանայ տկարներու պաշտպանութեան իր դերը, որ իր անցեալի աւանդութիւնն ու փառքը կը կազմէր։ Մենք ունինք զօրեղ եւ սքանչելի բանակ մը. թող ուրեմն մեր դիւանագիտութիւնը ինքզինքը արժանի ցուցնէ այս բանակին։

Եթէ իրապէս Թուրքիա կ'ուզէ իր ուղղութիւնը փոխել, մեզի չի յնար երբեք անոր հատուցում ընել։ 1921էն ի վեր, Կիլիկիոյ պարպումի ողբալին տարին, մենք միշտ տուած ենք, տեղի տուած ենք, յանձնած ենք, ենթարկուած իսկ ենք, առանց երբեք բան մը ստանալու։ Եւ այն լուտանքները զոր այս պահուն թրքական մամուլը կը շռայլէ Ֆրանսայի, «այս կնդծաւոր ազգին, որ Հիթլէրի լեզուէն կը հասկնայ»— կը ցուցնեն թէ պէտք է զգոյշ ըլլալ եւ ոչ թէ մայել մասվաճառին խոստացուած ոչխարներու պէս։

ՋՕՐ. ՊՐԷՄՈՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԻ

Սիրելի Արազ.— Թերթի մը երեք կարճ սիւնակ թարգմանութեան մը մէջ համրեցի վաթսուն եւ հինգ հատ էական կամ անձնական դերանուն ենթակայ կամ տէր բայի, մինչ հազիւ 10 — 15 հատը կը բաւէր։ Թարգմանութիւնը նիւշէէն էր, որուն մայրենի լեզուն՝ գերմաներէնը՝ առհասարակ նոյն դերանուն տէրբայինները միշտ կը գործածէ խօսելու կամ գրելու ատեն։ Հա՞րկ է արդեօք յիշեցնել ֆրանսերէնին ալ օրինակը։ Հայ լեզուին բայերը նոյն անձնական կամ էական դերանուն ենթակաները զօրութեամբ, անվրէպ կը հասկցնեն իրենց մէջ, ունին զանոնք իրենց ներսը (ես, դուն, ան, մենք, դուք, անոնք)։ Այսպէս՝ կ'երթամ, կ'երթաս, կ'երթայ, կ'երթանք, կ'երթաք, կ'երթան—կ'ըսուի— առանց յայտնի կերպով դնելու դերանուն տէրբային։ Եթէ մասնաւոր պէտք մը չներկայանայ, զոր օր. չեշտուած խօսք մը, հրամայելու ձեւով կամ կոչական դերանուն մը, բնաւ հարկ չկայ տէրբային կրկնելու, քանի որ արդէն բային մէջ կայ ան, տէրը։ Ծանօթ թարգմանութիւնը, առանց այդ խժալուր կրկնութիւններուն, պիտի պահէր իր հարազատութեան դրոշմը։ Ինքնագիր յօդուածներու մեր նոր գրողները նուազ կ'իյնան նոյն սխալին մէջ, բայց երբ թարգմանեն— դէզ մը կը կազմուի խակոյն «ես»երու, «դուն»երու, եւն.։ Գրաշարին մատները աւելի օգտակար աշխատութիւն մը պիտի երկնէին եւ օրագիրը նոր լուր մը, նոր խորհրդածութիւն մը աւելի պիտի ընծայէր իր ընթերցողներուն։ Թարգմանութիւններու համար այնքան խիզախ մեր լեզուն կը սմքի տկար ախոյեաններու անփորձութեան հետեւանքով։— Հազար անգամ կրկնուած է, եւ ամէն ոք մեր մէջ, հին թէ նոր դպրոցէն, գիտէ թէ մեր Ս. Գիրքին թարգմանութիւնը օտար բանասէրներուն կողմէ հռչակուած է թագուհի թարգմանութեանց։ Եւ մի՛ կարծէք, թէ առանց բանաւոր պատճառի այս տիտղոսին արժանի դասուած է հայերէն թարգմանութիւնը։ Առաջինը այն՝ որ հայ լեզուն իր վերլուծական եւ համադրական հանգամանքով բնագրին դժուարին, խորիմաստ, խորհրդազգած մասերը տըւած է ճշգրիտ միանգամայն ըստ իմաստին վսեմագոյն դարձուածներով, վերլուծականի եւ համադրականի յուղեղականները ներդաշնակութեան միանգամայն բարձրութեան հաւասար գետնի վրայ տարածելով։ Երկրորդ այն՝ որ մեր բայերը իրենց մէջ մաշուցիկ կը պահեն անձնորոշ դերանունները, հրամայականի զանազան ձեւեր ունին, ապառնին եւ ստորադասականը իրենց մերթ նոյն մերթ տարբեր սպասարկութեամբ իմաստներուն կուտան փայլ եւ պէսպիսութիւն։ Օտար մասնագէտները իրազեկ եղած են այս հայկական մասնայատկութիւններուն եւ բաղդատական ուսումնասիրութենէ վերջ միայն համոզումով նշանակած են «թագուհի»ն։ Եթէ նոյնիսկ մեզի պէս միջակ ծանօթութիւններով մէկը կամ միւսը նոյն բաղդատութիւնը կատարէ, պիտի յանգի միեւնոյն դատողութեան, Հայկական թարգմանութեան շնորհիւ եւ ոյժին տակ ընկճուած։ Այսպիսի գործերի մը արդի տէրերը ինչո՞ւ ուրեմն անձրկին, երբ առիթը ներկայանայ զայն գործածելու, գէթ ի մասին պարզ պաշտպանները, զոր օր. դերանուն տէրբայիններուն անճահ կրկնութենէն խուսափելով։

Բայց փոքր ինչ սթափում.— Հայցել բային արմատականէն չէ՞ արդեօք «այց»ը։ Կատարելը կը թուի ծընունդ տուած է «կտրել»ին, կամ այս վերջինը առաջինին։ Նոյն կը թուին ըլլալ խաւ եւ թաւ։ Թափառիլ կուգայ ափէն (ափ առնել, դունէ դուռ թափառիլ, ափ առնել)։ Կարծեմ, յանդգնութիւն պիտի չհամարի դասաւլետս, երբ նոյնացնենք «խառն» ու «յախուռն», երբ «օդնել» բային արմատ նկատենք իրաւամբ վիդ կամ վիզը (զօրավիգ), ինչպէս նոյնազգի՝ երկ. երկն, հերկել, երկիր։ Շատ հետու չեն թուիր իրարմէ ցանցառ եւ ծանծաղ.

Սիրելի Արազ, նաւուն ղեկը կամ խելքը կրնանք երթալ փնտռել գերմաներէնի Heck հոմանիշին մէջ։ Ի՞նչ նեղութիւններու կը մատնուիս, բանասիրութեան կարթէն անգամ մը որ րռնուիս...։

Փութանք յիշեցնել դարձեալ, թէ մեր դասերուն մէջ յաճախ կրկնութիւններ տեղի կ'ունենան գիտակցաբար։ Այդ կրկնութիւններուն անհրաժեշտութեան վրայ խօսած ենք սակայն։ Ինչ որ կը ճանչնանք իբրեւ առու կը կոչուի նաեւ կորիզ թերեւս կորիզ, նաեւ փողրակ՝ արմատական փող։ Մի մոռնաք որ նախնիք «սրածութիւն»ը գործածած են իբրեւ ժանտախտ կամ ժանտամահ, մահտարաժամ։ Ոզնիին ըսուած է նաեւ կողնկուղ, ինչպէս կայ կզաքիս։ Ունինք վարկաբեկել, անուանարկել, իրազեկ, ամենօրեայ, եւ այլ կարգի բազմաթիւ բառեր՝ որոնք դասական օրէնքի համաձայն կերտուած են մեր արդի լեզուին մէջ, ուր յառաջդիմութեան պէտքը կը մղէ գործը, հնութեան, անգործածութեան փոխարէն նորեր կերտել։ Այս մեթոտը միշտ ի զօրու է եւ պէտք է ըլլայ կարգ անցած բառերու եւ բայերու չափով եւ բանավարութեամբ։ Վերյիշեալ բառերը հին գրականին մէջ չեն գործածուած բնաւ, բայց հիմնուիրագործուած են։

ՏԱՐԱԶ

ՕԹԹՕ ՊԱՈՒԷՐ

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը, առտուան ժամը 3ին, իր անկողինին մէջ յանկարծամահ եղաւ Օթթօ Պաուէր, նախկին նախարար աւստրիական կառավարութեան, լիտր աւստրիական սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան, տեսաբան Բ. Միջազգայինի։

Ծնած է 1881ին, Ոսկրինգերկի մէջ, որ աւստրիական փոքրիկ գիւղ մըն է, 1919էն ի վեր Չեխոսլովաքիոյ կցուած։ Տեղական լիսէին աւարտելէ վերջ, կը մտնէ Վիէննայի իրաւաբանական համալսարանը։ Եւ սակայն փաստաբանական ասպարէզը չէր հետաքրքիր զինք այնքան, որքան ընկերային գիտութիւնները եւ քաղաքական տնտեսութիւնը։

Քսան տարեկան էր, երբ մտաւ ընկերվարական կուսակցութեան շարքերուն մէջ եւ կատաղօրէն սկսաւ ուսումնասիրել մարքսիզմը, կարդալով Մարքսի բոլոր գիրքերը եւ հետեւելով պրոլետարներու կեանքին։ 1905ին հրատարակեց գիրք մը, որու մէջ քննութեան կ'առնէր ազգային հարցերը մարքսի վարդապետութեան լոյսով։ Գիրքը գրաւեց Վիքթոր Ադլէրի ուշադրութիւնը։ Աւստրիացի ընկերվարականներու առաջնորդը ուսանող Օթթօ Պաուէրի մէջ նշմարեց ապագայ տեսաբանը, որ այնքան գեղեցկօրէն կը ներկայացնէր ազգային կոռիդներու պատմական արժէքը եւ ապրելու անոնց իրաւունքը։

1907ին, երբ կ'ընտրուի Աւստրիոյ առաջին խորհրդարանը, Օթթօ Պաուէր կը նշանակուի քարտուղար ընկերվարականներու խորհրդարանական հատուածին, այդ պաշտօնով կը դառնայ ծերունի Վիքթոր Ադլէրի աշխատակիցը։ Իր առջեւ կը բացուին այլեւս հրապարակագրութեան դուռները,— Օթթօ Պաուէր կ'երեւի Արպայթէր Ցայթունկի եւ Քամփֆի մէջ։

Իր անունը հետզհետէ կը թողկ'անցնի Աւստրիոյ սահմաններուն վրայէն, այնպէս որ 1914ին կ'ընտրուի զեկուցաբեր Վիէննայի միջազգային համագումարին, երբ ծագեցաւ պատերազմը, համագումարը չըրացուած։

Կը զինուորագրուի, իբրեւ տեղակալ կը մտնէ բանակ եւ կը ղրկուի ռազմաճակատ։ Գերի կ'իյնայ Ռուսե-

---

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

— Զբօսանաւով հասեր է երէկ գիշեր ու անմիջապէս կանչել տուեր էր իր եղբայրն ու երկու աղջիկները՝ վերջին լուրերուն տեղեկանալու համար... անոնք զբօսնաւ գացեր են ժամը տասնուկէսին ու այնտեղ մնացեր են մինչեւ առտուան երկուքը... մէկ ժամ կը տեւէ Պէյլէք վերադարձը... ուրեմն որոշեր են նաւուն վրայ գիշերել...

— Կը նշանակէ թէ Տայանան ապահո՛վ է...

— Այո՛, պատասխանեց դիւանագէտը ժպտելով. պարապ տեղը վախցեր ես... բայց Սըր Ճօրճ քեզի տեսնել կ'ուզէ անմիջապէս... ուրեմն եթէ բաւական հանգստացար, ոտքի ելիր...

— Հանգստացայ անշուշտ, չորս կողմս կը ցաւի դեռ, բայց նորէն երկու ժամուան քունը տարբերութիւն մը ըրաւ...

— Շատ բարի, ըսաւ քարտուղարը եւ անոր ցոյց տուաւ աթոռին վրայ դրուած հագուստները. խորհեցայ որ Ներքինիին մարդիկը կրնային քեզ ճանչնալ նաւաստիի հագուստովդ, եթէ նորէն դուրս ելլես... Այս հագուստները բերել տուի... չեմ կարծեր որ չարժավարի տարազով մէկը փնտռելու ետեւէ ըլլան... գրպանդ ալ մաս մը դրամ դրի, որովհետեւ կը տեսնեմ որ քեզ լաւ մը սոթթեր են...

— Շատ շնորհակալ եմ ըսաւ Սուլիւոն։ Անկողինէն դուրս ցատկեց եւ սկսաւ ծպտուիլ իրեն համար պատրաստուած նոր տարազով-քիչ մը մեծ էր ան, բայց ի՛նչ կարեւորութիւն ունէր։ Ցետոյ քարտուղարին հետ վար իջաւ։

Սըր Ճօրճ իրեն կը սպասէր դեսպան Սըր Ֆրէնսիս Քէվըրնիշին հետ — կարճահասակ, կլոր ու կարմիր թուշերով մէկը— որուն ներկայացուցին զինքը անմիջապէս։ Քարտուղարը դուրս ելաւ հեռաձայնելու համար եւ անդամաւորը սկսաւ խօսիլ դոհունակ շեշտով մը.

— Սիրելի Տէյթիմ, շատ ուրախ եմ որ քեզի պէս երիտասարդ մը գտայ. բայց առջի մէկ վայրկեանէն հասկցայ թէ ամէնէն յարմար մարդը երեւան հանած էի այս պաշտօնին համար... անգնահատելի ծառայութիւն մատուցիր թէ Անգլիոյ սեղանաւորական շահերուն եւ թէ մանաւանդ քու հայրենիքիդ...

— Շատ բարի էք, պարոն, ըսաւ Սուլիւոն վարանումով. իսկ ես կը խորհէի թէ գործը խայտառակեցի ձգեցի, մասնաւորաբար երէկ գիշեր...

— Ընդհակառա՛կն, Տէյթի՛մ, դիտել տուաւ Սըր Ֆրէնսիս Քէվըրնիշ, իմ կարծիքովս սքանչելի դեր մը կատարած էք... Եթէ Մ. Քէմալը գործի սկսի հիմնուելով այն տեղեկութեանց վրայ զորս կարողացանք իրեն հաղորդել շնորհիւ ձեր ջանքերուն, այն ատեն չափէն աւելի ծանրակշիռ կացութիւն մը կանխած պիտի ըլլանք...

— Ձեր վսեմութիւնը շատ ազնիւ է, սակայն հոդ է դժուարութիւնը— Քէմալը գործի պիտի ձեռնարկէ՞ առանց փաստեր ունենալու... կրնայ խորհիլ թէ չինծու է մեր պատմութիւնը...

— Կը հասկնամ թէ ինչ ըսել կ'ուզէք, պատասխանեց դեսպանը. դըժբախտաբար լուր առինք թէ Մ. Քէմալ երէկ գիշեր իսկ Էնկիւրիէն մեկներ է անորոշ ուղղութեամբ... բայց այս առտու հեռաձայնով խօսեցայ Ըսմէթ փաշային հետ որուն հաւատարմութիւնը կասկածի տակ դնել կարելի չէ... ռազմանիւթի մթերանոցներու ցուցակը իրեն պիտի յանձնուի այսօր կէսօրին... յոյս ունիք եղեր այս գիշեր ձեռք անցընել դաւադրութեան ղեկավարներուն անունները կրող անդամատոմսը... այդ թղթիկը բացարձակօրէն պիտի ապացուցանէ ըմբոստներուն դաւաճանութիւնը...

— Այո՛, պարոն. այդ թուղթին վըրայ արձանագրուած է յեղափոխականներուն ուխտը. իշխան Ալիի տունը բնակող Ֆրանսուհին հասկցեր է թէ ուր պահուած է ան... բայց խընդիրը հոն է որ եթէ նոյնիսկ աղջիկը յաջողի իր ձեռնարկին մէջ, ես իրեն կրնամ հանդիպիլ միայն այս իրիկուն, աւելի կանուխ կարելի չէ... չէ՞ք կարծեր որ ուշը մնացած պիտի ըլլանք...

— Ո՛չ, ո՛չ. օդանաւերուն համար անկարելի է գիշերանց կտրել Անատոլուի լեռները, բայց ես մասնաւոր օդանաւ մը պատրաստել կուտամ վաղ առտուան համար... արեւը չծագած ճամբայ կ'ելլէ... Մուսթաֆա Քէմալը, կամ, իր բացակայութեան, Ըսմէթ թուղթը կը ստանայ ժամը իննին... յեղափոխութիւնը պիտի պայթի կէս գիշերին. հետեւաբար լայնօրէն ժամանակ կրնան ունենալ անհրաժեշտ միջոցներուն դիմելու համար...

— Լա՛ւ ուրեմն, պարո՛ն, անշուշտ ես իմ կարելիս կ'ընեմ այդ փաստաթուղթը ստանալու համար...

— Ապրի՛ս, տղաս, ապրի՛ս, ուրախացաւ Սըր Ճօրճ. սրտանց կը շնորհաւորեմ քեզ այս սքանչելի աշխատանքիդ համար... Տայանան մանրամասնութիւնները պատմեց ինծի երէկ գիշեր, փառաւոր պատմութիւն էր...

— Տայանա՞ն... բացագանչեց Սուլիւոն յանկարծ. ո՞ւր է որ...

Սեղանաւորը զարմացաւ պահ մը յետոյ ըսաւ.

— Երբ զբօսանաւէն ցամաք ելանք, մեզմէ բաժնուեցաւ... օ՛հ, այո՛, Բեաղըտհանէ պիտի երթար, որպէսզի քեզի հանդիպի եւ նոր լուրեր առնէ...

— Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ կ'ըսէք, չէ՞ք գիտեր որ...

— Անշո՛ւշտ, ընդմիջեց դեսպանը. եթէ մինակը առտին-անդին թափառի Ներքինիին մարդիկը կրնան զինք ձերբակալել...

— Երբե՛ք, բացագանչեց սեղանաւորը. աղջիկը ոճիր գործած չէ, ոստիկանութիւնը որեւէ բան չի կրնար ունենալ անոր դէմ...

— Ոստիկանութիւնը պաշտօնապէս իմ դէմս ալ բան մը չունէր, բայց եւ այնպէս ձերբակալուեցայ, ըսաւ Սուլիւոն. փորձեցին նոյնիսկ սպաննել զիս... Տայանան ալ պիտի ձերբակալէին երէկ գիշեր ու եթէ այդ ծրագիրէն հրաժարեցան, պատճառը այն է որ անիկա իր հօրեղբօր հետն էր երբ զբօսանաւ կ'երթար...

(Շար.)

րուն ձեռքը (1915), որոնք զինք կը բերեն Սիպերիա, Պայքալի լճէն անդին: Այնտեղ Հրատարակեց թերթ մը գերիներու համար, միաժամանակ պատրաստեց գիրք մը ներկայացնելու համար ընկերվարական փիլիսոփայութեան տեսակէտները,— Մարքսիզմի համաշխարհային պատկերը:

Ռուսական յեղափոխութիւնը կը պայթի 1917 Մարտին: Հիւսմանս եւ Վանտերվէլտ կը հեռագրքրուին իր վիճակով, կ'աշխատին փրկել զայն: Փեթրոկրատի սովետը աւելին ըրաւ, Քերենսկիի դիմելով՝ յաջողեցաւ ազատ արձակել տալ: Օթթօ Պաուէր աքսորավայրէն մեկնելով՝ Փեթրոկրատ գնաց, ուր հիւր եղաւ քաղաքային սովետին: Երկու նախարարներ, Սկոբելեւ եւ Ծերեթելլի, պաշտօնական այցելութիւն կուտան իրեն: 1918ի սկիզբը Վիէննա վերադարձած է արդէն, ուր կը յաջորդէ Ֆրէտէրիկ Ատլերին, Արպայթէր Ցայթունկի խմբագրութեան մէջ: Թերթին լեզուն փոխուեցաւ, վախկոտ քննադատութիւնը իր տեղը տուաւ խանդավառ պայքարին, «սրբազան միութեան» փարդապետութիւնը՝ ընդդիմադիր ճակատի բոցաշունչ տեսակէտներուն: Այս փոփոխութիւնը կառավարութեան քունը փախցուց, ուզեց խափանել երիտասարդ խմբագրին պայքարը: Ուստի, պատժելու համար զայն, զօրակոչի ենթարկեց եւ ղրկեց իտալական ճակատ: Տակաւին ռազմաճակատ կը գտնուէր, երբ տապալեցան Կեդր. Եւրոպայի պատերազմիկ պետութիւնները:

Աւստրիա փորձեց փլատակներուն վրայ հիմնել նոր կառավարութիւն մը, որուն մէջ մտաւ Օթթօ Պաուէր, նախ իբրեւ դեր-նախարար, յետոյ իբրեւ նախարար արտաքին գործերու, միաժամանակ ընտրուեցաւ նախագահ ընկերվարական յանձնաժողովին,—այդ շրջանին էր որ գրեց «Դէպի ընկերվարութիւն» գիրքը: Ս. Ժէրմէնի դաշնագիրը կնքուած ժամանակ, հրաժարեցաւ նախարարութենէն, բայց մնաց իր երկրորդ պաշտօնին մէջ, ուր ընդունիլ տուաւ սեփականազրկութեան օրէնքը, ինչպէս նաեւ օրէնք մը՝ բանուորական խորհուրդ կազմելու համար ամէն ձեռնարկի մէջ, որ կ'աշխատցնէ աւելի քան քսան բանուոր: Այնուհետեւ իր կեանքը կը յատկանայ որքան գործի, նոյնքան տեսաբանութեան ճամբուն վրայ: 1923ին մեծ դեր կը խաղայ Միջազգայինի վերակազմութեան մէջ:

Դժբախտաբար, 1927էն սկսեալ, կը սկսին նահանջի տարիները ոչ միայն աւստրիացի ընկերվարականներուն, այլեւ ամբողջ Աւստրիոյ համար: Օթթօ Պաուէր կը շարունակէ իր պայքարը, դէմ է նահանջականութեան: Կը կազմակերպէ երիտասարդութիւնը, եւ Տոլֆուսի պետական հարուածին ժամանակ՝ զինեալ պայքարի կը դիմէ: Երեք օր կատաղի եւ հերոսական կռիւներ տեղի կ'ունենան: Վիէննայի բանուորական թաղերը կը ռմբակոծուին անխնայ: Կառավարութիւնը դրամ կը խոստանայ Պաուէրի գլուխը բերողին: Օթթօ Պաուէր կը հաւաքէ կուսակցութեան ցանուցրիւ տարրերը Պրունի մէջ, 10 հազար օրինակով կը վերհրատարակէ «Արպայթէր Ցայթունկ»ը, այս անգամ շաբաթաթերթ, վառ պահելու համար ըմբոստութեան բոցը:

Այսուհանդերձ անկարելի էր շարունակել այդ պայքարը: Անշուշտ վերջ Օթթօ Պաուէր լքեց Չեխոսլովաքիան ալ եւ եկաւ հաստատուիլ Փարիզի մէջ, ուր մեռաւ սիրտի պայթումով,— խորտակուեցաւ Պաուէրի սիրտը, խորտակուեցաւ տառապանքէն եւ իր երկրին կրած դժբախտութիւններէն, ինչպէս կը գրէ Լէոն Պլում:

Իր գործերէն յիշենք.— Պոլշեւիզմ եւ ընկերվարութիւն (1920), Աւստրիական յեղափոխութիւն (1922), եւ առաջին հատորը արդի դրամատիրութեան պատմութեան՝ Rationalisation Manquée, (երկրորդ հատորը գրաւուած է Վիէննայի ոստիկանութեան կողմէ): Ասկէ զատ ունի Entre deux Guerres Mondiales գործը, ուր Պաուէր կը փառաբանէ ընկերվարութեան յաղթանակը՝ գործնական եւ տեսական հակադրութեանց միացումով:

Վերջերս կ'աշխատէր նոր գործ մը վրայ, ուր ծրագրած էր ներկայացնել Փաշիզմին յարուցած հարցերը:

Աւստրիոյ ընկերվարականշարժման պատմութեան մէջ, Վիքթոր Ատլէր եւ Օթթօ Պաուէր կը կազմեն երկու գլուխներ,— առաջինը կը ներկայացնէ բանուոր դասակարգին կազմակերպութիւնը եւ յաղթանակը: Երկրորդը պայքար տնտեսական ու քաղաքական տագնապներու մէջէն:

Աւստրիոյ ընկերվարականները պիտի կրնա՞ն տալ նոր դէմք մը, որ կազմէր այդ պատմութեան երրորդ գլուխը, յատկանշէր նոր շրջանը,— Նախապատրաստութիւն՝ վերսկսելու համար շարժումը:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Երկու շաբաթ առաջ, քանի մը տիկիններու եւ օրիորդներու նախաձեռնութեամբ հիմնուեցաւ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը: Իրենց անդրանիկ ժողովին՝ կեդրոնին կողմէ ներկայ էր տիկին Գ. Աղապալեան, նորեկ անդամուհիներուն ծանօթացնելու համար Կ. Խաչի աշխատանքները ընդհանրապէս եւ ուղղութիւն տալու համար մասնաւորապէս: Այդ ժողովին մէջ ընտրուեցաւ վարչութիւնը հետեւեալներէ.— Օր. Ա. Աւետիսեան, ատենապետուհի, տիկին Վ. Յարութիւնեան, ատենադպրուհի, տիկին Մ. Աւագեան, գանձապահուհի, տիկիններ Ս. Գումրուեան, Շ. Պարսիկեան եւ Օր. Ա. Փօղոսեան խորհրդականներ:

Նոյն ժողովին մէջ որոշուած էր մասնաճիւղին բացումը կատարել թէյասեղանով մը որ տեղի ունեցաւ անցեալ Կիրակի օր, Սալ տը Նօսի մէջ: Գոյնզգոյն ծաղիկներով զարդարուած սեղաններու շուրջ հրաւիրեալները կը հիւրասիրուէին Խաչուհիներու կողմէ թէյով ու խմորեղէնով:

Նախապէս տրուած որոշման համաձայն, թէյասեղանին պիտի նախագահէր նոյնինքն տիկին Գ. Աղապալեան, սակայն ուշացած ըլլալուն համար, փոխանորդաբար նախագահեց Պ. Խոսրով Ներսէսեան, որ աւուր պատշաճի խօսքերով բացումը կատարեց: Ապա խօսք տուաւ տիկին Միսաքեանի:

Յարգելի տիկինը որ առաջին անգամ լսելու հաճոյքը կ'ունենայինք մեզի ընդհանուր տեղեկութիւններ տուաւ այն բոլոր ձեռնարկներու մասին զոր Կապոյտ Խաչը ունեցած է: Թըւեց մէկիկ-մէկիկ թէ քանի դպրոց, քանի դարմանատուն ու մանկամսուրներ ունին, թէ որքան հիւանդներ եւ անկարներ կը պատսպարուին, վերջապէս որքան փոքրիկներ օդափոխութեան կ'երթան ամէն տարի: Բացատրեց թէ որ գաղութներու մէջ Կ. Խաչեր կան եւ որքան մասնաճիւղեր ունին, բոլոր մասնաճիւղերը միասին հաշուելով որքան անդամուհիներ ունին եւ որքան եկամուտ տարեկան: Այս բազմակողմանի բացատրութենէն վերջը խօսքը ուղղելով նորակազմ մասնաճիւղի անդամուհիներուն ըսաւ.— Դուք անդամագրուելով Կ. Խաչի մեծ ընտանիքին մէջ, ծանր պարտականութեան ու պատասխանատուութեան տակ կը մտնէք, բայց այդ պարտականութիւնները երբեք ձեզ պէտք չէ վհատեցնեն, ընդհակառակն պէտք է բոլոր դժուարութիւններուն կուրծք տաք, եւ յիշէք թէ տասը հազար անդամուհիներ ունեցող մեր կազմակերպութիւնը միշտ պատրաստ է ձեզի օժանդակելու:

Վերջերս կ'աշխատէր նոր գործի մը թենէն վերջ Պ. Նախագահը ներկաներուն խօսք տուաւ: Բոլորն ալ Կ. Խաչի մասնաճիւղին անհրաժեշտութիւնը շեշտեցին մեր գաղութին համար եւ շնորհաւորելով տիկինները այս ձեռնարկը, յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն մաղթեցին:

Մէջընդմէջ եղան երգեր եւ արտասանութիւններ: Տիկին Շաքէ Պարսիկեան երգեց «Ուստի կուգաս՝ գարնան բլբուլ»ը եւ «Անուշ գարուն»ը, Պ. Եսայեան (Առնուվիլէն) նուագեց հայկական եւ եւրոպական կտորներ, Պ. Հայկ Դաւիթեան արտասանեց Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր»ը, Պ. Հայկ Արամ Գազանճեան երգեց հայերէն եւ ֆրանսերէն, Օր. Աղաւնի Փօղոսեան երգեց «Ոլոր-մոլոր Կուրն է գալիս», փոքրիկն Անահիտ Մկրտիչեան յստակօրէն արտասանեց Քամառ Քաթիպայէն «Երբ որ մայրը երկունքով աշխարհ բերէ երախայ»:

Այս խանդավառ տրամադրութեան տակ Կ. Խաչին եղան դրամական նուէրներ: Ներկաները մասնակցեցան տամպոլա, քանով որմէ գոյացաւ 300 ֆրանք: Քանի մը չէզոք տիկիններ ալ զանազան առարկաներ նուիրած են: Երկու անդամուհի եւս աւելցաւ նախկին կազմին վրայ,— Տիկին Մառի Գրիգորեան եւ Տիկ. Աննա Այտըննեան, որով մասնաճիւղը կ'ունենայ տասներկու անդամուհի: Անշուշտ ուրիշներ ալ պիտի արձանագրուին:

Օ. Կարապետեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Ֆր. Կ. Խաչի դպրոցին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ յուլիս 2 ին Ռ. Ա. սրահին մէջ: Իրապէս որքան ուրախաիթ երեւոյթ մըն է տեսնել 70ի մօտ մանուկներ բեմին վրայ, որոնք տարին ամբողջ իրենց ազատ ժամերը յատկացնելով սորված են իրենց մայրենի լեզուի նախադիտելիքները եւ նոյնիսկ ոմանք այնքան յառաջացած որ զարմանք կ'ազդեն մեծերուն: Ֆրանսահայ Կ. Խաչի թափած աշխատանքը եւ իր անդամներուն զոհաբերութիւնները աւարդիւն չեն անցնիր... «Կիլիկիա» երգէն ետքը: Ուսուցիչ Հ. Կ. Տէրմոյեան, բացման քանի մը խօսքով, խումբ խումբ բեմին վրայ հրաւիրեց աշակերտները որ արտասանութիւններ ըրեն: Երկրորդ մասը կը սկսէր պարերու շարքով մը, կոկիկ եւ պըզտիկ հագուած փոքրիկ օրիորդներ շատ գեղեցիկ կերպով պարեցին, առաջնորդութեամբ տիկին Անահիտ Խաչիկեանի՝ արժանանալով ծափերու:

Ցայտագրին երրորդ մասը ծանրաբեռնուած էր երեք փոքրիկ թատերական կտորներով որոնցմէ երկուքը եթէ նորութիւն չէին գաղութիս համար, սակայն երրորդը՝ բոլորովին նոր էր.— «Րաֆֆի»: Ուսուցիչ Հ. Կ. Տէրմոյեան նկատելով որ գաղութիս մէջ աննշմար անցած էր մեր մեծագոյն վիպասանին 100ամեայ ծննդեան տարեդարձը, ամփոփած էր գեղեցիկ մտածումներ եւ խօսքեր եւ այսպէս կազմած էր երեք պատկեր, ցոլացնելով միութեան մը կեանքը բաղկացած փոքրերէ, որոնք ժողով կ'ընեն եւ կ'որոշեն տօնախմբել հրապարակային բանախօսութեամբ Րաֆֆիի 100ամեայ տարեդարձը: Անակնկալ մը եղաւ մեծերուն համար, երբ տեսան որ իրենց փոքրերը կրնան ժողով ընել, որոշումներ տալ, յայտագիր պատրաստել եւ հրապարակային բանախօսութիւն սարքել՝ երգով եւ արտասանութեամբ — անպակաս ըլլալով նաեւ օրուան նախագահը:

Փոքրիկ հարցում մը, ի՞նչ մտածեցին գաղութիս Համազգայինի անդամները եւ իրենց վարչութիւնը երբ տեսան փոքրերու կատարածը, մանաւանդ որ մշակութային ասպարէզին մէջ ամէնուրեք Համազգայինն է որ կը ցոլայ:

Ընդհանուր առումով բոլոր դերակատարները յաջող խաղարկութիւն մը ցոյց տուին եւ այսպէս հանդէսը վերջացաւ ժամը 11ին:

Թղթակից

Բանուորական.— Գործերը անկայուն են, կօշիկի մեծ գործարանատէրը, Պ. Փէլէ մօտ մէկ ամիսէ ի վեր աշխատաւորներու թիւը կրճատել ըսկած է: Մօտ 20 հայրենակիցներ այսօր արձակուած են արդէն եւ մնացեալներու աշխատանքի վիճակը անկայուն է: Արձակուածներուն մէջ կը գտնուին 4—5 զաւակներու տէր բանուորներ եւ կիներ, որոնց վիճակը շատ ծանր է: Կը խնդրենք «Յառաջ»ի թըղթակիցներէն որ եթէ որ եւ է տեղ գործ գտնելու յոյս կայ, գրեն խըմբագրութեան:

Հակառակ սոյն տագնապին, հանդէսները իրարու կը յաջորդեն: 15 օր առաջ Էսթրէգէի շրջանը ունեցաւ իր դպրոցի վերաբացման հանդէսը, մեծ յաջողութեամբ:

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն կազմակերպած էր զուտ ընկերական դասախօսութիւն մը, յուլիս 1ին: Նիւթն էր.— «Հայկական հարցը մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը»: Ընկերներ Ս. Գալուստեան եւ Կ. Մուրատեան գնահատելի աշխատանք տարած էին, իրենց դասախօսութիւնը պատրաստելու համար: Այս առթիւ եղան հարցումներ, որոնց պատասխանեցին դասախօսները: Շատ գեղեցիկ մթնոլորտի մէջ, եղան վիճաբանութիւններ եւ մտերմական խօսակցութիւններ: Երկրորդ դասախօսութեան մը նիւթը յանձնուեցաւ երկու ընկերներու, որպէսզի պատրաստուին:

Ռ.

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄՐՃՈՅԵԱՆ ԵՒ Օր. ՄԵԼԻՆԷ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Նշանուած

19 Յունիս, 1938 Մարսէյլ

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Թուրքիոյ ընդհանուր ներման առասպելին առթիւ (26 Յունիս).

— «Տնտեսա-բարոյական բացառիկ պայմաններու հետեւանքով գաղթահայը եկած է հոգեկան այնպիսի վիճակի մը որ կը հաւատայ ամէնէն արտառոց բաներուն, օրինակ՝ Թուրքիա վերադարձի խոստումին, որուն յուսադրակը ահա կ'ուղղէ Ճումհուրիէթ:

Ի՞նչ փոյթ թէ եղածը առասպել է, կամ իրական եղած պարագային իսկ՝ միայն խաբկանք եւ յուսաբեկում պիտի ունենայ իբրեւ վախճան: Հաւատք չինողը՝ արդարացում ալ կը չինէ:

— Թուրքը հին Թուրքը չէ, բոլորովին արդիական դարձած է, թօթափելով նախկին դէչ բնազդները: Քըրիստոնեան այլեւս կեավուր չէ անոր աչքին, քանի որ կրօնքը բաժնուած է պետութենէն եւ խտաւ կը հալածէ խօճան: Թուրքը հանրապետական է, Մէճէլլէի փոխարէն կը գործածէ զըւիցերիական քաղաքային օրէնքը որ ամէնէն ազատականն է Եւրոպայի մէջ:

Հապա հին օրերը, իր չհինցող յիշատակներով: Օ՜, պատասխանը երէկուընէ պատրաստ է.

— Էֆէնտիմ, ծուռ նստինք շիտակ խօսինք: Քիչ մըն ալ մերն է յանցանքը: Ի ընէ, Թուրքը միամիտ ու բարի է. ջուրին գնա եւ հողին առ: Բայց մեր կուսակցութիւնները գրգռեցին զայն, տինէ իմանէ հանեցին եւ պատճառ դարձան որ թացն ալ այրի չորին հետ: Ապա թէ ոչ, եթէ հանդիստ մընաս եւ միայն հացիդ նայիս, փը՛սթ ըսող չկայ քեզի: Մանաւանդ հիմա, երբ իսլամական մոլեռանդութիւնը ծալլուածթանգարան դրուած է, մըչիկ-մըչիկ քնանալու համար հոն...:

Հարկ է ծուիկ ծուիկ ընել երկու պատրանքներն ալ եւ օդին տալ, որպէսզի յետին միամիտն անգամ բաց աչքով տեսնէ իրականութիւնը եւ ատոր համաձայն քայլ առնէ:

Նախ՝ վերադարձի խնդիր չկայ ու չի կրնար ըլլալ: Որովհետեւ, եթէ կայ բան մը որ իսկապէս նոր է նոր Թուրքիոյ մէջ, այդ ալ ամէն գնով միաձոյլ ցանգուած մը կազմելու առաջադրութիւնն է: Ասիկա դարձած է պետական քաղաքականութեան սկզբունք եւ հետեւաբար չի կրնար դիւրութեամբ խախտիլ: Մանաւանդ կամաւոր կերպով:

Աւելի ըլլալով՝ դարձած է նաեւ ազգային դաւանանք եւ իւրացուած բոլոր դասերէն, անխտիր: Եւ շատ աւելի արմատապէս ու թթուութեամբ, քան մեր գիտցած կրօնական մոլեռանդութիւնը: Մանաւանդ որ օրուան տէրն է, նորոյթը նաեւ «քաղաքակիրթ» Եւրոպային, որուն հետեւիլ պարտք կը համարի Թուրքիան, ամէն կերպով անթերի դարձնելու համար «արդիականութեան» ընդօրինակումը:

Արդարեւ, երբ գրեթէ ամէն երկիր ամբողջապէս փակած է դուռները անմեղ օտարին առջեւ, Թուրքիան չէ որ կրօնակի վրայ պիտի բանայ Հայերուն առջեւ, զոր— աւելի ըլլալով— կը դաւանի նաեւ «խային», «մեղաւոր», առնուազն՝ անբաղձալի:

Մի ըսէք թէ ընդհանուր ներում կայ եւ ահա Եոնուս Նատիի նման հեղինակաւոր դէմք մը հրապարակաւ խոստում կուտայ:

— Այո՛, ներում կայ, բայց ատիկա Թուրքին համար է: Նկատի առէք որ, սեւ ցանկին պարագլուխներուն՝ «150-նոց» կոչուած սա «դաւաճան»ներուն անգամ կալուածները չգրաւեցին: Եղածը՝ վարչական պարզ կարգադրութիւն մըն է: Երէկ հեռացուցին՝ վախնալով որ խլրտում կը հանեն, այսօր կ'ընդունին՝ որեւէ վախ չունենալով այլեւս: Անկախ թշուառութենէ, տարիները պէտք եղածէն աւելի տորած են զանոնք:

Ուրիշ կէտ մը: Ներման օրինագիծը, որ շատոնց յանձնուած է խորհրդարանին եւ մօտերս օրէնք կը դառնայ, ոչ մէկ բառ կը պարունակէ Հայերու վերադարձի մասին: Ո՛չ իսկ յոյսի նշոյլ մը, գոնէ ակնարկութեան ձեւով:

Ճումհուրիէթին գրա՞ծը: Քիչ մը խորը նայեցէք, եւ հոն ալ աչքի պիտի զարնէ անյատակ պարապութիւնը: Բառե՛ր, միայն բառեր, սնամէջ ու դարձդարձիկ:

Ո՛չ, հայրենակիցներ, վերադարձի խնդիր չկայ ու չի կրնար ըլլալ: Տարիներ առաջ ալ չունկայ հանուեցաւ նոյն առասպելը եւ հարիւրաւոր անձեր գործի իսկ լծուեցան, թրքական հիւպատոսարանները վազելով ու «պէյաննամէ»ներ լեցնելով: Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը.— մէկ հոգի իսկ ներս չառնուեցաւ, իսկ ասոր փոխարէն տասնեակներով մարդիկ վտարուեցան հպատակութենէ, կալուածները ալ գրաւուեցան: Որովհետեւ այդ «պէյաննամէ»ները պարզապէս ծուղակի դեր կատարեցին, Թուրք ոստիկանութեան պարզելով իր չգիտցածները...:

Տարբեր պիտի չըլլայ արդիւնքը, եթէ այս անգամ ալ յայտագիր լեցնելու յանդի գործը, ինչ որ կասկածելի է իր կարգին:

Եւ վերջապէս— լաւագոյն, աւելի ճիշդը՝ յոռեգոյն պարագային իսկ— ի՞նչ կը սպասէք Թուրքիա վերադառնալէն: Գո՞րծ: Նայեցէք այդտեղի ձեր ազգակիցներու վիճակին եւ դատեցէք: Անատոլուի մէջ մնացած բեկորներն իսկ կը քշուին, հակառակ անոր որ ոչ հայերէն կը խօսին, ոչ ալ հայկական դպրոց կամ եկեղեցի ունին: Պոլիս մնացածներն ալ դրուած են այնպիսի պայմաններու տակ, որ հարկադրուին մեկնիլ արտասահման: Ամէն ինչ՝ Թուրքերուն, սկսեալ պետական պաշտօններէն մինչեւ զինուորութիւնը, մինչեւ մասնաւոր ընկերութեանց ու հաստատութեանց ծառայութիւնները: Իսկ Հայն ու Յոյնը միայն անձնագրով (նուֆուս) Թուրք են:

Ցանոն ինչի՞, ուրեմն, յոյս կապել վերադարձի խնդրին, երբ ոչ ազատութիւն կայ, ոչ հանդիստ, ոչ ալ չոր հաց մը որ պիտի կազմէր միակ չլացնող խայծը: Մնաց որ, եթէ այս բոլորն ալ գտնուէին, ընդունող չկայ:

Եթէ 7—8 տարի առաջուան չարաչար յուսախաբութիւնը բաւական չեղաւ աչք բանալ տալու, ժամանակ եւ մանաւանդ սիրտ ունեցողները թող փորձեն այս անգամ ալ, չափելու համար արժէքը այն պոչաւոր առասպելին զոր ահա Պոլսէն կ'երկարեն արտասահման, պարզապէս հոս ալ պըղտորելու համար միտքերը»:

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑԸ

ՁՆԿՈՒՆՑ ՑՈՒԼԵՐԸ

Մէկ ականջս կը լսէր պատուելիին ճղտին շառաչը. միւսով փայլակ կայծակ եւ որոտում: Մեր գիւղը ծընած այդ նախկին հասարակ «ոչ-ազնուացեղ» հորթերը աղ ատեն էր որ մեր աչքին կը բարձրանային մինչեւ երկինք: Իւրայատուկ պար կը բռնէին, կը կաքուէին կեցած տեղը, արջերու պէս դէպի ծառերը կը խոյանային, վեր ելլել փորձելով:

Կայծակի դէմ կայծակ կը ժայթքեցնէին իրենց ոտքերու տակէն: Ի՛նչ լաւ էր, ի՛նչ լաւ էր արձակուրդի ատեն մենք փոքրիկ հովիւներ, մեր շինած խուղերուն մէջ թաքնուած, հրճուանքով կը դիտէինք ձմրան կափաներու պէս իրարու սեղմուելով: Որոտումի ատեն անոնք աքացիներ նետելով երկինքն ի վեր, գոգտոը կը խափանէին զոյգ բառաչելով:

Անոնք անվախ ու տիրական անասուններ էին. ի՛նչ կը ճանչնային պատուածային մեծութիւնները: Զարմանալի չէ որ յաւիտենական յիմար Տաճիկը կը հաւատայ թէ, աշխարհը կարմիր եզան մը եղջիւրներուն վրայ զետեղուած է. որովհետեւ եթէ տեսներքն ալ ըլլնար այդ միջոցին, մեր ցուլերը պիտի կրնային իրենց եղջիւրներուն անցընել ինչպէս ծակ, ծակ գնդակ մը:

Ժամուն զանգը գիւղն իրիկուան հանդիստի կը հրաւիրէ: Խանդէկենց Կարապետը Թագուհիին սիրահարուելէն ի վեր, շնորհալի զանգակահար է դարձեր:

Աղջիկները մեզմէ ձանձրացած ճըլլըլան ճնճղուկներու պէս տուն կը վազեն. իսկ մենք ժամ կ'իջնենք տէրտէրին խօսակցութեան մասնակցելու անծանօթին հետ:

Գիւղ ու վարժապետ խօսք մէկ ըրած են ու մենք երբեք ուղիղ երթեւեկ չունինք տունէն դպրոց. նախ ժամ. ամէն բանէ առաջ ժամ. աղջիկներու գործած մեղքե՞րն ալ մենք պիտի քաւենք:

Ոտիցները կը հանենք. տեղը լաւ կը սերտենք որ չկորսուի այդ հում կաշիի ծակ կտորը. ու բոպիկ ոտքերով կը չարուինք դասերը: Գրակալին ետեւէն դիւրութեամբ կը նայիմ դէպի դուռը. Մկրտիչ աղբարը բաղէի մը պէս իր խշտեակին վրայ ծռեր է ու ձայնաւոր հայհոյութեամբ մեր սըխալները կը շտկէ: Կիներու բաժնին մէջ Մագդաղենացիի պէս Սրբօն սեւ-նին քովիկը, անընդհատ շրթունքը կը շարժէ ու իր մաշած մուշտակին կուրծքը արցունքով կը թրջէ. եթէ օր մը երաշտ ըլլայ, անոր արցունքները կը բաւեն մեր ճեղքուած արտերը ջրելու համար:

Ուրիշ մը իր քառակուսի խշտեակին աւմաններուն կը ճչէ:

Հայրս սոնց համար էր որ ժամ չէր գար. ինք ալ կռնակով քար կրեր էր, կ'ուզէր որ սրբութիւն սրբոց ըլլայ ժամը.

— Մէկը լալով կը մեղանչէ, միւսը հայհոյելով կ'աղօթէ. անդին գիւղը ափ մը տեղ մնացեր է, աղէն մինտէր կը շտկէ:

Ցանկարծ ժամուն կամարին տակ արտակարգ ոստումով երեք սեղաններու վրայ շարուած մոմերը կը դողան. փոխ ու քարոզ կը լռեն: Ցուլերը տուն կը դառնան, պէտք է ամէն ինչ լռէ:

Տէր պապան գայթակղած ձեռքի խաչով տիրացուին գլխուն կը զարնէ. ակնոցին կապերը շտկելով.

— Մոմը աղէն բեր: Սոյսուզ կովու հորթեր: Օր-ցերեկուան լոյսին տակ, ես չեմ գիտեր թէ՝ այդպէս գրուա՞ծ էր Աւետարանին մէջ. բայց կը վկայեմ այսօր այո՛: Ցուլերը «ազնուացեղ» կովերէ ծնած չէին եւ հող էր արդէն հրաշքը:

Անոնց մայրերը հասարակ կովեր էին ու հասարակ մօղիներէ բեղնաւորուած:

Աղաճան արարն էր որ զանոնք վերածնած-սանդծագործած էր, որովհետեւ անոնք իրն էին, ու իրմով միայն գիւղինն էին:

Այդ էր պատճառը որ, եթէ անսահման պաշտամունք ունէինք զանոնք ծնող գիւղին հանդէպ, անվիճելի յարգանք ունէինք զանոնք կատարելագործողին անձին: Ժամէն դուրս ելլելու ատեն Աղաբարը կը տեսնէինք, ան կը բռնէր իր երկու ցուլերուն պոչերէն ու ճիփ կը խաղար: Այդ միջոցին իր երկար հասակը երբեմն ծիրանի գօտի կ'ըլլար, երբեմն ալ փայլակի ծամածռութիւն մը: Ի՛նչ երջանիկ էր:

Տէրտէրը նախանձով կը նայէր ու ժամուորի մը դառնալով կ'ըսէր.

— Լուծի չէն գար ատոնք, իր տիրոջը պէս:

Ես ժամուն դրան առջեւ ժամանակ չահելու համար կը քաշայի, ցուլերուն ետեւէն նայելով:

Ի՛նչ հրաշքներ էին անոնք: Մաքուր, լղանքէ նոր ելած են կարծես: Մինչ ուրիշ կենդանիներու վրայ հերաթափ վէրքեր անպակաս էին, ասոնց վրայ ոչ ճանճ, ոչ կուրեղ չէր նստեր: Անոնք դեր կենդանիներ էին, ամէն կերպով եւ Աղաբարը իրաւունք ունէր անոնց կերցնելու կաղին ու չամիչ, ընկոյզ ու նշմէջ:

Անոնց մազերին մէջ կը քնանար, իր երեսին ու գլխին վրայ թափած մետաքսէ ոստայնները որոճալով: Տարիներու փայփայանքով մազերու գոյնը փայլեցուցեր էին, կերպարանափոխ ըրած, մինակ երկու աչքերը մնացեր էին բնական: Ի՛նչ հոգ, ան ունէր իր սանդծած երկու ցուլերը, երկու հասարակ նախահորթեր:

Ինք կարծես չէր ապրեր մեր գիւղը, ոչ ալ իր տունը: Իր չէն օճախը լիքն էր ամէն բարիքով, հարսով ու թոռներով: Անոնք ալ մեզի պէս հաշտուեր էին եզածին հետ եւ թողուցեր էին զինք մինակ իր ցուլերուն հետ:

Գիւղը սկսած էր մտահոգուիլ. Աստուծոյ սանդծագործութիւնը նոյն իսկ եօթն օրէն լմնցաւ:

Զէինք գիտեր թէ Աղաբարը ի՞նչ կը մտածէր, բայց մենք սրտատրոփ կը սպասէինք թէ արդեօք տէրտէրին գուշակութիւնը պիտի կատարուէր:

Գիւղին միւս ցուլերը արօրի վարժեցնելու համար քանի մը գարնան կը կարօտէր, մինչեւ որ թիկնեղ բազուկներ կը խոնարհեցնէին անոնց գլուխները լուծին տակ, ու ամուր ամուր սամիները անցընելով անոնց վիզերէն, կը պսակէին արտերուն հետ:

— Պիտի վարժուի՞ն լուծի, պիտի դիմանա՞ն խոփին ու գործվրակը:

Բայց անկէ առաջ կարեւորը կար:

Ցուլերը պէտք է անուն փոխէին:

— Զէ, ատ մէկը պիտի չըլլայ, ես անոնց ամէն մէկուն կոկովը եզան մը պուտին չափ պիտի խոշորցնեմ, ըսած էր Աղաբարը:

— Պիտի վարժուի՞ն լուծի՛, լուծի՛:

Խ. ԱՐԱՄԱՆԻ

(3)

(Շար.)

Անգլիական նաւակայա՞ն Սեւ ծովու մէջ

«Քէօլնիշէ Ցայթունկ» աւելի յառաջ երթալով, կը գրէ թէ Անգլիա կը փորձէ իր ազդեցութիւնը ամրապնդել Ռումանիոյ մէջ, ուղղակի Լոնտոնի եւ անուղղակի՝ Էնկիւրիի միջոցաւ: Այս առաջադրութեամբ, առաջին քայլ մը կը համարուի կարոլ թագաւորին վերջին այցելութիւնը Աթաթիւրքի, «քանի որ, երկու պետութիւններ որոնց մէջ կ'աճի բրիտանական ազդեցութիւնը, այժմ կ'ընդարձակեն իրենց տնտեսական եւ զինուորական կապակցութիւնները»: Գերմանական թերթին կարծիքով, ասոր ալ պատճառը քարիւղն է: «Քոսթանցայի եւ Մորենիի (Ռումանիա) քարիւղի հորերը պիտի սպառին վեց-եօթը տարիէն, եւ նոր հորեր պէտք է բանալ Կարպաթներու արեւելեան սարալանջերուն վրայ: Անգլիա այդ քարիւղին պէտք ունի իր տենդագին վերազինման համար, եւ Ռումանիոյ քարիւղի ծրագիրները կրնան դիւրաւ զուգորդուիլ Իրաքի քարիւղի ծրագրին հետ: Այս առթիւ նշանակալից է քարիւղի անգլիացի ամենամեծ դիւանագէտ մասնագէտներէն մէկուն՝ Սըր Ր. Հօրի փոխադրութիւնը Թէհրանէն Պուքրէշ»:

Գերմանական թերթը կ'ըսէ թէ Անգլիա ծրագիրներ կ'որոճայ, նաւային եւ օդանաւային կայան մը հաստատելու համար Սեւ ծովու մէջ, Քոնսթանցայի մօտ: Եւ եզրակացնելով, կ'ազդարարէ թէ Գերմանիոյ տնտեսական դիրքը այնքան զօրաւոր է Պալքաններուն մէջ որ, Անգլիոյ ծրագիրները պիտի չյաջողին, «հակառակ անգլիական ոսկիին եւ արծաթ գնդակներուն»: Պալքանները «հաւատարիմ պիտի մնան Գերմանիոյ, ապացոյց՝ Պալքաններու վերջին ցուցահանդէսին մէջ, 609 օտար ցուցադրողներէն 386ը Գերմանացի էին եւ միայն վեցը Անգլիացի»:

Նոր լուրեր Տէրսիմի ապստամբութեան մասին

Ինչպէս գրած էինք անցեալ օր, Թուրքիոյ վարչապետը Ազգ. ժողովին մէջ խօսելով Տէրսիմի մասին, կ'ըսէր թէ զինուորական գործողութիւնները այս տարի ալ պիտի շարունակուին» եւ թէ «անցեալ տարուան հետ բաղդատելով այս տարի աւելի շատ զինուոր համախմբած ենք»:

Ուրեմն դիմադրութիւնը կը շարունակուի Տէրսիմի մէջ:

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ քրտական շարժումներու մասին, քաղելով Տիգրանակերտէն հասած քիւրտ ցեղապետէ մը (2 յուլիս).—

Մոտկանի (Պիթլիսի շրջան), Քէյարի (Կարճկանի շրջան) եւ Քէրագի (Հաթողի շրջան) աշիրէթները մէկ ամիսէ ի վեր ապստամբած են: Կառավարութիւնը այս երեք աշիրէթներուն միջեւ եղած յարաբերութեան միջոցները կտրած է: Զապտի ուրիշ միջոցներ օգուտ չեն տուած:

Տէրսիմի եւ Սասունի շրջաններուն մէջ աւելի լայն ծաւալ ստացած են ապստամբական շարժումները: Էմիր աղայի աշիրէթը մեծ վնասներ պատճառած է թրքական կառավարութեան: Վերջերս գիշերով յարձակում մը գործած են իրենց դէմ ղրկուած երեք գումարտակ զօրքին վրայ եւ զգալի վնասներ հասցուցած: Զօրքը փախուստի դիմած է: Կառավարութիւնը նոր ուժ կը ղրկէ:

Ապստամբութիւնը կարենալ զսպելու համար, կառավարութիւնը ձեռնարկած էր նեղ ճամբաներու շինութեան: Գործաւորները, թուով 700 հոգի, գիշերով փախուստ տուած եւ կ'ապաստանին անառիկ լեռներու վրայ, իրենց հետ տանելով բոլոր վրանները եւ գործիքները:

Իսկ արաբական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Թուրքիայէն հասած նոր լուրերը կը հաստատեն թէ քրտական ըմբոստութիւն մը ծագած է Անատոլուի մէջ: Այս անգամ ալ Տերսիմն է ըմբոստութեան կեդրոնը, բայց եկած տեղեկութեանց մէջ չըսուիր թէ ո՞րոնք են այն քիւրտ ցեղերը որ կը վարեն շարժումը:

Ոչ մէկ երկիր կ'ընդունի 650,000 հրեայ տարագիրները

Էվիանի խորհրդաժողովի երկրորդ օրուան նիստին մէջ, Եւրոպայի գլխաւոր գաղթային պետութիւնները իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցաւ յայտնեցին թէ տեղ չունին 650.000 անձար Հրեաներու համար: Ցարմար վայրեր կը համարուէին բրիտանական գաղթապետութիւնները, Հարաւ. Ամերիկայի հանրապետութիւնները եւ ուրիշ անդծովեայ գաղթավայրեր, բայց Աւստրալիոյ, Քանատայի, Պրազիլիոյ, Արժանթինի, Հոլանտայի եւ Պելժիոյ ներկայացուցիչները պաղ ջուր լեցուցին, համակրանք յայտնելով հանդերձ: Աւստրալիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ իր երկիրը Հրեայ չի կրնար ընդունիլ, որովհետեւ կ'ուզէ պահել իր անգլիւսաքսոն դիմագիծը: Քանատայի ներկայացուցիչը տարկեց թէ իր երկիրը տնտեսական տագնապի եւ անգործութեան մատնուած է: Արժանթինի ներկայացուցիչը դիտել տուաւ թէ իր երկիրը միւսներուն ընդունած խրաքանչիւր հարիւրին դէմ 270 Հրեաներ ընդունած ըլլալով, կատարած է իր մարդասիրական պարտականութիւնը: Հոլանտայի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր երկիրը արդէն 25.000 տարագիրներ ընդունած է, ինչ որ շատ մեծ թիւ մըն է չափազանց խճողուած երկրի մը համար: Պելժիոյ ներկայացուցիչն ալ նոյն տարկութիւնն ըրաւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Պերլին հասած լուրերու համաձայն, տիկին Լիթվինով, արտաքին գործավարին կինը (Անգլուհի), Սիպերիա աքսորուած է, բողոքած ըլլալով վերջին գնդակահարութեանց դէմ: Կ'ըսուի թէ Սթալին պահանջած է որ Լիթվինով ամուսնալուծում կատարէ... Տիկինը մերժած է եւ տանիլ իր մեղադրանքը:

Պատարագ Հայոց եկեղեցիին մէջ

Երուսաղէմի միաբաններէն Սիոն վարդապետ Մանուկեան որ պատահաբար քաղաքս կը գտնուի, այս կիրակի, 10 Յուլիս, պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ-ՓՐԱՏՈՅԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ կիրակի օր, 10 Յուլիս, կը կատարուի Ս. Թարգմանչաց տօնը: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. Զգօն վրդ. Յակոբեան: Նաեւ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցիին հիմնադիր-բարերար Պ. Վահան Խորասանճեանի ծնողքին եւ ընտանիքին հանգուցեալներու յիշատակին:

Խոհարարուհի կ'ուզուի

Ֆր. կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին համար լաւ խոհարարուհի մը կ'ուզուի, գոհացուցիչ վճարումով:

Դիմել գրաւոր Շրջ. Վարչութեան հասցէին՝ Տիկ. Մխաքեան, 6 Rue d'Alsace, Asnières (Seine):

Անտոնեան միաբանութեան տօնը Ալֆորվիլի մէջ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, տեղւոյս եկեղեցիին մէջ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 3ին, անձրեւին պատճառաւ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Յուլիս 10ին:

Alimentation TIQ-TON

Գ. ՃԻՏԻՃԵԱՆ

20, Rue Tiquetonne, Paris, Մէթրօ **Halles**էն կամ **Etienne-Marcel**էն **2** վայրկեան

Téléphone: Central 76 95

Բացուած է արեւելեան եւ եւրոպական ուտելիքներու ճոխ մթերանոց, անմրցելի գիներով: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ:

Առաջնակարգ ճերմակ պանիր, 14 ֆրանք քիլօն: Դաշգավալ 17 ֆր.: Պուլկուր, 4.50 ֆր.: Ձիթապտուղ, 6 ֆր.: Բրինձ, 2.50ֆր.: Ապուխտ, 22 ֆր.: Սուճուք, 18 ֆր.:

Միւս ապրանքները նոյն համեմատութեամբ: Փորձեցէք եւ պիտի ըլլաք միայն յաճախորդ:

Խանութը բաց է առաւօտեան ժամը 5էն, բացի երկուշաբթիէն:

Livraison à domicile

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՕՊԱԿԱՆՏԻ ցանցնախումբի ժողովը 11 Յուլիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «Արզումեան» խումբի ժողովը 10 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս. Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 10ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կայծ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սէնթ Անթուանի սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԱԼԻՆՃԻԻ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Ներկայանալ անդամատետրով: Պիտի դասախօսէ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Նիւթ՝ «Տիպար Դաշնակցականի մը յատկանիշները»

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՎԻՆԵՕՆԻ «Մուրատ» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 9 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին, ընկեր Մկրտիչ Գաբրիէլեանի բնակարանը: Ներկայանալ անդամատետրով: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր «Թիամանթօ» ակումբին մէջ:

Պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

9 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը 19էն մինչեւ կէս գիշեր իր կեդրոնատեղին 8, Rue Bossuet, Paris

SAUTERIE ORCHESTRE

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼ. ՕՏՏՈՅԻ Մ ՃԻՒՂԻ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Սէնթ Քլոտէի օդասուն պարտէզին մէջ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար 10 Յուլիսին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը՝ կարեւոր օրակարգով, 9 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Խրիմեան» դպրոցի վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Կապոյտ Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէի, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան եւ Իսիի Հայ Երիտասարդաց Միութեան բոլոր անդամները, 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Օրակարգ՝ Սրահի ընդարձակման եւ բեմի շինութեան հարց:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 6րդ. Պատգ. Ժողովը կը գումարուի յառաջիկայ Օգոստոս 13ին, Շաբաթ առաւօտ, Տէսինի մէջ: Օրակարգի նիւթերը առանձին շրջաբերականով պիտի հաղորդուին մասնակցող մասնաճիւղերուն:

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութիւնը ընկերահաւաքական ժողովի կը հրաւիրէ Անիէռի եւ Քոլոմպի զինակից ընկերներն ու համակիրները 10 Յուլիս, կիրակի ժամը 3ին Անիէռ, Զաքարի սրճարանը, 34 Villa Rouveyvolle: Ներկայ կ'ըլլայ Գնդ. Բաղդասարեան որ պիտի խօսի Միութեան նպատակներու եւ օրուան հարցերու շուրջ:

Զ. Ռ. Մ. ՓԱՐԻԶԻ Մ. ճիւղի Ընդհ. ժողովը 11 Յուլիս, Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Քաֆէի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

Գաղափարի ջահեան, Անթառամ Միրզոյեան, եւ պսակները, Գաղափար Տէր Գրիգորեան, Յովսէփ Բարսեղեան, Տիգրան Աթլաս Ղազարեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն մահը

ՕՀԱՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 5ին, ժամը 8.40ին Բիթիէ հիւանդանոցին մէջ եւ թաղումը կատարուեցաւ Յուլիս 6ին Թիէի գերեզմանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթ. Միութեան Վարչութիւնը իր եւ բոլոր անդամներու կողմէ խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Միութեան անդամներէն Պ. Կ. Փոլատեանի եւ իր պարագաներուն, իր մօր՝ Տիկ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՓՈԼԱՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

REXY CINEMA (Lyon)

8 Յուլիս — 14 Յուլիս

Cours Lafayette, angle Rue Garibal.

Ամէն օր ցերեկները **2.30**ին, իրիկունները **20.30**ին:

Aguistapag dans „Coup-de-Vent"
Gustav-Froriche dans „L'Aventure"

Գիները 3, 5 եւ 7 ֆրանք

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով:

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն: Գոյսական օդի՝ եւ ջազի ճաշարանատիրոջ անվիճելի փորձառութեամբ: Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով:

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ, ձեր ստամոքսը կ'այրէ, գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren, Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89:

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական «**Moka**» սուրճովը

Café "HAREM„

5 ԱԹ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՋԵՂՉ

Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Որ՝ ձեր պրձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ սաստի տակն ալ որ գտնուիք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile

Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Ընզուգական, անմրցելի, անխարդախ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ ի թիւ թով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Համեղ, անդարար արեւելեան կերակուրներո՞ւ սիրահար էք, Պոլիս կարօտնալու պէտք չունիք, մտէք հայկական կեդրոնի մէջ

ՍԱՐԵԱՆԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆ «ԹՕՔԱԹԼԻ»Ն

5, Rue du Baignoir, 5: Marseille

ուր պիտի գտնէք զուարթ եւ ընկերական շրջանակ մը եւ ճաշեր խիստ մատչելի գիներով:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ ճոխ աղանդերներով:

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ուղարկւում գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թելեֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մեր ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) ակնեալ 350—450 ֆր.էն: Նուէր կը տրուի մեր ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ: 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, զարնան յատուկ, արժէքաւոր մուշտակ վզնոց մը: Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրօնով: Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերէն եւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 10 JUILLET 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3779 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՆԱՑՈՂՆԵՐՆ ԱԼ ԱՐԹՆՑԱՆ, ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...

Թէեւ շատ ուշ, բայց, վե՛րջապէս, քնացողներն ալ արթնցան։ Շփելով իրենց քնաթաթախ աչքերը, անոնք ալ սկսեր են լո՛ւր պահանջել Խ. Հայաստանէն ու Էջմիածինէն։

Երկու օր առաջ յիշեցինք Եգիպտոսի ռամկավար օրկանին յունիս 28ին խմբագրականը, ուր այս պահանջը կը դրուի իբրեւ իրաւունք։

— « Հաւատարմութեան եւ օժանդակութեան մեր այդ պարտքը ինքնաբերաբար ու անշահախնդրօրէն կատարած ըլլալով՝ *կը* խօսինք այսօր մեր *իրաւունքին* վրայ. իրաւո՛ւնք գիտնալու՝ թէ ի՛նչ է Խ. Հայաստանի այսօրուան վիճակը »։

Հատուած մը եւս, պատկերացնելու համար այն անճար վիճակը որուն մատնուած են ռամկավարները.

— « Եթէ նոյնիսկ պատահած չըլլային այն խստմնելի կամ խորհրդաւոր դէպքերը որոնք Աղասի Խանջեանի մահով սկսան եւ հասան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին վախճանումին, մենք դարձեալ պիտի ուզէինք ճամբորդի, ականատեսի ստոյգ լուրեր ունենալ մեր հայրենիքէն, ինչպէս պարբերաբար ունեցած ենք անկէ առաջ՝ քանիցս մարդ դրկելով ուղղակի մեր կողմէն եւ մեր տեսնել ու դատել կրցող անդամներուն միջոցաւ այդ տեղեկութիւնները քաղելով։ Մինչդեռ հիմա, աւելի քան երկու տարիէ իվեր, ստիպուած ենք *լսել* մէկ կողմէ Երեւանի թերթերուն եւ միւս կողմէ Դաշնակցական մամուլին յաճախ իրարու հակասող լուրերը, առանց կարենալ ստուգելու ոչ մէկը եւ ոչ միւսը»։

Սաչափը կրնանք վստահապէս ըսել որ կասկածելի են թէ՛ մէկ եւ թէ՛ միւս կողմին բամբն ու գրածը»։

Հարցը այն չէ որ մեր պատուարժան ռամկավարները կը հաւատա՞ն թէ ոչ, երկու տարիէ ի վեր հաղորդուած, զանազան վկայութիւններով հաստատուած լուրերուն։

Անոնք մասնաւոր ճիգ մը մանեցին մեղմացնելու նոյնիսկ այն քստմնելի մանրամասնութիւնները որ մամուլին հաղորդուեցան իրենց իսկ շրջանակէն, «Լիբանանցի երիտասարդի» մը բերնով։ Տեղեկութիւններ որոնց մեծ մասը ամիսներ առաջ հրատարակուած էր Դաշնակցական մամուլին մէջ, միայն մանրամասնութեանց մէջ տարբերելով։

Անոնք իրենց յատուկ մեկնութիւններ ալ տուին խմբական գնդակահարութեանց, պատասխանատու համարելով բուն իսկ Երեւանցիները, եւ ոչ թէ Թիֆլիսն ու Մոսկուան, իբրեւ փրկիչ ներկայացնելով Անաստաս Միկոյեանը, մինչդեռ «Խ. Հայաստան»ը զայն կը պանծացնէր իբրեւ յեղափոխութեան բոցավառ սուրը որ կտրեց թաւեց, «մերկացրեց, ոչնչացրեց», փոշիացո՛ւց «ժողովուրդի թշնամիները»...

Այս պարագաները չեն որ կը հետաքրքրեն մեզ, այլ ռամկավարներու եւ առ հասարակ «Հայաստանասէր»ներու մեռամնեբորդ ժամու իրարանցումը,— այն ալ Էջմիածնի չարաշուք լռութենէն վերջ։ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին մահէն — սպանութենէն — իննսուն օր վերջ։ Այն ալ անշուշտ անոր համար որ, Երուսաղէմի պատրիարքն ալ իրար անցեր է, եւ հեռագիրներ կը զարնէ, պատասխան սպասելով Էջմիածնի պատերէն...

Արթննալով իրենց խոր քունէն, ռամկավարները նորէն չեն հաւատար թէ Խորէն Ա. սպաննուած է։ Բա՛ւ լսել։

— «Չհաւատացինք, եւ այսօր ո՛ւր է նոր տեղեկութիւն չունինք որ մեզի ստիպէ խորհիլ թէ կրնայ ճիշդ ըլլալ բսուածը։ Բայց բուն իսկ այդ պակասը տեղեկութիւններու, այդ յամառ լռութիւնը Էջմիածնէն ու Խ. Հայաստանէն ընդհանրապէս՝ մտահոգիչ կը գտնենք, ո՛չ թէ խեղդումին հաւատալու տեսակէտով, այլ ա՛յն խեղդիչ մթնոլորտին՝ որ կայ եւ կը շարունակէ տիրել մեր երկրին մէջ »։

Դուք զատեցէք խորութիւնը՝ այս հոգեկան թշուառութեան, որ պարզապէս հետեւանք է կուսակցական կիրքի։

Մարդոց գլխուն մէջ զամուեր է թէ «արտասահմանի Դաշնակ թերթերն ու գործիչները ատիթէն կ՚օգտուին՝ աւելի եւս չարաշուք դէպքեր հնարելու համար »։

Կ՚ըմբռնէք, անշուշտ, իմաստը այս անճոռնի, այս զարշելի հոգեբանութեան։

Աւելի քան 40 գլուխներ գնդակահարուած, փչրուած կամ «անհետացած» են — կարելի է համրել անուններով — կաթողիկոսն ալ խեղդուած է, ինչպէս եւ երկու եպիսկոպոսներ գնդակահարուած են։ Ամիսներէ ի վեր կը գրուի այս դէպքերու մասին։ Փոխանակ մասը մոխիրը թաթխելու եւ գոնէ հինգ սպանութեան կամ գնդակահարութեան դէպք ստուգելու, մարդիկ իրար կը մխիթարեն զանոնք վերագրելով Դաշնակցական յերիւրանքներու։ — Ի՛նչ կ՚ուզէ ըլլայ, Դաշնակցութեան բամբը չըլլայ։

Անշուշտ արթնցած են հիմա, եթէ ոչ խղճով, գոնէ ջիղերով։ Կը զգան թէ «բաներ մը» պատահած են։ Եւ լուր կը մուրան։ Որմէ՞,— Փարիզի խորհրդային դեսպանատունէն, միեւնոյն ատեն արտօնութիւն խնդրելով պատուիրակութիւն մը ղրկելու։

« Երանի՛ հոգիով աղքատներուն», պիտի ըսէր բարեպաշտ ընթերցողը։

Բայց ոչի՛նչ։ Թող այդ ալ փորձեն։ Թող զարնեն բոլոր դուռները։ Թող չարժին եւ լոյս մըն ալ իրենք ճարեն, որովհետեւ, ինչ որ տեղի կ՚ունենայ Հայաստանի մէջ, երկու տարիէ իվեր, խակապէս աննախընթաց է եւ զարհուրելի,— կրնայինք ըսել նոյն իսկ դժոխային, կչռելով բառին ամբողջ խորութիւնը։

Մանաւանդ որ, հաղորդակցութեան վերջին թելն ալ խզուած է մէկ ամիսէ ի վեր.— այլեւս չենք ստանար «Խ. Հայաստան»ը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Արաբները ընդհ. գործադուլ կը հռչակեն

Ուրբաթ օր Երուսաղէմի մէջ ռումբ մը պայթած ըլլալով, անգլիացի զինուորներ դիրք բռնեցին սուինաւոր հրացաններով եւ ձեռնառումբերով։ Ռումբը արձակուած էր Եաֆայի դրան առջեւ, Դաւիթի Աշտարակին մօտ, Արաբներով լեցուած հանրակառքի մը վրայ։ Պայթումէն սպաննուեցան չորս Արաբներ, իսկ վիրաւորուեցան 18 հոգի, մէջն ըլլալով անգլիացի զինուոր մը։ Հանրակառքը ջարդուփշուր եղաւ եւ կտորները քանի մը հարիւր եարտ անդին նետուեցան։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երեք Հրեաներ եւ հրէուհի մը, իբրեւ հեղինակները այս աճարեկման։

Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց քաղաքին մէջ եւ բոլոր արաբական խանութները փակուեցան։ Քիչ մը վերջը Հրեաներն ալ փակեցին իրենց խանութները, վախնալով փոխվրէժէ։ Ընդհ. գործադուլը, որ հռչակուած էր Եաֆայի եւ Հայֆայի դէպքերէն վերջ, արագօրէն կը ծաւալի։ Փոխադրութեան բոլոր սպասարկութիւնները դադրած են, եւ բազմաթիւ խանութներ փակուած կըլլան քաղաքներուն մէջ։ Ամէն օր հազարաւոր արաբ բանթոողներ կը հաւաքուին մզկիթներուն առջեւ, իսկ անգլիացի նաւաստիները միշտ կը ցրուեն զանոնք։ Անգլիական վիթխարի զրահաւոր մը Հայֆա հասած ըլլալով, նոր նաւաստիներ ցամաք հանուեցան։ Թէլ-Աւիվի հրէական թաղերը պաշտպանութեան տակ առնուած են ստուարաթիւ զինուորներով։

Անդրյորդանանի Արաբները իրենց համակրանքը յայտնեցին Պաղեստինի ազգակիցներուն, ցոյցեր կատարելով Ամանի փողոցներուն մէջ։ Այս առթիւ բուռն ճառեր խօսեցան էմիր Աբտուլլահի պալատին եւ բրիտանական պատուիրակի պաշտօնատան առջեւ։ Թերթերը կը գրեն թէ մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի Անդրյորդանանէն Պաղեստին։

Պաղեստինի հրէական գործակալութեան նախագահը կոչ մը ուղղեց Հրեաներուն, յորդորելով պահել իրենց պաղարիւնը եւ զգուշանալ վրէժխնդրական արարքներէ։

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Պաղեստինի այս դէպքերուն մէջ մաս ունին Իտալիա եւ Գերմանիա։ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ աշխատաւորական մը հարցումներ ուղղեց անցեալ օր, իմանալու համար թէ ո՛վ կը ճարէ այս դաւադրութեանց դրամները։

Չէմպըրլէյն ըժգոհ Իտալիոյ բռնած դիրքէն

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլօ-իտալական համաձայնութենէն ի վեր (16 ապրիլ) առաջին անգամ ըլլալով, Պ. Չէմպըրլէն կծու ակնարկներ ուղղած է Մուսոլինիի, սպանիական գործերու ձգձգման առթիւ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիոյ վարչապետը ինքն ալ սկսեր է կասկածիլ թէ համաձայնութիւնը կրնայ ջուրը իյնալ, եթէ այսպէս շարունակուի։

Անգլիոյ վարչապետը աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը գտնէ որ սպանիական խնդիրը վերջանայ, որպէսզի անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը գործադրելի դառնայ։ Արդ, Իտալիա կը յայտարարէ թէ կատարած է իր յանձնառութիւնները, զադրեցնելով հականգլիական քարոզութիւնները, կրճատելով Լիբիոյ պահակազօրքը եւ այլեւս օգնութիւն ղրկել չի տար Զօր. Ֆրանքոյի։ Բայց եւ այնպէս, Անգլիոյ վարչապետը գոհ չէ եւ միշտ նեղացուցիչ հարցումներու կ՚ենթարկուի երեսփ. ժողովին մէջ։

Հռոմի անգլիական դեսպանը առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Երկրորդ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ երկուշաբթի օր։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Անգլիոյ վարչապետը գերագոյն փորձեր կը կատարէ, ելք մը գտնելու համար։

Քաղաքական տարագիրներու խնդիրը

Էվիանի ժողովին երրորդ օրուան նիստին մէջ, ամերիկեան պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է 27.000 տարագիրներ ընդունելու Մեծն Գերմանիայէն (Գերմանիա եւ Աւստրիա), յառաջիկայ տարուան ընթացքին։ (Մինչեւ յունիս 30 ընդունած է 20.000 հոգի, իսկ նախընթաց տարի՝ 13.000)։ Իրականին մէջ կաթիլ մը ջուր է այս, քանի որ 300.000 Հրեաներ կ՚ուզեն հեռանալ Գերմանիայէն, բայց ոչ մէկ երկիր կ՚ընդունի։

Խորհրդաժողովին դիմած են զանազան պատուիրակութիւններ, տարագիրներու դատը պաշտպանելու համար։ Ցուցակիր մը կ՚առաջարկէ խնդիրը չսահմանափակել միայն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ տարագիրներով, այլ մտածել նաեւ այն տարագիրներու մասին որ զրկուած են միջազգային որ եւ է պաշտպանութենէ (Իտալացիներ, Լեհեր, Հունգարացիներ, Ցոյներ, Հայեր եւն.)։ Ուրիշ յուշագիր մը կ՚առաջարկէ բողոքել Գերմանիոյ հակահրեական հալածանքներուն դէմ։ Երրորդ մը կ՚առաջարկէ միջազգային ծրագիր մը մշակել, Հրեաներու տեղաւորման համար եւ աւելի լայն չափով Հրեաներ ընդունիլ Պաղեստինի մէջ։

Խորհրդաժողովը կազմած է բազմաթիւ յանձնախումբեր, որոնց մէկը լսեց 22 ընկերակցութեանց ներկայացուցիչները։ Ցանձնախումբերէն մէկուն նախագահն է Պ. Հանսոն, Նանսէնեան գրասենեակին վերատեսուչը, որուն փորձառութենէն կ՚ուզեն օգտուիլ պետութիւնները։

ՆԻՍԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ բժիշկ մը, Տոքթ. Ֆառօ, որ ամբաստանուած է թէ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ճարէր Գաղանի Կոմիտէին կամ «Սուրի Ասպետներուն»։

ՕՏԱՐԱԶԳԻՆԵՐՈՒ հպատակութեան գործողութիւնները խստացնելու համար, Փարիզի առեւտրական սենեակը քննեց ծերակոյտին ներկայացուած օրինագիծ մը։ Այս առթիւ բաղձանք յայտնեց որ հպատակութեան շնորհը տրուի մեծ զգուշութեամբ եւ նկատի առնելով առեւտրական սենեակներու վկայութիւնները։ Մէցի առեւտրական սենեակն ալ նոյն բաղձանքներն յայտնեց, չորս պայմաններ բանաձեւելով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՐՈՒՆԳԻ ՄԱՍԻՆ

« *Նոր Օր*»ի քրոնիկագիրը փառաւոր բանակամ մը գրած էր, անցեալները, վարունգի մասին, վկայութեան կանչելով պատմագիտական աշխատութիւնը մեր համակրելի բժիշկին՝ Տոքթ. Գ. Գալուստեանի, որ ի մէջ այլոց կը հաստատէր թէ Թիմուրլէնկ կը խենթենար վարունգին վրայ։ Այդպէս եւ Ֆաթիհ Մէհմէտ։

Բայց միայն Թիմուր Լէ՞նկ կամ Ֆաթիհ Մէհմէ՞տ։

Եբրայեցիները, երբ Հրէաստան կը վերադառնային Եգիպտոսէն, վարունգ կ՚երազէին անապատին մէջ՝ ծարաւ անցընելու համար։ Ցետոյ, երբ երկիր մտան, վարունգի անծայրածիր արտեր մշակեցին, արտերուն մէջն ալ խրտուիլակներ տնկեցին՝ հեռու պահելու համար գողերը։

Օգոստոս կայսրն ալ, ինչպէս եւ Տիբերիոսը, կը խենթենային վարունգին համար, զոր կը կրծէին ճաշու վրայ թէ ճաշէ դուրս։

Վարունգը իրաւունք ունի, ուրեմն, երբ կը պարծենայ, ինչպէս կը պատմէ Առակախօսը. «Վարունկն կոչեցեալ պտուղ պարտիզի՝ մեծարգոյ քան զայլսն կարծէր զանձնէ վասն կանխութեանն»։ Սեխը վիճաբանութեան բռնուեցաւ վարունգին հետ եւ ըսաւ.

— « Եթէ պատուիս՝ զի մերձ ոչ իցեմ, եւ եթէ ոչ այնպէս սակայն անպատուիս՝ դեղնութեամբ զարշելի եղեալ »։

Որքան պարծենկոտ, նոյնքան վախկոտ է վարունգը։ Հեղինակ մը կը վկայէ թէ վարունգը կը սոսկայ... երկինքի որոտումէն,— երբ ամպեր կը պայթին, վախէն կը ծռի մահիկի պէս։ Կը վախնայ նաեւ ձէթէն,— շան պոչի պէս կը ծռի՝ երբ վրան ձէթ թափի։ Ընդհակառակն շատ կը սիրէ ջուրը։ Վարունգին մօտ,— 2 — 3 մատ հեռու, ամանով ջուր դրէք եւ վարունգը կ՚երկարի, կարծես ջուր խմելու եկեր։

Վաստակոց գիրքը «Կօդայ» կ՚անուանէ վարունգը (մեծ տեսակը), զոր կը յանձնարարէ հասակովը դնել երեխային օրօրոցին մէջ՝ եթէ ջերմ ունի,— շուտ կ՚անցնի ջերմը։

Քանի որ տեղը եկաւ, ըսեմ նաեւ որ վարունգը ոչ միայն կոկորդի ծարաւ կ՚անցընէ, այլեւ ... այն ծարաւը, զոր առաջին անգամ զգացին Ադամ եւ Եւա։

Այս պատճառով հին յոյն բժիշկները վարունգ կը կերցնէին ... կտաւհիւսող այրի կիներուն, որոնք ատանկ ծարաւներ կ՚ունենան եղեր։ Ուրիշ առաւելութիւն մը,— վարունգի ջուրով *մէհլէմը* սքանչելի դեղ է մորթային բորբոքումի եւ կեռքի։ Կ՚ըսեն թէ կը ծառայէ նաեւ փափկացնելու մորթը։

Իսկ ո՞վ կրնայ մրցիլ վարունգին հետ իբրեւ զովացուցիչ, *ճաճիկ* ըլլայ կրծելիք։ Վաստակոց գիրքը կ՚ըսէ.—

« Թէ ուզես որ յամէն ամեռն ունենաս (վարունգ), ի կարաս՝ ուր ապիտակ գինի լինի կամ անոյշ քացախ՝ կախեա զինքն, այնպէս որ գինին չհասնի, եւ ի վերայ ծեփեա, երբ ուզես՝ բաց, թազէ գտանիս»։

Բայց ձեզի զարմանալի բան մը պիտի ըսեմ։ Հին ատեն, Հռովմայեցիները եւ Յոյները կը կարծէին թէ վարունգը խելացութիւն կուտայ։ Մեր Ամիրտովլաթն իսկ կ՚ըսէ թէ «*խիար*, հայերէն խաւարտ, օգտէ *աէրաէմին*»։ Եւ խելացի բան մը կը խորհրդանշէր վարունգը։ Մինչդեռ հիմա, ընդհակառակն, վարունգ կ՚անուանեն ապուշները։

Արդեօք վարո՞ւնգը ապուշցաւ թէ ... արդի մարդկութիւնը։

ԱՐԱՋ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ԿՆՔՈՒԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Յուլիս 3ին Անտիոքի մէջ կնքուած զինուորական համաձայնութենէն վերջը, Յուլիս 4ին Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան դաշնագիրը, Սանճաքի վերաբերեալ յայտարարութեամբ։

Պոլսոյ թերթերէն կ՚արտատպենք դաշնագրին եւ յայտարարութեան մանրամասնութիւնները.—

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ

ՅՕԴ. 1.— Ստորագիր բարձր կողմերը յանձնառու կ՚ըլլան թէ պիտի չմասնակցին քաղաքական կամ տնտեսական ո եւ է համաձայնագրի եւ ո եւ է խմբաւորումի մը որ իրենցմէ մէկուն դէմ ուղղուած է։

ՅՕԴ. 2.— Ստորագիր բարձր կողմերէն մէկը, հակառակ իր խաղաղասէր դիրքին մէկ կամ աւելի պետութեանց կողմէ եթէ յարձակումի ենթարկուի, ինչ կացութեան մէջ ալ գտնուի, ոչ մէկ օգնութիւն պիտի կատարէ յարձակողին կամ յարձակողներուն։

ՅՕԴ. 3.— Ստորագիր բարձր կողմերը, որոնք նոյն չափով կապուած են ընդհ. խաղաղութեան եւ Արեւելեան Միջերկրականի ապահովութեան պահպանման գործին, ի դէպ այն կացութեան, որ զիրենք կը մղէ գործադրել այն յանձնառութիւնները զորս ընդունած են 29 մայիս 937 թուակիր Սանճաքի ամբողջականութիւնը երաշխաւորելու մասին, իրարու հետ խորհրդակցութիւն պիտի կատարեն, իրենց այս յանձնառութեանց կատարման անհրաժեշտ դիւրութիւնները ընծայելու համար։

ՅՕԴ. 4.— Ընդհ. իրաւարական դաշնագիրը, այս համաձայնագրին ստորագրութեան պահուն ինչպէս որ կը սկսի զօրու ըլլալ երկու ստորագիր բարձր կողմերուն միջեւ, նոյնպէս ի զօրու պիտի մնայ անոր գոյութեանը ընթացքին՝ երկու կողմերու միջեւ վէճ կամ անհամաձայնութիւն ծագած պարագային լուծման ձեւերը ճշդելու համար։

ՅՕԴ. 5.— Այս դաշնագիրը, ստորագիր բարձր կողմերու միջեւ ծագելիք կարգ մը վէճերու մասին չի հակասեր այն տրամադրութեանց որոնք մասնաւոր լուծումի ձեւ մը կը ճշդեն։

ՅՕԴ. 6.— Այս դաշնագիրը պիտի չմեկնաբանուի այնպիսի ձեւով մը թէ Ազգաժողովի վիճակած դերը կը սահմանափակէ կամ Ազգաժողովի ուխտին երկու կողմերուն պարտադրած պարտականութիւններուն կը վնասէ։

ՅՕԴ. 7.— Այս դաշնագիրը պիտի վաւերացուի եւ վաւերացեալ պատճէնները կարելի եղածին չափ շուտ պիտի փոխանակուին եւ փոխանակումէն անմիջապէս վերջ պիտի գործադրուին։ Իր պայմանաժամը 10 տարի պիտի ըլլայ, եւ այս ժամանակամիջոցին լրանալէն 6 ամիս առաջ եթէ չջնջուի, ինքնաբերաբար 5 տարուան համար վերանորոգուած պիտի համարուի։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

« Թուրքիոյ եւ Ֆրնսայի կառավարութիւնները, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյութիւն ունեցող 3 փետրուար 930 թուակիր բարեկամութեան, փո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԻԱ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Ճի՞շդ է թէ իտալական վտանգ մը գոյութիւն ունի Թուրքիոյ համար: Արդեօք մեր զգացականութիւնը կամ երեւակայութիւնը չէ՞ որ կը շինէ այդ վտանգը, երբ իրականին մէջ գոյութիւն չունի ան, երբ ընդհակառակն նոր Թուրքիան կը զարպասուի ամէն կողմէ եւ ի միջի այլոց կողքին ունի ծովաց Ալպիոնը՝ իբրեւ զինակից կամ պահապան հրեշտակ:

Որպէսզի այս տարակոյսը տեղ չգտնէ միտքերու մէջ, եւ մանաւանդ չըսուի թէ «մուկը միշտ վատ երազ կը տեսնէ կատուի մասին», անհրաժեշտ է զգուշանալ աւելորդ խորհրդածութիւններէ եւ միշտ խօսիլ տալ ուրիշներու, անոնց՝ որ զգացական չեն, իբրեւ ենթակայ կամ օտար:

Այս նկատումով, նախորդ թղթակցութեանս մէջ խօսեցուցի Թուրք թերթերը, թէ՛ անոնք որ ահազանգ կը հնչեցնեն, թէ՛ անոնք մանաւանդ որ անտեղի կը համարեն վրդովումը:

Այս անգամ ալ խօսեցնենք օտար թերթերը, որոնք առարկայօրէն կը մօտենան հարցին: Նոյնիսկ քիչ կ'արտայայտուին, հակառակ շատ բան գիտնալնուն:

×

Այս ապրիլի սկիզբը, երբ Անգլիա եւ Իտալիա բանակցութեան մէջ էին, «Թան»ի Հռոմի լաւատեղեակ թղթակիցը կարգ մը տեղեկութիւններ կը հրատարակէր քննուած հարցերու մասին, քաղելով իտալական շրջանակներէ: Բայց պէտք կը տեսնէր աւելցնելու. «Այս տեղեկութիւնները թերեւս չեն ըսեր ամէն բան»: (Թան, 9 Ապրիլ 1938):

Ըսել կ'ուզէր թէ կան նաեւ գաղտնի բաներ, զոր իտալական շրջանակները անժամանակ կը գտնեն հրապարակել, նկատելով որ բանակցութիւնները դեռ չեն վերջացած:

Երբ խօսակցութիւնները յաջողութեան յանգեցան եւ Ապրիլ 16ին կնքուեցաւ համաձայնութիւնը, «Թան»ի թղթակիցը այլեւս ի վիճակի եղաւ աւելի բաց խօսելու եւ նոր մանրամասնութիւններ հաղորդելու:

Քայլ առ քայլ հետեւինք թղթակցին, որ ոչ միայն ականաւոր լրագրող մըն է, այլեւ մեծ վարկ կը վայելէ իբրեւ իտալասէր եւ այս հանգամանքով մօտիկ կապեր ունի Քիկի պալատին՝ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան հետ:

×

Ի՞նչ տարողութիւն ունի անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը, ո՞ր խնդիրները կը շօշափէ եւ մինչեւ ո՞ւր կը տարածուի:

Յիշելէ յետոյ թէ քննուած ու կարգադրուած են Սպանիոյ, Եթովպիոյ, Կարմիր Ծովու եւ այլ խնդիրները, թղթակիցը կ'ըսէ.

— Այս ձեւով, համաձայնութիւնը կ'ընդգրկէ ընդարձակ դաշտ մը, Քանարեան կղզիներէն երկարելով մինչեւ Քենիա (Ափրիկէ), եւ Փոքր Ասիայէն մինչեւ արեւմտեան Ափրիկէ: (Թան, 18 ապրիլ, 1938):

Խնդիր է թէ «Փոքր Ասիա» բացատրութիւնը կը վերաբերի՞ նաեւ Թուրքիոյ: Պարզ տրամաբանութիւնը «այո՛» կ'ըսէ, որքան ալ այդ բացատրութեան մէջ մտնեն նաեւ այլ հողամասեր: Եւ սակայն, ինչպէս չեւ տեսնենք, շատ ուժ չտանք տրամաբանութեան որ կրնայ երբեմն մոլորեցնել մեզ, սխալ եզրակացութեան տանիլ: Հետեւաբար նորէն խօսքը տանք «Թան»ի լաւատեղեակ աշխատակցին, որ աւելի ճշդէ իր տողերուն իմաստը:

Ընդգծելէ յետոյ թէ ստորագրուած համաձայնագիրը կը վերաբերի «կայսերական Իտալիոյ», աշխատակիցը կ'աւելցնէ.

— Այս կերպով նոր փուլի մը մէջ կը մտնեն անգլօ-իտալական յարաբերութիւնները: Առաջին անգամ ըլլալով, բրիտանական հին կայսրութիւնը եւ իտալական երիտասարդ «կայսրութիւնը» կը համաձայնին բարոյական, քաղաքական եւ զինուորական հաւասարութեան հիման վրայ: Արդարեւ, համաձայնութիւնը ԿԸ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾԷ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՀԻՆ ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ ՈՐ ԿՈՒԳԱՅ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԱԽՃԱՆԷՆ ԵՒ ԶՈՐ ԻՐ ՀԱՇԻՈՅՆ ԻՐԱՑՈՒՑ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՑԱՒ: (Թան, 18 Ապրիլ, 1938):

Աշխարհաբար հայերէնի թարգմանենք այս դիւանագիտական բանաձեւումը եւ այն ատեն որոշակի կը տեսնուի իմաստը:

«Պահանջ»ը որ կուգայ համաշխարհային պատերազմէն, երկուք է— 1. Լոնտոնի 1915ի դաշնագիրը, որով Իտալիոյ կը սահմանուէին Իզմիրի եւ Անթալիոյ շրջանները, իբրեւ վարձք իր մասնակցութեան՝ ընդհանուր պատերազմին: 2. Սայքս-Փիքոյի համաձայնագիրը որ Սուրիոյ մէջ ազդեցութեան գօտի մը կուտար Իտալիոյ:

Զինադադարին, կռթնած Լոնտոնի դաշնագրին, Իտալացիները գրաւեցին Անթալիան, բայց յետոյ ստիպուեցան պարպել, որովհետեւ Դաշնակիցները Յունաստանին տուին Իզմիրը: Միաժամանակ մերժեցին գործադրել Սայքս - Փիքոյի բաժանումը:

Շատ բողոքեցին, բայց անօգուտ: Երբ պետութիւն մը տկար է, ձայնն ալ անլսելի կ'ըլլայ:

Երբ Մուսոլինի իշխանութեան գլուխ անցաւ, առաջին գործն եղաւ «իրացնել» այդ պահանջը եւ ամէն առթիւ արտնջալ թէ Դաշնակիցները Իտալիոյ կը պարտին յաղթանակը, բայց աւարէն բաժին չհանեցին անոր:

Թէեւ շատ պոռաց, բայց տկար ըլլալով՝ ոչ ոք կարեւորութիւն տուաւ: 1926ին, Անգլիա մասնակի գոհացում մը տուաւ, Արաբիոյ մասին գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքելով Իտալիոյ հետ: 1935ի սկիզբն ալ, Ֆրանսա կարգ մը հողեր տուաւ Ափրիկէէն:

Այդ միջոցին, փարիզեան թերթ մը գրեց թէ՝ Անգլիայէն յետոյ ահա Ֆրանսան ալ կը գործադրէ Լոնտոնի դաշնագրին 13րդ. յօդուածը: Բայց Մուսոլինի փութաց դիտել տալու թէ տրուած հողերը անապատ են, իսկ ինքը նպատակ չունի «աւազի հաւաքածոյ կազմելու»: Ըսել կ'ուզէր թէ իր ուզածը ուրիշ բան է, ա՛յլ հողեր, ովասիսներ եւ ոչ թէ անապատներ:

Հիմա, երեք տարի յետոյ, ահա «Թան»ի աշխատակիցը կը յայտնէ թէ Անգլիա «ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾԱԾ Է» համաշխարհային պատերազմին ծագած իտալական այդ պահանջը, զոր Մուսոլինի «իրացուց», գործի գլուխ անցնելուն պէս: Այլ խօսքով, հաւանած է որ գործադրուին Լոնտոնի դաշնագիրը եւ Սայքս-Փիքոյի համաձայնագիրը:

×

Հապա Ֆրանսա՞ն: Ան ալ պիտի հաւանի՞, եւ կամ այս մասին խօսք կ'անցնի՞ ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց մէջ, որոնք ներկայիս կը կատարուին, թէեւ շատ դժուարութեամբ:

Նորէն մէջ բերենք օտար վկայութիւններ:

Արաբական գործակալութեան կողմէ Փարիզէն հաղորդուած 17 Մայիս 1918 թուակիր հեռագիր մը, որ հրատարակուեցաւ Լիբանանի եւ Սուրիոյ թերթերուն մէջ, պարզ կ'ըսէ.

Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը խորհին թէ՝ Հռոմի ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց ընթացքին խնդիր պիտի ըլլայ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մասին: Արեւելքի իտալական շահերու կարգադրութիւնը կը նկատուի ազդակ մը որ կրնայ խաղաղութիւն առաջ բերել Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Միւս կողմէ, Պէյրութի եւ Դամասկոսի թերթերը կը գրեն թէ ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները ընդհատուած են, որովհետեւ Իտալիա ազդեցութեան գօտիներ կը պահանջէ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Այսպէս, Պէյրութի «էլ Պիլատ» արաբերէն թերթը (Մայիս 20) կը հրատարակէ Հռոմի իր թղթակցին մէկ գրութիւնը, ուր կ'ըսուի.

— Իտալիա կը պահանջէ որ, ըստ Սայքս-Փիքոյի համաձայնագրին, վերաքննուին արեւելքի հոգատարութիւնները եւ իրեն տրուին Պաղտատի գծին վրայ իր ունեցած իրաւունքները: Յիշեալ համաձայնագրին համեմատ, Հալէպի եւ Ճէզիրէի շրջանակը կ'ենթարկուի իտալական ազդեցութեան, իսկ Ալէվիներու շրջանի ծովեզերքը կը մնայ Ֆրանսայի: Միւս կողմէ, Սուրիա կը կցուի արեւելեան Յորդանանի եւ կը դառնայ անկախ, Լիբանանը կը պահէ ազգային վարչութիւնը, իսկ Ալէվիներու շրջանը կ'ենթարկուի օտար հոգատարութեան:

Նկատի առնելով Արեւելքի իր կացութիւնը Ֆրանսա կը վարանի ընդունիլ այս առաջարկը, եւ այս պատճառով դադրած են բանակցութիւնները:

Լրացնելու համար մէջբերումներու շարքը, յիշենք նաեւ երկու վկայութիւններ:

Ֆրանսացի ծանօթ լրագրող մը՝ Փիէր Միլ, վերցնելով միջազգային դէպքերը, կը գանգատի թէ Ֆրանսա անտարբեր կը մնայ, մինչդեռ՝

— Ամբողջ մոլորակն է որ խռովուած է. ամբողջ մոլորակն է որ կը ձեւափոխուի, սպասելով իր վերակազմութեան: Ինչպէս միշտ, այսօր ալ խնդիրը կը վերաբերի Ափրիկէի եւ Ասիոյ: (Թան, 5 Մայիս, 1938):

Ասդին, խօսելով Հիթլէր - Մուսոլինի տեսակցութեան մասին, «Ճոռնալէ տ'Իթալիա» կ'ըսէ թէ երկու դիկտատորները որոշած են գործակցիլ կեդրոնական Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ: Մայիս 8ին ալ, նորէն արծարծելով այս հարցը, նոյն թերթը այսպէս կը ներկայացնէ Իտալիան.

Միջերկրականի մէջ կեդրոնացած 45 միլիոնինոց ազգ մը, մէկ թեւը երկարած դէպի կեդրոնական Եւրոպան եւ Պալքանները, միւսը ուղղած՝ ԴԷՊԻ ԱՓՐԻԿԷ ԵՒ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ:

×

Այս բոլոր փաստերէն եւ վկայութիւններէն կը հետեւի.

1. Իտալիա վճռականօրէն կը պահանջէ Լոնտոնի դաշնագրին եւ Սայքս-Փիքոյի համաձայնագրին գործադրութիւնը, տիրանալու համար Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ հողերէն իրեն յատկացուած բաժինին:

2. Ապրիլ 16ի համաձայնութեամբ, Մեծն Բրիտանիա «նուիրագործած է» այդ պահանջները, այսինքն հաւանած է անոնց գոհացման:

3. Իրենց վերջին տեսակցութեան ընթացքին, Մուսոլինի եւ Հիթլէր ազդեցութեան գօտիներու բաժնած են ոչ միայն կեդրոնական Եւրոպան եւ Պալքանները, այլ եւ Թուրքիան:

4. Ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց ընթացքին ալ խօսք եղած է Սայքս-Փիքօ համաձայնագրի մասին: Ֆրանսա կը վարանի առայժմ, բայց վերջ ի վերջոյ պիտի հաւանի, երբ կարգադրուին միւս վիճելի հարցերը:

Այս կերպով, Ռէվալի պատմութիւնը կը կրկնուի Թուրքիոյ գլխուն, բաժանումի շատ աւելի մեծ ու արմատական ծրագրով մը: Աւելի ճիշդը՝ կ'երրորդուի:

1908ին, նախազգալով վտանգը, Նիազի եւ Էնվէր յեղափոխութիւն առաջ բերին եւ յաջողեցան արգիլել Ռէվալի մէջ ծրագրուած բաժանումը:

1919ին, Մուսթաֆա Քէմալ նոր յեղափոխութիւն մը ստեղծեց եւ յաջողեցաւ արգիլել Սեւրի մէջ որոշուած անդամատումը:

Այս անգամ ո՞վ յեղափոխութեան պիտի ձեռնարկէ, արգիլելու համար ծրագրուած նոր բաժանումը: Մուսթաֆա Քէմա՞լը, թէ ուրիշ մը, նկատելով որ առաջինը ծեր ու անդամալոյծ է, այդքան յանդուգն ելոյթ մը կատարելու համար:

Իսկ ամէնէն էականը՝ նոր յեղափոխիչը, Աթաթիւրքը ըլլայ թէ ուրիշ մը, պիտի կրնա՞յ յաջողիլ: Չէ՞ որ փոխուած է աշխարհը, «ամբողջ մոլորակն է որ կը ձեւափոխուի, սպասելով իր նոր ձեւափոխման...»:

ԴէՏ

ԲԵՄԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՌՇՏՈՒՆԻ

(ԿԱՏԱԿԵՐԳԱԿՆ ՈՒ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒՆ)

ԿԱՏԱԿԵՐԳԱԿԸ

Բ.

Վարդովեան իր խումբին մէջ կ'առնէ Մաղաքեանի բոլոր դերասանները: Այս մեծ խումբին մէջ է որ կը միանան երեք առաջնակարգ կատակերգակներ՝ Ռշտունի, Թրեանց եւ Մ. Զափրաստ: Ներկայացումները թէ՛ հայերէն էին եւ թէ թուրքերէն:

Ռշտունի 1875—76ի թատերաշրջանը կ'անցընէ Զուհաճեանի դուսանական խումբին հետ: Կը գրէ «Քէօսէ Քէհեա» կատակախաղը որ կ'եղանակաւորուի վարպետին կողմէ ու քանիցս կը ներկայացուի Սուլթան Պայազիտի կողմը:

Զուհաճեանի խումբին ցրուելէն վերջ Ռշտունի կրկին կ'ըլլայ, ակամայ, Վարդովեանի հետ:

Ռշտունի հասարակութիւն մը կապած էր իրեն: Ուր որ ըլլար՝ կը լեցուէր թատրոնը: Փառքը իր դրախտը բացած էր իր առջեւ...

Այդ բոլորին անխորաչափելի ունայնութիւնը ըմբռնեց Ռշտունի, երբ 1876ի աշնան կրկնուած ցնցղատապ մը զգետնեց զինքը, դատապարտելով անկողնի:

Ու յանկարծ, լքուած էր բոլորէն: Տանը մէջ մնացած պատն երեսին: Շաբաթներով առանց դեղի ու նոյնիսկ առանց սնունդի: Մոռցուած անըմբռնելի արագութեամբ:

Կը յիշեմ Ադամեանի խօսքը, այս առթիւ.

— Եթէ քառասուն տարի թատրոնի մը մէջ խաղաս ու քառասունըմէկերորդ տարին բեմէն քաշուած, թատրոնին քովի տունը բնակիս՝ մարդ չի յիշեր քեզի: Մոռցուած ես:

Ասանկ աշխարհի մը մէջ, ա՛յս է բոլոր մշակներուն ճակատագիրը: Մշակով քիչ թէ շատ կը հետաքրքրուին երբ ան կը շարժի, մէկ ալ (ոչ յաճախ) մեռած օրը:

Ռշտունի իր հիւանդի մահիճէն ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Նշանիկ աղա Ղուկասեանին, որ բարի թատերասէր մը եղած է, հասնելով դերասաններու դեղօրայքի պէտքերուն, ըլլալով դեղագործ:

1876 Հոկտ. 18 Կ. Պոլիս

«Ձեր վերջին անգամ ինձ այցելու եկած ատեն աղաչած էի որ Տօքթէօր Մինէճեան էֆէնտին Պոլիս հիւանդի մը այցելած ատեն ինձ ալ այցելելու թելադրէք. ըրի՞ք, շնորհակալ եմ, բայց Տօքթէօրը այնպէս կարծելով որ (դուցէ գիտութեամբ) ես 3 օրէն պիտի առողջանամ եւ իրեն անձամբ պիտի երթամ մինչեւ ցարդ: Նաեւ քօնեաքխառն դեղ մը կ'առնէի որուն դեղագիրը Ձեր քովն է. պիտի աղաչէի Ձեզ որ կամ դեղը, կամ դեղագրին մէկ օրինակը ղրկէք. մինչեւ ցարդ այս ալ երեւան չելաւ. առանց բժիշկի եւ առանց դեղի մնացած եմ. բարեկամս շնորհ ըրէք կամ այդ դեղագիրը եւ կամ այդ դեղը (գոնէ 3 օրուան տեղ) ղրկել ինձ, ինչպէս խմուելուն չափն ու ատենը որոշելով, որովհետեւ օր անցած ըլլալուն մոռցած եմ: Եղբայր, գիտեմ, ամօթահար եղայ Տօքթէօրին քով, սակայն, դու զիս գիտես, դրպանս եղած ատեն կը վճարեմ. բայց քանի որ այդ անօրէն (Վարդովը) որմէ 10—20 ոսկի կ'ուզեմ, 16օրեայ հիւանդութեանս միջոցին մանիր մը (հաւատա միւպալաղա չէ) անգամ չվճարելու ըլլայ ձգէ բժիշկին, դեղագործին վճարել, ես ի՞նչպէս կ'ապրիմ... ահա այս պատճառաւ էր որ Տօքթէօրին պարտք ունեցած միջոցիս Պոլիս ինձ այցելած ատեն փոքրիկ բան մ'անգամ չկրցի վճարել, ուստի այս չուզելով եղած պակասութեանցս համար իմմէ ներում խնդրէ, եւ զինք վստահացուր որ ես՝ ես միշտ իմ պարտքս ճանչցող եւ անպատճառ վճարող մարդ եմ:

Աւելի պիտի գրէի սակայն թեւերս ալ յոգնեցան: Մնամ միշտ Ձերդ

Գ. Հ. Ռշտունի»

Նամակը քիչ մը պաշտօնականութեամբ կը սկսի ու կը մտնէ վերջը՝ մտերմական ոլորտի մը մէջ: Այս պատճառով հաւանաբար չէ նկատած իր յոգնակիով սկսիլը եւ եզակիով փակելը: Ստորագրութենէն առաջ կրկին կ'երեւի յոգնակին: Գուցէ իր ընկճուած, յուզուած, տագնապալից վիճակն է պատճառ եղած այս սխալին: Ամէն բանէ առաջ, այս նամակով, ներքին էջ մը կը լուսաւորուի, լի բծաւոր ստուերով մը, ինկած Վարդովեանի վրայ, քիչ մըն ալ անպատճառ Ռշտունիի ընկերներուն:

Երբ ոտքի ելաւ, բան մը փշրուած էր իր մէջ: Ոմանք խորհուրդ կուտան որ տարի մը գոնէ հրաժարի բեմէն եւ դարմանուի հիմնապէս: Կը մերժէ ու կ'ըսէ.— «Ռշտունին պէտք է բեմին վրայ մեռնի»:

1877ի սկիզբը Պրուսա է, յետոյ Իզմիր, վերջապէս Սելանիկ: Ամէն կողմ իրեն վերապահուած էր անօրինակ ընդունելութիւն: Կը քայքայուի խումբը: Ռշտունի, Զափրաստ, Սիրանոյշ, Աստղիկ եւ ուրիշ երկրորդական ուժեր կ'անցնին Գավալա, Ռոտոսթօ: Ռշտունի հիւծախտաւոր էր ալ ու դեկը ձեռք առած էր Զափրաստ: Ռշտունին կը հազայ, կը մսի, կը քամուի: Անկարող կ'ըլլայ շարունակել ճամբան: Խումբը կ'անցնի Ադրիանուպոլիս, իսկ Ռշտունի Սելանիկ, գտնուելու համար բաղդատաբար մեղմ կլիմայի մը ներքեւ: Չէր ուզեր մանաւանդ Պոլիս վերադառնալ: Իր ընկերներէն երկուքը մեռած էին (Նալեան, Փափազեան), լեցուած էր Վարդովեանի դէմ, դառնացած էր հասարակութենէն եւ ուխտեալ քէն մը ըրած էր թատրոնին հանդէպ:

Ռշտունիէն առաջ հայ բեմը ունեցած էր կատակերգակ Չերազին որ կարճ շրջան մը երեւցած է Արեւելեան Թատրոնի բեմին վրայ: Յետոյ տաղանդաւոր կատակերգակ մը Այտընեան, որ նոյնպէս գործած է Արեւելեան Թատրոնին մէջ, անձնաւորելով Ագահի, Արկանի, Ժօրժ Տանտէնի դերերը: 1867ին Մանասի ֆրանսական թատերախումբին հետ մեկնած է Ֆրանսա, վերջը Հոլանտա եւ անկէ ալ, բախտախնդրութեամբ Հնդկաստան, ուրկէ վերջ կորսուած է իր հետքը բոլորովին: (Թրեանց թէեւ Ռշտունիէն առաջ բարձրացած է բեմ, սակայն, իր կատակերգակի լիակատար քայլը աւելի ուշ երեւցած է):

Շարասան խօսելով Ռշտունիի արուեստի մասին՝ կը գրէ.

— «Այտընեանէ վերջ Գ. Ռշտունի անոր մեծահամբաւ անունը մոռցնելու աստիճան տիրապետող հանգամանք մը առած է Թրքահայ բեմին վրայ, իր դերասանական անժխտելի ձիրքերուն միացնելով երգիծական գործեր արտադրելու կարողութիւն մը: ... Իր մէջ բացարձակ ու կորովի ստեղծագործող ույժ մը կար, վերին աստիճան ըմբռնում ու երանգաճոխ արտայայտութիւն ունենալով՝ Թրեանցին նրբամտութիւնն ու Զափրասաին պարզմտութիւնը միացած էին իր մէջ, որով կը վճռուի թէ մեր կատակերգակներուն ամէնէն լրացեալն էր, ամէնէն ճաշակաւոր արուեստագէտը՝ չափազանց ու կոշտ - զաւեշտական ոչինչ ունեցած, եւ սակայն ամէնէն ժողովրդականը մնացած ըլլալով: Ճարտար էր մասնաւորապէս՝ տխմար դերերու մէջ, ինչպէս Մոլիէրի Պարոն Բուրսօնեադին կամ Թիպոյի (Ջաղացպանին աղջիկը) մէջ: Ձայնը բեմական պահանջներու որքան ատակ, արտասանութիւնն ալ այնքան յստակ էր. դիմայարդարման մէջ վարպետ մըն

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Այո՛, աւելցուց դեսպանը, կ'երեւայ թէ երկուքն ալ միասին ձերբակալել չուզեցին. իսկ եթէ միայն աղջիկը ձերբակալէին, գիտէին որ հօրեղբայրը ուղղակի մեզի պիտի դիմէր... այն ատեն ստիպուած պիտի ըլլային պատասխանել մեր դեսպանին բողոքին...

— Բայց օր ցերեկով... սկսաւ Սըր Ճորճ:

— Որքան ատեն որ Պոլիս մնայ՝ Տայանան վտանգի մէջ է, ըսաւ Սուլիւին գլխարկը վերցնելով. մանաւանդ հիմա որ հասկցած են թէ ինծի հետ կ'աշխատի՝ Կակային դէմ. պէտք է անմիջապէս գործի սկսիմ եւ գտնեմ զինքը...

— Եթէ գտնէք այստեղ բերէք, միայն դեսպանատան մէջ ապահով կըրնայ ըլլալ, ուրիշ ո՛չ մէկ տեղ, պոռաց դեսպանը, երբ Սուլիւին սենեակէն դուրս կը շտապէր:

Նախասրահին մէջ ժամացոյցին նայեցաւ. տասը քառորդ անցած էր: Ամէն ինչ պէտք է մոռնար հիմա ու Քեաղըթհանէ պէտք է գտնուէր տասներկուքին, որովհետեւ Տայանային հետ ժամադրութիւն ունէր: Սանդուղներէն վար վազեց, արագ քայլերով անցաւ պարտէզէն ու վանդակորմէն դուրս նետուեցաւ:

Ճիշդ այդ վայրկեանին թաքսի մը կ'անցնէր դեսպանատան առջեւէն: Կանչեց շարժավարը, հասցէն տուաւ անոր, ըսաւ որ աճապարէ ու յետոյ կառքին մէջ ցատկեց:

Երբ դռնակը կը գոցէր, տեսաւ որ ոստիկան Մալիքը դեսպանատան մուտքին առջեւ՝ մայթին վրայ կեցած չորս աչքով իրեն կը հետեւէր: Յանկարծ փողոցին մէջտեղը նետուեցաւ ան, անկիւնը սպասող ոստիկանը օգնութեան կանչեց ու յետոյ երկուքը միասին սկսան թաքսիին ետեւէն վազել՝ պոռալով ու պոռալով:

Աստուծմէ պիտի ըլլայ, շարժավարը, որ կարեւոր պախշիշ մը կ'ակնկալէր իր յաճախորդէն, տեսած չէր զանոնք ու քովընտի փողոցէ մը դէպի Փըթի Շան կը յառաջանար: Նոր ու արընթաց կառք մըն էր, անկիւն մը եւս դարձաւ գրեթէ անմիջապէս. ոստիկանները շատ ետ մնացած էին: Սուլիւին կծկուեցաւ բազմոցին վրայ ու ազատ շունչ մը առաւ:

Կռահեց թէ ինչ պատահած էր: Ոստիկանը դեսպանատան առջեւը ղրկուած էր զինքը ձերբակալելու համար, եթէ այնտեղ ապաստանելու փորձ մը կատարէր: Շէնքէն ներս մտնելէն վերջ այլեւս չէին կրնար ձերբակալել, քանի որ դեսպանատունը բրիտանական հող ըլլալով անբռնաբարելի էր: Դուրս ելած ըլլալու պարագան, որ ոստիկանին մտքէն անգամ չէր անցներ, ինչպէս նաեւ մեկնումի գործողութեան արագութիւնը փրկած էին զինքը: Ի հարկէ մազապուրծ ազատած էր ու ցաւով կը տեսնէր որ իր վերջին ապաստանն ալ միանգամընդմիշտ փակուած էր իր առջեւ: Եթէ դեսպանատուն վերադառնալու փորձ մը եւս կատարէր, անպայման պիտի ձերբակալէին զինքը:

Սուլիւին կառքին պատուհանէն դուրս հանեց գլուխը եւ նոր հասցէ մը տուաւ շարժավարին՝ բացատրելով թէ միտքը փոխած էր եւ Քեաղըթհանէ պիտի չերթար: Ունդափանի կամուրջը հասնելուն կառքը կեցնել տուաւ եւ մարդուն դրամը վճարեց՝ հազար անգամ օրհնելով դեսպանատան քարտուղարը որ բաւականաչափ գումար մը դրած էր իր գրպանը: Շարժավարը կրնար խորհիլ թէ փախուկ Անգլիացիի մը հանդիպած էր. թող անանկ խորհէր: Եթէ ոստիկանը թաքսիին թիւը առնելով հեռախօսած ըլլար ոստիկանութեան, կրնային կառքը կեցնել կէս ճամբան, բայց պիտի չկրնային զինքը գտնել անոր մէջ:

Փողոցին անկիւնը դառնալուն, երկրորդ թաքսի մը վարձեց եւ շարժավարին ըսաւ որ զինքը Գասըմ Փաշա տանի: Երբ հոն հասան, այդ կառքն ալ ճամբու դրաւ ու վարձեց ուրիշ մը՝ այս անգամ ուղղակի Քեաղըթհանէ սուրալու նպատակով: Սուլիւին վստահ էր որ իր ռազմավարութեամբ իր հետքը կորսնցնել տուած էր զինքը հալածող ոստիկաններուն: Ու արդէն սկսած էր խորհիլ Տայանային մասին:

Շատ կը վախնար որ ան ճանչցուած ու Ներքինիին ոստիկաններուն կողմէ հետապնդումի ենթարկուած ըլլար այդ առտուն, երբ զբօսանաւէն դուրս կ'ելլէր իր հօրը հետ: Եթէ այդ տեսակ բան մը պատահած էր, ուրեմն ան արդէն ծուղակը ինկած էր մէկ ժամէ ի վեր: Միւս կողմէ, սակայն, Քեաղըթհանէն Ոսկեղջիւրի ամէնէն հեռաւոր կէտին վրայ գտնուելով, ոստիկանները Ղալաթիոյ կամուրջէն հազիւ մէկուկէս ժամէն կրնային հոն հասնիլ նաւակով: Տայանան զբօսանաւէն մեկնած ըլլալու էր ինննուկէսին ատենները ու անմիջապէս ճամբայ ինկած էր դէպի ժամադրավայրը: Եթէ նաւահանգիստին ոստիկանները զինքը ճանչցած չէին, չափէն աւելի անփորձ եղած պիտի ըլլար, ճանչցուելու համար Ոսկեղջիւրի փոքրիկ նաւակին մէջ:

Կառքը Խասքէօյի Զինարանն ալ անցնելով, կտրեց Ապուսէյամ արուարձանը: Սուլիւին շատ մտահոգ էր, որովհետեւ չէր գիտեր թէ ճիշդ ժամը քանին էր: Կրնար ըլլալ որ Տայանան նաւահանգիստի ոստիկանութեան աչքէն վրիպէր, ժամադրավայրը հասնէր, զինքը այնտեղ չգտնէր ու խորհելով որ պիտի չգար՝ նորէն քաղաք վերադառնար: Ներքինին մարդ պիտի ձգէր անոր ետեւէն եւ հսկողութեան տակ պիտի առնէր Բերա Փալասը, Թօքաթլեանն ու իր հօրեղբօրը բնակարանը՝ ինչպէս նաեւ այն բոլոր վայրերը ուր աղջիկը կըրնար պատահմամբ երթալ: Այն ատեն Տայանան ոստիկանութեան ցանցին մէջ ինկած պիտի ըլլար. յանցաւորը դարձեալ պիտի ըլլար ինքը՝ Սուլիւինը, քանի որ ժամադրութիւնը յարգած չէր:

Թաքսին կանգ առաւ փայտաշէն մզկիթի մը դիմացը: Հասած էին Քեաղըթհանէ կոչուած վայրը ուր երկու գետակներ իրարու խառնուելով Ոսկեղջիւր կը թափին: Կառքէն վար իջնելուն մէկը մօտեցաւ իրեն, հարցնելու համար թէ կը փափաքէ՞ր Տէրվիշներուն պարը տեսնել: Իր հաստատական պատասխանին վրայ անմիջապէս ներս առաջնորդեցին զինքը:

(Շար.)

էր՝, յայտնի է թէ կերպարանիլը (se grimer) դերի յաջողութեան՝ որով հանդիսատեսին վրայ ընել ուզուած տպաւորութեան գոյացման առաջին պայման է։ Իր յատկանշական մէկ մեծ յաջողութիւնն էր ամէնէն քահ-քահալի տեսարաններու ատեն պահել իր պաղարիւնը, եւ երբեք չգրաւել իր դերին առաջ բերած տպաւորութեամբ»։

Ցիշատակենք իր դերերը։ Նախ երեւցած է կատակերգական կարճ խաղերու մէջ (Պոմպարդէնի ճաշարանը, Բուլչինէլլա, Թղթէ վզնոցով սիրահարը, Ժամանակ, վերջին երկուքը իր հեղինակութիւնը)։

Երգած ու արտասանած է հեղինակելով՝ Գէշ ատեն, Բանթալոնիս կոճակը, Կրամբամբուլլին, Քթէն ղժգոհ մարդ մը։

Գրած ու խաղացած է Վեցուկէս պորտի ժառանգ մնացած սնտուկը, Նիքս Նիքս, Քէօսէ Քէհեա։

Ուշտունի, առանց մեծ յաջողութեան, երեւցած է նաեւ լուրջ խաղերու մէջ։ Ժողովուրդը ծիծաղ կը ըսպասէր անկէ, իր այլ արտայայտութիւնները չէին ազդեր։ Իր եղերերգական դերերէն ահա քանի մը հատ, (որոնց մէջ դատաւոր Տոպանտոնի դերը կատարած է այնքան սքանչելի կերպով)։ Տոպանդոն (Լիոնի սուրհանդակը), Ճիոլամօ (Սէր առանց համարման), Ժան տ'Ավէլլա (դաշտնիք հաւատաքննութեան), Պէթրուչչիօ (Մոնթէ Քրիսթօ), Սամուէլ (Կեսար Պորճիա) եւ ազգային խաղերու մէջ Խոսրով (Արտաշէս աշխարհակալ), Գարեգին (Լեւոն Զ.)։

Իր մնայուն պատկերացող դերերը եղած են Մոլիէռեան կատակերգութիւններու գլխաւոր հերոսները։ Անոնց հետ յիշելու է «Նեղսիրտ բարեգործ»ի մէջ ծառայի դերը եւ «Անծանօթ»ի մէջ Թօնիի դերը, ուր իր բարձրագոյն արտայայտութիւնները։

Ուշտունի երկու տարի մնաց Թեսալոնիկէ, հեռու գինքը խելայեղօրէն ծափահարող հասարակութենէն, հեռու իր ցրուած ընկերներէն, հեռու իր սաճարէն։

Երկու տարի, միշտ հիւանդ, ծայրագոյն չքաւորութեան մէջ, գրեթէ անօթի, զուրկ վրայ պլլած եւ շատ անգամ փոքրիկ ցրտառութեամբ մը չարաճճիներով բանտարկուած իր խցիկին մէջ։

Լքուած բոլորէն ու նոյնիսկ ինքզինքէն։ Աշխարհը երեւս դարձուցած էր իրմէ, ինք ալ կեանքին ու շատ մը սիրելի բաներուն երես դարձուցած։ Ամէն օր քայքայումի վիճը թաւալելով։ Ապրելով՝ գրեթէ մոռցկանութեամբ։

1879ի ձմեռնամուտին, Ուշտունի կ'ելնայ չոր տերեւի մը պէս, մահուան թեւերուն մէջ։

Ցոյները տէր կը կանգնին։ Արուեստագէտի մը արժանի յուղարկաւորութեամբ կը թաղեն զինքը, իրենց գերեզմանատան պանդուխտներու յատկացուած թաղամասին մէջ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երկրաչափական վարժարանէն վկայական ստացաւ Պ. Վահագն Իսրայէլեան, տասներկու ֆրանսացի աշակերտներուն մէջ երկրորդ հանդիսանալով։

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Արձակուրդի քանի մը օրերս անցեր էին, երբ առտու մը վերարկուս թեւիս, խուցէս դուրս ելայ։ Պահ մը վերջ արդէն խումբ մը շրջիկներու հետ տեղ կը գրաւէի կառքի մը մէջ։ Մեծ մասը Անգլիացիներ են։ Երջանիկ ժողովուրդ։ Մեծի թէ պզտիկի դէմքին վրայ ժպիտ մը կը խաղայ։ Կ'երգեն ու կը զուարճանան։ Կը փորձեմ քիչ մըն ալ ես ըլլալ անոնց պէս։ Ի զուր։ Ցամքեր է կարծես ուրախութեանս աղբիւրը։ Ու սիրտս կը մխայ։

Կառքը կը վազէ փողոցները ճեղքելով։ Ալ չեն լսուիր ձանձրացուցիչ աղմուկները։ Չկայ Փարիզը։ Չկան ոչ ծուխերը եւ ոչ ալ օդը խեղդող։

Հիմա, այս վիթխարի շէնքերուն տեղ կը բացուի տեսարանը գեղջուկ տուներուն։ Այս տուները մեր գեղի տուներուն պէս կարճահասակ են։ Իւրաքանչիւրը իր պարտէզն ունի։ Կանանչ հագեր են ամէնն ալ։ Ու ծաղիկ, ծաղիկ, ծաղիկ պատուհաններու մէջ, ծաղիկ պատերուն վրայ։ Ծաղիկներ են դռները նաեւ։ Ինչ սիրունիկ է հասակը բաղեղին։ Հապա կարմիր ու ճերմակ վարդերը, որ շատ կը յիշեցնեն պարտէզիս վարդերը։ Ահա կ'անցնին գիւղացիները առոյգ եւ ժրաջան։ Ասոնց երկուքն աղջիկներ են որ քրքջալէն կ'անցնին։ Փարիզի աղջիկներուն պէս ներկուած չեն ասոնք։ Իրենց այտերուն վրայ կ'ըսես, արեւուն փոշին կայ, եւ շրթները նուռի արիւնի գոյն ունին։

Բաց դաշտին մէջն ենք։ Գիւղ չկայ հիմա։ Գեղեցիկ ու երկար ճամբաներ։ Դաշտը կանանչ ծովի մը պատկերն ունի։ Դիտէ որքան որ կրնաս։ Մեղմ հովի մը շարժումէն խեկ, թուրդ կ'ելլէ ծովը, կ'ալեկոծի եւ կը փրփրի։ Հոնա հորիզոնին վրայ ստուեր մը կը խաղայ։ Ո՞վ կրնայ ըլլալ այդ բաց դաշտին մէջ, տաք արեւուն տակ։ Գիւղացին, որ քրտինքը ճակտին արտը կը փորէ։ Քիչ մը անդին խումբ մը կիներ կ'երեւին, ասոնք ալ ամբողջ հասակով գետինը ծռած՝ անպէտ խոտերը կը մաքրեն բանջարանոցին։ Ահ, սա մէկը որ սիրտս թունդ հանեց։ Սայլապանն էր այդ, որ հպարտ, խոտ կը բառնար իր կառքին։ Ճիշդ օրհնեալ պատկերը մեր հայրենի գիւղերուն, ոսկի դաշտերուն։

Աչքերս հորիզոնին, ու ես հայրենի յիշատակներուս թանգարանին մէջ, երկիւղածութեամբ կը դիտեմ պատէն կախուած սրբազան պատկերները։ Ցանկարծ ահաւոր ցնցում մը սթափեցուց զիս։ Պատուհանէն ներս մտնող հով մը կը շոյէ ճակատս։ Հեշտութիւն մը կը զգամ, բայց սիրտս կսկիծ մը ունի...

Կայարանի մը առջեւ ենք։ Ծաղիկներով ծանրաբեռնուած. կին մը մեզի կ'ընկերանայ։ Աչքս ծաղիկներուն փունջին պիշ պիշ կը նայիմ։ Գեղեցիկ են եւ թարմ։ Բայց ով զարմանք, հոտ չունին։ Կարծես թուղթէ ծաղիկներ եղած ըլլային։ Այսպէս չէին սակայն մեր գեղին ծաղիկները։ Անոնք ըլլային մեծ թէ պզտիկ, թարմ թէ թոռմած, անոյշ բոյր մը ունէին...

Կառքը ճեղքեց դաշտը։ Անցաւ նեղ ու երկայն ճամբաներէն։ Անցաւ ծառերու ստուերէն ու, կանդ առաւ ոսկեզօծ բազրիքներով շրջապատուած պալատի մը առջեւ։ Վարիչը, յաղթական մէկու մը պէս ճամբորդներուն դառնալով՝ պոռաց.

— Ֆոնթէնպլօ։

Ամէնս մէկս կառքէն կ'իջնենք վար։ Շատերու համար նորութիւն մը չէր այդ գիւղը։ Բայց ինծի համար բոլորովին անծանօթ, կը սկսիմ ուշադրութեամբ դառնալ հրապարակին վրայ։ Պահ մը վերջ սենեակ մը կը վարձեմ, կը տեղաւորեմ գոյքերս եւ կ'ելլեմ տունէն դուրս։

Այս գիւղը, քիչ մը աւելի քիչ մը պակաս, շատ կը նմանէր մեր գիւղին։ Մեր գիւղը, հողին սիրեմ, թէեւ չունէր քանակն ու որակը Ֆոնթէնպլօյին, բայց ունէր շատ մը բաներ որ չունի այս։

Մեր գիւղը որ հազար հոգի կը համրէր, միեւնոյն արիւնին եւ միեւնոյն ընտանիքին կը պատկանէին։ Բայց այս գիւղը այդպէս չէր։ Այն ունէր տարբեր արիւնէ եւ տարբեր ընտանիքէ մարդիկ...

Չմոռնանք, եթէ ըսեմ թէ Ֆոնթէնպլօ գող կայսրութեամբերելը բաց կապոյտ երկինք ունէր, ուր յաճախ կը տեսնէի Ցարդարդի ճամբան, այնքան որոշ եւ յստակ։ Նօթերեքայրները սիրուն եւ լուսաւոր։ Աստղերը պարզ եւ փայլուն։ Լուսուն աստղը՝ այս ամէնէն աւելի։ Բայց հոս, ի զուր աշխատեցայ տեսնել մէկը կամ միւսը, որ ըլլային գոնէ նման ժամուն պլլելան ժամերուն։

Մեր գեղի արեւը ոսկի ցաներ էր երեսը, այս տեղինը դեղին։

Կը խոստովանիմ որ, մեր գեղի ճամբաները ցեխոտ էին քիչ մը ամէն տեղ, ուր շատ հեղ բնակիչ էշերը կը պառկէին մէջը։ Ֆոնթէնպլօյի ճամբաները մաքուր են եւ խնամուած, որոնց վրայ ինքնաշարժ կառքերը պար կը պարէին։ Ներողութիւն, մեր գիւղերն ալ ունէին իրենց կառքերը, որ կը քաշուէին եզներով ու գոմէշներով։ Այս սայլերուն վրայ էր որ, դեռ երեկ, գիւղացին ձեռքը ականջին, հըպարտ, աչքը կ'երգէր իր սիրած աղջկան։

Ֆոնթէնպլօ, սիրահարներու բոյն անտառ մը ունի, պիտի ըսէք թերեւս։ Ահ, մի քրքրէք վէրքերս։ Թոյլ տուէք որ ըսեմ, մեր գիւղը որ կըոր շրջանակի մը պատկերն ունէր, շրջակայ պարտէզները այդ անտառէն աւելի հէքեաթներ ունէին։ Հէքեաթը գիւղացի աղջիկն եւ աղջկան։ Մեր ծառերը սաղարթախիտ եւ պտղատու էին։ Եթէ եղեր էք ամառ ատեն գիւղի պարտէզներուն մէջ, պիտի յիշէք ոսկի ցանքերը, խնձորները, կեռասները, ծիրանները, դեղձերը եւ այն օրհնեալ բոյները որոնց կարօտն ունինք այսօր։ Պատկերացէք շուքը ուռիներուն, երբ մանուշակոտ աղբիւր մը կը գլգլայ ձեր մօտէն։ Աղբիւր մը պաղ եւ մաքուր։ Ու ես ամբողջ շաբաթ մը Ֆոնթէնպլօյի դաշտերուն մէջ փնտռեցի շուքը մեր ուռիներուն, պտուղը մեր ծառերուն, աղբիւրները մեր դաշտերուն, հոտը մեր ծաղիկներուն, արեւն ու լուսինը մեր երկինքին, բայց, չգտայ։ Բացառութիւն մըն էր Նափոլէոնի աղբիւրը որ կը հոսէր իր պարտէզին մէջ։

Մեր գիւղը ուրիշ առաւելութիւն մը եւս ունէր որ Ֆոնթէնպլօ չունէր։ Այդ իր պատմական բերդն էր։ Իսկ առաւելութիւն մը որ Ֆոնթէնպլօ ունի, այդ ալ իր նշանաւոր պալատն էր, որ դարձեր էր թանգարան մը միայն։ Բայց ներողութիւն, մենք ալ ունինք մեր թանգարանները, սակայն, չենք գիտեր թէ ո՞ւր եւ ե՞րբ պիտի բացուին անոնց դռները։

ՊԱՐՄԱՆԻ

ՊՐՈՖ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

(Le rôle des Arméniens dans la civilisation mondiale)

Պրոֆ. Վահան Տոտոմեանցի այս գիրքը՝ որ Հայոց քաղաքակրթութեան պատմութեան եւ մարդկութեան մէջ իր կատարած դերին պատկերացում մէկ յիշատակարան է, արժանի է մեր ուշադրութեան։ Բիւզանդական Հայերէն մինչեւ Ռուսաստանի Հայերը կարդով շարուած են հոն, յիշելով նաեւ Հայոց դէմքի Հնդկաստան, Պարսկաստան, Թուրքիա, Եգիպտոս, Պալքաններ, Լեհաստան, եւն., իրենց դաղթի պատմութիւնը, 17 կարեւոր նկարներով։ Հըրատարակչական մեծ Հեղինակը կանգ առած է հոն Հայկական ճարտարապետութեան, Ցովհաննէս Այվազովսկի, Այվազովսկիի, Նուպար փաշայի, Մելքոն Խանի, Զօրավար Կոմս Լորիս-Մելիքովի, Գրիգոր Զոհրապի... Ա. Ահարոնեանի ու Պրոֆ. Եղիազարեանի վրայ։

Ամէն Հայ պէտք է ունենայ զայն իր գրասեղանին վրայ իբրեւ ընկեր եւ խորհրդատու, եւ իբրեւ չտեսմամբ հայկական տեղեկութեանց։

Առայժ՝ միանգամայն քաջալերած կ'ըլլանք բազմարդիւն գիտնականը։

Մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները։

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ամէն ժողովուրդի մէջ, ընդհանուր դժգոհութիւն մը կայ Գրականութեան Պատմութեան դասագիրքերուն դէմ, որոնք յաճախ կը յաւերժացնեն կեղծ համբաւները։

Combats պարբերաթերթին մէջ, երիտասարդ գրող մը, Բլէզիէր Հէնէն, այդ դժգոհութիւնն է որ կը մատնէ՝ վերադնահատութեան անողոք փորձ մը կատարելով։

Անկէ առաջ, Գրականութեան Պատմութեան գիրքերուն դէմ կատաղի պայքար մը կատարեց նաեւ Ֆէրնան Վանտէրէմ, մերդադրելով անոնց հեղինակներուն աւանդապաշտ եւ վիճելի կեցուածքը, ազնիւ՝ չունիշ պակասը եւ տեսակէտներու տափակութիւնը, որ կը նշմարուի նման գիրքերու մէջ։

Սակայն երիտասարդները, որոնք, ուղելով հետեւիլ քաղաքական կեանքի մէջ կատարուած հանրապետօրհայ վերադնահատութեան, փորձ կը կատարեն իրենց դաւաճանքին չունիր փոխելու գրական պանթէոնէն ներս, կ'իյնան ուրիշ մեղքի մը մէջ։

Արդիական եւ նորաձեւակ երեւոյթ է մերժումը մը՝ եղան երիտասարդները, որոնք նորոգէ դարձուցին դիւրին քննադատութեան ձեւ մը,— ուրանալ համբաւի հասած արուեստագէտները պանթէոնը։ Ֆլօպէ՞րը,— սխալ մըն է։ Մոփասա՞նը,— արժէք չէ։ Ռուսօ՞ն,— ցնդած մը։ Վոլթէ՞րը,— չատախօս մը։

Ուրացէ՛ք եւ հարթէ՛ք որպէսզի բան մը կարծեն քեզ,— այս ծիծաղելի «քաղաքականութիւնը» մէկն էր այն հիւանդութիւններէն, որոնք երեւան եկան յետպատերազմեան շրջանին (1918 — 1928)։ Այնուհետեւ դասական լըջութիւն մը հագաւ գրականութիւնը։

Եւ սակայն ժամանակ առ ժամանակ, պայթիւնի մը ձեւով, կը յայտնուի ուրացումի ոգին։

Այդ ուրացումն է որ կը կատարէ հիմա Բլէզիէր Հէնէն։

Իր կարգին Եաժոն Ժալու, քննութեան առնելով Combatsի կատարած «վերադնահատութիւնը», դիտել կուտայ թէ գրականութեան պատմութիւնը ծիծաղելի բան մը պիտի դառնար, եթէ, ամէն քսանհինգ տարին անգամ մը, երիտասարդութիւնը գար արժէքները վեր ի վայր շրջել։ Եաժոն Ժալու բսել կ'ուզէ թէ վաւերական եւ տեւական արժէքներ կան, որոնց դիրքը խախտելու համար բաւական չէ երիտասարդութիւն ցուցնել։ Բլէզիէր Հէնէնս երիտասարդ է եւ շատ երիտասարդ, ճիշդ է որ անուն մը չինած է արդէն իբրեւ վիպագիր։ Բայց վիպագրութեան մէջ շինած համբաւը բաւական չէ քննադատութեան բարձրաւանդակին վրայ նստելու։

Դժբախտութիւն է որ քննադատութեան մասին ամէնէն քիչ գաղափար ունին... գրագէտները։ Այս է պատճառը, որ քննադատ անունով հրապարակ ելած են հարիւրաւոր գրողներ, մինչ բուն քննադատը հարիւրին մէկ համեմատութեամբ կրնաք գտնել անոնց մէջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ լրջութիւնը կը պակսի Հէնէնի ուսումնասիրութեան, երբ, քանի մը ճիշդ դիտողութիւններու կարգին, յիմար բաներ ալ կ'ըսէ.— Ֆրանսական գրականութեան պատմութեան մէջ, կ'ըսէ, Հէնէն, գոհուած է բանաստեղծութիւնը։ Տաղանդ չունին Տիկին տը Սէվինեէ եւ Լա Ռոշֆուքօ (չատ լաւ), Վոլթէր պաղ է եւ կարճամիտ, (ի՞նչ կ'ըսէ), Ռուսօ՝ բանդագուշական (ա՛յ), Մոնթէսքիէօ՝ ձանձրացուցիչ, Վինեի միջակ, Լամարթին՝ անսարժէք։

Ցետոյ նոյն երիտասարդ գրողը զարմանք կը յայտնէ որ համբաւի հասած են պատմաբանները, անոնց հետ՝ Ֆէնըլօն, Պուալօ, Լըսաժ, Տիկին տը Սթալ, Թէոֆիլ Կոթիէ, եւ Ֆլօպէր (ո՛վ սրբապղծութիւն), ու Զոլա, ու Մոփասան։ Վերջապէս ցաւ կը յայտնէ որ փառքի չէ հասած ժէրար տը Ներվալը, որ այնքան խոբունկ տաղանդ մը ունի, կը զարմանայ որ շատեր քնարերգակ Միւսէն աւելի բարձր կը համարին ողբերգակ Միւսէէն։ Կ'ընդվզի որ Պալզաք տեղ չի գրաւեր փառքի պատուանդանին վրայ։

Այս գրական ջարդին կողքին, յիշենք Միշէլ - Մօրիս Կիյեոմի Ֆրանսական Գրականութեան պատմութեան գիրքը, ուր Հիւկօ կը ծաղրէ, Պօտլէր կարեկցութեան կարօտ կը համարուի, Միւսէն «սխալ արարած, ստորին բնազդներու անձնատուր»։

Բարեբախտութիւն է, կ'ըսէ, Ժալու, որ երկու քննադատներն ալ չեն ուրանար Մալարմէի արժէքը։

Բայց ի՞նչ պիտի ըսէին, այս գնահատութեան առթիւ, մեր հայ «քննադատները»,— Մալարմէ, երբեք «անհասկնալի» եւ «անըմբռնելի» գրող, պիտի վայելէ՞ր արդեօք բարձր գնահատութիւնը մերիններուն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, յստակ եւ մելանով։

ՀԱՆԴԻՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՄԷՆ ՖՕԼՔԼՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Ռումէն լեզուի եւ գրականութեան փրոֆէսէօր եւ գրական քննադատ Փաուլ Փափատոփօլ «Փրէօթուլըր Լիթէրարէ» հանդէսին մէջ կը գրէ հայ մշակոյթի մասին.—

«Հայ մշակոյթը եւ անոր կապը ուրիշ ժողովուրդներու հետ լուսաբանուած են «Անի» պարբերականին մէջ։ Անոր վերջին համարին մէջ մեծ ուշադրութիւն դարձուած է հայ ֆոլքլորին, ընդհանուր թէ տեղական, եւ այդ առթիւ, հրատարակուած են աւանդներ իշխան մասին, երգումներ, փոխաբերութիւններ, մաղթանքներ, անէծքներ, նախապաշարումներ, հաւատալիքներ, ինչպէս եւ «Երգումը հին Հայոց մօտ», «Հարսնիքը Արտաշատ Հայոց մէջ» եւայլն։ Շատ նշանակալից են ինչ ինչ հանդիպութիւններ, որոնք իրենց հասարակաց աղբիւր ունին արեւելեան բոլոր ժողովուրդներու հոգեկան խորքը։ Ահա քանի մը հատ՝ որոնք հեռու չեն ռումանական ֆոլքլորէն.—

Լուսին ջրին վարդ չեն բռներ։
Էշն ինչ գիտէ ինչ է նուշը՝ կ'երթայ կ'ուտէ փուշը։
Սատկած Լուսին պայտը ճանող շատ կ'ըլլայ։
Էշին աղէկը բեռան տակ յայտնի կ'ըլլայ։
Լէշ կը յոգնի, ձին է ուտողը։
Էշին ականջները երկար են՝ խելքն է կարճը։
Ձիէն իջաւ էշն հեծաւ։
Ձարկ թամբը որ էշն իմանայ։
Վախը՝ էշը ձիէն վազուկ կ'ընէ։
Մի սատակիր, իմ էշս, գարունն է բացւում, առուոյտն է ծլում։

Ցետոյ փոխաբերութիւններէն՝

Մէկ չամիչը օխտը տեղէ կը խածնէ (— կծծի է)։

Երդումներէն՝

Աստուած վկայ։

Եւ ահա քանի մը յատկանշական նախապաշարումներ, որոնց կը հանդիպինք ռումէն ժողովուրդի հոգեբանութեան մէջ ալ.—

Եթէ բուն մէկը կտուրէն վայէ՝ այդ տունէն մէկը պիտի մեռնի։
Եթէ շունը ոռնայ կամ հաւն աքաղաղի պէս կանչէ՝ մեծ վտանգ մը պիտի պատահի։
Շան խոտ ուտելը աճանութեան նշան է։
Եթէ մէկուն աջ աչքը խաղայ՝ յաջողութիւն պիտի պատահի, իսկ եթէ ձախը՝ ձախողութիւն։

Նման մէջբերումներ մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնեն բնականաբար։

ՀՊԱՐՏ ԵՄ

Հըպարտ եմ որ Հա՛յ եմ ծընած·
Մեծ է ցեղըս արմենական ·
Ունիմ անցեալ մը փառապանծ
Գործեր վըսեմ, անմահական :

Ցեղըս ջա՛հ մ՚է եղած անշէջ,
Լո՛յս է տըւած Արեւելքին ,
Դըպրախտավայր իմ երկրիս մէջ
Կըրնաք գըտնել փառքերըս հին :

Հողին տակը ու հողէն վեր ,
Կոթողնե՛ր ես ունիմ անպարտ ,
Որոնք վըկան են գերիվեր
Իմ հանճարին՝ սէգ ու հըպարտ :

Ունեցեր եմ աշխարհակալ
Թագաւորնե՛ր, քա՛ջ, յաղթանէ՛ր ,
Որոնք մեր ժանտ եւ ոխակալ
Ոսոխներն են ծունկի բերեր :

Ունեցեր եմ գիտուն մարդիկ ,
Արուեստագէտ , մե՛ծ հանճարներ ,
Որոնց գըլխին մարդկութիւնն իսկ
Ձեռներ է պերճ դափնիներ :

Հըպա՛րտ եմ որ Հա՛յ եմ ծընած,
Մե՛ծ է ցեղըս Արմենական ,
Կը քալեմ արդ ճակատաբաց,
Լուսաերա՛շ իմ ապագան :

Օ. ՉԱՐՄՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ը ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ

ՁՆԿՈՒՆՑ ՑՈՒԼԵՐԸ

Ոչ ոք տեսաւ այդ օրը, որովհետեւ իրիկուն մը Աղաբարը մինակ դարձաւ տուն չարկընկեր մը վրան։ Ցուլերէն ոչ մէկ յիշատակ թողուցեր էին։ Երեսի գոյնը կապոյտ էր հիմա։ Բարի աչքերը արիւնոտած։ Կուրծքին պարան մը հիւսելու չափ մազերը ճերմկած էին։

Ձեռքի ճոկանը ճաթած էր ու արիւնոտած բոպիկ ոտքերը կը վկայէին թէ ան շատ հեռու տեղէ կուգար։ Սարսուռ մը անցաւ գիւղին վրայէն։ Ոչ ոք կը համարձակէր հարցում մը ընել։ Մեծ ու պզտիկ հարցական յօնքերով ականջները դարձուցած էին եկող հովերուն, բայց անոնց գողգոտալը չլսուեցաւ այլեւս։

Տարե՛ր էին...։

Այս մէկ խօսքին վրայ դարաւոր մեր գիւղը կրնար եկեղեցին լեցնելու չափ Ցայտմաւուրք գրել. ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ ես կակաղելով ըսեմ նշանակութիւնը։

Տարեր էին։

Աղաբօր ձեռակերտը, գայլաբարոյ արիւնարբու մարդակերպներու ձեռքերով քանդուելէ վերջ, ինք աւերակ մըն էր դարձած։ Նոր չալիկ չէր ուզեր հագնիլ։ Իրենց տանիքն էր ելեր ու ծխնիին կրթնած՝ կօշիկները կը կարկտէր։ Ադուաները անընդհատութեամբ կը մօտենային երբեմն, անոր մազերը չփոթելով արագիլի բոյնի հետ։ Ուրուրները չատցեր էին այդ օրերը։ Օր մըն ալ լսեցինք թէ՝ իր ցուլերուն հետքով դէպի Սեւ ծով երկարող ճամբան կուլ տուած է զայն։

Այս զոյգ կորուստը ինծի համար կը նմանէր ովկիանոսի այն փոքրիկ պտուտակաւոր ալիքներուն որոնք լեռնակուտակ փոթորիկը կը ծնին։ Երկինքի այն սեւ ամպի ծուէններուն որոնք ջրհեղեղը կը սաղծեն։

Ցուլերու ու իր տիրոջ բացակայութեան մեր գիւղի տղաքը փոխուեցան։ Ա՛լ աղջիկներու երեսները չէինք նայեր, որովհետեւ մեր աչքերը կը նըմանցնէին ցուլերու պտուղներուն։ Քիչ կը հնազանդէինք մեր մեծերուն։ Լեռ ու անտառ կը փախչէինք։ Բոյներ կը քանդէինք ու անոնց մէջի հաւկիթները հաճոյքով մեր կրունկներուն տակ կը ճզմէինք, որովհետեւ անըզգամները չէին ուզեր գիտնալ Աղաբօր ցուլերուն սուգը։

Մեր խաղերուն մէջ շատ անգութ էինք։ Մեր սրտերուն մէջ ծանր քար մը կար, անով հասնողին կը զարնէինք։

Անոնց անհետանալէն վերջ, ես այնպիսի պարապութիւն մը զգացի մէջս, որ թռելու համար մեծ փափաք մը ծնաւ, որ ամէն գիշեր երազիս մէջ կ'իրականանար։

Խոշոր փորս շատոնց հալած էր ու հասակս երկարած, հայրս յաճախ կ'ըսէր.

— Տղուն երեսը գոյն եկաւ, աչքերը լոյս, շան մալը տարիներով հոգին հաներ էր, չէինք գիտեր։

Մեղրն ու դդումին կտամէջը օգուտ չըրաւ, բայց տես նաւն կեղեւն ու ծառին արմատը խաշել խմցնելով ինչու՞ր ինկաւ թերմաչ թէնեային կըծիկը։ Ան չէր գիտեր թէ՝ ի՛նչ տառապանքներ կ'անցընէի դպրոցի ճամբան։

Հիմա որ ցուլերը չկան, տառապանքը կայ ու կայ. մինակ ես չեմ։ Կովերը յօրանջելով կխախուփ աչքերով կ'անցնին ցուլերու թաղէն։

Ուրիշներ աղեղ աղեղ կ'ըլլան նորէն նոյն տեղէն անցնելու ատեն։

Գիւղը երբեք չի մոռնար դէշն ու բարին։ Մարդերուն վրայ նախիրն ու արջառը հանդիստ չեն արածիր, հեռաւոր մարտահրաւէրներ բառաչէ մը մտրակուած յաճախ գլուխները խըմբով վեր կ'առնեն։ Երբեմն ալ տալապ կովի մերձնոպայէ բռնուած, անոնց դրան քարերը կը լզէին, մոզիներու, ընճուղներու, նոյնիսկ ցուլերու առջեւէն փախ տալով։ Այնչափ քաղցր էր անոնց թողած յիշատակը։ Ափսո՛ս որ որեւէ երինջ չվայելեց զանոնք, որովհետեւ գիւղը չէր հաւատացած որ «աղնուացեղ» անասուններ ունենալու համար Աղաբարներ պէտք են եւ այն հաւատքը՝ թէ՝ ինչ որ ունին իրենցն էր, կը պակսէր։ Այդ հաւատքը թերեւս Համաղին մէջ կար եւ այդ գաղափարով էր անշուշտ որ կալերուն մէջ յոխատակներ կը յոդնեցնէր իրենց ջորին յղացնելու համար։

Խեղճ մարդ, ջորին Աստուա՞ծ է ըստեղծեր որ կատարեալ ըլլայ. ինչպէս ափդ անմազ է, ջորին ալ անծին է։

Չեմ գիտեր թէ այդ տարուան երկու երեք ամսուան արձակուրդը ինչպէս անցաւ։ Միտքս ցուլերով ու իր տիրոջ սարսափելի կորուստով սպառած, ժամանակը առանձին քալեր գացեր էր, այն աստիճան որ քոչւորները ու իրենց պատուհասը նոյնիսկ աննշմար էին անցեր ինծի համար։

Միայն գիտեմ որ ինչպէս ասեղ մը կը փնտռեն յարդանոցին մէջ, օրեր ու ամիսներ որոնեցին ցուլերուն ու իր տիրոջ, մինչեւ Սեւ ծով։

Մինչեւ այսօր, այդ ճամբաներէն անցնող կարաւաններուն մէջ եթէ Հազարցի կար՝ երկու ձեռքերը փլած հաւատամքի պէս կը բռնէ բերնին չուրջ, ու անդաստանի չորս ծագերուն կը պոռայ.

— Ա՛ղ ա՛ բա՛ր...

Ու իբրեւ պատասխան միշտ ալ կը լսուի անդաստանի չորս ծագերէն

— Ը՛մ, հը՛մ, ըմպա՛ հո՛ւ ո՛ւ ուա՛, մարտադռու, բարձրաղաղակ հրաւիրակը մեր հոգիներուն մէջ պահուած Ցուլերուն։

Խ. ԱՐԱԾԱՆԻ

(Վերջ)

խաղաղ համակցութեան եւ խրատարարութեան դաշնագրին փոխարէն այսօր ստորագրուած բարեկամական դաշնագիրը նկատի ունենալով,, այս միացեալ յայտարարութեամբ հետեւեալ խնդիրներու մասին համաձայնութեան յան-գած են.—

1.— Գործադրել 1937 մայիս 29ին ընդունուած Ալեքսանտրէթի Սանճաքի խրատակարգը եւ սահմանադրութիւնը: Սանճաքին մէջ Թուրք տարրին գերա-կշռութիւնը ընդունելով հանդերձ, Թուրք կառավարութեան կողմէ, Սանճաքի հարցը Թուրքիոյ համար հողային խնդիր մը չնկատել, ինչպէս կը հաստատէ Էնկիւրիի 1921 հոկտեմբեր 20 Թուակիր համաձայնագիրը:

2.— Հովանաւորութեան վարչաձեւին տակ պահել 30 մայիս 1936 Թուա-կիր Անգարայի պայմանագրութեամբ Թուրքիոյ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի միջեւ հաստատուած բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները: Եւ այս պայմանագրութեան եւ զայն ամբողջացնող համաձայնագրերուն պայ-մանաժամը լրանալուն հետեւանքով այս յարաբերութեանց ո եւ է գաղարու-մին արգելք ըլլալու համար, յիշեալ փաստաթուղթերու տեւողութիւնը տարի մը եւս յետաձգել:

Միայն թէ այս համաձայնագրերուն արտատեղիներու խրաւունքներուն վերաբերեալ տրամադրութիւնները այսօրուընէ սկսեալ ջնջուած են:

3.— Նոյն պայմանաժամով տեւողութիւնը երկարաձգել այն իրերահասկա-ցողութեան եւ խրատարարութեան դրութիւններուն, որոնք Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ 30 փետրուար 930 Թուակիր բարեկամութեան, իրերահասկա-ցողութեան եւ խրատարարութեան դաշնագրի կցուած փրօթօքոլով հաստատ-ուած են Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի հանրապետութեան իշխանութեան տակ գըտ-նուած երկիրներու միջեւ:

4.— Թրքահպատակներու Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, Սուրիոյ եւ Լիբա-նանի հպատակներուն ալ Թուրքիոյ մէջ բնակութեան իրաւունքը եւ պայման-ները եւ մանաւանդ դատական իրաւասութեան մասին ամէնէն աւելի նպաս-տաւորուած ազգի վերաբերմունքի առարկայ ընել:

5.— Երկու կառավարութիւնները որոշած են, երբ Սուրիա ինքնավար դառնայ, Թուրքիոյ, Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ եռեակ բարեկամական դաշնագրի մը վերածել եւ ամբողջացնել երկարաձգուած այն բարի դրացնու-թեան պայմանագիրը, որու մասին բացատրութիւն տրուած է այս յայտա-րարութեան երկրորդ հատուածին մէջ:

6.— 1936 մայիս 30 Թուակիր բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան պայմանագիրը, կնքուած ըլլալով Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ որ միջազ-գային յանձնառութեամբ Սուրիոյ եւ Լիբանանի վրայ ճանչցուած իրաւասու-թիւններ ունի, որոշուած է որ անոր տրամադրութիւնները պիտի չհաղորդուեն Լիբանանը:

Միւս կողմէ որոշուած է որ՝ երբ կարելի ըլլայ, բանակցութիւններ կա-տարուին՝ ապահովելու համար Թուրքիոյ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի միջեւ հաս-տատուած առեւտրական յարաբերութեանց զարգացումը:

7.— Վերջապէս, Թուրքեւֆրանսական կառավարութիւնները, Թուրքերուն Ֆրանսայի մէջ եւ Ֆրանսացիներուն ալ Թուրքիոյ մէջ կացութիւնը ճշդելու համար, համաձայնած են որ մօտերս բանակցութեան սկսին, բնակութեան պայ-մանագրութիւն մը կնքելու համար:

*** Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ դաշնագրին բա-նակցութեանց առթիւ. խորհրդաժողովը որոշեց երեք յանձնախումբեր կազ-մել, մէկը՝ սահմանագլուխներու եւ առողջապահութեան մասին, երկրորդը՝ փոխադրութեանց, երրորդը՝ տնտեսական հարցերու համար:

*** «Ֆրանսա - Թուրքիա» խորհրդարանական խմբակին նախագահը, Պ. Պոսսիւթրօ, նամակ մը ուղղելով Փարիզի Թրքական դեսպանին, իր ջերմ ու-րախութիւնը կը յայտնէ Ալեքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան համար: Եւ կ'աւելցնէ.— «Մեր խմբակցութիւնը կը յուսայ թէ շատ աւելի սերտ յա-րաբերութիւններ պիտի հաստատուին մեր երկու մեծ հանրապետութեանց մի-ջեւ եւ կը խնդրէ Աթաթիւրքի հաղորդել իրենց խորունկ բարեկամութեան ըղ-ձացումները Օսմանեան(?) հանրապետութեան հանդէպ»:

*** Նախարարական խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ Պ. Ժօռժ Պոնէ մանրամասն զեկուցում մը հաղորդեց արտաքին քաղաքականութեան մասին: Այս առթիւ մասնաւորապէս ծանրացաւ Ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան վրայ, շեշտելով թէ ան մեծ կարեւորութիւն ունի ոչ միայն Ալեքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան տեսակէտով, այլեւ իր տարողութեամբ:

*** Գերմանական թերթերը կը շարունակեն արծարծել Մօտաւոր Արե-ւելքի խնդիրը, «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» առաջին էջին մէջ հրատարակեց յօդուած մը երեք սիւնակի վրայ, ուր կը բացատրէ թէ Ֆրանսա չի կրնար գաղթավայրի մը վերածել Սուրիան, բաւականաչափ ժողովուրդ չունենալով»:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր, Քապուլի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.964.546 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0.029.146, 1.319.672, 0.430.495, 0.447.226:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 0.270.603, 0.542.533, 0.008.907, 0.491.921, 0.669.378, 0.828.814:

08.662 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
62.777, 14.823 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք:
84.756, 51.852 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
6891, 5230, 8713 եւ 8245 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք:
833 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
443 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
61 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
60 եւ 05 վերջացող թիւերը շահեցան 220ական ֆրանք:
3 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, 210 պաշտօնեաներ ձերբակալուած են Ուկրայնայի հողագործական պաշտօնատան մէջ, յունիսի ընթացքին: Կ'ըսուի թէ միայն յունիսի երկրորդ կիսուն 3800 անդամներ վտարուած են Ուկրայնայի բոլշեւիկեան շարքերէն:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԻ յաւելման խնդիրը քննելով, Սէնի նահան-գային ժողովը հետեւեալ սակերը որոշեց, յուլիս 1էն սկսեալ.— Ա. Մէկ ըն-տանիքի համար օրական 37 ֆր. 50, որուն 21.25ը ընտանիքին պետին, 16.25ը կնոջը.— Բ. իւրաքանչիւր երկու առաջին զաւակներու համար 17.50.— Գ. Եր-րորդ զաւակէն սկսեալ 15 ֆրանք (ինչպէս եւ անոնց համար որ բեռ են ընտա-նիքին վրայ).— Դ. Անհատ գործազուրկին համար՝ օրական 21.25: Ժողովը 500.000 ֆրանքի վարկ մը սահմանեց, իբրեւ նահանգին բաժինը:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար այսօր, կիրակի:

Խնամատարութիւն կ'ոգուի

Ֆր. Կապոյտ Խաչի օգնութեան կայանին համար լաւ խո-հարարուհի մը կ'ուզուի, գոհացուցիչ վճարումով:

Դիմել գրաւոր Տրջ. Վարչութեան հասցէին՝ Տիկ. Միսաքեան, 6 Rue d'Alsace· Asnières, (Seine):

Alimentation TIQ-TON

Գ. ՃԻՏՒՃԵԱՆ

20, Rue Tiquetonne, Paris, Մէթրօ **Halles**էն կամ **Etienne-Marcel**էն 2 վայրկեան

Téléphone: Central 76 95

Բացուած է արեւելեան եւ եւրոպական ուտելիքներու ճոխ մթերանոց, անմրցելի գիներով: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ:

Առաջնակարգ ճերմակ պանիր, 14 ֆրանք քիլօն: Դաշգաւալ 17 ֆր.: Պուլկուր, 4.50 ֆր.: Ձիթապտուղ, 6 ֆր.: Բրինձ, 2.50ֆր.: Ապուխտ, 22 ֆր.: Սուճուք, 18 ֆր.:

Միւս ապրանքները նոյն համեմատութեամբ: Փորձեցէք եւ պիտի ըլլաք մնայուն յաճախորդ:

Խանութը բաց է առաւօտեան ժամը 5էն, բացի Երկուշաբթիէն: **Livraison à domicile**

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Պրոպականտի Յանձնախումբի ժողովը որ տեղի պիտի ունենար 11 Յուլիս, Երկուշաբթի:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդուկեան» խումբի ժողովը 10 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 3ին, անձրեւին պատճառաւ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Յուլիս 10ին (այսօր):

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

17 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն գիշերուան 11.30

ՌՈԲԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*

Գեղարուեստական հաճելի անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ անձրեւի պարագային գոց սրահ: Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչու-հիներու կողմէ. Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը, եւ կամ Բորթ տ'Օրլէանէն օթօպիւս թիւ 128:

Մեծ դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41րդ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սարսէլի «Հրայր» եւ Առնուվիլի «Ռազմիկ» խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի: 10 Յուլիս կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Օ-ՏԻՒ-ՌՈՒԱՆի եւ Օ-ՓՈՆ-ԻՌՈՆՏԷԼի ծառաստանին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Մ. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ**

Երգ, արտասանութիւն եւ դաշտային խաղեր:

Պիտի նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ փոքրիկն Ռեժինա պիտի պարէ ազգային եւ կովկասեան պարեր: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ, խմիչք: Մուտքը ազատ է:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼ. ՕՏՏՈՅԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Սէնթ Անորէի օդասուն պարտէզին մէջ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական խնամուած բաժին՝ խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, անակնկալներ եւ հայկական պարեր Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ: Հ. Յ. Դ. «Աղամեան» Թատերախումբը կը ներկայացնէ «ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՑՆԵՐԸ»: Մուտքը ազատ է:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հանդիսավայր երթալու համար Բուռ. Պէյրէսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 12 Յուլիս, Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ «Իրապաշտ շարժումը ժամանակակից գրականութեան մէջ (Սրմաքէշխանլեան)»:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, GRAND ARBRE, Maison FIQUET

Գեղարուեստական բաժին, զանազան խաղեր եւ անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Թանկօ եւ ճազ, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— մեթրօն փոխել Denfer Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը:

Մուտք 5 ֆրանք

Ուտելիքը կարելի է միասին բերել

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Զաւակները ժամադրութեամբ:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը

1, Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարու-թեամբ ԴՄԲԷԹԵԱՆԻ: LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE (օփէրէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկեր-ներ, մարզական խաղեր:

Ճազ եւ պար մինչեւ ժամը 10. Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել): Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Operaէն կամ Jaurèsէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք direction Gargan, իջնել Raincy Pavillons:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա**

31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Անավերջի դպրոցական հանդէս Ալֆորվիլի մէջ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, տեղւոյս եկեղեցիին մէջ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՄԱՍԻԱ-ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

14 Յուլիս, Հինգշաբթի ամբողջ օրը ՍԷՆ-ԼՈՒ ԿՐԱՆ-ՓԷՆ, Նոթ-նեզբայրեանի հովասուն ագարակը:

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ՇԱՅՏ ԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ» ղեկավարութեամբ Յ. ԻՆՃԷԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Պ. Պ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի եւ ՊԱՍՄԱ-ՃԵԱՆի: Կը նուագէ հայրենակից ջութակահար Պ. ՆԱԶԻԿԵԱՆ: Պարե-րու ընթացքին կը նուագէ Պ. ՍԻՄՈՆ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ իր խումբով: Զարգեւաւոր խաղեր եւ զուարճալի անակնկալներ: Առատ կերուխում: Միութեանս վիճակահանութիւնը կը քաշուի տեղւոյն վրայ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Բուլվար Կարիպալտիէն առնել 15, 16, 18 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէն-Լու Կրան Փէն:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անպատ. կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren. Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille· Tél. Dragon 70—89·

“ՇԻՐԱԿ„

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով. Հայ աւանդական սեզանին զարդ:

ՅԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, վարչութեան ժրաջան քար-տուղարուհի Տիկ. Գալանճեանի եւ պարագաներուն, իր եղբօրորդւոյն 7ամեայ ՌՈՒԲԷՆ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆի զա-նազան մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՆԴԵՐՁԵՂԷՆԻ

բանուոր - բանուորուհիներու ուշադրութեան: Երկուշաբթի օրուան համար (11 Յուլիս) կազմակերպած է Ընդհ. ժողով մը, Սա Ֆէրէր, Վիէյլ Պուրս տը Թրավայլ, ժամը 18.30ին: Սէնտիքան կը հրաւիրէ բոլոր հանդերձեղէնի բանուորները ներկայ ըլլալ այս կարեւոր հաւաքոյթին:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ձ. Ռ. Մ. ՓԱՐԻԶԻ Մ. ճիւղի Ընդհ. ժողովը 11 Յուլիս, Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Քառէի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ. Թ. Ա.— Կարդալ Ա. Հ.ի ուղղուած նամակը եւ կարգադրել:

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 7 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3776 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑՔ ԱՌԱՆՑՔԻ ԴԷՄ

Հասարակ մահկանացուներու համար անթափանցելի կը մնայ այն գաղտնիքը, որ մէկ օրէն միւսը փոխել տուաւ հողատար իշխանութեան դիրքը՝ Ալեքսանտրէթի հարցին մէջ :

Այս առթիւ բերնէ բերան եւ թերթէ թերթ շրջան կ'ընեն զարմանազան պատմութիւններ ու մեկնութիւններ : Եւ զարմացողները միայն օտարազգիներ չեն, այլեւ Ֆրանսացիներ, որոնք պատասխանատու պաշտօններ վարած են տարիներով :

Օրինակ, Զօր. Պրէժոն, Կիլիկիոյ երբեմնի մարզպանը, գանոզէն կը տրանջար «Լա Ֆրանս Միլիթէռ»ի մէջ, յունիս 15ին, երբ տակաւին չէր ստորագրուած ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը .

— « 1919էն իվեր, Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւնները ցաւալի ձեռնարկութիւններ արձանագրած են, առանց որ եւ է փոխարինութեան :

... Եթէ իրապէս Թուրքիա կ'ուզէ իր ուղղութիւնը փոխել, մեզի չիյնար երբեք անոր հաւատացում ընել : 1921էն ի վեր, — Կիլիկիոյ պարպումի ողբալի տարին — մենք միշտ տուած ենք, տեղի տուած ենք, յանձնած ենք, ենթարկուած ենք, առանց երբեք բան մը ստանալու : Եւ այն լուտանքները զոր այս պահուն թուրք մամուլը կը շռայլէ Ֆրանսայի, «այս կեղծաւոր ազգին, որուն հետ Հիթլէրի լեզուով պէտք խօսիլ», — կը ցուցնեն թէ պէտք է զգոյշ ըլլալ եւ ոչ թէ մայնել մսավաճառին խոստացուած ոչխարներու պէս » :

Մենք առիթ ունեցանք ներկայացնելու, նաեւ, մէկ - երկու թերթերու եւ մասնաւորապէս «Իւմանիթէ»ի քննադատութիւնները՝ այս ձեռնթափութեանց առթիւ :

Արդ, քաղաքական - դիւանագիտական շրջանակներու մէջ ի՛նչպէս կը բացատրեն հողատար իշխանութեան վերջին նահանջը, այնքան անսպասելի եւ արկածալի :

Ամերիկեան լաւատեղեակ եւ հեղինակաւոր թերթ մը, « Նիւ Եորք Թայմզ», կը պատմէր յունիս 15ին, Պէյրութի թղթակցին բերնով .

— « Աթաթիւրքին զօրծը դիւրացնող իրողութիւնն այն է որ ֆրանսական բնդհ. սպայակոյտը չի հակառակիր Ալեքսանտրէթի Թուրքիոյ կցումին : Ֆրանսական զինուորապետութիւնը թրքական բարեկամութեան ետեւ է ամէն գնով :

Այս գրողը ի վիճակի է յայտնելու գաղտնի համաձայնութիւն մը որ գոյացած է Ֆրանսայի զինուորական իշխանութիւններուն եւ թուրք կառավարութեան միջեւ : Անցեալ փետրուարին Ֆրանսայի Արեւելքի ուժերու հրամանատարը Էնկիւրի գնաց եւ Թուրքերուն հետ գոյացուց համաձայնութիւն մը, որ միջազգային բախումի մը պարագային թուրք զինուորները գրաւեն Ալեքսանտրէթի ամբողջ շրջանը : Անոր փոխարէն Թուրքիան չէզոք պիտի մնայ եւ Տարտանէլէն ազատ անցք պիտի տայ ֆրանսական եւ բրիտանական պատերազմական նաւերուն :

Թէեւ տակաւին եւրոպական պատերազմ չկայ, բայց նախագահ Աթաթիւրք կ'ուզէ որոշ թիւով զինուոր ունենալ Ալեքսանտրէթի մէջ » :

Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ Ֆրանսայի արտաքին գործերու պաշտօնատունն ալ «անձկութեամբ կ'ուզէ որ Թուրքերը հաճեցնէ» : Այս առթիւ պարզելով ընտրական արձանագրութեանց առթիւ ոչ - Թուրքերու վրայ կատարուած ճնշումները, կ'եզրակացնէ .

— « Պէտք չէ թշնամացնել Թուրքերը », — այս է Ֆրանսայի ներկայ քաղաքականութիւնը, որուն ուժ կուտայ Մեծն Բրիտանիա » :

Օրուան դէպքերն ալ ճիշդ այդ պարագան է որ կ'ապացուցանեն, մանուածապատ եւ զիկ - զակ դասաւորումներով :

Ճիշդ այն պահուն երբ կը ստորագրուէին Անտիոքի եւ Էնկիւրիի համաձայնութիւնները, ֆրանքօ-թուրք զինուորական եւ քաղաքական գործակցութեան մասին, Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկրորդ ընթերցումով կը վաւերացնէր Թուրքիոյ շնորհուած վարկերուն օրինագիծը (4 յուլիս) :

Այս առթիւ փառաբանական ճառ մը խօսեցաւ ելմտական նախարարը, Սըր Ճօն Սայմըն, շեշտելով թէ 16 միլիոնէն վեց միլիոնը պիտի յատկացուի Թուրքիոյ վերազինման :

— « *Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը դրուած է ամուր հիման մը վրայ . երկու երկիրներն ալ նոյն գերագոյն նպատակն ունին, — պահպանել խաղաղութիւնը : Այս բարեկամութիւնը ուղղուած չէ ուրիշ որ եւ է ազգի դէմ* » :

Նախարարին ձայնակցեցան ոչ միայն իր պահպանողական կուսակիցները, այլեւ ընկերվարականները, որոնց վարիչը հետեւեալ ուշագրաւ խօսքերն արտասանեց .

— « Ընելիք չունիմ . խելօք բան է օգնել որ Թուրքիա սպառազինուի : Մենք պէտք ունինք սպառազէն եւ բարեկամ Թուրքիայի մը՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ » :

Ուրիշ ընկերվարական մը հեգնեց այս յայտարարութիւնը, դիտել տալով թէ 1914ին ալ Մեծն Բրիտանիան էր որ սպառազինեց Թուրքիան... Բայց եւ այնպէս, ժողովը իր ջերմագին հաւանութիւնը յայտնեց դաշնիճին քաղաքականութեան, բաղձանք յայտնելով որ միեւնոյն դիւրութիւններն ընծայուին Պալքանեան պետութեանց, ամուր ցանց մը կազմելու համար :

Որո՞ւ դէմ : Անշուշտ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ : Ուրեմն առանցք առանցքի դէմ, իբրեւ յենարան ունենալով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած բարեկամութիւնը, եւ ջուրին տալով մնացեալը ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ ՍԱՆՃԱՔ ՄՏԱՒ ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Ֆրանսական զօրքն ալ 2500ի կը բարձրանայ

Անտիոքէն կը հեռագրեն . — *Թրքական զօրքը այս առտու (երեքշաբթի) ժամը 5.30ին անցաւ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին սահմանագլուխը, Հաճիլարի կայանէն եւ ներս մտաւ : Թրքական գունդը, որուն առջեւէն հեծելագունդ մը կ'երթար, Գարասու գետէն ի վեր բարձրացաւ, Գըրըգխանի եւ Անտիոքի ուղղութեամբ : Թուրք գնդապետ Ֆէվզի Մանձուկ, որ թրքական հրամանատարութիւնը պիտի ներկայացնէ ֆրանսական հրամանատարութեան մօտ, զօրքը դիմաւորելու գնաց ընկերակցութեամբ Անտիոքի թրքական հիւպատոսին, մինչեւ Ազթէփէ, վերջին գիւղը Թուրքիոյ ճամբուն վրայ, ուր գնդ. Քոլէ՝ մարզպանին պատուիրակը, նոյնպէս գացած էր դիմաւորելու ընդհ. հրամանատարը :*

Թրքական գունդը հաւանաբար այսօր պիտի տեղաւորուի այդ գիւղին մէջ . վաշտ մը պիտի մնայ Գըրըգխան, յետոյ պիտի երթայ Անտիոք : Ուրիշ վաշտ մը, որ պիտի հասնի այս առտու Տաւրոսի ճամբով, պիտի տեղաւորուի Ալեքսանտրէթի մէջ :

Թուրք ժողովուրդը ջերմ ընդունելութեամբ ողջունեց զօրքը :

Ալեքսանտրէթէն կը հեռագրեն յուլիս 5 թուականով . —

Այսօր ժամը 12.15ին թրքական բանակէն երկրորդ զօրագունդ մը հանդիսաւորապէս մուտք գործեց քաղաքին մէջ, որ զարդարուած էր ֆրանսական եւ բազմաթիւ թրքական դրօշներով (այժմ թրքականը պիտի բռնէ Սանճաքի դրօշին տեղը) : Զօրքը, որ կը բաղկանար մէկ վաշտ հետեւակազօրքէ, մէկ հրետանիէ եւ ինքնաշարժներու դասակէ մը, պիտի տեղաւորուի քաղաքին մէջ, իսկ միւս զօրամասերը, որոնք այս առտու հասան Գարասուի ճամբով, պիտի բաժնուին Անտիոքի, Գըրըգխանի, Պէյլանի եւ Ազթէփէի մէջ : Ճամբան կարելով հրաշէկ արեւի մը տակ, Թուրք զօրքը քաղաքին փողոցները մտաւ առաջնորդութեամբ քաղաքապետական նուագախումբին, մինչ բազմութիւնը կը ծափահարէր : Յետոյ իրենք տեղերը գացին առանց միջադէպի :

Հայերը կը հեռանան...

Անտիոքէն կը հեռագրեն յուլիս 5 թուականով . —

Թուրք զօրքին Սանճաք մուտքով այս առտու սկսաւ Անտիոքի զինուորական համաձայնութեան գործադրութիւնը : Երկու բանակներուն գործակցութիւնը այսուհետեւ պիտի ապահովէ Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական իրաւակարգը :

Նոր կարգուսարքին հաստատումը արդէն իսկ թուլցում յառաջ բերած է քաղաքական կացութեան եւ զանազան հասարակութեանց թաքուն թշնամութեան միջեւ : Ֆրանքօ-թուրք զինուորական գործակցութիւնը զգալի ապահովութիւն ներշնչեց մանաւանդ հայկական շրջանակներուն որոնք վտանգուած կը համարէին իրենց շահերը :

Ժողովուրդին հոգեկան վիճակի բարւոքումը հետեւանք է նաեւ ֆրանսական զօրքին յաւելման : Սանճաքին մէջ եղած երկու վաշտ մարոքեան արձակաչղեններուն եւ երկու հեծելագունդերուն վրայ շուտով պիտի աւելնան ուրիշ երկու Սենեկալեան եւ Թունուզեան արձակաչղեններու վաշտեր, որոնք պիտի տեղաւորուին Տաֆնէի եւ Ռէհանիյէի մէջ . հրետանի մըն ալ պիտի հաստատուի Անտիոքի մէջ : Այս զինուորներուն թիւը պիտի լրանայ երեք օրէն, հասնելով մօտ 2500ի : Սենեկալեան վաշտ մը արդէն տեղաւորուած է հրամանատարութեամբ հազարապետ Մութէի :

Բնակիչներուն ցոյց տուած գործակցութեան շնորհիւ, հողատար իշխանութիւնը կը խորհի ներում շնորհել քաղաքական բանտարկեալներուն : Այս կէսօրին հրամանատար Քոլէ վերցուց պաշարման վիճակը :

Այս իրիկուն ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան ցոյց մը պիտի կատարուի ճաշասեղանով մը, մարզպանութեան Անտիոքի պաշտօնատան մէջ, մասնակցութեամբ հրամանատար Քոլէի եւ գնդ. Շիւքրիի, որ հրամանատարն է թուրք յեռնային հետեւակազօրքի 48րդ գունդին, ինչպէս եւ իր սպայակոյտի անդամներուն : Գնդ. Շիւքրի յետոյ Պէյլան պիտի երթայ, հոն հաստատելով իր հրամանատարութեան կայանը :

ՍՊԱՆԻՈՅ ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Վերջնապէս ընդունուեցաւ անգլիական ծրագիրը

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, 27 պետութիւններ հաւանութիւն յայտնեցին անգլիական ծրագրին, օտար կամաւորներու յետս կոչման եւ պատերազմական իրաւունքներու մասին : Ծրագիրը երէկ իսկ հաղորդուեցաւ Սպանիոյ հանրապետական եւ ազգայնական կառավարութեանց, Անգլիոյ միջոցաւ : Անհրաժեշտ է այդ երկու կառավարութեանց գործակցութիւնը, դիւրացնելու համար օտար կամաւորներու ցուցակագրութիւնը եւ փոխադրութիւնը : Վերադարձի ծախքը կը հաշուեն 2.500.000 անգլ. ոսկի, որ գլխաւորաբար կը ծանրանայ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Խ. Միութեան վրայ : Իբրեւ կանխիկ դրամ, առաջին չորս պետութիւնները անմիջապէս 12.500ական ոսկի յանձնեցին, համագումար 50.000 ոսկի, որպէսզի յանձնաժողովը կարենայ գործի ձեռնարկել անմիջապէս :

Անգլիական ծրագրին համաձայն, զօր. Ֆրանքօ պատերազմիկ պիտի համարուի, երբ առնուազն 10.000 օտար կամաւորներ արձակած ըլլայ : Նոյնքան ալ պիտի արձակէ հանրապետական կառավարութիւնը :

Ծրագրին քննութեան առթիւ, ճառեր խօսեցան պետութեանց ներկայացուցիչները, որոնց կարգին նաեւ Թուրքիոյ պատուիրակը, որ անմիջապէս հաւանութիւն յայտնեց :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԸ ԲԱՐԵԿԱՄԻՆ

Միայն քաղաքական հորիզոնին վըրայ չէ որ սեւ - մութ ամպեր կուտակուած են : Ոչ ալ միայն Եւրոպայի մէջ :

Երէկ ամերիկեան թերթերը կը թղթատէի, եւ ի՞նչ տեսնեմ, ձեզի օրեր .

1. Հնչակ - բոլշեւիկ համաձայնութիւնը խզուեր է :

2. Հայ բոլշեւիկներու օրաթերթը, «Բանուոր», որ կը պարծենար թէ հազար բաժանորդ ունի Հայաստանի մէջ, հոգին աւանդեր է :

3. Հօկը եւ յարակից կազմակերպութիւնները (Աշխատաւորական Միութիւն եւն.) նոր շապիկ մը հագնելով, դարձեր են... «Յառաջդիմական», ցնոր տնօրինութիւն :

Այս վերջին պարագան ամէնէն աւելի ջղագրգռութիւն պատճառած է նոյնքան «Հայաստանասէր» ռամկավարներուն որոնք միշտ գնդասեղի հարուածներ կը տեղացնեն նախկին զինակիցներու գլխուն, ոտքին, կողերուն :

Ռամկավար քրոնիկագիր մը կը պատմէ, Հօկի «լուծարք»ին առթիւ .

— « *Ինչպէս գիտէք, սկիզբէն յամառեցան (Հօկեանները), քարը խածին եւ իրենց իրական ու իրաւական գոյութեան վրայ պնդեցին՝ երկու ոտքերնին գետին զարնելով : Բայց, թէեւ ուշ, զգացին թէ անգլուխ մարմին մըն են եւ կը նմանին լայնածաւալ ովկիանոսին մէջ տատանող անղեկ նաւի մը, որ վաղ թէ անագան՝ պիտի զարնուի խութերուն եւ ջարդուփշուր պիտի ըլլայ :*

Այդ սոսկումէն ահաբեկ եւ հանրային կշտամբանքին եւ իրենց հանդէպ ցոյց տրուած անվստահութենէն սարսափած՝ ամխներով գլուխնին քարէ քար զարկին եւ վերջապէս ինքզինքնին (դրէ՝ իրենք զիրենք. — Վ.) փրկեցին «Յառաջդիմական» նոր պիտակով մը : (Պայքար, 23 *յունիս*) :

Ամերիկան այսպէս, իսկ միւս գաղութներո՞ւն մէջ :

Ռամկավար քրոնիկագիրը քիթը կ'երկարէ մինչեւ մեր կողմերը .

— « *Հիմա գիս հետաքրքրողն է Եւրոպայի զանազան շրջաններուն ինչպէս նաեւ Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ Հալէպ . Ամերիկայի Հօկեաններու կեցուածքը, որոնք տակաւին աներեւութեամբ կը շարունակեն իրենց անունն ու գործը՝* առանց տէր Տիրականի :

Այդ շրջաններու Հայաստանի իրապէս *բարեկամ մամուլին ու հոսանքներուն պարտականութիւնն է խօսք մը հասկցնել այդ անուղղաներուն, հասկցնել՝ մանաւանդ, թէ իրենք այլեւս իրաւունք չունին «Հաշուեյարդար»ի ենթարկուած մարմնոյ մը անունով տակաւին խլուրդի աշխատանք կատարել եւ իւրացնել միամիտ ու պարզամիտ հայրենասէրներու արիւն - քրտինքով շահուած քանի մը լումաները* » :

Այս «բարեկամական» ազդարարութիւնը ինծի կը յիշեցնէ Պետրոսին եւ Պօղոսին պատմութիւնը :

Գիտէք ամէնքդ ալ, — երկու բարեկամներ, Պօղոս եւ Պետրոս, հիւր կ'իջնեն տեղ մը : Երբ մէկը առանձին կը մնայ, տանտէրը կը հարցնէ միւսին,
— ընկերդ ի՞նչպէս մարդ է, Պ. Պօղոս :

— Զգէ եղբայր, իշուն մէկն է :

Կարգը կուգայ միւսին .

— Պօղո՞սը, կո՛վ, կով...

Մեր «Հայաստանասէր» բարեկամները ալ միասին ճամբայ ելեր էին, սէր ու սէ՛ր ցանելով աջ ու ձախ : Եւ սակայն ...

ՎԱՀԷ

ԼՈ՞ՒՐ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ

«Սիոն», Երուսաղէմի պատրիարքութեան պաշտօնաթերթը, յուլիսի թիւին մէջ, կողքին վրայ կը գրէ թէ «նկատելով որ ապրիլ 23էն ի վեր հեռագրով եւ նամակով որ եւ է լուր չէ ստացուած Էջմիածինէն», Պատրիարքը հետեւեալ ֆրանսերէն հեռագիրը ուղղած է Զէօրէքճեան արք.ի, յունիս 13ին :

— « Կը սպասենք անվրէպ մանրամասնեալ նամակի վասն յուղարկաւորութեան Սրբազան Հայրապետին, կացութեան Մայր Աթոռոյ, անդամոց Գերագոյն Խորհուրդի եւ ձեր Տեղակալութեան կոնդակին » :

Յունիս 29ին ալ, Պատրիարքը հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է, վճարեալ պատասխանով .

— « Ամէն կողմէ կը դիմեն մեզի . հանեցէք փութացնել սպասուած տեղեկութիւնները » :

« Արեւ », Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, կ'աղաղակէ իր կարգին, խմբագրականով մը, — «Լուր կ'ուզենք Խ. Հայաստանէն» (28 յունիս) : Եւ կ'առաջարկէ դիմել Փարիզի խորհրդային դեսպանատան, այլեւ պատուիրակութիւն մը ղրկել Հայաստան ...

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Զինուորական խնդիրներ եւ գործադուլ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի . —

Օտարականներու վերաբերեալ հրամանագիր օրէնքին գործադրութենէն ի վեր, մինչեւ 10 յունիս, Մարսէյլի մէջ, իբրեւ «անկանոն» կամ «անբաղձալի» ձերբակալուած են 500 (հինգ հարիւր) հոգի եւ կը գտնուին նահանգային բանտերուն մէջ : Կը սպասեն դատավարութեանց :

Յունիս 10էն մինչեւ 1 յուլիս Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեաները ձերբակալած և բանտարկած են 198 անկանոն եւ անբաղձալի օտարականներ : Ինչ կը վերաբերի պզտիկ անկանոնութեանց որոնց համար կը դատապարտուին ոստիկանական ատեաններու առջեւ, ասոնց թիւը հազարներու կը հասնի : Ասոնք մէկ ֆրանքէն մինչեւ 5 ֆրանքի, եւ երբեմն աւելի մեծ տուգանքներու կը դատապարտուին :

**** Վերջերս զրոյց կը շրջէր թէ Սուրիահպատակ, Լիբանանահպատակները ալ զինուորական ծառայութեան պիտի կանչէին : Ոմանք՝ Ֆրանսայի մէջ, շատերը իրենց երկրին մէջ : Ես ալ, Լիբանանցի ըլլալով, գացի լուսաբանութիւններ ուզելու : Պատասխանը եղաւ այսպէս, — «Կը սխալիք, այդպիսի բան չկայ» : Հետեւաբար Սուրիա - Լիբանանցիները անհանգիստ ըլլալու բան մը չունին :*

**** Իրապէս անձնաւորութիւն մը որ չփոփոխեր ունի զինուորական շրջա -*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կ'ՈՒԶԵՆ ԱՆՋԱՏՈՒԻԼ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՐԱԽՏԷՆ

ԽՄԲ.— Հնչակեան վաստակաւոր գործիչը, Գրիգոր Եղիկեան, կը գրէ «Հայրենիք»ի մէջ, Խ. Միութեան վերջին դէպքերուն առթիւ.—

Եթէ Խորհրդային կառավարութիւնը շատ է խօսում անջատողականութեան մասին, չարունակ կրկնում է, որ իր քաղաքացիներից շատերը, նոյնիսկ կուսակցական նախկին ղեկավարներ ու պետական նախկին պետեր, մտածում են Ռուսաստանից երկրամասեր անջատել, այդ ցոյց է տալիս թէ ճիշդ որ Ռուսաստանի սահմաններում ապրող բազմազան եւ բազմատարր ժողովուրդների մէջ տրամադրութիւն կայ Ռուսաստանից անջատուելու:

Ի հարկէ, ես չեմ հաւատում, որ Բուխարինը, Ռիկովը եւ նրանց հետ մեղադրուածների աթոռի վրայ նըստողները կարող էին երբեւիցէ Ռուսաստանից հողեր անջատելու մասին մտածել, ինչպէս եւ չեմ հաւատում, որ ռուս ուղղափառ կրօնին պատկանող եպիսկոպոսներ եւ տէրտէրներ կարող էին այդ ուղղութեամբ գործել: Կարող է պատահել, որ ազգային հանրապետութեանց ղեկավարների մէջ գտնուէին մարդիկ, որ մտածած լինէին անջատման մասին, այն էլ ի հարկէ իրենց ապրած միջավայրի ճնշման տակ: Նոյնպէս կարող է պատահել, որ օտարահպատակների մէջ գտնուէին մի քանի անձեր, որոնք երազէին, թէ լաւ կը լինէր որ իրենց կառավարութիւնները տիրէին իրենց ապրած տեղերին եւ իրենք շնորհիւ այդ հանգամանքի աւելի լաւ պայմաններում ապրէին:

Ի՞նչ է պատահել: Ինչո՞ւ «ընկերվարական եւ աշխարհի ամէնից կատարելագործուած եւ ազատ եւ ռամկավարական կարգեր» ունեցող երկրից՝ նոյն կարգերը հաստատուելուց քսան տարի յետոյ, երբ այդ երկրում այլեւս «դասակարգեր չկան», երկիրը «արդիւնաբերական» է դարձել, երբ «վերացել» է այնտեղ շահագործումը բանուորական ուժի, անգործութիւն չկայ, այլ կայ առատութիւն, լիութիւն, «երջանկութիւն», ո՛չ միայն քաղաքացիների, այլեւ երկրի կառավարիչների մէջ ցանկութիւն կայ այդ երկրից բաժանուելու: Ինչո՞ւ սոյնանման «յանցաւոր մըտքեր» են ծնւում ո՛չ միայն հասարակ, անգրագէտ, կիսագրագէտ, բանուորների եւ գիւղացիների, այլեւ յայտնի գրականագէտների ուղեղի մէջ:

Խորհրդային կառավարութիւնը այդ բանը բացատրում է փաշականութեան զարգացմամբ երկրի մէջ ապրող վընասակար տարրերի եւ դասակարգային թշնամիների մէջ եւ օտար ֆաշական եւ դրամատիրական պետութիւնների գործակալների եռանդուն գործունէութեամբ եւ քարոզչութեամբ: Դասակարգային թշնամիները, փաշականութիւնը ու կայսերապաշտութիւնը դուրսը՝ հանգիստ չեն թողնում Մոսկուայի վարիչներին անխափան եւ առանց դժուարութիւնների ընկերվարութիւն կառուցանել, այժմ էլ աշխատում են ընկերվարական դրախտը կտոր կտոր անել:

Խորհրդային կառավարութիւնը ամենախիստ վիրաբուժական գործողութիւններ է կատարում հիւանդութեան «պատճառը» ոչնչացնելու համար:

Բայց ակամայ հարց է ծագում: Ինչո՞ւ Խորհրդային կառավարութեան եւ ռուսական համայնավար կուսակցութեան ղեկավարներին, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունէին քարոզելու, բացատրելու, հասկացնելու, նոյնիսկ բռնի կերպով հնազանդեցնելու բոլոր միջոցները չյաջողուեց մինչեւ այսօր մօտ քսան տարում իրենց քաղաքացիներին կապել իրենց «ամենաազատ եւ ամենաերջանկացուցիչ» կարգերի հետ, մինչդեռ փաշականութեան յաջողուեց մի քանի տարում, այն էլ, միայն դաւադրի քարոզչութեան շնորհիւ, նոյն քաղաքացիներին լարել «Խորհրդային ու ընկերվարական դրախտի» դէմ:

Այս հարցը չի քննւում Խորհրդային պետական գործիչների կողմից, որովհետեւ նրա մանրամասն քննութիւնը միայն մի բան ցոյց պիտի տայ, այն է՝ Խորհրդային կարգերի անկենսունակութիւնը եւ վնասակարութիւնը եւ իրենց, Խորհրդային գործիչների անընդունակութիւնը եւ անպարկեշտութիւնը: Այս վերջինների համար դժուար է խոստովանել իրենց անընդունակութիւնը եւ անպարկեշտութիւնը:

Հարցը եթէ լրջօրէն քննութեան ենթարկուէր, միայն մի եւ շատ որոշ եզրակացութեան կարելի պիտի լինէր յանգել, այն է, որ Խորհրդային երկրների ժողովուրդները այլեւս դիմանալ չեն կարողանում բռնութեան, որ իրենց վրայ գործ է դրւում, ըստրկութեան, որին ենթարկուած են եւ չարունակական եւ երկարատեւ սովամահութեան: Իրենք, Վելիկօռուսները, տէրտէր, վարդապետ, զօրական, գիւղացի, բանուոր, պետական գործիչներ եւայլն, չարունակական դաւադրութիւններով ձգտում են այսօրուան իշխանութիւնը եւ երկրում տիրող կարգերը տապալել, մինչդեռ ոչ-վելիկօ-Ռուսները, օտարազգիները, Հայերը, Թուրքերը, Ուկրայնացիք, Վրացիները, Թաթարները եւայլն ուզում են անջատուել Վելիկօռուսիայից, բուն Ռուսաստանից: Ուրիշ կերպ բացատրել Վելիկօռուսների եւ ոչ-վելիկօ-Ռուսների անջատման ձգտումները՝ անկարելի է եւ անտրամաբանական:

Խորհրդային կառավարութիւնը՝ որովհետեւ չի ըմբռնում, աւելի ճիշդը չի ուզում կամ չի կարողանում ըմբռնել իրերի իրական կացութիւնը, դրա համար էլ բռնութիւնների եւ այլ խելագար միջոցների է դիմում մի կողմից երկրի սահմանները պաշտպանելու, միւս կողմից ծայրագաւառներում անջատողական ձգտումները խեղդելու, երրորդ կողմից էլ իր յանցաւոր եւ անտանելի դարձած իշխանութիւնը պահելու համար:

Նա տեղահանում է ծայրագաւառներում ազգային հանրապետութիւնների սահմաններում ապրող ժողովուրդների աչքի ընկնող մասը՝ նրանում խեղդելու համար անջատողական զգացումները եւ Ռուսաստանի խորքերից ծայրագաւառներն է բերում Վելիկօռուսներին՝ սրանց մէջ էլ ընդդիմադրութեան ոգին սպաննելու համար: Իսկական իթթիհատ-թէբագգըրական միջոցներ:

Նա փոխադրում է նաեւ ազգային հանրապետութիւնների կազմած գընդերը իրենց բնակավայրերից աւելի հեռու վայրեր եւ նրանց տեղ բերում է զուտ ռուսական գնդեր: Օրինակ, այժմ Թրքական սահմանի վրայ կեդրոնացած են զուտ ռուսական գնդեր եւ սահմանապահ զօրքերի մէջ մի հատ Հայ կամ Վրացի չկայ: Հայկական գնդերի մեծ մասը փոխադրուած են հեռուները, մի մասն էլ Ադրբէջան: Կասպից ծովի ափին, ռուսական Աստարա նաւահանգիստի պահակազօրքը Հայերից է բաղկացած եւ այդ Հայերին գիտակցաբար դրել են Իրանցիների դէմ, որպէսզի որեւէ պատահական արիւնահեղութիւն պատճառ դառնայ Հայերի եւ Իրանցիների (որոնք իրար հետ շատ բարեկամ են) թշնամութեան: Մի անգամ թափուած արիւնը չի մոռացւում: Նա պատճառ է դառնում նորանոր արիւնահեղութեանց: Ադրբէջանցի զինուորներին ամբողջովին խառնել են ռուսական գնդերի մէջ: Վրացիները սրանցից աւելի լաւ պայմաններում են գտնւում համեմատաբար, թէեւ պէտք է ասած, որ Վրաստանի եւ Թուրքիայի սահմանից էլ քշուած են վրացի գնդերը եւ նրանց տեղ Ռուսներ են ուղարկուած: Ռուսներ են ուղարկուած նաեւ Ադրբէջանի եւ Պարսկաստանի բոլոր սահմանների երկարութեամբ՝ բացի Աստարայից, ուր հայ զինուորներ են կանգնած:

×

Խորհրդային կառավարութեան գործադրած ինքնապաշտպանութեան միջոցներից մէկն էլ ռուսերէն լեզուի ուժով տարածումն է ազգային հանրապետութիւնների ժողովուրդների մէջ: Ռուսերէն լեզուի ի նպաստ քարոզչութիւն է կատարւում: Լաւ ռուսերէն սովորող աշակերտներին նուէրներ են տալիս: Ռուսերէն լեզուն պարտաւորիչ է դարձած ո՛չ միայն դպրոցներում այլ եւ բնակարաններում: Պետրոս Մեծ, Պուշկին եւ այլ զուտ ռուս ազգայնական մեծութիւններ ներկայացւում են օտարազգիներին՝ որպէս մարդկութեան բարեկամներ եւ սովորում են նրանց մարդկութեան այդ բարեկամներին իրենը համարել, նրանցով ոգեւորել եւայլն, եւայլն:

Հաւատացած եմ, որ Խորհրդային կարգերի եւ կառավարութեան արտասահմանում ապրող բազմաթիւ եւ բազմապիսի բարեկամները, փրոֆէսօրներ, տէրտէրներ, պատուելիներ, վարժապետներ, Մարքսի վարդապետութեան հետ ոչ մի ծանօթութիւն չունեցող կամ մակերեւութային ծանօթութիւն ունեցող «մարքսիստ»ներ, խմբագիրներ, տաղանդաւոր տնտեսագէտներ եւայլն, որոնք զարմանալի յամառութեամբ չեն կամենում դրամատիրական-ժխտողի երկիրներից հեռանալ եւ գնալ ընկերվարական դրախտ»ում ապրել, եւ, եթէ «ընկերվարական դրախտ» էլ գտնւում են, անմիջապէս հեռանում են այնտեղից յիսուն տարուայ դիրի եւ վաթսուն տարուայ գոնեակ խմելուց յետոյ, չափազանցութիւններ պիտի գտնեն իմ ասածների մէջ եւ պիտի պնդեն, որ «Խորհրդային դրախտ»էն անջատուել կամենում են միմիայն մի քանի դաւաճաններ, բայց ժողովրդական զանգուածները, «աշխատաւորութիւնը», հաւատարիմ են Խորհրդային կառավարութեան եւ անջատուելու ոչ մի տրամադրութիւն չունեն եւ այդ մի քանի դաւաճաններն էլ արդէն բռնուած եւ պատժուած են կամ կը բռնուեն եւ կը պատժուեն:

Այդ բազմազգի Խորհրդային կարգերի երկրպագուները, ինչպէս որ մինչեւ հիմա արդարացրել են Խորհրդային կառավարութեան բոլոր վայրագութիւնները, այժմ էլ պիտի արդարացնեն նոյն կառավարութեան Ռուսաստանի ծայրագաւառներում ապրող ժողովուրդների անջատուելու ձգտումները՝ խեղդելու համար գործադրած բոլոր տեսակի խայտառակութիւններն ու բռնութիւնները: Բայց նրանց չպիտի յաջողուի ծածկել փաստը, այն է՝ Ռուսաստանից անջատուելու ձգտումը,— մի ձգտում, որ շատ օրինաւոր է, շատ բնական եւ շատ հասկանալի ներկայ պայմաններում:

Օրից օր աւելացող եւ տարիներ տեւող ճնշումը միշտ հակաճնշում է առաջացնում: Կարելի է ժամանակաւորապէս ժողովուրդների մէջ ազգային անկախութեան ձգտումը թուլացնել, բայց չի կարելի այդ ձգտումը ամբողջովին ոչնչացնել կամ խեղդել: Կարմիր Ռուսաստանում ապրող օտարազգիները ձգտում են անջատուել Խորհրդային «դրախտ»ից: Նրանք վաղ թէ ուշ պիտի անջատուեն:

Ոչ ոք մեղաւոր չէ, եթէ Խորհրդային կառավարութեան թշնամիները օգտուեն անջատուել կամեցող ժողովուրդների տրամադրութիւններից՝ նրանց անկախութեանց գործին օգնելու համար կամ Ռուսաստանից հողեր խլելու նպատակով: Նրանց այդ ցանկութիւնը պատճառ չէ ժողովուրդներին դէպի ազատութիւն ունեցած ձգտումը յանցաւոր համարելու:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՍՊԷՍ...

Մինչեւ մենք ամիսներէ ի վեր «ճակատի» ու սկզբունքի մասին կը վիճինք, անդին, թշնամին արթուն ու զգաստ, տարիներէ ի վեր ծրագրուած եւ մեթոտիկ աշխատանքներու նուիրուած է, եւ կրկին դաւեր կը պատրաստէ:

Անցեալի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի: Ահաւասիկ ամիսներէ ի վեր ամբողջ Սուրիոյ հայ գաղութը եւ յատկապէս Սանճաքի երեսուն հազարէ աւելի հայութիւնը ծանր մղձաւանջի օրեր կ'ապրի, քաղաքական բարդութիւններէ եւ անակնկալներէ մղուած: Եւ ինչպէս կը հաղորդեն օրուան լուրերը, շատեր, իրենց տարիներու քրտինքի արդիւնքն ու արդար վաստակը թողած կը գաղթեն: Մինչ մեր մեծերն ու գլխաւոր ազգին ներկայացուցիչները արտասահմանի մէջ, հանգիստ ու ապահով, սանդին մէջ ջուր կը ծեծեն:

Բայց ինչո՞ւ համար այս անբացատրելի լռութիւնն ու անտարբերութիւնը հարիւր հազարնոց հայ գաղութի մը դժբախտութեան հանդէպ: Որ արդեօք անո՞ր համար որ՝ ուրիշներու մեղքերը կը քաւեն, հայրենիքի սահմաններէն հեռու գտնուելով: Համեմատութեան ոչ մէկ եզր ունի Սուրիոյ մեր դժբախտ գաղութին ճակատագիրը, բաղդատելով Նախիջեւանի եւ Ղարաբաղի ժողովուրդին պարտադրուած անիրաւութեան հետ:

Երեւի մեր զգացումներն ալ թմրած են, որ այսքան շուտ մոռցած ենք՝ երէկը: Նոյնիսկ անոնք, որ Թուրքին սարսափը տեսած ու անոր ահաւոր նախճիրը ապրած են: Ձայներ կը լսուին աջէն ու ձախէն:

— Այո, դժբախտութիւն է, բայց ինչ կրնանք ընել, մեր երկիրը չէ, յատուկ իրաւունքներ չունինք որ մեզ իրաւատէր նկատենք այն տեղի քաղաքական դէպքերուն միջամտելու ըլլալու, երկիրը ուրիշինն է ու նաեւ զայն պաշտպանելու կամ երեւոյթներուն հետ հաշտուելու, բողոքելու բոլոր իրաւունքը: Իրաւունք ունի՞նք Թուրքին դէմ ճակատ յարդարելու, բողոքի խօսքեր ըսելու, իրաւունքներու պաշտպանութեան մասին խօսելու:

Կան նաեւ կարգ մը բարեխիղներ որոնք կը տրամաբանեն:— Ի՞նչ հարկ իրար անցնելու յուզուելու, գրգռուելու, մեր մեծերը այդքան ալ անտարբեր չեն անշուշտ, եւ բան մը կը խորհին, անպատճառ ամէն բան փողոցին մէջ մեզի պիտի չպատմեն, վստահինք անոնց, որ իրենց հայեցողութեամբ հետեւին դէպքերուն, եւ ընեն ինչ որ պէտք է, մեր ձեռքէն ի՞նչ կուգայ:

Այսպէս ենք եղած մենք՝ միշտ: Ձեռքը գաւազան մը, պզտիկ մօրուք մը եւ սիլինտր գլխարկ մը դրած մեր ազգի ներկայացուցիչներուն վրայ շատ մեծ հաւատք ունեցած ենք միշտ, մտօրէն կարծելով որ՝ գաւազանը, գլխարկը եւ մօրուքը ամէն բան գիտնալու, ամէն կարողութիւն ունենալու գրաւականներ են արդէն:

Կարելի՞ է չմեղադրել, վտանգէն հեռու գտնուելով:

Հարիւր հազարի բազմութիւնը՝ ոչխարներու հօտ չէ, ուր եւ ինչ հողի վրայ ալ գտնուի: Այդ գաղութի ֆիզիքական գոյութիւնը վտանգի ենթակայ է եւ միայն այդ պարագան մեզ կը պարտադրէ անոր ապահովութեան մասին մտածելու:

Ահաւասիկ առիթ մը, մեր ղեկավարութիւնն ու ազգին ներկայացուցիչները փորձի ենթարկելու: Որպէսզի ցոյց տան թէ՝ որքան անկեղծ են եւ սրտցաւ իրենց համերաշխութեան կոչերն ու ազգասիրութեան «ռէկլամ»ները: Իրերահասկացողութեան, ճիգերու եւ աշխատանքի ու զոհաբերութեան ճիշդ ժամանակն է: Մեր ղեկավարութիւնը թող անգամ մը գէթ, այս դժբախտ առիթով ցոյց տայ, թէ անհրաժեշտ եւ ստիպողական բոլոր ջանքերուն, գիտէ մոռնալ անցեալի բոլոր առելութիւններն ու կիրքը եւ մէկ մարդու պէս ցցուիլ մեր ժողովուրդի իրաւունքներու պաշտպանութեան գործին նուիրուելու: Այն ատեն է որ մեր ժողովուրդը պիտի գիտնայ արժանաւորապէս գնահատել եւ ծափահարել զիրենք, չմոռնալով ինչ որ իրեն պարտականութիւնն է:

Կը բաւէ որքան պարապ բաներու եւ բառերու վրայ խաղալով տասնեակ տարիներ ամուլ եւ ապարդիւն անցուցինք:

ՀԵԹԱՆՈՍ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Ես քու խօսքդ կ'ուզեմ, Բասին ցորեն շատ:

** Երկու մերկէն թշուառ կը ծնի:

** Ես աղա դուն աղա, մեր աղօնը ո՞վ աղա:

**Երբ մարդ մը խենթ կոչես 40 անգամ, անպատճառ կը խենթենայ:

** Եօթը եկեղեցի շինելուդ՝ եօթը որբ մարդ ըրէ:

ԿԱԼԻ ԵՐԳԵՐ

Մանուկ օրերու թմբլաշունչ յուշերս աւելցնելով սիրտս ու եռ ակամայ հնազանդեցնող քակելով ծրագրը կենդանաբար պահերու եւ ուզեցի երգել բնաշխարհի գիւղին կալին երգը:

Ամառուան տօթը սկսած է, դաշտերու մէջէն ոսկեգոյն հունձքը կալ կը փոխադրուի էշով, ջորիով եւ կառքով: Եթերէն կախուած արեւը իր տօթագին ճառագայթները կ'օրօրէ ամէն դի, հնձուորը հեզահամբոյր եւ չարքաշ աշխատաւորը դաշտին, փառք կուտայ արեգակի շողերուն:

Բնութեան ծոցին մէջ ծնած ու սընած՝ գիւղացին կալը կը պատրաստէ մանգաղը ձեռք առնելէ առաջ: Ահա լայնատարած դաշտ մը ուր գիւղացիներ քով քովի կը շինեն իրենց կալը: Կալերը չորցած են եւ պատրաստ հունձքերով բեռնաւորուած: Էհ, ինչ երջանիկ օրեր էին, եկան ու անցան, մեզ անուէր ձգեցին, պանդուխտի կեանքը բաժին հանելով:

Դպրոցական տղաքը արձակուրդ ունին, կալերը կը սկսին, ու կամեւրան վրայ մանուկներ նստած կը քշեն եզները: Միւս կողմէն մեծերը խուրձերը կը քակեն աւելի թանձրացնելու համար կալը: Տօթը կը սկսի, մանուկները չեն դիմանար, եզներուն վրայ իշամեղուներ կը նստին եւ խեղճ կենդանիները կամը կալէն դուրս հանելով կը վազեն վերի առուբուրը ջուրին մէջ նստելու համար:

Կալի եղանակն է, երջանկաւէտ կեանքի մը խորախորհուրդ պատկերն է դրոշմուած մէջս այդ օրերէն, հին օրերէն:

Կալի քաղցրաշունչ երգեր, երբեմն մեծերը կամերու վրայ նստած իրենց գեղջկական նաշխուն երգերով մէջերը կը լեցնէին: Անոնց երգերը ախ, ի՛նչ սքանչելի եղանակներով եւ որքան ռամկական յօրինուածքով հոգիներ կը թմրեցնէին, ներկեր կ'արթնցնէին եւ հոգեպարար տեսարաններու վայելքը կուտային:

Ցորեկուան տօթերուն դաշտային կեանքը խաղաղութեան կը յանձնէր, ծառերուն տերեւները անշարժ են, միայն կը լսուէր յորձանուտ ջուրերուն ձայնը, իշամեղուներուն վզզալը եւ ջուրերու մէջ տապլտկող գորտերուն ֆշշալը:

Ահա այս տօթակէզ պահերուն մէջ է որ կը սկսի կալի աշխատանքը: Այդ գիւղացին հսկայ՝ ճակատի քրտինքով առատաբեր հունձքի առատութեան համար մեղեդիներ ունի, երբեւ խօսք գիկելու Եհովային:

Իրիկուն է, արեւը կը հասնէ իր խուրձ ու ոսկեհուր ճառագայթները ու կը կորսուի երկնամերձ լերան ետեւ: Զովասուն օդը կը սկսի շոյել ծառ ծաղիկները, ու կալի կեանքը կը դառնայ չափազանց հաճելի: Միայն գիւղացին կը զգայ կալի երեկոներու հաճոյքի վեհութիւնը:

Ահա լուսնկան կալ կալ նստած եթերին մէջ՝ պտոյտի է ելած կարծես, եւ լոյս կը տարածէ բոլորին, բոլորին, հարուստին, աղքատին:

Լուսնկայ եթերին տակ նստած կալի աշխատաւորները կը ճաշեն, կրկին գործի կը սկսին մինչեւ կէս գիշեր կամնելու համար:

Ու նորէն, հոգւոյս խորքերէն, այս

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Frans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Այդ պարագան լաւագոյն յոյսը կը ներշնչէր իրեն. բայց դժբախտութիւնը հոն էր որ ան տակաւին ոչ մէկ ապացոյց ունէր իր ձեռքը՝ Ներքինին ամբաստանելու համար: Հարցը իր բոլոր անկիւններէն քննելէ վերջ, Սուլտին որոշեց դիմում մը կատարել բրիտանական դեսպանատան քարտուղարին՝ պաշտօնական աջակցութիւն ստանալու համար:

Սուրճը խմեց, սպասաւորին դրամը վճարեց այն մանրուքէն զոր ոստիկան Մալիք իրեն քով ձգած էր ու հաշիւ ընելով որ թաքսի մը վարձելու չափ դրամ ունէր դեռ, աճապարանօք դուրս ելաւ: Շատ կանուխ էր տակաւին. ժամը եօթին քառորդ կար. թաքսի չգտաւ, բայց հանրակառքերը կը բանէին եւ բաւական թիւով անցորդներ կը տեսնուէին փողոցներուն մէջ: Նետուեցաւ հանրակառք մը որ զինքը բլուրէն վեր տարաւ. յետոյ վար իջնելով քանի մը հարիւր եարտա քալեց ու բրիտանական դեսպանատան վանդակորմէն ներս մտաւ:

Շողշողուն համազգեստով գաւասները, որոնք դեսպանատան առջեւ կը սպասեն ցերեկը, այնտեղ էին դեռ. բայց գիշերապահը Սուլտինին թափթփած երեւոյթին նայելով պաղ ընդունելութիւն մը ըրաւ: Տղան ժամավաճառ չէր կրնար ըլլալ. հեղինակաւոր անձնաւորութեան մը հովը տալով ինքն իրեն, մարդուն ըսաւ որ իր անունը յայտնէր առաջին քարտուղարին՝ հակառակ անոր որ յարգելի պաշտօնատարը տակաւին անկողինն էր ու կը քնանար:

Գիշերապահը քթին տակէն տրտունջալով փոքրիկ սենեակ մը առաջնորդեց զայն ու ծառան վեր ղրկեց, քարտուղարը արթնցնելու համար:

Թինտըլ Ուիլըրմս իր սովորական ժամէն երեսուն վայրկեան կանուխ արթննալուն համար քանի մը օրհնութիւններ փսփսաց ինքնիրեն, բայց Սուլտինին անունը լսելուն պէս կըռնակը անցուց պարեգօտը, սանտրեց իր ցանցառ մազերը եւ շիտակ վար վազեց, իր այցելուին հետ տեսնուելու համար:

— Օ՜հ, ուրեմն դուք էք Սուլտին Տէյթիմը, ըսաւ երբ առանձին մնացին. Սըր Ճորճ Տըրնքինըլը ասկէ երկու ամիս առաջ նամակով մը յայտնած էր թէ կրնայիք մեզի հանդիպիլ դժուարութեան մը պարագային. Տայանան ալ այս վերջին օրերս ձեր անունը կը յիշէր յաճախ, Կակայի դաւադրութեան առթիւ զոր երեւան հանեցիք...

— Ես ալ Տայանային համար հոս եկած եմ, ըսաւ Սուլտին անմիջապէս. այս չար գաւակները առեւանգեր են զայն...

— Ի՞նչ կ'ըսէք, զարմացաւ քարտուղարը ցաւ զգալով. դէ՛հ լուր. բայց խնդրեմ, ամէն բան պատմեցէք ծայրէն...

— Սակայն խնդիրը շատ ստիպողական է, չա՛տ. բան մը ընելու ենք, եւ անմիջապէս...

— Անշո՛ւշտ, բայց եւ այնպէս, քանի որ միասին աշխատեր էք, պէտք է ամէն բան իմանամ, որպէսզի դէպքերը յստակ կերպով հաղորդեմ Նորին Վսեմութեան...

— Շատ լաւ. ուրեմն ըսէք տեսնեմ, որքա՞ն բան գիտէք իմ կատարած աշխատանքներուս մասին...

— Տայանան ըսաւ թէ երկու օր առաջ տեսակցութիւն ունեցեր էք Մըխտարի Մթերանոցը. անոր պատմածին նայելով Կակայի խնդիրը շատ լուրջ կ'երեւայ... կ'ուզենք աւելին իմանալ...

— Այո՛, շատ լուրջ է, պատասխանեց Սուլտին եւ սկսաւ մանրամասնօրէն պատմել իր գլխուն եկածները: Սկիզբը շատ անհամբեր կ'երեւար, տեսնելով քարտուղարին հանդարտ ու անվրդով արտայայտութիւնը, բայց քանի պատմութիւնը շարունակեց, դիւանագէտը ցոյց տուաւ երիտասարդի մը հետաքրքրութիւնը զոր ան սովորաբար կը ծածկէր իր տարիքին համապատասխան մեծավայելուչ լրջութեան մը տակ. Սուլտին ուրախացաւ որ Թինտըլ Ուիլըրմս համակրութեամբ մտիկ կ'ընէր զինքը:

Երբ վերջացուց, քարտուղարը աթոռին կռթնեցաւ եւ ըսաւ.

—Աստուա՛ծ իմ, մեծ փորձանք անցուցեր էք:

— Ամէն ինչ խայտառակ ըրի, ձըգեցի, դիտել տուաւ Սուլտին դառնութեամբ:

— Ընդհակառա՛կն, շատ սքանչելի գործ տեսեր էք...

— Ինչպէ՛ս. անշուշտ անհաւատալի բախտ ունեցայ կեանքս ազատելու համար, բայց տեսէք ի՛նչ սարսափելի կացութեան մատնեցի Տայանան, շնորհիւ իմ ապուշութեանս...

— Այդ մասին մի մտահոգուիք, որեւէ մէկը այդ սխալը պիտի գործէր. կարեւորը այն է որ դուք շատ ուշագրաւ գործ մը տեսած էք մեզի համար ստանալով այս տեղեկութիւնները՝ Կակայի մասին:

— Խե՛րն անիծած, Տայանա՞ն ինչ պիտի ըլլայ, խենթենալու բան մը չէ...

Դիւանագէտին կապոյտ աչքերուն արտայայտութենէն կարելի էր գուշակել թէ ան հասկցած էր որ Սուլտին անձնապէս կը հետաքրքրուէր աղջկան ճակատագրով:

— Կը հասկնամ թէ ինչ ըսել կ'ուզէք, ըսաւ բարի ժպիտով մը. գիտեմ թէ ինչ կը զգաք ու եթէ իշխանին մասին ձեր ըսածները ճիշդ են, սարսափելի է երեւակայել թէ ինչեր կըրնան պատահիլ... Սակայն եւ այնպէս անիկա շատ զբաղած պէտք է ըլլայ հիմա որ յեղափոխութիւնը մօտալուտ է եւ հաւանաբար առայժմ պիտի չկարենայ իր ժամերը յատկացնել Տայանային: Ես հիմա հեռաձայն կ'ընեմ անոր հօրեղբօրը տունը եւ կը հասկնամ թէ ինչ ձեւով անյայտացեր է... շիտակը կը զարմանամ որ մինչեւ հիմա մեզի հետ յարաբերութեան չեն մտեր...

Քարտուղարը թիւը առաւ, քանի մը հարցումներ ուղղեց, ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ ու յետոյ Սուլտինին դառնալով ըսաւ.

— Զարմանալի բան. Էլըն Տէնքընըն ալ տուն չէ գացեր երէկ գիշեր ինչպէս նաեւ իր աղջիկը՝ Ըրսիւլան... միասին դուրս գացեր են ճաշելու ժամը իննին առեւները...

(Շար.)

Թուրքիոյ տնտեսական վիճակը եւ ուրիշ հարցեր

Թուրքիոյ ազգ. ժողովի յուլիս 29ի նիստին մէջ, վարչապետ Ճալալ Պայար կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ ներքին եւ տնտեսական կացութեան մասին։ Ստորեւ՝ գլխաւոր մասերը.—

— «Մեր կառավարութեան հետապնդած սկզբունքներուն ամէնէն գլխաւորն է հաւատարիմ մնալ Թուրք ազգին խոստացուած աշխատանքի ծրագրին։ Ամէն վայրկեան հաշուի կ՚առնենք թէ ինչ խոստացած ենք եւ ինչ գործադրած։

Անկասկած մեզ զբաղեցնող ամէնէն կարեւոր խնդիրները ելմտական գործերն էին եւ կառավարութիւնը կը զգայ թէ ինչպէս ծանր բեռ մը կայ իր ուսերուն վրայ, այս տարուան ընթացիկ պիւտճէին պատճառաւ։

Անցեալ տարուան պիւտճէն, որ 271 միլիոն էր, հաւասարակշռութեան մէջ 28 միլիոն յաւելումով մը փակեցինք։ Իսկ 1939ի պիւտճէն 307 միլիոն է։ Այս տարուան պիւտճէն, նախորդներէն ընդարձակ ըլլալով հանդերձ ուրիշ առաւելութիւններ ալ ունի։ 125 միլիոնի ծրագիր մը պատրաստուած է ազգ. պաշտպանութեան համար եւ պիտի գործադրուի բանակին իր պարտականութիւնը լաւագոյնս կատարելու հընարաւորութիւն տալով։

Ամէն առենուան պէս կրնանք վըստահիլ մեր բանակին հերոսութեան եւ անձնազոհութեան։

Անշուշտ կարելի չէ երկրին մէջ շինարարական բոլոր գործերը պիւտճէին մէջ նշանակել։ Այս պատճառով կը ջանանք վարկի միջոցներէն օգտուիլ եւ ազգ. ընդհ. համագործակցութիւն մը ստեղծել կը ջանանք։ Ինչպէս որ տեսաք, այս տարի հանրօգուտ եւ անտես. գործավարութիւններուն պիւտճէներէն կարգ մը յատկացումներ հանելով տնտես. հաստատութեանց վարկերուն վրայ աւելցուցինք, եւ այս միջոցաւ երկրին մէջ նոր աշխատանքներ ստեղծել փորձեցինք։ Ասոր ալ մէկ օրինակը Ատանայի դաշտին ոռոգման խնդիրն է, որուն 30 միլիոն կրցանք յատկացնել։

Ինչպէս ըսի, ջանացինք վարկեր գտնել։ Անգլիայէն ստացուած 16 միլիոն սթէրլինի վարկը 100 միլիոն թրքական ոսկիի համարժէք է։ Ասոր 10 միլիոն սթէրլինը ճարտարարուեստական եւ առեւտրական, 6 միլիոնն ալ զինուորական գործերու։ Բայց այս փոխառութիւնը չի նմանիր Սահմանադրական շրջանին կնքուած փոխառութեանց։ Այս վարկը բացուած է միայն Թուրքին ստորագրութեան, խօսքին վստահելով։

Կարելի է ըսել թէ առաջին հնգամեայ ծրագիրը գործադրուած է, երբ նկատի առնենք թէ վերջին մէկ քանի գործարաններու շինութեան ալ ձեռնարկուած է։ Հանրապետական կառավարութիւնը կրնայ վստահութեամբ յայտարարել թէ հնգամեայ ծրագրին մէջ յաջողած է։

Ձեռք բերուած փորձառութեամբ եւ ելմտական միջոցներու շնորհիւ երկրորդին գործադրութեան անցած է։ Ճարտարարուեստական քաղաքականութեան մէջ մեր հետապնդած նպատակն է ազգային տնտեսութեան շահերը ներդաշնակել ազգ. պաշտպանութեան շահերուն հետ։

Մեր ելմտական քաղաքականութեան մէջ գեղեցիկ սկզբունքով մը կը յառաջանանք միշտ։ Այն է, տուրքերը նուազեցնել։ Ցարդ ինչ տուրք որ դըրուէր, ալ չէր վերցուեր ժողովուրդին ուսերէն։ Այս մտայնութիւնը քանդեցինք մենք։

Այս տարի 10 միլիոն ոսկի զեղչեցինք կենդանիներու, հաւասարակշռութեան, շահատուրքի, սպառման, զրօսմաթուղթի, սինեմայի եւ նախանիւթերու տուրքերէն։ Ինչ մարդ մէջ որ տուրք մը թեթեւցուցինք, թէ պետութիւնը եւ թէ տուրքը վճարողը շահեցան։ Այս դրական արդիւնքը տեսնելէ վերջ այլեւս չենք կրնար վարանիլ։

Կորոնեներու խնդիրը կայ, որ անցեալէն մեր եւ մեր յաջորդներուն ուսերուն վրայ ճնշող բեռ մըն է։ Նախապէս թէեւ որոշուած էր այս վճարումները հարիւրին 50 պարանքով եւ հարիւրին 50 ալ օտար դրամով ընել, բայց համաշխարհային տնտեսական կացութեան ենթարկուած փոփոխութեան պատճառաւ տրվիզով վճարումը անկարելի դարձած է, հետեւաբար վճարումը ամբողջովին պարանքով պիտի ընենք։

Տնտեսական կացութիւնը ներկայացնելու համար պիտի դոհանամ ըսելով թէ այս տարուան առաջին 5 ամսուան արտածումներուն եւ ներածումներուն գումարը 113 միլիոնի կը հասնի, մինչդեռ այս թիւը անցեալ տարի 83 միլիոն էր։

Ներածումը զգալաբար աւելցած է, ինչ որ գոհունակութիւն առթող պարագայ մըն է սա պատճառաւ որ ներածուող ապրանքները մեծ մասամբ մեքենաներ եւ զանազան գործիքի կազմածներ են։ Թէեւ երկրին մէջ սպառող նիւթեր ալ կը ներածուին, բայց այն ալ ժողովուրդին գնման կարողութեան աւելցած ըլլալը կ՚ապացուցանէ։

Արտածուած նիւթերուն 100էն 90ը բուսական բերքեր են, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ որքան պէտք է կարեւորութիւն ընծայել երկրագործութեան։

Գալով ընդհ. ներման, մենք մեր իսկ՝ ալյին հասանք։ Ալ մարդ վախ չունինք։ Հանրապետութիւնը պողպատեայ հիմերու վրայ զետեղուած է։ Մեր գործերով հպարտացած ատեն կրնանք նաեւ մէկ քանի յանցապարտներու ներելու հաճոյքը վայելել։ Այսպէսով աշխարհ պիտի համոզուի թէ որքան վստահ ենք մեր վարչաձեւին ամրութեան վրայ։

Ձենք կրնար երեւակայել ուժի մը գոյութիւնը, որ կարենայ վնասել Թուրք ազգին միաբանութեան ու յառաջդիմութեան քայլերուն։ Եթէ նոյնիսկ յանդգնողներ ըլլան, նախ մեր օրէնքներուն եւ յետոյ մեր սըրտերուն մէջ տոչորող յեղափոխական հուրէն պիտի այրին եւ ոչնչանան։

կոլերգին ամթիւ միտքս ինկան բոլոր այն աշխատաւորները, որոնք գացին եւ ոտկայն մեզի ժառանգ թողուցին կալի երգեր, յուշեր ու սրբութիւններ։

Խօսքին լօզը կաթի անոնց անյայտ գերեզմաններուն վրայ։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

«ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՐՔԱԿԱՆ Է»

Ընկերներ, ամէնէն կարեւոր խնդիրոյն կ՚անցնիմ։ Ցուցումով սպասուած Հաթայի խնդիրը։

Կը կրկնեմ որ Հաթայ ամէն բանէ առաջ թրքական է (ծափեր, պռավօ) եւ մեծամասնութեամբ ու մշակոյթով թրքական պիտի մնայ։

Հաթայ, ազգ. պայքարին օրերէն իսկ մեր կողքին, մեր հետ ուս ուսի անկախութեան համար կռուած նուիրական հայրենիքի մը մէկ մասն է։ (Կեցցէներ, ծափեր)։ Հաթայ ազգ. պայքարին ատեն ամէնէն աւելի հերոսութիւն ցոյց տուած թրքական քաղաքի մը հետ կրնայ բաղդատուիլ։ Այսպիսի ժողովուրդ մը չենք կրնար լքել։ Ատիկա վեր է Թուրքիոյ հանրապետութեան կարողութենէն։ Մենք ոչ ոքի հողին աչք տնկած ենք։ Միայն մեր ազգային իրաւունքը կը պահանջենք։ Ասոր մէջ ներողամտութեան խնդիր չկայ։ Իրաւունքը միշտ կը պահանջուի։

Ազգաժողովի ընտրական յանձնաժողովը Հաթայէն հեռացաւ։ Զինուորական բանակցութիւնները շատ յառաջացած են։

Ֆրանսայի հետ մեր բարեկամութիւնը շատ փափուկ քննութենէ կ՚անցնի։ Եթէ մեր դատը բարեկամաբար կարենանք լուծել, ամէն մարդ առաջ պիտի ուրախանանք։

Կրնամ ըսել թէ աւելի մեղմ եւ աւելի անկեղծ մթնոլորտ մը կը տիրէ ներկայիս։

Ազգ. Մեծ Ժողովի արձակուրդին պատճառաւ ձեզմէ այս խնդրին համար կատարեալ լիազօրութիւն կը խնդրեմ։

Այս լիազօրութեամբ անհրաժեշտ միջոցներուն դիմելու հնարաւորութիւնը պիտի ունենանք։ Եթէ կը հաւատաք թէ Հաթայի խնդրին մէջ ձեր փափաքները պիտի գոհացնենք, վստահութեան քուէ տուէք մեզի։

Այս ճառէն վերջ ժողովը վստահութիւն յայտնեց դահլիճին։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՆԻԷՐ, 3 Յուլիս.— Հ. Ց. Դ. Անիէռ - Պուա Քոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէի կազմակերպած դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ չորսմ 2 յուլիս, ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Վրացեան, նիւթը՝ «Դէպքերը Հայաստանի մէջ»։ Ցարդելի ընկերը աւելի քան մէկ ժամ փաստացի բացատրեց խորհրդային երկիրները եւ մանաւանդ հայրենիքի վերջին անցուդարձերը, պարզելով բոլշեւիկեան դաշտանի ոճրագործութիւնները, որոնց զոհ գացին Հայաստանի ոչ միայն ղեկավարները այլեւ մտաւորականները։ Հայաստանի մէջ այսօր ռուս զօրքն է որ պահակ կանգնած է, հայ սպաները քշուած են, հայ զինուորները փոխադրուած են հեռաւոր վայրեր։ Հայաստանի կեանք արգիլեալ գօտի է։ Ժողովուրդը իրաւունք չունի ազատօրէն իր բարեկամին կամ ազգականին այցի երթալու, եթէ կը գտնուի այդ արգիլեալ գօտիի մէջ։ Օրինակ, մէկու մը մայրը Հողեմպերի մէջ է, Հեռագիր կուտան, պէտք է անպայման երթայ ծնողքին վերջին կարօտը առնելու, թաղման ներկայ գտնուելու։ Պէտք է խնդրագիր ներկայացնէ երկու օրինակ եւ երկու լուսանկար եւ սպասէ մէկուկէս ամիս, մինչեւ որ արտօնութիւն գայ, հազիւ մօր մահուան քառասունքին կարող է հասնիլ եւ դեռ ինչ տանջանքներ։ Ասկէ քանի մը տարի առաջ գործարաններու բոլոր տնօրէնները, հակէնները Հայեր էին, սակայն այսօր Ռուսեր են։ Ընկերը խօսեցաւ նաեւ կաթողիկոսին սպանութեան եւ էջմիածնի ոչնչացման մասին։ Ռուս ազգայնականութիւնն է որ կը գործէ բոլշեւիկեան դիմակին տակ։ Հայ դպրոցներու մէջ պարտադրած են Ռուսաց լեզուն, ցանկուն աւանդութիւնն է որ կը չարունակէ Սթալին։ Այսօր Հայաստանի մէջ չկայ հին կամ ծանօթ դէմք մը, եկողները Ռուսաստանի խորերէն եկած են եւ անյայտ մարդիկ են մեր հարեւան երկիրներն ալ միեւնոյն վիճակն ունին։ Ուկրանիոյ 600 յայտնի դէմքերը գնդակահարուած են, Վրաստանի, Ազրբէյճանի հին գործիչները գլխաւոր ղեկավարներ անհետացած են, մնացածները կամ գործէ քշուած եւ կամ թշուառ վիճակի մը մատնուած են։

Ընկերը եզրակացնելով, յորդորեց չյուսահատիլ, հայ ազգը շատ դառնութիւններ ճաշակած է, այս ալ կ՚անցնի, միայն թէ անհրաժեշտ է միանալ։ Օգնենք բարոյապէս թէ ֆիզիքապէս եւ թէ նիւթապէս երբ հայրենիքի պահանջ մը, կարիք մը կայ։

*** Կ՚իմանամ թէ «Արամ» ենթակոմիտէն որոշած է շարք մը դասախօսութիւններ սարքել, որ պիտի կատարուին պարբերաբար։

Արաքս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՏԱՂԿՈՑԸ

ՍԷՆԹ ԱՆ (Մարսէյլ) — Երեք տարուան կեանք ունի մեր գաղութը, համեստ հիւղակներով։ Երբ քաղաքէն այստեղ փոխադրուեցանք, թշուառ վիճակ ունէինք, չյուսահատեցանք եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկեցինք մեր փոքրիկները փրկելու համար։ Երկու տարի տքնելէ վերջ յաջողեցանք շինել ծաղկոց մը։

Կիրակի օր 26 յունիս տեղի ունեցաւ դպրոցին բացումը։ Ըստ սովորութեան սկսանք ածուրդով կնքահայր մը փնտռել եւ բախտը վիճակուեցաւ Տիկին Մարթա Եղիկեանի, որ աճուրդին վրայ յաւելում մը կատարելով դուռը բացուեցաւ եւ ժողովուրդը ներս մտաւ, խոնարհելով երեք դրօշներու առջեւ (ֆրանսական, հայկական եւ ռուսական)։ Բոլորը մէկ ներս խուժեցին ու տեղաւորուեցան իրենց տեղերը։ Խումբ մը մանուկներ որ հազիւ երեք շաբթուան ընթացքին սորված էին հայերէն երգ եւ արտասանութիւն, «Մեր հայրենիք»ը երգելով ներս մտան։ Ժողովուրդը լսեց յոտնկայս։

Վարչութեան կողմէ օրուան նախագահը՝ ընկեր Պօղոս Համբարձումեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, որ միակամ աշխատանքի լծուեցան եւ այս ծաղկոցը շինեցին, շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Պ. Վ. Խորասանճեանին եւ Գ. Եպիսկոպոս Խաչատուրեանին իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան համար։ Ցետոյ կարգով հրաւիրեց մանուկները որոնք երգեցին եւ արտասանեցին։

Սիրելի «Ցառաջ», շատ կը խնդրեմ որ պահես անունները, որպէսզի ապագը աւելի սիրով փարին հայ երգին եւ գրին.— Էլիզ եւ Փերուզ Մարգարեան, Զ. Խաչատուրեան, Էլէն Մուսիպիեան, Լուսիա Վարդանեան, Պետրոս եւ Ռոզա Եղիկեան, Խ. Օսգանեան, Վ. եւ Ս. Գալուստեան եւ Օր. Մարի (դուրսէն եկած), թէ արտասանեցին եւ թէ երգեցին։

Այս բոլորէն վերջ նախագահը խօսք տուաւ օրուան բանախօս՝ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի, որ պարզեց հայ ժողովուրդին արժանիքները, թրքական բարբարոսութիւնները, եւ յորդորեց հաւատարիմ մնալ մեր նահատակներու կտակին։

Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՎԷՃԸ

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 Յուլիս, երբ դեռ համաձայնութիւն չէր գոյացած).

— «Հրատարակուած բոլոր տեղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ, Աղեքսանտրէթի Սանճաքի վէճին միջնորդեան ունի ճշդուած դիտաւորութիւն մը։

Այդ դիտաւորութիւնն է ՍԱՆՃԱՔԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ։

Տարիներէ ի վեր եւ մասնաւորապէս վերջին երկու տարիներուն տեղի ունեցող վէճերն ու անոր հետեւող բանակցութիւնները, Ֆրանսայի կամ Ազգ. Լիկայի հետ, հանգրուաններ են միայն նպատակի ճամբուն վրայ։ Սանճաքի մասին Թուրքիա կազմած է իր որոշ ծրագիրը, ու իրեն համար կը մնայ անփոփոխելի, հակառակ ծագում առած դժուարութիւններուն։

Եթէ իր ուժերուն վստահ ըլլար, Թուրքիա առանց այլեւայլի կը մըտցնէր իր զինուորական ուժերը սահմաններէն ներս եւ աշխարհը կը դնէր կատարուած իրողութեան մը առջեւ։

Այդ քայլը առայժմ համարելով վըտանգաւոր, Թուրքիա կ՚աշխատի դիւանագիտական սատրճանական նուաճումներու ճամբաբաց փորձել, ու նենալով այն կէտը յաւակնութիւնը, որ Սանճաքի բնակչութեան մեծամասնութիւնը թուրքերը կը կազմեն։

Թուրքիա երեք գլխաւոր նպատակներով կ՚ուզէ գրաւել Սանճաքը։

1. Աղեքսանտրէթի նաւահանգիստը ունենալ իր ձեռքին մէջ, զրկելու համար Սուրիան այս միակ եւ կարեւոր նաւահանգիստէն, որ հոմանիշ պիտի ըլլայ անոր տնտեսական անդամալուծութեան։

2. Աղեքսանտրէթի նաւահանգիստէն եռեւը գտնուող ներքնաշխարհը դնել յետադայ գրաւման սպառնալիքի տակ։

3. Աղեքսանտրէթի խորշը վերածել ծովային ամրութիւններու, որպէսզի օտար պետութիւն մը հոն չտեղաւորուի։

Այս երեքն ալ կենսական նշանակութիւն ունին Թուրքիոյ համար։

Այս է պատճառը որ Թուրքիա օրըօրին նոր ջղայնութիւններ կը ստեղծէ ընտրապայքարին շուրջ, ապահովելու համար թուրք մեծամասնութիւն Սանճաքին մէջ, զայն Սուրիայէն անկախ յայտարարել տալու համար։

Էնկլիզի կառավարութիւնը շատ լաւ գիտէ թէ՝ Թուրքերը Սանճաքի բնակչութեան հազիւ մէկ երրորդ մասը կը կազմեն։ Այս պատճառով ալ ան սպառնալիքներով, աճպարարութեամբ եւ կաշառքներով աշխատի օտար տարրեր արձանագրել տալ թուրք համայնքի ցանկին մէջ։

Կը յաջողի՞ թէ ոչ, չենք գիտեր։ Բայց պարզ գիտենք թէ ան յաջողութեան պարագային, եթէ քաղաքական պայմանները նպաստաւոր ըլլան, սահմանին վրայ կեդրոնացած ուժերը պիտի շարժէ դէպի Անտիոք։

Արդ, կամ պէտք է Սանճաքը Սուրիայէն անկախ յայտարարուի քուէներու մեծամասնութեամբ եւ կամ պիտի գրաւէ զինու զօրութեամբ։

Բնաւ հաւանական չէ որ քուէներու մեծամասնութիւն ունենան Թուրքերը։ Այդ պարագային կը մնայ թուրք բանակի ներխուժումի միջոցը։

Ան յոյս ունի թէ Ֆրանսա հարկադրուած պիտի ըլլայ շուտով միջամտելու Ափրիկեան պատերազմի մը կամ Չեխոսլովաքիոյ դէմ մղուելիք պատերազմի մը մէջ։ Ու ինք հնարաւորութիւն պիտի ունենայ խուժել դէպի Սանճաք, առանց կարեւորութիւն տալու հոգատար պետութեան կամքին, կամ Ազգ. Լիկայի որոշումներուն։

Ի հարկէ լուրջ արգելք մը չի կըրնար ըլլալ Ազգ. Լիկան, այլ միայն Ֆրանսան, որ հնարաւորութիւն ունի խափանելու Էնկլիզի յաւակնութիւնները, եթէ ցանկանայ։

Ֆրանսա շատ լաւ գիտէ Թուրքիոյ դիտաւորութիւնները։

Բայց վճռական ժամուն Ֆրանսան պիտի պաշտպանէ՞ Սանճաքը զինուորական ուժերով, թէ վտանգի պահուն պիտի դիմէ զիջումներու։

Դժուար է ատոր պատասխանը տալ։ Ժամանակն է որ մեզի պիտի ցոյց տայ իրողութիւնը։

Սուրիոյ հայ գաղութը քաղաքականապէս գործ չունի այս վէճին մէջ, բայց ունի ինքնապաշտպանութեան խնդիր։ Որովհետեւ, եթէ Թուրքիա գրաւէ Սանճաքը, պիտի վտանգուի ոչ միայն Սանճաքի 30,000 հայութիւնը, այլեւ հիւս. Սուրիոյ 100.000 հայութիւնը։

Այս պատճառով ալ Սանճաքի հայութիւնը պիտի ըլլայ Սուրիոյ հետ ընդդէմ Թուրքիոյ»։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԼԻՈՆ, 4 Յուլիս (Ցառաջ).— Լիոնի երաժշտանոցի տարեկերջի երգի մրցումներուն մէջ ծանօթ երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան երկրորդ մրցանակի արժանացած է։

Անցեալ տարի, օրիորդը ձայնականութեան հետեւող 40 աշակերտներու մէջէն Ա. մրցանակը շահած էր։ Այս տարի, նոյնքան թիւով երգիչներու մէջէն Բ. մրցանակ ստանալը լաւագոյն վկայութիւնը կը կազմէ իր յառաջդիմութեան, մանաւանդ երբ նկատի առնենք օտարականի հանգամանքը։ Իր մնայուն դաստիարակը Փրօֆ. Ռոմպօ՝ մեծ ոգեւորութեամբ կ՚աշխատի իրականացնել իր յոյսերը եւ Օր. Ծովինարին երազը։

Մեր ջերմ շնորհաւորութիւնները։

Թղթակից

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ

ՉՆԿՈՒՆՑ ՅՈՒՂԵՐԸ

Առաջուընէ ըսեմ.— Ես ամենայն պաղարիւնութեամբ կրնայի երկու մատով որեւէ օձ խեղդել Նաւ Մամային վրէժը լուծելու համար։ Երբ այդ պաղղակը տեսնէք, ձեր սրունքները կը բանաք կարկինի պէս եւ,— ձախ ոտքերնիդ վզին վրայ, աջը պոչէն թիզ մը վեր, ուզէք թէ ոչ, ձեր սրունքները պողպատի պէս կ՚ըլլան— մեր նոր զինուորները պիտի սորվին այդ՝ սուինամարտի մէջ,— ու երկու մատով կը բռնէք օձին վիզէն, մինչեւ որ լեզուն արիւնոտի, ձգեցէ՛ք, անիկա շատոնց մեռած կ՚ըլլայ։ Ձեր երկու ոտքերուն տարածութեան մէջ որսը! Համեղ միս ունի, եթէ նեղը մընաք։ Մեր գիւղը օձը կ՚ափսոնէինք, անոր ճամբան կտրելով կը կապէինք, դէմ դիմաց արագ արագ կրկնելով.

Անծիծը ծնանի։
Անմահը մեռանի։
Չար փուշը չար կրակը,
Չար կրակը փտին յատակը։

Այս ու ասոր նման անիմաստ քառեակներ երբ կը լսէր օձը, դիակի պէս կը մագնիսանար, կը գալարուէր. ու կ՚աղաչէր լեզուն դուրս ձգած։ Կամ կը սպաննէինք եւ կամ կ՚ըսէինք.

— Գնա՛ մեզի ոսկի ու անգին քար բեր։

Ու ան կ՚երթա՛ր, է՛յ երանելի մանկութիւն։ Բայց անիմաստ չէր քառեակը։ Նախ սոսկալի հայհոյութիւն մըն է անոր դէմ որ կը հաւատանք թէ չէ ծնած ու կայ, ժխտումը անոր անմահութեան։ Հայհոյութիւնը երդումն է միւսին տիրապետութեան ու հպատակութիւն կրակին, չար փուշը տարտարոսին իբր ժառանգ հաւատափոխութեամբ։ Ես ձեզի կախարդութիւն սորվեցնելու չեմ, եթէ կ՚ուզէք «Վեցհազարեակ» կարդացէք նախապէս վստահ ըլլալով ձեր գլխի տոկունութեան, թէ ի՛նչ գործն է։ Նոյնիսկ չըսի թէ ինչպէս կ՚ափսոնեն ու կը բուժեն թունաւորուողը։ Ես օձերը հպատակեցնելու մասին է որ կը խօսիմ։

Առաջուընէ ըսեմ որ թիւրիմացութեան մէջ չիյնաք։ Այսպէս ես գիւղը ոչ մէկ բանէ կը վախնայի, բայց... առանէն դպրոց հազիւ քանի մը հաւրիւր քայլ ճամբան ինծի համար ամէնէն ահռելի երթեւեկն էր, որովհետեւ նախ պիտի անցնէի Աղոյենց Կարիկ աղբոր դռնէն, վերջն ալ մանաւանդ Չնկուենց թաղէն։ Անկէ անդին այլեւս դպրոցը կ՚երեւար իր խուրձ-խուրձ ճպոտներով, ոտնակապերով. ու ծանր Ցայմաւուրքով, որոնց մըրմուռը ես շատ անգամ զգացեր էի մարմնոյս վրայ, բայց եւ այնպէս դպրոցը երբ կ՚երեւար, ես կը սկսէի շնչել։

Օրական չորս անգամ այս նահատակութեան ճամբէն պէտք էր որ անցնէի։ Երկու տուներուն մէջ ալ աղջիկ, տղայ ընկերներ ունէի, բայց դարձեալ սարսափս չէր պակսեր բնաւ։ Երկու տանտէրերն ալ հօրս բարեկամներ էին ու ազգական, բայց ես շատ անգամ օրերով ջերմի բռնուած եմ լըռելեայն, այդ դռներէն անցնելու համար եւ ցերեկ ատեն։ Ա՜հ, գիշե՞րը. գիշերը երգելով սար ու ձոր, լեռ ու անտառ կրնայի երթալ. առանց երգի ի՛նչ կրնաս ընել։ Ճակատամարտները, նոյնիսկ Արարատէն Արարս, հայկական երգերով շահուած են։ Այսպէս էր մեր գիւղը. երգելով կը կթէինք կովերը. (Հայերը տարին այդ գիւտը մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա)։

Երգով կը մեծնային մեր փոքրերը ու բերանը առանց ծծակի։ Երգելով կը թաղէինք մեր սիրելիները եւ անոնք դոհունակ ժպիտը շրթներուն կ՚երթային։ Առանց երգի աղբիւրներն իսկ կը ցամքէին, գարուն չէր գար։ Ցորենները նազ կ՚ընէին ձմրան կարասները լեցուելու։ Առանց երգի ոչ կոունկը լուր կը բերէր, ոչ ծիծեռնակը բոյն կը շինէր մեր սենեակներուն մէջ։

Մեր կաքաւները մեր երգերէն հրապուրուած, ձմեռը մեզմէ չէին հեռանար, ժայռերուն մէջէն իրենց մրշաղները կ՚ընտրէին կամ տաքուկ ծերպերէն մեր երգերը լսելով կը քնանային։

Առաջուընէ կ՚ըսեմ, որովհետեւ վախնալը անպատուութիւն է եւ դուք պիտի դարշիք, գիտեմ, ինքզինք անպատուող մարդէն, եթէ նոյնիսկ աշխարհի վեցերորդ մասին մուրճը անոր գլխուն վրայ ըլլայ։ Բայց կեանքիս մէջ այնքան սարսափելի կերպով ահ ու դողի մատնուած չեմ երբեք որքան այդ երկու դռներուն առջեւ, եւ ես կը կարծեմ թէ՝ մեր գեղի տըղաքը ինձմէ տարբեր վիճակ մը չունէին այն ատեն։

Ատոռուան ծաղկաբոյր կաթը, կէսօրուան արեւահամ ձուազեղն ու մեղրը քթէս բերնէս կուգար։ Մինչեւ իրիկուն սորված դասերս կածակներու պէս գլխէս կը թռէին, երբ կը դառնայի Աղոյենց դրան անկիւնը,

— Ծօ՛, ի՛նչ կեցեր ես, անխելք։ Ետիս գնա՛ չար սատանայ։ Հալածեա՛ յինէն, տէ՛ր։

— Հայ գետինն անցնի ձեր գացած դպրատունը։ Ծօ ա՞տ է ձեր սորվածը։ Փիլիզոփփա դարձար, հիմա ալ արհե՞ստ կ՚ուզես սորվիլ մագործին նայող չունիներուն պէս։ Ծօ՛ աս աւանակն ալ Երուսաղէմ գացեր է, եկուր մղտեսի ըսենք։

Ու Կարիկ աղբարը մէկ ձեռքը առած ծուռ, մանգաղի պէս դանակ մը, միւսով սմբակի մը կտոր մեզ լաւ մը կը շշմեցնէր։

Կը կարծէք թէ՝ կրնայի՞նք համարձակիլ ըսելու իրեն թէ՝ — Ինչպէս անցնինք, Արա՛ր (մտովին կ՚ըսէինք՝ Ցռան գիւղը այդպէս մկրտեր էր երկրորդ անգամ), ինչպէս անցնինք երբ փողոցի լայնքին էշ մը հազիւ կ՚ըռովէր տեղաւորուէր)։ Մանաւանդ ձի մը, ջորի մը երբ կը պայտէր.. պախուրցը կապած մէկ պատին, միւս ոտքին տակ ինք. կենդանիին պոչով սմբակին վերէն առնուր մը փաթթած, երկուքն ալ քըրտինքի մէջ կը լողային. եւ գերագըրգիռ վիճակի մէջ։ Եթէ կը սարսափէինք իր նայուածքէն ու լեզուէն՝ կը վախնայինք նաեւ ենթակայ սմբակաւորներէն։ Իրար կը ճանչնայինք. անոնցմէ ոմանք խածան էին, ոմանք դեռ կրնային ոխ ունենալ ձիարշաւէն մնացած։ Ըսենք որ լուսնագործին հետ ալ բարեկամներ չէին բնաւ իր այս յաճախորդները, ուրիշ անգամ իրեն չէին մօտենար. ու ինք կեանքին մէջ ստիպուած էր ոտքով քալել։ Էշերն իսկ յանձն չէին առներ զինքը կըրելու եւ լա՛ւ կ՚ընէին։

Խ. ԱՐԱԾԱՆԻ

(1)

(Շար.)

նակներու հետ, հետեւեալը կը հաղորդէ : (կուտամ՝ վերապահութեամբ) :—
Այն բոլոր հայմաթլըսները որոնք բժշկական քննութենէ անցած պահուն իրենց տրուած հարցարան-թղթիկին գրական պատասխան չեն տար, (կ'ուզե՞ս զինուորագրուիլ, «դիւրացնելու համար հպատակութեան գործողութիւնները), պիտի կանչուին յառաջիկայ տարի: Եթէ ամուրի են՝ 18 ամիս, իսկ եթէ ամուսնացած եւ զաւակներու տէր՝ մարզանքի շրջան մը կատարելու համար :

*** Մէկ շաբաթէ մը ի վեր մետաղագործական 7 հաստատութիւններ, որոնց մէջ Բօտէրը, գործադուլ յայտարարած են: Պատճառը հետեւեալն է.— Մասնաշէնքներու նախագահը, ֆրանսահպատակ Հայ մը՝ հարիւր առ հարիւր համաձայնավար, դուրս կը հանուի Բօտէրի վարչութեան կողմէ, իբրեւ փոխվրէժ անոր անցեալ տարուան գործունէութեան : Եւ ահա, մասնաշէնքները գործադուլ կը յայտարարեն : Առանց գլուխի մարմինը չաշխատիր: Եւ իրարու ետեւէ կը գոցուին 7 հաստատութիւններ 6000 (վեց հազար) հոգի դուրս ձգելով : Բանակցութիւնները կը շարունակուին :

Ֆէրնան Պիւխօնի չարաթաթերթը, «La Tribune Provençale»կը գրէ այս շարթուան թիւով թէ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ անցեալ շաբաթ Սէն Պարնապէի մետաղագործական հաստատութիւններէն չորս Ֆրանսացի ընկերվարական պատուիրակներ դուրս կը հանեն եւ գործադուլ չեն յայտարարեր, իսկ «հարիւրէն հարիւր համայնավարի մը՝ նախկին թրքահպատակ եւ պատերազմի ընթացքին մեր հայրենիքի դէմ զէնք վերցնողի մը համար ընդհանուր գործադուլ կը յայտարարուի, 6000 հոգի դուրս թափելով :

Անգլիա կողմէ Թուրքիան կը գովեն

«Թան » երէկուան խմբագրականով էնկիւրիի մէջ նշանագրուած համաձայնութիւնը կ'ողջունէ իբրեւ «կարեւոր դէպք մը որ նոր շրջան մը կ'ուեսէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մէջ: Ֆրանքօ-թուրք գործակցութիւնը՝ երաշխաւորելու համար Ալեքսանտրէթի Սանճաքին ապահովութիւնը՝ կրնայ թանկագին մեկնակէտ մը կազմել որ եւ է նոր քաղաքականութեան համար եւ պէտք է շնորհաւորել: Այն պայմանները որոնց մէջ համաձայնութիւն գոյացաւ, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չէր յաջողած վերջնապէս լուծել այս բարդ խնդիրը եւ երբ տեղին վրայ ծագած դժուարութիւններ կրնային վհատեցնել ամէն բարեացակամութիւն, կարեւոր յաջողութիւն մը կը կազմեն ֆրանսական դիւանագիտութեան եւ թրքական դիւանագիտութեան համար» :

Կիսապաշտօնական օրկանը յետոյ բացատրելով կնքուած համաձայնութեանց իմաստը, գլխաւորական թէ քաղաքական, կ'եզրակացնէ .

— «Մինչդեռ կը վախցուէր որ Ալեքսանտրէթի խնդիրը լուրջ բարդութիւններ յառաջ բերէ ի վնաս մեր գիրքին եւ ազդեցութեան Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, ընդհակառակն ան ծառայեց Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ մերձեցման՝ միջազգային գետնի վրայ եւ կացութեան տեւական պայծառացման՝ աշխարհի ամէնէն զգայուն մէկ մասին մէջ: Թուրքիան խաղաղութեան էական ազդակ մը դարձաւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Իր քաղաքական եւ տնտեսական նշանակալից վերականգնումը՝ Քէմալ Աթաթիւրքի մղումին տակ, իր բարոյական եւ ընկերային բարեշրջումը, իր կերպարանափոխումը արդիական պետութեան մը որ բոլոր ասպարէզներուն մէջ կը ներշնչուի արեւմտեան քաղաքակրթութենէն, վերջապէս իր յարաճուն շահագրգռութիւնը դէպի եւրոպական քաղաքականութիւնը,— այս բոլորը անոր կ'ապահովեն դիրք մը եւ ազդեցութիւն մը զոր երբեք չտեսաւ նախկին օսմանեան կայսրութիւնը: Յայտնի է այն դերը զոր Թուրքիա կը կատարէ Պալքանեան Միութեան մէջ, թէ ինչպէս ան լայնամտօրէն կարգադրեց իր հինաւուրց կռիւները Յունաստանի հետ եւ ինչպէս այդ երկրին հետ կնքած համաձայնութիւնը դարձաւ հաւասարակշռութեան ուժ մը արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Այս իրողութիւնները թրքական բազմութեան կուտան արժէք մը զոր պէտք է գնահատել իր բուն գնով» :

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ երկրորդ ընթերցումը կը կատարուէր Թուրքիոյ տրուած փոխերու օրինագծին, ելմտական նախարարը ուրախութիւն յայտնելով գոյացած համաձայնութեան համար, ըսաւ թէ փոխառութիւնները պիտի վերադարձուին տասը տարիէն, 1951էն 1962, վեցամսեայ մասնավճարներով եւ թէ տոկոսը հարիւրին մէկ պակաս պիտի ըլլայ դեղչի տակէն, նուազագոյն 3 առ հարիւրով: Այս առթիւ յայտարարեց .

— «Քաղաքական տեսակէտով, մեր երկիրը երջանիկ է հաստատելով որ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը դրուած է ամուր եւ առողջ հիմերու վրայ: Մեր երկու երկիրներուն գերագոյն նպատակն է պահպանել աշխարհի խաղաղութիւնը: Անոնց բարեկամութիւնը ուղղուած չէ ուրիշ ո եւ է ազգի դէմ: Երկուքն ալ կ'ուզեն զօրաւոր ըլլալ, բարելաւելու եւ պահպանելու համար իրենց ժողովուրդներուն բարգաւաճումը եւ կեանքի մակարդակը : Տնտեսական տեսակէտով, թրքական կառավարութեան կատարած վերակազմութիւնը նշանակալից յառաջդիմութիւններ պահուած է: Երկրին ելմտական վարչութիւնը շատ առողջ է: Թուրքիոյ վճարման կարողութիւնը ապացուցաւ 1931ի տագնապէն եւ հարկ եղաւ հաշուակցութեան համաձայնութիւններ կնքել ուրիշ երկիրներու հետ: Անգլօ-թուրք համաձայնութիւնը մինչ լաւ չըն-թացաւ , քանի որ Թուրքիա չկրցաւ բաւականաչափ ներածում կատարել դէպի Մեծն Բրիտանիա: Բայց երկրին տնտեսական յաջողութիւնը թոյլ կուտայ յուսալ թէ շուտով պիտի դարմանուի այս վիճակը: Անգլիական կառավարութիւնը մասնաւորապէս գոհ է որ այս համաձայնութիւնը կնքեց Թուրքիոյ հետ »

Ինչպէս գրած էինք, բոլոր կուսակցութիւններն ալ հաւանութիւն յայտնեցին կառավարութեան, եւ մէկ երկու ընկերվարականներ միայն դիտել տուին թէ Գերմանիան պաշարելու փորձ մըն է որ կը կատարուի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ շրջած զրոյցներու համաձայն, որ արձանագրուած են լեհական եւ ֆրանսական թերթերու կողմէ, Տիմիթրով, Կոմինթէրնի վարիչը (Պուլկար), ձերբակալուած է, իբրեւ պատասխանատու Սպանիոյ խորհրդային քաղաքականութեան ձախողման: Սեւ ցանկն անցած են նաեւ իր երկու գործակիցները, Դանիէլ եւ Պոպով: Իսկ իտալական թերթերը կը գրեն թէ նոր տուրքերը բուռն դժգոհութիւն պատճառած են Սպիտակ Ռուսիոյ եւ Ուկրայնայի մէջ: Ձերբակալութիւնները եւ գնդակահարութիւնները կը շարունակուին մոլեգնօրէն :

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Տօքթ. Շալֆուն, որ պետութեան դէմ դաւադրութիւն մը սարքած էր անցեալ մայիսին: Դատապարտուեցաւ նաեւ իր մէկ մեղսակիցը :

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին անընդհատ: Հինգ Հրեաներ սպաննուեցան երեքշաբթի օր, 10—12 հոգի ալ վիրաւորուեցան: Կը վախցուի որ քաղաքացիական պատերազմ ծագի Հրեաներուն եւ Արաբներուն միջեւ :

ԻՏԱԼԱՑԻ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ֆրանսական հողը մտնելով, կրակ բացին երկու Ֆրանսացի շրջիկներու վրայ, որոնց մէկը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ :

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի վաղը, ուրբաթ, Պոլսոյ մէջ (Պալխասրա) :

Հ. 3. Դ.

Ֆրանսա

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 10 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Լիոն

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընդհ. ժողովը 7 Յուլիս, Հինգշաբթի, երեկոյ ժամը 8 30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ «Մուսա-Լեռ» խումբի ընդհ. ժողովը 8 Յուլիս, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, 15 Quai Victor Augagneur սրճարանի ներքին սրահը:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կայծ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սէնթ Անթուանի սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԱԼԻՒԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Ներկայանալ անդամատետրով: Պիտի դասախօսէ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Մեծ դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41րդ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի «Հրայր» եւ Անոնվիլի «Ռազմիկ» խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի: 10 Յուլիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Օ-ՏԻՒ-ՌՈՒԽԱՆի եւ Օ-ՓՈՆ-ԻՌՈՆՏԷԼի ծառաստանին մէջ:

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ դաշտային խաղեր: Պիտի նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ փոքրիկն Ռէժինա պիտի պարէ ժողովրդական եւ կովկասեան պարեր: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ, խմիչք:

Մուտքը ազատ է:

Ընծրեւի պարագային կը յետաձգուի

Դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻԻ «ԶԱԽԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Մէօտօնի պաղ աղբիւրին մօտ (Թափի Վէրի կէց)

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւ նուագ:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

Պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

9 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը 19էն մինչեւ կէս գիշեր իր կեդրոնատեղին 8, Rue Bossuet, Paris:

SAUTERIE ORCHESTRE

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, GRAND ARBRE, Maison FIQUET

Գեղարուեստական բաժին, զանազան խաղեր եւ անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Թանկօ եւ ժազ, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մեթրօն փոխել Denfer Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը:

Մուտք 5 ֆրանք

Ուտելիքը կարելի է միասին բերել

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան դաշտագնացութիւնը 10 Յուլիս, կիրակի, «Սէն Սիր»ի ծովահայեաց անտառին մէջ:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Թէլեանի, 8 a Rue Francis de Pressensé, Մարսէյլ, ամէնաուշը մինչեւ 7 Յուլիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 7ը: Երթուդարձ շոգեկառքով 7.50 ֆրանք:

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը

1, Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարութեամբ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ: LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE (օփերէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր:

Ճաշ եւ պար մինչեւ մութը 10: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել): Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Opéraէն կամ Jaurèsէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan, իջնել Raincy-Pavillons:

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պրէպան Մարսէյլէի սրահին մէջ, ներկայութեամբ յոբելեարին եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր հովիւներուն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Տ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Բանախօսութիւններ եւ գեղարուեստական բաժին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարաշցի Վարդան Գալֆաեան կը փնտռէ իր եղբայրը Հաճի Յարութիւն Գալֆաեան եւ քեռայրը Յովհաննէս Տօնապետեան Կէմէրէկցի, որոնք 8 տարի առաջ կը գտնուէին Ֆրանսա, Վիէն: Տեղեկացնել Վարդան Գալֆաեանի Mikropolis, Drama, (Grèce) :

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր. արտասահմ ան 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan. (Seine) France:

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը 1, 2. 13, 20, 39: Առաջին առթիւ պէտք ունինք թիւ 39ին: Վերադարձնողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինութիւն (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց բարեացակամութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ):

ՀԱՅ ԲՈՅԺի երեք տարուան հաւաքածոն, առանց սպառած պակաս թիւերը, կը ծախուի 50 ֆրանք,— մօտաւորապէս 700 էջի հատոր մը:

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ են Հայ-Բոյժի 45, 46 եւ 47 թիւերը:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐԺԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ վարչական գործերու համար:

Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն:

44, Rue Lafayette. Tél. Prov. 78-38.

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE de Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

59 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Օրկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փաստաբաններու միջնորդէ դէմ: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ՌԱՔԸ ՏԻԻՋ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին ՌԱՔԸ ՏԻԻՋն, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն, գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻԻՋը որուն անուշութիւնը, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalak upeian 8 Rue Suffren. Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական, Անմրցելի, Անփոխարինելի:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով հայ սեւանդական սեղանին զարդ:

ԿԱՊՈՒՅՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունինք նաեւ ամէն տեսակ քէնայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Տէրերը՝ Օւանէս եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 8 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3777

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԿԱ՛Լ ՔԱՂՑՐՈՒԹԵԱՄԲ...

«Լո՛ւր կ'ուզենք Խ. Հայաստանէն», կ'աղաղակէ Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, Յունիս 28ի խմբագրականով :

Լո՛ւր կը մուրայ Երուսաղէմի Պատրիարքը, «նկատելով որ ապրիլ 23էն ի վեր հեռագրով եւ նամակով որ եւ է լուր չէ ստացուած Էջմիածինէն» :

Կարդացիք արդէն : Ճարահատ, պատրիարքը Ֆրանսերէն հեռագիր մը ուղղած է Էջմիածին, Չէօրէքճեան արք.ի, յունիս 13 թուականով.

— «Կը սպասենք անվրէպ մանրամասնեալ նամակի վասն յուղարկաւորութեան Սրբազան Հայրապետին, կացութեան Մայր Աթոռոյ, անդամոց Գերագոյն խորհուրդի եւ Ձեր տեղակալութեան կոնդակին» :

Որ եւ է լուր ստացած չըլլալով, պատրիարքը երկրորդ հեռագիր մը զարկած է յունիս 29ին, (պատասխանը վճարուած).

— «Ամէն կողմէ կը դիմեն մեզի. հաճեցէք փութացնել սպասուած տեղեկութիւնները» :

Ինչպէս գիտէք, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին մահուան լուրը — կաթուածահա՞ր — արտասահման հասաւ ապրիլ 12ին, Երուսաղէմի պատրիարքին միջոցաւ : Հեռագիրը կ'ըսէր թէ մահը տեղի ունեցած է ապրիլ 10ին : Համաձայն ընկալեալ սովորութեանց, կաթողիկոսները կը թաղուին մահէն եօթը օր վերջը :

Արդ, ապրիլ 10էն ի վեր ոչ մէկ լուր՝ թաղման մասին : *Ե՞րբ թաղեցին : Ո՞վ կատարեց օծումը : Ո՞վ խօսեցաւ դամբանականը : Ո՞ւր թաղուեցաւ Խորէն Ա. :*

Ճիշդ ինն օր *եւ ոչ մէկ լուր : Ոչ ալ որ եւ է կոնդակ՝ տեղապահութեան մասին :*

Մեզի համար գաղտնիք չեն այս բոլորը :

Մէկէ աւելի աղբիւրներ հաղորդեցին թէ ինչպէս «կաթուածահար եղած է» կաթողիկոսը : Ոչ թէ ապրիլ 10ին, այլ 6ին, երկու եպիսկոպոսներու եւ մէկ վարդապետի հետ :

Մեր թղթակիցները անցորդներու բերնէն քաղելով, մաղելով, նկարագրեցին սպանութեան մանրամասնութիւնները, որոնք չեն հերքուած մինչեւ այսօր :

Պատասխանատու անձնաւորութիւն մըն ալ իր կարգին հաստատեց թէ կաթողիկոսը ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՆ, իսկ Բագարատ եւ Մեսրոպ եպիսկոպ[illegible] *մը հետ (Դանիէլ վարդ. Զատոյեան) :*

Միեւնոյն ատեն հաղորդուեցաւ թէ Չեկան աւարի տուած է Էջմիածինը, տանելով նոյնիսկ միւռոնի կաթսան :

Եւ ուրիշ քստմնելի պատմութիւններ, որոնք շրջան կ'ընեն ամիսներէ ի վեր : (Ո՞ւր են, օրինակ, սա երեք ալեւոր վարդապետները, Հրաչեայ Աճառեան, Մանուկ Աբեղեան, Արսէն Տէրտէրեան ...) :

Մեր պատուարժա՛ն «Հայաստանասէրները» նախընտրեցին ապուշի դեր կատարել, այս քստմնելի դէպքերուն առթիւ : Փոխանակ իրողութիւններով զբաղելու, ճշմարտութիւններ թխեցին : Փոխանակ տեղէն շարժելով պրպտումներ կատարելու, սուտն ու իրաւը ստուգելու, անոնք շարունակեցին բութ սլաքներ արձակել, գարշելի հէքեաթներ պատմել, հեգնել եւ օրօր կարդալ : Նոյնիսկ անթելի պատմութիւն մը հիւսեցին, այն ալ միայն եւ միայն Սոֆիայի մէջ լսուած, հայ խմբագրի մը ականջով ...

Եւ հիմա, ամիսներ վերջը, տեսնելով որ ոչ նամակ, ոչ ալ հեռագիր կը հասնի Էջմիածինէն, նոյնիսկ իբրեւ պատասխան, ի՛րա՛ր են անցեր, — «Լո՛ւր կ'ուզենք Խ. Հայաստանէն» : Կը պահանջե՛ն : Եգիպտոսի ռամկավար օրկանն է որ կը յայտարարէ բարձրաձայն .

— «*Պահանջելու* կ'ըսենք եւ ոչ խնդրելու : Անցաւ խնդրանքին եւ ակնկալութեան պայմանաժամը : Կը պահանջե՛նք՝ այն իրաւունքով զոր մեզի կուտան տարիներէ իվեր մեր հայրենիքին հանդէպ մեր ունեցած հաւատարիմ վերաբերումը, մեր անոր մատուցած նիւթական պզտիկ եւ բարոյական մեծ օժանդակութիւնները» :

Հրաշալի՛, հրաշալի՛. — Մենք ժամանակին շատ բարիք ըրինք քեզի, սիրելի Հայաստան, դուն ալ բարի եղիր լուր մը տալու մեզի : Ինտո՞ր ես, աղէ՞կ ես, իրա՞ւ է որ կաթողիկոսը խեղդեր են : «Ի՛նչպէս տեղի ունեցաւ մահը, ի՛նչպէս թաղումը եւ անկէ ատդին ի՛նչ կ'ընէ Էջմիածինը ներկայի եւ ապագայի համար» :

Մենք ալ մեր կարգին խորապէս ազդուած՝ այս հոյակա՛պ կոչէն, կ'աղաղակենք ի խորոց սրտի .

— *«Ընկա՛լ քաղցրութեամբ, Տէր Մոսկով (Աստուած) հզօր, դառնացողին աղաչանս, մատիր գթութեամբ ...» :*

Այո՛, այո՛, «մատիր գթութեամբ», Տէ՛ր Մոսկով : Ահա ծունկի են եկեր հաւատարիմներդ, — անոնք որ միշտ բարձր պահեցին քու փառքդ եւ Երեւանի փառքը :

«Ընկա՛լ քաղցրութեամբ» — ահա քեզի կը դիմեն անոնք, «որդիական իրաւունքներուն պաշտպան յիշեցումովը» :

Մեծ բան չէ իրենց ուզածը, լսէ՛ .

— «Ասոր համար՝ կը խորհինք որ նպատակայարմար քայլ մըն է, նախ, դիմել Խ. Միութեան Փարիզի դեսպանատան, օրինակ, եւ խնդրել որ ինք դեսպանատունը իմանայ եւ իմացնէ մասնաւորապէս էջմիածնի վիճակը՝ խորէն կաթողիկոսին մահուան, թաղման եւ իր յաջորդին ընտրութեան հարցերով միասին : Խնդրել, յետոյ, որ արտասահմանէն պատուիրակութիւն մը արտօնուի երթալ Խ. Հայաստան եւ տեղին վրայ անձամբ ծանօթանալ կացութեան» :

Եւ դուն, ժողովուրդ Հայոց որ ի սփիւռս աշխարհի, դա՛ս առ : Սորվէ թէ անման զաւակներդ ի՛նչպէս կը սիրեն Հայաստանը ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ԷՎԻԱՆԻ ՄԷՋ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Չորեքշաբթի օր Էվիանի մէջ բացուեցաւ միջկառավարական խորհրդաժողովը՝ ուսումնասիրելու համար քաղաքական տարագիրներու խնդիրը, որ երթալով կը ծանրանայ : Կը նախագահէր Պ. Պէռանժէ, Ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, որ առաջին խօսքը տուաւ Մ. Նահանգներու պատուիրակին (այս ժողովը թելադրած էր նախագահ Րօզվէլթ) : Ամերիկայի ներկայացուցիչը բացատրեց թէ արտօգաղթի հոսանքը կրնայ աղէտի մը յանգիլ եւ սաստկացնել միջազգային ձգտումը, եթէ այսպէս տեւէ եւ եթէ կարգ մը պետութիւններ շարունակեն դուրս նետել աՀագին բազմութիւններ՝ իրենց բնակչութենէն : Եզրակացնելով, Մ. Նահանգներու պատուիրակը ըսաւ թէ անհրաժեշտ է միջազգային մնայուն յանձնաժողով մը կազմել, Փարիզի մէջ, անդամակցութեամբ ժողովին մասնակցող պետութեանց դեսպաններուն : Ծախքերն ալ այդ պետութիւնները պիտի հոգան :

Յետոյ խօսեցաւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը, եւ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է գործակցելու, տարագիրներու հարցը գործնապէս լուծելու համար : Այս առթիւ գիտել տուաւ թէ ժողովը հրաւիրուած է լուծելու միայն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ քաղաքական տարագիրներուն խնդիրը, եւ ոչ թէ գաղթի ընդհանուր հարցը :

Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Պ. Պէռանժէ, յայտարարեց .

— *Ֆրանսական կառավարութիւնը ամբողջովին կը գնահատէ ամերիկեան կառավարութեան նախաձեռնութիւնը : Ֆրանսա կը համակրի այս ձեռնարկին մանաւանդ անոր համար որ ,Մեծ պատերազմէն ի վեր անընդհատ՝ընդունեց,կը հիւրընկալէ եւ նոյնիսկ կը տեղաւորէ բազմաթիւ տարագիրներ եւ ամէն տեսակ փախստականներ : Այս տարագիրներուն թիւը այսօր կ'անցնի 200.000ը 40 միլիոն ժողովուրդի մը համար, որուն մէջ երեք միլիոն օտարականներու ներկայութիւնը արդէն իսկ դժուարին խնդիր մը կը յարուցանէ : Այս թիւը համեմատաբար ամէնէն բարձրն է օրակարգի հարցին մէջ : Ֆրանսա այս հարցը լուծած է յանձն առնելով ամէն վտանգ, մանաւանդ հաստատութեանց մարդասիրութեամբ եւ համերաշխութեամբ, պետութեան օժանդակութեամբ եւ Ազգաժողովին կողմէ սահմանուած մարմիններու միջոցաւ : Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ իր վաղեմի աւանդութեանց, թէեւ արդէն իսկ ծայրագոյն սահմանին հասած, եթէ անցած չէ» : Պ. Պէռանժէ եզրակացուց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է աջակցելու նոր ձեռնարկին, հաշուի առնելով,* [illegible]

Գերմանիա չի մասնակցիր այս ժողովին, քանի որ ամէնէն աւելի իրեն դէմ ուղղուած են քննադատութիւնները, հակահրէական օրէնքներու հետեւանքով ,

Անգլիական մրցակցութիւնը պալքանեան երկիրներու մէջ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ կը քննուէր Թուրքիոյ տրամադրուած վարկերու խնդիրը, ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը նոյն քաղաքականութեան պիտի հետեւի ուրիշ երկիրներու հանդէպ ալ : Այս առթիւ մասնաւորապէս յիշուեցան Հարաւ. արեւելեան Եւրոպայի պետութիւնները :

Այս տրամադրութիւնը մեծ իրարանցում պատճառած է Գերմանիոյ մէջ : Թերթերը բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ Անգլիոյ ձեռնարկները ուղղուած են Գերմանիոյ դէմ, անոր ձեռքէն առնելու համար առեւտրական շահաստանները Ռումանիոյ, Յունաստանի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ : Յունական թերթերը արդէն կը գրեն թէ Անգլիա կ'ուզէ առեւտրական ընդհանուր ճակատ մը կազմել Կեդր. Եւրոպայի դէմ, Յունաստանն ալ քաշելով : «Անշուշտ դժուար պիտի ըլլայ գերմանական ապրանքները քշել յունական հրապարակէն, որ վարժուած է անոնց, բայց Յունաստանի աշխարհագրական դիրքը այնքան կարեւոր է որ Անգլիա կրնայ կարգ մը զոհողութիւններ կատարել» :

Գերմանական թերթերը կը գանգատին թէ Ռումանիոյ մէջ ալ նշաններ կ'երեւան Գերմանիոյ երես դարձնելու եւ արեւմտեան պետութեանց կողմը հակելու, առեւտրական ճակատին վրայ : Կարեւոր թերթ մը գիտել կուտայ թէ Անգլիա չուզեր չվերադարձնել գերմանական գաղութները : Արդ, Գերմանիա հարկադրուած ըլլալով հարաւային արեւելեան Եւրոպայէն ճարել անհրաժեշտ նախանիւթերը, այժմ ալ կ'ուզեն իր ձեռքէն խլել տաժանելի աշխատանքով ստացուած պտուղը, «ճիշդ ինչպէս որ Աստուածաշունչին մէջ հարուստը կը սպաննէ աղքատին մէկ հատիկ ոչխարը : Ամէն անգամ որ վաճառականութեան մէջ նշմարուելիք փոփոխութիւն մը կը կատարուի անգլիական շահերուն համար, բրիտանական կառավարութիւնը կ'որոշէ միջամտել առեւտրական բնականոն հոլովման դէմ : Տարակոյս չկայ թէ տնտեսական բնական օրէնքներու հակառակ է իր միջամտութիւնը հարաւային արեւելեան Եւրոպայի տնտեսութեան մէջ» :

Հրեաներու թշուառութիւնը Վիեննայի մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ վերջին քանի մը օրերու ընթացքին 800 (ութ հարիւր) Հրեաներ անձնասպանութիւն փորձած են Վիէննայի մէջ : Շաբաթ օր, երբ սովորաբար հրէական յուղարկաւորութիւն չի կատարուիր, բանտերը շարունակ մեռելական արարողութիւններով զբաղած էին եւ չկցան վերջացնել արեւմուտէն առաջ : Սինակոկները, հրէական հիւանդանոցները, գերեզմանոցները եւ ուրիշ հաստատութիւններ շարունակ այցելուներ կ'ընդունին : Անձնասպանութեանց այս ահռելի յաւելման մէկ պատճառը կը համարուի այն հրամանը որուն համաձայն բոլոր հրեայ աշխատաւորները պէտք է արձակուին, արիականներու քով ծառայեն թէ ցեղակիցներու : Կառավարութիւնը յայտարարեց թէ այդ հրամանը տրուած է առանց իր գիտութեան, բայց անոր աղետալի ազդեցութիւնը բոլորովին խորտակեց արդէն յուսահատ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՐԶ, ՊԱՐԶ ԵՒ ԿԱՐՃ

Սովորութիւն ունի՞ք աչքէ անցընելու հայկական «կոչ»երը,— հայրենասիրական, բարեգործական, կրթական, հայրենակցական կամ գրական - գեղարուեստական :

Ես որ ստիպուած եմ շաբաթը քանի մը հատ կարդալու, կոկելու եւ գրաշարին յանձնելու, հետզհետէ կը սոսկամ անոնց ոչ միայն առատութենէն եւ բովանդակութենէն, այլ եւ լեզուէն եւ շարադրութենէն :

Կարծես նոր սեռ մըն է որ կը ծաղկի մեր գրական անդաստանին մէջ, առանց հեղինակութեան խնդիր յարուցանելու :

Ի՛նչ ծաղկազարդ նմոյշներ կան, արդէն տպուած կամ սեղանիս վրայ :

Հայրենակցական մը կ'որոշէ սար մասնաճիւղ մը հաստատել, համերաշխութեան յորդոր կարդալ և կամ ձեռնարկ մը փորձել .— կո՛չ :

Կը յանձնեն գրոց - բրոցի մը, որ կը թխէ, կ'ուռեցնէ, կը ծաղկազարդէ եւ եւացէն գրելով կ'ուղղէ մամուլին :

Կան թերթեր որ ներողութեամբ գրաշարին կը յանձնեն զայն : Որո՞ւ հոգ թէ ամէնէն առաջ խմբագիրը ինք բան չըր հասկնար :

Ուրիշ թերթեր ալ , օրինակ «Յառաջ»ը, կ'աշխատին ձեւի բերել , գոհացնելու համար ոչ միայն Միութիւնը, այլեւ «ընթերցող հասարակութիւնը» :

Այս տեղ է որ կը սկսի բուն չարչարանքը :

Ջարդե՞լ : Բայց ո՞վ բսաւ թէ դիւրին աշխատանք է «ջարդել»ը, կարմիր կամ կապոյտ մատիտով :

Կոչը բան մը ըսել կ'ուզէ : Եւ դուն ստիպուած ես մաղել : Զատել հողն ու քարը, խիճն ու աւազը, յարդն ու կեղեւը, գտնելու համար միջուկը .— քանի մը հատիկ ցորեն :

Իսկ այս կը նշանակէ ոչ թէ ջարդել, այլ նորէն խմբագրել — յաճախ ուրիշ թուղթի մը վրայ եւ քու հասկցած լեզուովդ :

Մէկը ջրհեղեղէն կը սկսի, ուրիշ մը՝ Սուլթան Համիտէն կամ համաշխարհային պատերազմէն : Իսկ ընդհանրապէս, բոլորն ալ մասնաւոր ճիգ մը կը մտնեն կարելի եղածին չափ «գրաբար» գրելու, կարաւան-կարաւան ածականներ շարելու, խօսքերը օղակ օղակ իրար կապելու, կարծելով թէ աւելի ազդու կը դառնայ :

Նմոյշ մը՝ շատերու մէջէն. (տպագիր).

— «*Ուրեմն մասնաւորելով մեր խօսքը թող մեր ցանկալի թելադրանքըն ըլլայ կեդրոններու ծանօթ վարիչ անդամներուն՝ որպէսզի չուտով կասեցուի խուլ եւ համր սին ու ոխերիմ պայքարը իրարու դէմ եղբայր եղբօր դէմ քէնն ու ատելութիւնը ...ի հարկէն ներս որուն արդիւնքը ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ եթէ ոչ քայքայումն*[illegible]*, որ վաղուց ի վեր, աւելի քան 4 — 5 տարիներու ընթացքին ի յայտ եկած է եւ կը շարունակուի ,եւ որու տխուր եղելութեան առջեւ ոմանց անվերջ լռութիւնը, ոմանց բոլորովին հեռանալն ու չէզոքացումը եւ շատերու լըռելեայն տածած վերապահ դիրքը, ալ աւելի լայն ասպարէզ բացած է մեր չհնալ մոլեռանդ ղեկավար մարմիններու առջեւ որոնք երբեմնի խաղաղ մթնոլորտն ու անոր հանդուցիչ ծոցը այսօր մոլեգնօրէն աղմկալի հակամարտութեան բոյներու վերածած են» :*

Ինչպէս կը տեսնէք, չգիտնալը չէ որ գործ կ'աւրէ, այլեւ չափազանց շատ գիտնալը :

Պարզ, պարզ եւ կարճ, սիրելի հայրենակիցներ :

Կոչերու նպատակն է կարելի եղածին չափ շուտ ազդել եւ գործի մղել :

Ուրեմն, մի յոգնեցնէք : Մի ցրուէք : Մի ճապաղեցնէք : Գրեցէք այն՝ ինչ որ ըսել կ'ուզէք : Խօսքերն ալ , բառերն ալ կարճ եւ ամփոփ :

ՎԱՀԷ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

Պէյրութի *Զարթօնք*ը (ռամկավար) հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ Ալեքսանտրէթէն, յունիս 25 թուականով .—

Հայոց դիրքը՝ *անորոշութիւն, սկեպտութիւն, ճակատագրապաշտութիւն բառերով միայն կ'որակուի : Մարդ չի գիտեր թէ ինչ պիտի ընէ, ինչ պիտի ըլլայ : Գացողներ՝ գացին, մնացողներուն մէջ մնալու տրամադրութիւն չկայ, բայց բարեբախտաբար արտօնութիւն չի տրուիր մեկնելու համար : Մեկնումի արտօնագիրը պէտք է ստանալ Գնդ. Քոլէէն կամ Վալիէն, ,որոնք սրտանց փափաքող են որ մեկնող չըլլայ Սանճաքէն :*

Եթէ բնականոն վիճակի վերադարձ իսկ ըլլայ, այս մէկ ամսուան մէջ Հայոց ունեցած տնտեսական վերիվայրումը հինգ տարիէն չի դարմանուիր : Գիւղերու մէջ գրեթէ Հայ չմնաց : Ռիհանիէի մէջ միայն 7 տուն, Զաթալ — Հիւյիւկի մէջ միայն 2 տուն Հայ է մնացեր : Սօվուգ-Սուլճինները դեռ կը մնան բայց ձեռքերնին սրտերնուն վրայ : Նոյնը Գըրըգխանի մէջ եւ գրեթէ ամէն տեղ : Հայոց հանդէպ Թուրքերու կողմէ բարի վերաբերում կայ միշտ եւ ըստ Խազ Ս.ի Սանճաքի բոլոր մասերուն մէջ Հայերը անհանգստացնող դէպք չկայ :

Սուէտիոյ եւ Քէսապի հայութիւնը հանդարտած է եւ պիտի ընդունի կատարուած իրողութիւնը : Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեան մեկնած է Պէյրութ , կ'ըսուի : Համոզում կայ որ, տանենի մը համար, վտանգ չկայ մեզի, հետեւաբար կը մնայ ամփոփուիլ եւ որոշել ընդգրկուելիք ուղեգիծը :

*** Ուրիշ ռամկավար թերթ մը, Հալէպի *Եփրատ*ը կը գրէ նոյն առթիւ .—

Թուրքերուն չնորհուած ակներեւ առաւելութեանց եւ կատարուած իրողութեան առջեւ, Սանճաքցին չշմած, կորսնցուց իր պաղարիւնը, եւ առաւ յուսահատ ու լքուած կերպարանք մը : Թուրքերու խաղաղ թափանցման անմիջական հակադարձութիւնը եղաւ սահեղծուած խուճապի արդիւնք, արտագաղթի շարժում մը :

Այս շարժումը բնականաբար աւելի լայն ծաւալ պիտի ստանար Հայերու մէջ, իրենց մորթին վրայ կրած ըլլալով թրքական բարիքները, իսկ աւելի նուազ թափով՝ Արաբներու մէջ :

Անտիոքի մէջ գտնուող 122 տնուոր հայութենէն 20 ընտանիք մնաց միայն : Ալեքսանտրէթէն մեկնող հայ ընտանիքներուն թիւը 100ը կ'անցնի, իսկ Գըրըգխանէն 27 : Այս խուճապին ի տես, հրամանատար Քոլէ ուրիշ համայնքներու ներկայացուցիչներու կարգին իր մօտ հրաւիրեց Տ. Խադ արք.ը եւ անոր թելադրեց կարելի բոլոր միջոցներով յորդորել հայ համայնքը, կատարեալ պաղարիւնութիւն պահելու եւ վստահելու պատասխանատու կառավարութեան : Իսկ միւս կողմէ արտագաղթը պաշտօնապէս կ'արգիլուէր : Հակառակ ասոր, փախուստի դիմողներ անպակաս են :

ՀԱՅԱԶԳԻ ՍԱԼԱՇԻ, Հունգարիոյ հիթլէրականներուն հրամանատարը , երեք տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցաւ Փէշթայի վերաքննիչ ատեանին կողմէ, իբրեւ խռովարար : Նախադատ ատեանը տասը ամիս բանտարկութեան դատապարտած էր, բայց Սալաշի վերաքննութեան դիմած ըլլալով, շատ աւելի ծանր պատիժ մը կը կրէ :

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՆԵՐԷՆ ԴՈՒՐՍ

Պուքրէշէն նամակագիր մը, Պ. Լեւոն Լուսին, «Ցառաջ»ի 30 յունիսի թիւին մէջ կոչ կ'ընէ «կազմակերպելու համահայկական համագումար մը, ընտրել կեդրոնական պատասխանատու վարչութիւն մը մեր զուտ հայեցի խնդիրներուն ընթացք եւ ուղղութիւն տալու համար»:

Հեղինակը կեդրոնական մարմին մը, տեսակ մը իշխանութեան գոյութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ վճռելու համար ճակատագիրը նոր սերունդին եւ զգուշացնելով թէ մեր այսօրուան անգլուխ վիճակը ոչ մէկ արդարացում պիտի գտնէ պատմութեան առջեւ, սրտառուչ ճիչով կը բացագանչէ. «Լսենք իրար, մտածենք երկար, մէկ սիրտ ու մէկ հոգի ներկայանալու համար վաղուան փոթորիկին առջեւ առանց վարանումի եւ առանց ժամավաճառութեան»:

Չէ՞ որ այսպէս ըրին Սերպերը, չէ՞ որ այսպէս ըրած են ու կ'ընեն ամէն անգամ Հրեաները իրենց համայնքին գործերուն ընթացք տալու համար:

Բայց կը տեսնեմ քմծիծաղը բոլոր ինքնագոհ ինքնավստահ մարդոց որոնք հեգնաշուրթն պիտի մըլտան.— «մտաւորականներ... Ազգ պիտի փրկեն...»:

Այս մեկնումը մէկէ աւելի անգամներ պատմական աննախատեսութեան պատճառ է եղած: Ձիւթ ծամողներ [illegible] իրենց քսակին ապաւինելով ո եւ է վտանգի ատեն իրենց մորթը ազատել մտածողներուն, առոնց ալ խօսքի իրաւունք չիյնար:

Մեր շուրջը բոլոր կատարուածներուն մտահոգութիւնը ամէն գիտակից անհատի կը զգացնէ ընկերային ըմբռնումին, համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը, պահանջ կը դնէ միացնելու իր խակ ճակատագիրը իր նմաններուն ճակատագրին:

Համազգային զգացումի ըմբռնումը ծնունդ կ'առնէ մարդուն մէջ իր ազատութեան, իր պատասխանատուութեան զգացումով, իր ճակատագիրը, իր ապագան վճռելու կամքէն: Մարդուս աշխատութիւնը կամ ուսումը ուրիշ իմաստ չունի, այլ գրաւումը իր անձնական ճակատագրին:

Աշխարհի չորս անկիւններէն, վայրավատին ժողովուրդը սառն բայց գործօն արթնութեան հրաւէր կը կարդայ իր ղեկավարներուն:

Հանդարտ է ան հիմա, ո եւ է ատենէ աւելի, ու տէրն է իր ջիղերուն: Ոչ եւ է ցոյց չի կատարեր, բայց արթուն է վտանգներուն առջեւ: Սխալներէն դաս առած, զգոյշ՝ գրգիռներէ ու ծայրայեղութիւններէ որոնց վտանգը երբեմն աւելի տեսական էր քան թէ գործնական, կը կշռէ, կը չափէ ու կը խորհի: Հակառակ բանակներուն, բարեմտութիւն ցոյց կու տայ հասկնալու, ըմբռնելու համար բոլոր մեծ հարցերը որոնք այնքան այլափոխուեցան պատահական խաղերու համար,— բարեմտութիւն մը որ չի հրաժարիր ոչ վիճաբանելէ, ոչ ալ պահանջելէ, այլ խորքին մէջ անվեհեր՝ հաստատամիտ ու պատրաստ, բոլոր անհրաժեշտ կամքերու գործադրութեան համար:

Մեզ հիւրընկալողները, իրենց նըպաստընկալ քաղաքականութեամբ, Սանճաքի խնդիրն ալ սակարկեցին մեր երէկուան դրացիներուն հետ: Այս առթիւ հետաքրքրական էին հեղինակաւոր յօդուածագիր Լիւսիէն Ռոմիէի հետեւեալ որակումները.— «Նպաստընկալ քաղաքականութիւն. հիւանդութիւն մը որ թեւարկութեան յատենական վազքի ուժիմը կը տածէ: Ոչ մէկ լուրջ չքմեղանք կարելի է գտնել իր մեծ շահերուն ու ապահովութեան դաւաճանող ժողովրդապետութեան մը համար»:

Առանց ծամծմելու ըսենք եւ ընդունինք թէ մեր ներքին վիճակին կազմալուծման նոյնիսկ անհիմն կանխատեսութիւնը, դէպի գործունէութիւն, դէպի փրկութեան ճամբուն համար խթան մըն է եղած: Մեր ազգային ուժականութեան ներքին պառակտումներով տկարացման մտավախութիւնը այսօր շատ աւելի կը յաճախէ միտքերը:

Այդ մտավախութիւնը — որ յոյսը կը կազմէր մեր թշնամիներուն, յոյս մը զոր կը սնուցանեն դեռ մինչեւ այսօր նպատակաւոր ու յերիւրածոյ տեղեկութիւններով,— այդ մտավախութիւնը պատճառ կ'ըլլայ տեսակէտի մը կառչելու, դրօշի մը ապաւինելու:

Այսուհետեւ ներքին ամէն տկարացում ու վարանում նոր եւ աւելի ծանր հատուած մը պիտի իջեցնէ մեր գլխուն:

Չէ՞ք նկատեր, կը գրազին, կը հետաքրքրուին մեզմով. կը հսկեն մեր վրայ, ոչ թէ մեր անհատական կեանքին դրուագներուն մէջ, այլ մեր հաւաքական շարժումներուն, ուրիշ խօսքով կ'ուզեն չնչել կեդրոնացման գրութիւնը: «Բաժնէ որ իշխես»ի մեթոտին քաջածանօթ՝ ե՞րբ պառակտում չեն սերմաներ:

Այսքան երկար փորձառութենէ վերջ միթէ ներելի՞ է մեր անգլուխ վիճակը:

Անոնք մեր թշնամիները, քաղաքականութեան մէջ աշկերտներ չեն. իրենց դասընթացքները վաղուց են աւարտած: Անոնք չեն հաւատար, ինչպէս մեր մէջ շատեր կ'ուզեն հաւատալ ու հաւատացնել, թէ մեր ողբերգութիւնը վերջ է գտած ու մեր դատը ջուրը նետուած: Իրենք ալ մեծ պատերազմի ընթացքին ապրեցան մեր հիւանդութիւնը՝ գիտեն նշանակութիւնը այս կամ այն ախտանիշին, ու տեսած են, սորված են թէ ինչ կը հետեւի անոր: Մեր ճառերը, մեր վէճերը, մեր անդամալոյծ վիճակը, — որ ընկերային անդրադարձներու (réflexe) անյարակցութենէն կուգայ — առոնք չեն որ կը հետաքրքրեն զիրենք. այլ մէկ բան.— մեր միացեալ ճակատը:

Պէտք է ամէն գնով կազմել այդ ճակատը, ոչ թէ տարտամ փորձ մը եւս ընելու համար, այլ միանգամ ընդմիշտ դուրս պրծելու սովորոյթի ու նակութեան շաւիղէն, նոյնիսկ տակնուվրայ ընելով սովորամոլութիւններն ու պաճուճաբան անպատասխանատուութեան մը փերեւեկող թափօնները:

Իրենց սխալը ճանչցողներ եղան, առուած արդիւնքին համար պէտք չէ զարմանան: Շաւիղէն դուրս ելլելը պարզ նպատակներու վրայ հիմնուած վճիռ մը կ'ենթադրէ, առողջ եւ մարդկային ճշմարտութեամբ:

ԱՐԱՄԱԶԴԻ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒՀԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՈՐՎԵՑՆԷ ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂԻ ՄԸ

ԽՄԲ.— Հայ ուսանողուհի մը, Վերոնիքա Քարեան, հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է ամերիկեան World Youth ամսագրին մէջ (Համաշխարհային Երիտասարդութիւն), իբրեւ պատասխան թուրք ուսանողի մը ցնդաբանութեան.—

Էթէմ Արալ, Թուրքիոյ Սթամպուլ Համալսարանի ուսանող մը, World Youthի Ապրիլ 9 եւ 23 համարներուն մէջ հրատարակած երկու յօդուածներով կը ներկայացնէ այն տեսակէտը թէ քաղաքակրթութիւնը ստեղծած են Թուրքերը, Կեդրոնական Ասիոյ մէջ, Քրիստոսէ 10,000 տարի առաջ, եւ անոնք է որ զայն տարածած են ամբողջ աշխարհի մէջ: Պ. Արալ կը յայտնէ թէ Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ 1931 թուին հաստատուած Թուրք Պատմագիտական Ընկերութիւնը մշակած է այս տեսութիւնը եւ կարեւոր գործունէութեանց ձեռնարկելով արժէքաւոր նպաստներ բերած է այս թէզի ապացուցման գործին:

Այս գործունէութիւններէն մին եղած է երկու տարի առաջ Անգարայի մէջ հիմնումը Լեզուաբանական Վարժարանի մը, որու ջանքերուն պտուղը եղած է... ուրիշ տեսութիւն մը, «Արեւ-Լեզուի Տեսութիւնը»: Այս թէօրիին համաձայն, նախնական Թուրքերէնը եղած է մայրենի լեզուն աշխարհի գրեթէ բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդներուն— Եւրոպացիներուն, Չինացիներուն եւ Հնդիկներուն (մէջն առնելով Ամերիկեան Հնդիկները):

Պ. Արալ կը տեղեկացնէ թէ այս բոլոր «հսկայական կարեւորութիւն ունեցող փաստերը» Թուրքերու կողմէ ներկայացուած են քառասուն պատմագէտներու, որոնք մասնակցեցան անցեալ տարի Պոլսոյ մէջ գումարուած Պատմական Համաժողովին, ուր ներկայ փրոֆեսորներէն ամէն մէկը (բացի մէկ երկուքէն) կարդաց թեզ մը, ճոխացնելով այս «փաստարկութիւնը» (թէ քաղաքակրթութիւն ստեղծողները Թուրքերն են):

Թրքական համալսարանի մը երիտասարդ մէկ ուսանողին զեկուցման մասնաւոր ուշադրութիւն չէինք ընծայեր, եթէ այդ գրութիւնը չցուցահանէր բոլոր [illegible] յստակապէս Գերմանիոյ մէջ քարոզուած ու կիրարկուած ցեղապաշտութեան բոլոր ախտանիշները: Իբրեւ վաւերագիր մը «ղեկավարէն առաջնորդուած ու պաշտպանուած» գիտութեան, չափազանց հետաքրքրական է ան:

Պատմագիտութիւնը եւ անոր յարակից գիտութիւնները,— լեզուագիտութիւն, հնագիտութիւն, մարդաբանութիւն եւայլն, հակառակ այս դարու մէջ իրենց կատարած մեծաքայլ յառաջդիմութեան, տակաւին չեն հասած այնպիսի կէտի մը ուր կարելի ըլլայ յայտարարել քիչ-շատ ստուգութեամբ թէ քաղաքակրթութեան ծնունդ տուաւ այսինչ ցեղը, այնինչ ցեղը: Անկէ է որ ծագած են շատ մը դպրոցներ, եւ անոնց անպատասխանատու, խելագար պոչերը, փաշական կառավարութիւններու կողմէ ոգեւորուած ցեղապաշտական շարժումները:

Գերմանական օրինակին վրայ ձեւուած, բայց շատ աւելի յաւակնոտ է Թրքական տեսութիւնը: Հիւսիսականը գոնէ ճերմակ ցեղին երեք ստորաբաժանումներուն մին է միայն, իսկ ճերմակ ցեղը ինքն ալ մէկն է միայն աշխարհի չորս մեծ ցեղերէն: Մինչդեռ թուրքիստ դպրոցի Թուրք համարած ժողովուրդները կը կազմեն «կարճ-գլուխ տիպը, մին մարդկային ցեղի երկու մեծ բաժանումներէն»:

Նորագոյն Թուրքիան կը հաւատայ եւ կը հռչակէ թէ ոչ միայն ճերմակ ցեղի Ալպեան ստորաբաժանումը, Ատլանտեանէն մինչեւ Կասպեան եւ անդին, թրքական ծագում ունի, այլ Թուրք են նմանապէս դեղին Չինացիները ու կարմիր Ամերիկեան Հնդիկները: Պ. Արալ կը հաւատէ թէ «այս ժողովուրդները Թուրք կը կոչուէին եւ անոնցմէ ոմանք դեռ այսպէս կը կոչուին»: «Այս ժողովուրդները ուր որ գացին, իրենց հետ տարին իրենց քաղաքակրթութիւնն ու լեզուն»: Այսպէս երկու անջատ եւ փառայեղ քաղաքակրթութիւններու, եւրոպական ու չինական քաղաքակրթութեանց կերտումին փառքը, մէկ հարուածով, կ'իյնայ Թուրքին գոգը:

Պ. Արալ այսպէս կը տրամաբանէ.

1) Քաղաքակրթութիւնը ստեղծուած է կարճգլուխ ցեղին կողմէ Կեդրոնական Ասիոյ մէջ,

2) Թուրքերը կարճգլուխ են եւ իրենց նախկին բնակավայրը Կեդր. Ասիան էր,

3) Ուրեմն, քաղաքակրթութիւնը ստեղծեցին Թուրքերը:

Արդ, ճիշդ է որ «մէկ երկու Ամերիկացիներ ուհնագէտներ» կը կարծեն թէ Կեդր. Ասիոյ մէջ որոշ քաղաքակրթական կեդրոններ աւելի հին են քան Եգիպտոսը կամ Սումերը: Առհասարակ ընդունուած է նաեւ որ այսծեն թէ Կեդր. Ասիոյ մէջ որոշ քաղաքակրթութիւնը, որուն հնագոյն կեդրոնը Թուրքեստանի Անաւ քաղաքը կրնայ եղած ըլլալ կամ չըլլալ, կարճգլուխ մարդոց ձեռագործն էր, մինչդեռ սումերեան մշակոյթը ստեղծողն ու զարգացողն եղան երկարգլուխ մարդիկ: Այնպէս որ առաջնութեան պատիւը կը պատկանի կարճգլուխ տիպին:

Բայց այն փաստը որ «կարճգլուխ քաղաքակրթութիւնը» «երկարգլուխ քաղաքակրթութենէն» հին է կամ հին ըլլալ կը թուի, չի նշանակեր թէ կարճգլուխ ցեղն էր երբ ողջ քաղաքակրթութեան միակ ու իսկական արարիչը, ինչպէս կը կարծէ Պ. Արալ: Օրինակի համար Սումերեան քաղաքակրթութիւնը, իր չքեղ ու ինքնատիպ արուեստի գործերով, սեփական գրով ու գրականութեամբ, ծնաւ ու աճեցաւ միանգամայն անկախ նկարուն կաւեղէնի մշակոյթէն: Կրնայ ըլլալ որ կարճգլուխ մարդոց հետքեր գտնուած ըլլան Սումերեան վայրի մը նախասումերեան խաւին մէջ: Առով չի բացատրուիր Սումերական քաղաքակրթութիւնը որ թէ խորապէս տարբեր էր, եւ թէ անհամեմատ աւելի բարձր:

Անկէ զատ, պեղումներով հաստատուած է որ, երբ կարճգլուխ արշաւողները Ք. Ա. 2000 թուին Փոքր Ասիա եւ Հայաստան եկան, միակ գիտութիւնը զոր Էթէմ Արալ կրցած է յանուանէ յիշել իբրեւ մին Թուրքերու որպէս թէ ստեղծած բազմաթիւ գիտութիւններէն, հանքագործութիւնը, արդէն բարձրօրէն զարգացած եւ ծաղկեալ վիճակի մէջ էր այնտեղ: Եւ ապացուցուած է մարդաչափական քննութեամբ թէ Հայաստանի եւ Փոքր Ասիոյ տեղածին բնակչութիւնը, Սումերներուն պէս, երկարգլուխ տիպին կը պատկանէր:

Քաղաքակրթութիւնը, ուրեմն, առնուազն կրկնակ հիմ ունի: Մէկ հիմը դրուած է կարճգլուխ ցեղին կողմէ: Միւսը, շատ աւելի բարձրօրակը, գործն է երկարգլուխ թուխ (Միջերկրականեան) տիպին:

Բայց ենթադրենք թէ քաղաքակրթութեան միակ ստեղծիչները կարճգլուխ մարդերն էին. տակէ կը հետեւի՞ թէ «այս մարդիկը Թուրքեր էին»: Միմիայն ճերմակ ցեղի կարճգլուխ ստորաբաժանումը կը պարունակէ քսանի չափ ժողովուրդներ — որոնց կարգին Ֆրանսացիները որ մասամբ կարճգլուխ են: Առոնց վրայ աւելցուցէք բարձր քաղաքակրթութեան տէր Չինացիները եւ ամերիկեան Հնդիկները: Այս ժողովուրդներէն ոեւէ մին Թուրքերուն չափ իրաւունք ունի ինքզինքը նոյնացնելու «ընտրեալ» ցեղին հետ: Եթէ հարցը ֆիզիքական տիպի գոյութեան մասին է, ճերմակ ժողովուրդներուն մէջ ամէնէն աւելի Հայերը իրաւունք ունին այդ տիտղոսին. այդ պատճառով Արմենակերպ բացատրութիւնը կարճ գլուխ ցեղին համար ընդունուած գիտական յորջորջումներէն մին է: Ուրեմն ինչի՞ վրայ հաստատուած է Թուրքերուն կարճգլուխ կայսրութեան գահին վրայ ունեցած յաւակնութիւնը:

Այն փաստին վրայ, կ'ըսէ Արալ, որ Կեդր. Ասիան Թրքական երկիր է, «այս ժողովուրդները Թուրք կը կոչուէին ԵՒ ԱՆՈՆՑՄԷ ոմանք տակաւին այդպէս կը կոչուին»:

Հարկ կա՞յ Թրքական համալսարանի մը ուսանողին սորվեցնելու որ եթէ Կեդր. Ասիոյ ներկայ բնակիչներուն մէկ մասը Թուրք կը կոչուի, այդտեղ «տակաւին»ի խնդիր չկայ: Կեդր. Ասիան Թրքական երկիր չէր նոյնիսկ դասական շրջանին, ուր մնաց այն նախապատմական շրջաններուն երբ կ'ենթադրուի թէ տեղի ունեցած են «քաղաքակրթութեան արարիչներուն» գաղթաշարժերը: Եթէ գոյութիւն ունի փաստի փշրանք մը ան[illegible] կը կոչուէին կամ Թրքերէն կը խօսէին, Պ. Արալ թող մէջտեղ դնէ զայն:

Էթէմ Արալ կ'ըսէ. «Նոյնիսկ այսօր Կեդր. Ասիոյ մէջ երկիր մը կայ որ Թուրքիստան կը կոչուի»:

Փաստերը հետեւեալներն են.— Թուրքերը, որ սկզբնապէս կը բնակէին Հիւսիսային - Արեւելեան Ասիոյ մէջ, Պայքալ լճին շուրջը, Ք. Ե. 6րդ դարուն արշաւեցին Կեդր. Ասիա եւ գրաւեցին զայն: Ք. Ե. 11րդ դարէն սկսեալ, արդի Թուրքերուն նախահայրերը արշաւեցին Արեւմտեան Ասիա եւ Եւրոպա: Վերջապէս անոնք տեղաւորուեցան Փոքր Ասիոյ եւ Հայաստանի մէջ, ուր զիրենք կը գտնենք այսօր: Թուրք ժողովուրդներէն ոմանք մնացին Կեդր. Ասիոյ մէջ եւ այն տեղ հաստատուեցան:

Այդ է պատճառը որ «այսօր Կեդր. Ասիոյ մէջ Թուրքիստան անունով երկիր մը կայ, եւ ուրիշ երկիր մը Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, որ Թուրքիա կը կոչուի»:

Վերոյիշեալ արշաւանքները, որ կը պատկանին ամբողջովին պատմական եւ համեմատաբար նորագոյն ժամանակներու, ոչ մէկ կապ ունին նախապատմական կարճգլուխներու գաղթերուն հետ, որ պէտք է տեղի ունեցած ըլլան Ք. Ա. առնուազն 5րդ հազարամեակին: Նոյնիսկ մեր Թուականի առաջին դարերուն Կեդր. Ասիան բնակուած էր ոչ-Թրքական, ամենայն հաւանականութեամբ արիական, ժողովուրդներով: Նոյնիսկ այսօր Թուրքիստանի բնակչութիւնը կը բաղկանայ մասամբ Ուրալ - Ալթայեան ժողովուրդներէ, որոնց արեան մէջ մեծ չափով արիական արիւն կայ:

Կարճ, եթէ Կեդր. Ասիա Թրքական երկիր է այսօր, այդպէս է շնորհիւ յետագայ աշխարհակալութեան եւ ոչ սկզբնական սեփականատիրութեան:

Նոյնիսկ Հիւսիսային Ասիոյ համար չենք կրնար ըսել որ նախապատմական շրջանին բացառապէս Թրքական ժողովուրդներուն կը պատկանէր: Ա[illegible] կանաւոր գիտնական Ժաք տը Մորկանի կարծիքով Հնդեւրոպականներու նախահայրենիքը Սիպերիան էր:

ՎԵՐՈՆԻՔԱ ՔԱՐԵԱՆ

Ցառաջխիմասիրացի դաշտահանդէսը

ՔԱՇԱՆ.— Պանեէօ - Քաշանի տա[illegible]բեկան դաշտահանդէսն էր կիրակի. Շրջանիս հայրենակիցները, Փարիզի եւ շրջակայքի մտերիմները Ռոպէնսոնի ծանօթ վայրը փութացած էին. Հովանոցակներու տակ եւ ընդարձակ սրահին մէջ, ընտանիքներ իրենց սեղանները սարքած էին: Վարչութեան ժրաջան անդամներէն ամէն մէկը իր գործը եւ պաշտօնը ունէր: Հանդէսին առաջին բաժինը կը բանայ վարչութեան կողմէ Պ. Ս. Գարակէօզեան, երեւան կը հանէ հայ ժողովուրդի բնութեան հանդէպ ունեցած պաշտամունքը: Ան հաճոյքներու վայրը ընտրած է լեռներու բարձունքները, լիճերու եզերքները, պարտէզները, սուերախիտ թուփերը, պուրակները: Ու կը թելադրէ որ առանց ազդուելու ամպոտ երկինքէն, ստեղծեն ներքին հոգեկան ապրում եւ խանդավառ տրամադրութիւն: Խօսքը ուսուցիչ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանինն է.

— «Քիչ առաջ լսուեցաւ որ երկինքը ամպոտ է: Հայը ամպեր շատ տեսած է իր կեանքին մէջ, Հայը ան է որ ամպերէ չի վախնար, եւ մանաւանդ ան որ հոգիին մէջ ունի արեւը, որ ամէն ժամանակ լուսաւոր է ներքին շառայլներով, որ հոգեզինուած է, լուսազինուած: Այսօր համախմբուած ենք «Ցառաջխիմասիրաց» միութեան այս հանդէսին, դպրոց մը պահպանելու համար, գործ մը ուր կը շարունակուի ինը տարիէ ի վեր: Ի՞նչ է դպրոցը, նոր սերունդին լուսազինումը, բոլոր տեսակի սպառազինումներէն ամէնէն կարեւորը: Վայ այն ազգին որ օդի, ծովու եւ ցամաքի վրայ սպառազինուած է թոյներով, դժոխային գործիքներով եւ զուրկ է հոգեկան սպառազինումէն: Այդպիսիները կրնան օր մը կործանիլ իրենց զէնքերուն վրայ: Բոլոր սպառազինութիւններու կենսականը նախ հոգեկանն է, մտայինը, ցեղայինը: Պատմահած է որ բանակ մը յաղթած ըլլայ իր հոգեկան ուժականութիւնով: Հայ զօրավար մը անգամ մը, իր առան[illegible]

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլթանին դէմքը պայծառացաւ:

— Լա՛ւ, առիկա մխիթարութիւն մըն է. ուրեմն հօրեղբօրը հետն է...

— Ես աւելի լաւ կրնամ ըսել, դիտել տուաւ քարտուղարը. շատ հաւանական է որ երեքը միասին բարեկամի մը տունը մնացած ըլլան գիշերը...

— Բայց, այդ պարագային տունը հեռաձայն կ'ընէին...

— Պէտք չկար. ընտանիքը ուրիշ անգամ չունի մտահոգ ըլլալու համար. կ'երեւայ թէ պարելու գացին, ուշ մնացին եւ հօրեղբայրը աւելորդ սեպեց ծառաները արթնցնել՝ պարզապէս ըսելու համար թէ առաւօտուն պիտի վերադառնան...

— Իսկ իրենց հագուստնե՞րը...

— Այս առաւօտ մէկուն հետ բաներ կը պատահին Պոլսոյ մէջ— կրնան նոյնիսկ պնդել որ աղջիկներու առեւտուրով զբաղող մէկը առեւանգած է զայն... բայց չեմ կարծեր որ անոնք ելլեն Տրնքէնըլինին պէս համբաւաւոր մէկը եւ իր աղջիկը փախցնելու վտանգը աչք առնեն... չափազանց տխուր բան է արդարացնել այդ տեսակ քայլ մը...

— Թերեւս իրաւունք ունիք, հաւանեցաւ Սուլթան յուսահատօրէն. բայց չենք կրնար այս սարսափելի անորոշութեան մէջ մնալ. ի՞նչ պիտի ընենք...

Քարտուղարը ոտքի բարձրանալով իր ձեռքը դրաւ երիտասարդին ուսին.

— Դուք հիմակուհիմա ամէն բան ինծի ձգեցէք. վեր գացէք, բաղնիք մը առէք ու քանի մը ժամ անկողինիս վրայ հանգստացէք...

— Չեմ կրնար, բողոքեց Սուլթան. պէտք է Տայանան գտնեմ. ու եթէ ձեր քննութիւնները արդիւնքի մը չյանգին, այն ատեն ես ինքս իշխանին բնակարանը պիտի երթամ. տարօրինակ մը ունի՞ք...

— Ո՛չ, միայն աժելի մը. դուն շատ յոգներ ես, տղա՛ս, ուրեմն եթէ կ'ուզես իսկապէս օգտակար ըլլալ, քանի մը ժամ պիտի հանգստանաս՝ ուժերդ վերստանալու համար. մինչ այն ատեն ես գործի կը սկսիմ ու Նորին Վսեմութեան հետ կը տեսակցիմ...

Սուլթան երբեք չէր ուզեր տեղի տալ, բայց առողջ միտք ունենալով, խորհեցաւ թէ քարտուղարը անտարակոյս իրաւունք ունէր: Այնքան բաներ անցեր էին իր գլխէն վերջին քառասունըութը ժամուան ընթացքին որ, բոլորովին ուժասպառ եղած էր: Կարճատեւ հանգիստ մը եղքն էր միայն որ յոյս ունէր իր կորովը վերագտնելու՝ արդիւնաւոր կերպով կրկին դաշտը նետուելու համար:

Վեր բարձրանալով, հանեց հագուստները, ածիլեց իր երկու օրուան մօրուքը, թաղուեցաւ բաղնիքի տաք ջուրերուն մէջ ուր մնաց քառորդ ժամու չափ: Ցետոյ երբ քարտուղարին ննջասենեակը վերադարձաւ, տեսաւ որ մաքուր սաւաններ անցուցեր էին անկողնին ու գիշերանոց մը պատրաստեր էին իրեն համար: Անկողին մտնելու վրայ էր, երբ քարտուղարը ներս եկաւ.

— Դեսպանին հետ խօսեցայ, ըսաւ. Մ. Քէմալին հետ յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէ... Կազին ալ մայրաքաղաքը Էնկիւրի փոխադրեց ու մեր գործը դժուարացուց. ստիպուած ենք երկու դեսպանատուն պահել... անշուշտ ձմեռը հոն կը մնանք, սակայն ամառը, Աստուած հեռու ընէ, ապրելիք տեղ չէ. այնպէս որ նորէն Պոլիս կը վերադառնանք. բայց այդ պարագային ալ կարեւոր խնդիրներու համար փոխանակ անձամբ տեսակցութիւն ունենալու պետական մարդոց հետ, ստիպուած ենք հեռաձայնը բանալ... Հիմա մասնաւոր օգնականով տեղեկագիր մը պիտի ղրկենք Էնկիւրի, ինչպէս նաեւ ոստիկանութեան մթերանոցներուն ցուցակը զոր մեզի համար ձեռք անցուցիր. զէնքերը պիտի բաշխուին այս գիշեր...

— Տա՛ր Աստուած որ Քէմալը հաւատք ընծայէր ձեր խօսքին, դիտել տուաւ Սուլթան. դժուա՛ր թէ հաւատայ որ իր վստահելի բարեկամները — ինչպէս օրինակ իշխան Ալին— ապստամբելու իջած են զինքը ջախջախելու համար, մանաւանդ որ ապացոյցին նշոյլն անգամ չունինք...

— Ինչ որ է, մինչեւ դուն արթննաս, կարելի է լուր մը ստանանք...

Սուլթան հանգստաւէտ անկողինին մէջ դարձաւ:

— Ձեզմէ խոստում մը կ'ուզեմ, ըսաւ քարտուղարին. վարը պիտի հա[illegible]ցնէի բայց...

— Ի՞նչ խոստում..

— Երկու ժամէն զիս պիտի արթնցնէք. այդքանը կը բաւէ որպէսզի ուժերս վերստանամ ու նորէն ոտքի ելլեմ. չեմ կրնար աւելի երկար մնալ որքան ատեն որ չենք գիտեր թէ ի՞նչ պատահած է Տայանային...

— Շատ լա՛ւ, կ'արթնցնեմ...

— Շնորհակալութի՛ւն...

Սուլթան աչքերը փակեց: Իր այնպէս թուեցաւ թէ վայրկեան մը տեւած չէր իր քունը, երբ քարտուղարը իր ուսէն թօթուելով կ'արթնցնէր զինքը:

— Երկու ժամ եղաւ, ելի՛ր... բարի լուրեր ունիմ... Սըր Ճորճ Տը[illegible]քէնըն եկած է, վարն է...

— Աստուա՛ծ իմ, ո՞ւրկէ ուր, [illegible]ցագանչեց Սուլթան աչքերը չորս [illegible]նալով:

(Շար.)

գնդակի, առանց պաշարի եւ առանց զգեստի մնացած բանակին կը հրամայէ յարձակիլ, զինուած Վարդաններու, Վահաններու, Համայեակներու ոգիներով, ու յարձակումը կը պսակուի յաղթանակով, հրա՞շք··· այո, կը հաւատամ հրաշքին, բոլոր հաւատացողներու համար հրաշքը կարելիութիւն է, խոնարհինք այդ զօրավարին առջեւ։ Չմոռնանք նաեւ խոնարհիլ այդ զօրավարին ուսուցչին առջեւ, զօրավար մը բարձունք մը գրաւեց, բոլոր Հայերը բարձունքի վրայ ծնած են, քանզի Հայաստանը երկնակարկառ լեռներու աշտարակումն է ։ Ճշմարիտ Հայը ան է որ ուր ալ գըտնուի, բարձունքի մը վրայ է, հեռու ճահիճներէ, տափաստաններէ։ Հայը բարձունքներ գրաւողն է, գագաթ մը չունեցողը՝ Հայ չէ, այլ Հայու ձեւ, Հայու շուշուք, ու բոլոր բարձունքներու գիծը ցուցնողը ուսուցիչն է, ան չի կրնար աշակերտին համար կամ տաղանդ տալ, սակայն կը գծէ դէպի կատար գացող ազգային ճամբան։ Ուսուցիչը չէ որ գրողներ, զօրավարներ, արուեստագէտներ կը շինէ, ուսուցիչն է սակայն անոնց կրակէ գիծը շինողը, ճանչցէք ուսուցչին գործին մեծութիւնը։ Ալ հերիք կարծուի թէ ուսուցիչը արհամարհելի «վարժապետն» է, խեղճ մարդ մը, արգահատանքի միայն արժանի, ինչպէս արհամարհանքի։ Ուսուցիչն է որ կ՚աշխատի հրաշքին հունտերը ցանել։ Այս մեծ պայքարի օրերուն ուսուցիչն է որ ձեր զաւակները պիտի ընէ ձեր զաւակները, անոնք, ձեր որդիները օրէնքով ձերն են, սակայն ուսուցչին շնորհիւ է որ հոգիով, էութեամբ պիտի ըլլան ձերը, ուսուցիչն է որ սերունդը կը պահէ լեզուական հայրենիքին մէջ։ Մեր լեզուն··· հրաշալի ոսկեղէն բերդ, անհուն սպառազինութիւն, անսպառելի հարստութիւն։ Բոլոր հողերը քաշեցին մեր ոտքերուն տակէն։ Դժուարին շրջան մը կը բոլորենք՝ ապրելով եւ պահպանելով մեր լեզուին պատնէշներուն մէջ։ Սիրեցէք ձեր լեզուն, սիրցուցէք զայն ձեր զաւակներուն, հայ դպրոց ղրկեցէք ձեր զաւակները։ Կեցցէ հայ դըպրոցը եւ կեցցէ հայ ազգը»։

Այս խօսքերը գնահատուեցան ջերմ ծափերով։ Օր· Մաքրուհի Նիզամեան ինչպէս միշտ այս անգամ եւս մեներգեց Կոմիտասէն եւ Ալէմշահէն, շատ յաջող ։

Ցառաջդիմասիրացի աշակերտները ներկայացուցին ուսուցչին ղեկավարութեամբ «Երկու Ծայրայեղները», Պ· Պ· Ա· Խավէսեան, Ս· Նորեկեան, Կ· Գապաղայեան, Մխճեան կատարեցին իրենց դերերը շատ լաւ ։

Սարքուած էր վիճակախաղ մը, ինը, տասը տարեկան տղաքներ եւ աղջիկներ իրենց դպրոցին ծառայելու գոհունակութեամբ կը թափանցէին ամէն անկիւն, կը սպառէին տոմսակներ եւ կը վերադառնային յաղթական ։

Նուագախումբը Պ· Օնոսեանի ղեկավարութեամբ կը սկսէր պարահանդէսը, հայկական եւ եւրոպական կտորներ կը յաջորդէին իրարու, խանդավառ է մթնոլորտը, երգեր, ցնծութեան ինքնաբուխ աղաղակներ, մտերմիկ սեղաններէն կը բարձրանային։ Բոլորս ալ գոհ ենք, Ցառաջդիմասիրացի շուրջ ստեղծուած այս ժողովրդական համակրանքը, անոր գործին հանդէպ կը նկատենք գնահատական արտայայտութիւն ։ Թղթակից

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 5 յուլիս (Ցառաջ).— Այս կիրակի կէս օրէ վերջ խումբ մը ընկերներով կ՚ուղղուինք դէպի Սէվրի Պէչիկթաշլեանթատերասրահը, լսելու Կապոյտ Խաչի «Խրիմեան» դպրոցի ամավերջի հանդէսը։

Կը մտնենք սրահ։ Խաչուհիները գործի վրայ են, եռուզեռ մը կայ սըրահին մէջ։ Ժամը 3ուկէսն է, սրահը կիսովին լեցուած ընդհանրապէս ծընողներով։ Վարագոյրը կը բացուի ։ Բեմին վրայ շարուած են 60էն աւելի մանուկներ։ Կը սկսին «Մեր հայրենիք»ը ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր· Ավճեանի։ Հետզհետէ կ՚երգուին «Յառաջ նահատակ», «Ակոսի մեծ կարասին» եւ «Մինչեւ յուսոյ»։ Ահա մէկիկ մէկիկ յառաջ կուգան արտասանութիւն ընելու։ Ո՞ր մէկը յիշել, ամէն մէկը ըսելիք մը ունի։ Մանուկները ուրախ են, ուրախ են նաեւ ծնողները։

Կարճ դադարէ մը վերջ վարագոյրը կը բացուի։ Բեմին վրայ են աշակերտները եւ սեղանին շուրջ նստած են դպրոցի վարչութիւնը եւ ուսուցչուհին։ Սեղանին վրայ գիրքեր։ Օր· Ավճեան կը բացատրէ թէ պարգեւ պիտի ստանան անոնք որ եղած են բարի, աշխատասէր եւ չեն բացակայած դըպրոցէն։ Կը կարդայ անունները, մէկիկ մէկիկ կու-գան կ՚առնեն իրենց նուէրները եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ կ՚երթան իրենց տեղերը։ Ցետոյ տեղի ունեցաւ հայկական պար մը սպիտակ զգեստներով որ շատ լաւ կազմակերպուած էր։ Կրկին կը բացուի վարագոյրը։ Շարուած են աշակերտները բեմին վրայ, ահա կը սկսի խմբերգներու նոր շարք մը, «Հայկ ու Վարդանին», «Ի զէն Հայեր», «Արեւ ծագեց թուխ ամպերէն»։ Կրկին կը սկսի արտասանութիւններու շարքը· ամվերջ արտասանութիւն եւ տրամախօսութիւն ։

Դպրոցի վարչութեան կողմէ խօսք առնելով Պ· Ա· Պօյաճեան, բացատրեց թէ այս տարի դպրոցի կրթական վիճակը եղաւ ոչ-գոհացուցիչ, եւ թէ գլխաւորն պատճառն եղաւ ծընողներու անտարբերութիւնը դպրոցի հանդէպ։ Աշակերտներու արձանագըրութիւնը եղած է անկանոն, օրինակ 1937 հոկտեմբերին աշակերտներու թիւն էր 60, դեկտեմբերին եղաւ 80, 1938 փետրուարին 100, ապրիլին 115, Մայիսին 120։ Ի՞նչպէս կարելի էր դասաւորել, երբ մէկը կուգայ հոկտեմբերին, միւսը մայիսին, ութ ամիս վերջ։ Ասիկա ծնողներու ամենամեծ թերութիւնն է։ Դպրոցը կը գոցուի յուլիսի վերջը եւ կը վերաբացուի Իոկտեմբերի առաջին հինգշաբթի ։ Ուրեմն ծնողները պէտք է իրենց զաւակները բերեն ու արձանագրեն։ Նոյեմբեր մէկէն սկսեալ, նոր աշակերտ պիտի չընդունինք ։ Կը խնդրենք որ բացականերուն հաղորդէք այս յայտարարութիւնը ։

Ամէնէն վերջ տեղի ունեցաւ հայկական պար մը հայկական տարազով ։ Երկու պարերն ալ սորվեցուցած էր խաչուհի Կարմիրմօրուքեան։ Չմոռնամ ըսել թէ աշակերտները անակընկալ մը ըրած էին ուսուցչուհիին նուիրելով ծաղկեփունջ մը, փոքրիկ աշտարակ մը եւ ուղերձ մը։ (Այս վերջինը աշակերտներու խնդրանքով յօրինած էր Պ· Ղ· Դանիէլեան)։

Ներկայ մը

Ս. Ս. Միութիւնը

Սանասարեան Սաներու Միութիւնը կիրակի կէսօրէ վերջ Րաֆֆի ճաշարանին մէջ թէյասեղանի մը շուրջ համախմբած էր իր անդամները եւ անոնց ընտանեկան պարագաները, թիւով շուրջ 50 հոգի։ Կը նախագահէր Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ արք·։ Վարչութեան կողմէ տեղեկութիւններ տուին Պ· Պ· Հայկ-Արամ Քիպարեան եւ Մկրտիչ Պարուսմեան։ Խօսք առին նաեւ Վռամշապուհ սրբազանը եւ Պ· Պ· Հրաչ Զարդարեան, Ս· Աղապալեան, Վահագն Ինճալաջեան եւ Բժ· Բալասան։ Տեղի ունեցան նաեւ ժողովրդական երգեր ։

Վարչութեան տուած տեղեկութիւններէն կը հասկցուէր, որ Սանասարեանի Եւրոպա ունեցած հիմնադրամը փրկելու համար եղած բոլոր փորձերն ապարդիւն մնացեր են։ Դիմումներ եղած են ասկէ առաջ Էջմիածին, Պոլիս Սանասարեան Խնամակալութեան, Գ· Նորատունկեանին, երբ ողջ էր տակաւին, ինչպէս նաեւ Բարեգործականին, որուն հոգածութեան ու խնամքին յանձնուեր էր հիմնադրամը Գ· Նորատունկեանի եւ Խնամակալութեան հաւանութեամբ ։ Այս վերջինը հաւանած էր որ տարեկան հարիւր վաթսուն հազար ֆրանքի պատկառելի գումար մը փոխադրուի Պոլիս ամէն տարի, կրթական պէտքերու համար ։

Չորս-հինգ տարուան մէջ գանձը անտարակոյս հալեր է, որ այժմ Պոլիս դրամ չի փոխադրուիր։ Բարեգործականին դիմումներ եղած են, Սանասարեանի անունը մոռացումէ փրկելու համար որ եւ է հիմնարկութիւն ընել, որ եւ է կրթական համեստ ձեռնարկ, եւ սակայն այս մարմինը Պիղատոսի պէս ձեռքերը լուացեր է, յայտնելով թէ իրենք որ եւ է իրաւունք չունին, եւ Պոլսոյ խնամակալութենէն եկած հրահանգները գործադրողներ են միայն ։

Ներկաները տխրութեամբ լսեցին տրուած տեղեկութիւնները, եւ ընդհանուր փափաքին վրայ վերընտրեցին նախկին վարչութիւնը, աւելցնելով պակսած անդամները։ Նոր վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալներէն, — Պ· Պ· Հայկ-Արամ Քիպարեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Հրաչ Զարդարեան, Վահագն Աբուլեան եւ Վահագն Ինճալաջեան ։

Ցանկութիւն յայտնուեցաւ հանդիսաւորապէս տօնել մեծ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի ծննդեան 120ամեակը, (1818) մահուան յիսնամեակը (1890) եւ Սանասարեան վարժարանի հիմնարկութեան 60ամեակը (1881), միեւնոյն ատեն լոյս ընծայելով հատոր մը, նուիրուած՝ Սանասարեան վարժարանի պատմութեան բարերարին, Կ· Եզեանցի տեսուչներուն, ուսուցիչներուն եւ սաներուն կենսագրութեան ։

Սանէրէն մէկը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28

ՊՈՒՏՕ — Հ· Յ· Դաշնակցութեան «Մուրատ» խումբը, թէեւ քիչ մը ուշ, նախաձեռնած էր Մայիս 28ի 20րդ տարեդարձը տօնել արժանավայել կերպով։

26 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին բազմութիւնը գրաւած էր Հ· Յ· Դ· «Բարսեղ-Շահպազ» ակումբի նստարանները, հակառակ սաստիկ տաքին ։

Հանդէսի բացումը կատարուեցաւ յոտնկայս, «Մեր հայրենիք»ով զոր քանի մը ընկերներ եւ խաչուհիներ երգեցին, ղեկավարութեամբ Ա· Գ· Մեսումենցի։ Ընկեր Ա· Քէնտիրեան պարզեց մանուկ Հայաստանի ծնունդը։ Ապա ներկաները հրաւիրեց վայրկեան մը յոտնկայս յարգել յիշատակը բոլոր նահատակ ռազմիկներու, որոնք իրենց արեան վերջին կաթիլով ոռոգեցին հայրենի դաշտերն ու ձորերը։ Մէջ ընդ մէջ մեներգեցին ճարտարապետ-ելեկտրագէտ Պ· Վ· Պաղտասարեան «Ալագեազ բարձր սարէն», «Գարնան օրեր», տիկիններ Վ· Ճերմակեան՝ «Գարուն», «Զէյթունցիներ», Սիրուն Հալաճեան՝ «Բարի լուսի», «Աչքերով խորունկ» երգերը, ընկերակցութեամբ (դաշնակ), Ա· Գ· Մեսումենցի։ Արտասանեցին Տիկին Սաթենիկ Հալաճեան «Հայրենիք», Օր· Ե· Վարդանեան «Հայաստանին» (Յովհ· Մահտէսեան), եւ փոքրիկն Ս· Տօնէրեան «Հայաստանին»։

Քառորդ ժամ դադարէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Հրանդ Սամուէլ, որ մօտաւորապէս մէկ ժամ տեւող ճառով մը բացատրեց «Մայիս 28»ի իրական իմաստը։ Պատմական փաստերով բաղդատականն ըրաւ հայ ժողովուրդին երէկուան եւ այսօրուան վիճակին։ Շեշտեց թէ հայկական դատը չի կըրնար լուծուած նկատուիլ, որքան ատեն որ հարիւր հազարաւոր Հայեր իրենց մայր հայրենիքէն դուրս կ՚ապրին, իբրեւ հայրենազուրկ։ Խօսեցաւ գաղութներու մէջ նոր սերունդը իբրեւ հայ մեծցնելու անհրաժեշտութեան մասին, գովեց Պորտոյի ափ մը Հայերուն կատարած աշխատանքը այդ ուղղութեամբ։ Ցետոյ ակնարկ մը նետելով ներկայ քաղաքական կացութեան, մասնաւորապէս Հայաստանի դէպքերուն վրայ, յորդորեց միացեալ ճակատ կազմել՝ որպէսզի վաղուան փոթորիկը ջլատուած ուժերով չդիմաւորենք եւ անակնկալի չգանք ։ Վերջացնելով, հրաւիրեց աջակցիլ Հ· Յ· Դաշնակցութեան, որուն ամբողջ գործունէութիւնը նուիրուած է ազատագրութեան սրբազան գործին։ Ընկերոջ ճառը կ՚ընդմիջուէր ծափերով։

Հանդէսի վերջաւորութեան ներկայացուեցաւ կենդանի պատկեր մը, Ա· Ահարոնեանի «Հսկումի գիշեր»ը ։

Հանդէսէն վերջ տեղի ունեցաւ խընջոյք որ տեւեց մինչեւ առտուան ժամը 1։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Հրանտ Սամուէլ որ կառավարեց խընջոյքը՝ խանդավառ մթնոլորտի մէջ ։

Ցայտնուած փափաքին վրայ ընկեր Հ· Սամուէլ յետաձգեց իր Փարիզ մեկնումը եւ չորեքշաբթի իրիկուն Պ· Դ· Շահլամճեանի ճաշարանին մէջ հրապարակային դասախօսութիւն մը տուաւ՝ օրուան հրատապ հարցերուն շուրջ։ Արագ ակնարկ մը նետելէ վերջ միջազգային ներկայ կացութեան վըրայ, ծանրացաւ մասնաւորապէս Սանճաքի խնդրին վրայ, քննեց Մերձաւոր Արեւելքի մէջ վերջին տարիներու ընթացքին առաջ եկած փոփոխութեանց պատճառները, մեծ պետութեանց մրցակցութիւնը ու հակամարտութիւնները եւ հայ ժողովուրդին պարտականութիւնները։ Խօսեցաւ նաեւ Հայաստանի ներկայ կացութեան եւ գաղութներու վիճակուած դիրքին վըրայ, յորդորելով չվհատիլ եւ անյողդողդ կամքով դիմագրաւել ապագան ։

Ընկերոջ դասախօսութիւնը մեծ տըպաւորութիւն գործեց ունկնդիրներուն վրայ։ Ներկաներէն քանի մը հոգի հարցումներ ուղղեցին որոնց ընկերը գոհացում տուաւ ։

Կ· Տօնէրեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՆՈՐ ԳԻՒՏԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 Յունիս).

— «Թուրքերը նոր գիւտ մը ըրած են, այն է թէ Հայերը կը պատկանին թուրք ցեղին եւ հայերէնն ալ թուրքերէնի մէկ աղճատուած դաւառաբարբառն է։

Չէ՞ք հաւատար։ Կարդացէք «Հապէր» եւ «Ագշամ» թուրք թերթերուն մէջ գրուածները։

«Պատմութիւնը ցոյց կուտայ.. կ՚ըսուի հոն— թէ Հայերը Թուրք են։ Իմ կատարած ուսումնասիրութեանս կարգին, Անատոլույի կատարած ազգերու արշաւանքը հարաւային Գերմանիոյ մէջ կանգ առած է, եւ այսօր վիրթէմպէրկի Գերմաններուն մօտ թուրք-հայ ցեղին պատկանող հազարաւոր հոգիներու կը հանդիպինք, այնպէս որ մարդ ինքզինքը Թուրքիոյ մէջ կը կարծէ··· Էրմէն տղամարդ կը նմանի եւ թուրքերէն է։ Այս անունն անգամ չի՞ հասկցներ, թէ Թուրքերէն փրցուած գոյութիւն մըն է Հայը»։

Ահա Թրքական «յայտնութիւնը» նաեւ լեզուի մասին.—

«Հայերէն կոչուած լեզուն երբ «Աբու լեզու» տեսութեամբ վերլուծենք, կը տեսնենք թէ մեր նախնիքներուն գործածած թուրք լեզուին աղճատուած եւ տեսակ տեսակ տարբեր խառնուելով հայերէն անունը առացած գաւառաբարբառ մըն է»։

Եւ գիտէ՞ք ով է այս չնաշխարհիկ գիւտին հեղինակը։ Ինքը՝ Աթաթիւրքը, Մուսթաֆա Քէմալ փաշան։

Ճիւմհուրիէթ թերթին մէջ յայտնի Եունուս Նատին կը հաղորդէ թէ՝

«Աթաթիւրքի պատմական հետազօտութիւնները ցոյց են տուած, որ Հայերը Թուրքերէ սերած են։ Աթաթիւրքի կատարած մեծ յեղաշրջման մէջ այսօրէն յարգանքի արժանի մեծ կարեւորութիւն մը ունին այն նոր ճըշմարտութիւնները, զորս անիկա քաղաքակիրթ աշխարհին առջեւ դրած է՝ լուսաբանելով պատմութեան մինչեւ հիմա ձեռք չդպցուցած խաւարը։ Ահա այս յեղաշրջումներու լոյսին մէջ, Թուրք եւ Հայ՝ պատմութեան մէջ զիրար գտած են իբրեւ միեւնոյն ծագումն ունեցող մարդիկ։ Աթաթիւրքի յեղաշրջումը իրացնող Թուրքերու իրական զգացումը այս է հիմա Հայոց հանդէպ»։

Այս բացայայտ եւ այնքա՜ն երախայական առասպելները տարածելով՝ Թուրքերը, կը թուի թէ, երեք հիմնական նպատակներ կը հետապնդեն։

Առաջին՝ անոնք ի նկատի ունին Աղեքսանտրէթի շրջանը, որուն Հայերը երբ իրենց հարազատ եղբայրները ներկայացնելով՝ կ՚ուզեն մեծամասնութիւն մը ստեղծել իրենց ինպաստ։

Երկրորդ՝ այս առասպելի օգնութեամբ կը ձգտին հարկադրել իրենց լուծին տակ մնացած հայկական բեկորները ի սպառ հրաժարելու հայ դպրոցներէն, հայ լեզուէն ու գրականութենէն, ինքզինքնին Թուրքերէն տարբեր ցեղ մը ճանչնալէն, նըկատելով Թուրքերէնը իբր իրենց հարազատ լեզուն եւ ինքզինքնին զգալով այսուհետեւ իբր թուրք ցեղի զաւակներ, որով, ուրեմն, մոռնալով իրենց հայկական ուրոյն ծագումն իսկ։

Երրորդ՝ Թուրքերը իրենց յերիւրած առասպելի միջոցով իւրացուցած կ՚ըլլան հայ ցեղի պատմական ամբողջ ժառանգութիւնը, դարձած կ՚ըլլան արիացիներ ծագումով ու մշակոյթով, կապուած կ՚ըլլան օրկանապէս Եւրոպացիներուն եւ անոնց քաղաքակրթութեան հետ, պէտք չեն ունենար այլեւս ամչնալու իրենց բարբարոս անցեալէն, կ՚ունենան ոչ միայն քանդել եւ սպաննել գիտցող, այլեւ բարձր քաղաքակրթութիւն ըստեղծող եւ շինարար աշխատանքի ընդունակ ազնիւ ցեղի մը բոլոր դրական յատկութիւնները։

Թուրքերը, ինչպէս կ՚երեւի, անկերպ, չափազանց կը տառապին այժմ Inferiority Complex (ստորադասութեան հիւանդագին զգացում) կոչուած հոգեկան ախտէն եւ չեն ուզեր հաշտուիլ պատմական այն անհերքելի ու հանրածանօթ փաստին հետ, թէ իրենք մոնղոլական ծագում ունին, թէ իրենք օտար են միանգամայն եւրոպական ցեղերուն եւ քաղաքակրթութեան, թէ իրենք պարզապէս Միջին Ասիայէն գաղթած բարբարոս ցեղ մըն են, որ դարերու ընթացքին դրական ոչինչ են տուած մարդկութեան, եւ որ գիտցած են միայն քանդել բարձր քաղաքակրթութիւններ, հուրէ եւ սուրէ անցընել իրենցմէ շատ բարձր ցեղեր, թալլել ու աւերել իրենց շուրջը շարունակ՝ պատմութեան մէջ տխուր համբաւ մը հանելով միայն իբրեւ անօրինակ ու անմարդկային ջարդարարներ։

Այսպիսի մռայլ ցեղային անցեալ մը այնքա՜ն կը ճնշէ քէմալական Թուրքերու հոգիին վրայ, որ անոնք չեն իսկ ամչնար նոյնանալու իրենց զոհը եղող հայ ցեղին հետ, չեն ամչնար Թուրքերէնը հայերէնի հետ խառնելով։ Այդ կերպով անոնք կ՚ուզեն նուազ պատճառ ունենալ ամչնալու իրենց անցեալէն։ Այդ կերպով անոնք կ՚ուզեն հիմ ու իրաւունք ունենալ հպարտօրէն խառնուելու քաղաքակիրթ ազգերու կարաւանին։

Արդեօ՞ք Inferiority Complexի հետ միասին նաեւ վատ խիղճը չէ՞ որ կը տանջէ Թուրքերը։ Արդեօ՞ք իրենց ահաւոր ոճիրներու ձգած խորունկհետքերը ջնջելու համար՝ անոնք չեն ձըգտիր բարոյապէս բարձրանալ իրենց դժբախտ զոհերու մակարդակին վրայ։ Արդեօ՞ք անուղղելի այդ ջարդարարները ու թալանճիները, ամբողջ ժողովուրդ մը վայրագօրէն կոտորելէ յետոյ, այժմ ալ անդիմադրելի մղում չեն զգար իրենց մէջ յափշտակելու նաեւ այդ ժողովուրդի անցեալը, ցեղային ծագումը, մշակոյթը, լեզուն եւ հոգեւոր ամբողջ ժառանգութիւնը։

Ամէն պարագայի տակ երեւոյթը չափազանց ուշագրաւ ու յատկանշական է թրքական նկարագրի ու մտայնութեան համար եւ աննախընթաց է ազգերու բովանդակ պատմութեան մէջ»։

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ

ՉՆԿՈՒՆՑ ՑՈՒԼԵՐԸ

Սակայն ամբողջ գիւղը կը սիրէր այս մարդը, որովհետեւ հարսանիքներու զուարթութիւնն էր, խրախճանքներու, տօներու, ուխտագնացութիւններու կուռքն էր։ Թիզ մը հող չունէր գիւղին մէջ ու կ՚ապրէր ինքնիրմէն սորված արհեստով։ Պայտար էր ու երջանիկ էր իր լեփ լեցուն տունով։ Կար հացթուխ մայրը որ կէս «բժիշկ» էր, որ ինքզինք կ՚անուանէր բժիշկ· ունէր լռակեաց կին մը ու զաւակներ, ինք երջանիկ էր · համակ ուրախութիւն, երգ, սրախօսութիւն, կատակ ու անոյշ ծաղրանք։ Եթէ այն պակասութիւնը չունենար որ թուեցի, մենք շատ անգամ զինք պիտի չփոթէինք ծաղկած ծառի մը հետ ու թռչուններու պէս թեւերուն վրայ պիտի թառէինք։

Կարե՛կ աղբա՛ր։

Հարսանիքին գո՞րգ կ՚ուզես։ Պիտի ըսեմ հօրս որ ոչ թէ՝ մեր տան առջեւ, այլ մինչեւ հարսնցուին տունը լայն լայն գորգ ու կապերտ փռել տայ ։ Երբ մայրս գիս կարգէ, անպատճառ դուն պիտի ըլլաս հարսնուորին գլուխը ու քանի որ անանկ կը կամենաս, փողոցը փռուած թանկագին գորգերուն վրայէն ծնրադիր քալէ, երգելով երգելով, մեր գիւղի աղջիկներուն հանած չէրերը դուն բոլորը գիտես, դուն ալ պակաս բանաստեղծ չես արդէն ։

Տավուլ-զուռնայի առջեւէն, ծունկի վրայ պար կը դառնաս, ճակտիդ ոսկի կ՚ուզես փակցնեն, զուռնան պայթեցնելու չափ, ատ ըլլայ ուզածդ։ Ամէն դրան առջեւ լանկառ (ափսէ) ի վրայ օղի ու գինի «բազում տեսակ», ուտելի՞ք կ՚ուզես· ո՞վ կրնայ մերժել։ Մեր դրան առջեւ ալ ի՞նչ կ՚ուզես մորթին չէմքին վրայ, արեան շատրուանին հետ դուն պարելով պիտի օղի խմես, մեր անջրդի արտերուն պէս ծծելով· Թող քու կամքդ ըլլայ, միայն թէ՝ մեզի հետ ծնած-մեծցած մեր եղներէն չըլլայ. մենք անոնց մահը չենք տեսած· հայրս կը յիշէ մէկ հատ միայն ու ինք ատկէ սպիացած վէրք մը ունի որ կը կոտտայ մինչեւ վերջ։ Հեռու երկիրներէ պիտի բերեմ, եզ մը իմ քրտինքով գնուած։

Կարե՛կ աղբա՛ր։

Միայն թէ՝ երբ ձեր դռնէն անցնիմ այնպէս մի սասանեցներ հոգիս։

—Ծօ ի՞նչ կեցեր ես, չըլլայ թէ արհեստս ձեռքէս առնել ուզես ։

Ես ուրիշ ճամբայ չունէի դպրոց երթալու համար· յետոյ աս իմ ճամբան էր։ Տան ետեւի կողմէն թէ հեռու էր եւ թէ վարժապետին դռնէն պիտի անցնէի, հոն ալ կարծես պատուելին չէր բաւեր, իրենց շուներն ու սագերը վտանգ էին· վարժապետը յարգելու համար ստիպուած էինք անոնցմէ ալ քաշուիլ։ Կարեկ աղբարը կը նախընտրէի, անկէ վերջ սակայն Զընկունց տունը կար որ մէկը միւսին մոռցնել կուտար։ Միայն թէ՝ հոն բոլորովին տարբեր էր պատճառը։

Ես խլէզի հասակով, խոշոր փորով տղայ մը՝ տքալով կը մօտենայի երկրորդ փորձաքարին ու կը սկսէի դողալ երբ կը լսէի·

— Ըմպա՜ու· ը՛մ ը՛մ պաո՛ւ ո՛ւ ո՛ւ ա։

Զնկունց Աղաճան աղբօր ցուլերը դուրս կ՚ելլէին։

Դուք տեսա՞ծ էք ցուլեր, քա՛ղցրէք։ Առաջուընէ ըսեմ· ես նոյնիսկ ցուլերու ջոկերներ տեսած եմ։ Գիտեմ թէ սպանիական ցուլերուն, կըռկէս բերելէ առաջ վօտքա կը խմցնեն ու իրենք կ՚ըսեն ակու ա առտիէնթէ։ Ն· Վ· Ալպիոնի թագաւորին համար սնուցուած ցուլերէն՝ հաճոյքի համար մազ քաշեր եմ, անոնց գազանի պէս պոռալը լսելով խնդացեր եմ, ցուլեր որոնք քիթէն օղակուած, ոտքերէն շղթայուած են որպէսզի անշարժութեան մէջ գերարտադրութեամբ պարարտանան եւ Ն· Վ· Նիհար զաւակները սնուցանեն· ի՞նչ կը կարծէիք հապա, մեզի պէս խեղկատակ այծերու ոստոստուն միսո՞վ կը սնանին··· Նոյնիսկ Զաքոյի անտառներուն մէջ վայրի ցուլերու յարձակումը կրցած եմ հովանոցով փախուստի մատնել, բայց Զնկուե՛նց ցուլերը տարբեր բաներ էին։

Մարմարեայ շարժուն զոյգ արձաններ։ Երկու հատ էին անոնք, բայց մեզի համար միաւոր մը կը կազմէին· այնքան նման էին իրարու բնաւորութեամբ ու մարմնով։

Հեռուէն զոյգ մը առիւծներու կը նմանէին· երբ փողոց կ՚ելլէին ասպարէզ կանչելով բոլորին, նոյնիսկ պատերը կը դողային։

Անոնց համբաւը գիւղէ գիւղ գացած էր, երկրէ երկիր տարածուելու համար։ Անոնց չհասուակութիւններուն պատասխանատու չկար։ Ամէն ոք պարտաւոր էր զգուշանալ անոնցմէ, ուրիշ ոչինչ։ Լաւ, բայց ի՞նչպէս ես զգուշանայի, ահա՛ նեղ փողոցին մէջ յանկարծ դէմս կ՚ելլեն քարերը ղողացնելով· փայլուն երկու զոյգ սուինններ տնկած վրադ կը յարձակին, լուսնի պէս աչքերը սեւեռած ։ Դեռ հեռուէն ես կը զգայի որ կողերուս մէջ եղջիւրներ կը խրուէին եւ ես անոնց դէմ ունէի Դ· Խաչկոնցէն թափած թերթեր, գրաբար Աւետարանի անթափանցելի բառեր ու քանի մը ընկերներու ծաղրանկարները որոնց համար վարժուած էի ծեծ ուտել մեր պատուելիէն։ Ես ասոնցմէ զատ ուրիշ զէնք, միջոց չունէի·

— Մայրի՛կ, կը պոռայի ու ահա Աղաբարը նոր մէջտեղ կ՚ելլէր փրկարար հրեշտակի մը պէս ու անոնց սպառնացած սարսափէն չանթարգել ըլլալու համար՝ կ՚իյնար անոնց դաշոյնի պէս ողորկ նորաբոյս եղջիւրներուն վրայ, ու անոնք զինք օդին մէջ վեր առած կը տանէին անսահման ուրախութիւն պատճառելով իրեն · որովհետեւ միայն այդ պարագային էր որ՝ կը տեսնէինք խնդալը, դէթ ակռաներուն ցուցադրութիւնը։

Դպրոցին մէջ ականջով միայն կը լսէի, իսկ միւսը մշտական սպաս դրուած էր հեռաւոր ձայնի մը· ցուլերու մարտագոռ բառաչին, հոգիս անոնց ոտքերուն հետ կը թափառէր անդաստանները։

Հաճոյք կը զգայի պահուած տեղէս դիտելով անոնց ազատ խաղերը։

Անոնք երբեք իրարու ետեւէ չէին քալեր ։

Նոյնիսկ տեղատարափ անձրեւի ատեն երբ մարդ-մարդասանք, հաւ ու ճնճղուկ ծակամուտ կ՚ըլլային՝ ցուլե՞րը· հոփա՛, հո՛փ, հո՛փ, հոփա լալա՛— ջրվէժի պէս կը ցատկոտէին նախ ու կը սկսէին փխրուն հող փըխտել եղջիւրներով, կճղակներով, ու գոյնզգոյն կը ներկէին սորով, կաղճիով, տեսակ տեսակ հողաներկերով ։

Խ· ԱՐԱՄԱՆԻ

(2)

(Շար·)

Հրեաները, որոնք խմբովին արձակուեցան եւ որ եւ է յոյս չունին ուրիշ գործ գտնելու:

Բոլոր այն Հրեաները որոնք փողոցի վրայ նայող յարկաբաժիններ կը բնակին, հրաման ստացան անմիջապէս հեռանալու: Հրեաներ հազիւ կը նըշ-մարուին քաղաքին փողոցներուն մէջ, եւ ընդհանրապէս անցագրի համար պոչ կազմած ատեն: Անոնք վտարուած են բոլոր հանրային պարտէզներէն, չեն կրնար սինէմա, թատրոն կամ սրճարան մտնել առանց անարգուելու: Անհրաժեշտ պիտոյքները կը գնեն հրէական խանութներէ, իրենց տուներուն մօտ:

Առեւտուրը կայուն վիճակ ստացած է Վիէննայի մէջ, նոյնպէս շրջագայութիւնը:

*** կառավարութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ օր առաջ լրացնելու համար Աւստրիոյ ձուլումը: Լուծուեցան նախկին պատերազմիկներու 174 ընկերութիւններ, ուսանողական 37 ընկերակցութիւններ եւն.: Խափանուած են շատ մը կարեւոր թերթեր: Վիէննայի փաստաբանական կաճառին զտումէն վերջը, երբ 730 Հրեայ փաստաբաններ վտարուեցան, այժմ ձեռնարկուած է միջնակարգ վարժարաններու արիականացման:

Տակաւ դեպքեր Պաղեստինի մէջ

Ահաբեկչական գործունէութիւնը օրէ օր կը սաստկանայ Պաղեստինի մէջ: Չորեքշաբթի օր ռումբ մը պայթեցաւ Հայֆայի հրապարակին վրայ, ուր բազմաթիւ Արաբներ համախմբուած էին: Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ կատաղի կռիւ մը սկսաւ: Պայթիւնի եւ հրացանաձգութեան հետեւանքով մեռան 20 հոգի, որոնց 18ը Արաբ, երկուքը Հրեայ: Ծանրապէս վիրաւորուեցան 38 հոգի, թեթեւապէս՝ 22 հոգի:

Ոստիկանութիւնը եւ զօրքը խստիւ կը հետապնդեն ահաբեկիչները: Խումբ մը Արաբներ յարձակում կրեցին, երբ կը փորձէին քանդել Իրաքի նաւթագիծը: Ինը Արաբներ սպաննուեցան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ճափոն հասած լուրերու համաձայն, ռուս զօր. Լուշովի փախուստին հետեւանքով, բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ ձերբակալուած են Ծայր. Արեւելքի մէջ: Առաջին անթիւ գնդակահարուած են տասնեակներով երեւելիներ, — հրամանատար, զօրավար, խմբագիր եւն.:

41 ԹՈՆ ՁՈՅԼ ՈՍԿԻ փոխադրուած է Սպանիայէն, 1931էն ի վեր եւ պահուած Պանք տը Ֆրանսի մէջ: Սպանիոյ երկու կառավարութիւնները եւ պահանջած ըլլալով այս հարստութիւնը, Փարիզի Վերաքննիչ Ատեանը անջի օր քննեց խնդիրը եւ վճռեց թէ առ այժմ կարելի չէ վերադարձնել այդ աւանդը:

ՉԻՆՆԻՃԱՓՈՆԱԿԱՆ պատերազմին առաջին տարեդարձը լրացաւ յուլիս 6ին: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ աւելի քան մէկ միլիոն մարդկային զոհ տրուած է, եւ սակայն ճափոն տակաւին շատ հեռու է իր գլխաւոր նպատակէն: Չինացիները ունեցած են 450.000 մեռեալ եւ 850.000 վիրաւոր, ճափոնցիները՝ 90.000 մեռեալ եւ 100.000 վիրաւոր: ճափոն զէնքի տակ առած է մէկ միլիոն զինուոր, Չինաստան՝ երկու միլիոն, 1400 մղոն տարածութեամբ ճակատի մը վրայ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական կառավարութիւնը առաջարկած էր չէզոք նաւահանգիստ մը յատկացնել օտար առեւտրական նաւերու համար (Ալմերիա): Անգլիոյ նաւատէրերը մերժեցին: Բանակցութիւնները կը շարունակուին, ինչպէս եւ ռմբակոծութիւնները:

ՉԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵՆԷ ԱԶԱՏԵԼՈՒ համար խարդախ վկայականներ կը բաժնէին Մարսէյլի մէջ: Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ երեւան հանել կեղծարարները եւ ձերբակալեց երեք հոգի, որոնց մէկը բժիշկ է:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏՍՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

24 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը
ՌՈԲԷՆՍՈՆԻ GRAND ARBRE, Maison FIQUETի պարտէզին մէջ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼ. ԾՏՏՈՅԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ-ՓՐԱՏՈՅԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ կիրակի օր, 10 Յուլիս, կը կատարուի Ս. Թարգմանչաց տօնը: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. Զգօն վրդ. Ցակոբեան: Նաեւ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցիին հիմնադիր-բարերար Գ. Վահան Խորասանճեանի ծնողքին եւ ընտանիքին հանգուցեալներու յիշատակին:

Ամավերցի դպրոցական հանդէս Ալֆորվիլի մէջ

10 **Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, տեղւոյս եկեղեցիին մէջ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:**

ՑՈՒՑԱՏԵՍԴ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը՝ 9 Յուլիս, Շաբաթ, իրիկուան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները: Զեկուցում պատգամաւորի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը՝ կարեւոր օրակարգով, 9 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Խրիմեան» դպրոցի վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Կապոյտ Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէի, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան եւ Իսիի Հայ Երիտասարդաց Միութեան բոլոր անդամները, 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Օրակարգ՝ Սրահի ընդարձակման եւ բեմի շինութեան հարց:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 6րդ. Պատգ. Ժողովը կը գումարուի յառաջիկայ Օգոստոս 13ին, Շաբաթ առաւօտ, Տէսինի մէջ: Օրակարգի նիւթերը առանձին շրջաբերականով պիտի հաղորդուին մասնակցող մասնաճիւղերուն:

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութիւնը ընկերահաւաքական ժողովի կը հրաւիրէ Անիէռի եւ Քոլոմպի զինակից ընկերներն ու համակիրները 10 Յուլիս, կիրակի ժամը 3ին Անիէռ, Զաքարի սրճարանը, 34 Villa Rouveyvolle: Ներկայ կ'ըլլայ Գնդ. Բաղդասարեան որ պիտի խօսի Միութեան նպատակներու եւ օրուան հարցերու շուրջ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 10 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Մուսա-Լեռ» խումբի ընդհ. ժողովը 8 Յուլիս, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, 15 Quai Victor Augagneur սրճարանի ներքին սրահը:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՑՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կայծ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սէնթ Անթուանի սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԱԼԻՒԶԻի «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Ներկայանալ անդամատետրով: Պիտի դասախօսէ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ, նիւթը՝ «Ցիպար Դաշնակցականի մը յատկանիշները»

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՎԻՆԵՕՆԻ «Մուրատ» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 9 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին, ընկեր Մկրտիչ Գաբրիէլեանի բնակարանը: Ներկայանալ անդամատետրով: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին էր «Օրամանթօ» ակումբին մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 3ին, անձրեւին պատճառաւ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Յուլիս 10ին:

Մ ե ծ դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սարսէլի «Հրայր» եւ Առնուվիլի «Ռազմիկ» խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի: 10 Յուլիս կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Օ-ՏԻՒ-ՌՈՒԷՆի եւ եւ. Օ-ՓՈՆ-ԻՌՈՆՏԷԼի ծառաստանին մէջ:

Բանախօսութիւն, եւ, արտասանութիւն եւ դաշտային խաղեր: Պիտի նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ փոքրիկն Ռէժինա պիտի պարէ Հայկական եւ կովկասեան պարեր: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ, խմիչք: Մուտքը ազատ է:
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Մէօտոնի պաղ աղբիւրին մօտ (Թափի Վէրի կից)
Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւ նուագ:
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

Պ ա ր ա հ ա ն դ ի կ ե ր ե կ ո յ թ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

9 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը 19էն մինչեւ կէս գիշեր իր կեդրոնատեղին 8, Rue Bossuet, Paris

SAUTERIE ORCHESTRE

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՑԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր
ՌՈԲԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, GRAND ARBRE, Maison FIQUET

Գեղարուեստական բաժին, զանազան խաղեր եւ անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Թանկօ եւ ժազ, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մեթրօն փոխել Denfer Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը:

Մուտք 5 ֆրանք
Ուտելիքը կարելի է միասին բերել

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան դաշտագնացութիւնը 10 Յուլիս, կիրակի, «Սէն Ցիր»ի ծովահայեաց անտառին մէջ:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Թէլեանի, 8 a Rue Francis de Pressensé, Մարսէյլ, ամենաուշը մինչեւ 7 Յուլիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 7ը: Երթուդարձ շոգեկառքով 7.50 ֆրանք:

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը
1, Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարութեամբ ԴՄԲԷԹԵԱՆԻ: LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE (օփերէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր:

Ճազ եւ պար մինչեւ ժամը 10 Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել): Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Opéraէն կամ Jaurèsէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan, իջնել Raincy-Pavillons:

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ
ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ
ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պրէսլան Մարսէյլէի սրահին մէջ, ներկայութեամբ յոբելեարին եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր հովիւներուն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Բանախօսութիւններ եւ գեղարուեստական բաժին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ Ա Գ Ա Ղ Ա Թ Ն Ե Ր

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

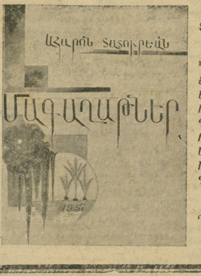

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն.—

ՑԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԿԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԵԱՐՈՁ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Մատենաշար Ռազմիկ»ի թիւ
Հրատարակութիւն Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Այս զինական խիստ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը գործն է Հրանտ Փաստրմաճեանի, որ վերջերս անգլիերէն լեզուով լոյս տեսած է Վաշինկթոնի մէջ: Մեր համակրելի աշխատակիցը շատ պարզ եւ հասկնալի լեզուով կ'ուսումնասիրէ լեռնային զանազան ռազմաբեմերը — մասնաւորաբար Հայկականը — տալով անոնց շուրջ կատարուած զանազան նշանակալից դէպքեր, թուելով պատճառներ, թիւեր ու դէմքեր:

Հեղինակը սքանչելիօրէն կը պարզաբանէ լեռնային հողամասերու իւրայատուկ կազմութիւնը ու անոնց դերը ռազմական գործողութիւններու վրայ, կը խօսի զանազան տեսակի կռիւներու մասին: Կը պարզէ լեռնային երկիրներու պարենաւորման եւ փոխադրութեանց դժուարութիւնները, լեռնային յատուկ զօրամասերու կազմակերպութիւնը, քարերու գործը եւայլն:

Հայերէնի թարգմանուած այս գործը պիտի հետաքրքրէ անխտիր նախկին ռազմիկները, նորակոչ զինուորներ, եւ առհասարակ ամբողջ հասարակութիւնը:

Գիրքը 100 էջէ աւելի, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ հազուագիւտ նկարներով զարդարուած է:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը 1, 2, 13, 20, 39: Առաջին առթիւ պէտք ունինք թիւ 39ին: Վերադարձնողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինութիւն (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց բարեացակամութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ):

ՀԱՅ ԲՈՅԺի երեք տարուան հաւաքածոն, առանց պակաս թիւերու, կը ծախուի 50 ֆրանք,— մօտաւորապէս 700 էջնոց հատոր մը:

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ են Հայ.Բոյժի 45, 46 եւ 47 թիւերը:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԻՍԱՅԵԱՆԻ
ԴԻՒՑԱԶՆԵԿԱՆ ՀԵՑՈՐԴԻՆ
(բնական լուսանկարներով)
ՄԿՐՏԻՉ ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ
Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ
Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine) France.

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42-69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Ատեւոտները ժամադրութեամբ:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Չգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն, գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյր, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 9 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 9 JUILLET 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3778

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ՝ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ աւելի կամ պակաս վաւերական յայտնութիւններ հրատարակել, Սանճաքի անցուդարձին եւ առ հասարակ Մօտաւոր Արեւելքի նոր տագնապին առթիւ:

Իրականին մէջ, մեծ գաղտնիքներ չեն որ կը պարզուին: Կան շարք մը բացորոշ իրողութիւններ, որոնց լոյսը կ'օգնէ քակելու հանգոյցը:

Սովորական բացատրութիւն մը գործածելով, կրնայինք ըսել թէ 1914ի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, — ազդեցութեան պայքար, ի հարկին պատերազմի յանդելու գնով:

Քսանըչորս տարի վերջն ալ, շատ բան փոխուած չէ պայքարի ձեւերուն մէջ: Տնտեսական յարաճուն գործունէութիւն, եւ-ւէն ալ՝ քաղաքական ծրագիրներ, մերթ սողոսկուն, մերթ սպառնալից:

Արեւմտեան Եւրոպան կորսնցուց իր հանդիսատը, այն օրէն ի վեր որ Ֆաշական Իտալիան աչքերն ուղղեց դէպի Արեւելք եւ իսլամական երկիրները, իսկ ջախջախուած Գերմանիան ոտքի կանգնեցաւ, շատ աւելի հզօր եւ սպառազէն:

Ֆրանսայի նախկին վարիչները (Լավալ եւ ընկ.) յաջողեցան Իտալիոյ ծաւալման ճամբաները վերածել զիկ-զակի, մղելով դէպի Եթովպիա: Հռոմ յաղթեց, բայց Կարմիր ծովը չէր որ պիտի բանար հռոմէական կայսրութեան ճամբան: Ուրիշ խօսքով, պահեստի ծրագիրներ միշտ ալ կան, առաւելապէս ուղղուած դէպի արեւելեան Միջերկրական:

Միւս կողմէ, Գերմանիա աստիճանաբար տեղաւորուեցաւ Պալքաններու եւ Թուրքիոյ մէջ, առ այժմ տնտեսական գետնի վրայ, բայց աւելի լայն թէեւ հեռաւոր ձգտումներով: Միայն առեւտրական գետնի վրայ կատարուած նուաճումները արդէն վրդոված էին Փարիզն ու Լոնտոնը: Սեղանաւորական մեծ օրկանը, «Էնֆորմասիոն», կ'ողբար վերջերս.

— « Պերլինն որ անշլուսէն ի վեր ամրապէս տեղաւորուած է կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ակնարկը դարձուցած է դէպի Արեւելք, ախորժակը բացուած է եւ կ'երազէ Պոլիսն ու Պաղտատի գիծը:

Թուրքիոյ կացութիւնը խորհրդանշական է (սէմպօլիք): Շնորհիւ Տոքթ. Շախթի ճարպիկ մեքենայութեանց, Գերմանիա իր տնտեսական խնամակալութեանը ենթարկած էր այս երկիրը: Այսպէս, 1936ին զնեց Թուրքիոյ արտածած բերքին հարիւրին 51ը, իսկ Թուրքիա իր ներածած ապրանքներուն հարիւրին 45ը Գերմանիայէն առաւ: Այս պայմաններուն մէջ, կարելի՞ էր միթէ որ Թուրքիա չենթարկուէր Գերմանիոյ:

... 1938ին պիտի աւելնայ այս ազդեցութիւնը, շնորհիւ Աւստրիոյ օգնութեան: Վիէննա կը գտնուի Պոլսոյ ճամբուն վրայ: Թուրքիոյ հետ Աւստրիոյ ունեցած առեւտուրով պիտի աւելնայ գերմանական ճնշումը Պալքաններու մէջ»:

Լոնտոն Փարիզէն առաջ արթնցած ըլլալով, իբրեւ դեսպան Էնկլիըրի փութացուց արեւելեան գործերու մասնագէտ մը: Նոյն իսկ իր նախորդ վեհապետը պարաք սեպեց առաջին պտոյտին իսկ Աթաթիւրքի հանդիպիլ եւ մտերմական ասուլիս մը սարքել:

Յետոյ յուշիկ-յուշիկ նուաճումներ կատարելով, Լոնտոն յաջողեցաւ իր թեւարկութեան տակ առնել Թուրքիան: Այդ բոլորին ելքն էր 16 միլիոն ոսկիի բացառիկ վարկը, (վեց միլիոնը սպառազինութեանց, մնացեալը հանրօգուտ շինութեանց համար):

Այս յաջողութեան հետ, անոր հետ զուգընթաց, Մեծն Բրիտանիա իր ետեւէն քաշեց Ֆրանսան: Վրդովիչ հեռանկարներ պարզեց անոր առջեւ, եւ զիջումներ կատարել տուաւ: (Առ այժմ Ալէքսանտրէթի շրջանի մասին կը խօսուի, բայց կը կարծենք թէ աւելի չարաշուք է բուն գաղտնիքը):

Այս ձեռնարկներն ու իրողութիւնները արդէն իրար անցուցած են Պերլինն ու Հռոմը, ուր շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ չափուելու փորձ մըն է որ կը կատարուի:

Աւելի բաց խօսինք,— Մեծն Բրիտանիա մտահոգութեամբ դիտելով Գերմանիոյ ծաւալումը՝ դէպի հարաւային-արեւելեան Եւրոպա, մանաւանդ Աւստրիոյ կցումէն վերջ, կ'ուզէ ամուր ցանց մը հաստատել արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Ցանց մը՝ որ պիտի ծառայէ խափանելու գերմանական եւ մանաւանդ իտալական յարաճուն գործունէութեան, բուն բառով՝ աշխարհակալութեան ճամբաները:

Ատոր համա՛ր ալ, Լոնտոն անհրաժեշտ կը գտնէ Թուրքիոյ զօրացումը: Ոչ միայն բանակով, նաւատորմով եւ օդատորմիղով, այլեւ տնտեսութեամբ:

Անհրաժեշտ կը գտնէ, նաեւ, իր թաթն երկարել դէպի Պալքանները եւ մասնաւորապէս դէպի Ռումանիա, որ քարիւղ ունի եւ ուր նորէն Գերմանիան կեցած է իր ճամբուն վրայ:

Ուրեմն, ճակատները փոխուած են, բայց ոչ գործելու մեթոտները:

Երէկ Թուրքիոյ զինակիցներն էին Գերմանիա եւ Աւստրիա-Հունգարիա: Այսօր Թուրքիան կը հովանաւորեն Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա: Երկուքն ալ, անգամ մը եւս չափուելու տրամադրութեամբ ...

Դժուա՛ր է ըսել թէ ո՛ւր կրնան յանգիլ այս պայքարները:

Առ այժմ բոլորն ալ թեւաւի նստած են: Եւ կը զինուին, աննախընթաց մոլեգնութեամբ: Նոյնիսկ պանծացնելով սպառազինութեանց բազմապատկութիւնը, իբրեւ ազգակ խաղաղութեան: Կը զինուին ոչ միայն մեծերը իրենք, այլեւ «եղբայրաբար» կը զինեն միւսները, գլուխն ըլլալով Թուրքիան ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Անտիոքի քրիստոնեաները կը դիմաւորեն թուրք զօրքը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յուլիս 7 թուականով.—

Այս առտու ժամը 11ին խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Ր. Արասի, մշակելու համար բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան դաշնագիրը Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ: Ֆրանսական պատուիրակութեան կը նախագահէր դեսպանը, Պ. Փոնսօ: Ժողովին ներկայ էր նաեւ Սուրիոյ պատուիրակը:

*** Անտիոքէն կը հեռագրեն յուլիս 7 թուականով.—

Թուրք զօրքը կը շարունակէ իր տեղաւորումը: Այս առտու մէկ վաշտ լեռնային հետեւակազօրք մտաւ Անտիոք եւ ընդունուեցաւ հրամանատար Քոլէի, գնդապետներ Ֆէվրիի եւ Շիւքրիի, կուսակալ Ապտիւրահմանի, քաղաքին եւ բոլոր համայնքներուն ներկայացուցիչներուն կողմէ: Մարօքեան արձակազէններու վաշտ մը զինուորական պատիւներ կ'ընծայէր: Քրիստոնեայ եւ այլեւ համայնքներու բազմաթիւ անդամներ եկած էին ողջունելու թուրք զօրքը, այսպէս իրենց գոհունակութիւնը յայտնելով ֆրանքօ-թուրք գործակցութեան իրականացման համար:

Կ՚ՅՈՒԹԻՒՆԸ ՍԻԵԼԻ ԾԱՆՐԱՑՍԻ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Երկու մարտանաւ եւ երկու վ... շ... զինուոր

Պաղեստինի կացութիւնը աւելի ծանրացած ըլլալով, անգլիական կառավարութիւնը երկու վաշտ զօրք ճամբայ հանեց Եգիպտոսէն: Միեւնոյն ատեն միթխարի զրահաւոր մը եւ յածանաւ մը Հայֆա դացին շոգեպին: Զրահաւորը, «Րիփըլս», ունի 32.000 թոն տարողութիւն եւ Քորֆու հասած էր մէկ շաբաթ առաջ, իսկ յածանաւը կը գտնուէր Եգիպտոս: Անգլիայէն ալ նոր կիսարամին մը պիտի ղրկուի:

Վերջին քանըչորս ժամուան միջոցին սպաննուած են 40 Հրեաներ եւ Արաբներ, իսկ վիրաւորներուն թիւը 100ը կ'անցնի: Պաշարման վիճակ պիտի հռչակուի նոյնիսկ Երուսաղէմի մէջ:

Պաղեստինի կարեւոր կէտերուն մէջ բարեկարգութեան կը հսկեն անգլիացի զինուորներ: Հայֆայի մէջ զինուորները կը շրջին սուինաւոր հրացաններով: Խիստ հսկողութեան տակ առնուած է Մուսայի նաւթագիծը: Երթեւեկը դադրած է Հայֆայի եւ շրջականներուն մէջ: Եաֆայի խանութները փակուած են եւ հետզհետէ կը զօրանայ Պաղեստինի բոլոր արաբական խանութները փակելու շարժումը: Նազարէթի մէջ 150 սպառազէն մարդիկ յարձակելով քանդեցին հրեայ բանուորներու կայանը: Հինգշաբթի օր չորս ռումբեր նետուեցան Երուսաղէմի կեդրոնական պահականոցին վրայ: Արաբ մը սպաննուեցաւ, ուրիշ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խոր դժգոհութիւն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ

Գերմանական մամուլը կը շարունակէ խստօրէն ձաղկել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը՝ հարաւային-արեւելեան Եւրոպայի մէջ, Թուրքիոյ հետ կնքուած համաձայնութեանց եւ դրամական աջակցութեան առթիւ: Հանրային կարծիքը մեծապէս յուզուած է, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տնտեսական գործունէութիւնը վերագրելով հակագերման ծրագրի մը: Անգլիոյ փոխատուութիւնը Թուրքիոյ, Լոնտոնի մէջ ծրագրուած ուրիշ փոխատուութիւն մը՝ Ռումանիոյ, Ֆրանսայի կողմէ ցորենի գնումը՝ Եուկոսլավիոյ մէջ՝ կը համարուին ախտանիշները նոր յարձակողականի մը, որ կը ձգտի Գերմանիան հեռացնել Պալքաններէն: Երկու կարեւոր թերթեր, «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» եւ «Քէօլնիշէ Ցայթունկ», դիտել կուտան թէ այս յարձակողականին առթիւ, քաղաքական տեսակէտով Անգլիա կը հետեւի Ֆրանսայի, իսկ տնտեսական տեսակէտով ծրագիրներ կ'որոճայ, քարիւղի նոր հանքեր երեւան հանելու համար Ռումանիոյ մէջ: Առաջին թերթը կը գրէ.

— « Կը վերակենդանացուին հին ծրագիրներ որոնք սկսան քանի տարի առաջ, բայց ոչ թէ հարաւային արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն ընծայելու համար այն աջակցութիւնը որ մերժուեցաւ անցեալին մէջ: Այդ վերակենդանացումը կը կատարուի խափանելու համար յաւելումը իտալական եւ ամէն բանէ առաջ՝ գերմանական վաճառականութեան որմէ յայտնապէս կ'օգտուին այդ երկիրները: Հետապնդուած ծրագիրն է Դանուբեան երկիրներու առեւտուրը բռնի շեղեցնել իր բնական ճամբէն եւ ֆրանսական դիւանագիտութիւնը յարաճուն ուժգնութեամբ մը կը բանի այս առաջադրութեամբ, բոլոր տրամադրելի միջոցներով: Կը խորհուի վերազինման յատկացուած գնումները փոխադրել դէպի հարաւային-արեւելեան Եւրոպա: Մինչեւ անգամ Պուքրէշէն կը հաղորդեն թէ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն առեւտրական բանակցութիւնները յետաձգուեցան, որովհետեւ Անգլիա կ'ուզէ այսուհետեւ աւելի մեծ քանակութեամբ ցորեն եւ քարիւղ գնել Ռումանիայէն: Նոյն դիտումները կը վերագրուին Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն: Կ'ըսուի թէ Անգլիա կ'ուզէ հակակշռել գերմանական ազդեցութիւնը, վարկեր բանալով Ռումանիոյ եւ Յունաստանի, այնպէս ինչպէս վերջերս ըրաւ Թուրքիոյ: Գերմանիա քաղաքական գերակշռութեան չի ձգտիր հարաւային-արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ոչ ալ կ'երազէ մենաշնորհի վերածել անոր առեւտուրը: Բայց եւ այնպէս, ինքնաբաւութիւն է կարծել թէ Գերմանիան կրնայ դուրս քշուիլ իբրեւ յաճախորդ »:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՑՆԴԱԾ»Ը ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԶԱՌԱՆՑԵԼ

Ո՞վ չի ճանչնար Քլօտ Ֆառէրը, — գրագէտ, ակադեմական, «նախկին» եւայլն:

Իր գրագէտի համբաւին հետ զուգընթաց շողաց միւսը,—թրքամոլ, ամենէն զարշելի տեսակէն: Այնքան ցած, որ Թուրքերն անգամ զանեցան:

Տակաւին անցեալ տարի էր որ թուրք թերթերը գետնէ գետին զարկին զինքը, զունազեղ ածականներով, — հացկատակ, «ցնդած ծերուկ»(պունաք իհթիյար), կեղծաւոր, արծաթամոլ եւայլն:

Միեւնոյն ատեն պահանջեցին սրբել իր անունը Պոլսոյ այն փողոցին վրայ որ կը կոչուէր Քլօտ Ֆառէր, «ի վարձ բարուք ծառայութեանց»:

Եւ վերջապէս, նոյն տարին, Իզմիրի քաղաքապետն էր որ կը յայտարարէր, Աթաթիւրքի առջեւ.

— « Քլօտ Ֆառէր կոչուած այդ ապուշը, Աթաթիւրք, այն ատեն ձեր ոտքը ինկաւ, բայց դուք մեծութիւնը ըրիք եւ հրամայեցիք որ վեր ելլէ...»:

Արդ, այս «ցնդած»ը փոխանակ իր պատեանին մէջ ամփոփուելու եւ վէպ գրելու, կը շարունակէ քաղաքականութիւն խաղալ, տեսակէտներ յայտնել, վճիռներ արձակել:

Այսպէս, «Էքօ տը Սիւի» թերթին փարիզի թղթակիցը իր կարծիքը հարցուցած կ'ըլլայ Սանճաքի եւ Սուրիոյ մասին, եւ Քլօտ Ֆառէր կը պատասխանէ.

— « Սուրիա դժուարաւ կառավարուելիք երկիր մըն է: 1919ին, երբ Սուրիոյ հոգատարութիւնը յանձնուեցաւ Ֆրանսայի, հանդիպեցայ հին բարեկամ Թուրքերու որոնք դիտել տուին. «Հիմա ձերն է կարգը. պիտի տեսնէք թէ որքան զուարճալի է...»: Միայն զօր. Վէյկանն է որ բան մը ըրաւ Սուրիոյ մէջ: Դժուարութիւնը հոն է որ Սուրիա բաղկացած է իրարու թշնամի բազմաթիւ ցեղերէ:

Մուսթաֆա Քէմալի սխալը այն եղաւ որ իսլամութիւնը ջնջեց Թուրքիոյ մէջ: Իսլամութիւնը կրաւիս (շիմէնթօ) է որ ամրացուցած էր Թուրքիան: Տունի մը քարերը կ'իյնան, երբ շաղախը կ'իյնայ:

Միջերկրականեան բոլոր ազգերու նման, Սուրիացիներն ալ անկարգութիւն կը տանին իրենց մտած տեղերը: Սուրիա ահագին կորուստ ունեցաւ, երբ Թուրքիա քաշուեցաւ իր հողէն: Թուրք ոստիկան զինուորը (ժանտարմա) լաւ էր: Երբեմն բիրտ էր ան. բայց բաւական քաղցրաբարոյ իր մասնաւոր կեանքին մէջ, շատ արդար եւ անշահախնդիր: Բնականաբար խօսքս պաշտօնեաներու մասին չէ, որոնք չէին կրնար ապրիլ՝ թոշակ չառնելնուն համար: Կ'ըսեմ թէ ընդհանրապէս Թուրքը քաղցրաբարոյ եւ ուժեղ է»:

Թղթակիցը.— Հապա հայկական ջարդե՞րը, վարպետ...:

— Հայերը գրգռեցին Թուրքերը՝ վաշխառութեամբ եւ շահագործումով: Օսմանեան կայսրութեան բոլոր ելմտական նախարարները Հայեր էին: Թրքահայերը ահագին հարստութիւն դիզեցին, մինչ Թուրք ազգը կը մնար քաղցէն: Հայերը եւ Սուրիացիները սարսափելի մարդիկ են գործի տեսակէտով, շատ աւելի սարսափելի՝ արեւմտեան ազգին համար:

Սուրիոյ մէջ միշտ բանակ մը գտնուելու է: Ահա թէ ինչո՞ւ կը ցաւիմ թրքական բանակին մեկնումին համար »:

Կը յիշեմ որ այս զանելիքը 1921ին ալ նո՛ւ նմաստ ցնդաբանութիւն մը գրած էր գաւառական հանդէսի մը մէջ, ապացուցանելու համար թէ Թուրքերը չէին որ Հայ ջարդեցին, այլ Հայերը կոտորեցին անմե՛ղ թուրք ժողովուրդը ...

Մարդը ներկայացուցած եղայ: Մընացեալը թող լրացնեն Թուրքերը իրենք «պունաք իհթիյար»էն մինչեւ «ալչաք»ը:

ՎԱՀԷ

300 ՖՐԱՆՔԻ ՆՈՒԷՐ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ

Ռօվնօ քաղաքէն (Լեհաստան) երեք հայրենակիցներ, Անտոն Մարշուրեան, Գէորգ Թադէոսեան եւ Յովհ. Կիլանեան 100ական ֆրանք տրամադրելով, 300 ղրկած են «Յառաջ»ի, յատկացուելու համար Նոր Սիսի Լուսինեան վարժարանին:

Այդ հանգամանքը փակուած ըլլալով, 300 ֆրանքը յատկացուցինք նոյնքան կարօտ հաստատութեան մը, Հալէպի ազգ. դպրոցին (Մուսալ):

Սուրիոյ հոգեւոր պետերուն դիմումը

Արաբերէն «Էլ Թէզատուր» թերթը կը գրէ.—

Հալէպի հոգեւոր պետերը մարզպանին պատուիրակ Պ. Տավիտի դիմելով, պաշտպանութիւն խնդրած են Սանճաքի ոչ-թուրք տարրերուն համար: Պատուիրակը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է.

— Ֆրանսական կառավարութիւնը իր կարելին ըրաւ՝ Սանճաքի մէջ սուրիական իրաւունքները պաշտպանելու համար: Սանճաքիմէջ պիտի գործածուի սուրիական դրամը: Սուրիոյ եւ Սանճաքի միջեւ մաքսային սահման գոյութիւն պիտի չունենայ:

Բացատրելէ վերջ այն հարկադրիչ պատճառները որոնք ստիպեցին Ֆրանսան համակերպութեան գալ Թուրքիոյ հետ, պատուիրակը ըսած է թէ Ֆրանսան ... որ եւ է պարագայի տակ չի կրնար թոյլ տալ որ ոչ — թուրք տարրեր բռնութեանց ենթարկուին:

Հոգեւոր պետերը, որոնք կը ներկայացնէին սուրիական գրեթէ բոլոր համայնքները, քրիստոնեայ թէ իսլամ, խնդրած են Պ. Տավիտէն որ ֆրանսական կառավարութեան հաղորդէ իրենց փափաքներն ու խնդրանքները, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը օր առաջ վաւերացուած տեսնելու մասին:

*** Անտիոքի երեսփոխան Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեան յունիս 29ին Սուրիոյ մարզպանին ներկայանալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է: Կիմանանք թէ այս առթիւ յուշագիր մը ներկայացուցած է Սանճաքի Հայերու կացութեան մասին, կարգ մը առաջարկներ ներկայացնելով:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքեց Փարասէլ կղզիներու գրաւման դէմ՝ Ֆրանսայի կողմէ:— Կայսրը պատգամագիր մը ուղղեց, ազգային բոլոր հարստութիւնները շարժման մէջ դնելու եւ պատերազմը շահելու համար:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մետաղագործական բանուորներու գործադուլին առթիւ, «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ մասնագէտները պահանջած են վերահաստատել Փափազեանը, մինչդեռ գործարանին վարչութիւնը կ'ուզէ արձակել ուրիշ երեսուն բանուորական պատուիրակներ: Գործադուլը կը շարունակուի Կրընոպլի եւ Լիոնի մէջ: Թուլուզի քաղաքապետութեան բանուորներն ալ գործադուլ հռչակեցին, յաւելում պահանջելով:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունեց Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, Մէնէմէնճիօղլու, որ նախագահն է առեւտրական պատուիրակութեան մը: Խօսակցութիւնը դարձաւ տնտեսական խնդիրներու եւ ընդհանրապէս գերմանօ-թուրք յարաբերութեանց վրայ:

ԶՕՐ. ՊՐԷՄՈՆ ԽՍՏՕՐԷՆ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱՀԱՆՋԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. La France Militaire հրատարակած է հետեւեալ գրութիւնը, Կիլիկիոյ երբեմնի մարզպանին ստորագրութեամբ (15 Յունիս).—

Ցարդ չվաւերացուած, բայց արդէն իսկ չարագուշակ ֆրանքթրքական աղէտալի դաշնագրի առաջին հետեւանքը իրականանալու վրայ է.— Սանճաքին դրաւումը Թուրքիոյ կողմէ:

Ֆրանսան է որ կ'օժանդակէ այս նոր Անշլուսին: Եղերական աղաւաղութիւն Սուրիոյ՝ այն յօշոտման մասին որ իրեն վերապահուած է, երբ Ֆրանսացիները մեկնին: Եւ նոյնպէս բացայայտ ցուցմունքը այն դիրքին զոր օրինաւորապէս պիտի բռնէ Դամասկոսի կառավարութիւնը, ստիպելով հովանաւոր, բայց ոչ սեփականատէր իշխանութիւնը՝ պաշտպանելու սուրիական հողը:

Թուրքիան, իսկապէս, կը պահանջէ Ալեքսանտրէթի հողամասը, որուն կուտայ Հաթայ անունը, Հիթիթներու երկիրը, որոնց շառաւիղներն ու յաջորդներն են Թուրքերը՝ ըստ քէմալական դաստիարակութեան:

Այս Հիթիթները (Հեթէացիները, Hétéens, կ'ըսուի ֆրանսերէն Աստուածաշունչին մէջ եւ Ուրիա, Դաւիթի զօրավարը, զոր այս թագաւորը սպաննել տուաւ առնելու համար անոր կինը Բեթսաբէն, անոնցմէ մէկն էր) պատմութեան բոլորովին անծանօթ էին մինչեւ 1870: Այս թուականէն սկսեալ, ապացուցուեցաւ հիթիթեան կայսրութեան մը գոյութիւնը, 40 եւ 20րդ. դարերու միջեւ, (Ն. Ք.), որուն մայրաքաղաքը Պտերիան (Ptéria) արդի Պօղազ-քէօյ քաղաքն է: Պ. Հրօզնի, Փրակայի գիտուն փրօֆէսէօրը, ապացուցուց թէ անոնց լեզուն հնդեւրոպական էր, եւ ոեւէ կապ չունի մոնկոլեան լեզուներու հետ, որմէ առաջ կուգայ Թուրքերէնը:

Իրենք զիրենք Հիթիթներու յաջորդները կոչելով, Թուրքերը կը պահանջեն այն հին հողերը որոնց այս աշխարհակալները երբեմն տիրեցին Սուրիոյ, ասկից 40—50 դար առաջ, Ասորեստանցիներու, Բաբելացիներու եւ Եգիպտացիներու դէմ իրենց մղած կռիւներուն մէջ: Այս հաշուով, մենք պիտի կրնայինք, աւելի նոր իրաւունքներով, պահանջել արդի Անգարան որ, Անկիւրա անունին տակ, հիմնուեցաւ Ե. դարուն (Ն. Ք.) կելտական կոչուած ցեղին կողմէ, որուն ուրիշ մէկ շառաւիղը գնաց հիմնելու Թուլուզը:

Ամէնէն զուարճալին հոն է որ, պնդելով թէ հելլէնական քաղաքակրթութիւնը փոխ առնուած է Հիթիթներէն, որոնց յաջորդները կը կոչեն իրենք զիրենք, Թուրքերը, կը հետեւցնեն թէ մեր աշխարհի յունական քաղաքակրթութիւնը պարզապէս թրքական ծագում ունի (!): Միայն այս հրաշագան տեսութիւններով արիւն պիտի թափի, եթէ ֆրանքթրքական կարծիքը շարունակէ թոյլ մնալ:

Այս երկիրը ներկայիս Սանճաք կամ Ալեքսանտրէթի մուհաֆըզութիւն կը կոչուի: «Սանճաք» թրքական բառ է եւ կը նշանակէ դրօշակ, թարգմանութիւնը արաբերէն «լիվա» բառին զոր խալիֆաները կը գործածէին իբրեւ հողային բաժանման եզր: Մուհաֆըզութիւն՝ «մօութէտ»ի կամ կառավարիչի պաշտօնին համապատասխան արաբերէն բառ մըն է, բառ առ բառ կը նշանակէ պահապան: Այս բառը Ֆրանսացիներուն շատ ծանօթ է, որովհետեւ «Հաֆիտ» ձեւին տակ անունն էր Սուլթան - Մուլէ - Ալա - էլ - Հաֆիտի, ծառան «պահապան»ին, Աստուծոյ տրուած 99 ստորոգելիներէն մէկը:

Թուրքիա աղմուկ հանած ըլլալով, 1937 Մարտին Ֆրանսա երկչոտ կերպով Ժընեւ գնաց եւ 10 Մարտ 1937-ին հոն ստորագրեց անհաւատալի համաձայնութիւն մը, որ կրնայ երկու պայմաններու մէջ ամփոփուիլ.—

1.— Թուրքիա կը հրաժարի Սանճաքի վրայ հողային ամէն ցանկութենէ:

2.— Ֆրանսա յանձն կ'առնէ ընտրել տալ Սանճաքի մէջ 22 քէմալական երեսփոխաններ 40ի վրայ:

Այս համաձայնութիւնը որ ստորագրուած էր Պ. Թէսանի կողմէ, ակներեւ խաբէութիւն մըն է, որովհետեւ առաջին հատուածին յանձնառութիւնը կ'ոչնչանայ, եթէ երկրորդ հատուածը չիրագործուի: Արդ, երկրորդը չի կրնար գործադրուիլ, դէթ պատուաւոր կերպով: Որովհետեւ մարդահամարի ցանկերը ներկայիս կը ցուցնեն 65 առ հարիւր ոչ-Թուրքեր՝ 35 առ հարիւր Թուրքերու դէմ, որոնց տոկոսին կէսը հակաքէմալական է: Ֆրանսա ուրեմն ստիպուած պիտի ըլլայ քուէները խարդախե՞լ:

Բայց ի՞նչ պիտի ըսեն Ազգաժողովի 22 պատուիրակները, որոնք հոն զրօսական ճամբորդութիւն մը կ'ընեն, բացառաբար ֆրանսական ծախքերով (ամէն մարդ գիտէ թէ մենք շատ դրամ ունինք վճարելու համար Ժընեւի ո՛րքան օգտակար եւ ո՛րքան անհրաժեշտ մարդոց համար), քուէներու կանոնաւորութիւնը ապահովելու պատրուակին տակ: Կարծես թէ մենք աւելի առաջ չըլլայինք այդ բանին:

Ֆրանքթրքական այս կարգադրութեանց մէջ կան իրապէս ապշեցուցիչ բաներ, մանաւանդ բերանացի, ինչ որ նուազ կը վտանգէ անոնց հեղինակները: Այսպէս, մենք յանձն առած ենք Սանճաք ղրկել միայն մէկ գումարտակ զինուոր եւ մէկ սաւառնակ (ճիշդ այս բառերով): Եթէ կարգը չպահպանուի— եւ չի կրնար պահպանուիլ այսպիսի երկրի մը մէջ ուր մարդիկ ամէն օր իրար կը սպաննեն — թրքական բանակը, որ նման որեւէ յանձնառութիւն չունի, կրնայ իրագործել իր Անշլուսը, Հիթլէրի օրինակին հետեւելով, բոլորովին խաղաղօրէն:

Թուրքերը ղրկած են մօտ 25,000 «ընտրողներ» որոնք ամէն տեղ հիմնած են «Ժողովրդային տուներ», որովհետեւ քէմալականութիւնը «ժողովրդային կուսակցութիւն» է: Այդ «տուն»երը (Հալք էվի) ճնշման կեդրոններ են այն խեղճ մարդոց համար զոր կը լքենք:

Նախ դիմադրութիւնները եղան վայրագ: «Ժողովրդային տուներ»ու առջեւ այրեցին գլխարկներու եւ գդակներու դէզեր որոնք Թուրքիայէն հասած էին բեռնակառքով, իբրեւ միաբանութեան նշան ծառայելու համար «Թարպուշներ»ու եւ «քէֆիէ»ներու հաւատարիմ մնացած այս երկրին մէջ:

Բայց այսօր կասկածը վրայ կը հասնի, եւ քրիստոնեաներու փախուստը սկսած է: Ո՞վ զիրենք յանցաւոր նկատելու իրաւունք ունի: Զանոնք անգամ մըն ալ չե՞նք լքեր: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ չե՞ն նկատեր պաղ կերպով որ անոնցմէ 40,000ը (եւ կրկինը պիտի ըլլայ) անգամ մըն ալ ստիպուած պիտի ըլլան թողուլ այն երկիրը ուր քսան տարիէ ի վեր մեր դրօշին տակ կ'ապրին, եւ փախչիլ Լիբանան:

Ահա թէ ի՞նչ բանի պիտի յանգի ֆրանսական հովանաւորութիւնը: Աւելկա ամօթ մըն է, պէտք է անկեղծօրէն հասկնալ:

Ճէզիրէէն Ֆրանսացի մը կը գրէ.— «Ճէզիրէցիները միայն Ֆրանսան կ'ուզեն, եւ Ֆրանսան է որ զանոնք կը մերժէ, եւ Ֆրանսան է որ կը դաշնակցի անոնց թշնամիներուն հետ, զանոնք ճնշելու համար»:

Որովհետեւ ֆրանս. գունդերն են որ պաշտօն ստանձնած են ֆրանս. դրօշները տապալելու գործը:

Թէեւ այս սակարկութեան համաձայնութիւն անունը տուած են, ինչ որ զայն խորհրդարանի դատաստանին յանձնելէ զերծ կը կացուցանէ, պէտք է ջերմապէս յուսալ որ սրբագրութիւն մը առաջ կուգայ: Կը խորհի՞ք թէ բանագնացները կրցած են պայմաններ չդնել կրօնական հաստատութիւններու, դպրոցներու, բուժարաններու, հիւանդանոցներու մասին (9 ֆրանսական, 1 անգլիական, 3 իտալական, 1 ամերիկեան), որոնք 10 միլիոն ֆրանք նիւթական արժէք ունին եւ պիտի արժանանան Թուրքիոյ մեր հաստատութեանց բախտին, այսինքն պիտի անհետանան: Կը խորհի՞ք թէ Իտալիան այս բանը մեր երեսին զարնելու անարգանքը պիտի չընէ մեզի:

Տակաւին ժամանակ կայ հակազդելու բոլոր այս ողբալի լքումներուն: Պէտք է դէթ այն ժողովուրդներու շահին համար — որոնց հովանաւորութիւնը ստացած ենք ինչ որ կը նշանակէ անոնց պաշտպանութիւնը — հետեւեալ երաշխիքները ապահովուին.

— Ֆրանսացի դատաւորներ՝ դատարաններու մէջ.

— Ֆրանսական սպաներ՝ մուհաֆըզութեան ոստիկանութեան եւ պահակազօրքին մէջ.

— Բոլոր սպասարկութեանց մէջ ֆրանսացի խորհրդականներ եւ մասնագէտներ:

Ո՞վ չգիտէր որ այս սակարկութեանց ընթացքին ոչինչ յիշատակուած է մեր գիտուններու աշխատանքներուն պաշտպանութեան համար որոնք ստիպուած պիտի ըլլան իրենց հետազօտութիւնները լքել:

— Մարզպանը վէթոյի իրաւունք ունենայ բոլոր վարչական եւ օրէնսդրական գործերու վրայ:

— Եւ վերջապէս, 22 Քէմալականներ ընտրելու վերաբերեալ դարշելի եւ անիրագործելի պայմանը անվաւեր եւ չեղեալ յայտարարուի մեր խիստ հսկողութեամբ:

Ներկայ ժամուն, Թուրքերը կ'ուղղուին Սանճաքին մէջ, իբրեւ նուաճուած երկրի մը մէջ: Անհեթեթ տկարութիւնը ունեցանք անոնց զոհելու ֆրանսասէր Թուրքերը, որոնք դոյզն փոխարինութիւններ միայն գտած էին հոն, Ֆրանսայի ի նպաստ իրենց ըրած զոհողութեանց փոխարէն: Եւ Ֆրանսան է որ զանոնք վտարած է: Ի՞նչպէս զարմանալ որ բարեկամներ չունինք, քանի որ զանոնք այսպէս կը զոհենք:

Լաւ գիտեմ որ ոմանք կ'երեւակայեն մօտենալ Քէմալականութեան: 1914ին մեր դեսպանը՝ Պօմփառ, արդէն ունեցաւ նման պատրանքներ եւ գիտենք թէ ինչ եղաւ արդիւնքը: Անգամ մըն ալ Ճէմալ փաշայի ուրուականը, Սուրիոյ դահիճը, կրնայ բացագանչել, մեր մասին մտածելով, ինչպէս որ կ'ընէր 1914ին. «Այստաթօրմ պուտալալարը» (խաբեցի տխմարները): Աւաղ....

Անշուշտ, շատ փափաքելի է Թուրքիան անջատել գերմանական դաշնակցութենէն, բայց անիկա հոն կապուած է այն ժամանակէն ի վեր երբ Ֆրետերիք Բ. գերմանացի Ղալէպ բժիշկը տեղաւորեց Սուլթան Մուստաֆա Գ.ի քով, եւ երբ փրուսիացի Ռէքսէն դեսպանը ամենակարող էր Պոլսոյ մէջ:

1919էն ի վեր, Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւններ ցաւալի ձեռնթափութիւններ արձանագրած են, փոխարէն հաւատցում ստանալու ոչ իսկ ամենափոքր փաստի մը: Այս ժամուն, երբ Ֆրանսա դանդաղօրէն կ'ուղղուի իր կրած փորձութիւններէն, պէտք է որ հոն ալ իր կամքը զօրանայ եւ վերստանայ տկարներու պաշտպանութեան իր դերը, որ իր անցեալի աւանդութիւնն ու փառքը կը կազմէր: Մենք ունինք զօրեղ եւ սքանչելի բանակ մը. թող ուրեմն մեր դիւանագիտութիւնը ինքզինքը արժանի ցուցնէ այս բանակին:

Եթէ իսկապէս Թուրքիա կ'ուզէ իր ուղղութիւնը փոխել, մեզի չիյնար երբեք անոր հաւատցում ընել: 1921էն ի վեր, Կիլիկիոյ պարպումի ողբալին տարին, մենք միշտ տուած ենք, տեղի տուած ենք, յանձնած ենք, ենթարկուած իսկ ենք, առանց երբեք բան մը ստանալու: Եւ այն լուտանքները զոր այս պահուն թրքական մամուլը կը շռայլէ Ֆրանսայի, «այս կեղծաւոր ազգին, որ Հիթլէրի լեզուէն կը հասկնայ»— կը ցուցնեն թէ պէտք է զգոյշ ըլլալ եւ ոչ թէ մայել մսավաճառին խոստացուած ոչխարներու պէս:

ԶՕՐ. ՊՐԷՄՈՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

Սիրելի Արազ.— Թերթի մը երեք կարճ սիւնակ թարգմանութեան մը մէջ համրեցի վաթսուն եւ հինգ հատ էական կամ անձնական դերանուն ենթակայ կամ տէր բայի, մինչ հազիւ 10 — 15 հատը կը բաւէր: Թարգմանութիւնը Նիցշէէն էր, որուն մայրենի լեզուն՝ գերմաներէնը՝ առհասարակ նոյն դերանուն տէրբայիները միշտ կը գործածէ խօսելու կամ գրելու ատեն: Հա՞րկ է արդեօք յիշեցնել ֆրանսերէնին ալ օրինակը: Հայ լեզուին բայերը նոյն անձնական կամ էական դերանուն ենթակաները զօրութեամբ, անվրէպ կը հասկցնեն իրենց մէջ, ունին զանոնք իրենց ներսը (ես, դուն, ան, մենք, դուք, անոնք): Այսպէս՝ կ'երթամ, կ'երթաս, կ'երթայ, կ'երթանք, կ'երթաք, կ'երթան—կ'ըսուի— առանց յայտնի կերպով դնելու դերանուն տէրբային: Եթէ մասնաւոր պէտք մը չներկայանայ, զոր օր. չեշտուած խօսք մը, հրամայելու ձեւով կամ կոչական դերանուն մը, բնաւ հարկ չկայ տէրբային կրկնելու, քանի որ արդէն բային մէջ կայ ան, տէրը: Ծանօթ թարգմանութիւնը, առանց այդ խժալուր կրկնութիւններուն, պիտի պահէր իր հարազատութեան դրոշմը: Ինքնագիր յօդուածներու մեր նոր գրողները նուազ կ'իյնան նոյն սխալին մէջ, բայց երբ թարգմանեն— դէզ մը կը կազմուի իսկոյն «ես»երու, «դուն»երու, եւն.: Գրաշարին մատները աւելի օգտակար աշխատութիւն մը պիտի երկնէին եւ օրագիրը նոր լուր մը, նոր խորհրդածութիւն մը աւելի պիտի ընծայէր իր ընթերցողներուն: Թարգմանութիւններու համար այնքան խիզախ մեր լեզուն կը սմքի տկար ախոյեաններու անփորձութեան հետեւանքով:— Հազար անգամ կրկնուած է, եւ ամէն ոք մեր մէջ, հին թէ նոր դպրոցէն, գիտէ թէ մեր Ս. Գիրքին թարգմանութիւնը օտար բանասէրներուն կողմէ հռչակուած է թագուհի թարգմանութեանց: Եւ մի՛ կարծէք, թէ առանց բանաւոր պատճառի այս տիտղոսին արժանի դասուած է հայերէն թարգմանութիւնը: Առաջինը այն՝ որ հայ լեզուն իր վերլուծական եւ համադրական հանգամանքով բնագրին դժուարին, խորիմաստ, խորհրդազգած մասերը տըւած է ճշգրիտ միանգամայն ըստ իմաստին վսեմագոյն դարձուածներով, վերլուծականի եւ համադրականի յեղյեղակները ներդաշնակութեան միանգամայն բարձրութեան հաւասար գետինի վրայ տարածելով: Երկրորդ այն՝ որ մեր բայերը իրենց մէջ մածուցիկ կը պահեն անձնորոշ դերանունները, հրամայականի զանազան ձեւեր ունին, ապառնին եւ ստորադասականը իրենց մերթ նոյն մերթ տարբեր սպասարկութեամբ իմաստներուն կուտան փայլ եւ պէսպիսութիւն: Օտար մասնագէտները իրաւ եղած են այս հայկական մասնայատկութիւններուն եւ բաղդատական ուսումնասիրութենէ վերջ միայն համոզումով նշանակած են «թագուհի»ն: Եթէ նոյնիսկ մեզի պէս միջակ ծանօթութիւններով մէկը կամ միւսը նոյն բաղդատութիւնը կատարէ, պիտի յանգի միեւնոյն դատողութեան, հայկական թարգմանութեան շնորհիւ եւ ույժին տակ ընկճուած: Այսպիսի գործիքի մը արդի տէրերը ինչո՞ւ ուրեմն անարկին, երբ առիթը ներկայանայ զայն գործածելու, գէթ ի մասին պարզ պարագաներու, զոր օր. դերանուն տէրբայիներուն անձահ կրկնութենէն խուսափելով:

Բայց փոքր ինչ սթափում.— Հայցել բային արմատականէն չէ՞ արդեօք «այց»ը: Կատարելը կը թուի ծնունդ տուած է «կարել»ին, կամ այս վերջինը առաջինին: Նոյն կը թուին ըլլալ խաւ եւ թաւ: Թափառիլ կուգայ ափէն (ափ առնել, դուռնէ դուռ թափառիլ, ափ առնել): Կարծեմ, յանդգնութիւն պիտի չհամարի դասալսոս, երբ նոյնացնենք «խառն» ու «յախուռն», երբ «օգնել» բային արմատ նկատենք իրաւամբ վիգ կամ վիզն (զօրավիգ), ինչպէս նոյնազգի՝ երկ. երկն, հերկել, երկիր: Շատ հեռու չեն թուիր իրարմէ ցանցառ եւ ծանծաղ.

Սիրելի Արազ, նաւուն ղեկը կամ խելքը կրնանք երթալ փնտռել գերմաներէնի Heck հոմանիշին մէջ: Ի՞նչ նեղութիւններու կը մատնուիս, բանասիրութեան կարթէն անգամ մը որ բռնուիս...:

Փութանք յիշեցնել դարձեալ, թէ մեր դասերուն մէջ յաճախ կրկնութիւններ տեղի կ'ունենան գիտակցաբար: Այդ կրկնութիւններուն անհրաժեշտութեան վրայ խօսած ենք առաջ:

Ինչ որ կը ճանչնանք իբրեւ առու կը կոչուի նաեւ կորիզ: Թերեւս կոր, նաեւ փողրակ՝ արմատական փող: Մի մոռնանք որ նախնիք «սրածութիւն»ը գործածած են իբրեւ ժանտախտ կամ ժանտամահ, մահտարաժամ: Ողնիին ըսուած է նաեւ կողնիկուղ, ինչպէս կայ կզաքիս:

Ունինք վարկաբեկել, անուանարկել, իրազեկ, ամենօրեայ, եւ այլ կարգի բազմաթիւ բառեր՝ որոնք դասական օրէնքի համաձայն կերտուած են մեր արդի լեզուին մէջ, ուր յառաջդիմութեան պէտքը կը մղէ գրողը, հնութեան, անգործածութեան փոխարէն նորեր կերտել: Այս մեթոդ որ միշտ ի զօրու է եւ պէտք է ըլլայ կարգ անցած բառերու եւ բայերու չափով եւ բանավարութեամբ: Վերայիշեալ բառերը հին գրականին մէջ չեն գործածուած բնաւ, բայց հիմնուիրագործուած են:

ՏԱՐԱԶ

ՕԹԹՕ ՊԱՈՒԷՐ

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը, առտուան ժամը 3ին, իր անկողինին մէջ յանկարծամահ եղաւ Օթթօ Պաուէր, նախկին նախարար աւստրիական կառավարութեան, լիտր աւստրիական սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան, տեսաբան Բ. Միջազգայինի:

Ծնած է 1881ին, Ռայխընպէրկի մէջ, որ աւստրիական փոքրիկ գիւղ մըն է, 1919էն ի վեր Չեխոսլովաքիոյ կցուած: Տեղական լիսէէն աւարտելէ վերջ, կը մտնէ Վիէննայի իրաւաբանական համալսարանը: Եւ սակայն փաստաբանական ասպարէզը չէր հետաքրքրեր զինք այնքան, որքան ընկերային գիտութիւնները եւ քաղաքական տնտեսութիւնը:

Քսան տարեկան էր, երբ մտաւ ընկերվարական կուսակցութեան շարքերուն մէջ եւ կատաղօրէն սկսաւ ուսումնասիրել մարքսիզմը, կարդալով Մարքսի բոլոր գիրքերը եւ հետեւելով պրոլետարներու կեանքին: 1905ին հրատարակեց գիրք մը, որու մէջ քննութեան կ'առնէր ազգային հարցերը մարքսի վարդապետութեան լոյսով: Գիրքը գրաւեց Վիքթոր Ատլէրի ուշադրութիւնը: Աւստրիացի ընկերվարականներու առաջնորդը ուսանող Օթթօ Պաուէրի մէջ նշմարեց ապագայ տեսաբանը, որ այնքան գեղեցկօրէն կը ներկայացնէր ազգային կռիւներու պատմական արժէքը եւ ապրելու անոնց իրաւունքը:

1907ին, երբ կ'ընտրուի Աւստրիոյ առաջին խորհրդարանը, Օթթօ Պաուէր կը նշանակուի քարտուղար ընկերվարականներու խորհրդարանական հատուածին, այդ պաշտօնով կը դառնայ ծերունի Վիքթոր Ատլէրի աշխատակիցը: Իր առջեւ կը բացուին այլեւս հրապարակագրութեան դուռները,— Օթթօ Պաուէր կ'երեւի Արպայթէր Ցայթունկի եւ Քամփֆի մէջ:

Իր անունը հետզհետէ կը թռչի, կ'անցնի Աւստրիոյ սահմաններէն դուրս, այնպէս որ 1914ին կ'ընտրուի զեկուցաբեր Վիէննայի միջազգային համագումարին, երբ ծագեցաւ պատերազմը, համագումարը չբացուած:

Կը զինուորագրուի, իբրեւ տեղակալ կը մտնէ բանակ եւ կը ղրկուի ռազմաճակատ: Գերի կ'իյնայ Ռուսե-

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Զբօսանաւով հասեր է երէկ գիշեր ու անմիջապէս կանչել տուեր էր իր եղբայրն ու երկու աղջիկները՝ վերջին լուրերուն տեղեկանալու համար... անոնք զբօսանաւ գացեր են ժամը տասնուկէսին ու այնտեղ մնացեր են մինչեւ առտուան երկուքը... մէկ ժամ կը տեւէ Պէպէք վերադարձը... ուրեմն որոշեր են նաւուն վրայ գիշերել...

— Կը նշանակէ թէ Տայանան ապահով է...

— Այո՛, պատասխանեց դիւանագէտը ժպտելով. պարապ տեղը վախցեր ես... բայց Սըր Ճորճ քեզի տեսնել կ'ուզէ անմիջապէս... ուրեմն եթէ բաւական հանգստացար, ոտքի ելիր...

— Հանգստացայ անշուշտ, չորս կողմս կը ցաւի դեռ, բայց նորէն երկու ժամուան քունը տարբերութիւն մը ըրաւ...

— Շատ բարի, ըսաւ քարտուղարը եւ անոր ցոյց տուաւ աթոռին վրայ դրուած հագուստները. խորհեցայ որ Ներքինիին մարդիկը կրնային քեզ ճանչնալ նաւաստիի հագուստով, եթէ նորէն դուրս ելլես... Այս հագուստները բերել տուի... չեմ կարծեր որ շարժավարի տարազով մէկը փնտռելու ետեւէ ըլլան... գրպանդ ալ մաս մը դրամ դրի, որովհետեւ կը տեսնեմ որ քեզ լաւ մը սօթթեր են...

— Շատ շնորհակալ եմ ըսաւ Սուլիվըն: Անկողինէն դուրս ցատկեց եւ սկսաւ ծպտուիլ իրեն համար պատրաստուած նոր տարազով. քիչ մը մեծ էր ան, բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր: Յետոյ քարտուղարին հետ վար իջաւ:

Սըր Ճորճ իրեն կը սպասէր դեսպան Սըր Փրէնսիս Քէվըրնտիշին հետ — կարճահասակ, կլոր ու կարմիր թուշերով մէկը— որուն ներկայացուցին զինքը անմիջապէս: Քարտուղարը դուրս ելաւ հեռանալու համար եւ սեղանաւորը սկսաւ խօսիլ գոհունակ շեշտով մը.

— Սիրելի Տէյթիմ, չափազանց ուրախ եմ որ քեզի պէս երիտասարդ մը գտայ. բայց առջի մէկ վայրկեանէն հասկցայ թէ ամէնէն յարմար մարդը երեւան հանած էի այս պաշտօնին համար... անգնահատելի ծառայութիւն մատուցիր թէ Անգլիոյ սեղանաւորական շահերուն եւ թէ մանաւանդ քու հայրենիքիդ...

— Շատ բարի էք, պարոն, ըսաւ Սուլիվըն վարանումով. իսկ ես կը խորհէի թէ գործը խայտառակեցի ձգեցի, մասնաւորաբար երէկ գիշեր...

— Ընդհակառա՛կն, Տէյթի՛մ, դիտել տուաւ Սըր Փրէնսիս Քէվըրնտիշ, իմ կարծիքովս սքանչելի գեր մը կատարած էք... եթէ Մ. Քէմալը գործի սկսի հիմնուելով այն տեղեկութեանց վրայ զորս կարողացանք իրեն հաղորդել շնորհիւ ձեր ջանքերուն, այն ատեն չափէն աւելի ծանրակշիռ կացութիւն մը կանխած պիտի ըլլանք...

— Ձեր Վսեմութիւնը շատ ազնիւ է, սակայն հոդ է դժուարութիւնը— Քէմալը փորձի պիտի ձեռնարկէ՞ առանց փաստեր ունենալու... կրնայ խորհիլ թէ շինծու է մեր պատմութիւնը...

— Կը հասկնամ թէ ինչ ըսել կ'ուզէք, պատասխանեց դեսպանը. դժբախտաբար լուր առինք թէ Մ. Քէմալ երէկ գիշեր իսկ Էնկիւրիէն մեկներ է անորոշ ուղղութեամբ... բայց այս առտու հեռաձայնով խօսեցայ Ըսմէթ փաշային հետ որուն հաւատարմութիւնը կասկածի տակ դնել կարելի չէ... ռազմանիւթի մթերանոցներու ցուցակը իրեն պիտի յանձնուի այսօր կէսօրին... յոյս ունիք եղեր այս գիշեր ձեռք անցընել դաւադրութեան ղեկավարներուն անունները կրող անգամատոմսը... այդ թղթիկը բացարձակօրէն պիտի ապացուցանէ ըմբոստներուն դաւաճանութիւնը...

— Այո՛, պարոն. այդ թուղթին վրայ արձանագրուած է յեղափոխականներուն ուխտը. իշխան Ալիի տունը բնակող Ֆրանսուհին հասկցեր է թէ ուր պահուած է ան... բայց խնդիրը հոն է որ եթէ նոյնիսկ աղջիկը յաջողի իր ձեռնարկին մէջ, ես իրեն կրնամ հանդիպիլ միայն այս իրիկուն, աւելի կանուխ կարելի չէ... չէ՞ք կարծեր որ ուշը մնացած պիտի ըլլանք...

— Ո՛չ, ո՛չ. օդանաւերուն համար անկարելի է գիշերանց կտրել Անատոլուի լեռները, բայց ես մասնաւոր օդանաւ մը պատրաստել կուտամ վաղ առտուան համար... արեւը չծագած ճամբայ կ'ելլէ... Մուսթաֆա Քէմալը, կամ, իր բացակայութեան, Ըսմէթը թուղթը կը ստանայ ժամը իննին... յեղափոխութիւնը պիտի պայթի կէս գիշերին. հետեւաբար լայնօրէն ժամանակ կրնան ունենալ անհրաժեշտ միջոցներուն դիմելու համար...

— Լա՛ւ ուրեմն, պարո՛ն, անշուշտ ես իմ կարելիս կ'ընեմ այդ փաստաթուղթը ստանալու համար...

— Ապրի՛ս, տղաս, ապրի՛ս, ուրախացաւ Սըր Ճորճ. սրտանց կը շնորհաւորեմ քեզ այս սքանչելի աշխատանքիդ համար... Տայանան մանրամասնութիւնները պատմեց ինծի երէկ գիշեր, փառաւոր պատմութիւն էր...

— Տայանա՞ն ... բացագանչեց Սուլիվըն յանկարծ. ո՞ւր է որ...

Սեղանաւորը զարմացաւ պահ մը յետոյ ըսաւ.

— Երբ զբօսանաւէն ցամաք ելանք, մեզմէ բաժնուեցաւ... օ՛հ, այո՛, Քեաղըթհանէ պիտի երթար, որպէսզի քեզի հանդիպի եւ նոր լուրեր առնէ...

— Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ կ'ըսէք, չէ՞ք գիտեր որ...

— Անշո՛ւշտ, ընդմիջեց դեսպանը, եթէ մինակը աղէն-անդէն թափառի Ներքինիին մարդիկը կրնան զինք ձերբակալել...

— Երբե՛ք, բացագանչեց սեղանաւորը. աղջիկը ոճիր գործած չէ, ոստիկանութիւնը որեւէ բան չի կրնար ունենալ անոր դէմ...

— Ոստիկանութիւնը պաշտօնապէս իմ դէմս ալ բան մը չունէր, բայց եւ այնպէս ձերբակալուեցայ, ըսաւ Սուլիվըն. փորձեցին նոյնիսկ սպաննել զիս... Տայանան ալ պիտի ձերբակալէին երէկ գիշեր ու եթէ այդ ծրագիրէն հրաժարեցան, պատճառը այն է որ անիկա իր հօրեղբօրը հետն էր երբ զբօսանաւ կ'երթար...

(Շար.)

րուն ձեռքը (1915), որոնք զինք կը քշեն Սիպերիա, Պայքալի լճէն անդին: Այնտեղ հրատարակեց թերթ մը գերիներու համար, միաժամանակ պատրաստեց գիրք մը ներկայացնելու համար ընկերվարական փիլիսոփայութեան տեսակէտները,— Մարքսիզմի համաշխարհային պատկերը:

Ռուսական յեղափոխութիւնը կը պայթի 1917 Մարտին: Հիւյսմանս եւ Վանտերվէլտ կը հետաքրքրուին իր վիճակով, կ'աշխատին փրկել զայն: Փեթրոկրատի սովետը աւելին ըրաւ, Քերենսկիի դիմելով՝ յաջողեցաւ ազատ արձակել տալ: Օթթօ Պաուէր աքսորավայրէն մեկնելով՝ Փեթրոկրատ գնաց, ուր հիւր եղաւ քաղաքային սովետին: Երկու նախարարներ, Սկոբելեւ եւ Ծերեթելլի, պաշտօնական այցելութիւն կուտան իրեն: 1918ի սկիզբը Վիէննա վերադարձած է արդէն, ուր կը յաջորդէ Ֆրէտէրիկ Աւստերլիցի, Արպայթէր Ցայթունկի խմբագրութեան մէջ: Թերթին լեզուն փոխուեցաւ, վախկոտ քննադատութիւնը իր տեղը տուաւ խանդավառ պայքարին, «սրբազան միութեան» վարդապետութիւնը՝ ընդդիմադիր ճակատի բոցաշունչ տեսակէտներուն: Այս փոփոխութիւնը կառավարութեան քունը փախցուց, ուզեց խափանել երիտասարդ խմբագրին պայքարը: Ուստի, պատժելու համար զայն, զօրակոչի ենթարկեց եւ ղրկեց իտալական ճակատ: Տակաւին ռազմաճակատ կը գտնուէր, երբ տապալեցան կեդր. Եւրոպայի պատերազմիկ պետութիւնները:

Աւստրիա փորձեց փլատակներուն վրայ հիմնել նոր կառավարութիւն մը, որուն մէջ մտաւ Օթթօ Պաուէր, նախ իբրեւ դեր-նախարար, յետոյ իբրեւ նախարար արտաքին գործերու, միաժամանակ ընտրուեցաւ նախագահ ընկերվարական յանձնաժողովին,—այդ շրջանին էր որ գրեց «Դէպի ընկերվարութիւն» գիրքը: Ս. Ժէրմէնի դաշնագիրը կնքուած ժամանակ, հրաժարեցաւ նախարարութենէն, բայց մնաց իր երկրորդ պաշտօնին մէջ, ուր ընդունիլ տուաւ սեփականազրկութեան օրէնքը, ինչպէս նաեւ օրէնք մը՝ բանուորական խորհուրդ կազմելու համար ամէն ձեռնարկի մէջ, որ կ'աշխատցնէ աւելի քան քսան բանուոր: Այնուհետեւ իր կեանքը կը յառաջանայ որքան գործի, նոյնքան տեսաբանութեան ճամբուն վրայ: 1923ին մեծ դեր կը խաղայ Միջազգայինի վերակազմութեան մէջ:

Դժբախտաբար, 1927էն սկսեալ, կը սկսին նահանջի տարիները ոչ միայն աւստրիացի ընկերվարականներուն, այլեւ ամբողջ Աւստրիոյ համար: Օթթօ Պաուէր կը շարունակէ իր պայքարը, դէմ է նահանջականութեան: Կը կազմակերպէ երիտասարդութիւնը, եւ Տոլֆուսի պետական հարուածին ժամանակ՝ զինեալ պայքարի կը դիմէ: Երեք օր կատաղի եւ հերոսական կռիւներ տեղի կ'ունենան: Վիէննայի բանուորական թաղերը կը ռմբակոծուին անխնայ: Կառավարութիւնը դրամ կը խոստանայ Պաուէրի գլուխը բերողին: Օթթօ Պաուէր կը հաւաքէ կուսակցութեան ցանուցրիւ տարրերը Պրունի մէջ, 10 հազար օրինակով կը վերհրատարակէ «Արպայթէր Ցայթունկ»ը, այս անգամ շաբաթաթերթ, վառ պահելու համար ըմբոստութեան բոցը:

Այսուհանդերձ անկարելի էր շարունակել այդ պայքարը: Անշլուսէն վերջ Օթթօ Պաուէր լքեց Չեխոսլովաքիան ալ եւ եկաւ հաստատուիլ Փարիզի մէջ, ուր մեռաւ սիրտի պայթումով,— խորտակուեցաւ Պաուէրի սիրտը, խորտակուեցաւ տառապանքէն եւ իր երկրին կրած դժբախտութիւններէն, ինչպէս կը գրէ Լէոն Պլում:

Իր գործերէն յիշենք.— Բոլշեւիզմ եւ ընկերվարութիւն (1920), Աւստրիական յեղափոխութիւն (1922), եւ առաջին հատորը արդիւնաբերութեան պատմութեան՝ Rationalisation Manquée, (երկրորդ հատորը գրաւուած է Վիէննայի ոստիկանութեան կողմէ): Անկէ զատ ունի Entre deux Guerres Mondiales գործը, ուր Պաուէր կը փառաբանէ ընկերվարութեան յաղթանակը՝ գործնական եւ տեսական հակադրութեանց միացումով:

Վերջերս կ'աշխատէր նոր գործ իմը վրայ, ուր ծրագրած էր ներկայացնել Փաշիզմին յարուցած հարցերը:

Աւստրիոյ ընկերվարականշարժման պատմութեան մէջ, Վիքթոր Ատլէր եւ Օթթօ Պաուէր կը կազմեն երկու գլուխներ,— առաջինը կը ներկայացնէ բանուոր դասակարգին կազմակերպութիւնը եւ յաղթանակը: Երկրորդը պայքար տնտեսական ու քաղաքական տագնապներու մէջէն:

Աւստրիոյ ընկերվարականները պիտի կրնա՞ն տալ նոր դէմք մը, որ կազմէր այդ պատմութեան երրորդ գլուխը, յատկանշէր նոր շրջանը,— նախապատրաստութիւն՝ վերսկսելու համար շարժումը:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Երկու շաբաթ առաջ, քանի մը տիկիններու եւ օրիորդներու նախաձեռնութեամբ հիմնուեցաւ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը: Իրենց անդրանիկ ժողովին՝ կեդրոնին կողմէ ներկայ էր տիկին Գ. Աղապալեան, նորեկ անդամուհիներուն ծանօթացնելու համար Կ. Խաչի աշխատանքները ընդհանրապէս եւ ուղղութիւն տալու համար մասնաւորապէս: Այդ ժողովին մէջ ընտրուեցաւ վարչութիւնը հետեւեալներէ.— Օր. Ա. Աւետիսեան, ատենապետուհի, տիկին Վ. Յարութիւնեան, ատենադպրուհի, տիկին Մ. Աւագեան, գանձապահուհի, տիկիններ Ա. Գումրուեան, Շ. Պարսիկեան եւ Օր. Ա. Պօղոսեան խորհրդականներ:

Սոյն ժողովին մէջ որոշուած էր մասնաճիւղին բացումը կատարել թէյասեղանով մը որ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի օր, Սալ տը Նօսի մէջ: Գոյնզգոյն ծաղիկներով զարդարուած սեղաններու շուրջ հրաւիրեալները կը հիւրասիրուէին Խաչուհիներու կողմէ թէյով ու խմորեղէնով:

Նախապէս տրուած որոշման համաձայն, թէյասեղանին պիտի նախագահէր նոյնինքն տիկին Գ. Աղապալեան, սակայն ուշացած ըլլալուն համար, փոխանորդաբար նախագահեց Պ. Խոսրով Ներսէսեան, որ աւուր պատշաճի խօսքերով բացումը կատարեց: Ապա խօսք տուաւ տիկին Միսաքեանի:

Յարգելի տիկինը որ առաջին անգամ լսելու հաճոյքը կ'ունենայինք մեզի ընդհանուրտեղեկութիւններ տըւաւ այն բոլոր ձեռնարկներու մասին զոր կատարած Խաչը ունեցած է: Թըւեց մէկիկ-մէկիկ թէ քանի դպրոց, քանի դարմանատուն ու մանկամսուրներ ունին, թէ որքան հիւանդներ եւ անկարներ կը պատսպարուին, վերջապէս որքան փոքրիկներ օդափոխութեան կ'երթան ամէն տարի: Բացատրեց թէ որ գաղութներու մէջ Կ. Խաչեր կան եւ որքան մասնաճիւղեր ունին, բոլոր մասնաճիւղերը միասին հաշուելով որքան անդամուհիներ ունի եւ որքան եկամուտ տարեկան: Այս բազմակողմանի բացատրութենէն վերջը խօսքը ուղղելով նորակազմ Մ. ճիւղի անդամուհիներուն ըսաւ.— Դուք անդամագրուելով Կ. Խաչի մեծ ընտանիքին մէջ, ծանր պարտականութեան ու պատասխանատուութեան տակ կը մտնէք, բայց այդ պարտականութիւնները երբեք ձեզ պէտք չէ վհատեցնեն, ընդհակառակն պէտք է բոլոր դժուարութիւններուն կուրծք տաք, եւ յիշէք թէ տասը հազար անդամուհիներ ունեցող մեր կազմակերպութիւնը միշտ պատրաստ է ձեզի օժանդակելու:

Վերջերս կ'աշխատէր նոր գործի մը թենէն վերջ Պ. Նախագահը ներկաներուն խօսք տուաւ: Բոլորն ալ Կ. Խաչի մասնաճիւղին անհրաժեշտութիւնը շեշտեցին մեր գաղութին համար եւ շնորհաւորելով տիկիններու այս ձեռնարկը, յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն մաղթեցին:

Մէջընդմէջ եղան երգեր եւ արտասանութիւններ: Տիկին Շաքէ Պարսիկեան երգեց «Ուստի կուգաս՝ զարիպ բլբուլ»ը եւ «Անուշ գարուն»ը, Պ. Եսայեան (Առնուվիլէն) նուագեց հայկական եւ եւրոպական կտորներ, Պ. Հայկ Դաւիթեան արտասանեց Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր», Պ. Հայկ Արամ Գազանճեան երգեց հայերէն եւ ֆրանսերէն, Օր. Աղաւնի Պօղոսեան երգեց «Ոլոր-մոլոր կուրն է գալիս», փոքրիկն Անահիտ Մկրտիչեան յըստակօրէն արտասանեց Քամառ Քաթիպայէն «Երբ որ մայրը երկունքով աշխարհ բերէ երախայ»:

Այս խանդավառ տրամադրութեան տակ Կ. Խաչին եղան դրամական նըւէրներ: Ներկաները մասնակցեցան տասնով, քսանով որմէ գոյացաւ 300 ֆրանք: Քանի մը չեզոք տիկիններ ալ զանազան առարկաներ նուիրած են: Երկու անդամուհի եւս աւելցաւ նախկին կազմին վրայ,— Տիկին Մառի Գըրքճեան եւ Տիկ. Աննա Ալատինեան, որով մասնաճիւղը կ'ունենայ տասներկու անդամուհի: Անշուշտ ուրիշներ ալ պիտի արձանագրուին:

Օ. Կարապետեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Վիէն, (Յառաջ).— Ֆր. Կ. Խաչի դպրոցին ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ յուլիս 2ին Ռ. Ա. սրահին մէջ: Իրապէս որքան ուրախալի երեւոյթ մըն է տեսնել 70ի մօտ մանուկներ բեմին վրայ, որոնք տարին ամբողջ իրենց ազատ ժամերը յատկացնելով սորված են իրենց մայրենի լեզուի նախադիտելիքները եւ նոյնիսկ ոմանք այնքան յառաջացած որ զարմանք կ'ազդեն մեծերուն: Ֆրանսահայ Կ. Խաչի թափած աշխատանքը եւ իր անդամներուն զոհաբերութիւնները ապարդիւն չեն անցնիր... «Կիլիկիա» երգէն ետքը: Ուսուցիչ Հ. Կ. Տէրմոյեան, բացման քանի մը խօսքով, խումբ խումբ բեմին վրայ հրաւիրեց աշակերտները որ արտասանութիւններ ընեն: Երկրորդ մասը կը սկսէր պարերու շարքով մը, կոկիկ եւ պըս-

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄՐՃՈՅԵԱՆ
Եւ
Օր. ՄԵԼԻՆԷ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
Նշանուած
19 Յունիս, 1938 Մարսէյլ

պղուն հագուած փոքրիկ օրիորդներ շատ գեղեցիկ կերպով պարեցին, առաջնորդութեամբ տիկին Անահիտ Խաչիկեանի՝ արժանանալով ծափերու:

Յայտագրին երրորդ մասը ծանրաբեռնուած էր երեք փոքրիկ թատերական կտորներով որոնցմէ երկուքը եթէ նորութիւն չէին գաղութիս համար, սակայն երրորդը՝ բոլորովին նոր էր.— «Րաֆֆի»: Ուսուցիչ Հ. Կ. Տէրմոյեան նկատելով որ գաղութիս մէջ աննշմար անցած էր մեր մեծագոյն վիպասանին 100ամեայ ծննդեան տարեդարձը, ամփոփած էր գեղեցիկ մտածումներ եւ խօսքեր եւ այսպէս կազմած էր երեք պատկեր, ցոլացնելով միութեան մը կեանքը բաղկացած փոքրերէ, որոնք ժողով կ'ընեն եւ կ'որոշեն տօնախմբել հրապարակային բանախօսութեամբ Րաֆֆիի 100ամեայ տարեդարձը: Անակնկալ մը եղաւ մեծերուն համար, երբ տեսան որ իրենց փոքրերը կրնան ժողով ընել, որոշումներ տալ, յայտագիր պատրաստել եւ հրապարակային բանախօսութիւն սարքել՝ երգով եւ արտասանութեամբ — անպակաս ըլլալով նաեւ օրուան նախագահը:

Փոքրիկ հարցում մը, ի՞նչ մտածեցին գաղութիս Համազգայինի անդամները եւ իրենց վարչութիւնը երբ տեսան փոքրերու կատարածը, մանաւանդ որ մշակութային ասպարէզին մէջ ամէնուրեք Համազգայինն է որ կը ցոլայ:

Ընդհանուր առումով բոլոր դերակատարները յաջող խաղարկութիւն մը ցոյց տուին եւ այսպէս հանդէսը վերջացաւ ժամը 11ին:

Թղթակից

Բանուորական.— Գործերը անկայուն են, կօշիկի մեծ գործարանատէրը, Պ. Փէյէ մօտ մէկ ամիսէ ի վեր աշխատաւորներու թիւը կրճատել սկսած է: Մօտ 20 հայրենակիցներ այսօր արձակուած են արդէն եւ մնացեալներու աշխատանքի վիճակը անկայուն է: Արձակուածներուն մէջ կը գտնուին 4—5 զաւակներու տէր բանուորներ եւ կիներ, որոնց վիճակը շատ ծանր է: Կը խնդրենք «Յառաջ»ի թըղթակիցներէն որ եթէ որ եւ է տեղ գործ գտնելու յոյս կայ, գրեն խմբագրութեան:

Հակառակ սոյն տագնապին, հանդէսները իրարու կը յաջորդեն: 15 օր առաջ Խաթէրճեէի շրջանը ունեցաւ իր դպրոցի վերաբացման հանդէսը, մեծ յաջողութեամբ:

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն կազմակերպած էր զուտ ընկերական դասախօսութիւն մը, յուլիս 1ին: Նիւթն էր.— «Հայկական հարցը մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը»: Ընկերներ Ս. Գալուստեան եւ Կ. Մուրատեան գնահատելի աշխատանք տարած էին, իրենց դասախօսութիւնը պատրաստելու համար: Այս առթիւ եղան հարցումներ, որոնց պատասխանեցին դասախօսները: Շատ գեղեցիկ մթնոլորտի մէջ, եղան վիճաբանութիւններ եւ մտերմական խօսակցութիւններ: Երկրորդ դասախօսութեան մը նիւթը յանձնուեցաւ երկու ընկերներու, որպէսզի պատրաստուին:

Բ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Թուրքիոյ ընդհանուր ներման առասպելին առթիւ (26 Յունիս).

— «Տնտեսա-քաղաքական բացառիկ պայմաններու հետեւանքով զաղթահայը եկած է հոգեկան այնպիսի վիճակի մը որ կը հաւատայ ամէնէն արտառոց բաներուն, օրինակ՝ Թուրքիա վերադարձի խոստումին, որուն յուսադրականը ահա կ'ուղղէ Ճումհուրիէթ:

Ի՞նչ փոյթ թէ եղածը առասպել է, կամ իրական եղած պարագային իսկ՝ միայն խաբկանք եւ յուսաբեկում պիտի ունենայ իբրեւ վախճան: Հաւատք շինողը՝ արդարացում ալ կը շինէ:

— Թուրքը հին Թուրքը չէ, բոլորովին արդիական դարձած է, թօթափելով նախկին գէշ բնազդները: Քրիստոնեան այլեւս կեաւուր չէ անոր աչքին, քանի որ կրօնքը բաժնուած է պետութենէն եւ խաւիւ կը հալածէ հոճան: Թուրքը հանրապետական է, Մէճէլլէի փոխարէն կը գործածէ զըւիցերիական քաղաքային օրէնքը որ ամէնէն ազատականն է Եւրոպայի մէջ:

Հապա հին օրերը, իր չհինցող յիշատակներով: Օ՛, պատասխանը երէկուընէ պատրաստ է.

— Էֆէնտիմ, ծուռ նստինք շիտակ խօսինք: Քիչ մըն ալ մերն է յանցանքը: Ի՞նչ, Թուրքը միամիտ ու բարի է. ջուրին գնա եւ հողին առ: Բայց մեր կուսակցութիւնները գրգռեցին զայն, տիրէ իմացէ հանեցին եւ պատճառ դարձան որ թացն ալ այրի չորին հետ: Ապա թէ ոչ, եթէ հանդիստ մընաս եւ միայն հացիդ նայիս, փըլ'ութ ըսող չկայ քեզի: Մանաւանդ հիմա, երբ իսլամական մոլեռանդութիւնը ծալլուածթանգարան դրուած է, մըշիկ-մըշիկ քննելու համար հոն...:

Հարկ է ծուխը ծուխի ընել երկու պատրանքներն ալ եւ օգին տալ, որպէսզի յետին միամիտն անգամ բաց աչքով տեսնէ իրականութիւնը եւ ատոր համաձայն քայլ առնէ:

Նախ՝ վերադարձի խնդիր չկայ ու չի կրնար ըլլալ: Որովհետեւ, եթէ կայ բան մը որ իսկապէս նոր է նոր Թուրքիոյ մէջ, այդ ալ ամէն գնով միաձոյլ ցեղ մը կազմելու առաջադրութիւնն է: Ասիկա դարձած է պետական քաղաքականութեան սկզբունք եւ հետեւաբար չի կրնար դիւրութեամբ խախտիլ: Մանաւանդ կամուր կերպով:

Աւելի ըլլալով՝ դարձած է նաեւ ազգային դաւանանք եւ իւրացուած բոլոր դասերէն, անխտիր: Եւ շատ աւելի արմատապէս ու թթուութեամբ, քան մեր դիտցած կրօնական մոլեռանդութիւնը: Մանաւանդ որ օրուան տխուր է, նորոյթը նաեւ «քաղաքակիրթ» Եւրոպային, որուն հետեւիլ պարտք կը համարի Թուրքիան, ամէն կերպով անթերի դարձնելու համար «ւրդիականութեան» ընդօրինակումը:

Արդարեւ, երբ գրեթէ ամէն երկիր ամբրապէս փակած է դուռները անմեղ օտարին առջեւ, Թուրքիան չէ որ կրօնակի վրայ պիտի բանայ Հայերուն առջեւ, զոր— աւելի ըլլալով— կը դաւանի նաեւ «խային», «մեղաւոր», սանուազն՝ անբաղձալի:

Մի ըսէք թէ ընդհանուր ներում կայ եւ ահա Եոնուս Նատիի նման հեղինակաւոր դէմք մը հրապարակաւ խոստում կուտայ:

Այո՛, ներում կայ, բայց ատիկա Թուրքին համար է: Նկատի առէք որ, սեւ ցանկին պարագլուխներուն՝ «150-նոց» կոչուած սա «դաւաճան»ներուն անգամ կալուածները չգրաւեցին: Եղածը՝ վարչական պարզ կարգադրութիւն մըն է: Երէկ հեռացուցին՝ վախնալով որ խլրտում կը հանեն, այսօր կ'ընդունին՝ որեւէ վախ չունենալով այլեւս: Անկախ թշուառութենէ, տարիները պէտք եղածէն աւելի տրորած են զանոնք:

Ուրիշ կէտ մը: Ներման օրինագիծը, որ շատոնց յանձնուած է խորհրդարանին եւ մօտերս օրէնք կը դառնայ, ոչ մէկ բառ կը պարունակէ Հայերու վերադարձի մասին: Ո՛չ իսկ յոյսի նշոյլ մը, գոնէ ակնարկութեան ձեւով:

Ճումհուրիէթին գրա՞ծը: Քիչ մը խորը նայեցէք, եւ հոն ալ աչքի պիտի զարնէ անյատակ պարապութիւնը: Բառե՛ր, միայն բառեր, սնամէջ ու դարձդարձիկ:

Ո՛չ, հայրենակիցներ, վերադարձի խնդիր չկայ ու չի կրնար ըլլալ: Տարիներ առաջ ալ չուկայ հանուեցաւ նոյն առասպելը եւ հարիւրաւոր անձեր գործի իսկ լծուեցան, թրքական հիւպատոսարանները վազելով ու «պէյաննամէ»ներ լեցնելով: Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը.— մէկ հոգի իսկ ներս չառնուեցաւ, իսկ ասոր փոխարէն ատաննականներով մարդիկ վտարուեցան հպատակութենէ, կալուածներն ալ գրաւուեցան: Որովհետեւ այդ «պէյաննամէ»ները պարզապէս ժուռնալի դեր կատարեցին, Թուրք ոստիկանութեան պարզելով իր չգիտցածները...:

Տարբեր պիտի չըլլայ արդիւնքը, եթէ այս անգամ ալ յայտագիր լեցնելու յանդգնի գործը, ինչ որ կասկածելի է իր կարգին:

Եւ վերջապէս— լաւագոյն, աւելի ճիշդը՝ յոռեգոյն պարագային իսկ— ի՞նչ կը սպասէք Թուրքիա վերադառնալէն: Գո՞րծ: Նայեցէք այդտեղի ձեր ազգակիցներու վիճակին եւ դատեցէք: Անատոլուի մէջ մնացած բեկորներն իսկ կը քշուին, հակառակ անոր որ ոչ հայերէն կը խօսին, ոչ ալ հայկական դպրոց կամ եկեղեցի ունին: Պոլիս մնացածներն ալ դրուած են այնպիսի պայմաններու տակ, որ հարկադրուին մեկնիլ արտասահման: Ամէն ինչ՝ Թուրքերուն, սկսեալ պետական պաշտօններէն մինչեւ զինուորութիւնը, մինչեւ մասնաւոր ընկերութեանց ու հաստատութեանց ծառայութիւնները: Իսկ Հայն ու Յոյնը միայն անձնագրով (նուֆուս) Թուրք են:

Յանուն ինչի՞, ուրեմն, յոյս կապել վերադարձի խնդրին, երբ ոչ ազատութիւն կայ, ոչ հանգիստ, ոչ ալ չոր հաց մը որ պիտի կազմէր միակ շլացնող խայծը: Մնաց որ, եթէ այս բոլորն ալ գտնուէին, ընդունող չկայ:

Եթէ 7—8 տարի առաջուան չարաչար յուսախաբութիւնը բաւական չեղաւ աչք բանալ տալու, ժամանակ եւ մանաւանդ սիրտ ունեցողները թող փորձեն այս անգամ ալ, չափելու համար արժէքը այն պոչաւոր առասպելին զոր ահա Պոլսէն կ'երկարեն արտասահման, պարզապէս հոս ալ պըղտորելու համար միտքերը»:

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ

ՁՆԿՈՒԵՆՑ ՑՈՒԼԵՐԸ

Մէկ ականջս կը լսէր պատուհանին ճաթռին շառաչը. միւսով փայլակ կայծակ եւ որոտում: Մեր գիւղը ծըռնած այդ նախկին հասարակ «ոչ-ազնուացեղ» հորթերը աղ առեր էր որ մեր աչքին կը բարձրանային մինչեւ երկինք: Իւրայատուկ պար կը բռնէին, կը կաքաւէին կեցած տեղը, աղջերու պէս դէպի ծառերը կը խոյանային, վեր ելլել փորձելով:

Կայծակի դէմ կայծակ կը ժայթքեցնէին իրենց ոտքերու տակէն: Ի՛նչ լաւ էր, ի՛նչ լաւ էր արձակուրդի ատեն մենք փոքրիկ հովիւներ, մեր շինած խուղերուն մէջ թաքնուած, հրճուանքով կը դիտէինք ձմրան կաքաւներու պէս իրարու սեղմուելով: Որոտումի ատեն անոնք աքացիներ նետելով երկինքն ի վեր, դոդոռը կը խափանէին դոյդ բառաչելով:

Անոնք անվախ ու տիրական անասուններ էին. ի՛նչ կը ճանչնային աստուածային մեծութիւնները: Զարմանալի չէ որ յաւիտենական յիմար Տաճիկը կը հաւատայ թէ, աշխարհը կարմիր եզան մը եղջիւրներուն վրայ գետեղուած է. որովհետեւ եթէ տեղերքն ալ ըլլար այդ միջոցին, մեր ցուլերը պիտի կրնային իրենց եղջիւրներուն անցընել ինչպէս ծակ, ծակ գնդակ մը:

Ժամուն զանգը գիւղն իրիկուան հանգիստի կը հրաւիրէ: Խանպէկենց Կարապետը Թադուհիին սիրահարուելէն ի վեր, շնորհալի զանգակահար է դարձեր:

Աղջիկները մեզմէ ձանձրացած ճըլըլան ճնճղուկներու պէս տուն կը վազեն. իսկ մենք ժամ կ'իջնենք տէրտէրին խօսակցութեան մասնակցելու անծանօթին հետ:

Գիւղ ու վարժապետ խօսք մէկ ըրած են ու մենք երբեք ուղիղ երթեւեկ չունինք տունէն դպրոց. նախ ժամ. ամէն բանէ առաջ ժամ. աղջիկներու գործած մեղքե՞րն ալ մենք պիտի քաւենք:

Ոտիցները կը հանենք. տեղը լաւ կը սկրտենք որ չկորսուի այդ հում կաշիի ծակ կտորը. ու բոպիկ ոտքերով կը շարունենք դասերը: Գրակալին ետեւէն դիւրութեամբ կը նայիմ դէպի դուռը. Մկրտիչ աղբարը բաղէի մը պէս իր խշտեակին վրայ ծռեր է ու ձայնաւոր հայհոյութեամբ մեր սըխալները կը շտկէ: Կիներու բաժնին մէջ Մազդաղինացիի պէս Սրբօն սիւնին քովիկը, աննդհատ շրթունքը կը շարժէ ու իր մաշած մուշտակին կուրծքը արցունքով կը թրջէ. եթէ օր մը երաշտ ըլլայ, անոր արցունքները կը բաւեն մեր ճեղքոտած արտերը ջրելու համար:

Ուրիշ մը իր քառակուսի խշտեակին աւհմանները կը ճշդէ:

Հայրս ասոնց համար էր որ ժամ չէր դար. ինք ալ կռնակով քար կրեր էր, կ'ուզէր որ սրբութիւն սրբոց ըլլայ ժամը.

— Մէկը լալով կը մեղանչէ, միւսը հայհոյելով կ'աղօթէ. անդին գիւղը ափ մը տեղ մնացեր է, աղբին մինտէր կը շտկէ:

Ցանկարծ ժամուն կամարին տակ արտակարգ ոստումով երեք սեղաններու վրայ շարուած մոմերը կը դողան. փոխ ու քարոզ կը լռեն: Ցուլերը տուն կը դառնան, պէտք է ամէն ինչ լռէ:

Տէր պապան գայթակղած ձեռքի խաչով տիրացուին գլխուն կը զարնէ. ակնոցին կապերը շտկելով.

— Մոմը աղին բեր: Սոյսուզ կովու հորթեր: Օր-ցերեկուան լոյսին տակ, ես չեմ գիտեր թէ՝ այդպէս գրուա՞ծ էր Աւետարանին մէջ. բայց կը վկայեմ այսօր այո՛: Ցուլերը «ազնուացեղ» կովերէ ծնած չէին եւ հոդ էր արդէն հրաշքը:

Անոնց մայրերը հասարակ կովեր էին ու հասարակ մողիներէ բեղնաւորուած:

Աղաճան աբարն էր որ զանոնք վերածնած-սեռեղծագործած էր, որովհետեւ անոնք իրն էին, ու իրմով միայն գիւղինն էին:

Այդ էր պատճառը որ, եթէ անսահման պաշտամունք ունէինք զանոնք ծնող գիւղին հանդէպ, անվիճելի յարգանք ունէինք զանոնք կատարելագործողին անձին: Ժամէն դուրս ելլելու ատեն Աղաբարը կը տեսնէինք, ան կը բռնէր իր երկու ցուլերուն պոչերէն ու ճիպոտ կը խաղար: Այդ միջոցին իր երկար հասակը երբեմն ծիրանի գօտի կ'ըլլար, երբեմն ալ փայլակի ծամածռութիւն մը: Ի՛նչ երջանիկ էր:

Տէրտէրը նախանձով կը նայէր ու ժամուորի մը դառնալով կ'ըսէր.

— Լուծի չէն դար ատոնք, իր տիրոջը պէս:

Ես ժամուն դրան առջեւ ժամանակ շահելու համար, կը քսքսայի, ցուլերուն ետեւէն նայելով:

Ի՛նչ հրաշքներ էին անոնք: Մաքուր, լոզանքէ նոր ելած են կարծես: Մինչ ուրիշ կենդանիներու վրայ հերաթափ վէրքեր անպակաս էին, ասոնց վրայ ոչ ճանճ, ոչ կուրեղ չէր նստեր: Անոնք դէր կենդանիներ էին, ամէն կերպով եւ Աղաբարը իրաւունք ունէր անոնց կերցնելու կաղին ու շամիչ, ընկոյզ ու նշմէջ:

Անոնց մուրէն մէջ կը քնանար, իր երեսին ու գլխին վրայ թափած մետաքսէ ոստայնները որոճալով: Տարիներու փայփայանքով մազերու գոյնը փայլեցուցեր էին, կերպարանափոխ ըրած, մինակ երկու աչքերը մնացեր էին բնական: Ի՛նչ հոգ, ան ունէր իր ստեղծած երկու ցուլերը, երկու հասարակ նախահօրթեր:

Ինք կարծես չէր ապրեր մեր գիւղը, ոչ ալ իր տունը: Իր չէն օճախը լիքն էր ամէն բարիքով, հարսով ու թոռներով: Անոնք ալ մեզի պէս հաշտուեր էին եղածին հետ եւ թողուցեր էին զինք մինակ իր ցուլերուն հետ:

Գիւղը սկսած էր մտահոգուիլ. Աստուծոյ ստեղծագործութիւնը նոյն իսկ եօթն օրէն լմնցաւ:

Չէինք գիտեր թէ Աղաբարը ի՛նչ կը մտածէր, բայց մենք սրտատրոփ կը սպասէինք թէ արդեօք տէրտէրին գուշակութիւնը պիտի կատարուէր:

Գիւղին միւս ցուլերը արօրի վարժեցնելու համար քանի մը զարնան կը կարօտէր, մինչեւ որ թեկնեղ բաւուկներ կը խոնարհեցնէին անոնց գլուխները լուծին տակ, ու ամուր ամուր սամիները անցընելով անոնց վիզերէն, կը պսակէին արտերուն հետ:

— Պիտի վարժուի՞ն լուծի, պիտի դիմանա՞ն խոփին ու գործվրակը:

Բայց անկէ առաջ կարեւորը կար:

Ցուլերը պէտք է անուն փոխէին:

— Ձէ, ատ մէկը պիտի չըլլայ, ես անոնց ամէն մէկուն կոկովը եզան մը պուտին չափ պիտի խոշորցնեմ, ըսած էր Աղաբարը:

— Պիտի վարժուի՞ն լուծի՛, լուծի՛:

Խ. ԱՐԱՄԱՆԻ

(3)

(Շար.)

Անգլիական ճամփաները Սեւ ծովու մէջ

«Քէօլնիշէ Ցայթունկ» աւելի յառաջ երթալով, կը գրէ թէ Անգլիա կը փորձէ իր ազդեցութիւնը ամրապնդել Ռումանիոյ մէջ, ուղղակի Լոնտոնի եւ անուղղակի՝ Էնկիւրիի միջոցաւ: Այս առաջադրութեամբ, առաջին քայլ մը կը համարուի Կարոլ թագաւորին վերջին այցելութիւնը Աթաթիւրքի, «քանի որ, երկու պետութիւններ որոնց մէջ կ՚աճի բրիտանական ազդեցութիւնը, այժմ կ՚ընդարձակեն իրենց տնտեսական եւ զինուորական կապակցութիւնները»: Գերմանական թերթին կարծիքով, ասոր ալ պատճառը քարիւղն է: «Քամ-փինայի եւ Մորենիի (Ռումանիա) քարիւղի հորերը պիտի սպառին վեց-եօթը տարիէն, եւ նոր հորեր պէտք է բանալ Կարպաթներու արեւելեան սարալան-ջերուն վրայ: Անգլիա այդ քարիւղին պէտք ունի իր տենդագին վերազինման համար, եւ Ռումանիոյ քարիւղի ծրագիրները կրնան դիւրաւ զուգորդուիլ Ի-րաքի քարիւղի ծրագրին հետ: Այս առթիւ նշանակալից է քարիւղի անգլիացի ամենամեծ դիւանագէտ մասնագէտներէն մէկուն՝ Սըր Ր. Հօրի փոխադրու-թիւնը Թէհրանէն Պուքրէշ»:

Գերմանական թերթը կ՚ըսէ թէ Անգլիա ծրագիրներ կ՚որոճայ, նաւային եւ օդանաւային կայան մը հաստատելու համար Սեւ ծովու մէջ, Քոնսթանցայի մօտ: Եւ եզրակացնելով, կ՚ազդարարէ թէ Գերմանիոյ տնտեսական դիրքը այն-քան զօրաւոր է Պալքաններուն մէջ որ, Անգլիոյ ծրագիրները պիտի չյաջողին, «հակառակ անգլիական ոսկիին եւ արծաթ գնդակներուն»: Պալքանները «հաւատարիմ պիտի մնան Գերմանիոյ, ապացոյց՝ Պալքաններու վերջին ցու-ցահանդէսին մէջ, 609 օտար ցուցադրողներէն 386ը Գերմանացի էին եւ միայն վեցը Անգլիացի»:

Նոր լուրեր Իրանական ապստամբութեան մասին

Ինչպէս գրած էինք անցեալ օր, Թուրքիոյ վարչապետը Ազգ. ժողովին մէջ խօսելով Տէրսիմի մասին, կ՚ըսէր թէ զինուորական գործողութիւնները այս տարի ալ պիտի շարունակուին» եւ թէ «անցեալ տարուան հետ բաղդատելով այս տարի աւելի շատ զինուոր համախմբած ենք»:

Ուրեմն դիմադրութիւնը կը շարունակուի Տէրսիմի մէջ:

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ քրտա-կան շարժումներու մասին, քաղելով Տիգրանակերտէն հասած քիւրտ ցեղապե-տէ մը (2 յուլիս).—

Մոտկանի (Պիթլիսի շրջան), Քէյարի (Կարճկանի շրջան) եւ Քէրագի (Հա-թոգի շրջան) աշիրէթները մէկ ամիսէ ի վեր ապստամբած են: Կառավարու-թիւնը այս երեք աշիրէթներուն միջեւ եղած յարաբերութեան միջոցները կտրած է: Զապումի ուրիշ միջոցներ օգուտ չեն տուած:

Տէրսիմի եւ Սասունի շրջաններուն մէջ աւելի լայն ծաւալ ստացած են ապստամբական շարժումները: Էմիր աղայի աշիրէթը մեծ վնասներ պատճառած է թրքական կառավարութեան: Վերջերս գիշերով յարձակում մը գործած են իրենց դէմ ղրկուած երեք գումարտակ զօրքին վրայ եւ ղզալի վնասներ հասցուցած: Զօրքը փախուստի դիմած է: Կառավարութիւնը նոր ուժ կը ղրկէ:

Ապստամբութիւնը կարենալ զսպելու համար, կառավարութիւնը ձեռնար-կած էր նեղ ճամբաներու չինութեան: Գործաւորները, թուով 700 հոգի, գի-շերով փախուստ կուտան եւ կ՚ապաստանին անառիկ լեռներու վրայ, իրենց հետ տանելով բոլոր վրանները եւ գործիքները:

Իսկ արաբական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Թուրքիայէն հասած նոր լուրերը կը հաստատեն թէ քրտական ըմբոստութիւն մը ծագած է Անա-տոլուի մէջ: Այս անգամ ալ Տերսիմն է ըմբոստութեան կեդրոնը, բայց եկած տեղեկութեանց մէջ չըսուիր թէ ո՞րոնք են այն քիւրտ ցեղերը որ կը վարեն շարժումը:

Ոչ մէկ երկիր կ՚ընդունի 650,000 հրեայ տարագիրները

Էվիանի խորհրդաժողովի երկրորդ օրուան նիստին մէջ, Եւրոպայի գըլ-խաւոր գաղթային պետութիւնները իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցաւ յայտ-նեցին թէ տեղ չունին 650.000 անձար Հրեաներու համար: Ցարմար վայրեր կը համարուէին բրիտանական գաղթապետութիւնները, Հարաւ. Ամերիկայի հանրապետութիւնները եւ ուրիշ անդծովեայ գաղթավայրեր, բայց Աւստրա-լիոյ, Քանատայի, Պրազիլիոյ, Արժանթինի, Հոլանտայի եւ Պելժիոյ ներկա-յացուցիչները պաղ ջուր լեցուցին, համակրանք յայտնելով հանդերձ: Աւստ-րալիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ իր երկիրը Հրեայ չի կրնար ընդունիլ, որովհետեւ կ՚ուզէ պահել իր անգլօսաքսոն դիմագիծը: Քանատայի ներկա-յացուցիչը առարկեց թէ իր երկիրը տնտեսական տագնապի եւ անգործութեան մատնուած է: Արժանթինի ներկայացուցիչը դիտել տուաւ թէ իր երկիրը միւ-ներուն ընդունած իւրաքանչիւր հարիւրին դէմ 270 Հրեաներ ընդունած ըլլա-լով, կատարած է իր մարդասիրական պարտականութիւնը: Հոլանտայի ներ-կայացուցիչը յայտարարեց թէ իր երկիրը արդէն 25.000 տարագիրներ ընդու-նած է, ինչ որ շատ մեծ թիւ մըն է չափազանց խճողուած երկրի մը համար: Պելժիոյ ներկայացուցիչն ալ նոյն առարկութիւնն ըրաւ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Պերլին հասած լուրերու համաձայն, տիկին Լիթվինով, արտաքին գործավարին կինը (Անգլուհի), Սիպերիա աքսորուած է, բողոքած ըլլալով վերջին դնդակահարութեանց դէմ: Կ՚ըսուի թէ Սթալին պահանջած է որ Լիթվինով ամուսնալուծում կատարէ... Տիկինը մերժած է եւ տանել իր մեղադրանքը:

Պատարագ Հայոց եկեղեցին մէջ

Երուսաղէմի միաբաններէն Սիօն վարդապետ Մանուկեան որ պատահաբար քաղաքս կը գտնուի, այս կիրակի, 10 Յուլիս, պիտի պա-տարագէ եւ քարոզէ Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ-ՓՐԱՏՈՅԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ կի-րակի օր, 10 Յուլիս, կը կատարուի Ս. Թարգմանչաց տօնը: Եր պա-տարագէ եւ կը քարոզէ Տ. Զգօն վրդ. Յակոբեան: Նաեւ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցիին հիմնադիր-բարերար Պ. Վա-հան Խորասանճեանի ծնողքին եւ ընտանիքին հանգուցեալներու յի-շատակին:

Խոհարարուհի կ՚ուզուի

Ֆր. Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին համար լաւ խո-հարարուհի մը կ՚ուզուի, գոհացուցիչ վճարումով:

Դիմել գրաւոր Շրջ. Վարչութեան հասցէին՝ Տիկ. Միսաքեան, 6 Rue d'Alsace, Asnières, (Seine):

Ամսավերջի դպրոցական հանդէս Ալֆորվիլի մէջ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, տեղւոյս եկեղեցիին մէջ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 3ին, անձրեւին պատճառաւ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Յուլիս 10ին:

Alimentation TIQ-TON

Գ. ՃԻՏԻՃԵԱՆ

20, Rue Tiquetonne, Paris, Մէթրօ **Halles**էն կամ **Etienne-Marcel**էն 2 վայրկեան

Téléphone: Central 76 95

Բացուած է արեւելեան եւ եւրոպական ուտելիքներու ճոխ մթերանոց, անմրցելի գիներով: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ:

Առաջնակարգ ճերմակ պանիր, 14 ֆրանք քիլօն: Գաշգավալ 17 ֆր.: Պուլկուր, 4.50 ֆր.: Ձիթապտուղ, 6 ֆր.: Բրինձ, 2.50ֆր.: Ապուխտ, 22 ֆր.: Սուճուք, 18 ֆր.:

Միւս ապրանքները նոյն համեմատութեամբ: Փորձեցէք եւ պիտի ըլլաք մնայուն յաճախորդ:

Խանութը բաց է առաւօտեան ժամը 5էն, բացի Երկուշաբթիէն: **Livraison à domicile**

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՈՊԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի ժողովը 11 Յուլիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 10 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 10ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ընկեր Կայծ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սէնթ Անթուանի սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԱԼԻՒԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Ներկայանալ անդամատետրով: Պիտի դասախօսէ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Նիւթ՝ «Տիպար Դաշնակցականի մը յատկանիշները»

ԿՌԸՆՈՊԼԻ «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՎԻՆԵՈՆԻ «Մուրատ» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ, 9 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին, ընկեր Մկրտիչ Գաբրիէլեանի բնակարանը: Ներկայանալ անդամատետրով: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 9 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր «Միհրանեան» ակումբին մէջ:

Պարահանդէս երեկոյթ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

9 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը 19էն մինչեւ կէս գիշեր իր կեդրոնատեղին 8, Rue Bossuet, Paris

SAUTERIE — ORCHESTRE

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼ. ՕՏՏՈՅԻ Մ ՃԻՒՂԻ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան դաշ-տահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար 10 Յուլիսին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը՝ կարե-ւոր օրակարգով, 9 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւա-քատեղին: Անդամներու ներկայու-թիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Խրիմեան» դպրոցի վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Կապոյտ Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէի, Հայ Կա-մաւորներու եւ Մարտիկներու Միու-թեան եւ Իսիի Հայ Երիտասարդաց Միութեան բոլոր անդամները, 9 Յու-լիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Օրակարգ՝ Սրահի ընդարձակման եւ բեմի շինու-թեան հարց:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրե-նակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 6րդ. Պատգ. Ժողովը կը գու-մարուի յառաջիկայ Օգոստոս 13ին, Շաբաթ առաւօտ, Տէսինի մէջ: Օրա-կարգի նիւթերը առանձին շրջաբերա-կանով պիտի հաղորդուին մասնաճ-յուղ մասնաճիւղերուն:

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐ-ՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութիւնը ընկերահա-ւաքական ժողովի կը հրաւիրէ Ա-նիէռի եւ Քոլոմպի զինակից ընկեր-ներն ու համակիրները 10 Յուլիս, Կի-րակի ժամը 3ին Անիէռ, Զաքարի սըր-ճարանը, 34 Villa Rouveyvolle: Ներկայ կ՚ըլլայ Գնդ. Բաղդասարեան որ պի-տի խօսի Միութեան նպատակներու եւ օրուան հարցերու շուրջ:

Զ. Ո. Մ. ՓԱՐԻԶԻ Մ. ճիւղի Ընդհ. ժողովը 11 Յուլիս, Երկուշաբթի ե-րեկոյեան ժամը 9ին, Քաֆէի սրճա-րանին վերնայարկը: Կարեւոր օրա-կարգ:

Ղազար եւ Գայեան, Անթառամ Միրզոյեան եւ զաւակները, Ղազար Տէր Գրիգորեան, Յովսէփ Քարսեղեան, Տիկին Ալթըյս Ղազարեան եւ ազգա-կանները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն մահը

ՕՀԱՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 5ին, ժամը 8.40ին Բիթիէ հիւանդանոցին մէջ եւ թաղումը կատարուեցաւ Յուլիս 8ին Թիէի գերեզմանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակութ. Միու-թեան Վարչութիւնը իր եւ բոլոր ան-դամներու կողմէ խորին ցաւակցու-թիւններ կը յայտնէ Միութեան ան-դամներէն Պ. Կ. Փոլատեանի եւ իր պարագաներուն, իր մօր՝ Տիկ ՍԻՐԱ-ՆՈՅՇ ՓՈԼԱՏԵԱՆի դառնաղէտ մահ-ուան առթիւ:

REXY CINEMA (Lyon)

8 Յուլիս — 14 Յուլիս

Cours Lafayette, angle Rue Garibal.

Ամէն օր ցերեկները **2.30**ին, իրիկունները **20.30**ին:

Aguistapag dans „Coup-de-Vent"

Gustav-Froriche dans „L'Aventure"

Գիները 3, 5 եւ 7 փրանք

Ներկայ յայտարարութիւնը բե-րողին կը տրուի 2 մուտքի տոմ-սակ զեղչուած գինով:

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը: Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպա-սարկութիւն: Գոյսական օղի՝ եւ ջաշլիք՝ ճաշարանատիրոջ անվիճե-լի փորձառութեամբ: Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրա-մադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով:

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻՒԶն: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ, ձեր ստամոքսը կ՚այրէ, գիշերները ջուր կը խմէք եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյր, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70–89

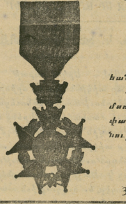

Alimentation „TREVISE"

Իր անմահական «Moka» սուրճովը

Café "HAREM„

5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ

Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Որ՝ ձեր պահակութի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ գտնուիք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile
Tél, Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

“ՇԻՐԱԿ„

Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Անզուգական, Անմրցելի, Անխաբդախ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Համեղ, անմրցելի արեւելեան կերակուրներու սիրահար էք, Պոլիս կարօտնալու պէտք չունիք, մտէք հայկական կեդրոնի մէջ

ՍԱՐԵԱՆԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆ «ԹՕՔԱԹԼԻ»Ն

5, Rue du Baignoir, 5: Marseille

ու պիտի գտնէք զուարթ եւ ընկերական շրջանակ մը եւ ճաշեր խիստ մատչելի գիներով:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ ճոխ աղանդերներով:

ԿԱՊՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ընտէրվում գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թէլէֆոն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մեր ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 350–450 ֆր.էն: Նուէր կը տրուի մեր ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ: 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, Նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, գարնան յատուկ, արժէքաւոր մուշտակ վզնոց մը: Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրօնով: Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերէնով եւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:

Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 10 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3779

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՆԱՑՈՂՆԵՐՆ ԱԼ ԱՐԹՆՑԱՆ, ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...

Թէեւ շատ ուշ, բայց, վե՛րջապէս, քնացողներն ալ արթնցան : Շփելով իրենց քնաթաթախ աչքերը, անոնք ալ սկսեր են լո՛ւր պահանջել Խ. Հայաստանէն ու Էջմիածինէն :

Երկու օր առաջ յիշեցինք Եգիպտոսի ռամկավար օրկանին յունիս 28ին խմբագրականը, ուր այս պահանջը կը դրուի իբրեւ իրաւունք :

— « Հաւատարմութեան եւ օժանդակութեան մեր այդ պարտքը իմնարբերաբար ու անշահախնդրօրէն կատարած ըլլալով՝ կը խօսինք այսօր մեր *իրաւունքին* վրայ. իրաւո՛ւնք գիտնալու՝ թէ ի՛նչ է Խ. Հայաստանի այսօրուան վիճակը » :

Հատուած մը եւս, պատկերացնելու համար այն անճար վիճակը որուն մատնուած են ռամկավարները .

— « Եթէ նոյնիսկ պատահած չըլլային այն քստմնելի կամ խորհրդաւոր դէպքերը որոնք Աղասի Խանջեանի մահով սկսան եւ հասան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին վախճանումին, մենք դարձեալ պիտի ուզէինք նամբորդի, ականատեսի ստոյգ լուրեր ունենալ մեր հայրենիքէն, ինչպէս պարբերաբար ունեցած ենք ասկէ առաջ՝ քանիցս մարդ ղրկելով ուղղակի մեր կողմէն եւ մեր տեսնել ու դատել կրցող անդամներուն միջոցաւ այդ տեղեկութիւնները քաղելով : Մինչդեռ հիմա, աւելի քան երկու տարիէ ի վեր, ստիպուած ենք *լսել* մէկ կողմէ Երեւանի թերթերուն եւ միւս կողմէ Դաշնակցական մամուլին յաճախ իրարու հակասող լուրերը, առանց կարենալ ստուգելու ոչ մէկը եւ ոչ միւսը» :

Սաչափը կրնանք վստահապէս ըսել որ կասկածելի են թէ՛ մէկ եւ թէ՛ միւս կողմին բամբն ու գրածը» :

Հարցը այն չէ որ մեր պատուարժան ռամկավարները կը հաւատա՞ն թէ ոչ, երկու տարիէ ի վեր հաղորդուած, զանազան վկայութիւններով հաստատուած լուրերուն :

Անոնք մասնաւոր ճիգ մը թափեցին մեղմացնելու նոյնիսկ այն քստմնելի մանրամասնութիւնները որ մամուլին հաղորդուեցան իրենց իսկ շրջանակէն, «Լիբանանցի երիտասարդի» մը բերնով : Տեղեկութիւններ որոնց մեծ մասը ամիսներ առաջ հրատարակուած էր Դաշնակցական մամուլին մէջ, միայն մանրամասնութեանց մէջ տարբերելով :

Անոնք իրենց յատուկ մեկնութիւններ ալ տուին խմբական գնդակահարութեանց, պատասխանատու համարելով բուն իսկ Երեւանցիները, եւ ոչ թէ Թիֆլիսն ու Մոսկուան, իբրեւ փրկիչ ներկայացնելով Անաստաս Միկոյեանը, մինչդեռ «Խ. Հայաստան»ը զայն կը պանծացնէր իբրեւ յեղափոխութեան բոցավառ սուրը որ կոտրեց թափեց, «մերկացրեց, ոչնչացրեց», փոշիացո՛ւց «ժողովուրդի թշնամիները»...

Այս պարագաները չեն որ կը հետաքրքրեն մեզ, այլ ռամկավարներու եւ առ հասարակ «Հայաստանասէր»ներու մետասաներորդ ժամու իրարանցումը,— այն ալ Էջմիածնի չարաչուք լռութենէն վերջը : Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին մահէն — սպանութենէն — իննսուն օր վերջը : Այն ալ անշուշտ անոր համար որ, Երուսաղէմի պատրիարքն ալ իրար անցեր է, եւ հեռագիրներ կը զարնէ, պատասխան սպասելով Էջմիածնի պատերէն ...

Արթննալով իրենց խոր քունէն, ռամկավարները նորէն չեն հաւատար թէ Խորէն Ա. սպաննուած է : Քա՛ւ լիցի :

— «Չհաւատացինք, եւ այսօր ո՛ւր է նոր տեղեկութիւն չունինք որ մեզի ստիպէ խորհիլ թէ կրնայ ճիշդ ըլլալ բուսածը : Բայց բուն իսկ այդ պակասը տեղեկութիւններու, այդ յամառ լռութիւնը Էջմիածնէն ու Խ. Հայաստանէն ընդհանրապէս՝ մտահոգիչ կը գտնենք, ո՛չ թէ խեղդումին հաւատալու տեսակէտով, այլ ա՛յն խեղդիչ մթնոլորտին՝ որ կայ եւ կը շարունակէ տիրել մեր երկրին մէջ » :

Դուք զատեցէք խորութիւնը՝ այս հոգեկան թշուառութեան, որ պարզապէս հետեւանք է կուսակցական կիրքի :

Մարդոց գլխուն մէջ զամուեր է թէ «արտասահմանի Դաշնակ թերթերն ու գործիչները առիթէն կ'օգտուին՝ աւելի եւս չարաշուք դէպքեր հնարելու համար » :

Կ'ըմբռնէք, անշուշտ, իմաստը այս անճոռնի, այս զարշելի հոգեբանութեան :

Աւելի քան 40 գլուխներ գնդակահարուած, փչրուած կամ «անհետացած» են — կարելի է համրել անուններով — կաթողիկոսն ալ խեղդուած է, ինչպէս եւ երկու եպիսկոպոսներ գնդակահարուած են : Ամիսներէ ի վեր կը գրուի այս դէպքերու մասին : Փոխանակ մատը մոխիրը թաթխելու եւ գոնէ հինգ սպանութեան կամ գնդակահարութեան դէպք ստուգելու, մարդիկ իրար կը մխիթարեն զանոնք վերագրելով Դաշնակցական յերիւրանքներու :
— Ի՛նչ կ'ուզէ ըլլայ, Դաշնակցութեան ըսածը չըլլայ :

Անշուշտ արթնցած են հիմա, եթէ ոչ խղճով, գոնէ ջիղերով : Կը զգան թէ «բաներ մը» պատահած են : Եւ լուր կը մուրան : Որմէ՞,— Փարիզի խորհրդային դեսպանատունէն, միեւնոյն ատեն արտօնութիւն խնդրելով պատուիրակութիւն մը ղրկելու :

« Երանի՛ հոգիով աղքատներուն», պիտի ըսէր բարեպաշտ ընթերցողը :

Բայց ոչի՛նչ : Թող այդ ալ փորձեն : Թող զարնեն բոլոր դուռները : Թող շարժին եւ լոյս մըն ալ իրենք ճարեն, որովհետեւ, ինչ որ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի մէջ, երկու տարիէ ի վեր, իսկապէս աննախընթաց է եւ զարհուրելի, — կրնայինք ըսել նոյն իսկ դժոխային, կշռելով բառին ամբողջ խորութիւնը :

Մանաւանդ որ, հաղորդակցութեան վերջին թելն ալ խզուած է մէկ ամիսէ ի վեր.— այլեւս չենք ստանար «Խ. Հայաստան»ը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Արաբները ընդհ. գործադուլ կը հռչակեն

Ուրբաթ օր Երուսաղէմի մէջ ռումբ մը պայթած ըլլալով, անգլիացի զինուորներ դիրք բռնեցին սուինաւոր հրացաններով եւ ձեռնառումբերով : Ռումբը արձակուած էր Եաֆայի դրան առջեւ, Դաւիթի Աշտարակին մօտ, Արաբներով լեցուած հանրակառքի մը վրայ : Պայթումէն սպաննուեցան չորս Արաբներ, իսկ վիրաւորուեցան 18 հոգի, մէջն ըլլալով անգլիացի զինուոր մը : Հանրակառքը ջարդուփշուր եղաւ եւ կտորները քանի մը հարիւր եարտա անդին նետուեցան : Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երեք Հրեաներ եւ հրէուհի մը, իբրեւ հեղինակները այս ահաբեկման :

Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց քաղաքին մէջ եւ բոլոր արաբական խանութները փակուեցան : Քիչ մը վերջը Հրեաներն ալ փակեցին իրենց խանութները, վախնալով փոխվրէժէ : Ընդհ. գործադուլը, որ հռչակուած էր Եաֆայի եւ Հայֆայի դէպքերէն վերջը, արագօրէն կը ծաւալի : Փոխադրութեան բոլոր սպասարկութիւնները դադրած են, եւ բազմաթիւ խանութներ փակուած գլխաւոր քաղաքներուն մէջ : Ամէն օր հազարաւոր արաբ բանթողներ կը հաւաքուին մզկիթներուն առջեւ, իսկ անգլիացի նաւազները միշտ կը ցրուեն զանոնք : Անգլիական վիթխարի զրահաւոր մը Հայֆա հասած ըլլալով, նոր նաւազներ ցամաք հանուեցան : Թէլ - Ավիվի հրէական թաղերը պաշտպանութեան տակ առնուած են ստուարաթիւ զինուորներով :

Անդրյորդանանի Արաբները իրենց համակրանքը յայտնեցին Պաղեստինի ազգակիցներուն, ցոյցեր կատարելով Ամանի փողոցներուն մէջ : Այս առթիւ բուռն ճառեր խօսեցան էմիր Ապտուլլահի պալատին եւ բրիտանական պատուիրակի պաշտօնատան առջեւ : Թերթերը կը գրեն թէ մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի Անդրյորդանանէն Պաղեստին :

Պաղեստինի հրէական գործակալութեան նախագահը կոչ մը ուղղեց Հրեաներուն, յորդորելով պահել իրենց պաղարիւնը եւ զգուշանալ վրէժխնդրական արարքներէ :

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Պաղեստինի այս դէպքերուն մէջ մաս ունին Իտալիա եւ Գերմանիա : Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ աշխատաւորական մը հարցումներ ուղղեց անցեալ օր, իմանալու համար թէ ո՛վ կը ճարէ այս դաւադրութեանց դրամները :

Չէմպըրլէյն դժգոհ Իտալիոյ բռնած դիրքէն

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլօ-իտալական համաձայնութենէն ի վեր (16 ապրիլ) առաջին անգամ ըլլալով, Պ. Չէյմպըրլէն կծու ակնարկներ ուղղած է Մուսոլինիի, սպանիական գործերու ձգձգման առթիւ : Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիոյ վարչապետը ինքն ալ սկսեր է կասկածիլ թէ համաձայնութիւնը կրնայ ջուրը իյնալ, եթէ այսպէս շարունակուի :

Անգլիոյ վարչապետը աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը գտնէ որ սպանիական խնդիրը վերջանայ, որպէսզի անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը գործադրելի դառնայ : Արդ, Իտալիա կը յայտարարէ թէ կատարած է իր յանձնառութիւնները, դադրեցնելով հականգլիական քարոզութիւնները, կրճատելով Լիբիոյ պահակազօրքը եւ այլեւս օգնութիւն ղրկել չի տար Զօր. Ֆրանքոյի : Բայց եւ այնպէս, Անգլիոյ վարչապետը գոհ չէ եւ միշտ նեղացուցիչ հարցումներու կ'ենթարկուի երեսփ. ժողովին մէջ :

Հռոմի անգլիական դեսպանը առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ : Երկրորդ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ երկուշաբթի օր : Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Անգլիոյ վարչապետը գերագոյն փորձեր կը կատարէ, ելք մը գտնելու համար :

Քաղաքական տարագիրներու խնդիրը

Էվիանի ժողովին երրորդ օրուան նիստին մէջ, ամերիկեան պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է 27.000 տարագիրներ ընդունելու Մեծն Գերմանիայէն (Գերմանիա եւ Աւստրիա), յառաջիկայ տարուան ընթացքին : (Մինչեւ յունիս 30 ընդունած է 20.000 հոգի, իսկ նախընթաց տարի՝ 13.000) : Իրականին մէջ կաթիլ մը ջուր է այս, քանի որ 300.000 Հրեաներ կ'ուզեն հեռանալ Գերմանիայէն, բայց ոչ մէկ երկիր կ'ընդունի :

Խորհրդաժողովին դիմած են զանազան պատուիրակութիւններ, տարագիրներու դատը պաշտպանելու համար : Յուշագիր մը կ'առաջարկէ խնդիրը չսահմանափակել միայն Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ տարագիրներով, այլ մտածել նաեւ այն տարագիրներու մասին որ զրկուած են միջազգային որ եւ է պաշտպանութենէ (Իտալացիներ, Լեհեր, Հունգարացիներ, Ռուսներ, Հայեր եւն.) : Ուրիշ յուշագիր մը կ'առաջարկէ բողոքել Գերմանիոյ հակահրէական հալածանքներուն դէմ : Երրորդ մը կ'առաջարկէ միջազգային ծրագիր մը մշակել, Հրեաներու տեղաւորման համար եւ աւելի լայն չափով Հրեաներ ընդունիլ Պաղեստինի մէջ :

Խորհրդաժողովը կազմած է բազմաթիւ յանձնախումբեր, որոնց մէկը լսեց 22 ընկերակցութեանց ներկայացուցիչները : Յանձնախումբերէն մէկուն նախագահն է Պ. Հանսոն, Նանսէնեան գրասենեակին վերատեսուչը, որուն փորձառութենէն կ'ուզեն օգտուիլ պետութիւնները :

ՆԻՍԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ բժիշկ մը, Տոքթ. Ֆառօ, որ ամբաստանուած է թէ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ճարէր Գաղտնի Կոմիտէին կամ «Սուրբ Ասպետներուն» :

ՕՏԱՐԱԶԳԻՆԵՐՈՒ հպատակութեան գործողութիւնները խստացնելու համար, Փարիզի առեւտրական սենեակը քննեց ծերակոյտին ներկայացուած օրինագիծ մը : Այս առթիւ բաղձանք յայտնեց որ հպատակութեան շնորհը տրուի մեծ զգուշութեամբ եւ նկատի առնելով առեւտրական սենեակներու վկայութիւնները : Մեցի առեւտրական սենեակն ալ նոյն բաղձանքներն յայտնեց, շարք պայմաններ բանաձեւելով :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՐՈՒՆԳԻ ՄԱՍԻՆ

« *Նոր Օր*»ի քրոնիկագիրը փառաբանական մը գրած էր, անցեալները, վարունգի մասին, վկայութեան կանչելով պատմագիտական աշխատութիւնը մեր համակրելի բժիշկին՝ Տոքթ. Գ. Գալուստեանի, որ ի մէջ այլոց կը հաստատէր թէ Թիմուրլէնկ կը խենթենար վարունգին վրայ : Այնպէս եւ Ֆաթիհ Մէհմէտ :

Բայց միայն Թիմուր Լէ՞նկ կամ Ֆաթիհ Մէհմէ՞տ :

Երրայեցիները, երբ Հրէաստան կը վերադառնային Եգիպտոսէն, վարունգ կ'երազէին անապատին մէջ՝ ծարաւ անցընելու համար : Յետոյ, երբ երկիր մտան, վարունգի անծայրածիր արտեր մշակեցին, արտերուն մէջն ալ խրտուիլակներ տնկեցին՝ հեռու պահելու համար գողերը :

Օգոստոս կայսրն ալ, ինչպէս եւ Տիբերիոսը, կը խենթենային վարունգին համար, զոր կը կրծէին ճաշու վրայ թէ ճաշէ դուրս :

Վարունգը իրաւունք ունի, ուրեմն, երբ կը պարծենայ, ինչպէս կը պատմէ Առակախօսը. «Վարունգն կոչեցեալ պտուղ պարտիզի՝ մեծարգոյ քան զայլսն կարծէր զանձնէ վասն կանխութեանն» : Սեխը վիճաբանութեան բռնուեցաւ վարունգին հետ եւ ըսաւ. — « Եթէ պատուիս՝ զի մերձ ոչ իցեմ, եւ եթէ ոչ այնպէս սակայն անուանիս՝ դեղնութեամբ զարշելի եղեալ » :

Որքան պարծենկոտ, նոյնքան վախկոտ է վարունգը : Հեղինակ մը կը վըկայէ թէ վարունգը կը սոսկայ... երկիր որոտումէն, — երբ ամպեր կը պայթին, վախէն կը ծռի մահիկի պէս : Կը վախնայ նաեւ ձէթէն, — շան պոչի պէս կը ծռի՝ երբ վրան ձէթ թափի : Ընդհակառակն շատ կը սիրէ ջուրը : Վարունգին մօտ, — 2 — 3 մատ հեռու, ամանով ջուր դրէք եւ վարունգը կ'երկարի, կարծես ջուր խմելու ելլէր :

Վաստակոց գիրքը «Կօդայ» կ'անուանէ վարունգը (մեծ տեսակը), զոր կը յանձնարարէ հասակովը դնել երեխային օրօրոցին մէջ՝ եթէ ջերմ ունենի, — շուտ կ'անցնի ջերմը :

Քանի որ տեղը եկաւ, ըսեմ նաեւ որ վարունգը ոչ միայն կոկորդի ծարաւ կ'անցընէ, այլեւ ... այն ծարաւը, զոր առաջին անգամ զգացին Ադամ եւ Եւա :

Այս պատճառով հին յոյն բժիշկները վարունգ կը կերցնէին ... կտաւհիւսող այրի կիներուն, որոնք ատանկ ծարաւներ կ'ունենան եղեր : Ուրիշ առաւելութիւն մը,— վարունգի ջուրով *մէհլէմը* սքանչելի դեղ է մորթային բորբոքումի եւ կեռքի : Կ'ըսեն թէ կը ծառայէ նաեւ փափկացնելու մորթը :

Իսկ ո՞վ կրնայ մրցիլ վարունգին հետ իբրեւ զովացուցիչ, *ճաշիկ* ըլլայ կրծելիք : Վաստակոց գիրքը կ'ըսէ.— « Թէ ուզես որ յամէն ձմեռն ունենաս (վարունգ), ի կարաս՝ ուր ապիտակ գինի լինի կամ անոյշ քացախ՝ կախեա զինքն, այնպէս որ գինին չհասնի, եւ ի վերայ ծեփեա, երբ ուզես՝ բաց, թազէ գտանիս» :

Բայց ձեզի զարմանալի բան մը պիտի ըսեմ : Հին ատեն, Հռովմայեցիները եւ Յոյները կը կարծէին թէ վարունգը խելացութիւն կուտայ : Մեր Ամիրտովլաթն իսկ կ'ըսէ թէ «*խիար*, հայերէն խաւարտ, օգտէ *սէրսէմին*» : Եւ խելացի բան մը կը խորհրդանշէր վարունգը : Մինչդեռ հիմա, ընդհակառակն, վարունգ կ'անուանեն ապուշները :

Արդեօք վարո՞ւնգը ապուշցաւ թէ ... արդի մարդկութիւնը :

ԱՐԱԶ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ԿՆՔՈՒԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Յուլիս 3ին Անտիոքի մէջ կնքուած զինուորական համաձայնութենէն վերջ, Յուլիս 4ին Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ Ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագիրը, Սանճաքի վերաբերեալ յայտարարութեամբ :

Պոլսոյ թերթերէն կ'արտատպենք դաշնագրին եւ յայտարարութեան մանրամասնութիւնները .—

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ

ՅՕԴ. 1.— *Ստորագիր բարձր կողմերը յանձնառու կ'ըլլան թէ պիտի չմասնակցին քաղաքական կամ տնտեսական ո եւ է համաձայնագրի եւ ո եւ է խմբաւորումի մը որ իրենցմէ մէկուն դէմ ուղղուած է :*

ՅՕԴ. 2.— *Ստորագիր բարձր կողմերէն մէկը, հակառակ իր խաղաղասէր դիրքին մէկ կամ աւելի պետութեանց կողմէ եթէ յարձակումի ենթարկուի, ինչ կացութեան մէջ ալ գտնուի, ոչ մէկ օգնութիւն պիտի կատարէ յարձակողին կամ յարձակողներուն :*

ՅՕԴ. 3.— *Ստորագիր բարձր կողմերը, որոնք նոյն չափով կապուած են ընդհ. խաղաղութեան եւ Արեւելեան Միջերկրականի ապահովութեան պահպանման գործին, ի դէպ այն կացութեան, որ զիրենք կը մղէ գործադրել այն յանձնառութիւնները զորս ընդունած են 29 մայիս 937 թուակիր Սանճաքի ամբողջականութիւնը երաշխաւորելու մասին, իրարու հետ խորհրդակցութիւն պիտի կատարեն, իրենց այս յանձնառութեանց կատարման անհրաժեշտ դիւրութիւնները ընծայելու համար :*

ՅՕԴ. 4.— *Ընդհ. իրաւարական դաշնագիրը, այս համաձայնագրին ստորագրութեան պահուն ինչպէս որ կը սկսի զօրու ըլլալ երկու ստորագիր բարձր կողմերուն միջեւ, նոյնպէս ի զօրու պիտի մնայ անոր գոյութեանը ընթացքին՝ երկու կողմերու միջեւ վէճ կամ անհամաձայնութիւն ծագած պարագային լուծման ձեւերը ճշդելու համար :*

ՅՕԴ. 5.— *Այս դաշնագիրը, ստորագիր բարձր կողմերու միջեւ ծագելիք կարգ մը վէճերու մասին չի հակասեր այն տրամադրութեանց որոնք մասնաւոր լուծումի ձեւ մը կը ճշդեն :*

ՅՕԴ. 6.— *Այս դաշնագիրը պիտի չմեկնաբանուի այնպիսի ձեւով մը թէ Ազգաժողովի վիճակած դերը կը սահմանափակէ կամ Ազգաժողովի ուխտին երկու կողմերուն պարտադրած պարտականութիւններուն կը վնասէ :*

ՅՕԴ. 7.— *Այս դաշնագիրը պիտի վաւերացուի եւ վաւերացեալ պատճէնները կարելի եղածին չափ շուտ պիտի փոխանակուին եւ փոխանակումէն անմիջապէս վերջ պիտի գործադրուին : Իր պայմանաժամը 10 տարի պիտի ըլլայ, եւ այս ժամանակամիջոցին լրանալէն 6 ամիս առաջ եթէ չջնջուի, ինքնաբերաբար 5 տարուան համար վերանորոգուած պիտի համարուի :*

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

« Թուրքիոյ եւ Ֆրնսայի կառավարութիւնները, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյութիւն ունեցող 3 փետրուար 930 թուակիր բարեկամութեան, փո -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԻԱ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Ճի՞շդ է թէ իտալական վտանգ մը գոյութիւն ունի Թուրքիոյ համար ։ Արդեօք մեր զգացականութիւնը կամ երեւակայութիւնը չէ՞ որ կը շինէ այդ վտանգը, երբ իրականին մէջ գոյութիւն չունի ան, երբ ընդհակառակն նոր Թուրքիան կը դարպասուի ամէն կողմէ եւ ի միջի այլոց կողքին ունի ծովաց Ալպիոնը՝ իբրեւ զինակից կամ պահապան հրեշտակ ։

Որպէսզի այս տարակոյսը տեղ չգտնէ միտքերու մէջ, եւ մանաւանդ չըսուի թէ «մուկը միշտ վատ երազ կը տեսնէ կատուի մասին», անհրաժեշտ է զգուշանալ աւելորդ խորհրդածութիւններէ եւ միշտ խօսիլ տալ ուրիշներու, անոնց՝ որ զգացական չեն, իբրեւ ենթակայ կամ օտար ։

Այս նկատումով, նախորդ թղթակցութեանս մէջ խօսեցուցի Թուրք թերթերը, թէ՛ անոնք որ ահազանգ կը հնչեցնեն, թէ՛ անոնք մանաւանդ որ անտեղի կը համարեն վրդովումը ։

Այս անգամ ալ խօսեցնենք օտար թերթերը, որոնք առարկայօրէն կը մօտենան հարցին ։ Նոյնիսկ քիչ կ՚արտայայտուին, հակառակ շատ բան գիտնալնուն ։

×

Այս ապրիլի սկիզբը, երբ Անգլիա եւ Իտալիա բանակցութեան մէջ էին, «Թան»ի Հռոմի լաւատեղեակ թղթակիցը կարգ մը տեղեկութիւններ կը հրատարակէր քննուած հարցերու մասին, քաղելով իտալական շրջանակներէ ։ Բայց պէտք կը տեսնէր աւելցնելու. «Այս տեղեկութիւնները թերեւս չեն ըսեր ամէն բան» ։ (Թան, 9 Ապրիլ 1938) ։

Ըսել կ՚ուզէր թէ կան նաեւ գաղտնի բաներ, զոր իտալական շրջանակները անժամանակ կը գտնեն հրապարակել, նկատելով որ բանակցութիւնները դեռ չեն վերջացած ։

Երբ խօսակցութիւնները յաջողութեամբ յանգեցան եւ Ապրիլ 16ին կնքուեցաւ համաձայնութիւնը, «Թան»ի թղթակիցը այլեւս ի վիճակի եղաւ աւելի բաց խօսելու եւ նոր մանրամասնութիւններ հաղորդելու ։

Քայլ առ քայլ հետեւինք թղթակցին, որ ոչ միայն ականաւոր լրագրող մըն է, այլեւ մեծ վարկ կը վայելէ իբրեւ իտալագէտ եւ այս հանգամանքով մօտիկ կապեր ունի Քիկի պալատին՝ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան հետ ։

×

Ի՞նչ տարողութիւն ունի անգլեւիտալական համաձայնութիւնը, ո՞ր խնդիրները կը շօշափէ եւ մինչեւ ո՞ւր կը տարածուի ։

Յիշելէ յետոյ թէ քննուած ու կարգադրուած են Սպանիոյ, Եթովպիոյ, Կարմիր Ծովու եւ այլ խնդիրները, թղթակիցը կ՚ըսէ.

— Այս ձեւով, համաձայնութիւնը կ՚ընդգրկէ ընդարձակ դաշտ մը, Քանարեան կղզիներէն երկարելով մինչեւ Քենիա (Ափրիկէ), եւ Փոքր Ասիայէն մինչեւ արեւելեան Ափրիկէ ։ (Թան, 18 ապրիլ, 1938) ։

Խնդիր է թէ «Փոքր Ասիա» բացատրութիւնը կը վերաբերի՞ նաեւ Թուրքիոյ ։ Պարզ տրամաբանութիւնը «այո՛» կ՚ըսէ, որքան ալ այդ բացատրութեան մէջ մտնեն նաեւ այլ հողամասեր ։ Եւ սակայն, ինչպէս չեշտեցինք, շատ ուժ չտանք տրամաբանութեան որ կրնայ երբեմն մոլորեցնել մեզ, սխալ եզրակացութեան տանիլ ։ Հետեւաբար նորէն խօսքը տանք «Թան»ի լաւատեղեակ աշխատակցին, որ աւելի ճշդէ իր տողերուն իմաստը ։

Ընդգծելէ յետոյ թէ ստորագրուած համաձայնագիրը կը վերաբերի «կայսերական Իտալիոյ», աշխատակիցը կ՚աւելցնէ.

— Այս կերպով նոր փուլի մը մէջ կը մտնեն անգլեւիտալական յարաբերութիւնները ։ Առաջին անգամ ըլլալով, բրիտանական հին կայսրութիւնը եւ իտալական երիտասարդ «կայսրութիւնը» կը համաձայնին բարոյական, քաղաքական եւ զինուորական հաւասարութեան հիման վրայ ։ Արդարեւ, համաձայնութիւնը ԿԸ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾԷ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՀԻՆ ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ ՈՐ ԿՈՒԳԱՅ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԱԽՃԱՆԷՆ ԵՒ ԶՈՐ ԻՐ ՀԱՇԻՈՅՆ ԻՒՐԱՑՈՒՑ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՑԱՒ ։ (Թան, 18 Ապրիլ, 1938) ։

Աշխարհաբար հայերէնի թարգմանենք այս դիւանագիտական բանաձեւումը եւ այն ատեն որոշակի կը տեսնուի իմաստը ։

«Պահանջ»ը որ կուգայ համաշխարհային պատերազմէն, երկու է— 1. Լոնտոնի 1915ի դաշնագիրը, որով Իտալիոյ կը սահմանուէին Իզմիրի եւ Անթալիոյ շրջանները, իբրեւ վարձք իր մասնակցութեան՝ ընդհանուր պատերազմին ։ 2. Սայքս-Փիքոյի համաձայնագիրը որ Սուրիոյ մէջ ազդեցութեան գօտի մը կուտար Իտալիոյ ։

Զինադադարին, կռթնած Լոնտոնի դաշնագրին, Իտալացիները գրաւեցին Անթալիան, բայց յետոյ ստիպուեցան պարպել, որովհետեւ Դաշնակիցները Յունաստանին տուին Իզմիրը ։ Միաժամանակ մերժեցին գործադրել Սայքս - Փիքոյի բաժանումը ։

Շատ բողոքեցին, բայց անօգուտ ։ Երբ պետութիւն մը տկար է, ձայնն ալ անլսելի կ՚ըլլայ ։

Երբ Մուսոլինի իշխանութեան գլուխ անցաւ, առաջին գործն ըրաւ «իրացնել» այդ պահանջը եւ ամէն առթիւ տրտնջալ թէ Դաշնակիցները Իտալիոյ կը պարտին յաղթանակը, բայց աւարէն բաժին չհանեցին անոր ։

Թէեւ շատ պոռաց, բայց տկար ըլլալով՝ ոչ ոք կարեւորութիւն տուաւ ։ 1926ին, Անգլիա մասնակի զոհացում մը տուաւ, Արաբիոյ մասին գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքելով Իտալիոյ հետ ։ 1935ի սկիզբն ալ, Ֆրանսա կարգ մը հողեր տուաւ Ափրիկէէն ։

Այդ միջոցին, փարիզեան թերթ մը գրեց թէ՝ Անգլիայէն յետոյ ահա Ֆրանսան ալ կը գործադրէ Լոնտոնի դաշնագրին 13րդ. յօդուածը ։ Բայց Մուսոլինի փութաց դիտել տալու թէ տրուած հողերը անապատ են, իսկ ինքը նպատակ չունի «աւազի հաւաքածոյ կազմելու» ։ Ըսել կ՚ուզէր թէ իր ուզածը ուրիշ բան է, ա՛յլ հողեր, ովասիսներ եւ ոչ թէ անապատներ ։

Հիմա, երեք տարի յետոյ, ահա «Թան»ի աշխատակիցը կը յայտնէ թէ Անգլիա «ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾԱԾ է» համաշխարհային պատերազմէն ծագած իտալական այդ պահանջը, զոր Մուսոլինի «իրացուց», գործի գլուխ անցնելուն պէս ։ Այլ խօսքով, հաւանած է որ գործադրուին Լոնտոնի դաշնագիրը եւ Սայքս-Փիքոյի համաձայնագիրը ։

×

Հապա Ֆրանսա՞ն ։ Ան ալ պիտի հաւանի՞, եւ կամ այս մասին խօսք կ՚անցնի՞ ֆրանքեւիտալական բանակցութեանց մէջ, որոնք ներկայիս կը կատարուին, թէեւ շատ դժուարութեամբ ։

Նորէն մէջ բերենք օտար վկայութիւններ ։

Արաբական գործակալութեան կողմէ Փարիզէն հաղորդուած 17 Մայիս 1918 թուակիր հեռագիր մը, որ հրատարակուեցաւ Լիբանանի եւ Սուրիոյ թերթերուն մէջ, պարզ կ՚ըսէ.

Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը խորհին թէ՝ Հռոմի ֆրանքեւիտալական բանակցութեանց ընթացքին խնդիր պիտի ըլլայ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մասին ։ Արեւելքի իտալական շահերու կարգադրութիւնը կը նկատուի ազդակ մը որ կրնայ խաղաղութիւն առաջ բերել Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ։

Միւս կողմէ, Պէյրութի եւ Դամասկոսի թերթերը կը գրեն թէ ֆրանքեւիտալական բանակցութիւնները ընդհատուած են, որովհետեւ Իտալիա ազդեցութեան գօտիներ կը պահանջէ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ։

Այսպէս, Պէյրութի «էլ Պիլատ» արաբերէն թերթը (Մայիս 20) կը հրատարակէ Հռոմի իր թղթակցին մէկ գրութիւնը, ուր կ՚ըսուի.

— Իտալիա կը պահանջէ որ, ըստ Սայքս-Փիքոյի համաձայնագրին, վերաքննուին արեւելքի հոգատարութիւնները եւ իրեն տրուին Պաղտատի գծին վրայ իր ունեցած իրաւունքները ։ Յիշեալ համաձայնագրին համեմատ, Հալէպի եւ Ճէզիրէի շրջանակը կ՚ենթարկուի իտալական ազդեցութեան, իսկ Ալէվիներու շրջանի ծովեզերքը կը մնայ Ֆրանսայի ։ Միւս կողմէ, Սուրիա կը կցուի արեւելեան Յորդանանի եւ կը դառնայ անկախ, Լիբանանը կը պահէ ազգային վարչութիւնը, իսկ Ալէվիներու շրջանը կ՚ենթարկուի օտար հոգատարութեան ։

Նկատի առնելով Արեւելքի իր կացութիւնը Ֆրանսա կը վարանի ընդունիլ այս առաջարկը, եւ այս պատճառով դադրած են բանակցութիւնները ։

Լրացնելու համար մէջբերումներու շարքը, յիշենք նաեւ երկու վկայութիւններ ։

Ֆրանսացի ծանօթ լրագրող մը՝ Փիէր Միլ, վերցնելով միջազգային դէպքերը, կը գանգատի թէ Ֆրանսա անտարբեր կը մնայ, մինչդեռ՝

— Ամբողջ մոլորակն է որ խռովուած է. ամբողջ մոլորակն է որ կը ձեւափոխուի, սպառնալով իր վերակազմութեան ։ Ինչպէս միշտ, այսօր ալ խնդիրը կը վերաբերի Ափրիկէի եւ Ասիոյ ։ (Թան, 5 Մայիս, 1938) ։

Անդին, խօսելով Հիթլէր - Մուսոլինի տեսակցութեան մասին, «Ճօրնալէ տ՚Իթալիա» կ՚ըսէ թէ երկու դիկտատորները որոշած են գործակցիլ կեդրոնական Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ ։ Մայիս 8ին ալ, նորէն արծարծելով այս հարցը, նոյն թերթը այսպէս կը ներկայացնէ Իտալիան.

Միջերկրականի մէջ կեդրոնացած 45 միլիոննոց ազգ մը, մէկ թեւը երկարած դէպի կեդրոնական Եւրոպան եւ Պալքանները, միւսը ուղղած՝ ԴԷՊԻ ԱՓՐԻԿԷ եւ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ ։

×

Այս բոլոր փաստերէն եւ վկայութիւններէն կը հետեւի.

1. Իտալիա վճռականօրէն կը պահանջէ Լոնտոնի դաշնագրին եւ Սայքս-Փիքոյի համաձայնագրին գործադրութիւնը, տիրանալու համար Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ հողերէն իրեն յատկացուած բաժինին ։

2. Ապրիլ 16ի համաձայնութեամբ, Մեծն Բրիտանիա «նուիրագործած է» այդ պահանջները, այսինքն հաւանած է անոնց գոհացման ։

3. Իրենց վերջին տեսակցութեան ընթացքին, Մուսոլինի եւ Հիթլէր ազդեցութեան գօտիներու բաժնած են ոչ միայն կեդրոնական Եւրոպան եւ Պալքանները, այլ եւ Թուրքիան ։

4. Ֆրանքեւիտալական բանակցութեանց ընթացքին ալ խօսք եղած է Սայքս-Փիքօ համաձայնագրի մասին ։ Ֆրանսա կը վարանի առայժմ, բայց վերջ ի վերջոյ պիտի հաւանի, երբ կարգադրուին միւս վիճելի հարցերը ։

Այս կերպով, Ռէվալի պատմութիւնը կը կրկնուի Թուրքիոյ գլխուն, բաժանումի շատ աւելի մեծ ու արմատական ծրագրով մը ։ Աւելի ճիշդը՝ կ՚երրորդուի ։

1908ին, նախազգալով վտանգը, Նիազի եւ Էնվէր յեղափոխութիւն առաջ բերին եւ յաջողեցան արգիլել Ռէվալի մէջ ծրագրուած բաժանումը ։

1919ին, Մուսթաֆա Քէմալ նոր յեղափոխութիւն մը ստեղծեց եւ յաջողեցաւ արգիլել Սեւրի մէջ որոշուած անդամահատումը ։

Այս անգամ ո՞վ յեղափոխութեան պիտի ձեռնարկէ, արգիլելու համար ծրագրուած նոր բաժանումը ։ Մուսթաֆա Քէմա՞լը, թէ ուրիշ մը, նկատելով որ առաջինը ծեր ու անդամալոյծ է, այդքան յանդուգն ելոյթ մը կատարելու համար ։

Իսկ ամէնէն էականը՝ նոր յեղափոխիչը, Աթաթիւրքը ըլլայ թէ ուրիշ մը, պիտի կրնա՞յ յաջողիլ ։ Չէ՞ որ փոխուած է աշխարհը, «ամբողջ մոլորակն է որ կը ձեւափոխուի, սպառնալով իր նոր ձեւափոխման...» ։

ԴԻՏ

ԲԵՄԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՌՇՏՈՒՆԻ
(ԿԱՏԱԿԵՐԳԱԿ ՈՒ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒՆ)

ԿԱՏԱԿԵՐԳԱԿԸ

Բ.

Վարդովեան իր խումբին մէջ կ՚առնէ Մաղաքեանի բոլոր դերասանները ։ Այս մեծ խումբին մէջ է որ կը միանան երեք առաջնակարգ կատակերգակներ՝ Ռշտունի, Թրեանց եւ Մ. Զափրաստ ։ Ներկայացումները թէ՛ հայերէն էին եւ թէ թուրքերէն ։

Ռշտունի 1875—76ի թատերաշրջանը կ՚անցընէ Զուհաճեանի դուսանական խումբին հետ ։ Կը գրէ «Քէօսէ Քէհեա» կատակախաղը որ կ՚եղանակաւորուի վարպետին կողմէ ու քանիցս կը ներկայացուի Սուլթան Պայազիտի կողմը ։

Զուհաճեանի խումբին ցրուելէն վերջ Ռշտունի կրկին կ՚ըլլայ, ակամայ, Վարդովեանի հետ ։

Ռշտունի հասարակութիւն մը կապած էր իրեն ։ Ուր որ ըլլար՝ կը լեցուէր թատրոնը ։ Փառքը իր դրախտը բացած էր իր առջեւ...

Այդ բոլորին անխորաչափելի ունայնութիւնը ըմբռնեց Ռշտունի, երբ 1876ի աշնան կրկնուած ցնցղատապ մը զգետնեց զինքը, դատապարտելով անկողնի ։

Ու յանկարծ, լքուած էր բոլորէն ։ Տանը մէջ մնացած պատն երեսին ։ Շաբաթներով առանց դեղի ու նոյնիսկ առանց սնունդի ։ Մոռցուած անըմբռնելի արագութեամբ ։

Կը յիշեմ Ադամեանի խօսքը, այս առթիւ.

— Եթէ քառասուն տարի թատրոնի մը մէջ խաղաս ու քառասունըմէկերորդ տարին բեմէն քաշուած, թատրոնին քովի տունը բնակիս՝ մարդ չի յիշեր քեզի ։ Մոռցուած ես ։

Ասանկ աշխարհի մը մէջ, ա՛յս է բոլոր մշակներուն ճակատագիրը ։ Մշակով քիչ թէ շատ կը հետաքրքրուին երբ ան կը շարժի, մէկ ալ (ոչ յաճախ) մեռած օրը ։

Ռշտունի իր հիւանդի մահիճէն ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Նշանիկ աղա Ղուկասեանին, որ բարի թատերասէր մը եղած է, հասնելով դերասաններու դեղօրայքի պէտքերուն, ըլլալով դեղագործ ։

1876 Հոկտ. 18 Կ. Պոլիս

«Ձեր վերջին անգամ ինձ այցելու եկած ատեն աղաչած էի որ Տօքթէօր Մինէճեան էֆէնտին Պոլիս հիւանդի մը այցելած ատեն ինձ ալ այցելելու թելադրէք. ըրիք, շնորհակալ եմ, բայց Տօքթէօրը այնպէս կարծելով որ (դուցէ գիտութեամբ) ես 3 օրէն պիտի առողջանամ եւ իրեն անձամբ պիտի երթամ մինչեւ ցարդ ։ Նաեւ քօնեաքխատոն դեղ մը կ՚առնէի որուն դեղագիրը Ձեր քովն է. պիտի ապսպրէր Ձեզ որ կամ դեղը, կամ դեղագրին մէկ օրինակը ղրկէք. մինչեւ ցարդ այս ալ երեւան չելաւ. առանց բժիշկի եւ առանց դեղի մնացած եմ. բարեկամս շնորհ ըրէք կամ այդ դեղագիրը եւ կամ այդ դեղը (գոնէ 3 օրուան տող) ղրկել ինձ, ինչպէս խմուելուն չափն ու ատենը որոշելով, որովհետեւ օր անցած ըլլալուն մոռցած եմ ։ Եղբայր, գիտեմ, ամօթահար եղայ Տօքթէօրին քով, սակայն, դու գիս գիտես, դրպանս եղած ատեն կը վճարեմ. բայց քանի որ այդ անօրէն (Վարդովը) որմէ 10—20 ոսկի կ՚ուզեմ, 16օրեայ հիւանդութեանս միջոցին մանըր մը (հաւատա միւպալաղա չէ) անգամ չվճարելու ըլլայ ձգէ բժիշկին, դեղագործին վճարել, ես ի՞նչպէս կ՚ապրիմ... ահա այս պատճառաւ էր որ Տօքթէօրին պարտք ունեցած միջոցիս Պոլիս ինձ այցելած ատեն փոքրիկ բան մ՚անգամ չկրցի վճարել, ուստի այս չուզելով եղած պակասութեանցս համար իրմէ ներում խնդրէ, եւ զինք վստահցուր որ ես՝ ես միշտ իմ պարտքս ճանչցող եւ անպատճառ վճարող մարդ եմ ։

Աւելի պիտի գրէի սակայն թեւերս ալ յոգնեցան ։ Մնամ միշտ Ձերդ

Գ. Հ. Ռշտունի»

Նամակը քիչ մը պաշտօնականութեամբ կը սկսի ու կը մնայ վերջը՝ մտերմական ոլորտի մը մէջ ։ Այս պատճառով հաւանաբար չէ նկատած իր յոգնակիով սկսիլը եւ եզակիով փակելը ։ Ստորագրութենէն առաջ կրկին կ՚երեւի յոգնակին ։ Գուցէ իր ընկճուած, յուզուած, տակնուվրայ վիճակն է պատճառ եղած այս սխալին ։ Ամէն բանէ առաջ, այս նամակով, ներքին էջ մը կը լուսաւորուի, լի բծաւոր ստուերով մը, ինկած Վարդովեանի վրայ, քիչ մըն ալ անպատճառ Ռշտունիի ընկերներուն ։

Երբ ոտքի ելաւ, բան մը փշրուած էր իր մէջ ։ Ոմանք խորհուրդ կուտան որ տարի մը գոնէ հրաժարի բեմէն եւ դարմանուի հիմնապէս ։ Կը մերժէ ու կ՚ըսէ.— «Ռշտունին պէտք է բեմին վրայ մեռնի» ։

1877ի սկիզբը Պրուսա է, յետոյ Իզմիր, վերջապէս Սելանիկ ։ Ամէն կողմ իրեն վերապահուած էր անօրինակ ընդունելութիւն ։ Կը քայքայուի խումբը ։ Ռշտունի, Զափրաստ, Սիրանոյշ, Աստղիկ եւ ուրիշ երկրորդական ոյժեր կ՚անցնին Գաւալա, Ռոտոսթօ ։ Ռշտունի հիւծախտաւոր էր ալ ու ղեկը ձեռք առած էր Զափրաստ ։ Ռշտունին կը հազայ, կը մսի, կը քամուի ։ Անկարող կ՚ըլլայ շարունակել ճամբան ։ Խումբը կ՚անցնի Ադրիանուպոլիս, իսկ Ռշտունի Սելանիկ, գտնուելու համար բաղդատաբար մեղմ կլիմայի մը ներքեւ ։ Չէր ուզեր մանաւանդ Պոլիս վերադառնալ ։ Իր ընկերներէն երկուքը մեռած էին (Նալեան, Փափազեան), լեցուած էր Վարդովեանի դէմ, դառնացած էր հասարակութենէն եւ ուխտեալ քէն մը ըրած էր թատրոնին հանդէպ ։

Ռշտունիէն առաջ հայ բեմը ունեցած էր կատակերգակ Չերազին որ կարճ շրջան մը երեւցած է Արեւելեան թատրոնի բեմին վրայ ։ Ետքը տաղանդաւոր կատակերգակ մը Այտընեան, որ նոյնպէս գործած է Արեւելեան թատրոնին մէջ, անձնաւորելով Ագահի, Արկանի, Ժօրժ Տանտէնի դերերը ։ 1867ին Մանասի ֆրանսական թատերախումբին հետ մեկնած է Ֆրանսա, վերջը Հոլանտա եւ անկէ ալ, բախտախնդրութեամբ Հնդկաստան, ուրկէ վերջ կորսուած է իր հետքը բոլորովին ։ (Թրեանց թէեւ Ռշտունիէն առաջ բարձրացած է բեմ, սակայն, իր կատակերգակի լիակատար քայլը աւելի ուշ երեւցած է) ։

Շարասան խօսելով Ռշտունիի արուեստի մասին՝ կը գրէ.

— «Այտընեանէ վերջ Գ. Ռշտունի անոր մեծահամբաւ անունը մոռցնելու աստիճան տիրապետող հանգամանք մը առած է Թրքահայ բեմին վրայ, իր դերասանական անժխտելի ձիրքերուն միացնելով երգիծական գործեր արտադրելու կարողութիւն մը ։ ... Իր մէջ բացարձակ ու կորովի ստեղծագործող ոյժ մը կար, վերին աստիճան ըմբռնում ու երանգաձօր արտայայտութիւն ունենալով՝ Թրեանցին նրբամտութիւնն ու Զափրաստին պարզմտութիւնը միացած էին իր մէջ, որով կը վճռուի թէ մեր կատակերգակներուն ամէնէն լրացեալն էր, ամէնէն ճաշակաւոր արուեստագէտը՝ չափազանց ու կոշտ - գաւեշտական ոչինչ ունեցած, եւ սակայն ամէնէն ժողովրդականը մնացած ըլլալով ։ Ճարտար էր մասնաւորապէս՝ տխմար դերերու մէջ, ինչպէս Մոլիէրի Պարոն Բուրսօնեակին կամ Թիպոյի (Ջաղացպանին աղջիկը) մէջ ։ Ձայնը բեմական պահանջներու որքան ատակ, արտասանութիւնն ալ այնքան յստակ էր՝ դիմայարդարման մէջ վարպետ մըն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Այո՛, աւելցուց դեսպանը, կ՚երեւայ թէ էլընն ալ միասին ձերբակալել չուզեցին. իսկ եթէ միայն աղջիկը ձերբակալէին, գիտէին որ հօրեղբայրը ուղղակի մեզի պիտի դիմէր... այն ատեն ստիպուած պիտի ըլլային պատասխանել մեր դեսպանին բողոքին...

— Բայց օր ցերեկով... սկսաւ Սըր Ճորճ ։

— Որքան ատեն որ Պոլիս մնայ՝ Տայեան վտանգի մէջ է, ըսաւ Սուլիւրին գլխարկը վերցնելով. մանաւանդ հիմա որ հասկցած են թէ ինծի հետ կ՚աշխատի՝ Կակային դէմ. պէտք է անմիջապէս գործի սկսիմ եւ գտնեմ զինքը...

— Եթէ գտնէք այստեղ բերէք, միայն դեսպանատան մէջ ապահով կրնայ ըլլալ, ուրիշ ո՛չ մէկ տեղ, պոռաց դեսպանը, երբ Սուլիւրին սենեակէն դուրս կը շտապէր ։

Նախասրահին մէջ ժամացոյցին նայեցաւ. տասը քառորդ անցած էր ։ Ամէն ինչ պէտք է մոռնար հիմա ու Քեապըրհանէ պէտք է գտնուէր տասնըմէկին, որովհետեւ Տայեանային հետ ժամադրութիւն ունէր ։ Սանդուղներէն վար վազեց, արագ քայլերով անցաւ պարտէզէն ու վանդակորմէն դուրս նետուեցաւ ։

Ճիշդ այդ վայրկեանին թաքսի մը կ՚անցնէր դեսպանատան առջեւէն ։ Կանչեց շարժավարը, հասցէն տուաւ անոր, ըսաւ որ աճապարէ ու յետոյ կառքին մէջ ցատկեց ։

Երբ դռնակը կը գոցէր, տեսաւ որ ոստիկան Մալիքը դեսպանատան մուտքին առջեւ՝ մայթին վրայ կեցած չորս աչքով իրեն կը հետեւէր ։ Յանկարծ փողոցին մէջտեղը նետուեցաւ ան, անկիւնը սպասող ոստիկանը օգնութեան կանչեց ու յետոյ երկուքը միասին սկսան թաքսիին ետեւէն վազել՝ պոռալով ու պոռալով ։

Աստուծմէ պիտի ըլլայ, շարժավարը, որ կարեւոր պախշիշ մը կ՚ակնկալէր իր յաճախորդէն, տեսած չէր զանոնք ու քովընտի փողոցէ մը դէպի Փըթի Շան կը յառաջանար ։ Նոր ու արընթաց կառք մըն էր, անկիւն մը եւս դարձաւ դրեթէ անմիջապէս. ոստիկանները շատ ետ մնացած էին ։ Սուլիւրին կծկուեցաւ բազմոցին վրայ ու ազատ շունչ մը առաւ ։

Կռահեց թէ ինչ պատահած էր ։ Ոստիկանը դեսպանատան առջեւը ղրկուած էր զինքը ձերբակալելու համար, եթէ այնտեղ ապաստանելու փորձ մը կատարէր ։ Շէնքէն ներս մտնելէն վերջ այլեւս չէին կրնար ձերբակալել, քանի որ դեսպանատունը բրիտանական հող ըլլալով անբռնաբարելի էր ։ Դուրս ելած ըլլալու պարագան, որ ոստիկանին մտքէն անցած չէր անցնիր, ինչպէս նաեւ մեկնումի գործողութեան արագութիւնը փրկած էին զինքը ։ Ի հարկէ մազապուրծ ազատած էր ու ցաւով կը տեսնէր որ իր վերջին ապաստանն ալ միանգամընդմիշտ փակուած էր իր առջեւ ։ Եթէ դեսպանատուն վերադառնալու փորձ մը եւս կատարէր, անպայման պիտի ձերբակալէին զինքը ։

Սուլիւրին կառքին պատուհանէն դուրս հանեց գլուխը եւ նոր հասցէ մը տուաւ շարժավարին՝ բացատրելով թէ միտքը փոխած էր եւ Քեապըրհանէ պիտի չերթար ։ Ունգափանի կամուրջը հասնելուն կառքը կեցնել տըւաւ եւ մարդուն դրամը վճարեց՝ հազար անգամ օրհնելով դեսպանատան քարտուղարը որ բաւականաչափ գումար մը դրած էր իր գրպանը ։ Շարժավարը կրնար խորհիլ թէ փախուկ Անգլիացիի մը հանդիպած էր. թող անանկ խորհէր ։ Եթէ ոստիկանը թաքսիին թիւը առնելով հետախուզած ըլլար ոստիկանութեան, կրնային կառքը կեցնել կէս ճամբան, բայց պիտի չկրնային զինքը գտնել անոր մէջ ։

Փողոցին անկիւնը դառնալուն, երկրորդ թաքսի մը վարձեց եւ շարժավարին ըսաւ որ զինքը Գասըմ Փաշա տանի ։ Երբ հոն հասան, այդ կառքն ալ ճամբու դրաւ ու վարձեց ուրիշ մը՝ այս անգամ ուղղակի Քեապըրհանէ սուրալու նպատակով ։ Սուլիւրին վստահ էր որ իր ռազմավարութեամբ իր հետքը կորսնցնել տուած էր զինքը հալածող ոստիկաններուն ։ Ու արդէն սկսած էր խորհիլ Տայեանային մասին ։

Շատ կը վախնար որ ան ճանչցուած ու Ներքինիին ոստիկաններուն կողմէ հետապնդումի ենթարկուած ըլլար այդ առտուն, երբ զբօսանաւէն դուրս կ՚ելլէր իր հօրը հետ ։ Եթէ այդ տեսակ բան մը պատահած էր, ուրեմն ան արդէն ծուղակը ինկած էր մէկ ժամէ ի վեր ։ Միւս կողմէ, սակայն, Քեապըրհանէն Ոսկեղջիւրի ամէնէն հեռաւոր կէտին վրայ գտնուելով, ոստիկանները Ղալաթիոյ կամուրջէն հազիւ մէկուկէս ժամէն կրնային հոն հասնիլ նաւակով ։ Տայեան զբօսանաւէն մեկնած ըլլալու էր իննուկէսին ատենները ու անմիջապէս ճամբայ ինկած էր դէպի ժամադրավայրը ։ Եթէ նաւահանգիստին ոստիկանները զինքը ճանչցած չէին, չափէն աւելի անհանգիստ եղած պիտի ըլլար, ճանչցուելու համար Ոսկեղջիւրի փոքրիկ նաւակին մէջ ։

Կառքը Խասգիւղի Ջինարանն ալ անցնելով, կտրեց Ապուլէյամ արուարձանը ։ Սուլիւրին շատ մտահոգ էր, որովհետեւ չէր գիտեր թէ ճիշդ ժամը քանին էր ։ Կրնար ըլլալ որ Տայեան նաւահանգիստի ոստիկանութեան աչքէն վրիպէր, ժամադրավայրը հասնէր, զինքը այնտեղ չգտնէր ու խորհելով որ պիտի չգար՝ նորէն քաղաք վերադառնար ։ Ներքինիին մարդ պիտի ձգէր անոր ետեւէն եւ հսկողութեան տակ պիտի առնէր Բեյրա Փալասը, Թօքաթլեանն ու իր հօրեղբօրը բնակարանը՝ ինչպէս նաեւ այն բոլոր վայրերը ուր աղջիկը կրնար պատահմամբ երթալ ։ Այն ատեն Տայեան ոստիկանութեան ցանցին մէջ ինկած պիտի ըլլար. յանցաւորը դարձեալ պիտի ըլլար ինքը՝ Սուլիւրինը, քանի որ ժամադրութիւնը յարգած չէր ։

Թաքսին կանգ առաւ փայտաշէն մզկիթի մը դիմացը ։ Հասած էին Քեապըրհանէ կոչուած վայրը ուր երկու գետակներ իրարու խառնուելով Ոսկեղջիւր կը թափին ։ Կառքէն վար իջնելուն մէկը մօտեցաւ իրեն, հարցնելու համար թէ կը փափաքէ՞ր Տէրվիշներուն պարը տեսնել ։ Իր հաստատական պատասխանին վրայ ան անմիջապէս ներս առաջնորդեցին զինքը ։

(Շար.)

էր, յայտնի է թէ կերպարանիլը (se grimer) դերի յաջողութեան՝ որով հանդիսատեսին վրայ ընել ուզուած տպաւորութեան գոյացման առաջին պայման է: Իր յատկանշական մէկ մեծ յաջողութիւնն էր ամէնէն քահ-քահալի տեսարաններու ատեն պահել իր պաղարիւնը, եւ երբեք չզբաղիլ իր դերին առաջ բերած տպաւորութեամբ»:

Ցիշատակենք իր դերերը: Նախ երեւցած է կատակերգական կարճ խաղերու մէջ (Պոմպարդինի ճաշարանը, Բուլչինէլլա, Թղթէ վկնոցով սիրահարը, Ժամանակ, վերջին երկուքը իր հեղինակութիւնը):

Երգած ու արտասանած է հեղինակելով՝ Գէչ ատեն, Բանթալոնիս կոճակը, Կրամբամբուլին, Քթէն դժգոհ մարդ մը:

Գրած ու խաղացած է Վենետիկէս [illegible] ժառանգ մնացած անտուկը, Նիքս Նիքս, Քէօսէ Քէհեա:

Ուշունի, առանց մեծ յաջողութեան, երեւցած է նաեւ լուրջ խաղերու մէջ: Ժողովուրդը ծիծաղ կը սպասէր անկէ, իր այլ արտայայտութիւնները չէին ազդեր: Իր եղերերգական դերերէն ահա քանի մը հատ, (որոնց մէջ գատաւոր Տոպանտոնի դերը կատարած է այնքան սքանչելի կերպով): Տոպանտոն (Լիոնի սուրհանդակը), Ձիոլամօ (Մէր առանց համարման), Ժան տ'Ավէլլա (գաղտնիք հաւատարմութեան), Պէթրուչչիօ (Մոնթէ Քրիսթօ), Սամուէլ (Կեսար Պորճիա) եւ ազգային խաղերու մէջ Խոսրով (Արտաշէս աշխարհակալ), Գարեգին (Լեւոն Զ.):

Իր մենաշնորհեալ դերերը եղած են Մոլիէռեան կատակերգութիւններու գլխաւոր հերոսները: Անոնց հետ յիշելու է «Նեղսիրտ բարեգործ»ի մէջ Ծառայի դերը եւ «Անծանօթ»ի մէջ Թօնիի դերը, երբ իր բարձրագոյն արտայայտութիւնները:

Ուշունի երկու տարի մնաց Թեսաղոնիկէ, հեռու զինքը խելայեղօրէն ծափահարող հասարակութենէն, հեռու իր ցրուած ընկերներէն, հեռու իր տաճարէն:

Երկու տարի, միշտ հիւանդ, ծայրագոյն չքաւորութեան մէջ, գրեթէ անօթի, զուրկ վրայ գլուխէ եւ շատ անգամ փոքրիկ ցրտառութեամբ մը չարաթներով բանտարկուած իր խցիկին մէջ:

Լքուած բոլորէն ու նոյնիսկ ինքզինքէն: Աշխարհը երես դարձուցած էր իրմէ, ինք ալ կեանքին ու շատ մը անմէջ բաներուն երես դարձուցած: Ամէն օր քայքայումի վիճը թաւալելով: Ապրելով՝ գրեթէ մուրացկանութեամբ:

1879ի ձմեռնամուտին, Ուշունի կ'իյնայ չոր տերեւի մը պէս, մահուան թեւերուն մէջ:

Ցոյները տէր կը կանգնին: Արուեստագէտի մը արժանի յուղարկաւորութեամբ կը թաղեն զինքը, իրենց գերեզմանատան պանդուխտներու յատկացուած թաղամասին մէջ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երկրաչափական վարժարանէն վկայական ստացաւ Պ. Վահագն Իսրայէլեան, տասներկու ֆրանսացի աշակերտներուն մէջ երկրորդ հանդիսանալով:

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Արձակուրդի քանի մը օրերս անցեր էին, երբ առտու մը վերարկուս թեւիս, խուցէս դուրս ելայ: Պահ մը վերջ արդէն խումբ մը հրջիկներու հետ տեղ կը գրաւէի կառքի մը մէջ: Մեծ մասը Անգլիացիներ են: Երջանիկ ժողովուրդ: Մեծի թէ պզտիկի դէմքին վրայ ժպիտ մը կը խաղայ: Կ'երգեն ու կը զուարճանան: Կը փորձեմ քիչ մըն ալ ես ըլլալ անոնց պէս: Ի զուր: Ցամքեր է կարծես ուրախութեանս աղբիւրը: Ու սիրտս կը մխայ:

Կառքը կը վազէ փողոցները ճեղքելով: Ալ չեն լսուիր ձանձրացուցիչ աղմուկները: Չկայ Փարիզը: Չկան ոչ ծուխերը եւ ոչ ալ օդը խեղդող:

Հիմա, այս վիթխարի շէնքերուն տեղ կը բացուի տեսարանը գեղջուկ տուներուն: Այս տուները մեր գեղի տուներուն պէս կարճահասակ են: Իւրաքանչիւրը իր պարտէզն ունի: Կանանչ հագեր են ամէնն ալ: Ու ծաղիկ, ծաղիկ, ծաղիկ պատուհաններու մէջ, ծաղիկ պատերուն վրայ: Ծաղկեր են դռները նաեւ: Ինչ սիրունիկ է հասակը բաղեղին: Հապա կարմիր ու ճերմակ վարդերը, որ շատ կը յիշեցնեն պարտէզիս վարդերը: Ահա կ'անցնին գիւղացիները առոյգ եւ ժրաջան: Անոնց երկուքն աղջիկներ են որ քրքջալէն կ'անցնին: Փարիզի աղջիկներուն պէս ներկուած չեն անոնք: Իրենց այտերուն վրայ կ'ըսես, արեւին փոշին կայ, եւ շրթները նուռի արիւնի գոյն ունին:

Բաց դաշտին մէջն ենք: Գիւղ չկայ հիմա: Գեղեցիկ ու երկար ճամբաներ: Դաշտը կանանչ ծովի մը պատկերն ունի: Դիտէ որքան որ կրնաս: Մեղմ հովի մը շարժումէն իսկ, թունդ կ'ելլէ ծովը, կ'ալեկոծի եւ կը փրփրի: Հունա հորիզոնին վրայ սաւեր մը կը խաղայ: Ո՞վ կրնայ ըլլալ այդ բաց դաշտին մէջ, տաք արեւուն տակ: Գիւղացին, որ քրտինքը ճակտին արտը կը փորէ: Քիչ մը անդին խումբ մը կիներ կ'երեւին, անոնք ալ ամբողջ հասակով գետինը ծռած՝ անպէտ խոտերը կը մաքրեն բանջարանոցին: Ահ, սա մէկը որ սիրտս թունդ հանեց: Սայլապանն էր այդ, որ հպարտ, խոտ կը բառնար իր կառքին: Ճիշդ օրհնեալ պատկերը մեր հայրենի գիւղերուն, ոսկի դաշտերուն:

Աչքերս հորիզոնին, ու ես հայրենի յիշատակներուս թանգարանին մէջ, երկիւղածութեամբ կը դիտեմ պատէն կախուած սրբազան պատկերները: Ցանկարծ ահաւոր ցնցում մը սթափեցուց զիս: Պատուհանէն ներս մտնող հով մը կը շոյէ ճակատս: Հեշտութիւն մը կը զգամ, բայց սիրտս կսկիծ մը ունի...

Կայարանի մը առջեւ ենք: Ծաղիկներով ծանրաբեռնուած կին մը մեզի կ'ընկերանայ: Աչքս ծաղիկներուն փունջին պիշ պիշ կը նայիմ: Գեղեցիկ են եւ թարմ: Բայց ով զարմանք, հոտ չունին: Կարծես թուղթէ ծաղիկներ եղած ըլլային: Այսպէս չէին սակայն մեր գեղին ծաղիկները: Անոնք ըլլային մեծ թէ պզտիկ, թարմ թէ թոռոմած, անոյշ բոյր մը ունէին...

Կառքը ճեղքեց դաշտը: Անցաւ նեղ ու երկայն ճամբաներէն: Անցաւ ծառերու սաւերէն ու, կանգ առաւ ոսկեզօծ բազրիքներով շրջապատուած պալատի մը առջեւ: Վարիչը, յաղթական մէկու մը պէս ճամբորդներուն դառնալով՝ պոռաց.

— Ֆոնթէնպլօ:

Ամէնս մէկս կառքէն կ'իջնենք վար: Շատերու համար նորութիւն մը չէր այդ գիւղը: Բայց ինծի համար բոլորովին անծանօթ, կը սկսիմ ուշադրութեամբ դառնալ հրապարակին վրայ: Պահ մը վերջ սենեակ մը կը վարձեմ, կը տեղաւորեմ գոյքերս եւ կ'ելլեմ տունէն դուրս:

Այս գիւղը, քիչ մը աւելի քիչ մը պակաս, շատ կը նմանէր մեր գիւղին: Մեր գիւղը, հոգին սիրեմ, թէեւ չունէր քանակն ու որակը Ֆոնթէնպլոյին, բայց ունէր շատ մը բաներ որ չունի այս:

Մեր գիւղը որ հազար հոգի կը համբէր, միեւնոյն արիւնին եւ միեւնոյն ընտանիքին կը պատկանէին: Բայց այս գիւղը այդպէս չէր: Ան ունէր տարբեր արիւնէ եւ տարբեր ընտանիքէ մարդիկ...

Զխնդաք, եթէ ըսեմ թէ Ֆոնթէնպլօ գոց կապոյտ, եւ մեր գիւղը բաց կապոյտ երկինք ունէր, ուր յաճախ կը տեսնէի Ցարդգողի ճամբան, այնքան որոշ եւ յստակ: Եօթնեղբայրները սիրուն եւ լուսաւոր: Աստղերը պարզ եւ փայլուն: Լուսնի սատղը՝ այս ամէնէն աւելի: Բայց հոս, ի զուր աշխատեցայ տեսնել մէկը կամ միւսը, որ ըլլային գոնէ նմանը ժամուն պըլպըլան մոմերուն:

Մեր գեղի արեւը ոսկի ցաներ էր երեսը, այս տեղինը դեղին:

Կը խոստովանիմ որ, մեր գեղի ճամբաները ցեխոտ էին քիչ մը ամէն տեղ, ուր շատ հեղ բեռնակիր էշերը կը պառկէին մէջը: Ֆոնթէնպլոյի ճամբաները մաքուր են եւ խնամուած, որոնց վրայ ինքնաշարժ կառքերը պար կը պարէին: Ներողութիւն, մեր գիւղերն ալ ունէին իրենց կառքերը, որ կը քաշուէին եզներով ու գոմէշներով: Այս սայլերուն վրայ էր որ, դեռ երէկ, գիւղացին ձեռքը ականջին, հըպարտ, սէրը կ'երգէր իր սիրած աղջկան:

Ֆոնթէնպլօ, սիրահարներու բոյն անտառ մը ունի, պիտի ըսէք թերեւս: Ահ, մի քրքրէք վէրքերս: Թոյլ տուէք որ ըսեմ, մեր գիւղը որ կլոր շրջանակի մը պատկերն ունէր, շրջակայ պարտէզները այդ անտառէն աւելի հէքեաթներ ունէին: Հէքեաթը գիւղացի տղուն եւ աղջկան: Մեր ծառերը սաղարթախիտ եւ պտղատու էին: Եթէ եղեր էք ամառ ատեն գիւղի պարտէզներուն մէջ, պիտի յիշէք ոսկի ցանքերը, խնձորները, կեռասները, ծիրանները, դեղձերը եւ այն օրհնեալ թութերը որոնց կարօտն ունինք այսօր: Պառկեցէք շուքը ուռիներուն, երբ մանաւանդ աղբիւր մը կը գլգլայ ձեր մօտէն: Աղբիւր մը պաղ եւ մաքուր: Ու ես ամբողջ շաբաթ մը Ֆոնթէնպլոյի դաշտերուն մէջ փնտռեցի շուքը մեր ուռիներուն, պտուղը մեր ծառերուն, աղբիւրները մեր դաշտերուն, հոտը մեր ծաղիկներուն, արեւն ու լուսինը մեր երկինքին, բայց, չգտայ: Բացառութիւն մըն էր Նափոլէոնի աղբիւրը որ կը հոսէր իր պալատին մէջ:

Մեր գիւղը ուրիշ առաւելութիւն մը եւս ունէր որ Ֆոնթէնէպլօ չունէր: Այդ իր պատմական բերդն էր: Իսկ առաւելութիւն մը որ Ֆոնթէնէպլօ ունի, այդ ալ իր նշանաւոր պալատն էր, որ դարձեր էր թանգարան մը միայն: Բայց ներողութիւն, մենք ալ ունինք մեր թանգարանները, սակայն, չենք գիտեր թէ ո՞ւր եւ ե՞րբ պիտի բացուին անոնց դռները:

ՓԱՐՄԱՆԻ

ՊՐՈՖ. ՏՕՏՈՄԵԱՆՑԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

(Le rôle des Arméniens dans la civilisation mondiale)

Պրոֆ. Վահան Տօտոմեանցի այս գիրքը՝ որ Հայոց քաղաքակրթութեան պատմութեան եւ մարդկութեան մէջ իր կատարած դերին պատկերազարդ մէկ յիշատակարանն է, արժանի է մեր ուշադրութեան: Բիւզանդական Հայերէն մինչեւ Ռուսաստանի Հայերը կարգով շարուած են հոն, յիշելով նաեւ Հայոց դէպի Հնդկաստան, Պարսկաստան, Թուրքիա, Եգիպտոս, Պալքաններ, Լեհաստան, եւն., իրենց գաղթի պատմութիւնը, 17 կարեւոր նկարներով: Հըմուտ հեղինակը կանգ առած է հոն հայկական ճարտարապետութեան, Յովհաննէս Այվազովսկիի, Նուբար փաշայի, Մելքոն Խանի, Զօրավար Կոմս Լազարեանի, Գրիգոր Ցրանքու-Եաշի, Ռ. Աղաբաբեանի ու Պրոֆ. Եղիազարեանի վրայ:

Ամէն Հայ պէտք է ունենայ զայն իր գրասեղանին վրայ իբրեւ ընկեր եւ խորհրդատու, եւ իբրեւ շտեմարան հայկական տեղեկութեանց:

Առաջ՝ միանգամայն քաջալերած կ'ըլլանք բազմարդիւն գիտնականը:

Մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները:

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ամէն ժողովուրդի մէջ, ընդհանուր դժգոհութիւն մը կայ Գրականութեան Պատմութեան դասագիրքերուն դէմ, որոնք յաճախ կը յաւերժացնեն կեղծ համբաւները:

Combats պարբերաթերթին մէջ, երիտասարդ գրող մը, Քլէպէր Հէտէնս, այդ դժգոհութիւնն է որ կը մատնէ՝ վերագնահատութեան անողոք փորձ մը կատարելով:

Անկէ առաջ, Գրականութեան Պատմութեան գիրքերուն դէմ կատաղի պայքար մը կատարեց նաեւ Ֆէրնան Վանտէրէմ, մեղադրելով անոնց հեղինակներուն աւանդապաշտ եւ վեհերոտ կեցուածքը, աղէկ՝ շունչի պակասը եւ տեսակէտներու տափակութիւնը, որ կը նշմարուի նման գիրքերու մէջ:

Սակայն երիտասարդները, որոնք, ուզելով հետեւիլ քաղաքական կեանքի մէջ կատարուած համապատօրեայ վերագնահատութեան, փորձ կը կատարեն իրենց դասաշրջանին շունչը փչելու գրական պանթէոնէն ներս, կ'իյնան ուրիշ մեղքի մը մէջ:

Արդիական եւ նորաճաշակ երեւնալու մարմաջով մը՝ եղան երիտասարդներ, որոնք նորոյթ դարձուցին դիւրին քննադատութեան ձեւ մը,— ուրանալ համբաւի հասած արուեստագէտներու արժէքը: Ֆլոպէ՞րը,— ախմար մըն է: Մօփասա՞նը,— արժէք չէ: Ռուսօ՞ն,— ցնդած մը: Վոլթէ՞րը,— շատախօս մը:

Ուրացէ՛ք եւ հարթէ՛ք որպէսզի բան մը կարծեն քեզ,— այս ծիծաղելի «քաղաքականութիւնը» մէկն էր այն հիւանդութիւններէն, որոնք երեւան եկան յետպատերազմեան շրջանին (1918 — 1928): Այնուհետեւ դասական լըջութիւն մը հագաւ գրականութիւնը:

Եւ սակայն ժամանակ առ ժամանակ, պայթիւնի մը ձեւով, կը յայտնուի ուրացումի ոգին:

Այդ ուրացումն է որ կը կատարէ հիմա Քլէպէր Հէտէնս:

Իր կարգին Էմոն Ժալու, քննութեան առնելով Combatsի կատարած «վերագնահատութիւնը», դիտել կու տայ թէ գրականութեան պատմութիւնը ծիծաղելի բան մը պիտի դառնար, եթէ, ամէն քանըհինգ տարին անգամ մը, երիտասարդութիւնը գար արժէքները վեր ի վայր շրջել: Էմոն Ժալու ըսել կ'ուզէ թէ վաւերական եւ տեւական արժէքներ կան, որոնց դիրքը խախտելու համար բաւական չէ երիտասարդութիւն ցուցնել: Քլէպէր Հէտէնս երիտասարդ է եւ շատ երիտասարդ, ճիշդ է որ անուն մը չինած է արդէն իբրեւ վիպագիր: Բայց վիպագրութեան մէջ չինած համբաւը բաւական չէ քննադատութեան բարձրաւանդակին վրայ նստելու:

Դժբախտութիւն է որ քննադատութեան մասին ամէնէն քիչ գաղափար ունին... գրագէտները: Այս է պատճառը, որ քննադատ անունով հրապարակ իջած են հարիւրաւոր գրողներ, մինչ բուն քննադատը հարիւրին մէկ համեմատութեամբ կրնաք գտնել անոնց մէջ: Ահա թէ ինչո՞ւ լրջութիւնը կը պակսի Հէտէնսի ուսումնասիրութենէն, երբ, քանի մը ճիշդ դիտողութիւններու կարգին, յիմար բաներ ալ կ'ըսէ.— Ֆրանսական գրականութեան պատմութեան մէջ, կ'ըսէ, Հէտէնս, զոհուած է բանաստեղծութիւնը: Տաղանդ չունին Տիկին տը Սէվինէ եւ Լա Ռոշֆուքօ (շատ լաւ), Վոլթէր պաղ է եւ կարճամիտ, (ի՞նչ կ'ըսէ), Ռուսօ՝ բանդագուշական (ա՛յ), Մոնթէսքիէօ՝ ձանձրացուցիչ, Վինեի՝ միջակ, Լամարթին՝ անարժէք:

Ետոյ նոյն երիտասարդ գրողը զարմանք կը յայտնէ որ համբաւի հասած են պառնասեանները, անոնց հետ՝ Ֆէնըլոն, Պուալօ, Լըսաժ, Տիկին տը Սթալ, Թէոֆիլ Կօթիէ, եւ Ֆլօպէր (ո՛վ սրբապղծութիւն), ու Զոլան, ու Մօփասանը: Վերջապէս ցաւ կը յայտնէ որ փառքի չէ հասած Ժէրար տը Ներվալը, որ այնքան խորունկ տաղանդ մը ունի, կը զարմանայ որ շատեր քնարերգակ Միւսէն աւելի բարձր կը համարին ողբերգակ Միւսէէն: Կ'ընդվզի որ Պալզաք տեղ չի գրաւեր փառքի պատուանդանին վրայ:

Այս գրական ջարդին կողքին, յիշեցէք Միշէլ-Մօրիս Կիյեոմի Ֆրանսական Գրականութեան պատմութեան գիրքը, ուր Հիւկօ կը ձաղկուի, Պօտլէր կարեկցութեան կարօտ կը համարուի, Միւսէն՝ «տկար արարած, ստորին բնազդներու անձնատուր»:

Բարեբախտութիւն է, կ'ըսէ, Ժալու, որ երկու քննադատներն ալ չեն ուրանար Մալարմէի արժէքը:

Բայց ի՞նչ պիտի ըսէին, այս գնահատութեան առթիւ, մեր հայ «քննադատները»,— Մալարմէ, իբրեւ «անհասկնալի» եւ «անըմբռնելի» գրող, պիտի վայելէ՞ր արդեօք բարձր գնահատութիւնը մերիններուն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, մաքուր եւ մելանով:

ՀԱՆԴԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՄԷՆ ՖՕԼՔԼՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Ռումէն լեզուի եւ գրականութեան փրոֆէսօր եւ գրական քննադատ Փաուլ Փափատոփոլ «Փրէօքուփըր Լիթէրարէ» հանդէսին մէջ կը գրէ հայ մշակոյթի մասին.—

«Հայ մշակոյթը եւ անոր կապը ուրիշ ժողովուրդներու հետ լուսաբանուած են «Անի» պարբերականին մէջ: Անոր վերջին համարին մէջ մեծ ուշադրութիւն դարձուած է հայ ֆոլքլորին, ընդհանուր թէ տեղական, եւ այդ առթիւ, հրատարակուած են առածներ իշուն մասին, երգումներ, փոխաբերութիւններ, մաղթանքներ, անէծքներ, նախապաշարումներ, հաւատալիքներ, ինչպէս եւ «Երգումը հին Հայոց մօտ», «Հարսնիքը Արտէալի Հայոց մէջ» եւայլն: Շատ նշանակալից են ինչ ինչ հանդիպութիւններ, որոնք իրենց հասարակաց աղբիւր ունին արեւելեան բոլոր ժողովուրդներու հոգեկան խորքը: Ահա քանի մը հատ՝ որոնք հեռու չեն ռումանական ֆոլքլորէն.—

Իշուն քթին վարդ չեն բռներ :
Էշն ինչ գիտէ ինչ է նուշը՝ կ'երթայ կ'ուտէ փուշը :
Սատկած էշուն պայտը քաշող շատ կ'ըլլայ :
Էշին աղէկը բեռան տակ յայտնի կ'ըլլայ :
Էշը կը յոգնի, ձին է ուտողը :
Էշին ականջները երկար են՝ խելքն է կարճը :
Ձիէն իջաւ՝ էշն հեծաւ :
Զարկ թամբը որ էշն իմանայ :
Վախը՝ էշը ձիէն վազուկ կ'ընէ :
Մի սատկիր, իմ էշս, գարունն է բացւում, առւոյտն է ծլում :

Ցետոյ փոխաբերութիւններէն՝

Մէկ չամիչը օխտը տեղէ կը խածնէ (— կծծի է) :

Երդումներէն՝

Աստուած վկայ :

Եւ ահա քանի մը յատկանշական նախապաշարումներ, որոնց կը հանդիպինք ռումէն ժողովուրդի հոգեբանութեան մէջ ալ.—

Եթէ բուն մէկը կտուրէն վայէ՝ այդ տունէն մէկը պիտի մեռնի :

Եթէ շունը ոռնայ կամ հաւն աքաղաղի պէս կանչէ՝ մեծ վտանգ մը պիտի պատահի :

Շան խոտ ուտելը աժանութեան նշան է :

Եթէ մէկուն աջ աչքը խաղայ՝ յաջողութիւն պիտի պատահի, իսկ եթէ ձախը՝ ձախողութիւն :

Նման մէջբերումներ մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնեն բնականաբար :

ՀՊԱՐՏ ԵՄ

Հըպարտ եմ որ Հա՛յ եմ ծընած.
Մեծ է ցեղըս արմենական.
Ունիմ անցեալ մը փառապանծ
Գործեր վըսեմ, անմահական :

Ցեղըս ջա՛հ մ'է եղած անշէջ,
Լո՛յս է տըւած Արեւելքին,
Դըրախտավայր իմ երկրիս մէջ
Կըրնաք գըտնել փառքերըս հին :

Հողին տակը ու հողէն վեր,
Կոթողնե՛ր ես ունիմ անպարտ,
Որոնք վըկան են գերիվեր
Իմ հանճարին՝ սէգ ու հըպարտ :

Ունեցեր եմ աշխարհակալ
Թագաւորնե՛ր, քա՛ջ, յաղթանա՛ր,
Որոնք մեր ժանտ ու ոխակալ
Ոսոխներն են ծունկի բերեր :

Ունեցեր եմ գիտուն մարդիկ,
Արուեստագէտ, մե՛ծ հանճարներ,
Որոնց գըլխին մարդկութիւնն իսկ
Ձեռեղեր է պերճ դափնիներ :

Հըպա՛րտ եմ որ Հա՛յ եմ ծընած,
Մե՛ծ է ցեղըս Արմենական,
Կը քալեմ արդ նակատաբաց,
Լուսահըրա՛շ իմ ապագան :

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ը ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՑՆԸ

ՁՆԿՈՅՆՑ ՑՈՒԼԵՐԸ

Ոչ ոք տեսաւ այդ օրը, որովհետեւ իրիկուն մը Աղաբարը մինակ դարձաւ տուն չափկընկեր մը վրան: Ցուլերէն ոչ մէկ յիշատակ թողուցեր էին: Երեսի գոյնը կապոյտ էր հիմա: Բարի աչքերը արիւնոտած: Կուրծքին պարան մը հիւսելու չափ մազերը ճերմկած էին:

Ձեռքի ճոկանը ճաթած էր ու արիւնոտած բոպիկ ոտքերը կը վկայէին թէ ան շատ հեռու տեղէ կուգար: Սարսուռ մը անցաւ գիւղին վրայէն: Ոչ ոք կը համարձակէր հարցում մը ընել: Մեծ ու պզտիկ հարցական յօնքերով ականջները դարձուցած էին եկող հովերուն, բայց անոնց գողգոթան չլսուեցաւ այլեւս:

Տարնե՞ր էին...:

Այս մէկ խօսքին վրայ դարաւոր մեր գիւղը կրնար եկեղեցին լեցնելու չափ Ցայսմաւուրք գրել. ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ ես կակազելով ըսեմ նշանակութիւնը:

Տարեր էին:

Աղաբոր ձեռակերտը, դայլաբարոյ արիւնարբու մարդակերպներու ձեռքերով քանդուելէ վերջ, ինք աւերակ մըն էր դարձած: Նոր չապիկ չէր ուզեր հագնիլ: Իրենց տանիքն էր եղեր ու ծխնիին կրթնած՝ կօշիկները կը կարկտէր: Ագռաւները աներեւութեամբ կը մօտենային երբեմն, անոր մազերը շփոթելով արագիլի բոյնի հետ: Ուրուրները շատցեր էին այդ օրերը: Օր մըն ալ լսեցինք թէ՝ իր ցուլերուն հետքով դէպի Սեւ ծով երկարող ճամբան կուլ տուած է զայն:

Այս զոյգ կորուստը ինծի համար կը նմանէր ովկիանոսի այն փոքրիկ պատուտակաւոր ալիքներուն որոնք լեռնակուտակ փոթորիկը կը ծնին: Երկնքի այն սեւ ամպի ծուէններուն որոնք ջրհեղեղը կը սաղմեն:

Ցուլերու ու իր տիրոջ բացակայութեան մեր գիւղի տղաքը փոխուեցան: Ալ աղջիկներու երեսները չէինք նայեր, որովհետեւ մեր աչքերը կը նըմանցնէին ցուլերու պտուղներուն: Քիչ կը հնազանդէինք մեր մեծերուն: Լեռ ու անտառ կը փախչէինք: Բոյներ կը քանդէինք ու անոնց մէջի հաւկիթները հաճոյքով մեր կրունկներուն տակ կը ճզմէինք, որովհետեւ անըզգամները չէին ուզեր գիտնալ Աղաբոր ցուլերուն սուգը:

Մեր խաղերուն մէջ շատ անգութ էինք: Մեր սրտերուն մէջ ծանր քար մը կար, անով հասնողին կը զարնէինք:

Անոնց անհետանալէն վերջ, ես այնպիսի պարապութիւն մը զգացի մէջս, որ թռելու համար մեծ փափաք մը ծնաւ, որ ամէն գիշեր երազիս մէջ կ'իրականանար:

Խոշոր փորս շատոնց հալած էր ու հասակս երկարած, հայրս յաճախ կ'ըսէր.

— Տղուն երեսը գոյն եկաւ, աչքերը լոյս, շան մալը տարիներով հոգին հաներ էր, չէինք գիտեր:

Մեղրն ու դղումին կատմէջը օգուտ չըրաւ, բայց տես նոան կեղեւն ու ծառին արմատը խաշել խմցնելով ինա՞ւր ինկաւ թերմաչ թէնեային կըծիկը: Ան չէր գիտեր թէ՝ ի՛նչ տապանքներ կ'անցընէի դպրոցի ճամբան:

Հիմա որ ցուլերը չկան, տապանքը կայ ու կայ. մինակ ես չեմ: Կովերը յօրանջելով կիսախուփ աչքերով կ'անցնին ցուլերու թաղէն:

Ուրիշներ աղեղ աղեղ կ'ըլլան նորէն նոյն տեղէն անցնելու ատեն:

Գիւղը երբեք չի մոռնար դէչն ու բարին: Մարգերուն վրայ նախիրն ու արջառը հանդիստ չեն արածիր, հեռաւոր մարտահրաւէրներ բառաչէ մը մտրակուած յաճախ գլուխները խըմբով վեր կ'առնեն: Երբեմն ալ տալապ կովի մերձնօպայէ բռնուած, անոնց դրան քարերը կը լզէին, մոզիներու, ընձուղներու, նոյնիսկ ցուլերու առջեւէն փախ տալով: Այնչափ քաղցր էր անոնց թողած յիշատակը: Ափսո՛ս որ որեւէ երինջ չվայելեց զանոնք, որովհետեւ գիւղը չէր հաւատացած որ «ազնուացեղ» անասուններ ունենալու համար Աղաբարներ պէտք են եւ այն հաւատքը՝ թէ՝ ինչ որ ունէին իրենցն էր, կը պակսէր: Այդ հաւատքը թերեւս Համալին մէջ կար եւ այդ գաղափարով էր անշուշտ որ կալերուն մէջ յովատակներ կը յղնեցնէր իրենց ջորին յղացնելու համար:

Խեղճ մարդ, ջորին Աստուա՞ծ է ըստեղծեր որ կատարեալ ըլլայ. ինչպէս ափդ անմազ է, ջորին ալ անծին է:

Չեմ գիտեր թէ այդ տարուան երկու երեք ամսուան արձակուրդը ինչպէս անցաւ: Միտքս ցուլերով ու իր տիրոջ սարսափելի կորուստով պատուած, ժամանակը առանձին քալեր գացեր էր, այն աստիճան որ քոչուորները, ու իրենց պատուհասը նոյնիսկ աննշմար էին անցեր ինծի համար:

Միայն գիտեմ որ ինչպէս ասեղ մը կը փնտռեն յարդանոցին մէջ, օրեր ու ամիսներ որոնեցին ցուլերուն ու իր տիրոջ, մինչեւ Սեւ ծով:

Մինչեւ այսօր, այդ ճամբաներէն անցնող կարաւաններուն մէջ եթէ Հադրցի կար՝ երկու ձեռքերը փլած հաւատամքի պէս կը բռնէ բերնին շուրջ, ու անդաստանի չորս ծագերուն կը պոռայ.

— Ա՛ղ ա՛ բա՛ր...

Ու իբրեւ պատասխան միշտ ալ կը լսուի անդաստանի չորս ծագերէն

— Ը՛մ, հը՛մ, ըմպա՛ հո՛ւ ո՛ւ ուա՛, մարտագոռ, բարձրաղաղակ հրաւիրակը մեր հոգիներուն մէջ պահուած Ցուլերուն:

Խ. ԱՐԱՄԱՆԻ

(Վերջ)

խաղաղ համակեցութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագրին փոխարէն այսօր ստորագրուած բարեկամական դաշնագիրը նկատի ունենալով, այս միացեալ յայտարարութեամբ հետեւեալ խնդիրներու մասին համաձայնութեան յանգած են.—

1.— Գործադրել 1937 մայիս 29ին ընդունուած Աղեքսանտրէթի Սանճաքի իրաւակարգը եւ սահմանադրութիւնը: Սանճաքին մէջ Թուրք տարրին գերակշռութիւնը ընդունելով հանդերձ, Թուրք կառավարութեան կողմէ, Սանճաքի հարցը Թուրքիոյ համար հողային խնդիր մը չնկատել, ինչպէս կը հաստատէ Էնկիւրիի 1921 հոկտեմբեր 20 թուակիր համաձայնագիրը:

2.— Հովանաւորութեան վարչաձեւին տակ պահել 30 մայիս 1936 թուակիր Անգարայի պայմանագրութեամբ Թուրքիոյ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի միջեւ հաստատուած բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները: Եւ այս պայմանագրութեան եւ զայն ամբողջացնող համաձայնագրերուն պայմանաժամը լրանալուն հետեւանքով այս յարաբերութեանց ո եւ է դադարումին արգելք ըլլալու համար, յիշեալ փաստաթուղթերու տեւողութիւնը տարի մը եւս յետաձգել:

Միայն թէ այս համաձայնագրերուն արտատեղիներու իրաւունքներուն վերաբերեալ տրամադրութիւնները այսօրուընէ սկսեալ ջնջուած են:

3.— Նոյն պայմանաժամով տեւողութիւնը երկարաձգել այն իրերահասկացողութեան եւ իրաւարարութեան դրութիւններուն, որոնք Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ 30 փետրուար 930 թուակիր բարեկամութեան, իրերահասկացողութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագրի կցուած փրոթօքօլով հաստատուած են Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի հանրապետութեան իշխանութեան տակ դրուած երկիրներու միջեւ:

4.— Թրքահպատակներու Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակներուն ալ Թուրքիոյ մէջ բնակութեան իրաւունքը եւ պայմանները եւ մանաւանդ դատական իրաւասութեան մասին ամէնէն աւելի նպաստաւորուած ազգի վերաբերմունքի առարկայ ընել:

5.— Երկու կառավարութիւնները որոշած են, երբ Սուրիա ինքնավար դառնայ, Թուրքիոյ, Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ եռեակ բարեկամական դաշնագրի մը վերածել եւ ամբողջացնել երկարաձգուած այն բարի դրացնութեան պայմանագիրը, որու մասին բացատրութիւն տրուած է այս յայտարարութեան երկրորդ հատուածին մէջ:

6.— 1936 մայիս 30 թուակիր բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան պայմանագիրը, կնքուած ըլլալով Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ որ միջազգային յանձնառութեամբ Սուրիոյ եւ Լիբանանի վրայ ճանչցուած իրաւասութիւններ ունի, որոշուած է որ անոր տրամադրութիւնները պիտի չահագրգռեն Լիբանանը:

Միւս կողմէ որոշուած է որ՝ երբ կարելի ըլլայ, բանակցութիւններ կատարուին՝ ապահովելու համար Թուրքիոյ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի միջեւ հաստատուած առեւտրական յարաբերութեանց զարգացումը:

7.— Վերջապէս, Թուրքեւֆրանսական կառավարութիւնները, Թուրքերուն Ֆրանսայի մէջ եւ Ֆրանսացիներուն ալ Թուրքիոյ մէջ կացութիւնը ճշդելու համար, համաձայնած են որ մօտերս բանակցութեան սկսին, բնակութեան պայմանագրութիւն մը կնքելու համար:

*** Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ դաշնագրին բանակցութեանց առթիւ. խորհրդաժողովը որոշեց երեք յանձնախումբեր կազմել, մէկը՝ սահմանագլուխներու եւ առողջապահութեան մասին, երկրորդը՝ փոխադրութեանց, երրորդը՝ տնտեսական հարցերու համար:

*** «Ֆրանսա - Թուրքիա» խորհրդարանական խմբակին նախագահը, Պ. Պոսութրօ, նամակ մը ուղղելով Փարիզի Թրքական դեսպանին, իր ջերմ ուրախութիւնը կը յայտնէ Աղեքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան համար: Եւ կ'աւելցնէ.— «Մեր խմբակցութիւնը կը յուսայ թէ շատ աւելի սերտ յարաբերութիւններ պիտի հաստատուին մեր երկու մեծ հանրապետութեանց միջեւ եւ կը խնդրէ Աթաթիւրքի հաղորդել իրենց խորունկ բարեկամութեան ըղձացումները Օսմանեան(?) հանրապետութեան հանդէպ»:

*** Նախարարական խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ Պ. Ժորժ Պոնէ մանրամասն զեկուցում մը հաղորդեց արտաքին քաղաքականութեան մասին: Այս առթիւ մասնաւորապէս ծանրացաւ Ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան վրայ, չնշելով թէ ան մեծ կարեւորութիւն ունի ոչ միայն Աղեքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան տեսակէտով, այլեւ իր տարողութեամբ:

*** Գերմանական թերթերը կը շարունակեն արծարծել Մօտաւոր Արեւելքի խնդիրը, «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» առաջին էջին մէջ հրատարակեց յօդուած մը երեք սիւնակի վրայ, ուր կը բացատրէ թէ Ֆրանսա չի կրնար գաղթավայրի մը վերածել Սուրիան, բաւականաչափ ժողովուրդ չունենալով»:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւներ

Ազգ. պարգեւախաղի 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր, Քապուլի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.964.546 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0.029.146, 1.319.672, 0.430.495, 0.447.226:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 0.270.603, 0.542.533, 0.008.907, 0.491.921, 0.669.378, 0.828.814:

08.662 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
62.777, 14.823 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք:
84.756, 51.852 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
6891, 5230, 8713 եւ 8245 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք:
833 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
443 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
61 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
60 եւ 05 վերջացող թիւերը շահեցան 220ական ֆրանք:
3 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, 210 պաշտօնեաներ ձերբակալուած են Ուկրայնայի հողագործական պաշտօնատան մէջ, յունիսի ընթացքին: Կ'ըսուի թէ միայն յունիսի երկրորդ կիսուն 3800 անդամներ վտարուած են Ուկրայնայի բոլշեւիկեան շարքերէն:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԻ յաւելման խնդիրը քննելով, Սէնի նահանգային ժողովը հետեւեալ սակերը որոշեց, յուլիս 1էն սկսեալ.— Ա. Մէկ ընտանիքի համար օրական 37 ֆր. 50, որուն 21.25ը ընտանիքին պետին, 16.25ը կնոջը.— Բ. իւրաքանչիւր երկու առաջին զաւակներու համար 17.50.— Գ. Երրորդ զաւակէն սկսեալ 15 ֆրանք (ինչպէս եւ անոնց համար որ բեռ են ընտանիքին վրայ).— Դ. Անհատ գործազուրկին համար՝ օրական 21.25: Ժողովը 500.000 ֆրանքի վարկ մը սահմանեց, իբրեւ նահանգին բաժինը:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար այսօր, կիրակի:

Խնամատարութեան կոչ

Ցր. կապոյտ Խաչի օգտակարութեան կայանին համար լաւ խոհարարուհի մը կ'ուզուի. գոհացուցիչ վճարումով:

Դիմել գրասար Տրջ. Վարչութեան հասցէին՝ Տիկ. Միսաքեան, 6 Rue d'Alsace. Asnières, (Seine):

Alimentation TIQ-TON

Գ. ՃԻՏԻՃԵԱՆ

20, Rue Tiquetonne, Paris, Մեթրօ **Halles**են կամ **Etienne-Marcel**էն **2** վայրկեան

Téléphone: Central 76 95

Բացուած է արեւելեան եւ եւրոպական ուտելիքներու ճոխ մթերանոց, անմրցելի գիներով: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ:
Առաջնակարգ ճերմակ պանիր, 14 ֆրանք քիլօն: Գաշգավալ 17 ֆր.: Պուլկուր, 4.50 ֆր.: Ձիթապտուղ, 6 ֆր.: Բրինձ, 2.50ֆր.
Ապուխտ, 22 ֆր.: Սուճուք, 18 ֆր.
Միւս ապրանքները նոյն համեմատութեամբ: Փորձեցէք եւ պիտի ըլլաք միայն յաճախորդ.
Խանութը բաց է առաւօտեան ժամը 5էն, բացի Երկուշաբթիէն: **Livraison à domicile**

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Պրոպականտի Ցանձնախումբի ժողովը որ տեղի պիտի ունենար 11 Յուլիս, Երկուշաբթի:

ՇԱՎԻԼԻ «Արգութեան» խումբի ժողովը 10 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 3ին, անձրեւին պատճառաւ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Յուլիս 10ին (այսօր):

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

17 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն գիշերուան 11.30
ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*

Գեղարուեստական հաճելի անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Անձրեւի պարագային գոց սրահ: Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ. Մուտք 5 ֆրանք

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը, եւ կամ բորթ տ'Օրլէանէն օթօպիւս թիւ 128:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր
ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, GRAND ARBRE, Maison FIQUET

Գեղարուեստական բաժին, զանազան խաղեր եւ անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Թանկօ եւ ժազ, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— մեթրօն փոխել Denfer Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը:

Մուտք 5 ֆրանք

Ուտելիքը կարելի է միասին բերել

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը
1, Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարութեամբ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ: LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE (օփէրէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր:

Ճազ եւ պար մինչեւ ժամը 10: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել): Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Operaէն կամ Jaurèsէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan, իջնել Raincy-Pavillons:

Ամավերչի դպրոցական հանդէս Ալֆորվիլի մէջ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, տեղւոյս եկեղեցիին մէջ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՄԱՍԻԱ-ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

14 Յուլիս, Հինգշաբթի ամբողջ օրը ՍԷՆ - ԼՈՒ ԿՐԱՆ - ՓԷՆ, Սէթ-Նեզըպայրեանի հովասուն ագարակը:

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ» ղեկավարութեամբ Յ. ԻՆՃԷԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Պ. Պ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ եւ ՊԱՍՄԱՃեանի: Կը նուագէ հայրենակից ջութակահար Պ. ՆԱՃԻԿԵԱՆ: Պարերու ընթացքին կը նուագէ Պ. ՍԻՄՈՆ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ իր խումբով: Պարգեւաւոր խաղեր եւ զուարճալի անակնկալներ: Առատ կերուխում:
Միութեանս վիճակահանութիւնը կը քաշուի տեղւոյն վրայ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Պուլվար կարիպալտիէն առնել 15, 16, 18 թիւ ճանրակառքերը եւ իջնել Սէն-Լու կրան-փէն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, վարչութեան ժրաջան քարտուղարուհի Տիկ. Գազանճեանի եւ պարագաներուն, իր եղբօրորդւոյն Դամեայ ՌՈՒԲԷՆ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Մ. ՓԱՐԻԶԻ Մ. ճիւղի Ընդհ. ժողովը 11 Յուլիս, Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Քաւէի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՆԴԵՐՁԵՂԷՆԻ

բանուոր-բանուորուհիներու սէնտիքան Երկուշաբթի օրուան համար (11 Յուլիս) կազմակերպած է Ընդհ. ժողով մը, Սա Ֆէրէր, Վիէյլ Պուրս տը Թրավայլ, ժամը 18.30ին: Սէնտիքան կը հրաւիրէ բոլոր հանդերձեղէնի բանուորները ներկայ ըլլալ այս կարեւոր հաւաքոյթին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ, Թ. Ա.— Կարգալ Ա. Հ ի ուղղուած նամակը եւ կարգադրել:

Մեծ դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սարսէլի «Հրայր» Առնուվիլի «Ռազմիկ» խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի: 10 Յուլիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Օ-ՏԻՒ-ՌՈՒԱՆԻ եւեւ, Օ-ՓՈՆ-ԻՌՈՆՏԷԼԻ ծառաստանին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ դաշտային խաղեր:
Պիտի նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ փոքրիկն Ռեժինա պիտի պարէ հայկական եւ կովկասեան պարեր: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ խմիչք: Մուտքը ազատ է:
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕՅԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական խնամուած բաժին՝ երգ, մեներգ, արտասանութիւն, անակնկալներ եւ հայկական պարեր, Խաչի սանուհիներու կողմէ: Հ. Յ. Դ. «Ազատեան» թատերախումբը կը ներկայացնէ «ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՑԵՂՆԵՐԸ»: Մուտքը ազատ է:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հանդիսավայր երթալու համար Քուռ Պելսէն առնել 25 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 12 Յուլիս, Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ «Իրապաշտ շարժումը ժամանակակից գրականութեան մէջ (Սըմաքէշխանլեան)»:

Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Ուսանողները ժամադրութեամբ:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**
Tél. Colbert 74—51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՐԱՔԸ ՏԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻԶըն: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ, ձեր ստամոքսը կ'այրէ, գիշերները քուն կը խանգարէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻԶը որուն անուշ բոյր, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

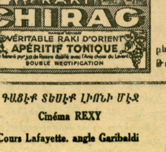

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Անզուգական, անմրցելի, անխարդախ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեզանին զարդը:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Domesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 12 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3780 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ» ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ժամանակակից քաղաքական խմորումներն ու դէպքերը այնքան ծանրակշիռ հանգամանք պիտի չունենային, ապահովաբար, եթէ անոնց հետ խառնուած չըլլար վարդապետական գիծ մը։ Այն ինչ որ կը կոչուի «գաղափարախօսութիւն» (իտէոլոժի)։

Առաջ, պետութիւններ եւ արքաներ պատերազմ կը սարքէին, աշխարհակալութիւններ կը պատրաստէին յանուն քրիստոնէութեան եւ քաղաքակրթութեան։

Յետոյ մէջտեղ նետուեցան նոր նշանախօսքեր, — արդարութիւն, իրաւունք, ազգերու ինքնորոշում եւ ուրիշ հրապուրիչ խայծեր, որոնց քսան տարի առաջ մատաղ գացին քսան միլիոն քաղաքացիներ, մեռեալ, վիրաւոր թէ հաշմանդամ։

Այսօր ալ մարդիկ նոյն պատրաստութիւնները կը տեսնեն յանուն խաղաղութեան, բայց վարպետօրէն կը դունաւորեն զայն, կատարեալ թնճուկ մը դարձնելով։

Այսպէս, աշխարհակալ պետութեանց մէկ մասը «խաղաղութիւն»ը կը մեկնէ պահպանում շահուած աւարին։

Միւս մասը ինքզինք զրկուած համարելով, միեւնոյն ատեն հաստատուած կարգուսարքը իր նոր վարդապետութեան համաձայն չգտնելով, զէն ու զրահ կը դիզէ, «արդարութիւնը տեղը բերելու համար»։

Այս ճակատին վրայ, ամէնէն առաջ փայլեցաւ խորհրդային իշխանութիւնը, համաշխարհային յեղափոխութեան մարտակոչը հնչեցնելով։ Յետոյ աստիճանաբար նահանջելով, այժմ «ռուս մեծ ժողովուրդին» հայրենասիրութիւնը կը պանծացնէ, 100--150 լեզուներով եւ գաւառաբարբառներով։

Մոսկուայէն արձակուած չեփորը թեւ տուաւ երկու մեծ պետութեանց, բոլորովին նոր եղանակներ հնչեցնելու համար, — Ֆաշականութիւն եւ ազգային-ընկերվարութիւն (հիթլէրականութիւն)։

Երկուքն ալ ամէն բանէ առաջ գերագոյն ճիգեր թափեցին, միլիոնաւոր բազմութիւններ ոտքի հանելու, ելեկտրականացնելու եւ սպառազինութիւնները տասնապատկելու համար։

Հիմա որ արդէն հասած են իրենց նպատակին, ահեղի ուժ ամբարելով, երկուքն ալ կը խօսին ոչ միայն քաղաքական եւ տնտեսական իրաւունքներու մասին, այլեւ իրենց վարդապետութեանց գերազանցութեամբ։ Ուրիշ խօսքով, կ'ուզեն ճիշդ այն դերը կատարել, ինչ որ փորձեցին բոլշեւիկները, բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ։

Եւ, երկուքն ալ չեն ծածկեր թէ պատրաստ են պատերազմելու այդ սկզբունքներուն համար։

Ահաւասիկ վերջին վկայութիւնը, նոյնինքն Մուսոլինիի բերնով։

Իտալիոյ Առաջնորդը յառաջաբան մը գրած է Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ հրատարակուած գրքի մը.— «Հաւաքածոյ Հրամանագիրներու»։ Այդ յառաջաբանը, որ արտատպուեցաւ իտալական մամուլին մէջ, շատերու կարծիքով կը կազմէ Մուսոլինիի առաջին բացորոշ յայտարարութիւնը՝ պատերազմի հաւանականութեան մասին։

Հատուած մը, գաղափար կազմելու համար։ Մուսոլինի շեշտելով Իտալիոյ միջամտութեան (Սպանիա) «պատմական ահագին նշանակութիւնը», կը յայտարարէ.

— «Առաջին անգամ էոր — անշուշտ ոչ վերջինը — Սեւ Շապիկաւորները կը ճակատին համայնավարութեան ուժերուն եւ ժողովրդապետութեան անմահ սկզբունքներուն դէմ միջազգ. գետնի վրայ։ Առաջին ընդհարումն է այս երկու յեղափոխութեանց միջեւ, անցեալ դարու յեղափոխութեան (որովհետեւ բոլշեւիզմն ալ յետաշրջական յեղափոխութիւն մըն է) եւ մերինին միջեւ։ Մենք չենք գիտեր թէ այս ընդհարումը պիտի ծաւալի՞ վաղը, եւրոպական եւ համաշխարհային ատեանի մը վրայ, բայց գիտենք որ ֆաշականութիւնը չի վախնար ճակատամարտէ մը որ պիտի վճռէ Եւրոպայի ճակատագիրը»։

Շարունակութեան մէջ, «Դուչէ»ն կը բացատրէ թէ Իտալիա այժմ կը շնչէ համաշխարհային շունչով մը, «վճռապէս կանգնած՝ Հռոմ – Պերլին առանցքին եւ Հռոմ - Պերլին - Թոքիօ եռանկիւնին վրայ»։

Այսքանը ինքնին բաւական է, իմանալու համր թէ ո՛ւր կ'ուզէ յանգիլ Ֆաշականութիւնը։ Մանաւանդ որ, իր զինակիցն ալ, Հիթլէրականութիւնը նոյնքան խանդավառութեամբ կը հնչեցնէ իր նոր աւետարանը, քաղաքականութենէն մինչեւ գեղարուեստ։

Կիրակի օր, բանալով գերմանական արուեստի երկրորդ համագումարը Միւնիխի մէջ, Հիթլէր պարզեց նոր Գերմանիոյ գեղարուեստական ըմբռնումները եւ յայտարարեց.— «Ո՛վ որ կ'ուզէ արուեստագէտ ըլլալ այս երկրին մէջ, պէտք է պանծացնէ ա՛յս դարը»։

Իրմէ առաջ, Պաւարիոյ շրջանապետն ալ պանծացնելով գերմանական նոր արուեստը, շեշտեց թէ «Ազգային-ընկերվարական Գերմանիան կ'առաջնորդէ աշխարհը, ստեղծագործ գեղարուեստի բոլոր ձեւերուն մէջ»։

Խոր վերլուծումներու չեն կարօտիր այս արտայայտութիւնները, իբրեւ ժամանակի նշան։

Թէ իտալական եւ թէ գերմանական արտայայտութեանց մէջ, երկու առաջնորդներն ալ նոյն հեգնական սլաքները կ'արձակեն «ժողովրդապետութեան» դէմ, անխուսափելի գտնելով ընդհարումը։

Ուրեմն, յառաջիկայ պատերազմը պիտի մղուի յանուն «գաղափարական» աշխարհակալութեան, պարտկելու համար միւս տենչերը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

50,000 ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐ ՏԵՐՍԻՄԸ ԽՈՐՏԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Էնգիւրիէն.—

Թրքական բանակը մօտերս պիտի մասնակցի լայն ռազմափորձի մը՝ Տէրսիմի շրջանին մէջ։ Ռազմափորձերուն հետ միաժամանակ զսպողական գործողութիւններ պիտի կատարուին ապստամբ ցեղերուն դէմ։ Պիտի մասնակցին 50.000 զինուորներ, օդանաւային եւ հրետաձիգ ուժերով։ Զինուորներու համախմբումը սկսած է արդէն։

ՅԱՌԱՋ.— Ինչպէս հաղորդած էինք, Թուրքիոյ վարչապետն ալ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ յայտարարեց թէ այս տարի աւելի ստուարաթիւ զինուորներ պիտի ղրկուին Տէրսիմ, դիմադրութիւնը խորտակելու համար։ Կառավարութիւնը վճռած է անխնայ ջախջախել ապստամբութիւնը, ինչպէս եւ խափանել քրտական ցեղերու արշաւը արեւելեան սահմանագլուխէն, ուր ընդհարումներ յաճախադէպ են։ Տէրսիմի առջեւ համախմբուած բանակը զսպելով այս արշաւանքները, միեւնոյն ատեն վերջ պիտի տայ Տէրսիմի աւանդական սովորութիւններուն եւ քէմալական օրէնքները պիտի գործադրէ ամենայն խստութեամբ։

Գերմանիա կը հետաքրքրուի Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեամբ

«Թայմզ»ի թղթակիցը Պերլինէն գրած նամակի մը մէջ կ'ըսէ Գերմանիոյ պաշտօնական շրջանակները զարմանալի կը գտնեն որ Լոնտոն այնքան լայն վարկ բացաւ Թուրքիոյ։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ «Մեծն Բրիտանիա աչք առած է դրամ ալ կորսնցնել, վտանգելու համար Գերմանիոյ տնտեսական տիրապետութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ»։

Թղթակիցը կը կարծէ թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունելով Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը՝ Նուման Մէնէմէնճիօղլու, լուսաբանութիւններ խնդրած է Սանճաքին համար կնքուած ֆրանքօ-թրքական դաշնագրի մասին։

Ուրիշ անգլիական թերթեր ալ կը գրեն թէ թուրք աւստրական պատուիրակութեան բանակցութեանց առթիւ, գերմանական մամուլը նորէն կ'ազդարարէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա մրցակցութիւն մը կը սարքեն Գերմանիոյ դէմ, հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ «Պէրլինէր Թակպլաթ» խմբագրականով մը դիտել կու տայ թէ յանկարծ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի խելքին փչեց «բան մը ընել» հարաւային-արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց համար։ Եւ առաջին ձեռնարկը կատարուեցաւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, երբ Անգլիա անսպասելի կերպով 16 միլիոն ոսկիի վարկ մը բացաւ Թուրքիոյ, գումար մը որուն մեծ մասը պիտի յատկացուի վերազինման։

Թերթը կ'եզրակացնէ թէ Պալքանեան երկիրներու եւ Թուրքիոյ պէտք ունեցածը քաղաքական վարկը չէ, այլ կանոնաւոր շուկան։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը այս մասին ալ խօսած է Մէնէմէնճիօղլուի հետ։

*** Մոսկուայի մամուլը, որ մինչեւ հիմա վերապահ դիրք մը բռնած էր ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց հանդէպ, իր ուրախութիւնը կը յայտնէ անոր յաջողութեան համար։ «Իզվեստիա» կը գրէ.— «Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյացած այս համաձայնութիւնը պէտք է կազմէ եւ կը կարծենք թէ պիտի կազմէ կարեւոր տարր մը հաւաքական ապահովութեան զօրացման համար։ Մեր հանրային կարծիքը անշուշտ կը գնահատէ այսպիսի համաձայնութիւն մը երկու պետութեանց միջեւ որոնց հետ Խ. Միութիւնը կը գործակցի, միջազգային հարցերու լուծման համար։

*** Անտիոքէն կը հեռագրեն յուլիս 10 թուականով.— Ֆրանքօ-թուրք սիրալիր բարեկամութեան ցոյցերը կը շարունակուին Սանճաքին մէջ։ Ալեքսանտրէթի Ֆրանսական Տան մէջ սեղան մը սարքուեցաւ ֆրանսացի սպաներու կողմէ, ի պատիւ գնդ. Ֆէվզի Մունճուքի։ Միւս կողմէ Անտիոքի Հալք Էվին ճաշասեղան մը սարքեց ի պատիւ երկու պահակազօրքերու սպաներուն։

«Իւմանիթէ» նորէն կը քննադատէ Ֆրանսայի նախանձը

«Իւմանիթէ»ի քաղաքական խմբագիրը, Գ. Կապրիէլ Փէրի, որ միեւնոյն ատեն երեսփոխան է, երէկ գոհունակութեամբ արձանագրելով ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան դաշնագրին կնքումը, դիտել կու տայ.

— «Եթէ նշանագրուած դաշնագիրը կը կասեցնէ իտալեգերման սադրանքները Թուրքիոյ մէջ, գնահատելի տարր մը պիտի կազմէ միջազգային խաղաղութեան համար։ Իրականութիւնը այն է որ Հռոմի եւ Պերլինի մամուլը շատ դէշ ընդունելութիւն ըրաւ այս դէպքին, ինչ որ նպաստաւոր կարծիք մը կը ներշնչէ մեզի։ Սակայն եւ այնպէս, մեզի համար անկարելի է չընել կարեւոր վերապահումներ։ Ուզենք չուզենք, դաշնագիրը առաջնութիւն մը կ'ապահովէ Թուրքիոյ՝ Սանճաքին մէջ։ Այդ առաջնութիւնը պարտադրուած է բռնութիւն բանեցնելով Ազգաժողովի որոշումներուն եւ Սանճաքի ժողովուրդին վրայ։ Թուրքերուն ուզած եղանակով կազմակերպուած եւ քանիցս Էնկիւրիի կամքին համաձայն փոփոխուած ընտրական գործողութիւն մը, հակառակ ամէն տեսակ ճնշումներու, հաստատեց թէ Սանճաքին բնակիչներուն մեծամասնութիւնը արաբական-հայկական է, թէ ժողովրդապետական կանոնը կը ժխտէ թրքական մեծամասնութեամբ օժտուած խորհրդարան մը։ Ֆրանսա Թուրքիոյ բռնութեան սպառնալիքին տակ դիտակցօրէն ետ կեցաւ եւ Ազգաժողովին յանձնարարած կանոնագիրը եւ Սանճաքի ժողովուրդին կամքը յարգել տալու պահանջէն։ Ֆրանսա տեղի տուաւ թրքական «շանթաժ»ին առջեւ։ Անշուշտ այս կերպով ի դերեւ ելան այն մեծ յոյսերը զորս Հռոմ եւ Պերլին կը սնուցանէին վէճին ծանրացման մասին։ Բայց, ահարկու պատասխանատուութիւններ չպատրաստուեցա՞ն այս եղանակով։

Ամէն պարագայի մէջ, դաշնագիրը կնքուելէ վերջ, երկու պարտականութիւններ կ'իյնան ֆրանսական կառավարութեան վրայ։ Սանճաքին ֆրանք-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՈՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԻՒԸ

Վերջերս «զգայացունց» միջադէպ մը պատահեցաւ Փարիզի մէջ, շուներու ցուցահանդէսին առթիւ։

Գնահատիչ յանձնախումբին անդամներէն մէկը «զզուելի խառնուրդ» կոչած էր ցուցադրուած շուներէն մէկը։

Տէրը, ազնուակա՛ն տիկին մը, խորապէս վիրաւորուած՝ այս նախատինքէն, անուանարկութեան դատ բացաւ, 30.000 ֆրանք տուգանք պահանջելով։

Չեմ գիտեր ի՛նչպէս վերջացաւ այս «շքեղ եւ աննախընթաց» միջադէպը։ Կը յիշեմ, միայն, որ դատարանը մէկ ամիս պայմանաժամ խնդրած էր, նախ դատին իրաւական հիմքը ճշդելու համար։

Անշուշտ այս պարագան արգելք չէ որ ես ալ իմ կարծիքս յայտնեմ, առանց դատաւոր կամ փաստաբան ըլլալու։

Իսկապէս որ շատ բարդ հանգամանք ունի խնդիրը։

Նախ, շուները որ եւ է ատեն մարդարարածին վստահա՞ծ են իրենց կեանքը ու պատիւը, այր թէ կին։

Անոնք թէեւ կարդալ-գրել չեն գիտեր, ոչ ալ հրապարակային ժողովներ կրնան գումարել, ճառ խօսելու եւ բողոքի բանաձեւեր քուէարկելու համար, բայց ես վստահ եմ որ, իրենք ի ծնէ ուշիմ անասուններ, շատոնց գաղափար կազմած են մարդոց արդարութեան մասին։

Անշուշտ անոնք հայկական հարցի մասին ալ բան չեն գիտեր։

Բայց, կը յիշեն որ ատեն մը հազարաւոր, անհամա՛ր հայկական գիւղեր կային, ուր իրենք ալ իրենց որջն ունէին արեւին տակ, ուր կը շրջէին ազատ համարձակ, եւ հիմա չկան։

Չկան՝ շնորհիւ մարդկութեան մէկ մասին գազանութեան եւ միւս մասին միջամտութեան։

Մարդ-արարածներու ո՞ր անզօր բազմութիւնը զօրաւորներու միջամտութեան դիմելով արդարութիւն շահեցաւ, զոնէ կրցաւ փրկել իր պատիւը։

Ապահովաբար այս շունն ալ, որուն համար անուանարկութեան դատ բացած է ազնուական տիկինը, այնքան յարգ պիտի վայելէ որքան որ կը տեւէ իր հմայքը, իբրեւ գգուիչ եւ կազդուրիչ։

Վա՜յ է եկեր իրեն, եթէ քիչ մը մաշի։ Մանաւանդ՝ եթէ տիկինը շահի 30.000 ֆրանքը։ Առտու մը խելքին կը փչէ եւ աւելի առոյգ «ֆիտօ» մը կը գնէ, 3000 ֆրանքի։

Միւս «ազնուականները» ալ այդպէս չըրի՞ն։

Իւրաքանչիւրը շոյեց ու խրախուսեց «փոքրիկ դաշնակիցը», — քու պատիւդ իմ պատիւս է, քու արիւնդ՝ իմ արիւնս, քու դատդ՝ իմ դատս»։ Մինչեւ որ բամպակն ու քարիւղը սրբեցին տարին ամէն բան, եւ պատիւն ու դատը դարձան «հին հին դարուց յիշատակ»։

Դեռ շատ աւելի ծանր բարդութիւններ կրնայ պատճառել Փարիզի մէջ բացուած դատը։

Եթէ տիկինը շահի զայն, — ի՞նչ պիտի ըլլան այն շնաբարոյ փաղաքշական բացատրութիւնները որ կը գործածուին աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն մէջ, մէկը միւսէն գունագեղ.— սկսելով «շունշանորդի»էն եւ «շնացում»էն ...

ՎԱՀԷ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ Ա. ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ մասնաճիւղերու կողմէ ընտրուած եւ պատրաստուած տղաքը պէտք է ներկայ ըլլան յառաջիկայ Ուրբաթ օր Յուլիս 15ին, ժամը 11ին Gare Montparnasse: Ընկերութեան կողմէ ապտօնուած է հաւաքուիլ Ancienne gare Hall d'entrée (մեծ սանդուղներէն բարձրանալով աջ կողմը)։

Տղաքը իրենց հետ պէտք է ունենան ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ ճաշելու չափ ուտելիք։

ԷՋՄԻԱԾՆԷՆ ԿԸ ՀԵՐՔԵՆ ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ...

Ընթերցող մը, որ եկեղեցի գացած էր կիրակի օր, պարտք սեպեր է մեզի հաղորդել հետեւեալ տեղեկութիւնները.— (Կ'արձանագրենք պարզապէս ի գիտութիւն).—

Վռամշապուհ եպիսկ. ակնարկելով Էջմիածնի վերջին անցուդարձերուն, հանդիսաւորապէս եւ բարձրաղաղակ յայտարարեց թէ սուտ են այն բոլոր վրդովիչ տեղեկութիւնները որ ամիսներէ ի վեր շրջան կ'ընեն հայերէն թերթերու մէջ։ Ըստ թէ կաթողիկոսը խեղդամահ չէ եղած, ոչ ալ Էջմիածինը աւարի տրուած է, այլ ամէն ինչ բնականոն պայմաններու մէջ է։ Գերագոյն խորհուրդն ու տեղակալ Գէորգ արք. Չէօրէքճեան իրենց պարտականութեանց գլուխն են։ Այս տեղեկութիւնները հաստատող բոլոր վաւերագրերը հասեր են շարաթ, թէեւ քիչ մը ուշ... Ուրեմն թանգարանը, գանձարանը բոլորը իրենց տեղն են։ Թողլով որ Խոյեան քհնյ. կարդայ հասած երկու կոնդակները, ժողովուրդին թելադրեց աղօթել որ Աստուած Երեւանի եւ Մոսկուայի իշխանաւորներուն սիրտը սիրով եւ բարեխղճութեամբ լեցնէ ու յոյս յայտնեց թէ մօտ օրէն նոր ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ։

Յետոյ Խոյեան քհնյ. կարդաց երկու կոնդակներ, առաջինը՝ իբրեւ վաւերական պատճէնը այն կոնդակին զոր Խորէն կաթողիկոս իր կենդանութեան 1936 ապրիլ 18ին գրած է, իրեն տեղակալ նշանակելով Գէորգ արք. Չէօրէքճեանը եւ յորդորներ եղբայրն Խորհուրդին, արտասահմանի եկեղեցական խանութեանց, անոր ենթարկուելու եւ օժանդակելու։

Երկրորդ կոնդակը ղրկուած է տեղակալ Գէորգ արք.ի կողմէ Փարիզի հոգեւոր հովիւին, որով կը յայտնուի թէ Խորէն կաթողիկոսը սրտի կաթուածէ մեռած է ապրիլ 6ի գիշերը։ Այս առթիւ կը յիշուի նոյնպէս Երեւանէն եկած բժիշկներու, մասնաւորաբար Փրոֆ. Յովսէփեանի մանրազնին դիտողութիւնը եւ անդամահատութիւնը, որով կը հաստատուի թէ կաթողիկոսը սրտի կաթուածէ մեռած է... Կատարուեր է նոյնպէս օծում եւ թաղում։

Այս մասին գրուեր է Սահակ Բ. կաթողիկոսին, Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ պատրիարքութեանց, որպէսզի հաւատացեալ ժողովուրդը իրազեկ պահեն ու հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեն ամէն տեղ։ Նոյն թելադրութիւնը եղեր է նաեւ Համամիութենական Հանրապետութեանց մէջ ապրող թեմական ժողովուրդին։

ԿԱԹՈԼԻԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Այս երկու միջազգային մեծ ուժերը մերթ կը բախին իրարու եւ մերթ գործակցութեան եզրեր կը փնտռեն:

Կեանքը, ընկերային եւ քաղաքական պայմանները, ի հարկէ, տեսական լուծումէ աւելի, գործնական լուծում կը պահանջեն: Եւ ատոր համար կաթոլիկութիւնն ու համայնավարութիւնը որքան ալ հակոտնեայ ուժեր ըլլան, չեն կրնար զիրար անտեսել, իրենց աշխարհագրական դիրքի փոփոխութեան ժամանակ:

Այս երկու ուժերու մերձեցման փորձերը գլխաւորապէս քաղաքական արժէք ունին, որ պէտք չէ վրիպին մեր ուշադրութենէն: Ուստի կանխակալ կարծիք եւ նախապաշարում կըրնայ վնասել դրուած հարցերու ճըշգրիտ ըմբռնումին:

Արդ քննել, ճանչնալ կաթոլիկ կրօնի եւ եկեղեցիի միջազգային կշիռն ու արժէքը, ընկերային ու քաղաքական տեսութիւնները, անոր ներքին միութիւնն ու կազմակերպութիւնը, անչուշտ կարեւոր նպաստ մըն է, որ կրնայ, գէթ որոշ չափով, լուսաբանել օրուան խնդիրներու գաղափարական տարողութիւնը եւ անոնց տակ ծածկուած միտքը:

Ինչո՞ւ ֆրանսական - համայնավար կուսակցութիւնը կաթոլիկներու հետ գործակցութեան եզր կը փնտռէ, երբ Մոսկուան կրօնը՝ իր ազգային բոլոր ձեւերուն մէջ՝ «ժողովուրդի ափիոն» կը նըկատէ եւ կը հալածէ: Ինչո՞ւ կաթոլիկ աշխարհը, տեղ մը «երկաթեայ ձեռքը» կը սեղմէ, իսկ տեղ մըն ալ խաչակիրներու արշաւանք կը կազմակերպէ համայնավարութեան դէմ: Ինչո՞ւ բոլոր վարդապետութիւնները զիրք կը ճշդեն կրօնքի հետ ընդհանրապէս եւ կաթոլիկ եկեղեցւոյ հետ մասնաւորապէս: Ինչո՞ւ ֆաշականութիւնն անգամ հաշուեյարդարի կը նստի կաթոլիկութեան հետ Գերմանիոյ մէջ, մինչդեռ Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Սպանիոյ մէջ կը գործակցի անոնց հետ: Հարցեր, որոնք անտարակոյս կը բխին կաթոլիկ աշխարհի կարեւորութենէն եւ անոր հոգեւոր զօրութենէն:

Անոր հինաւուրց մթին պատմութեան վրայ պէտք չկայ կանգ առնելու: Ներկայ կացութիւնը բաւական է զայն ներկայացնելու իր իրական դիմագծով:

Վիքթոր Հիւկօ, տեղ մը, Թերեւս իրաւամբ կ՚ըսէր թէ՝ այս աշխարհի վրայ «Աստուծոյ երկու կէսերն են Պապն ու Կայսրը»: Մէկը, ի հարկէ, իբրեւ ներկայացուցիչ հոգեւոր իշխանութեան, իսկ միւսը՝ աշխարհական իշխանութեան:

Պապութիւնը 1805էն ի վեր իրապէս հոգեւոր տէրն էր դարձած կաթոլիկ աշխարհի, որ ըստ Հիւպէրի, 200 միլիոն հաւատացեալներու վրայ կ՚իշխէր: Անցեալին մէջ կաթոլիկութիւնը, «առանց կարի չրջազգեստ մը» կը նկատուէր, իսկ յետագային այդ միակտոր «չրջազգեստը» պատռուածքներ ստացաւ եւ զոհ դարձաւ այլազան ճեղքերու:

Սակայն, հակառակ կրօնական բազմազան հերձուածներու, պապութիւնը իբրեւ միջազգային հոգեւոր իշխանութիւն, այսօր աւելի ուժեղ է, քան Միջին-դարուն, երբ քաղաքական իշխանութեան հովեր առած հաւատաքննութեան խարոյկներ կը սարքէր:

Կաթոլիկ կղերն ու եկեղեցին այսօր շատ են արդիացած: Անոնք դարձած են ոչ միայն քրիստոնէութեան, այլեւ պետական ազդեցութեանց տարածման հզօր ազդակներ:

Անկէ զատ, կաթոլիկ եկեղեցին շատ անգամ նպաստած է ազգային պետական իշխանութեանց վերականգնման: Կարելի է յիշել լեհ ժողովուրդը, որ օրթոտոքս Ռուսիոյ եւ բողոքական Գերմանիոյ մէջ, կաթոլիկ եկեղեցւոյ կռթնելով կրցաւ ինքզինք փրկել իբրեւ ազգութիւն: Կաթոլիկ եկեղեցին չի ժխտեր որ մարդիկ բաժնուին ըստ ազգութեան եւ կազմակերպուին ազգային պետնի վըրայ, թէպէտ ինք ազգային կամ աւելի ճիշդ գերազգային կազմակերպութիւն մըն է եւ հիմնուած միմիայն իր ներքին կուռ միութեան վրայ:

Սահմանադրականօրէն կաթոլիկ եկեղեցին ե՛ւ միապետական է ե՛ւ ժողովրդապետական: Անսահմանական միապետն է Պապը, որ կը կառավարէ իր հոգեւոր պետութիւնը քաղաքականօրէն անկախ երկրի մը պէս:

Վատիկանի մէջ, օրէնսդիր ժողով եւ նախարարութիւն, պապութեան անմիջական գործակիցներն են եւ անոնք են, որ կը վարեն այդ հոգեւոր պետութիւնը:

Օրէնսդիր ժողովը երկաստիճան է:

1.— Կարտինալներու ժողով կամ Կոնսիստորիա, որ ծերակոյտի դեր կը կատարէ եւ Պապին խորհրդատու մարմինն է: Կաթոլիկ աշխարհին հետ Պապը այդ ժողովի միջոցով է որ կը հաղորդակցի եւ կը յայտնէ իր կարծիքները:

2.— Պապընտիր ժողով (Կոնգլավ), որ երեսփ. ժողովին տեղը կը բռնէ եւ Պապին ընտրութեամբ ու եկեղեցական ներքին հարցերով կը զբաղի: Պապընտիր ժողովի կարտինալներուն թիւը ըստ ներքին կանոնադրութեան պէտք է ըլլայ 70, սակայն թափուր տեղեր միշտ ալ կը պատահին:

Կարտինալները կը նշանակուին Պապին կողմէ ըստ կամս, առանց տարիքի խտրութեան: Նոյնիսկ պատահած է որ եօթը տարեկան մանուկ մը կարտինալ ձեռնադրուի եւ ստանայ «խորհրդանիշ գլխարկը»:

Պապին ընտրութիւնը կը կատարուի գաղտնի քուէարկութեամբ: Օրը երկու քուէարկութիւն տեղի կ՚ունենայ, մինչեւ որ պահանջուած մեծամասնութիւնը գոյանայ: Նախապաշարումն ալ իր տեղը ունի: Երբ քուէարկութիւնը որեւէ արդիւնք տուած չըլլայ, թաց յարդի հետ, ծխնելոյզի մը մէջ, կը վառեն վատ քուէները, որպէսզի դուրսն սպասող ժողովուրդը ծուխէն գուշակէ թէ տակաւին Պապը ընտրուած չէ:

Զեւականօրէն դահլիճի կազմ գոյութիւն չունի, բայց նախարարներ ունի, որ կը վարեն պապական իշխանութեան գործերը: Մասնաւոր արժէք ունի արտաքին գործերու վարչութիւնը, եւ Պապին արժէքաւոր կենդանիները անոր միջոցով կը ղըրկուին: Ելմտական վարչութիւնը, որ նոյնպէս առաջնակարգ նշանակութիւն ունի պետական ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար: Բնագիրքերու տեսչութիւնը, որ կը խմբագրէ Պապին բոլոր վաւերական թուղթերը, վարդապետական թուղթերու եւ լատիներէն նամակներու տեսչութիւնը, խնամուած դիւանագիտական ոճով թուղթերու համար, Նուիրակներ, որ կաթոլիկ երկիրներու մէջ դիւանագիտական ներկայացուցիչներ են:

Բայցի այս նախարարութիւններէն, գոյութիւն ունին դատական իշխանութիւններ եւ դատարաններ չորս աստիճաններով.—

1.— Ապաշխարանքի Ատեան, ուր կը դատուին խղճի վերաբերեալ դատեր:

.— Երկոտասնից Ատեան, որ եկեղեցական օրէնքներու համար 12 վարդապետներէ կազմուած է քննելու համար նախադատ ատեաններու վճիռները:

3.— Քահանայապետական Ատեան, որ վճռաբեկ ատեանի դերը կը կատարէ:

4.— Թուադրական Ատեան, որ կը զբաղի ներում շնորհելու խնդիրներով:

Այս չորս տեսակի դատարաններէն զատ կան միաբանութիւններ, որոնց ամէն մէկուն կարտինալ մը կը նախագահէ: Այդ միաբանութեանց թիւը առաջ 15 էր, այժմ իջած է 11ի: Կրնայ ապագային դարձեալ փոփոխութեան ենթարկուիլ, որովհետեւ համաձայն ժամանակի եւ կարեւորութեան, միաբանութեանց թիւը միշտ փոփոխութիւններ կը կրէ:

Գաղափար մը տալու համար թըւենք ամէնէն կարեւորները միայն.—

1.— Համմէական սրբազան հաւատաքննութեան միաբանութիւն կամ ուխտ, որուն կը նախագահէ Պապը: Այս միաբանութեան կոչումն է հսկել հաւատքի գործադրութեան եւ բարքերու պահպանութեան վրայ:

2.— Կոնսիստորական միաբանութիւն, որուն դերն է հսկել եպիսկոպոսներու եւ հոգեւոր դպրոցներուն վրայ: Քաղաքական կարեւորութիւն ունի այս միաբանութիւնը եւ ատոր ալ կը նախագահէ Պապը ինք:

3.— Կարգապահական միաբանութիւն: Անունը արդէն ցոյց կուտայ իր կոչումը:

4.— Քարոզչութեան ուխտ կամ միաբանութիւն, որ կը զբաղի կաթոլիկ երկիրներու դատական կազմակերպութեամբ, քարոզչական առաքելութեամբ (փրոփականտա): Իր նախագահ կարտինալը գաղթային վարիչ կը կոչուի: Այս ուխտը շատ լայն իրաւունքներ ունի եւ նախագահը ծանօթ է «կարմիր Պապ» անունով: Արեւելեան կիսակիրթ եւ վայրենի ժողովուրդներու մէջ քրիստոնէութիւնը տարածելու գործը ծանրացած է այս միաբանութեան վրայ: Մասնաւորաբար օտար ծէսեր ալ կը սորվին, որպէսզի կարենան գիւրաւ նուաճել հաւատացեալները: Պապութեան մէջ կատարեալ պապութիւն մըն է այս ուխտը:

5.— Մատեաններու ուխտ, որ կը հսկէ գիրքերու եւ հրատարակութիւններու վրայ: Տեսակ մը գրաքննական մարմին է:

6.— Արտակարգ գործերու միաբանութիւն, որ քաղաքական յանձնախումբ մըն է եւ կ՚օգնէ արտաքին գործերու վարիչին:

7.— Ուսումնասիրութեանց միաբանութիւն, որ ուսումնական խորհուրդի դեր կը կատարէ եւ կը հսկէ հոգեւոր դպրոցներուն վրայ:

Ծէսերու, արարողութեանց եւ այլ միաբանութիւններ կան, որոնք իրենց իւրայատուկ զբաղումներն ունին:

Այսպիսով տուած եղանք կաթոլիկ եկեղեցւոյ ներքին կազմակերպութեան ամփոփ մէկ պատկերը:

Այժմ քննենք թէ ինչ գաղափարական առաջադրութիւններ ունի եւ ինչ բանի կը ձգտի ան:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԶՐՈՅՑ ՀՕՐՍ ՀԵՏ

Հայր, կ՚ըսեն որ հոգիները չեն մեռնիր եւ կ՚ապրին, շատ յստակօրէն, կ՚ապրին մեզի պէս, բայց մենք չենք տեսներ զանոնք:

Կը հաւատամ ես հոգիներու անմահութեան, որովհետեւ, հայր, դուն ինծ համար երբեք մեռած չես եւ ահա միայն այս հաւատքս է որ ինծի խօսիլ կուտայ քեզի հետ յաճախ, քու սիրած թերթերուդ էջերէն:

Այսօր, հայր, կ՚ուզեմ քեզի հետ խօսիլ այն սիրելի նիւթին շուրջ, որ տարիներ եղաւ քու միակ սէրը, քու միակ խօսքը, քու միակ նպատակը: Անոր համար դուն պատրաստ էիր զոհել կին ու զաւակ, դուն որ այնքան ընտանեսէր, զաւակասէր էիր,— քու սրբազան կուսակցութիւնդ, որ քու կրօնքդ դարձած էր:

Խօսինք, հայր, քիչ մը Դաշնակցութեան վրայ:

Իրաւունք ունիմ ես այսօր, խօսելու քեզի հետ այդ զմայլելի նիւթին շուրջ, որովհետեւ այլեւս մեծցած եմ եւ կը հասկնամ իմաստը «Մեր Հայրենիք»ին, «Դաշնակցական խումբ»ին:

Անոնք այլեւս երգեր չեն ինծի համար, եղանակներ չեն որ իմ փոքրիկ թոքերուս բոլոր ուժովը կը պոռայի, որովհետեւ հօրս սիրած երգերն էին:

Հայր, ես հիմա աւելի մօտէն ծանօթ եմ այն իտէալին որ քուկդ էր ու կարծես քու հոգիով, քու սրտով կը սիրեմ Զայն, քու աչքերով կը դիտեմ Անոր գեղեցիկ դէմքը եւ քու զգացումները ունիմ Անոր հանդէպ:

Ան՝ ամէն բանէ առաջ:

Բայց քու իտէալդ, հայր, ազնիւ կուսակցական ըլլալ չէր միայն: Դուն Դաշնակցական ըլլալէ առաջ Հայ էիր, եւ հայ մանուկին երջանկութիւնը, անոր զաւթը՝ որ զատն է մեր կուսակցութեան, քեզի համար նոյնքան եւ աւելի սիրելի էին: Ես համոզուած եմ որ այսպէս է ամէն իրական Դաշնակցականի համար:

— « Մեր կուսակցութիւնը »:

Ես հպարտանքով հիմա իրաւունք ունիմ ըսելու՝ «Մեր»:

Գիտես, չէ՞, հայր, արդէն շատոնց է որ մտած եմ այն շարքերէն ներս ուր միայն զոհաբերութիւն, աշխատանք եւ զոհողութիւն կը սպասեն մեզի:

Ի՞նչ է Հ. Յ. Դ.ն:

Ո՛րքան խօսուած են անոր մասին: Որքան էջեր լեցուած են այս նիւթին շուրջ եւ որքան վէճերու առիթ տուած է ան:

Կ՚ըսեն թէ ան կուսակցութիւն մը չէ պարզ...

Կ՚ըսեն թէ՝ ան կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդը:

Հակառակորդները կ՚ըսեն թէ ան «Հակահաստատեան» է, զինուորական է, որ միայն կործանում կրնայ պատճառել:

Կ՚ըսեն թէ ան ոգին է Հայ ցեղին, պաշտպան բազուկը հայ ժողովուրդին, աջ թեւը Մայր - Հայաստանին: Ու կ՚ըսեն, կ՚ըսեն, դեռ շատ բաներ կ՚ըսեն...

Բայց դուն, հայր, կ՚ըսէիր, մէկ խօսք ու այդ իմ մէջ տպաւորուած է եւ երբեք պիտի չաւրուի անոր իմաստը իմ մտքիս բառարանին մէջ:

— « Հայը չի կրնար այլեւս առանց Հ. Յ. Դ.եան ըլլալ »:

Պարզ է այս խօսքդ ու փայլուն ածականներ խոր իմաստ մը չեն տար անոր: Լուսապսակ չկայ քու այս շատ համեստ նախադասութեանդ շուրջ, բայց հայր, որքան հարազատ է ան եւ որքան իրական:

Ան ինքնին պատկերն է մեր կուսակցութեան:

Կը յիշես, չէ՞, որքան կ՚աղաչէի քեզի որ անես զիս ներս այդ «հսկայ դոնէն» որ քեզ կը մտցնէր փայլուն «պալատը»:

Երեխայիդ շատ երեւակայող հոգին արդէն պարիկներու աշխարհ մը դարձուցած էր այդ երեք գրերու իմաստը եւ ամէն ինչ որ կը պատկանէր անոր,— նկար, թուղթի չնչին կտոր, դրօշակ, ուրիշ փայլ մը ունէին իմ մանուկ հոգւոյս համար: Եթերային, երկնային, պարիկներու յատուկ էր ամէն ինչ որ մաս կը կազմէր Հ. Յ. Դ.ին:

Ու կարծես տարօրինակ վախ մը կը համակէր զիս, երբ կ՚երեւակայէի ինքզինքս այդ պարիկներու աշխարհին մէջ:

Սիրտս կը տրոփէր ուժգին, երբ կ՚երգէի «Մշակ բանուոր»ը, որովհետեւ այս անոր երգն էր:

Ու ահա օր մը եկաւ ուր երեխադ մեծցաւ եւ արժանի նկատուեցաւ մտնելու խորհուրդներու աշխարհը:

Հսկայ դուռը բաց էր իմ առջեւ ու յանկարծ երբ ինքզինքս գտայ անոր հիւրընկալ, լայնաբաց փեղկերուն առջեւ, փնտռեցի թեւդ, հայր, որպէսզի անոր կռթնած աւելի ուժով մտնեմ այդ նոր աշխարհը:

Բայց չկայիր դուն եւ ես կարծեցի թէ պիտի տկարանամ: Ոչ:

Դուն եթէ երեւութապէս չկայիր, չէիր դադրած երբեք քու երեխային ձեռքէն բռնելէ ու դուն ձեռքովդ տարիր զիս ներս: Այո, ձեռք - ձեռքի մտանք մենք ու երբ դարմացած երեսդ նայեցայ, հասկցար զիս եւ ըսիր ինծի՝

— « Աղջիկս, պարիկներու այս փայլուն աշխարհին մէջ երբեք պիտի չփնտռես զմրուխտ, ադամանդ, ոսկէ կառք եւ փետուր անկողին: Բարի պարիկները այս աշխարհին որուն անունն է «զոհողութիւն», կը կրեն շատ պարզ, կոշտ հագուստներ, կը պառկին չոր տախտակէ անկողիններու վրայ...

Բայց դուն միթէ այս զմայլելի «լոյսէն» աւելի բոցավառ ադամանդ տեսա՞ծ էիր երբեք, զաւակս: Տես որքան ջինջ է ան, տես որքան լուսաւոր է եւ ինչպէս փայլ կուտայ համեստ պարիկներու կոշտ հագուստին:

Ու տեսայ, հայր, ես այդ «լոյսը», ադամանդեայ «լոյսը» փայլուն եւ սիրով հագայ համեստ պարիկներու կարծր զգեստը, որպէսզի Ան իր լոյսով ադամանդներ դնէր իմ կոշտ հագուստին վրայ եւ տար անոր փայլը գեղեցիկ, շատ պարզ պարիկներու կոշտ «պատմուճանին»:

Տես, հայր, այսօր իմ ալ հագուստս լուսավառուած է այդ հրաշալի լոյսով եւ հոգիս կարծես հիմա կը հրճուի պարիկներու աշխարհի փայլերով:

Տես, հայր, այդ լոյսը վառած է նաեւ բոցը աչքերուս եւ ես կարծես մեր ժողովուրդը ուրիշ ակնոցով կը դիտեմ, ուրիշ սիրտով կը սիրեմ զինք: Ես համոզուած եմ, հայր, որ համեստ պարիկներու այս վառ բոցը, միշտ անշէջ պիտի մնայ եւ պիտի բոցավառէ մեր ազգին խարոյկը եւ մենք երբեք պիտի չմեռնինք, ինչպէս չմեռար դուն, ինչպէս չեն մեռած բոլոր զոհ պարիկները իմ «պարիկներու հէքեաթին»:

Մանուկ օրերու լաւ հէքեաթ որ դարձած ես այսօր իմ կեանքս, իմ լոյսս, երանի ամէն Հայ երախայ, ապրի քեզմով, քու լոյսով, քու լոյսով եւ սիրէ քեզ այնպէս ինչպէս իմ հայրս սորվեցուց ինծի սիրել քեզ իմ շատ մանուկ հոգիովս:

ԱՐՄԷՆ - ՆԱՑԻՐԻ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ
ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Թրքական սուլիչ մը, որ Փարիզի «Թան»ին էնկիւրիի թղթակիցն է, երկար յօդուած»ով մը կը ներկայացնէ Թուրքիոյ տնտեսական յաջողութիւններն ու կատարելիք նուաճումները («Թան», 7 յուլիս).—

Ցետպատերազմեան շրջանին նորոյթ դարձած բացատրութիւններու կարգին, մասնաւորաբար սիրելի է «ծրագիր» բառը:

Դարմանումներու, Երնկի, Տօրսի եւ այլ անուն ծրագիրներէն վերջ ծագեցան եռամեայ, քառամեայ, հնգամեայ ծրագիրները: Մասնաւորաբար Խորհ. Միութիւնը շատ կը սիրէ մշակել չինարարական ծրագիրներ, այդ բացատրութեան գործածութեան հետ ծախսելով մեծ գումարներ, փրոփականտի համար, համայն աշխարհի առջեւ պարբերաբար յայտարարելով իր նուաճումները եւ.. նուաճելիքները:

Թուրք երիտասարդ հանրապետութիւնը — որ յառաջիկայ հոկտեմբերին կը տօնէ իր տասնըհինգերորդ տարեդարձը — իր կարգին՝ փարած է, 1933ի վերջին ամիսներէն ի վեր, ճարտարարուեստական հնգամեայ ծրագրի մը գործադրութեան:

Պէտք է ըսել թէ Թուրքիա շատ աշխատանք ունէր կատարելիք այդ ուղղութեամբ: Օսմ. կայսրութիւնը չէր շահագրգռուեր ճարտարարուեստական եւ հանքագործական հարցերով, այլ ընդհանրապէս կը նախընտրէր դիւրին լուծում մը՝ մենաշնորհ տալ օտար խմբակցութեանց: Ցետոյ, պէտք չէ մոռնալ որ Պալքանեան երկրորդ պատերազմը հազիւ աւարտած էր՝ երբ ծագեցաւ համաշխարհային պատերազմը, ուր քշուեցաւ Թուրքիա՝ Կեդր. Եւրոպայի պետութեանց կողքին: Աւելի վերջ, ձեռնարկելով անկախութեան պատերազմին, որ վերջացաւ յունական բանակին նահանջով Փոքր Ասիայէն, մինչեւ 1922 ժամանակ չունեցաւ զբաղելու երկրին տնտեսական վերականգնումով: Միւս կողմէ, համաձայն Լօզանի դաշնագրին՝ ժողովուրդներու փոխանակութիւն կատարելով, Թուրքիայէն մեկնեցաւ յունական տարրը, որ բարգաւաճ ճարտարարուեստ մը առեղծած էր երկրին մէջ, մասնաւորաբար մե-

---

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Խոշոր շէնք մըն էր ան. ներքին մասը կը յիշեցնէր սովորական մզկիթ մը, բայց տարբերութիւն ըլլալով ունէր ընդարձակ սրահ մը որուն մեղմօրէն լուսաւորուած կեդրոնը բազրիքներով շրջապատուած էր: Անոնց բոլորտիքը կը բարձրանային երանեան գորգերով ծածկուած պատուանդաններ՝ հանդիսատեսներուն համար: Այս վերջինները, մեծ մասով Թուրք, իրենց տեղերը գրաւած էին, երբ Սուլտան ներս մտաւ: Նայուածք մը նետեց չորս դին, Տայանան տեսնելու յոյսով: Շատ ուրախ էր որ ճիշդ ժամանակին հասած էր. աղջիկը ճամբայ ելած էր, բայց տակաւին պիտի ուշանար: Պատուանդաններուն կոնակը կը տեսնուէին գաւթներով պաշտպանուած պատուհաններ: Սուլտան գիտէր թէ հին ատենները Թրքուհին միայն անոնց ետեւէն կրնար տեսնել այս արարողութիւնը, որովհետեւ օրէնքը թոյլ չէր տար որ ան իր ամուսինէն զատ ուրիշին երեւար: Խորհեցաւ որ շատ աղէկ պիտի ըլլար եթէ այդ գաւթներուն ետեւը պահուըտէր՝ Տայանային սպասելու համար: Առանց ներկաներուն ուշադրութիւնը գրաւելու դուրս ելաւ ու քանի մը սենեակներէ անցնելով, գնաց պատուհանի մը դիմացը տեղաւորուեցաւ:

Արարողութիւնը սկսելու վրայ էր: Քսան այր պարողներ, ամէն տարիքի ու տիպարի, երկար պատմուճաններ հագած, բոկոտն ու ֆէսաւոր, կարգով սրահին կեդրոնը եկան: Հետումնոտած էր Մոլլան: Պարողներուն առաջնորդը խոնարհութիւն մը ըրաւ անոր առջեւ ու յետոյ սկսաւ պտուտակի մը արագութեամբ դառնալ. կը նմանէր իլիկի մը ճախարակին: Հետզհետէ միւսներն ալ հետեւեցան անոր ու մէկ վայրկեան վերջը քսան պարողները, իրարմէ հաւասար հեռաւորութեամբ բաժնուած, կը դառնային ու կը դառնային, իւրաքանչիւրը պահելով իր ծիրը եւ առանց խանգարելու շրջանակին ամբողջութիւնը:

Սուլտան անձկութեամբ դրան կողմը կը նայէր շարունակ եւ հազիւ թէ կը դիտէր պարը: Տէրվիշները կը դառնային անդադար. կարծես դիտակցութիւնն ալ հեռացած էր անոնց դէմքէն. կը դառնային անկենդան մարմիններու նման՝ հնազանդելով արտասովոր ու անծանօթ օրէնքի մը որ չափ կուտար իրենց շարժումներուն, օրէնք մը որուն իմաստը մարդուն միտքը չէր կրնար ըմբռնել: Բրտինքի յուլունքներ կը կաթկթէին անոնց բոպիկ ոտքերէն ու տախտակամածը հետզհետէ կը խոնաւնար: Երբեմն կ՚արագացնէին իրենց քայլերը ու պատմուճանները անոնց մէջքին կը փաթթուէին: Ոմանք իրենց գըլուխներէն վեր կը բռնէին իրենց թեւերը ու յետոյ դարձեալ կը խոնարհէին մինչեւ տախտակամածը:

Յանկարծ Տայանան էր որ ներս մըտաւ: Սուլտան չափէն աւելի ուրախացաւ, տեսնելով որ ան ողջ առողջ էր մինչեւ այդ վայրկեանը: Տեղէն ելաւ ու անոր ճամբան կտրեց՝ տակաւին բաղմութեան չմօտեցած:

— Ուրեմն Կարմիր Ասպետը ժամադրութիւնը յարգեր է, փսփսաց Տայանա ժպտելով:

— Այո՛, շնորհիւ աստուածներուն, խնդաց Սուլտան. անիկա երկու անգամ ծուղակը ինկաւ Մթերանոցին մէջ՝ ճաշարկի մասին կատարուած խօսակցութենէն ի վեր. բայց ահաւասիկ նորէն դուրսն է... չիտակ բերա երթալու ենք, որովհետեւ Թագուհին վտանգի մէջ է...

— Վտանգը Ասպետէ՞ն պիտի գայ, հարցուց աղջիկը, անոր աչքերուն մէջ նայելով:

— Երանի թէ անկէ գար ու Թագուհին ուրիշ բանէ վախնալու պատճառ չունենար... դժբախտաբար նախապատմական անասունը անոր ետեւէն ինկած է... քալէ՛...

— Այստե՞ղ ալ վտանգ կայ...

— Ամէն տեղ՝ Պոլսոյ մէջ, բացի բրիտանական դեսպանատունէն եւ հիմա քեզ հոն պիտի տանիմ՝ անմիջապէս...

Տայանա խնդաց եւ անոր հետեւեցաւ.

— Չեմ կարծեր որ այդքան ալ մեզի մօտիկ ըլլայ... քանի մը վայրկեան սպասենք... պիտի ուզէի սա պարերը տեսնել...

— Իսկ ես կը նախընտրեմ որ առանց ժամանակ կորսնցնելու ճամբայ ելնանք...

— Ո՛չ, խնդրեմ. քիչ մը կենանք, յետոյ խօսքդ մտիկ կ՚ընեմ, որովհետեւ ստիկան դարձեր ես... անշուշտ այդ պատճառն չես տեր զիս որ գլուխդ ճամբել ուզես...

— Աստուա՛ծ իմ, ինչե՛ր կ՚ըսես, պատասխանեց Սուլտան ջերմագին. խնդիրը այն է որ չափազանց մտահոգ էի քու մասիդ...

— Նոյնը կրնամ ըսել ես, խոստովանեցաւ աղջիկը. երեսիդ վէրքերէն կը հասկնամ որ կռիւ ըրեր ես... պատմէ նայիմ, ի՞նչ պատահեցաւ...

— Շատ լաւ, բայց եկուր սա պատուհաններուն ետին երթանք ու այնտեղէն դիտենք պարերը. եթէ մեր չուզած անձերէն մէկը ներս գայ՝ մենք իրմէ առաջ կրնանք զինքը տեսնել...

Սուլտան աղջիկը առաջնորդեց դէպի վանդակապատ պատուհաններէն մէկուն ետին ու երբ տեղաւորուեցան հոն ուր ինք քանի մը վայրկեան առաջ նստած էր, սկսաւ համառօտակի նկարագրել ինչ որ պատահած էր: Տէրվիշները տակաւին կը պարէին. ոմանք փրփուր ունէին իրենց բերնին մէջ: Ահաւասիկ, իրենցմէ մէկը երեսի վրայ վար ինկաւ յանկարծ՝ ուշաթափ: Բայց պարը կը շարունակուէր դեռ: Երկրորդ մըն ալ գետին գլորեցաւ, ու յետոյ ուրիշ մը: Ժամանակ մը վերջ հազիւ մէկ երկու հոգի ոտքի մնացած էին ու շարունակ կը դառնային յղկուած տախտակամածին վըրայ: Սակայն անոնք ալ կեցան յանկարծ ու կարգով Մոլլային առջեւէն անցնելով խոնարհութիւն մը ըրին ու կամաց, կամաց դուրս ելան: Ուշաթափ Տէրվիշները կիսամեռ վիճակի մէջ մնացին գետինը: Արարողութիւնը վերջացած էր:

(Շար.)

…քի ճարտարարուեստը։ Թրքական …րապետութիւնը չվարանեցաւ սա- …ն հրաժարիլ իր այդ բնակիչներէն, …նք պիտի երբեք չձուլուէին։

…ւ վերջապէս Թուրքիա առաւելա- …ս հողագործական երկիր մըն է ե- …ծ ակիզբէն ի վեր, այնքան որ տա- …կան արտածումներուն մէջ իր հո- …ւյին բերքը կը կազմէր 75 առ հա- …ր համեմատութիւն մը։ Սակայն …31էն սկսեալ, Թրքական հանրա- …ութեան տնտեսական կշիռը նը- …սատուոր ընթացք մը ստացաւ, հա- …ակ այն անտարբերութեան որ կը …գի մենալորտային պայմաններու …նախատեսելիութենէն։ Հողային …գինարերութիւնը այնքան այլա- …ն է որ արտածումներու պարագա- …՝ երբ բերքին մէկ տեսակը զոհա- …ցիչ չէ, բայց կը զոցուի բերքի …ուռ տեսակով մը։ Միւս կողմէ, …27ի մարդահամարին՝ տեսնուեցաւ …յայտնի արհեստ մը ունեցող բը- …նկչութեան մօտաւորապէս 80 առ …րիւրը նուիրուած է հողագործու- …եան։ Գիւղացին, առանձի կարգ ան- …ծ իր ժուժկալութեամբ եւ չարքա- …ութեամբ, կարիք կամ պահանջ չու- …ցող այս դասակարգը կը կազմէ այն …ղը որ երկրին կուտայ հրաշալի …նուորներ, օժտուած՝ անսահման …մագրականութեամբ, աներեւակա- …լի համբերատարութեամբ եւ անտե- …տալի քաջութեամբ։

Այսուհանդերձ, որքան ալ սահմա- …ափակ ըլլան ժողովուրդի մը պա- …անջները, հողագործութիւնը չի կը- …ր փոխարինել ամէն բան։ Եւ 1929 - …ն երեւան եկան բացարձակօրէն միակ …ապարէզի մը մէջ աշխատելու ան- …ատեհութիւնները։ Այդ տարի սաս- …իկ երաշտ մը պատճառ դարձաւ որ …րքը նուազի, միւս կողմէ ներածող- …րն ալ, մաքսային սակերու հաւա- …ական բարձրացումէն վախնալով, …եծ քանակութեամբ ապրանք ներա- …ր էին, եւ ահա երկրին տնտեսա- …ան կշիռը խանգարուեցաւ։ Մէկ կա- …իլ մը բաւական եղաւ որ յորդի բա- …ակը, որովհետեւ պետութիւնը, եր- …րը արդիականացնելու նպատակով, …հագին ապսպրանքներ ըրած էր ար- …տասահմանէն եւ ստիպուած էր վճա- …լ։ Այդ եղաւ դրամական տագնա- …ին պատճառը, որ Թուրքիան առաջ- …երդեց ծանր վտանգներու առջեւ։ …արեբախտաբար դրամական արժե- …կումը, որ տեղի կ'ունենար, դրա- …ին պարտադիր արժէքին մասին ըն- …ունուած օրէնքէն ի վեր (1915) ա- …ռջին անգամն ըլլալով, կատարուե- …ցաւ չափաւոր, — 153 միլիոն Թրքա- …կան ոսկի։ Բայց ոսկի պահեստը գրե- …թէ գոյութիւն չունէր այլեւս։ Ոսխթ, …ր «դրամական հիւանդութեանց» ծա- …նօթ մասնագէտն է, կանչուեցաւ հի- …անդին սնարին մօտ, եւ Ոսխթի օժան- …դակութեամբ՝ ձեռք առնուեցան ա- …րագ եւ վճռական միջոցներ, կասեցը- …նելու համար դրամին անկումը։ Սեղմ …օրէնքներու տակ առնուեցաւ լումա- …յափոխութիւնը եւ դրամագլուխը պա- …չարուեցաւ խիտ ցանցով մը։ 1931էն …սկսեալ ներածումները հակակշռուե- …ցան, այնքան որ դժուարացաւ զնու- …մը արտասահմանի մէջ։

Այս ձեւով քաջալերուեցաւ տեղա- …կան ճարտարարուեստը, — ճարտա- …րարուեստի գոյութիւն ունեցող ճիւ- …ղերը տարածուեցան, միւս կողմէ ըս- …տեղծուեցան նոր ճիւղեր համաձայն …երկրին կարիքներուն։ Թրքական դը- …րամը ամրացաւ։ Իսկ «Ճարտարար- …ուեստի եւ հանքերու դրամատունը», որ ստեղծուած է 1925ին, դրամագը- լուխ ունենալով քան միլիոն ոսկի, եւ պետութեան՝ հակակշռին տակ՝ բա- կիզբները կը գործէր չորս ձեռնարկ- ներու մէջ (կօշիկի գործարան մը եւ կերպասեղէնի երեք գործարան), ըն- դարձակեց գործունէութեան ասպա- րէզը՝ մասնակցելով տասնըմէկ ձեռ- նարկներու (ելեկտրական ընկերու- թիւններ, մանարաններ, շաքարի գործարան, խաղախորդարան, հան- քերու շահագործում, եւայլն), բայց եւ այնպէս անհրաժեշտ էր տակաւին մեծ ճիգ մը։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՆՈՐ ԽՈՒՄԲ ՄԸ

ՄՈՆՓԵԼԻԷ.— Հայ Երիտ. Միու- թեան կազմակերպած բանախօսութիւ- նը տեղի ունեցաւ յունիս 28ին։ Այս առթիւ հրաւիրուած էր ընկեր Վ. Իշ- խանեան, մեր բարեկամ Ս. Տիրա- տուրեանի թելադրութեամբ։

Ժամը ճիշդ 9ին Միութեան սովո- րական ժողովատեղին լեցուած էր ըն- կերներով եւ իրենց ընտանիքներով։ Ընկեր Արա, վարչութեան քարտու- ղարը, ժողովը բացուած յայտարա- րելով հրաւիրեց փոքրիկները որոնք արտասանութիւններ ըրին, հայերէն թէ ֆրանսերէն (5էն 7 տարեկան)։ Օր. Արուսեակ եւ Բ. Քօշոյեան մաքուր ֆրանսերէնով արտասանեցին ֆրան- սերէն։ Օր. Ժաքլին Մարգարեան նոյնպէս արտասանեց ֆրանսերէն։ Ցակոբ Ճոյարիկեան արտասանեց ֆրանսերէն եւ «Լուսին չկար»ը եր- գեց, իսկ Օր. Վարդուհի Փէշէքիր- եան արտասանեց մաքուր հայերէնով, — «Կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն, մեր հայկական դրօշակ»։ Ցետոյ եր- գեց «Մեր հայրենիք»էն տուն մը։

Նախագահը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկեր Վ. Իշխանեան, որ մեկի ներկայացուց Հայաստանի կար- միր եւ արտասահմանի ճերմակ ջար- դերը։ Ապա շեշտեց միացեալ ճակա- տի անհրաժեշտութիւնը։ Անդրադառ- նալով չէզոք միութիւններու, անհը- րաժեշտ գտաւ անոնց մուտքը դէպի շարքերը, գործնապէս ծառայելու համար հայ ժողովուրդին։ «Չէզոքը շատ կը նմանի անձրեւի ջուրերէն հա- ւաքուած լճակի մը, որ չունի իր ըը- նական հոսուն աղբիւրը։ Ուրեմն չի կրնար երկար կեանք ունենալ, օրե- րու կամ ամիսներու, շատ շատ քանի մը տարուան կեանք հազիւ կրնար ու- նենալ, որովհետեւ պիտի չոգիանայ արեւի տակ ճառաքայթներուն ազդե- ցութիւնը տակ, կամ պիտի լճանայ»։ Պարզեց նաեւ Սանճաքի կացութիւնը, եւ թէ Թուրքը ինչ մեթոդներով կը գործէ, իր նպատակը իրականացնելու համար։

Բանախօսութենէն վերջ, ընկեր Իշ- խանեան առաջարկեց որ եթէ լուսա- բանութեան կարօտ կէտեր կան, կը- նան հարցումներ ուղղել։

Ցետոյ կարդացիր յանձնախումբը շամփանեաներով պատուեցին ներկա- ները։ Միութեան անդամները մեծ մասով Դաշնակցութեան շարքերը արձանագրուեցան եւ կազմուեցաւ ա- ռաջին խումբը։

Գիշերուան ժամը 1ին ժողովը փակ- ուած համարուելով, ընկերները դըժ- ուարաւ բաժնուեցան խանդավառ մթնոլորտէն։

Տ. Փ.

Հրապարակային ժողով Դամասկոսի մէջ

Հալէպի Հայրենասէր Երիտասարդներու Միութիւնը մեծ ժողով մը գու- մարեց, ի պատիւ Սուրիոյ վարչապետին։ Ներկայ էին նաեւ նախարարները։ Այս առթիւ կրակոտ ճառեր խօսուեցան։

Հայրենասէր Երիտասարդներու ընդհ. քարտուղարը՝ Տօքթ. Սէյֆէտտին Մամուն, բուռն ճառ մը խօսելով պարզեց իրենց գոհողութիւնները, եւ ընդ- դիմադիրներուն ակնարկելով ըսաւ թէ Ազգ. Պլօքը պատրաստ է «կտրելու ա- մենամեծ գլուխը որ կ'ուզէ անիրաւութիւն ընել երկրին»։

Ցետոյ խօսք առաւ երեսփոխան Ֆախրի էլ Պարուտի եւ ըսաւ.

— «Ամբողջ Եւրոպան մեզի դէմ է։ Եթէ չմիանանք, պիտի չհասնինք մեր նպատակին։ Եթէ Աստուած ուզէ, այս երկիրը ոչ միայն պիտի արժանանայ իր անկախութեան, այլեւ պիտի ազատէ ամբողջ արաբ աշխարհը։ Մենք պիտի ապրինք, հակառակ արտասահմանի ընդդիմութեան»։

Համայի երեսփոխան Տօքթ. Զիւէքլի իր կարգին շեշտեց անհրաժեշտու- թիւնը ազգային միութեան, որ ոչ միայն պիտի կարենայ ազատել Սուրիան, այլեւ արաբական կայսրութիւն մը հիմնել։

Դամասկոսի երեսփոխան Լութֆի Հաֆֆար, անդրադառնալով Սանճաքի եւ Ճէզիրէի դէպքերուն, հարցուց թէ «մեր դաշնակիցները ինչո՞ւ վերջ չեն տար մեր դժուարութեանց, որոնցմէ սակայն չենք վախնար, ինչ որ ալ պա- տահի»։

Ամէնէն վերջը վարչապետը ինք խօսելով, յոյս յայտնեց թէ ֆրանքեւսու- րիական դաշնագիրը պիտի իրականացնէ իրենց բաղձանքները։

*** «Մարիէթ փաշա» շոգենաւը Պէյրութ հասած ատեն, խուզարկութիւն կատարուելով, մեծ քանակութեամբ զէնքեր բռնուեցան, որոնց մէջ կը գըտ- նուէին մանաւորապէս 25 գնդացիր-հրացաններ։ Ճամբորդները, որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ նախկին վարչապետ Խայրէտտին Ահտապ, դուրս կրցան ել- լել խիստ խուզարկութենէ մը վերջ։

*** Անտիոքի Թուրք թերթը կը գանգատի թէ դատական կոչնագիրները տակաւին արաբերէն կը գրուին եւ թէ նամակատան վարչութիւնը կը գործածէ թուղթեր որոնց գլուխը կը գտնուի հետեւեալ արձանագրութիւնը,— «Էլ Ճումհուրիյէթ Սուրիէ»…

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱՐՏԱՆ, 4 յուլիս.— Հ. Ց. Դ. «Նիկոլ - Դուման» խումբը կազմա- կերպած էր թատերական ներկայա- ցում մը, «Անդրանիկ», որտեղի ու- նեցաւ յուլիս 3ին, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ։ Խաղին հասոյթը պիտի յատկացուի Հ. Ց. Դ. Տան նո- րոգութեան եւ յարակից ծախքերու, ներկայացման իր մասնակցութիւնը բերած էր «Անդրանիկ» թատերա- խումբը որ վեց տարիէ ի վեր գոյու- թիւն ունի։ Խաղը անցաւ սպասուա- ծէն աւելի յաջող։ Մօտ վեց հարիւր ֆրանք մուտք եղան։ Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհունակութեամբ։

Առաջարկ մը.— Ազգային հերոս Անդրանիկ յեղափոխական գործու- նէութեան մէկ դրուագն է միայն որ կը պատկերացնէ Ա. Շիտանեան։

Անդրանիկի բուն թատերախաղը պէտք է գրուի աւելի ընդարձակ եւ հերոսական տեսարաններով։

Պէտք է գրել նաեւ Սերոբի, Գէորգ Չաւուշի եւայլն քաջերու թատերա- գիրքը, իբրեւ ներշնչման աղբիւր։ Հայ մտաւորականներու ճիտին պարտ- քըն է անցեալի մշուշներու մէջ կորած քաջերու յիշատակները վերարծարծել իրականութեան լոյսին առջեւ բերել։

«Անդրանիկ»ի ներկայացումը պիտի կատարուի նաեւ Սէնթ - Անթուանի մէջ, յուլիս 10ին, Շէյխ Հաճիի Երի- տասարդաց Միութեան կողմէ։

Լեւոն Գեղունի

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոնի «Էքսփորթ Քրէտիթ Կէ- րանթի» պաշտօնական տնօրէն Պ. Նիքսըն, որ այժմ Էնկիւրի կը գտնուի եւ կարեւոր դեր մը ունեցաւ Անգլիոյ Թուրքիոյ բացած 16 միլիոն սթերլինի վարկի գործին մէջ, հետեւեալ բա- ցատրութիւնները տուած է յիշեալ պաշտօնատան գործունէութեան մա- սին.—

Այն կազմակերպութիւնը որուն գը- լուխը կը գտնուիմ՝ սա պատճառնե- րով հիմնուած է.— 19րդ դարուն, օ- տար երկիրները ուղղակի Լոնտոն դի- մելով լաւագոյն պայմաններով փո- խառութիւններ ձեռք կը բերէին։ Բայց ընդհ. պատերազմէն վերջը, անգլ. հպատակներուն պահանջները անդանձելի մնացին եւ մեր դրամա- տէրները այլեւս չվստահեցան օտար- ներուն։

Այս կացութիւնը աննպաստ էր թէ փոխառուներու եւ թէ փոխատու անգ- լիացի դրամատէրին, ինչպէս նաեւ անգլ. առեւտուրին համար։ Այս խոր- հրդածութեամբ, «Էքսփորթ Քրէտի- թ»ը այս կարգի գործառնութեան մը մէջ միայն գործի եւ առեւտրական տեսակէտով կը շահագրգռուի, քաղա- քական նկատումներով չի գործեր։ Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւնը Պօսըրթ ընկերութեան հետ կը սկսի։

Թուրք կառավարութիւնը Պօսըրթ ընկերութեան յանձնարարութիւն մը ըրած էր։ Ընկերութիւնը դրամը ան- միջապէս կը պահանջէր։ Խնդիրը քըն- նեցինք։ Երբ ասոր մէջ յաջողեցանք. անգլ. դեսպանը, որ Թուրքի մեծ բա- րեկամ մըն է, փափաքեցաւ որ, ընդ- լայնելու համար այս վարկը հնարաւո- րութիւններ փնտռենք։ Ասոր վրայ Լոնտոն եկան Պ. Մուամմէր Էրիշ եւ Պ. Իլհամի Փամիր եւ համաձայնու- թիւնը կնքեցինք։

Մեծ գոհունակութիւն կը զգանք Թուրքիոյ հետ գործելէ։ Այս անգամ Էնկիւրի այցելութեանս պատճառը տեսակցելու համար է համաձայնու- թեան գործադրութեան եղանակի մա- սին։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ԽԱՂԸ ՆՈՐ ԴԻՄԱԿՈՎ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա- ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 Յունիս).

— «Քանի մը օր առաջ Նիւ Եորքի մէջ դադրեր է հայաստանասէր համայնա- վար «Բանւոր» թերթի հրատարակու- թիւնը։

Վստահ ենք, թէ ամերիկահայ հա- սարակութիւնը անխառն ուրախու- թեամբ պիտի ընդունէր այս լուրը, ե- թէ միայն դադրած «Բանւոր»ին փո- խարէն համայնավար պրոպագանդին նուիրուած ուրիշ հայաստանասէր թերթ մը չուտով չսկսէր լոյս տեսնել։ Ինչպէս որ «Հօկ»ն ու «Պետական Կարմիր Խաչ»ը լուծուեցան՝ միացեալ նոր ա- նունի մը տակ շարունակելու համար բոլշեւիկեան հին խաղը, այնպէս ալ «Բանւոր» վերջ կուտայ իր գոյու- թեան, որպէսզի ժամանակ մըն ալ ուրիշ անունով փորձէ իր գրգռիչ ու խռովարար գործը ամերիկահայ գա- ղութին մէջ։

Կասկած չկայ, որ այս նոր դիմա- կաւորումը կը կատարուի համաձայն Մոսկուայի հրահանգներուն, որոնց նպատակն ու իմաստը դժուար չէ հասկնալ։

Ինչպէս կ'երեւի փակուող «Բան- ւոր» թերթի ըսածներէն, նոր հրա- տարակուելիք հայաստանասէր թերթն ալ իր նախորդին պէս ամերիկահայ գա- ղութին մէջ կոչուած է գլխաւորա- բար պայքար մղելու «ֆաշիզմի» դէմ։

Մինչեւ դաղտնիք չէ, որ հայ կեանքի մէջ ֆաշիզմ կամ ֆաշական ոեւէ կազմակերպութիւն չկայ։ Որոշ է, որ ֆաշիզմ բառը կը գործածուի իբր վարագոյր՝ փաստօրէն դաւելու համար ազգային կամ ազգայնական նպատակներ հետապնդող բոլոր հայ կազմակերպութեանց եւ գլխաւորա- բար Հ. Ց. Դաշնակցութեան դէմ՝ ներկայացնելով զանոնք իբր ֆաշա- կան։

Հարկաւ, եթէ հայանուն համայնա- վարները անկեղծօրէն ուզէին պայքար մղել ֆաշիզմի դէմ, պիտի չվարա- նէին գործակցիլ բոլոր ազատասէր եւ դեմոկրատական տարրերու հետ ընդ- դէմ ֆաշիզմի։ Այդ պարագային ա- նոնք երբեք չպիտի փորձէին հայկա- կան ոեւէ կազմակերպութիւն իբր ֆա- շական ընդունելու, այլ, ընդհակա- ռակն, շատ լաւ գիտնալով որ հայե- րու մէջ չկայ ֆաշական ոեւէ կազ- մակերպութիւն, ամէն ջանք պիտի թափէին ի մի բերելու հայկական բո- լոր հոսանքները եւ ուժերը։

Սակայն, հայանուն համայնա- վարները փաստօրէն ֆաշիզմի դէմ չէ որ կը պայքարին։ Անոնք գիտեն, թէ այն, ինչ որ Ռուսաստանի մէջ կ'ընէ իրենց առաջնորդ Ստալինը ֆաշիզմէն շատ ալ տարբեր բան մը չէ։ Անոնք գիտեն, թէ համայնավարութիւնը նոյնքան մոլեռանդ թշնամի է ազա- տութեան եւ ժողովրդապետութեան կամ դեմոկրասիի, որքան ֆաշա- կանութիւնը։ Անոնք գիտեն, թէ համայ- նավարութիւնը նոյնքան կը հաւատայ բռնի ոյժին, նոյնքան եւ մինչեւ իսկ աւելի սանձարձակ կերպով ընդունակ է գործադրելու զայն, որքան ֆաշա- կանութիւնը։

Ճիշդ է, թէ համայնավարներու եւ ֆաշականներու միջեւ որոշ տարբե- րութիւններ ալ կան։ Օրինակ, ֆա- շականները կը հաւատան ու կը ձըգ- տին միջազգային պատերազմի։ Բայց համայնավարներն ալ փաղաղասէրներ չեն. անոնք եւս պատերազմի կը հա- ւատան ու կը ձգտին, միայն անոնց սիրած պատերազմը ներքին, դասա- կարգային պատերազմն է, նմանՍպա- նիոյ մէջ մղուած պատերազմին։

Այնպէս որ, երբ համայնավարները կ'ըսեն թէ իրենք պատերազմի եւ ֆա- շիզմի դէմ կը պայքարին՝ խաղաղու- թիւնն ու ազատ ժողովրդապետական կարգերը, պաշտպանելու համար, անոնք անամօթաբար սուտ կը խօսին։

Ըլլալով թէ՛ խաղաղութեան եւ թէ՛ դեմոկրասիի կատաղի թշնամիներ ու շարունակ դաւելով անոնց դէմ՝ հա- մայնավարները ոչ մէկ իրաւունք ու- նին ներկայանալու իբր խաղաղու- թեան եւ դեմոկրասիի պաշտպաններ։ Եւ եթէ անոնք կը միանան խաղաղու- թեան եւ դեմոկրասիի անկեղծ ու ան- խարդախ պաշտպաններուն, այդ կ'ը- նեն պարզապէս կեղծելով, որպէսզի այդ ոյժերէն կարենան օգտուիլ՝ ի- րենց մութ նպատակները իրագործե- լու համար։

×

Այսպիսի անամօթ կեղծիք մըն է, որ այժմ կ'ընեն Մոսկուայի գործա- կալ հայանուն համայնավարները Ա- մերիկայի մէջ, փոխելով անունները իրենց դաւադիր կազմակերպութեան եւ թերթին։ Աւելին, անոնք այնքան հեռուն կը տանին իրենց կեղծիքը, որ իբր թէ անուններու հետ չափով մը կը փոխեն նաեւ իրենց ծրագիրն ու գործելակերպը։

Այդպէս ըրաւ վերջերս Ամերիկեան համայնավար կուսակցութիւնը, այդ- պէս կ'ընեն անոր հակակշռին տակ գործող հայանուն համայնավարները, որոնք չկարենալով նոյնիսկ միացեալ ճակատով մը գործել իրենց երէկուան գործակից Հնչակեաններուն եւ Ռամ- կավարներուն հետ, այսօր իբր թէ կ'ուզեն աւելի լայն ժողովրդապետա- կան ճակատ մը ստեղծել։

Սակայն, հայանուն համայնավար- ները Ամերիկայի մէջ քաջութիւն չու- նին խոստովանելու, որ իրենց նորա- նոր դիմակաւորումները նիւթական և բարոյական սնանկութեան հետեւանք են եւ որ «Հօկ»ն ու «Պետական Կար- միր Խաչ»ը լուծեցին, որովհետեւ, նախ, Մոսկուան էր այդպէս հրամա- յած եւ, երկրորդ, եթէ չլուծէին, այդ կազմակերպութիւնները արդէն քայ- քայուած էին այնքան, որ պիտի լուծուէին ինքնաբերաբար։

Հայանուն համայնավարները Ամե- րիկայի մէջ քաջութիւն չունին խոս- տովանելու, որ «Բանւոր»ը կը դադ- րեցնեն, որովհետեւ ան արդէն հա- սած էր այնպիսի ողբալի վիճակի մը, որ ինքնաբերաբար պիտի դադրէր, բաժանորդ եւ ընթերցող չունենալուն պատճառով»։

Օր. ՌԵՄԻ Ց. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

եւ

Պ. ԺՈՐԺ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Նշանուած

Փարիզ 938 Յուլիս 3

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Ա.

Տիրան Պարտէզեանը արեւելեան գիրքերու վաճառական մըն էր։ Իր գործին մէջ ու իր յաճախորդներուն հետ, ան տարբեր մարդ մըն էր, ու իր գործին եղած էր աղն ու պղպեղը։ Իր տունին մէջ ալ՝ թէեւ հայր մըն էր ընտանիքի, բայց, ներս մտած ատեն տանը դռնէն, այնքան կը կակուղնար, այնքան կը պզտիկնար, որ տունիննե- րը՝ կը գործածէին զինքը իրենց ու- զածին պէս։ Խօսելու իր ձեւերը, բա- ռերու մասնաւոր գործածութիւնը, իր նիստուկացը նոյնիսկ, կը փոխ- ուէին տունին մէջ։ Այնպէս կ'երեւար թէ, կարծես իրմէ զատ, ամէն ոք հրամայելու, տունին մէջ բարձ- րաձայն խօսելու իրաւունքը ունէր։ Թէեւ ժպիտ մը կամ ծիծաղ մը կար իր մերժումներուն ու «ոչ»երուն մէջ, ու «այո»է մը աւելի կ'արժէին, այն- քան կակուղ էին անոնք։ Ու, կը խըն- դային իրեն հետ իր տղաքը, թէվ մը հասակ ունեցող տղոց պէս կը քուըր- ուէին իրենց հօրը, ու, «օ'խ, հայրիկ, այո', ըսէ» կ'ըսէին, ու առանց կարե- նալ բռնելու իր ծիծաղը, հայրը կը պատասխանէր «ո'չ»։ Իր տղոցը ու- զածն ալ առ արդէն, եւ ուրախու- թեան ձայները կը լեցնէին տանը չորս դին։

Իր երկու աղջիկներն ալ, ասով մէկ- տեղ, չէին կրնար իրենց բերանը բա- նալ՝ իր մէկ հատիկ մանչուն՝ Սար- գիսի դէմ։ Սարգիսն ալ, օր մը օ- րանց, ծուռ նայած չունէր իր քոյրե- րուն, որովհետեւ, կը սիրէր անոնց լռութիւնը, ու երբ չէին հակառակեր, կամ խեղճիկ մը կը կախէին իրենց գլուխը, սիրտը ուրախութեամբ կ'ու- ռէր։

Իր հօրը չէր նմաներ Սարգիս։ Տիրելու, ամբողջ տունը նուաճելու բան մը կար իր ներսը։ Աչքը բաց տը- ղայ, իր ճարպիկութիւնը կը ծածկէր իր թերութիւնները շատ անգամ։ Հաստատել կամ ժխտել, իր քովը, ի- րենց ամէնէն տարօրինակ արտայայ- տութիւնը կ'առնէին։ Ասանկ պահերու երբ յանկարծ կը կենար ու կը նայէր, լռութիւնը իր մասնաւոր խորհուրդը կուտար, եւ կարծես բան մը մտիկ կ'ընէր։

Բայց, ուրիշ ուժ մըն էր Տիկին Զարմիկ տունին մէջ։ Իր մէկ խօսքը երկուք չէր ըլլար։ Ու երբ քիչ մը տարիքոտ երեւցաւ աչքերուն իրենց նոր սպասուհին.

— Վնաս չունի, գաւառացի է, կ'աշխատի, ուժով կ'ըլլան գաւառա- ցինները, ըսաւ Տիրան, երբ իր կինը դիտողութիւն ըրաւ, ու տարակու- սանքով թօթվեց գլուխը։ «Անգամ մը աչքերուն նայէ, լոյսերու մէջ կը խաղան դեռ։ Անոնք գաւառացի են, ծերանալ չեն գիտեր», կրկնեց Պար- տէզեան իր կնոջը, երբ սիրտը կոտրած ձեւով՝ Տիկին Զարմիկ գլուխը կա- խեց քիչ մը, ու շարունակելով, ը- սաւ.— «Հոգ մի ըներ, ես դրամս կը- րակը չեմ նետեր», ու պակունքները սեղմած, ժպիտով մը հաստատեց իր ըսածը։ Այր ու կին այս անգամ, իրա- րու նայեցան անուշութեամբ։

— Ասանկները, մայրի՛կ — ընդմի- ջեց իր մեծ աղջիկը— երիտասարդէ մը աւելի կ'աշխատին։ Խելքը միտքը աղղին անդին չըլլար։

— Վաղը միւս օր, երբ մեր տեղը գայ, ու երեսներն ալ լեցուին… օ՜հ, գաւառացի են անոնք, գլուխնին կախ կ'աշխատին։ Եթէ ուժերը չեն բաւեր, շարունակեց Պարտէզեան, ու չի կըր- նար աշխատիլ, կը խօսիմ հեռաձայ- նով, ուրիշ սպասուհի մը կը ղրկեն եկեղեցիի գրասենեակէն։ Զհատան գաղթականները ու հատնելիք ալ չու- նին…

Ու շատ խօսեցան իրենց գաւառացի սպասուհիին վրայ։ Ան, գաղտնիքը ունէր իր երիտասարդութիւնը պահե- լու, ու առոյգ, շարժումի մը թող բոցը մարմնին մէջ։ Անոր համար պար մըն էր իր աշխատութիւնը, ու կ'աշ- խատէր, կ'երգէր ու կը խնդար։ Ա- սանկ մէկն էր իրենց համար գաւառա- ցի սպասուհին։ Սպասուհի ծնած էր ան։ Ուրիշ բան չէին տեսներ անոր վրայ։ Ու անոր խեղճիկ ու թեթեւ քալուածքը նոյնիսկ, սպասուհի մը կը յիշեցնէին իրենց։ Անոր շարժում- ներուն մէջն էր ան։ Անոր խօսակցու- թեան ու խօսքերուն, նոյնիսկ անոր աչքերուն մէջ կ'երեւար ան։

Ու, աղէկուկ աչքեր ունի, ըսին։ Ու պարոն Պարտէզեանը, «տունիս ա- սանկ չէնք շնորհք սպասուհի մը կը վայլէ», ըսաւ։ Գոհունակութիւնը, ո- րովհետեւ կ'երեւար երեսին վրայ։

— Այս տարիքին մէջ, ըսաւ իր մեծ աղջիկը, պահած է իր Արեւելք- ցիի խոշոր աչքերուն տաքութիւնը։ Երբ ատեն մը կը նայիս երեսին, ա- նոնք, կ'երազեն կարծես։

— Արփինէն՝ յիսուննոց կին մը, յարեց իր հայրը, այս տարիքին ան- շուշտ, մայրերու նայուածքը կ'ունե- նայ։

— Ձայնը չի հաներ, բայց քիչ մը կը խնդայ երեսը։ Սակայն, շատ մը գաղթական հայերու պէս, մարած բան մը կ'երեւայ անմիջապէս երեսին վրայ՝ երբ կը խնդայ։ Կ'երեւի թէ, այս պահուն միտքը բան մը ինկաւ։

— Ես ալ գաւառացի եմ, ըսաւ պա- րոն Պարտէզեանը։ Երբ միտքս կու- գան այն օրերը… Հոգ մի ընէք, ա- նոնք չեն վախնար կեանքէն։ Տունիս մէջ վաղը՝ ձայնն ալ կը բացուի, հո- գին ալ կը բացուի։ Տունիս վարժուե- լուն պէս, ամէն բան կը լմննայ։

Բայց այս կնկան բոլոր վիշտերը՝ սրտին խորը իջած էին։ Պզտիկ գե- րեզման մը կար հոն, ու ամէն ան- գամ՝ երբ կը բացուէր ու կը լեցուէր լոյսով հոգին, կ'երեւար այս գերեզ- մանը։

×

Ամիս մը եւաքը։

— Կը տեսնե՞ս, ինտո՞ր գոյն եկաւ երեսին վրայ, ըսաւ պարոն Պարտէզ- եան իր կնոջը։ Ինքնիրեն, մինակ ե- ղած ատենը կը խնդայ։ Իր խնդալու ձեւերը տեսնել կ'արժէ։ Այսքան կըր- նայ ըլլալ գոհունակութիւնը։

— Կը խնդայ ըսելով, երեսին վրայ գոյն եկաւ ըսելով՝ շատ երես տալու չէ։

— Խօսք է որ կ'ընեմ։ Խաղալու, խնդալու չելայ սպասուհիին հետ։ Հեռուէ հեռու տեսածս կ'ըսեմ միայն։

— Ես ալ շատ բան կը տեսնեմ, բայց աչքս կը գոցեմ։ Անոնք սպասու- հի են, շատ իրենց երեսին խնդալու չի գար։

Որովհետեւ տանտիկին էր Արփի- նէ, ու բերանը գոց, կ'աշխատէր լուռ ու մունջ, Տիրան Պարտէզեան շատ կը սիրէր ասանկ լռութիւնները, ու կ'ըսէր, «նոր հարսի պէս կ'աշխա- տի»։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(1)

(Շար.)

եւթուրք զինուորական գրաւումը պէտք չէ ծառայէ թրքական աճաբեկչութեան յանձնելու Սանճաքը։ Թրքական կազմակերպութիւններ կը հալածեն Արաբները, աւարի կուտան տուները, արտագաղթի կը մղեն բնակիչներու մեծ մասը։ Ահուսարսափը պէտք է դադրի Սանճաքին մէջ։ Ֆրանսայի կ'իյնայ պահանջել որ դադրի։

Անհրաժեշտ է նաեւ ուրիշ տնօրինութիւն մը։ Փարիզի եւ Էնկիւրիի միջեւ գոյացած համաձայնութիւնները կը նախատեսեն ֆրանքօ-թուրք - սուրիական երրեակ դաշնագիր մը։ Արդ, որպէսզի սուրիական պետութիւնը իրական անձնաւորութիւն մը դառնայ, ֆրանսական խորհրդարանը պէտք է վաւերացնէ այն դաշնագիրը որ ազատ պետութիւն մը կը դարձնէ Սուրիան։ Պ. Ժոռժ Պոնէ կը խորհի Էնկիւրի երթալ յառաջիկայ սեպտեմբերին, ստորագրելու համար ֆրանքօ-թուրք դաշնագիրը։ Եթէ վճռած է երթալ, պէտք է որ միջոցը գտնէ նախապէս վաւերացնելու ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը, կամ գոնէ իր ճամբորդութենէն առաջ, ծերակոյտին եւ երեսփ. ժողովի ձեռնհաս յանձնաժողովներէնստանայ քուէ մը՝ որ յանձնառութեան տակը դնէ խորհրդարանը։

Եթէ բնականոն վիճակ մը չհաստատուի Սանճաքին մէջ, եթէ շարունակուի Արաբներու եւ Հայերու դէմ սարքուած հալածանքը, եթէ, վերջապէս, տակաւին ձգձգուի ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին վաւերացումը, Ֆրանսա արաբական աշխարհին մէջ պիտի կորսնցնէ այն ինչ որ կը պարծենայ թէ շահած է Թուրքիոյ մէջ»։

Պոլսոյ Հայերը եւ Սանճաքին «ազատագրումը»

Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան կնքումէն եւ մանաւանդ թուրք զօրքին Սանճաք մտնելէն ի վեր, թուրք մամուլը կը յորդի ցնծութեան աղաղակներով։ Ամէն թերթ սիւնակ-սիւնակ նկարագրութիւններ կը հրատարակէ, ապացուցանելու համար թէ թուրք զօրքին մուտքը օրհնութիւն մը եղած է Սանճաքի ժողովուրդին համար։ Այս առթիւ կը չէզատեն թէ Հայերն ալ շատ գոհ են։

«Ճիւմհուրիյէթ» արձանագրելով այդ գոհունակութիւնը, կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ.— «Հայ հայրենակիցներու մեծ ուրախութիւնը» (6 յուլիս).—

Հայոց պատ. տեղապահ Ասլանեան արքեպ. երէկ Բերա - Փալասի մէջ ներքին գործոց եւ Հալքի ընդհ. քարտուղար Շիւքրիւ Գայային այցելելով, Հաթայի ազատագրումին առթիւ Թուրքիոյ Հայերուն ուրախութիւնը յայտնած եւ խնդրած է որ Մեծ ղեկավար Աթաթիւրքի եւ վարչապետ Ճէլալ Պայարի հաղորդէ Թրքահայերուն անկեղծ զգացումները։

Այս առթիւ Ասլանեան արքեպս. հետեւեալը յայտարարած է Բերա Փալասի պանդոկին մէջ իրեն հետ տեսակցող մեր խմբագրին.

— Հաթային ազատագրութեան առթիւ Թրքահայերուն անկեղծ ուրախութեան զգացումները յայտնելու եկայ։ Հաթայի դատին առթիւ, սկիզբէն ի վեր, Թրքահայերը պահ մը եւ չմոռցին այս ազգ. դատին մէջ իրենց վիճակուած պարտականութիւնը կատարել։

Մենք արտասահմանի Հայերու գործերուն միջամտել չենք ուզեր եւ չենք միջամտեր ալ։ Բայց Հաթայը թուրք հայրենիքին անբաժանելի մէկ մասը նկատելով, մեզի համար ազգային պարտականութիւն մը կը սեպենք հոն գտնուող մեր ցեղակիցները զգուշացնել իրենց սպառնացող վտանգներուն դէմ։ Ինչպէս ամէն ատեն, իրենց էութիւնը ծանօթ կարգ մը մարդիկ, առիթէն օգտուելով, կը ջանան խառնակութիւն առաջ բերել, իրենց գործերովը զբաղող մարդոց սպառնալով։ Մինչդեռ Հաթայի Հայերուն ճնշող մեծամասնութիւնը առաջին օրէն իսկ կը գործակցի իր Թուրք եղբայրներուն հետ։ Ջանանք այս ուղիղ ճամբէն չեղեցնել ուզողները թէեւ վերջերս ուզած են ընդարձակել իրենց գործունէութիւնը, բայց ամէն կողմ ժողովուրդին բուռն ընդդիմութեանը կը բախին։ Ինչպէս որ ապարդիւն անցած են Հաթայի Հայերը Սուրիա գաղթել պարտադրելու համար թափուած ջանքերը, նոյնպէս յաղթանակած է իրաւունքը տեսնող ժողովուրդին ողջմտութիւնը։

Մեր Մեծ Պետին՝ Աթաթիւրքի ազատագրած Հաթայի նոր վարչաձեւին տակ, Թուրքերու եւ Հայերու համար բարօրութեան նոր շրջան մը բացուած պիտի ըլլայ։ Վստահ ենք որ, Հաթայի մեր ցեղակիցները, գնահատելով այս ճշմարտութիւնը, պիտի շարունակեն գործակցութիւնը իրենց Թուրք եղբայրներուն հետ։ Իրենց այս ուղղամիտ ընթացքով, Հաթայի Հայերը գործնապէս ապացուցած պիտի ըլլան թէ արժանի են նոր վարչաձեւին։

Նոր դէպքեր Պաղեստինի մէջ

Կիրակի օր նոր դէպքեր ծագեցան Պաղեստինի զանազան մասերուն մէջ։ Հայֆայի մէջ ռումբ մը պայթեցաւ հանրակառքի մը մէջ, վիրաւորելով ութ հոգի։ Ուրիշ հանրակառքի մը վրայ եւ ռումբ մը նետուելով, վիրաւորուեցան 16 հոգի։ Արաբները Հրեաներուն վրայ յարձակեցան, քարեր նետելով եւ ապտակներ տեղացնելով։ Արաբական խումբեր հրէական թաղին վրայ պիտի յարձակէին, բայց անգլիացի նաւաստները արգիլեցին։ Ռումբ մը պայթեցաւ Եաֆայի եւ Թէլ-Ավիվի սահմանին վրայ, յետոյ կռիւ մը ծագեցաւ Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ։ Դժոխային մեքենայ մը գտնուեցաւ Երուսաղէմի մէջ, ուրիշ մը առջեւ, իսկ ուրիշ մը պայթեցաւ հրէական թաղին մէջ։ 400 հոգի արգելափակուեցան կեդրոնացման կայանի մը մէջ։

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց վեց վաշտ զինուոր ղրկել Պաղեստին, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։ Զօրքերը պիտի ղրկուին Եգիպտոսէն, կարելի եղածին չափ շուտ։

Անցեալ շաբթուան դէպքերուն հետեւանքով սպաննուած են 52 Արաբներ եւ 12 Հրեաներ, վիրաւորուած՝ 145 Արաբներ եւ 20 Հրեաներ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ հպատակութենէ զրկուեցաւ, ուրիշ 68 տարագիրներու հետ, էրիխ Մարիա Ռըմարք, հեղինակը հռչակաւոր գրքին.— «Ոչ մէկ նորութիւն արեւմտեան ճակատէն», որ շարժանկարի ալ վերածուած է։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՕԶՎԷԼԹ Օքլահամայի նահանգին մէջ պտոյտ մը կատարած ատեն, անծանօթ մը ոստիկանական շղթայէն սողոսկելով կառքին վրայ խոյացաւ։ Գաղտնի ոստիկաններ անմիջապէս ձերբակալեցին մարդը եւ փախցուցին, մինչ ամբոխը կ'ուզէր բզկտել։ Հարցաքննուած ատեն անծանօթը յայտարարեց թէ կ'ուզէր պարզապէս ներկել նախագահին կօշիկները։ Վրան զէնք չունէր։ Հաստատուած է թէ խելագար մըն է, որ ասկէ առաջ ալ տոպրակ մը փետուր նետած էր պատերազմական նախարարին գլխուն։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը սաստկանան Գերմանիոյ մէջ, Աւստրիոյ կցումէն ի վեր։ Նոր օրէնք մը Հրեաներուն կ'արգիլէ շարք մը արհեստներ, մասնաւորապէս կալուածական միջնորդութիւնը, տուներու մատակարարութիւնը, ամուսնական միջնորդութիւնը, օտար շրջիկներու առաջնորդութիւնը եւն.։ Անհնազանդները պիտի բանտարկուին։ Ուրիշ հրամանագրի մը տրամադրութեամբ, բոլոր ծովեզերեայ, գետային եւ լճային բաղնիքները, օդի եւ արեւի լոգանքները այսուհետեւ կրնան արգիլուիլ Հրեաներուն, այդ հաստատութեանց վարչութեան կողմէ, առանց ոստիկանական հրահանգի։

ԻՏԱԼԻՈՅ ապայակոյտին պետը, որ Գերմանիա կը գտնուի մէկ շաբաթէ ի վեր, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ։ Երկու զինակից պետութեանց սպայակոյտներուն խորհրդակցութիւնները մեծ ուշադրութիւն գրաւած են քաղաքական շրջանակներու մէջ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը, խորտակեցին շատ ամուր դիրքեր։ Այժմ միայն 25 մղոն հեռու են Վալենցիայէն։ Հանրապետականները հերոսաբար կը դիմադրեն։ Ազգայնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ 395 պատնէշներ հրացանի բռնուած են կառավարութեան կողմէ։

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց լիազօրութիւն պահանջել խորհրդարանէն, կարգադրելու համար հրատապ խնդիրներ։

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորը անկողին ինկած է, ստամոքսի տկարութեան մը հետեւանքով։

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ օդանաւային մարզանքներ կատարուեցան կիրակի օր, Վիլլաքուպլէի մէջ, մեծ յաջողութեամբ։ Ներկայ էր նաեւ Հանրապետութեան նախագահը, 50.00 հանդիսատեսներով։

ՌԷՆՍԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, որ Գերմանացիներուն կողմէ քանդուած էր մեծ պատերազմին ատեն եւ կը նորոգուէր մինչեւ այսօր, հանդիսաւորապէս բացուեցաւ կիրակի օր, պապական նուիրակին կողմէ, որ հայրենասիրական ճառ մը խօսեցաւ այս առթիւ։

«Ցառաջ» կը ծախուի

Place des Fêtesի լրագրավաճառի խանութը գոց ըլլալով Յուլիս 14էն մինչեւ 18ը, «Յառաջ» կը ծախուի Place des Fêtesի ծանօթ հայ Նպարավաճառին քով, S. Baldjian 2 Rue de Crimée (Տոքթ. Պըրգօյեանի քլինիքին քովը)։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

24 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ GRAND ARBRE, Maison FIQUETի պարտէզին մէջ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

17 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն գիշերուան 11.30

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, Grand Arbre, Maison Fiquet

Գեղարուեստական հաճելի անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Անձրեւի պարագային գոց սրահ։ Ճաշ պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ. Մուտք 5 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը, եւ կամ Բորթ տ'Օրլէանէն օթօպիւս թիւ 128։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 12 Յուլիս, երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ «Իրապաշտ շարժումը ժամանակակից գրականութեան մէջ (Սրմաքէշխանլեան)»։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՄԱՍԻԱ-ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

14 Յուլիս, Հինգշաբթի ամբողջ օրը ՍԷՆ-ԼՈՒ ԿՐԱՆ-ՓԷՆ, Խօթնեզըքյըրեանի հովասուն ագարակը։

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՖՐԻԶԸ» ղեկավարութեամբ Ց. ԻՆՃԷԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Պ. Պ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի եւ ՊԱՍՄԱՃեանի։ Կը նուագէ հայրենակից ջութակահար Պ. ՆԱԶԻԿԵԱՆ։ Պարերու ընթացքին կը նուագէ Պ. ՍԻՄՈՆ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ իր խումբով։ Պարգեւաւոր խաղեր եւ զուարճալի անակնկալներ։ Առատ կերուխում։

Մթութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի տեղւոյն վրայ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Շուվար կարիպալտիէն առնել 15, 16, 18 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել ՍԷՆ-Լու կրան փէն։

Ամավերջի դպրոցական հանդէս

ՓՈՔՐ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ Ս. ԺԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Յուլիս, Հինգշաբթի ժամը 2.30ին Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 15 Rue Pierre Curie. Bicetre (մէթրօ Փորթ տ'Իթալի)։

Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում, պար եւ զանազան անակնկալներ երկսեռ աշակերտներու կողմէ։ Մուտք 3 ֆրանք։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

վարժ գործաւորուհիներ luxe ճերմակեղէնի համար։ Անհրաժեշտ է ձեւել գիտնալ։ Դիմել ժամը 17—20 E. Startchenko, 6 Rue Meilhac, մէթրօ Emile Zola et Cambronne։

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

Երկու ստուար հատորներով ԼԴ+2479 էջով, գեղազարդուած 687 պատկերներով եւ վիմատիպ 16 բազմագոյն պատմական քարտէսներով պատկառելի գործ մը, որ ոչ միայն Կեսարիոյ եւ Շրջակայից պատմութիւնն է այլ՝ պատմութիւնը Փոքր Ասիոյ հայ գաղութներուն։ Կը պարունակէ համայնագիտական ծանօթութիւններ, տեղագրական, վիճակագրական, ազգագրական, մատենագրական եւ կենսագրական ամենաճոխ տեղեկութիւններ։

Նուազագոյն գինը 25 շիլին։ Փարիզի մէջ կը ծախուի Պ. Սարգիս Զաքարեանի քով. 13 բիւ Սէն Լազար, Փարիզ (9)։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիօնի օրէնական հետակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ զոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ զոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ զոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն եւ զոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ վարչական գործերու համար։

Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն։

44, Rue Lafayette. Tél. Prov. 78-38.

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիւէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 ետրեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

Hommes Dames

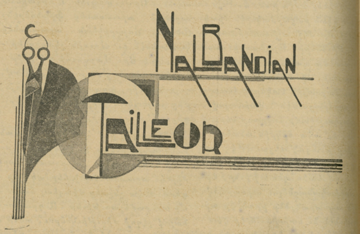

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է։

Dalakupeian 8 Rue Suffren, Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89։

ԿԱՊՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ստլերու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ունինք զրկուելու զբի մեքենայ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

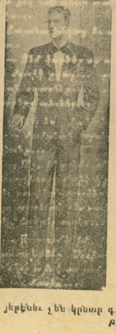

Tailleur de ST. BERNARD

Pour Hommes et Dames

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մէկ ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) ակնեալ 350—450 ֆր.է.։ Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ։ 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, զարնան յատուկ, արժէքաւոր մաշտակ վզնոց մը։ Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրոնով։ Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերէն եւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով։

Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

ԴԱՅԼԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 13 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3781

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԽԻԹԱՐԱՆՔ...

Փարիզի Հոգեւոր Հովիւը կիրակի օր կարդալ տալով երկու նամակներ՝ Էջմիածինէն, յայտարարեր է «հանդիսաւորապէս եւ բարձրաղաղակ», ինչպէս կը հաղորդէր աշխատակից մը.

— Սուտ են այն բոլոր վրդովիչ տեղեկութիւնները որ ամիսներէ ի վեր շրջան կ'ընեն հայերէն թերթերու մէջ: Կաթողիկոսը խեղդամահ չէ եղած, ոչ ալ Էջմիածինը աւարի տրուած է, այլ ամէն ինչ բնականոն պայմաններու մէջ է...

Ի՞նչքան պիտի ուզէինք որ սուտ ըլլային, ինչպէս, «բոլոր վրդովիչ տեղեկութիւնները»:

Դժբախտաբար հասած վաւերաթուղթերը բաւական չեն այդպիսի վճիռ մը արձակելու համար: Անոնք շատ - շատ կրնան ծառայել իբրեւ էրած սրտի մխիթարանք, առենի մը համար: Մինչեւ որ կարելի ըլլայ վերջնապէս ստուգել ամէն բան:

Իրականին մէջ, ի՞նչ կը ներկայացնեն երկու վաւերաթուղթերը:

Առաջինը ուշացած նամակ մըն է— գրուած՝ 1938 Մայիս 24-ին, զոր արտատպած ենք նոյնութեամբ եւ որ հաղորդելով կաթողիկոսին մահը՝ «սրտի կաթուածից», հոգեհաց քարոզներ կը կարգայ:

Միւսը, զոր պիտի հրատարակենք վաղը, պատճէնն է այն կոնդակին որով հանգուցեալ կաթողիկոսը տեղապահ կը նշանակէ Գէորգ արք. Չէօրէքճեանը (1936 ապրիլ 18):

Փորձենք յետահայեաց ակնարկ մը նետել, դիւրացնելու համար կացութեան վերլուծումը:

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին մահուան հեռագիրը զրկուած էր ապրիլ 10ին, Երուսաղէմի պատրիարքին միջոցաւ, եւ մեր թերթին մէջ հրատարակուեցաւ ապրիլ 13ին:

Այս գործին յաջորդեց խոր լռութիւն մը, մինչեւ մայիս 10, երբ հրատարակեցինք առաջին վրդովիչ տեղեկութիւնները,— կաթողիկոսը խեղդամահ, Էջմիածինը աւարի տրուած, երկու եպիսկոպոս եւ մէկ վարդապետ ալ խեղդուած կամ սպաննուած:

Վստահ ըլլալով հանդերձ մեր թղթակիցներուն վրայ, մենք այս տեղեկութիւնները հրատարակեցինք հետեւեալ դիտողութեամբ,—«Սպասելով վերջնական ստուգման»: Նոյն օրուան խմբագրականն ալ կը վերջանար այսպէս.

— «Բայց եւ այնպէս, մենք պիտի ուզէինք որ սուտ կամ չափազանցուած ըլլային այս բոլորը: Որովհետեւ, չափազանց քստմնելի է պարզուած պատկերը, չըսելու համար յուսահատական»:

Ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ հրատարակուեցան յաջորդ օրը, ինչպէս եւ աւելի վերջը: Նոյն տեղեկութիւնները լոյս տեսան նաեւ «Յուսաբեր»ի մէջ: Եւ, ինչպէս «Յառաջ»ի, նոյնպէս «Յուսաբեր»ի տեղեկատուները մէկ հոգի չէին, ոչ ալ սովորական անհատներ:

Ողբերգութեան վերջին դրուագը հրատարակեցինք Յունիս 23ին, որ կը հաղորդէր թէ կաթողիկոսին հետ նահատակուած վարդապետը Դանիէլ Ծ. Վ. Զաառոյեանն է, միաբան Աղթամարի, 70 տարեկան: Իսկ ամենավերջինը լոյս տեսաւ յուլիս 5ին, հետեւեալ բովանդակութեամբ եւ յունիս 24 թուականով.

— «Ստոյգ է այլեւս, որ կաթողիկոսին խեղդել են չէկիստները: Իր եղերական մահից երկու օր առաջ, չէկիստները կաթողիկոսից պահանջում են Մայր Աթոռի գանձատան բանալիները: Մեսրոպ (Մագիստրոս) եւ Բագրատ եպիսկոպոսները գնում են չէկիստներին յայտնելու Կաթողիկոսի ժխտական պատասխանը: Չէկիստները տեղն ու տեղը գնդակահարում են Մագիստրոսին եւ Բագրատին»: Եւայլն:

Այս տեղեկութեանց առթիւ էր որ, Երուսաղէմի պատրիարքը իրար անցած, սախպողական հեռագիրներ ուղղեց Էջմիածին, յունիս 13ին եւ 29ին, լուսաբանութիւններ խնդրելով:

Այդ հեռագիրներուն պատասխանը եկա՞ծ է թէ ոչ — տեղեկութիւն չունինք: Առ այժմ եղած - չեղած երկու նամակներ կան:

Այնպէս որ, Վռամշապուհ արք. առնուազն կը չափազանցէ, մէկ անգամէն «սուտ» հռչակելով բոլոր վրդովիչ տեղեկութիւնները:

Երբ մենք այնքան բազմակողմանի նիւթեր ունենալով հանդերձ որոշ վերապահութիւն կը յայտնենք, Փարիզի Հոգեւոր Հովիւը հինգ անգամ աւելի վերապահ պիտի ըլլար, այնքան «հանդիսաւոր եւ բարձրաղաղակ» վճիռ մը արձակելու համար: Մանաւանդ որ, ինք Էջմիածինն ալ տեսած է, աւելի բախտաւոր օրերու մէջ, եւ գարձեալ խորհրդային իշխանութեան օրով: Տեսած եւ ողբե՛ր արձակած է, դամբարաններու առջեւ...

Ի վերջոյ ի՞նչ կ'ըսէ Էջմիածնի մայիս 24 թուակիր նամակը, որուն զոնէ մէկ չարաշուք ստորագրութիւնը —Արսէ՛ն արքեպիսկոպոս — բաւական էր աչքերը բանալու. —

1. Դիագնութիւն կատարուեր եւ հաստատուեր է որ կաթողիկոսի մահը «հետեւանք է եղել սրտի կաթուածի»:

2. Անմիջապէս հեռագրուեցաւ մահուան լուրը, Կիլիկիոյ կաթողիկոսին, Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ պատրիարքներուն, ինչպէս եւ «Համամիութենական հանրապետութիւններում գտնուած բոլոր թեմերին»: (Կա՞ն այդպիսի թեմեր, երբե՞ն ի վեր...):

3. «Կատարուեցաւ հանգուցեալի օծումը եւ թաղումը»: (Ե՞րբ, ի՞նչպէս):

4. «Աղօթենք Բարձրեալին», որ «յաջողէ» համազգային եկեղեցական ժողով գումարել, նոր կաթողիկոս ընտրելու համար:

Հարցում մը եւս.— Քանի՞ օր կ'երեւայ Փարիզ, Մոսկուայի ճամբով: Ինչո՞ւ ապրիլ 6ին պատահած դէպքի մը մանրամասնութիւնները գրի կ'առնուին Մայիս 24ին, եւ Փարիզ կը հասնին շաբաթ օր, 9 յուլիս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԵՐԱՊԱՀ ԴԻՐՔԸ ՖՐԱՆՔԵԻԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն, յուլիս 11 թուականով.—

Իտալիա շատ վերապահ դիրք մը բռնեց Ալեքսանտրէթի Սանճաքին վերաբերեալ համաձայնութեան հանդէպ: Ան բացէ ի բաց չարտայայտուեցաւ կողմերէն որ եւ է մէկուն համար,— Ֆրանսա, Թուրքիա, Սուրիա: Պատճառը այն է որ, Իտալիոյ հանրային կարծիքին համաձայն, խնդիրը ճշմարտապէս լուծուած չէ տակաւին եւ անդրագոյն հետեւանքներ պիտի ունենայ: Կարճ խօսքով, Իտալիա իրեն կը վերապահէ դիրք բռնել աւելի ուշ, համաձայն իր մասնաւոր շահերուն:

Բայց եւ այնպէս մամուլը չի ծածկեր թէ Սանճաքի հարցին մէջ Թուրքիա բազմաթիւ առաւելութիւններ ստացաւ: Գալով Ֆրանսայի, իր բռնած դիրքէն այնպէս կը դատեն թէ կ'ուզէ Թուրքերը ազատ ձգել Սանճաքին մէջ, իբրեւ փոխարինութիւն Ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագրին: Մինչեւ անդամ այս վերջինը կը կապուի Ֆրանքեւռուս զինակցութեան հետ: Թուրքիան այսուհետեւ բացարձակ իրաւարարն ըլլալով Նեղուցներուն, կը կարծուի թէ Ֆրանսա պիտի փորձէ զայն կապել իր զինակցութիւններու ցանցին, որպէսզի ամէն առիթի մէջ ապահովուի Ֆրանքեւռուս ուժերու լծակցութիւնը Վոսփորի եւ Տարտանէլի մէջէն:

«Ճէյացիոնի ինթէրնացիոնալի» հանդէսը այս տեսակէտը կը յայտնէ, բացատրելով թէ համաշխարհային պատերազմին փորձառութիւնը Ֆրանսացիներուն աչքին կ'արդարացնէ ամէն զոհողութիւն, Թուրքիոյ հաւանութիւնը ստանալու համար Ֆրանքեւռուս այս կապակցութեան: Ահա թէ ինչու շատ մեծ ճիգ մը պիտի փորձուի Էնկիւրիի մէջ. ճիգ մը որուն անտարբեր չէ Անգլիա:

Այս հրատարակութիւններէն կրնան հետեւցնել թէ Իտալիա տակաւին ոչ բարեպատեհ, ոչ ալ անհրաժեշտ կը գտնէ արեւելեան Միջերկրականի հաւասարակշռութեան փոփոխութեան խնդիր յարուցանել, Սանճաքի համաձայնութեան առթիւ: Ան մեկուսի կը մնայ, առանց ամենափոքր առարկութիւն մը յայտնելու. եւ սակայն, երբ հրատարակուեցաւ անգլիական քննիչ յանձնաժողովին տեղեկագիրը Պաղեստինի բաժանման մասին, Իտալիա փութաց բողոքել, այն սկզբունքը յառաջ քշելով թէ Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը պէտք չէ փոխուի: Ի՞նչ է իր ներկայ դիրքին պատճառը: Արդեօք Իտալիա կը խորհի՞ ինք անձամբ գործողութիւն մը կատարել Էնկիւրիի մէջ: Կոմս Չիանօ չէ հրաժարած Աթաթիւրքի այցելելու ծրագրէն: Ի հարկին արար - հրէական տեսակէտը պաշտպանելով Սանճաքի հարցին մէջ, Իտալիա դեր մը պիտի կատարէ: Առ այժմ չէզոք է եւ լուռ: Զուգեր կանխավճռել ապագան:

Գերմանիոյ ազդեցութիւնը Թուրքիոյ մէջ

Պերլինէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Առեւտրական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ մեծապէս պիտի ծաւալի գերմանեւթուրք առեւտուրը, իբրեւ հետեւանք Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ տնտեսական նախարարութեանց միջեւ կատարուած բանակցութեանց: Թուրքիոյ հետ առեւտրական յարաբերութիւնները զարգացնելու քաղաքականութիւնը բացաւ Տօքթ. Շախթ, երբ տնտեսական նախարար էր: Նոյն ճամբան կը շարունակէ իր յաջորդը, Պ. Ֆունք որ մօտերս Էնկիւրի պիտի այցելէ:

Մասնագէտ մը քննելով այս հարցը, կը գտնէ թէ անգլեւթուրք փոխառութեան համաձայնութիւնը ուղղուած է Գերմանիոյ դէմ, հակազդելու համար անոր գերակշռութեան՝ Պալքանեան եւ Դանուբեան երկիրներու մէջ: Մանաւանդ որ, կ'ըսուի թէ Անգլիա կ'ուզէ վարկեր բանալ նաեւ այդ պետութեանց: Թերթ մը կը բացատրէ թէ Անգլիա կ'ուզէ «առիթ գերութեան դատապարտել հարաւային արեւելեան Եւրոպայի երկիրները, քաղաքական փոխառութիւններով որոնք պարտականը կը զրկեն իր չարժումի ազատութենէն»:

Մոսկուայի տեսակէտը Ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան մասին

«Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, կը գրէ Ֆրանքեւթրքական համաձայնութեան առթիւ.

— «Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ համաձայնութիւնը կրնայ ըլլալ եւ մենք վստահ ենք թէ պիտի ըլլայ կարեւոր տարր մը հաւաքական ապահովութեան զօրացման համար: Ֆրանքեւթուրք դաշինքը ոչ միայն բարեկամութեան դաշնագիր մըն է, այլեւ իր իսկութեամբ դաշինք մը նախայարձակ պետութեան չօգնելու, նախայարձակ չըլլալու, յարեւման այն համաձայնութեանց զոր Խ. Միութիւնը կնքեց Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ իր շատ մը դրացիներուն հետ: Խ. Միութեան հանրային կարծիքը կը գնահատէ այսպիսի համաձայնութիւն մը կնքումը երկու պետութեանց միջեւ որոնց հետ կը գործակցի խորհրդային կառավարութիւնը, լուծելու համար միջազգային խնդիրներ: Եթէ ֆրանսական եւ թրքական կառավարութիւնները կրցան, չափազանց բարդ կացութեան մը մէջ խաղաղօրէն լուծել հին վէճը եւ միանգամայն կարգադրել Ֆրանքեւթուրք յարաբերութեանց խնդիրը, պատճառներ կան յուսալու թէ այդ համաձայնութեան գործադրութիւնը փրկարար արդիւնքներ պիտի տայ երկու երկիրներուն եւ խաղաղութեան դատին համար»:

*** Արտաքին նախարարութիւնը առջի օր հրատարակութեան յանձնեց Էնկիւրիի մէջ ստորագրուած համաձայնութիւնները, որոնց պատճէնները հրատարակեր էինք կիրակի օր:

Եկեղեցի մը եւս փակուեցաւ Մոսկուայի մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Օրթոտոքս քրիստոնէութեան դէմ բացուած պայքարը նոր շրջանի մը մէջ մտաւ Աստուածայայտնութիւն եկեղեցւոյ բռնադատեալ փակումով, Դորոկոմիլովսկայայի մէջ (Հարաւ. - արեւմտեան արուարձան մը): Այս տաճարը իբրեւ մայր եկեղեցի կը ծառայէր Մոսկուայի մէջ, աւելի նշանաւոր հաստատ -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՆԿՏԻՔ

Հայկական գիւղերու մէջ սովորութիւն էր.

1.— կիները ամօթ կը համարէին իրենց ամուսինը անուանել անունով, ու կ'ըսէին. «Գլխաւորս», «Մեծս», կամ «Տղուս հայրը»:

2.— Այրերը եւս՝ «մօրս հարսը» կ'ըսէին, երբ հարկ կ'ըլլար յիշել իրենց կինը:

Գայթակղութի՛ւն էր ըսել «իրեշտակս», «աստուածուհիս», կամ «փիսիկս», «աղաւնեակս» եւ նման բաներ:

Մեծ - հայրս, երբ կիրակի օրերու զգեստները հագնէր եւ վրայէն կապէր նախշուն ու հոտաւէտ գօտին, (գիտէ՞ք թէ ի'նչպէս կը կապէր գօտին, — մէկ ծայրէն կը բռնէր ես եւ կը կանգնէի ընդարձակ չարտախին ամէնէն հեռաւոր անկիւնը, իսկ միւսը ինքն իր մէջքը կը խօթէր ու կը սկըսէր դառնալ մէվլէվիի պէս ձեռքերը վեր բռնած եւ այնքան արագ, որ կը գինովնար եւ ես կը ճաթէի խնդալէն), այդ պահուն միտքը կ'իյնար չեմ գիտեր ինչ բան մը, ու կը պոռար մեծ - մօրս.

— Կնի՛կ...

Այս դրուագը կը պատմեմ՝ հաստատելու համար թէ մեծ - հայրս աւանդութիւն - մաւանդութիւն չէր յարգեր,— կնիկին կնիկ կ'ըսէր: Նոյնիսկ, եթէ մեծ - մայրս չլսէր էգէտանը ժաժ հանող ստեղնտորեան իր ձայնը, այս անգամ կ'ըսէր.

— Կնի՛կ, կնկի՛ս...

Յետոյ ինծի կը դառնար եւ ընկերաբար կը բացատրէր պակասութիւնները այս կնիկ դասակարգին, զոր կ'անուանէր կնկտիք: Եւ մեծ - հայր ու թոռնիկ, երկու ընկերներ, կը խընդայինք կնկտոց պակասութիւններուն վրայ, մանաւանդ ես՝ երբ մեծ - հայրս, հէքեաթ պատմած առեն, աչքով ինծի հրամայէր «փօ՛» մը պոռալ նստած տեղը քնացող մեծ - մօրս ականջին:

— Կնիկն ի՞նչ ընէ բառ ու բան, ժամերգութին, շարական...

Այս ոտանաւորով կը հեգնէր մեծ - մայրս որ ականջ չէր տար իր «բառ ու բան»ին (հէքեաթ): Ֆէմինիսթ չէր մեծ - հայրս, բայց կը սիրէր էրիկմարդու պէս վերէն նայիլ կիներուն վրայ, հովանաւորել ու թեւարկութեան տակ պահել զանոնք: Ու եօթը յարկէն հայհոյութիւն մը կը գլորէր, երբ կը լսէր որ գիւղացի մը ծեծեր է իր կնիկը՝ դասական ձեւով, կրամբանդուլին ննկելէ եւ լոլիկ դառնալէ վերջ:

Կնիկ ծեծելու պատմութիւն շատ էի լսած: Բայց կ'երեւի թէ փոխուեր են դարերը:

Պրֆիլոյի մէջ, ամերիկեան դատարանը վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտեց կին մը, որ ամէն իրիկուն կը ծեծէր իր էրիկը, «թիփիթ» դարձնելով զայն: Այս առթիւ, դատարանին նախագահը, ցաւով դիտել տուաւ.

—Ատեն մը էրիկն էր որ կը ծեծէր իր կնիկը, ամէն իրիկուն: Իսկ հիմա փոխուած է սովորութիւնը, կինն է որ կը ծեծէ իր էրիկը՝ դրամ վաստկելու եւ *սփորթիվ* դառնալու ճամբան սորվելէ վերջ:

Ուրեմն, այսուհետեւ, գլուխները վա՛ր... կնկտոց առջեւ:

ԱՐԱԶ

ԷՋՄԻԱԾՆԷՆ ՀԱՍԱԾ ԱՌԱՋԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Փարիզի եկեղեցիին մէջ կիրակի օր կարդացուեցան Էջմիածինէն հասած երկու նամակներ, մէկը՝ կաթողիկոսին մահուան, երկրորդը՝ տեղապահի նշանակման մասին, երկուքն ալ ուղղուած Փարիզի հոգեւոր հովիւին եւ եկեղեցւոյ վարչութեան:

Ահաւասիկ առաջին նամակը (երկրորդը՝ վաղը) ----

Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Խորէն Կաթողիկոսը տարւոյս Ապրիլի լոյս 6ի գիշերը հանգեաւ ի Տէր սրտի կաթուածից: Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը իսկոյն եւեթ հաղորդեց այս մասին կառավարութեան, որի հետեւանքով Երեւանից ժամանեցին բժիշկներ, որոնք մանրազնին քննութիւնից յետոյ՝ յայտարարեցին թէ՝ հանգուցեալ Հայրապետի մահը տեղի է ունեցել սրտի կաթուածից: Կառավարութեան առաջարկութեամբ եւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի համաձայնութեամբ յիշեալ բժիշկները՝ Պրոֆ. Շեկ-Ցովսէփեանի գլխաւորութեամբ՝ անդամահատեցին հանգուցեալի դին, որով վախճանապէս հաստատուեցաւ թէ Խորէն Ա. Կաթուղիկոսի մահը հետեւանք է եղել սրտի կաթուածի: Անմիջապէս հեռագրուեցաւ Տանն Կիլիկիոյ Շնորհազարդ Տ. Սահակ Բ. Կաթուղիկոսին, Ս. Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսի ամենապատիւ պատրիարքներին, որոնցից առաջինին խնդրուեցաւ իրազեկ անել արտասահմանի բոլոր թեմերին Տ. Խորէն Ա. կաթուղիկոսի մահուան մասին՝ կարգադրելով հանգուցեալի յիշատակին հոգեհանգիստ կատարել: Նոյնանման հեռագիրներ ուղարկուեցան նաեւ համամիութենական հանրապետութիւններում գտնուած բոլոր թեմերին: Մատուցուեցաւ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ կատարուեցաւ հանգուցեալի օծումը եւ թաղումը:

Տ. Խորէն Ա. կաթուղիկոսի վաղաժամ մահը խոր վիշտ պատճառեց Ս. Էջմիածնի միաբանութեան, սակայն, աշխարհի ամէն կողմից եւ միութենական սահմանի հանրապետութիւններից տեղացող վշտակցութեան, սիրոյ եւ հաւատարմութեան զգացմունքներով լի հեռագիրները առ պատմական Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը մխիթարում եւ քաջալերում են մեզ:

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը բերում է իր շնորհակալիքը պատուարժան Խորհրդին եւ Թեմին հաւատացեալ ժողովրդին Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսի մահուան առթիւ արտայայտած ջերմ ցաւակցութեան եւ բարեմաղթութեանց համար: Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը կատարելապէս հաւատացած է, որ թէ ձեր եւ թէ հայ հաւատացեալ ժողովրդի հաւատարմութեան եւ բարեացակամութեան զգացմունքները միշտ վառ ու կենդանի կը մնան առ ընդհանրական Հայրապետութիւնն ու առ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը:

Աղօթենք Բարձրեալին, որ պարգեւէ Ամենայն Հայոց հայրապետութեան եւ Ս. Էջմիածնին անսասանութիւն եւ յաջողէ՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ աւանդական կարգերի համաձայն՝ գումարել Էջմիածնում Համազգային եկեղեցական ժողով եւ ընտրել նոր ընդհանրական Հայրապետ:

Հայաստանի խորհրդային սոցիալիստական հանրապետութեան բարեհաճ վերաբերմունքը այս խնդրի նկատմամբ հաստատուն գրաւական է սոյն հարցի բարւոք լուծման:

Ընդ սմին Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը անհրաժեշտ է համարում հաղորդել ձեզ, որ հանգուցեալ Տ. Խորէն Ա. Կաթուղիկոսը 1936 թուի ապրիլի 18ի Հայրապետական կոնդակով Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամ Գերաշնորհ Տ. Գէորգ Արքեպիսկոպոս Չորեքճեանին կարգել է Ամենայն Հայոց Կաթուղիկոսի տեղակալ: Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդը ընդ սմին ներփակում է յիշեալ կոնդակի վաւերական պատճէնը:

Տեղակալ Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան՝ Ստոր. Գէորգ Արքեպիսկոպոս, անդամ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի՝ Ստոր. Արսէն Արքեպիսկոպոս:

Թիւ 201, 24 Մայիսի 1938 Թ. Ս. Էջմիածին:

ԼՔՈՒԱԾԸ

Քաղաքական ծանր օրեր կ'ապրինք. արտակարգ, անակնկալ դէպքեր կ'ալեկոծեն մեր կեանքը: Հայրենիքէն ըսկսած մինչեւ հեռաւոր գաղութներու մէջ, Հայը ապահով չէ. կը պայքարի՝ ոչ միայն ապրելու համար, այլեւ իր գոյութեանը համար: Ու, յաճախ, կը պայքարի միայն ապրելու համար: Մոռցած վաղն ու ապագան, հարկադրաբար մտածելով միայն առօրեայի մասին:

Այս անողոք, անհաւասար պայքարին մէջ, շատ բաներ մոռցուած են. շատ արժէքներ զոհ տրուած. փրկելու կամ որպէս թէ փրկելու համար միայն մեր առժամեայ գոյութիւնը. յետագային թողլով մեր տեւական, հիմնական գոյութեան խնդիրը:

Այս մոռցուած կամ անտեսուած «ծանր»էնառաջինը՝ կասկած չկայ, որ հայ գրականութիւնն է. աւելի լայն բացատրութեամբ մը՝ հայ մշակոյթը, իր բոլոր ճիւղերովը: Մոռցուած՝ ոչ միայն ժողովրդական խաւերէն, այլեւ մտաւորականութենէն:

Գրական հանդէս մը, նոր գիրք մը, արտակարգ յօդուած մը կամ հրատարակութիւն մը, մահ մը կամ յոբելեան մը միայն կը յիշեցնեն մեզ՝ որ հայ գրականութիւն կայ դեռ եւ մարդիկ՝ որ գրականութեամբ կը դրաղին տակաւին:

Գրական նոր թերթ մը՝ զուր վատնում կը համարուի, վէպ մը՝ ժամանց. քերթուած մը՝ խաղ եւ ուսումնասիրութիւն մը՝ տաղտուկ:

Ո՞վ կամ քանի՞ հոգի այլեւս լըրջութեամբ, արժանավայել կարեւորութեամբ կը վերաբերուի այս բոլորով. «Ատենը չէ հիմա».— այս է ընթացիկ բացատրութիւնը. Նախ՝ կեանքը, ապահովութիւնը, կենսականը, գործնականը եւ յետոյ՝ զարդն ու զարդարանքը:

Ու այս «զարդն ու զարդարանքը»՝ գրականութիւնն է, արուեստը, մշակութայինը առհասարակ:

Եւ ճիշդ հոս է մեր դժբախտութիւնը. հայ կեանքի մեծագոյն ողբերգութիւններէն մէկը. հանրային մտածողութեան ամէնէն հիւանդ կէտերէն մէկը:

Այնպէս կը կարծուի, ընդհանրապէս, թէ կեանքը շերտաւորումներով կ'ընթանայ, անջատ հատուածներ, զատ երեսներ ունի ազգերու կեանքը եւ թէ անոր մէջ կան կարեւոր ու անկարեւոր խնդիրներ, առերողական ու երկրորդական լուծումներով: Կը կարծուի թէ, օրինակ, քաղաքականը աւելի կարեւոր, կենսական, անմիջական է, մինչ մտաւորականն ու մշակութայինը՝ անկարեւոր, երկրորդական, ոչ-անմիջական:

Այսպէս չէ՞ նաեւ պատերազմական ճակատներուն վրայ, ուր վճռականը՝ զէնքն ու զօրքը կը կազմեն:

Բայց, չեն անդրադառնար շատեր, որ բաւական չէ զօրքերու թիւ ունենալ միայն, այլ հարկ է որ ան մարզուած ըլլայ, սպառազէն, եւ այս բոլորէն վեր՝ հոգեպէս առողջ ու հաւատարկչիռ: Լաւագոյն բանակները անոնք չեն, որ ամէնէն շատ թիւ, զէնք ու նոյնիսկ քաջութիւն ունին. այլ անոնք՝ որ այս բոլորը ունին հաւասարակշռուած վիճակի մէջ: Մեծ ժողովուրդները շատ թիւ, շատ դրամ ու շատ կորով ունեցողները չեն, այլ անոնք՝ որ կրցած են իրենց պատմութեան մէջ նիւթական, ֆիզիքական ու բարոյական ուժերու միջեւ հաւասարակշռութիւն հաստատել, կրցած են զարգացնել իրենց բոլոր կարողութիւնները, զուգընթացաբար:

Արդ, ո՛ւր ենք մենք այս տեսակէտէն: Կրցա՞ծ ենք գտնել մեր ներքին հաւասարակշռութիւնը. մեր կեանքի ճակատագրական հարցերը դիմագրաւել համապատասխան միջոցներով, քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային ազէտներուն առջեւ պատնէշներ կեցնել՝ լայն սահմաններու վրայ:

Ջենք կրնար դրական ու վճռական պատասխան տալ:

Գիտենք, թէ երբ քաղաքական հարուածը կ'իջնէ մեր վրայ, կը տրորուի մեր կեանքը, իր բոլոր մարզերովը— ազգային, տնտեսական, մտաւոր, կրթական: Գիտենք ասիկա. բայց չենք գիտեր կամ չենք ուզեր գիտնալ՝ թէ մեր ինքնապաշտպանութեան միջոցները պէտք է ըլլան նոյնքան լայն ու բազմազան:

Որքան մեծ աղէտը, այնքան ուժեղ դիմադրութիւնը. որքան փոթորկոտ մեր ճակատագիրը, այնքան լայն ու հզօր մեր նաւը ամուր ու հաւասարակշիռ պահելու ջանքերը:

Այս ջանքերուն մէջ փոքր դեր մը չէ վերապահուած մեր մշակոյթին ու ամէնէն առաջ՝ մեր գրականութեան: Մինչ, քանի կ'աւելնայ տագնապը, քանի քաղաքական մտահոգութիւնները կը պաշարեն մեզ, այնքան աւելի կ'անտեսուին, կը լքուին մեր մտքի ու մշակոյթի ճակատները:

Ի՞նչ կուտայ ամէն մէկ գաղութ հայ մշակոյթին, ի՞նչ աշխատանք ու զոհաբերութիւն յանձն կ'առնենք յանուն գիրի ու գրականութեան: Պըրպտում մը ցոյց պիտի տար մեր աշխատանքին ու զոհաբերութեան չափը.— քանի մը հանդէս, քանի մը դասախօսութիւն եւ մէկ երկու թերթ գլխաւոր գաղութներու մէջ:

Մինչ հարկ էր, որ այս ծանր տարիներուն, մանաւորապէս, կրկնապատկուէր մեր եռանդը, բազմապատկուէին մեր զոհաբերութիւնները, ոչ թէ իբրեւ անհատական պահանջներու գոհացում, այլ իբրեւ արտայայտութիւն ազգային պաշտպանութեան ըզգացումին:

Հարկ էր որ արժէքով թերթ մը հանդէս մը, գիրք մը կամ հրատարակութիւն մը, նկարի կամ երգի հանդէս մը, դասախօսական հաւաքոյթ մը կամ հայ դպրոց մը հասնէին բարձրագոյն յաջողութեան, իրենց շուրջ ստեղծելով ազգային ու ժողովրդական այն ոգեւոր մթնոլորտը, որ անհրաժեշտ է նման ձեռնարկներուն, ցեղային առաքելութիւններ կատարելու համար:

Ամէն ժողովուրդ, տագնապի մէջ, ազգային պաշտպանութեան համար անհուն զոհողութիւններ կը ստանձնէ: Ահաւոր գումարներ կը յատկացնեն բոլորը, ոչ միայն զէնք ու զրահի համար, այլ եւ մշակութային ձեռնարկներու համար:

Ի՞նչ կ'ընենք մենք, թողունք բուն ճակատը, մշակոյթի ճակատին վրայ. ի՞նչ զոհողութիւններ կը ստանձնենք, ի՞նչ գումարներ կը տրամադրենք, ոգեպէս բարձրանալու, շունչ ու կորով սփռելու համար: Մեր գրականութիւնը՝ հազիւ կը շնչէ, մեր հրատարակութիւնները կը ծածկուին փոշիով, մեր թերթերն ու հանդէսները յաւիտեան տագնապի մէջ են եւ մեր դպրոցները կը տժգունին, փոխանակ փայլ առնելու տարուէ տարի:

Կասկած չկայ, որ՝ չենք անդրադառնար թէ ի՞նչ զառիթափի վրայ ենք կեցած եւ ո՛ւր կ'երթանք: Պատրանք ու պատրուակ դարձուցած ենք օրուան տագնապները, առանց մտածելու որ մեր հայրերը ճիշդ այդ տագնապներու ընթացքին է որ ստեղծած են ցեղային այն գանձերը, որ մեր պարծանքը կը կազմեն այսօր: Տագնապն ու մղձաւանջը, երբեք պակաս չեն եղած հայ կեանքէն. պիտի պայքարինք ու պիտի ստեղծենք. պիտի դիմագրենք ու տէր պիտի կենանք: Հաւաքական ջանքերով գործի պիտի լծուինք, բոլոր ճակատներուն վրայ եւ մասնաւորապէս մշակոյթի ճակատին վրայ: Ազգային զգացումով ու մտահոգութիւններով պիտի մօտենանք հայ մտքի արտայայտութեանց, ոչ միայն գիրն ու արուեստը փրկելու, այլ հայ ցեղը պաշտպանելու համար: Ունինք կազմակերպութիւններ, որոշ ճակատներու համար: Ինչո՞ւ կերպ մը չգտնել հայ մտքի եւ մշակոյթի լքուած ճակատին համար. ինչո՞ւ հաւաքական, ազգային զոհողութիւններ չստանձնել այդ ճակատի պաշտպանութեան համար:

Այս մութ օրերուն, հայ ժողովուրդը, իր տագնապին մէջ եւ ճիշդ այդ տագնապին համար պէտք է մտածէ այս մասին: Եւ ամէնէն առաջ՝ հայ մտաւորականութիւնը: Քանի լքումը դեռ չէ դարձած համատարած ու անդարմանելի:

Եւ այս՝ ոչ միայն յանուն գրականութեան եւ արուեստի.

Ոչ թէ յանուն հայ ժողովուրդին, այլ յանուն ազգային պաշտպանութեան:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի

ԹՈՒՐՔԻՈՅ
ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այն ատեն կառավարութեան նախաձեռնութեամբ ստեղծուեցաւ Սումէր Պանքը (1933), սկիզբը 20 միլիոն թրքական ոսկի դրամագլուխով, այժմ 80 միլիոն: Այս դրամատան գործունէութեան ծրագիրն էր բանեցնել պետական գործարաններ համաձայն ազգային տնտեսութեան կարիքներուն, ինչպէս նաեւ հիմնել արհեստանոցներ, ստեղծել ռոճիկներ արտասահմանի մէջ ուսանող պահելու համար: Այդ պայմաններուն մէջ հրապարակ հանուեցաւ ճարտարարուեստական հնգամեայ ծրագիրը: Այսպէս, Սումէր Պանքը իր ամբողջ գործունէութիւնը նուիրեց հետեւեալ 5 ճիւղերուն.

1— Հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստ (բամպակ, բուրդ, կանեփեղէն):

2— Հանքային ճարտարարուեստ (երկաթ, հանքածուխ, պղինձ, ծըծումբ):

3— Սէլիւլոզի ճարտարարուեստ (թուղթ, խաւաքարդ, արհեստական մետաքս):

4— Խեցեղէն ճարտարարուեստ (շիշ, ապակեղէն, յախճապակի):

5— Քիմիական ճարտարարուեստ: Այս արդիւնաբերութեանց մէջ հիւսուածեղէնը կը գրաւէ գլխաւոր տեղը: Կառավարութիւնը, իր կարգին, ուժ տուաւ բամպակամշակութեան, բաշխելով ընտիր հունտ, որպէսզի արդիւնաբերութիւնը յատկապէս բաղկանայ «քլիվլընտ» եւ «աքալա» կոչուած տեսակներէն, երկարաթել, որովհետեւ ատոր համար ոչ միայն հարկ պիտի չըլլայ նախանիւթ ներածել, այլեւ շատ կը փնտռուի համաշխարհային շուկաներու վրայ:

Թուրքիա շուտով ինքնաբաւ կը դառնայ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստի ասպարէզով, ու նոյնիսկ կըրնայ որոշ քանակութեամբ բամպակ արտածել, յօգուտ իր առեւտրական կշիռին:

Գալով հանքային ճարտարարուեստին, Սումէր Պանք շահագործել սկըսաւ Քէչիպուրնուի ծծումբի եւ Զոնկուլտաքի ածուխի հանքերը 1935էն առաջին: Հանքածուխի արտադրութիւնը աւելի մեծ չափով պիտի կատարուի անշուշտ, երբ գործել սկսին ձուլարանները՝ համաձայն անգլիական ճարտարարուեստի ծրագրին: Ծծումբի արտադրութիւնը եւս շուտով կը հասնի այնպիսի չափերու, որ կը յուսացուի վերջ դնել ներածումին (տարեկան 3 — 4 հազար թոն):

Գալով սէլիւլոզի ճարտարարուեստին, ծրագրուած էր հիմնել թուղթի երկու գործարաններ, մէկը սկսաւ բանիլ Իզմիրի մէջ 1936 հոկտեմբերէն ի վեր, տարեկան 12.000 թոն արտադրութեամբ, միւսը կը շինուի 1936 նոյեմբերէն ի վեր նոյն շրջանին մէջ, նոյնքան տարողութեամբ: Արդ, Թուրքիա տարեկան կը ներածէր 19 — 23 հազար թոն թուղթ, կը տեսնուի որ շուտով Թուրքիա պէտք չունենար թուղթ ներածելու: Այս տարի փետրուարին Աթաթիւրք պաշտօնապէս կատարեց արհեստակցական մետաքսի գործարանին բացումը: Ծրագիր մը մշակուած է անտառ տնկելու, որպէսզի նախանիւթ չպակսի այս ճարտարարուեստին համար:

Խեցեղէն ճարտարարուեստին ծրագիրը եւս գլուխ կը հանուի յաջողապէս: Փաշապաղչէի ապակիի գործարանը հիմնուեցաւ ֆրանսացի ճարտարագէտներու կողմէ եւ կը գործէ 1935 դեկտեմբերէն ի վեր, իսկ Քէօթահիոյ մէջ, որ հին կեդրոն մըն է ծաղկազարդ յախճապակեղէնի՝ մանր արհեստաւորներու ձեռքով, ի մօտոյ կը բացուի ճենապակիի արդիական գործարան մը:

Քիմիական ճարտարարուեստը, սակայն, շատ ետ կը մնայ: Միայն Սպարթայի վարդի իւղի գործարանն է որ կը բանի 1935 մայիսէն ի վեր: Իսկ քիմիական այլ նիւթերու արդիւնաբերութիւնը (fլօր, սուտ fօսֆիf, սիւփէրֆոսֆաթ եւայլն) տակաւին ուսումնասիրութեան տակ է, միայն գործարաններուն տեղերը ճշդուած են:

Քիմիական ճարտարարուեստին ետ մնալուն մեղքը կ'իյնայ գերմանական հաստատութեանց վրայ, որոնք մերժած են հիմնել գործարանները, երբ իրենց առաջարկուած է փոխարժէքը ստանալ թրքական ապրանքով:

Ճարտարարուեստական այս հսկայ ծրագիրը անշուշտ պիտի պահանջէր նիւթական հսկայ գումարներ: Սկզբնական հաշիւներու համաձայն, 25 — 30 միլիոն թրքական ոսկի կը նախատեսուէր ճարտարարուեստական այս ծրագրին գործադրութեան ծախքը: Արդ, այդքանը արդէն մեծ գումար մըն է Թուրքիոյ նման երկրի մը տնտեսութեան համար: Նկատի առէք որ 1 Յունիս 1938էն 31 Մայիս 1939, Թուրքիոյ տարեկան պիւտճէն կը նախատեսէր 249.954.000 թրք. ոսկի ծախք: Այս պայմաններուն մէջ Թուրքիա, որքան կրնար, ուղեց մեքենաներ եւ ազգային տնտեսութեան անհրաժեշտ գործիքներ գնել փոխանակելով թրքական ապրանքներու հետ: Բայց, ինչպէս տեսնուեցաւ քիմիական ճարտարարուեստի ծրագրին մէջ, յաջող արդիւնք չտուաւ այդ քաղաքականութիւնը: Մեծ յաջողութիւնը, զոր ունեցան թուրք ղեկավարները, կը կայանայ այն փոխատուութեան մէջ, զոր կատարեց Անգլիա, նիւթապէս օժանդակելով երկաթի ճարտարարուեստին:

Արդարեւ, Լոնտոնէն Պրաուէր խըմբակցութիւնը, 23 Յունիս 1936ին Լոնտոնի մէջ կնքուած համաձայնութեամբ մը, յանձն առած է Գարապիւքի մէջ շինել երկու ձուլահնոց, քարածուխի գործարան մը, պողպատի մեծ գործարան մը, մէկ թիթեղանոց եւ մէկ քանի ձուլարան: Մօտ 3 միլիոն սթերլինի, այսինքն 20 միլիոն թրքական ոսկիի աշխատանք: Շինութիւնը պէտք է աւարտի 1939 Մայիսին: Այս ամէնը պիտի վճարուի թըրքական հանքային արտադրութիւններով եւ այլ տեղական ապրանքներով: Ահա թէ ինչքան շահաւէտ է Թուրքիոյ համար անգլիական ձեռնարկը: Աւելցնենք որ Թուրքիա իր ճարտարարուեստական ծրագրին գործադրութեան սկսած էր արդէն այն փոխատուութեամբ, 8 միլիոն տոլար, զոր կատարած էր Խորհ. Միութիւնը, քըսան տարիէն առանց տոկոսի վերադարձուելու պայմանով, համաձայն 21 յունուար 1934ին կնքուած պայմանագրութեան:

Բախտաւոր ժողովուրդ, որ այսպիսի նպաստաւոր պայմաններով փոխատուութիւն ընող կը գտնէ եւ հանգիստ կը շարունակէ իր երկրին արդիականացումը: Ճիշդ է, միջազգային քաղաքականութեան կացութիւնն է որ այսպիսի առատաձեռնութիւններ կը ստեղծէ: Թրքական հանրապետութիւնը սկիզբէն ի վեր բարեկամական յարաբերութիւն կը մշակէ Խորհ. Միութեան հետ, որուն օժանդակութիւնն ալ վայելեց իր սկզբնական քայլերուն: Այսուհանդերձ Թուրքիա երբեք թոյլ չտուաւ համայնավարական քարոզութիւն կատարելու իր երկրին մէջ, ամէնէն երկչոտ փորձերն իսկ անխնայ ճզմեց: Այնպէս որ Խորհ. Միութիւնը ի վերջոյ յուսահատեցաւ փոխ տալէ իր դրամը,— որուն այնքան պէտք ունի նաեւ ինք,— մէկու մը որ այնքան կ'ընդդիմանայ Մոսկուայի աւետարանին քարոզութեան: Միւս կողմէ, բրիտանական կառավարութիւնը կը հսկէր, եւ ի վերջոյ ուզեց բարեկամանալ անոր հետ, որ իր մօտ կը պահէր Տարտանէլի բանալիները, Մոնթրէօյի դաշնագրէն ի վեր: Ու քանի կը մարէր ռուսեւթրքական սէրը, այնքան կը փայլէր Թուրքեւանգլիական սէրը:

Եւ վերջապէս Անգլիա, որ Եթովպիոյ գրաւումէն ի վեր խեթիւ կը նայէր Հռոմի կայսրութեան ծաւալման, Սուէզի այնքան մօտէն, կը խորհէր որ լաւ է բարեկամական կայան մը ունենալ Արեւելքի մէջ, ի հարկին ռազմանիւթի մատակարարութեան կայանի վերածելու համար զայն: Լոնտոնի դրամատէրները եւս ուրիշ բան չէին փնտռեր, եթէ ոչ շահու դնել իրենց դրամագլուխները: Այսպէս կը ծնի Գարապիւքը բրիտանական ոսկիին ինքահայրութեամբ:

Քաղաքականութիւնը զուտ մարդասիրութիւն չէ: Թուրքիա շատոնց խանդավառուեցաւ այդ քաղաքականութեամբ եւ ահա նըմանօրինակ նոր յանձնախումբ մը եւս ղրկեց Լոնտոն, վարկ հայթայթելու համար հանքագործական եռամեայ իր ծրագրին: Բանակցութիւնները աւարտեցան յաջողութեամբ: Անգլիա փորձով գիտէ թէ ի՛նչքան հարուստ է թրքական հողը, եւ 10 միլիոն սթերլին եւս փոխ տուաւ, հաստուցանելի հանքային արտադրութեամբ, ինչպէս նաեւ 6 միլիոն սթերլին, որպէսզի Թուրքիա կարենայ զօրացնել իր ծովային ուժը՝ գնելով մարտանաւեր:

ԼՈՒԻ ՌԷՎԻԼ

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՍՄՍԵՂՈՒԿՆԵՐԸ

Մեր հանրային կեանքին մէջ անձեր եւ խմբակներ կան, որ կը ծառայեն միայն ու միայն սիրտ ու միտք պըղտորելու համար:

Կրօնական եւ յարանուանական խընդիրներով չեմ հետաքրքրուիր, բայց յաճախ, անմեղ անուններու տակ չարիքներ կը գործուին, որոնց ի տես կարելի չէ ուսերը թօթուել եւ անցնիլ:

Կարծէք քիչ ըլլային ներքին տարակարծութիւնները, անհասկացողութիւններն ու բաժանումները, յարանուանական գետնի վրայ եւս կըշարունակուին տարիներու աղետաբեր պայքարն ու ատելութիւնը, մեր ժողովուրդը կտորակելով եւ իրարմէ հեռացնելով անոր տրամադրութիւններն ու պիտանի զգացումները:

Օգտուելով մեր գաղութի յուսաբեկ եւ անորոշութեան մատնուած վիճակէն, գործի վրայ են մեր պատուելիներն ու «ռուհճի»ները:

Ըստ երեւոյթին բարի նպատակով, բայց իրականին մէջ ձախաւեր եւ սմսեղուկ աշխատանքի մը լծուած են անոնք: Հայաշատ արուարձաններու մէջ ամէն տեղ սկսած են առանձինն դպրոցներ բանալ, մրցում կատարելով թաղային կրթարան - մանկապարտէզներու հետ: Եւ հազար ու մէկ շողոքորթութիւններ եւ վկայութիւններ Աւետարանէն, քանի մը միամիտ ծնողներ աւելի խաբելու եւ աշակերտներ որսալու, հաւատացեալներու բանակը զօրացնելու համար: Եւ շատ տեղեր կը յաջողին իրենց նպատակին մէջ: Ողջ ըլլան միսիոնարներու տոլարները եւ մեր ժողովուրդի բարեմտութիւնը:

Պէտք է հարցնել այն սմսեղուկներուն, թէ՝ ինչ նպատակով եւ ինչու կը բանան այդ դպրոցները, երբ արդէն բոլոր շրջաններու մէջ ալ հայկական կրթարաններ կան: Եթէ իրենց նպատակը հայ փոքրիկներուն մայրենի բարբառը սորվեցնելն է, արդէն այդ նպատակին կոչուած դպրոցներ կան տարիներէ ի վեր: Իսկ եթէ միծերէն յուսահատ, կ'ուզեն մեր մատաղ սերունդին հոգին թունաւորել

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Խե՛ղճ Սուլթըն, սարսափելի օրեր անցուցեր ես, բացագանչեց Տայանա երբ երիտասարդը աւարտեց իր պատմութիւնը. եւ սակայն հրաշալի գործ տեսեր ես...

— Իրա՞ւ կ'ըսես, ուրեմն անկեղծօրէն կը հաւատա՞ս ատոր, հարցուց Սուլթըն ուրախութեամբ:

— Ձեմ հանդիպած այս տեսակ գործերու մէջ փորձառութիւն ունեցողի մը կամ սկսնակի մը որ աւելի լաւ աշխատանք կատարած ըլլար...

— Իրա՞ւ, իրա՞ւ կ'ըսես Տայանա, կրկնեց տղան վախնալով որ ան թերեւս կը ծաղրէր զինքը. թէեւ անոր ձայնին շեշտը անգալարար տպաւորութիւն մը ձգած էր իր վրայ:

— Այո՛, պատասխանեց աղջիկը. անշուշտ հիմա դիւրին է եւ տեսնել այն տխմար բաները զորս քեզի ըսի շարաթներ առաջ. գիտեմ որ իմ մասիս ունեցած կարծիքդ ալ փոխած չես, բայց շատ չար, յիմար ու անսիրտ եղայ քեզի հանդէպ, մինչդեռ, ընդհակառակն, պարտաւոր էի քեզ քաջալերել ու օժանդակել այս դժուարին պաշտօնիդ մէջ...

— Պարա՛պ խօսք, բողոքեց Սուլթըն. անգամ մը որ արդէն գործի ըսկսանք, դուն քու կարելիդ ըրիր. հըրաշալի կերպով վարուեցար, Տայանա՛...

— Երանի՜ թէ ես ալ այդ կարծիքը ունենայի, ըսաւ աղջիկը գլուխը օրօրելով: Ինչ որ է, փառք Տէրոջը ու ամէն բան վերջացաւ. հիմա բրիտանական դեսպանատունը կ'երթանք ու այնտեղ կը մնանք մինչեւ որ այս խնդիրը վերջանայ... ո՛չ դուն, ո՛չ ալ եսթուրք կառավարութեան դէմ յանցանք մը գործած չենք, այնպէս որ վախնալու պէտք չունինք ու քանի մը օրէն ալ մեր երկիրը կը վերադառնանք...

— Խնդիրը վերջացած չէ դեռ. այս գիշեր Արիֆին պիտի հանդիպիմ՝ Ալիին անդամատոմսը ստանալու համար, եթէ, ի հարկէ ժամէթը ձեռք անցուցած է այդ թղթիկը. անիկա առնելէս ետքն է որ կրնամ ըսել թէ յաջողած եմ, բայց ո՛չ առաջ...

— Ո՛չ, ո՛չ, պնդեց աղջիկը աճապարելով. դուն պէտք եղածը ըրիր արդէն, նոյնիսկ պէտք եղածէն աւելին. հիմա կարգը ուրիշներուն եկաւ. դեսպանատան պաշտօնեաներէն մէկն ալ կրնայ Արիֆին հանդիպիլ...

— Ո՛չ, ատիկա որեւէ օգուտ չունի. պաշտօնեաները Արիֆին հետ ծանօթ չեն ու եթէ նոյնիսկ ճանչնան զայն իմ նկարագրութենէս վերջ, ըսաւ տղան երբեք պիտի չվստահի անոնց. եւ ինքս պէտք է երթամ... Մնաց որ այդ թուղթին կարը իշխան Ալիին մահավճիռը պիտի ըլլայ ու ես անձնապէս պէտք է ստանամ զայն...

— Ո՛չ, խնդրե՛մ, պիտի չերթաս, աղաչեց Տայանա. չափազանց վտանգաւոր քայլ է մանաւանդ որ քեզի կը հետապնդեն հիմա Պոլսոյ մէկ ծայրէն միւսը. խնդրեմ Սուլթըն, պիտի չերթաս, վտանգին մէջ պիտի չնետուիս այլեւս... երկու գիշերէ ի վեր քուն քնացած չեմ, որովհետեւ չէի գիտեր թէ ինչ պատահած էր քեզի... խընդրե՛մ, մի՛ երթար... քեզ այնքան կը սիրեմ...

Ամբողջ վայրկեան մը Սուլթըն չկրցաւ հաւատալ թէ այդ բառերը արտասանողն էր Տայանան: Յետոյ նայեցաւ անոր աչքերուն որոնք հիմա արցունքով լեցուած էին:

— Տայա՛նա, իրա՞ւ կ'ըսես, հարցուց հեւալով:

— Խե՛նթ տղայ, անշուշտ իրաւ կ'ըսեմ...

Ու արցունքի կաթիլները սահեցան աղջկան այտերէն ի վար:

— Օ՜հ, Աստուա՛ծ իմ... չէի գիտեր... ինչպէ՞ս կ'ուզէիր որ գիտնայի...

— Դո՛ւն, դուն չկա՛ս, կ'ուզես որ ամէն բան առջեւդ նետեն որպէսզի հաւատաս... գիտեմ որ զիս կ'ատես... ի՛նչ ընեմ...

Տայանա սկսաւ դառնօրէն արտասուել ու անդէն դարձաւ:

— Քեզ կ'ատե՞մ... Աստուած վկայ թող ըլլայ որ կը պաշտեմ այն հողը որուն վրայ կը քալես...

Սուլթըն բռնեց անոր թեւէն ու անճարակ շարժումով մը դէպի իրեն քաշեց զայն:

Յետոյ, հին օրերու հարէմին թըրքուհիները վարագուրող այդ վանդակներուն ետին անոնք գրկեցին զիրար ու անյագօրէն սիրուըտեցան, մոռնալով ժամը, վայրը եւ վտանգը եւ բոլորովին անձնատուր այն յափշտակող երանութեան զոր առատօրէն կը վայելէին հիմա:

Նորէն իրարմէ բաժնուեցան. Տայանա իր արցունքները սրբեց պըզտիկ թաշկինակով մը ու կակազեց.

— Խենթո՛ւկ, ինչո՞ւ մինչեւ հիմա չըսիր թէ կը սիրէիր զիս...

— Հապա դո՞ւն, խենթ աղջիկ, ինչո՞ւ համար առիթ մը չստեղծեցիր որ ըսէի. կը յիշե՞ս այն օրը երբ միասին թէյ կ'առնէինք ձեր տունը... որեւէ բան չհասկցուցիր. մինչդեռ ես իմ ձեռքէս եկածը ըրի...

— Բայց այն ատեն քեզի հազիւ թէ կը ճանչնայի եւ պէտք է վստահ ըլլայի...

Անյագօրէն իրարու աչքի մէջ նայեցան՝ բոլորովին անհաղորդ իրենց շրջապատին ու երջանկութեամբ դինովցած: Դարձեալ տարփոտ համբոյրներ փոխանակեցին ու իրար գրկեցին: Յետոյ հեւալով բաժնուեցան ու Տայանան փսփսաց ցած ձայնով.

— Տակաւին կրնանք այստեղ մնալ, չվերադառնանք, կ'ըլլա՞յ. հին պալատ մը ու գեղեցիկ պարտէզներ կան. եկուր երթանք պտտինք՝ թեւ թեւի, որպէսզի բոլորովին համոզուիմ թէ իմս ես քիչ մը ատեն... Նորէն մինակ պիտի մնամ շուտով եւ քու մասիդ պիտի մտածեմ...

— Ինչպէս որ կ'ուզես, հոգիս...

Սուլթըն աղջկան թեւը մտաւ ու իր ափին մէջ սեղմեց անոր մատները: Յետոյ աղօտ կերպով լուսաւորուած սենեակներէն անցնելով, դանդաղ քալելով հասան շէնքին գլխաւոր մուտքին առջեւ:

— Հոգիս, կ'ուզեմ նորէն լսել այն բառերը զորս քիչ մը առաջ արտասանեցիր — «քեզ այնքան կը սիրեմ»...

(Շար.)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՐ ՆՈՐԱԳԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԵՐԴՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ստուար բազմութիւնն ու անօրինակ խանդավառութիւնը պերճախօս փաստն եղան այն բուռն հետաքրքրութեան, որ երեւան եկաւ մեր շրջանի բանիմաց հայրենակիցներուն մէջ, Յուլիս 2ին, Շաբաթ գիշեր, Շահրիկեան սրահը:

— Պիտի երթա՞ս.

— Անշուշտ, ի՞նչպէս կարելի է չերթալ:

— Ճի՞շդ է որ երդման արարողութիւն տեղի պիտի ունենայ...

— Տղա՜յ ես...

Եւ դեռ այսպիսի բազմաթիւ հարց ու պատասխաններ շաբաթ մը առաջ, բոլոր բերան, գիւղէ գիւղ ու թաղէ թաղ:

Ժամանակէն առաջ, բազմութիւնը հոսիլ սկսած էր:

Տեղ չկայ...

— Ըսի կ'ուշանանք, մտիկ չըրիր.

— Ոտքի կը կենանք...

Բեմը զարդարուած է եռագոյնով, պաշտելի հերոսներու նկարներով:

Բեմին մէկ կողմը դրուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներուն՝ եռրորդութեան մեծադիր նկարը, միւս կողմը՝ Հ. Յ. Դ. զինանշանը:

Ժամը 9ուկէսն է եւ ահա բեմ կը բարձրանայ ընկեր Վ. Իշխանեան, օրուան նախագահին եւ ուրիշ ընկերոջ մը հետ:

Ընկեր Յ. Պապիկեան Շրջ. Կոմիտէի կողմէ կ'ըսէ բացման խօսքը, բացատրելով հաւաքոյթին իմաստը:

Խումբ մը ընկերներ կ'երգեն «Մեր Հայրենիք»ը: Քանի մը ընկերներ կ'արտասանեն:

Անհամբեր են շատերը:

Նոր ընկերներ հին ընկերներու մէջ ծանօթ դէմքեր կ'որոնեն:

Հին ընկերներ կը փորձեն նոր ընկերները զանազանել:

Լսած են որ վերջին մէկուկէս ամսուան ընթացքին hարիւրակ մը նորագիրներ ընդունուած են մեր շարքերու մէջ:

Հպարտ են, ուրախ: Կ'ուզեն ճանչնալ բոլորը, համբուրել, շնորհաւորել:

Բայց հոն չեն բոլոր նորագիրները, ոմանք գիշերային աշխատանքի, ուրիշներ տեղի հեռաւորութեան պատճառով կը բացակային, իրենց բացատրագիրները ղրկելով Շրջանային Կոմիտէին:

Ինչպէս չբացակային Մանիքլիէի «Իշխան» խումբի նորագիրները, որոնք աւելի քան հարիւր քիլոմեթր հեռու են մեզմէ:

Նիկոլ - Դումանը (Կարտան) փորձ ունի, յաջորդ օրը ներկայացում պիտի տան եւ հեռու են:

Եւ դեռ ուրիշներ, ուրիշներ, միայն յարգելի պատճառներով բացակայ..:

Ներկայ են «Վրէժ», «Թաթուլ», «Մարզպետ», «Վարանդեան», «Համազասպ» խումբերու, «Վռամեան», «Ակնունի» ենթակոմիտէներու նորագիրները:

— Խօսքը ընկեր Իշխանեանինն է, կը յայտարարէ ընկեր նախագահը:

Բուռն ծափերու մէջ կ'երեւայ ընկեր Իշխանեան, որ իր սովորական պերճախօսութեամբ մօտ մէկուկէս ժամ կը խօսի Հ. Յ. Դ. եւ Դաշնակցականի առաքինութիւններու մասին, մի առ մի կը թուէ պատճառները, որոնք ծնունդ տուին Դաշնակցութեան, կը վերլուծէ կարգ մը կարեւոր հարցեր, սկիզբէն մինչեւ վերջը ունկնդիրները պահելով լարուած վիճակի մը մէջ:

Ընկերոջ ճառէն վերջը, նախագահը կը հրաւիրէ բոլորը ոտքի կանգնելու:

Խօսքը նորէն ընկեր Իշխանեանինն է, որ կ'արտասանէ նուիրական երդումի բանաձեւը:

Յուզիչ է տեսարանը: Շատեր կը փղձկին: Բոլոր ձեռքերը տարածուած են դէպի վեր:

Երկիւղածութեամբ ու ջերմեռանդ կը կրկնուին երդումին բառերը:

Ազատութեան աստուծոյ ոգին կը սաւառնի սրահին մէջ, կ'անցնի հերոսներու նկարներուն, զինանշանի եռագոյնի ալիքէն ու կ'երթայ խորասուզուիլ մեր նոր ընկերներու հոգիներուն մէջ:

Սրբազան հաղորդութիւն մը իրաւամբ, նահատակուած եւ ողջ մնացած հին ու նոր ընկերներու միջեւ:

Երդում...

Բայց ո՞վ կը չափէ խորութիւնն ու զօրութիւնը այս բառին, ով կրնայ արտասանել այդ բառը առանց սարսուռի:

Երդումներուն երդումն է ան, վասն զի, այդ արարողութեամբ մեր նորագիրները կուգան կամովին յեղափոխութեան սեղանին ողջակիզելու իրենք զիրենք: Անոնք կը դերադասեն յաւիտենականը անցաւորէն, կ'ուզեն, կ'ուխտեն չխնայել ամէն բան, նոյնիսկ իրենց կեանքն ու արիւնը, յանուն ժողովուրդի փրկութեան, յանուն Անկախ ու Միացեալ Հայաստանի:

Այսպէս չէ՞ր նաեւ երէկ:

Այսպէս երդուընցան Քրիստափորն ու Զաւարեանը, Ռոստոմն ու Արամը, Վռամեանն ու Վարդգէսը, բոլորը, գրչի ու զէնքի տիտանները մեր:

Ու քառասունութ տարիներ շարունակ, արիւնի ճամբաներու վրայ աքնող ու հերոսական մահով անմահացողներու բանակներն ու փաղանգները այսպէս ուխտ ըրին:

Երդումը կը վերջանայ:

Սրահը կը թնդայ միաձայն ու մարտաշունչ երգով, «Մշակ բանուոր»ով:

Արարողութիւնը վերջացած է:

Հին ընկերներ, համակիրներ կը մօտենան նորագիրներուն, կը շնորհաւորեն, կը համբուրուին:

Ու ոչ ոք կ'ուզէ բաժնուիլ...

Ողջո՜յն մեր նորագիր ընկերներուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

կրօնական մոլեռանդութեամբ, դաստիարակուած են ճախողման: Մեր ժողովուրդի բարեմիտ խաւերն ալ պիտի անդրադառնան պատուելիներու կողմէ յետին նպատակով գործուած չարիքներուն:

Մեր բարեմիտ ժողովուրդը պէտք է հասկնայ թէ իրենց զաւակներու կրական դաստիարակութիւնը միսիոնարներու ձեռքով չէ որ պիտի կատարուի: Ուշ չէ, եւ Մարսիլիոյ գաղութը ամէն շրջանի մէջ անոնց արժանի դասը պէտք է տայ:

Եթէ օտար միսիոնարներու զրկելիք իրենց բարւոք ծառայութեան ցանկերը չեն կրնար լեցնել վասն մամոնայի, Թուրքերը մեզ իրենց «եղբայրակիցներ» կը յայտարարեն հրապարակաւ, թող հոն երթան եւ անոնց քարոզեն երկնքի մեծութիւնն ու փառքը: Մենք զայն կը ճանչնանք դարերէ ի վեր եւ պէտք չունինք իրենց «բարի» քարոզութիւններուն:

ՀԵԹԱՆՈՍ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Յուլիս 3ին տեղի ունեցաւ, Լիլա - Պանթէնի, Փրէ Ս. Ժէրվէի շրջանին մէջ, դպրոցական հանդէս մը, ուր նոյն օրը կատարուեցաւ նաեւ Կապոյտ Խաչի նորակազմ մասնաճիւղին բացումը:

Ժամը 3ին վարչութեան անդամուհիներէն Տիկին Եազըճեան, հանդէսը բացուած յայտարարեց, որմէ վերջ, դպրոցի ուսուցչուհին Տիկին Խաչիկեան քանի մը խօսքով բացատրեց թէ ինչ դժուար պայմաններու մէջ ստեղծուեցաւ այդ դասընթացքը: Հազիւ կրցած են սրահ մը գտնել եւ դպրոցը բանալ Նոյեմբերի կէսին եւ շարունակուեր է մինչեւ Յունիսի վերջը: Այդ կարճ ժամանակին մէջ մեր մանուկները կրցան օգտուիլ մեր պատրաստէն աւելի եւ առանց դժգոհութեան սիրով կը վազէին ամէն հինգշաբթի, նկատի չառնելով որ այդ մէկ օրը կրնային հանգստանալ եւ աւելի շատ զուարճանալ, տարբեր խաղերով:

Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, արդէն մօտ 25 աշակերտներ, մանչ եւ աղջիկ, շարուած էին կարգով: Առաջին շարքին վրայի տղոց կուրծքը զարդարուած էր ոսկետառ գրերով. — «Մանուկ մը կրթել ազգ մը կրթել ըսել է»: Խումբը սկսաւ երգել, — «Հայկ ու Վարդան» «Մայր Արաքսի» երկձայն: Սօլօն կ'երգէր Գեղանուշ Լուսիկեան, իր քաղցր ձայնով: Երկար պիտի ըլլար յիշել խմբերգներն եւ արտասանութիւնները: Ներկաներուն ուշադրութիւնը գրաւեց Անգինէ Պապիկեան: Բոլորս ալ կը զարմանայինք թէ ինչպէս այսչափ քիչ ժամանակի մէջ այնքան լաւ կրնան արտասանել: Յետոյ տեղի ունեցաւ կատուներու երգը, հինգ փոքրիկներու կողմէ, որոնք կատուի պէս հագուած, երգեցին ու ցատկեցին եւ ժողովուրդը զուարճացուցին, ապա ծաղիկներու երգախառն պարը: Ամէն մէկը ծաղիկ մը կը ներկայացնէր թէ իր հագուստի գոյնով թէ գլխուն պսակով: Սիրուն էին նաեւ պարտիզպանուհիները «Մաթօ - պապա» թատերախաղը անցաւ շատ յաջող, որուն դերակատարներն էին Ժամագործեան Վարդգէս, Սապօնճեան Արտաւազդ եւ Թէյեան Կարօ, որ իսկական «Մաթօ-պապա»ի մը դերին մէջն էր: «Գառնուկի» խաղը նոյնպէս լաւ էր, բայց դերակատարները լաւ չէին սորված իրենց դերերը. ամենավերջին խաղն էր «Գառբիլ»ը: Շնորհաւորելի է նաեւ Օր. Ազա Թորոսեան որ դաշնակով կ'ընկերանար: Ջերմ ծափերու մէջ վերջացաւ դպրոցական բաժինը:

Ժամը չորսին Փարիզի վարչութեան անդամները դպրոցի տղոցը բաժնեցին շօքոլա եւ փըթի փէն, յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, որ խօսեցաւ մասնաճիւղի բացման առթիւ: Տիկինը ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ խանդավառ ճառով մը խըրախուսեց ներկաները, որ ուժով փարին այս գործին, քանի որ անոր նպատակը՝ Հայը Հայ պահել է, մինչեւ որ ան հասնի իր նպատակին, այսինքն կ'ունենայ իր ազատ հայրենիքը: Կ. Խաչին գործը ներկայիս միայն վէրքեր կապել չէ, այլեւ պաշտպանել մեր մանուկները օտարացումէ, պահել զանոնք առողջ ու կայտառ, անոր համար ոչ մէկ ջանք չի խնայուիր այս կազմակերպութեան՝ կեդրոնէն, ինչ որ դուք կը տեսնէք ձեր իսկ աչքերով: Մէկ ժամ տեւող այս գեղեցիկ ճառը վերջացաւ ծափերու մէջ:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ նորակազմ մասնաճիւղի վարչութեան անդամուհիներէն, Տիկին Ալիս Կիւլիստան որ ուղերձ մը կարդաց, ծնողներու եւ վարչութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնելով նախ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութեան, եւ երկրորդ Տիկին Խաչիկեանի, որ թէ դպրոցին հոգը մինակը տարեր է եւ պատրաստեր այս գեղեցիկ հանդէսը եւ թէ նորակազմ մասնաճիւղիս մէջ ստանձներ է աշխատանքի ամենամեծ բաժինը: Այս առթիւ գեղեցիկ թաղար մը նուիրեց բոլորին կողմէ:

Ամէնէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը: Ներկաները բոլորուած սեղաններու շուրջը ուրախ ժամեր անցուցին, ճաշակելով համեղ ուտելիքներ նուիրուած անդամ - անդամուհիներու կողմէ: Մէջ ընդ մէջ երգուեցան երգեր, որոնք մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին: Ինչպէս միշտ այս անգամ ալ մեր հանդէսներուն փայլ տուին Տիկին Ցակոբեան, Օր. Գնունեան, Պ. Գարեգին եւ Պ. Շտիկեան, երգելով գեղեցիկ կտորներ եւ մինչեւ կէս գիշեր ապրեցանք խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Բոլոր անդամ անդամուհիները ժըրաջան կ'աշխատէին գոհ ձգել եկող հիւրերը, որոնք շնորհաւորելով նոր մասնաճիւղը, փափաք յայտնեցին աւելի յաճախ վայելել այսպիսի հանդէսներ:

Ներկայ մը

ԼՈՒՐԵՐ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ.—Անցեալ կիրակի, Պրիւսէլի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը զբօսական պտոյտ մը կազմակերպած էր դէպի Հոլանտա: Բազմաթիւ անդամներ եւ անդամուհիներ իրենց ընտանիքներով մասնակցեցան շոգենաւային այդ պտոյտին, որ 8 ժամ տեւեց երթ ու դարձ, եւ առիթ ընծայեց երիտասարդութեան հաճելի ու զուարթ օր մը անցնելու:

Միեւնոյն միութեան գրադարանի յանձնախումբը ծրագրած է այս տարեշրջանին համար կազմակերպել գրական մրցում մը:

Մրցումի նիւթ ընտրուած է նորավէպ մը Պելժիոյ հայ կեանքէն: Այդ առթիւ կազմուած է երեք անդամէ բաղկացած ժիւրի մը, որ պիտի հսկէ մրցումին, քննելով նորավէպին գեղարուեստական արժէքն ու լեզուն, ըստ այնմ սահմանելու համար նախապէս որոշուած Ա. եւ Բ. կարգի մրցանակները:

** Պ. Արշակ Զօպանեանի գրական գործունէութեան յոբելեանին առթիւ, հանդէս մը պիտի սարքուի յառաջիկայ սեպտեմբերին, նախաձեռնութեամբ գաղթ. վարչութեան:

Հ. Տէրոսկի

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՃՈՌՆԻ ԲԱՐՔԵՐ

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, խմբագրականի մը մէջ խստօրէն կը ձաղկէ կարգ մը բարքեր որոնք միայն Ամերիկայի յատուկ չեն (28 Յունիս).

— «Դաշտային հանդէսներու եղանակը մեզ կը պարտադրէ մէկ քանի անհրաժեշտ դիտողութեանց, սխալական կարգ մը բարքերու եւ երեւոյթներու դէմ, որոնց տեղ՝ ամէն Հայ կը բաղձայ աւելի նուրբ ճաշակ եւ առհմիկ շնորհներ տեսնել:

Բարենորոգչական խաչակրութեան մը եռանդը չէ որ մեզ կը մղէ մեր ժողովուրդին լուրջ ուշադրութիւնը դարձնել կեդրոնացնելու այն անճոռնի թրքական եղանակներուն, պարերուն եւ ձանձրացուցիչ ձայնարձակութեանց վրայ, զորս անարդարանալի մտայնութիւն մը կը յամառի յաւերժացնել ամերիկահայ ընկերային կեանքին մէջ, եւ այս առհաւական դարձած սխալականութիւնը նոյն իսկ հրապուրիչ դարձնել Ամերիկայի մէջ ծնած ու կրթուած նոր երիտասարդութեան:

Ըսենք նաեւ որ, հանդէսներու, քլիւպներու եւ ընկերական ամէն տեսակ հաւաքոյթներու մէջ, «բարենորոգեալ» քէմալականներէն իսկ մերժուած թրքական անճոռնի եղանակներու վրայ՝ հայ հայրենասիրութեան ատելութեան կրակներն ալ չենք ուզեր տեղացնել, թէեւ ապշելով կ'ապշինք սխալական առհաւութեան ներգործութեան վրայ՝ որ մեր ժողովուրդին բնաւորութիւնն ու բարքերը կաղապարած է: Այս կաղապարումն ալ կ'երեւի այնքան ամուր է որ լիովին անկարելի կը թուի Հայը դարձնել ճաշակի տէր, զայն նրբացնել ու արդիականացնել, մինչդեռ Թուրքը, այսպիսի վերանորոգման մը համար մեծ ջանք կը կատարէ: Կը զարմանանք մանաւանդ՝ ազգասէր, յեղափոխական, կուսակցական Հայերու վրայ, որոնք դեռ կարող եղած չեն ըմբռնելու որ, երբ թրքական եղանակներու հրապոյրին կը խառնուի օղիի բուրումը եւ կ'արթննայ ասիականութիւնը, անիկա մէկ վայրկեանի մէջ կը քանդէ այն ամբողջ ջանքը, զոր հայ մշակոյթը ու հայրենասիրութիւնը կատարած են ու կը կատարեն՝ հայկական զգացումին մէջ խեղդելու համար յոռի ազդեցութիւնը մեզի համար ատելի թրքութեան մը, զոր Թուրքեր իսկ իրենց վրայէն թօթափել կ'աշխատին:

Իրենց երակներուն մէջ կարմիր արիւն ունեցող Հայեր ինչպէ՞ս կարող են իրենց բարքերուն ու բարոյականին մէջ ա՜յնքան մեղկ ու թոյլ թըրքականէն այլասերած ըլլալ, որ ցեցի նման իրենց մտայնութեան վրայ փակած, իրենց բնութեան հետ նոյնացած կը պահեն՝ մեր հանդիսավայրերէն տարածուող թրքական եղանակներէն իսկ արծարծուած մեղկ ու պոռոտ ասիական բարքերը:

Միթէ հայկական արժանապատուութեան եւ ազգային հպարտութեան կենսական զգացումներուն չա՞րժեր զոհել կարգ մը սովորական հաճոյքներ:

Միթէ ազգային ճաշակի ամենադո՞յզն նշոյլը չէ՞ մնացած թրքական եղանակներէն եւ պարերէն հոգեւին գերուած Հայերու մէջ:

Ի՞նչ կ'արժէ հայուն պարծանքն իր գերազանց մշակոյթին, իր պատմութեան եւ աւանդութեան, իր եկեղեցւոյն, գրականութեան եւ գեղարուեստի մասին, երբ՝ կոյր ու խուլ հանդէպ քաղաքակրթուած Ամերիկայի նուրբ ճաշակին ու ազնիւ բարքերուն, մեր համայնքն իր հանդէսներուն եւ հաւաքոյթներուն առթիւ՝ հայկական կեանքի մէջ կը բերէ ու կը տնկէ անճոռնի թրքութիւն մը, անոր թրքական ծամածռեալ, ռնգային ու հոմահարեալ ձայնարկութիւններովը, մինչ այս հայկական հանդէսներուն ամէն մէկը սարքուած է դարմանելու համար անիծեալ Թուրք ոճրագործներու պատճառած աղէտին բազմազան վնասները:

Մենք՝ սքանչելի մշակոյթ ունինք, բարեկամներս, կենսապաշտութեամբ կայտառ եւ զուարթութեամբ առլի գեղջկական երգեր ու պարեր ունինք, թող Զնդուշցին պարէ իր կուռ պարը Հայաստանի հին ու նոր ժողովրդային սքանչելի երգերուն ուժեղ ու ներդաշնակ եղանակներով, եւ դուք պիտի տեսնէք աւելի մեծ խանդավառութիւն հաւաքոյթի մը մէջ, թող Սեբաստացին պարէ իր առնական շուրջ-պարը, եւ դուք պիտի տեսնէք, թէ ո՜րքան շնորհ ընդելուզուած է առոյգ հայկականութեան մը հետ, մինչդեռ սա ողորմելի մարդը՝ որուն հանդերձներն ալ վրայէն կը կախուին, ի՜նչ կայուն, իգականացած թրքական պար է, պարի ի՜նչ հեգնանք ու զաւեշտ է որ կը ցուցադրէ արեւելեան նուազածութեան հետ:

Այս խեղճուկրակ երեւոյթները կը յաւերժանան մեր համայնքին մէջ, որովհետեւ շատեր կը խորհին, թէ ժողովուրդը թրքական եղանակ եւ «արեւելեան» նուազածութիւն կը պահանջէ: Ժողովուրդն ալ, իր հաւաքական անհատականութեան մէջ կը նմանի որեւէ անհատի՝ որ լաւ բան կը սիրէ երբ լաւագոյնին ճաշակը կը մըշակէ իր մէջ»:

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ հազ ու արիւնթքութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան:

ԴԻՄԵԼ ՏՈՔԹ. ՃԵՆՈՐ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18: Tél. Tru. 83—87

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԻՒՂԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Ու լուռ մնջիկ կ'աշխատի ըսին իրենց սպասուհիին համար տունորդուք:

Դժուար էր անոր այս լռութիւնը բացատրելը: Բայց այս լռութիւնը կը սիրէին, ու ատոր համար, իրենք ալ լուռ մնջիկ, առանց բան հասկցնելու, սկսան սիրել իրենց գաւառացի սպասուհին:

Հիմակ, լռութենէն կուգար իրենց աչքը:

×

Երբ Արփինէ աշակերտուհի էր ազգային վարժարանին, իր ճամբուն վրայ, երկաթագործին խանութին առջեւ կը կենային աղջիկներով: Տեսարանը՝ ուրիշ տեսարան մը կ'արթնցնէր իր մտքին մէջ, երբ սալին վըրայ՝ կը ծեծէին կարմրած երկաթը, ու գունաւոր աստղերու նման կայծերը՝ աղբիւր մը կը շինէին լուսաւոր խանութին մէջ: Տղայ էին ու կը նայէին իրենք, ուրիշ, աւելի խորհրդաւոր լոյս մըն ալ՝ իրենց երեսին վրայ ճառագայթած:

Ու Արփինէ, շատ կը սիրէր նայիլ երիտասարդ աշկերտին, որուն կուրծքը բաց ու սօթտուած թեզնիքները, երբ սալին կ'իջնէր մուրճը, ձայն մը ամէն անգամ մուրճին կ'ընկերանար, ուժ կուտար անոր: Չէր գիտեր Արփինէ, ի՞նչ կար, այս ձայնը բան մը արթնցուցած էր իր ներսը, ու դասերը պատրաստած ատեն օր մը, «ուժի մը ձայնը», ըսաւ ինքնիրեն: Սիրտէն կուգար ան: Ու երբ ամէն հեղ, երկաթագործին խանութին առջեւէն կ'անցնէր, թեթեւ թեթեւ այդ ձայնը կ'ընկերանար իրեն, ու սրտի պէս կը բաբախէր իր սրտին մէջ:

Իր սիրտը բանի մը կը պատրաստուէր այդ օրերուն, ու ամէն տեղ, ուր որ կ'երթար, դաշտերուն մէջ մանաւանդ, գործաւորները երբ կը տեսնէր, ուրախութիւն կուգար վըրան, ու անոնց նայած ատեն, անոնք իր աչքերուն՝ հսկաներու պէս կ'երեւային յաղթանդամ: Կարծես բնութիւնը անոնց մէջն էր, ու կ'աշխատէին անոնք ուրախ զուարթ, ու կը լսէր ուժին ձայնը ամէն դի:

Ու երկաթագործին աշկերտը, իր մօրը հետ թէեւ օրը օրին ապրող տըղայ մը, երբ ամուսնութեան ուղեց զինքը, համբուրեց, համբուրեց իր հօրը ու մօրը երեսները, ու այո՛, հայրիկ, այո՛, մայրիկ ըսաւ, ու շատ մը պատմութիւններ ըրաւ անոնց: Իր ձայնը կը հնչէր մաքուր մաքուր, իր ձայնը ուժ մըն էր որովհետեւ...

Ու երբ միամինակ կը մնային տունին մէջ երկու քոյրերը, իրենց քով կը կանչէին Արփինէն, ու մտիկ կ'ընէին անոր այս պատմութիւնները.

— «Երջանկութեան ո՞ր պատմութիւնը ընեմ ձեզի», կը հարցնէր Արփինէ երկու քոյրերուն: Ու անոնք, —«քու ամուսնութեանդ զրուցներէն մէկը, տիկին Արփինէ», կ'ըսէին ու կը սպասէին:

Թարմ էին իր պատմութիւնները: Տաքուկ բան մը կար անոնց մէջ:

Դրուագ մը իր ամուսնոյն կեանքէն:

Ու երբ լմնցաւ, «քաղաքին ծայրը, ըսաւ, դաշտերը տանող ճամբուն վըրայ, երկաթագործի խանութ մը ունէր ամուսինս: Անցուդարձը ու Աստուծոյ բարեւը պակաս չէին օրն ի բուն: Ամէն մարդ ըսելիք մը ունէր: Մուրճը ձեռքը, երբ կը ծեծէր երկաթը սալին վրայ, միշտ կ'երգէր կամ կը խօսէր իր քովը գտնուողներուն հետ: Լաւ արհեստաւոր մը», կ'ըսէին զինքը ճանչցողները:

Իր ամուսինը կը նմանէր այն մարդոց, որոնց մէջ բնութիւնը քաղցրութիւն մը կը դնէ: Ու այս մարդուն կեանքին մէջ, ամէն բան իր սրտին սպայծառութիւնը ունէր: Ու «ամէն մարդ այս մարդուն պէս չի կրնար ըլլալ», կ'ըսէին, մանաւանդ երբ հայրը ու որդի, կը խօսակցէին իրարու բարեկամներու պէս:

Տեսարան մըն էր այս խօսակցութիւնը:

Իր տղան երբեմն, խնդալով կ'անցնէր օճախին ետեւը, ու փքոցը կը քաշէր: Մինչ մոծիրները կը թռչէին խանութին մէջ ու բոցը կ'երգէր, յոգնելու տեղ, իր տղան ալ, իր ծիծաղները կը խառնէր կրակին, կամ բան մը կ'երգէր: Երբ իր հայրը կը պոռար, «բաւական է, փքոցը դադրեցուր», կասկարմիր կտրած, Տիգրան կարմիր ժպիտով մը կը նայէր իր հօրը:

Փքոցը պատմութիւն մըն էր եղած խանութին մէջ: Աշակերտները, մէկ երկու օր կը մնային, ու ալ չէին վերադառնար: Այն ատեն, անոնց պակասը կը լեցնէր անմիջապէս Արփինէն, ու օճախին ետեւը անցած, փքոցը կը քաշէր տեսակ մը գոհունակութեամբ՝ իր տղուն պէս: Երէկ կենդանի խօսակցութիւնն ալ այս պահուն, ուրիշ կենդանութիւն կուտար խանութին:

Ու, «իմ ամուսինս, օճախին առջեւ տեսնելու էիք», ըսաւ Արփինէ, երբ երկու քոյրերը հարցուցին՝ թէ շատ մը գաւառացիներուն պէս յաղթանդամ եւ ուժո՞վ էր ան: «Ինչպէ՞ս նըկարագրեմ ձեզի, պատասխանեց Արփինէ, ի՜նչ որ ըսեմ, տղուս նկարագրութիւնը ըրած պիտի ըլլամ, միայն սա էր տարբերութիւնը որ, ամուսինս երկայն ու սեւ պեխեր ունէր բոլոր մեր քաղաքացիներուն պէս: Սօթտած թեզնիքները ու մազոտ կուրծքը բաց, երբ կրակին մէջ կը խօթէր երկաթը, ուած Հերակլէսը միտքս կ'իյնար: Աչքերը այդ պահուն այնքա՛ն կը փայլէին որ, կրակին բոցէն աւելի բան մը կը տեսնէիր անոնց մէջ:

Ու երբ իր տղուն տարիքը հարցուցին, «տղաս տասնըութը տարեկան էր, ըսաւ Արփինէ, երբ Փարիզ եկաւ ուսանելու: Միշտ կը գրէր: Աղէտին անդունդին ինկանք պատերազմի շրջանին: Ամուսինս մեռաւ, ու հիմակ, տղուս հետքն ալ կորսնցուցի: Շատ բաներ լսեցի, որո՞ւն հաւատամ: Չկրցայ գտնել տղաս: Ինչո՞ւ մոռնամ այս բաները: Մայրերը բան չեն մոռնար կեանքի մէջ:

— «Շատ երիտասարդ էր տղաս: Հօրը պէս կրակոտ մէկն էր: Ան, գըրել գիտէր: Կը գրէր ու տետրակներ կը լեցնէր: «Մայրիկ» ըսած ատենը սանկ պահերու, կը հասկնայի որ լեցուն էր սիրտը: Իր աչքերը կը վառէին ու չէի կշտանար անոնցմով:

— «Դուք տեսած ունի՞ք առանկ աչքեր»:

— «Շատ աչքեր տեսած ենք», պատասխանեցին ու խնդացին երկու քոյրերը:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

(Շար.)

տուԹեանց փակումէն ի վեր: ՇաբաԹ օր բանուորներ վար կ'առնէին գմբէԹ-ներուն եւ զանգակատան խաչերը,— իբրեւ նախաքայլ քանդումի: Կեդրոնական գմբէԹին վրայ դրուած մեծ խաչը վար կախուած է շղԹայի մը ծայրէն: Այս եկեղեցին վերջերս վերանորոգուեցաւ մեծագումար ծախքով, օրԹոտոքս հաւատացեալներու զոհողուԹեամբ: Յեղափոխութենէն ի վեր այստեղ կը պահուի մանաւորապէս նուիրական իկոնա մը (պատկեր), զոր ժողովրդական աւանդուԹիւնը կը վերագրէ Ղուկաս առաքեալին: Այս մասունքին ճակատագիրը մեծ մտահոգուԹիւն կը պատճառէ հաւատացեալներուն: Եկեղեցին կը գտնուի ՍԹալինի ճամբուն վրայ որ իր ամառանոցը կ'առաջնորդէ: ՍԹալինի հակակրօնական ատելուԹիւնը կը սկսի Թիֆլիսէն, երբ դպրանոց կը յաճախէր: Սակայն քանդումին գլխաւոր պատճառը այն է որ քրիստոնէական մեծ տօներուն ատԹիւ եկեղեցին պաշարուած էր աՀագին բազմուԹիւններով որոնք Համբերութեամբ կարգի կը սպասէին, երկար արարողուԹեանց գոնէ մէկ մասը տեսնելու Համար:

Այժմ Մոսկուայի մէջ բաց մնացած միակ մեծ եկեղեցին կը գտնուի Էլոխովսկայա եւ նոյնպէս փտանգուած է: Նովկորոտի չնորՀազուրկ մետրապոլիտը, Սէրգէյ, որ 11 տարիէ ի վեր պատրիարքի պաշտօնը կը վարէր եւ կանոնաւորապէս կը պատարագէր փակուած եկեղեցիին մէջ, պաշտօնական մամուլին կողմէ կ'ամբաստանուի իբրեւ գործակից Փաշական պետուԹեանց գործակալներուն:

Նոր խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը Հեռագրեն Թէ երկուշաբԹի օր նոր դէպքեր պատաՀեցան Հայֆայի մէջ: Սպաննուեցան 10է աւելի մարդիկ: Աւելի մեծ Թիւ մը կը կազմեն վիրաւորները, որոնց մէջ կը գտնուին անգլիացի սպաներ եւ զինուորներ:

Հայֆայի կեդրոնին մէջ Արաբները քարկոծեցին պաՀականոցը, ռումբ մը նետելէ վերջ Հանրակառքի մը վրայ որ լեցուած էր Հրեաներով: ՈստիկանուԹիւնը կրակ բացաւ պարապ փամփուշտներով, եւ երբ ամբոխը մերժեց Հեռանալ, անգլիացի նաւաստիներ յարձակում գործեցին սուիններով: ՆազարէԹի մէջ ալ երկու ռումբեր նետուեցան Հրէական Հանրակառքի մը վրայ: Ռումբ նետուեցաւ նաեւ Երուսաղէմի Հին քաղաքին վրայ: Հեռագրի եւ ՀեռաձայնիԹելերը կտրուած են շատ մը վայրերու մէջ: Հայֆայի արաբական բոլոր խանուԹները փակուած են, իսկ բաց մնացած Հրէական խանուԹները կը քարկոծուին, Հակառակ ցամաքային եւ ծովային զինուորներու պաշտպանուԹեան: Հայֆայի Հարաւային մասին մէջ 300 Արաբներ յարձակեցան Հրէական գաղուԹի մը վրայ, վիրաւորելով շատ մը բնակիչներ: Թուլքարէմի մէջ աՀաբեկիչներ սափրիչի մը խանուԹը խուժելով տեղն ու տեղը սպաննեցին ոստիկանական քննիչ մը, Արաբ, երբ կ'ածիլուէր:

Այդ օրը Պաղեստին Հասան Եգիպտոսէն ղրկուած օգնական զինուորներ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով զանազան Հարցումներու, գաղԹային նախարարը Հաւաստեց Թէ կառավարուԹիւնը ձեռք առած է բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, զսպելու Համար ապստամբուԹիւնը եւ Թէ նոր զինուորներ պիտի ղրկուին:

Նիւ Եորքէն Փարիզ 16 ժամէն

Ամերիկացի օդաչու մը, Հօուըրտ Հիւզ, որ միլիոններ դիզած է իբրեւ չարժանկարի արտադրիչ եւ որ անցեալ չաբԹու ձեռնարկած էր աշխարՀի շրջանը կատարելու, յաջողեցաւ կոտրել Համաշխարհային մրցանիշը: Օդանաւորդը Նիւ Եորքէն Փարիզ, Պուրժէի օդակայանը Հասաւ 16 ժամ 31 վայրկեանէն, երկուշաբԹի իրիկուն ժամը 4.51ին: Նիւ-Եորք-Փարիզ առաջին ուղղակի Թռիչքն է այս: Գնդ. Լինտպէրկ նոյն ճամբան կտրած էր 33 ժամ 20 վայրկեանէն, որով նոր ախոյեանը շաՀած կ'ըլլայ 16 ժամ եւ 49 վայրկեան:

Այս յաղԹանակը աննկարագրելի խանդավառուԹիւն պատճառեց Մ. ՆաՀանգներուն մէջ: ԹերԹերը սիւնակներով նկարագրուԹիւններ կը Հրատարակեն: ՅաղԹականին կ'ընկերանան երկու տեղակալներ, անԹելի մեքենավարը եւ մեքենագէտ մը: Յանդուգն օդանաւորդները Հանգստանալէ անմիջապէս վերջը, գիշերուան ժամը 1.24ին ճամբայ ելան դէպի Մոսկուա: Իրենց Թռիչքին ժամական միջին արագուԹիւնը եղած է 353 քիլոմեԹր 980:

*** Օդանաւով աշխարՀի շրջանը կատարելու առաջին փորձը տեղի ունեցաւ 1924ին, երեք ամերիկացի սպաներու կողմէ, եւ տեւեց 175 օր: Երկրորդ փորձը կատարեց գերմանական ցէփլինը, սաւառնելով 20 օր եւ 4 ժամ: Երրորդը՝ 1931ին, (Ամերիկացիներ), 8 օր եւ 15 ժամ եւ 51 վայրկեան տեւողուԹեամբ: Չորրորդը՝ 1933ին, (դարձեալ Ամերիկացի), 7 օր, 13 ժամ, 50 վայրկեան:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԵԻՏԱԼԱԿԱՆ Համաձայնութեան գործադրուԹեան մասին նոր տեսակցուԹիւն մը ունեցան Իտալիոյ արտաքին նախարարը եւ Հռոմի անգլիական դեսպանը: Ճամբան բաւական ՀարԹուած կը Թուի, քանի որ ընդՀանուր ՀամաձայնուԹիւն գոյացած է Սպանիոյ օտար կամաւորները ետ կանչելու Համար:

ՍՊԱՆԻՈՅ օտար կամաւորներու յետս կոչման խնդիրը միշտ կը պրաղեցնէ մեծ պետուԹիւնները: Հակառակ գոյացած ՀամաձայնուԹեան, կը կարծուի Թէ 3—5 ամիս պիտի տեւեն վերադարձի գործողուԹիւնները, եԹէ նոյնիսկ նոր բարդուԹիւններ չծագին: Ամբողջ ծրագիրը, որ 2.750.000 անգլ. ոսկի պիտի արժէ, չի կրնար գործադրուիլ առանց Սպանիոյ երկու կառավարուԹեանց վերջնական Հաւանութեան:

ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ կը Հեռագրեն Թէ աՀռելի ողողումներ աւերեցին ամբողջ շրջանը: Առաջին ատԹիւ երեւան Հանուեցան 19 մեռեալներ:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Գերմաններու Հարցին ատԹիւ, գերմանական մամուլը նորէն կրակ կը տեղայ չեխական կառավարուԹեան դէմ, անոր վրայ ձգելով ապագայ բոլոր պատասխանատուուԹիւնները: Այս ատԹիւ կը պաՀանջէ որ Անգլիա միջամտէ, եԹէ իրապէս խաղաղուԹիւն կ'ուզէ:

ՃԱՓՈՆ վճռապէս մերժեց որ եւ է օտար միջամտուԹիւն՝ չինական պատերազմին մէջ:

ԻՐԱՆԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ (Պարսկաստան) պայմանագրուԹիւններ կնքեց երկու գերմանական ընկերուԹեանց Հետ, երկաԹի Հանքեր շաՀագործելու Համար ԹէՀրանէն 20 քիլոմեԹր Հեռու: Մասնագէտներ 30 միլիոն մարք կը Հաշուեն այս պայմանագրուԹեանց արժէքը: Խ. ՄիուԹենէն վերջ, Գերմանիա երկրորդ տեղը կը բռնէ Իրանի արտաքին առեւտուրին մէջ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ Ա. ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Ֆ. Կապոյտ խաչի վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ մասնաճիւղերու կողմէ ընտրուած եւ պատրաստուած տղաքը պէտք է ներկայ ըլլան յառաջիկայ Ուրբաթ օր Յուլիս 15ին, ժամը 11ին Gare Montparnasse: Ընկերութեան կողմէ պտոնուած է հաւաքուիլ Ancienne gare Hall d'entrée (մեծ սանդուղներէն բարձրանալով աջ կողմը):

Տղաքը իրենց հետ պէտք է ունենան ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ ճաշելու չափ ուտելիք:

«Յառաջ» կը ծախուի

Place des Fêtesի լրագրավաճառի խանութը գոց ըլլալով Յուլիս 14էն մինչեւ 18ը, «Յառաջ» կը ծախուի Place des Fêtesի ծանօթ հայ նպարավաճառին քով, S. Baldjian 2 Rue de Crimée (Տոքթ. Գրրգոյեանի քլինիքին քովը):

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ Յուլիս 31ին կիրակի օր, Հ. Յ. Դ. «Արզումեան» խումբին կողմէ: Այցելութիւն Իշխան Արղութեաններու շիրիմին: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Romainville-Montreuil ՆՈՐԱԿԱԶՄ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

16 Յուլիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle des Fête de la Mairie. Porte des Lilasէն առնել օթօպիւս 95 B

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ՕՐ. ՖԼՈՐԱ-ԱՆԱՀԻՏ

Գեղեցիկ անակնկալներ, ընտիր ճաշ, հայկական եւ եւրոպական պարեր ճոխ եւ աժան պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով: Մուտք 5 ֆրանք:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

17 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն գիշերուան 11.30

ՐՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, Grand Arbre, Maison Fiquet

Գեղարուեստական հաճելի անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Անձրեւի պարագային գոց սրահ: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ. Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը, եւ կամ Բորթ տ'Օրլէանէն օթօպիւս թիւ 128:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՄԱՍԻԱ-ՄԵՐՁՈՒԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

14 Յուլիս, Հինգշաբթի ամբողջ օրը ՍԷՆ-ԼՈՒ ԿՐԵՆ-ՓԷՆ, եօթներգրայրեանի հովասուն ագարակը:

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ» ղեկավարութեամբ Յ. ԻՆՃԷԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ Պ. Պ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի եւ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆի: Կը նուագէ հայրենակից ջութակահար Պ. ՆԱՉԻԿԵԱՆ: Պարերու ընթացքին կը նուագէ Պ. ՍԻՄՈՆ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ իր խումբով: Պարգեւատր խաղեր եւ զուարճալի անակնկալներ: Առատ կերուխում: Միութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի տեղւոյն վրայ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Պուլվար Կաբիպալտիէն առնել 15, 16, 18 թիւ թրամվաւերը եւ իջնել ՍԷՆ ԼՈՒ ԿՐԱՆ ՓԷՆ:

Ամառնոցի դպրոցական հանդէս

ՓՈՔԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ Ս. ՅԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Յուլիս, Հինգշաբթի ժամը 2.30ին Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 15 Rue Pierre Curie. Bicetre (մեթրօ Փորթ տ'Իթալի):

Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում, պար եւ զանազան անակնկալներ երկսեռ աշակերտներու կողմէ: Մուտք 3 ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն.—

ՑԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13-45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ:

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւով)

ՅԱԿՈԲ ԶԻՍԱՅԵԱՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ

(բնական լուսանկարներով)

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

(Ուրֆայի ինքնապաշտպանութեան ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ: Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine) France.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր: Վարդապետ մը ժպիտի, խինդի, ծիծաղի եւ հեգնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին.

«Խնդալ գիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» — Մէտիգիւս
«Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» — Ասկլէպիոս
«Ծիծաղը սրտին արեւն է» — Հանու - Հիթա

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 ֆր., արտասահման 25 ֆր.:

Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Մատենաշար Ռազմիկ»ի թիւ 2

Հրատարակութիւն Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Այս գիտական խիստ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը գործն է Հրանտ Փաստրմաճեանի, որ վերջերս անգլերէն լեզուով լոյս տեսած է Վաշինկթոնի մէջ: Մեր համակրելի աշխատակիցը շատ պարզ եւ հասկնալի լեզուով կ'ուսումնասիրէ լեռնային զանազան ռազմաբեմերը — մասնաւորաբար Հայկականը — տալով անոնց շուրջ կատարուած զանազան նշանակալից դէպքեր, թուական պատճառներ, թիւեր ու դէմքեր:

Հեղինակը սքանչելիօրէն կը պարզաբանէ լեռնային հողամասերու իւրայատուկ կազմութիւնը ու անոնց դերը ռազմական գործողութիւններու վրայ: Կը խօսի զանազան տեսակի կռիւներու մասին: Կը պարզէ լեռնային երկիրներու պարենաւորման եւ փոխադրութեանց դժուարութիւնները, լեռնային յատուկ զօրամասերու կազմակերպութիւնը, քարերու դերը եւայլն:

Հայերէնի թարգմանուած այս գործը պիտի հետաքրքրէ անխտիր մեր նախկին ռազմիկները, նորակոչ զինուորներ, եւ առհասարակ ամբողջ հասարակութիւնը:

Գիրքը 100 էջէ աւելի, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ հաղուագիւտ նկարներով զարդարուած է:

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը.— 1, 2, 13, 20, 39: Առաջին առթիւ պէտք ունինք թիւ 39ին: Վերադարձնողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինութիւնը (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց բարեացակամութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ):

ՀԱՅ ԲՈՅԺի երեք տարուան հաւաքածոն, առանց ապահովելու պակաս թիւեր, կը ծախուի 50 ֆրանք,— մօտաւորապէս 700 էջնոց հատոր մը:

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԵՆ Հայ.Բոյժի 45, 46 եւ 47 թիւերը:

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

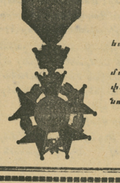

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմրցելի «Moka» սուրճովը

Café "HAREM"

5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑՈՒԻԿ ԶԵՂՉ

Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Որ ձեր արձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ սատղի տակն ալ որ գտնուիք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile

Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անփոխով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները քուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren, Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 14 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3782

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ...

Ի՛նչ օրհնութիւն է, որ եւ է ժողովուրդի համար, կարենալ տօնել իր յաղթանակները: Մանաւանդ ազատութեան անունով կատարուած նուաճումները :

Այդպիսի յաղթանակի մը տարեդարձն է որ կը կատարուի այս երկրին մէջ, ամէն տարի յուլիս 14ին: Յաղթանակ մը՝ ժողովրդական ու յեղափոխական, որ խորտակեց ներքին բռնութեան շղթաները, հռչակելու համար ազատութիւն, եղբայրութիւն եւ հաւասարութիւն :

Անշուշտ մէկ անգամէն չիրականացան յեղափոխութեան բոլոր բարիքները :

Մինչեւ այսօր ալ, նորէն առանձնաշնորհեալ դասակարգեր են որ կ'իշխեն ու կը վայելեն: Միջնադարեան աւատապետութեան աւերակներուն վրայ բարձրացաւ ուրիշ սակաւապետութիւն մը, — այն որ կը կոչուի քաղքենի - դրամատիրական: Ազնուականութեան եւ հողատիրութեան ասպետներուն յաջորդեցին դրամատիրութեան եւ կալուածատիրութեան կամ ճարտարագործութեան իշխանները: Եւ բազմութիւնները նորէն աքացին — մինչեւ այսօր ալ կը հեւան — «քաղաքակրթեալ», աւելի նուրբ լուծերու տակ:

Եւ սակայն, այս բոլորը չեն նսեմացներ 1789 յուլիս 14ի յեղափոխութեան խորութիւնն ու տարողութիւնը :

Ընդհակառակն, մինչեւ այսօր ալ, նոյնիսկ ծայրագոյն ձախակողմեան հոսանքները ներշնչումի, խանդավառութեան, խոյանքի աղբիւրներ կը գտնեն անոր մէջ: Կը փորձեն խորացնել, ընդլայնել, ժողովրդականացնել անոր հիմնական սկզբունքները:

Ո՛րքան խօսուն է, այս տեսակէտէն, Ֆրանսայի բոլշեւիկներուն վարած քաղաքականութիւնը: Շատ չըներ որ անոնք մասնաւոր շրջաբերականներ ալ հրատարակեցին, շարքերը գիտակցօրէն կապելու համար Յուլիս 14ի յեղափոխութեան գիտելիքներուն :

Ուշագրաւ է, դարձեալ, որ 1935էն ի վեր, յուլիս 14ի աւանդական թափորը Պասթիյէն դէպի Նասիոնի հրապարակը, կը կատարուի բոլոր ձախակողմեան տարրերու մասնակցութեամբ, — կուռ եւ հոծ բազմութիւններով :

Այդպէ՛ս էր որ կազմուեցաւ ժողովրդական ճակատը, համախոհ ուխտ մը պարտադրելով բոլորին:

Ինչ որ ալ ըլլան այդ ճակատին վրիպումները, կարելի չէ ժխտել անոր շնորհիւ իրականացած նուաճումները, ընկերային բարենորոգման տեսակէտէն: Իսկապէս նոր շունչ մը ծաւալեցաւ այս երկրին մէջ, վարակելով ուրիշ երկիրներ ալ :

Ուրիշ խօսքով, նոյն պայքարն է որ կը շարունակուի յանուն ազատութեան, տարբեր պարագաներու մէջ: Ցեղաշրջում՝ առանց արիւնահեղութեան: Մարտնչում՝ բազմապիսի անարդարութեանց դէմ, յարաճուն բազմութեանց ճնշումով: Արդիւնաւոր եւ խորացող հաստատուած կարգուսարքին՝ քուէներու վճիռով :

×

Ազատութեան պայքար մըն ալ մենք մղեցինք եւ կը մղենք տակաւին: Ազատութիւն՝ տարրական, ստորական իմաստով: Եւ պայքար մը, որ իր նմանը չունի ազգերու պատմութեան մէջ, եթէ ոչ տեւողութեամբ, գոնէ արիւնահեղութեամբ :

« Զարկինք — զարկուանք», — եւ տակաւին ճամբուն կէսը հազիւ կտրած ենք: Կտրուած ճամբուն վրան ալ, նորէն խաւարն է որ կը տիրապետէ: Երբեմն լուսաւոր, բայց յաճախ անթափանցելի :

Իսկ ամէնէն քամնելին. — նոյնիսկ այն ինչ որ նուաճում կրնար համարուիլ, քանի տարի վերջն ալ կը դառնայ վիճելի: Առնուազն՝ անճանաչելի :

Յիշեցէք, օրինակի համար, այսօրուան հայրենիքը մինուճար: Կամ սա վրդովիչ ելեւէջները որ կը խմորուին Միջերկրականի ափերուն վրայ...

Ի՞նչն էր որ պակսեցաւ մեզի, յանգելու համար այս նորագոյն յուսախաբութեանց: Շատ աւելի դառն եւ ըմբոստացուցիչ :

Զոհողութեա՞ն ոգի՞ն: Ճի՞գը թէ արիւնը: Եւ կամ խե՞լքը :

Չմտնենք պատճառներու քննութեան մէջ, որոնք շատ հեռուները պիտի տանէին մեզ:

Կը բաւէ յիշեցնել, մեծ ժողովուրդի մը այս յեղափոխական տարեդարձին առթիւ ալ, թէ ամէն բանէ առաջ կը կարօտինք խոր, անսասան հաւատքի մը եւ գործօն վճռականութեան մը, նորէն յուսաւորելու համար մեր ճամբան, յանուն ազատութեան :

Թող Յուլիս Տասնըչորսն ալ դառնայ, մեզի համար, կենդանի աղբիւր մը ներշնչումի եւ գործունէութեան, ինչպէս դարձեր է այս ժողովուրդին համար, տարբեր հասկացողութեամբ :

Ծով է եւ փոթորիկ՝ ժողովուրդներու կեանքը :

Մեծ թէ փոքր, այդ ամեհի ալեկոծութեան մէջ ի վերջոյ կը յաղթեն անոնք միայն որ օժտուած են դարերու իմաստութեամբ, — դիմանալ եւ պայքարիլ, յարատեւել եւ գործել:

Եթէ միջազգային դիւանագիտութեան լպրծուն ալիքներն են որ կը սպառնան, — չմոռնանք պատմութեան դասերը, այնքան պերճախօս եւ արիւնազանդ :

Եթէ լեռներ են որ կը ցցուին մեր առջեւ, սորվինք փնտռել - գտնել անոնց կիրճերը :

Եթէ աւազուտքի մը ափն ենք ինկեր, սերտենք լողալու արուեստը:

Իսկ ամէն բանէ առաջ, — հաւատանք մենք մեզի, չափելով խորութիւնը պարտադրուած ճիգին: Ամփոփելով, կեդրոնացնելով, յարելով բոլոր պիտանի ուժերը: Լեցնելով թափուր դիրքերը: Արդիականացնելով մեր գործելու մեթոտները: Եւ գործելով, անընդհատ գործելով՝ մէկ ընդհանրական նշանաբանի տակ, — ինքնապաշտպանութիւն եւ ազատութիւն :

Այսպէս տօնած կ'ըլլանք, մենք ալ, Յուլիս 14ը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՌԱԶՄԱՆԻԻԹ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.— Այսօր, երկուշաբթի, տնտեսութեան նախարար Շաքիր Քէսէպիր կատարեց հիմնարկէքը քլորինի նոր գործարանի մը, Իզմիտի մէջ, — զինուորական արգիլեալ գօտի մը ուր կը գտնուի Թուրքիոյ նաւային կայանը՝ Մարմարայի վրայ: Նախարարը շեշտեց իր ճառին մէջ.

— «Ամբողջ աշխարհ գիտէ որ Աթաթիւրքի արդիական Թուրքիան խաղաղութիւն կ'ուզէ. բայց միջազգային կացութիւնը կը հարկադրէ զգուշանալ: Ահա թէ ինչու կ'ուզենք արագօրէն ստեղծել քիմիական ազգային գործարան մը, պաշտպանուելու համար բարբարոսական յարձակումներու դէմ»:

Արարողութեան ներկայ էին հազարաւոր հիւրեր, մէջն ըլլալով երեսփոխաններ, զօրավարներ, ծովակալներ եւ կառավարական բարձր պաշտօնատարներ.

Նոր գործարանը կը շինուի գերմանական հաստատութեան մը կողմէ, յետաձգուած վճարումներով: Ծախքը պիտի ըլլայ 350.000 անգլ. ոսկի: Այս ձեռնարկը սկիզբն է քիմիական եռամեայ ընդարձակ ծրագրի մը: Պիտի շինուին ուրիշ բազմաթիւ գործարաններ — միայն տեղական հում նիւթեր գործածելով — արտադրելու համար առհագին քանակութեամբ ռազմամթերք եւ քիմիական ամէն տեսակ նիւթեր :

*** Հիթլեր երկուշաբթի օր Պերլինի կուսակցական կեդրոնին մէջ ունկընդրութեան ընդունեց Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, Մէնէմէնճիօղլու, որ Գերմանիա կը գտնուի առեւտրական բանակցութեանց համար: Տեսակցութեան ներկայ էին նաեւ թրքական դեսպանը եւ Միւնիխի ընդհ. հիւպատոսը :

Տալատիէ կը գանգատի Գերմանիոյ բռնած դիրքը

Վարչապետ Պ. Տալատիէ առջի օր ճառ մը խօսելով հացկերոյթի մը առթիւ, բացատրեց թէ անցեալ մայիսին չեխական տագնապը ծանր փորձի մը ենթարկեց աշխարհի խաղաղութիւնը, եւ «քիչ մնաց որ բազմաթիւ ժողովուրդներ անդարմանելի աղէտի մը մատնուէին»: Բայց, կարելի եղաւ առաջքը առնել, շնորհիւ բոլոր բարեացակամութեանց աջակցութեան, ուր Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի խաղաղասիրական վճռականութիւնը դիմաւորուեցաւ ուրիշ ազգերու եւ մասնաւորապէս Գերմանիոյ նոյն տրամադրութեամբ: Կ'ուզեմ աւելցնել թէ այս առթիւ ֆրանսական կառավարութիւնը ուզեց վստահութիւն ընծայել այն խաղաղասիրական տենչերուն զորս Գերմանիոյ վարչապետը միշտ կ'արտայայտէ հրապարակաւ »:

Յիշելէ վերջ Ֆրանսայի հանդիսաւոր եւ նուիրական յանձնառութիւնները Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ, վարչապետը յայտարարեց.

— «Ֆրանսա տոգորուած է երկու զգացումներով.— 1. Երբեք առիթ չը նենալ գործադրելու այդ յանձնառութիւնները.— 2. Երբեք չուրանալ իր խոստումը, եթէ, դժբախտաբար, ի դերեւ ելլէ այդ յոյսը: Անգլիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա ջերմապէս շահագրգռուած են չեխական հարցին խաղաղ լուծումով եւ պատրաստ՝ օգնելու այդ ելքին: Ես երբեք չեմ հաւատացած եւ պիտի չհաւատամ պատերազմին ճակատագրականութեան: Այս վերջին փորձառութիւնը իրաւունք կուտայ հաւատալու ապագային »:

Վարչապետը յետոյ լաւատես հաւաստիքներ ընծայեց ելմտական կացութեան մասին :

Ֆրանսական զօրք ճամբայ Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն, ծանուցանելով թրքական եւ ֆրանսական զօրամասերուն մուտքը.—

Երէկ, երկուշաբթի (4 յուլիս), կէսօրէն վերջ Հալէպէն ֆրանսական զօրամասեր մեկնեցան «քամիօն»ներով եւ գիշերեցին Սանճաքի սահմանին վրայ: Այսօր, 5 յուլիս, նոյն ժամուն այդ զօրամասերն ալ Սանճաք մտան: Մէկ մասը Անտիոք ուղղուեցաւ, միւսը՝ Գըրքխան: Ուշագրաւ պարագայ մը, — ֆրանսական եւ թրքական զօրամասերը միաժամանակ մեկնեցան նոյն ուղղութեամբ, — Գըրքխան եւ Անտիոք: Միւս կողմէ, երկու օր առաջ խումբ մը ֆրանսացի սպաներ պտտեցան Սուէտիոյ եւ Քէսապի շրջանը եւ յատակագիծ մը պատրաստեցին, ֆրանսական զօրանոցներու հաստատման համար :

*** Կ'ըսուի թէ Սուրիոյ դաշնագիրը պիտի հրաժարի, իբրեւ հետեւանք ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան :

Ֆրանսա չի հեռանար Սուրիայէն...

Զօրավար Պրէմօն Փարիզի մէջ, Գաղթային Գիտութեանց կաճառին առջեւ արտասանած ճառի մը մէջօցին, յայտարարեց թէ միայն Լիբանանը չի բաւեր ապահովելու համար ֆրանսական հակակշիռը Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ, եւ թէ իր ներքին ու արտաքին դժուարութիւններուն մատնուած եւ ինքն իր բախտին ձգուած Սուրիա մը կրնայ դիւրութեամբ դառնալ խարիսխ մը վտանգաւոր գործողութեանց՝ ընդդէմ Լիբանանի :

Անկէ զատ, Պ. Պրէմօն հաւաստեց թէ Ֆրանսա հանդիսաւոր յանձնառութիւններ կնքած է Սուրիոյ փոքրամասնութեանց հանդէպ եւ թէ իր պատիւը պիտի չթոյլատրէ իրենց բախտին ձգել զանոնք, առանց նախապէս ձեռք բերելու բաւարար երաշխիքներ որոնց լաւագոյնը պիտի ըլլար — զօրավարին կարծիքով — ֆրանսական զօրքի պահպանումը երկրին մէջ :

Գաղթային Գիտութեանց Ակադեմիան աւարտեց քննութիւնը « Սուրիոյ դաշնագրերուն կարեւոր հարցին, որ անդադար կը յեղաշրջուի», ինչպէս կը շեշտէ զեկոյց մը :

Կարծիքներու փոխանակութենէ մը վերջ, որուն մասնակցեցան զօր. Պրէ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՍԴԻՆ ՊԱՐ, ԱՆԴԻՆ ՊԱՐ

Յուլիս 14ի պարերը այս տարի պիտի տեւեն տասը օր, պատուելու համար Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին, որոնց այցելութիւնը յեղաշրջած է Փարիզի փողոցներն անգամ :

Ոստիկանական տեսչութիւնը մասնաւոր շրջաբերականով մը նշդած է տասը գիշերներու պարի ժամերը, որպէսզի անհամութիւններ չծագին:

Դժբախտաբար, մինչեւ այսօր ալ ամպն ու անձրեւն են որ կը պարեն :

Ամէն տարի այս առթեն բազմութիւններ կը հալէին տաքէն, դէպի ծով, դէպի լեռ փախչելով :

Այս տարի, յունիսէն ի վեր, մարդիկ տունէն դուրս կ'ելլեն վերարկուով: Առ նուազն հովանոցով մը:

Ամերիկայի մէջ արդէն իսկ մահեր կը պատահին զարհուրելի տաքէն, մտահոգութեան մատնելով մինչեւ անգամ էսքիմօները: Պոլսոյ մէջ կը խեղդուին տաքէն (37—40 աստիճան): Թուրք զօրքը Սանճաք մտեր է 42 աստիճան տաքութեան մէջ:

Իսկ այստեղ, Փարիզի մէջ, մինչ ուրիշ տարիներ յուլիս 14ի զօրահանդէսը երբեմն կը յետաձգուէր, տաքին հետեւանքով, մարդիկ ի զո՛ւր օդին բացուելուն կը սպասեն :

Արեւն անգամ գաղթական է դարձեր, տարագիր : Փախստակա՞ն :

Կարծեմ զաւառն ալ աւելի բախտաւոր չէ :

Քանի շաբաթ է որ դաշտահանդէսներ կը ծանուցուին եւ կը յետաձգուին :

Եւ սակայն, պարողը պիտի պարէ անպայման, եթէ ոչ տասը գիշեր վըրայէ վրայ, գոնէ տասն օրուան մէջ երկու գիշեր: Եթէ դուրսը չեղաւ, ներսը: Եթէ գետինը թաց է, մայթին վըրայ: Եթէ սրճարանը շարժելու տեղ չկայ՝ տունին մէջ :

Մնացեալը թող սրճարանատէրերը մտածեն :

Բայց այս չէր ըսելիքս: Թուրք թերթերը գնծագին աւետելով իրենց «յաղթապանծ» զօրքին տեղաւորումը Սանճաքին մէջ, կը պատմեն.

— « Հաթայի սուգը վերջացաւ: Սեւ հագուստներու մէջ փաթթուած երիտասարդ աղջիկներ առտուն կանուխ թուրք բանակը դիմաւորելու փութացին, եւ անոնց գալուստէն վերջ սեւերը նետելով ճերմակ հագուստներ հագան: Ժողովուրդը չափազանց յուզուեցաւ այս այլաքանական շարժումէն եւ շատեր լացին»:

— « Գըրքխան ծայրէ ծայր նոր հարսի պէս զարդարուած է: Գիւղերէն եկած հազարաւոր Թուրքեր փողեր եւ թմբուկ հնչեցնելով, թափօրէն վերջ սկսան պարել եւ ցնծալ »:

Պարը պար է ամէն տեղ:

Բայց ես մէկ նրբութիւն կը տեսնեմ այս երկու պարերուն միջեւ :

Այստեղ կը պարեն՝ գօտիները աւելի շուտ քակելու համար: Այնտեղ՝ աւելի ամուր կապելու համար :

Honni soit qui mal y pense!

ՎԱՀԷ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԿՈՆԴԱԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԵՂԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք Էջմիածինէն Փարիզի եկեղեցւոյ վարչութեան հաղորդուած նամակը՝ կաթողիկոսի մահուան մասին: Ստորեւ՝ տեղապահութեան վերաբերեալ կոնդակը, որու վաւերականութեան մասին ոչինչ կրնանք ըսել.—

ԽՈՐԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ԱՆՀԱՍԱՆԵԼԻ ԿԱՄՕՔՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ, անդամոց Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդոյ Ս. Էջմիածնի, լիազօր ներկայացուցչի մերում Գերաշնորհ Տ. Գէորգ Արքեպիսկոպոսի Չորեքճեան, հարազատի Մայր Աթոռոյս ողջոյն քրիստոսաւանդ եւ օրհնութիւն Հայրապետական :

Ի նկատի առեալ զփորձութիւն ձեր յընթացս բազմամեայ եւ պատասխանատու պաշտօնավարութեանդ, նաեւ զխոհեմ, զհեռատես եւ զշրջանկատ բնաւորութիւն ձեր, այսու Հայրապետական կոնդակաւս նշանակեմք զձեզ Հայրապետական Տեղակալ եւ Նախագահող Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդոյ Ս. Էջմիածնի :

Պատուէր տամք Գերաշնորհութեանդ յետ մահուան մերոյ, խորհրդակցութեամբ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդոյ Ս. Էջմիածնի տալ զընթացս ամենայն գործոց վերաբերելոց հաւատացեալ հօտին մերոյ եւ եկեղեցւոյ Հայոց, որք կան ի սփիւռս աշխարհի, պահելով եւ պահպանելով անաղարտ եւ սրբութեամբ զամենայն աւանդս եւ զիրաւունս եկեղեցւոյ, նշանակել զկանոնաւոր ընտրութիւն յաջորդին Մերոյ Նորոյ կաթուղիկոսի Ամենայն Հայոց, ըստ կարգաց եւ կանոնաց Հայաստանեայց ժողովրդական Սուրբ եկեղեցւոյս :

Լիայոյս եմք եւ հաւատամք, զի միաբանութիւն Մայր Աթոռոյս եւ Առաջնորդք եւ Առաջնորդական Փոխանորդք Թեմօրէից, Թեմական Խորհուրդք եւ Եկեղեցական Հոգաբարձութիւնք աջակից լիցին ձերդ Գերաշնորհութեան ըստ ամենայն մասանց ի կատար ածելով զկարգադրութիւնս ձեր :

Հաւատամք նաեւ պատուէր տամք հայրաբար սիրելի եղբարցս եւ զաւակացս, Ամենապատիւ Պատրիարքաց, ամենայն Առաջնորդաց, Ազգային եւ եկեղեցական վարչութեանց եւ հաւատացեալ հայ ժողովրդեան լինել զօրավիգ եւ գործակից ձեզ, Տեղակալիդ Ամենայն Հայոց Կաթուղիկոսի, միաբան եւ համերաշխ ընդ միմեանս յամենայն գործս բարիս եւ վարել զազգային-եկեղեցական հաստատութիւնս եւ զձեռնարկս քրիստոնէականս սիրով, յուսով եւ հաւատով:

Օրհնելով զձեզ եւ զամենեսին, մաղթենք ի Տեառնէ շնորհել ձեզ կար եւ զօրութիւն, Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյս անսասանութիւն եւ պայծառութիւն, Ազգիս Հայոց եւ Հայրենեացս խաղաղութիւն եւ երջանկութիւն :

Աղօթեմք առ Աստուած նաեւ խաղաղութեան աշխարհիս եւ համերաշխութեան ազգաց :

Ողջ լերուք, զօրացեալ ի Տէր եւ յաւէտ օրհնեալ ի ՄԷՆՋ, ԱՄԷՆ :

Խորէն Ա. Գերագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ի 18ն Ապրիլի 1936 ամի, ըստ Տումարիս ՌՅՁԵ, Ի Հայրապետութեան մերում Դ. ամի, Ցայրարատեան Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, ի Վաղարշապատ, Թ. 660:

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը հաստատում է սոյն Հայրապետական կոնդակի պատճէնի նոյնութիւնը բնագրի հետ ստորագրութեամբ եւ կնքոյ դրոշմամբ: 14ն Մայիսի 1938 թ., Ս. Էջմիածին, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամ, Ստոր. Արսէն Արքեպիսկոպոս :

(Կնիք)

ՅՈՒԼԻՍ 14ի տօնին առթիւ, «Յառաջ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ շաբաթ օր :

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Տակաւին կը շարունակուին թրքական քարոզութիւնները Հայոց համար: Օր չանցնիր որ թրքական մամուլը մեղմով չըրաղի եւ մեղի անուշ բաներ չըսէ, մինչ անդին թրքական կառավարութիւնը Պոլսոյ եւ գաւառի տուի մը Հայութիւնը կը կողոպտէ պաշտօնապէս եւ «օրինական» ճամբով:

Այս անգամ ալ «Թանին»ի նախկին խմբագիրը լեզու ելած էր, մեր «փրկութեան ճամբան» ցոյց տալու համար: Ինչ ազնիւ մարդ...

Նշանակալից պարագայ մը,— չարաշուք տարիներուն, Թուրք համր. կարծիքը պատրաստող սա հին աղուէսներն են որ ամէնէն շատ իրար են անցած, մեր լաւութեան ու երջանկութեանը համար:

Երէկուան հայատեացները ահա հրաւէր կը կարդան Հայ ժողովուրդին վերադառնալ թրքական լուծին եւ յանձնուիլ անոր բարի պաշտպանութեան:

«Հայուն համար միակ փրկարար ճամբան հին թրքական բարեկամութիւնն է», կ'ըսէ Թուրք լրագրողը:

Թրքական հին բարեկամութիւնը... ահա բան մը որ տարիներով ճաշակեցինք եւ զգացինք մեր մորթին վրայ եւ որուն վերջին ապացոյցը տեսանք 1915ին:

Ուրեմն «նոր Թուրքիոյ» մէջ կրկին մեր ճանչցած «հին բարեկամութենէն» է որ կը խորհին ու կը խօսին: Ալ ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ չըսենք թէ Թուրքիան չէ փոխուած:

Վերջին տարիներս Թուրքերը շատ չփացան նորէն, համեստութեան ամէն չափ կորսնցնելու աստիճան: Աթաթիւրքի Իզմիրլեան կոտորածէն ծովը նետուելով ազատուողները այսօր կը նկատեն յանցաւոր եւ անոնց կը խոստանան «ներում»:

Թուրք օրագրողը, Մուհիտտին Պիրկէն՝ անամօթութիւնը կը հասցնէ իր ամենաբարձր կէտին, երբ կը գրէ.

«... Ընդհ. պատերազմի դէպքերուն մէջ Թուրքը ոչ մէկ յանցանք ունի»:

Երբ այսօր մեզ սիրաշահիլ փորձած ատեն անգամ չի կրնար իր խելութիւնը պարտկել եւ կ'ուզէ հայաջինջ սարսափները արդարացնել, ալ ինչպէ՛ս կ'ուզէք որ հաւատք ընծայենք իր անուշ խօսքերուն:

Թուրքը կը մնայ եւ պիտի մնայ Թուրք, ջարդող եւ յափշտակող, դայն կառավարողն ըլլայ Աթաթիւրքը, Թալէաթը, Համիտը թէ Ճինկիզը:

Թուրք հրապարակագիրը աշխարհը իրար կ'անցընէ, Երեւանէն մինչեւ հեռաւոր գաղութները, ապացուցանելու համար թէ Հայերը զանցառելի քանակութիւն մըն են Թուրքիոյ պէս հսկայ եւ զօրաւոր պետութեան մը համար:

Եթէ ճիշդ է եւ համոզուած այդ իրողութեան, ինչո՞վ բացատրել այն ատեն, շաբաթներէ ի վեր Հայոց եղած այս դարպասը, «հայրենասիրութեան» այս ուշ մնացած արտայայտութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, այս խրատները, հրաւէրները, խոստումները, անուշ անուշ նայուածքները, աչքի քթթումները ոչինչ ունին բարեգուշակ: Խենէշ մեքենայութեան մը եւ թաքուն ծրագրի մը ընդլայնման յաջորդական մարզերն են անոնք:

Այժմ միտքերու պատրաստութիւն մըն է որ կը կատարեն, յառաջիկային կրկին կարենալ ըսելու համար թէ «Թուրքը ոչ մէկ յանցանք ունի»:

Սանճաքի Հայոց խնդիրը, անոնց Հայնը որսալու գաղափարը արդէն երկրորդական ակնկալութիւն մըն է: Աւելի հեռուն եւ աւելի արմատական ու կարեւոր առաւելութիւն մը կ'ուզեն ձեռք անցընել այդ նենգ խաղերով:

Հայութիւնը բերել դնել այնպիսի կացութեան մը մէջ որ, վերջնապէս ջլատուելով լուծուի եւ թրքանայ:

Բարեկամութեան, եղբայրութեան հաւաստիքները, ներումի խոստումները, Հայու պաշտպանի հովերը, օր մը մեր գլխուն պայթելիք փոթորիկի մը նախանշաններն են:

Թէ ինչ տեսակի պիտի ըլլայ այդ փոթորիկը, տեղը չէ հրապարակաւ բացատրելու:

Մեզի կ'իյնայ մեր աչքերը բանալ եւ ինքնապաշտպանութեան մասին խորհիլ:

Բայց տակաւին ակադեմական խորհրդածութիւններու եւ նախապայմաններ բանաձեւելու մարզին մէջ ենք:

«Քաղաքական գաղափարներէ» զուրկ կը կոչէ մեզ Թուրք հրապարակագիրը: Ահա այս գիտակցութիւնն է որ Թուրքին կուտայ անսահման յանդգնութիւնը Հայը հալածելու եւ ոչնչացնելու իր ծրագիրներուն մէջ:

Մեզի կը մնայ ապացուցանել թէ մեր քաղաքական գիտակցութիւնը եւ թէ մեր ինքնապաշտպանութեան ըմբռնումը:

Շատոնց արդէն, իւրաքանչիւր համայնքի, գիւղի, քաղաքի եւ երկրի Հայերը իրարու քով եկած պէտք էին ըլլալ, խորհրդակցելու համար՝ նախ զիրենք շահագրգռող անմիջական հարցերու մասին ու յետոյ, մէկ երկրէ միւսը՝ հայկական ընդհանուր հարցերու մասին: Անշուշտ գլխաւո՛ր նպատակն ըլլալով ազգապահպանումը:

Կուսակցութիւններու առաջնորդութեամբ կամ անոնցմէ անկախ, ինչպէս որ եղաւ զինուորութեան հարցերու առթիւ, իւրաքանչիւր վայրի Հայ հասարակութիւնը թող քով քովի գայ ու ընտրէ մարմին մը, որուն միակ գործը ըլլայ յարաբերութիւն հաստատել ուրիշ երկիրներու նմանօրինակ մարմիններու հետ, կազմելու համար իւրաքանչիւր երկրի մէջ կեդրոնական մարմին մը: Այս կազմակերպութեան աշխատանքը՝ իւրաքանչիւր երկրի մէջ կատարուելէ վերջ, կեդրոնական մարմինները կը կազմեն ընդհանուր համագումար մը,— Ազգային փրկութեան համագումարը:

Պայման չէ որ սպասենք կուսակցութեանց նախաձեռնութեան: Անոնք միեւնոյն պիտի գան զանազան ժողովներու մէջ եւ կամաց կամաց պիտի երանգաւորեն կազմուած միութիւնը: Բայց ամէն բանէ առաջ ժողովուրդն է որ պիտի կազմէ միութիւնը: Ուրեմն դէպի գործ:

Յաճախ կը խօսինք տարագիր բազմութեանց թիւին մասին: Նոյն իսկ չունինք պարզ վիճակագրութիւն մը, գիտնալու համար թէ ինչ քանակութիւն կը ներկայացնենք եւ ինչ կրնան ըլլալ մեր կարելիութիւնները:

Շատոնց պէտք էր կատարուած ըլլային այս աշխատութիւնները, կազմուած կեդրոնական ֆոնտ մը, մետասներորդ ժամուն, այս կամ այն հայրենակցականին չըսելու համար տրամադրելի դրամ պահել:

Ազգ մը, ժողովուրդ մը, ժողովուրդ է եթէ ունի կազմակերպութիւն եւ կարգապահութիւն, այլապէս կը դառնայ ամբոխ:

Մօտաւորապէս 800.000 կը հաշուենք մեր թիւը, ցրուած չորս դին: Ես միայն 300.000 այրեր հաշուելով, եթէ 30.000 հոգին ամիսը վճարած ըլլար միայն ֆրանսական 5 ֆրանքնոց մը, այսօր կ'ունենայինք տարեկան 1.5—2 միլիոնի պիւտճէ մը, գոնէ պատահականութեանց առջեւ պատրաստ ըլլալու համար:

Հայ հասարակութիւնը կը վճարէ եւ վճարած է աւելին, սակայն անկազմակերպ եւ անկանոն: Այնպէս որ ոչ մէկ շօշափելի արդիւնք է յառաջ եկած:

Նոր ուժեր, երիտասարդ միտքեր, եռանդուն կամքեր պէտք է հրապարակ գան, պայքարի նոր ըմբռնումներով եւ նոր միջոցներով դիմագրաւելու համար նորանոր վտանգներ:

Բաւական երկար ապրեցանք արեւմտեան երկիրներու մէջ, տեսնելու համար թէ ինչ մեքենականութեամբ կը բանին անոնց կազմակերպութիւնները: Անոնք գիտութեամբ կը յարմարին նորաստեղծ պայմաններու, անթերի յառաջ քալելու համար:

Ժողովուրդի մը կազմակերպութիւնը եւ վարչութիւնը չեն տարբերիր օրինակ՝ հսկայ տնտեսական ձեռնարկի մը, ճարտարարուեստական հաստատութեան մը եւ կամ մեծ աշխատանոցի մը կազմակերպութենէն ու կեանքէն:

Երկու ասպարէզներուն մէջ ալ առաջադրուած նպատակն է ապրիլ ու յառաջդիմել: Մէկուն թէ միւսին մէջ կը մտնեն հոգեբանական միեւնոյն ազդակները եւ ցեղային մասնայատուկ տուեալները:

Միշտ եւ ամէն տեղ պէտք է նորանոր միջոցներով կանխել հակառակորդին քայլերը: Այս՝ մեր յետամնաց ուղեղներուն համար զարմանալի եւ անմարսելի կուգայ: Զէ՞ որ ամէն նոր բան ճիգ մը, աւելորդ աշխատութիւն մը կը պահանջէ: Ծա՞նր է այդ ճիգը մեզի համար:

Ձեզ կարծեր: Մենք ալ ունինք շատ մը կենսունակ տարրեր, կը բաւէ որ հրապարակ իջնեն եւ գործի գլուխ անցնին:

ՊԵՐՃ

ՔԱՂԱՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Միջերկրականի կարեւոր եւ բանուկ նաւահանգիստներէն է մեր քաղաքը: Եւ այսօր մտադրած եմ պտոյտ մը կատարել ծովեզերեայ խանութաղանձին մէջ:

Զովասուն առաւօտ մը իր քաղցրաբոյր զեփիւռներով խաղաղ եթերին հետ կ'ողջագուրուի: Կը քալեմ հանդարտ: Արձակուրդ է, կարօտցեր եմ ծովը: Եւ ահա ծովը անդորր իր անսահմանութեամբ:

Անդորրութեան մէջ, կը դիտեմ ծովուն թագաւորութիւնը, մակընթացութիւն չկայ եւ ալիքները հոգեվարքի մատնուած են:

Կը շարունակեմ պտոյտս, կ'իջնեմ քաղաք, աղմկալի երթեւեկ եւ ժխոր: Ահա Մայր եկեղեցին որ կը հանդչի ծովահայեաց դիրքի մը մէջ բազմած: Sacré-Coeurի տօնն է, հարիւրաւոր կղերականներ գործի վրայ են, խուռներամ բազմութիւն կը խուժէ ներս, աղօթելու, խնդրելու:

Կը տեսնեմ այս պատկերները ճամբու վրայ, եւ արտօրանքով Հայաշատ թաղերը կը յառաջանամ, «Յառաջ» մը ճարելու համար:

«Յառաջ» գրատան մէջ եմ, տէրը՝ Ներկեան, քթին ակնոց մը դրած թերթերը կը ծալէ ու կը խօսի չէնշող: Գրատան ապակեփեղկին վրայ բոցլեզու գրերն «Յառաջ»ին հագած են եռագոյն շապիկ, ու կախարդական նայուածքով մը կը հմայեն անցորդը: Այս աղքատիկ գրադարանը կը նմանի մեր բնագաւառի մեծահարուստ երկրագործին տան, ուր թոնիրը բնաւ պարապ չի մնար, ամէն օր հաց կ'եփեն հոն:

Այսպէս է «Յառաջ»ը, ամէն օր կը ներկայանայ իբրեւ լաւաշ հացը մեր պապերուն, ու ընթերցողը անով կը սնանի մտաւորապէս:

Ահա Մասիս սրճարանը: Դրան առջեւ հայ երիտասարդներ, վառվռուն տրամադրութեամբ կը խօսին ու կը վիճին օրուան հրատապ հարցերուն շուրջ: Կը խօսին բարձրաձայն: Զէ՞ որ Հայը ցած խօսիլ չի սիրեր:

— Սանճաքն ալ Թուրքին ձգեցին, Եւրոպացիներուն վրայ շատ յոյս դրինք և սակայն միշտ ալ խաբուեցանք. օգուտ չկայ անոնցմէ, բարեկամս, մեր ոտքին փուշը մենք մեր ձեռքով պէտք է հանենք,— կ'ըսէր հայ երիտասարդ մը, մելամաղձոտ:

Ուրիշ մը որ աւելի հասուն կը թըւէր ըլլալ, կ'ընդմիջէր.

— Զէ, աղբար, չէ, օտարէն չկայ յոյս, մեր վտարանդի ազգը, եւրոպական դիւանագիտութեան յաւիտենական զոհն է եղած միշտ, այսքանը հասկցողին շատ բարեւ:

— Կարդացի՞ր «Յառաջ»ը, Սանճաքի մասին լայն տեղեկութիւններ կուտայ: Այս քաղաքական ընդհանուր վերիվայրումներուն մէջ, Դաշնակցութիւնը ի՞նչ կը բանի արդեօք: Ի զուր սպասեցինք որ մեր գործիչէն որ եւ է խօսք որ մխիթարէր մեզ...

Արդարեւ, այս հայրենազուրկ ժողովուրդը, ինչ պայմաններու տակ ալ քարշ տայ իր կեանքը, ամէն բանէ առաջ գործ կ'ուզէ Դաշնակցութենէն, վասնզի կը հաւատայ թէ միայն այդ կազմակերպութիւնն է որ արթուն պահակի դեր կը կատարէ:

Սրճարանի դրան վրայ համախմբուած երիտասարդներու նոյնքան խանդավառ տրամադրութենէն բաժնուելով, կ'իջնեմ Քուռ Պէլզէօնս: Արեւը կը մարի, ու այս պողոտան ալ արեւելեան տօնավաճառի կերպարանքն ունի: Փաթթոցաւոր եւ ֆէսաւոր Ալճերիացիներ սրճարաններու մէջ խռնուած կը խօսին բարակ ձայնով: Մին կ'երգէ, ուրիշներ կը ծափեն:

Ահա Թաւոյին պարտէզը, քաղաքին պորտին վրայ՝ արդիական ճաշակով շինուած հանգստավայր մը հանրային: Հոս ալ հայ մայրեր իրենց մանուկներուն ձեռքէն բռնած կը պտտցնեն զանոնք կանանչութեան մէջ: Հէյ աշխարհ, այս ժողովուրդը երկրին մէջ ունէր անծիր ու անծայր պարտէզներ, արեւահամ եւ աղբիւրներով օժտուած, բայց ահա ծառ ու ծաղիկ կը մուրայ օտար երկնակամարի տակ...

Կը յառաջանամ դէպի սակարանի շէնքը, որ գեղեցկօրէն զրօշազարդուած է ֆրանսական եռագոյնով եւ ամերիկեան աստղազարդ դրօշով՝ Միացեալ Նահանգներու անկախութեան տօնին առթիւ (Յուլիս 4):

Քիչ մը վար նորէն ծովը, ուր հարիւրաւոր նաւակներ կարգով շարուած՝ յաճախորդի կը սպասեն: Երկու Անգլիացիի եւ տեղացիի մը հետ նաւակ կը նստինք: Նաւակին տէրը ճերմակած պեխերուն տակ՝ բերանը ծամծմելով կը սկսի թիավարել: Ծովուն վրայ ենք:

Անգլիացիները պաղ պոռոշայի պէս կը խօսին ու կը խնդան, տեղացին ու ես, յոգնած մարդոց պէս, մտիկ կ'ընենք կամակոր:

Ծովափ: Օտարները կը հեռանան ու ես ձեռքս ետեւս կապած կը քալեմ քաղաքին հարուստ կեդրոնը՝ Քանըպիէռ, ուր անհամար բազմութիւն մը լայն փողոցին մէջ իրար հրմշտկելով կը քալէ, փողոցը կը հեւայ ժողովուրդի ոտքին տակ: Կը խառնուիմ ամբոխին, լրագրավաճառները իրարու ետեւէ կը վազվզեն: Անոնց մէջ կը տեսնեմ սեւաչեայ Հայկակներ որոնք իրենց անութին առած խուրձ-խուրձ թերթերը՝ շուտ սպառելու համար սրճարանէ սրճարան կը վազեն, հանրակառք կը ցատկեն: Էհ, Հայը մուրալ չի գիտեր, այլ հացը քարէն կը հանէ, պիտի ըսէր, պապուս տաղերէնի:

Եւ իրարու յաջորդող զուարթ եւ անգոյն պատկերները կուգան ու կ'անցնին: Բարկ արեւակը կը սկսի աւելի տօթագին մաղուիլ, ծառախիտ պողոտային նստարանները լեփ լեցուն են մարդոցմով: Սինէմաները իրենց գունագեղ յայտարարութիւններով եւ հնչական ձայներով միջոցը կը լեցնեն, հանրակառքերը կը քալեն ճռճռալով եւ ժխորը կը բազմապատկուի:

Քանըպիէռի պորտին վրայ կայ կօշիկի հայ վաճառական մը: Կանգ կ'առնեմ քիչ մը, կրկին կը քալեմ: Նոյն փողոցին մէջ հայ լուսանկարիչ Մանուկը իր Սթիւտիոյի ապակեփեղկին մէջ յաղթականօրէն տեղաւորած է Ա. Ահարոնեանին մեծադիր նկարը: Ճամբու վրայ տեսածներս փոշիացան միտքիս մէջ, երբ տեսայ ողբերգու մեծ Հայուն նկարը: Անոր վեհ ճակատը տառերի չղարշ մը կը ձգէ փոսացած աչքերուն, ուր ժպիտ մը յարատեւ կայ ու կը մնայ: Կը նայիմ ուշի ուշով ուխտի գացողի մը նման: Վարէն խումբ մը Հայեր կուգան ու կանգ կ'առնեն, կը նային ակնապիշ ու կը հեռանան ուխտատեղիէն:

Քաղաքի պատկերներէն միակը որ հոգիս ալեկոծեց, այս մեծադիր նկարն էր: Կարծես բանաստեղծը նստած Արաքսի ափը, անոր ահեղավազ գնացքին փառքը կ'երգէր, Հայոց աշխարհին ողբը կը կարդար:

Իրիկուն է արեւը հաւաքեց իր ճառագայթները, քաղաքը լուսազարդուեցաւ ու ես անբաժան ընկեր «Յառաջ»ը ձեռքս, «Արմէններ Անապատին մէջ»ը կարդալով քալեցի գլխահակ:

Այդ օր անապատէն վերապրող Արմէնները ուխտի էին գացեր, մեծ վշտերգուն տեսնելու:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Թուրքիա ինչո՞ւ կառչած է ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ

ԽՄԲ.— Գահիրէի «Մուգաթթ
թերթին քաղաքական խմբագ
Ռուֆազ, հետեւեալ տեսութի
կը պարզէ Սանճաքի հարցին առ

— «Անգարայի քաղաքակա
թեան շուրջ լուսաբանուելու նպա
կով՝ թրքական բանակին պատկ
եւ հիւանդութեան պատճառով հ
գատեան կոչուած բարձրաստ
սպայի մը հարց տրուեցաւ թէ, ի
պէս կ'ըլլայ, որ Թուրք կառավա
թիւնը այս պահուս աշխարհը տակ
վրայ կ'ընէ եւ միջազգային բարդ
թիւններ ու խառնակութիւններ
ստեղծէ Իսքէնտէրունի Թուրքեր
զատագրելու պատրուակին տակ,
անդին Ռուսիոյ եւ Իրանի բազմ
լիոն Թուրքերուն ի նպաստ ոչ
բառ մը կ'արտասանէ կամ անոնց
տութեան համար ոչ իսկ կը մտ
մինչդեռ այս վերջիններուն եւ
նաւանդ ռուսահպատակ Թուրքեր
կացութիւնը մեծապէս արժանի է
տահոգութեան, քանի որ Ռուս
ամբողջ ուժով կ'աշխատին զա
բոլշեւիկ դարձնելու եւ սլաւակա
գայնականութեան շրջանակէն հե
ցնելու: Ակնարկուած մահմետա
Թուրքերը 30 միլիոնի կը հա
մինչդեռ Իսքէնտէրունի Թուրքեր
րոնց ազատագրումը կը հետապնդ
ո եւ է պարագայի տակ 70 հա
անդին չեն անցնիր: Մնաց որ
Թուրքերը արաբական ծագում
եւ Ֆրանսան ալ իրենց ցանկացա
աւելին ըրած է՝ արաբ տարր
կարգացնելու նպատակով: Արդար
Սանճաքի բնակչութիւնը անցած
փուլերէ, որոնք կորսնցնել տուի
նոր թրքական դիմագիծը, ան
վերցուց թրքական բանակին դէմ
ուելու համար, 1918ին հետամուտ
գաւ զայն երկրէն արտաքսելու եւ
բարական դրօշակ պարզեց: Անտիո
եւ Իսքէնտէրունցի երեւելիներ որ
վերջերս թրքական ցանկին մէջ
ձանագրուեցան, քիչ առաջ արաբա
կան ծագումով կը պարծենային:
էքէթ զերդաստանը կը պնդէր սե
րել Խալիտ Պին էլ Վէլիտէ, որու
նունով «Խալիտներու Պէրէքէթ»
ուեցաւ, իսկ Հակկ Մուհամմէտ է
Թարըլ եղաւ Հակկ Մուհամմէտ Ե
նե եւայլն»:

Մեր բարեկամը՝ առանց վիճելու
ընդդիմախօսելու՝ հետեւեալ պատա
խանը տուաւ.

— «Ներկայ պայմանները չեն թո
լատրեր, որ Թուրքիա բարկութ
ու դժուութիւնը գրգռէ Ռուսիոյ՝
որ ալ ընէ այս վերջինը: Նոյնպէս
րեն համար անպատեհ է վէճ սա
ծել Իրանի հետ՝ Ազրպէյճան բնակ
չանի մը միլիոն Թուրքերուն հա
մար»: Ապա յարեց.— «Եթէ Թու
քիա այսքան կարեւորութիւն կու
Իսքէնտէրունի հարցին, հոն բնակ
ւոր մը թրքութեան ի նպաստ արդա
րութիւն գործադրել տալու նպատա
կով չէ, այլ ան այս կերպով կ'ու
ձեռք ձգել ռազմական ընտիր դի
մը, զոր թրքական սպայակոյտը
հրաժեշտ կը նկատէ ազգային պաշ
պանութեան օգտին համար: Արդա
րեւ, Իսքէնտէրունի Սանճաքին են
կայ Պիլանի կիրճը զինուորական
սակէտէն առաւ կարեւորութիւն
նեցող դիրք մըն է, որուն տիրացո

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Քեզ այնքա՛ն կը սիրեմ, կրկնեց աղջիկը. սիրեցի առջի մէկ վայրկեանէն...

— Նոյնիսկ զրօսանաւո՞ւն վրայ...

Սուիթին շատ զղջաց այդ անիմաստ հարցումը ըրած ըլլալուն համար, բայց Տայանան արդէն բաժնուած էր իր քովէն:

— Ուրեմն տակաւին խօսքերուս չե՞ս հաւատար, հարցուց դառն շեշտով մը:

Երբ դուրս ելան, տեսան որ Սըր Ճորճ Տընքէնընն ու դեսպանատան քարտուղարը փառայեղ ինքնաշարժէ մը իջնելով դէպի իրենց կողմը կուգային: Տեսան նաեւ ուրիշ կառք մը որ արագօրէն անկիւնը դառնալով, կեցաւ իրենցմէ քանի մը քայլ անդին:

Սուիթին անմիջապէս ճանչցաւ անոր շարժավարը— այն թաքսին էր զոր վարձած էր դեսպանատունը ձգելէն վերջ: Կառքին մեքենան հազիւ թէ կանգ առած էր, երբ Մալիքն ու երկու ուրիշ ոստիկաններ դուրս ցատկեցին:

— Շուտ ըրէ՛, Տայանա, ըսաւ Սուիթին ու աղջկան թեւէն բռնելով մզկիթին կողմը քաշեց. ոստիկանութիւնը հետքս գտեր է, թաքսին հետապնդելով...

— Ո՛չ, ո՛չ, այս կողմէն, ըսաւ աղջիկը. հայրիկս դեսպանատան ինքնաշարժով եկած է... ան ալ բրիտանական հող կը նկատուի... մեզ չեն կրնար ձերբակալել եթէ անոր հասնինք... Աստուծոյ սիրոյն վազէ՛...

Եւ ահա քարտուղարը, Սըր Ճորճը, Սուիթինը, Տայանան, Մալիքն ու միւս ոստիկանները սկսան ամէնքը մէկ վազել տարբեր ուղղութեամբ: Ինքնաշարժին տասը քայլ մնացած, իրարու զարնուեցան եւ Տայանա խորամանկ շարժումով մը չուարեցուց ոստիկաններէն մէկը եւ կառքին վրայ ցատկեց: Քարտուղարը Մալիքին բախեցաւ եւ երկուքը միասին վար ինկան: Սըր Ճորճն ալ խառնուեցաւ այդ իրարանցումին: Սուիթին անդին շըպրտեց իր թեւէն բռնող ոստիկանն ու կառքէն ներս հրեց Տայանան. յետոյ ինքն ալ ներս գլորեցաւ: Քիչ ետքը սեղանաւորն ալ նստած էր անոնց քովը:

Քարտուղարը ոտքի բարձրացաւ, վրան գլուխը թօթվեց ու դառնալով ոստիկան Մալիքին որ բարկաճայթ կը բողոքէր թէ ան արգիլած էր երիտասարդին ձերբակալութիւնը, հանդարտօրէն ըսաւ.

— Եթէ կ'ուզէք, խնդիրը կրնաք բնականաբար հաղորդել պատկանեալ իշխանութեանց ու անոնց միջոցաւ ներկայացնել ձեր բողոքը որ դեսպանատան կողմէ նկատի պիտի առնուի պատեհ առիթին...

Այս բառերը արտասանելէ վերջ, դիւանագէտը անխռով իր ճամբան շարունակեց եւ ինքնաշարժը մտաւ:

Շքեղ ինքնաշարժին մեքենան ըսկսաւ եռալ. շարժավարը հեղնոտ նայուածք մը նետեց Մալիքին ու յառաջացաւ: Թուրքը կեցած տեղը մնաց ու կատաղութենէն փրփրած աչքերով նայեցաւ անոնց: Մեծ հաճոյքով իր կեանքէն հինգ տարի զեղչել կուտար ան, եթէ կարենար ատրճանակը քաշել ու կառքէն վար իջեցնել Սուիթինը, բայց չէր համարձակեր, որովհետեւ ինքնաշարժին ցռուկին վրայ կը թրթռար մետաքսահիւս փոքրիկ եռագոյնը: Ո՛չ մէկ ոստիկան, ինչ գոյն կ'ուզէր թող ունենար— սեւ, ճերմակ, դեղին—կը համարձակէ՞ր ձեռք զըպցնել Նորին Բրիտանական Վեհափառութեան ներկայացուցիչներուն ըստացուածքին ու անպատիժ մնալ. ոստիկանը ծանօթ էր այդ իրողութեան: Գրգռուած վիճակ մը ունէր ան հիմա: Սուիթին ալ յուզուած էր այդ պահուն ու լիովին կ'ըմբռնէր անգլիական դրօշին հմայքը:

Երբ կառքը սկսաւ սըրնթաց սուրալ փողոցներուն մէջէն, քարտուղարը, որ առաջամասին վրայ տեղաւորուած էր, ետին դարձաւ ու ըսաւ.

— Շատ բախտաւոր ես որ Նորին Վսեմութիւնը խելք ըրաւ ու կառքը ղրկել տուաւ. բայց մեզ կը հետապնդեն... ի՞նչ պիտի ընենք հիմա...

— Ուղղակի դեսպանատուն կ'երթանք ըսաւ Սըր Ճորճ:

— Շատ լաւ, բայց եթէ Սուիթինը նորէն դեսպանատունէն դուրս գայ, անմիջապէս կը ձերբակալեն: Դժբախտութիւնը հոն է որ ստիպուած է դուրս ելլել այս իրիկուն իսկ, որովհետեւ շատ կարեւոր ժամադրութիւն մը ունի...

— Գիտե՛մ, հաստատեց Սուիթին. ինծի ճամբան կը ձգէք. ես տեղ մը կը պահուըտիմ մինչեւ իրիկուն ու յետոյ Արիֆին կը հանդիպիմ...

— Ո՛չ, ո՛չ, բացագանչեց Տայանա. մեր ետեւէն եկող ոստիկանները քեզ պիտի տեսնեն. չեմ ձգեր որ վար իջնես...

— Անոնք թաքսի առած են, դիտել տուաւ քարտուղարը. մեզի չեն կրնար հասնիլ. մենք արդէն շատ առաջ անցած ենք. շարժավարին ըսէ՛ որ կըրցածին չափ արագացնէ. այն ատեն շատ ետեւ կը մնան. եթէ քանի մը փողոց ալ յառաջանանք, կրնաս վար իջնել՝ առանց տեսնուելու:

— Անշո՛ւշտ, պատասխանեց Սուիթին եւ մարդուն ըսաւ որ աւելի ար տանի կառքը:

Յետոյ քարտուղարին դառնալով աւելցուց.

— Ինծի նայէ՛, կարեւոր բան մը զոր պէտք է ընես ինծի համար...

— Ի՞նչ...

— Եկուր մեր հագուստները փոխենք. անոնց փնտռածը շարժավարին տարազով մէկն է, այնպէս որ եթէ դեսպանատան դրան առջեւ կեցող ոստիկանը զիս տեսնէ, պիտի հասկնայ որ ներս գացած եմ. ատկէ զատ դժուար թէ կարենան զիս ճանչնալ քաղաքացիի հագուստներով...

Դիւանագէտը պահ մը զարմացաւ ու աչք մը նետեց Տայանային կողմը.

— Կարեւորութիւն չունի, ըսաւ միջապէս աղջիկը. Հազարներ տեսած եմ իրենց լողանքի տարազով. ի՞նչ կ'ըլլայ եթէ քեզ ալ տեսնեմ...

— Շատ աղէկ, բայց ամէն պարագայի մէջ ուրախ եմ որ դեսպանատան քարտուղարները այս տեսակ փորձանքի չեն հանդիպիր ամէն օր...

(Շար.)

Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հաղորդակցութեան մեծ ճամբաներուն վրայ կ'իշխէ։ Ռազմական այս դիրքէն անցան բոլոր արշաւախումբերը եւ այդ վայրին վրայ մղուեցաւ այն մեծ ճակատամարտը, որ տեղի ունեցաւ 1832-ին Փոքր Ասիա արշաւող Իպրահիմ փաշայի զօրաբանակին եւ Մուշիր Հիւսէյին փաշայի հրամանատարութեան վստահուած օսմ. բանակին միջեւ։ Թուրք սպայակոյտը համոզուած է, թէ այս կիրճին գրաւումն ու ամրացումը պիտի դիւրացնեն հարաւային Անատոլուի պաշտպանութեան գործը եւ Թուրքիոյ համար ազատ պիտի ձգեն զինուորական ուժեր, զորս ան պիտի կրնայ օգտագործել ռազմական ուրիշ գօտիներու մէջ։ Այսպէս, եթէ կիրճը ուրիշ տէրութեան մը ձեռքը գտնուի, Թուրքիա հարկադրուած է 5 զօրաբանակներ հաւաքելու հոն, մինչդեռ խնդրոյ առարկայ կիրճը իր ձեռքին տակ ունենալ[ով]՝ պաշտպանութեան գործին համար ան պիտի կրնայ բաւականանալ մէկ զօրաբանակով միայն»։

Մասնագէտ սպայի յայտարարութեան նկատմամբ բացորոշ կերպով [illegible], թէ հարցը կը դառնայ ոչ թէ հարստահարութեան կամ հալածանքի [illegible] Թուրքեր ազատել [illegible] շուրջ, այլ Թուրքիոյ նպատակն է խիստ նշանաւոր կիրճ մը ձեռք ձգել եւ հարաւային Անատոլուի մէջ Թուրքիոյ պաշտպանութեան գիծը ամրացնելու [illegible] ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը իւրացնել, դիրք մը՝ [illegible] դարեր ունեցած է պատմական [illegible] շրջաններուն մէջ եւ երկար ատեն վէճի առարկայ եղած է այլազան ազգերու եւ ժողովուրդներու միջեւ։ Սուրիոյ եւ Անատոլուի մէջ կազմուող ամէն պետութիւն իր ռազմական շահերուն նպաստաւոր կը գտնէ տիրանալ այս կիրճին եւ ամրացնել զայն, որպէսզի կարելի ըլլայ պաշտպանել իր հողային ամբողջականութիւնը եւ անխախտ պահել իր հեղինակութիւնը։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Ալեքսանտրէթէն կը հաղորդեն.— Յունիսի սկիզբէն ամէն կերպ ջանք [illegible] կը տրուի Թուրքերու պահանջներուն, եւ արդէն սկսած է տիրել թրքական շունչը։ Ճնշումներ կը բանեցուին՝ տեղական թէ հողատէր իշխանութեան կողմէ՝ փոքրամասնութեան վրայ, որպէսզի Թուրքերուն խոստացուած մեծամասնութիւն մը ստեղծուի։ Մինչեւ հիմա եղած արձանագրութեանց արդիւնքը աննպաստ է Թուրքերուն համար։

Տեղական կառավարութեան մէջ կատարուած փոփոխութիւնները հետեւեալներն են. Սանճաքի կուսակալ նշանակուած է Տօքթ. Ապտիւրահման Մալաք (Թուրք), ժանտարմերին եւ ոստիկանութիւնը կը գտնուին իր տրամադրութեան տակ։ Կը գործէ հազարապետ Քոլէի հետ համաձայն։ Գայմագամ նշանակուած է Սուրիա պէյ Խալաֆ (նախկին Թաղապետը Անտիոք քաղաքին, նոյնպէս Թուրք)։ Քաղաքապետ անուանուած է Տօքթ. Վէհիպ։ Հարիւրապետ Միհրանի տեղը նշանակուած է տեղակալ Ճեմիլ։ Ոստիկանապետ նշանակուած է քոմիսէր Լութֆի, Ալեքսանտրէթի քոմիսէրը։ Սուէտիոյ ալէվի շրջանի միւտիրը, որ Ալէվի մըն էր, փոխարինուած է Թուրքով մը։ Ուրիշ ալէվի եւ արաբ շրջաններու միւտիրներու եւ տամնապետներու տեղերը նոյնպէս Թուրքեր նշանակուած են։ Այս պաշտօնեաներէն զատ՝ մօտ 60 Չէրքէզներ եւ Թուրքեր, որոնցմէ շատերը ասկէ առաջ զանազան ոճիրներու համար դատապարտուած էին, ժանտարմ արձանագրուեցան. «Մալք Էվի» մասնաւոր ոստիկանները նոյնպէս պետական ոստիկաններ դարձան։

Այս կարգադրութիւններէն վերջ՝ դադրած ընտրական արձանագրութիւնները վերսկսան։

Ալէվի եւ արաբ շրջաններուն մէջ նոր ժանտարմները բռնութիւն գործ կը դնեն՝ ժողովուրդը Թուրք ցանկին մէջ արձանագրել տալու համար կամ՝ հակառակ պարագային՝ արգիլելու համար անոնց արձանագրուիլը։ Այս բոլոր ջանքերը սակայն ապարդիւն եղան. մինչեւ հիմա Սուէտիոյ շրջանէն միայն 4—5 Ալէվի որպէս Թուրք արձանագրուած է, շուրջ 20 հոգի ալ Հարպայի Ալէվիներէն։ Մնացած բոլոր շրջաններու Ալէվիները՝ Ալէվի Արաբները՝ արաբ կ'արձանագրուին։ Թուրքերը դեռ կը յուսան, թէ Գուսէյրի շրջանի Արաբներէն իրենց ցանկին մէջ արձանագրուողներ պիտի ըլլան։

Թուրքերու կողմէ, Ռասին պէյի միջոցով, ջանքեր կ'ըլլան քանի մը Հայեր պատուիրակութեան անուան տակ Անգարա ղրկել…

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ՅԱՋՈՂԻՐ

Ծանօթ հրապարակագիր Մ. Զէքէրիա կը գրէ Թանի մէջ.

Համալսարանի քննութիւնները այս տարի ալ տուին այն գէշ արդիւնքը որ [illegible] տարի այնքան ըսի — ըսա[illegible] տեղի տուած էր։ Իրաւաբաներու [illegible] Համալսարանի ուսանողու[illegible] [illegible] անտեսագիտութեան 100[illegible] 100էն 50էն աւելի [illegible] քննութիւններ[illegible] [illegible] չեն յաջողած իրե[illegible] Գէններու մէջ[illegible] մէջ։ Միւս Փաքիւլ[illegible] ասկէ եւ ալ ձեռք բերուած արդիւնքը [illegible] անցեալ տարուընէ տարբեր չէ։

Ուրեմն, կը նշանակէ թէ չէ լուծուած անցեալ տարի հրապարակ դրուած հարցը։ Լիսէնե՞րն են որ չեն կրնար ուսանող հասցնել Համալսարանին, թէ ոչ Համալսարանի դասաւանդութեան եւ քննութեան դրութիւնը սխալ է։ Եւ կամ այս գէշ արդիւնքը առաջ բերող ուրիշ պատճառնե՞ր կան։ Այնպէս կը կարծենք թէ, այս պարագան այս տարի հիմնապէս պէտք է քննուի եւ լուծուի։ Որովհետեւ արդիւնքին այսպէս գէշ ըլլալը ոչ թէ միայն աշակերտին պարապ տեղը ժամանակ եւ դրամ կորսնցնելուն եւ թէ դասախօսներուն յուսահատ ու [illegible] պատճառ կ'ըլլայ, այլ կը մղէ որ գէշ վճիռ մը տրուի Համալսարանի մասին։

Պէտք է ճար մը գտնել Համալսարանէն կատարեալ արդիւնք մը ստանալու համար։

ՔԻՉ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՀԱԿՈՒՄ ՄԸ

«Աքշամ»ի ֆրոնթակագիրը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Լուրեր կը հասնին.

— Պաշտօնատանց կանուխ փակուիլը առեւտրական կեանքին վրայ ազդած է։ Կարգ մը արհեստակիցներ, իրենց միջեւ հասկացողութեան գալով ժամը 6ին կը սկսին փակել իրենց խանութները։ Կ'ըսեն թէ՝

— Նոյն կերպով հասկացողութեան գալով, շաբաթական դադարը երկու օր կատարողներ ալ կան։

Զանազան դասակարգերէ նամակներ կը հասնին.

— Մենք ալ քիչ աշխատիլ կ'ուզենք։ Մեր գործերուն մէջ ալ պաշտօնեաներուն նման դադար կատարուի։

Պաշտօնեաները կը գրեն.

— Ժամը 14ին դադարը ձմեռն ալ գործադրուի։

Ամփոփելով կրնանք ըսել թէ, քիչ աշխատելու հակում մը ծայր տուած է։ Երբ լաւ մտածենք, պէտք չէ տեղին գտնենք այս հոգեկան վիճակը։ Որովհետեւ մենք ամէն ազգէ աւելի պէտք է աշխատինք… Մէկ կողմէ ալ մարդ ըլլալնիս հասկնանք, ո՛հ, ըսենք, զուարճանալը գիտնանք, զարգանալու համար պարապ ժամանակ ունենանք, ճիշդ է… Բայց գոնէ բնականոն աշխատանքի ժամերուն խտացնենք մեր ջանքերը եւ աւելցնենք արդիւնաբերութիւնը։

Ազգովին կատարելիք շատ գործեր ունինք։ Գործը, ինչպէս յայտնի է, ժամանակով կը կատարուի։ Անընդհատ գործի ժամանակամիջոցը նուազեցնելու չհակինք։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի երկրորդ պատգամաւորական ժողովը գումարուեցաւ Յուլիս 3ին, Փարիզի մէջ։ Կը մասնակցէին 7 լիազօր պատգամաւորներ, եւ քանի մը հայրենակիցներ, խորհրդակցական ձայնով՝ Փարիզէն եւ շրջաններէն, շրջ. վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով։

Պատգամաւորական ժողովը օրակարգի հարցերը քննեց լրջօրէն, եւ քուէարկեց միաձայնութեամբ։

Ժողովը յառաջիկայ շրջանին համար քուէարկեց՝ երեք շատ կարեւոր առաջադրութիւններ.

Ա.— Նորընտիր շրջ. վարչութեան [illegible]կայացնել միջոցներ ստեղծել որ Հայ[illegible] [illegible] երկրորդական վարժարանի մը [illegible] [illegible]րենակից մը ուսանի՝ Ֆրան[illegible] մէջ Հա[illegible] [illegible]րենակցական միութեան [illegible] Հա[illegible] [illegible] կամ Պէյրութ։ [illegible] ջանքերով, Փ[illegible]) Փրանքի մրցա[illegible]

Բ.— 1000 (հա[illegible]) [illegible]նիցին՝ որ նաեւ մը տալ այն հ[illegible] [illegible] կը նկարագրէ ու հան[illegible]թեան սեփականութիւնը կը դառնայ (համառօտ կամ գիրք ձեւով) Տիգրանակերտի եւ շրջանի հայութեան կէս դարու (1890-էն մինչեւ օրս) ընդհ. պատմութիւնը, անցուդարձերը մանրամասնօրէն եւ բազմակողմանի։

Գ.— Կոչ ուղղել՝ Ֆրանսայի շրջանի բոլոր հայրենակիցներուն՝ առանց սեռի եւ դասակարգի խտրութեան, որ բոլորուին հայրենակցական միութեան շուրջ, յարաբերութեան մէջ մտնեն արտասահմանի բոլոր հայրենակիցներուն հետ՝ համագործակցաբար եւ աւելի լայն չափով ծառայել օգտակար դառնալ հայրենակիցներուն։

Ժողովը համերաշխ, տաք մթնոլորտի տակ, գիշերը ուշ ատեն ընտրեց իր շրջանային վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով.—

Պ. Պ. Ժ. Հաքիմեան, Ն. Տընկճեան, Տ. Գահվէճեան, Ս. Պաղալեան եւ Թ. Նալպանտեան։ Միութիւնը ներկայիս իր գանձին մէջ ունի, պատրաստ դրամ 5495.75, որ գոյացած է ամսավճարներէ, հանդէսներէ, երեկոյթներէ եւայլն։

Միութեան հասցէն կը մնայ միշտ անփոփոխ.— T. Nalbandian, 141 Bld. de Magenta, Paris 10. Վարչութիւն

Օր. ԹԵՐԵԶ ԳԱՖԹԱՆՃԵԱՆ
եւ
Պ. ԽՈՐԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ 3 Յուլիս, 1938

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԻՇԽԱՆ ՄԻՒՌԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

ԺՈՒԱՆ ԼԸ ՓԷՆ.— «Յառաջ»ի մէջ կարդացի թղթակցութիւն մը Բեռլինից Նափոլիի Թագաւոր Միւռայի ծագումի մասին տեղեկութիւններ, քաղուած «Գոտայ» տարեցոյցից, որոնք ըստ գերմանացի Քուրթ Ֆոն Տիւրինկի հետազօտութիւնների հիման վրայ՝ վերագրում են Միւռային հայկական ծագում, եւ յիշեցի որ «Revue des Etudes Arméniennes»ի թիւերից մէկի մէջ կայ ուսուցչապետ Մաքլէրի մի յօդուածը այդ հարցի մասին։

Կան եւ իմ կարդացած տեղեկութիւնները նոյն հարցի վերաբերմամբ, 1890ական թուականներին, մի ռուսերէն գրքի մէջ, որի վերնագիրն է «Հայեր», եւ որի հեղինակը Պ. Գրիգոր Նիկողոսեանն է, թէպէտ գրքի վրայ հեղինակի անունը Մագդայ Նէյման է։ Գիրքը լոյս տեսաւ Պետերբուրգում, եւ պարունակում է Միւռայի հայկական ծագման մասին աւելի մանրամասն տուեալներ, լսած՝ Պ. Նիկողոսեանից զօրավար Լազարեւից, Կարսի հերոսից (Յովհաննէս Դաւիթեան Լազարեանից)։ Զանիմ ձեռքի տակ այդ գիրքը, որպէս զի կարողանայի թարգմանել այդ տեղեկութիւնները։ Մի ուրիշ տեղ էլ կարդացած եմ Նափոլիի Թագաւոր Միւռայի սենեկապետի, Ալպեսովի մասին, որ ըստ ազգանունին անշուշտ Հայ էր։ Այդ վերջին տեղեկութիւնն էլ ի չարս ուրիշ տուեալների գալիս է որոշ չափով ուժեղացնել «Յառաջ»ի, 16 Յունիսի թուի, մէջ տպուած թղթակցութիւնը Միւռայի հայկական ծագման մասին։

Նոյն թղթակցութեան մէջ յիշուած Միւռայի երկու թոռների մասին, գիտեմ որ նրանից Աքիլլէս պսակուել էր Կովկասում, իշխանուհի Մինգրելսկու հետ (աղջիկ՝ Մինգրելիայում իշխած իշխանուհիի) եւ ապրած էր Կովկաս, եւ ունեցած էր 3 զաւակ, երկու մանչ, եւ մի աղջիկ։ Նրանցից մեծը պսակուած էր մի բարձր դասակարգից [illegible]նուհիի հետ, եւ ինձ յայտնի չէ Ֆր[illegible]ր, թէ ոչ զաւակներ։ [illegible] մասին գիտեմ, որ [illegible] Իսկ միւս երկուսը [illegible] նրանք ներկայումս Ֆրա[illegible] սանեցին, եւ նրանցից Նապ[illegible] Միւռայ, որ հաշմանդամ է, ապրում է Նիս։ Աղջիկը եւ իշխան Նափոլէոն ամուսնացած չեն։

Յիշուած թոռներից միւսը պսակուած էր — ինչքան գիտեմ — մի ռուս օրիորդի հետ, եւ պսակուել է, ու ապրել է ոչ Կովկասում։ Ընթերցող

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ» ՀՈՎԻՒՆԵՐԸ

«Յուսաբեր» վերջերս դատապարտութիւն մը կրեց (360 անգլ. ոսկի). Ջեկայի գործակալ հռչակած ըլլալով Իրաքի առաջնորդ Ռուբէն եպիսկ. Մանուկեանը, համաձայն Աղաբեկովի յուշերուն։ Ինչպէս կը սպասուէր, Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը ծափ ու ծնծղայ հնչեցուց այս առթիւ, ուրիշ անճոռնի արտայայտութեանց հետ։ «Յուսաբեր» երկու ընդարձակ խմբագրականներու մէջ բանալով ամբողջ վարագոյրը, կը հարցնէ (30 Յունիս).

— «Բայց, առանց կրկնութենէ վախնալու կը հարցնենք անգամ մըն ալ.— ռամկավար օրգանը մի՞թէ չի գիտեր, որ Ա. Ղըլտըճեան իրաւամբ Ջեկայի՝ գաղտնի հրահանգով մեկնած է Փարիզէն էջմիածին։

Մի՞թէ չի գիտեր, որ Ա. Ղըլտըճեան իրաւամբ Ջեկայի՝ կողմէ յատուկ առաքելութեամբ էջմիածինէն մեկնած է Թէհրան (ուրկէ քշուեցաւ պարսիկ կառավարութեան կողմէ)։

Անշուշտ գիտէ եւ գիտէր։ Եւ գիտնալու համար պէտք չկար մինչեւ հիւսիսային բեւեռ պրպտումներ կատարելու։

Այս հարցումներուն ստոյգ պատասխանները ռամկավար օրգանը կրնար ունենալ իր պաշտպանեալէն՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՆԱՍԵԱՆԷ, որուն անձին հանդէպ այնքան մեծ յարգանք եւ խօսքին հանդէպ այնքա՛ն մեծ վստահութիւն ունի եղեր…

Ռ. Մանասեան, որ քաջածանօթ է իր ազգակցի կեանքին եւ գործին, վստահ ենք, որ ռամկավար օրգանին անհրաժեշտ մանրամասնութիւններ կուտար, պարզելով անոր, թէ ինչո՞ւ Արսէն Ղըլտըճեան Փարիզէն էջմիածին մեկնած է, ինչ ձեւով եպիսկոպոս ձեռնադրուած է եւ ի՛նչ առաքելութեամբ էջմիածինէն Թէհրան անցած է…

«Մեծ Սուգը» խորագրով իր խմբագրականին մէջ (նուիրուած Ամենայն Հայոց Նահատակի յիշատակին), Երուսաղէմի Պատրիարքը կը գրէ («Սիոն», 1938 Մայիս).

«Իրեն նման իմաստուն, կորովի, առանց աղմկալից լինելու ճշմարտապէս գործունեայ եւ Մայր Աթոռոյ կարիքներուն եւ միջոցներուն խորապէս ծանօթ եւ փորձառու գործիչի մը ներկայութիւնը էջմիածնի մէջ, Տ. Տ. Մեսրոպ, Բագրատ, Գարեգին, Մատթէոս եւ Գէորգ արքեպիսկոպոսներու հետ, մեծ ապահովութիւն կ'ազդէր ամէնուս։

«Այս հինգերէն մին այժմ վախճանած, միւսը՝ բացակայ, ստոյգ է թէ մնացեալ երեքը փոքր ուժ մը չէ որ [illegible]երկայացնեն, թէ՛ անձնապէս ու [illegible] մանաւանդ…»։

Կը [illegible] [illegible]ԳԵՐԷՆ եւ ոչ ՎԵՑ- թէ՛ միասն[illegible] [illegible]րդը, Գե- Բայց ինչո՞ւ Հ[illegible] [illegible]ա՛մ, [illegible]ԵՐԷՆ. ո՞ւր մնաց վեցեր[illegible] [illegible]րդոյն Հոգեւոր Խորհուրդի ա[illegible] արքեպիսկոպո՛ս, Համալսարանա[illegible]ւա՛րտ Արսէն Ղըլտճեանը…

Գրչի վրիպանքո՞վ արդեօք թէ յիշողութեան պարզ մոռացումով Պատրիարքին կողմէ յիշատակուած չէ ՎԵՑԵՐՈՐԴԻՆ անունը։

Զուր են այս հարցումները։

«Սիոն»ի խմբագրապետը գիտէ բաւականաչափ իշխել իր գրչին եւ տիրապետել իր յիշողութեան 6րդ.ին (եւ ոչ… 66րդ.ին) անունը չմոռնալու համար։

Այդ անունը չյիշատակուիլը, որովհետեւ նաեւ Երուսաղէմի Պատրիարքին համոզումովը այդ անունը արժանի չէ յիշատակութեան։

Այո՛, միայն Արսէն Ղըլտճեանի պարագան բաւական է նոյնութեամբ ետ վերադարձնելու համար ռամկավար օրգանին «զրպարտիչ» բառը, զոր ան կը յանդգնի շռայլել մեր հասցէին։

Միայն այս մէկ հատիկ փաստը բաւական է համոզելու համար, որ նաեւ Ջեկան գիտէ վեղար դնել իր գլխուն…

Դատական նիւթի ընդարձակ նկարագրականը տալով՝ ռամկավար օրգանը իր Մայիս 20ի թիւին մէջ կը գրէր.

«Ռուբէն եպիսկ. եւս, վեր մնալով ամէն կասկածէ, ցարդ կը մնայ Առաջ. Հայոց Իրաքի, վայելելով ամէն յարգ, պատիւ ու վստահութիւն ընդհանուրին կողմէ…»։

Այս «ընդհանուր»ին մէջ կը մտնէր նաեւ «մասնաւոր»ը՝ Եգիպտոսի ռամկավար օրգանն իր գլխաւորած կուսակցութեան հետ միասին։

Այս «մասնաւոր»ի խօսքին անկեղծութեան վկայելու համար, աւելորդ չենք նկատեր հոս հրատարակութեան տալ հատուած մը այն գրութենէն, որ լոյս տեսաւ նոյն օրգանի 1938 Ապրիլ 28ի թիւին մէջ.

«Երուսաղէմի Ս. Պատրիարքը Ապրիլ 10ին էջմիածնէն կաթողիկոսին մահուան լուրն առնելով՝ նոյն օրն իսկ յատուկ հեռագիրներով գոյժը հաղորդեց Անթիլիասի Կաթողիկոսին, Պոլսոյ Պատրիարքին եւ Գաղթաշխարհի բոլոր թեմերուն։ Գրեթէ ամէնքին յաջորդ երեք օրերու մէջ ըստացուեցաւ սուգի եւ ցաւակցութեան պատասխան, բացի մէկէն, որ սիրտ բրած էր մեզի ծանօթ պատճառներով՝ որոնց մասին պատշաճ է լռել հիմակ, այս անգամ ԱԼ թղթատարով ետ դարձնելու Պատրիարքարանի պաշտօնական հեռագիրը»։

Խօսքը — Ռուբէն Մանասեանի մասին է։

Ա՛յս մէկն է, որ «սիրտ բրած էր» իր Կրօնապետի մահուան վերաբերող սուգի հեռագիրը թղթատարով ետ վերադարձնելու զայն յղողին՝ Երուսաղէմի Պատրիարքին։

Պատճառները ծանօթ են իրեն, բայց ոչ մեզի, եւ անոնց մասին խօսիլը— ռամկավար օրկանը անպատշաճ կը նկատէ այսօր։

Խորհրդաւոր «ԱԼ» մը կուգայ վկայելու որ Ռուբէն Մանասեան առաջին անգամ չէ որ պաշտօնական գրութիւններ ետ կը դարձնէ Երուսաղէմի Պատրիարքին։

Սակայն լուռ է ոչ միայն ռամկավար օրգանը, այլ լուռ են նաեւ Երուսաղէմի Պատրիարքը (գրութիւններ յղող) եւ Ռ. Մանասեան (զանոնք ետ վերադարձնող)։

Եթէ օր մը այս խուլ պայքարին պատճառները հանրութեան սեփականութիւն դառնան, վստահ ենք թէ այլեւս անխոցելի պիտի ըլլայ բոլո[ր] [illegible] համար ճշմարտութիւնը ռամկա[illegible] [illegible] այն խօսքին, թէ Ռ. Մա[illegible] [illegible] կը վայելէ եղեր ա[illegible] [illegible] վստահու[illegible] [illegible]վար օրգա[illegible] նաեւ իրաւամբ [illegible] ամէն յա՛րգ, պատի՛ւ [illegible] թի՛ւն ընդհանուրին կողմէ…

Կը վայելէ յատկապէս «մասնաւոր»ին՝ ռամկավար օրգանին եւ իր «կուսակցութեան» կողմէ։

Եւ այս վերջինին կողմէ կը վայելէ … արժանաւորաբա՛ր»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Տիգրան իր հօրը շատ կը նմանէր։ Ձեռ գիտեր աչքերուն զուարթութիւնը ո՞ւրտեղէն կուգար, ու կը բանար ամբողջ երեսը։

— Եկո՛ւր, աչուկներդ համբուրեմ, մօտեցիր զաւակս, կ'ըսէր Արփինէ, ու ամէն առտու, չէր մոռնար իր տղուն աչքերը համբուրել, երբ Տիգրան՝ պայուսակը անութին տակ դըպրոց կ'երթար։ Արփինէ, կարօտով՝ կը նայէր իր տղուն ետեւէն՝ մինչեւ որ բակին դռնէն ներս մտնէր, ու վերջին անգամ մըն ալ՝ կը փոխանակէին իրենց անուշ ու խորհրդաւոր շարժուձեւերը։

Այն օրերուն…

Ու իրաւ ալ, յուզումով մտիկ ըրին երկու քոյրերը։

Գիրքերը ձեռքը երբ տուն կը վերադառնար, երազ մըն էր կարծես իր տղան՝ կարմրած այտերը ուրախութենով։ Աչքերէն կը հասկնայիր որ սրտին մէջ շատ բաներ կային։

— «Վարդ է բացուեր այտերուդ վըրայ», կ'ըսէր ամէն անգամ Արփինէ։ Բառը կը փոխէր երբեմն ալ։ Դարձեալ ծաղիկ մըն էր այս անգամ, կամ համով պտուղի մը անունը կուտար։

Ու նոր մարդ մը կը տեսնէր Արփինէ իր տղուն վրայ ու կը կրկնէր, «ուրիշներուն չի նմանիր»։ Մանաւանդ, իրեն համար ուրախութեան պատկեր մըն էր, երբ ծունկերուն վըրայ դրած գիրքը, անոր կը նայէր իր տղան, ու երեսէն կը հասկնար որ սիրտը բաց էր արդէն կեանքին առջեւ։

Ու Արփինէ շատ մը ուրիշ մայրերու պէս, իր տղան փնտռելու եկած էր այս քաղաքին մէջ։ Բայց կեանքը չէր թողուր, կ'արգիլէր… Բայց ինք կը սպասէր մօր մը պէս, ու խօսած ատենը ձայնը կը խաղար, ու բարձրանալու տեղ՝ կարծես կը մարէր։

Բան չէր պակսեր իր սրտին մէջ։ Ու, «Սարգիս, զաւակս, կ'ըսէր իր տանտիկնոջ տղուն»։ Ու տրտմութեամբ կը նայէր նախ, յետոյ, «ասոր ու ան հարց ու փորձ ըրէ, կ'ըսէր։ Կարելի է լուր մը կ'առնես։ Զար լուրը շուտով կը հասնի։ Եթէ տղաս մեռած ըլլար, հազար անգամ ասոր անոր բերնէն լսած պիտի ըլլայինք»։

Սարգիս խելքով խելացի տղայ, չէր ուզեր այս կնկան սիրտը կոտրել, ու անուշութեամբ կը պատասխանէր։ Ու աւելի սիրտ տալու համար, օր մը նոյնիսկ, ըսաւ,— «Հող մի ըներ, մայրիկ, գիտես թէ ի՛նչ դարու մէջ կ'ապրինք։ Հիմակ մեռելները կ'ողջնանան ու կը վերադառնան իրենց տուները»։

—«Բերանդ պագնեմ, զաւակս, պատասխանեց Արփինէ»։ Այս պահուն իր ձայնը կը դողար։

Գեղեցկութեան պատկերը եղած էր իր տղան մտքին ու հոգիին մէջ, ու ամէն օր՝ կը գեղեցկանար, ու ամէն օր լոյս մը կը վառէր անոր մէջ։ Այս գեղեցկութիւնը իր սրբութեան հասած ըլլալով, դիմանալու ճար մնացած չէր իր վրայ։ Ու երբ գեղեցկութեան վրայ խօսք կ'ըլլար, իր տղուն պատկերը կ'երեւար իրեն։

Իր սրտին գեղեցկութիւնն էր ան։

×

Ինչո՞ւ խնդալը կուգար։ Ձայնի մը թրթռումը կը բարձրանար կոկորդէն, ու Արփինէ չէր գիտեր, թէ ի՛նչպէս կը խնդար։ Բայց չէր գիտեր թէ որո՞ւ վրայ կը խնդար։ Ու որքան կը կրկնէր ու կ'ըսէր տուներններուն պէս՝ «գաւառացի սպասուհի», ծիծաղ մը կուգար ներսէն։

Այս տունին մէջ, մեծէն մինչեւ պզտիկը, տարէ մը ի վեր կը կրկնէին այս երկու բառերը։ Ու տարօրինակ մէկը երեւցաւ իրեն գաւառացի սպասուհին, ու երբեմն այս անունը տուած ատեն իր ձայնը մտիկ կ'ընէր։

Շատոնց իր ներսը մնացած էր այս ձայնը։ Անոր թրթռումը ու ազատութիւնը տարիներէ ի վեր մոռցած, չէր գիտեր թէ ո՛ր տեղէն կուգար ան հիմակ։ Ան, շատ խորունկ տեղէ մը կը թռչէր վեր, ու անծանօթ, շատ փոխուած զգաց անոր վերելքը, երկար երազէ մը արթնցածի տպաւորութիւնը ունեցաւ ու կրկնեց, «գաւառացի սպասուհի»։ Իրեն, տարօրինակ արձագանգ մը կուտար այս անունը, ու քանի մը անգամներ կրկնեց, ու նայեցաւ ինք իր վրայ։ Բան չէր տեսներ։ Աչքերը լարեց խոշոր խոշոր։ Ասուածս, բան չէր տեսներ, բան չէր տեսներ։ Գոցեց իրեն աչքերը ու ըսպասեց հանդարտութեամբ, այս անգամ հնչեց արձագանգը, ճառագայթ եղաւ, պլպլաց լոյսով, լուսաւորուեցաւ, ու տեսաւ իրենց քաղաքը, ու ըսաւ, «գաւառը…»։

Հոն, օրօրոցէն կը սկսէր չորս եղանակներուն գինովութիւնը, ու խորունկ աչքերով կ'երազէր մանուկը։ Անոնք, ամէն տարի կ'աղուորնային ու կը լեցուէին տղուն աչքերուն հետ, ու աստղերուն հետ ամէն տարի անոնք՝ կը բերէին նոր լոյսեր, նոր սէրեր։ Ու երբ ըսաւ, «մեր գաւառին երկինքները…» իր աչքերը մնացին լուսաւոր խորունկութեան մը մէջ։ Հրաշալի լոյս մը մնացած էր անոնցմէ իր աչքերուն խորը։

Արփինէ ուժովցաւ։ Սրտին մէջ փայլակներ տեղացին։ Քաջութիւն եկաւ վրան։

Աղուոր, լոյսի պէս երեսներ ունէին իր գաւառացի հայրենակիցները։ Արեւին բոցերովը եփած անոնց մարմինները, պահած արեւին կարմիրները անոնց մորթերուն վրայ, ուժով էին իրենց պարտէզներուն ծառերուն պէս։ Ջուրերու արծաթին պէս կը հնչէր անոնց ձայնը։

Որո՞ւ հետ կրնային բաղդատել իրենց աղջիկներն ու պատանիները։

Արփինէ, կրկնելով «գաւառացի սպասուհի», խոհանոցին քովի սենեակը գնաց, կեցաւ հայելիին առջեւ։ Բայց չկրցաւ բերանը բանալ։ Մնաց պահ մը՝ կարծես անծանօթի մը առջեւ, ու ըսաւ,— «դար մըն է անցեր վրայէս։ Ո՛րչափ փոխուեր եմ, ո՛րչափ փոխուեր եմ»։ Իր աչքերուն մէջ մնացած լոյսը սակայն, կը փայլէր, որովհետեւ իր խորութեան արտաբերումով, վիշտով քաղցրացաւ ձայնը, ու տաքուկ ստուեր մը մնաց շրթունքներուն վրայ։ Իր հոգիին մէջ այնպիսի բարձրութիւններ կային, այնքան լոյսը շատ էր հոն որ, իրեն թուեցաւ թէ՝ մարմինը որքա՛ն իր ծանրութենէն բան մը կը կորսնցնէ ու կը թեթեւնայ, հոն՝ լոյսը կը լուսնայ այնքան աւելի։ Միսերը հալեր էին երեսին վըրայ, բայց կարմիրը արիւնին կը վառէր հոն ու լոյս կուտար։

Արիւնը արիւն էր մնացեր մարմինին մէջ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

(Շար.)

մօն (կատաղի հակառակորդ վաւերացման), Ժալապէր, Ռընէ Սիմոն, Ֆրան - սուա Փիէթրի (նախկին ծովային նախարար) եւ Սէրէթի տը լա Ռօքա, ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց բանաձեւ մը, որ սկզբունքով դէմ է վաւերացման:

Կ'իմանանք թէ — կ'աւելցնէ Արաբական Դիւանի Թղթակիցը — վաւերացման խնդիրը առայժմ մէկ կողմ դրուած է: Եւ սակայն, համաձայն իրաւասու շրջանակներու մէջ տիրող տպաւորութեան, կասկած չկայ թէ վաւերացումը տեղի պիտի ունենայ 1938ի վերջերը, մանաւանդ որ լուծուած է Սանճաքի խնդիրը:

Տնտեսական վերակազմութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Պ. Փաթընոթր, ազգ. տնտեսութեան նախարարը, ճառ մը խօսելով ազգ. տնտեսական խորհուրդին առջեւ, յայտարարեց.

— Քանի մը տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսա կը վայելէ տնտեսական նպաստաւոր պայմաններ: Հաւասարակշռութիւն հաստատուած է մեծաքանակի եւ փոքրաքանակի գիներուն, ներքին եւ արտաքին շուկաներու գիներուն միջեւ: Դրամը հաստատուն վիճակ ստացած է: Այս ազդակները բաւական են վերահաստատելու ազգին վստահութիւնը, փարատելու հաւաքական ջղագարութիւնը եւ ստեղծելու հիմք մը միացեալ ճիգերու, միաժամանակ զարգացնելու համար արտադրութիւնը եւ սպառումը:

*** Պ. Ժուհօ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, բանախօսութեան մը ընթացքին յայտնեց թէ ճիշդ է որ մեծ քանակութեամբ փախստական դրամագլուխ վերադարձած է, բայց տակաւին 560.000.000 անգլ. ոսկիի գումար մը կը մնայ օտար երկիրներու մէջ:

1000 Արաբներ կը փտտուին Ամըգէն...

Ամըգի Համամ գիւղախումբէն հետեւեալ հեռագիրը ուղղուած է արաբերէն Նահար թերթին, յուլիս 1 թուականով.—

Հազար Արաբներ Ամըգի մէջ ենթարկուեցան Թուրքերու յարձակումներուն եւ ստիպուեցան ապաստանիլ Համամ, ուր կը մնան կիզիչ արեւի մը տակ, անպատսպար եւ անօթի: Թուրքերը բռնաբարած են աղջիկներն ու կիները: Այս Արաբներուն բոլոր հարստութիւնները աւարի տրուած են: Բազմաթիւ Արաբներ բանտարկուած: Ցանուն մարդկութեան կը խնդրեն վերջ տալ այս դժբախտութեանց:

Անապահովութիւն եւ ջարդ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն յուլիս 12 թուականով.—

Հակառակ ձեռք առնուած խստութեանց եւ անգլիական զօրքի յաւելման, խռովութիւնները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Այս առտու Երուսաղէմի հին շուկային մէջ սպաննուեցաւ Էօմէրի մզկիթին քարոզիչը, Իմամ Ալի Նուրի Խաթիպ, ինչ որ մեծ յուզում պատճառեց Արաբներուն մէջ: Արձակուած գնդակներէն մէկը ծակեց իմամին թոքերը, երկու գնդակներ ալ մտան ստամոքսին մէջ: Մահը վայրկենական եղաւ: Մարմինը փոխադրուեցաւ կառավարական հիւանդանոցը: Արաբ կին մը, որ իմամին քովէն կ'անցնէր աճարեկման միջոցին, նոյնպէս վիրաւորուեցաւ:

Իմամը 60 տարեկան էր, շրջանաւարտ՝ Գահիրէի Էլ Ազհար համալսարանէն եւ իբրեւ քարոզիչ Էօմէրի մզկիթին իր հօրը յաջորդեց 1910ին, համաձայն Թուրքիոյ Սուլթաններուն շնորհած ժառանգական իրաւունքին: Քաշուած կեանք մը կը վարէր, վայելելով բոլոր հաւատացեալներուն յարգանքը: Կ'ըսուի թէ իմամը զոհ գացած է արաբ ահաբեկիչներուն, ըլլալով թշնամի՝ մեծ միւֆթիին (փախստական): Կասկածներ կան թէ կապ ունէր ոստիկանութեան հետ:

*** Նազարէթի մօտ, հրէական Մաչա գաղութը յարձակման ենթարկուեցաւ: Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, գիւղը քանդուած է եւ 60 Հրեաներ սպաննուած են: Միեւնոյն շրջանին մէջ, Թաբոր լերան մօտ, բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ ոստիկանութեան եւ ահաբեկիչներու միջեւ: Կացութիւնը շատ ծանր է հիւսիսային Պաղեստինի մէջ: Հայֆայի հրէական հիւանդանոցը խճողուած ըլլալով, դպրոցն ալ հիւանդանոցի վերածուեցաւ, վիրաւորները ընդունելու համար:

Ծովային հետեւակազօրքը եւ ոստիկանութիւնը կը գործակցին, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար Հայֆայի մէջ, որուն կարգ մը թաղերը ամբողջովին փակուած են: Վերջին ահաբեկումներու զոհերուն մէջ կը գտնուի հրեայ գործարանատէր մը, Թոպիաս, որ արաբ ամբոխին կողմէ իր կառքէն քաշկռտելով, խոշտանգուած եւ սպաննուած է:

Ամէն կողմէ բողոքներ կը հասնին այս դէպքերուն առթիւ: Անգլօ-յորդանանի էմիրը իր հեռագրին մէջ զառն գանգատներ յայտնելով, դիտել կու տայ թէ ներկայ կացութիւնը ի դերեւ կը հանէ ամէն յոյս՝ Պաղեստինի հարցին խաղաղ կարգադրութեան համար: Քրիստոնեայ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներն ալ կոչ մը ուղղեցին մարդկանց, ապահովութիւն խնդրելով իրենց հաւատացեալներուն համար: Անգլիա շարունակ զինուոր կը ղրկէ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ.— Վալանս հաստատուած երիտասարդ մը, Լեւոն Գասպարեան, Ատանացի, վերջերս հիւծախտէ վարակուած ըլլալով, յուսահատ՝ կ'երթայ Մարսէյլ եւ անձնասպան կ'ըլլայ: Ըողներ ալ կան թէ թունաւորուած է:

ՊԷՅՐՈՒԹ հասաւ Զօր. Քայյօ, արեւելեան բանակին ընդհ. հրամանատարը, որ պիտի յաջորդէ Զօր. Հէօնցիկէրի: Քարափին վրայ զինուորական պատիւներ եղան նոր հրամանատարին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ փոխ-վարչապետ Պ. Շօթանի հետ:

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նոր մուրհակներ շրջաբերութեան պիտի հանուին երկուշաբթի օր, 100, 500, 1000, 10.000, 100.000 եւ մէկ միլիոն ֆրանքնոց թուղթերով եւ 18 ամիս պայմանաժամով: Ընդհ. գումարը անորոշ կը մնայ: Տոկոսը պիտի ըլլայ 3ուկէս առ հարիւր (առաջինը 3առ հարիւր էր):

ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ ՕԴԱՉՈՒՆ, Հօուըրտ Հիւզ եւ իր չորս ընկերները շարունակելով իրենց յանդուգն թռիչքը, Փարիզէն Մոսկուա հասան երեքշաբթի ժամը 8.5ին, մեկնեցան ժամը 10.31ին, Օմսք հասան 19ին, դէպի Եաքուցք մեկնեցան ժամը 22.45ին: Ամբողջ աշխարհ հեւ ի հեւ կը սպասէ այս աննախընթաց թռիչքի վերջնական ելքին:

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ խորհրդաժողովը որոշեց մնայուն մարմին մը կազմել, իբրեւ կեդրոն ունենալով Լոնտոնը, գրաղելու համար Մեծն Գերմանիոյ Հրեաներու ճակատագրով: Վերջին ժողովը պիտի գումարուի վաղը, ուրբաթ:

ԻՏԱԼԻԱ գոհացում տալով Ֆրանսայի բողոքին, որոշեց պատժել այն սահմանապահ զինուորը որ ֆրանսական հող մտած եւ ուսանող մը վիրաւորած էր: Զոհին ալ հատուցում պիտի տրուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ զինուորութենէ ազատելու համար կեղծ թուղթեր առած երիտասարդներէն վեց հոգի եւս ձերբակալուեցան (ընդամէնը 7): Դեռ կը հետապնդուին 202 երիտասարդներ, որոնց մէջ օտարականներ ալ կան: (Երկու եղանակներու համար «Թուրք» էին գրած տեղական թերթերը, բայց անունները չեն համապատասխաներ):

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 16 Յուլիս, Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 16 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

"Յառաջ„ կը ծախուի

Place des Fêtesի լրագրավաճառի խանութը գոց ըլլալով Յուլիս 14էն մինչեւ 18ը, «Յառաջ» կը ծախուի Place des Fêtesի ծանօթ հայ նպարավաճառին քով, S. Baldjian, 2 Rue de Crimée (Տոքթ. Գըրգոյեանի քլինիքին քովը):

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԾԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ Յուլիս 31ին կիրակի օր, Հ. Յ. Դ. «Արզրումեան» խումբին կողմէ: Այցելութիւն Իշխան Արղութեաններու շիրիմին: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Բ Ա Ց Մ Ա Ն Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Romainville-Montreuil ՆՈՐԱԿԱԶՄ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

16 Յուլիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle des Fête de la Mairie. Porte des Lilasէն անմիջապէս օթօպիւս 95 B

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ-ԱՆԱՀԻՏ

Գեղեցիկ անակնկալներ, ընտիր ճաշ, հայկական եւ եւրոպական պարեր ճոխ եւ աժան պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու ձեռքերով: Մուտք 5 ֆրանք:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

17 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն գիշերուան 11.30

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, Grand Arbre, Maison Fiquet

Գեղարուեստական հաճելի անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Անձրեւի պարագային գոց սրահ: Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ. Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը, եւ կամ Բորթ տ'Օրլէանէն օթօպիւս թիւ 128:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

17 Յուլիս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Մէօտօնի անտառին մէջ, «Թափի Վէռ»:

Երգ, նուագ, արտասանութիւն: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ: Անձրեւի պարագային «Խրիմեան» դպրոցին մէջ խնջոյք տեղի պիտի ունենայ: Մուտքը ազատ է:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՄԱՍԻԱ-ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

14 Յուլիս, Հինգշաբթի ամբողջ օրը ՍԷՆ-ԼՈՒ ԿՐԱՆ-ՓԷՆ, Եօթնեղբայրեանի հովասուն ագարակը:

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

կը ներկայացուի «ՇԱՏԱԽՕՍ ՍԱՓՐԻՉԸ» ղեկավարութեամբ Յ. ԻՆՃԷԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Պ. Պ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ եւ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ: Կը նուագէ հայրենակից ջութակահար Պ. ՆԱԶԻԿԵԱՆ: Պարերու ընթացքին կը նուագէ Պ. ՍԻՄՈՆ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ իր խումբով: Պարգեւաւոր խաղեր եւ զուարճալի անակնկալներ: Առատ կերուխում:

Միութեանս վճականանութիւնը կը քաշուի տեղւոյն վրայ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Կուլվար կարիպալտիէն առնել 15, 16, 18 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէն-Լու կրան փէն:

Ամավերջի դպրոցական հանդէս

ՓՈՔՐ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ Ս. ՅԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Յուլիս, Հինգշաբթի ժամը 2.30ին Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 15 Rue Pierre Curie. Bicetre (մէթրօ Փորթ տ'Իթալի):

Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում, պար եւ զանազան անակնկալներ երկսեռ աշակերտներու կողմէ: Մուտք 3 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

15 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Շաթըտոբի սրահին մէջ: կը խօսի Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ. Նիւթ՝ «ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՐԶՆԿԱՑԻ» (ժողովրդական լեզուով միջնադարեան հայ գրականութեան առաջին մեծ բանաստեղծը):

Ծախսերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հաճընի Հայրենակց. Վերաշինաց Միութեան Շասի Մասնաճիւղին կողմէ

17 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սալ տը Ֆէթի ընդարձակ սրահին մէջ: Երգ եւ արտասանութիւն:

Պիտի բանախօսէ Զէյթունի հերոս ԱՂԱՍԻ: Մուտք 2 ֆրանք:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ Ա. ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ մասնակիցներու կողմէ ընտրուած եւ պատրաստուած տղաքը պէտք է ներկայ ըլլան յառաջիկայ Ուրբաթ օր Յուլիս 15ին, ժամը 11ին Gare Montparnasse: Ընկերութեան կողմէ սահմանուած է հաւաքուիլ Ancienne gare Hall d'entrée (մեծ սանդուղներէն բարձրանալով աջ կողմը):

Տղաքը իրենց հետ պէտք է ունենան ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ ճաշելու չափ ուտելիք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՀԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ)

Նոր մատենաշարին Ա. հատորը

Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր արձակագիր. Նահատակ

ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ

ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ, ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ, ՍԵՒ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄԱՑԱՆԸ եւ ՍՊԻՏԱԿ ՁԻՆ:

Հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ուրիշ հատորներ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԷՆ, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑԷՆ, ԱԼԱԶԱՆԷՆ, ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԷՆ եւ ուրիշներէ:

Խմբագրական եւ հրատարակչական մարմինը մէկ նպատակ կը հետապնդէ.— զաղութներուն ծանօթացնել Հայաստանի գրականութիւնը լոյս ընծայելով ժողովրդական մատչելի գինով դրքոյկներու այս շարքը:

Մամուլի տակ է մատենաշարին Բ. հատորը՝ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ Ստեփան Զօրեանէ:

Վաճառման կեդրոնատեղին է ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6) chèque postal, Paris 1278—35, Հեռաձայն Danton 88—65:

Մեծաքանակ գնողներու մասնաւոր զեղչ:

Առաջին հատորին գինն է 7.50 ֆր., արտասահման՝ 1ուկէս շիլին կամ 40 սէնթ: Ապսպրանքները՝ կանխիկ դրամով:

Hommes **Dames**

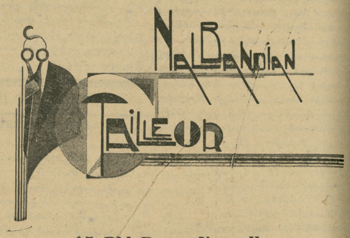

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

"ՇԻՐԱԿ„

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն եւ գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անմաքրատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren, Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունտէրվուտ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը, փոքրիկ ՌՈՒԲԷՆ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆի մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի կայանի համար մէկ երախայի անկողին՝ ողբացեալին անունով:

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջանի Ընդհանուր Ժողովը 17 Յուլիս, Կիրակի առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին, «Քաֆէ Նուա»յի ներսի սրահին մէջ (1 Bld. Dugomier): Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը:

Ց Ա Ւ Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Լասիօթայի «Խմակ» խումբի բոլոր ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ. Ղուկաս Կորկոտեանի՝ իր քրոջ զաւկին զառնաղէտ մահուան առթիւ, նոյնպէս իր քեռայրին եւ քրոջը եւ բոլոր պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յ. Սահակեան (Ալֆորվիլ) խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք ներկայ գտնուեցան ՇԱՀՈՒՊ ՓԱԼԱՑԵԱՆԻ յուղարկաւորութեան:

ԾԱԽՈՒԻ Է

Ալֆորվիլի մէջ, հայաշատ կեդրոնի վրայ, բանուկ սրճարան մը, ՆՈՐ ՊԱՍՏԱՌՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ: Դիմել այրի Տիկին Մարիամ Փափազեանի, 29 bis, Rue Etienne-Dolet, Alfortville (Seine):

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 16 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 16 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3783

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՎԵՐՋԸ

Այս տարի ալ կրկնուեցաւ Ժողովրդական Համախմբումի ցոյցը՝ երկու մեծ Թափորներով, Պասթիյլէն մինչեւ Նասիոն, կրկնելու համար 1935 յուլիս 14ի հանդիսաւոր երդումը:

Ինչպէս միշտ, այս տարի ալ ցոյցը անցաւ գնահատելի բարեկարգութեամբ, որուն կը հսկէին մասնակցող հոսանքներու կարգադիր յանձնախումբերը:

Երկու Թափորները որոշ ուղեգծի մը հետեւելով, կը հասնէին Նասիոնի հրապարակը, որուն մեծ յիշատակարանին վրայ կախուած էր երդումի բանաձեւը: Իւրաքանչիւր հոսանք Թափորին կը մասնակցէր իր բազմապիսի մասնաճիւղերով եւ խմբակցութիւններով, որոնց ամէն մէկն ունէր իր նշանախօսքը, մեծատառ եւ ընդհանրապէս կարմիր: Ամբողջ բազմութեան, ինչպէս եւ ճամբուն վրայ շարուած հանդիսատեսներուն մէջ կը տիրապետէին բոլշեւիկները, որոնք «միութի՜ւն, միութի՜ւն» կ՚աղաղակէին, մանաւանդ երբ ընկերվարական խմբակցութիւն մը կ՚անցնէր:

Օրուան գլխաւոր նշանախօսքերն էին.

—- Յանուն հացի, ազատութեան եւ խաղաղութեան: Գործադրեցէք Ժողովրդական Համախմբումի ծրագիրը: Հաւատարմութիւն 1934 յուլիս 14ի երդումին:

--- Դէպի բանտ՝ վեղարաւորները (Գաղտնի Կոմիտէին անդամները): Բանտարկեցէք Տը լա Ռօքը եւ Տոռիօն:

--- Բացէք սահմանագլուխը: Թնդանօթ եւ օդանաւ ճարել Սպանիոյ:

--- Անկցի՛ պատերազմը.—- Անկցի՛ փաշականութիւնը.--- Լուծեցէք խռովարարական կազմակերպութիւնները:

--- Գոհացում պետական պաշտօնեաներու: Կա՛մ յաւելում, կա՛մ գործադուլ: Մեր 10 առ հարիւրը ...

--- Կեցցէ՛ Թորէզ: Իշխանութեան գլուխ Թորէզը:

Թերեւս աւելորդ չէ Թարգմանել 1935 յուլիս 14ի երդումն ալ.

—- «Կ'երդնունք միացեալ մնալ պաշտպանելու համար ժողովրդապետութիւնը, զինաթափ ընելու եւ լուծելու համար խռովարար կազմակերպութիւնները, փաշականութեան դէմ անմատչելի դարձնելու համար մեր ազատութիւնները: Կ'երդնունք պաշտպանել Ֆրանսայի ժողովուրդին շահած ժողովրդապետական ազատութիւնները, հաց տալ աշխատաւորներուն, աշխատանք՝ երիտասարդութեան, և Մարդկային Մեծ խաղաղութիւնը աշխարհի»:

Անոնք որ կանոնաւորապէս հետեւած են վերջին երեք տարիներու այս աւանդական ցոյցերուն, դիտեցին կարգ մը յատկանշական երեւոյթներ:

Նախ՝ մեծապէս պակսած էր բազմութիւնը, եւ անոր հետ ալ՝ խանդավառութիւնը:

Նախընթաց տարիներուն, մանաւանդ երբ առաջին երդումը կը կատարուէր, Նասիոնի փապուղին կը կազմէր տեսակ մը սահմանագիծ: Ուրիշ խօսքով, փապուղիէն դուրս ելլելով, ստիպուած էիր կանգ առնել անոր բերանը,—- այնքան որ խիտ էր բազմութիւնը:

Այս տարի, կրնայիր պտտիլ առանց դժուարութեան, հասնելով մինչեւ Թափորին ափը, ուր բազմութիւնը հազիւ քանի մը շարքերէ կը բաղկանար: Ընդարձակ հրապարակը Թափուր էր գրեթէ կէս առ կէս:

Երկրորդ՝ Թափորը վերջացաւ ժամը 6ին, մինչդեռ նախընթաց տարիներուն մինչեւ ժամը 9ը տակաւին բազմութիւններ կը հոսէին Սէնթ Անթուանէն եւ ուրիշ փողոցներէ:

Երրորդ՝ զգալապէս նուազած էր խանդավառութիւնը: Մինչ ուրիշ տարիներ «Էնթէրնասիոնալ»ը կը գոռար անընդհատ, եւ ծափերն ու բացագանչութիւնները կը ճեղքէին օդը, կը Թնդացնէին գետինը, այս անգամ տարօրինակ Թուլութիւն մը կը տիրէր: Եւ ընդհանրապէս բոլշեւիկներ էին պոռացողներն ու ցնծացողները:

Իսկ ամէնէն ուշագրաւը՝ ընկերվարականներուն եւ բոլշեւիկներուն փոխադարձ վերաբերումն էր (արմատականները կը մնային երրորդ կարգի վրայ):

Այսպէս, ամէն անգամ որ ընկերվարական խմբակցութիւն մը կ'անցնէր, առաջնորդութեամբ յայտնի վարիչի մը, կարմիր հանդիսատեսները կ'աղաղակէին.

—-Միութի՛ւն, միութիւն գործի:

Այս կանչը տեսակ մը սրտնեղութիւն կը պատճառէր ընկերվարականներուն, որոնք անոր կը պատասխանէին դժգոհ շարժուձեւերով եւ կամ հեգնութեամբ:

Ամէնէն նշանակալից դէպքը պատահեցաւ այն պահուն երբ ընկերվարական խմբակցութիւն մը՝ առաջնորդութեամբ Պ. Ժան Լոնկէի, ստիպուած էր կանգ առնել, ճամբան խճողուած ըլլալով: «Միութի՛ւն, միութի՛ւն» կ'աղաղակէին կարմիրները: Եւ ահա բանավէճ մը: Լոնկէ ինքն ալ ջղագրգռուեցաւ: Քանի մը ընկերներ սկսան տալ - առնել: Ի վերջոյ լսուեցաւ հեգնական ձայն մը.

—- Այո՛, միութիւն, բայց առանց ժողովրդապետներու: (Կ'ակնարկէ համայնավարներու այն կոչին որ ուղղուած է կաթոլիկ վարդապետներուն եւ քահանաներուն):

Ուրիշ անցքի մը առեն, քիչ մնաց որ ընդհարում պատահէր: Համայնավար տիկին մը ձայնը ձգած «Միութիւն» կ'աղաղակէր: Ընկերվարական տիկին մը ջղագրգռուելով պոռաց.---«Հասկցանք, հերի՛ք է»:

Դեռ կային ընկերվարականներ ալ որոնք արձակուած կանչին կը պատասխանէին կարուկ շարժուձեւով մը —- ցուցամատը ցցելով ժխտական իմաստով (ո՛չ):

Ո՛րքան խօսուն է, իբրեւ հոգեբանական վիճակ, այս արտայայտութիւնը, ճիշդ այն պահուն երբ երկու կուսակցութեանց մամուլն ալ բանավէճի մը բռնուած է, միութեան հարցին առթիւ, եւ նամակներ կը փոխանակուին կեդրոնէ կեդրոն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՀՐԱՍԱՅԼԵՐՈՎ ԵՒ ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՎ

Յուլիս 14 աւանդական զօրահանդէսը այս տարի փայլեցաւ զէն ու զրահի պատկառելի ցուցադրութիւնով մը, հինգշաբթի առտու, ժամը 9էն մինչեւ 11, մանաւանդ որ քանի մը օրէն Փարիզ կը հասնին Անգլիոյ Թագաւորն ու Թագուհին (Յուլիս 19 — 22): Ինչպէս ամէն տարի, Զօրահանդէսին ներկայ էին Հանրապետութեան նախագահը, նախարարները եւ օտար դեսպանները, բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներով, որոնց առջեւէն շարք - շարք անցան ֆրանսական բանակին ամէնէն ընտիր եւ արդիական զօրամասերը, երկրին ամէն կողմերէն: Մասնաւորապէս աչքի կը զարնէին հրասայլերը՝ ամենավերջին դրութեամբ, սովորականէն մինչեւ 35 Թոննոց «հրէշներ», սպառազինուած՝ Թնդանօթներով եւ գնդացիրներով, մինչ օդին մէջ կը սաւառնէին շարք շարք սաւառնակներ եւ օդանաւեր, գրեթէ տուներու տանիքներուն քսուելով: Խոր տպաւորութիւն գործեցին նաեւ մեքենաշարժ զօրամասերը: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Շան զ'Էլիզէի պողոտային մայթերուն եւ կողմնակի փողոցներուն վրայ, ինչպէս եւ տուներու տանիքներուն, պատշգամներուն եւ պատուհաններուն առջեւ: Բարեկարգութեան կը հսկէին ոստիկանները եւ շրջուն պահակները:

Կէս օրէն վերջը տեղի ունեցաւ Ժողովրդական Ճակատի Թափորը, կրկնելու համար 1935 յուլիս 14ի ուխտը: Նախապէս կարգադրուած էր որ ինը ճառեր խօսուին, մասնակցող հոսանքներու ներկայացուցիչներուն կողմէ, բայց վերջին պահուն մէկդի դրուեցան բոլոր ճառերը, վէճ մը ծագած ըլլալով անոնց գրաքննութեան առթիւ (առաջարկուած էր որ վարիչ մարմինը նախապէս աչքէ անցընէ ճառերը): Այս տարի ոչ նախորդին բազմութիւնը կար, ոչ ալ համատարած խանդավառութիւնը:

Յուլիս 14ը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ նաեւ Ֆրանսայի բոլոր մասերուն եւ արտասահմանի մէջ: Օդը մռայլ է միշտ, բայց անձրեւը դադրած ըլլալով, աւանդական պարերը կը շարունակուին նոյն ոգեւորութեամբ:

*** Պէյրութէն կը հեռագրեն Թէ երեքշաբթի օր Սուրիայէն մեկնեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան այն յանձնաժողովը որ պաշտօն ունէր հսկելու Ալեքսանտրէթի Սանճաքին ընտրութեանց վրայ:— Յուլիս 14ի տօնին առթիւ, Սանճաքին ֆրանսական եւ Թրքական զինուորները միասին մասնակցեցան աւանդական զօրահանդէսին, հրամանատարութեամբ գնդ. Քոլէի եւ գնդ. Ֆէվզիի: Պէյրութի մէջ զինուորները աչքէ անցուց արեւելեան բանակին հին հրամանատարը, զօր. Հէօնցիկէր, Դամասկոսի մէջ՝ նորը՝ Զօր. Քայեօ:

Իտալիոյ մէջ ալ ցեղապաշտ շարժում

Իտալական կառավարութիւնը յուլիս 14ին հրատարակել տուաւ յուշագիր մը, որ հետեւեալ խնդիրը կը յարուցանէ — Իտալիա պիտի հետեւի ցեղապաշտական քաղաքականութեան մը: Յուշագիրը, որ ստորագրուած է խումբ մը փրօֆէսօրներու կողմէ, կը պարունակէ հետեւեալ տասը կէտերը.—

1. Աշխարհի մէջ կ'ընդունուին տարբեր ցեղեր: Այս չի նշանակեր, ի յառաջագունէ, Թէ անոնք գերազանց կամ ստորադաս են, այլ տարբեր են:

2. Կան մեծ եւ փոքր ցեղեր: Հիւսիսական եւ Միջերկրականեան ժողովուրդները, օրինակի համար, կենսաբանական տեսակէտով կը կազմեն ճշմարիտ ցեղեր որոնց գոյութիւնը ակներեւ իրողութիւն մըն է:

3. Ցեղային ըմբռնումը իսկ եւ իսկ կենսաբանական է:

4. Իտալայի ժողովուրդը եւ իր քաղաքակրթութիւնը արիական են:

5. Իտալիոյ համար առասպել մըն է տարբեր բազմութեանց նպաստը՝ պատմական ժամանակներու մէջ:

6. Այսուհետեւ գոյութիւն ունի զուտ իտալական ցեղ մը: Այս հաստատումը հիմնուած է արիւնի այն զուտ խնամութեան վրայ որ կը միացնէ այսօրուան Իտալացիները դարեր առաջ Իտալիան լեցնող բնակիչներու հետ:

7. Եկած է ժամանակը որ Իտալացիները բացէ ի բաց իրենք զիրենք հռչակեն ցեղապաշտ: Բայց խնդիրը պէտք է չօշափել զուտ կենսաբանական տեսակէտով, առանց փիլիսոփայական կամ կրօնական դիտումի:

8. Հարկ է բացորոշ զանազանութիւն մը հաստատել Եւրոպայի Միջերկրականեան ցեղերուն (արեւմտեան ժողովուրդներ) եւ Արեւելքցիներուն ու Ափրիկեցիներուն միջեւ:

10. Իտալացիներու զուտ եւրոպական ֆիզիքական եւ հոգեբանական յատկանիշները պէտք չէ խաթարուին որ եւ է ձեւով: Միութիւնը կ'ընդունուի միայն եւրոպական ցեղերու շրջանակին մէջ:

Յուշագիրը կը ձգտի նաեւ ապացուցանել Թէ մեծ ցեղերուն շահը պէտք է գերադասէ փոքր ցեղերուն վրայ:

Յուշագրին բովանդակութենէն կը հետեւի Թէ նպատակայարմար չեն Իտալացիներու եւ Հրեաներու միջեւ եղած ամուսնութիւնները:

Իտալական Թերթերը խօսելով այս յուշագրին վրայ, դիտել կուտան Թէ «հիւսիսական» բացատրութիւնը անպատճառ չի նշանակեր հիւսիսային Եւրոպայի ժողովուրդներ, այլ Եւրոպացի, որուն ֆիզիքական տիպարը «կը համապատասխանէ մեր մեծ բանաստեղծներուն պանծացուցած ինչպէս եւ հելլէն, լատին եւ իտալացի արուեստագէտներու կողմէ արձանագործուած դասական գեղեցկութեան»:

Աշխարհի շրջանը երեք օր, 19 ժամ, 14 վայրկեանին

Ամերիկացի միլիոնատէր օդաչուն, Հօուըրտ Հիւզ եւ իր չորս ընկերները յաջողեցան գլուխ հանել իրենց յանդուգն ծրագիրը աշխարհի շրջանը ամենակարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ: Օդաչուները, որոնք Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էին անցեալ շաբթու, հոն վերադարձան ողջ առողջ եւ արժանացան ընդունելութեան մը որ տեսնուած չէր Մեծ պատերազմի զինադադարէն ի վեր: 800.000 հոգինոց բազմութիւն մը խորտակեց ոստիկանական շղթաները, ողջունելու համար օդաչուները: Աշխարհի շրջանը տեւած եղաւ 3 օր, 19 ժամ եւ 14 վայրկեան, ինչ որ կ նշանակէ չորս օր եւ 35 վայրկեան պակաս՝ նախորդ ախոյեանէն (հանդուցեալ Ուիլլի Փոստ, Ամերիկացի, որ 1933 յուլիս 15 — 22

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՌԱՋԻՆ ՑԵՂԵԿԱՏՈՒՆԵՐԸ ԿԸ ՊՆԴԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ, ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՂՈՐԴԵԼՈՎ

ԽՄԲ.— Ճիշդ այն պահուն երբ կը պատրաստուէինք մէկ - երկու լուսաբանութիւններ քաղել կաթողիկոսի սպանութեան պարագաներուն մասին, թղթաբերը չորեքշաբթի օր յանձնեց ապահովագրեալ ծրար մը,— երկար թղթակցութիւն մը, որ ոչ միայն կը հաստատէ առաջին տեղեկութիւնները, այլեւ շարք մը նորութիւններ կը հաղորդէ:

Կը հրատարակենք նաեւ այս թղթակցութիւնը, կարելին փորձելով կարգ մը յուրերու ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՍՏՈՒԳՄԱՆ համար: (Տարրական պարկեշտութիւնը կը պահանջէ որ «Հայաստանասէր»ները ալ նոյն փորձը կատարեն, փոխանակ օրօր կարդալու կամ «հերքումներ» թխելու նստած տեղը, չորս պատի մէջ).—

.... 30 Յունիս 1938

Էջմիածնի մէջ կատարուած ողբերգութեան, կաթողիկոս Խորէն Ա.ի նահատակութեան եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ տիրող զարհուրանքի մասին ամէնից աւելի ընդարձակ եւ մանրամասն տեղեկութիւնները ես հաղորդեցի արտասահմանի երեք կարեւոր օրաթերթերուն,— «Յառաջ», «Հայրենիք» եւ «Յուսաբեր»: Այս Թերթերից ալ արտատպումներ կատարեցին արտասահմանի բազմաթիւ Թերթեր, բացի ռամկավար եւ «Հայաստանասէր» մամուլից, որի բրածոյ խմբագիրներն ու ղեկավարները մինչեւ այսօր ալ կարծում են Թէ Հայաստանում կատարուած դէպքերի եւ Էջմիածնի ողբերգութեան, Խորէն Ա. կաթողիկոսի նահատակութեան մասին Դաշնակցական Թերթերի Թղթակիցների հաղորդած տեղեկութիւններն ու Թղթակցութիւնները չարամտօրէն գրուած, շինծու, սուտ - սխալ եւ կամ բոլորովին չափազանցուած են: Ռամկավար Թերթերին եւ նրանց խմբագիրներին պատասխանելու ժամանակ չունիմ եւ խորհուրդ եմ տալիս, որ Դաշնակցական Թերթերի խմբագիրներն ալ սիրտ ու միտք չմաշեցնեն ռամկավարներին եւ միւսներին համոզելու եւ հաւատացնելու, Թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս նախատակ Խորէն Ա.ը խեղդամահ եղած է Չեկայի հրամանով, Թէ Էջմիածնի Մայր Տաճարը Թալանուած է, Թէ տարուած են Էջմիածնի ամբողջ հարստութիւնները, եկեղեցական սրբազան անօթները եւ մինչեւ իսկ միւռոնի կաթսան: Զուր է ռամկավարներին հաւատացնել Թէ Չեկան գլխատել է Երեւանի հայ լուսագոյն մտաւորականներին, աքսորել, բանտարկել, անհետացրել է հազարաւոր անմեղ մարդկանց՝ մեղադրելով նրանց իբր տրոցկիստ, նացիոնալիստ, Դաշնակցական, հակայեղափոխական եւայլն:

Այսօր դարձեալ հաղորդում եմ տեղեկութիւններ Էջմիածնի եւ Հայաստանի մասին: Այդ տեղեկութիւնները ստացել եմ Հայաստանից եկած Իրանահպատակներից: Աւելորդ եմ համարում հրապարակով յայտնել իմ տեղեկատուների անուն - ազգանունները: Ռամկավար եւ միւս Թերթերը արտասահմանում անշուշտ ունին իրենց «սեփական Թղթակից»ներ եւ ուղղակի ականջում քնած այդ Թղթակիցները լսեն են այն բոլոր պատմութիւնները, որ անում են Հայաստանից Իրան անցած՝ աւելի ճիշդ քշուած Իրանահպատակները, սակայն ռամկավար Թղթակիցները կը պահեն այդ բոլորը, չեն գրում իրենց Թերթերին:

Հայաստանից վերջերս եկած Իրանահպատակներից մէկը, որ կաթողիկոսի նահատակութիւնից վեց օր վերջը գնացել է Էջմիածին, հետեւեալ տեղեկութիւններն է հաղորդում Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խորէն Ա.ի նահատակութեան մասին.—

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ Է ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆՈՎ, ԹԻՖԼԻԶԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՉԵԿԱՅԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐՆ ԱԼ ԿԱՏԱՐԵԼ ԵՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀՐԱՄԱՆԸ:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԱԾ Է ԱՊՐԻԼ 6Ի ԳԻՇԵՐԸ, ԼՈՅՍ ԱՊՐԻԼԻ 7Ը: ՄԱՀՈՒԱՆ ԼՈՒՐԸ ԳԻՇԵՐՆ ԻՍԿ ԻՄԱՑՈՒԵԼ Է ՎԱՆՔՈՒՄ, ԲԱՅՑ ՈՉ ՈՔ ՉԻ ՀԱՄԱՐՁԱԿՈՒԵԼ ՁԱՅՆ ՀԱՆԵԼ:

Չեկիստները երկու ինքնաշարժերով գալիս են Էջմիածին՝ գիշերուան ժամը 10ին: Մտնում են վանքի բակը եւ Էջմիածնի Չեկայի հետ խորհրդակցելուց վերջ, պատրաստում են կաթողիկոսի սպանութեան եւ վանքը Թալանելու ծրագիրը:

Գիշերուան ժամը 1ին, երբ ամբողջ վանքի շրջապատում ահ ու սարսափ եւ չեկիստների զարզանդն էր տիրում, ոճրագործները զգուշութեամբ մտնում են Վեհարանը, դուռը ներսից կողպում եւ բարձրանում են կաթողիկոսի կացարանը, Թակում են ննջարանի դուռը: Դժբախտ կաթողիկոսը դեռ չէր պառկել, արթուն նստած կարծես դահիճներին էր սպասում:

Ոճրագործները ներս են մտնում եւ առաջին առթիւ ասում են.

— Աղասի Խանճեանը ամբողջ հինգ տարի Էջմիածնից տուրք չի վերցրել, նա պաշտպանել է ձեզ եւ ազատել է տուրքից եւ տուգանքից, որոնց գումարը հասնում է 240.000 րուբլու (երկու հարիւր քառասուն հազար): Դուք այդ գումարը չէք վճարել: Կառավարութիւնը այժմ Էջմիածնից պահանջում է միայն 40.000 րուբլի (մօտ 8000 տոլար — ութ հազար): Այդ գումարը հիմայ պէտք ! վճարէք, առանց որ եւ է առարկութեան:

Հոգեկան անհնարին տագնապի մատնուած կաթողիկոսը ժամանակ է խնդրում, այդ գումարը վճարելու համար: Խնդրում է Թոյլ տալ իրեն հեռագրել արտասահման եւ դրամ ստանալ: Մերժում են:

(Շարունակելի)

ԾՈՎԵՑԻ

*** Երուսաղէմի Պատրիարքը յուլիս 2 Թուականով հեռագիր մը ստացած է Ս. Էջմիածնէն Տեղակալ Գէորգ Արք. Չէօրէքճեանի կողմէ ստորագրուած, որ կ'ըսէ Թէ «տեղեկագիրը ուղարկուած է, հաճեցէք յայտարարել»:

Պատրիարքը կը խորհի Թէ այս տեղեկագիրը պէտք է ըլլայ այն որուն մասին խնդրանք ներկայացուցած էր Էջմիածին:

ՏԷՍԻՆԻ ոստիկանապետութիւնը կը հրաւիրէ հայ գաղթականները, ոստիկանատունէն ստանալ իրենց ինքնութեան Թուղթերը: Միեւնոյն առեն կը յիշեցնէ Թէ Ֆրանսա բնակող օտարականներու վերաբերեալ նոր հրամանագրին համաձայն, պարտին իրենց ինքնութեան Թուղթերուն նորոգութիւնը խնդրել, անոնց տեւողութեան Թուականէն երեք ամիս առաջ:

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ խորհրդաժողովը կատարեալ համաձայնութեան յանգեցաւ Էվիանի մէջ: Միջկառավարական մնայուն յանձնաժողով մը պիտի կազմուի Լոնտոնի մէջ, նախագահութեամբ անգլիացի պաշտօնատարի մը:

ԿԱԹՈԼԻԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Բ.

Կաթոլիկ աշխարհը ի՞նչ քաղաքական դաւանանք ունի արդի ընկերային եւ քաղաքական տագնապալից կացութեան հանդէպ եւ ի՞նչ դարմաններ կ'առաջարկէ։

Ամբողջ մարդկութիւնը կ'ապրի տնտեսական եւ քաղաքական ծանր տագնապ մը։ Սարսափահար ժողովուրդները փոխադարձ ատելութեան եւ սպառնալիքներու մղձաւանջին տակ կ'ապրին։ Ամպեր են կուտակուած մարդ. արարածի գլխուն։ Նոր ուժեր, նոր պետական խմբակցութիւններ ու դաշինքներ կը ծնին ամէն օր, մթագնելով մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան ապագան։

Կաթոլիկ եկեղեցին չի կրնար այս բոլորը դիտել իր վանդակէն եւ ուսերը թօթուել։ Ան ալ մտահոգ է աշխարհի խաղաղութեան համար եւ կ'ուզէ իր համոզումներն ու ըմբռնումները պարտադրել խաղաղասէր բանակին։

Պիոս ԺԱ. Ծնունդին արտասանած իր ճառին մէջ, խստօրէն կը դատապարտէր մենատիրական երկիրներու եւ մասնաւորապէս Գերմանիոյ հակակրօնական շարժումը եւ դիրք կը ճշդէր բոլոր վարդապետութիւններուն ու հոսանքներուն հանդէպ, որոնք մարդկութիւնը կը բաժնեն հակադիր խմբակներու։

Պապէն վերջ, հանրածանօթ կարտինալ Վէրտիէն՝ «Եկեղեցին արդի աշխարհին մէջ» գրքոյկով, կուգայ վերլուծել տեւողական «չարիքները», որոնցմէ կը տառապի մարդկութիւնը։

Կարտինալ Վէրտիէն խիստ լուսամիտ ձեւով կը քննէ բոլոր հարցերը եւ բացորոշ դիրք կը ճշդէ։ Անոր միտքերուն մէջ խտացած են հին ու նոր կաթոլիկ աշխարհի բոլոր վարդապետութիւններն ու առաջադրութիւնները։ Եւ իր ձայնին մէջ կարծես, միլիոնաւոր կաթոլիկ բազմութեանց ճիչը կայ։

Ես կ'ուզեմ առարկայօրէն մօտենալ անոր դրած հարցերուն եւ տեսնել կաթոլիկ աշխարհի մտահոգութիւններն ու վերաբերմունքը, որ Մ. Թորէզի «եղբայրական» զգացումներն է գրգռած։

— «Վաղուան անորոշութիւնն ու մտահոգութիւնը, եւ մարդէ մարդ ձգուած ատելութիւնը, լայնօրէն կը բացատրեն ներկայ հոգեվիճակը։ Այս բարոյական անկումին զուգահեռ՝ կը խորանայ տնտեսական տագնապը եւ միջազգային յարաբերութիւնները միշտ լարուած կը պահէ, յանգելու համար դարհուրելի վախճանի մը»։

Եւ ապա Փարիզի արքեպիսկոպոսը կանգ կ'առնէ ընկերային ներկայ անարդարութեանց վրայ, բացատրութիւններ կուտայ եւ եզրակացութիւններ կը հանէ։

— «Անուրանալի է, կ'ըսէ, որ մարդկութեան մէկ մասը արտադրական միջոցներու զարգացման եւ հարստութեան մէջ կ'ապահովէ իր հանգիստը, իսկ միւս մասը աշխատանք չունի եւ անօթի կը մնայ։ Գիտերն ու գիտութիւնը ամէն օր թեւեր կ'առնեն, տարածութիւնները կը սպաննեն, ժողովուրդներու փոխադարձ յարաբերութիւնները կը դիւրացնեն, տնտեսական եւ մշակութային գետնի վրայ կապեր կը ստեղծեն եւ միջազգային ըմբռնուած կեանք մը կը պարտադրեն։ Սակայն ի՞նչ արդիւնքներ է տուած։ Պատերազմը ի՞նչ կրնայ տալ յաղթականին ու պարտեալին համար, բացի թշուառութենէ եւ խեղճութենէ։ Պաշտպանողական զինարշաւները խիստ ծանրագին են դարձած։ Անվերջ մաքսային պատնէշներ կը քաշեն պետութիւնները, անոնց եւեւ պատերազմ պատրաստելու համար։ Ամենուրեք եւ բոլոր ժողովուրդներու, քաղաքներու գիւղերու եւ տուներու մէջ անհատական շահերը կը գերադասուին ընդհանրական շահերէն։ Ընտանեկան կեանքը ապահարզանի եւ ազատ կենակցութեանց զոհը դարձած է։ Պետական քաղաքականութեանց միակ նպատակը պիտի ըլլար հանրային շահերը բարձր բռնել ամէն բանէ, փոխանակ ընտրական եւ մենատիրական տնտեսական վտանգաւոր խաղերը խաղալու»։

Միայն ընկերային անարդար կարգերու մասին չէ որ կը խօսի ան, այլ միջազգային քաղաքական կեանքի մասին ալ կը խօսի եւ կը մեկնաբանէ։

— «Ի՞նչ ըսել միջազգային կեանքի մասին։ Ժողովուրդներու փոխադարձ լքման ժամանակ կը լսուին միայն հեռաւոր բառերը.— պատերազմական պարտքեր, հատուցում, յայտնի ու գաղտնի զինարշաւ, ապահովութիւն, դաշնագրերու վերաքննութիւն.— մէկ խօսքով ատելաւոր ախորժակներ ու տրամադրութիւններ, որ հորիզոնին վրայ միայն պատերազմին ուրուականը կը գծագրեն։ Միջազգային ելմտական կեանքն ալ կուգայ ժողովուրդներու գոյութեան ամէնէն կենսական շահերը տիրութեամբ իրեն ենթարկել։ Այժմ ոչ միայն դրամատիրութեան, ընտանիքի եւ պետական վարչաձեւերու տագնապ կայ, այլեւ կայ քաղաքակրթութեան տագնապ։ Արդի աշխարհը անհոգի մարդկութեան ձեռքն է։ Եւ այս բոլորին բուն պատճառը բարոյական գիտակցութեան անանկութիւնն է։ Այս մարդկութիւնը պիտի մեռնի իր եսասիրութեան երեսէն, որուն առաջին արտայայտութիւններն են նախանձն ու ագահութիւնը։ Այդ պղտոր աղբիւրէն կը բղխին բոլոր անկարգութիւններն ու անհաւասարակշռութիւնները։ Բնական եւ օրինական հայրենասիրութիւնը զոհ է դարձած ագահութեան։ Այդ պատճառով շահն ու ուժը փոխարինած են իրաւունքին եւ հայրենասիրութեան, եւ սակաւաթիւ մենաշնորհեալներ կ'ուզեն միշտ հակադրել իրենց դասակարգային պահանջները հսկայ զանգուածներու շահերուն։ Նաեւ վարդապետութիւններն ալ նուազ դեր չեն խաղար այս պայքարի եռեւէջներուն մէջ»։

Այս քիչ մը երկար մէջբերումները կատարեցինք, կարտինալի արծարծած միտքերը աւելի բացայայտ դարձնելու համար։

Ուրեմն, ըստ Վէրտիէի.—

Ա.— Ծայրայեղ անհաւասարակշռութիւն մը կայ, որ մարդկային ընկերութեան կանոնները չընդունիր եւ կը ջատագովէ զօրաւորին իրաւունքը։

Բ.— Տնտեսական այնպիսի կարգեր են հաստատուած այդ անհաւասարակշռութեան հետեւանքով, որ մարդը կը շահագործուի մարդու ձեռքով։

Այդ շահագործումէն կը ծնին դասակարգային գիտակցութիւնը, պայքարները, անարդարութիւններն ու ընկերային ցնցումները։ Տեղ մը մարդը անէացած է պետական մեքենային մէջ, ուրիշ տեղ մը արհեստակցական եւ դասակարգային խմբակցութեանց մէջ։ Զանգուածներն ու հաւաքականութիւններն են որ կը գործեն պատմութեան բեմին վրայ։

Այս նախադրեալներով կարտինալը տրամաբանօրէն պիտի յանգէր այն եզրակացութեան, ինչ որ ընկերվարութիւնն ու համայնավարութիւնը կը պահանջեն. այսինքն՝ մարդը մարդու միջոցով պէտք չէ շահագործուի։ Սակայն Վէրտիէ կը դատապարտէ թէ ընկերվարութիւնը եւ թէ համայնավարութիւնը։

Համայնավարութեան դէմ է իր բռնի վարդապետութեան, անհատական սեփականութեան ջնջումին ու դասակարգային պայքարի քարոզութեան պատճառաւ, իսկ ընկերվարութիւնը կը դատապարտէ, որ վճռական սկզբունքներ չունի անհատական ազատութեանց յանգելու համար։ Մինչդեռ կաթոլիկ եկեղեցին յամառօրէն կը մերժէ տնտեսական այն բոլոր բարելաւութիւնները, որ կը կատարուին ի վնաս անհատական ազատութեան։ «Իրական կեանքը, կ'ըսէ ան, անհատական եւ պետական պարտականութեանց ներդաշնակութիւնն է։ Ով որ կը սիրէ մարդը եւ անոր բարիքը կ'ուզէ, պէտք է հոգւոյն մէջ արմատացնէ ճշմարիտ համոզումներ եւ սրբազան սէր իշխանութեան հանդէպ։ Եկեղեցին միշտ կանգնած է իր աւանդական բարոյականին վրայ եւ ատոր համար կ'ըսէ,— դրամագլուխ, իշխանութիւն եւ աշխատաւորութիւն՝ բարդուած կեանքի հիմնաքարերը կը կազմեն»։

Կաթոլիկ եկեղեցական ուսմունքը, աւանդական բարոյական հասկացողութեանց վրայ տակաւին կ'ուզէ քալած մնալ, մարդ էակը Յիսուսի բարձրութեան վրայ կանգնած տեսնելու համար։

Յեղափոխական ցնցումներու միջոցաւ մարդուն կատարած նուաճումները,— մարդկային իրաւունքներու յայտարարութիւնը — կաթոլիկ ուսման համար թերի են սահմանադրուած։ Ազատութիւն, եղբայրութիւն եւ հաւասարութիւն, իբրեւ թէ ապահոված չեն մարդկային իրաւունքներու պահանջները։ Իրական ազատութիւնը անոնք կը տեսնեն «բարոյական կեանքի գեղեցկութեան եւ մարդկային անձնական արժանիքներուն» մէջ։

Տեսական ըմբռնումներով կաթոլիկ աշխարհը դեռ կռթնած է անցեալին վրայ, բայց գործնական տեսակէտէն՝ տուրք կուտայ ներկայի պահանջներուն։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՐԻՒՆՈՏ ՅՈՒՇԵՐ

Մեծ եղեռնէն հրաշքով ճողոպրած էի՝ արիւնազանգ եաթաղանի սուսերէն սահմռկած։ Սաստիկ տաք ու արեւավառ օր մըն էր, երբ հօրեղբօրորդւոյս հետ մեր գիւղէն կէս ժամ հեռաւորութեամբ Թուրք գիւղ մը ապաստանեցանք։ Հինգ-վեց տարեկան հազիւ կայի։ Տակաւին աշխարհի չարըն ու բարին չճանչցած՝ աքսորական կեանքի դառնութիւններու ընտելացանք։ Տեղահանութեան ընթացքին մայրս կորսնցուցեր էի, բայց ով զարմանք եւ ինչ բախտաւորութիւն, երբ մեր ապաստանած Թրքական գիւղին մէջ, անակնկալօրէն մայրական բազուկներու գորովագութ խնամքներու հանդիպեցայ։ Մայրս, քանի մը մեր գիւղացի կիներու հետ, կէս գիշերին, երբ կարաւանը ճամբայ կը հանեն դէպի Հօր Օղլի լեռը տանելու, կոտորելու, մութէն օգտուելով կծիկը կը դնէ խոյս։ Երբ ես զայն տեսայ, անոր մայրական բարեգութ դէմքին վրայ կարծես թէ մահուան չարաշուք ստուերն էր իջեր։

Գունատ ու դողդոջուն, ան ինքզինքը կը զգար փախստական վիճակի մէջ, երբ քանի մը զափթիէներ հրացան արձակելով՝ կը հետապնդեն եղեր...։ Մայրս ալ շատերու նման երկու երեք անգամ մահուան ճիրաններէն հրաշքով ազատած էր։

Մահուան անագորոյն ստուերը դեռ կը հալածէր մեզ։ Անցաւ բաւական ժամանակ, հետզհետէ վարժուեցանք Թուրքերու նոր կենցաղին, նիստ ու կացին, շուտով սորվեցանք անոնց աւելի լեզուն։ Մահուան վախը մէկ կողմէն, մեր աղային—անօթին մէկն էր — սպառնալիքները միւս կողմէ մեզ կը հարկադրէին տոկալ եւ համբերել։ Օր մը, երբ թոնրատան քով հացերը կը պահէի, որ փողոցի շուներ չգան ներս եւ չուտեն, խոշոր շուն մը պատէն ցատկեց ու ներս եկաւ։ Կ'երեւի թարմ հացի հոտն առած էր։ Ուզեցի չթողուլ, սակայն շունը մռլտաց եւ նոյնիսկ փորձեց վրաս գալ, ես լեղապատառ ձգեցի փախայ։ Բայց փիլիսոփայի մը պէս գիտէի գլխուս գալիքը, եւ եղաւ այն ինչ որ արդէն կը գուշակէի։ Հարս ու կեսուր գլխս իջեցուցին մարած թոնրին մէջ, տապակով, թոնրին կափարիչով ու փայտի կտորներով, սկսան անխնայ զարնել։ «Հացերը շուներուն կը կերցնես, հա՞, կեավուրի լակոտ, ձեզ ջարդն ու աքսորը կը փրկէն»։ Ես ի հարկէ չէի կրնար ձայն ձուն հանել։ Իրենց խղճմտանքին ձգած էի։ Այս փառաւոր ծեծէն վերջ, այլեւս մեր բարեկամական դաշինքը սառեցաւ հարս-կեսուրներուն հետ։ Ալ ամէն առաւօտ հացիս վրայ թարմ կարագ կը քսէին, երբ ոչխարները արածելու կը տանէի։

Քանի մը ամիս վերջ, օր մըն ալ տեսայ որ երեք հայ որբուկներ բերուած են մեր աղային տունը։

Մայրս կը պատմէր թէ անոնք Թլկատինցի են, (Խուլլուցի)։

Երկու քոյր եւ եղբայր մըն էին անոնք։ Մայրը աքսորի գացած էր։ Ճամբան, կարաւանին մէջէն աղաս քաշած բերած էր այս երեք փոքրիկները, (տարիքով ինձմէ շատ մեծ էին)։ Շաբաթ մը վերջ եկաւ անոնց մայրը։ Աչքերովս տեսայ անոր ջախջախուած գլուխը, իսկ մարմինը քանի մը սուիններու հետք կը կրէր։ Դեռ թարմ էին վէրքերը, արիւնը կը հոսէր սուինի բացուած վէրքերէն ու գլուխին մէջ որդեր կը հաւաքուէին։ Ճերմակ շորով մը փաթթեցին գլուխը, քիչ մը դեղ ու դարման ըրին նաեւ միւս վէրքերուն, բայց աղէկնալու ոչ մէկ յոյս։ Գրեթէ մօրէ մերկ եկաւ մեր տունը։ Աղաս այս կնոջ բոլոր շարժուն ստացուածքը տեղահանութեան նախօրեակին բերած մթերած էր իր տունը.— Խոստացած էր անոր ամբողջ գերդաստանը ազատել վերահաս վտանգէն։ Սակայն իր խոստումը դրժած էր, ազատելով միայն կնոջ (անունը չեմ յիշեր) երեք զաւակները։

Շաբաթ մը վերջ մեռաւ այդ վիրաւոր հէք կինը։ Մեռաւ հայ կնոջ պատիւը բարձր պահելով։

Ան չէր ուզած յանձնուիլ անաստուն Թուրքին, նախընտրած էր պատուով մեռնիլ քան թէ անպատիւ ապրիլ։ Վերջին անգամ ըլլալով համբուրեց, շոյեց երեք սիրասուն զաւակներուն այտերը ու հոգին աւանդեց իր զաւակաց գրկին մէջ։

Տրտում ու դաժան օրերը կ'անցնէին միօրինակ։ Թուրքը կը հրճուէր չնական ժպիտով մը։ Մասամբ ուրախ էի, որ հայ ընկերներ կան քովս եւ ես կրնայի անոնց հետ գաղտնաբար հայերէն խօսիլ։ Աւետիս, Հերանոյշ եւ Արմինէ,— ահա իրենց անունները։ Հերանոյշ 13 — 14 տարեկան կար մօտաւորապէս։ Ջարդը թէեւ մեղմացած էր, սակայն տեղ տեղ դեռ կը կոտորէին։ Մանաւանդ Խարբերդի հեռաւոր գիւղերուն մէջ։ Ամիսները կ'անցնէին յամրընթաց ուղտի մը պէս։ Ալ վարժուած էինք Թուրքերէնի։ Մոռցեր էինք հայութիւն, հայրենիք, լեզու, կրօն, սրբութիւն եւ ամէն բան։ — Ուտել, խմել եւ աշխատիլ։— Ահա մեր իտէալը, մեր գործը։ Պահ մը մոռցեր էինք նաեւ անողոք եաթաղանը, մոռցեր էինք կարծես այն ահաւոր, համատարած խարշակը մեծ եղեռնին, որ աւլեց տարաւ ցեղին լուսաւոր մտաւորականութիւնը, երիտասարդութիւնը, ծեր, երեխայ եւայլն։

Ապերախտ չէինք այլ փոքր, հազիւ վեց տարեկան, երբ վեց դարերու խաչը շալկեցինք, երբ տարագրութեան արիւնոտ ճամբան ափ առինք։ Մեր փոքրութիւնն էր միայն պատճառը, որ մեզի ամէն բան մոռցնել տուաւ։ Մեր աչքերը Թուրքերու յարկին տակ բացինք, հոն մեծցանք, ծեծ կերանք, անօթի մնացինք յաճախ, բայց հլու հնազանդ անասուններու պէս անոնց բռնապետական կամքը կատարեցինք, եթէ ոչ մեր երեսին կը շպրտէին լուտանքը.— «Խընզըր կեավուրներ»։ Դժբախտ հրեշտակապետէն այնքան չէինք վախնար որքան Թուրքերու ստուերէն։

Հերանոյշ այլեւս մեծցած էր, արեւավառ ու գեղուղէշ հասակով։ Աչքերը միշտ բոցավառ.— Օ, ես կը պաշտեմ Հայու սեւ ու խոժոռ աչքերը,— զոյգ մը վառ աստղեր հեռաւոր երկինքին մէջ։

— Հէյ կեավուրի աղջիկ, կ'ըսէր աղաս, Հերանոյշին, ալ մեծցեր ես, քեզ Օսմանին հետ (աղան է) նշանած պիտի ընեմ։ Ղուրանի օրէնքով պաշտօնապէս կ'ամուսնանաք։

Կամաց-կամաց ուզեցին Հերանոյշը համոզել, թակարդը ձգել։ Շողշողուն խօսքերով չկրցան հայ աղջկան սիրտը շահիլ։ Յաճախ սպառնալիքներ ըրին, դարձեալ ոչինչ։ Ան մնաց իր բարձրութեան վրայ ամուր եւ անսասան, ինչպէս իր մայրը՝ տարագրութեան ընթացքին զէնքի ու սուինի առջեւ։ Ինչ միջոց որ փորձեցին ապարդիւն եղաւ։ Բայց Թուրքերուն համար դիւրին կլլելիք պատառներ չէին հայ աղջկան մը մերժողական խօսքերը։ Մանաւանդ որ անոր չափ գեղանի աղջիկ մը հազուագիւտ էր Թուրքերու մէջ եւ ինչու չէ «լքեալ գոյք» մըն էր, անտէր, անտիրական, պէտք է բռնի ձեռք ձգել զայն։

— Ես կը նախընտրեմ մեռնիլ քան թէ Թուրքի մը կինը դառնալ, կը պատասխանէր Հերանոյշ հերոսուհիի մը պէս։

— Լաւ, լաւ, վերջէն կը տեսնուինք։

Եւ իրապէս ալ իրենց սպառնալիքները գործադրեցին այդ բարբարոսները։

Համաշխարհային պատերազմի վերջաւորութեան էր կարծեմ, որ Ամերիկայի միսիոնարներ Խարբերդ քաղաք եկեր էին ու որբեր կը հաւաքէին, գաւառներէն, գիւղերէն եւ հարէմներէ։ Լսելով այդպիսի հաստատութեան մը հիմնուիլը վերի քաղաքին մէջ, մեր անօթի աղան, քանի մը Թուրքերու հետ համախորհուրդ, դրացիներուն կը յայտարարէ թէ Աւետիսը, Հերանոյշը եւ Արմինէն որբանոց պիտի տանի։ Հետեւեալ առաւօտը, դեռ արշալոյսը չծագած, անոնց քունէն հանելով տարին իմ որբ ընկերներս, այն յոյսով թէ որբանոց պիտի դրուին, դէթ Թուրքի գերութենէն կ'ազատին։ Եւ ինչքան ուրախ էին անոնք որ պիտի երթային հայկական հաւաքականութեան մէջ, հայ խօսքի ու շունչի տակ։ Հազիւ գիւղէն քառորդ ժամ հեռացած, Քար-Հան կոչուած կիրճին մէջ կը կեցնեն երեք որբերը, գեղեցկութեան տիպար երրորդութիւնը։ Ով որ տեսած էր այս երկիւղալի վայրը, ան միայն կարող է հասկնալ թէ ինչպիսի ամայի տեղ մըն է։ Երկու կողմը բարձր լեռներով պարսպուած, Արեւմուտքէն Արեւելք խիտ ծառերու անտառ մը, ձորին մէջէն կուժուրտալով կը վազէ փոքրիկ գետակ մը։ Վերը՝ միայն Աստուած կ'երեւայ։ Տասը քայլ հեռաւորութեան վրայ կը կեցնեն նախ Աւետիսը, ամէնէն փոքր եղբայրը ու երեք հրացանակիր Թուրքերը մէկէն կը կրակեն։ Հէք տղան ճակտէն, կուրծքէն եւ փորէն զարնուելով գետնատարած կ'իյնայ։ Երկու քոյրերը դողդղալէն կը փակեն իրենց աչքերը, որպէսզի չտեսնեն դաժանային ոճիրը արեւուն լոյսին տակ։ Խելակորոյս, կը փորձեն փախչիլ, սակայն ի զուր, ոճրագործ հրէշները կը հասնին ու նոյն պահուն ուշաթափ Արմինէն կռնակէն դաշունահարելով կը նետեն մէկ կողմ։ Հերանոյշ կուլայ, կ'ողբայ, կ'աղաղակէ։ Ի զուր։ Թուրքերը չնական հեգնանքով մը կը կանչեն.

— Հերանոյշ, դեռ չես ուզեր Օսմանին հետ ամուսնանալ, տես քրոջդ եւ եղբօրդ վիճակը, եթէ համակերպիս մեր որոշումին, կեանքդ ազատած կ'ըլլայ։

Խեղճ աղջիկը կը շարունակէ աղերսել.

— Աւետիս, Արմինէ, Աստուած երկինք կրակ թափէ գլխուս, ո՞ւր ես ով արդարութիւն...

Օսման (վերջերս սատկած որ կ'ուզէր իրեն կնութեան առնել Հերանոյշը), կը միրկացնէ ժանգոտած խանչրը ու կ'ըսէ.

— Տես, աչքիդ առջեւ եղբայրդ ու քոյրդ սպաննեցինք, եթէ համակերպիս ու ինծի հետեւիս, ողջ առողջ քեզ գիւղ պիտի տանինք։

Հերանոյշ ցնցում մը կ'ընէ, ինքզինք ազատելու։

— Զարկէք, սպաննեցէք զիս, լաւ է պատիւով մեռնիլ քան թէ ձեզի պէս շուներուն կինը դառնալ։ Ալ որու համար պիտի ապրիմ ես, վատեր, անպատիւներ։

(108)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ ինքնաշարժը Ասլանէլամ փողոցէն կ'անցնէր, գիւանադէտն ու երիտասարդը փոխեցին իրենց հագուստները։ Քանի մը վայրկեան վերջ Խասքէօյ մտած էին։ Ոստիկաններուն բախսն այլեւս չէր տեսնուեր։

— Օ՛հ, հոգիս, փափսաց Տայանա որուն աչքերը արցունքով լեցուեցան նորէն։ Սեղանաւորը զարմացած իր աղջկան նայեցաւ։

— Հոգի՛ս, կրկնեց Տայանա, հօրը աչքերուն մէջ նայելով. այո՛, հայրիկ, ես էի այդ բառը արտասանողը. շատ նախանձոտ է գիտեմ, բայց եւ այնպէս կը սիրեմ զինքը։

Մտած էին փողոց մը ուր մարդ մարդասանք չկար։ Ինքնաշարժը աւելի կամաց կը յառաջանար հիմա։ Սուլթին աղջկան նայեցաւ ու ժպտեցաւ. յետոյ յանկարծ մէկ ոստումով մայթին վրայ ցատկեց։ Կառքը դարձեալ ետեւ սուրալ ու Տայանան լսեց երիտասարդին հրաժեշտի վերջին բառերը.

— Առե՛ւ սիրեմ...

Յաջորդ վայրկեանին Սուլթին անյայտացաւ տուներուն ետին։

Դարձդարձիկ ճամբաներէ— որոնց ծանօթացած էր շաբաթներ առաջ, երբ Խասքէօյ կուգար գիշերանց— ըսկսաւ ուղղուիլ դէպի այն գինետունը որ Ռուս տարագիրներուն ժամադրավայրն էր։ Առանց վտանգի հոն հասաւ եւ դրան առջեւ բացուող կարճ անցուղիներէն վար իջնելով ներս մըտաւ ու տեղաւորուեցաւ աղօտ կերպով լուսաւորուած անկիւն մը։ Գինետունը մութ էր ու բաւական զով՝ դուրսի տաք արեւէն վերջ։ Սուլթին վախցաւ որ իր հագուստները, որոնց չափը հազիւ թէ կը յարմարէր իրեն, կրնային անտեղի ուշադրութիւնը գըրաւել քիթը-բերանը կախած սպասուհիին որ արդէն իր սեղանին մօտեցած էր ապսպրանքը առնելու համար։ Թափթփած վրայ-գլուխով յաճախորդներ ունեցող այդ գինետանմէջ իր անթերի տարազը կրնար հազուադէպ երեւոյթ մը նկատուիլ։ Սակայն եւ այնպէս աղջիկը բնաւ իրմով չհետաքրքրուեցաւ։ Այնպէս որ, Սուլթին կարելի եղածին չափ հանդարտ ու անխռով արտայայտութիւն մը դըրաւ իր դէմքին վրայ ու սեղանին առջեւ նստաւ՝ փառք տալով որ բթամիտ աղջկան մը հանդիպած էր։

Բարեբախտաբար գինետունը գրեթէ յաճախորդ չունէր այդ ժամուն։ Երբեմն քանի մը բանուորներ ներս կը մտնէին, բաժակ մը կ'ապսպրէին, քանի մը բառեր կը փոխանակէին իրարու հետ ու յետոյ դուրս կ'ելլէին։ Ոչ ոք իր սեղանին մօտեցաւ։ Կէս ժամու չափ այդ ապահով դիրքին մէջ մնալէ վերջ, Սուլթին նոր քաջութիւն մը առացաւ, խորհելով թէ յաջողած էր խոյս տալ ոստիկան Մալիքի հետապնդումէն։ Հիմա կը մնար միայն համբերել։ Պիտի նստէր այնտեղ առանց որեւէ բան ընելու ու պիտի սպասէր մինչեւ այն ժամը երբ ստիպուած էր նորէն դուրս երթալ՝ Արիֆին հանդիպելու համար։

Ըմպելիք մը եւս առաւ ու յետոյ երկու պնակ փիլաւ ապսպրեց— ճաշացուցակին վրայ ուրիշ աւելի կարեւոր կերակուր չկար— կանխելու համար գինետան տէրը որ կրնար դուրս վռնտել զինքը, եթէ չափէն աւելի երկար մնար այնտեղ։ Ճաշեց, կռնակը պատին տուաւ եւ սկսաւ սուս-քուս ձեւանալ։ Ի հարկէ երբեք չէր ուզեր քնանալ։ Եւ սակայն ժամանակ մը վերջ սկսած էր մրափել, թէեւ գիտակցութիւնը երբեք կորսնցուցած չէր ու անդադար կը մտածէր Տայանայի մասին։ Օհ, եթէ անվտանգ դուրս գար այս գործէն, ի՛նչ հրաշալի ժամանակ պիտի անցընէր միասին։ Իր լատինական խառնուածքը գրեթէ արցունքով լեցուց անոր աչքերը, երբ վերյիշեց աղջկան լացը Մզկիթին մէջ։ Կարծես Տայանային աչքերուն խոնաւութիւնը կը զգար տակաւին իր այտերուն վրայ, ինչպէս զգացած էր քանի մը ժամ առաջ, երբ իր թեւերուն մէջ գրկած էր զայն։

Ժամը երեքին արթնցաւ ու բաժակ մը եւս ապսպրեց։ Հաշուի ըրաւ որ մէկ ժամ պէտք էր Ղալաթիա հասնելու համար, ուր բնականաբար հետիոտն պիտի երթար։ Ուրեմն աւելի աղէկ էր որ գինետունը մնար մինչեւ ժամը հինգը. բաղդատաբար աւելի ապահով էր այնտեղ մնալ քան թափառիլ փողոցներուն մէջ։

Բաւական ատեն խորհեցաւ այն քայլերուն մասին զորս պարտաւոր էր ձեռք առնել այն պարագային երբ ժանէթը յաջողած պիտի ըլլար եւ Արիֆն ալ իրեն պիտի յանձնէր Կակալի անդամատոմսը։ Անշուշտ բրիտանական դեսպանատան շրջակաները հսկողութեան տակ առնուած պիտի ըլլային Ներքինիին ոստիկաններուն կողմէ։ Երանի թէ ինքնաշարժէն դուրս ցատկելէ առաջ խելք ընէր ու քարտուղարէն խնդրած ըլլար որ կառքը ապահով տեղ մը դրկէր՝ զինքը առնելու եւ ուղղակի դեսպանատուն տանելու համար։ Բայց շատ կարճատես եղած էր իրենց հանդիպումը եւ գրեթէ ամբողջ ժամանակը անցուցած էին իրենց հագուստները փոխանակելով։ Վերջ ի վերջոյ Սուլթին յանգեցաւ այն եզրակացութեան թէ յիմարութիւն պիտի ըլլար դեսպանատուն վերադառնալ ու շատ աւելի խելացի բան մը ըրած կ'ըլլար, եթէ կամացուկ մը զբօսանաւը հասնէր եւ այնտեղ պահուըտէր մինչեւ սեղանաւորին ու քարտուղարին վերադարձը։

Վերջին ժամը շատ երկար թուեցաւ իրեն։ Բայց եւ այնպէս մեկնումի վայրկեանը հասաւ։ Անհանդարտ ու ջղագրգիռ վիճակ մը ունէր։ Կը սարսռար խորհելով թէ Տայանան զինքը կը սիրէր. կը զգար որ ամենակարող մէկն էր հիմա եւ ընդունակ՝ արագօրէն խորհելու եւ գործելու։

Ժամը հինգին գաւաթ մը եւս ապսպրեց, ուժերը հաւաքեց վերջին փորձը կատարելու համար, գլխարկը աչքերուն վրայ քաշեց ու գինետունէն դուրս ելաւ։

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ի զուր չէ որ Խորենացին կոչուած է նաեւ Քերթողահայր, Հայր Պատմութեան Հայոց արժանացած տիտղոսէն զատ: Նախ իր գրուածքին առաջին մասերը հերոսապատում մը կը կազմեն: Ժամանակներու մշուշին մէջէն կը փայլատակեն Վահագն եւ չքախումբ մը աստուածներու: Համառօտ կուտայ անոնց պատկերը, արեւուն եւ լուսաւորներուն պայծառութեան տակ, ու բարեխառն մթնոլորտի մէջ յանկարծ երեւան կը հանէ մեր ազգանուն հերոսին դէմքը, աշխարհ մը Թշնամիներու դրոհին մէջ: Եւ մեծ ազգի մը լինելութեան իրական պատմութիւնը միշտ խառնելով, բոլոր ազգերու սկզբնաւորութեան մէջ եղածին նման, առասպելական զրուցատրութիւններու, վայելչապէս կը հասնի արդէն կէտի մը՝ ուր պատմական ամէնէն լուսաւոր բարձունքին վրայ կը շողայ մեր արդար ժողովուրդին բազմաչարչար կերպարանքը, յաւիտենական դիմագիծով: Եթէ բանաստեղծութիւն չէ այս, առասպելային քնարերգութիւն է, ամէն պարագայի մէջ քերթուած, եւ հեղինակը արժանացած, ինչպէս ըսինք, քերթողահայր տիտղոսին:

Հարեւանցի դիտողութիւն մը.— Հինգերորդ դարու մեր անմահներէն առնենք Եղիշէն, որուն երկն ալ, Վարդանանքը, որքան իրական նոյնքան զրոյցներու, Ոդիսականն, Հոմերոսական տաղերով յատակուած, ամէնէն գեղեցիկ դէմքին վրայ՝ որ Վարդանանց յայտնութիւնն է, հաւատքի ու հայրենիքի ճառագայթներու ծեփով մը: Առնենք նոյն Փարպեցին, որ, հակառակ իր պատմած դէպքերուն, անցքերուն Թուականէն բաւական հեռու ըլլալուն, մեր առջեւ կը պարզէ Արարատեան փարթամ դաշտը, ամենայն արգասիքներով եւ հրաշալի անկազմերութիւններով, որոնք բանաստեղծին վրձինը կը յիշեցնեն: Չխորանանք ուրիշ մասերու մէջ: Եթէ դարէ դար նոյն հասկացքը ընենք, ցանցառ բայց անդերազանցելի երեւոյթներ, աննման երաժշտականութեամբ, զիրար կը մղեն, ինչպէս արքայական սեղանի մը վրայ «բաժակ մըզ զբաժակ»: Ու, այսպէս, մինչ Կիլիկիոյ մէջ տակաւ մարելու վրայ կ'ըլլայ քաղաքական կեանքին հայկական ջահը, այն դարերուն օտար աշխարհներու անարգութեան եւ խաչակրական անիմաստ ապառակութիւններուն վերեւ հայկական մտաւոր կեանքին աստղերը կը պլպլան լիալուսին շրջանակի մէջ, գլխաւորութեամբ Շնորհալիին, որուն հաւասար ոչ մէկ Եկեղեցի, ոչ մէկ Հաւատաւթիւն երկնած է երգիչ հրաշալաւում:

Եւ երեւակայել, թէ Շնորհալիէն գրեթէ հինգ դար առաջ Հայ Բանաստեղծութիւնը ծնունդ առած է հին Կոմիտասի մը, «Անձինք Նուիրեալք»ին ճայնաւոր արծիւը:

Հին սերունդէն շատեր ման կուգային, այսպէս, «ի վայրի դալարւոջ» հայկական հնաբոյր կեանքին, մտերմանալով ոչ թէ միայն այդ կեանքին պատկանող մատեաններուն, այլ ուսումնասիրելով իսկ զանոնք: «Ո՜վ ամացն փոփոխման»: Իրաւ, որքան փոխուած են տարիները Ռասինի բաածին պէս: Աւերակներու վրայ իսկ խըրախտ կեցած, նոր սերունդէն մինչեւ իսկ պարմանիներ իրենց հօրամօրն ազգամօրն բնազդներով հրաւէր կ'ուղղէին բոլորուիլ հայրենի սեղանին շուրջ, հակառակ անչքութեան: Խորենացիին ոգին կարդալով մեր առաջին մտածումը կ'ըլլար կարծես, թէ ահա մեռաւ ազգը, ահա կը մեռնի այս ազգը, որուն ծոցին մէջ այսքան ապականութիւններ բոյն դրած են, արտաքին ու ներքին ազդակներու բերումով: Բայց այդ ողբէն ետքն է ապահովաբար որ «Աշխարհական ճակատամարտ»ը կը դառնայ «զօրութեամբ ու փառքով պերճացած» Պարոնեկ Յազկերտին ու իր անհամարներուն դէմ Տղմուտ գետին ափունքը, Աւարայրի մէկ լայնշի Թեւին անձուկ միջոցին մէջ: Այդ ողբէն վերջն է որ Հայոց Աշխարհին մէջ իրարու կը յաջորդեն մին միւսէն արիւնարանց ազդ-ազդ թագաւորութիւններ եւ իշխանութիւններ, եւ անպակաս են ընդհանուր պատմական դէպքեր, որոնց մէջ մխահեծան կայսրութիւններ իրենց ամէնէն հուժկու հրամանատարները կը ղրկեն՝ Հայուն ազատասէր ձգտումները պրկելու համար: Դէհ, տե՛ս անոր, եւ չեն յաջողիր իրենց անարդարութեան մէջ, «քրիստոնէական» եւ հայրենասիրական զգացումները կը սնին յաղթանակը եւ այս, քանի երորդ անգամը ըլլալով, օտարոտի դաւաճանութիւններու հետեւանքով: Մի չարչարեր քղանցքս, սիրելիդ իմ Արազ, եթէ մենք լռենք, քարերը պիտի աղաղակեն: Հանդարտ թողունք քարերու բնութիւնը: Մենք անբախտ ենք, եթէ լեզու ունենք, անոնցմէ ո՛վ գիտէ, գուցէ հազարաւորներ մեր դէմ պատ պիտի քաշեն, նոր փորձանք մըն ալ այդ հրաշքէն... Եւրոպամերիկեան հրաշքը տեսանք արդէն: Բաւ: Չդէ քղանցքս եւ սպասէ յաջորդին:

ՏԱՐԱԶ

Եւ Թուրքին խանչերը կը մխուի անոր սրտին, անշունչ գետին փռելով մանկամարդուհին:

Դէպքէն ամիս մը վերջ միայն տեղեկացանք որ սպաննուած են եղեր: Օր մը, երբ ոչխարները դէպի Քարհանի կողմը տարինք Թուրք հօտաղներու հետ, ինծի ցոյց տուին խողխողումի վայրը. նայեցանք ձորերուն, որոնց վրայ արիւնի հետքեր կային տակաւին:

Տեսայ այս բոլորը ու հիմա երբ կը փորձեմ քանի մը տող գրոտել անհամար ողբերու յիշատակին, ամէնէն առաջ աչքերուս առջեւ կը պատկերանան Աւետիսի, Հերանոյշի եւ Արմինէի կենդանագիրները:

Մոռնալ այս ողբերու յիշատակը՝ կը նշանակէ Թուրքին պակաս Թողածը լրացնել:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

Պատերազմի մղձաւանջը եւ ֆրանսական մամուլը

Խորապէս մտահոգ է ֆրանսական մամուլը: Պատերազմի մղձաւա՜նջը...:

Միջազգային քաղաքական մթնոլորտը շնչահեղձութիւն կը պատճառէ դարձեալ: Մուսոլինի ցուլն կը հնձէ մանգաղը շարժելով, մանգաղ մըն ալ Եւրոպայի խաղաղութեան սպառնալով: Ֆրանսայի հանդէպ մասնաւորաբար, կուսազան դիրք մը բռնած է Մուսոլինի, այս օրերուս:

Իսկ Հիթլեր, լո՞ւռ է, սուրբի մը պէս բերանը փակած է Հիթլեր: Եւ Հիթլերի լռութիւնը աւելի սարսափ կը պատճառէ, կ'ըսեն ֆրանսական թերթերը, քան Մուսոլինիի սպառնացայտ աղաղակները: Ինչո՞ւ լուռ է այսքան, ի՞նչ կը մտածէ նորէն,— կը հարցնեն Փարիզի թերթերը քանի մը օրէ ի վեր: Յուլիսի այս տաքերուն՝ ազդամտանիչ ուղեղները կ'եռան եւ պատերազմի վախ մը կը յաճախէ միտքերը:

«Փարի-Միտի» կ'աշխատի հաստատել թէ պատերազմի սպառնալիքը կայ ու կը մնայ: Ուրիշ Թերթեր կը յուսան որ աշխարհի պիտի խնայուի նման աղէտ մը:

«Օմ Լիպր»ի մէջ, Ժան Թուլնէն կը գրէ խաղաղութեան յամառ հաւատքով մը.—

«Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը մտահոգ է այն տեղեկութիւններէն, որոնք կը ղրկուին Պերլինէն՝ իր դեսպանին միջոցաւ: Այս պահուս Հիթլեր զսպած է իր լեզուն, լուռ է եւ կ'որոճայ, բայց ինչո՞վ բացատրել այդ լռութիւնը:

Ներկայիս Գերմանիոյ քաղաքական եւ զինուորական վարիչները կարեւոր խորհրդակցութիւններ կը կատարեն Ջօր. Փարիանիի հետ, որ պետն է Իտալիոյ ընդհ. սպայակոյտին եւ հեղինակը՝ «մահացու հարուած» հրաչակաւոր տեսութեան:

Միջազգային քաղաքական շրջանակներու մէջ, Իտալացի ընդհ. հրամանատարին այս այցելութիւնը կը համարուի փաստ մը Հռոմ-Պերլին առանցքը ամրացնելու զինուորական տեսակէտով: Ամէն անգամ որ երերը բարդ հանգամանք մը կը ստանան Սպանիոյ մէջ, ինքնաբերաբար նոր թափ մը կը ստանայ իտալեւգերմանական գործակցութիւնը: Միւս կողմէ, հրդեհի վախեր կը նշմարուին Աբեսէլքի մէջ, ուր Անգլիացիները օգնական ուժ կը հասցնեն՝ զսպելու համար Պաղեստինի խռովութիւնները: Բարեբախտաբար Թուրքեւֆրանսական համաձայնութիւնը կուգայ սփոփարար դեր մը կատարելու աշխարհի այդ անկիւնին մէջ:

Ինչ որ ալ ըլլայ, խաղաղութեան դատը պիտի յաղթանակէ շնորհիւ անոր որ Անգլիա եւ Ֆրանսա անսասան գործակցութիւն մը ցոյց կուտան,— Լոնտոն եւ Փարիզ կը կատարելագործեն եւ կը լրացնեն իրենց սպառազինութիւնը, միաժամանակ դիւանագիտական գնահատելի աշխատանք կատարելով»:

«Փըթի Ժուռնալ»ի մէջ Լէոն Պուսար կը գրէ միտքերը խաղաղեցնելու ճիգով մը.—

«Արհեստով չարունակ ահազանգ հնչեցնողները եւ սալոններու մէջ պուշակի դեր կատարողները երբեմն մեզի կը հաղորդեն թէ ահա Գերմանները կը գրաւեն սպանիական Մարոքը, երբեմն ալ թէ Իտալիա տէր դարձաւ սպանիական հողերուն, թէ Չէյմպըրլէնի դահլիճը ժամէ ժամ պիտի իյնայ: Կամ մեծաշուինդ կը տեղեկացնեն թէ քանի մը օրէն (որոշ խօսելու համար՝ Յուլիս 14էն վերջ) Գերմանիա նոր անակնկալի մը առջեւ պիտի դնէ աշխարհը՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ կատարուած խաղով մը: Եթէ քիչ մըն ալ այսպէս երթայ, կացութիւնը այնպէս պիտի ըլլայ որ Ֆրանսա զօրաշարժ յայտարարելու պիտի ստիպուի: Ոմանք նոյնիսկ կը մտածեն կանխարգելիչ պատերազմ մը ընել, արգիլք հանդիսանալու համար յարձակողական արշաւի մը: Քիչ մը պաղարիւն, պարոններ»:

«Ֆիկարօ»ի մէջ Վ. տ'Օրմըսոն կը գրէ յանձնարարելով կամք եւ աշխատանք՝ խուսափելու համար պատերազմէն, որու մղձաւանջը կախուած է հոգիներու վրայ.—

«Անկեղծօրէն համոզուած եմ որ Եւրոպա գրեթէ հասած է բարոյական եւ նիւթական այնպիսի լարուածութեան մը, ուր այլեւս իրեն կը մնայ ընտրութիւն մը կատարել,— կամ սարսափով մը փրկել ինքզինք, կամ դահավիժումով մը կորսուիլ անդունդին մէջ: Չեմ կարծեր որ մեծ պետութիւնները կարենան դեռ երկար ատեն շարունակել սպառազինութեան արշաւը, որ կը փչէ կը կործանէ իրենց պիւտճէն՝ առանց արդիւնաբեր հարստութեանց աղբիւրներ ստեղծելու:

Չեմ կարծեր նոյնպէս որ կարենան անպատիժ շարունակել մամուլի յոխորտանքը՝ պատերազմի գաղափարին յարմար կլիմայ ստեղծելով միտքերու մէջ: Չեմ կարծեր վերջապէս որ հանապազօրեայ միջադէպերը կարկտաններով (օրը օրին) լուծելու ձեւը բաւական ըլլայ խաղաղութիւնը պահպանելու: Եթէ արեւմտեան քաղաքակրթութեան առաջնորդները չգործեն միասնաբար՝ խաղաղ կեանքի եւ գործակցութեան ձեւ մը գտնելու համար, ուշ կամ կանուխ, այս կամ այն վէճին պատճառով, կը բռնկի համաշխարհային խարոյկը, որ կայծի մը կը սպասէ բոցավառելու համար»:

«Էփոք»ի մէջ Հ. տը Քէրիլիս կը գրէ՝ ճշդելով Թշնամութեանց կամ մրցակցութեանց պատճառները.—

«Կը գտնուինք քաոսի մը առջեւ, զոր Թնճուկի վերածուած պետական շահերն են ստեղծեր: Ասոնց վրայ աւելցուցէք սահման չունեցող փառասիրութիւններ, աշխարհակալական ցանկութիւններ: Ճափոն աչքը տնկած է Ասիոյ մէկ մասին վրայ, Գերմանիա՝ Եւրոպայի վրայ, Իտալիա՝ Միջերկրականի ափրիկեան եզերքներուն վրայ: Անշուշտ այդ էր որ Կէօպէլս կ'ուզէր հասկցնել, երբ կը յայտարարէր թէ «հասած է հողային նոր բաշխումներ կատարելու ժամը»: Ա՛յդ էր որ Մուսոլինի կ'ուզէր ըսել, երբ անհրաժեշտ կը գտնէր թէ կարգը իրենցն է «պրոլետար ժողովուրդները օգտագործելու» կամ «զանազան երկիրներու բախտը որոշելու»:

Մենք, Ֆրանսացիներս, ունեւոր ժողովուրդ ենք: Տէրն ենք տեղեկերքի ոչ միայն ամէնէն հարուստ հողերէն մէկուն, այլեւ յամառ ճիգերով կազմած ենք ընդարձակ գաղթաշխարհ մը, ու թէեւ այսօր կը տապլտկինք նիւթական անձկութեան մէջ, բայց եւ այնպէս աշխարհի ոսկիին մեծագոյն բաժինը ունեցողներէն մէկն ենք:

Զարմանալի չէ, ուրեմն, եթէ նախանձ կը գրգռենք, եթէ ամէն թշնամութիւն կը կեդրոնացնենք մեր վրայ, եթէ ամէն առթիւ Ճափոնը, Իտալիան եւ Գերմանիան կռիւ կը փնտռեն մեզի դէմ: Ու մինչ Անգլիա, ինքզինք պաշտպանելու համար, ապաւինած է կղզիականութեան, Ռուսիա՝ իր անծայրածիր տարածութեան, Ամերիկա՝ իր հեռաւորութեան, մենք զուրկ այդ բոլորէն, տակաւին թոյլ կուտանք որ տկարանան մեր նիւթական ուժերը, եւ երեւան գայ բարոյական եւ հոգեբանական ծանր ինքնալքում մը:

Մեր գաղթային հարստութեանց աչք տնկողները կը սպասեն որ ներքին վէճերով աւելի եւս տկարանանք, ու ճեղքեր բացուին այն ճակատին վրայ, զոր, Անգլիոյ կողքին, յարդարած ենք իրենց դէմ:

Անգամ մը որ հնչէ այդ ժամը, պիտի յարձակին մեր վրայ եւ պիտի բաժնեն մեր հարստութիւնը իրենց միջեւ»:

Աւելի լայն գաղափար մը տալու համար ֆրանսական մամուլին այս մտահոգութիւններուն մասին, քաղուածք մը եւս պիտի կատարենք:

ՏԱՐԱԶ

ՄԱՄՈՒԼ

ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 Յուլիս).

— «Ի՞նչ է բնոյթը եւ մանաւանդ արժէքը այն համաձայնութեան որ Յուլիս 1ին կնքուեցաւ Փարիզի մէջ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Ի՛նչ խօսք որ, Սանճաքի խնդիրը կը կազմէ անոր գլխաւոր առանցքը, իբրեւ գժտութեան միակ խնձորը: Բայց ինչպէս կը յայտնէ պաշտօնական զեկոյցը, այս խնդիրը առիթ տուաւ տեսակէտներու լայն փոխանակութիւն մը կատարելու զանազան հարցերու մասին, որ կը վերաբերին երկու երկիրներու փոխ-յարաբերութեանց»: Այլ խօսքով, երկու կողմերը ժամանակը եկած համարեցին հաշուեյարդարի ենթարկելու բոլոր վէճերը եւ տեւական գործակցութիւն հաստատելու:

Հաշուեյարդարը կը վերաբերի երկու մասի.— 1, Սանճաքի հարցին. 2. Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան ուխտի մը, ինչպէս նաեւ Ֆրանքօ-Թուրքօ-սուրիական դաշնագրի մը կնքումին:

Առաջին մասը կը շահագրգռէ Ֆրանսան, երկրորդը՝ Թուրքիան: Եւ որովհետեւ «բանակցութիւն» կոչուածը սակարկութիւն է պարզապէս, պէտք է ընդունիլ թէ Ֆրանսա զիջած է առաջին մասին մէջ, Թուրքիան ալ՝ երկրորդին:

Պաշտօնական զեկոյցէն դատելով, մեծ բան մը չէ Ֆրանսայի բրած զիջումը. «Կ'ընդունի թէ 1921ի դաշնագիրը զօրութեամբ (implicitement) մասնաւոր կացութիւն մը ընդունած է Թուրք տարրին համար Սանճաքին մէջ»:

Իրականին մէջ, սակայն, եղածը շատ խոշոր է եւ պարզապէս կը նշանակէ Սանճաքի Թրքացումը, բառին ամենալայն առումով: Թրքացում՝ Ե՛ւ ներքնապէս Ե՛ւ արտաքնապէս, ձեւով եւ խորքով:

Զմոռնանք որ 1921ի դաշնագիրը, որուն կ'ակնարկուի, շատ աւելի նեղ ու անմեղ բացատրութիւն մը կը պարունակէր, «մասնաւոր վարչութիւն մը»: Եւ սակայն, այս նեղ ու անմեղ խօսքը այնքան լայնցաւ ու մեղաւոր դարձաւ տարիներու ընթացքին, որ ահա յանգեցաւ ծանօթ կացութեան:

Աւելի խօսուն օրինակ մը: Զեկոյցին մէջ կը հեշտուի թէ «Թուրքիա հաստատած է իր հողային անշահախնդրութիւնը»: Արդ, 1921ի դաշնագրին մէջ տարակէտ իսկ չկար այս իմաստով: Կը նշանակէ թէ կարելի է չեղածն անգամ եղած դարձնել, այսինքն բոլորովին նոր խնդիր յարուցանել եւ ընդունիլ տալ:

Ըսել կ'ուզենք թէ կարեւորը դիւանագիտական բանաձեւումը չէ, այլ ոգին որով պիտի գործադրուի բանաձեւը: Արդ, տիրող ոգին այն է որ Անգարա կատարեալ ու անմիջական գոհացում ստանայ: Այսպէս է որ, բացի ներքին վարչութենէն որ կը յանձնուի իրեն, իրաւունք կը ստանայ նաեւ հաւասար թիւով զօրք մտցնելու Սանճաք եւ գործակցելու ապահովութեան պահպանումին:

Բայց ահա նոր հարցական մը: Թըրքական զինուորները, ո՞րքան պիտի ըլլան եւ մանաւանդ ո՞րչափ ատեն պիտի մնան ու ի՞նչ պայմաններով:

Եթէ հաւատանք Թուրք մամուլին, զօրքը բերուած է նոր ընտրութեանց համար եւ պիտի հեռանայ, անմիջապէս որ աւարտին ընտրութիւնները եւ հաստատուի Սանճաքի նոր վարչաձեւը:

Պաշտօնական զեկոյցը, սակայն, ուրիշ բան կ'ըսէ. «զինուորական պայմանագրութիւնը կը ճշդէ պայմանները որոնցմով Ֆրանսա եւ Թուրքիա պիտի կիրարկեն երաշխաւորութիւնը զոր հաւաքաբար ստանձնած են Սանճաքին հանդէպ»:

Ո՞րն է այս «երաշխաւորութիւն»ը: Արտաքի՞ն է թէ ներքին: Առժամեա՞յ թէ տեւական: Ահա կարեւոր կէտեր որ առայժմ կը մնան մութ: Բայց կը թուի թէ երաշխաւորումը առաւելապէս պիտի ըլլայ ներքին ու տեւական, քանի որ արտաքին երաշխաւորութիւնը նախ տեսական է, այսինքն ենթակայ չէ որեւէ հաւանական վտանգի, երկրորդ՝ չի կրնար ապահովուիլ այդքան քիչ ուժերով:

Անորոշ, նաեւ, հիմնական այլ կէտ մը: Թուրք տարրը «մասնաւոր կացութիւն մը» պիտի ունենայ Սանճաքին մէջ, այսինքն պիտի ըլլայ տիրակալ, եթէ ոչ մենատէր: Բայց ի՞նչ հիման վրայ.— Ժընեւի կողմէ ճշդուած կանոնագրութեա՞ն (սթաթիւ), թէ բոլորովին նոր օրէնքի մը վրայ: Աւելի պարզ խօսելով, Ազգաժողովը կը մնա՞յ վարչաձեւին վերին հսկողը, թէ մէկդի նետուած է իբրեւ աւելորդ միջնորդ մը:

Զեկոյցը լուռ է նաեւ այս կէտին շուրջ: Ասոր փոխարէն, պէտք եղածէն աւելի խօսուն է Թրքական մամուլը, որ բացէ ի բաց կը յայտնէ թէ ինչ հարկ Ժընեւի, երբ Անգարա եւ Փարիզ կրնան համաձայնիլ իրենք իրենց:

Խակն է այս պարագան: Որովհետեւ, եթէ պահուի վարչաձեւին միջազգային հանգամանքը, այն ատեն անհրաժեշտ պիտի ըլլայ պահել Ջէկոք յանձնաժողովին կատարած արձանագրութեանց արդիւնքը, որ շատ նպաստաւոր է ոչ-Թուրք տարրերուն եւ իրաւական ամուր կռուան մը կուտայ անոնց: Իսկ եթէ պիտի ջնջուի Ժընեւի հսկողութիւնը, այն ատեն ինքնին ջնջուած կ'ըլլան նաեւ արձանագրութիւնները եւ ոչ-Թուրք համայնքները կը ղրկուին Թանկագին յենարանէ մը:

Ինչպէս կը տեսնուի, կան բազմաթիւ փափուկ եւ կարեւոր կէտեր որ կամ չեն հրապարակուիր եւ կամ դեռ չեն ճշդուած»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, յստակ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Մի՞ս . . .

Ինք իր վրայ կքեցաւ մարմինը, ըմպա՛ց վայրկեան մը, յետոյ մրմնջեց. — «Ամէն տեղ միսը կը փնտռեն մարդուն: Մարմինին միսը միայն կ'ապրի մարդուն համար: Կեանքին համը միսին մէջն է...»:

Իր միսերը չորցած էին, բայց այնքա՛ն խորունկ էր իր սիրտը, անոր ճամբաները բաց, այնքան մաքուր էին որ, մարմինին սարսուռը կը զգար: Հող էր կեանքը: Ու լոյսեր կը բուսնէին իր մորթին վրայ: Ու խորապէս, այս պահուն կը զգար որ, իր մէջ բան մը կ'ապրէր մարդէն: Ու ըսաւ.

— «Գաւառացի կիները...»: Անոնք պահել գիտէին իրենց երիտասարդութիւնը, ու իրենց մայրութիւնը բան մը աւելի կ'արժեցնէին: Իր միսերը բոց առին այս պահուն իր մորթին տակ: Երազներու վրայ խաչուած շատ մը մայրեր միտքը ինկան ու գոչեց, — «Գաւառացի մայրերը...»:

×

Երբ իր մօրը հետ խօսակցութեան բռնուած էր Սարգիս, Արփինէ չէր գիտեր, որո՛ւ նայէր: Երկուքն ալ իրենց ձայներուն մէջ թրթռումներ ունէին: Ասանկ պահերու, Սարգիս ըսելու տեղ՝ իր տղուն անունը կուտար: Կ'ուզէր, սրտանց կը փափաքէր անոր անունը տուած ատեն, իր տղան տեսնել Սարգիսի բոլոր ձեւերուն մէջ, ու կը կրկնէր գորովանքով՝ «Սարգիս-Տիգրան»: Իր շուրջը կեանքը կը վերածնէր, ու կը զգար որ համբոյրներ կային իր շրթունքներուն վրայ:

Որչա՛փ հարուստ էր սրտով:

Ու իր կորսնցուցած երազները կուգային միտքը: Բայց... չէր կրնար արթնցնել իր երազած մթնոլորտը այս տունին մէջ: Իրեն համար, տարօրինակ պատկեր մըն էր այս նոր միջավայրը: Հոն, պակաս բան չկար: Ուրախութեան ու խրախճանքի ձայները կը լեցնէին չորս դին: Մինչ հերերն ալ պակաս չէին: Ու ինք՝ կ'աշխատէր, կ'աշխատէր, բայց...

×

Բաց երկինք: Անուշ կապոյտ:

Ասանկ օրերուն, իրենց քաղաքին մէջ թիթեռնիկ մըն էր Արփինէ, ու պարտէզին ծաղիկներուն քով կ'առնէր իր շունչը: Ամէն հեղ ասանկ օրերուն, երազ կը բերէր արեւը իրեն, ու զուլպայ կը հիւսէր իրեն, կամ ասեղնագործութեամբ կը պաղէր, ճառագայթներու կը փոխուէին թելերը, ու մատները կը վառէին լոյսի պէս: Այդ օրերուն, իր սիրտը թարմ էր օրերով: Ու իր սիրտը օրերուն կուտար սէր, ու անոնք՝ կ'երթային, կը հեռանային սիրահարներու նման:

Ժամացոյցը չոր չոր իր ձայնը հնչեցուց: Արփինէ տրտմութեամբ նայեցաւ ժամացոյցին: Վայրկեանները կարծես իր սիրտը կը տանէին:

Գոնէ, ինքնամփոփումի մէջ կ'ուզէր զգալ իր կեանքը, ու պարապ ժամերուն, ասեղնագործութեան սկսաւ:

Այս աշխատութիւնը հետաքրքրական էր:

Ասեղին բռնուածքը՝ շատ կը վայլէր իր մատներուն, ու

— «Բերաննիդ բաց նայելու տեղ, սորվեցէք», ըսաւ իրենց հայրը, երբ իր աղջիկները, ասեղնագործութեան պատմութիւնը ըրին:

Արփինէ բացատրեց ամէն բան, ու իւրաքանչիւր օրինակի գաղտնիքը տուաւ, ու «դժուար չէ, ձեռքի ճարպիկութիւն ու թեթեւութիւն պէտք է քիչ մը», աւելցուց ուրախութեամբ: Ու, իր բոլոր գիտցածները ըսաւ, բացատրեց մէկիկ մէկիկ, տուաւ իր գործին գաղտնիքը:

— «Շուտիկ մատներ ունի, խելացի ու աչքը բաց է» ըսին, երբ ամէն բան սորվեցան:

— «Աչքով կ'առնէ ամէն բան, վերանիս նայելուն պէս, կը հասկնար թէ լաւ հասկցած չենք», ըսաւ մեծ աղջիկը, երբ կը խօսէին սպասուհիին վրայ:

— «Ինծի նայեցէք, ըսաւ հայրը, աչքերը չորս լարած, զորգի նորոգութեան ատեն, չըլլայ որ դուռը բաց թողուք»:

Խօսքը դեռ չլմնցուցած, «հոգ մի՛ ըներ, ըսաւ իր կինը: Շատոնց ես մըտածեր եմ այդ մասին: Աղջիկներս աշխատած ատեն, անիկա զորգին չուքը անգամ չի տեսներ»:

— «Մենք մարդու բան չենք ցուցներ, հայրիկ», աւելցուց իր պզտիկ աղջիկը, ու նայեցաւ իր հօրը՝ երեսը բոլորովին բացուած ու լոյսերու մէջ: Ու շարունակելով իր խօսքը, «հայրի՛կ, ըսաւ, զորգի նորոգութիւնը, ինչ լաւ՝ն անգամ չիգիտեր Արփինէն»:

—« Նայած ունի՞ք աչքերուն, յարեց մեծ աղջիկը, երբ կը նայի՝ ասեղը մատներով բռնած, լոյսը աչքերուն մէջ կը խաղայ: Աչքերէն բան չի փախիր»:

Հայրը այն ատեն, բոլորովին արթնցած, ըսաւ, «Անոնք գաւառացի են», ու նայեցաւ ամէնուն:

Թանկագին ու սուղնոց գորգերուն նորոգութիւնը՝ երկու քոյրերուն գործն էր, ու քիթ քիթի տուած, երբ դուրսէն մարդ չըլլար իրենց տունին մէջ, ուրախ զուարթ՝ կ'աշխատէին դուռները բաց: Բայց, սպասուհին ոտքը դնէն ներս նետելէն ի վեր, դուռները գոց էին, ու մարդ բան չէր գիտէր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ տունին մէջ: Լռութիւնը, իր տեղն էր ասանկ պահերու, ու ձայն ձուն չէին հաներ: Ձայն ձուն չէին հաներ ասանկ պահերու, բայց լռութիւնը փափուքի կը նմանէր:

— Վերջէն կը պաղի գործէն, ու երեսի վրայ կը թողու ամէն բան, յարեց յանկարծ հայրը, կարծես միտքը բան մը ինկած:

— «Լսեցի՞ք հայրիկին ըսածը», ըսաւ բարձր ձայնով՝ տիկին Զարմիկ իր աղջիկներուն:

— «Արդէն ամէն միջոց ձեռք առած ենք», պատասխանեցին երկուքը մէկանց:

— «Ես չեմ գիտեր, պէտք է աչքերնիդ բանաք...

×

Այն օրուց պէս, որոնք առաջին անգամ բան մը տեսնելով կամ լսելով, կը լռանայ երեխին ու հետաքրքրութիւնին կ'աւելնայ, Սարգիս ասանկ կերպարանք մը առած, ամէն հեղ երբ տոլիթը կը ներկայանար, կը նայէր իրենց սպասուհիին, կը խօսէր անոր հետ, ու այնքա՛ն ճշմարիտ ու անկեղծ էր հիացումը որ հաճոյքով մտիկ կ'ընէր, ու կը փափաքէր որ խօսէր, խօսէր, խօսէր, ու «մտիկ ընելն ալ՝ տարբեր հաճոյք է», կ'ըսէր: Ու մտիկ ըրէք— կ'աւելցնէր— Արփինէին խօսած հայերէնը: Որչա՛փ անուշ կը հնչեն բառերը բերնին մէջ»:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(4)

(Շար.)

մրցանիշը կոտրեց 7 օր, 19 ժամ եւ 49 վայրկեանէն) :

Ահաւասիկ այս հոյակապ թռիչքին մանրամասնութիւնները .—

Նիւ Եորք Փարիզ .— 5800 քիլոմեթր, տեւողութիւն՝ 16 ժամ 55, հանգիստ՝ 7 ժամ :

Փարիզ - Մոսկուա .— 2780 քիլոմեթր, տեւողութիւն՝ 7 ժամ 41, հանգիստ՝ 2 ժամ 26:

Մոսկուա - Օմսք .— 2250 քիլոմեթր, տեւողութիւն՝ 8 ժամ 39, հանգիստ՝ 3 ժամ 37 :

Օմսք-Եաքուցք .— 3480 քիլոմեթր, տեւողութիւն՝ 10 ժամ 31, հանգիստ՝ 2.53:

Եաքուցք - Ֆէրպէնքս (Ալասքա) .— 3960 քիլոմեթր, տեւողութիւն՝ 12 ժամ 17, հանգիստ՝ 1 ժամ 18:

Ֆէրպէնքս - Մինէապոլիս .— 3790 քիլոմեթր, տեւողութիւն՝ 12.55 ժամ, հանգիստ՝ 50 վայրկեան :

Մինէապոլիս - Նիւ Եորք .— 1650 քիլոմեթր, տեւողութիւն 4.45 :

Ուրեմն, օդաչուները կտրած են համադումար 23,710 քիլոմեթր, թռչելով 73 ժամ 23 վայրկեան եւ հանգստանալով 17.51 վայրկեան : Ուրիշ խօսքով, ամբողջ շրջանը տեւած է 91 ժամ 14 վայրկեան, ժամական միջին արագութիւնը՝ 260 քիլոմեթր : Օդանաւային ամենափառաւոր թռիչքն է այս, եւ նոր էջ մը կը բանայ օդագնացութեան մէջ :

Նոր դէպքեր Պաղեստինի մէջ

Զորեքշաբթի երկու Հրեաներ դաշունահար սպաննուեցան Հայֆայի մէջ: Ճիշդ նոյն օրը անգլիական մեքենաշարժ զօրամաս մը հասած էր Եգիպտոսէն: Ուրիշ դէպքեր ալ պատահեցան նոյն շրջանին մէջ: Բաղդատաբար հանդարտութիւն կը տիրէ Երուսաղէմի մէջ: Արաբներուն չափ Հրեաներն ալ վրէժխնդրական միջոցներու դիմած ըլլալով, Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ հրէական կազմակերպութեան վարիչն է Վլատիմիր Եապոթինսքի, վերաքննական կուսակից Սիոնականներուն առաջնորդը : Այս կուսակցութիւնը մասնաւոր ատելութիւն մը կը սնուցանէ Արաբներուն դէմ :

Ճիպրալթարեն մինչեւ Թուրքիա

Լոնտոնի թերթեր կը գրեն թէ կառավարութիւնը նկատի առնելով Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դիտումները՝ Սպանիոյ եւ Փորթուկալի վրայ, նոր միջոցներ կը ծրագրէ, աւելի ամրացնելու համար Ճիպրալթարը եւ Արեւելեան Միջերկրականի դիրքերը : Որոշուած է ծանր թնդանօթներ ճարել Փորթուկալի, որուն կը դարպասեն թէ Հռոմ-Պերլին առանցքը եւ թէ անգլեւֆրանսական ղինակցութիւնը : Դրամ ալ պիտի ճարուի Փորթուկալի, որ Անգլիոյ վաղեմի ղինակիցն է : Ճիպրալթարի ամրութիւնները պիտի օժտուին արդիական սպառազինութիւններով :Կ'ըսուի նաեւ թէ իսկ եւ իսկ զինուորական դաշինք մը պիտի կնքուի Անգլիոյ , Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ : Այս տեսակէտէն մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ անգլիական 16.000.000 ոսկիի վարկը՝ Թուրքիոյ վերազինման համար : Անգլիա կ'ուզէ հակազդել Իտալիոյ՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ Սուէզի ճամբուն վրայ : Հաւանական է որ Անգլիա դարպասէ նաեւ Զօր . Ֆրանքոյի, նոյն մտահոգութիւններով :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐՍՆՑՈՒՆԵՐՈՒ ՇՈՒԿԱՅ մը գոյութիւն ունի Օստրուկայի մէջ (Եուկոսլավիա), երկար ատենէ ի վեր : Հասնած աղջիկը կը գտնես, գինը կը վճարես, 100 տոլար կամ աւելի պակաս, չխտակ եկեղեցի կը տանիս : Մասնաւոր միջնորդներ կը դիւրացնեն գործողութիւնները : Արդ, առաջին անգամ ըլլալով, վերջերս երեք Անգլիացիներ ալ, որոնք ինքնաշարժով պտոյտի ելած էին, գացին երեք հարսնցուներ զատեցին, ամէնէն գեղեցիկը, Օր . Մելիցա Թատոսալուիէչ, կ'արժէր 1500 տինար (400 տոլար) : Պսակը տեղի ունեցաւ օրթոտոքս եկեղեցին, յետոյ աւանդական խրախճանքները կատարուեցան, եւ երեք փեսաները հարսերն առին տարին, թէեւ իրարու լեզու չեն հասկնար :

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ «մաքրագործումի»ի ենթարկուած են Խ . Միութեան մէջ, համաձայն փախստական զօր . Լուշքովի, որ Ճափոն կը գտնուի այժմ : Զօրավարը այս առթիւ կը նկարագրէ այն ահռելի չարչարանքները որոնց կ'ենթարկուին բանտարկեալները, խոստովանութիւններ կատարելու համար :

ՃԱՓՈՆ որոշեց մէկդի դնել 1940ի ցուցահանդէսը, ինչպէս եւ ողիմպիականը, իբրեւ հետեւանք չինեւճափոնական պատերազմին :

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
24 Յուլիս. Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը
ՌՈԲԻՆՍՈՆԻ GRAND ARBRE, Maison FIQUETի պարտէզին մէջ
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Ցիշատակի օր Վարդավառի առթիւ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան կողմէ
24 Յուլիս, Կիրակի ժամը 3ին, Գ. Ցովհաննէսեանի սրահը, Քրէմլէն-Պիսէթր: Մանրամասնութիւնները շուտով:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ 15—18 տարեկան ճարպիկ տղայ մը ժամագործի քով աշխատելու եւ քուրսի համար: Ներկայանալ դպրոցական վկայագրով: Դիմել Maison Daron (Թաթուլեան), 4 Rue de Liban, Paris (20e.):

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ
(17ᵉ ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02
ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Օրկանի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական հեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 16 Յուլիս, Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 16 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

"Յառաջ" կը ծախուի

Place des Fêtesի լրագրավաճառի խանութը գոց ըլլալով Յուլիս 14էն մինչեւ 18ը, «Յառաջ» կը ծախուի Place des Fêtesի ծանօթ հայ նպարավաճառին քով, S. Baldjian, 2 Rue de Crimée (Տոքթ. Գրիգորեանի քլինիքին քովը):

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ԾԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ Յուլիս 31ին կիրակի օր, Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբին կողմէ: Այցելութիւն Իշխան Արղութեաններու շիրիմին: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Բ Ա Ց Մ Ա Ն Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Romainville-Montreuil ՆՈՐԱԿԱԶՄ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
16 Յուլիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Salle des Fête de la Mairie. Porte des Lilasէն առնել օթօպիւս 95 B
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ս. ԱՂԱՊԱԼԵԱՆ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ-ԱՆԱՀԻՏ
Գեղեցիկ անակնկալներ, ընտիր ճաշ, հայկական եւ եւրոպական պարեր ճոխ եւ աժան պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով: Մուտք 5 ֆրանք:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

17 Յուլիս, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն գիշերուան 11.30
ՌՈԲԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*
Գեղարուեստական հաճելի անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Անձրեւի պարագային գոց սրահ: Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ. Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել սեն թրայի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը, եւ կամ Բօրթ տ'Օրլէանէն օթօպիւս Թիւ 128:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
17 Յուլիս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Մէօտօնի անտառին մէջ, «Թափի Վէռ»:
Երգ, նուագ, արտասանութիւն: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ: Անձրեւի պարագային «Խրիմեան» դպրոցին մէջ խնջոյք տեղի պիտի ունենայ: Մուտքը ազատ է:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԵՒ ՄԱՐՏ. Միութեան Իսի-լէ-Մուլինոյի Մ.ճիւղը կազմակերպած է դասախօսութիւն մը այսօր, Շաբաթ, 17 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Կը դասախօսէ Գնդ. ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ:

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջանի Ընդհանուր ժողովը 17 Յուլիս, Կիրակի առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին, «Քաֆէ Նուա»յի ներսի սրահին մէջ (1 Bld. Dugomier): Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Հըքաւոր մանուկներու օդափոխութեան կայանին, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Իգմիրլեան իրենց սիրասուն զաւկին՝ փոքրիկ Ռուբէնի կնքահայր մահուան առթիւ 500 ֆրանք, Տիկին Աղնիւ Տամլամեան 100 ֆրանք, Պ. Պ. Սահակեան, Կտաւճեան եւ Պայրամեան 50ական ֆրանք:

Շրջ. Վարչութիւն

[illegible]

ՍՏԱՑԱՆՔ

Յունիս 24— Յուլիս 13

ԱՔՔՐԱ. ՑՐԹ .— 115 ֆրանք
ՆԻՍ . Հ . Մ .— 40
ՄԱՐՍԷՅԼ . Գործ .— 900
ՏԵՍԻՆ . Rabotel .— 396.10
ԷՔՍ . Աւ.— 175
ՓԱՐԻԶ . Կ . Թ .— 100
ՓԱՐԻԶ . Օ . Ս .— 40
ՄԱՐՍԷՅԼ . Քիւր .— 80
ԼԱՊԱՐ . Տ . Թ .— 40
ՄԱՐՍԷՅԼ . Գործ .— 903
ՓԱՐԻԶ . Տ . Գ .— 50
Ս . ՇԱՄՈՆ . Խ . Խ .— 150
Ս . ՇԱՄՈՆ . Ճար .— 150
ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ . Թոս .— 150
ՖՐԷԺԻՒՍ . Գրի .—75
ԹՈՒԼՈՆ . Գրկ .— 80
ՌԸՆԱԺ . Շնորհ .— 50
ԼԱՖԱՎԻԷՌ . Ռ . Պ .— 75
ՇԱՍ . Ապր .— 25
ՊՕՌՏՕ . Զ . Ք .— 150
ՓԱՐԻԶ . Տիւ .— 75
ՓԱՐԻԶ . Տիկ . Ն .— 50
ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ . Մ . Գ .— 40
Պ . ՔՈԼՈՆՊ . Ց . Գ .— 75
ՄՈՆ-ՍԷՆ-ԿԷՕՁՆ . Փր .— 150
ՊԵՐ-ՏԸ-ՊԱՍՔ . Վրդ .—75
ԼԱՊՕՔՔԱ . Աստ .— 40
ՄԵՆ . Տ . Ա .— 70
ՄՈՐՊԻՀԱՆ . Ալեք .— 120
ՄՈՆՓԷԼԻԷ . Ս . Ճ .— 75
ՌՈՄԱՆ . Գ . Թ .— 200
ՌՈԱՆ . Գ . Ք .— 150
ՓԱՐԻԶ . Պայ .— 100
ՖՈՒԺԵԹ . Տէր .— 75
ՄՕՐԵՍԹԵԼ . Պաս .— 40
ՇՐԱԿԻՆԵԱՆ . Թերզ .— 40
ԿԱՐՏԱՆ . Ե . Ց .— 150
ՇԱՄՊԵՐԻ . Գոն .— 255
ՎԻԼԵՐՊԱՆ . Պեա .— 75
ՆԻՍ . Գալ .— 70
ՇԷՕՎՐԵԶ . Նոթ .— 75
ՍԵՎՐԱՆ . Տ . Վ . Խ .— 75
ԳՈՐԿԼ .— ԼԻՈՆ .— Ստացանք
ԼԻՈՆ . Տիկ . Ը .— 40
ՓԱՐԻԶ . Կ . Պ .— 70
ՄԱՐՍԷՅԼ . Գործ .— 831
ՄԱՐՍԷՅԼ . Պ . Օ .— 912
ՌՈՊԵՆՍՈՆ . Գավ .— 40
ՄԱՐՍԷՅԼ . Վէմ .— 75
ԼԻՈՆ . Տիկ . Ս .— 150
ՊՕՄՕՆ . Գործ .— 260
ՇԱԼԷԹ . Ցով .— 115
ՎԻԹՐԻ-ՍԻՒՐ-ՍԷՆ . Մաթ .— 75
ՔՈԼՈՆՊ . Տիկ . Ռ .— 75
ՔԱԶԱՊԼԱՆՔԱ . Զաք .— 510
ԱԼՊԻ—ԻՍՊ .— 150
ԼԱ ՍԻՈԹԱ . Մոմ .—364
ԺՈՒԱՆ-ԼԷ-ՓԷՆ . Իշխ . Ա .— 40
ՌՈԱՆ . Պօղ .— 100
ԼԱ-ՊՕՔԱ . Գար .— 75
ՓԱՐԻԶ . Դա .— 75
ԼԻՈՆ . Տոն .— 150
ՕՐԼԷԱՆ . Մավ .— 100
ՎԵՐՍԱՅԼ . Պալ .— 150
ԼՈՆՏՈՆ . Նիկ .— 70

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ
ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74—51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չեքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

"ՇԻՐԱԿ"
Արեւելքի միակ իսկական օղին է:
Անզուգական, Անմրցելի, Անխառնելի:
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որոնք ձեր ստամոքսը կ'այրեն եւ գիշերները քուն կը խանգարեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:
Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

ՌԱՖՖԻ
Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը
Տնօրինութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի
8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier
Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, գոյական օղի՝ եւ շաշլիկ, ճաշարանատիրոջ անվրէպ փորձառութեամբ: Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ. անհամեմատ մատչելի գիներով:
Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ:

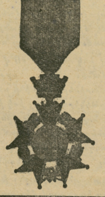

Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական «Moka» սուրճովը
Café "HAREM"
5 ՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՉԵՂՉ
Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,
— Ո՞վ ձեր արձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակ ալ որ գտնուիք...
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
Համեղ, անխարդախ արեւելեան կերակուրներու սիրահար էք, Պոլիսը կարօտնալու պէտք չունիք, մտէք հայկական կեդրոնի մէջ
ՍԱՐԵԱՆԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆ «ԹՕՔԱԹԼԻ»ն
5, Rue du Baignoir, 5: Marseille
ուր պիտի գտնէք զուարթ եւ ընկերական շրջանակ մը եւ ճաշեր խիստ մատչելի գիներով:
ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ ճոխ աղանդերներով:

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN
24 rue Affre կամ 8, rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թելեֆոն Montmartre 69—70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մէկ ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14:
ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ.
ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 350—450 ֆր.էն: Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոյֆ: 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, գարնան յատուկ, արժէքաւոր ձեռագործ վզնոց մը: Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրօնով: Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերէն եւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:
Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 17 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3784

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ ԱՉՔԵՐԸ...»

Թուրքերէն թերթ մը, Անտիոքի «Ենի Կիւն»ը նկարագրելով թուրք զօրքին յաղթական մուտքը, մասնաւորապէս կը շեշտէ.

— «Էթի թուրք (Ալէվի), Յոյն-օրթոտոքս, Հայ, Մարոնի եւ միւս համայնքներու ներկայացուցիչները ողջերթի գացին Ալեքսանտրէթի կայարանը եւ մէկիկ մէկիկ ներկայացուեցան Զօր. Կիւնտիւզի: Համայնքներու ներկայացուցիչները խնդրեցին իրենց յարգանքն ու յարումը յայտնել Աթաթիւրքին: — Շատ լաւ, պիտի ըսեմ, ձեր համակրանքն ու յարգանքը պիտի հաղորդեմ, շատ փափկօրէն պատասխանեց զօր. Կիւնտիւզ:

«Զօրավարը մէկիկ մէկիկ սեղմեց իրեն ներկայացուածներուն ձեռքը եւ հարցուց անոնց ողջութիւնը: Մասնաւորաբար հարցուց հայ համայնքին ներկայացուցչին ողջութիւնը եւ ըսաւ.

— «Մեր հայ եղբայրները ինչպէ՞ս են: Իրենց աչքերը կը համբուրեմ»...:

Ահա այսպէս, ոչ միայն «ցեղակից» ենք արդէն, այլեւ արժանի «համբոյր»ի:

Եղբա՛յր մը միայն կրնար այսքան կարօտ զգալ մեր աչքերը համբուրելու,— աչքեր որոնք պաղեցան տառապանքէն եւ սպասումէն...

Անշուշտ այս տեղեկութիւնը նորէն պիտի ոգեւորէ անոնք որ վերադարձի կարօտովը կը տոչորին,— ճիշդ այն պահուն երբ սրընթաց կը փլի, փշուր-փշուր կը հալի Պոլսոյ ափ մը հայութեան հանրային կեանքը:

Ամէն պարագայի մէջ, այս երեւոյթն ալ պատմական պիտի մնայ, Ալեքսանտրէթի հարցին այնքան լղրծուն կարգադրութեան վերջը:

Մնացեալը կը տեսնենք հեռուէն, երբ ձեւ ու մարմին առնէ վիճելի շրջանին թրքացումը,— «օրինաւոր» խորհրդարանով եւ անկէ բխած կառավարութեամբ:

Ճիշդ է որ Ֆրանսական զօրքն ալ հաւասարապէս տեղաւորուած է հոն, մասնաւորաբար ոչ-թուրք շրջաններուն մէջ: Եւ սակայն,— ոչ Արաբը հանդիստ քուն կը քաշէ, ոչ ալ, մանաւանդ, տարագիր Հայը, որ բեռ մը բան գիտէ այսպիսի կարգադրութեանց վերջնական ելքի մասին:

Մէկ մխիթարական պարագայ,— արտագաղթը դադրած է առ այժմ: Անոնք որ տուն-տեղ ձգած հեռացած էին առաջին խուճապին առեն, թերեւս կը փնտռեն իրենց հին բոյները, իսկ մնացողները անշուշտ պիտի մնան, գնոր տնօրինութիւն:

Ըսենք, անցողակի, որ շատ բան կախում ունի ընտրութեանց նոր եղանակէն: Առ այժմ հակասական լուրեր կը շրջին այդ մասին:

Այսպէս, սուրիական թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, գնդ. Քոլէ բանակէն արձակելով եւ ունկդրութեան ընդունելով տարագիր վարիչը՝ Զէքի Արսուզի, յայտներ է թէ Ազգաժողովին չէզոք յանձնախումբը իրեն պաշտօն տուած է չարունակել արձանագրութիւնները: «Հետեւաբար քիչ առենէն պիտի վերսկսին արձանագրութիւնները»:

Բայց ի՞նչպէս,— նոր արձանագրութիւնները յանձնախումբին կէս ձգած տեղէ՞ն պիտի շարունակուին, թէ ծայրէն պիտի սկսին, իբրեւ բոլորովին նոր գործողութիւն:

Ուրիշ հարց մը: Չէզոք յանձնախումբին պաշտօնավարած շրջանին անգամ բռնութիւններ կատարուեցան — թէեւ ապարդիւն — թրքական մեծամասնութիւն ապահովելու համար: Արդ, Սանճաքին բնակիչները ի՞նչ տեսակ ազատութիւն պիտի վայելեն այժմ, երբ թրքական զօրքն ալ կը հսկէ բարեկարգութեան, եւ երբ հոգատար իշխանութիւնը պաշտօնապէս յանձնառութեան տակ մտած է, թրքական մեծամասնութիւնը անպատճառ յաջողցնելու համար:

×

Սպասելով այս հարցերուն լուսաբանութեան, դառնանք զօր. Կիւնտիւզի «համբոյր»ին:

Այդ համբոյրը ձեզի չի՞ յիշեցներ այն ողջագուրումները որ կատարուեցան 1908 յուլիսին, իբրեւ շօշափելի արդիւնք յանգելով Կիլիկիոյ առաջին սպանդին (1909):

Յետոյ, ձեր միտքը չե՞ն գար այն միւս համբոյրները, որ փոխանակուեցան Պալքանեան պատերազմին առեն (1911 — 1912), ի վերջոյ յանգելու համար 1915-1918ի հայաջինջ սարսափներուն:

«Հին պատմութիւննե՞ր» կը քրքրենք:

Լա՛ւ: Հապա Փոքր Ասիոյ եւ Կիլիկիոյ վերջին սարսափնե՞րը (1920-1922), — առանց հաշուելու Կարսն ու Ալեքսանդրապոլը, երբ իշխանութիւնը արդէն խակ անցած էր նոր ուժերուն — միլլի եւ քէմալական... Եւ այն միւս «խաղաղ» եւ «օրինական» ջարդե՞րը, որ կը շարունակուին մինչեւ այսօր, յանուն հանրապետական եւ արդիակա՛ն Թուրքիոյ: Եւ դեռ ուրիշ հեռանկարներ որ կ'ուրուագծուին արեւելեան կամ հարաւային սահմաններուն վրայ...

Այս ո՛րքան թանկագին դարձան «հայ եղբայրներուն աչքերը», առանց ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ լուսաւոր գիծ տեսնելու նոր Թուրքիոյ հայկական քաղաքականութեան մէջ:

Կը կարծէինք թէ գոնէ զօրավարները այդքան շուտ չեն փղձկիր, քանի որ ամէն բանէ առաջ սուրն է իրենց պարգեւը, եւ ոչ թէ համբոյրը:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ հազար համբոյր՝ մէկ հատիկ տերեւ չեն շարժեր թրքական անդաստանին մէջ, երբ հարցը կապ ունի հայ ժողովուրդին հետ:

Ընկիւրի փոխա՞ծ է իր աշխարհահայեացքը,— իրեն կ'իյնայ ապացուցանել, ոչ թէ համբոյր բաժնելով աջ ու ձախ, այլ ափ մը հող՝ մեր ժառանգութենէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

20 հոգի սպաննուած, 100 վիրաւոր

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն յուլիս 15 թուականով.— Քսան հոգի սպաննուեցան եւ աւելի քան 100 հոգի վիրաւորուեցան այսօր, ռումբ մը նետուած ըլլալով Դաւիթի փողոցի արաբական շուկային մէջ: Փողոցը եւ շրջակաները խճողուած էին Արաբներով որոնք մզկիթ կ'երթային, երբ ռումբը պայթեցաւ: Անմիջապէս հարիւրաւոր մարդիկ խռնուեցան հին քաղաքին բոլոր մասերէն: Երբ իրարանցումը մեղմացաւ, 18 դիակներ հանուեցան, որոնց հինգը կիներ էին: Ոստիկանութիւնը եւ զօրքը վերահաստատեցին բարեկարգութիւնը, մինչ 40 ծանր վիրաւորներ հիւանդանոց կը փոխադրուէին: Երկուքը մեռան ճամբան: Քաղաքը խորապէս յուզուած է: Արաբ ժողովուրդը գրգռուած է երկրին զանազան մասերուն մէջ: Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ անորոշ տեւողութեամբ, սկսելով երեկուան ժամը 6էն: Հարիւրաւոր ոստիկաններ եւ զինուորներ հսկողութիւն կը կատարեն հին քաղաքին մէջ:

Նոյն օրը ուրիշ ռումբ մը եւս նետուեցաւ Սաֆէտի մէջ (հիւսիսային Պաղեստին): Արաբները գրգռուելով փորձեցին գրոհ տալ դէպի հրէական թաղը: Եգիպտոսէն նոր հասած անգլիական զինուորները կրակ բացին, վիրաւորելով երեք Արաբներ որոնց մէկը մեռաւ քիչ վերջը: Սաֆէտի մէջ ալ պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ 22 ժամուան համար:

Երէկ խուզարկութիւններ կատարուեցան Օմէրի մզկիթին մօտերը, եւ երեւան հանուեցաւ զինարան մը որ կը պարունակէր բազմաթիւ հրացաններ եւ փամփուշտներ: Անգլիացի սուինաւոր զինուորներ կը հսկեն քաղաքին բոլոր դուռներուն առջեւ, եւ գնդացիր մը տեղաւորուած է Եաֆայի դրան առջեւ:

Հայֆայի մէջ ալ ծանր խռովութիւններ ծագեցան: Շուկան թալանուեցաւ, հրէական շէնքեր կրակի տրուեցան: Յարձակման լուրեր կը հասնին Պաղեստինի հիւսիսային եւ արեւմտեան բոլոր շրջաններէն: Ռամլէի մօտ արաբական գիւղեր յարձակում կրած են, ահաբեկիչներ շոգեկառքի գիծը հանած են Հայֆայի ճամբուն վրայ եւն.: Նապլուսի լեռներուն մէջ ապաստանած ըմբոստներ կրակ բացին զօրքին վրայ:

Երուսաղէմի դէպքին հետեւանքով բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին երկու հրեայ կիներ որոնց մէկուն համար կ'ըսեն թէ գժոխային մեքենան կողովի մը մէջ դնելով բերած պայթեցուցած է Արաբներուն վրայ:

Սուրիացիները բուռն բողոք Սանճաքի հարցին առթիւ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն յուլիս 15 թուականով.—

Ազգային խմբակցութեան համագումարը բացուեցաւ այսօր, վարչապետին ամառանոցին մէջ, նախագահութեամբ ներքին նախարար Սաատալլահ Ճապրիի: Իր բացման ճառին մէջ, նախագահը բացատրեց ժողովին նպատակը,— կառավարութեան կրած դժուարութիւնները, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին խնդիրը եւն.: Վարչապետը, Ճէմիլ Մէրտամ պէյ, խօսք առնելով պարզեց քաղաքական կացութիւնը եւ մասնաւորապէս Սանճաքի խնդիրը, Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին կնքումէն մինչեւ Ընկիւրիի համաձայնութիւնները: Յետոյ պահանջեց ստիպողական որոշումներ տալ, չեշտելով թէ կառավարութիւնը ամուր կը մնայ իր դիրքին վրայ: Գալով Ճէզիրէի հարցին, վարչապետը յոյս յայտնեց թէ պիտի կարգադրուի գոհացուցիչ եղանակով մը:

*** Այս համագումարէն առաջ, նախապատրաստական ժողովներ գումարուեցան Դամասկոսի մէջ, ուր ազգ. խմբակցութեան ներկայացուցիչները բուռն ճառեր խօսեցան, յայտարարելով թէ «չենք ճանչնար Սանճաքի մասին եղած կարգադրութիւնները»: Վարչապետը չափաւոր էր իր արտայայտութեանց մէջ, իսկ դատական եւ կրթական նախարարը, Քէյալի, շատ բուռն ճառ մը խօսեցաւ: Թերթերը կը գրեն թէ Քէյալի այնքան կրակոտ խօսքեր արտասանեց որ քիչ մնաց միջադէպեր ծագէին: «Պէտք է կռուինք, ըսաւ նախարարը, վատեր են անոնք որ կը հրաժարին կռիւէն: Մենք պիտի չկրէինք Ալեքսանտրէթի հարուածը, եթէ առողջ ըլլայինք այս կամքով»: Ուրիշ ճառախօսներէ վերջ, բանաստեղծ Րաշտ Բուէհ բանաստեղծութիւն մը կարդաց բուռն ծափերու մէջ:

*** Արաբական թերթերը կը գրեն թէ Հայերը եւ Արաբները վերապահ դիրք մը բռնեցին, երբ թուրք զօրքը Սանճաք մտաւ: Սանճաքի պաշտպանութեան մասնախումբը կը տեղեկացնէ թէ դէպքերու սկիզբէն ի վեր Արաբները եւ Հայերը ունեցած են 11 սպաննեալ եւ 40 վիրաւոր, թէ 2000 հոգի խուճապահար ապաստանած են հարեւան երկիրները, մասնաւորապէս Լաթաքիէ եւ Լիբանան, եւ թէ անոնց մեծ մասը մատնուած է թշուառութեան:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ այցելութեան առթիւ, վերէն վար շտկուեցաւ Քէ տ'Օրսէի պալատը, ուր պիտի բնակին Թագաւորն ու Թագուհին: Մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են նաեւ Վերսայլի պալատին մէջ: Թագաւորին պիտի ընկերանան երկու անձնական բժիշկներ: Նափոլէոնի եւ Մարի Անթուանէթի անկողիններուն մօտ, ուր պիտի պառկին Թագաւորն ու Թագուհին, հեռաձայնի գիծ մը հաստատուած է, ուղղակի Լոնտոնի հետ, որպէսզի արքայական հիւրերը կարենան խօսիլ իրենց երկու աղջիկներուն հետ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ջոկատ մը Մանչուրիոյ սահմանը անցնելով, գրաւեց կարեւոր դիրք մը: Մանչուրիոյ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց, պահանջելով Ճափոնի պաշտպանութեան:

Կ. Խաչի օգափոխութեան առաջին խումբը

Ռուայանէն կը հեռագրեն մեզի յուլիս 16 թուականով.— Կ. Խաչի օգափոխութեան առաջին խումբին տղաքը, 37 մանչ եւ աղջիկ, իրենց կայանը հասան այսօր: Բոլորին ալ առողջական վիճակը շատ լաւ է:

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆԵՐԸ ԿԸ ՊՆԴԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ, ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՂՈՐԴԵԼՈՎ

Ոչ միայն խեղդած են, այլ եւ սուինը կոկորդը խրած...

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք այս թղթակցութեան առաջին մասը,— մինչեւ այնտեղ ուր կաթողիկոսը պայմանաժամ կը խնդրէ, հեռագիր զարնելու եւ արտասահմանէն բերելու պահանջուած գումարը, բայց Չեկան կը մերժէ: Ահաւասիկ շարունակութիւնը.—

Կաթողիկոսը խնդրում է սպասել մինչեւ լուսաբաց, թերեւս հնարաւոր լինի այդ գումարը գտնել: Դարձեալ մերժում են: Չեկիստները պահանջում են յանձնել բանալիները Մայր Տաճարի մէջ գտնուած եկեղեցական անօթների եւ սպասների թանգարանին, ուր պահւում էին էջմիածնի թանկագին քարերը, կաթողիկոսների եւ եպիսկոպոսների շքանշաններ, պանակէներ, մատանիներ, լանջախաչեր եւայլն: Էջմիածինն ունէր ոսկեայ եւ արծաթեայ բազմաթիւ խաչեր, սկիհներ եւ եկեղեցական զանազան սպասներ եւ այս բոլորի մէջ նաեւ միւռոնի կաթսան, այլեւ մետաքսագործ եւ թանկարժէք զարդաշորեր, հին գործեր, եւայլն եւայլն:

Ազգային - եկեղեցական այս նուիրական աւանդները, որոնք դարերի սուր ու հուրի, արիւնի եւ արհաւիրքների միջից եկել ու հասել էին մինչեւ մեր օրերը եւ պահուել էին այնքան սրբութեամբ, հիմայ Չեկան եկել եւ կոպիտ կերպով պահանջում է այդ բոլորը: Կաթողիկոսը մերժում է յանձնել բանալիները: Չեկիստները սպառնում են ատրճանակներով եւ սուինով — դարձեալ մերժում է բանալիները յանձնել:

Ահա այս մերժումին վրայ է, որ չորս չեկիստներ գազանի նման ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՎՐԱՅ, ԲՌՆՈՒՄ ԵՆ ԹԵՒԵՐԸ ԵՒ ԲՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԳՐՊԱՆՆԵՐԻՑ ՀԱՆՈՒՄ ԵՆ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ: ՏԱՐԱԲԱԽՏ ԾՈՀԸ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ Է ԿԱՆՉՈՒՄ, ԱՂԱՂԱԿՈՒՄ, ԲԱՅՑ ԻՍԿՈՅՆ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԲՌՆՈՒՄ ԵՆ ԶՈՀԻ ԲԵՐԱՆԸ ԵՒ ՍԿՍՈՒՄ ԵՆ ԽԵՂԴԵԼ:

Խեղդամահ - նահատակի դիակը փռուած է ննջարանի յատակի վրայ: Ոճրագործները նախապէս ծրագրուած որոշման համաձայն բաց են անում նահատակի բերանը եւ սուինը կոխում են կոկորդը, որտեղից սկսում է հոսել առատ արիւն, ողողելով բերանն ու կուրծքը: Դիակը չարչարելու այդ սարսափելի, կրկնակի ոճիրի նպատակը եղել է այն, որ կարծեն թէ կաթողիկոսը մեռել է սրտի կաթուածից եւ խեղդուել արիւնից:

Դիակը փռուած մնում է սենեակում: Ոճրագործները դուրս դրսից փակում եւ հեռանում են, երբ արդէն Վեհարանի դռնապանն ու գիշերապահը, ինչպէս նաեւ կաթողիկոսի շաթիրները անհետացել էին:

Կաթողիկոսի այս չարաչար մահուան, այս եղմարիտ նահատակութեան լուրը նոյն գիշերն իսկ տարածւում է վանքում եւ Վաղարշապատում:

Բացւում է ապրիլ 7ի առաւօտը, Ոչ ոք չի համարձակւում Վեհարանին մօտենալ: Այս Չեկան լուր է տարածում թէ կաթողիկոսը յանկարծամահ է եղել: Միաբաններից ոչ մէկը չի համարձակւում վեհարանը մտնել:

Եւ արդէն կաթողիկոսին սպանելուց վերջ, ՉԵԿԻՍՏՆԵՐԸ ԳՆՈՒՄ ՍՊԱՆՈՒՄ ԵՆ ՆԱԵՒ ԵՐԿՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԻ ԵՒ ՄԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ: Եպիսկոպոսների եւ վարդապետի սպանութեան մասին խօսում են, բայց չեն կարող հաստատ մի բան ասել: Ասում են վարդապետը Աղթամարի միաբան Դանիէլ վրդ. Զատոյեանն է:

Էջմիածնի վանքում թէ կաթողիկոսը եւ թէ միաբաններն ապրել են ծայրայեղ աղքատութեան մէջ, օրուան հացի կարօտ եւ զուրկ ապրուստի տարրական միջոցներից: Ասում են, որ Դանիէլ վրդ.ը մտնում էր Վաղարշապատի տները եւ կաթողիկոսի ու միաբանութեան համար հաց եւ ուտելիք էր հաւաքում: Միաբանութիւնը նիւթապէս ապրեցնելու գործին մէջ Դանիէլ վրդ.ը յիշատակութեան արժանի ծառայութիւն կատարած է: Վանքի ունեցած մէկ ողորմելի ջրաղացն էլ կառավարութիւնը գրաւեց եւ Էջմիածինը մատնուեց աղքատութեան:

Պառաւները դագաղ մը կը բերեն, Չեկան կ'արգիլէ

Կաթողիկոսին խեղդելուց յետոյ, Չեկիստները մտնում են Մայր Տաճարը եւ թանգարանը բաց անելով ամբողջ հարստութիւնը լցնում են արկղների մէջ եւ տանում են Երեւան:

Ապրիլի 7, 8, 9ին կաթողիկոսի դիակը մնում է ննջարանում, դուռը փակ: Ապրիլ 9ի առաւօտ երկու պառաւ կին կառքով գնում են Երեւան եւ մի դագաղ են բերում, կաթողիկոսին թաղելու համար: Չեկիստները պառաւների ձեռքից դագաղն առնում եւ ջարդում են:

Անժառանգ, անզաւակ եւ անտէր պառաւները հաւաքւում են Չեկայի առջեւ եւ պահանջում են կաթողիկոսի դիակը, որ տանեն թաղեն: Չեկան մերժում է: Պառաւները սկսում են աղմկել: Չեկիստները ատրճանակ են կրակում պառաւների վրայ, որոնք սակայն ցրիւ չեն գալիս, աւելի են սկսում աղմկել եւ քարեր նետել, հայհոյել եւ անիծել՝ պահանջելով կաթողիկոսի դիակը: Ի վերջոյ Չեկան համաձայնւում է եւ կարգադրում է, որ նահատակի դիակը վերցնեն եւ թաղեն էջմիածնի Ներսիսեան լճի հարաւակողմը, Ս. Գայիանէի վանքի արտաքին դարպասի առջեւ գտնուող անտէր եւ պանդուխտ մեռելների յատկացուած գերեզմանոցում: Աչքից հեռու, սրտից հեռու, մոռացուած մի վայր, ուր շատ մեռելներ թաղուած են 1915ի վանի նահանջից յետոյ էջմիածին եկած վասպուրականցիներից եւ 1918—1919 թուականների Հայաստանի սովին ու վարակիչ հիւանդութիւններին զոհ գացած Արարատեան դաշտի Հայերից: Եւ խորէն կաթողիկոսը (այն ատեն եպիսկոպոս) որ Վասպուրականի եւ Արարատեան նահանգների հայութեան համար անձնուէր աշխատանք կատարեց, ի վերջոյ նահատակուեց Չեկիստների ձեռքով ու թաղուեց նահատակ մեռելների մէջ:

Սակայն Չեկան այստեղ էլ ունեցաւ սատր եւ յետին միտք: Բարեպաշտ կոյսեր եւ պառաւները կաթողիկոսի մարմինը դրին ջարդուած դագաղի մէջ: Չեկայի կարգադրութեամբ չորս բանուորներ վերցրին դագաղը, որի յետեւից մղկտալով եւ իրենց յուզումն ու արցունքը զսպելով գնում էին միայն յիշեալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՃԱՌԱՒԻՂԸ (1)

Բարեկամներէս մէկը կ'ապրի Փարիզի մէջ։ Քիչ մը դրամ չինէր է ու ինքզինքը կը զգայ գոհ ու երջանիկ։ Անոր անունը Անուշաւան է։ Հետը բարեկամութիւն կը պահեմ, որովհետեւ մեր հայրերը միասին մասնակցեր են Խանասորի արշաւանքին։ Ասիկա հարկաւ լուրջ պատճառ մը չէ մէկու մը հետ բարեկամ ըլլալու, բայց վերջապէս աւանդ մըն է մեր հայրերէն մնացած։

Անցեալները Փարիզէն անցած ատեն, գացի Անուշաւանին այցելութեան։ Խօսք խօսքի վրայ, չեմ գիտեր ինչպէս յիշեցի Խանասորի արշաւանքը։

Ըսի՝

— Անուշաւան, մեր հայրերը մեծ մարդիկ էին, անոնց Խանասորի փողին ձայնէն արթնցաւ հայ ժողովուրդը։

Այս ըսելս իմացայ...

Անուշաւանը մէկ զայրացաւ, մէկ փրփրեցաւ...

— Ծօ, աղբար, ըսաւ, ձեռք ոտք թափ տալով, ի՞նչ ես առեր անցեր Խանասորդ· ալ բան չունի՞ս խօսելիք։ Զգէ՛ այդ ամէնը, մոսցի՛ր... Աղէկ կ'ըլլայ, որ ամէն բան մոռնաս անցեալէն... Այդ Արարօները, Գէորգ Չաւուշները, Դումանները, Քրիստափորները... Ո՞վ են ատոնք, ի՞նչ են ատոնք... Ատոնք որ չըլլային, մենք բախտաւոր կ'ըլլայինք, այս օտար երկիրներու սեմերն ալ չէինք մաշեր... Թո՛ղ, թո՛ղ, մոռցի՛ր ... ատոնք հաց չեն տար... Չե՞ս տեսներ որ այստեղ կեանքը ուրիշ արժէքներ կ'առաջադրէ...

— Հը՛մ, պոռացի ես՝ վարի չըրթունքս կրծելով եւ զայրացած նայելով Անուշաւանին աչքերուն մէջ.— Ի՞նչ արժէքներու մասին կը խօսիս։

— Քաղաքականութիւնէն, մեծ պետութիւններու քաղաքականութիւնէն խօսէ...

— Քաղաքականութի՞ւն... Քու կարծիքով Խանասորը քաղաքականութիւն չէ՞ր...

— Այդ չէ ըսածս, դուն ըսէ՝ ի՞նչ կը խորհի Ռուզվէլթը, որ Ճերմակ Տունին մէջ նստած՝ տոլարին ու ըսթերլինին արժէքները կը խախտէ... կամ ինչո՞ւ Մուսոլինին ու Հիթլէրը կրակ են կտրեր ու աշխարհին բախտը իրենց ձեռքին մէջը կը զգան։ Ճի՞շդ է, որ Անգլիան եւ Ֆրանսան նոր դաս մը կուտան Եթովպիոյ Արքայից Արքային, թէ այս երկրին մէջ Թոյլը իր տեղը պիտի ճանչնայ եւ հըպատակի ուժեղին։ Այդ ողորմելի Նէկիւսը գոնէ մեզմէ օրինակ վերցնէր։ Չե՞ս կարծեր, որ եթէ մենք ժամանակին խոհեմ ըլլայինք, այս օրին չէինք հասներ... Հը՞, ի՞նչ կը կարծես, եթէ Նէկիւսը ուզէ...

Համբերութիւնս սպառեցաւ.

— Դո՛ւն ըսէ ինծի, Անուշ-հայվան, դուն ըսէ... ալ ի՞նչ կը կարծես,— զսպուած զայրոյթով հարցուցի ես։

Անուշաւանը լռեց եւ զարմացած նայեցաւ վրաս։ Կ'երեւի թէ ձայնիս խստութիւնը ազդեր էր վրան։

Վրդովուած հեռացայ, համոզուած ըլլալով, որ մեր ծանօթութիւնը առոր վրայ խզուեցաւ։ Մեր մէջ այլեւս Խանասորը չկար։

×

Երբ հեռացայ Անուշաւանէն, երկար ժամանակ չէի կրնար հանդարտանալ, կը պտտէի փողոցներուն վրայ, կը մտնէի զանազան սրճարաններ եւ կ'աշխատէի խուսափիլ այն տեղերէն, ուր կրնայի հանդիպիլ Հայերու։ Տեսակ մը ամօթ կը զգայի, որ Խանասորի չառաւիղներս այսպիսի տրամադրութիւններու եւ մտայնութիւններու ենք հասեր։

Գիշերը անհանգիստ անցուցի։

Առտուն, երբ սպասաւորը սուրճս բերաւ, ինքզինքս տեսակ մը վատ կը զգայի· արդեօք ես ինքս ալ Անուշաւան մը չէ՞մ, կամ իմ գործելակերպս ինչո՞վ կը տարբերի անոնց մտածելակերպէն։

Այս ծանր մտածումներս շատ հեռու տարին զիս։ Ուզեցի անգամ մըն ալ հասկնալ անցեալն ու ներկան։

×

Հանգուցեալ հայրս յաճախ կը սիրէր խօսիլ Խանասորի արշաւանքէն։ Կ'ըսէր թէ Խանասորի ռազմական չունէր ինքնավստահութիւն ներշնչեց հայ մարդուն։

Կը կարծեմ թէ ատոնք անհիմն խօսքեր չէին։

Այն ատեն հայ ժողովուրդը մատնուած էր ազատագրութեան գաղափարի գլխաւորին եւ Խանասորը այն առաջին փորձն էր, որ սարսափ պիտի ազդէր թշնամուն։

Դարերու ստրկութիւնը թունաւորեր էր Հայու հոգին· պէտք էր արթնցնել անոր գիտակցութիւնը եւ կամքը։ Խանասորը հայկական կռուի ցասումն էր եւ պիտի բարձրացնէր Հայու պատիւն ու արիութիւնը։

Այս արշաւանքին մասնակցող զոհաբեր հոգիները երեւակայութենէ անցած իրականի պաշտամունքին։ Անոնց համար այլեւս չկային զգայախաբութիւն, սարսափ, հրաշունք։ Անոնք գացին ոճիրը պատժելու եւ սրբազան գաղափարը մարմնաւորելու։ Անոնք հաւատացին, որ հասեր է ժամանակը խորտակելու թշնամու վաւաշութիւնը, ինչպէս հանճարին միտքը ճիշդ վայրկեանին վստահութիւն կը ստանայ յաղթանակելու տարերքի զօրութեան։

Երբ Խանասորէն կը պատմէր հայրս, ես դեռ փոքրիկ մանուկ էի, բայց կը տեսնէի յաղթանակէն բխած գոհունակութեան ցայտը անոր տանջուած երեսին վրայ։ Կը պատմէր, շատ կը պատմէր հայրս։ Եւ ամէն քաջութիւն կը վերագրէր «Խանասորին»... Իրեն ոչինչ... Կարծես Խանասորը ընչաւոր ըլլար։

Զոհաբերող էր ու պարկեշտ...

Առանց տարակուսանքի պիտի ըսեմ, որ իմ եւ հօրս մէջ մեծ տարբերութիւն կայ։ Ան Խանասորի մարդն էր. ես՝ Փարիզի, Լոնտոնի, սալոններու, ռատիոյի եւ ալ չգիտեմ ի՞նչ սատանայական նորոյթներու։

Անոր բանը ուրիշ էր, իմս՝ ուրիշ։ Ան ճամբայ կ'երթար ոտքով կամ եզներու սայլերով կամ աւանակի մը վրայ նստած, ես երկաթուղիի սրընթաց գնացքներով կամ օդանաւով կը ճամբորդեմ։ Ան գլանիկ մը վառելու համար քանի լուցկի կը փճացնէր, ես ելեկտրական վառելիքով կը պտտիմ։

Չգիտեմ ինչո՞ւ այսօր շատ կը յիշեմ հանգուցեալ հօրս։ Լաւ Հայ էր, միայն հայերէն կը խօսէր, գիշերները պառկելուն կ'աղօթէր, միշտ կը յիշէր իր ընկերները՝ Վարդանը, Դումանը, Բժիշկը, Խանասորը։ Այդ տեսակի ապրումներ այժմ ընդունուած չեն։ Քանի կ'առաջանայ կեանքը, այնքան մենք կը հեռանանք անցեալէն։

Գուցէ Անուշաւանը ճշմարիտ է...

Կեանքը կը փոխուի, մենք ալ պէտք է որ փոխուինք։ Հայրս Խանասորի Հայ էր։ Ես ինքզինքս համաշխարհային քաղաքացի կը համարեմ։ Հայրս կը կարդար Րաֆֆի, Գամառ Քաթիպա, Ծերենց։

Ես կը սիրեմ կարդալ անգլիական ոստիկանական վէպեր, որոնց մէջ բարոյականութիւնը վերջին տեղը կը բռնէ, իսկ հայրենասիրութիւնը եւ ոչ մէկ անկիւն։

ՏԱՐԱԳԻՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Այս գրուածքս տպուած է 1930-ին «Հայրենիք» ամսագրի մէջ եւ Ամերիկայից դուրս քիչերը միայն կարդացած կը լինեն· այդ պատճառով յարմար դատեցի երկայացնել «Յառաջ»ի ընթերցողներին, պատմական Խանասորի այս տարուան տարեդարձի առթիւ: Տարագիր

ԲԵՄԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՈՇՏՈՒՆԻ
(ԿԱՏԱԿԵՐԳԱԿ ՈՒ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒ)

ԿԱՏԱԿԵՐԳԱԿԸ

Գ.

Ոշտունի ամուսնացած էր։ Իր կինն էր Ղամբէնեհի, նախկին մականունով Գալէնտէրեան։ Հօր անունն՝ Ղուկաս։ Կարճ շրջան մը դերասանուհի։ Ուրիշ տեղեկութիւն չունինք։

Ոշտունի իր փառքի շրջանին Վարդովեանէն կը ստանար ամսական երեսուն ոսկի եւ թատերաշրջանի ընթացքին իրաւունք ունէր նպաստի ներկայացման մը։

(Իր առաջին նպաստի ներկայացումը (1867), երբ դեռ սկսնակ էր, տըւած է Սկիւտար, Աղիզիէ թատրոնին մէջ, ներկայացնելով «Նեղսիրտ բարեգործ»ը կատակերգութիւնը եւ «Անծանօթ» անուն զաւեշտը, մասնակցութեամբ Օր. Երանուհի Գարագաշի, Մաղաքեանի, Սիսակի եւ Պէնկլեանի)։

Ոշտունի ունեցած է աղջիկ մը՝ Հայկանոյշ, որ ամուսնացած է Արթաքի Ունճեանի հետ։ Փեսան իր աներոջ մասին կենսագրական տեղեկութիւններ տուած է Ֆրետերիք Մագլէրի։ Այս վերջինը այդ տեղեկութիւնները յանձնած է Սելինիքի— ուսումնաւարտ Փարիզի արեւելեան կենդանի լեզուներու դպրոցէն— որ զանոնք օգտագործած է յառաջաբան - ուսումնասիրութեան մը մէջ, Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար» կատակերգութեան իր ֆրանսերէն թարգմանութեան սկիզբը։ Գիրքը հրատարակուած է Ֆր. Մագլերի «Հայկական Փոքրիկ Գրադարան» մատենաշարին մէջ։

Արթաքի Ունճեանի տուած նիւթերը խիստ համառօտ են, հազիւ կմախքի մը ստուերագիծը, ու գրեթէ կարեւոր նորութիւն մը չեն բովանդակեր։ Կ'իմանանք միայն թէ՝ Ոշտունի երբ ուսուցչական պաշտօնով Ռումանիա գացած է, այնտեղ սորված է ռումաներէն։ Ու երկրորդ՝ Ոշտունիի հողակոյտին վրայ դրուած է մահարձան մը որ ցարդ (1913) գոյութիւն ունի։ Կ'արժէ գիտնալ թէ Թեսաղոնիկէի յունական գերեզմանատան պանդուխտներու բաժնին մէջ տակաւին գո՞յ է այդ մահարձանը։ (Կամ գոյութիւն ունեցա՞ծ է երբեւէ։ Այդ քաղաքը բնակող մեր հայրենակիցներէն կը խնդրենք ստուգել։)

Սելինիքի կը գրէ կատակերգակի մասին.

— «Ծնած արուեստագէտ եւ օժտուած սքանչելի տաղանդով մը, իր յառաջդիմութիւնները եղած են ծայրայեղօրէն արագ։ Իր շարժումները, իր ձեւերը, իր կեցուածքները, միակ բառով մը իր ամբողջ դիմախաղը՝ զինքը դասեցին կատակերգակներու առաջին կարգին մէջ։ Անմիջապէս որ կը յայտնուէր բեմին վրայ, սրահը կը բռնուէր անվերջանալի խնդուքէ մը որ պատճառ կ'ըլլար ներկայացման սկզբնաւորութիւնը ուշացնելու»։

Մեծատաղանդ դերասանուհի Տիկին Ազնիւ-Հրաչեայ, գրած է գրքոյկ մը «Իմ Յիշողութիւններս» անունով, նախապէս տպուած նախապատերազմեան «Անահիտ»ներուն մէջ եւ ապա առանձին հատորով, 1909, Փարիզ, տպարան Ներսէսեան։ Հրաչեայ իր յիշողութիւններուն մէջ— հազար ափսո՛ս— կը խօսի միմիայն իր մասին ու մեր բեմի գործիչներուն վերաբերող տեղեկութիւններ չի հաղորդեր մեզի։ Նոյնիսկ բոլորովին ժլատ է եւ աւելի լուռ՝ իր ընկերներուն եւ ընկերուհիներուն կեանքի մանրամասնութեանց, մանաւանդ ընդունակութեանց մասին։ Երկու անձի մասին, սակայն, խզած է լռութիւնը, իր ըսելով՝ կըրունքին... դաւաճանելով։ Կ'երեւի կարելի չէր լռել այդ երկուքի մասին։ Երկու արուեստագէտներ միայն արժանացած են իր գովեստներուն։ Մէկը Պետրոս Ադամեանն է, մեծ ողբերգակը, ու միւսը Ոշտունին, մեծ կատակերգակը։

Ահա թէ ի՞նչ կը գրէ կատակերգակի մասին.

— «Գարեգին Ոշտունի միջահասակ(?), նիհար, թխադոյն, կուրծքի հիւանդութեամբ տառապող երիտասարդ մըն էր։ Այս պարոնը ճշմարիտ տաղանդ էր. ափսո՜ս որ չէինք հասկնար, ինչ որ կ'ընէր անիկա։ Գիտէինք միայն որ լաւ դերասան է։ Այս գիշեր Տոպանթոն դատաւորի դերը կը կատարէ, ժողովուրդը գայն կը լսէ իբրեւ Տոպանթոն, վաղը գիշեր Փունչինէլլայի դերին մէջ՝ Փունչինէլլա էր։ Ան տեսարան կուգար թէ չէ, ժողովուրդը կը սկսէր խնդալէն մարիլ։ Իր դէմքին վրայ չէր տեսնուեր որեւէ ծամածռութիւն։ Վերջին ծայր բնական էր իր բոլոր դերերուն մէջ։ Ի՜նչ մեծ տաղանդ պէտք էր ըլլար այդ մարդը՝ որ անբնական դերասաններու մէջ բնականութիւնն էր ընդգրկեր»։

(Գնահատելի է տիկին Հրաչեայ, Ծովէ. Թումանեանի թելադրութեամբ, այդ գրքոյկը գրած ըլլալուն համար։ Իր յիշողութիւնները կրնան լրացնել մեր գրելիք կենսագրութիւններուն որոշ մէկ մասը)։

Հրաչեայի յայտնած կարծիքին վերջին խօսքին ճշմարտութիւնը լաւագոյն կերպով փաստելու համար, ըսենք որ այն շրջանի խաղարկութեան ձեւը չափազանց թատերական էր։ Դերասանները՝ ապրում, հոգեկան խաղ, ուսումնասիրուած դերեր, մասերուն համաձայն արտայայտութիւն, պեղում ու ներաշխարհեան տեսիլներ տալէ աւելի՝ կ'արտասանէին (եղանակաւորելով), մնջկատակի ձեւեր կ'ընէին, կը կատարէին մեծ քայլեր ու լայն շարժումներ։ (Ոչ բոլորովին նոյնը, սակայն, Գոմէտի Ֆրանսէզի դերակատարութեան հանդիսաւորութիւնը որ գրեթէ կը շարունակուի աւանդականօրէն՝ կրնայ գաղափար մը տալ այդ խաղարկութեան մասին։ Փարիզի մէջ հինէն ի վեր անպակաս են դերակատարութեան այդ ձեւը հեղնողներ։)

Հայ դերասանները իբրեւ դերուսոյց ունեցած էին Իտալացի մը՝ Ասըրի, որուն գործը ձեռնհասօրէն կը շարունակէր Մաղաքեան։

Հրաչեայ կը գրէ ուրիշ էջի մը մէջ.

— «Այն ժամանակ ողբերգութիւնները մեծ տեղ կը բռնէին. այն դերասանը որ կը կարողանար երեք քայլ առաջ ու երեք քայլ ետ երթալ, ձեռքերը օդին մէջ տարածել, ոտքին մէկը բարձրացնել, եւ աչքերը տախտակամածին վրայ յառելով՝ «հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, արիւնալից ուրուական»պոռա՛լ, արդէն տարած էր յաղթանակը, եւ կը կոչուէր առաջին դերասան կամ դերասանուհի»։

Տարօրինակ իրողութիւն մըն է որ բեմը — այլանդակելու համար կարծես իր վրայ բարձրացողը — կուտայ գրեթէ բոլոր սկսնակներուն մղում մը դէպի անբնականութիւն ձայնի ու ձեւի։ Նոյնն է բեմբասացներուն պարագան։ Անոնք, յաճախ, կը կորսնցնեն ակամայ, իրենց բնականոն ձեւն ու ձայնը։ Ձեւով կ'ըլլան ապաշնորհ ու ձայնով վարդապետական։ Ու շատեր կը մնան այդ կերպին մէջ եւ բնաւ չեն զգար աղաղակող անբնականութիւնը։ Այդպիսիները հաւանաբար պիտի ճանչնան իրենց ձայնը, եթէ իրր ունկնդիր լսեն զայն։

Տարիներ պէտք եղան որպէսզի դերասանները թօթափեն իրենց պոռոտ, ուռուցիկ խաղարկութիւնը եւ իրենց դերասանութիւնը ընեն առանց չարաչար կարդալու, խօսքերը արտասանելով բնական, կենդանի մերկութիւնով, ներզօր չորութեամբ։

Եւ իրա՛ւ ի՜նչ մեծ, ի՜նչ ճշմարիտ, ի՜նչ զտարիւն արուեստագէտ էր եղած Ոշտունի որ կը պատկանէր դեռ չհիմնուած դպրոցի մը, «ուր անբնական դերասաններու մէջ բնականութիւնն էր ընդգրկեր»։

Ճեշտենք նաեւ որ Ոշտունի բեմին վրայ, ինչպէս կեանքի մէջ, եղած է լուրջ մարդ, առանց խոժոռութեան։ Մարդ կրնայ զուարթախոհ ըլլալ եւ միանգամայն լուրջ։ Ըսել կ'ուզենք երբեք խեղկատակ մը չէր Ոշտունի, ու իր ժամանակակիցները խնդացուց։

Կատակերգակին համար, ինչպէս կատակերգուին, անկումի վիհը միշտ մօտն է իր քայլերուն։ Փոքրիկ սայթաքում մը եւ կատակերգակը ինկած է ու եղած միմոս։ Կատակերգութեան բարձունքները լի են անդունդներով։ Ինչքան արուեստագիտական նկարագիր, ինչքան թուլչք պէտք է խուսափելու համար վայրէջքէն։

Չկայ աւելի դիւրին բան քան բեմլել ու խնդացնել հասարակութիւնը որ եւ է գռեհիկ, արտառոց խօսքով կամ շարժուձեւով։ Սրամտութեան գերեզմանը՝ հասարակ բառախաղը կամ ուրիշ մէկ փոսը՝ գռեհկութիւնը, ամբոխին կողմէ կ'արժանանան ծափ. ծաղներու եւ ծափերու։

Որքան դժուար արուեստ է, սակայն, առանց հոպիտութեան, խոբարմատ կատակերգականութեամբ ժպտեցնել, խնդացնել հասարակութիւնը։

Ստեղծել անդիմադրելի խնդուքը որ ըլլայ օգտակար ու գեղեցիկ։ Խնդուքը որ իմաստի մը վրայ կը թրթռայ, որ արուեստով մը բիւրեղացած է, որ կը հնչէ ու կը թռչի բանաստեղծական հոգիով։

Գրիգոր Մարգարեան կ'ըսէր.

— Եթէ ուզեմ չեմ խնդար, ինչ ալ ընեն առջեւս։ Ես մէկ հոգիի չէի դիմանար,— Ոշտունիին։

Ուրեմն Ոշտունի բացառիկ կատակերգակ մըն էր, հրաշալի կատակերգակ մը· քարերն անգամ խնդացնող։

Իր նկարագրին վերաբերող ուրիշ պարագայ մըն ալ կ'արժէ յիշատակել։ Իր պատկանած խումբին մէջ կը գտնուէր տաղանդաւոր կատակերգակ մը՝ Դաւիթ Թրեանց։ Անկէ զատ, նոյն խումբին մէջ, իր առաջին քայլերը առաւ ուրիշ նշանաւոր կատակերգակ մը՝ Միքայէլ Զափրաստ։ Ոշտունի երբեք չունեցաւ դերասաններու մասնայատուկ սաղրանքը եւ նախանձը։

×

Պէտք է խօսինք նաեւ Ոշտունիի ուրիշ մէկ յատկութեան մասին։

Ան դասաւորած էր չքեղ խմբապետեր.— Պար Պլուզալեանց, պար գեղէկուհեաց եւ պար Վենետիկեան։

Վարդովեան թատերախումբը ունէր աշխարհահռչակ պարուհիներ.— Վերգինէ Գարագաշեան, Փոհարիկ Շիրինեան, Աննիկ Զուհաճեան եւ Ֆիլորիկ Քայըրճեան։ Ասոնցմէ զատ բոլոր դերասան - դերասանուհիներուն համար պարտաւորիչ էր խմբապարերու մասնակցութիւնը։ Պարի ուսուցիչն էր Մ. Զափրաստ։ Կազմուած էր պալէի մարզուած մեծ խումբը, որ խատերախաղերուն աւարտէն վերջ, պարախաղի յաւելուածական ներկայացում մը կ'ընծայէր հանդիսատեսներուն։

Ոշտունին էր այդ գործին հեղինակը։

Գլուխ - գործոց մը եղած էր պար վենետիկեանը։ Բեմանկարները շինած էր իտալացի աշխարհածանօթ բեմանկարիչ Մեռլօ։ Կը ներկայացնէր ծովածին ու մարմարագեղ թագուհին Ադրիականի, Վենետիկը, իր կոնտոլներով, երփներփեան լապտերներով, ցայգանուագներով, ոսկետակ սանդուխներով եւ պատմական ճոխ տարազներով։ Հայ երաժիշտներէ կազմուած նուագախումբը կը ղեկավարէր Գ. Սինանեան։ Դիւթական տպաւորութիւն մը կը թողուր «պար վենետիկեան»ը, որուն կեդրոնական դէմքն էր Վերգինէ Գարագաշեան։

Ուրեմն կատակերգակին մէջ կար նաեւ պարագէտ մը, կար տակաւին երգիչը եղանակաւորուած արտասանութիւններու եւ տրամախօսութիւններու, ինչպէս նաեւ կատակերգուն, որուն մասին պիտի խօսինք։

Ոշտունի հարուստ թեւեր ունէր։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Մինչեւ Ղալաթիա որեւէ արտասովոր դէպք չպատահեցաւ։ Գրեթէ ընդնաւ դուրս չելաւ. քովընտի նեղլիկ փողոցներէն որոնք պակաս չեն այդ թաղին մէջ։ Կամուրջ հասնելուն գտաւ Աթէնք սրճարանը, բայց սրտնեղութիւն մը զգաց, տեսնելով որ Արիֆը աւելի խաղաղ ժամադրավայր մը ընտրած չէր։ Սրճարանին հովանիին տակ աթոռներ ու սեղաններ շարուած էին՝ հինդ կարգի վրայ։ Բոլորն ալ գրաւուած էին։ Բաւական մեծ բազմութիւն մը կար ներսն ալ։

Սուլթանի բոլէական մտահոգութիւնը փարատեցաւ յանկարծ, որովհետեւ մեծ գոհունակութեամբ տեսաւ որ Արիֆը ժամադրութիւնը յարգած էր եւ միասին բերած էր նաեւ Ֆրանսուհի Ժանէթը։

Նստած էին ամէնէն ետեւի շարքը սեղանի մը առջեւ որ մասամբ պահուըտած էր պղինձէ ծաղկամաններու մէջ դրուած մշտադալար թուփերուն տերեւներուն տակ։ Սուլթան մօտեցաւ անոնց ու կռնակը փողոցին տալով նստաւ։ Ժանէթ աժգոյն ու յոգնած դէմք մը ունէր, իսկ Արիֆ աւելի տխուր կ'երեւար։ Բայց երկուքն ալ ուրախացան Սուլթանը տեսնելով։ Թուրք երիտասարդը սուրճ մը ապսպրեց իրենց քովէն անցնող սպասաւորին ու յետոյ ցած ձայնով մը ըսաւ.

— Ուրեմն ազատեր ես... երկուքս ալ խենթի պէս էինք, որովհետեւ Ժանէթէն իմացայ որ... այսինքն երէկ գիշերուան դէպքէն վերջ վախցանք որ այլեւս քեզ պիտի չտեսնէինք... հոս եկանք խորհելով որ ուրիշ ընելիք չկար... Աստուած մեր երեսը նայեցաւ...

— Այո՛, նայեցաւ, պատասխանեց Սուլթան. երէկ գիշեր կը խորհէի թէ ա՛լ ամէն բան վերջացած էր եւ փրկութեան միջոց չկար... բայց այսօր յոյս ունէի թէ օրիորդը փախուստիս մասին լուր առած եւ քեզի իմացուցած կ'ըլլար... շատ ուրախ եմ որ եկեր էք... զատ՞ք...

— Ժանէթին քովն է...

— Աղբի՛ք...

Աղջիկը սեղանին տակէն Սուլթանին ձեռքը դրաւ փոքրիկ ծրար մը։ Տղան նայեցաւ անոր եւ անմիջապէս գրպանը նետեց։

— Մեր բարեկամը ո՞ւր պահած էր այս թղթիկը... հարցուց հետաքրքրութեամբ։

— Պահպանակի մը մէջ զոր վիզէն կախած էր ժապաւէնով... փսփսաց Ժանէթ. երէկ գիշեր գինով տուն եկաւ. ես ալ քիչ մը աւելի գինովցուցի զինքը... յետոյ երբ քնացաւ, ժապաւէնը կտրեցի եւ առի...

— Կամաց մը բնակարանէն դուրս ելեր է եւ կէս գիշերը անցած Սկիւտար՝ տունս եկաւ, աւելցուց Արիֆ. ա՛լ ետ չէի կրնար երթալ... ոստիկանութիւնը ամբողջ օրը զինք կը փնտռէ... երեւակայել անգամ չեմ ուզեր թէ ինչեր կրնան ընել անոր՝ եթէ ձերբակալեն...

—Ասիկա գէշ լուր է, գիտել տուաւ Սուլթան. ի՞նչ պիտի ընէք...

— Ունեցած հարստութիւնս երկրէն դուրս հանած եմ եւ պէտք է անմիջապէս հեռանամ Թուրքիայէն... բայց ի՞նչ ձեւով...

Սուլթան վայրկեան մը խորհեցաւ. յետոյ ըսաւ.

— Նաւահանգիստը զբօսանաւ մը խարսխած է, անունը «Ոսկի Բազէ»։ Կը պատկանի Սըր Ճորճ Տրնքէնընին. ես ալ գործս լմնցնելուս պէս այնտեղ պիտի երթամ... դուք ալ կրնաք ապահով ըլլալ անոր վրայ, գոնէ առայժմ... Ուրեմն լաւ կ'ընենք եթէ հիմա իրարմէ բաժնուինք... ոստիկանութիւնը կը հետապնդէ թէ օրիորդը եւ թէ զիս... աւելի մը պակաս տեսած կ'ըլլանք իրենց, եթէ միասին չպտտինք...

Ժանէթ գլուխը թօթվելով հաստատեց Սուլթանի տեսակէտը։

— Անունը չմոռնաք, շարունակեց տղան. «Ոսկի Բազէ», ըսէք՝ Սըր Ճորճ Տրնքէնըն... երբ հոն հասնիք, նաւապետը հարցուցէք, Հարըլտ Ուօթլին... ըսէք իրեն որ ես ձեզի ղրկեցի եւ նաւուն վրայ պիտի մնաք մինչեւ իմ վերադարձս կամ մինչեւ որ Սըր Ճորճին հանդիպիք... Ան ալ այս գործին տեղեակ է եւ ձեզի աղէկ կը նայի... Ուրեմն հիմա ճամբայ ելէք... սուրճերը ես կը վճարեմ... քիչ մը եւս կը մնամ հոս, մինչեւ որ դուք հեռանաք...

Երկուքը մէկ ոտքի բարձրացան։

— Շնորհակալ եմ եղբայրակից, ըսաւ Արիֆ. ապագայ կինս ու ես քեզի յանձնուեցանք եւ դուն մեզի հաւատարիմ եղար... մեծապէս երախտապարտ ենք քեզի...

— Պարա՛պ խօսք, պատասխանեց Սուլթան որուն ինքնասիրութիւնը փայփայուած էր այդ բառերով. յոյս ունիմ որ մէկ ժամէն դարձեալ իրարու կը հանդիպինք... Աստուած ձեզի հետ...

Անոնց մեկնումէն վերջ նստաւ քանի մը վայրկեան՝ կամաց, կամաց պարպելով սուրճին բաժակը։ Ամէն անգամ որ թեւը կուրծքին վրայ կը սեղմէր, կը զգար անգամատամը պարունակող պահպանակը որ հիմա բաճկոնին գրպանն էր։ Որչա՜փ ուրախ էր այդ յաջողութեան համար։ Եթէ առանց փորձանքի զբօսանաւը հասնէր, արդէն կատարած պիտի ըլլար այս յուսահատական գործին իրեն յանձնուած բաժինը։

Դիպուածով ճաշարանին պատուհանէն ներս նայեցաւ։ Բազմաթիւ յաճախորդներ սեղաններու երկար շարքի մը առջեւ ճաշի նստած էին։ Իր ուշադրութիւնը գրաւեց մէկը որ աղահօրէն կը լափէր իր մաքարոնին։ Արիֆ իր տեսողութենէն ծածկած էր զայն. բայց հիմա ամբողջութեամբ կը տեսնէր այդ մարդը որուն դիմագիծը ծանօթ կ'երեւար իրեն։

Յաճախորդը գլուխը առդին դարձուց յանկարծ եւ Սուլթանին նայեցաւ։ Երկուքն ալ իրար ճանչցան. Լիքիտօփուլօս էր՝ Ծխախոտի Մթերանոցին յոյն տնօրէնը որ ահա մէկ ոտամով ոտքի ցատկեց։ Սուլթանն ալ ծգեց աթոռը եւ խենթի պէս դուրսը մայթին վրայ վազեց։ Երբ ետին դարձաւ, սրճարանին դրան սեմին վրայ նշմարեց Լիքիտօփուլօսը որ օգնութիւն կ'աղաղակէր.

— Բռնեցէ՛ք, ոստիկան կանչեցէ՛ք, այս մարդը ոստիկանութենէն կը փնտռուի... բռնեցէ՛ք...

(Շար.)

ԱՐԴԱՐ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

Երբ Տօքթ. Իլիա Քրասնիքով տաճարին իր խշտեակին վրայ կը հոգեվարէր, բերանը գոցել բանալով, հոգին Աստուծոյ առջեւ ելած էր արդէն: Տէրը նստած էր փողփողուն գահի վըրայ, կռնակը պատին, զոյգ Աբրահամներու նկարով: Գլխուն ունէր արախչին, կուրծքէն հայկական խաչը կախած: Աջը կը կենար Ս. Թադէոս, ձախը Ս. Բարթողիմէոս առաքեալները: Ետին Ս. Գ. Լուսաւորիչ, Մեծն Ներսէս, Նարեկացի, Խրիմեան Հայրիկ, եւայլն:

—Կեանքի գիրը բեր, ըսաւ Աստուած:

Գաբրիէլ հրեշտակապետը սկսաւ կարդալ:

— Տօքթ. Եղիա Շնորհիկեան, հայ, ծնած Բագու:

— Մօտեցէք, Շնորհիկեան, հրամայեց Աստուած:

Ան չէր շարժեր:

— Ձեզի եմ, Շնորհիկեան, սաստեց Աստուած:

— Ես, ես, կակազեց մեռեալը, ճի բանի մայու... եա Քրասնիքով...

Ան գլուխը երերցուց: Հրեշտակապետը շարունակեց.

— «Տօքթ. Եղիա Շնորհիկեան, հայ, ծնած Բագու: Մայրը բարեպաշտ Հայուհի, հայրը նոյնպէս բարեպաշտ հայ քրիստոնեայ, երկաթագործ: Երբ գիւղին նախակրթարանը աւարտեց տղան, ղրկուեցաւ Թիֆլիս: Հոն ստացաւ երկրորդական կրթութիւն: Մանթաշեֆի կտակով Մոսկուա բժշկութիւն սորվեցաւ: Դարձաւ Բագու: Հայերէնը մոռցեր էր արդէն: Կամ չէր ուզեր խօսիլ: Կ'ատէր իր ազգը: Իր լեզուն: Բագուի կոտորածին, երեք օր մառան մը պահուելով փըրկուեցաւ: Անցաւ Եւրոպա: Խուլ՝ հայութեան պահանջներուն ու ցաւերուն: Սորվեցաւ սահուն ֆրանսերէն, եւ ռուսերէնէն զատ, նաեւ գերմաներէն: Հմտացաւ գնչուներու զանազան բարբառներուն: Հայերէնը մոռցաւ: Ապրեցաւ իր հաճոյքին համար: Հեռու փախաւ որբերէն ու աղքատներէն: Կեանքի վերջին օրերուն ազգային միութեան մը դրամարկղը կողոպտելով, անհետացաւ: Օձիքէն բռնելով ղինքը հոս բերի, Տէր, Տէր իմ Աստուած:

Հրեշտակապետը խոնարհութեամբ մէկ կողմ քաշուեցաւ: Քրասնիքով գըլուխը կախ ոտքերուն կը նայէր:

Տէրը իր վճիռը արտասանեց, մօրուքը բռնած:

— «Խեղճի ազգի մը ուսեալ զաւակ: Ազգի մը, լքուած ինձմէ, ու մարդերէն ալ: Կ'ուրանայ: Կը փախչի անկէ: Անունը կը փոխէ: Լեզուն կը փոխէ: Ամենածանր մահացու մեղքը: Ամենածանր պատիժ: Դժոխք»:

Երբ դեռ այս բառերը կ'արտասանուէին, Աստուծոյ բոլորտիքէն կը լսուէր «անէծք» բառը: Երկինքէն, գըլխիվայր, թաւալգլոր, պտուտկելով ինք իր վրայ, փետուրի պէս, Քրասնիքով դժոխք մը կը թափէր: Ան արդէն ծուխի ու մուրի սեւ շրջանն էր մտեր: Ու ահա ուրախութեան ճիչ մը լսուեցաւ անկէ, որուն յաջորդեց.

— Թալէաթ, Թալէաթ, կանչը: Էրմէնի կէլիյօր...

Այս խօսքերուն վրայ մարդ մը կայնեցաւ, սեւ ու խանձած բոցերէն, որուն գանկին վրայ ատրճանակի հարուածներ կ'երեւէին, ու իր խումբով խոյացաւ եկուորին վրայ, որ կը ճըչար.

— Բառուսքի, բառուսքի, կավաոիթէ բառուսքի...

— Շան ծնօտ, ռռնաց Թալէաթ, մենք քու Հայ ըլլալդ տասը քիլոմեթր հեռուէն կը ճանչնանք, ղուն ո՞վ կը խաբես «բառուսքի» թութակաբանութեամբ:

Եւ մեծ սուրը անոր սիրտը խրեց: Քրասնիքով ինկաւ: Զարդարարները ալմուկով թափեցան վրան, ու սկըսան մարմինը բզկտել:

— Փառք քեզի, Ալլահ, փառք քեզի այս շնորհին համար, սկսան աղաղակել, Թալէաթ - Էնվէր - Շաքիր, ձեռք ձեռքի տուած...

×

Արքայութեան մէջ շփոթութիւն ինկաւ: Զարդարեան նստեր էր Տոփաց աշխարհ ու հէքեաթ մը կը գրէր:

— Ռուբէն, լսուեցաւ անդիէն, Տաղաւարեանի ձայնը: Աստուած իր խոստումը ինչպէս երկրի վրայ, հոս ալ դրժեր է հիմակ, Հայ մը ճիշդ այս պահուս դժոխք է ղրկեր:

— Ո՞ւրկէ իմացար:

— Լուսաւորիչը ըսաւ:

Այդ պահուն ընկեր Խժխժ խօսակցութիւնը իմանալով, մէջ ինկաւ:

— Ընկեր Զարդարեան, ընկեր Զարդարեան, քո Լուսաւորչի Հայ տարբե՞ր, մեր Հայ տարբեր է: Անոր համար բաւ է քրիստոնեայ ըլլայ: Մեզ համար ազգայնական, լաւ Հայ լինի, ուզէ կուսակցական լինի:

Անոնք պիշ պիշ կը նայէին Խժխժի:

— Էտ շանորդին ու Հայ ծնած է եղեր, ուրացեր իր ազգը, իր լեզուն, փոխեր գիր անուն: Դա ինչի՞ս Հայն էր...

Զարդարեան թժ. Տաղաւարեանի նայելով մեղմաձօրէն ըսաւ.

— Սիրելիս, արդար դատաստան, արդար դատաստան: Միակ արդար դատաստանը զոր Աստուած մեր ազգին հանդէպ ըրած ըլլայ մինչեւ օրս:

— Այո, կրկնեց, ընկեր Խժխժ, միակ արդար դատաստանը: Ու աչքերը լեցուեցան արցունքով: Ձեռքերը կռնակին վրայ իրար միացուց: Ու սկըսաւ սուլել ու քալել:

ԽՈՐԷՆ

Հայ ժողովրդական բանահիւսութիւն

ՀԱՐՍ ՈՒ ԿԵՍՈՒՐ

Ելեր հարսու հովիկ,
Եկեր դռնակն է զարկեր.
Նորուկ, պլպլուկ հարսնուկ
Գացեր դըռնակն է բացեր.
Տեսեր որ իր եարը չէ,
Սէլուկեր ու ետ է դարձեր:

Կնսուրն եկաւ հարցումի.
—«Հարսնո՛ւկ, քո ո՞ր տեղն կու ցաւի»:

— «Քու մէկիկ տղուդ համար
Իմ բմբէն տեղս կու ցաւի»:

— «Մի՛ լար ու մի՛ մէլուկեր,
Կ'ըներ ես թուղթ ու գիր
Նո որդիս կու բերեմ»:

— «Թուղթ ու գիր ըներ
Որ որդիդ բերես՝
Աստուծոյ լուսուն տիրանաս.
Թէ որդիդ չը բերես
Կ'անիծեմ որ քարանաս»:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՓԱՇԻԶՄԸ

Միլանոյի մէջ վերջերս գումարուեցաւ համաժողով մը, քննելու համար արտաքին քաղաքականութեան հարցերը: Այդ առթիւ Ա. Փավոլինի զեկոյց մը կարդաց այն փոփոխութիւններուն մասին, որոնք կատարուած են յետպատերազմեան Եւրոպայի սահմանագրական կարգերու մէջ: Զեկոյցը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ոչ միայն իբրեւ յանդուգն վերլուծում մը սահմանագրութեան զաղափարին կրած յեղաշրջումներուն մասին, այլեւ իբրեւ նոր լոյս մը որ կ'արձակուի փաշիզմին ծագման, էութեան եւ զարգացման վրայ: Մենք այստեղ պիտի արձանագրենք ոչ թէ Փավոլինիի տեսութիւնը սահմանագրութեան պատմութեան մասին, այլ միայն փաշիստ մտաւորականին վերլուծական հայեացքը իր կուսակցութեան վրայ:

Փավոլինի կարեւոր դէմք մըն է, առաջնակարգ հրապարակագիր եւ գրագէտ, ինչպէս նաեւ քաջ օդանաւորդ, նման Իտալացի արդի բոլոր վարիչներուն, որոնք երկրորդ ասպարէզ մըն ալ ունին՝ անպայման զինուորական: Եթովպական պատերազմին մէջ, Փավոլինի կը մասնակցէր «Լա Տիսփէրաթա» այերային նաւատորմին, Կոմս Չանոյի հրամանին տակ, որ իրական սարսափ մը դարձած էր եթովպական բանակներուն գլխուն: Այժմ երեսփոխան, հրապարակագիր, գրագէտ, նախագահ փաշիստ մտաւորականներու ընկերակցութեան, Փավոլինի մեծ ապագայ կը խոստանայ, թէեւ չատ երիտասարդ:

Փաշիզմը, կ'ըսէ Փավոլինի, նոյն աչքով կը դիտէ ազատականութիւնը, ժողովրդապետութիւնը, համայնավարութիւնը: Այս վերջինը տրամաբանական ծայրայեղ վախճանն է երկու առաջիններուն: Այնպէս որ փաշիզմը թշնամական դիրք բռնած է երեքին հանդէպ հաւասարապէս, որովհետեւ մէկն ու միւսը կազմուած է նոյն նիւթով: Արդէն ազատականութենէն մինչեւ ժողովրդապետութիւն եւ յետոյ ժողովրդապետութենէն մինչեւ համայնավարութիւն՝ շրջանապտոյտը կ'աւարտի շուտով: Ընդհակառակն, փաշիզմը, միահեծան եւ ինքնիշխան պետութեան տարազով որ աշխատանքի միաբանութիւն մը կը ըստեղծէ միաժամանակ իր արհեստապետութեամբ, կը ներկայացնէ նոր դարաշրջանի ոգին, կենդանի եւ խորունկ արտայայտութիւնները: Այսպէս փաշիզմը պիտի դառնայ այն սահմանագրական տարազը, որմէ պիտի ներշնչուի քսաներորդ դարը:

Փավոլինի այստեղ կ'արձանագրէ փաշական տեսաբաններուն մէկ պարբերութիւնը.— «Մենք, փաշականներս, եւ միայն մենք, կը ներկայացնենք խառնաշփոթ վիճակը, ստեղծագո՛րծ խառնաշփոթութիւնը»: Ինչ որ կը նշանակէ թէ փաշիզմը յարատեւ յեղափոխութիւն մըն է, որ վերջ գըտած չէ տակաւին իր ծանօթ նուաճումներով, ոչ ալ կը վերջանայ շուտով քանի մը հրովարտակներու եւ օրէնքներու հրատարակութեամբ: Այդ յեղափոխութիւնը պիտի շարունակուի խորքով ու ծաւալով, առանց վախնալու որ քաոս մը կը ստեղծուի պահ մը:

Ուրեմն նոր արժէքներու բարոյական, քաղաքական, ընկերային, տնտեսական եւ մշակութային շէնքը, այսինքն արդի փաշիզմը, պիտի ունենայ բոլորովին տարբեր խարիսխ մը:

Մինչեւ այժմ, փաշիզմը օգտակար եղաւ ունեւոր դասակարգերուն, որոնք ապաւինեցան իրեն՝ վախնալով համայնավարութենէն: Բայց շուտով պիտի հասկնան, որ Մուսոլինիի աշխերտները աւելի վտանգաւոր են քան Լէնինի աշակերտները, քանի որ փաշականները, ամբողջովին իրենց ուսերուն վրայ առած ըլլալով ընկերային հարցերու ծանրութիւնը, լուծում մը պիտի տան համաձայն իրենց վարդապետութեան սկզբունքներուն: Այսինքն թէ փաշիզմը ինքզինքին կու տայ ընկերային առաքելութիւն մը, աւելի ծայրայեղ քան բոլշեւիզմը: Ուրիշ խօսքով, փաշական ընկերային ծրագիրը կ'աշխատի ի նպաստ բանուորական եւ արդիւնաբերական զանգուածին, աւելի խիստ եւ աւելի անհաշտ ընթացք մը բռնելով հանդէպ ունեւոր դասակարգին, այնքան որ երբեք ցոյց չտուին համայնավարները:

Ի՞նչպէս մեկնել այս ձգտումը:

Ապահովաբար Դուչէ նկատած է որ համայնավարական սկզբունքները բազմաթիւ համակիրներ ունին Եւրոպայի մէջ: Այնպէս որ քանի փաշիզմը յաջողի ինքզինք ներկայացնել բանուորներու, գիւղացիներու եւ արհեստաւորներու իրական դաշնակիցը, այնքան դէպի Հռոմ պիտի ուղղուի համաշխարհային յառաջապահ շարժման համակրութիւնը, որ դէպի Մոսկուա կ'ուղղուէր պահ մը: Ու պիտի սրբագրուի այն կարծիքը թէ փաշիզմը կը ծառայէ ունեւոր դասակարգին, ընդդէմ ընկերային յեղափոխութեան: Այդ պարագային, Մուսոլինի ընկերային արդարութիւնը պիտի հասցնէ յառաջագոյն կէտի մը, որ անծանօթ կը մնայ բոլշեւիզմին:

Նման յեղաշրջում մը կը մատնէ նաեւ հետեւեալ նպատակները.— Ներքին ճակատի վրայ՝ քանդել բոլոր այն ուժերը, որոնք կապուած են տարբեր վարդապետութեանց, եւ այսպէս՝ զօրացնել փաշական միութիւնը եւ գիտակցութիւնը: Միջազգային ճակատի վրայ՝ պարտութեան մատնել եւրոպական համայնավարութիւնը, յառաջապահութեան դրօշը տանելով Հռոմ:

Այս ամէնը կ'ենթադրէ անսահման եւ անհունապէս խոր յեղափոխութիւն մը, որուն ազդեցութիւնը պիտի տեւէ դարեր, եւ որուն արձագանգը պիտի հնչէ բոլոր ժամանակներուն մէջ:

Ինչ որ ալ ըսուի, եթէ նոր յեղաշրջումի մը ձգտումը կը ներշնչուի երկրին տնտեսական եւ ելմտական պայմաններէն, իրողութիւն է որ Մուսոլինիի շարժումը, օգտակար դառնալով իր ժողովուրդին այնքան որքան չկրցաւ Լէնին, աւելի մարդկային էր մինչեւ այժմ: Իր նուաճումները եւս հիացում պատճառեցին յաճախ: Բայց այսուհետեւ փաշիզմը ստիպուած է գործել երկրին հասոյթի վերջին աղբիւրներով,—ի՞նչ պիտի ըլլայ ապագան, կարելի չէ նախատեսել: Իտալիա կը քալէ դէպի ամբողջովին պրոլետարացուած ժողովուրդի մը ապագան, մինչ Եւրոպա, յղի կնոջ մըն ըմման, կը մտմտայ գալիք նոր օրերու մասին՝ ականջը տուած երիտասարդութեան, որ ձանձրացած է հին կարգերէն եւ նոր կեանք կը պահանջէ:

ՀԱՅՐԵՆԻ ԿԱՂՆԻՆԵՐ

Աւստրեւսաքսոն յաղթ կաղնիներ
Գերման հողին վըրայ կ'աճին,
Հռենոս, վէգէր գետերուն շուրջ:
Ամբարձուղէշ պըսակներով,
Անհարթ, խոպան գօտի կապած,
Ծածկեն գերման հողն համասփիւռ:

Սիեղամռունչ գագաթներով
Ճիչդ իրարու կը նմանին,
Սաղարթներով, կեղեւներով,
Բա՛ւ՝ հողն ըլլայ գերմանական:
Կը սրբափան հովերուն հետ:
Համանուագ եղեւէջով:

Ո՛վ դու Գերման, նայէ՛ ըլլաս
Կաղնիներուն պէս հաստաբեստ
Միապաղաղ ու միաձոյլ,
Որպէսզի վեր ցըցուիս դարձեալ,
Ինչպէս կաղնիք ահա կ'աճին
Լի կորովով գերմանածին:

Թարգմ. Գեւրմ. է ԵՏԱՆ

Ալեքսանտրէթի [illegible] եւ Ֆրանս. [illegible]

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՅԻՇՈՒՄԸ

Ալեքսանտրէթի վէճին առթիւ կընքուած Թուրքեւֆրանսական համաձայնութիւնը մոռցուեցաւ մէկ շաբաթ չանցած,— արեւելեան հարցերու մասին ֆրանսական մամուլին հետաքրքրութիւնը աւանդաբար կը տեւէ այսքան միայն: Զարմանալի չէր, ուրեմն, եթէ Փարիզեան թերթ մը աարբական ծանօթութիւններ կուտար Ալեքսանտրէթի մասին, որպէսզի իր ընթերցողները հասկնան թէ Սանճաքը ի՛նչ բան է: Ախիոն Ֆրանսէզն է միայն, որ կը շարունակէ քրքրել Սանճաքին հարցը եւ ֆրանսական պարտութիւն մը համարել Թուրքեւֆրանսական վերջին համաձայնութիւնը, այդ առթիւ չմոռնալով վերյիշումներ կատարել Կիլիկիոյ վերջին ողբերգութենէն, մասնաւորաբար քաղուածքներ ընելով Փօլ տիւ Վէուի ծանօթ գրքէն: Վերջին շաբթուն «Աքսիոն Ֆրանսէզ» հրատարակեց յօդուածներ Տէլպէքէ, Ժ. լը Պուշէ, Զօր. Կրասէ, Քլօտ Ֆէմնէ, Ապտ-էլ-Լաթիֆէ, բոլորն ալ սակայն կ'օգտուին եւ երկար մէջբերումներ կը կատարեն Փօլ տիւ Վէուի գրքէն, (երանի թէ միւս ֆրանսերէն թերթերն ալ այդքան մը մէջբերում կատարէին):

Այս յօդուածագիրներուն մէջ ամէնէն աւելի ուշագրութիւն կը գրաւէ Զօր. Կրասի, որ մօտէն կը ճանչնայ Կիլիկիան՝ իբրեւ հրամանատար Արեւելեան Լեգէոնին 2րդ զօրաբաժինին:

Զօրավարը, Թուրքեւֆրանսական վերջին համաձայնութենէն վրդովուած, կը գրէ.— Թերթերը կը փողահարեն թէ Հաճըլարէն, զոր ես ստեղծեցի իբրեւ պահականոց, թրքական զօրքը Ալեքսանտրէթ մտաւ, ուր պիտի մնան այսուհետեւ ֆրանսական զօրքին հետ միասնաբար:

Հարկ կը տեսնեմ յայտնել իմ ամբողջ դառնութիւնս՝ տեսնելով որ Ֆրանսա մէկը միւսին ետեւէն կը հըրաժարի այն գրաւականներէն, որոնք իրեն տրուած էին 1918ի յաղթանակով:

Ըսել թէ Սանճաքին այս խառն զօրքով գրաւումը «պիտի նպաստէ Թուրքեւֆրանսական դարաւոր բարեկամութիւնը զօրացնելու», կը նշանակէ տեղեկութիւն չունենալ Կիլիկիոյ արիւնոտ գրաւումէն, կատարուած մեր զինուորներուն կողմէ, 1920 — 1921ին, երբ Թուրքերը այնպիսի դաւեր եւ բարբարոսութիւններ գործեցին մեզի դէմ, որ սարսուռ կը պատճառեն: Սուրիական առած մը, այնքան ճիշդ, կ'ըսէ. «Երբ բարեկամ ես Թուրքին, քեզ կ'ուտէ, երբ թշնամի ես՝ քեզ կը սպաննէ»: Թուրքերու դարաւոր բարեկամութիւնը զոր այնքան երգած է Փիէր Լոթի, երազատես բանաստեղծի մը կողմէ հիւսուած աւանդութենէ մը տարբեր բան չէ: Թրքական երդումին եւ վեհանձնութեան բուն արժէքը հասկնալու համար կարդացէք Փօլ տիւ Վէուի գիրքը:

Զօր. Կրասի այստեղ կը պատմէ թէ ինչպէս Ալի - Սայիպ 2000 հոգիով յարձակեցաւ Ուրֆայի վրայ (1920), զոր կը պաշտպանէին 461 ֆրանսական զինուորներ: Ֆրանսացի հրամանատարը, հազարապետ Հօժէ, հարկադրուած՝ կը բանակցի Ալի Սայիպի հետ, յանձն կ'առնէ պարպել քաղաքը եւ հեռանալ մինչեւ Արաբփունար, պայմանով որ թշնամութիւնները դադրին: Բայց երբ ֆրանսական զօրքը կը սկսի նահանջել, Ալի Սայիպ կը յարձակի անոնց վրայ,— տեղակալ Ֆրանկ կ'իյնայ սրախողխող, ինչպէս եւ եօթը ուրիշ սպաներ, իսկ հազարապետ Հօժէ կը վիրաւորուի գերի կը բռնուի, Թուրք սպայ մը կը կտրէ անոր վիզը, դասակները, յետոյ կը մերկացնէ եւ կ'ուտէ հազարապետին ...ները: Թուրքերը Ֆըրանսացի սպաներէն վերջ սուրէ կ'անցընեն զինուորները, յետոյ կը փըրցնեն անոնց ...ները:Կը յաջողին փախչիլ միայն հարիւրապետ Փէրրօ, տեղակալ Տըլուար եւ 40 զինուորներ: Բայց ճամբան, Թուրք գիւղացիները զինաթափ կ'ընեն զանոնք եւ կը յանձնեն Ալի Սայիպի, որ կը մերկացնէ եւ բոլորովին մերկ կը պտըտցնէ Տիարպէքիրի փողոցներուն մէջ, ժողովուրդին խուժաններուն տակ: Նոյն իրիկունը Ալի Սայիպ փողոցէ փողոց կը պտտցնէ նաեւ հարիւրապետ Սաժուի գլուխը՝ նիզակի վրայ, մինչ հազարապետ Հօժէի եւ միւս սպաներուն գլուխները կախած էր շուներու վիզէն:

1920 Ապրիլին Թուրքերը գիծէն դուրս կը հանեն շոգեկառք մը, գերի կը բռնեն տեղակալ Փըլուն, զոր ողջ ողջ կ'այրեն՝ քարիւղ թափելով վրան:

Նոյն ամսուն, Հայր Ֆիլիփ, Էքպէսի վանքէն, 75 տարեկան, գերի կ'իյնայ Թուրքերուն ձեռքը, որոնք մօրուքը կը փրցնեն՝ երեսին մորթն ալ միասին, յետոյ կը կտրեն սեռային գործարանները, ամէնէն վերջը խաչի վրայ կը հանեն, քարիւղ կը թափեն եւ կ'այրեն:

Էնկիւրիի համաձայնութեամբ պարպելէ վերջ Կիլիկիան, 1923ին Ֆըրանսացիները յանձնախումբ մը ղըրկեցին Պոզանթի, որպէսզի պատերազմի ճակատին վրայ ինկած Ֆրանսացի զինուորներուն մարմինները փոխադրուին ֆրանսական հող,— յանձնախումբը ոչինչ կը գտնէ, որովհետեւ Թուրքերը բացած էին գերեզմանները, ոսկորները հանած եւ հողը հերկած:

Զօրավարը կ'ըսէ թէ չափազանցութիւններ չեն ասոնք որ կը պատմուին Փօլ Տիւ Վէուի գրքին մէջ, ինք եւս կը վկայէ իբրեւ ականատես եւ դեռ զանց կ'առնէ հայկ. ջարդերը: Փառաբանել Թուրքեւֆրանսական համաձայնութիւնը, կը նշանակէ անարգել մեռած Ֆրանսացիները: Այդ համաձայնութիւնը Սուրիոյ դուռը բաց կը ձգէ Թուրքերուն առջեւ, որոնք Պէյլանը անցնելէ վերջ՝ մէկ ոստումով կրնան նետուիլ Հալէպի վրայ:

Մենք որ, կ'ափսոսայ Զօրավարը, մեր արիւնը տուինք որպէսզի յաղթանակէ Ֆրանսան եւ անունը միշտ բարձր մնայ ու պատկառանք ազդէ, ահա անհուն ցաւով կը տեսնենք որ օրուան քաղաքագէտներուն սխալով՝ Ֆրանսա կը պզտիկնայ, կը խեղճանայ եւ կը դառնայ երկրորդական պետութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Իրեն պատասխան տուող չկար, դառնալով իր մօրը, «մայրի՛կ, կ'ըսէր, հայերէնը ի՛նչ աղուոր կը խօսի Արփինէն»:

Պատասխանելու տեղ, գլխու ձեւեր կ'ընէր իր մայրը, կը շարժէր ուսերը դանդաղօրէն, ու գլուխը աջ ու ձախ ծռելով, քանի մը բառեր կը մրմնջէր անհասկնալի: Սարգիս չէր նեղանար, ու առանց պաղութիւն ցոյց տալու, խօսած այս անուշ հայերէնին համար, միշտ կը խօսէր իրենց սպասուհիին հետ:

— «Հայրի՛կ, ըսաւ իրիկուն մը Սարգիս, մեր սպասուհիին խօսած հայերէնը տարբեր գեղեցկութիւն մը ունի: Բերնէն բառերը կը սահին այնքան անուշութեամբ ու թեթեւ որ անոնք իրենց բնական ձայնը ու ներդաշնակութիւնը կ'առնեն: Այսօր մըտիկ ըրած ատենս զինքը, մաքէս բան մը անցաւ ու ըսի,— «Լեզու մը այսպէս խօսելու է»:

— «Այո՛, զաւակս, ըսաւ հայրը հպարտութեամբ, գաւառացիները երբ աղուոր հայերէն կը խօսին, մտիկ ի՛ըլլուի»:

— Բայց ես ուրիշներն ալ մտիկ ըրած եմ:

— Մեր սպասուհին դպրոցի երես տեսած, դպրոց աւարտած մէկն է: Դուն չես գիտեր թէ ի՛նչ է գաւառը: Ճշմարիտ գաւառացիները իրենց գաւառին հողին կը գտնեն իրենց ձայնին ու շեշտերուն մէջ: Անոնց բառերուն մէջ, ինչպէս կ'ըսէր ժամանակին մեր հայերէնի վարժապետը, իրենց երկինքին, իրենց լեռներէն ու ջուրերէն բան մը կայ:

«Նորէն միտքս ձգեցիր երիտասարդութեանս օրերը: Տղա՛ս, գաւառացին երբ իր մայրենի լեզուն կը սորվի, — օ՛ֆ, Աստուածս, հիմակ ի՞նչ ըսեմ քեզի, ինչպէ՞ս հասկցնեմ—, ամէն բան իր շուրջը, տուներուն մէջ նոյն խօսք՝ արտայայտութիւնն է իր լեզուին: Ա, Բ, Գով անոնք կը սկսին, ու ամէն օր ան բան մը կը շէնէ սիրտերուն մէջ: Արփինէն երբ հայերէն կը խօսի, շատ անգամ միտքս կ'իյնան տղայութեանս օրերը:

«Պէտք է գիտնալ որ, ձայները տըղաւորիչ կ'ըլլան տունին մէջ: Երբ հայրիկը կը խօսի, երբ մայրիկը կը կրկնէ միեւնոյն բանը՝ քանի մը բառեր ալ իր կողմէն աւելցնելով, ամէնուն ձայները տունին մէջ կը խառնուին իրարու: Ամէն բան հոն՝ արտայայտութիւնը ըլլալով իրենց սըրտին, տղաքը կը մեծնան՝ հայրենի ու մայրենի միջավայրին մէջ, ու իրենց մէջ կը մնայ՝ իրենց մայրենի լեզուին ձայնը: Ո՛ւր որ ալ ըլլան, ո՛ւր որ ալ երթան սասնկ Արփինէի պէս կ'ինեն...

«Կ'ուզե՞ս որ ըսեմ, զաւակս, անոնք նախ իրենց տունին ու իրենց միջավայրին մէջ կը սիրեն իրենց լեզուն: Սիրուած բան մը միշտ իր մասնաւոր հմայքը ունի, ատոր համար, մեր սպասուհին երբ հայերէն կը խօսի, սիրելով կը խօսի: Ատոր համար է որ անուշ կուգայ քեզի անոր խօսած հայերէնը»:

Տիրան Պարտիզեան երբ մինակ մընաց, լռութիւն մը զինքը կը պատեր իր կեանքին մէջ, ու որքան հանդարտութիւնը կը ցանէր իր շուրջը, մթնոլորտին մէջ, իր կեանքին խորքը կ'իջնէր տեսակ մը պայծառութիւնով:

Ուրախութիւն մը:

Իր կեանքին մէջ բան կորսուած չէր. մոռցեր էր միայն իր կեանքը: Սիրտը կը գլգլար ու ժպտեցաւ: Հանդարտ, իր բոցերը դրկած կրակի մը կը նմանէր դէմքը: Ինք ուրիշ մըն էր հիմակ: Ի՞նչ բաներ կան եղեր կեանքին մէջ, որոնց՝ սիրտերը շատ բան կը պարտին, մտածեց պարոն Պարտիզեանը, ու, «մարդիկ, ապերախտ են քիչ մը», ըսաւ ու կրկնեց, «քիչ մը...»

Մայր ու որդի, այս պահուն կը խօսէին որովհետեւ դիմացը, անոնց ձայնը, բան մը կ'արդիլէր իր մէջ, ու չէր կրնար պէտք եղածին պէս, բառերը լման, մէկիկ մէկիկ քով քովի բերելով, դուրս տալ իր սրտէն անցածը:

— «Քիչ մը, քիչ մը...»

Փափուք մըն էր թէեւ, արձագանգ ալ չունէր այս բառը, բան մը կը մնար անկէ, ու կը կրկնուէր կարծես, ու նորէն կրկնեց, «քիչ մը...»:

Նոր հորիզոն մը: Երբ պատանի էր...

Թեթեւ թեթեւ շուլլուելով ծառերուն, մինչեւ բարակ ճիւղերուն կը մօտենար: Հովերը իր ձայնը կը տանէին հեռուները, ու կրկին, վերադառնալով, երբ կ'անցնէին տերեւներուն մէջէն, որչափ անուշ կը թըրթռային բառերը իր ականջներուն մէջ: Երբ կը կանչէր իր մօրը ու հայրիկին, բառերը կը թռչէին ու կ'երգէին օդին մէջ: Բառերը արձագանգ կը լեցնէին չորս դին, ու թեթեւցած աւելի ու աւելի տաքուկ, հովերով հասունցած, կրկին, կուգային այս անգամ՝ կը թրթռային իր սրտին խորը: Այդ ձայները կը լսէր կարծես: Իր մայրենի լեզուն, կորելով անհունութիւնները, նորէն իր երիտասարդութիւնը կը բերէր իրեն:

Գեղեցկութիւն մըն էր ան:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(5)

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մաքուր:

պատուհերն ու կոյսերը։ Չեկայի կողմից մի չեկիստ եւ չորս զինուորներ էլ հետեւում էին դագաղին, որպէսզի ժողովուրդ չմօտենայ եւ կամ դիակը քննութեան չենթարկուի։

Այսպէս ապրիլ 10ին թաղում են կաթողիկոսին եւ նոյն օրն էլ Գէորգ արքեպ. Չէօրէքճեանը հեռագրում Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք.ին թէ կաթողիկոսը վախճանել է «սրտի կաթուածից»։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԱՐՄԻՆԸ ԱՅՐԱ՞Ծ ԵՆ

Երկու ցերեկ - գիշեր կաթողիկոսի գերեզմանի մօտ պահակներ են կանգնում, որպէսզի ժողովուրդից չգան եւ դիակը չհանեն։ *Մի քանի օրից յետոյ, վանքում եւ Վաղարշապատում տարածւում է հետեւեալ սարսափելի լուրը.—*

Չեկան կաթողիկոսի դիակը գերեզմանից հանել է տուել, կտրատել եւ ապա պէնզին լցնելով վրան այրել ու ոչնչացրել են, ոճիրի հետքը ամբողջապէս կորցնելու համար։ *Այս կրկնակի ոճրագործութեան մասին յամառ կերպով խօսում են Վաղարշապատում* ։ Երեւանում ով որ կաթողիկոսի մահուան մասին խօսք է անում, իսկոյն բանտարկւում են։

Ինչպէս յիշեցի, կաթողիկոսին սպաննելուց յետոյ Չեկան աքսորում կամ բանտարկում է էջմիածնի միաբաններին։ Խօսւում է որ Բագրատ արքեպ. Վարդապետեանը էջմիածնի դէպքերի ազդեցութեան տակ ծանր կաթուած է ստացել, այնպէս որ խօսելու եւ շարժելու վիճակում չէ այժմ ։ Կասկածում են, որ սպաննուած երկու եպիսկոպոսներն են՝ Բագրատ եւ Արտակ ։

Այս բոլորից յետոյ փաստական իրողութիւնն այս է.

Չեկայի գործակալների եւ չեկիստ ոճրագործների ձեռքով.—

ա) Նահատակուած է Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խորէն Ա., որի դիակը չարչարելուց յետոյ թաղել եւ գերեզմանից հանել, կտրատել, այրել ու ոչնչացրել են ։

բ) Էջմիածնի Մայր Տաճարը թալանուած է եւ կողոպտուած Չեկայի կողմից։ Էջմիածնի թանկագին եւ պատմական հարստութիւնները, ակնեղէն, ոսկեղէն եւ արծաթեղէն գանձերը, սրբազան անօթներն ու սպասները Չեկան կողոպտել ու տարել է, մինչեւ իսկ տաճարի գորգերն ու միւռոնի կաթսան։

գ) Այժմ փակ է եւ կնքուած Չեկայի կողմից՝ Էջմիածնի Մայր Տաճարը։

դ) Էջմիածնում միաբաններ չկան, սպաննուած, մեռած, աքսորուած կամ բանտարկուած են։ Էջմիածնի տէրն ու տիրականն է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամ գերապատիւ սրիկան --- Արսէն արք. Ղլճեանը ։ Աղաբէկովի յայտնագործած այդ սրբազան սրիկան կատաղի հակառակորդ էր նահատակ կաթողիկոսին ։

(Շարունակելի) ԾՈՎԵՑԻ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Զրոյցներ ռուսական օգնութեան մասին

Հալէպի «Թաքատոմ» թերթը կը գրէ թէ քրտական ապստամբական ծանր շարժում մը կրկին պայթած է Տէրսիմի շրջանին մէջ։ Ըմբոստները յանկարծակի յարձակած են ապստամբութեան վայրերուն մէջ բանակած թրքական զօրամասերուն վրայ, եւ հարիւրաւոր թուրք զինուորներ սպաննած ու վիրաւորած են։ Նոյն տեղեկութեան համաձայն, ըմբոստներէն գրաւուած զէնքեր կը հաստատեն թէ ըմբոստութեան ուժ կուտան խորհրդային իշխանութիւնները ։

Կը հաւաստուի թէ թրքական շատ մեծ ուժեր կեդրոնացած են Թուրքիոյ զինուորական իշխանութեանց կողմէ, պաշարելու համար ապստամբ շրջանները որոնք կը պատրաստուին լուրջ դիմադրութեան մը համար ։

**** Թուրքիոյ մէջ տիրող կարծիքին համաձայն, ըմբոստութեան վարիչ Քիւրտերը Սուրիայէն Տէրսիմ գացած են։ Միւս կողմէ, ըմբոստները մեծաքանակ զէնք ստացած են։*

Եգիպտոսի թերթերն ալ կը գրեն թէ Տէրսիմէն ստացուած լուրերու համաձայն, Քիւրտերը կանոնաւոր ապստամբութիւն մը կազմակերպած են եւ յարձակում գործած թրքական պահականոցներու վրայ, սպաննելով հարիւրաւոր զինուորներ։ Ասկէ զատ, գրաւած են կարեւոր թիւով գերիներ, պաշար եւ ռազմանիւթ ։

Կը կարծուի թէ քրտական այս նոր ապստամբութիւնը կը քաջալերուի Ռուսիայէն, ստանալով անկէ զէնք եւ դրամ։ *Ասիկա կը հաստատուի անով որ, Տէրսիմի մէջ Թուրքերուն կողմէ գրաւուած զէնքերը* բոլորն ալ ռուսական են։ *Ասոր վրայ Թուրք կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ մեծ ուժեր կեդրոնացնել Ուրֆայի մէջ, ուր պիտի կատարուին զինուորական մեծ ռազմափորձեր։ Թուրքերուն ծրագիրն է օդակի մէջ առնել Տէրսիմի լեռները։*

Քիւրտիստանի բոլոր շրջաններուն մէջ ցրուած են թռուցիկներ, որոնցմով Քիւրտերը կը հրաւիրուին համախմբուիլ մէկ դրօշի տակ, թօթափելու համար թրքական լուծը։ Քիւրտ ցեղապետները ընդունեցին հրաւէրը եւ իրենց մարդոցմով բարձրացան անառիկ լեռները, մասնակցելու համար հրոսակային կռիւներուն, որոնք կը փախցնեն Թուրքերուն քունը ։

Ջնջւոց մը Սուրիոյ եւ Լիբանանի բրիտանապաշտպաններուն

1938 *յուլիս 4ին կնքուած Ֆրանքօ-թրքական պայմանագրութեան համաձայն, Սուրիոյ եւ Լիբանանի բնակիչներէն անոնք որ, ըստ Լօզանի դաշնագրին* 31րդ *յօդուածին, թրքական հպատակութիւնը նախընտրած են, պարտաւոր են Թուրքիա փոխադրել իրենց բնակութիւնը ։*

Պէյրութի թուրք հիւպատոսարանը մարդպանութեան միջոցաւ մամուլին տուած ցեկոյցին մէջ, կ'ըսէ թէ այդ կարգի անձերը պէտք է մինչեւ 15 *օգոստոս* 1938 *դիմեն Լիբանանի եւ Սուրիոյ թրքական հիւպատոսարաններուն եւ յայտնեն թէ կը նախընտրեն թրքական հպատակութիւնը։ Այլապէս կը կորսնցնեն այդ իրաւունքը ։*

Միւս կողմէ պէտք է Թուրքիա փոխադրուին մինչեւ 15 *յունուար* 1939:

Ցեկոյցը կը ճշդէ թէ Թուրքիա մեկնողները ամբողջովին տէր կը մնան Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ իրենց ունեցած կալուածներուն։ Գալով շարժուն գոյքերուն, կրնան փոխադրել Թուրքիա, առանց վճարելու ո եւ է տուրք, թէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ եւ թէ Թուրքիոյ մէջ ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ *գերմաներէն օրկանը, «Թիւրքիշէր Փոստ» գրած էր թէ հակառակ չեւիկ ճակատ մը կազմուած է Թոքիոյէն մինչեւ Մէքքէ, մասնակցութեամբ Թուրքիոյ։ Անատոլուի գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այս լուրը ։*

ՍՊԱՆԻՈՅ *ազգայնական բանակը յառաջ խաղալով, կարեց հանրապետական զօրքին ճամբան դէպի Թէրուէլ։ Կռիւները կը շարունակուին մոլեգնօրէն։*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ *մէջ քննութիւնները յառաջ կը տարուին, երեւան հանելու համար զինուորական կեղծ վկայականներու ամբողջ գաղտնիքը։ Ինչպէս գրած էինք, 208 հոգի կեղծ թուղթեր ստացած են, իբրեւ հիւանդ կամ անկար զինուորութենէ ազատելու համար։ Երկու ամբաստանեալներ ալ ձերբակալուեցան, որոնց մէկը յայտնեց թէ* 640 *ֆրանք վճարած է, բժշկական կեղծ վկայական ստանալու համար ։*

ԿԵՂԾ ԱՆՑԱԳՐԻ *գրասենեակ մը երեւան հանուեցաւ Փարիզի մէջ։ Վարիչները էին երեք օտարականներ, մէկը՝ Ռուս, Շաքին, մէկը՝ Գերմանացի, միւսը՝ Աւստրիացի։ Թերթերը այս դէպքն ալ կը շահագործեն, օտարականները հարուածելու համար ։*

«Յառաջ» կը ծախուի

Place des Fêtes*ի լրագրավաճառի խանութը գոց ըլլալով Յուլիս 14էն մինչեւ 18ը, «Յառաջ» կը ծախուի* Place des Fêtes*ի ծանօթ հայ նպարավաճառին քով,* S. Baldjian, 2 Rue de Crimée (*Տօքթ. Գըրգօյեանի քլինիքին քովը*)։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏՍԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

24 *Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը* *ՌՈԲԷՆՍՈՆԻ* GRAND ARBRE, Maison FIQUET*ի պարտէզին մէջ*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Անձրեւի պարագային պատսպարուած ընդարձակ սրահ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն երիտասարդ ուժերու կողմէ։ Հայկական պար ընկերակցութեամբ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆի։

Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ եւրոպական պար՝ ղեկավարութեամբ CARIO CANTI *նուագախումբին։*

Առատ եւ աժան պիւֆէ։ կարելի է ուտելիքը միասին բերել։

Մուտք 4 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— մեթրօն փոխել Denfert Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

17 *Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն գիշերուան* 11.30

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*

Գեղարուեստական հաճելի անակնկալներ, ընտիր նուագախումբ Անձրեւի պարագային գոց սրահ, ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ. Մուտք 5 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը, եւ կամ Բօրթ տ'Օրլէանէն օթօպիւս թիւ 128։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

17 Յուլիս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Մէօտօնի անտառին մէջ, «Թափի Վէռ»։

Երգ, նուագ, արտասանութիւն։ Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ։ Անձրեւի պարագային «Խրիմեան» դպրոցին մէջ խնճոյք տեղի պիտի ունենայ։ Մուտքը ազատ է։

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մ.ճիւղին կողմէ Նուիրուած ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ իր մահուան 15ամեակին առթիւ 23 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, 8 Ռիւ Ժան Կուժոն։

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 *Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը*

1, Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարութեամբ ԴՄԲԷԹԵԱՆԻ։ LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE *(օփերէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր։*

Ճաշ եւ պար մինչեւ մաժ. 10 ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել)։ Մուտք 5 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Opéraէն կամ Jaurèsէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan. իջնել Raincy-Pavillons։

10 *Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, անգլիոյ եկեղեցիին մէջ։ Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։*

Տարեկան դաշտահանդէս

Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Շամոնի Մ.ճիւղին կողմէ։ Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Վարիզլի ծանօթ վայրը, առուակին եզերքը։

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը.— 1, 2, 13, 20, 39։ *Առաջին առթիւ պէտք ունինք թիւ 39ին։ Վերադարձնողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինութիւնը (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց բարեացակամութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ)։*

ՀԱՅ ԲՈՅԺի երեք տարուան հաւաքածոն, առանց ապահովելու պակաս թիւերը, *կը ծախուի* 50 *ֆրանք,— մօտաւորապէս* 700 *էջնոց հատոր մը։*

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, *արտասահմանի համար* 35 *եւ* 40 *Ֆրանք (ըստ երկրի)։*

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջանի Ընդհանուր Ժողովը 17 *Յուլիս, Կիրակի առաւօտեան ժամը ճիշդ* 9*ին, «Բաֆէ Նուաս»ի ներսի սրահին մէջ* (1 Bld. Dugomier)։ *Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ հեղր. Վարչութեան ներկայացուցիչը։*

«ՑԻՇԷ» ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

Յուլիս 14ի տօնին առթիւ «Ցիշէ» Ցանձնաժողովը դրամական նուէր մը ուղարկած ըլլալով ֆրանսահայ նոր-րագիր զինուորներուն՝ կը յանձնարարէ բոլոր շահագրգռուողներուն որոնք տակաւին հաղորդակցութեան չեն մտած իրեն հետ, որ փութան տեղեկացնել իրենց անունը եւ հասցէն Ցանձնաժողովին, 15, Rue Jean- Goujon Paris (8)։ (Կնիք)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութիւնը 20 ֆրանք կը նուիրէ Նահատակ Գրողներու Բարեկամներու Միութեան, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Ս. ՓՈԼԱՏԵԱՆի մահուան առթիւ։

REXY CINEMA (Lyon)

15 *Յուլիս* — 21 *Յուլիս*

Cours Lafayette, angle Rue Garibal.

Ամէն օր ցերեկները **2.30**ին, իրիկուները **20.30**ին։

Tino-Rossi dans „Au son des guitars" et „Trafic - d'armes"

Գիներ **3, 5** եւ **7** ֆրանք

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

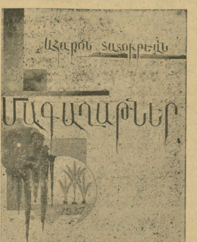

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն.—

ՑԱՑԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին, 17, Rue Damesme, PARIS

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԷՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14-20։

Աշակերտները ժամադրութեամբ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐԺԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ փարչական գործերու համար։

Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն։

44, Rue Lafayette. Tél. Prov. 78-38.

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, Անմրցելի, Աննախարդ... Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ, գիշերները քուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է։

Dalakupeian 8 Rue Suffren, Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70-89

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ԿԱՊՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ունտէրվուտ գրի մեքենայ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

15—18 *տարեկան ճարպիկ տղայ մը քուրսի համար։ Ներկայանալ դպրոցական վկայագրով. Դիմել* Maison Daron (*Թաթուլեան*), 4 Rue de Liban, Paris (20e.)։

Le Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Damesme. PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆԻՒԹԵՐԵՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 19 JUILLET 1938

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3785

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՏԷՐ, ԿԵՑՈ...,,

Ամբողջ Փարիզը կը խլրտի ամիսներէ ի վեր, ի պատիւ Մեծն Բրիտանիոյ Թագաւորին, որ կը հասնի այսօր, երեքշաբթի, իրիկուան դէմ, իրեն հետ ունենալով Թագուհին եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ :

Արքայական ընդունելութիւնները միշտ իրարու կը նմանին, համաձայն ընկալեալ սովորութեանց :

Բայց, անժխտելի է որ խիկայէս աննախընթաց պատրաստութիւններ կատարուեցան այս անգամ : Ոչ միայն իբրեւ մեծարանք, այլեւ իբրեւ զգուշութիւն : Մէկ անգամ յետաձգուեցաւ այցելութիւնը, բայց պատրաստութիւնները շարունակուեցան նոյն թափով : Եւ այսօր Փարիզը զարդարուած է նոր հարսի մը պէս : Ծաղիկներ, դրօշներ, խորհրդանշաններ, թանկագին օթոցներ և պատմական հնութիւններ տօնական երեւոյթ մը տուած են քաղաքին, որ պիտի ցնծայ մանաւանդ գիշերները : Յուլիս 14ի աւանդական պարերն անգամ կը շարունակուին մինչեւ այսօր եւ պիտի տեւեն մինչեւ Թագաւորին մեկնումը :

Փարիզ ուրիշատեն ալ արքաներ ընդունած է, մանաւանդ Մեծ Պատերազմէն առաջ : Եւ իր նախագահներն ալ գացած են մինչեւ Փեթերսպուրկ (այժմ Լէնինկրատ) :

Այն ատեն ալ, քաղաքական մտահոգութիւններ էին որ տուն կուտային այսպիսի այցելութեանց (ցար Նիքոլա, նախագահ Լուպէ եւայլն) :

Եւ սակայն, շատ աւելի լայն եւ խոր իմաստ մը կը ներկայացնէ ներկայ այցելութիւնը, թէ իր բովանդակութեամբ եւ թէ այս առթիւ սարքուած շողշողուն ցոյցերով :

Այցելութիւնը կը զուգադիպի այնպիսի շրջանի մը, երբ Եւրոպան մատնուած է սուր եւ քրոնիկ ջղաձգութեան մը :

Երկու անգամ է որ, Ֆրանսայի վարչապետը հրապարակաւ կը խոստովանի թէ մեծ վտանգ մը անցուցին անցեալ մայիսին : (Չեխական տագնապին առթիւ) : «Քիչ մնաց որ բազմաթիւ ժողովուրդներ անդարմանելի աղէտի մը մատնուէին» : Այս առթիւ գնահատելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի «խաղաղասիրական վճռականութիւնը», Պ. Տալատիէ մեծարանքի խօսքեր ուղղեց նաեւ Գերմանիոյ :

Անցած վտանգի մասին շատ աւելի բաց խօսեցան ընդդիմադիր թերթերը, պնդելով թէ զօրաշարժի թուղթերը պատրաստ էին արդէն, եւ միայն ազգ. պաշտպանութեան նախարարին ստորագրութիւնը կը պակսէր :

Իրականութիւն է որ Չեխոսլովաքիա զօրաշարժ կատարած էր, գերմանական սահմանագլուխին վրայ. իսկ Պերլին ալ անմիջապէս պատասխանեց, տասնապատիկ աւելի ուժ համախմբելով :

Բարեբախտաբար կարելի եղաւ կանխել վտանգը, շնորհիւ Մեծն Բրիտանիոյ վճռական ազդարարութեանց, ուղղուած՝ երկու կողմերուն ալ :

Այդ օրէն ասդին, աւելի սերտացաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գործակցութիւնը : Իսկ Հիթլէր թէեւ նահանջեց, բայց կը պահէ խոր լռութիւն մը որ չարաշուք իմաստ ունի, բանգէտներու կարծիքով :

Բրիտանական միջամտութիւնը կը ձգտէր երկու հիմնական նպատակներու, — 1. Թոյլ չտալ որ Գերմանիա նորէն կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնէ Եւրոպան, երկրորդ «անշլուս» մը սարքելով, ինչպէս Աւստրիոյ պարագային. — 2. Փակել Ֆրանսայի զինեալ միջամտութեան բոլոր դուռները :

Առ այժմ երկու նպատակներն ալ իրագործուած են : Լոնտոնի իր ճնշումը կը շարունակէ թէ Պերլինի եւ թէ Փրակայի վրայ, միեւնոյն ատեն հանդարտեցնելով Փարիզի մտահոգութիւնները :

Արդ, ճորճ Զ.ի չնդալից այցելութիւնն ալ պիտի ծառայէ այդ հանդարտեցման :

Լոնտոն կ'ուզէ այս հանդիսաւոր առիթով ալ ապացուցանել թէ՝ միշտ Ֆրանսայի հետ է, անոր նեղ օրերուն, ապահովելու համար խաղաղութիւնը : Ամէն պարագայի մէջ, յետաձգելու համար պատերազմը, եթէ ընդունինք թէ անխուսափելի է ան :

Պերլին լաւ կ'ըմբռնէ այս պարագան : Եւ զարմանալի չէ որ, ճիշդ այս պահուն անոր մամուլը նորէն մաղձ կը թափէ Չեխերուն վրայ, նոյնիսկ նոր եւ աւելի լայն զօրաշարժ մը վերագրելով անոր :

Իրազեկներու կարծիքով, եթէ կարելի ըլլայ այս գործակցութեան շնորհիւ մինչեւ աշուն կամ ձմեռ կանխել վտանգը, յառաջիկայ տարի այլեւս հաւանական չէ պատերազմը, քանի որ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա բազմապատկած, ահարկու աստիճանի մը հասցուցած պիտի ըլլան իրենց սպառազինութիւնները :

Ահա թէ ինչու, Փարիզի մէջ ալ «Տէր կեցո» կամ «պահէ Թագաւորը» կ'երգեն անգլերէն, պատերն ալ զարդարելով անգլիական քայլերգին առաջին պարբերութեամբ :

Մնաց որ, Անգլիոյ արքայական ամոլին այցելութիւնը միայն արարողական չէ : Թագաւորին կ'ընկերանան բազմաթիւ խորհրդականներ, գլուխն ըլլալով արտաքին նախարարը : Նոյնիսկ բաժակաճառերը նախապէս խմբագրուած են քաղաքական դունաւորումով, ի լուր աշխարհի հռչակելու համար անգլեւֆրանսական «անխախտ համաձայնութիւնը», որ հաւասար է զինակցութեան մը, ինչպէս Մեծ Պատերազմին :

Այս այցելութիւնը կերպով մը պատասխանն է Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի փոխանակած այցելութեանց, առանց ունենալու դիկտատուրաներու յատուկ ուժականութիւնն ու շինդը : Երկու ժողովրդավար երկիրները իրենց ուխտն է որ կը նորոգեն, Մեծն Բրիտանիոյ արքայական - կայսերական մականի շուքին տակ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ ԱՅՍ ԻՐԻԿՈՒՆ

Առատակարգ շքեղութիւններ եւ զգուշութիւններ

Այսօր, երեքշաբթի, իրիկուան ժամը 4.50ին Փարիզ կը մտնեն Անգլիոյ Թագաւորն ու Թագուհին, բազմաթիւ հետեւորդներով եւ 40 սնտուկ հագուստներով, որոնց 35 — 36ը Թագուհիին արդուզարդը կը կազմեն :

Կէս օրին, Թագաւորն ու Թագուհին Պուլոնյը պիտի հասնին ուղեկցուելով Ատլանտեանի Ֆրանսական տորմիղին, եւ պիտի դիմաւորուին Փառ ըը Թեամբ Ատլանտեանի ֆրանսական տորմիղին, ... պիտի դիմաւորուին ... Քալէի նահանգապետին կողմէ : Զինուորական պատիւներէ վերջ, արքայական հիւրերը ժամը 1ին մասնաւոր կառախումբ մը նստելով, Փարիզ պիտի հասնին ժամը 4.50, Պուա տը Պուլոնեի կայարանը ուր պիտի դիմաւորուին հանրապետութեան նախագահին, Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովի նախագահներուն, վարչապետին եւ նախարարներուն եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու կողմէ : Պաշտօնական ներկայացումներէն վերջ, Տէր եւ Տիկին Լըպրէօն Թագաւորն ու Թագուհին իրենց հետեւորդներով պիտի առաջնորդեն Քալէ տ'Օրսէ, Արքայական Թափօրին պիտի ընկերանայ հեծելագունդ մը, իսկ ճամբուն վրայ բարեւի պիտի կենան շարք - շարք զինուորներ : Պալատ հասնելէ անմիջապէս վերջը, Թագաւորն ու Թագուհին պաշտօնապէս պիտի այցելեն հանրապետութեան նախագահին : Յետոյ Թագաւորը պիտի ընդունի դեսպանները : Ժամը 8ին հացկերոյթ մը պիտի տրուի Էլիզէի պալատին մէջ, գիշերը՝ երեկոյթ մը :

Վաղը, չորեքշաբթի, հանրապետութեան նախագահը եւ տիկինը Թագաւորն ու Թագուհին պիտի առաջնորդեն քաղաքապետարան, շոգեմակոյկով : Արքայական հիւրերը կէս օրին պիտի ճաշեն անգլիական դեսպանատան մէջ : Ժամը 3.30ին հանրապետութեան նախագահը Լուվրի թանգարանը պիտի առաջնորդէ հիւրերը, ժամը 8ին հացկերոյթ՝ ի պատիւ հանրապետութեան նախագահին, յետոյ շքեղ ներկայացում մը Օփերային մէջ :

Հինգշաբթի օր հանրապետութեան նախագահը մասնաւոր կառախումբով մը Վերսայլ պիտի առաջնորդէ Թագաւորն ու Թագուհին : Այս առթիւ զօրահանդէս մը պիտի կատարուի, ժամը 11ին : Կէս օրին ճաշ՝ Հայելիներու պալատին մէջ, մասնակցութեամբ 200 կոչնականներու եւ յետոյ պտոյտներ : Ժամը 8ին արտաքին նախարարը սեղան մը պիտի սարքէ ի պատիւ հիւրերուն :

Յաջորդ օրը, ուրբաթ, Թագաւորն ու Թագուհին Փարիզէն պիտի մեկնին ժամը 10.30ին, շոգենաւ նստելով Քալէէն :

*** Արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած են ընդունելութեան համար : Փարիզը կը լողայ անգլիական եւ ֆրանսական դրօշակներու ծովու մը մէջ : Հազար բանուորներ աշխատած էին միայն Քէ տ'Օրսէի պալատը յարդարելու : Երեքշաբթիէն ուրբաթ Արտաքին գործերու պաշտօնատունը բաց է միայն անոնց առջեւ որ կապ ունին արքայական այցելութեան հետ : Պաշտօնատան մէջ ամէն դուռ եւ անցք ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուած է : Հետեւակազօրքի ջոկատ մը դրուած է պալատին առջեւ, թէ իբրեւ մեծարանք եւ թէ իբրեւ զգուշութիւն : Ամբողջ քաղաքին մէջ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, բարեկարգութեան եւ ապահովութեան համար : Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին նախագահը մասնաւոր կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, յանձնարարելով որ դրօշազարդեն իրենց տուները եւ ջերմագին ընդունելութիւն մը կատարեն :

Ֆրանսայի ելմտական վիճակը

Ազգային պաշտպանութեան նոր փոխառութեան առթիւ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, ելմտական նախարար Պ. Մարշանտօ յայտարարեց.

— « Թէ դրամական եւ թէ ելմտական տեսակէտով կացութիւնը աւելի առողջ է քան եղած է երկար ատենէ ի վեր : Ի՞նչպէս կարելի է խօսիլ նոր արժեզրկումի մը մասին, երբ երեք ամսուան անցուդարձը ճիշդ հակառակն է այն հրջափոխութեան որ յանգեցաւ նախորդ արժեզրկումներուն» :

Շարք մը թուանշաններ կարդալէ վերջ, նախարարը շեշտեց թէ խիստ վերաքննութիւն մը պիտի կատարուի բոլոր ծախքերու մասին : Յետոյ յորդոր մը ուղղեց ժողովուրդին, որպէսզի վստահութեամբ վերադարձնեն արտասահման փոխադրուած գումարները եւ գործակցին կառավարութեան :

*** Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Դաշնակցութեան համագումարին առթիւ, որ բացուեցաւ կիրակի օր, Ավինեոնի մէջ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Պ. Ժուհօ, հետեւեալ ազդարարութիւնն ուղղեց.

— « Կրնայ ըլլալ որ քաղաքական նրբանցքներու մէջ նուազած ըլլայ ժողովրդական ճակատին ուժը : Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը յայտարարէ թէ այդպէս չէ : Այստեղ կրնաք գաղափար կազմել անոր կենսունակութեան մասին եւ շուտով պիտի տեսնէք անոր ակներեւ ապացոյցը, երբ նորէն գործի ձեռնարկենք : Օր մը, — որ կրնայ շատ մօտ ըլլալ — հոկտեմբերի կամ նոյեմբերի օր մը, ժողովրդական զանգուածները գործի պիտի ձեռնարկեն : Արդէն իսկ պատրաստ են անոնք : Խռովարարները գործի ձեռնարկեցին 1934ին, սակայն ձախողեցան : Անոնք նորէն պիտի ձախողին, շնորհիւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան արթնութեան, 1938 հոկտեմբերին : Մեր պարտականութիւնն է կատարելագործութեան ապագայ մը բանալ հանրապետութեան առջեւ : Մեր հակառակորդները չարաչար կը սխալին, կարծելով թէ մեր մարտականութիւնը թուլցած է, քանի որ համակերպեցանք դաղարին : Մենք ոչ միայն չենք ժխտեր պայքարը, այլեւ կը փնտռենք զայն : Թող պատասխանատուները որոճան եւ գործեն ընկերային յառաջդիմութեան ուղղութեամբ » :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ հրեայ ոստիկան մը սպաննուեցաւ Հայֆայի մէջ եւ ուրիշ երկու հրեաներ ալ վիրաւորուեցան, Արաբներու հետ ընդհարելով : Հրեայ բանուոր մը սպաննուեցաւ Թէլ - Ավիվի մօտ : Իսկ Եաֆայի մէջ սպաննուեցան չորս Արաբներ : Անգլիական զօրքը քարուքանդ ըրաւ արաբական գիւղ մը, իբրեւ բոյն ահաբեկիչներու : Մեռեալներուն թիւը տասնէն աւելի է, իսկ վիրաւորներուն թիւը չեն յայտներ :

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՂԵԿԱՑՈՒՆԵՐԸ ԿԸ ՊՆԴԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ, ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՂՈՐԴԵԼՈՎ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՅԱՌԱՋԻ, 30 ՅՈՒՆԻՍ)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԱԾ ԵՆ ՄՈՒՂՏՈՒՍԻՆ.— ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՏՈՒՆԵՐ ՍՈՒԳԻ ՄԷՋ.— ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԴԷՄ.— «ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ» ՀԱՄԱՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐԸ Կ'ՈՉՆՉԱՑՆԵՆ.— ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ ՄՈՍԿՈՒԱՆ ԳԻՏԷ :

ԽՄԲ.— Ահաւասիկ երրորդ եւ վերջին մասը մեր մասնաւոր թղթակցին երկար նամակին, որուն առաջին երկու մասերը հրատարակեր էինք շաբաթ եւ կիրակի :

Իրանահպատակները հաստատում են, որ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանին Չեկայի վերնայարկում խեղդելուց յետոյ դիակը ձգում են փողոց եւ յայտարարում, որ ինքն իրեն ձգել եւ ինքնասպան է եղել : Յայտնի սրիկան ու արիւնարբու Մուղդուսին է եղել Տէր Գաբրիէլեանին սպաննողը եւ դիակը փողոց ձգողը : Սակայն շուտ է գալիս Մուղդուսու բախտի անիւը :

Մի օր էլ ամենազօր Չեկան խուզարկում է Մուղդուսու բնակարանը, որտեղից հանում են մեծ քանակութեամբ ոսկեղէն եւ ակնեղէն զարդեր, ոսկի դրամ, տոլարներ եւայլն : Մարդակեր գազանը ծուղակն է ընկնում : Տանում բանտարկում են եւ ապա չարչարելուց յետոյ սպանում են : Այսպէս անարդ մահ է ունեցել Չեկայի երբեմնի գազան Մուղդուսին :

Հայաստանում հազարաւոր տուներ եւ ընտանիքներ սուգի, լացի, կսկիծի մէջ են գտնւում : Բանտարկել, աքսորել, գնդակահարել եւ կամ անհետացրել են բազմաթիւ ընտանիքների տղամարդ անդամներից մէկն ու մէկին : Ոչ ոք, բացարձակապէս ո՛չ ոք իրաւունք եւ համարձակութիւն չունի հետաքրքրուելու, իմանալու, գիտնալու թէ այսինչ մարդուն ի՞նչ են արել, բանտո՞ւմն է թէ աքսորել են, ո՞ղջ է թէ մեռած : Այսպէս լինելով հանդերձ մարդիկ պարտաւոր են ուրախ երեւալ — սինեմա, թատրոն, դասախօսութիւն, միթինկ եւ ժողով գնալ, ուռռա կանչել, ծափահարել, Ստալինին երկրպագել, փառաբանել, Միկոյեանի ոտները լիզել, Մոլոտովին լորձնաշուրթն գովքեր ասել, ստորնանալ եւ սողալ... Եւ այս բոլորը պէտք է կատարել անտրտունջ, անմրմունջ :

Բացարձակապէս արգիլուած է օտարահպատակների բնակութիւնը Խորհրդային Միութեան սահմաններում : Նրանք որոնք ցանկանում են իրենց հպատակութիւնը փոխել եւ մնալ ու ապրել իբրեւ ռուսահպատակ, այդպիսիները դարձեալ համարւում են անվստահելի, ուստի եւ շատերը աքսորւում են Սիբիրի խորերը :

Օտարահպատակ տղամարդը երբ փոխում է իր հպատակութիւնը, կործանւում ու քայքայւում է նրա ընտանիքը : Տղամարդուն աքսորելուց վերջ նրա կնոջ եւ չափահաս զաւակներին քշում են գիւղերը, իսկ ծծկեր երեխային մօր գրկից խլում եւ ուղարկում են պետական մանկատունը : Իրանահպատակ մի Պարսիկ պատմում էր, որ իր կինը ռուսահպատակ էր, իսկ ինքն ու զաւակները իրանահպատակ : Բաժանուելու բոլէին իր կինը 4 ամսական ծծկեր երեխան գրկած գալիս է ծովափը (Բաքու) մարդուն եւ երեխաներին ճանապարհ դնելու : Երեխաները լաց ու կոծով բռնում են իրենց մօր քղանցքը եւ չեն ուզում բաժանուել, սակայն չէկիստները նրանց քաշքշելով բաժանում են եւ մօր գրկից էլ 4 ամսական երեխային խլելով տալիս են հօրը : Այս անգամ մայրն է աղմկում եւ լացում պահանջելով անմեղ երեխային, որ լաց էր լինում հօր գրկում : Հայրը խնդրում եւ աղաչում է, որ ծծկեր երեխան մօրը յանձնեն : Գազանները զիջում են եւ երեխան յանձնում են մօրը : Նման բազմաթիւ սրտաճմլիկ պատմութիւններ են պատմում Խորհրդային Միութեան սահմաններից Իրան եկած իրանահպատակները : Ամբողջ Ռուսաստանում այժմ տիրում է հալածանքի, աքսորի, բանտի եւ մահուան սարսափը : Մատնութիւնը, լրտեսութիւնը, դաւաճանութիւնը աւերներ են գործում : Ընտանիքները ոչնչանում են հարազատների ձեռքով — որդին հօրն է դաւաճանում, եղբայրը՝ եղբօր : Դպրոցական մանուկներն անգամ մատնիչ ու լրտես են դարձել : Երեւանում արգելուած է խօսել բանտարկուած եւ կամ Սիբիր աքսորուած հայ գործիչների մասին :

Անխնայ ոչնչացնում են գնդակահարուած հայ բանաստեղծների արդէն իսկ լոյս տեսած գրքերը, իբր ազգային շունչ եւ ոգի ունեցող գործեր :

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խորէն Ա.ի եղերական մահը պատահական, դիպուածական չէ եւ ոչ ալ Երեւանի կառավարութեան կամ Հայաստանի Չեկայի կողմից է որոշուել սպաննել Խորէն կաթողիկոսին : Նրա եղերական մահուան գաղտնիքը Երեւանից առաջ Մոսկուան գիտէ : Ահա թէ ինչ : Խորհրդային կառավարութիւնը եւ բոլշեւիկեան կուսակցութեան կենդրոնական կոմիտէն 1938ի փետրուար ամսին Մոսկւայում երկար խորհրդակցութեան եւ քննութեան նիւթ են դարձնում հակակրօնական պայքարը եւ հանում են հետեւեալ որոշումը— նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ հակակրօնական պայքարը իր նպատակին չի հասնում գլխաւորապէս կրօնապետների՝ եպիսկոպոսպատրիարքների խիստ կեդրոնացած վարչութեան շնորհիւ, ուստի եւ անհրաժեշտ համարուեց եկեղեցական եւ կրօնական — հոգեւոր կենդրոնացումները ցրուել, ջնջել եւ մէջտեղից վերցնել կաթողիկոս, պատրիարք, առաջնորդ եպիսկոպոս, թողնելով միմիայն հոգեւոր - կրօնական համայնքները իրենց եկեղեցիներով եւ մատուռներով :

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի սպանութեան գաղտնիքը պէտք է փնտռել Մոսկուայի այդ որոշման մէջ : Երեւանից Իրան անցած պարսկահպատակները զարմանքով ու զզուանքով են կարդում ռամկավար թերթերում գրուած վայրի վերոյ դատողութիւններն ու ենթադրութիւնները Հայաստանի դէպքերի եւ կաթողիկոսի սպանութեան մասին : Երեւանում ապրողները ծանօթ են Հայաստանում կատարուած դարհուրանքներին եւ էջմիածնի ողբերգութեան, որի մասին սարսռեցուցիչ մանրամասնութիւններ են պատմում այժմ երբ արդէն արտասահման են անցել եւ վախ չունեն Չեկայի լրտեսներից : Մի նախկին բոլշեւիկ տրոցկիստ պատմել է, որ Չեկան Դաշնակցական թերթերը կարդում էր սրբագ, հետաքրքրութեամբ եւ յաճախ հաշուի էր առնում եղած քննադատութիւնները : Նոյն Չեկան շատ անհոգութեամբ էր նայում ռամկավար թերթե-

(Լաւրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱԹՈԼԻԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գ.

Միջազգային եւ ընկերային հարցերու քննութեան ժամանակ, կաթոլիկ եկեղեցին, ինչպէս տեսանք, ճիշդ ըմբռնումներ ունի, այնպէս ինչպէս ձախակողմեան հոսանքները, սակայն չուզեր գործակցիլ անոնց հետ, վախնալով անոնց նիւթապաշտ վարդապետութենէն։

«Բոլոր մարդիկ եղբայրներ են», կ'ըսէ ան։ Ուրեմն բոլոր պատերազմները եղբայրասպան պատերազմներ են, որոնց դէմ կաթոլիկ աշխարհը պիտի ծառանայ ոգի ի բռին։ Աւելին նոյնիսկ։ Հայկական արիւնոտ տարագրութեան ժամանակ, այդ նոյն կաթոլիկ Եկեղեցին, բացի «մարդասիրական պնակներէ» ոչինչ ըրաւ քաղաքական գետնի վրայ...

Խաղաղութիւն, եղբայրութիւն եւ ազատութիւն կը քարոզէ ան, խունկի ու մոմի բուրումնաւէտ մթնոլորտին մէջ, երբ իր հսկայական ճկուն ու ճապուկ ուժը կրնայ նետել քաղաքական նժարին մէջ եւ սատարել այդ գաղափարներու իրական յաղթանակին։

Բայց շարունակենք հետեւիլ անոր միտքերուն։

— «Ազգերու Դաշնակցութեան կատարած փորձերը, մեծ ժողովուրդներու կնքած դաշինքները, ինչպէս եւ ուրիշ այլազան դաշնագրեր, եթէ իմաստուն կերպով գործածուին, կրնային վճռերըտեղայնացնել եւ վերջացնել։ Կատարուած աշխատանքները սպառած չեն մեր պարտականութիւնները։ Հիմնական խնդիրները միշտ կը մնան։ Վաղը աշխարհի մէկ ուրիշ ծայրէն մէկ ուրիշ վէճ կրնայ ծագիլ եւ իրենց շահերու մասին մտածող ազգեր, պիտի չտատանին պայքարի դաշտ դուրս գալու եւ հրդեհելու աշխարհը։ Այս վտանգին դէմ է որ բոլոր ազգերը պէտք է դաշնակցին։ Վախը, հանրային եւ անհատական չարագործներու համար, կը մնայ միշտ սկիզբն իմաստութեան։ Եւ իրաւունքը կը յաղթանակէ այն ատեն միայն, երբ մարդիկ մարդ են։ Միջազգային սէրը, արդարութեան, գթութեան եւ եղբայրութեան զգացումին տակ, ազգերը աւելի իրարու կը մօտեցնէ եւ կը կապէ։ Եւ այս իմաստութիւնը, նախ եւ առաջ, տեղ պիտի տայ հայրենիքի գիտակցութեան եւ մարդկութեան պահպանման։ Թէ՛ հայրենիքի եւ թէ մարդկութեան հանդէպ այս պարտականութիւնները բացառիկ չեն, այլ միանգամայն բնական։ Եկեղեցիին արծարծած գաղափարները միջազգային, կամ աւելի ճիշդ, գերազգային են։ Ան կրցած է գործակցիլ բոլոր տեսակի կառավարական վարչաձեւերու հետ, առանց ազգային եկեղեցի մը դառնալու։ Անոր դուռները բաց են սահմաններէն անդին բոլոր բարեացակամ հոգիներուն առջեւ»։

Վէրտիէ կը ջատագովէ կաթոլիկ Եկեղեցիին տիեզերականութիւնը։ Ան նեղ կը տեսնէ ազգային, կուսակցական եւ վարդապետական սահմանները եւ վերացական ըմբռնումով իր դուռները կը բանայ «բոլոր բարեացակամ հոգիներուն առջեւ»։ Ճիշդ ատոր համար իր միջազգային ճամբուն վրայ կը ցուէն ուրիշմիջազգային ուժեր, որոնց հանդէպ պարտաւոր է ճշդելու իր վերաբերմունքը։

Ահա պատերազմի վտանգը, որ ծառացած է մարդկութեան առջեւ եւ զանոնք բաժնած երկու հակադիր մեծ բանակներու։ Կաթոլիկ ուսմունքը կը մօտենայ ատոր այնպէս, ինչպէս որ հեւ ընկերվարական կամ համայնավար։

— «Պատերազմը կազմակերպուած բռնութիւն մըն է, կ'ըսէ Վէրտիէ, եւ ինքնին մեծ չարիք մը։ Ան ընդունակ չէ ցոյց տալու իրաւունքի ուղին եւ միաժամանակ ընդունակ չէ վրէժխնդիր ըլլալու։ Ոչ անարդարութիւնը կրնայ պարտութեան մատնուիլ պատերազմի միջոցաւ եւ ոչ ալ անմեղութիւնը յաղթանակել։ Այժմ այլազան գիւտերու միջոցաւ, աւելի մեծ չարիք մը դարձած է ան։ Պատերազմը երբեք օրինական չի կրնար ըլլալ, բացի «օրինական պաշտպանութեան» պարագայէն։ Եւ ատոր համար երեք պատճառներ պէտք են.— Ա) Երկիր մը պէտք է որ անարդար յարձակման ենթարկուի, Բ) պէտք է հողամաս մը խլուած ըլլայ թշնամիին կողմէ, որուն կորուստը տուեալ ազգը ֆիզիքական ու բարոյական կորստեան մատնէ, Գ) երբ պատերազմէն զատ ոչ մէկ պաշտպանութեան միջոց կայ։

Մօտաւորապէս այս ձեւով արտայայտուած է շատ անգամներ Լէոն Պըլում, թէ՛ իբրեւ վարչապետ եւ թէ իբրեւ ընկերվարական կուսակցութեան իբրեւ առաջնորդ, սակայն ամէնէն շատ կղերն էր, որ կ'ընդդիմանար անոր ծրագիրներուն ու կը զօրծակցէր դրամատիրական զանգուածներուն, որոնք պատերազմները միջոց դարձուցած են անարդար հարստութեանց, ապա ուրեմն անարդար սեփականութեանց։

Սակայն սեփականութեան մասին Կաթոլիկ Եկեղեցին իր մասնաւոր տեսութիւնն ունի, զոր կարելի է խտացնել հետեւեալ քանի մը նախադասութեանց մէջ։

Մարդկային անհատի զարգացման ու ծաղկման համար, սեփականութիւնը անհրաժեշտ է, որովհետեւ առանց ատոր աշխարհի հարստութիւնները անարդար կերպով պիտի կառավարուին։ Անտէր ինչքի մը դրաւումը եւ զայն ձեւափոխելու աշխատանքները սեփականութեան զգացումի աղբիւրներ են, որ օրինաւոր են։ Աշխատանքի մը վրայ հիմնուած սեփականութիւնը որեւէ անվստահութեամբ եւ խարեբայութեամբ չի ջնջուիր։

Դրամատիրութիւնը որ աշխատանքի վրայ հիմնուած չէ եւ հանրութեան օգտին չի ծառայեր, ուրեմն, սեփականութեան այս ձեւի ըմբռնումով պէտք է նկատուի անբարոյական։

Եկեղեցին կ'ընդունի ազգայնացնել այն ստացուածքները, որոնք հանրային օգտին համար աւելի լաւ կը կառավարուին իշխանութեան, քան անհատի մը կողմէ։

Աշխատանքի եւ դրամագլուխի տիրապետութիւնն ալ Վէրտիէի միջոցաւ Կաթոլիկ Եկեղեցին այս ձեւով կ'ըմբռնէ։ Արդար վարձքը հիմնուած պիտի ըլլայ կ'ըսէ.

Ա.— Բանուորի եւ իր ընտանիքի անդամներու ապրուստին,

Բ.— Գործի վիճակին եւ

Գ.— Հանրային բարիքի պահանջներուն վրայ։

Ազատ կերպով պէտք է միութիւններ կազմուին, մրցակցութիւններ կատարուին, ընդհանուր գործակցութեան եւ շահերուն տեղ տրուին, որպէսզի կարելի ըլլայ աշխատանքի արտադրութիւնն աւելցնել եւ դասակարգային կռիւն վերջ գնել։

Ահա, ճիշդ այս հարցերու քննութեան ժամանակ, Կաթոլիկ Եկեղեցին Ֆրանսայի մէջ ինքզինք կը գտնէ ժողովրդական ճակատին առջեւ։

Ի՞նչ համակրութիւններ ու հակակրութիւններ ունի ան. ինչպէ՞ս կը մօտենայ զայն կազմող հոսանքներուն եւ ի՞նչ տեսութիւններ կը պաշտպանէ ընկերային նոր բարեփոխութեանց հանդէպ։

Կը տեսնենք յաջորդով։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԽԱՆԱՄՈՐԻ ՇԱՐԱՒԻՂԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ես ուրախ եմ, որ հայրս ժամանակին մեռաւ։ Անոր համար կեանքի այս փոփոխութիւնները ծանր պիտի գային։

Բայց հայրս ես սիրով կը յիշեմ։ Լաւ մարդ էր հանդարտ, խոհուն, խոյք, ... ուտես եւ աշխատասէր, տաղձագործ էր, գիշեր - ցերեկ կ'աշխատէր, որպէսզի մեզ լաւ մեծցնէ, ուսում տայ, լաւ Հայ չինէ։ Երեւի ատիկա այնքան ալ հեշտ բան չէ։ Միայն մեծ եղբայրս դեռ աշակերտ եղած ատենը կնաց հօրս ճամբով, փէտայի դարձաւ եւ կորսուեցաւ։ չեմ գիտեր «ո՞ր սարի լանջին, ո՞ր ձորին միջին», ինչպէս կ'ըսեն արեւելահայ բանաստեղծները։ Արշակ էր եղբօրս անունը։ Կ'ըսեն թէ ընկերները երգ ալ ունին յօրինած անոր քաջագործութիւններու մասին։

Էհ, Աստուած օրհնէ անոր գերեզմանը։ Երեւի ատիկա մեր ընտանիքի ճակատագիրն էր։

Բայց խեղճ հայրս չկրցաւ տալ ինծի եւ փոքր քոյրիկիս իր անհանդիստ սրտի եւ մտքի խռովքը։ Անոնք մեզի չհասան, եւ մենք սորուկ դարձանք ուրիշ չարք մը անորոշ ու անկանոն ոյժերու, որոնք ի զուր կ'ուզենք հըպատակեցնել մեր մտքին ու կամքին։

Մեր հայրը սրտի մարդ էր եւ միշտ կը հաւատար ու կը յուսար. իսկ մենք կ'ուզենք մտքի մարդ ըլլալ եւ միշտ կը սայթաքինք, որովհետեւ մեր միտքն ալ մեր ճակատագրին պէս միշտ երեւոյն վիճակի մէջ է։

Թերեւս այս է պատճառը, որ ես ճեթեւամտօրէն ամուսնացայ Գերմանացի աղջկան մը հետ... եւ կ'աշխատիմ ինքզինքս համաշխարհային քաղաքացի զգալ...

Համաշխարհային քաղաքացի՞ ... Օտարամոլութիւն ... սողուններուն արժանի մտավախութիւն... տեսակ մը միջոց դիրք չինելու ...

Իմ ծանօթներէս մէկը յաճախ կ'ըսէր, թէ կողմերէն մէկը պէտք է իր լուծին ենթարկէ միւսը եւ, որովհետեւ այրը ունայնամիտ է, իսկ կինը խարդաւանքներով լեցուն, միշտ էրիկը կը տուժէ, եթէ ճիշդ ժամանակին չփախչի։

Չեմ գիտեր այս հարցին մէջ ի՞նչն է աւելի կարեւորը. ո՞վ թէ մտածումը։ Սակայն, ինծի համար պարզ է որ ամուսնական կեանքի մէջ մեր հոգիները մերկ են, այն ինչ պայքարը շատ բարդ է եւ մեծ ճիգեր կը պահանջէ։

Այստեղ է, որ խօսեցաւ մէջս Խանասորի ոգին եւ ես հանդոյցը կտրեցի արագ ու կտրուկ... սատանան տանի ամուսնական կեանքը ...

Էհ, ինչպէս կ'ուզես մտածէ, կեանքը հանելուկի պէս բան մըն է. Ռետինէ գնդակի պէս վեր - վար կը թռչի փոփոխութիւն վարագուրելով։ Իսկ էութիւնը միշտ նոյնն է՝ անգոյն ու ստաղտկալի կրկնութիւններ։

Այժմ, երբ պապահարցանիս հարցը լմնցած է, տեսակ մը մենակութիւն կը զգամ եւ կարծես թէ՝ բան մը կորսնցուցած ըլլամ։ Երբ բաժնուելու մասին որոշում կուտայի, այսպէս չէի երեւակայեր։ Կը մտածէի՝ ան իրեն համար, ես ալ ինծի, կինկն ի՞նչ պիտի ընեմ. այսպէս աւելի թեթեւ ու ազատ կ'ապրիմ. մանաւանդ որ գերմանուհի կինս այնքան ալ նրբօրէն չէր հասկնար իմ հայկական հոգիս։

Հայկակա՞ն հոգի ...

Այո՛, այո՛, անշուշտ քիչ մը աղաւաղուած, բայց հայկական ...

Այն պարագան, որ ես յաճախ կը յիշեմ հայրս եւ Խանասորը, ապացոյց է, որ հայկականութիւնը հոգւոյս մէջ դեռ իր առանձին անկիւնն ունի։ Իսկ այն հանգամանքը, որ կը սիրեմ փոքրիկ, գողտրիկ, կապոյտ աչքիկներով ու շէկ մազերով կիներ, ինչպէս էր իմ գերմանուհի կինս,— ասիկա միթէ՞ աւելորդ ապացոյց մը չէ, որ հոգիս հայկական է։

Ի՞նչ ընենք, որ յետոյ հիասթափութիւն կուգայ մեր վրայ։ Հիասթափութիւնը մեզ մշտապէս ուղեկցող վիճակ է, եւ ատկէ մենք երբեք պիտի չկարենանք ազատուիլ։

Իրօք որ կեանքը ունայնութիւն է, եթէ չըսենք՝ անմտութիւն... որքան կ'ուզես գոռա, խնդրէ, խոստացիր, աղերսէ, ճակատագրին անողոք անիւը իր պտոյտը կը կատարէ եւ կը ճզմէ այն ամէնը, որոնք պէտք է որ ճըզմուին։ Ասիկա անխուսափելի օրէնք է այժմ.— ինծի այնպէս կուգայ թէ՝ հօրս ժամանակ այդպէս չէր։ Այն ատեն ամէն ինչ իր տեղն էր՝ պատմութիւն, տրամաբանութիւն, խիղճ, պատիւ, խէչալ։ Այժմ ամէն բան տակն ու վրայ է եղեր ...

Ես յաճախ կը մտածեմ իդէալներու, նպատակներուս մասին, բայց կրօնքի եղրակացութեան չեմ յանգիր։ Կարծես ատոնք ինձմէ շատ հեռու եւ օտար բաներ են, որոնք թիւրիմացութեամբ միայն ծներ են մէջս Խանասորի հեռաւոր եւ հաւատաւոր մթնոլորտէն, բայց այստեղ, ներսս հանդիպելով փառոք պաղութեան, տեսակ մը հիասթափութեան են վերածուեր։

Հիասթափութիւն ...

Հայուն հիասթափութիւնն ալ գիտենք, որ քաղաքականութենէն կուգայ, ինչպէս քաղաքականութիւնը աշխարհագրութենէն։ Եւ մեր հոգիները քաղաքական ու աշխարհագրական պայմաններու շնորհիւ կը լայնանան, կը ծաւալին, գայթակղիչ թըռիչքներով ծանրաբեռնուած կը սլանան պարապին մէջ, որպէսզի անսպասելի սայթաքումներով խորտակուին, փշրուին, ջախջախուին։

Հարցուցէք ինծի՝ ինչո՞ւ Գերմանուհի եւ ոչ Հայ... Չէ՞ որ հայ կինը գերազանցօրէն առաքինի է.... Թերեւս ատոր մէջն է սայթաքումիս պատճառներէն մեծագոյնը։ Եթէ կինս Հայ ըլլար, հաւանական է կեանքս այլ կերպ դասաւորուէր... Անտարակոյս, անոր հետ մէկ երազ կ'ունենայինք, մէկ բաղձանք ...

Այժմ ալ Ֆրանսուհի մը կանգնած է ճամբուս վրան՝ տգեղ, հիւանդոտ, կ'ուզէ դրաւել ոսկիներով ... գայթակղութիւն ...

Միթէ՞ կրկին պիտի երթամ դէպի հիասթափութիւն ...

Ա՛խ, հա՛յր, հա՛յր, ինչո՞ւ ինծի չըտուիր Խանասորի պայծառ հոգիդ, որպէսզի այսչափ ենթակայ չըլլայի սայթաքումներու։ Ի՞նչ եմ ես այժմ ... ի՞նչ կ'ուզէ հոգիս ... Պատրանք մըն է, որ արիւնս կրակի պէս կը հոսի երակներուս մէջ, հոգիս պաղ է սառոյցի նման եւ փոփոխական քամէլէոնի պէս։ Ո՞վ կրնայ ճանչնալ մէջս Խանասորի շառաւիղը ։

Եւ ո՞ւր կը տանին մեզ այս սխտաւոր հոգիները, որոնք կը տարողնեն մեր հայերու սրբութիւնները Եւրոպայի մեծ քաղաքներուն մէջ, ուր միայն արհամարհանք կայ մեզի համար։

Մեր բոլոր սովորութիւնները տակն ու վրայ են եղեր... Մեր հայրերը ունէին իրենց յատուկ յարաբերութիւնները, ձեւերը, մտածելու յատուկ կերպերը, որոնք իրենց անհատականութեան մասը կը կազմէին։ Անոնք գիտէին իրենց երթալիք տաժանելի ճամբան եւ հոգեկան նուրբ թելերով կապուած էին այդ ճամբու պահանջած զոհաբերութեան, անոր աճաւոր ժայռերուն հետ, նոյն իսկ իրենց պայքարի անդթութեան հետ։

Երբ հայրս կը պատմէր, ես դեռ երեխայ էի, բայց կը հասկնայի այն մահացու վտանգը կռիւներու, որ մրրիկի պէս կ'անցնէր ժայռերու ու հովիտներու վրայէն, բայց չէր համարձակեր մտնել ուխտուածներու հոգիներուն մէջ։ Անոնց պողպատեայ սրտերը եւ ապառաժեայ հոգիները մեղկանալու տկարութիւնը չունէին եւ մահուան մրրկի շառաչը աւելի կը կարծրացնէր զանոնք՝ առանց ցաւի ընդունելու համար մահը։

Իսկ մենք... Տեսակ մը լուռ ողբերգութիւն չալկած՝ կը պտտինք արհամարհելի դառնալու համար։

Մենք, վհատ հոգիներս, որ մրսկան խխունջներու նման առանց պայքարի մէջ մտնելու, միշտ մահուան նախազգացումը ունինք մեր սրտերուն վրայ սեղմած, պտոյտներ կը կատարենք աշխարհի երեսին՝ մեր ներքին մելամաղձութիւնները վանելու համար։

Մեզի համար կարծես այլեւս չկան կազդուրիչ արեւի ճառագայթներ։ Ուղեղներու մթագնութիւն, թռիչքներու անզօրութիւն, տեսակ մը ողորմելի տխրութիւն մտեր է մեր մէջ, եւ մենք՝ պայծառ ու գեղեցիկ գաղափարները կորսուած՝ յուսահատական վիճակի մը մէջ դալարուինք։

Հիասթափութի՞ւն... Ի՞նչ իրաւունքով... Մեր ո՞ր զոհաբերութիւնները հասցուցին մեզի հիասթափութեան։ Ո՞ւր են այն արձանագրութիւնները, զոր դրոշմեր էր հայրենիքի սէրը մեր հայրերու լարուած մըկաններու տակ։

Մեր հայրերը զացին եւ միասին տարին իրենց հոգիներու վրայ ծանրացած բոլոր սրբազան պարտականութիւններու ցաւերը ...

Իսկ մենք մնացինք իբրեւ... մեծ քաղաքներու փոշիներու մէջ թաւալող ճճիներ... Մեր ուղին կորսնցուցած ու չուարած չենք գիտեր՝ ունինք պապայ թէ ոչ, եւ ո՞վ պիտի տայ մեզի այդ մեր ապագան։ Հիւանդոտ անձնասիրութիւնը կը կրծէ մեր հոգիները, տեսակ մը վախկոտ պարտականութիւն կ'օրօրէ մեզ եւ անարժան վայելքներ կը պատճառէ։ Մենք դարձեր ենք անհայրենիք հերոսներ եւ նաշխատ վաստակաւորներ՝ ջարդուած ու անզօր։

Արդեօ՞ք մենք արժանի ենք հայրենիք ունենալու ...

Մենք՝ Խանասորի անհարազատ շառաւիղներս ...

ՏԱՐԱԳԻՐ

ՆԱՄԱԿ
ՆՈՐ ՍԻՍԻ
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ

... Խմբագիր «Յառաջ»ի,

ՆՈՐ ՍԻՍ, 7 Յուլիս.— Մարտ 4ին մեր որբ եւ չքաւոր աշակերտներու ֆոնտին եղած հանգանակութենէն ստացած էինք 3000 (երեք հազար) ֆրանքի չէք մը եւ ղրկած ստացագիր։ Նմանապէս 27 մայիսին ալ ստացանք 3000 (երեք հազար) ֆրանքի չէք մը, ընդհ. գումար մինչեւ այսօր ստացած 6000 (վեց հազար) ֆրանք։

Շինել տուած ենք 59 (յիսունինը) գրասեղան - նստարան 70 (եօթանասուն) ֆրանքէն։ Գումար 4130 ֆրանք էինք թէ 870 ֆրանքով կարելի պիտի ըլլայ հոգալ տղոց գրենական պիտոյքները։ Հարկ եղաւ գրենական պիտոյքներու յատկացնել 1100 (հազար հարիւր) ֆրանք։ 770 (եօթը հարիւր եօթանասուն) ֆրանք ալ տղոց խաղավայրի զանազան պէտքերուն յատկացուցինք։ Այսպէս մինչեւ այսօր ծախսուած է 6000 (վեց հազար) ֆրանք։

Ինչպէս գրած էինք, աւելորդ ծանրանալ թէ մեր գերագոյն ճիգերը կը թափենք, մանուկ մը աւելի կարդացնելու։ «Յառաջ»ի մեր դպրոցի համար ըրած գնահատելի եւ անմոռանալի ծառայութեան մասին ամսոյս վերջի հանդէսին 26 յունիս կիրակի ծանրացաւ վարժարանիս տնօրէն Դրիգոր Գուտուլեան։

Շեշտեց թէ հեռուն ունինք մեծ փոքր բարեկամներ, թէ «Յառաջ» բարեկամները յանուն նոր սերունդի փրկութեան եղբայրական որքան անմոռանալի պարտք մը կատարեցին։

Ինչպէս գիտէք, գրած էինք թէ 17 որբ եւ չքաւոր տղոց 91էն զատ են պաշտպաններ հայրենակցական միութիւններէ եւ կրթասէր հայրենակիցներէ։ 87 աշակերտներ, 45ը աղջիկ եւ 42ը մանչ, պաշտպան չունեցան։ Շատ համեստ գումար մըն է մեր աշակերտներու տարեկան թոշակը մանկապարտէզի աշակերտները կը վճարեն 50 — 60 ֆրանք, իսկ նախակրթարանինը 80 — 125 ֆրանք։

Ամավերջի հանդէսին ներկայ էր նաեւ ամէնէն սիրուած ու յարգուած Հայր Փօղոս - Արիս վարդապետ լեզուագէտ եւ հմուտ հոգեւորական, որ հիացումով արտայայտուեցաւ այս շրջանին ձեռք բերուած արդիւնքներու մասին։

Առանց յարանուանական եւ կուսակցական խտրութեան, պէտք է ըսել թէ բոլորը կը գնահատեն այս վարժարանի ուսման մակարդակը եւ տարուած աշխատանքը։

Պարագները կը քանդուին։ Եկեղեցին պարագ մըն է, ուր կ'ուսանին նաեւ մեր մանկապարտէզի 267 փոք...

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ 23

Հ Ե Տ Ա Պ Ն Դ Ո Ւ Մ Ը

Բազմութիւնը կորեց եւ երեսուն եարտայի չափ սրճարանէն հեռանալէ վերջ մայթի վրայ սպասեց ու նորէն եարին դրամաւ։ Յաճախորդները իրարանցումի մասնակցելով, ոտքի ելած էին ու իրեն կը նայէին։ Ոստիկան մըն ալ երեւան ելաւ փողոցին անկիւնէն եւ սուլեց։ Լիքիտօփուլօսը եւ քանի մը հոգի սկսան հալածել զինքը։ Սուբ-ախին մէկ կողմ հրեց անոնցմէ մէկը որ իրեն մօտեցած էր եւ թեւերը կուրծքին վրայ սեղմելով, սկսաւ վազել՝ իր կեանքը փրկելու համար՝ բառին բովանդակ իմաստով։

Աջ կողմէն փողոց մը մտած էր. նորէն աջ դարձաւ ու հասաւ նեղ ճամբայ մը որ հետզհետէ զինքը կը հեռացնէր ծովափէն։ Անմիջապէս հասկցաւ թէ սխալ հաշիւ ըրած էր, որովհետեւ իր դիմացը գտաւ զառիվեր փողոց մը. շատ դժուար պիտի ըլլար իրեն համար բլուրն ի վեր վազել, մանաւանդ որ բազմութիւնը դեռ կը հալածէր զինքը։ Սակայն եւ այնպէս շատ քիչ թիւով անցորդներ կային ճամբուն վրայ եւ կրնար ապատօրէն շարունակել իր շնչասպառ վազքը։

Բլուրին գագաթը հասնելուն արագ նայուածք մը նետեց իր ետեւէն եկողներուն։ Ամէնէն աւելի իրեն մօտեցած էին ոստիկան մը եւ նիհարակազմ երիտասարդ մը։ Անոնց ետեւէն կուգար երկրորդ ոստիկան մը, իսկ աւելի հեռուն կը տեսնուէին Մթերանոցին տնօրէնն ու քանի մը ուրիշ ճափթփուքներ։

Որքա՜ն կատղած էր այդ սրիկայ Լիքիտօփուլօսին դէմ ու ինչպէ՜ս կ'անիծէր զայն հիմա։ Ի հարկէ շատ հասկնալի էր որ ան այդ իրարանցումին գլուխն անցնէր ու վայնասուն մը փրցնէր, նկատելով որ Սուխին պէտք եղածէն աւելի հետաքրքրուած էր Մթերանոցին ներքին գործերով, բայց ի՜նչ չար բախտ որ անիկա իրեն ժամադրավայր նշանակած պիտի ըլլար Աթէնէ սրճարանը եւ հոն պիտի գտնուէր այդ իրիկունը։ Սակայն յանցաւորը դարձեալ ինքն էր, քանի որ երբեք միտքէն անցուցած չէր այդ հաւանականութիւնը, մանաւանդ որ Արիֆէն իմացեր էր թէ յոյն առեւտրականութիւնը ընդհանրապէս այդ ճաշարանը կը յաճախէին։ Թօփհանէի փողոցին անկիւնն էր ան, ուրեմն շուկային ճիշդ կեդրոնը։ Ինչպէ՜ս մոռցեր էր թէ տնօրէնը չարաթը երկու անգամ այդ թաղը կուգար զանազան գործերու համար։ Եւ սակայն հիմա ժամանակը չէր այդ սխալներուն մասին մտածելու։

Ցանկարծ աչքին զարկաւ կամարակապ փողոց մը։ Ճամբէն շեղեցաւ ու անմիջապէս փողոցէն ներս վազեց։ Միւս ծայրը հասաւ, բայց զինքը հալածողները հետզհետէ կը մօտենային իրեն։ Դուրս ելաւ ու մտաւ աջ կողմին վրայ բացուող ուրիշ ճամբայ մը որ մինչեւ Բերա կ'երկննար։ Դժբախտաբար նորէն արգելքի մը հանդիպեցաւ, որովհետեւ փողոցին անկիւնը, խանութի մը առջեւ աճուրդ մը տեղի կ'ունենար այդ պահուն եւ բազմութիւն մը հաւաքուած էր այնտեղ։ Երբ զինքը հետապնդողներն ալ այդ վայրը հասան, աճուրդը ցրուեցաւ, իրարանցումը սաստկացաւ եւ յաճախորդներն ալ խառնուեցան անոնց։ Հիմա երեսուն հոգինոց բազմութիւն մըն էր որ կը հալածէր զինքը։ Ոստիկանն ու նիհարակազմ երիտասարդը — այս վերջինը մարզիկի մը տպաւորութիւնը կը թողուր— ամէնէն առջեւը կը գտնուէին։ Ցօնը շատ ետեւ մնացած էր։ Ափսո՜ս, որ Լիքիտօփուլօսը զինքը ճանչցած էր. երանի թէ իր հագուստները քարտուղարին հետ փոխած չըլլար, որովհետեւ այդ ծպտումն էր բուն պատճառը այն սարսափելի կացութեան որուն մատնուած էր հիմա։ Եթէ տակաւին պահած ըլլար իր չարժավարի տարազը կամ նաւաստիի հին զգեստները, երբեք հաւանական չէր որճանչցուէր։ Մինչդեռ քարտուղարին գորշագոյն հագուստը շատ կը նմանէր իր քաղաքացիի հագուստին զոր կը հագնէր երբ առաջին անգամ կ'այցելէր Ծխախոտի Մթերանոցը։ Բնականաբար Ցօնը անմիջապէս ճանչցած էր զինքը։

Նորէն ձախ դարձաւ ու մտաւ նեղ ճամբայ մը։ Տափարակ փողոց մըն էր ուր կրցաւ աւելի դիւրութեամբ յառաջանալ։ Բարեբախտաբար երկար տարիներու զինուորական մարզանքը ուժով եւ ճկուն երիտասարդ մը պատրաստած էր։ Երկու օրէ ի վեր սարսափելի կերպով կը չարչարուէր, բայց եւ այնպէս նախորդ գիշերը կրցեր էր քանի մը ժամ քնանալ Ներքինիին բանտը. յետոյ խաղաղ քուն մը քաշած էր բրիտանական դեսպանատունը, իսկ այդ օրը բաւական մը իր յոգնութիւնը առած էր Խասքեօյի կապելային մէջ։ Հետեւաբար շատ աւելի կազդուրուած վիճակ ունէր հիմա քան որեւէ ատեն՝ իր առաջին ձերբակալութենէն եւ Եէտի Գուլէի մահափորձէն ի վեր։

Փողոցին ծայրը հասնելով տեսաւ որ արդէն եկեր էր Եիւքսէք Գալտըրըմ կոչուած զառիվերը։ Այս վերջինը դրեթէ տարբերութիւն չունէր միւս քովնտի ճամբաներէն ուրկէ անցեր էր քանի մը վայրկեան առաջ։ Իւրաքանչիւր սանդղամատ մէկ եարտա լայնք ունէր։ Ցանկարծ նշմարեց որ ոստիկան մը կը մօտենար իրեն, բայց արագ շարժումով մը երկու մատնաւ ... վար իջաւ. յետոյ կասհեց անմիջապէս թէ մարդը կրնար իր ճամբան կտրել։ Նորէն ետ դարձաւ ու սկսաւ բլուրն ի վեր վազել։ Երբ հասաւ կէսը այն նեղ փողոցին որ Եիւքսէք Գալտըրըմ բերած էր զինքը, նկատեց որ քան եարտայի հեռաւորութիւն մը կորսնցուցած էր։ Մարզիկի երեւոյթով թուրք երիտասարդը շատ ետ մնացած էր Սուխինի ետեւէն վազելով բազմութիւնը եւ հետզհետէ կը մօտենար իրեն։

(Շար.)

բիկները, 147 մանչ 120 աղջիկ: Հոգաբարձութիւնը եւ տնօրէնը աշխատանքի լծուած են ունենալու համար եկեղեցի եւ մանկապարտէզ: Հակառակ անտեսական քայքայման եւ տիրող անգործութեան, վստահ ենք թէ հեռուները գտնուած մեր բարեկամները պիտի չմոռնան Նոր-Սեբի որբ ու չքաւոր տղաքը եւ անոնց քանդուելիք բոյնը եւս օր մը դարձեալ պիտի շինուի:

Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Ա. Թափայէլեան, ատենադպիր՝ Ս. Գաբակէօզեան:

Ց. Գ.— Մեր տնօրէնը այցելեց Պաղեստին եւ ինչպէս պիտի տեսնուի ներփակ ցանկէն, յաջողած է 3635 պաղեստինեան դահեկան հանգանակել մանկապարտէզի եւ եկեղեցւոյ շինութեան համար:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 11 յուլիս (Յառաջ).— Անցեալ շաբաթ երեկոյ Կապոյտ Խաչի Խրիմեան դպրոցի վարչութիւնը խառն ժողովի էր հրաւիրած Կ. Խաչը, Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն, Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութիւնը, եւ Իսի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը: Օրակարգն էր «սրահի ընդարձակման եւ բեմի շինութեան հարց»: Տեղի ունեցաւ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Ներկայ էին բաւական թիւով ընկերներ, Խաչուհիներ, կամաւորներ եւ Երիտասարդաց Միութենէն մէկ հոգի:

Ժողովը ամիջապէս անցաւ օրակարգի եւ որոշեց սրահը ընդարձակել եւ շինել փոքրիկ բեմ մը: Ներկայացումներու եւ ուրիշ հանդէսներու ծառայելու համար: Սրահի ընդարձակման գործը 3500 — 4000 ֆրանքի կը կարօտի: Ժողովականները նիւթական աջեւ կանգ չէին առներ եւ ամիջապէս ձեռնարկեցին հանգանակութեան.— «300 ֆրանք ինծի, 150 ալ ինձմէ, 200 ինծի գրեցէք» եւ անհատաբ վայրկեանի մէջ գոյացաւ 2500 ֆրանքի գումարը: Ժողովը տաք մթնոլորտի մէջ տեղի ունեցաւ: Պ. Գէորգ Շահինեան (կամաւորներէն) նոյնիսկ կ'առաջարկէր հանգանակութիւնը 10 — 12.000 ֆրանքի հասցնել եւ դպրոցի համար հող մը գնել: Ուրիշներ ալ ձայնակցեցան: Ի տես այս ոգեւորութեան, ես ալ համոզուեցայ որ կարելի է հող գնել եւ դպրոցի սրահ մը շինել: Եթէ ժողովականներու թիւը գոնէ հարիւր հոգի ըլլար, վստահ եմ որ այդ օրը նուէրներու գումարը 5000ի կը հասնէր: Հանգանակութիւնը շարունակելու համար ընտրուեցաւ յանձնախումբ մ,— պարոններ, Գէորգ Շահինեան, Մարտիրոս Տէրտէրեան եւ ընկեր Կարապետ Թոփալեան:

Թղթակից

ՏԻՍԱՂ

** Վաճառական մը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ մէկու մը, որուն խանութէն մեծաքանակ ինեղէն գողցուած է. «Էհ, անցած ըլլայ, ո՞րչափ վնաս ունիս»:

Միւսը.— Բարեբախտաբար օր առաջ բոլոր ապրանքներու վրայ հարիւրին 50 զեղչ ըրած էի, որով վնասս այնչափ զգալի չէ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Յուլիս.— Ամրան եղանակին, Սէնթ Անտրէի հովասուն պարտէզը դարձած է ամէնէն կարեւոր ժամադրավայրներէն մէկը Մարսէյլի հայրենասէր դասակարգին: Շաբթուան տաժանակիր աշխատանքէն վերջ, մեր հայրենակիցները, լքած քաղաքի ախտալից մթնոլորտը, կը քաշուին մօտակայ արուարձաններու ծղուէտ պուրակներն ու դաշտերը եւ հայրենասիրական ջերմ շրջանակ մը ստեղծելով, կ'ոգեւորուին հայրենի աւանդութիւններու եւ յիշատակներու ոգեկոչումով ու իրենց կիրակիին մէջ կը փարատեն առօրեայ բազմատեսակ հոգերու մղձաւանջը:

Հասարակութեան քաղցր օրուան մը հաճոյքը ընծայելու մտահոգութեամբ, Կապոյտ - Խաչի Պուլվար Օտոյի մասնաճիւղը յուլիս 10ի կիրակին, Սէնթ - Անտրէի ծանօթ պարտէզին մէջ սարքած էր դաշտահանդէս մը: Ժողովուրդը, ուրիշ առթիւ ըմբռնած ըլլալով Կապոյտ Խաչի հանդէսներուն բացառիկ վայելքը, անհամբեր կը սպասէր հանդէսին, թէ Կապոյտ Խաչի ազգանուէր նպատակին աջակցելու եւ թէ իրենց հայրենավարժական զգացումները յագեցնելու:

Դժբախտաբար Մարսէյլի անաանձնելի, փոշեխառն քամին՝ «Միսթրալ»ը մինչեւ արգելք հանդիսացաւ ժողովուրդին:

Այսուհանդերձ բաւական թիւով հայրենակիցներ ժամանակէն առաջ փութացած էին հանդիսավայր:

Ընկերուհի Քիպրիթճեան բացաւ հանդէսը սանուհիներու երգչախումբին «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յետոյ ամփոփ եւ իմաստալից ճառով մը բացատրեց Կապոյտ Խաչի նպատակը, թուեց անոր մատուցած անգնահատելի ծառայութիւնները հայ մատղ սերունդին ազգային դաստիարակութեան ու հայ մշակոյթի բարգաւաճման համար ու շեշտեց այն պարտականութիւնները որ կոչուած են կատարելու խաչուհիները այսուհետեւ:

Կապոյտ Խաչը նմանցուց Արագածի կատարին վրայ կախուած մշտավառ կանթեղին, բայց անոր անհատնում ձէթը փոխանակ վերջինին նման Լուսաւորիչի արցունքներէն գոյանալու, գոյացած է հայ կնոջ մշտահոս արցունքներէն: Կապոյտ Խաչը այն ազդակն է որ պիտի առաջնորդէ հայ կինը ճշմարտութեան ուղիէն, պիտի հարթէ անոր թերութիւնները եւ արթնցնէ անոր մէջ զոհաբերութեան ոգին:

Եղան քանի մը գեղեցիկ արտասանութիւններ ու մեներգներ սանուհիներու կողմէ, բոլորն ալ յաջող՝ արժանանալով ներկաներու ծափերուն: Թող ներեն եթէ զանց կ'առնեմ իրենց անունները: Պ. Տէրտէրեանի բարձրախօսը, հանդէսի ամբողջ տեւողութեան, կը հնչեցնէր հայկական եւ եւրոպական գեղեցիկ եղանակներ: Հանդէսին զարդերէն մէկն էր նաեւ սանուհիներու երգչախումբը որ գեղեցիկ ներդաշնակութեամբ մէջ ընդ մէջ երգեց Գ. Կառվարենցի «Կ. Խաչի քայլերգ»ը եւ ուրիշ հայրենասիրական ու գեղջկական ընտիր կտորներ: Սանուհիներու գեղջկական պարերը, հայրենի տարազներով, մեծ ոգեւորութիւն պատճառեցին:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը, Եղիշէ Քէնյ. Մխիթարեան որ գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց հայ կնոջ դերը մեր պատմութեան մէջ: Թուեց Արշակունիներու, Բագրատունիներու այլ մանաւանդ Ռուբենեանց ժամանակաշրջանին կարգ մը ականաւոր հայ դէմքերու կատարած անժխտելի գործերը ընդհանրապէս ազգային եւ մասնաւորապէս մշակութային ճակատին վրայ: Յորդորեց խաչուհիներուն բնաւ չընկճուիլ ներկայ պայմաններէն եւ անյողդողդ շարունակել իրենց վստահուած պարտականութիւնը՝ յոյս ներշնչելով որ անոնցմէն կամքին դիմաց ամէնէն զօրաւոր արգելքներն անգամ կը խորտակուին: Այս ոգեւորիչ բանախօսութիւնը ունկնդրուեցաւ մեծ գոհունակութեամբ:

Վիճակահանութեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ խաչուհիներու կողմէ ասեղնագործուած գեղեցիկ ձեռագործ մը եւ կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին սպառեցան երկու հարիւրէ աւելի տոմսեր:

Հանդէսի վերջաւորութեան, Պուլվար Օտոյի Հ. Յ. Դ. «Ադամեան» թատերախումբը յաջողութեամբ բեմադրեց «Երկու Խոյրայեղներ»ը ծիծաղաշարժ վօտեւիլը: Ընկեր Ա. Յակոբեան ստանձնած էր ծոյլ ծառային դերը զոր կատարեց շատ բնականութեամբ: Ընկերը Մարսէյլի մեր ամէնէն յաջող կատակերգակն է, օժտուած երգիծական իմացականութեամբ: Դժբախտաբար շատ մը նման տաղանդներ զրկուած՝ մշակուելու եւ զարգանալու հնարաւորութենէն, դատապարտուած են իրենց սաղմին մէջ խեղ ցամքելու:

Միւս դերակատարներն էին Վ. Յակոբեան, Ա. Ասլանեան եւ Արմենակ, որոնք բոլորն ալ անթերի կատարեցին իրենց դերը:

Նախագահուհին քանի մը շնորհաւորական խօսքերով փակեց հանդէսը եւ ներկաները մեկնեցան տպաւորուած:

Թղթակից

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ

Գրած էինք թէ քլորի գործարան մը բացուած է Իզմիթի մէջ (Նիկոմիդիա): Տնտեսական գործավարը այս առթիւ ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— «Մեզի համար մեծ հաճոյք մըն է խորհիլ թէ այս գործարանը առաջին քայլը պիտի ըլլայ հնգամեայ քիմիական ծրագրին համար: Երկրորդը՝ «սոտա սիւլֆիւրիք»ի գործարանը Զօնկուլտաքի շրջանակին մէջ պիտի հաստատուի եւ այսպէսով քիմիական ճարտարարուեստի ծրագիրը ամբողջացած պիտի ըլլայ:

Քլորի գործարանը թուղթի եւ արուեստական մետաքսի ճարտարարուեստին օգտակար ըլլալէ զատ, երկրին պաշտպանութեան ալ պիտի ծառայէ: Խաղաղութեան համար աշխատելով հանդերձ, պէտք է պատրաստ գտնուինք հակամարդկային յարձակումներու դէմ: Այս գործարանը վտանգաւոր պարագաներու մէջ պէտք եղած միջոցները պիտի տայ մեզի»:

Գործավարը բացատրելով գործարանին արտադրական կարողութիւնը, ըսաւ թէ գործարանը 2 միլիոնի ապրանք պիտի ըլլայ, տարեկան 4 հազար թօն աղ, 2 հազար թօն կրաքար եւ 10 հազար թօն հանքածուխ պիտի սպառէ, եւ տարեկան 7 — 800 հազար ոսկիի արժէքով ապրանք պիտի արտադրէ:

*** Հանրօգուտ շինութեանց գործավարը Իզմիրէն Ադիգիէ երթալով աչքէ պիտի անցընէ Ադիգիէ փապուղին, որուն շինութիւնը 1,225,000 ոսկի պիտի արժէ: Այս փապուղին ելեկտրական վայրաշարժերու յարմարելու համար լայն բացուած է:

Մաքսերու եւ մենաշնորհներու գործավար Պ. Ալի Ռանա ալ նոյն օրերուն Իզմիր երթալով պիտի քննէ 600 հազար ոսկիի շինուելիք ծխախոտի մթերանոցի գործը:

Օգոստոս 20ին Իզմիրի ցուցահանդէսը բանալու համար, Իզմիր պիտի երթայ վարչապետ Պ. Ճէլալ Պայար, ընկերակցութեամբ տնտեսական եւ երկրագործական գործավարներուն:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Յուլիս 8ին Պոլսոյ մէջ մեռած է երիտասարդ երգչուհի մը, Օր. Գոհարիկ Գարիպեան, որ Փարիզի մէջ ալ ծանօթ էր:

Մատաղ տարիքէն Գոհարիկ Գարիպեան կ'ունենայ երաժշտական յատկանշական ձիրքեր, զորս ստուգիւ անտարբեր մերժելով կը տիրանայ գեղարուեստական բացառիկ խառնուածքի մը: Մասնաւորաբար ընդունակութիւն ցոյց կուտայ թատերական եւ գուսանական գործերու մէջ, եւ ի վերջոյ կուտայ իր հիմնական երգահանդէսը վեց տարի առաջ, Թեփեբաշիի մէջ, ուրկէ յետոյ կ'անցնի Փարիզ:

Այստեղ կ'աշակերտի հռչակաւոր արուեստագէտ Փանզէրայի, եւ կուտայ երգահանդէս մը որ ջերմապէս գնահատուեցաւ մամուլին կողմէ: Յետոյ Պոլիս կը վերադառնայ եւ կը հիմնէ երաժշտագիտական մասնաւոր դասընթացք մը, հետզհետէ աշակերտներու հոյլ մը համախմբելով իր շուրջը:

1934էն ի վեր կուտար նուագահանդէսներ, որոնց վերջինը՝ անցեալ տարի, իր կարապի երգը եղաւ: Զօրաւոր, տաք եւ երանգաւոր ձայն ունէր: Ծանօթ էր նաեւ իբրեւ կրթական աշխատաւորուհի: Կարեւոր շրջանէ մը ի վեր կը դասախօսէր իր նախասիրած ճիւղերը, Էսայեան վարժարանի մէջ:

Վերջերս սկսած էր հետեւիլ Երաժշտանոցի աշխատանքներուն, եւ այդ հաստատութեան բոլոր ականաւոր հեղինակութիւնները կը գնահատէին զինքը:

Եւ ծանր հիւանդութենէ մը վարակուած ըլլալով, եօթը ամիսէ ի վեր կը դարմանուէր Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ, բայց անօգուտ: Կը թողու ծերունի մայր մը:

Թ Ո Ք Ա Խ Տ Ը

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire խուլղեր) եւ ամէն տեսակ եազ ու արիւնաքօրութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան:

ԴԻՄԵԼ ՏՕՔԹ. ՅԱԿՈԲ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18: Tél. Tru. 83—87

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՆՈՂ ՎԷՐՔԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 Յուլիս).

— «Ուշագրաւ է քրտական ապստամբութիւնը որ կրկին ծայր տուած է Տէրսիմի մէջ:

Ամէնէն առաջ յայտնենք թէ կատարելապէս ճիշդ է լուրը: Այսպէս, բացի մեր թղթակիցէն եւ զանազան աղբիւրներէ, ահա նոյնինքն Թուրքիոյ վարչապետը որ պաշտօնապէս խոստովանեցաւ ըմբոստութեան գոյութիւնը, Ազգային Ժողովի Յունիս 29ի նիստին:

«Կայ ուրիշ նիւթ մը, որուն մասին կ'արժէ կարեւորութեամբ խօսիլ ձեզի: Տէրսիմի խնդիրն է այդ: Քանի մը աւերեր մանր-մունր ընդհարումներ տեղի ունեցան» («Ճումհուրիէթ» 30 Յունիս 1938):

Այսպէս, ուրեմն, ոչ մէկ տարակոյս լուրին ճշդութեան մասին: Կարեւոր պարագայ մըն է այս, որովհետեւ մեր մէջ հակում կայ «սուտ» կոչելու ամէն աննպաստ տեղեկութիւն որ կը վերաբերի Թուրքիոյ: Մանաւանդ երբ խնդրոյ առարկայ է քրտական հարցը, պատասխանը պատրաստ է երէկուընէ.— շահագրգռուողները նստած տեղը լուր դարբնած են. տեւ անգամ չէ շարժած, ուր մնաց հաղթական զէնք...:

Կարելի՞ է, սակայն, շարժումը պիտի կրնա՞յ տեւել եւ մանաւանդ ցնցում առաջ բերել Թուրքիոյ մէջ:

Հակառակ իրերը «քանի մը մանր-մունր ընդհարումներ»ու վերածելու իր ճիգին, վարչապետ Ճէլալ Պայար անուղղակի կը խոստովանի թէ շարժումը կարծուածէն աւելի լայն ու խոր է:

Այսպէս, տեղ մը կը յայտնէ թէ «բաղդատմամբ անցեալ տարուան, այս տարի աւելի շատ ուժեր հաւաքած ենք հոն»: Ուրիշ տեղ մը թէ՝ «մեր բանակը մօտերս ռազմափորձեր պիտի ընէ Տէրսիմի շրջանակին մէջ: Այս առթիւ, բանակը պարտականութիւն պիտի ստանձնէ Տէրսիմի համար եւ ընդհանուր մաքրագործումով մը աջակցելով զսպիչ ուժերուն, այս խնդիրը արմատապէս պիտի փրցնէ նետէ» («Ճումհուրիէթ», 30 Յունիս եւ «Սօն Փոսթա» 1 Յուլիս 1938):

Հասկնալու համար ամբողջ իմաստը այս սեղմ տողերուն, հարկ է նկատի ունենալ որ երկու տեսակ ուժ կայ Տէրսիմի մէջ.1. զսպիչ ուժեր, որ, ինչպէս անունը կը ցուցնէ, մասնաւորաբար կը գտնուին Տէրսիմ: 2. Բանակը, որ այլ պաշտօն ունի եւ այդ տեղ կը գտնուի:

Ճէլալ Պայարի յայտարարութիւնէն որոշակի կ'երեւի թէ՝

Նախ զսպիչ ուժերը «շատ աւելի» են այս տարի: Ուրեմն, ըմբոստները կը հետեւի թէ ըմբոստութիւնն ալ «շատ աւելի» ծաւալուն դարձած է:

Երկրորդ, հակառակ աւելցած ըլլալուն, այս ուժը չէ կրցած զսպել շարժումը, եւ Անգարա պէտք տեսած է ամբողջ բանակ մըն ալ օգնութեան ղրկելու:

Մի ըսէք թէ բանակը հերթական ռազմափորձն է որ պիտի կատարէ: Որովհետեւ, Տէրսիմի ընտրութիւնը իբրեւ ռազմափորձի վայր, ինքնին արդէն պերճախօս է: Չէ՞ որ վայրի ընտրութիւնը միշտ կը կատարուի քաղաքական նկատումով: Օրինակ, ութը տարի առաջ երբ Մուսոլինի իր ճառին մէջ ակնարկեց «Ափրիկէի եւ Ասիոյ հողեր»ուն որոնք պէտք է մաս կազմեն հռովմէական կայսրութեան, Թուրք սպարապետը անմիջապէս Իզմիրի շրջանը ընտրեց իբրեւ ռազմափորձի դաշտ:

Աւելի հիմնական կէտ մը: Բանակը միայն ռազմափորձ չպիտի կատարէ Տէրսիմի մէջ, այլ եւ «ընդհանուր մաքրագործում» (թարամա), ինչպէս կը շեշտէ Ճէլալ Պայար, պիտի կատարէ, որպէսզի «զսպիչ ուժերուն աջակցելով արմատէն փրցնէ նետէ այս խնդիրը»:

Աչք ծակող է, չէ՞, այս խօսքերուն անհաւորութիւնը: Կը նշանակէ թէ զսպիչ ուժերը որոնք անշուշտ կարեւոր են, ի վիճակի չեն «արմատապէս փրցնել»ու խնդիրը եւ այս գործողութեան համար հարկ դատուած է որ բանակը աջակցի՝ «ընդհանուր մաքրագործում» մը կատարելով, այսինքն ջարդելով անխնայ:

Ինչպէս կը տեսնուի, եղածը սովորական խլրտում մը չէ, այլ շատ լուրջ ու կազմակերպուած գործ մը:

Եւ սակայն, այս չէ խնդրին ցաւոտ կողմը: Որովհետեւ, ինչ պատրաստութիւն ալ տեսած ըլլան Քիւրտերը, կասկած չկայ թէ պիտի ջախջախուին ի վերջոյ: Անհամեմատ են երկու կողմին ուժերն ու միջոցները: Մէկ բանակ չքաւե՞ց, երկրորդը, երրորդը կը փութացնէ Անգարա եւ նորէն կը ճզմէ:

Բուն ցաւը հոն է որ, հակառակ ամէն տաղումի, քրտական վէրքը կը շարունակէ բանիլ եւ այս ընթացքով դեռ երկար ատեն պիտի բանի:

Յետադարձ ակնարկ մը՝ եւ արդէն ձեր աչքին առջեւ կը փռուի պարբերական պոռթկումներու շարքը.— Շէյխ Սայիտի ըմբոստութիւն, Արարատի շարժում, Տէրսիմ թիւ 1, Տէրսիմ թիւ 2: Ուրեմն 4 մեծ ընդվզում՝ 15 տարուան ընթացքին, թող զկանայս եւ զմանկտիս...:

Արդ, ամէն անգամ որ հուրով եւ սուրով ընկճուեցաւ շարժումը, Անգարա հպարտութեամբ յայտարարեց թէ ամէն ինչ վերջացած է: Մինչդեռ, հազիւ քանի մը տարի անցած, արդէն իսկ նոր մը ծայր տուաւ, միշտ կրկնելով նոյն պատմութիւնը: Կը նշանակէ թէ վէրքին արմատը այնքան խոր ու բազմաճիւղ է, որ ոչ թնդանօթ կրնայ հանել անոր, ոչ կախաղան, ոչ ալ սուրին: Ընդհակառակն, արմատը հետզհետէ հաստ կը նետէ լայնքին ու երկայնքին»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Իր ներսն էր այս գեղեցկութիւնը: Շատ խորունկը մնացած էր իր սրտին, մոռցեր էր գրեթէ: Ու հիմակ, շատ մը անուններ պատկերներու պէս իրարու կը յաջորդէին, «Արտաշէս, Տիգրան, Վարդգէս, Սաթենիկ, Հայկանուշ...» Ամէն մէկը լոյսով կը ծընէր, ու իր ձայնը կը քաղցրանար, երբ կը հնչեցնէր զանոնք իր բերնին մէջ: Այս անունները, հայրենիքի մը լոյսերուն ծիրանիովը կը բացուէին: Կարծես անոնք աւրուած իր կեանքին մէջ, երբ նորէն իրենց տեղը կը գտնէին, իր սիրտը բան մը կը զգար յաւիտենականէն:

Տարօրինակ ձայնով մը, իր կինը կանչեց սպասուհիին, ու քանի մը անհասկնալի բառեր գմռտաց:

Սարսուռ մը: Ու սրբուեցաւ պատկերը իր աչքերէն: Ծանր բան մը ինկաւ կուրծքէն սրտին խորը: Պարոն Պարտէզեան հառաչեց ու գոցեց աչքերը: Հնացած գեղեցկութեան հրաշալիքը, գերեզմանի մը կը նայէր:

Լռութիւն: Պահիկ մը միայն: Ու իր կնոջը ու աղջիկներուն ձայնը, նորէն տունին տուաւ տարօրինակ մթնոլորտ մը:

Պարոն Պարտէզեան երբ խօսեցաւ իր կնոջը հետ, կարծես բան մը վիրաւորուած էր իր սրտին մէջ:

×

Արփինէ երբ մինակ կը մնար տունին մէջ, վայրկեանները կը փոխուէին իրեն համար: Կը սիրէր այս պահերը, ինքզինքը կը ժողվէր, ու կը նստէր բակին նայող պատուհանին առջեւ: Ասանկ վայրկեանները իրենց մասնաւոր խորհուրդը ունէին: Իր կեանքին վրայէն կ'անցնէր անգամ մը:

Ասանկ պահերու իր աչքերը կը մեծնային: Լռութեան կ'ուզէր թափանցել իր աչքերով: Կ'ուզէր վառել զայն: Իր սրտին կրակը կ'ուզէր լեցնել հոն, ու կը նայէր, կը նայէր, կը նայէր: Կ'ուզէր բան մը տեսնել, ստուեր մը միայն, թեթեւ, թափանցիկ, ստուերի նման բան մը, շարժումի մը սարսուռը: Ու կը նայէր: Աչքեր կը լեցուէին, որովհետեւ սրտէն եկող ճառագայթներով, զողացողհօրիզոն մը կը ձեւաւորուէր, ու յուզումի մը հոսումին մէջ, կը տեսնէր իր տղուն ստուերը:

Ստուեր մը: Իր սրտին հրաշքը:

Ո՞ւր էր իր տղան: Որո՞ւ հարցնէր: Մէկը որոշ բան մը չկրցաւ ըսել: Ու հիմակ, լռութեան մէջ կը փնտռէր իր զաւակը, ու ինքնամփոփումի պահերը կը սիրէր:

Բայց այդ օրը, Արփինէ, տանտիկնոջը հետ խօսած ատեն, զարմանալի թրթռում մը տեսաւ անոր աչքերուն մէջ: Երբեք ասանկ տեսած չունէր անոր աչքերը: Անոնք այս անգամ տըխուր էին ու երեւան ալ չէր խնդար: Բան չհասկցաւ: Բայց ամպ իջաւ իր սրտին մէջ, ու տանտիկինը երբ լմնցուց իր ըսելիքը, իրենց աչքերը իրարու վրայ մնացին, այնպէս որ, ուրիշ աւելի խորունկ ստուեր մը իջաւ իր սրտին մէջ՝ մահուան պէս պաղ:

Ի՞նչ կար:

Ինք բոլորն ալ կը սիրէր տունին մէջ, ու կը մեղքնար, կը հառաչէր՝ երբ մէկը տխուր էր, բան մը ունէր սիրտկոտրուք, կամ, բան կը պատահէր տունին մէջ, ու խօսելու տեղ՝ կը կախէին իրենց գլուխը ամէնն ալ տրտում տխուր: Խելքը չէր կտրեր որ մայր մը կրնար ունենալ ասանկ նայուածք: Աչքերը մայրերուն համար՝ լոյսի աղբիւրներ էին, ուրկէ բոլոր լոյսերը՝ դուրս կուգային՝ մաքրուած ու շողշողուն: Ու ինտո՞ր կրնար տըխուր բաղդատութիւն մը ընել տիկին Զարմիկի համար: Ինք, տունորդուովք կը սիրէր, ու կ'ուզէր՝ աղուոր ու փայլուն բառերը գործածել՝ տունին պայծառութիւն տալու համար:

Ու հիմակ, իր սրտին մէջ բան մը մնացած էր, ու կը նեղուէր, կ'ուտէր ան իր մարմինը:

Իր ճամբորդութեան շրջանը ըրաւ Արփինէ: Սիրտ այրող բաներ շատ տեսած էր, հանդիպած էր նայուածքներու ամէնէն գէշին, բայց իր տանտիկնոջ նայուածքը ուրիշ բան էր:

Կռիւ մը...

Կռի՞ւ:

Մայրերը շուտով կը հասկնան այս կռիւը: Ու իր մտքին մէջ ուրիշ տեսարաններ արթնցան: Իր տանտիկնոջ ձայնը այս պահուն՝ հնչեց, արձագանգեց ու մտաւ իր միսերուն մէջ:

Այս ձա՞յնը:

Միտքը ինկաւ: Ձայնիկը չէր հաներ ու կը լռէր քիչ մը վիրաւորուած, երբ տիկին Զարմիկ՝ կը կանչէր իր տղուն՝ պարզ խօսակցութիւն մը ըրած ատեն իր հետը: Յետոյ երբ առանձնութեան մէջ մտիկ կ'ընէր անոր կոկորդին մէջ փոթորկող ձայնը, տակնուվրայ կ'ըլլար:

— «Իմ աչքերուս նայէ անգամ մը, ես քու մայրդ եմ», ըսած էր անգամ մը տիկին Զարմիկ իր տղուն:

Այս տեսարանը կը լուսնար հիմակ ու կը տեսնէր՝ թէ ո՞վ էր այդ մայրը:

Ու — «Մայրերու կռիւը», մրմնջեց Արփինէ: Որովհետեւ չէր կրնար խօսիլ ու բան ըսել մէկուն, գլուխը կախեց:

Սակայն, մօր մը պէս սիրելու պէտք ունէր ինք այս տունին տղան՝ քիչ մը մխիթարելու համար իր սիրտը, ու եկած էր մայրերուն ամէնէն արտայայտիչը, ամէնէն ճշմարիտը:

Այս սէրն ալ կը պլանային իրեն:

×

Երկու սէրեր:

Երկու սրտերու վազքը կը խառնուէր իրարու, ու մէկը միւսը կը ծըծէր, կը հատցնէր՝ մօր մը ծիծերուն կաթին պէս: Այս տանը ափ մը մթնոլորտին մէջ, երկու սրտեր կը թըռչէին, երկու մայրերու սիրտերը կը փնտռէին իրենց երկինքը: Ու հիմակ, իր տունը նեղ կուգար տիկին Զարմիկի համար: Իր սպասուհիին հանդարտութիւնը, անոր ուրախութիւնը ու շարժուձեւերը կը նեղէին զինքը: Ո՛ւր որ կը դնէր ոտքը, կարծես անոր շուքը կը խաղար հոն: Ան, իրմէ առաջ, հասած էր իր երթալիք տեղը: Ու կը կենար երբեմն, կը մտմտար, ու երբ կը քալէր կրկին, կը դանդաղէին ոտքերը, ու պզտիկ, թեթեւ շշնկոց մը դող կը հանէր իր մարմինը: Երբե՛ք, ասանկ աչքերը չորս դին մնացած չէին տունին մէջ: Կարծես բան մը կը փնտռէր, ու կը տարտամնար իր նայուածքը ինկած տեղը՝ իր սրտէն աւելի խորունկ: Իր սիրտը ամէն տեղ, ամէն խորունկութեան մէջ խորունկ էր հիմակ, ու ամէն դի, տունին մէջ խորունկութիւններ կային իր առջեւ:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(6)

(Շար.)

ըին, որոնց չտայլած քծնանքն ու դուր գալու տենչանքը զզուանք էր պատճառում Չեկային :

Վերջերս Կ. Պոլսոյ հայերէն թերթերի խմբագրութիւնները, Կ. Պոլսոյ ռուսական դեսպանից տեղեկութիւններ էին ուզել Էջմիածնի եւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մասին: Հիւպատոսը պատասխանել էր, որ Էջմիածնում ամենայն ինչ կատարեալ է, իսկ կաթողիկոսը մեռել է բնական մահով: Դեսպանը այլ կերպ չէր կարող ասել: Կը գայ ժամանակ որ Էջմիածնի ողբերգութեան ամբողջ մանրամասնութիւնը հրապարակ պիտի գայ՝ իր արիւնոտ էջերով:

ԾՈՎԵՑԻ

(Վերջ)

Չեխոսլովաքիոյ Գերմանացիները նոր պահանջներ

Փրակայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան Գերմաններու մէկ նոր պահանջքին որ աչառասիկ.— Ազգային ժողովին մէջ, միեւնոյն ժողովուրդին ներկայացուցիչները ազգային խմբակցութիւն մը կը կազմեն եւ իրենց ժողովուրդին բարոյական անձնաւորութիւնը կը ներկայացնեն: Այս ազգային խմբակցութիւնը կը կազմէ իւրաքանչիւր ժողովուրդի ազգ. խորհրդարանը եւ իրաւասու է ինքնորոշման բոլոր խնդիրներուն համար: Ան կը քուէարկէ օրէնքները եւ կը ձեռնարկէ հանրաքուէներ :

Ուրիշ յօդուածի մը տրամադրութեամբ, ազգ. փոքրամասնութեանց վարիչները ի պաշտօնէ անդամ են կառավարութեան, հետեւաբար կախում չունին ազգ. ժողովի քուէարկութենէն: Անոնք միեւնոյն ատեն անդամ են ազգային պաշտպանութեան գերագոյն խորհուրդին :

Գերմանական յուշագիրը կ'առաջարկէ ջնջել հետեւեալ նախարարութիւնները.— հանրային կրթութեան, խնամատարութեան, առողջապահութեան: Անոնց պաշտօնները կը փոխացուին իւրաքանչիւր ժողովուրդի ինքնօրէն վարչութեանց: Պետական պաշտօններն ալ պիտի բաշխուին համաձայն ժողովուրդներու թիւին :

*** Չեխական կառավարութիւնը վճռապէս կը հերքէ գերմանական թերթերու այն լուրերը թէ չեխական բանակը զօրաշարժի ենթարկուած է : Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն այս հերքումը հաղորդեց գերմանական կառավարութեան : Գերմանական մամուլը կը շարունակէ անխնայ հարուածել չեխական կառավարութիւնը, մանաւանդ հիմա որ Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին, Փարիզ կը գտնուին :

Սպանիոյ պատերազմին երկամեակը

Յուլիս 18ին լրացաւ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին երկամեակը: Այս առթիւ բուռն յարձակողականի մը ձեռնարկած է Զօր. Ֆրանքօ, որուն յառաջապահները արդէն իսկ մտած են Վալենցիայի նահանգը: Ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 20.000 հանրապետական զինուորներ խուճապահար կը փախչին: Օդանաւերը եւ թնդանօթները անընդհատ ռումբ կը տեղացնեն հանրապետական դիրքերուն վրայ :

*** Երկու տարուան պատերազմէն վերջ, Զօր. Ֆրանքօ գրաւած է երկրին մեծագոյն մասը: Իր իշխանութիւնը ճանչցած են մինչեւ հիմա.— Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն, Վատիկան, Փորթուկալ, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա, Չեխոսլովաքիա, Պրազիլիա, Թուրքիա, Հունգարիա, Ալպանիա եւն.: Անգլիա առեւտրական ներկայացուցիչ մը նշանակած է: Այս տարեդարձին առթիւ, ազգայնական հրամանատարը բարձր պատուանշաններ նուիրած է Իտալիոյ արտաքին նախարարին եւ զօր. Կէօրինկի, ինչ որ անդամ մը եւս կ'ապացուցանէ երեք պետութեանց սերտ գործակցութիւնը:

Գերմանական թերթերը փառաբանելով ազգայնական իշխանութիւնը, կը կարծեն թէ պատերազմը դեռ երկար պիտի տեւէ: Հանրապետականները ուժգնօրէն դիմադրեն բոլոր ճակատներուն վրայ: Երեք բանակներ կը սպառնան Վալենցիայի :

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետները նամակներ փոխանակած են այս օրերս, չեշտելով երկու երկիրներուն գործակցութեան սերտացումը: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը Հռոմ գնաց, կարգ մը քաղաքական խնդիրներ քննելու համար: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս այցելութեան: Փէշթայի թերթերը կը չեշտեն Իտալիոյ կենսական դերը Դանուբեան աւազանին մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱ մերժեց ետ կանչել այն զինուորները որոնք Մանչուրիոյ հողը մտած էին անցեալ շաբթու: Զգացողութիւնը կ'աճի Ճափոնի մէջ, այս գրգռիչ ձեռնարկին առթիւ: Կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց :

ԳԻՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը, որ կազմուեցաւ նախկին ընկերվարական Մարսօ Փէվէրի կողմէ, իր հիմնադիր ժողովը գումարեց շաբաթ օր: Այս առթիւ համագումարը 83ի դէմ 100 ձայնով մերժեց միանալ ժողովրդական ճակատին, հակառակ ղեկավարին յորդորներուն : Նոր կուսակցութիւնը աւելի ձախ է քան բուն ընկերվարութիւնը:

ՊԱՊԸ ճառ մը խօսելով, խստօրէն ձաղկեց մոլի ազգայնականութեան վտանգները: Այս ճառը ուշագրաւ կը համարուի անոր համար որ արտասանուած է Իտալիոյ ցեղապաշտական շարժումէն անմիջապէս վերջը :

ԻՏԱԼԻՈՅ պետական պաշտօնեաները համազգեստով պիտի աշխատին այսուհետեւ: Երկու տեսակ համազգեստ չինուած է, մէկը ամրան, միւսը ձմրան համար :

28 ԵՐԿԻՐՆԵՐ պիտի մասնակցին ցեղապաշտական շարժումին դէմ կազմակերպուած ժողովի մը, որ պիտի գումարուի յուլիս 22—24, Փարիզի մէջ:

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ 15 սանթիմէն 20ի պիտի բարձրանայ Իտալիոյ մէջ, յուլիս 20էն սկսեալ :

ՀԱՄՐ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ մը երբ գողութիւն կը կատարէր Ժընեւի մէջ, ծանր հարուած մը ստացաւ գլուխէն: Յառաջ եկած ջղային ցնցումէն անմիջապէս բացուեցաւ լեզուն ...

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ անընդհատ կը շարունակուի Աւստրիոյ մէջ, մասնաւորապէս Վիէննայէն :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ 1938ի հունձքը շատ լաւ պիտի ըլլայ այս տարի,— 100 — 110 միլիոն թոն: Բայց քաղը մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի: Շատ մը շրջաններու մէջ մեքենաները չեն բանիր կամ վնասուած են: Տեղ-տեղ ալ քաղը կը կատարուի նախնական միջոցներով, ինչ որ մեծ վնասներ կը պատճառէ: Կուսակցական պաշտօնաթերթը կ'ազդարարէ թէ «կուսակցութիւնը եւ կառավարութիւնը հաշիւ պիտի պահանջեն ցորենի իւրաքանչիւր կենդինարի փճացման համար »:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգիստի բանուորները գործադուլ հռչակած ըլլալով, ճամբորդներու բեռները չեն պարպուիր, իսկ հիւսիսային Ափրիկէէն հասած մեծաքանակ բանջարեղէններ կը փճանան :

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 Ֆր., փոստի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

24 Յուլիս. կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը

ՌՈԲԻՆՍՈՆԻ GRAND ARBRE, Maison FIQUETի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Անձրեւի պարագային պատսպարուած ընդարձակ սրահ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն երիտասարդ ուժերու կողմէ: Հայկական պար ընկերակցութեամբ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ:

Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ եւրոպական պար՝ ղեկավարութեամբ CARIO CANTI նուագախումբին:

Առատ եւ աժան պիւֆէ: կարելի է ուտելիքը միասին բերել:

Մուտք 4 Ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— մեթրօն փոխել Denfert Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեշրջանի վերջին ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ, տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ, 23 Յուլիս ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 Rue Pasquier:

Մուտք՝ 5 Ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղին կողմէ

կը բանախօսէ՝ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

Յուլիս 24ին կիրակի, ժամը 3.30ին, Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lacի սրահը:

Ծախսերու մասնակցութիւն 6 Ֆրանք:

ԳՐԱԿԱՆ–ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մ.ճիւղին կողմէ

Նուիրուած ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ իր մահուան 15ամեակին առթիւ

23 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, 8 Rue Jean Goujon:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԾԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ Յուլիս 31ին կիրակի օր, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբին կողմէ: Այցելութիւն Իշխան Արղութեաններու շիրիմին: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԷԻՍԱՅԵԱՆԻ

ԴԻՒՑԱԶՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ

(Բնական լուսանկարներով)

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

(Ուրֆայի ինքնապաշտպանութեան ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 Ֆրանք, Սուրիա 6 Ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ:

Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine) France.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՀԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ)

Նոր մատենաշարին Ա. հատորը

Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր արձակագիր, Դաշնակ

ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ

ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ, ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ, ՍԵՒ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄԱՆԱՑԱՆԸ եւ ՍՊԻՏԱԿ ՁԻՆ:

Հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ուրիշ հատորներ ԴՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԷՆ, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑԷՆ, ՍԱԶԱՆԷՆ, ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԷՆ եւ ուրիշներէ:

Խմբագրական եւ հրատարակչական մարմինը մէկ նպատակ եր հետապնդէ — գաղութներուն ծանօթացնել Հայաստանի գրականութիւնը լոյս ընծայելով ժողովրդական մատչելի գինով գործերը այս շարքը

Մամուլի տակ է մատենաշարին Բ. հատորը՝ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ Ստեփան Զօրեանէ:

Վաճառման կեդրոնատեղին է ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6) chèque postal, Paris 1278—35, հեռաձայն Danton 88—65:

Մեծաքանակ գնողներու մասնաւոր զեղչ:

Առաջին հատորին գինն է 7.50 Ֆր., արտասահման՝ 1ուկէս շիլին կամ 40 սէնթ: Ապսպրանքները՝ կանխիկ դրամով:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ :

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ : Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Համբարձում Օյնոեան եւ իրենց ազգականները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն, Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. ընկերներուն եւ Կ. Խաչի Մասնաճիւղին, Թաղեցիներուն, եւ բոլոր անոնց որ անձամբ կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնած էին մեր սիրեցեալ զաւկին, ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՕՅՆՕՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 7ին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎ

Իսի-լէ-Մուլինոյի «Խրիմեան» դպրոցի վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Ջաւախեան» կոմիտէի, Հայ կամաւորներու միութեան, Իսիի երիտասարդաց միութեան բոլոր անդամները անխտիր, նաեւ բոլոր ծնողները եւ դպրոցով հետաքրքրուողները, Շաբաթ (23 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Սրահի ընդարձակման կամ դպրոցի համար հողի մը գնման հարց,

«Յառաջ» կը ծախուի

Place des Fêtesի լրագրավաճառի խանութը գոց ըլլալով Յուլիս 14էն մինչեւ 18ը, «Յառաջ» կը ծախուի Place des Fêtesի ծանօթ հայ նպարավաճառին քով, S. Baldjian, 2 Rue de Crimée (Տօքթ. Գըրգոյեանի քլինիքին քովը):

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՄԱԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մասնաւոր գինով: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն եւ գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

FOURRURES DE ST. BERNARD

ՅԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Մեծաքանակ ՄՈՒՇՏԱԿներ ներածած ենք ուղղակի: Կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով կարճ ժամանակուան համար: VERITABLES MARTRES (սամոյր) 100 Ֆր.էն սկսեալ: VERITABLES RENARDS ARGENTÉS (արծաթէ աղուէս) 500 Ֆրանքէն սկսեալ:

ՓԻԹՈՒԱ ՕՊԻԽՕՆ, 60 Ֆրէն սկսեալ:

Բաց է ԿԻՐԱԿԻ օրերը մինչեւ կէս օր:

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —

Մեթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

Hommes Dames

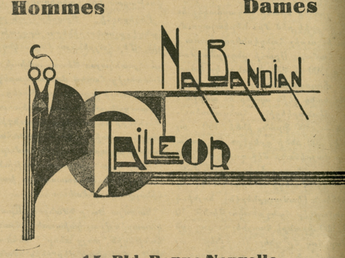

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

Tailleur de ST. BERNARD

Pour Hommes et Dames

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մեթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆոն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մեր ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 350—450 Ֆր.էն: Նուէր կը տրուի մեր ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ: 450 Ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, գարնան յատուկ, արժէքաւոր մուշտակ վզնոց մը: Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրօնով: Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերէնով եւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:

Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, զգուշացէք արուեստական օղիներէ, ձեր ստամոքսը կ'այրէ, գիշերները քուն կը խանգարէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյրը, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren, Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

ԿԸ ՈՒԶՈՒԻ 15—18 տարեկան ճարպիկ տղայ մը քուրքի համար: Ներկայանալ դպրոցական վկայագրով, դիմել Maison Daron (Թաթուլեան), 4 Rue de Liban, Paris (20e.).

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 20 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3786

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՊՐԻԼ 6_ՄԱՅԻՍ 24

Ուրեմն, ամենավերջին տեղեկութիւններն ալ — մինչեւ յունիս 30 — կը հաստատեն Խորէն Ա. կաթողիկոսի սպանութիւնը, մոնկոլեան գազանութեամբ :

Այս է ամբողջ եզրակացութիւնը այն ընդարձակ թղթակցութեան, որ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, երեք օր իրարու վրայ (յուլիս 16, 17 եւ 19) :

Այդ ողբերգութեան սկիզբէն մինչեւ այսօր, մեր տեղեկատուները կանգ առին այս կէտին վրայ,— սպանութիւն, իրենց լուրերը քաղելով Հայաստանէն եւ Կովկասէն հասած հայ թէ օտար ուղեւորներէ :

Զուննալով ուղղակի եւ անմիջական միջոցներ՝ ամէն բան տեղին վրայ ստուգելու, անհաւանական չէ որ անոնք չափազանցութիւններ ալ իմացած ըլլան: Անխուսափելի են ե՛ւ չափազանցութիւնները ե՛ւ թիւրիմացութիւններն ու հակասութիւնները՝ այսպիսի պարագաներու մէջ:

Առաջին անգա՞մ է որ մարդիկ անյաղթելի դժուարութեանց առջեւ կը գտնուին, տեղն ի տեղօք ստուգելու համար եղերական դէպքեր՝ Խ. Միութեան անծայրածիր տարածութեան վրայ :

Նոյն իսկ այստեղ, Եւրոպայի մէջ, հարեւան Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին առթիւ, ի՛նչ ողբերգութիւններ պատահած են եւ կը պատահին, որոնց վաւերական պատմութիւնը ամիսներ վերջը միայն կարելի կ՚ըլլայ ստուգել: Դեռ նոր էր որ հաստատուեցաւ թէ միապետական երեւելի մը սպաննուած է երկու տարի առաջ...

Դառնալով նորէն Հայաստան, վերջին երկու տարիներու ընթացքին կատարուած գազանային խոշտանգումներէն, սպանութիւններէն կամ գնդակահարութիւններէն ո՞րն էր որ իմացուեցաւ ճիշդ ժամանակին, բոլոր վաւերական մանրամասնութիւններով:

Ննջամիտ կամ բթամիտ մարդիկ իրենց նստած տեղը «սո՛ւտ է», «Սպիտակ Ռուսերու յերիւրանք է» չպոռացի՞ն, երբ առաջին անգամ կը հաղորդէինք Աղասի Խանջեանի «անձնասպանութիւնը», քաղելով «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Մոսկուայի թղթակցէն:

Նոյն վայնասունը չփրթա՞ւ, երբ, ամիսներ վերջը, կը հաղորդուէին ուրիշ ձերբակալութիւններ եւ մահացումներ,— գլխաւորը բազմաթիւ կուսակցական եւ պետական վարիչներու եւ երիտասարդ գրագէտներու: Մինչեւ որ «Հայաստանասէրները» իրենք ալ բարեհաճեցան արձանագրել, հիմնուելով «Երեւանէն եկած իրազեկ մտաւորականի մը» կամ «Լիբանանցի ուսանողի մը» տեղեկութեանց վրայ:

Եւ բնա՛լ թէ երիտասարդ գրագէտներու գնդակահարութենէն մինչեւ Շահվէրտեանի եւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի մահացումը՝ բոլոր սեւ լուրերը բերնէ բերան շրջան կ՚ընէին դեռ անցեալ տարի, ամառը եւ աշունը, «Հայաստանեայց» շրջանակներու մէջ, իսկ մենք վճռական բան չգրեցինք, մինչեւ որ թերթ մը ձեռագիր չանցաւ մեր ձեռքը կամ «Խ. Հայաստան»ի սիւնակներուն մէջ սպրդած տող մը չզարկաւ մեր աչքին (ներկայումս գնդակահարուած Ն. Ստեփանեան)...

Այսպէս նաեւ կաթողիկոսին, երկու եպիսկոպոսներու եւ մէկ վարդապետի եւ թերեւս ուրիշներու սպանութեան պարագան :

Ժամանա՛կ պէտք է անցնի, ամիսներ, նոյնիսկ տարի,— մինչեւ որ մեր սմսեղուկ երանելիներն ալ աչուը մը արթննան եւ իրենց կարգին արձանագրեն որոշ իրողութիւններ, հոգ չէ թէ իրրեւ ոճիր - արկած :

Առ այժմ, ի՞նչ ունին անոնք, հերքելու համար հրատարակուած տեղեկութիւնները:

Նախ՝ իրենց խելապատակը, որ կը գործէ միայն մէկ ուղղութեամբ,— գրիչը մելանը թաթխել եւ մրոտել: Առանց տեղէն շարժելու: Առանց տող մը գիր գրելու եւ հարցնել - փնտռելու:

Երկրորդ՝ Էջմիածնի «Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդ» կոչուած խրտուիլակին սա պատմակա՛ն նամակը, գրուած՝ 1938 մայիս 24ին եւ Փարիզ հասած՝ յուլիս 9ին: Նամակ մը, որ ոչ թէ կը բանայ, այլ աւելի կը թանձրացնէ մթութեան, խորհրդաւորութեան քօղը :

Մեր հակառակորդները շատ կը սիրեն «տրամաբանել», գիտնալով հանդերձ որ, այդ մարդկային յատկութիւնը լեղապատառ կը փախչի, երբ խնդիրը կապ ունի խորհրդային կոչուած աշխարհի անցուդարձին հետ :

Ոչինչ. մենք ալ տրամաբանութեան փորձ մը կատարենք, հետեւելով այդ մեթոտին :

1. Ո՞ւր կծկուած էր, ի՞նչ կը բանէր Էջմիածնի «Գերագոյն Խորհուրդ»ը, ապրիլ 6էն մինչեւ մայիս 24:

Երկուքի՞ նստած էին Գէորգ եւ Արտէն արքեպիսկոպոսները, ապրիլ 6ին պատահած մահուան մը տեղեկագիրը խմբագրելու համար, երբ Արտաշատի կղերական իշխանութիւնը եւ հաւատացեալները անհամբեր լուրի կը սպասէին, հեռագիրներ կը տեղացնէին, կաթողիկոսին մահուան պարագաները, օծումը, թաղումը եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ իմանալու համար :

2. Մենք աւանդապաշտ չենք, բայց գիտենք որ կաթողիկոսները եւ պատրիարքները դիազննութեան չեն ենթարկուիր: Այդ ոչինչ: Եթէ իսկապէս դիազննութիւն կատարուած է, ո՞ւր է բժշկական տեղեկագիրը, իր գիտական պատճառաբանութեամբ եւ մասնագէտներու ստորագրութեամբ :

Դեռ կարելի էր երկարել հարցումներուն շարքը: Բայց մենք բաւական կը սեպենք այսքանը, պարզելու համար այլապէս քամենելի եւ ըմբոստացուցիչ պատկեր մը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱ Կ՚ՈՂՋՈՒՆԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ՈՐՈՆՔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՍԱՆ ԵՐԷԿ ԻՐԻԿՈՒՆ

Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին երեքշաբթի առտու ժամը 10.55ին մեկնելով անգլիական ծովափէն, Պուլոնեը հասան ժամը 12.40ին, մասնաւոր կառախումբ մը նստան ժամը 1ին, եւ Պուա տը Պուլոնեի կայարանը հասան ժամը 4.50ին: Ծովուն վրայ 26 ֆրանսական մրտանաւեր կը հետեւէին արքայական զբօսանաւուն : Այս տորմիղին գլուխը կը գտնուէր Ֆրանսայի ամենագեղեցիկ եւ ամենահզօր զրահաւորը, «Տէօնքէրք», որ ունի 26.500 թոն տարողութիւն: Երեք յածանաւեր դեռ անցեալ տարի լրացան: Տորմիղին մէջ էր նաեւ Ֆրանսայի ամենամեծ սուզանաւը, «Սիւրքուֆ», որ ունի 5886 թոն տարողութիւն եւ 34 հանգոյց արագութիւն եւ կրնայ տանիլ 200 անձ :

Պուա տը Պուլոնեի կայարանին մէջ թագաւորն ու թագուհին ընդունուեցան հանրապետութեան նախագահին, ծերակոյտի եւ երեսփ. ժողովի նախագահներուն, վարչապետին եւ կառավարութեան անդամներուն կողմէ: Պաշտօնական ներկայացումներէն վերջը, հանրապետութեան նախագահը իր հիւրերը առաջնորդեց Քէ տ՚Օրսէի պալատը (արտաքին գործերու պաշտօնատուն), որ յատկացուած է իրենց բնակութեան: Արքայական թափօրը կը բաղկանար 11 կառքերէ: Գիշերը ճաշ մը սարքուեցաւ Շան զ՚Էլիզէի պալատին մէջ, յետոյ գեղարուեստական երեկոյթ մը :

Ամբողջ Ֆրանսան կը ցնծայ այս այցելութեան առթիւ, որուն համար սարքուած պատրաստութիւնները աննախընթաց կը համարուին: Միլիոնաւոր դրօշներ, խորհրդանշաններ, պէսպիսուն զարդարանքներ եւ ծաղիկներ կերպարանափոխած են Փարիզը, մասնաւորապէս Շան զ՚Էլիզէի պողոտային վրայ: Առեւտրական հրապարակը գրեթէ կանգ առած է: Ջրի թորոններ սարքուած են ժողովուրդին համար: Ֆրանսայի ամէնէն հարուստ թանգարաններէն պատմական կարասիներ եւ անգին նկարներ փոխ առնուած են, ընդունելութեան շքեղութիւնը կատարելագործելու համար: Միայն այս առթիւ եղած ծախքերը կը հաշուեն 100.000.000 միլիոն ֆրանք :

Թագաւորն ու թագուհին Փարիզ հասած առեն ողջունուեցան թնդանօթի 101 հարուածներով: Երկուշաբթի իրիկուն հանրապետութեան նախագահը անձամբ աչքէ անցուց Քէ տ՚Օրսէի պալատին պատրաստութիւնները, Նափոլէոնի մահուկենէ անկողինը, որ յատկացուած է թագաւորին եւ Մարի - Անթուանէթի գիպակազարդ անկողինը, որ պիտի պառկի թագուհին: Յետոյ բոլոր դուռները փակուեցան, մինչեւ թագաւորին ժամանումը: Քիչ վերջ հարիւրաւոր գաղտնի ոստիկաններ գիրք բռնեցին պալատին եւ կայարաններուն մէջ: Արտաքին գործերու պաշտօնատունը փակ պիտի մնայ մինչեւ արքայական հիւրերուն մեկնումը: Պաշտօնատան մէջ, մինչեւ պալատը, բոլոր դուռները եւ նրբանցքները ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուած են: Դուրսէն ալ ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնուած են:

Արտակարգ զգուշութիւններ ձեռք առնուած էին նաեւ ֆրանսական ծովափէն մինչեւ Փարիզ: Արքայական մասնաւոր կառախումբը կը բաղկանար վակոն - սալոնէ մը, ճաշ հիւրանոցէ մը եւ մասնաւորապէս պատրաստուած ճաշարան - վակոնէ մը, բոլորն ալ զարդարուած վարդերով զոր շատ կը սիրէ թագուհին :

Օդանաւային նախարարութիւնը մասնաւոր հրամանագրով մը բացարձակապէս արգիլած է որ եւ է օդանաւային թռիչք յուլիս 19ին, 20ին, 21ին եւ 22ին, արքայական ուղեւորութեան շրջաններուն մէջ: Ոստիկանութիւնը մասնաւոր քննութեան ենթարկեց Փարիզի եւ Սէնի նահանգին պանդոկներն ու հիւրանոցները, ստուգելով 25.000 օտարականներու թուղթերը:

Փարիզի բոլոր փողոցները կը ծփան ֆրանսական եւ անգլիական դրօշներու մէջ: Խանդավառութիւնը հրահրելու համար, Փարիզի քաղաքապետութիւնը 5000 ֆրանք պարգեւ սահմանեց, ամէնէն գեղեցիկ զարդարանքին համար: Խանութներու ապակեփեղկերը զարդարուած են թագաւորին եւ թագուհիին լուսանկարներով, դրօշներով, անգլիական խորհրդանշաններով, եւ «բարի եկաք»ներով (անգլերէն, Welcome): Նոյնիսկ շապիկներ, փողկապներ, շուլպաներ շինուած են անգլիական դրօշի գոյներով: Տեղական թերթերը բացառիկ թիւեր հրատարակեցին, նուիրուած բրիտանական կայսրութեան: Իրազեկներ կ՚ըսեն թէ Փարիզը այսքան ծաւալուն խանդավառութիւն չէր տեսած Մեծ պատերազմէն ի վեր: Ջայնասփիւռ կործիքները անընդհատ կը բանին, յետին մանրամասնութիւնները հաղորդելով արքայական այցելութեան մասին: Թագաւորն ու թագուհին Փարիզ մտած առեն հսկայական դրօշ մը պարզուեցաւ Էյֆէլի կատարէն :

Հազարաւոր Անգլիացիներ Փարիզ թափած են, այս այցելութեան առթիւ:

Երէկ հանրակառքի եւ մեթրոյի հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան երեք ժամ, գլխաւոր պողոտաներուն վրայ :

Արաբներու ապստամբութիւնը Պաղեստինի մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պաղեստինի Արաբները որոշած են բուռն յարձակումներ կատարել հրէական գաղութներուն դէմ, լայն ճակատի մը վրայ: Մինչեւ հիմա Արաբները կը գոհանային տեղական արշաւներով: Այժմ կազմուած են մասնաւոր հրոսախումբեր, առաջնորդութեամբ գերագոյն, պայմանական մը: Եւ որովհետեւ հրէական գաղութները վերջերս աւելի զօրացուցած են իրենց ինքնապաշտպանութեան միջոցները, կը վախցուի որ շատ աւելի ծանր դէպքեր պատահին: Այդ գաղութներէն շատերը սպառազինուած են գնդացիրներով, բայց Արաբներն ալ նոր ուժ եւ զէնք ճարած են : Այնպէս որ, հոգատար իշխանութիւնը կը խորհի նոր զինուորներ փոխադրել : Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը նոյնքան ծանր է որքան երկու տարի առաջ, եթէ ոչ աւելի գէշ: Օրինակ, Հայֆա մեռեալ քաղաքի մը կերպարանքն առած է: Արաբական խանութներուն մեծ մասը գոց է եւ առեւտուրը կանգ առած է:

*** Առջի օր ծանր դէպքեր պատահեցան, նոր զոհերով :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Մարիա թագուհին, որ հիւանդ էր երկար ատենէ ի վեր, մեռաւ երկուշաբթի օր: Ծնած էր՝ 1875ին եւ մօտիկ ազգական էր Անգլիոյ արքայական գերդաստանէն : 16 տարեկանին ամուսնացաւ Հոհէնցոլէրնի Ֆէրտինանտ իշխանին հետ, որ Ռումանիոյ գահը բարձրացաւ 1914ին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԲ ԱՅԼԵՒՍ ՉԵՆ ՍԻՐԵՐ

Ամերիկուհի մը, հազիւ 29 տարեկան եւ շատ գեղանի, դառնօրէն կը գանգատի Նիւ - Եորքի լուրջ թերթերէն մէկուն մէջ.—

« Տասը տարի առաջ Եւրոպա գացած էի՝ պտոյտի համար: Այս տարի եւս, զարնան, Եւրոպա գացի՝ պտոյտի համար : Հին աշխարհի գլխաւոր մայրաքաղաքներուն, մասնաւորաբար Փարիզի մէջ, երկրորդ այցելութեանս ընթացքին, ուշադրութիւնս գրաւեց պարագայ մը.— Տասը տարի առաջ կարելի չէր քալել տասը մեթր, առանց հանդիպելու երիտասարդի մը որ քեզի կը փակչէր կարծես, տուեւէդ կուգար, հազարումէկ ձեւով սիրային յայտարարութիւններ կ՚ընէր: Իսկ այս տարի՝ կրնաս հանդարտ պտըտիլ Փարիզի պողոտաներուն վրայ, ոչ ոք կը նայի վրադ »:

Օրիորդը, Միս Տորոթի Սփրինկըրս, իր յուշատետրն ալ վկայութեան կանչելով, կը գրէ.— «1928ին, Մայիսեան ստուտ մը, էթուալէն Ռոնփոյն գացած ժամանակ, տուեւէս եկան 17 երիտասարդներ: Այս տարի՝ միայն 6 երիտասարդ»: Ի՛նչ, ուրեմն կրակը մարա՞ծ է Փարիզի երիտասարդութեան սրտին մէջ: «Եւ սակայն, կ՚ըսէ Ամերիկուհին, ծերացած չեմ, տգեղցած ալ չեմ, ընդհակառակն»: 29 տարեկան եւ թա՛րմ, թա՛րմ: Ի՞նչպէս չցաւիլ որ տուեւէն գացողները քիչցած են հիմա: Նոյն «անակնկալը» պանդոկին, թատրոններուն եւ սրճարաններուն մէջ, ոչ ոք կը մօտենայ օրիորդին՝ նուռողելու համար «հրեշտա՛կս» կամ «աստուածուհի՛ս» :

Այս պարագան կը հաստատեն նաեւ իր ընկերուհիները, որոնք պտըտած են կեդր. Եւրոպա: Զարմանալի է որ Միջերկրականեան երկիրներու մէջ եւս, ուր կնոջ հպատակը մինչեւ խենթութիւն կ՚առաջնորդէ այրերը, նոյնքան պաղ են այս տարի: Միակ երկիրը, Եւրոպայի մէջ, որ տակաւին կը պահէ հովուերգական աւանդութիւնները, Շուէտն է,— ուրեմն, սիրերգութիւնը խոյս տուած է դէպի հիւսիս, դէպի պաղ երկիրները :

Օրիորդը կը պատմէ թէ շուէտական քաղաքներու մէջ չես կրնար դուրս ելլել միանակդ, անմիջապէս քովդ կը վազէ երիտասարդ մը, կ՚առաջարկէ պըտոյտի տանիլ քեզ պարտէզները, գինետները կամ սրսփացող ջուրերու վրայ : Եւ սիրային այնպիսի արտայայտութիւններ կ՚ընեն, որ ... կը դողաս: Օր մը, երիտասարդ մը այնքան նեղեր է զինք, որ ստիպուեր է ոստիկանի մը դիմել: Եւ ի՛նչ պատասխաներ է ոստիկանը, գիտէ՞ք: «Եթէ ես ալ ըլլայի այդ երիտասարդին տեղը, նոյն բաները պիտի ըսէի »:

Մի՛ կարծէք թէ Ամերիկուհին շատ դառնացած է այս միջադէպին համար: Ընդհակառակն մխիթարուած է, տեսնելով որ գէթ Շուէտացիները եկեր շոյեր են, անուշիկ խօսքեր են ըսեր, եւ կրակէ դողով մը կը սարսռացուցեր: Ամերիկուհին, Նիւ - Եորքի լուրջ թերթին մէջ, լրջօրէն կը յանձնարարէ, որ այսուհետեւ իր սեռակիցները երթան... Շուէտ, ուր կնոջ գեղեցկութեան մասին գովեստը սակարկութեամբ կամ կրամով չեն ծախեր, այլ կը շնորհեն առատ առատ, փողոցին մէջ, բարձրաձայն :

Ուրեմն, այս Ամերիկուհիները, որ հիմա Եւրոպա կուգան, ուրիշ ցանկութիւն չունին, բայց եթէ լսել իրենց ետեւէն .

— Հրեշտա՛կս, հրեշտա՛կս, պազնեմ կրծեմ ...

— Փիսի՛կս, եկուր սեղմեմ կուրծքիս... (Ափսո՛ս, շատո՛նց հեռացած ըլլալով դպրոցական գրասեղաններէն, հիմա չեմ գիտեր թէ դեռ ի՛նչ աղուոր բաներ ալ կարելի էր ըսել):

Ի՛նչ տարօրինակ քմայքներ ունին այս Ամերիկուհիները: Կը յիշեմ, տարիներ առաջ անոնք Արեւելք կուգային ուրիշ բաներու համար, որոնց դասակարգ մը Հայեր բարեգործութիւն անունը կուտային, իսկ մենք՝ ուրիշ անուն: Այդ անունը կը կարդաք հայ որբերու տխուր պատմութեան մէջ :

ԱՐԱԶ

Ի՞ՆՉՈՒ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լոյտ Ճորճի կարգ մը յայտնութիւնները

ԽՄԲ.— Անգլիոյ երբեմնի վարչապետը, Լոյտ Ճորճ, երկու շաբաթէ ի վեր զանազան գլուխներ կը հրատարակէ իր յուշերէն, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մէջ, Մեծ Պատերազմի հաշտութեան բանակցութեանց եւ մասնաւորապէս Վերսայլի դաշնագրի մասին: (Ամբողջութիւնը լոյս պիտի տեսնէ առանձին հատորով) : Այդ յուշերու վերջին մասին մէջ, շօշափելով Հայաստանի եւ Պոլսոյ ամերիկեան հոգատարութեան խնդիրը, նախկին վարչապետը կը գրէ (*Տէյլի Թէլէկրաֆ*, 18 յուլիս).

Այն գաղտնի դաշնագիրները որոնցմով Պոլիսը եւ Նեղուցները եւ Հայաստանի նահանգին կէսը պիտի դրուէին ցարերու տիրապետութեան տակ, *անմիջապէս չեղեալ հռչակուեցան ռուս բոլշեւիկներուն կողմէ: Ուրեմն ի՞նչ պէտք էր ընել անոնց մասին:*

Նեղուցները կարելի էր ձգել Յունաստանի, շատ մը պատմական եւ ազգագրական հիմերու վրայ: Պոլիսը երբեմն եղած էր մայրաքաղաքը յունական հռչակաւոր եւ շողշողուն կայսրութեան, միլիոնաւոր Յոյներ բնակած են Նեղուցներու ափերուն վրայ, յարակից կղզիներով: Ելք մը կրնար ըլլալ այս, բայց ոչ ոք Վենիզէլոսէն աւելի լաւ կ՚ըմբռնէր թէ այս լուծումը պիտի հանդիպէր Իտալիոյ բացայայտ թշնամութեան եւ Ֆրանսայի գաղտնի ընդդիմութեան, աւելի աժարկու :

Ուրիշ ելք մը կրնար ըլլալ Նեղուցներուն միջազգայնացումը: Այս ձեւը կը նշանակէր կազմել վերատեսիչ յանձնաժողով մը, որուն մէջ ապահովաբար ներկայացուցիչներ պիտի ունենային Բրիտանիա, Ֆրանսա, Ամերիկա եւ Իտալիա: Բայց ամէն անգամ որ այս ներկայացուցչական ձեւը՝ փորձուեցաւ, տեղի տուաւ բուռն անհամաձայնութեանց որոնք փոխադարձ բարեացակամութիւնը խախտեցին նոյնիսկ ամէնէն բարեկամ պետութեանց միջեւ :

Հետեւաբար, մեզի համար պարզ էր թէ լաւագոյն լուծումը պիտի ըլլար ընտրել հոգատար պետութիւն մը որ խառնուած չըլլար եւրոպական պետութեանց նախանձներուն եւ մրցակցութեանց, պետութիւն մը որուն հեղինակութիւնը այս զարաւոր վէճերէն՝ կրնար անաչառութեան գրաւական մը կազմել, որուն ուժն ու դիրքը աշխարհի մէջ կրնային հեղինակութիւն տալ իր որոշումներուն :

Նոյն սկզբունքը նաեւ Հայկական Հարցի մասին: Այստեղ ալ անգործնական էր միջազգային հսկողութիւնը, *եւ մենք այն եզրակացութեան եկանք թէ միայն Ամերիկան կրնար տիրաբար ստանձնել հոգատարի մը պատասխանատուութիւնները :*

Հայաստանի եւ Պոլսոյ հոգատարութեան հեռանկարը կը համապատասխանէր նախագահ Ուիլսընի գաղափարապաշտութեան: *Ոչ ոք կրնար Ամերիկա-*

(Լուսերու շառաւ... ը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱԹՈԼԻԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

(Դ. եւ վերջին մաս)

1936ին, Ժողովրդական Ճակատի կազմութենէն վերջ, Ֆրանսայի Կաթոլիկ Եկեղեցին եւս դիրք ճշդեց ընկերային աննախընթաց բարենորոգումներուն հանդէպ:

Նախ յամառօրէն պաշտպանեց այն տեսակէտը, թէ կիներու տեղը ընտանիքին մէջն է, եւ ոչ գործարաններու, արհեստանոցներու եւ այլ հաստատութեանց մէջ: Երկրորդ, բանուորական աշխատավարձի շարժուն սակացոյցի (echelle mobile) կողմնակից հաչակեց ինքզինքը, երրորդ, ընկերային օրէնքներու հանդէպ բացարձակապէս թշնամական դիրք չբռնեց եւ մընաց կրաւորական վիճակի մէջ:

Սակայն իր սլաքներն արձակեց Արհեստ. Միութեան դէմ, որ կը պաշտպանէ «քրիստոնեայ ցեղակից եղբայրները եւ կաթոլիկ արհեստ. միութիւնները»:

Դէմ արտայայտուեցաւ նաեւ Համայնավար կուսակցութեան գործակցութեան առաջարկին:

Սակայն հոս անհրաժեշտ կերպով պէտք է կանգ առնենք հրապարակուած փաստերու վրայ, ցոյց տալու համար անոնց պահանջներն ու առաջարկները:

Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը կարտինալ Լիէնարին ուղղուած նամակով մը կը բացատրէր այն գաղափարական հիմքերը, որ զիրենք կը միացնեն «կաթոլիկ եղբայրներ»ուն:

Մ. Թորէզի ստորագրութիւնը կրող այդ նամակը կ'ըսէր.

— «... Կաթոլիկութիւնն ու Համայնավարութիւնը գաղափարական չփման ընդհանուր կէտեր շատ ունին: Մենք ալ կողմնակից ենք, կ'ըսեն Համայնավարները, որ ընկերային այնպիսի կարգեր հաստատուին, ուր Աւետարանի խօսքին համաձայն «ամէն մարդ իր ճակտի քրտինքով շահի իր հացը»: Մեր նշանաբանն է.— Ով որ չաշխատիր՝ չուտեր: Կը ժխտենք տնտեսական ազատականութիւնը, որ պատճառ կը դառնայ դրամատիրական անարդար կարգերու եւ դասակարգային կռուի: Մի մոռնաք, որ դասակարգային կռիւը ընչազուրկներու ծնունդը չէ, այլ դրամատիրութեան: Ահա ձեզի օրինակ Խորհրդային Ռուսաստանը, ուր անհատական, ընկերային եւ կրօնական ազատութիւններ կան: Մեր վէճը Աստուծոյ գոյութեան շուրջ չէ, այլ ժողովուրդի նիւթական երջանկութեան: Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի խաչակրութեանց դէմ երկուքս ալ պէտք է ցուցնենք եւ այժմէն հաշտութեան լուրջ եզրեր փնտռենք»:

Որեւէ մեկնութեան պէտք չունին այս խօսքերը: Թող կարտինալ Լիէնարը պատասխանէ կաթոլիկ նրբամըտութեամբ.

— «Անաստուած նիւթապաշտութիւնը, որ պատմութեան մէջ շատոնց գոյութիւն ունէր, ընդունուած է մարքսեան վարդապետութեան կողմէ: Եւ այդ հիմնական սխալ մըն է եղած: Ճիշդ է որ դուք ժողովուրդի նիւթական բարօրութեան եւ խաղաղութեան համար կ'աշխատիք, բայց ի գործ կը դնէք այնպիսի միջոցներ, որ մենք չենք կրնար խրացնել: Դուք դէմ էք սեփականատիրութեան, դէմ էք անհատական ազատութեան եւ կրօնքի: Մարդու աշխատանքի իրաւունքն ալ կը բացատրէք ձեր հասկըցած ձեւով»:

Բայց կայ դեռ աւելին:

Մ. Թորէզ կը պատասխանէ նոյն կարտինալին խիստ փաղաքշական ոճով.

— «Արդեօք պէտք կա՞յ քրիստոնէութեան եւ մարքսականութեան աններդաշնակութեան մասին խօսելու, աշխատաւորութեան պառակտումը խորացնելու եւ զանոնք անզօրութեան եւ թշուառութեան մատնելու: Մեզի համար, իբրեւ հաւատարիմ աշակերտները Մարքսի եւ Լէնինի, կ'ուզենք եղբայրներ ճանչնալ անոնք որ կը տանջուին: Համայնավարներն ու կաթոլիկները, — ամէնքն ալ աշխատաւորներ — պէտք է տնտեսական գետնի վրայ գործակցին իրարու, առօրեայ հացի ապահովութեան համար: Մենք դէմ չենք կաթոլիկ Արհեստ. Միութեան հետ գործակցութեան: Կաթոլիկները մեզի պէս շահագրգռուած են ֆաշականութեան սպառնալիքին ենթարկուած ազատութիւնները եւ միջազգային խաղաղութիւնը պաշտպանելու: Հիթլէրականութեան դէմ մղուած պայքարը որքան մեզ նոյնքան եւ ձեզ կը շահագրգռէ, որովհետեւ խտրութիւն չի դներ քրիստոնեայի եւ անաստուածի, կաթոլիկի եւ համայնավարի միջեւ: Մենք չենք ուզեր որ յետադիմական շարժումը աշխատաւորութիւնը իրարու դէմ ծառացնէ կրօնական հասկացողութեանց համար: Մենք ձեռք կը մեկնենք ձեզի, որովհետեւ դուք ալ կը պայքարիք նոյն իրաւունքներուն համար, ինչ որ Ժողովրդական Ճակատի երեք մեծ կուսակցութիւնները»:

Այս փոխասացութիւնը չվերջացած, եւկոյն վէճին կը խառնուի կարտինալ Վէրտիէն եւ կը բացադրէ.

— «Ի՞նչ կ'ուզէք մեզմէ. գործակցութի՞ւն: Ձեր վարդապետութիւնը մերինին պէս չէ: Մեր գործը հոգեւոր է, մինչդեռ ձեր դաւանանքը նիւթապաշտութիւնն է: Միթէ՞ կարելի է գործակցիլ ձեզի հետ: Մենք կ'ուզենք մխիթարել անոնք որ կը տանջուին: Կ'ուզենք օգնել բանուորին, որ իր իրաւունքը պահանջէ: Կ'ուզենք պատրաստել վաղուան արդարութիւնն ու գթութիւնը, համերաշխութիւնն ու միութիւնը: Եթէ ձեռք կը մեկնէք այս նպատակներով, Եկեղեցին կրնայ ձեզի երջանկութեան ուղիներ ցոյց տալ»:

Պապն ալ անտարբեր չէ այդ վէճին:

— «Մենք կ'ուզենք օգնել բոլոր անոնց որ թշուառութեան մէջ են, բայց մեզմէ պէտք չէ պահանջուի ամենադոյզն զիջողութիւն սրբազան ճշմարտութեանց որ կը կազմեն հիմնաքարը ամէն տեսակ գթութեան եւ իրաւունքի»:

Վերջին խօսքը տանք Լիոնի կարտինալ Ժերլիէի, որ յատկանշական ձեւով մը կ'ըսէ. «Բռնել երկարած ձեռքը եւ քաշել դէպի ճշմարտութիւն»:

Ինչպէս կը տեսնէք, երկու կողմն ալ, բանակցութիւնները կը վարուին խիստ ճարտար կերպով: Բայց հակառակ ատոր, երկու ուժերու գործակցութիւնը չի յաջողիր, առայժմ:

Ի զուր չէ որ ընկերվարական զանգուածները ժողովրդական երգի վերածած, հեգնանքով կ'երգեն Մ. Թորէզի պարտութիւնը: Բայց կարեւորը այդ չէ: Ամփոփենք այժմ, առանց շատ հեռուներն երթալու:

Մենք տեսանք, որ կաթոլիկ եկեղեցին պաշտպան է խաղաղութեան, հայրենասիրութեան, բարոյական գիտակցութեան, ազատութեան, արդարութեան եւ եղբայրութեան: Դէմ է անհաւատապաշտութեան, դրամատիրութեան, հայրենամոլութեան եւ պատերազմի: Սակայն ի՞նչ միջոցներ կ'առաջարկէ ան, արժեցնելու համար իր ընդհանուր տեսութիւններն ու գաղափարները: Ոչի՛նչ: Բացի հաւատքի եւ բարոյական ըմբռնումներու պակասը մատնանշելէ: Բայց ատոնք ալ հարցերը չեն լուծեր: Քլոտ Պէռնարի բառերով ըսենք, որ «մարդկային արդի բարոյականը միշտ պատճառներ կը փնտռէ, լուսաբանութիւններ կը պահանջէ, որպէսզի կարենայ ազդել անոնց վրայ»:

Համաշխարհային ներկայ տագնապը գերազանցապէս քաղաքակրթական տագնապ է, տնտեսական եւ քաղաքական տագնապ մը ըլլալէ առաջ: Կաթոլիկ Եկեղեցին չի կրնար անտարբեր մնալ եւ խարխափիլ տեսութիւններու մէջ: Հարկադրուած է գործնական քայլեր առնելու: Երբ այսօր Համայնավար կուսակցութիւնը կը մօտենայ անոր, կը տեսնէ ուժ մը, վարկ մը, զոր կարելի է գործածել քաղաքական նպատակներու:

Համայնավար կուսակցութեան մերձեցման խիզախընթացքը կը բխի նաեւ անկէ, որ համայնավարութիւնը կը նկատուի ինքնին կրօն մը՝ օժտուած մեծ առաքելութեամբ:

Ամէն պարագայի մէջ, արդի ընկերային կեանքի ամէնէն հետաքրքիր երեւոյթներէն մէկն է այս գործակցութեան փորձը, ինչ դիտումով ալ կատարուած ըլլայ: Ո՞ւր կրնայ յանգիլ: Դժուար է ըսել: Փաստը այն է, որ համայնավարութիւնը ե՛ւ մահմետականութեան ե՛ւ քրիստոնէութեան միջոցաւ, կ'ուզէ զանգուածներու տիրապետութեան հասնիլ: Առաջ իրարու վիզ կ'երկարէին, այժմ ձեռք կ'երկարեն:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՕԳՏՈՒԻՆՔ ՄԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԷՆ

Անգամ մըն ալ կը դիմեմ ձեզի, անծանօթ այլ սիրելի ընկերներ, իմ ընկեր ուսանող եւ ուսանողուհիներ, իմ դժբախտ եղբայրներ ու քոյրեր, ձեզի վերջապէս, ժրաջան երիտասարդներ,

Անգամ մըն ալ լրացուցինք դժուարին շրջանը ուսանողութեան ինը ամիսներու, որմէ ամէն տարի արձակուրդները կը բաժնեն մեզ: Դպրոցի դուռը ուրկէ յաճախ դժկամակութեամբ կ'անցնէինք, գոցուեցաւ վերջապէս՝ մօտաւորապէս երեք ամսուան համար: Սիրալիր ձայնը մեր մայրերուն պիտի չգայ խանգարելու այլեւս առտուան ժամերու մեր այս քունը, դունաւորուած հազար ու մէկ զարմանահրաշ երազներով եւ հինգշաբթի ու կիրակի օրերը կանուխ պառկելու պարտադրանքը պիտի չզգան այլեւս... բայց ուա՛ղ մեր գրքերն ու տետրակներն ալ պիտի պիտի ենթարկուին այս ընթացքին: Մօտ առենէն փոշին պիտի պատէ զանոնք, մինչեւ այն օրը, ուր ժամանակ պիտի չունենանք կատարելու ուսուցիչին մեզի յանձնած պարտականութիւնները: Ան զարմանելի է այս, շատեր եղան, աւելի պարտաճանաչ քան ես, որ փորձեցին զարմանել զայն: Սակայն քանինե՞ր գտնուեցան մեզմէ որ արդէն օգտակար դարձնէին այս երեք ամիսներու ազատութիւնը եւ անկախութիւնը: Քանինե՞ր հետեւեցան օգտուելու գործնականապէս իրենց պարապոյ ժամերէն: Անոնց է որ նախ կը դիմեմ մասնաւորապէս եւ կը մաղթեմ որ անոնք զգան ազնիւ բաղձանքը, հետեւելու լաւ օրինակի մը:

Կան որ ստացած են արդէն վարձատրութիւնը իրենց յարատեւ ճիգերուն, ուրիշներ ընդհակառակն իրենց կամքէն անկախ չունեցան այդ երջանկութիւնը: Այս բնական էր արդէն. բայց այս բոլորը չեն կրնար արդարացնել մեզ:

Մեր ապագան, նոյնիսկ մեր կեանքը չեն կապուած սեղմօրէն մեր հայրենիքի կացութեան: Ուրիշ խօսքով պէտք չէ՞ր ստանալ առաջ տիեզերական կրթութեան վկայականը, ձեռք բերել ամենակարեւորը, հայրենասիրական կրթութեան վկայականը: Սիրելի հայրենակիցներ, մոռցէք վայրկեան մը հարցին երկրորդական կողմը եւ մտածեցէք հաւաքական կողմը, ազգային կողմը: Այն ատեն դուք պիտի տեսնէք թէ որքան ետ էք մնացեր մեր հայրենիքի ճանաչողութեան ճամբուն վրայ: Այս խորհրդածութենէն վերջ, ես չեմ տարակուսիր որ դէպի լաւը չգործածէք ձեր երեք ամսուան արձակուրդը:

Հայրենասիրութիւնը պայմանն է ժողովուրդի մը գոյութեան. առաջին գրաւականը անոր փրկութեան, գըլխաւոր տարրը անոր մեծութեան եւ ուժին: Զի բաւեր ըլլալ հայրենասէր, պէտք է գիտնալ թէ ի՞նչու եւ ի՛նչպէս: Այն ատեն այս զգացումին կատարեալ ճանաչողութեամբ, հայրենասիրութիւնը կը դառնայ բարոյական ուժ մը, զոր պէտք է ընդարձակել մեր մէջ: Այս եւս կարեւոր է այնքան, որքան ընդարձակումը նիւթական ուժին:

Հայրենիքի սէրը, նախ ծաւալումի ենթակայ զգացում մըն է:

Կան որ կ'ըսեն թէ հայրենիքի սէրը չուսուցուիր: Ինչո՞ւ համար: Քանի որ հայրենասիրութիւնը զգացում մըն է. ինչո՞ւ համար մարդու բոլոր զգացումներուն պէս պիտի չծաւալի ան կրթութեամբ: Արդեօ՞ք չեն ուսուցաներ փոքրիկներուն ընտանեկան սէրը: Անտարակոյս, փոքրիկը կը զգայ թէ պէտք է սիրել ծնողքը եւ հարեւանները: Ան գիտէ նաեւ թէ արգիլուած չարութիւնը, բայց այս ամէնը գիտէ շատ քիչ, աւելի ճիշդը՝ բնազդով քան թէ իրաւունքով: Բայց զգացուցէք պզտիկին իրաւունքները, որոնց մով պարտաւոր է սիրել իր ծնողքին: Յիշեցէք անոր բոլոր զոհողութիւնները որ կը պարտադրուէին ապահովել իր գոյութիւնը: Պզտիկը պիտի սիրէ այն ատեն իր ծնողքը պարտաճանաչ զօրովով, աւելի ծանր եւ աւելի ուժեղ: Նոյնիսկ բարոյական ուսուցումը պիտի ընդլայնէ իր սրտին մէջ լաւ սէրը եւ հարեւան սէրը: Ինչո՞ւ համար ուրեմն պիտի չտրուէր պզտիկին հայրենասիրութեան կրթութիւնը, ինչպէս կը տրուի անոր բարոյական կրթութիւնը: Ինչո՞ւ համար հայրենիքի այս բնազդական սէրը, զոր բընութիւնը կոկոնի մը պէս զետեղած է բոլոր մարդոց սրտին մէջ, պիտի չկրնար փթթիլ մշակոյթով մը, ամէն օր: Կրնա՞ք բաղդատել միմիտի մը հայրենասիրութիւնը մշակուած մարդուն հայրենասիրութեան հետ: Որոշ է որ հասունցած զօրովը կը գերազանցէ բնազդական, անմշակ զօրովը: Ինչո՞ւ համար ուրեմն այս տարբերութիւնը, եթէ ան կրթութեան խնդիր չէ:

Տարակոյս չկայ որ Ֆրանսայի մէջ մասնաւոր դասընթացք չեն յատկացներ հայրենասիրութեան, ինչպէս կ'ընեն քերականութեան եւ թուաբանութեան համար: Բայց հայրենիքի սէրը կը զարգանայ մանուկներու շրջանակին մէջ անուղղակի ցուցմունքներով դիտողութիւններով եւ դասական ծրագրի որոշ կէտերու յարմար ուսուցումով: Այսպէս, ո՞ր ուսուցումները աւելի ազդու են պատրաստելու համար փթթումը հայրենասիրական զգացումներուն, քան պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը: Աշխարհագրութիւնը մեզի ճանչցնել կուտայ հայրենիքը նիւթականօրէն, իր պատմական սահմանները, լեռները, գետերը եւ հովիտները: Իսկ պատմութիւնը մանաւանդ կրնայ ըլլալ ճշմարիտ դըպրոցը հայրենասիրութեան: Ազգային պատմութիւնը պատմութիւնն է մեր երկրին, դարերու ընթացքին: Այսպէս պատմութիւնը պիտի ըլլայ ուսում մը՝ կենդանի եւ շարունակական, դաս մը որմէ երիտասարդութիւնը պիտի կրնայ ապագայի դասեր առնել:

Ահաւասիկ թէ ինչու ձեզմէ կը խնդրեմ, սիրելի հայրենակիցներ, համախմբուիլ՝ լեցնելու համար այս պարապը, որ օգտակար կը նկատուի հայրենասիրական զգացումներու ճանաչողութեան համար: Մտածեցէք որ ձեր մէջէն, շատեր անտեղեակ են ձեր ժողովուրդի պատմութեան: Մտածեցէք որ երկար տարիներու ընթացքին դուք ձեզ լքած էք, ժամանակի պակասէն, անհոգութեան կամ անգիտակցութեան պատճառաւ, մտածելու սեր մայր հայրենիքի մասին: Ահաւասիկ եկած է ժամանակը, ուր ֆրանսական միջավայրի մտահոգութենէն ազատ, բանաք գիրք մը, ուր յուզիչ էջեր ձեզի կը տեղեկացնեն այս լեռան հպարտացուցիչ... Գիրք մը հընամաշ եւ փառայեղ, որուն մակագրութիւնը ըլլայ հայերէն — «Պատմութիւն»... Գիրք մը վերջապէս, ուր մեր բանաստեղծները եւ պատմագիրները երգած ըլլան մեր հրաշապատում լեզուն:

Առիթ մը ահաւասիկ պատասխանելու ձեր հայրենիքի կոչին... Ըսէք ուրեմն — «ցտեսութիւն» ժամանակի մը համար ձեր ֆրանսական յարաբերութիւններուն, եւ դարձէք դէպի ձեր հայրենիքը որ միշտ ձեր կողքին է, եւ պոռացէք անոր ցնծութեամբ.— «մայր հայրենիք, ահաւասիկ»:

Լ. Ղեւոնդեան

ԾԻԾԱՂ

— Ինչո՞ւ անգթօրէն կը ծեծես խեղճ շնիկը:

—Անպիտանը կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան տոմսակս պատռեր է:

** Մուրացիկը.— Ինծի հին կօշիկ մը կրնա՞ք տալ:

Պարոնը.— Բայց հագածդ բոլորովին նոր է:

Մուրացիկը.— Ճիշդ այդ է որ գործըս կ'աւրէ:

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԳՈՐԾ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք.—

Իլլինոյի համալսարանը վերջերս հրատարակած է մեր հայրենակից եւ աշխատակից Ա. Սարգիսեանի ան. գլխերէն մէկ խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւնը «Հայկական հարցի պատմութիւնը մինչեւ 1885», (History of the Armenian Question to 1885) վերնագրով:

Մեծ հաճոյքով պիտի արձանագրենք, որ այս գիրքը ծայր աստիճան խղճամիտ աշխատութիւն մըն է: Հեղինակը գրեթէ սպառիչ կերպով օգտագործած է թէ՛ օտար եւ թէ՛ հայ ընդարձակ աղբիւրները եւ յաջողած է իր նիւթը ներկայացնել եւ լուսաբանել գիտնականի մը հմտութեամբ, լրջութեամբ ու անկողմնակալ առարկայականութեամբ: Այնպէս որ, ով կ'ուզէ ճշգրիտ եւ յստակ գաղափար մը կազմել Հայկական Հարցի նախայեղափոխական շրջանի պատմութեան մասին, հազիւ թէ կարենայ ունենալ աւելի լաւ միջոց մը, քան այս խընամուած արժէքաւոր գիրքը:

Կասկած չունինք, որ այս աշխատութիւնը մեծապէս հետաքրքրական ու հրահանգիչ պիտի ըլլայ ոչ միայն օտար, այլեւ մինչեւ իսկ հայ ընթերցողներուն համար:

Ճիշդ է, թէ հեղինակը նոր բան չ'ըսեր, բայց այն, ինչ որ կ'ըսէ հըմտութեամբ ու բարեխղճութեամբ հաւաքած ու ներկայացուցած պատմական ջախջախիչ փաստերու հիման վրայ, այնքան պերճախօս է, որ կը խօսի ու կը տպաւորէ նորութեան մը պէս:

Այս գիրքը կարդացողը, որքան ալ նախապաշարուած ըլլայ, չի կրնար չյանգիլ հետեւեալ կարեւոր եզրակացութիւններուն, այն է՝

ա) Որ Հայկական Հարցը ծագած է առնուազն 50 տարի աւելի ուշ, քան պէտք է ծագէր:

բ) Որ Հայ ժողովուրդը, փոխանակ օգտուելու իր բախտակից Պալքանեան ազգերու ազատագրական պայքարէն եւ միաժամանակ ձեռնարկելու իր վիճակի բարելաւման անոնց կիրարկած ազդու միջոցներով, աւելի քան 50 տարի մնացած է գրեթէ անշարժ կամ գոհացած է աղերսագիրներով միայն:

գ) Որ Հայկական Հարցը միջազգային դիւանագիտութեան առջեւ առաջին ձեւակերպողներն ու պաշտպանողները եղած են ոչ-յեղափոխականները, այլ միանգամայն օրինապահ ու բարեպաշտ մարդիկ, հոգեւորականներ եւ անոնց յարող անձեր:

դ) Որ Հայկական Հարցը միջազգային դիւանագիտութեան սեղանին վըրայ դրուելէ յետոյ ալ, հայ ժողովուրդը պէտք չէ զգացած դիմելու յեղափոխական միջոցներու հայկական պահանջներուն ուժ տալու համար.

ե) Որ, ուրեմն, կատարելապէս սխալ է թշնամիներու այն կարծիքը՝ թէ եթէ հայ յեղափոխականները չըլլային, ոչ Հայկական Հարց կ'ըլլար, ոչ եւրոպական դիւանագիտութեան միջամտութիւն եւ ոչ ալ ատոր հետեւանքն եղող հայկական ջարդերը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Այստեղ, Սուլտին աւելի եւս արագացուց իր քայլերը, ուժուն եարտա եւս կորեց ու բլուրին գագաթը հասնելով դէպի ձախ դարձաւ: Մտած էր փողոց մը ուր— ի՛նչ ահաւոր բախտ — պտուղի ու բանջարեղէնի շուկայ մը կար: Յաճախորդներու բազմութիւն մը հաւաքուած էր խանութներուն առջեւ: Վարանեցաւ պահ մը. խորհեցաւ ճամբան շարունակել, բայց շատ յոգնած էր: Հետապնդողները սալարկուած սանդուղներէն վեր կը վազէին դեռ, իսկ Թուրք երիտասարդը շուկային շատ մօտեցած էր:

Երբ Սուլտին կանգ առաւ, հազիւ սաար եարտայի հեռաւորութիւն մը կը բաժնէր զիրենք: Սուլտին տեսաւ որ շատ ուշ մնացած էր ու ետ դառնալու հնարաւորութիւն չկար. ուրեմն նետուեցաւ շուկային բազմութեան մէջ: Խանութպանի մը ցուցափեղկէն խնձոր մը վերցուց ու նետեց: Քրիքէթի մէջ իր ունեցած վարժութիւնը անգամ մը եւս օգտակար եղաւ իրեն: Խնձորը կայծակի արագութեամբ սուրաց ու զարնուեցաւ երիտասարդին աչքին: Տղան ոռնաց, հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց եւ մայթին վըրայ գլորեցաւ:

— Աղէ՛կ զարկի, խորհեցաւ Սուլտին: Բայց յետոյ մեղքցաւ:

— Խեղճ տղայ, ի՛նչ յանցանք ունէր... շատ կը ցաւիմ...

Խանութպանին աշկերտը տեսած էր դէպքը. վայնասուն մըն էր փրցուց եւ ահա ամբողջ փողոցին երկայնքին սփռաւ ահազին իրարանցում մը: Յաճախորդները կէս ձգեցին իրենց սակարկութիւնը ու նայեցան այդ անծանօթ օտարականին որ շնչասպառ ու քրտինքներու մէջ աղէն անդին կը վազվզէր: Մարդուն մէկը փորձեց բռնել զայն, բայց Սուլտին բռունցք մը իջեցուց անոր ականջին ու գետին տապալեց. ուրիշ մը անոր ուսին փակաւ: Տղան ոչ միայն քրիքէթ խաղացած էր, այլ եւ ծանօթ էր ընդակի բոլոր խաղերուն. վարպետօրէն ճամբէն շեղեցաւ ու սրարշաւ վազեց:

Շուկային ծայրը հասած էր արդէն, երբ Լիքիտօփուլօսի ետեւէն եկող բազմութիւնն ալ միացաւ խանութպաններու եւ յաճախորդներու համբանքին. վայրկեան մը վերջ հարիւր հոգիներ ամբոխ մը կը հալածէր զինքը՝ պոռալով, պոռչտալով: Զափազանց յոգնած էր ու եթէ ճարահատ միջոցի մը չդիմէր, օձիքը ձեռք պիտի տար: Ահաւասիկ գետնախնձոր մը իջաւ իր ծոծրակին: Չորս կողմէն ըսկսան «զնդակ»ներ արձակել: Թուրք մը Սուլտինին վրայ նետուելու փորձ մը ըրաւ. երիտասարդը վար ծռեցաւ ու հեռուէն եկող տեղղին մը սարսափելի հարուած մը իջեցուց մարդուն քթին-բերնին: Ուշաթափ՝ պտուղներով ու բանջարեղէններով ծանրաբեռնուած սեղանին վրայ փռուեցաւ ան. սեղանը ջարդուփշուր եղաւ ու պտուղները մայթին վրայ թափեցան: Կողովներու, տուփերու ու զանազան ուրիշ առարկաներու կոյտ մը ողողեց սալարկուած ճամբան. Սուլտին փողոցին անկիւնը հասաւ՝ յոգնասպառ ու շնչատ, սակայն փառք տուաւ նախախնամութեան որ փախուստի պըզտիկ պատեհութիւն մը եւս շնորհած էր իրեն:

Հետապնդողները կոխկրտեցին թուզերը, լիմոնները, դեղձերը, սալորները, ծիրաններն ու ընկոյզները. ոմանք սահեցան եւ աջ ու ձախ գլորեցան. իրենց ետեւէն հասնողներն ալ չկրցան ճամբան շարունակել ու ահա աննկարագրելի իրարանցում մը ըստեղծուեցաւ այդ նեղլիկ շուկային մէկ ծայրէն միւսը:

Միայն երկու հոգի յաջողած էին անվտանգ դուրս գալ այդ թոհուբոհէն— մէկը՝ յաղթանդամ ու մօրուսաւոր մարդ մը, իսկ միւսը այն ոստիկանը որուն հանդիպած էր Եւքսէք Գալըրըմի վրայ:

Քրտինքի կաթիլները կը վազէին իր այտերն ի վար, երբ հեւ ի հեւ կը սուրար փողոցներուն մէջէն: Արդէն հասած էր Հրդեհի Աշտարակին հրապարակը որուն կեդրոնէն կը բարձրանար հնադարեան վիթխարի պարիսպը:

Բազմութիւն կար մայթերուն վըրայ, իսկ հրապարակէն կ'անցնէին կառքերն ու ինքնաշարժերը: Եթէ նոյնիսկ այդ շնչասպառ վիճակով կարենար շարունակել իր սրընթաց վազքը, դարձեալ անկարելի պիտի ըլլար յառաջանալ այդ բազմութեան մէջէն: Ճարահատ՝ մտածեց.— աւելի՞ լաւ կ'ըլլար արդեօք եթէ քովնտի փողոց մը մտնէր: Յոյս ունէր որ մարդամարդասանք չէր ըլլար հոն եւ կրնար փախչիլ: Միւս կողմէ կրնար չհեռանալ եւ բազմութեան խառնուելով կամաց, կամաց կը քալէր՝ հետապնդողները չփոթեցնելու համար:

Յանկարծ արագ նայուածք մը նետեց ետին: Մօրուսաւոր Թուրքը եւ ոստիկանը հետզհետէ կը մօտենային իրեն: Եւ ահա երկուքը մէկ իրենց թեւերը օդին մէջ բարձրացուցին ու սկսան պոռչտալ: Սուլտին քայլերը արագացուց: Անցորդները աջէն, ձախէն ճամբայ բացին՝ վար չիյնալու մտահոգութեամբ: Միայն մէկ հոգի փորձեց կեցնել զինքը, բայց Սուլտին ակնթարթի մը մէջ գետին տապալեց զայն: Դժբախտաբար ատիկա ազդանշան մը եղաւ իր շուրջը գտնուողներուն համար, որոնք հետզհետէ սկըսան դէպի առաջ վազել: Հասկցա... որ վայրկեան մը վերջ անոնք գայլերու վոհմակի մը նման իր վրայ պիտի խոյանային: Անմիջապէս որոշեց իր ...նելիքը: Ճամբէն շեղեցաւ ու հրապարակին մէջտեղը վազեց. քիչ մնաց որ կառքի մը ձիերուն տակ ճզմուէր: Բարեբախտաբար սայլապանը ճի... ժամանակին ետ քաշեց սանձը: Ան ...սուններուն գլուխին տակէն անցաւ եւ այս անգամ զարնուեցաւ հեծելանիւ...ի մը: Վար ինկաւ ինքնաշարժի մը առջեւ, բայց շուտով ոտքի բարձրացաւ ու վազեց մայթին վրայ:

Հետապնդողները, որոնք պահ մը շուարած զինքը կը փնտռէին, նորէն սկսան իր ետեւէն իյնալ, որովհետեւ մարդիկ չորս կողմէն կը պոռչտային, ամէն անցորդ իրեն կը նայէր հիմա:

(Տար.)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ի ՊԱՏԻՒ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ, 14 յուլիս.— Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի վարչութիւնը կազմակերպած էր ընկերական հանդիպում մը, յուլիս 13ին գիշերը, Պ. Դասպարեանի սրահին մէջ, ի պատիւ նոր ընկերներու, որոնք արձանագրուեցան վերջերս: Սեղաններու շուրջ հաւաքուած էին հին եւ նոր ընկերները: Ընկեր Մ. Ասլանեան բանալով հաւաքոյթը, աւետեց նոր ընկերներու արձանագրութիւնը եւ այս առթիւ յիշեց քանի մը հատուածներ կազմակերպական կանոնագրէն: Ապա յոտնկայս երգուեցաւ «Մշակ բանուոր»ը: Այս ուխտերի մթնոլորտին տակ անուն — առ անուն բաշխուեցան նոր ընկերներու անդամատոմսերը: Խումբը աւելի քան կրկնապատկուած ըլլալով, օրինական ձեւականութիւններէ վերջ, մեծամասնութեամբ որոշուեցաւ «Վրէժ»ը այսուհետեւ կոչել «Հայաստան» (Սէն Ժէռոմի) «Հայաստան» ենթակոմիտէ): Նոր ենթակոմիտէի կնքահայրը եղաւ ընկեր Հ. Պասմաճեան, որ երեկոյթին ներկայ էր իբրեւ հիւր:

Յետոյ խօսք տրուեցաւ ընկեր Յ. Պանտիկեանի, որ յիշեց զանազան դրուագներ մեր անհետացող տիտաններու կեանքէն եւ սրտապնդիչ խօսքեր ըրաւ նոր ընկերներուն:

Հաւաքոյթին առաջին պաշտօնական ձեւականութիւնները վերջանալէն ետք, սկսաւ բուն խնջոյքը:

Բոլորին փափաքին համաձայն սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Յովհ. Պանտիկեան որ խօսք տուաւ բոլոր ներկաներուն: (Անունները զանց կ'առնեմ):

Բաժակներ պարպուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան երրորդութեան յիշատակին, հայ վշտի անմահ երգչին՝ Ա. Ահարոնեանի առողջութեան, Ամերիկայի ինը բանտարկեալներուն ազատութեան, Հայաստանի աքսորական զաւակներուն եւն. կենացը:

Ազգ. յեղափոխական երգեր սրահը կը թնդացնէին ամբողջ գիշերը, արտասանութիւններ ըրին շատ մը ընկերներ եւ վարժուհի պատանի Պ. Սանտալեան: Նոր ընկերներէն երիտասարդ մը յայտարարեց.— Ընկերներ, երբ ինծի վիճակուեցաւ զինուորական պարտականութիւն կատարել ֆրանսական բանակին մէջ, առաջին օրէն իսկ զգացի թէ ինչ տարաբախտ ազգ ենք: Չէի ուզեր մխիթարուիլ, եւ ինձ հարց կուտայի թէ ինչո՞ւ իմ ծառայութիւնս պիտի չընէի իմ հայրենիքիս համար: Այս «ինչու»ները օգուտ չունէին, իմ հոգեկան պահանջներուս գոհացում տալէ հեռու ձեւով.— Մարդունենք: Եւ պատրաստ մնանք Հայոց հայրենիքին տրամադրելու մեր ամէն ինչը»:

Վերջին խօսքը տրուեցաւ ընկեր Մ. Ասլանեանի, որ յիշեց քանի մը դրուագներ, գօտեպնդեց բոլոր ընկերները եւ մաղթեց կարողութիւն, անտրտունջ շարունակելու համար հայոց անիրաւուած դատը մինչեւ վերջին հանգրուան: Հաւաքոյթը փակուած էր պաշտօնապէս, բայց մեր երիտասարդ ընկերները շարունակեցին հայկական պարերն ու խրախճանքը մինչեւ լոյս:

Թղթակից

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յուլիս 10ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, իր սովորական փայլով եւ ազգային ջերմ մթնոլորտի մէջ տեղի ունեցաւ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի պարգեւաբաշխութեան եւ փակման հանդէսը: Օրուան նախագահն էր Փրոֆ. Կէրնիէ, նախկին նախարար եւ երեսփոխան: Ներկայ էին նաեւ իտալական փոխ-հիւպատոսը Մարքիզ Տուրացօ, Պ. Ժորժ Փիքօ՝ նախկին մարզպան Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ, ինչպէս նաեւ զօրավար Պրէմոն, Պ. Փոլ տը Վէու, բազմաթիւ ուրիշ տեղացիներ եւ ազգային դէմքեր:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյյէզ»ով, որուն յաջորդեց «Բամ Փորոտան»ը: Յետոյ Պ. Զ. Խանզատեան՝ իբրեւ քաղաքական տեսուչ Մուրատեան վարժարանի՝ ճառով մը շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ խնդրեց օրուան նախագահէն որ թարգման հանդիսանայ մեր երախտագիտական զգացումներուն ֆրանսական կառավարութեան:

Պ. Ժ. Փիքօ յայտնեց իր ջերմ համակրանքը, յիշելով իր դիտած տեսարանները Հայաստանի բարձրաւանդակներուն վրայ, ուր Հայերը անհնարին ճիգերով կը կենդանացնէին այդ խոպան հողը: Գովեստով խօսեցաւ մեր երիտասարդներուն մասին որ կը ծառայեն ֆրանսական բանակին մէջ, եւ վերջացուց իր համոզումը յայտնելով որ Ֆրանսայի եւ Հայոց միջեւ եղած սերտ բարեկամական կապերը պիտի տան այն արդիւնքը որուն համար կռուեցանք Մեծ Պատերազմի ընթացքին:

Գեղարուեստական բաժինը ղեկավարութեամբ Մուրատեան վարժարանի ուսուցիչ Գ. Մ. Ալեմշահի՝ շատ յաջող անցաւ: Վարժարանի խումբը երգեց «La Noce du Village», «Santa Lucia», «John Broion» եւ «Նար Իմոյ», ժողովրդական երգ մը զոր ձայնագրած էր Պ. Ալեմշահ: Ներկաներուն վրայ շատ հաճելի տպաւորութիւն թողուց այս վերջին երգը իր գաւառական լեզուով, եւ հարազատ հայկական զուարթ ու միանգամայն թախծոտ եղանակով: Հաճելի անակնկալ մը եղան Ս. Պօղոսեանի եւ Պ. Իսրայէլեանի անուշ ձայները: Աշակերտներէն Ռ. Գնդունի, Յ. Տաւուտեան, Մ. Նոտարեան, Պ. Թորիկեան, Շահրիկեան, եւ Ա. Լուսարարեան յաջողութեամբ արտասանեցին Լամարթինէ, Հիւկոյէ, Թերզեանէ, Շանթէ, Փաքըլոյէ եւ Քէփլինկէ բանաստեղծութիւններ, ցոյց տալով իրենց յառաջդիմութիւնը օտար լեզուներու մէջ:

Խօսք առաւ Փրոֆ. Կէրնիէ: Հայկական անցեալի հմուտ այս պատմագէտը արագ ակնարկ մը ձգելէ վերջ հայ լեզուի եւ հայ մտքի փառաւոր անցքին՝ դարերու մէջէն, թուեց այդ սրբազան նպատակին ծառայողները եւ մասնաւորապէս ծանրացաւ Մխիթարեան միաբանութեան գործունէութեան վրայ:

Մխիթարեանի տեւական գործունէութեան ճիւղաւորումը, հակառակ նիւթական եւ բարոյական ամէն դժուարութեան՝ կը հասնի միշտ հոն ուր օտարացումը կը սպառնայ: Միաբանութիւնը զգացում կը ներարկէ տկարացողներուն եւ իր ազգային սիրոյ անշէջ կրակի ջերմութեամբ վառ կը պահէ ամէնուն սրտին մէջ Հայութեան հողին: Պ. Կէրնիէ յիշեց թէ առհասարակ ամէնքը՝ եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի կառավարութիւնը մեծ համակրանքով կը հետեւին Մխիթարի զաւակներուն գործունէութեան եւ թէ սա պատճառ մըն ալ է որ հայ ժողովուրդը միշտ մօտիկ եւ երախտագէտ ըլլայ Մխիթարեան ուխտին՝ եւ ամէն կերպով քաջալերէ անոր գործունէութիւնը: Բանախօսը նորութիւն մը առաջարկեց, բացատրելով անհրաժեշտութիւնը ճանչցնելու Հայը իր բոլոր գեղեցիկ յատկութիւններով փողոցի Ֆրանսացիին: Այն ատեն Ֆրանսացին պիտի նկատէ Հայը ոչ թէ իբրեւ օտար, այլ իբրեւ հարազատ Ֆրանսացի: Այս նոր տեսակէտը արժանացաւ ամէնուն խոր համակրանքին եւ իր ճառը վերջացաւ խանդավառ ծափերով:

Վարժարանիս ուսումնապետ՝ Հ. Ցակոբոս Վ. Բոսպէյլիքեան 1937 — 38 տարեշրջանին համառօտ տեղեկատուութիւնն ըրաւ: Շեշտեց այն նպատակները որոնց իրագործման նուիրուելով Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը յանձն առած էր ոչ միայն նիւթական մեծ զոհողութիւններ, այլեւ կը շարունակէ ամէն տարեշրջանէ վերջ գոցել վարժարանին հաշուեցոյցին բացերը: Ցուցուց թէ որքան անհիմն է շատ մը հայ ծնողներու տարակուսանքը վարժարանի թոշակի ծանրութեան մասին, քանի որ համահաւասար եւրոպական վարժարաններ նոյն գումարը եւ աւելին կը պահանջեն ցերեկօթիկ աշակերտներուն համար, մինչ այստեղ կատարեալ ուսման եւ դաստիարակութեան հետ կը ստանան նաեւ ազգային կրթութիւն: Պարտականութիւն մըն է կառչիլ այս ազգային մեծ հաստատութեան, մանաւանդ երբ օտարները ոչինչ ունին նախանձելի: Մեր ցաւալի հիւանդութիւնն է օտարը վեր դասել, մանաւանդ այս ժամանակներուն մէջ երբ կը կարօտինք պայքարի եւ ազգային ինքնագիտակցութեան:

Հայր Ցակոբոս կարդաց յաջողագոյն աշակերտներուն անունները եւ տեղի ունեցաւ պարգեւաբաշխութիւնը: Ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները, ինչպէս եւ Ս. Ղազարի վանքն եւ աբբահայր Ուլուհաճեան գերապայծառէն, Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին աշակերտներու միութենէն, Ալիանս Ֆրանսէզէն, Կարտինըրս ըքէտէմիէն, Բարեգործականէն, Պ. Խանզատեանէ, Պ. Ե. Պապըրճեանէն, եւ Պ. Լուսարարեանէն հասած էին գեղեցիկ նուէրներ աշակերտներուն համար:

Խօսք առաւ Մուրատեան վարժարանի տեսուչ Հ. Սահակ Վ. Տէր Մովսէսեան, որ նախ շնորհակալութիւն յայտնեց իր գործակիցներուն եւ շնորհաւորեց զանոնք այս տարեշրջանին ձեռք բերուած արդիւնքին համար: Շեշտեց այն էական դերը զոր կը խաղայ հայ ընտանիքը վաղուան հայութեան ազգային կրթութեան մէջ: Ցորդորեց բոլոր հայ ծնողներուն որ հայերէն խօսին տան մէջ, որովհետեւ ընտանիքին մէջ է որ կը դրուի երեխային ազգային կրթութեան հիմը:

Ծնողները պէտք է գործակցին եւ համերաշխ զանուին դպրոցի բռնած ուղղութեան, այլապէս քանդած կ'ըլլան վարժարանին շինած շէնքը:

Հրաւիրեալները անցնելով Մուրատեան վարժարանի պահլիճները, հիւրասիրուեցան Մխիթարեաններուն աւանդական սեղանէն:

Մեր կարգին ուրախ ենք որ Մուրատեան վարժարանը հետզհետէ ամրանալով, իր ծոցէն տասնեակներով աշակերտներ հանեց որոնք ազգօգուտ դեր մը կը կատարեն փարիզահայ նոր սերունդի կեանքին մէջ: Միեւնոյն ատեն Մխիթարեանները ստեղծեցին իրենց վարժարանին շուրջ օտար համակրանքի լայն շրջանակ մը, որ ոչ միայն օգտակար՝ այլեւ պատուաբեր է:

Եռովբ Լաչինեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած).— Սալնոյ Ձորի հայրենակցական միութեան դաշտահանդէսը որ կազմակերպուած էր հերոսներու յիշատակին համար, տեղի ունեցաւ Սէնթ Անտրէ ծովահայեաց եւ օդասուն պարտէզին մէջ: Պարտէզի մուտքի եւ բեմի վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները, իսկ բեմին վրայ դրուած էր Աղբիւր-Սերոբի եւ իր զինակիցներու մեծադիր նկարը: Ժամանակէն առաջ հանդիսավայրը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ մը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Ով որ քաջ է ինչ կը սպասէ» երգով զոր երգեցին Սալնոյ Ձորեցի նորահաս երիտասարդներ: Օրուան նախագահ հայրենակից Բ. Ալէկեան օրուան պատշաճ քանի մը խօսքեր ընելէն վերջ, Սալնոյ Ձորեցի երիտասարդներու կողմէ եղան զանազան արտասանութիւններ ու ազգային երգեր: Օրուան բանախօսը, Պ. Ազգէն Մարտիրոսեան բացակայ ըլլալով, նախագահը բեմ հրաւիրեց հայրենակից Ա. Տէր Յովհաննէսեանը որ դրուագներ պատմեց մեր հերոսներու կռիւներէն եւ կոչ ուղղեց որ մենք պատրաստ ըլլանք մեր պարտականութիւնը կատարելու: «Այն ատեն է որ մենք կատարած կ'ըլլանք մեր հերոսներուն կտակը եւ յարգած կ'ըլլանք անոնց անմոռանալի յիշատակը»:

Յետոյ մանրամասն պատմեց Բաբշէն գիւղի կռիւը, եւ մեր հերոսներու յաղթութիւնը որ այնքան խոր տպաւորութիւն գործեց Թուրք-քիւրտ ժողովուրդի վրայ: Ներկաներէն Տոքթ. Լ. Համբարձումեան ալ խօսք առնելով, ծանրացաւ նոր սերունդի, անոնց հայեցի դաստիարակութեան վրայ: Խորոված գառնուկ մը աճուրդի դրուելով կլորիկ գումար մը ապահովեց միութեան: Իսկ դերասան Պ. Գազարեան ներկայացուց երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ:

Իրիկուան ուշ ատեն հանդիսականները մեկնեցան հայրենիքի կարօտով եւ հերոսներու յիշատակին ոգեկոչումով:

Ներկայ մը

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 45 (յունիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Կեցցէ գինին, անկցի գինին (Շ. Նարդունի),— Ի՞նչպէս կ'ընեն գրեխը (Կ. Յ. Բասմաջեան),— Երեխաներու ամառնային փորհարութիւնը (Փրոֆ. Գաբրիէլեան),— Հարբուխը եւ դարմանը (Տոքթ. Ջենոր Պէօրէքեան),— Խեցգետինները (Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան),— Պատասխան բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն եւ առողջապահական գիտելիքներ:

Թիւ 46 (ՅՈՒԼԻՍ).—

Խնձոր կերէք (Շ. Նարդունի),— Հողեվարքը չարչարա՞նք մըն է (Փ. Սանասար).— Առաջին ակռան (Տոքթ. Քոքլէն).— Երբ ձեր տարիքը յառաջանայ (Տոքթ. Բ. Նազարեան),— Վարակումներ որ չեն նշմարուիր (Տոքթ. Վ. Չիլինկիրեան),— Ջուրը ե՞րբ խմել եւ ո՞րքան (Տոքթ. Ռ. Պլոնտէլ), — Սանաթորիոմ (Հ. Բ.),— Գրախօսական (Հ. Բ.),— Բժշկութիւնը Արարատեան դաշտում (Ա. Գիւլխանդանեան),— Պատասխան բաժանորդներու բժշկ. հարցումներուն եւ առողջապահական գիտելիքներ:

Թիւ 47 (ՕԳՈՍՏՈՍ).—

Գիւղ գացէք (Տոքթ. Ա. Աշճեան), — Փորի մարզանք (Տոքթ. Վ. Փօշէ), — Ի պէտս լողացողներուն (Տոքթ. Յ. Գաբրիէլեան),— Ի՞նչպէս գիտնամ թէ երեխաս առողջ է (Ֆրանս. Մանկապաշտպան Ընկերութիւն),— Ուղեղային արիւնահոսութիւն (Տոքթ. Գ. Ալթունեան),— Ինչո՞ւ գիշերը երեխաս անկողինը կը թրջէ (Մեծ-Հայքիկ),— Պատասխան բաժանորդներու բժշկ. հարցումներուն եւ առողջապահական գիտելիքներ:

Տարեկան բաժանորդագրութիւնը՝ Ֆրանսայի համար **30** ֆրանք, արտասահմանի համար՝ ըստ երկրի **35** եւ **40** ֆրանք:

Դիմել 17, Rue Damesme, Paris:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԽԱԶԱԳՈՂՆԵՐ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 յունիս).

— «Յայտնի է, որ Հայաստանի համայնավար իշխանութիւնը «լուծարքի» կամ հաշուեյարդարի ենթարկեց տխրահռչակ Հօկը:

Յայտնի է նոյնպէս, որ այս աղմկարար կազմակերպութիւնը օգտակար չեղաւ ոչ այն ժողովուրդին, որուն համար ստեղծուած էր, եւ ոչ ալ այն իշխանութեան, որուն ծառայելու կոչուած էր: Ան 17 տարի շարունակ խաբեց մեր տարագիր ժողովուրդը, շահագործեց Հայաստանի անունը եւ ահագին գումարներ հաւաքելով՝ լակեց ու լափեց:

Մեծ քանակութեամբ թուղթ ու մելան սպառեցաւ մինչեւ որ կարելի եղաւ մերկացնել այս «կազմակերպուած խաչագողութիւնը»:

Ազգասէր եւ բարեմիտ Հօկեան զանգուածները, որոնք Հօկին վստահած էին իրենց գումարները, զգաստացան եւ համակրեցան Երեւանի կարգադրութեան:

Սակայն, սակաւաթիւ մասը Հօկեան կազմակերպութեան, անոնք որ Հօկը շահաստանի մը վերածած էին, կը յամառին ենթարկուելու եղած կարգադրութեան, ու ճիգ կը թափեն նորէն վերակազմուելու, միշտ նոյն շահագիտական նպատակով, բայց տարբեր անունով:

Դիւրին բան չէ «լուծարք» կամ «հաշուեյարդար» ըսել եւ անցնիլ: Հակարաւոր ձրիակերներ, գործի անընդունակներ, առաւ փախուներ, գեղծարարներ եւ խաչագողներ, որոնք կը գլխաւորէին Հօկեան կազմակերպութիւնները, բոլորովին անգործ մնացած են:

Բնական է, այս աղէտուած ձրիակերները, զրկուելով Հօկեան շահաբեր խանութներէն, փորձեր պիտի ընեն նոր կրպակներ բանալու գաղթաշխարհի ամէն անկիւն, իրենց անպէտ գոյութիւնը քարշ տալու համար:

Հիւս. Ամերիկայի մէջ, ուր Հօկեան առաւ փախուներու բանակը մեծ թիւ մը կը կազմէ, ձեռնարկած են կազմելու Ամերիկահայ Ցառաջդիմական Միութիւն, շարունակելու համար իրենց նախկին արհեստը — խաչագողութիւն:

Փանջունիներու օրգան «Բանուոր»ը, որ կը հովանաւորէ այս նոր կազմակերպութիւնը, տեղ տուած է «Ամերիկահայ Ցառաջդիմական Միութեան» կոչ-բացատրականին, ուր կ'ըսուի թէ ո՞րոնք կրնան անդամակցիլ խաչագողներու այս նոր միութեան: Լսենք.

Այդ միութեան անդամ կրնան ըլլալ.

ա) Մանր առեւտրականները.

բ) Մտաւորականները.

գ) Աշխատաւորները.

դ) Կազմակերպուած կոմունիստները.

ե) «Քրիստոնէական դաւանանքի հաւատացողները՝ իրենց քրիստոնէական գաղափարները գործնականացնելու ...Քրիստոսի պատուէրները իրականացնելու» համար («Բանուոր», ապրիլ 26):

Կը տեսնէ՞ք խայտաբղէտ խաչագողներու, առաւ փախուներու, գեղծարարներու եւ ձրիակերներու մեծապատիւ շքախումբը:

Շահագործող առեւտրականէն մինչեւ շահագործուող աշխատաւորը, մտաւորականէն մինչեւ անուսումը, անհաւատ եւ «անաստուած» կոմունիստէն մինչեւ «քրիստոնէական դաւանանքի հաւատացողները» կրնան անդամակցիլ «Ամերիկահայ Ցառաջդիմական Միութեան», որ այլ բան չէ, եթէ ոչ «լուծարքի» ենթարկուած տխրահռչակ Հօկը:

«Ցառաջդիմական Միութիւն»: Ինչ գեղեցիկ եւ գրաւիչ անուն, որ այնպէս կը յարմարի Հօկեան «մնացորդաց»ին:

Ցառաջդիմութիւն, բայց ի՞նչ բանի մէջ: Նոր գեղծարարութեան, նոր խաբեբայութեան, նոր առաւ փախուութեան եւ նորօրինակ խաչագողութեան մէջ: Ահա ինչ որ այս նոր միութիւնը պիտի հետապնդէ, եթէ յաջողի արմատ բռնել Հիւս. Ամերիկայի մէջ:

Այստեղ ալ եռ ու զեռ կայ, նոյն օրինակով եւ նպատակով:

Կը լսենք, որ Արժանթինի, Ուրուկուայի եւ նոյնիսկ Պրազիլի մէջ մտադրութիւն կայ նոր միութիւններ կազմել: Անունն ալ հրապարակի վրայ է— «Ջէզոք երիտասարդներու կրթասիրաց միութիւն»:

«Ջէզոք», «երիտասարդ» եւ «կրթասէր» — հրաշալի է:

Բնական է, ասոնք ալ նախկին Հօկեաններ են, որոնք շահագործեցին Հայաստանի անունը, աւաններու, օթօպիւսներու, ջրանցքներու եւ սաւառնակներու անունները եւ անուշ ըրին մեծամեծ գումարները: Հիմակ ալ կ'ուզեն հայ մշակոյթի, հայ դպրոցի եւ հայ կրթութեան անունով դրամ հաւաքել, ժողովարարութիւն ընել եւ իրենց ստամոքսը լեցնել»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Ու յանկարծ, կարծես սիրել կը սորվեցնէր իրեն իր սպասուհին: Ու կարծես չէր բաւեր իր սէրը, ու կ'ուզէր անոր սիրտը խլել... իր տղուն համար:

Հօրը եւ տղուն մէջտեղ, խօսակցութիւնը երբ կը դառնար սպասուհիին շուրջ, տիկին Զարմիկ թէեւ լռութեամբ կը հետեւէր անոնց, բայց Արփինէին ձայնը կը թրթռար իր ականջներուն խորը, ու, մօր մը ձայնը կը լսէր: Իր աչքերը մանաւանդ, կը դառնային կոպերուն մէջ, երբ իր տղան՝ դէմ դիմաց սպասուհիին հետ, կը խօսէր, կը խօսէր ու կը խնդար: Իր տունին մէջ այս պահուն՝ տարբեր ձայն մը կ'արձագանգէր: Մէկէն ի մէկ իր տղան չգրգռելու համար, հնարք մը կը փնտռէր տիկին Զարմիկ, ու կը սպասէր՝ ակռաները սեղմած: Բայց վերջապէս իր տղուն անունը կուգար բերնին ու կը կանչէր: «Սարգիս» ըսած ատենը, ձայնը կը դողար որովհետեւ, իր մօրը խօսքերէն մէկը կը յիշէր Սարգիս ու կը կրկնէր խնդալով՝ «սպասուհիներուն շատ մօտենալու չէ, շատ երես տալ չի գար անոնց»:

Բերնին սազիկ ըրած, պզտիկ, չնչին առիթ մը կը փնտռէր տիկին Զարմիկ, կրկնելու համար սաստիկ խօսքերը: Ու չէր կրնար բանի մը պարկեցնել խելքը, երբ իր տղան խօսած ատենը այս սպասուհիին հետ, ձայնը կը հօսէր ու կը պայծառանար:

Առջի օրերուն ձայն չհանեց տիկին Զարմիկ: Տաքուկ լոյս մը կուտային այդ օրերուն իր սպասուհիին աչքերը, ու իր սիրտն ալ տարբեր կերպով կը բացուէր: Բայց երբ սկսաւ բռնկիլ այս լոյսը, ու իր տղուն ձայնին կը խառնուէր ան խօսակցութեան պահուն, իր դիմացը ուրիշ մայր մը տեսաւ տիկին Զարմիկ:

Մայր մը...

Գիրքերուն մէջ նկարագրուած մայրն էր ան: Գիրքերը շատ բաներ կը գրէին անոր համար:

Բայց, նոր արտայայտութիւն մը կար անոր դէմքին վրայ անբացատրելի, ու նոյնի՛սկ, նոյնի՛սկ, գիրքերն ալ այս անգամ պիտի չկրնային գծել անոր պատկերը:

Մօր մը պատկերը...

×

Քիչ մը նիհարցաւ Արփինէ: Հիմա, դէմքը կ'երեւար տրտմութեան մէջէն: Այսպէս երբեք եղած չունէր: Երբ կ'երկարէր լռութիւնը ու ականջ կը կախէր ամէնէն պզտիկ շշնկոցին, անոր մէջն էր կարծես իր տրտմութիւնը, ու առարկայի մը հանած ձայնը, բառերու խորհրդաւոր շարադրութեան մը պէս կուգար իրեն: Շատ վիշտեր ունեցած էր, գլխէն շատ բաներ անցեր էին, բայց այս անգամ շատ էր եղածը: Ու սանկ անկիւն մը, հանգարտիկ տեղ մը ամփոփուելու կարօտը կը քաշէր: Ատենէ մը ի վեր, մէկ սենեակէն միւսը գացած ատեն, կը կենար, ու կարծես միտքը բան մը ինկած, կը նայէր զարմանքով, ու առանց հասկնալու, առանց բան տեսնելու կը շարունակէր իր գործը:

Բայց կը յոգնէր: Մէկէն ի մէկ ծանրութիւն մը կուգար վրան: Ու կը նստէր շունչ մը առնելու համար, կը նայէր ինք իր վրայ ու կոտրած սրտով կ'ըսէր, «գաւառացի սպասուհի»:

Ասով մէկտեղ, տունիններուն ըսածին պէս՝ կ'աշխատէր, կ'աշխատէր...

Բայց հետզհետէ մելամաղձոտ կը դառնար:

Ու տրտում էր հիմակ՝ իր սրտին ծանրութենէն աւելի:

Մեկնեցաւ:

×

Բ.

Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն բակին մէջ:

Գաղթական Հայերու երթուղարձ:

— Տունի բոլոր գործերը ընել գիտցող շնորհքով սպասուհիի մը պէտք ունիմ: Առողջ եւ ուժով մէկը ըլլայ:

Տարիքը յիսունը անցուկ, միջահասակ, ճերմակ պեխերով դէմ մարդ մըն էր, որ կը խօսէր այսպէս՝ Գաղթականաց յանձնաժողովի անդամներէն մէկուն հետ:

Կին մը, քանի մը քայլ հեռու կեցած, մէկը կը փնտռէր աչքերով, չորս դին կը նայէր, ու խոշոր խոշոր լարած ատենը աչքերը, անձկագին բան մը ունենալը՝ կը տեսնուէր երեսին վրայ:

— «Հօս եկուր», ըսաւ Յանձնաժողովի անդամը, ու ցուցամատը շարժելով օդին մէջ, կանչեց այս կինը: Ու, «հարուստ ու պատուաւոր տունի մը համար, սպասուհի մը կ'ուզեն, կ'երթա՞ս», հարցուց ազատ ձայնով մը:

— Ատոնց հարստութիւնն ալ, ամէն բանն ալ թող իրենց մնայ, պատասխանեց ու հեռացաւ:

— Ասոնք ասանկ են, ըսաւ Յանձնաժողովին անդամը, ու նայելով իր խօսակցին, օրօրեց գլուխը:

— Ցանցանքը ձերն է, վարժեցուցեր էք, դրամ կուտաք ասանկներուն, ատոր համար աշխատիլ չեն ուզեր, ըսաւ չոր ձայնով մը անծանօթը:

Բայց այս կնկան ձայնը— իր ետեւը կեցող երիտասարդին մէջ բան մը արթնցուց, ու դառնալով՝ աչքերուն նայեցաւ ու հարցուց,

— Մայրի՛կ, դուն Տիգրանին մայրիկը չե՞ս, տիկին Արփինէն:

— Զաւակս, ո՞վ ես դուն:

— Չճանչցա՞ր զիս: Մայրիկ— լաւ նայէ երեսս:

— Ձայնդ ծանօթ է: Պիտի յիշեմ...

— Մայրի՛կ, ես Տիգրանին ընկերը, Վարդգէսն եմ:

— Աստուածս, իրաւ է, Պայծառին տղան, Վարդգէսը...

— Անուշիկ զաւակս, ո՞ւրտեղ է Տիգրանը:

— Մայրի՛կ, վերջէն կը խօսինք այդ մասին:

— Վերջէ՞ն, վերջէ՞ն...

Արփինէ կրակներու մէջ՝ նայեցաւ Վարդգէսի, ու կրկնեց, «վերջէն, վերջէն»:

— Հօս ինչո՞ւ եկեր ես, մայրիկ:

— Մի հարցներ զաւակս, մի՛ հարցներ, ամէն բան կը պատմեմ վերջէն:

Արփինէ իր զաւակը կը փնտռէր:

Բայց, այս «վերջ» բառը մեռել մըն էր:

Պզտիկ ուրախութիւն մը: Վարդգէս իր սրտին խորէն, այս պահուն կը կրկնէր՝ «մայրիկ, մայրիկ»:

— Շատ փոխուեր ես Վարդգէս, եթէ չխօսէիր հետս, չպիտի ճանչնայի քեզ:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(7)

(Շար.)

յի վերագրել որ եւ է աղտոտ դիտում յափշտակելու ուրիշներու պատկանող տարածութիւններ՝ միայն իր սեփական շահուն համար։ Այս հոգատարութիւնը պիտի ըլլար ամերիկեան ժողովուրդին մնայուն օժանդակութիւնը մարդկութեան եւ խաղաղութեան դատին ։

Լրիւ խորհրդակցութիւններ կատարելէ վերջ Նախագահ Ուիլսընի եւ Պ. Քլէմանսոյի հետ, եւ անոնց կատարեալ հաւանութեամբ, 1919 մայիս 4ին, ես Չորսերու Խորհուրդին մէկ նիստին մէջ առաջարկեցի որ Մ. Նահանգներուն յանձնուի հոգատարութիւն մը Հայաստանի նահանգին (Խմբ.— ճիշդ այսպէս է բնագրին մէջ) եւ հոգատարութիւն մըն ալ Պոլիս քաղաքին, Վոսփորի եւ Տարտանէլի նեղուցներուն, Մարմարայի ծովուն եւ յարակից փոքր տարածութեան մը վրայ ։

Նախագահ Ուիլսըն ընդունեց այս առաջարկը, յանուն Միացեալ Նահանգներու, պայմանաւ որ Ծերակոյտին հաւանութեան ենթարկուի։ Ան բացորոշապէս հասկցուց Պ. Քլէմանսոյի եւ ինծի թէ ի վիճակի չէ վերջնապէս յայտարարելու թէ Մ. Նահանգները պիտի ընդունին առաջարկը։ Գաղափարը նորութիւն մըն էր։ Նախագահը արդէն շօշափած էր իր յայտնի աջակիցներուն միտքը եւ հաստատած էր որ անոնք նպաստաւոր են։ Դժբախտաբար միջոցներ ձեռք չէր առած մօտենալու հանրապետական վարիչ դիւանագէտներուն, ոչ իսկ անոնց որոնք անկեղծօրէն կը համակրէին իր քաղաքականութեան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մասին ։

Ամերիկա վերադառնալով, Նախագահը ժամանակ չկորսնցուց հանրային կարծիքը սորձելու Պոլսոյ եւ Հայաստանի ծրագրեալ հոգատարութեանց մասին։ Ծրագիրը նախ ընդունուեցաւ պաղ սարսուռով մը, եւ Նախագահը չկրցաւ կեդրոնանալ քարոզչական պայքարի մը վրայ, լուսաբանելու համար ամերիկեան կարծիքը, որովհետեւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի մասին բացուած պայքարը շուտով կլանեց իր բոլոր սպառած ուժերը։ Նախագահը կռուեցաւ իր պաշտպանած դատին արժանի քաջութեամբ եւ եռանդով։ Բայց իր առջեւ կը ցցուէին ահարկու դժուարութիւններ, որոնց մէկը այն էր որ Ծերակոյտը ունէր հանրապետական մեծամասնութիւն մը, խորթացած եւ դառնացած՝ 1918ի իր ընտրական սխալէն։ Երկրորդը իր գործելու խառնկրօն մեթոտն էր։ Երրորդը՝ իր անկար վիճակը (անդալուծութիւն ֆիզիքական եւ մտային) ։

Ի՞նչ նամակներ փոխանակած էին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետները

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան Պ. Չէյմպըլէնի եւ Պ. Տալատիէի միջեւ փոխանակուած անձնական նամակներուն, որոնց բովանդակութիւնը մինչեւ հիմա գաղտնի կը պահուի ։

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, աշխատաւորական մը հարցումներ ուղղեց այս մասին։ Վարչապետը պատասխանեց թէ նամակները անձնական են եւ երբեք խնդիր չէ եղած զանոնք հրատարակելու։ Յետոյ աւելցուց.— «Սակայն կրնամ յայտարարել թէ նամակներու այս փոխանակութիւնը անգամ մը եւս հաստատեց երկու կառավարութեանց միջեւ տիրող սերտ ներդաշնակութիւնը ընդհանուր հարցերու մասին »։

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական բաժնին խմբագիրը կը գրէ այս առթիւ.— Նամակներու փոխանակութիւնը տեղի ունեցած է տասը օր առաջ, բայց գաղտնի պահուած է։ Պ. Տալատիէի նամակը կնքուած յանձնուեցաւ Պ. Չէյմպըլէնի։ Անգլիոյ վարչապետին պատասխանն ալ նոյն ձեւով յանձնուեցաւ Պ. Տալատիէի, Փարիզի անգլիական դեսպանին միջոցաւ։ Այնպէս որ, նամակներուն բովանդակութեան ծանօթացան միայն երկու վարչապետները եւ անոնց անմիջական գործակիցները։ Պ. Տալատիէի յայտնած բաղձանքին վրայ էր որ նամակները գաղտնի պահուեցան, բայց կարելի է գաղափար մը տալ անոնց բովանդակութեան մասին։ Ես կը կարծեմ թէ Պ. Տալատիէ լրջօրէն մտատանջուած էր արեւմտեան Միջերկրականի դէպքերու ընթացքէն։ Այս անձկութիւնը կը ծանրանար սա իրողութեամբ որ երկու ամիսէ ի վեր ընդհատուած են ֆրանքօ-իտալական խօսակցութիւնները։ Յետոյ, Պիրենեան սահմանագլուխին փակումը բան չէ փոխած Իտալիոյ ընթացքէն։ Ընդհակառակն, Ֆրանսա կը նկատէ որ Իտալիա կը բազմապատկէ իր ճիգերը, փութացնելու համար զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակը։ Փարիզի մէջ այն տպաւորութիւնն ունին թէ Սպանիան կրնայ մեկնակէտ ծառայել Ֆրանսայի դէմ ուղղուած յարձակումի մը, եթէ յանկարծ վտարուին ֆրանքիստական ֆրանքբերութիւնները։ Եւ կը վախնան թէ իտալեւգերման քաղաքականութիւնը կը ձգտի Մեծն Բրիտանիան ալ սիրաշահիլ ի նպաստ զօր. Ֆրանքոյի եւ Ֆրանսան հեռացնել Անգլիայէն ։

Նկատի ունենալով անգլեւիտալական համաձայնութեան գործադրութեան յապաղումը եւ ուրիշ պարագաներ, Պ. Տալատիէ հարկ դատած է Պ. Չէյմպըլէնի ուշադրութեան յանձնել անգլեւֆրանսական սերտ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը։ Յետոյ, Անգլիոյ վարչապետին ուշադրութիւնը հրաւիրած է Գերմանիայէն քաղուած տեղեկութիւններ՝ «Գերմանիոյ զինուորական պատրաստութեանց մասին»։ Լոնտոնի մէջ, ուր նոյնպէս տեղեկութիւններ քաղուած էին այդ մասին, տրամադիր չէն այնքան վրդովիչ եզրակացութիւններ հանելու որքան Փարիզի մէջ ։

Կը կարծուի թէ Պ. Չէյմպըլէն պատասխանած է Պ. Տալատիէ թէ ճիշդ իրեն պէս կը մտածէ այս հարցերու մասին։ Անգլիոյ վարչապետին նամակը, որ շատ լաւ խմբագրուած է եւ լայնօրէն կը շօշափէ բոլոր խնդիրները, մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Փարիզի մէջ։ Երկու մայրաքաղաքներուն մէջ ալ համաձայն են ամենամեծ արթնութիւն պահելու Չեխոսլովաքիոյ հարցին հանդէպ եւ Ֆրանսա հաւաստիք ստացած է թէ Մեծն Բրիտանիա նուազ կարեւորութիւն չընծայեր ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան մը, որքան Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութեան։

*** Անգլիոյ Թագաւորին կ'ընկերանայ արտաքին նախարարը, լորտ Հալիֆէքս, որ շատ կարեւոր խորհրդակցութիւններ պիտի ունենայ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ։ Թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ անհրաժեշտ կը գտնեն չեխական տագնապին արագ լուծումը, ինչպէս եւ ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց վերսկսումը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Հռոմ հասնելով, արժանացան ջերմ ընդունելութեան մը։ Մուսոլինի անձամբ կայարան գացած էր, դիմաւորելու համար հիւրերը, որոնց հետ սիրալիր տեսակցութիւններ ունեցաւ։ Իրիկունը ճաշ մը տրուեցաւ։ Պ. Մուսոլինի իր բաժակաճառին մէջ փառաբանեց Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը եւ Հռոմ - Պերլին առանցքին արժէքը։ Հունգարիոյ վարչապետն ալ պատասխանեց նոյնքան խանդավառ հաւաստիքներով ։

ՍՊԱՆԻՈՅ քաղաքացիական պատերազմին երկամեակին առթիւ, զօր. Ֆրանքօ պատգամագիր մը ուղղելով ժողովուրդին, հազարաւոր սպանութեանց պատասխանատու կը հռչակէ բոլշեւիկները։ Այս առթիւ կ'ըսէ թէ աւելի քան 70.000 հոգի սպաննուած են Մատրիտի մէջ, 20.000 հոգի Վալէնցիայի մէջ, 54.000 հոգի Պարսելոնայի մէջ եւն.:— Հանրապետական Սպանիոյ վարչապետն ալ նոյն առիթով կը յայտարարէ թէ դիմադրութիւնը պիտի շարունակուի նոյն ուժգնութեամբ, յանուն ազատութեան եւ ժողովրդապետութեան ։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ օդաչու մը, Տըկլէս Քորիկըն, որ փոքր օդանաւ մը նստած եւ ինքն իր գլխուն ճամբայ ելած էր, Նիւ Եորքէն Տըպլին (Իրլանտա) հասաւ երկուշաբթի կէս օրին։ Օդաչուն Ատլանտեանը կտրած կ'ըլլայ 28 ժամ 13 վայրկեանէն, ժամը 177 քիլոմեթր արագութեամբ։ Ամերիկացիները խենդի տեղ դրած էին այս մարդը ։

Հ. Յ. Դ.

Դաշ. Ա.

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուսա Լեռ», «Գայլ Վահան» եւ «Առիւծ Գեւօ» խումբերու ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ։

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընդհ. ժողովը՝ այս Ուրբաթ, (Յուլիս 22) ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

24 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը

ՌՈԲԷՆՍՈՆԻ GRAND ARBRE, Maison FIQUETի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Անձրեւի պարագային պատսպարուած ընդարձակ սրահ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն երիտասարդ ուժերու կողմէ։ Հայկական պար ընկերակցութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆի։

Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ եւրոպական պար՝ ղեկավարութեամբ CARIO CANTI նուագախումբին։

Առատ եւ աժան պիւֆէ։ Կարելի է ուտելիքը միասին բերել։

Մուտք 4 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— մեթրօն փոխել Denfert Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեշրջանի վերջին ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ, տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ, 23 Յուլիս ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 Ռիւ Գոսիւէ։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի իր մահուան 15ամեակին առթիւ

23 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, 8 Ռիւ Ժան Կուժոն։

կազմակերպուած ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղին կողմէ

23 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 8.30ին

Salle Jean-Goujon, 8, Rue Jean-Goujon.

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԵՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆի

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Պիտի նուագեն՝ Տ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ)։

Պիտի երգէ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ։

Պիտի արտասանեն՝ Ռ. Զարդարեան, Թ. Եղիազարեան եւ Ս. Զամալեան։

Մուտք 3 ֆրանք.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Տ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղին կողմէ

կը բանախօսէ՝ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

Յուլիս 24ին կիրակի, ժամը 3.30ին, Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lacի սրահը։ Ծախսերու մասնակցութիւն 6 ֆրանք։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Փարիզի Տարօնցիներու հանդէսը յետաձգուած է 31 Յուլիսի, չխաչաձեւելու համար նախապէս յայտարարուած բռնկած միութեան մը հանդէսը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն.—

ՑԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈԶ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Խորէն Ուլուսեանին, տիկնոջ եւ պարագաներուն, փոքրիկն ՅԱՐՈՒԹԻ ՈՒԼՈՒՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր անոնց, որոնք մասնակցեցան ողբացեալ կնոջս՝ Ֆիլօր Սարգիսեանի (ծնեալ Խաչատուրեան) յուղարկաւորութեան, մասնաւորապէս Զէնկիլէրցիներու եւ Մեծնոր Գիւղի վերաշինաց Հայրենակցական միութիւններուն։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԱԿ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎ

Իսի լէ-Մուլինոյի «Խրիմեան» դպրոցի վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի, Հայ կամաւորներու միութեան, Իսիի Երիտասարդաց միութեան բոլոր անդամները անխտիր, նաեւ բոլոր ծնողները եւ դպրոցով հետաքրքրուողները, Շաբաթ (23 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Սրահի ընդարձակման կամ դպրոցի համար հողի մը գնման հարց,

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակց. միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն, վարդավառի հանդէս եւլն.։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
A. DER (AGOPIAN)

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը

1, Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարութեամբ ԳՄԲԷԹԵԱՆի։ LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE (օփէրէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր։

Ճաշ եւ պար մինչեւ ժամը 10: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել)։ Մուտք 5 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Operaէն կամ Jaurèsէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan, իջնել Raincy-Pavillons:

10 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, տեղւոյս եկեղեցիին մէջ։ Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՑՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՕՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

71, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական «Moka» սուրճովը

Café "HAREM„

5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ

Ճոխ ամթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Ո՞ր ձեր արձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ ասոր տակն ալ որ դըրնուիք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile

Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց տաբերու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ունտէրվուտ գրի մեքենայ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) ;-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ՆԵՐՔԻՆԷՆ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 21 JUILLET 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3787

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՔԱՌԱՍՈՒՆԷՆ ՎԵՐ ՄԱՐԴ ՉԵՍ ՏԵՍՆԵՐ»...

Միայն Էջմիածնի ողբերգութեան պարագան չէ որ սուտ-խեղդութեան, անբանացման շրջան մը բոլորել կուտայ հակադաշնակցական խառնիճաղանճին։

Այդ ողբերգութենէն առաջ եւ անկէ վերջն ալ պատահած են նոյնքան քստմնելի դէպքեր, որոնց հանդէպ միեւնոյն տմարդի, անասնական դիրքն է բռնած այդ նոյն խառնիճաղանճը։

Այդ երանելիներուն համար երկրորդական, չորրորդական աստիճանի վրայ կ'իյնան Հայաստանի անպարտելի տագնապները, ձերբակալութիւններէն, աքսորներէն, գնդակահարութիւններէն եւ գաղտագողի սպանութիւններէն մինչեւ Էջմիածնի ողբերգութիւնը։ Անոնց համար կարեւորը, բուն հայրենասիրական պարտականութիւնը այդ լուրերուն ստուգումը եւ մանաւանդ պատահած դէպքերուն հետեւանքները չեն, այլ, ամէն բանէ առաջ, հակադաշնակցական պայքարին զարգացումն ու գունաւորումը։

Եթէ այդպէս չըլլար, ամէն բանէ առաջ իրենք ասպարէզ պիտի նետուէին, աղէտին ծանրութիւնը չափելու եւ կացութիւնը լուսաբանելու համար, քանի որ իրենք իրենց ընծայած են «Հայաստանի բարեկամներ»ու մենաշնորհը։

Վաղը պիտի կարդաք շարք մը տեղեկութիւններ եւս, այս անգամ բոլորովին տարբեր աղբիւրէ մը, ուղղակի Հայաստանէն։ (Ուղեւոր մը, մեկնած՝ յունիսի վերջերը)։

Քանի մը տող միայն՝ այս օրուան համար.

— «Քառասունէն վեր մարդ չէք տեսներ գրեթէ։ «Արմատախիլ ոչնչացրել են», «հողմացրիւ արած», ինչպէս կ'ըսեն, կամ բանտարկած, կա՛մ աքսորած եւ կամ տունը փակուելու դատապարտած։ Ի զո՛ւր նեղութիւն կը կրէք անուններ հարցնելով։ Այնտե՛ղ ալ շատ բան չեն գիտեր, չեն համարձակիր գիտնալ թէ ո՛վ ինչ եղած է, ո՛ւր է, ո՞ղջ է թէ մեռած։ Շատերու համար սովորութիւն եղած է ըսել, — «նստած է», հասկցիր՝ բանտարկուած։ Նոյնը նաեւ կաթողիկոսի մահուան պարագաներու մասին։ Միջանկեալ ըսեմ որ սերունդ մը հասած է արդէն, եւ մարդիկ երբեք չեն հետաքրքրուիր կաթողիկոսով կամ Էջմիածինով ...»։

«Քառասունէն վեր մարդ չես տեսներ»...

Ձեզ մոռնար «գրեթէ»ն։ Բայց այդ մէկ հատիկ բառը բան մը կը պակսեցնէ՞ պատկերին եղերական, քստմնելի եւ ըմբոստացուցիչ հանդամանքէն։

Այսքանը, ինքնին, չի՞ հաստատեր թէ անդին կատարուեր են գործեր — «մաքրագործումներ» — որոնք իսկապէս աղէտի մը հանդամանքն ունին։

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը բարեմիտ խմբագրականի մը մէջ կը պարզէ «յուսահատութիւնը արդիլող եւ նոյն չափով սփոփանքի առիթ տուող տեսութիւն մը»։ Կարդացէք հիմնական մասը.

— «Խորհրդային Հայաստանի մէջ, ուղղակի եւ գրեթէ կէտ առ կէտ նոյնն է ամէն ինչ որ է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ։ Ոչ մէկ տարակոյս՝ որ եթէ Մոսկուան իր անմիջական շրջապատին մէջ չխեղդուէր կասկածի մթնոլորտէ մը եւ այն «մաքրագործելու» համար ահաբեկման ամէնէն վայրագ միջոցներուն դիմած չըլլար՝ Երեւանի մէջ դեռ կ'աշխատէին այսօր ե՛ւ Աղասի Խանջեանը ե՛ւ Զարենցը ե՛ւ Բակունցը ե՛ւ Մահարին ե՛ւ Թոթովենցը ե՛ւ Ալազանը եւ դեռ ա՛յնքան ուրիշներ որոնց անունին վրայ չարաշուք լռութիւնն է տարածուած հիմա»։ (*Արեւ*, 5 յուլիս)։

Ի՜հ, այս ալ մխիթարութիւն մըն է, — «գիտնալ թէ մեզի յատուկ ցաւով մը չէ որ կը տառապինք, ու պիտի բուժուինք անկէ աշխարհի հետ միասին, կը բաւէ որ տոկանք մինչեւ այն ատեն»։

Բայց, այս գիտակցութիւնը կ'արդարացնէ՞ այն խայտառակ վերաբերումը զոր կ'արտայայտեն «Հայաստանասէրները», երբ անճար փորձեր կը կատարեն լուսաբանելու համար «չարաշուք լռութիւնը»։

Փոխելով հարցումին եղանակը, բոլորիս պարտականութիւնը չէ՞ շարժիլ, պրպտել, ստուգել, երեւան հանել ամբողջ իրականութիւնը, քանի որ խնդիրը կապ ունի ոչ թէ այս կամ այն հոսանքին տեսութեան, այլ բուն իսկ հայրենիքի ճակատագրին հետ։

Բարեմիտներ կան որ կը կարծեն թէ սեւ լուրերու հրատարակութիւնը կը պաղեցնէ գաղութներու սէրը Հայաստանի հանդէպ, կը թուլցնէ հոգեկան կապերը։

Ոչ եւ է քննութեան չի դիմանար այս մտայնութիւնը։

Նախ որ, սեւ լուրերը ինքնին չեն ծնիր, ոչ ալ կրնան հնարուիլ։ Առանց կրակի ծուխ չըլլար, եւ երբ զանազան աղբիւրներէ եւ իրարու ետեւէ նոյն պատմութիւնները կը պատմուին որ եւ է դէպքի մասին, կը նշանակէ թէ լուրջ հիմքեր կան իրար անցնելու։

Երկրորդ, ի՞նչ օգուտ ծածկել ճշմարտութիւնը եւ օրօր կարդալ, երբ գիտես որ բան մը կը փլի անդին...

Օրինակ, զանազան աղբիւրներէ հաղորդեցին թէ հայկական (ինչպէս եւ վրացական եւ թաթարական) զօրամասերը փոխադրուած են Սիպերիա։

Մենք վաւերական տեղեկութիւններ չունինք այս մասին, բայց գիտենք որ բոլոր ազգային զօրամասերը այլուր փոխադրուած են, անոնց տեղ դնելով ռուսական զօրք։

Արդ, ի՞նչ կը շահին գաղութները, ծածկելով այս լուրը, ինչպէս ուրիշ այնքան չարաշուք իրողութիւններ։

Անոր եւ սրտեւ հայրենասիրութիւնը չի՞ թելադրեր գիտնալ թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ անդին, մեր աշխարհին մէջ, որպէսզի անոր համեմատ ձեւակերպենք մեր պարտականութիւնները, համաձայն պարագաներուն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ ՍԻՐԱԼԻՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Անգլիոյ Թագաւորն ու Թագուհին Փարիզ հասան երեքշաբթի, իրիկուան ժամը 4.50ին։ Այս առթիւ կազմակերպուած ընդունելութեան ծրագիրը գործադրուեցաւ գիտական ճշդութեամբ։ Կարգապահութիւնն ալ անթերի էր։ Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Պուլոնեի կայարանէն մինչեւ Քէ տ'Օրսէ եւ նախագահական պալատը, մինչեւ կէս գիշեր։ 1914էն ի վեր առաջին անգամ էր որ Անգլիոյ վեհապետը պաշտօնական այցելութիւն մը կուտար Ֆրանսայի մայրաքաղաքը, իսկ չորրորդ այցելութիւնն էր այս, Հէնրի Ը.էն ի վեր (ԺԶ. դար)։

Թագաւորն ու Թագուհին Քէ տ'Օրսէի մէջ հանգստանալէ վերջ, առաջնորդուեցան նախագահական պալատը, ուր Անգլիոյ Թագաւորը Բաղանեաց պատուանշանին մեծ խաչը յանձնեց Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին, իսկ այս վերջինը Էլիզապէթ Թագուհիին նուիրեց Պատուոյ լեգէոնի մեծ խաչը։ Թագաւորն ալ ունի Պատուոյ լեգէոնի մեծ խաչը, որ Ֆրանսայի ամենաբարձր պատուանշանն է։

Իրիկուան ժամը 8ին փառաւոր սեղան մը սարքուած էր Էլիզէի պալատին մէջ, եւ այս առթիւ շատ սիրալիր բաժակաճառեր փոխանակեցին Հանրապետութեան Նախագահն ու Անգլիոյ Թագաւորը։ Երկուքն ալ ջերմապէս փառաբանեցին անգլեւֆրանսական սիրալիր համաձայնութիւնը, իբրեւ ազդակ խաղաղութեան։

Նախագահ Պ. Լըպրէօն ըսաւ իր բաժակաճառին մէջ.

— «Ծնած՝ փոխադարձ յարգանքի երկար աւանդութենէ մը, ամրապնդուած՝ մտածումներու եւ ճիգերու տեւական մերձեցումով մը, նուիրագործուած՝ ամէնէն տաժանելի փորձերով, տոգորուած՝ ազատութեան եւ խաղաղութեան նոյն խանդով, մեր երկու երկիրները միացնող բարեկամութիւնը իր զարգացման ընթացքին ստացաւ ամրութիւն մը զոր կրնան տալ միայն մարդկային արժէքներու նոյն ըմբռնումը եւ ազգային ու միջազգային կեանքի զանազան հարցերը լայն հասկցողութեամբ դիմագրաւելու նոյն մտահոգութիւնը։ Կնքուած՝ ձեր պայծառափայլ մեծ հօր կողմէ, անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը Ն. Վեհափառութիւն Ճորճ Ե.ի փառապանծ իշխանութեան օրով իր արդիւնաւորութեան չափը հաստատեց Մեծ Պատերազմին մռայլ շրջանին։ Յետագային, իր ձեւը փոխուեցաւ, բայց երբեք ի դերեւ չելաւ այն համերաշխութիւնը զոր զարդնած էր կրակին մէջ, երբ հարցը կը վերաբերէր աւելի բարօրութիւն հաստատելու մարդոց միջեւ եւ աւելի ներդաշնակութիւն՝ սիրտերու մէջ։ Այն բարոյական խառնակութեան մէջ որուն մատնուած է աշխարհը, նոր պարտաւորութիւններ կ'իյնան մեր երկու ազգերու վրայ, որոնք հաւասարապէս տոգորուած են մարդկային յառաջդիմութեամբ։ Խաղաղութեան պահպանումը միջազգային օրէնքի գործադրութեամբ՝ ոչ վարանում կը վերցնէ կատարուելիք պարտականութեան մէջ, ոչ ալ թուլացում՝ ամէնօրեայ ճիգին մէջ։ Դէպի այդ նպատակը պէտք է ձգտին մեր սերտօրէն միացած զգացումները՝ անխախտ եւ անսասան։ Ձեր օգոստափառ ներկայութիւնը Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ՝ կը կազմէ ամենաբարձր եւ ամէնէն թանկագին վկայութիւնը այն հասարակաց կամքին զոր ամէն օր կը զօրացնեն երկու երկիրներուն վստահելից համակրանքը եւ անոր ներկայացուցիչներուն սերտ գործակցութիւնը։ Աւելի քան երբեք, երկու ժողովուրդներուն կատարեալ համաձայնութիւնը, որ բեղնաւոր եղած է բոլոր ասպարէզներուն մէջ, կը ներկայանայ իբրեւ էական տարր մը ապահովութեան եւ ներդաշնակութեան, յօգուտ քաղաքակրթութեան եւ խաղաղութեան։ Մնաց որ, ոչ մէկ պետութիւն չի կրնար ծուռ նայիլ այդ համաձայնութեան, քանի որ այլամերժ չէ ան եւ չանտեսեր ուրիշ որ եւ է բարեկամութիւն։ Համոզուած եմ թէ Ձեր Վեհափառութիւնը եւ իր կառավարութիւնը պիտի ջանան, ինչպէս ես ինքս եւ Հանրապետութեան կառավարութիւնը, այս կենդանի իրականութեան տալ միշտ աւելի գործօն եւ աւելի բարեբեր ճառագայթում մը»։

Անգլիոյ Թագաւորը՝ իր կարգին յայտարարեց.

— «Մեզի համար մեծ գոհունակութիւն մըն է որ մեր իշխանութեան հաստատումէն ի վեր մեր առաջին այցելութիւնը արտասահման՝ նուիրեցինք Փարիզի, ազնուական մայրաքաղաքը այս բարեկամ երկրին որուն Մեծն Բրիտանիա կապուած է այնքան յիշատակներով և հասարակացհոգութիւններով։ Թագուհին եւ ես խորապէս զգածուած ենք այն ընդունելութենէն զոր այսօր ընծայեցիք մեզի։ Հակառակ ափ մը ծովուն որ կը բաժնէ մեզ, մեր երկու երկիրները տեսան որ իրենց ճակատագիրները անվրէպ միացած են դարերու ընթացքին, եւ այսօր մեզի համար անկարելի պիտի ըլլար յիշել շրջան մը ուր մեր յարաբերութիւնները աւելի սերտ եղած ըլլային։ Անցեալին մէջ, մեր երկու երկիրներուն մեծ մարդիկը երբեմն դանդաղութիւն ցոյց տուին իրարու յատկութիւնները հասկնալու համար։ Այսօր այդպէս չէ պարագան։ Երկար եւ սերտ գործակցութիւն մը հաստատեց թէ մենք տոգորուած ենք միեւնոյն իտէալով։ Մեր ժողովուրդները միեւնոյն սէրն ունին ժողովրդապետական սկզբունքներու հանդէպ որոնք լաւագոյնս կը պատշաճին իրենց բնական ոգիին եւ մենք միեւնոյն դաւանանքն ունինք անհատական ազատութեան բարիքներու մասին։ Մենք հպարտ ենք այս քաղաքական հաւատքով զոր կը բաժնենք ուրիշ մեծ ազգերու հետ։ Բայց միեւնոյն ատեն կ'ըմբռնենք թէ այդ հաւատքը իրեն հետ կը բերէ մեծ պատասխանատուութիւններ։ Արդ, այն շրջանին մէջ ուր կ'ապրինք, այդ հաւատքը մեզ բոլորէս կը պահանջէ, բարձր աստիճանով մը, քաջութեան եւ յարատեւ ու իմաստուն ուժի մը ազնիւ յատկութիւնները։ Միեւնոյն ատեն, ինչպէս ըսիք, պարոն Նախագահ, մեր համաձայնութիւնը ոչինչ ունի այլամերժ։ Մեր բարեկամութիւնը ուղղուած չէ ուրիշ որեւէ պետութեան դէմ։ Ընդհակառակն, մեր երկու կառավարութեանց ջերմ բաղձանքն է միջազգային համաձայնութիւններով գտնել լուծում մը այն քաղաքական հարցերուն որ կը սպառնան աշխարհի խաղաղութեան եւ այն տնտեսական դժուարութեանց որ կը խանգարեն մարդկային բարօրութիւնը»։

**** Երէկ, չորեքշաբթի, Թագաւորն ու Թագուհին առաջնորդուեցան Փարիզի քաղաքապետարանը, ուր շքեղ ընդունելութիւն մը սարքուած էր։ Կէսօրին անգլիական դեսպանատան մէջ ճաշելէ վերջ, այցելեցին Լուվրի Թանգարանը, Հանրապետութեան նախագահին հետ։ Գիշերը շքեղ ներկայացում մը սարքուած էր Օփերային մէջ, ի պատիւ արքայական հիւրերուն։*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԹԱՊԷԼԱ» ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

— Իմացա՞ր։

— Նոր նամա՞կ եկեր է Էջմիածինէն։

— Ի՛նչ Էջմիածին, լուր չունի՞ս մեր քաղաքին անցուդարձէն։

— Ի՞նչպէս թէ չունիմ։ Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին Փարիզ են եկած եւ պիտի մնան մինչեւ ուրբաթ։ Ամբողջ քաղաքը տօնի մէջ է։

— Եղբայր, խօսքս ազգային կեանքի մասին է։

— Լսեցի որ Բարեգործականը սկըսեր է շարժիլ, Սանճաքի գործազուրկներուն եւ չքաւորներուն օգնութեան հասնելու համար։

— Այդ ոչինչ։ Ես աւելի կարեւոր լուրեր ունիմ։

— Այս ո՛րքան ծամծմեցիր։ Պատմէ վերջացուր։

— Ուրեմն չես գիտեր։ Երկու շաբաթ առաջ, կարծեմ յուլիս 9ին, Հօկը ժողովի կը հրաւիրէ Հայր. եւ Վերաշինաց Միութիւնները, անոնց հաղորդելու համար իր վերակազմութիւնը։ Այս առթիւ, ընդհ. քարտուղարը կը խոստովանի թէ մէկուկէս տարիէ ի վեր որ եւ է գրութիւն չեն ստացած Հայաստանէն։ Եւ հաստատելով ծանօթ «լուծարք»ը, կը յայտնէ թէ Հօկը այսուհետեւ պիտի կոչուի **France - Arménie,** մասնաւորապէս ուժ տալու համար Ֆրանսահայերու հպատակութեան։

— Կամ ցնդեր ես, եւ կամ կը չափազանցես։

— Մտիկ ըրէ ինչ որ կ'ըսեմ։ Յետոյ տեղի կ'ունենայ Հօկի արտակարգ 7րդ պատգամաւորական ժողովը, յուլիս **14, 15, 16** եւ **17**ին, ուր փոխելով ծրագիր - կանոնագիրը, կ'որոշեն այսուհետեւ գործել հետեւեալ անունին տակ. — «Ֆրանսահայ ժողովրդական Միութիւն (Ֆրանքօ-Հայկական բարեկամութեան կոմիտէ)։

— Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ ալ ուրիշ անուն մը թխեր են, — «Ամերիկահայ Յառաջդիմական Միութիւն», որուն կրնան մասնակցիլ մանր առետրականները, մտաւորականները, աշխատաւորները, կազմակերպուած կոմունիստները եւ «քրիստոնէական դաւանանքի հաւատացողները, ... Քրիստոսի պատուէրները իրականացնելու համար»։ Ուրեմն «թապէլա» կը փընտռեն ամէն կողմ։

— Կը կարծէ՞ք որ յաջողին, այս նոր դիմակով։

— «Ոմն ի նոցանէ», Սահակ Չըրչեան, թերթ մը կը բանայ վարագոյրը։ Կարդա՛.

— «Գալիս եմ հրապարակով յայտարարելու, որ ես ոչ մի կապ չեմ պահելու սրանից յետոյ մի որ եւ իցէ մարմնի հետ, որի ղեկավարներն են Քէօսեանը եւ Նիւ Եորքի քլիկը։

ՀՕԿ - ՊՀԿՄ-ի լուծարքից յետոյ Նիւ Եորքի կլիկը մի նոր մարմին է ստեղծում «կուսակցական տոմսակաւորների» ղեկավարութեան տակը՝ ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը շահագործելու։

Պիտի աշխատիլ որ այդ շահագործումը սրանից յետոյ տեղի չունենայ։

Ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը պէտք է թօթափի ստրկութեան լուծը եւ դէն շպրտի «Բանւոր»ի թութակամիտ թափթփուկներին։

Մինչեւ հիմա մենք ենթարկւում էինք մի մասով Խորհրդ. Հայաստանին։ Սրանից յետոյ Քէօսեան քլիկն է ղեկավարելու։ Ամօթ է գիտակից մարդկանց՝ ենթարկուել մի այդպիսի ոչնչութեան։ Ես հաւատում եմ ամերիկահայ աշխատաւորութեան ուժին եւ կամքին։

«Ամերիկահայ Յառաջդիմական Միութեան» կեղծիքների մասին կը գրեմ շուտով եւ ցոյց կը տամ թէ ովքեր են նրա ղեկավարները, — այդ քեալագէօզ կոմունիստները, «դէմոկրատներ»ը եւ եկեղեցու լուրեր հրատարակող խաչագողները։ (*«Չալ»* 28 *յունիս*)։

— Ես ուրիշ ըսելիքներ ալ ունէի, բայց դուն կանխեցիր։ Ցը...

ՎԱՀԷ

Սանճաքի ընտրութիւնները կը վերսկսին

Անտիոքէն կը հեռագրեն յուլիս **19** թուականով. — *Գնդ. Քոլէ, մարզպանին պատուիրակը եւ Ճէվատ Աճիքալըն, Թուրքիոյ արտակարգ ներկայացուցիչը, հաւաքական յայտարարութիւն մը հրատարակեցին այսօր, ծանուցանելով թէ Ալեքսանտրէթի շրջանին ընտրական գործողութիւնները պիտի վերսկսին յուլիս 22ին։*

Ինչպէս յայտնի է, ընտրական գործողութիւնները ընդհատուեցան յունիս 26ին, Թուրքիոյ բողոքին վրայ եւ Ազգաժողովին յանձնախումբը հարկադրուեցաւ ձեռնթափ ըլլալ։ Ընտրութեանց հսկողութիւնը պիտի կատարուի միասնաբար, ֆրանսական եւ թրքական կառավարութեանց կողմէ, որոնք երաշխաւորներն են Սանճաքին միջազգային վարչութեան։

**** Արաբական Դիւանը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Սանճաքի մասին գոյացած համաձայնութեան առթիւ.*

Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը կը շարունակէ զբաղեցնել ֆրանսական մամուլն ու քաղաքական շրջանակները։ Համաձայնութեան գլխաւոր կէտերը հետեւեալներն են. —

1.— *Երբ Սանճաքի նոր կանոնադրութիւնը գործադրուի, Սանճաք գըտնուող* 2500 *Թուրք զինուորները պիտի հեռանան։ Ֆրանսական կառավարութիւնը առաջարկած է որ* մինչեւ սեպտեմբեր **15** գործադրուի այդ կանոնագրութիւնը։

2.— *Թրքական զօրամասերը, որոնք կը գտնուին մեծամասնութեամբ Թրքաբնակ շրջաններու մէջ, ներքին խռովութեանց պարագային* կրնան միջամտել միայն այն ատեն երբ այդ տեսակ պահանջ մը ըլլայ *ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ։*

3.— *Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը պայմանաւորուած է ֆրանքօ-սուրիական համաձայնութեամբ մը, որուն հիմը պիտի կազմէ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին վաւերացումը։ Այդ վաւերացումը հետզհետէ աւելի ստոյգ կը թուի։*

4.— *Ֆրանսա կ'երաշխաւորէ սուրիական շահերը Սանճաքին մէջ։*

**** Նոյն աղբիւրին համաձայն, ֆրանսական կառավարութիւնը որոշած է հինգ միլիոն Ֆրանքի վարկ մը բանալ, նոր զօրանոցներ շինելու համար Սանճաքին մէջ։*

**** «Էլիֆ Պէ» Թերթը կը գրէ թէ Սանճաք մտած Թուրք զինուորներէն շատեր հիւանդացած են եւ առաջին առթիւ հիւանդանոց փոխադրուած են 40 հոգի։*

Քրտական ապստամբութիւնը կը ծաւալի

Սուրիոյ էլ Պայրաք թերթը կը գրէ (**10** յուլիս).—

Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի սահմաններուն վրայ գտնուող Քիւրտերը կոչեր ուղղած են այդ շրջանի իրենց ցեղակիցներուն, օգնութիւն փութացնելու համար Քիւրտիստանի մէջ բռնութեան եւ ճնշումներու ներքեւ գտնուող իրենց եղբայրներուն։ Իրանի սահմանէն, Իպն Սըմկօ աղայի առաջնորդութեամբ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ո՞ՒՐ ԵՆ, Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՀԵՏԱՑԱՆ ԱՅՍ ՄԻՒՍ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐԸ...

Աննախանձելի է խորհրդային բարձր պաշտօնատարների վիճակը։ Մի օր նրանք իբրեւ ժողովրդական գործավար, դեսպան, գրականագէտ, զօրական, պատասխանատու կուսակցական գործիչ, տնտեսական կարեւոր ձեռնարկների ղեկավար եւ այլն գնահատւում են, փառաբանւում ու վարձատրւում եւ յաջորդ օրը յանկարծակի գահավիժւում երկնահաս պատուանդաններից անդունդների մէջ, դրամատիրական երկրների սեւ բանւորից աւելի կոպտօրէն քշւում գործից, ձերբակալւում, աքսորւում եւ դնդակահարւում դաւաճանութեամբ կամ առանց նրան։ Լենինեան, Կարմիր Աստղի կամ պատւոյ շքանշաններն ինչ արագութեամբ կախւած են խորհրդային պաշտօնատարների կրծքից, նոյն արագութեամբ էլ ցած են թափւում, զիջելով իրենց տեղը ժողովրդի դաւաճանի, լրտեսի, տրոցկիստ-բուխարինեան վիժւածքի, աւազակի, գազանի ու օձի կոչումներին։ Սակայն տասնից ինը դէպքում, Ստալինի Թագաւորութեան մէջ, գործադրւում է պատժի ամէնից սիրւած ձեւը --անհետացում չնորհազուրկի եւ քար լռութիւն նրա մասին։ Օրինակ, ահա լոյս աշխարհ է գալիս մի նոր, ասենք, ծովային ուժերի հրամանատար կամ այսինչ հանրապետութեան կուսակցական քարտուղար, չաբաթներ ու երբեմն ամիսներ անունն ու լուսանկարը կրկնւում են թերթերում։ Մէկ էլ որ եւ է հանդէսի առիթով խմբանկարւած մեծամեծների թւարկութեան մէջ, նոյն պաշտօնների վրայ տեսնւում են այլ մարդիկ եւ սկսւում է այս գիսաւոր աստղերի կարճատեւ փայլը։ Իսկ ի՞նչ եղան նախկինները, ոչ ոք գիտէ։ Ե՞րբ եւ ինչո՞ւ պաշտօնազրկեցին, ազա՞տ են թէ բանտում, ա՞յս աշխարհում են, թէ միւս։ Այս հարցերը մնում են անպատասխանի ոչ միայն խորհրդային թերթ կարդացողների, այլեւ անհետացածների ամէնամօտիկ հարազատների համար։ Խորհ. բառակրճատման արուեստը, ասում են, սահեցել է նոյն իսկ այն կարճ պատասխանը, որ տրւում է պետական հիմնարկութիւններում այդպիսիների մասին որ եւ է տեղեկութիւն խնդրողին։ Եթէ հայերէնի վերածի նա կը լինի՝

— Դիմէոռվդոււո — դիմեցէք քովի դուռը, այսինքն թափառեցէք յաւիտեան։ Բիւրաւոր նման դէպքերից կ'ուզենք յիշել միայն մի քանի բարձր Հայ պաշտօնատարների գլխուն պատահածը։ Ոչ ոք կարող է ճշմարտապէս ասել, թէ ինչ եղան Հայաստանի խորհրդային անկախ հանրապետութեան առաջին եւ միակ արտաքին գործավար եւ յետագայում Բուտապեշտի դեսպան Բէզզատեանը, Կովկասի մէջ այնքան յայտնի Սիմոնիկ Փիրումեանը, մի ժամանակ Անդրկովկասի առեւտրական ներկայացուցիչ Փարիզում։ Թէհրանի եւ Վարշաւայի նախկին դեսպան Դաւիթեանի մասին դրամատիրական երկրների թերթերը գրեցին, թէ «ինքնասպան» է եղել. իրա՞ւ է արդեօք։ Ուկրայնայի Քաղաքական Բիւրոյի անդամ Սարգիսեան ահագին բէֆլամով նշանակւեց անցեալ տարի Դոնի ածխահանքերի ընդհանուր վարիչ. «Սարգիսեանը կը փրկէ Դոնը», վստահեցնում էին խորհրդային լրագրողները։ Մի ամիս յետոյ նա յայտարարւեց «թագնւած լրտես»՝ առանց բացատրութիւնների եւ այլ եւս ոչ մի խօսք։ Զարմանալի լռութիւն է տիրում ազգային արդիւնաբերութեան գործավարի օգնական Թեւոսեանի մասին, նոյնը նաեւ քիմիական արդիւնաբերութեան վարիչ Այտինեանի եւ քարածուխի վարչութեան պետերից Օրժոնիկիձէի սիրելի Խաչատրեանի մասին։ Թուրքմէնիստանի հանրապետութեան կուսակցական քարտուղար Շատունց թւում էր մի ժամանակ փայլուն ապագայ ունեցող. նա ողողում էր պաշտօնաթերթը փառաբանութիւններով Ստալինի հասցէին։ Զեկուցումներով ու հեռագրերով չարունակ աւետում էր Թուրքմէնիստանում պետական արտադրական ծրագրերի 100 տոկոսից աւելի կատարւած լինելու մասին։ Ինչո՞ւ ուրիշը նրան փոխարինեց եւ ո՞ւր մինչեւ նրա օրը. չգիտենք։ Մի ամիս չկայ Ղազախստանի կուսակցական քարտուղար Լեւոն Միրզոյեան մեծարւում էր իբրեւ հանրապետութիւնը խեղճութիւնից ամենածաղկեալ վիճակի հասցնող. թեկնածութիւնն էլ մի քանի անգամ դրւած էր Ղազախստանի Գերագոյն Խորհրդի համար. բայց ահա ընտրւած պատգամաւորների թւում չկայ. պաշտօնազուրկ է։ Դա երեւում է այն փաստից, որ Ղազախստանի հանրապետութեան կուսակցական համագումարին ղեկուցանողների մէջ չկայ Միրզոյեանը. մինչդեռ առաջին զեկուցանողը նա պիտի լինէր։

Լռութեան կնիք է դրւած նոյնպէս Ուզբէկիստանի ներքին գործավար Գերբենիկ Ապրեսեանի վրայ։ Մի ժամանակ, երբ Խորհ. Միութիւնը բռնկւած է տրոցկիստներ յայտնաբերելու ջերմախտով, Եժով փորձեց նրան ձերբակալել եթէ ոչ իբրեւ տրոցկիստ, այլ այդպիսիների հետ կապ պահպանելու մեղադրանքով. կապը Գերբենիկի նամակագրութիւնն էր իր Լորոր, Օրժոնիկիձէ քաղաքի (նախկին Վլատիկավկազ) սպայական ակումբի վարիչի հետ. բայց շնորհիւ ազդեցիկ պաշտպանի, հաւանաբար Միկոյեանի միջամտութեան, մեղադրանքը ջրւեց -- պարզւեց որ սպայ Ապրեսեանը, չատ սիրւած լինելով, ոչ մի առնչութիւն չի ունեցել տրոցկիզմի հետ։ Գերբենիկ Ապրեսեանի խնդիրը «տիպիկ օրինակ չինծու վարկաբեկումի, յերիւրւած Ուզբէկիստանի ազգայնականների կողմից ներքին գործավարին տապալելու համար», Քաղ. Բիւրօն ընդհանուր ուշադրութեան յանձնեց «ազգայնականների» հաշւին արձանագրելով։ Զնայած դրան Ապրեսեանը չկայ այսօր. ո՞ւր է նա, չգիտենք։

Միկոյեանի եւ Եժովի մէջ կայ գաժան պայքար. ո՞րը նրանցից կը յաղթել ցոյց կուտայ ապագան։ Մինչեւ վերջերս Միկոյեան թւում էր աւելի զօրաւոր։ Ինչո՞ւ, կը հարցնէք. պատասխանելուց առաջ մի փոքրիկ պարզաբանութիւն։ Խորհրդային բարձր ղեկավարների արժէքը ճշդւում է այն բարեացակամութեան չափով, որ յայտ է բերում դէպի նրանց «առաջնորդ» Ստալին։ Արտաքին որոշիչը բարեացակամութեան չափի կարելի է գտնել թերթերում զետեղւած լուսանկարների եւ հազար ու մի առիթներով տրւած շնորհաւորական կամ շնորհակալութեան հեռագրերի մէջ։ Երբ, օրինակ, ստախանովեան բանւորների ընդունելութեան լուսանկարում Միկոյեան առաջին շարքում եւ աւելի մօտ է կանգնած Ստալինին, քան Անդրէեւ, դա նշանակում է Քաղ. Բիւրոյի երկու անդամներից առաջինն աւելի է գնահատւած դիկտատորից քան երկրորդը, ուրեմն եւ Միկոյեան աւելի ազդեցիկ է, քան Անդրէեւ։ Երբ բեւեռի սառոյցից նաւ նստող Պապանինն երախտագիտութիւն է յայտնում Քաղ. Բիւրոյին եւ Կագանովիչի ազգանունն աւելի առաջ է դնում, քան Չալինինի, նշանակում է Խորհ. Միութեան «նախագահ»ը այսօր գլուխ պիտի խոնարհէ Ստալինի կնոջ եղբայր եւ հաղորդակցութեան ու ծանր ճարտարարւեստի գործավար Կագանովիչի առջեւ։ Պապանինը չէ հեղինակը անունների թիւ ու դասաւորման այնպէս, ինչպէս նրանք երեւում են թերթերում, այլ մեծ երկրի միակ հրամայողը։ Ոչ մի արքունիքում միապետի քմահաճոյքին ենթակայ պալատականների ստորիճանաւորումը չի կատարւել այնպիսի բծախնդրութեամբ, ինչպէս դա լինում է Կրեմլում։ Արդ, մինչեւ վերջերս Միկոյեան անխախտ պահում էր տարիներից ի վեր իրեն յատկացւած հինգերորդ տեղը Խորհ. Միութեան վարիչների մէջ՝ Ստալինից, Մոլոտովից, Վորոշիլովից եւ Կագանովիչից յետոյ։ Բայց ահա փոքրիկ ոզնին (Եժով նիհար, կարճահասակ մէկն է. ազգանունը կազմւած է ոզնի բառից) հրում է նրան Ստալինի «զինակից»ների չարքից ու ծածկում փշերով։ Ռուսիկանական հլու կամակատարութիւնից բացի ուրիշ արժանիք չունեցող ու գրեթէ նորընծայ կուսակցական Եժով պատգամաւոր է ընտրել 11 դաշնակցային հանրապետութիւններից 9ի (բացառութեամբ Հայաստանի եւ Վրաստանի) Գերագոյն Խորհուրդների, իսկ չուրջ քսան տարի կենտկոմի անդամ Միկոյեան միայն 5ի, հարկաւ համաձայն «Առաջնորդի կարգադրութեան»։

Աւելի սարսափելին պատահեց այս օրերս։ Ցայտնի օդաչու Կոկկինակի մէկ ոստիւնով Մոսկուայից թռաւ Խաղաղականի ափը -- Վլատիվոստոկ։ Երեք կիներ նոյն ձեւով Սեւ ծովից Բռան Սպիտակի ափը։ Համաձայն նուիրագործւած սովորութեան տեղի ունեցան շնորհաւորանքի եւ շնորհակալութեան հեռագրերի փոխանակութիւններ Քաղ. Բիւրոյի եւ թռիչքների կատարողների միջեւ։ Այդ հեռագրերում Եժով ոչ միայն բռնել է Միկոյեանի տեղը, այլ եւ խղճուղ դուրս է ձգել տաւել նրա անունը. մի բան որ նախընթաց չունի Քաղ. Բիւրոյի պատմութեան մէջ։ Հեռագրերը կարդալիս ինձ թւում էր, թէ լսում եմ մեր հայրենակցի ատամների կճռտոցը։ Եւ յանկարծ մի միտք ծագեց գլխումս.— Արդեօք եպիսկոպոսների ու մանաւանդ կաթողիկոսի սպանութիւնը ձեռնոց չէ՞ եղել նետւած Եժովի կողմից Միկոյեանին։ Մի լաւատեսութիւն, գուցէ մի քիչ բռնազբօսիկ, թելադրում է ինձ Հայաստանի այժմեան խեղճ ու կրակ վարիչներին համարել զուրկ խիզախութիւնից ինքնագլուխ նման ոճիր կատարելու համար. սպանութիւնը կենտրոնի մարդկանց գործն է եւ կենտրոնի հրամանով իբրեւ դաւ Միկոյեանի դէմ, որին կարելի կը լինի ազգայնականութեամբ վարակւած յայտարարել, եթէ համարձակի բողոքել էջմիածնին հասցրած դարհուրելի վիրաւորանքի առթիւ եւ «լռութեան» վիհը նետել։ Սակայն, Աստուած իմ, ամէնէն աներեւակայելի ստորութիւններն իսկ, հնարաւոր են Ստալինի թագաւորութեան մէջ։ Զարմանալի չի լինի, եթէ մի օր պարզւի, որ կաթողիկոսը սպանելու ստորութիւնը տեղի է ունեցել Միկոյեանի պէս «հայ ժողովրդի հարազատ զաւակի» գրդումով։ Երբ միակ եւ իսկական ճշմարտութիւնը թագցւած է, բոլոր ենթադրութիւնները ճշմարտութիւններ են։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԱՐՏԱՃԱԿԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆԸ

ԽՄԲ.— «Աէխոն Ֆրանսէզ»ի մէկ աշխատակիցը, Տիկ. Բլոտ Քէվնէ կը գրէ այս խորագրին տակ (11 յուլիս).

Անհաւատալի ճակատագրականութիւն մը Կիլիկիան կ'ընկճէ դարերու ընթացքին։ Իր ցից ու ճաթրտած լեռներու կիրճերը, որոնք կ'իշխեն Վաւփորի ճամբուն՝ Աղեքսանտրէթի ծովածոցին վերեւ, նշանաւոր ըրած են զայն իբրեւ ոտքի ճամբայ բոլոր աշխարհակալներուն։ Իր ոչ-տափարակ այլ խորտ ու բորդ հողը դիւրացուցած է աւատականութեան հաստատումը, եւ աւատապետներու անդադրում դժտութիւններն ու մրցակցութիւնները նշաւակ ըրած են զայն բոլոր ասպատակողներուն։ Արեւելքի, ինչպէս նաեւ Արեւմուտքի ցեղերը, յաջորդաբար իրենց բախտը խաղալով անոր արգասաբեր դաշտավայրեներուն մէջ, դարաւոր ճակատամարտներու դաշտ մը ընտրեցին զայն՝ իրենց զանազան շահերը առաջ քշելու համար։ Ուստի քիչ ժողովուրդներ այնքան եղերական ճակատագիր ունեցած են որքան Հայերը, որոնք փռիւգիայէն գաղթելով, քրիստոնէական թուականէն խօրը դար առաջ եկան շէնցուցին Կիլիկիան։

Ցաջորդաբար հարկադրուեցան թօթափել Մարաց, Պարսից, Բիւզանդականներուն լուծը, եւ կրել տիրապետութիւնը Աղեքսանդրի, Սելեւկեանց եւ Հռոմի։ Դ. դարուն Լուսաւորչի ձեռքով քրիստոնէութեան դառնալով, Արեւելքի մէջ ախոյեանը եղան քրիստոնէական քաղաքակրթութեան։ Մինչեւ իսկ գլուխ վերցուցին Խաչակիրներու դէմ։ Իսլամին ատելութիւնը իրենց վրայ հրաւիրեցին։ Ճէնկիզ Խան եւ Թիմուրլէնկ աւերեցին աւրշտկեցին այդ երկիրը։ Քրիստոնէութեան եւ անկէց ալ առաջ այսպէս քաղաքակրթութեան պատերազմները դարերով կռուեցան վերջ, հայկական թագաւորութիւնը -- որուն վերջինը եղաւ Լեւոն Ե. Լուսինեան, որ Սէն Տընի (Փարիզի մէկ արուարձանը) կը հանգչի -- կործանեցաւ Օսմանցի Թուրքերուն կողմէ, որոնք բաւական չսեպելով զանոնք աքսորելն ու ցրուելը, ձեռնարկեցին ցեղն ալ ջնջելու։

Չեն մոռցուած անշուշտ զանգուածային ջարդերը, որոնց զոհ եղան Հայերը Ապտիւլ Համիտի օրով, որ 1894էն 1896 չարաչար մահերով մեռցուց, աւելի քան 300.000էն աւելի Հայեր։ Անոնց ենթարկուած վայրագութիւնները, տանջանքները սարսափէն կը սառեցնեն մեզ։

Հայաստան, սակայն, իր կենսունակութիւնը կը պահէր հակառակ իր նահատակութիւններուն։ Իր կրօնական պետերուն չուրջ սեղմուած, հաւատարիմ կը մնար իր աւանդութիւններուն, իր հաւատքին, իր բարոյականին։ Իր զաւակները իրենց աչքերը կը դարձնէին դէպի Եւրոպա, որուն զանոնք կը կապէին հոգեկան եւ մտաւորական կապեր աւելի քան հինգ դարերէ ի վեր։ Իրենց յոյսը Եւրոպային վրայ դրած էին։ Բայց մանաւանդ իրենց փրկութիւնը կը սպասէին Ֆրանսայէն, քանի որ Սէօներն ու Ֆրէնները իրենց կրթական հաստատութիւններով այնքան օգտակար եղած էին անոնց, բուն Ֆրանսան ճանչցնելով, այն աստիճան որ փոքրիկ Հայերը կ'ըսէին-- Մեծ - Մայրիկ - Ֆրանսան։

Սակայն այս Ֆրանսան անգամ մըն ալ պիտի խտորէր իր լաւագոյն ճամբէն։ Իր վարիչներուն, պատգամաւորներուն անգիտակցութիւնը, տգիտութիւնը ի դերեւ պիտի հանէին հալածուածներուն իղձերն ու յոյսը եւ անոնց հետ, իր զօրքերուն ալ հերոսութիւնը, անձնուիրութիւնը եւ գութը, որով փութացած էին օգնութեան հասնիլ քրիստոնեայ Արեւելքին։

Երբ Երիտասարդ Թուրքերը Գերմաններուն կողմը անցան 1914ին, երկու միլիոն Հայեր տակաւին կ'ապրէին Փոքր Ասիոյ մէջ։ Պատերազմը նորանոր տանջանքներ պիտի բերէր անոնց։ Այնքան չարչարուեցան որ Անգլիա եւ Ֆրանսա որոշեցին միջամտել։ Միջազգային համաձայնութիւններով ճշդուեցան անոնց ազդեցութեան գօտիները։ Սուրիոյ հին ֆրանսական ս.պարտէզը, Լիբանան, Պէքաա դաշտավայրը, Աղեքսանտրէթի նաւահանգիստը, ներքին Սուրիան, Քիւրտաստան Միջագետքին եւ Հայաստանի կէսը, բովանդակ Կիլիկիան վիճակուեցան Ֆրանսայի։ Հայ եւ Սուրիացի կամաւորներէ բաղկացած Օտար Լեգէոնի մը կազմութիւնը եւս վաւերացուեցաւ։ Այս կամաւորները ոյժ պիտի տային Ֆրանսայի ազդեցութեան Արեւելքի մէջ, պայմանաւ որ Ֆրանսա խօսք տայ, պատւոյ խօսք տայ Կիլիկիան ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ մը ընել, ուր աշխարհի ամէն կողմերէն տարագիր Հայութիւնը պիտի գտնէր վերակազմել իրենց ազգութիւնն ու ցեղը։

Արարայի յաղթանակը 1918 սեպտ. 28ին մեր առջեւ բացաւ Սուրիոյ դռները։ Հոկտ. 31ին զինադադար ստորագրուեցաւ Թուրքիոյ հետ եւ գրաւեցինք այսպէս Տաւրոսի փապուղիները։ Դեկտ.ին, խանդավառ Կիլիկիան թեւատարած կ'ընդունէր իր կամաւորներուն հետ նաեւ ազատարար Ֆրանսացի զինուորները։

Բայց թրքական նենգամտութիւնը եւ ֆրանսական կառավարութեան ապիկարութիւնը, աւա՜ղ, քիչ ատենէն այն փառաւոր յաղթութիւնը նուաստութեան եւ գձձութեան փոխեցին։ Գլէմանսօ կը մերժէր բարձր քօմիսէր ժօժ Փիքոյի պահանջած օգնական զունդերը, եւ զօրավար Համըլէն պարտաւորուեցաւ ցաւ ի սիրտ ընդունիլ անգլիական զօրքերուն պաշտպանութիւնը եւ անով ալ բրիտանական հեղինակութիւնը Կիլիկիոյ վրայ։

Այս առաջին լքումին հետ սկսաւ դաւերու, ձեռքի տակէ հասկացողութիւններու շրջան մը։ Գլէմանսօ, թիւր տեղեկութիւններու ազդեցութեան տակ, եւ միւս կողմէ Ֆրանսայի արտաքին շահերուն անտարբեր, ստորագրեց այն սարսափելի համաձայնութիւնը, որ Ֆրանսան վտ կեց Հայաստանէն, Մուսուլէն, Ի քարիւղներէն ... Ֆրանսական զօրքերուն տեղ Անգլիացիները դնելով։

Գնդապետ Պրէմոնի քաղցրաբարոյութիւնը եւ կոռովի դիւանագիտութիւնը միայն անդորրութիւնը պահպանէին Կիլիկիոյ մէջ։ Անոր խ հեմ վարչութեան տակ, կեանքը դա ձեալ սկսած էր գտնել իր բնական ընթացքը։ Հարիւր քսան հազար հ յեր իրենց հայրենիքը՝ Կիլիկիա խադրուած էին։ Առողջապահակ վիճակը սքանչելի էր։ Արդարութ նը կը թագաւորէր։ Տարագիրները վերադառնային իրենց պապենակ հողերն ու գոյքերը։ Երկիրը կը վ րաչինուէր։ Տիկին Պրէմոն՝ Ատա ի ամուսնին մօտ գալով կ'օգնէր ն նոր վերաշինական աշխատութիւն րուն իբրեւ հիմնայի Ֆրանսուհի մը կը դիմադրէր թշուառութեան, հի ւանդութեան չարիքներուն, ժողովր դական ճաշարաններ հաստատելով նաեւ որբանոցներ, դպրոցներ, ա հիւանդանոցներ։ Եւ երջանկութիւնը վերածնէր տառապած Հայ ժողո վուրդին երդիքներուն տակ, երբ, ա աւ՜ղ, փոթորիկը կը պայթէր ...

Ֆրան - մասօնական մասնաճիւղ րու ազդեցութեան տակ Թուրքերը խլրտէին։ Միութիւն եւ Յառաջդի մութիւն դաւադիր օթեակի մը ծած րուն տակ, Մուսթաֆա Քէմալ փա իր հայրենակիցները կը հրաւիր Ֆրանսացիներուն դէմ կռուիլ։ Յո նըրուն եւ Հայերուն հայրենիքը ա ռագրելու համար։ Սարսափը Անա լուէն կը հասնէր Կիլիկիա։ Բ Փարիզ անտարբեր կը մնար, զօր Կուռօ, որ իր ձեռքին մէջ ունէր զի ւորական միանգամայն քաղաքա հեղինակութիւնը, գլուխը կորսնցու ցած էր չէրիֆական դաւերուն մէջ։ կը հակառակէր մինչեւ իսկ անխու սափելի գործողութիւններու, կար պահպանելու համար։ Պէյրութի մէ վար դրած էր ծանր հրետանին Մարօքի գնդուորները, որոնք Կիլ կիոյ համար նշանակուած էին։ առաջին զօրաբաժինը, մեկուսացու Պէյրութի հետ յարաբերութենէ զր ուած, միմինակ կը մնար Քէմա դէմ .-- Կիլիկիոյ չարչարանքին ժա հնչած էր։

Եւ արդարեւ ճշմարիտ Գողգոթ մը պարտաւորուեցան մագլցիլ մ հայրենակիցներն ու մեր պաշտպան եալ Հայերը 1919էն 1922։ Անոնց ֆի զիքական ու բարոյական տառապան ները, պատրանքները, յուսախաբու թիւնները իրենց հաւասարը ունին մ այն հերոսութիւնը, որով Հայորդի վսեմ դիւցազներգութեան մը յանգ ցուցին իբրեւ կամաւոր իրենց մա նակցութիւնը մեր կռիւներուն։

Պէտք է կարդալ Կիլիկիոյ Զար բանը գեղեցիկ գիրքը Փոլ տը Վէռ ճանչնալու համար զարհուրանքը « լաթուրքա» պատերազմին, որուն րանները առաքինութիւններու կար նը կը դառնէին աղջիկներու, կիներ հափափումը, գողութիւնը, թալան մատնութիւնը, պղծութիւն նուիր կան իրերու եւ շէնքերու, տանջան քը, գերարանը եւ սպանութիւնը։ Ա պատմելի է Հայերուն քաջութիւնը հաւատքը, հաւատարմութիւնը։ Բա պետութիւնները --Փարիզ, Պէյրութ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Հեւ ի հեւ չարունակեց վազել ու հասաւ Բերայի Շիտակ ճամբան։ Բաւական յառաջացած էր, բայց խուռներամ ամբոխ մը կը հետապնդէր զինքը։

Փողոցին դիմացի եզերքը անցաւ. կառքերու բազմութիւնը պահ մը ծածկեց զինքը հետապնդողներուն տեսողութենէն. նորէն յուսադրուեցաւ. պիտի փախչէր, օձիքը ձեռք պիտի չտար։ Յանկարծ մեծ վաճառատուն մը տեսաւ. եթէ ներս մտնէր՝ ամբոխը չհասած, փրկուած էր։ Սակայն երբ վաճառատան դրան առջեւ հասաւ, ոստիկան մը կառքերը կեցուց, ճամբայ տալու համար ամբոխին որ պոռալով կանչելով փողոցը կը կտրէր։

Ներս մտաւ հանդարտ քայլերով՝ առանց յայտնի ընելու թէ շնչասպառ եղած էր։ Շատ դժուարութիւն կրեց զսպելու համար իր հեւքը, չէր ուզեր յաճախորդներուն ուշադրութիւնը գրաւել։ Խանութին երեք յարկաբաժիններէն անցնելով, հասաւ ուրիշ մուտքի մը առջեւ ու շիտակ փողոց ելաւ։ Վստահ էր որ շփոթութեան մատնած էր զինքը հալածողները. բայց դժբախտաբար չուտով յուսախաբ եղաւ։ Մօրուսաւոր մարդն ու ոստիկանը գլխաւոր դրան առջեւ հասած էին բազմութիւնը, իսկ իրենք վաճառատունը մտած էին՝ դուռը ներսի կողմէն պաշտպանելու համար։ Հազիւ քանի մը եարտայի հեռաւորութիւն կը բաժնէր զինքը այդ երկուքէն, երբ քովընտի փողոցը կը մտնէր։ Ոստիկանն ու իր բարեկամը անոր ետեւէն վազեցին։ Սուլտին մայթին վրայ դամուեցաւ, կեցաւ։ Որոշած էր կռուիլ։ Երբ ոստիկանը իր վրայ յարձակելու փորձ մը ըրաւ, ձախ ձեռքով բռունցք մը իջեցուց անոր կզակին ու խեղճ մարդը գնդակի մը պէս գետին գլորեցաւ։ Մօրուսաւոր Թուրքը անոր թեւէն բռնեց. Սուլտին իր մարմինին ամբողջ ծանրութեամբ անոր վրայ խոյացաւ, թեւը ազատ քաշեց ու նորէն սկսաւ վազել։ Վայրկեան մը վերջ դարձեալ կը գտնուէր Բերայի Շիտակ ճամբուն վրայ։ Մարդը կ'ոռնար։ Հեղնանքով նայեցաւ մայթին վրայ փռուած ոստիկանին ու պոռալով, կանչելով սկսաւ Սուլտինը հետապնդել։ Ուրիշ ոստիկան մը, որ վաճառատան դրան առջեւ պահակ կը սպասէր, լսեց մօրուսաւոր Թուրքին թաւ ձայնը, երբ անիկա փողոցին անկիւնը հասաւ։ Տղան յիսուն քայլ չէր յառաջացած, երբ բազմութիւնը անգամ մը եւս բռնկաւ հալածել զինքը։

Ալ չափէն աւելի յոգնած, սպառած էր։ Սիրտը կը բաբախէր, խեղդուելու աստիճան կը հեւար. կարծես թոքերը պիտի պայթէին։ Գլուխը կը դառնար, աչքերն անգամ սկսած էին չտեսնել։ Ոտքը քարի մը զարնուեցաւ, վար ինկաւ, թանկագին վայրկեան մը կորսնցնելով. բայց նորէն ոտքի ցատկեց ու չարունակեց վազել։

Ցանկարծ տեսաւ որ հանրակառք մը կ'անցնէր իր մօտէն։ Շարժավարին քով պարապ տեղ կար. միայն երկու թրքուհիներ կեցած էին հոն։ Անմիջապէս կառքին վրայ նետուեցաւ։ Շատ ուրախ էր որ գոնէ պիտի կարենար քիչ մը շունչ առնել եւ ուժերը հաւաքել։ Ցետոյ սկսաւ խորհիլ թէ ո՞ւր պիտի երթար վերջի վերջոյ։

Աւելորդ էր գրօսանաւուն մասին մտածել։ Ի հարկէ մինչեւ հիմա Ներքինին հեռաձայնով լուր տուած էին թէ ինք տեսնուած էր նաւահանգիստին բոլորտիքը։ Այնպէս որ անիկա՝ խորամանկ մարդ, հսկողութեան տակ առած ըլլալու էր Ղալաթիոյ քարափը՝ կասկածելով անշուշտ որ կրնար նաւակով փախչելու փորձ մը կատարել։ Բրիտանական դեսպանատունը չատ մօտ էր։ Արդարեւ, հանրակառքը գրեթէ անոր դրան առջեւէն պիտի անցնէր հիմա. բայց եւ այնպէս չատ հաւանական էր որ ոստիկան Մալիքը դարանակալ իրեն սպասէր այնտեղ՝ իր ճամբան կտրելու համար։ Սուլտին խորհեցաւ Մէջ ընտրելուն տունը երթալ. բայց այդ մտքէն ալ հրաժարեցաւ։ Մօտա անցնելու համար ստիպուած էր քարափ իջնել ու չոգենաւ մը նստել. Նաւամատոյցին շրջականները չափէն աւելի վտանգաւոր էին։ Վերջապէս խորհեցաւ թէ լաւագոյն կարգադրութիւնն էր սինէմա մը երթալ եւ մէկ ժամու չափ այնտեղ բանտարկուիլ։ Երբ գիշերը վրայ հասնէր կրնար, գաղտագողի, Ղալաթիոյ մաքսին քարափէն նաւակ մը առնել եւ գրօսանաւը հասնիլ։

Երկու վայրկեանէ ի վեր հանրակառքը միօրինակ արագութեամբ կը յառաջանար։ Աչէկ սպրդած էր հետապնդողներուն ձեռքէն։ Բայց տակաւին կը հեւար. Թրքուհիները հետաքրքրութեամբ իրեն նայեցան։ Ցանկարծ իրարանցում մըն է փրթաւ կառքին ներսի կողմէն ուր ճամբորդները նստած էին։ Ընդոստ ետին դարձաւ։ Սատանորդի մօրուսաւորն ու ոստիկանը այնտեղ էին եւ կ'աշխատէին ոտքի մնացողները հրմշտկելով չարժավարին բաժինը հասնիլ։ Քայլ մը եւս ու պիտի ձերբակալէին զինքը։

Կառքը գրեթէ հասած էր Համալ պաշի փողոցին անկիւնը։ Շարժավարը՝ անցուդարձին անտեղեակ՝ արգելակը սեղմեց։ Սուլտին մէկ ոստումով վար ցատկեց ու ինքնաշարժի մը անիւներէն մազապուրծ ազատելով, դիմացի մայթը նետուեցաւ։ Երկու Թուրքերը իրեն հետեւեցան ու պ ցին անցորդներուն որ փախստակա բռնեն։

Երբ գլուխն առած կը վազէր մութեան մէջէն, Սուլտին գիտէր աւելի երկար պիտի չդիմանար։ Այ քան կարճատեւ եղած էր հանրակա քին ճամբորդութիւնը որ միայն չաթափ վար իջնալու վտանգէն ազա տած էր զինքը։ Իր բոլոր մկանն կը ցաւէին հիմա, կարծես վիրաւոր ուած ըլլային, գլուխը կը կոտտար սրունքները կը կքէին։ Անցորդ հրեց ու վար ձգեց, պզտիկ մը զարնուեցաւ, ոլոր մոլոր վազե Ընելիք մէկ բան կար միայն.— Բր տանական դեսպանատունը փողոց անկիւնն էր, հազիւ քսան եարտա ու։ Անտարակոյս Մալիքը դրան ջեւ իրեն կը սպասէր, սակայն բաց ճակօրէն ուրիշ ճար չկար, պիտի նար հարիւր եարտ եւս վազել ու ձերբակալուէր։

Հետապնդումը կը չարունակ անընդհատ, մարդիկ չորս կողմ «բռնեցէք, կեցուցէք» կը պոռայի Սուլտին փողոցին մէջտեղը աւելի լաւ էր կառքերուն տակը քան բռնուիլ։

(Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 1 Յուլիս (Յապաղած).-- Յուլիս 3ին, Սէնթ Անտրէի ընդարձակ պարտէզը լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ:

Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէին մեր տարագիր եռագոյնն ու ֆրանսական դրօշներ:

Բեմը զարդարուած էր հերոսներու նկարներով եւ նշանախօսքերով, ոսկեքնամով գրուած էին եւ լուսագոյն զարդանիշերը կը հանդիսանային:

Նորընտիր վարչութիւնը ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար: Գործի վրայ էին Վասպուրականի Հայր. Միութեան ատենապետը Պ. Դ. Եղիշեան, անդամները՝ Յովհ. Հացագործեան, Յ. Շալճեան, Մ. Աւտոեան եւ ուրիշները:

Առաւօտէն սկսած, ուխտաւորներու նման զանազան թաղերէն եկած էին Վասպուրականցիներ, Խարբերդցիներ, Սեբաստացիներ, Սալնոյ-Ձորցիներ, Երզնկացիներ եւ առհասարակ Հայկական Բարձրաւանդակի բոլոր շրջաններէն, միասին բերելով իրենց ճաշերը:

Հանդէսը սկսելու պահուն, դաշտը արդէն լեփ-լեցուն էր, մինչ բարձրախօսը հայկական ընտիր երգերով կը հմայէր ունկնդիրները:

Օրուան նախագահի բացման խօսքէն ետք, Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը, որ լսուեցաւ յոտնկայս: Հայրենակից պատանիներ ու երիտասարդներ, ի շարս որոնց նաեւ Պ. Ս. Բրուտեան եւ Օր. Մառի Հացագործեան արտասանեցին ընտիր կտորներ:

Առաջին բանախօսն էր ընկ. Պ. Հիւսեան, որ դրուատելով Վասպուրականի հերոսամարտի, ինչպէս նաեւ Շապին-Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ բոլոր միւս հերոսամարտերու արժէքը, խօսեցաւ նաեւ քաղաքական ներկայ կացութեան մասին եւ մատնանշեց մեզի սպառնացող վտանգը, միաժամանակ շեշտելով միացեալ ճակատի անհրաժեշտութիւնը: Ընկերոջ ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց հանդիսականներուն վրայ:

Մէջ ընդ մէջ երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Ազգէն Մարտիրոսեան, որ նոյնպէս խօսելով մեր հերոսամարտերու մասին, փառաբանեց զանոնք: Ի վերջոյ մասնաւորելով իր խօսքը Վանի հերոսամարտին, կարեւոր նորութիւններ յայտնեց եւ իր խօսքը եզրակացուց հետեւեալ կերպով. --- «Վասպուրականը յաղթեց, վասնզի գիտցաւ ըմբռնել վտանգը, կրցաւ միանալ եւ զգետնեց բռնակալութիւնը: Վասպուրականը սորվեցուց իր սեփական ուժին ապաւինիլ, սուր գործածել եւ հիմնեց հայկական առաջին ժամանակաւոր կառավարութիւնը: Վասպուրականը առաջին անգամ գրաւեց Թրքական թնդանօթները, անոնց վրայ տնկելով մեր դրօշը, --- «Մահ կամ ազատութիւն»: Վասպուրականը տպագրեց հայկական առաջին խմորատիպ թղթադրամը Վանի մէջ եւ ձուլեց հայկական առաջին թնդանօթը: Մենք վստահ ենք, որ Վասպուրականը նորէն պիտի դառնայ պատմական «արծուեբոյն» եւ անկախ ու միացեալ Հայաստանի ամուր մէկ հիմնաքարը»:

Քանի մը երգերէ ու խմբերգներէ ետք, սկսաւ վիճակախաղը, որմէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը:

Մինչեւ իրիկուն հանդիսականները ապրեցան հայկական ջերմիկ մթնոլորտի մը մէջ, վերյիշելով հայրենիքը, իր սովորոյթները եւ յաղթական մարտնչումները, որոնք հզօր ներշնչարաններ պիտի հանդիսանան նաեւ այսօրուան եւ վաղուան մեր նոր սերունդին:

Միութեան նոր վարչութեան այս ձեռնարկը գտաւ անհրաժեշտ յաջողութիւնը եւ վստահ ենք որ իրենց բոլոր ձեռնարկներն ալ պիտի շարունակուին նոյն յաջողութեամբ:

Եւ սոոր ամենամեծ գրաւականն կը հանդիսանան վարչութեան անդամները, որոնք բոլորն ալ մեր ձեռնհաս եւ յարգուած հայրենակիցներն են:

Թղթակից

կը մոռնային այս բոլոր բաները: Պօզանթիի եւ Ուրֆայի հայ նահատակները իրենց ազգին պատիւը պաշտպանեցին երեսունի դէմ մէկի հաշւով: Հինգ հազար ալ Ֆրանսացիներ սպաննուեցան:

Մայր Հայոց, Ֆրանսա յոյս մեր .. Երգով ութ հազար Հայորդիներ, պարզ ու համեստ փառատարանի մը աջակցութեամբ մեռան Հաճընի բարձր լերան վրայ: Ու երբ բոլոր զոհողութիւնները ի զուր եղան, երբ Կիլիկիա տարիէ մը ի վեր կատարեալ անդորրութեան օրինակը կուտար, երբ որբերը կը ծաղկէին, վաճառականութիւնը կը բարգաւաճէր, երբ արդէն դպրոցներու մէջ հայ մանկտին ֆրանսերէն կը թոթովէր, երբ Ֆրանսայի վարժուող Թուրքերը, ուղղափառ Արաբները, քրիստոնեաներն ու իսլամները, Մուհաճիրները որոնց գիւղերը իրենց հայրենիքն էր, փայտահատ Թահթաճիները, հովիւ Եիւրուքները եւ Չերքէզները, միսիոնարները, վարժապետները, Ուրֆայի, Մերսինի, Հաճընի եւ Պօզանթիի այժմ մեռեալ պաշտպանները Ֆրանսայի շուրջ թափօր կազմած էին, ահա այդ Մեծ-Հայրիկ-Ֆրանսան զիրենք մատնեց, իրենց դաւաճանեց նախարարի մը ձեռքով ...

Սէվրի, Լոնտոնի, Անգարայի մէջ կնքած համաձայնութիւններով Ֆրանսացի նախարարները բռնաբարած եղան Ֆրանսայի բազմադարեան աւանդութիւնները: Եւ այդպիսի նախարարներու հրամանին վրայ, Ֆրանսացի զինուորներ, յուսահատութիւնը եւ ամօթը իրենց սրտին մէջ, դացին յանձնեցին քրիստոնեայ եւ բարեկամ ժողովուրդները օսմանցի իշխանաւորներուն վրիժառութեան ... Այդ բնակիչները, վհատած, յուսահատած, դարձեալ ճամբայ ելան իբրեւ տարագիր ցրուելու համար ուր որ դժբախտութիւնը պիտի մղէր զիրենք:

Թուրք բարբարոսութիւնը եւ Պոսլանի ու Ֆրանքլէն-Պույեոնի դիւանագիտութիւնը անգամ մըն ալ խաչը հանեցին Հայ ազգը:

ՇԷՅԽ-ՀԱՃԻՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ). --- Կիրակի, Յուլիս 10, տեղի ունեցաւ Շէյխ-Հաճիի Երիտ. Միութեան դաշտահանդէս-ներկայացումը, Խարբերդցիներու օդասուն ագարակին մէջ: Հակառակ օդին անյարմարութեան, բաւական թիւով հայրենակիցներ փութացեր էին ներկայ ըլլալ եւ քաջալերել կազմակերպուած այս ձեռնարկը:

Հանդէսին կը նախագահէր միութեան անդամներէն Պ. Կարապետ Անթառամեան, որ երկու խօսք վերջ, բեմ հրաւիրեց խումբ մը աղջիկներ որոնք երգեցին ներդաշնակ եւ ծափահարուեցան: Արտասանութիւններէ վերջ խօսք տրուեցաւ Մ. Թաշճեանի որ բացատրեց հայրենակցական եւ ուսանողական Միութեանց պարտականութիւնները: Պատերազմէն առաջ այդ միութիւնները ուրիշ ձգտումներ ունէին, սակայն այսօր տարբեր է անոնց աշխատանքի գիծը: Խնդրեց մայրերէն որ ամէն ջանք թափեն իրենց փոքրիկները Հայ պահելու:

Կարտանի «Անդրանիկ» թատերախումբը բեմադրեց «Զօր. Անդրանիկ» թատերգութիւնը, ղեկավարութեամբ Լեւոն Գեղունիի: Խաղարկութիւնը յաջող էր եւ ներկաները տոգորուած ազատութեան սիրով, ծափահարեցին դերակատարները:

Աճուրդի դրուեցաւ խոշոր մաս մը որ ապահովեց կոկիկ գումար մը:

Պարտէզին մէջ տաւուլ-զուռնան կը բանէր, եւ պարողները պահ մը մոռնալով իրենց ամենօրեայ հոգերը, պարեցին երկար:

Ուրախ մթնոլորտի մէջ փակուեցաւ հանդէսը, նախագահին շնորհակալութեան խօսքերով:

Մինչ այդ, մէկ երկու սեղաններու շուրջ հաւաքուած երիտասարդներ երգեցին ազգային երգեր: Ագարակին տէրը ծերուկ Ամերիկահայ մը՝ Ասատուր Նաճարեան իր զուարթ կատակներով ստեղծեց խանդավառ մթնոլորտ մը:

Շէյխ-Հաճիի Երիտասարդաց Միութեան գոյութիւնը կը սկսի 1925էն: Ան օգնած է իր անկարող հայրենակիցներուն, Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի անկար համանուն գիւղացիներուն:

Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր երիտասարդներուն որ կը գիտակցին իրենց ազգանուէր պարտականութեանց:

Ներկայ մը

ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Ս. ՇԱՄՈՆ (յապաղած).— Քաղաքիս համար յուլիս 3ը հաղուադէպ տօն էր, մարզական օր մը՝ որ կը հանդիպի ամէն 16 տարին անգամ մը (նախորդը տեղի ունեցած է 1922ին): Այս մարզատօնը կազմակերպուած էր անգլիոյ կաթոլիկներու մարզական միութեան կողմէ, որուն կը մասնակցէին 50 զանազան ընկերութիւններ, չորս հազար (4000) մարզիկներով՝ բոլորն ալ կաթոլիկ:

Շաբաթ մը առաջ արդէն քաղաքին արտաքին տեսքը բոլորովին փոխուած էր, զարդարուած դրօշներով, դրասանդներով, լապտերներով, բոլորն ալ հրավառ գոյներով:

Քաղաքապետարանին ճարտարապետը, որուն յանձնուած էր քաղաքիս բարեզարդման պաշտօնը վերոյիշեալ մարզատօնին առթիւ, առանձին նամակով մը փափաք կը յայտնէ որ Հայերն ալ մասնակցին ընդունելութեան, զարդարելով որոշեալ փողոց մը, իրենց ուզած ձեւով եւ հայկական դրօշով:

Այս հրաւէրին վրայ քանի մը հայրենակիցներ անմիջապէս գործի կը ձեռնարկեն, մէկ-երկուքը կ'երթան իրենց ինքնաշարժով հեռաւոր անտառներէ եղեւնի ոստեր բերելու, մինչ միւսները կը ձեռնարկեն Յաղթական կամարին նախապատրաստական աշխատանքներուն: Եւ ահա ինքնաշարժը կը հասնի ու կանգ կ'առնէ հրապարակին քով, կեդրոնական փողոցին ծայրը հարիւրաւոր նայուածքներու տակ: Բոլորը կը լծուին աշխատանքի, եւ քանի մը ժամէն արդէն պատրաստ է զարդարուած կամարը, որուն տակէն յաջորդ օրն իսկ պիտի անցնէին հազարաւոր սպիտակազգեստ մարզիկներ: Ահա պատկերը — փողոցին ամէն մէկ անկիւնը 4 մեթր բարձրութեամբ երկու հսկայ սիւներ (տնկուած քաղաքապետութեան կողմէ) որոնք պճնուած են մշտադալար շճիի եւ եղեւնի ճիւղերով, անոնց վրայ դրասանդներ զանազան գոյներով, մէկ սիւնէն միւսը երկար պաստառ մը, հետեւեալ վերտառութեամբ .— «La Colonie Arménienne aux gymnastes de la Loire», իսկ անկէ վար՝ ճիշդ մէջտեղը, քաղաքապետութեան զինանշանը եւ անոր անմիջապէս տակը մեր պանծալի եռագոյնը՝ այնքան վեհօրէն տարուբեր (քանի մը սմսեղուկներ ի զուր կը մոլային):

Շաբաթ, 2 յուլիս կէսօրէ վերջ թնդանօթի քանի մը հարուածները աւետեցին բացումը մարզատօնին, եւ այնուհետեւ մարզիկները թափօր կազմելով սկսան շրջիլ քաղաքին մէջ եւ մարզանքներ կատարել մինչեւ ուշ ատեն, ամէնէն լաւ խաղերը վերապահելով կիրակի օրուան:

Կիրակի առաւօտ հազարաւոր մարզիկներ՝ ամէն տարիքէ ձիւնափայլ զգեստներով շրջեցան ամբողջ քաղաքին փողոցները, անցնելով աւելի քան տասը անգամ «Հայկական կամար»ին տակէն (ինչպէս կոչեցին օտարները), եւ ժամը 10ին տեղի ունեցաւ հրապարակային պատարագ, որուն ներկայ էր 8 հազարնոց կազմութիւն մը: Անկէ վերջ տեղի ունեցան մարզական զանազան խաղեր, վազք, բարձրութիւն ցատկել, գունդ եւ սկաւառակ նետել եւայլն, որոնց ժողովուրդը կը հետեւէր անձկութեամբ: Կէսօրէ վերջ թափորը կրկին անցնելով հայկական փողոցէն, կը կայնին եւ կարգով երեք անգամ կը կրկնեն — կեցցէ հայ գաղութը: Ընկերակցութեամբ Հ. Դաւիթի եւ Պ. Գ. Խաչէրեանի, բոլոր անցորդները կը կենային այդ կամարին առջեւ եւ զարմացական նայուածքներ ուղղելով իրարու, կը բացականչէին — mon vieux, les Armeniens..

Գնահատելի է այս առթիւ գաղութիս ցոյց տուած հոգածութիւնը, որ բարձրացուց մեր վարկը տեղացիներուն քով: Մասնաւորապէս գնահատութեան արժանի են հետեւեալ հայրենակիցները, որոնք այնքան աշխատեցան կամարին զարդարման համար, Պ. Պ. Խ. Ընտրիկեան, Մ. Կաղիրեան, Յ. Անէմեան, Պ. Գրպըրեքեան, Օ. Պաճաքըրըեան եւն.: Յիշեցի միայն քանի մը հոգի, անոնց կրած յոգնաջան աշխատանքը նկատի ունենալով:

Կամարին ծախքը ձեռք բերուեցաւ նուիրատուութեամբ:

Սօս-Պաքէտ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՏԵՂԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խմբագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յուլիս).

— «Գարեգին արքեպ. Յովսէփեան պէտք է տեսած անգամ մը եւս Քալիֆորնիա երթալու՝ Ֆրէզնոյի հայ եկեղեցին Դաշնակցութեան համակիր զանգուածի ձեռքէն խլելու եւ տեղական հակադաշնակցական քլիքին յանձնելու համար:

Մեծապէս կը ցաւինք իր այս քայլին համար, որ չպիտի կրնայ նպաստել ոչ ամերիկահայ պառակտուած եկեղեցիի միութեան եւ ոչ ալ առհասարակ ամերիկահայ գաղութի ներդաշնակութեան ու խաղաղութեան գործին: Մինչդեռ կարելի էր եւ պէտք էր սպասել, որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի եղերական վախճանէն յետոյ, անոր ներկայացուցիչ Գարեգին արք. Յովսէփեան, իր տարաբախտ մեծաւորի յիշատակը յարգել տալու համար գէթ, նոր փորձ մը պիտի ընէր իրագործելու այն առաքելութիւնը, որուն համար էջմիածնէն ղրկուած էր մինչեւ հոս:

Սակայն, դժբախտաբար, փոխանակ ամերիկահայ բաժնուած եկեղեցիները միացնելու նոր ճիգ մը ընելու, Գարեգին արք. Յովսէփեան աւելի յարմար է գտած Ֆրէզնոյի եկեղեցիին հարցն ալ մինչեւ ամերիկեան դատարանները տանիլ, ինչպէս որ չքաշուեցաւ տանիլ կամ թոյլ տալու տանելու Ֆիլատելֆիոյ եկեղեցիի խնդիրը:

Կ'ուզենք հաւատալ, որ Գարեգին արքեպ. Յովսէփեան ինքնաբերաբար չէ որ ամերիկեան դատարաններու ճամբան կը բռնէ: Հիմքեր ունինք խորհելու, որ հակադաշնակցական տխրահռչակ քլիքն է որ կ'աշխատի անոր միջոցով հաշիւներ մաքրել իր քաղաքական հակառակորդին հետ: Համոզուած ենք, որ Գարեգին արքեպ. Յովսէփեան, եթէ ի վիճակի ըլլար իր խղճի, միանգամայն ազատ զգալ ինքզինքը Հայ Եկեղեցիի շահերու պահանջին համաձայն շարժելու, ոչ թէ այնքան անխորհուրդ կերպով պիտի ենթարկուէր քաղաքական կոյր ատելութեամբ լեցուած հակադաշնակցական խմբակի մը ախտաւոր քմահաճոյքներուն, այլ իր ամբողջ հեղինակութեամբ պիտի աշխատէր սանձել այդ խմբակին անհաշիւ ու պառակտիչ ընթացքը եւ անդուլ ու անտեղիտալի կերպով պիտի աշխատէր յաղթահարել ամերիկահայ եկեղեցիներու միութեան ճամբուն վրայ եղած բոլոր արգելքները:

Գարեգին արքեպ. Յովսէփեան, երբ առաջին անգամ Քալիֆորնիա էր, չյաջողեցաւ ո եւ է խնդիր կարգադրել ու դատն յուսախաբութեամբ ստիպուեցաւ հեռանալ անկէ: Եւ եթէ ան այժմ դատարանի օգնութեան կ'ուզէ դիմել, չի կրնար ո եւ է պատրանք ունենալ թէ՝ Ֆրէզնոյի համայնքը այժմ առանց բուռն պայքարի պիտի կատարէ հակադաշնակցական քլիքին պահանջը, զոր ցասումով յետ մղեց երէկ: Գարեգին արքեպ. Յովսէփեան չի կրնայ Ֆրէզնոյի եկեղեցին խլել իր օրինական տէրերու ձեռքէն, ինչպէս որ չկրցաւ խլել Ֆիլատելֆիոյ եկեղեցին:

Արդ՝ իրաւունք չունի՞նք հարցնելու, թէ ինչո՞ւ ան յոգնութիւն կրած է կրկին մինչեւ Քալիֆորնիա երթալու՝ չվախնալով վերստին դատն յուսախաբութեան ենթարկելու ինքզինքը եւ ձգելու իր վարկն ու հեղինակութիւնը: Ինչո՞ւ ան յանձն է առած այնքան ապերախտ եւ տխուր առաքելութիւն մը Քալիֆորնիոյ մէջ՝ չվախնալով նոր ձախողանքէ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ երկրին տնտեսական վերելքին համար կարեւոր որոշումներ տրուած են: Այսպէս, 12 միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի Զաթալաղըի նաւահանգիստին համար, իսկ անոր կողքին պիտի շինուի զինուորական նաւահանգիստ մը, որուն համար պիտի ծախսուի 5 միլիոն ոսկի:

Երկրին հարաւային շրջանի ներածումի եւ արտածումի փոխադրութեանց համար առայժմ պիտի բաւականացուի, օգտագործելով Իսկէնտէրունի նաւահանգիստը:

Մօտ օրէն պիտի հիմնուին Զոնկուլտաքի եւ Քէօթահիոյ ելեկտրական մեծ կայանները, որոնցմէ ստացուած ելեկտրական հոսանքով է որ պիտի բանին Գարապիւքի գործարանները: «Խուրտա» երկաթներ պիտի գործածեն, իսկ Տիվրիկի երկաթի հանածոն պիտի արտածուի:

Ճշդուած տեղեկութեանց համաձայն, նախ պիտի շինուին Զաթալաղըի եւ Տրապիզոնի նաւահանգիստները: Մերսինի եւ Սամսոնի նաւահանգիստներուն շինութիւնը յետաձգուած է: Տրապիզոնի Թրանզիթի գծին համար շինուելիք նաւահանգիստը 3 միլիոն ոսկի պիտի արժէ: Իսկ Էրէյլիի նաւահանգիստը քիչ ծախքով մը ապաւէն-նաւահանգիստ մը պիտի վերածուի:

Գարապիւք հանքածուխ փոխադրելու պէտք պիտի չմնայ: Անհրաժեշտ ելեկտրական ուժը ուղղակի ելեկտրական կեդրոններէն պիտի ստանայ: Այս գործարանը լրանալուն կատարելապէս արդիւնաբերութեամբ բանելու համար անհրաժեշտ ծրագիրները պատրաստուած, բոլոր ուժերը շարժաւորումի ենթարկուած են:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

Վերջերս Անկէնի եւ իր շրջաններու համար նկարներու ցուցահանդէս մը տեղի ունեցաւ, «Exposition régionale des peintures», Անկէնի Salle des Fêtesի մէջ: Այդ ցուցահանդէսը կազմակերպող Juryի հաւանութեան փոքրիկն Ժիրայր Բաբերդեան, 10ամեայ տարեկան, բացառիկ ընդունելութեան տէր պատանեակն եւս երկու բնանկար ունէր եւ արժանացաւ բոլորին հիացման եւ գնահատանքին:

*** Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Սանսւհիներու Միութեան անդամներէն Օր. Այտա Զահրէճեան յաջողութեամբ աւարտեց Croix Rouge Françaiseի Անկէնի մասնաճիւղի հիւանդապահութեան երկամեայ դասընթացքը, եւ այդ Միութեան տարեկան հանդէսին մէջ, 23 յունիս, պաշտօնապէս յանձնեցին օգնական հիւանդապահուհիի վկայականը, մասնաւոր արժանիքի յիշատակութեամբ:

Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Մտածեց Վարդգէս ու նայեցաւ տարտամօրէն: Բայց այս տղուն երեսին վրայ շուքի նման միայն՝ մնացեր էին գեղեցկութեան գիծերը: Եօթը տարի առաջ, վարդագոյն լոյս մը կը պահէր անոր գեղեցկութիւնը: Հիմակ ալ թէեւ կ'երեւար ան, բայց թոռմեր էին վարդերը:

— Եկուր Վարդգէս, դուրս ելլենք այս տեղէն: Դուրսը, բաց օդին մէջ կը խօսինք, ըսաւ Արփինէ: Իր սրտին պզտիկ կուգար եկեղեցւոյն բակը: Ու թեթեւ շունչ մը առաւ, երբ բակին դռնէն դուրս ելան: Արփինէ, հիմակ կրնար նայիլ ու տեսնել այս տղուն աչքերուն մէջ՝ ճամբաները իր տղուն նայուածքին:

Երբ նստարանին վրայ նստան պարտէզին մէջ, չկրցան խօսիլ մէկէն ի մէկ: Երկուքն ալ միեւնոյն մտածումին դժուարութիւնը կը զգային: Այս լռութիւնը պէտք էր կարծես, աւելի խորունկ զգալու համար սրտի հոսումը:

Ժպտեցաւ Արփինէ: Ինք մայր մըն էր: Բացուեցաւ երեսը: Ձայնը թեթեւ ու գտած ժպիտի մը մէջ իր յստակութիւնը, «Վարդգէս», ըսաւ, իրաւ որ, քեզ տեսնալով, հոգիս ալ, սիրտս ալ բացուեցան: Աստուած ղրկեց քեզ:

Վարդգէս, ինքն ալ կը զգար ուրախութիւն, բայց չկրցաւ խնդալ ու խօսիլ Արփինէի նման:

Անպատճառ, բան մը ունի այս տղան, մտածեց Արփինէ, ու աւելի զգուշաւոր երեւցաւ՝ քիչ մը սիրտ տալու համար անոր: Մինչդեռ, խնդալ ուզելով Վարդգէս, իրեն կրկնեց քանի մը անգամներ .— «Կեանքը տարօրինակ է, կեանքը տարօրինակ է»: «Կեանքին ո՞ր տարօրինակութիւնը, Վարդգէս», հարցուց Արփինէ, ու խնդաց: «Այնքան շատ են տարօրինակութիւնները որ ...» ու կարճառօտ, իր կեանքին վերջին պատմութիւնը ընելով, ըսաւ. -- «Վեց ամիս սպասուհի եղայ ...» ու երբ խօսքը վերջացուց, իրարու նայեցան:

Կարճ լռութիւն մը:

Ու արագ շրջան մը ընելով, երկուքն ալ դուրս կ'ելլէին իրենց կեանքին խորէն: Ու խօսելու, քալելու փափաք մը կը զգային համով: Այս տղուն ձայնը, անոր բերնին իւրաքանչիւր բառը, բոլոր շարժումները, ամէն բան, ամէն ամէն, անոր բարի ու պարզուկ ժպիտներուն հետ, կը բերէին սպասուած սարսուռը: Ու արդարեւ մարդ, այն պահուն կը գտնէր իր սրտին ու մտքին խորը, ինչ որ կորսնցուցած էր ամբոխներուն մէջ:

— Ու կեանքը այսպէս է, Վարդգէս, ըսաւ Արփինէ: Երբեք պէտք չէ լքել զայն: Պէտք է պլլուիլ ամէն գինով անոր: Պէտք է ցնցել անգամ մը կեանքը: Մենք պէտք ունինք կեանքին:

Բայց Վարդգէս կը վախնար որ Տիգրանին խօսքը պիտի ըլլար, ու առիթը գտնելով ըսաւ.— Եղբօրս Արային հետ մէկտեղ կ'ապրինք, հիմակ երկու տղայ ունիս, մայրիկ »:

Արփինէ հասկցաւ: Իր տղան չկար ուրեմն: Բայց, մութին խորերէն եկող լոյսերը՝ կը ցուցնեն աւելի խորութիւն, կ'երեւան աւելի խորհրդաւոր: Ու Արփինէ, չուզեր այս տղուն սիրտը կոտրել, ու «մայրիկ» բառը, կը թրթռար, որովհետեւ իր ներսը, մինչեւ իր ոսկորներուն ծուծը զգաց որ իր լռութիւնը կուլար: Ու խնդաց: Իր վիշտը արտայայտելու համար այս պահուն, ծիծաղէն աւելի գեղեցիկ բան չկար:

Արեւը կը վառէր իրենց երեսները: Արփինէ կ'ուզէր բան մը ըսել, ամէնէն փայլուն խօսքերը կ'ուզէր ըսել, ու կը խնդար: Որովհետեւ շատ պայծառութիւն կուտար արեւը, իրենց խորութիւնը կ'երեւար յստակ յստակ:

X

Առանց երես դարձնելու, երկու եղբայրները հաճոյքով հիւրընկալեցին իրենց հայրենակիցը՝ տիկին Արփինէն:

Անմիջապէս բան մը փոխուեցաւ տունին մէջ: Տուներուն մէջ, մօր մը ձայնը պէտք է՝ բոլոր սենեակները իրար անցընելու համար, ու անուշութիւն մը առին անոնք:

Այս տունը, խորունկ, ստուերներով ծածկուած անտառի մը տպաւորութիւնը ըրաւ յանկարծ Արփինէի վրայ, ուր, լռութեան կը բացուին ծաղիկները, ու միշտ, միշտ կը թոռմին լռութեան մէջ:

Առաջին տպաւորութիւն:

Բայց, ինք այնքան պէտք ունէր այս լռութեան, այնքան այս ծածկուած ու դողդոջուն մթնոլորտին պէտք ունէր որ, նախ զովութիւն զգաց ներս մտնելուն պէս: Կարծես զարնուած էր արեւէն: Շլացուցիչ ծիածաններ բացուեցան աչքերուն մէջ:

Լռութիւն ու ստուերներ կային այս տունին մէջ: Տրտմութիւն մը կը բոլորուէր չորս դին, ու մինչեւ միտքերուն մէջ կը մտնէր, սակայն, բան մը կը վառէր միեւնոյն ատեն սրտին մէջ, ու կը հսկէր կարծես՝ Տիրամօր կանթեղին պէս:

Ու, գունաւոր սենեակներու տպաւորութիւնը ունեցաւ յանկարծ Արփինէ: Տրտմութեան գոյնը ունէին սենեակները: Մութ կանանչի կը զարնէր ան, այնպէս որ, թեթեւ ճառագայթ մը, լոյսի մը սարսուռը վերջապէս, կը բանար անոր գոյնին ճշմարիտ աղբիւրը:

Երկրորդ տպաւորութիւն:

Ու չզանգատեցաւ Արփինէ: «Մատուռի մը կը նմանի», ըսաւ, ընդհակառակն, ու ժպիտ մը եղաւ իր առաջին արտայայտութիւնը: Ու, «իրաւ որ մատուռ մըն է», կրկնեց, ու աչքերը գիրքերուն վրայ մնացին:

Պզտիկ գրադարան մը:

Արա եւ Վարդգէս, մէկը նկարիչ, միւսը բժշկական ուսանող, այս տեղ կ'ապրէին մէկտեղ: Արա քսան երեք տարեկան էր, իսկ քսան տարեկան էր Վարդգէսը, ու մէկտեղ, 1914, մայիս ամսուն Փարիզ եկած էին, բայց պատերազմը վրայ հասնելով, անմիջապէս չկրցան իրենց ուսումը շարունակել: Տէքարթ փողոցի այս շէնքին հինգերորդ յարկը բնակեցան: Ապրելու համար աշխատելով մէկտեղ, երբեմն, կարդալու ու նկարելու ալ ժամանակ կը գտնէին գիշերները, ու կ'աշխատէին մոմի մը լոյսին տակ: Երբ, «մատուռ մը», կրկնեց Արփինէ, ժպտեցաւ Արա, ու մոմին հանդարտիկ ու բարի լոյսը երեւալով աչքերուն, ճշմարիտ մատուռի մը նման երեւցաւ սենեակը, ու պատասխանեց, «մատուռ մը, ճշմարիտ մատուռ մը, մայրիկ »:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(8)

(Շար.)

քրտական զինեալ խումբեր մտած են Թրքական սահմանէն ներս : Միեւնոյն ատեն Զիլանի ցեղապետին ղեկավարութեամբ ուրիշ քրտական զինեալ խումբեր յարձակումներ գործած են Թրքական ուժերուն վրայ, մեծ կորուստներու մատնելով զանոնք : Գրաւած են կարեւոր քանակութեամբ զէնքեր :

Քրտական աւազակախումբեր Սղերդի եւ Միխախթի շրջաններուն մէջ յարձակած են Թրքական գունդի մը վրայ, սպաննած 70 Թուրք զինուոր ու գրաւած երկու Թնդանօթ եւ քանի մը գնդացիր :

Քիւրտերը համախմբուած են Զիլանի, Թուտաղի եւ Մալազկերտի լեռներուն մէջ եւ կը պատրաստուին յարձակումներ գործելու Թրքական զինուորական կէտերու վրայ. այդ կերպով անոնք Թուրքիոյ ուշադրութիւնը Տերսիմէն պիտի փոխադրեն ուրիշ շրջաններու վրայ :

Հաստկցուած է որ Թրքական ուժերը, Ուրֆայի շրջաններուն մէջ իրենց ռազմափորձերը լրացնելէ վերջ, մեկնած են դէպի Տերսիմի լեռները : Բայց անոնք կ'ենթարկուին սոսկալի դժուարութեանց եւ յարձակումներու՝ պաշարելու համար Տերսիմը : Թրքական յառաջապահ զինուորները սպաննուած են Քիւրտերէն :

Եգիպտոսի մամուլը Թուրքիոյ դէմ

«Ճիւմհուրիյէթ»ի Գահիրէի թղթակիցը դառնօրէն կը գանգատի թէ Եգիպտոսի մեծ թերթերը Թուրքիոյ դէմ դարձած են, Սանճաքի հարցին առթիւ : Քանի մը հատուածներ՝ իր վերջին նամակէն.— Մինչ այսպէս լաւ յաջողութեան մը կ'երթայ Թրքական մեծ դատ մը, միւս կողմէ պարտուելու վրայ ենք բարոյական գետնի վրայ : Ասիկա ալ՝ արաբական աշխարհին մէջ մեզի դէմ կատարուած քարոզութիւնն է : Այսպէս, բացի քանի մը թերթերէ որոնց ամբողջ գրադումը ներքին վէճերէ կը բաղկանայ, եգիպտական բոլոր մեծ թերթերը, գլխաւորութեամբ «Ալ Մօքաթթամ»ի, Հաթայի խնդրին մէջ Սուրիոյ կողմը կը բռնեն :

«Էլ Ահրամ»ի նման կարեւոր օրկան մը, որ հինէն ի վեր ծանօթ է իբրեւ Թուրքերու բարեկամ, մօտաւորապէս 10 օրէ ի վեր կանոնաւորապէս կը գրադի Հաթայի խնդրով եւ կը շարունակէ ըսել թէ Թուրք զինուորներուն Հաթայ մուտքով՝ այդ հողամասը վերջնապէս պիտի բաժնուի Սուրիայէն : Վերջին յօդուածին մէջ, այդ թերթին քաղաքական բաժնի խմբագիրը կ'ըսէ որ եթէ Թրքական զինուորներուն քանակը Հաթայի մէջ կարեւոր դեր մը կատարելու չափ ըլլայ, այն ատեն արաբականութեան տեսակէտով պէտք է յոյսը կտրել Հաթայէն : «Այս տեսակ դէպք մը — կը շարունակէ խմբագիրը — լրջօրէն բուռն ազդեցութիւն պիտի գործէ Սուրիոյ եւ արաբ այլ երկիրներու մէջ : Ազգ. Ժողովին մէջ Րիւշտիւ Արասի արտասանած պերճախօս ճառը չպիտի նուազեցնէ այս ազդեցութիւնը : Այս դէպքով՝ Թուրքիա կը վիրաւորէ արաբական աշխարհին սիրտը » : ա

«Ալ Մօքաթթամ»ի քաղաքական բաժնի խմբագիր Էմին Սայիտն ալ այս նիւթին կ'անդրադառնայ օր ընդ մէջ : Ան ալ գրադեցաւ Րիւշտիւ Արասի ճառով եւ ըսելով թէ այդ գեղեցիկ խօսքերը վերջ ի վերջոյ խօսք են եւ թէ իրողութիւն է որ Հաթայի նման արաբական արժէքաւոր նահանգ մը կը կորզուի արաբ Սուրիայէն : Տարօրինակը այն է որ ,մեր եգիպտացի պաշտօնակիցը կը պաշտպանէ ոչ միայն Արաբները, այլեւ Հայերը : Յօդուածին մէջ միշտ միասին կը յիշէ արաբ եւ հայ տարրերը եւ յաճախ «զոհիւ» ածականը կուտայ երկուքին ալ : Այս ձեւով , Արաբները պաշտպանած ատեն, Հայերն ալ պաշտպանած կ'ըլլայ :

Հիթլէր ներկայացուցիչ մը կը ղրկէ Լոնտոն

Ճիշդ այն պահուն երբ Անգլիոյ Թագաւորն ու Թագուհին Փարիզի մէջ կը դիմաւորուէին արտակարգ պատիւներով, Լոնտոն հասաւ Հիթլէրի մէկ մտերիմը, հարիւրապետ Վիտման եւ ուղղակի արտաքին նախարարին ներկայանալով, հաղորդեց Գերմանիոյ Առաջնորդին տեսակէտները միջազգ. հարցերու լուծման մասին :

Տեսակցութեան մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց թերթերը կը գրեն թէ Հիթլէր առաջարկած է վերսկսիլ անգլեւգերման բանակցութիւնները, միջոցներ խորհիլ՝ զինարշաւը կասեցնելու համար եւն. : Այս անգամ ալ Հիթլէր խաղաղասիրական հաւաստիքներ կ'ընծայէ չեխական հարցին առթիւ :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ խոր տպաւորութիւն գործեց բարեկամեցողութեան այս ցոյցը, որ կը զուգադիպի Անգլիոյ Թագաւորին այցելութեան : Կ'ըսուի թէ Գերմանիա կ'ուզէ որ վերսկսին չորս պետութեանց խօսակցութիւնները, գործակցութիւն մը հաստատելու համար (Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա) : Իսկ չեխական հարցի մասին կ'ըսեն թէ Գերմանիա պիտի պահանջէ որ Չեխոսլովաքիոյ կառավարութեան մէջ գտնուին չորս գերման նախարարներ :

Հիթլէրի ներկայացուցիչը իր պաշտօնը լրացնելէ վերջ, Պերլին վերադարձաւ օդանաւով : Անգլիոյ արտաքին նախարարը լայն լուսաբանութիւններ պիտի հաղորդէ այս մասին, Փարիզի մէջ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԶԻՆ ԳԻՆԸ (խորանարդ մեթրը) 1.35 պիտի ըլլայ յուլիս 21էն վերջ, մինչեւ 1939 յունուար 31 : ա

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ : Առջի օր չորս հոգի եւս սպաննուեցան , որոնց մէկը անգլիացի զինուոր մըն է :

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ահռելի ռմբակոծութեան մը ենթարկեցին Հանքէու քաղաքը (Չինաստան) : Զոհերուն թիւը հազարը կ'անցնի :

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ամրութիւններ կը շինէ Մանչուրիոյ սահմանին վրայ : Ճափոն նորէն պահանջեց որ ետ կանչուին Մանչուրիա մտած խորհրդային զինուորները :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետին Հռոմ այցելութեան առթիւ, քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Մուսոլինի կը ջանայ նոր ճակատ մը կազմել, Իտալիոյ, Հունգարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ :

Hommes **Dames**

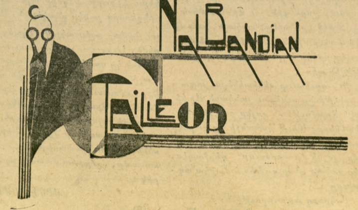

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուսա Լեռ», «Գայլ Վահան» եւ «Առիւծ Գեւօ» խումբերու ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընդհ. ժողովը՝ այս Ուրբաթ, (Յուլիս 22) ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Վիէնի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Յուլիս 24ի կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Խաժակ» սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

24 Յուլիս. կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ GRAND ARBRE, Maison FIQUETի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Անձրեւի պարագային պատսպարուած ընդարձակ սրահ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն երիտասարդ ուժերու կողմէ: Հայկական պար ընկերակցութեամբ Թմբուկ ԳԱՐԵԳԻՆԻ:

Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ եւրոպական պար՝ ղեկավարութեամբ CARIO CANTI նուագախումբին:

Առատ եւ աժան պիւֆէ: Կարելի է ուտելիքը միասին բերել:

Մուտք 4 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մեթրօն փոխել Denfert Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը:

Մեծ դաշտահանդէս

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ԻՆԿԱԾ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ ԿՌՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ եւ ՄԱԶԻՍԵ խումբի

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ եւ Լամիսթի Ֆ Հ. Կ. ԽԱՉԻ Մ.-դերու

24 Յուլիս Կիրակի ամբողջ օրը Գանը Րօժերի ՆԱՃԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ագարակը:

Բացման խօսք՝ Մ. ՓՕՅԱՃԵԱՆ

Նաեւ առաւօտուն ժամը 10ին կը սկսի պալի մեծ մրցում:

Հանդէսի պաշտօնական մասը կը սկսի ժամը 2ին: Երգ, արտասանութիւն, մեներգ, ֆանթէզիներ:

Ծանօթ.— Հանդիսավայր երթալու համար Փլաս Թիեռէն առնել 26 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Օգիւստայ:

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱՎԻՆԵՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ,

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

24 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին. ՊԱՐ ՓԻԺՕՆԻԷԻ վերնայարկը: Երգ, արտասանութիւն, նուագ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Մուտքը՝ ազատ է:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 41րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ԿԸՐՆՕԲԼԸԻ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ կոմիտէի կողմէ

24 Յուլիս կիրակի. առաւօտէն մինչեւ երեկոյ. ՓՈԼԻԿՈՆԻ ծառերուն տակ

Ծանօթ.— Երթեւեկի համար յայտարարութիւններ պիտի փակցուին Կրընօպլի ծանօթ հայկական վայրերը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեշրջանի վերջին ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ. տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ, 23 Յուլիս ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 Ռիւ Գոսիւէ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ իր մահուան 15ամեակին առթիւ

23 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, 8 Ռիւ Ժան Կուժոն:

Կազմակերպուած ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղին կողմէ

23 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 8.30ին

Salle Jean-Goujon, 8, Rue Jean-Goujon.

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Պիտի նուագեն՝ երկու հայ վիրթուօզներ Յ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ): Պիտի երգեն՝ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ.

Պիտի արտասանեն՝ Տիկ. Բուդաղեան, Պ. Պ. Ռ. Զարդարեան, Յ. Եղիազարեան եւ Ա. Ջամալեան:

Մուտք 3 ֆրանք.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղին կողմէ

Կը բանախօսէ Պ. Ա. ԳԻԻԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

Յուլիս 24ին կիրակի, ժամը 3.30ին, Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lacի սրահը:

Ճախսերու մասնակցութիւն 6 ֆրանք:

Դպրոցական հանդէս Պոնտոյի մէջ

«ԱՐԱՐԱՏ» Միութեան դպրոցի սաներու ամավերջի հանդէսը 24 Յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3.30ին, Հ. Յ. Դ. «ԲԱՐՍԵՂ - ՃԱՀՊԱԶ» Ակումբի մէջ, Ըրնօն:

Արտասանութիւն, երգ, խմբերգ, երաժշտական բաժնի հետեւող աշակերտները առանձին պիտի նուագեն դաշնակի վրայ:

«ՀՈՎԻՒՆԵՐՈՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ» (կենդանի պատկեր).

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը

1, Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ԱՆՈՅՇ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարութեամբ ԴՄԲԷԹԵԱՆԻ: LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE (օփերէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր:

Ճաշ եւ պար մինչեւ ժամը 10: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել): Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Opéraէն կամ Jaurèsէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan, իջնել Raincy-Pavillons:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

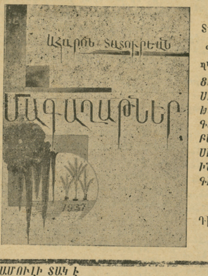

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն.—

ՅԱՑԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Մատենաշար Ռազմիկ»ի թիւ
Հրատարակութիւն Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏԸՐՄԱՃԵԱՆ

Այս գիտական խիստ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը գործն է Հրանտ Փաստրմաճեանի, որ վերջերս անգլիերէն լեզուով լոյս տեսած է Վաշինկթընի մէջ : Մեր համակրելի աշխատակիցը շատ պարզ եւ հասկնալի լեզուով կ'ուսումնասիրէ լեռնային զանազան ռազմաբեմերը — մասնաւորաբար Հայկականը — տալով անոնց շուրջ կատարուած զանազան նշանակալից դէպքեր, թուականներ, թիւեր ու դէմքեր :

Հեղինակը սքանչելիօրէն կը պարզաբանէ լեռնային հողամասերու յատուկ կազմութիւնը ու անոնց դերը ռազմական գործողութիւններու վրայ, կը խօսի զանազան տեսակի կռիւներու մասին : Կը պարզէ լեռնային երկիրներու պարէնաւորման եւ փոխադրութեանց դժուարութիւնները, լեռնային յատուկ զօրամասերու կազմակերպութիւնը, քարերու գործը եւայլն :

Գիրքը 100 էջէ աւելի, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ հաղուագիւտ նկարներով զարդարուած է :

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ հիւթով Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները քուր կը խանգարէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անպարտ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎ

Իսի-լէ-Մուլինոյի «Խրիմեան» դպրոցի վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի, Հայ կամաւորներու Միութեան, Իսիի երիտասարդաց Միութեան բոլոր անդամները անխտիր, նաեւ բոլոր ծնողները եւ դպրոցով հետաքրքրուողները, Շաբաթ (23 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Սրահի ընդարձակման կամ դպրոցի համար հողի մը գնման հարց,

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն, վարդավառի հանդէս եւայլն:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 25ին, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Քատէի սրճարանին վերնայարկը, կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

ՏԱՐՕՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տարօն-Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը սարքած է Սգատօն մը վարդավառի կիրակի առաւօտ Պուլվար Օտտօի Մատրան մէջ, ի յիշատակ Տարօն Տուրուբերանի Նահատակներուն:

Կը խնդրուի բոլոր Միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէ որ բերեն իրենց յարգանքի բաժինը:

ՀՐԱՒԷՐ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջակայից բարեպաշտ ժողովուրդին կը ծանուցանենք թէ՝ կիրակի, 24 յուլիս Վարդավառի Հրաշափառ տօնին առթիւ, տեղւոյս Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Տէր Եսայի Քհնյ. Ալթունեան եւ այս առթիւ մատրան Պ. բարերարներէն Աթինապոլսեցի Գաբրիէլ Փափազեանի ծնողացը եւ իր ընտանեաց բոլոր ննջեցելոց հոգւոյն մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի :

Կը հրաւիրենք ներկայ գտնուիլ սոյն հանդիսաւոր արարողութեան :

Երգեցողութիւն պիտի կատարուի ղեկավարութեամբ Պ. Կարապետ Բաղոսեանի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս դպիրներու :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,

Սուրբ պատարագ ժամը 11 :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ Երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 22 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3788
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՄՈՒՐՋԸ ՓԼԱՒ, ԿԵՑՑԷ՛ "ՖՐԱՆՔՕ"Ն...

Այլեւս յուսահատ՝ Երեւանի քար լռութենէն, Արտասահմանի Հօկերու վարիչները սկսեր են զարմանազան ծրագիրներ որոճալ, քաշքշելու համար իրենց գոյութիւնը:

Ինչպէս հաղորդեց հանգուցեալ «Բանուոր»ը, Ամերիկայի Հօկը հագեր է նոր շապիկ մը,—«Ամերիկահայ Յառաջդիմական Միութիւն», որուն կրնան անդամակցիլ մանր առեւտրականները, մտաւորականները, աշխատաւորները, կազմակերպուած կոմունիստները եւ «քրիստոնէական դաւանանքի հաւատացողները»:

Եւ ահաւասիկ նորագոյն աւետիսը, սեւով ճերմակի վրայ տպուած՝ Փարիզի մէջ, իբրեւ պաշտօնական զեկոյց.

— «Ֆրանսայի Հօկի արտակարգ 7րդ պատգամաւորական ժողովը գումարուած Փարիզի մէջ 14, 15, 16 եւ 17 յուլիսին, 120 Պուլվառ Պէլվիլ, փոփոխութեան ենթարկեց իր ծրագիր կանոնագիրը եւ որոշեց այսուհետեւ գործել հետեւեալ անունով.— ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (Ֆրանքօ - Հայկական բարեկամութեան կոմիտէ) որուն նպատակն է.—

ա) Ամրապնդել եղբայրական կապը ֆրանսացի եւ հայ ժողովուրդներուն միջեւ, փոխադարձաբար ճանչցնել անոնց պատմութիւնն ու մշակոյթը:

Հայկական շրջանակներուն ծանօթացնել եւ զանոնք մասնակից դարձնել ֆրանսական ընկերային եւ բարենպատակ հիմնարկութիւններու գործունէութիւններուն:

Երախտագէտ անձնուիրութեամբ կատարել ամէն պարտականութիւն Հանրապետական Ֆրանսայի շահերու պաշտպանութեան համար:

բ) Զբաղիլ ֆրանսաբնակ Հայերու հասարակական, մշակութային եւ իրաւական կեանքին հետ կապուած խնդիրներով՝ տեղական օրէնքներու սահմաններուն մէջ:

գ) Բարոյական կապ հաստատել Երկրի եւ արտասահմանի հայ ժողովուրդին միջեւ եւ քաջալերել այն բոլոր ձեռնարկները որոնք կը սատարեն անոր շահերուն:

դ) Ընկերակցութիւնը քաղաքական որ եւ է նպատակ չի հետապնդեր»:

Մենք «աւետիս» կոչեցինք այս պաշտօնական զեկոյցը: Բուն բառը պիտի ըլլար՝ մահազդ:

Իսկապէս ալ, Հօկին մահն է որ կը ծանուցանեն անոր վարիչները, եւ ոչ թէ պարզապէս անունի փոփոխութիւն մը:

Տակաւին երէկ, «ոսկի կամուրջն» էր այս դիմակաւոր կազմակերպութիւնը: Մի՛ակը՝ իբրեւ կապ Հայաստանի եւ Արտասահմանի միջեւ, ինչպէս կը յոխորտային տարիներով:

Այժմ փլե՛ր է կամուրջը, իր տեղը տալով... «Ֆրանքօ»ին — «Կոմիտէ Ֆրանքօ-Հայկական բարեկամութեան»:

Անունին հետ, փոխուած է նաեւ բովանդակութիւնը:

Կէտ առ կէտ կարդացէք ծրագիր-կանոնագրին հիմնական կէտերը, եւ փորձեցէք որ եւ է նմանութիւն գտնել՝ Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէին (Հօկ) եւ այս նոր միութեան հետապնդած նպատակներուն միջեւ, բացի մէկ տողէ,— բարոյական կապ Հայաստանի հետ:

Հարցումները ինքնին կը ծնին, ի տես այս գլխիվայր թաւալումին:

Անհնական չէ որ միութիւններ անուն փոխեն, իրենց կամքէն անկախ պատճառներով:

Բայց, ո՞ւր տեսնուած է որ, օրինակ, փաստաբաններու միութիւն մը վերածուի Սափրիչներու Միութեան, կամ Գրողներու կազմակերպութիւն մը՝ Կօշկակարներու միութեան: Ի՞նչպէս մէկը միւսին յաջորդ կամ ժառանգորդ կրնայ դառնալ, այնքան հակոտնեայ առաջադրութիւններով:

Հակառակ իր խարդախ դիմակին, հիմնականը, հանգուցեալ Հօկին համար, Խ. Հայաստանն էր,— քարոզութիւն կատարել, պայքար մղել, դրամ հաւաքել, ձեռնարկներ փորձել անոր համար: Այսպէս կամ այնպէս օգնել անոր ճանաչման եւ զարգացման:

Այդ առաջադրութեամբ ալ, շեղելով բուն Հօկի (աւելի ճիշդ՝ Հօմի) նպատակէն, այս խարդախ կոմիտէն ամէն բանէ առաջ քաղաքական գործերով կը զբաղէր, «շերտաւորումներ» եւ «ճակատ»ներ կը ստեղծէր, ճեղքեր կը բանար Հայրենակցական եւ ուրիշ ազգային կազմակերպութեանց մէջ,— եւ կը ճգնէր իւղ լեցնել հակադաշնակցական կրակին վրայ:

Այժմ հանդիսաւորապէս թաղուած է գլխաւորը,— Հայրենիքի օգնութեան գործը, իր տեղը տալու համար բոլորովին տարբեր նպատակի մը,— «Երախտագէտ անձնուիրութեամբ կատարել ամէն պարտականութիւն՝ Հանրապետական Ֆրանսայի շահերու պաշտպանութեան համար.—«Զբաղիլ ֆրանսաբնակ Հայերու հասարակական, մշակութային եւ իրաւական կեանքին հետ կապուած խնդիրներով» եւն.:

Մշակոյթի միութի՞ւն: Ազգային Խորհո՞ւրդ: Հպատակութիւնը դիւրացնելու սահմանուած գրասենեա՞կ: Նորօրինակ Նանսէնեա՞ն մը:

Կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Ո՛ր կողմէն ալ քննէք, եզրակացութիւնը այս է,— Հօկին վարիչները նոր խարդախութիւն մը կը փորձեն, գլխիվայր շրջելով իրենց կանոնագիր — ծրագիրը: Հետապնդելով նպատակներ, որոնք որքան ալ բանաւոր թուին, որ եւ է կապ չունին Հօկին սկզբնական, հիմնական առաջադրութեանց հետ:

Եւ այստեղ է որ կը ծագի բուն հարցը,— Հապա Հօկին ժառանգութի՞ւնը, բարոյական թէ նիւթական, մանաւանդ դրամական...

Դարձեալ առանձին քննել այս հիմնական խնդիրը:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ՄԷՋ

Բացառիկ զօրահանդէս 50,000 զինուորներով

Անգլիոյ Թագաւորը եւ Հանրապետութեան նախագահը Վերսայլ գացին երէկ, հինգշաբթի, եւ ժամը 11.20էն 12.30 աչքէ անցուցին ամենամեծ զօրահանդէսը՝ զինադադարէն ի վեր: Այս առթիւ շարժման մէջ դրուած էին ֆրանսական բանակին ամէնէն ընտիր զինուորները, բոլոր զօրամասերէն եւ արդիական կատարելութեամբ: Ֆրանսայի զինուորական վարիչները ջանք չէին խնայած, որպէսզի այս զօրահանդէսը գերազանցէ Պերլինի եւ Հռոմի մէջ կատարուած զօրահանդէսները: Յատկանշական պարագայ մը,— Վերսայլը այն վայրն է ուր Ֆրանսայի թագաւորները սովորութիւն ունէին լսելու իրենց զօրավարներուն զեկուցումները՝ «դարաւոր թշնամի» Անգլիոյ դէմ տարուած յաղթանակներու մասին: Այժմ անգլօ-ֆրանսական սիրալիր համաձայնութիւնն է որ կը փառաբանուի նոյն պալատին դարաստաններուն մէջ:

Զօրահանդէսէն վերջ, Թագաւորն ու նախագահը գացին Վերսայլի դղեակը, ուր կը սպասէին Թագուհին եւ Տիկին Լըպրէօն: Ժամը 1ին սեղան մը սարքուեցաւ Հայելիներու պալատին մէջ, ուր ստորագրուած էր Վերսայլի դաշնագիրը: Կը մասնակցէին 250 կոչնականներ: Յետոյ հիւրերը պտոյտ մը կատարեցին պատմական դարաստանին մէջ եւ Փարիզ վերադարձան ժամը 4.30ին: Գիշերը հացկերոյթ մը սարքած էր արտաքին նախարարը:

**** Թագաւորն ու Թագուհին Փարիզէն կը մեկնին այսօր, ուրբաթ: Առաւօտեան ժամը 10.30ին պիտի երթան Վիլէ - Գրըթոնէօ, ուր Ժորժ Զ. պիտի կատարէ պատերազմական յիշատակարանի մը բացումը: Յետոյ պիտի վերադառնան Անգլիա, Բուլէի ճամբով:*

**** Չորեքշաբթի օր, Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ կատարուած ընդունելութեան առթիւ, Թագաւորը 100.000 ֆրանք նուիրեց, Փարիզի աղքատներուն համար: Քաղաքապետական խորհուրդը Թագաւորին նուիրած էր ընտիր ծխատուփ մը, իսկ Թագուհիին՝ թանկագին սպասներ: Նոյն առտուն կանուխ Թագաւորը գեղեցիկ ծաղկեպսակ մը դրաւ Յաղթական Կամարին տակ, խոնարհելով Անծանօթ Զինուորի յիշատակարանին առջեւ: Գիշերը անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Օփերային շրջակայ փողոցները, ուր հեծեալ եւ հետեւակ զինուորներ եւ ոստիկաններ շղթայ կազմած էին: Թագաւորն ու Թագուհին Օփերա մտան ժամը 10ին, առաջնորդութեամբ Հանրապետութեան նախագահին եւ կառավարութեան անդամներուն, դղրդագին ծափերու մէջ: Ներկայացուեցան գլուխ մը՝ «Սալամպօ»էն եւ պարախաղեր՝ մասնակցութեամբ հռչակաւոր արուեստագէտներու:*

**** Ֆրանսական մամուլը ջերմապէս կ'ողջունէ Թագաւորին այցելութիւնը, առանց կուսակցական խտրութեան: Բոլորն ալ կը շեշտեն թէ այս այցելութիւնը պիտի նպաստէ աշխարհի խաղաղութեան, զօրացնելով անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւնը:*

**** Թագաւորին եղած ընդունելութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է Անգլիոյ մէջ, իբրեւ հզօր ազդակ մը աշխարհի խաղաղութեան:*

**** Վերսայլի պալատին հացկերոյթը տեղի ունեցաւ 1772ին հաստատուած աւանդութիւններով (կեղծամ եւն.):*

Երկու պետութեանց նախարարները կը խորհրդակցին միջազգային կացութեան մասին

Արքայական այցելութեան հանդիսաւոր ցոյցերուն մէջ, երկու երկիրներու կառավարութիւնները առիթէն կ'օգտուին, աւելի ամրապնդելու համար գործակցութիւնը: Առջի օր Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը մասնաւոր խօսակցութիւններ ունեցան Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, Եւրոպայի կացութեան մասին: Այս առթիւ մասնաւորապէս խօսեցան չեխական հարցին եւ Հիթլէրի թիկնապահին այցելութեան վրայ: (Թիկնապահը, հարիւրապետ Վիտման, Լոնտոն երթալով, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած էր Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ): Երեք նախարարներու խօսակցութիւնները շարունակուեցան կէս օրուան ճաշին, ուր ներկայ էին նաեւ Պ. Պ. Լէժէ, Լէօն Պլում եւ Շօթան, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ Լոնտոնի դեսպանները: Առաջին երեքին խօսակցութիւնը տեւեց մէկուկէս ժամ: Խօսակցութիւնները շարունակուեցան ճաշէն վերջն ալ, մինչեւ ժամը 4: Յետոյ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ Թագաւորին այցելութիւնը պատեհութիւն ընծայեց Լորտ Հալիֆաքսի, Պ. Պ. Տալատիէի եւ Ժորժ Պոնէի՝ «քննելու քաղաքական կացութիւնը, ինչպէս եւ այն խնդիրները որ մասնաւորապէս կը շահագրգռեն երկու երկիրները: Այս խօսակցութեանց ընթացքին, որոնք տեղի ունեցան փոխադարձ վստահութեան ոգիով, նախարարները ստուգեցին թէ ամբողջովին կը պահպանուի տեսակէտներու այն կատարեալ ներդաշնակութիւնը որ հաստատուած էր անցեալ ապրիլ 28ին եւ 29ին, երբ Ֆրանսայի նախարարները Լոնտոն այցելեցին»:

Իրազեկներու կարծիքով, Անգլիոյ արտաքին նախարարը հաւաստած է թէ իր կառավարութիւնը վերջնական համաձայնութիւն պիտի չկնքէ Իտալիոյ հետ, ցորչափ Մուսոլինի չկամութիւն կը ցուցնէ շարունակելու Ֆրանսայի հետ սկսած բանակցութիւնները: Հաւաստիքներ տրուած են նաեւ չեխական հարցի մասին, որ ծանր մտահոգութիւններ կը պատճառէ Ֆրանսայի: Կարճ խօսքով, կատարեալ է անգլօ-ֆրանսական համաձայնութիւնը:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սպարապետներն ալ տեսակցութիւն մը պիտի ունենան, բրիտանական յիշատակարանին բացման առթիւ:

**** Հիթլէրի թիկնապահին այցելութեանը լրջօրէն կը զբաղեցնէ Անգլիոյ վարչապետը, որ սկսած է քննել անոր բերած առաջարկները: Պերլինի անգլիական դեսպանը մօտերս տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլէրի ներկայացուցիչը յուսախաբ եղած է Լորտ Հալիֆաքսի պատասխաններէն: Պերլինի թերթերը մեծ կարեւորութիւն չեն տար այս այցելութեան, ժխտելով թիկնապահին վերագրուած արտակարգ հանգամանքը:*

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ *վարչապետը որոշեց ունկնդրութեան ընդունիլ Գերմաններու պաշտօնական պատուիրակութիւնը, խորհրդակցելու համար վարչական վերակազմութեան մասին:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԱՐԱՆԱԹԱ»

Ըսի թէ պակաս չեն զիս «փրկել» ուզողները: Այս անգամ Ամերիկայէն կը կատարուի փորձը: Տիկին մը, որ զիս կը ճանչնայ թերթով միայն, միտքը դրեր է անպայման փրկել զիս: Եւ սիրուն նամակի մը հետ ծրար մը «Մարանաթա» ղրկեր է ինծի:

Նամակին ոճէն կը հետեւցնեմ որ շէն շող կնիկ մըն է, նոյնիսկ շաղակրատ: Ինծի նամակ գրած պահուն՝ խոհանոցին մէջ գործ ունի եղեր ու չէ մոռցեր արձանագրել կրակին վրայ գփրտացող կերակուրին անունն ալ: Ճառագայթարձակ Հայուհի մը վերջապէս, որ թէ՛ խոհանոցին գործերուն կը հասնի, թէ՛ զիս «փրկելու» կ'աշխատի, եւ զուարթ իր նամակովը typologieի մէջ ունեցած հմտութիւնս սխալ կը հանէ,— արդարեւ *բուհճի* կերպս ունենալու համար, ըստ իմ գիտութեանս եւ փորձառութեանս, պէտք է առնուազն hypocondriaque ըլլալ, եթէ ոչ ուրիշ տեսակի հիւանդ: Բայց այս տիկինը, իր արեւշող տրամադրութեամբ, ի՞նչպէս կրնայ *բուհճի* ըլլալ, կարդալ *Մարանաթա* եւ յիսուսամոլութեան նուիրուած նման յիմարագրութիւններ: Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ եռանդաշատ Հայուհի եւ մոռնալ մեր ազգային հոգերը, տարուելու համար ապուշ աղօթքներու ընթերցումով, հաճոյք զգալու համար այսպիսի եռտած ոտանաւորներէ.

Յիսուս, աշխարհը եմ ձգած,
Ու խաչս առի որ առ Քեզ գամ,
Մերկ եւ աղքատ ու անարգուած,
Հերիք է ինձ որ Քեզ ճանչնամ:

Կամ այսպիսի թելադրանքներ.—

« Ձեր երկրաւոր անդամները սպաննեցէք »:

(Այսպիսի թելադրանքներու հետեւելով՝ հայ երիտասարդ մը, Սուրիոյ մէջ, փորեց հանեց իր աչքերը որոնք գայթակղեցուցած էին զինք՝ աղուոր աղջկան մը տեսքով):

« Նոր մարդը հագած հաւատացեալը գիտնալու է թէ ինք թէեւ մեղքին (համար) մեռած է, բայց մեղքը մեռած չէ, ինք թէեւ հին մարդէն հրաժարելով արթնցած ու անոր մէջէն ելած է, սակայն հին մարդը չէ հրաժարած իրմէ: Հաւատացեալը ատեն մը ասոնց մէջ կը քալէր ու կ'ապրէր, բայց հիմա երկրաւոր անդամները հաւատացեալին մէջ չեն, ինչու որ մեռցուած է: Հաւատացեալը իր անդամները Աստուծոյ կ'ընծայէ որպէս արդարութեան գործիքներ, հին մարդուն անդամները հոգիով կը սպաննէ, եթէ ոչ անոնց անձնատուր ըլլալով մարմնաւորապէս ապրելու ըլլայ՝ Աստուծոյ դէմ կ'ապստամբի եւ բարկութիւն կուգայ վրան ու կը մեռնի»:

Այս հրէական միսթիսիզմը ինչո՞ւ այսքան վարակէր Հայուհիները՝ անոնց մոռցնել տալով ազգային սրբազան պարտականութիւններ, շատերն ալ առաջնորդելով խենթութեան, «վեցհազարեակ»ին զոհերէն աւելի:

Զիս «փրկելու» աշխատող տիկինը թերեւս վիրաւորուի, բայց չեմ կրնար ուրիշ կերպով պատասխանել իրեն, որովհետեւ չեմ ներեր հայ տիկինի մը որ հայ տէրտէրին իր գլխուն կարդացած Աւետարանէն աւելին կը կարդայ ուրիշին գլխուն, փոխանակ ուզելու հասկնալ թէ երկու հանճարեղ Հայեր, Սահակը եւ Մեսրոպը, ազգային ոգի դրին քրիստոնէութեան մէջ՝ զայն նուազ վնասակար դարձնելու համար:

Կրօնական բա՞ն կարդալ կ'ուզէք, կարդացէք Նարեկացի կամ Շնորհալի, եւ ոչ թէ հրէական եւ ամերիկեան ցափրտուքներ, «Մարանաթա» կամ «խարախաթա»:

ԱՐԱԶ

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մոսկոֆեան	25
Մայիս 31ի գումարը	746
Ընդհ. գումար	771

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ՔԱՌԱՍՈՒՆԷՆ ՎԵՐ ՄԱՐԴ ՉԷՔ ՏԵՍՆԵՐ»

Անցորդ մը կը պատմէ (Հայաստանէն մեկնած է Յունիսի վերջերը).—

Կաթողիկոսի մահուան առթիւ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Երեւանի Ս. Սարգիս եկեղեցին,— միակը ամբողջ Երեւանի մէջ, նախագահութեամբ քահանայի մը: Ինչ որ դուք անլուր ողբերգութիւն կը կոչէք այստեղ, գրեթէ աննշմար անցաւ այնտեղ: Ո եւ է բոլշեւիկ վարիչի մահը աւելի հետաքրքրութիւն կը շարժէ քան կաթողիկոսին սպանութիւնը:

Քառասունէն վեր մարդ չէք տեսներ Երեւանի մէջ: Կարելի չէ մէկ - մէկ թուել «անհետացած»ներու թիւը: Բանտարկեալներուն մէջ կը գտնուին պրոֆ. Ղամբարեան, պրոֆ. Ա. Յակոբեան և ուրիշ պրոֆէսօրներ: Աւելի առաջ ձերբակալուած էին Հրաչեայ Աճառեան, Մանուկ Աբեղեան եւն.: Բանտն են նաեւ տիկին Զապէլ Եսայեան, Տիգրան Չաւէն, Գուրգէն Քէլլէրեան, Գալիկեան, Բակուր եւն.: Ոչ մէկ լուր՝ Քաջազնունիէն, բայց ստոյգ է որ Երեւան չի գտնուիր:

Երբ մէկը ձերբակալուի, իբրեւ առաջին պատիժ կինը բնակարանէն կը հանեն, ինչ որ կը նշանակէ պարզապէս փողոց նետել: Միեւնոյն ատեն կը զրկուի ապրուստի միջոցներէն: Աննկարագրելի է այս առթիւ պարզուած թշուառութիւնը: Մուղդուսի, (Չեկայի նախկին վարիչը), Ամատունի (Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարը՝ Խանջեանէն վերջ), եւ Գուլոյեան (նախկին վարչապետը) երեքը մէկ ձերբակալուեցան այն ամբաստանութեամբ թէ Թուրքիա փախչելու կը պատրաստուէին... Հիներէն անոնք որ «անհետացած», աքսորուած կամ բանտարկուած չեն, իրենց տուներուն մէջ կծկուած, չեն համարձակիր դուրս ելլել:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ԹԻՖԼԻԶԻ ԱՐԻՒՆՈՏ ԽԱՂԵՐԸ

Ուրիշ անցորդ մը, նոյնպէս վերջերս հասած Հայաստանէն, կը գրէ մեզի.—

Ձեր թերթի ապրիլ 27 թիւին մէջ հրատարակեր էիք ականատեսի մը հաղորդած տեղեկութիւնները, որ այն տպաւորութիւնը կը ձգէր թէ Հայաստանի մէջ պատահած դէպքերը հետեւանք են տեղական ոխակալութեանց եւ թէ Մոսկուա մեղք չունի ասոնց մէջ: (ԽՄԲ.— Այս տեղեկութիւնը մեզի, ինչպէս եւ ռամկավար մամուլին հաղորդուած էր ազգային հաստատութենէ մը եւ այնտեղ գրուեցաւ թէ տեղեկատուն Լիբանանցի ուսանող մըն է: Տրուած մեկնութիւնն ալ իր անձնական տեսակէտն էր):

Ընդհանրապէս, բոլոր դէպքերը կատարուած են Մոսկուայի եւ Անդրկովկասի իշխանաւորներու կարգադրութեամբ: Հայաստանի կառավարութիւնը պարզապէս գործիք մըն է «Հայր» Սթալինի եւ Անդրկովկասի ժողովուրդներու «սիրելի բարեկամ» Բերիայի:

Այսպէս, 1936 ապրիլին, Թիֆլիսի մէջ սպաննուեցաւ Ա. Աբուլեան: *Յետոյ գրեցին թէ ան մեռած է իբրեւ հետեւանք ինքնաշարժի արկածի մը: Այս դէպքին յաջորդեց* Աղասի Խանջեանի *սպանութիւնը նոյն քաղաքին մէջ: Այդ գործին գաղտնիքն ալ հարցուցէք Սթալինի եւ Բերիայի:*

Անկէ ետքը սկսաւ ընդհանուր հալածանք եւ շատեր բանտ նետուեցան: Խանջեանի սպանութենէն վերջը Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի կարգադրութեամբ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՐԱՆԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Թաւրիզ, 4 Յուլիս

Դեռ 1937ի աշնան Ռուսաստանէն լուրեր հասան Իրան, թէ գարնան՝ 1938ին, Իրանահպատակները պիտի հեռանան կամ հեռացուին Խորհ. Միութեան սահմաններէն: Ցետոյ լսուեցաւ թէ պիտի հեռանան ոչ միայն Իրանահպատակները, այլ եւ ամէն ազգի օտարահպատակները:

Եւ ահա 1938ի գարնան լուրերը իրականութիւն դարձան: Կառավարութեան հրամանով նախ Չեկան ձերբակալեց եւ բանտարկեց բոլոր օտարահպատակները ստիպելով, որ յայտնեն իրենց ունեցած ոսկիի եւ օտար դրամներու քանակը եւ մանրամասն քննութեան եւ տուներն ալ խուզարկութեան ենթարկեց:

Մեր խօսքը մասնաւորենք Իրանահպատակներու մասին:

Ռուսաստան - Կովկաս Իրանին անմիջական սահմանակից երկիր ըլլալով, տասնեակ տարիներ շարունակ Իրանէն մասնաւորապէս գիւղացիներ՝ ասկէ 30 - 40 տարի առաջ, գործ եւ աշխատանք գտնելու յոյսով անցեր են Կովկաս: Այս գիւղացիներուն մեծ մասը Պարսիկներ են, ապա Հայեր եւ Ասորիներ՝ Ղարատաղի եւ Սալմաստ - Ուրմիի շրջանի գիւղերէն:

Ըստ հաւաստի տեղեկութիւններու, ամբողջ Ռուսաստանի մէջ կան երկու հարիւր յիսուն հազար (250.000) Իրանահպատակներ, որոնց եօթանասուն հազարը միայն Բագու քաղաքին մէջ: Անոնք որ ցանկութիւն յայտնեցին իրենց հպատակութիւնը փոխել եւ Ռուսահպատակ դառնալ, Չեկայի աչքին նկատուեցան կասկածելի եւ աքսորուեցան Սիբիր կամ այլուր: Անոնք որ իրենց հպատակութիւնը չփոխեցին, անմիջապէս բանտարկուեցան: Միայն Բագու քաղաքին մէջ աւելի քան 15.000 իրանահպատակներ բանտարկեցին: Իւրաքանչիւր բանտարկեալ բանտ պիտի մնար մօտաւորապէս երկու ու կէս ամիս: Ժամանակը լրանալուն պէս բանտարկուած տղամարդիկ բանտէն կը հանեն եւ կը դնեն նաւ կամ կառախումբ ու պահակներու հսկողութեամբ կը քշեն դէպի սահմանները -- Փահլեվի եւ Ջուլֆա կամ Աստարա:

Իրանահպատակները նախ եկան տասնեակներով, ապա 200 - 400 հոգի իսկ վերջերս կուգան 1000 - 4000 հոգիով:

Դէպի հայրենիք եկող այս իրանահպատակները՝ սահմանագլուխներու վրայ շատ բարեացակամ եւ հիւրասէր ընդունելութեան արժանացան Իրանի կառավարութեան կողմէ, որ իր հպատակները ընդունելու համար տեսած էր հարկ եղած պատրաստութիւնը, ոստիկանական հսկողութիւն, բժշկական օգնութիւն, սննդատու կայան եւ տեղափոխութիւնը՝ պետական միջոցներով (երկաթուղի եւ ինքնաշարժ) եւ ծախքով դէպի նախապէս որոշուած վայրերը: Անոնք, որ ազգական, բարեկամ եւ ծանօթ ունէին, կերպով մը տեղաւորուեցան եւ ապա իրենց համար ապրելու յարմարութիւն ստեղծեցին, իսկ անոնք որ բոլորովին անծանօթ էին եւ անօգնական վայելեցին Իրանի կառավարութեան օգնութիւնը: Գիւղացիները բոլորն ալ գիւղերը ղրկուեցան, սահմանելով պետական օգնութիւն:

Իրանահպատակներու հանդէպ առհասարակ ցոյց տրուած է շատ տմարդի եւ անբարեացակամ ընթացք՝ խորհրդային իշխանութեանց կողմէ: Այս անմարդի վերաբերմունքի պատճառով բազմաթիւ ընտանիքներ քայքայուած ու կորուստի մատնուած են հետեւեալ կերպով: Տղամարդը՝ ընտանիքի տէրը իրանահպատակ է, իսկ կինը ռուսահպատակ: Երեխաները իրանահպատակ: Այսպէս հայրն ու զաւակներն անցած են Իրան, իսկ կինը մնացեր է Ռուսաստան:

Իրանահպատակներէն անոնք, որ սկզբնական կարաւաններով եկան, շատ խեղճ էին: Եկան առանց տնային իրերու, միայն վրայի հագուստներով: Այսպիսիները Իրանի կառավարութեան կողմէ գտան անմիջական օգնութիւն: Իրանի կայսերական կառավարութեան կողմէ յատուկ պատգամաւորութիւն գնաց Մոսկուա եւ խորհ. կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց Իրանահպատակներու բանտարկութեան, քաշած նեղութիւններու, խուճապային առաքման եւ ուրիշ գործերու վրայ: Պատգամաւորութիւնը հարկ եղած արտօնութիւնը ձեռք բերաւ, որպէսզի Իրանահպատակները հեռանան Ռուսաստանէն հանգիստ եւ կարենան միասին տանիլ իրենց ընտանիքի բոլոր անդամները եւ տնային իրերն ու կահկարասիները:

Եւ իսկապէս, վերջէն եկողները աւելի բախտաւոր եղան եւ եկան հանգիստ միջոցներով եւ ընտանեկան լրիւ կազմով:

Շատերը կը կարծէին թէ Իրանի կառավարութիւնն ալ փոխադարձաբար պիտի հեռացնէ ռուսահպատակները: Սակայն ի պատիւ Իրանի կառավարութեան պէտք է ըսել որ ոչ միայն ռուսահպատակները չհեռացուց, այլ եւ անոնց հանդէպ ցոյց տուաւ իր աւանդական բարեացակամութիւնը:

Ուրեմն շուրջ երկու հարիւր յիսուն հազար Իրանահպատակներ այս տարուան ընթացքին Իրան պիտի գան: Իւրաքանչիւր հպատակ, ուր որ արձանագրուած է հոն ալ պիտի երթայ: Կառավարութիւնը կ'աջակցի գիւղացիներուն, կը տեղաւորէ մասնագէտները եւ արհեստաւորները որոնք իրենց համար գործ կը գտնեն:

Իրանի հպատակները ուրախութեամբ կ'ողջունեն իրենց հայրենիքը, որ այս վերջին 15 ամեակի ընթացքին աննախընթաց եւ արագ յառաջդիմութիւն ունեցած է, շնորհիւ Շահնշահ Փահլեվիի հզօր իշխանութեան:

Ամէն ազգի հպատակներ եւ օտարազգիներ դարերու ընթացքին Իրանի մէջ ապրեր, հարստութիւններ դիզեր են, սեփական կալուածներ ունեցեր են, երկրին մէջ ամէն տեսակ շահագործումներ եւ չարաշահութիւններ կատարած են, սակայն Իրանի կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը հանդուրժեր են: Մանաւանդ Եւրոպացիներու կատարած չարաշահութիւնները շատ վնասներ պատճառած են այս երկրին: Նախկին վարչաձեւերու ժամանակ Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիները այս երկրին մէջ իրենք զիրենք շատ ազատ եւ սանձարձակ զգացեր են, իսկ ցարական Ռուսաստանը Ատրպատականի մէջ շատ բռնութիւններ գործադրած է: Օտարազգիները նախկին վարչաձեւի ժամանակ կը վայելէին բացառիկ իրաւունքներ եւ արտօնութիւններ: Սակայն այդ բոլորը այժմ ջնջուած են: Այս պատճառով ալ Իրանի առատ ապրուստին եւ դրամական շահին սովոր Եւրոպացիներն այժմ անհանգիստ են, եւ դժգոհ են, որ կը զրկուին նիւթական աղբիւրներէ եւ բազմատեսակ շահագիտական ձեռնարկներէ: Այս իրողութենէն ալ՝ վերջին տարիներու ընթացքին եւրոպական թերթերու մէջ յաճախ անտեղի քննադատութիւններ կամ չարամիտ եւ սուտ ու սխալ գրութիւններ լոյս կը տեսնեն՝ Իրանի մասին: Իրանի մամուլը միշտ ալ իր արժանի պատասխանը տուած է այդ կարգի յօդուածներուն:

Իր տեղին մոռցանք յիշել որ Խորհ. Ռուսաստանը իր երկրի սահմաններէն կը հեռացնէ ոչ միայն Իրանի, այլ եւ ամէն ազգի հպատակները, անխտիր: Խորհ. Ռուսաստանը բացարձակ անվստահութիւն կը տածէ ամէն ազգի օտարահպատակներու հանդէպ, կարծելով թէ անոնք յառաջիկայ պատերազմի ընթացքին վտանգաւոր պիտի դառնան իրենց, լրտեսական եւ ուրիշ մութ ու վնասակար աշխատանքներով: Միայն այս կասկածը բաւական է, որպէսզի բոլշեւիկները իրենց երկրէն ոչ թէ հեռացնեն, այլեւ արտաքսեն օտարահպատակները:

Բոլշեւիկեան դաստիարակութիւնը իր յոռի եւ վատ ու բացասական ամէն տեսակ գիծեր դրած է մանաւանդ նոր սերունդի եւ աշակերտութեան մէջ: Երես առած, չփացած, յոխորտ, լեզուազար եւ մեծամիտ է բոլշեւիկեան նոր սերունդը: Մակերեսային է իր ստացած ուսումը եւ ձեռք բերած ընդհանուր զարգացումը տեւական չէ:

Բագուէն եկած իրանահպատակ շատ մանուկներ՝ Հայ եւ Պարսիկ, բացարձակապէս չեն գիտեր իրենց մայրենի լեզուով գրել կարդալ, սորված են միայն ռուսերէն: Տիրապետող լեզուն ռուսերէնն եղած է:

ՍԵՖԵԴԻՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Նախորդ յօդուածով պարզեցինք Ալեքսանտրէթի սանճագին ամփոփ մէկ պատկերը, քսան տարուան բաղդատմամբ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ ունեցած յառաջդիմութիւնը, որ դերագոյն զոհողութեան, աշխատանքի, քրտինքի արդիւնք էր: Տեսանք թէ գիւղեր, գիւղաքաղաքներ եւ քաղաքներ շինուեցան Հայու բազուկով, անջրդի անապատներու մէջ, ծառերով եւ ծաղիկներով զարդարուեցան հսկայ տարածութիւններ:

Այժմ տեսնենք Սուրիոյ ուրիշ վայրերու մէջ բնակութիւն հաստատած հայ բեկորներու տարած յաղթանակը աշխատանքի ճակատին վրայ:

Սկսինք Հալէպէն, իբրեւ կեդրոն:

Հալէպ՝ հին ժամանակներէ ի վեր անուանի եղած է իբրեւ առեւտրական կեդրոն ընդ մէջ Ասիոյ եւ Եւրոպայի. սակայն ներկայիս կորսնցուցած է իր վաղեմի փայլը, շնորհիւ համաշխարհային պատերազմի աւերներուն: Բայց եւ այնպէս, տակաւին կը պահէ իր հին հմայքը իր դիրքով, իբրեւ փոխադրութեան կեդրոնը Իրաքի, Իրանի եւ այլ երկիրներու: Հալէպ քառուղի մըն է, ուրկէ կ'անցնին ներկայիս ալ կարաւանները, այս անգամ շոգեշարժ մեքենաներով, որոնք կը կտրեն հսկայ անապատային տարածութիւններ ապրանքներու փոխադրութեան համար: Երբեմնի ուղտի կարաւանները այլ եւս տեղի տըւած են մեքենային առջեւ: Հիմնուած է ան սուրիական անապատին քովիկը, տափարակ դաշտի մը վրայ ընդարձակ տարածութեամբ:

Հին քաղաք մը արտաքնապէս, որ ոչինչ ունի իբրեւ գեղեցկութիւն: Նեղ նեղ փողոցներ, բերդանման խոշոր տուներ, ոչ մէկ պատուհան փողոցի վրայ նայող. այլ, ամուր պատերով շրջապատուած տունը, ունի հսկայ բակ մը, տուներուն պատուհանները ուրեմն, կը նային բակին: Արտաքնապէս այնքան անշուք երեւցող այդ քաղաքին տուներուն ներքին մասը հակառակ պատկեր մը կը ներկայացնէ դիտողին աչքերուն: Բակերը զարդարուած են բազմապիսի ծաղիկներով: Տնեցիները կը մեծցնեն խոշոր տակառներու մէջ զանազան տեսակ ծառեր, տեսակ մը դրախտ: Հալէպցին սիրահար է ծաղիկի եւ կանաչութեան: Իրիկունը երբ գործէն կը վերադառնայ տուն, արդէն իսկ նախապէս մաքրուած, ջրուած այդ պարտէզին շուրջ կը փռուին գորգեր, բազմոցներ, աթոռակներ, ամբողջ ընտանեօք կը բոլորուին, սուրճը եւ օշարակները պատրաստ, անխուսափելի «նարկիլէ»ն մէջ տեղ դրած, կը ծխեն ախորժով այր թէ կին, կ'ընեն ուրախութիւններ, չաղակրատութիւններ:

Հալէպցին, նոյնպէս նախանձախնդիր է իր տան մաքրութեան: Ամէն կողմ կը ծփայ մաքրութիւնը: Բակերը ամէն շաբաթ օր պէտք է մաքրուին սրբուին որքան ալ ընդարձակ ըլլան: Շաբաթ օրը, Հալէպցիին համար արմատական մաքրութեան օրն է:

Նոյնպէս Հալէպցին զուարճութիւններ սիրող է. քանի մը ընտանիքներ շաբթուան որ եւ է իրիկունը իրարու քով կուգան, կը վարձեն նուագածուներ եւ մինչեւ լոյս կը շարունակեն իրենց ուրախութիւնը: Հոն եւրոպական ժամը 10էն վերջ ձայն չհանելու օրէնք չկայ: Մարդիկ ազատ են, ոչ ոքի վնաս չեն հասցներ: Հաճոյակատար են: Հալէպցի ժողովուրդը մանաւանդ իսլամ տարրը խղճմիտ է եւ բարի: Շատ մը դրամատէր Իսլամներ, եկեր հայ գաղթականին օժանդակելու եւ վերականգնելու համար անոր տնտեսութիւնը, նիւթապէս օժանդակած, ապրանք, դրամագլուխ տրամադրած են, ընկերացած են գործի, մանաւանդ ճամբաներու շինութեան գործին մէջ, այնպէս որ Հալէպցին սատարած է այսպիսով թէ իր երկրին յառաջդիմութեան եւ թէ հայ իրաւազրկուած գաղթականին հացի ապահովութեան:

Հալէպցի Իսլամը տունը վարձու կուտայ Հայուն: Երբ վճարման պայմանը լրանայ, չերթար դրամ ուզելու, այլ կ'ըսէ. --- «Հայը պարտաճանաչ է, ան կը բերէ կուտայ, դրամս չուտեր»: Շատ անգամներ ինք առաջարկած է իր հայ վարձակալին. -- «Հավաճա, եթէ նեղութիւն ունիս, մի աճապարեր, անցուր նեղ շրջանդ»:

Հալէպի Քառասուն Մանուկ եկեղեցին մօտաւորապէս 8—900 տարուան հնութեան դրոշմը կը կրէ: Սկզբնական շրջանին շինուած է իբրեւ մատուռ, ուր կը կատարուէին եղեր արարողութիւնները, ինչպէս կ'ըսէ պատմութիւնը: Հետզհետէ հայութիւնը շատնալով այդ մատուռը քիչ մը ընդարձակուած է. եւ այսպէս ութ դարերու ընթացքին ընդարձակուելով առած է ներկայ վիճակը: Պատմութիւնը կ'ըսէ, թէ Հալէպցի խօճա Պետրոսի (խօճա կը նշանակէ հարուստ), որ ընդարձակ առեւտրական գործեր ունեցած է թէ Հալէպ եւ թէ Կարին, եւ եղբայրներուն առատաձեռնութեան արդիւնքն է այդ մատուռը:

Մատուռը, որ առաջ իբրեւ եկեղեցի կը գործածուէր, ներկայիս եկեղեցւոյ աջակողմեան դասուն աւանդատունն է, ուր թաղուած են Կիլիկիոյ կաթողիկոսներէն ոմանք, ինչպէս նաեւ քաղաքին առաջնորդներուն գերեզմանները:

Ս. Խ. Մանուկ եկեղեցին հարուստ է իր գեղեցիկ նկարներով, որոնք հին դարերու գործեր են, սակայն պահուած են մաքուր եւ անեղծ:

Դարձեալ Ս. Խ. Մանուկ եկեղեցին հարուստ է իր ճոխ գրադարանով եւ ձեռագիրներով: Բարեբախտաբար այս ազգ. սեփականութիւնները պահպանուած են անշուշտ եկեղեցին վարող մարմիններու աչալրջութեամբ եւ հոգածութեամբ: Սակայն պէտք ենք ըմբռնելու, թէ Թուրքին ձեռքէն ազգ. հարստութիւններ փախցնելը կը պահանջէ մեծ խորամանկութիւն եւ ազգ. սրբութեանց հանդէպ գնահատելի նախանձախնդրութիւն եւ քաջութիւն, վտանգելով իր անձը: Այդ տեսակէտով երախտապարտ զգալով կը յիշենք բոլորը, մեռած ըլլան թէ ողջ:

Այս ձեռագիր արժէքները, որոնք եկեղեցիէն չափ հին են, կը պահուին տաճարին ներսը, պատերուն մէջ բացուած մասնաւոր պահարաններու մէջ: Քառասուն Մանուկ եկեղեցին սկիզբէն ի վեր եղած է երկրորդ կաթողիկոսական աթոռ մը:

Ս. Քառասուն Մանուկ եկեղեցին ունի իր բակին մէջ ուրիշ եկեղեցի մըն ալ, Ս. Աստուածածին, որ տրամադրուած է քաղաքաբնակ Այնթապցիներու: Դարձեալ մեր եկեղեցիին բակին մէջէն կ'անցնին օրթոտոքս Յոյները իրենց եկեղեցին: Դուրսէն, առանձին դուռ չունին: Փողոցը կը կոչուի, «Սալէպէ», այսինքն՝ Խաչ փողոց: Կրնանք ըսել, թէ Խաչ փողոցը - Սալէպէն - եկեղեցիներու փողոցն է 4 - 5 եկեղեցի քով քովի, կռնակ կռնակի, ասորի, յոյն, կաթոլիկ, Մարոնի եւայլն:

Եկեղեցիին մէջն է Առաջնորդարանը, աղջկանց վարժարանը եւ մանկապարտէզը: Մանչերու վարժարանը՝ Հայկազեան, եկեղեցիէն դուրս կը գտնուի Կաղէլի մեծահարուստ անձին սեփականութիւնը, որ այժմ մեռած է: Երեք բաժինները, մանչերու, աղջկանց եւ մանկապարտէզի երկսեռ աշակերտութեան ամէն տարի թիւը կը հասնի 8 - 900ի, 30 - 35 ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներով, տնտես եւ տնտեսուհիներով, տարեկան պիւտճէն 1500 օսմ. հնչուն ոսկի: Կը մատակարարուի եկեղեցիին օժանդակութեամբ եւ աշակերտներէ գանձուած տարեթոշակներով: Ունի նաեւ ձրիավարժ աշակերտներ հարիւրէ աւելի: Ուսուցչական կազմը պէտք է ըսել, թէ կ'արդարացնէ իր անունը: Մեծ մասը Սանասարեանէն, Պէրպէրեանէն կամ Կեդրոնականէն են:

Մանչերու դպրոցին շէնքը, ինչպէս ըսինք սեփականութիւնն է Կաղէլ անուն մեծահարուստ տեղացի քրիստոնեայի մը, սկզբնական տէրն ալ եղած է քրիստոնեայ, դատելով շէնքի ճակատի խաչքարերէն եւ քրիստոնէութիւնը յիշեցնող կարգ մը պարագաներէն:

Բ. դասարանի առաստաղը [illegible] նկարուած է Խաչէր անուն վարպետի մը ձեռքով, կը կրէ իսլամական 120[illegible] թուականը: Խաչէր վարպետ նկարիչ մը եղած է. շատեր Եւրոպացիներ եւ Ամերիկացիներ կ'այցելեն այս վարժարանը ձեռքերնին բռնած առաջնորդ գիրք մը. անմիջապէս կը մտնեն Բ. դասարանը, յետոյ Ա. դասարանը, որ իր կառուցուածքով եւ սենեակին մէջ տեղի չտրուանով (այժմ հորցած) պատերու վրայի այնքան նուրբ եւ գեղեցիկ նկարներով ենթադրել կուտայ թէ այս սենեակը նախկին սեփականատիրոջ հանգստարանն էր:

Աշակերտներու շատութեան պատճառով, ինչպէս ուրիշ վարժարաններու մէջ, նոյնպէս հոս ալ, Ա. դասարանը խճողուած կ'ըլլայ եւ տեսչութիւնը կը ստիպուի այս դասարանը վերածելու զուգընթացի. հետեւաբար մեր մատնանշած դասարանին կողքին կը գտնուի երկրորդ Ա. դասարան մը եւս, որուն տանիքը Գերմանները, պատերազմի ընթացքին խմած քով մէկ գիշերուան մէջ քակած են, տիրանալու համար վարպետ Խաչէրին ստեղծագործութեանց՝ նկարներուն: Նախապէս Գերմանացիները 1[illegible] հազար օսմ. հնչուն ոսկի խոստացած են ներկայ տիրոջը, միայն վարպետ Խաչէրին նկարներուն համար. կալուածատէր Կաղէլին չէ հաճած, իսկ անոնք՝ Գերմանները, մէկ գիշերուան մէջ գաղտնի քակած ու ղրկած են Պերլին: Վրան ծածկած են հասարակ, անարժէք տախտակներով: Այս սենեակին մէջ օճախ մըն ալ կայ շինուած մարմարէ, նման հայկական օճախին: Օճախի սեւ - մարմարին եւ թէ քսես ձեռքերդ, անոյշ հոտ մը կ'արտադրէ: Առաջնորդող գիրքին մէջ այս կէտն ալ գրուած է:

Մտնենք Հալէպի փողոցները եւ ըսենք «Հարթ սխի»էն (Հարթ՝ կը նշանակէ փողոց) ուրեմն Սիս փողոցէն: Ուրկէ՞ առած է այս փողոցը իր անունը:

Լուսինեան իշխանութեան Եգիպտոսի Մելիք - Էլ - Շապան սուլթանին եւ Հալէպի կուսակալ Ըշըդ - Թէմուր Էմիրի կողմէ, 16 ապրիլ 1375ին անկումովը եւ Լեւոն Ե.ի գերի տարուելովը, Սիսի իշխաններէն մէկ մասը եկած եւ շինած են զայն Սիս փողոց անունով: Ինչպէս կ'ըսէ տեղական աւանդութիւնն ալ, այս փողոցէն դուրս ուրիշ տուներու պատերուն մէջ զետեղուած հայերէն տառերով քարերու կը հանդիպինք շատ մը տեղեր: «Սօղագը Արպաին» անուն փողոցը, որ կը նշանակէ քառասուններու փողոց, Հայերուն կը վերագրուի անոր ալ ընկրնաւորութիւնը:

Քաղաքին մէջ մտած եւ ներկայիս գործածութենէ դադրած հին գերեզմանատունը երբ այցելութիւն մը տանք, հոն՝ այդ գերեզմանատան մէկ կարեւոր մասը կը գրաւեն հայկական տապանաքարերով գերեզմանները: Գերեզմանատան հողը հին ատեն կը պատկանէր Հայերուն, որոնք կարեկցելով ուրիշ քրիստոնեաներու մեռելներուն անթաղ մնալուն, տեղ կուտան անոնց ալ: Այսօր այս հողը կը [illegible]ճելի է միւս քրիստոնեայ հասարա-

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Վերջին ճիգ մը եւս փորձեց ու հասաւ փողոցին անկիւնը: Դեսպանատան մուտքին առջեւ տեսաւ շողշողուն համազգեստով գաւասները, յետոյ աչքին զարկաւ ոստիկան Մալիքը որ պիտի փակէր իր ճամբան: Իրարմէ տասը եարտայի չափ հեռու կը գտնուէին: Ոստիկանը ատրճանակը դուրս հանեց:

— Արդեօք պիտի քաշէ՞, հարցուց Սուիթին ինքնիրեն:

Անգլիահպատակ մը զարնել իր դեսպանատան առջեւ՝ յանկարծակիի բերելով զայն, արարք մըն էր զոր շատ դժուար էր արդարացնել՝ ինչ ալ ըլլար անոր դէմ եղած ամբաստանութիւնը:

Բայց, արթուն տղայ, անմիջապէս գրպանէն հանեց Կակային անդամատոմսը պարունակող պահպանակը եւ թեւի ուժով շարժումով մը դեսպանատան վանդակորմէն ներս՝ դէպի պարտէզը նետեց զայն, ոստիկանին աչքին առջեւ:

— Կեցիր, պոռաց Մալիք, կեցիր ապա թէ ոչ կը կրակեմ ...

Սակայն Սուիթին սպասելու տրամադրութիւն չունէր այլեւս, յաղթանակը շահած ըլլալու գիտակցութիւնը կը բոցավառէր իր միտքը: Ինչ վտանգ ալ գար իր գլխուն, համոզուած էր որ խաբած էր Ներքինին եւ յաջողած էր իրեն յանձնուած առաքելութեան մէջ: Ալ ուժ չունէր, բայց ճիգ մըն ալ ըրաւ ու յանկարծ փաթթուեցաւ ոստիկանին ծունկերուն:

Միայն ընդհախաղի մէջ վարժութիւն ունեցող մէկը կրնար կատարել այդ արագաշարժ ու անվախ յարձակումը: Ոստիկանը յանկարծակիի եկաւ ու մայթին վրայ գլորեցաւ: Սուիթին աքացի մը տուաւ անոր եւ դեսպանատան վանդակորմէն ներս խոյացաւ:

Ցաջորդ վայրկեանին իրարանցումը կատարեալ էր: Ճամբուն ամբողջ երկայնքին զինքը հետապնդող ոստիկանը առաջ նետուեցաւ. մօրուաւոր Թուրքը բազմութեան մէջ մտաւ շնչասպառ: Զորս կողմէն սկսան դեսպանատան մուտքին առջեւ խռնուիլ:

Ներսը տարօրինակ կռիւ մը տեղի կ'ունենար: Սուիթին բոլորովին ուժասպառ՝ մատը շարժելու կարողութիւն չունէր. բայց երկու յաղթանդամ գաւասները ամուր կերպով կառչեր էին անոր օձիքին ու թեւերուն եւ ներս կը տանէին զինքը: Իսկ ոստիկանն ու մօրուաւոր Թուրքը անոր ոտքերէն բռնած կ'աշխատէին վանդակորմէն դուրս հանել զայն:

Խուժանը աննկարագրելի վայնասուն մը փրցուցած էր, մարդիկ կը պոռային, կը հայհոյէին: Ոստիկան Մալիքը ոտքի ելած էր ու կատղած, փրփրած մօտեցեր էր իր պաշտօնակիցին, կ'աշխատէր Սուիթինը մայթին վրայ քաշկռտել ուսերէն բռնելով:

Գաւասներէն մէկը եա կը հրէր զայն, իսկ միւսը եւս ներս կը տանէր երիտասարդը: Մալիք վանդակորմէն պարտէզ անցնելու փորձ մը ըրաւ: Ճիշդ այդ պահուն Սուիթինի ականջին հասան հետեւեալ բառերը զօրաւոր հանդարտ ձայն մը կ'արտասանէր.

— Գիտէք որ ներս չէք կրնար մտնել ...

Մօրուաւոր մարդը վար ձգեց Սուիթինի ոտքը, երկու ոստիկանները իրարու քով կեցած էին: Գաւասները վեր հանեցին զինքը ու անմիջապէս տեսաւ որ քարտուղարն էր խօսողը: Ճիշդ իր կռնակը կեցած էր ան ու գլանիկ մը կը ծխէր: Իր արտայայտութեան մէջ վրդովումի նշոյլն անգամ չկար:

— Այս մարդը կ'ուզեմ, ըսաւ Մալիք ցոյց տալով Սուիթինը, ձերբակալման հրամանագիր ունիմ ...

— Շատ կը ցաւիմ, պատասխանեց դիւանագէտը, ես գիտեմ որ անիկա անգլիահպատակ է եւ, ինչպէս ձեզի ծանօթ պէտք է ըլլայ, բացարձակօրէն չեմ կրնար թոյլ տալ որ զինքը ձերբակալէք այստեղ... Եթէ ձեր հրամանագիրը պատկանեալ իշխանութեանց կողմէ ներկայացնէք, այն ատեն դեսպանատունը ձեզի կը յանձնէ զայն... պայմանաւ որ, ի հարկէ, արդարացի ըլլայ ձեր ամբաստանութիւնը իրեն դէմ ...

— Այս երկրորդ անգամն է, այո երկրորդ անգամը որ դուք չարաչար կը գործածէք ձեր առանձնաշնորհեալ դիրքը եւ կ'արգիլէք որ պաշտօնս կատարեմ... պիտի զղջաք... պոռաց Մալիք:

Հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը կար դրան առջեւ: Քարտուղարը ականջ չկախեց ոստիկանին խօսքերուն եւ գաւասներուն դառնալով ըսաւ.

— Քանի որ այսքան բազմութիւն հաւաքուեր է այստեղ, լաւ կ'ըլլայ եթէ դուռը գոցէք ...

Ցետոյ Սուիթինի թեւը մտնելով բակաւ շէնքէն ներս առաջնորդել զայն: Երբ բարապանները դուռը գոցեցին, Սուիթին յանկարծ սթափեցաւ եւ հարցուց.

— Ծրար մը նետեցի, առի՞ր ...

— Անշուշտ առի... շատ բախտաւոր ես եղեր, որովհետեւ մտքէս անցաւ որ դժուարութեան մը հանդիպած կրնայիր ըլլալ ճամբան եւ յարմար նկատեցի քեզի սպասել դրան առջեւ ...

— Ուրեմն ինծի կը սպասէ՞իք ...

— Այո, կը յիշե՞ս, ըսիր թէ ժամադրութիւնդ վեցին էր, բայց չէի կարծեր որ կրնայիր այսքան շուտ վերադառնալ ...

— Փորձեցի զբօսնուլ երթալ, սակայն քաղաքին շրջակաները հետքս գտան... ամբողջ ճամբան վազելով եկայ ...

— Շատ բարի, հոգ մի ըներ, հիմա կը հանգչիս ...

Երբ շէնքին գլխաւոր մուտքին առջեւ հասան, Սուիթին վայրկեան մը կեցաւ: Տակաւին կը հեւար:

— Շիտակը շատ մեծ ծառայութիւն մը ըրիր գաւասները դուրսը սպասցնելով եւ ինծի այսպէս ներս բերել տալով... բայց անհամութիւն պիտի պատահի կարծեմ...

— Ես չեմ կարծեր, պատասխանեց քարտուղարը ժպտելով, եղածը շատ սովորական բան էր անշուշտ, սովորական պայմաններու մէջ ձերբակալութիւն մը այս ձեւով արգիլել միտքէս անգամ չանցնիր... սակայն ասիկա բացառիկ պարագայ մըն է... Նորին Վսեմութիւնը ատոր համոզուած է եւ լրջօրէն կը հետաքրքրուի... Կարգ մը մարդիկ կ'ըսեն թէ մեր դեսպանը քիչ մը դանդաղ է՝ շնորհքով ծերուկ մը որ Թուրքին հետ վարուելու եղանակները գիտէ ...

(Շար.)

կութեանց միջեւ: Այս վերջինները, նոյնպէս հայ կաթոլիկները, դժուարութիւններ կը յարուցանեն Հայերու սեփականատիրութեան իրաւունքին դէմ:

ՀՕՂԵՏՈՒՆ.— Երուսաղէմապատկան հին շէնք մը, դժբախտաբար չըրջակայ ստուգել կառուցման ճիշդ թըւականը, սակայն, աս ալ հին է այնքան որքան Ս. Քառասուն Մանուկ եկեղեցին: Քաղաքին լաւագոյն պողոտային վրայ ազգային հարստութիւն մըն է, բոլոր սենեակներու մէջ անխոնի քարերու վրայ արձանագրութիւններ կան ուր կը պարզուի, թէ ով է սատարողը շինութեանը այս կամ այն սենեակին: Այս շէնքը շինուած է ժամանակին այն մտահոգութեամբ եւ նախատեսութեամբ որ կարաւաններով ցամաքի ճամբով Երուսաղէմ ուխտի գացող ուխտաւորներուն ծառայէ իբրեւ օթեւան: Այս տեսակ հօղետուներ կը գտնուին նաեւ Տրիպոլսոյ, Դամասկոսի եւ Պէյրութի մէջ:

Մենք առաւելապէս ցոյց տուինք Հալէպի հայկական նկարագիրը հինէն ի վեր: Այժմ պիտի նկարագրենք քըսան տարուան նոր շրջանը, ուր հաւաքուած են Կիլիկիայէն եւ Արեւելեան Հայաստանէն շատ մը ժողովուրդներ: — Միջանկեալ ըսենք, թէ Հալէպի հին հայկ. գաղութը կազմուած է առաւելապէս Սասունցիներէ («Սասունի») Չմշկածագցիներէ, Տիգրանակերտցիներէ եւ Արաբկիրցիներէ, հակառակ անոր, որ Կիլիկիա աւելի մօտ է Հալէպի եւ Հալէպի նահանգին մաս կազմած է անցեալին, հին գաղութին մէջ սակաւաթիւ են Կիլիկեցիները:

Ազիզիէ Թաղը, որ քանի տարուան կեանք մը ունի, եղած է ազգային սեփականութիւն: «Ս. Քառասուն Մանկանց արտ» անունով ծանօթ այս ընդարձակ հողամասը ծախուած է մաս առ մաս տեղացիներու, որոնք շինած են 5—6 յարկով ափարթըմաններ:

Եկեղեցին ալ կրցած է շինել 2—3 ափարթըմաններ իբրեւ հասոյթի աղբիւր:

Հալէպի շուկան.— Դուրսէն գացող օտարականին, մանաւանդ հայ օտարականին վրայ հաճելի տպաւորութիւն մը կը թողու շուկայի հրապարակը, ինքզինքը կը գտնէ զուտ հայկական միջավայրի մը մէջ: Բոլոր խանութներուն վրայ կը հանդիպիք «եան» վերջաւորութեամբ հայերէն, արաբերէն եւ ֆրանսերէն գրուած նըշանատախտակներու: Անշուշտ սխալ է ըսել, թէ շուկայի հրապարակը ամբողջութեամբ անցած է Հայերուն ձեռքը, ինչպէս շատեր չարամտօրէն կ'ըսեն: Հայը արհեստաւոր է. կահագործ, ժամագործ, երկաթագործ, դերձակ, կօշկակար, սափրիչ, բժիշկ, դեղագործ, առեւտրական, եւն.:

Ա. ՄՇԱ

ՈՒԻԼԵՐՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Ուիլերմ Սարոյեան կը շարունակէ իր եռանդուն աշխատակցութիւնը ամերիկեան հանդէսներուն:

«Աթլանթիք Մոնթլի» խստապահանջ ամսագիրը իր յունիսի թիւով հրատարակած էր Սարոյեանի մէկ պատմուածքը: Քանի մը ամիս առաջ նոյն հանդէսը հրատարակած էր Սարոյեանի ուրիշ մէկ պատմուածքը:

«Քօլիըրս» շաբաթաթերթը իր Մայիս 28ի թիւով հրատարակած է Սարոյեանի մէկ պատմուածքը:

ՃՐՔԱԿԱՆ ԴԻԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵՂՍԱԿԻՑ ;

Թղթակից մը կը պատմէ «Հայրենիք»ի մէջ (12 յուլիս).—

Կասկած չկայ թէ թէ վրդովիչ է ընթացքը, զոր Ֆրանսա բռնեց Ալեքսանտրէթի Սանճաքի հարցին մէջ, առանց նկատի առնելու թէ այդ հողամասին մէջ կ'ապրին իրեն վստահած փոքրամասնութիւններ, եւ ամէնէն առաջ 30 հազար Հայեր, բեկորները Կիլիկեան արհաւիրքի զոհերուն:

Բայց այս ընթացքը վերջ ի վերջոյ կրնայ դարմանուիլ, առաւել կամ նըւազ կորուստով: Քաղաքականութիւն բռնածը յարածուփ ծով մըն է, համաձայն փչող հովին: Վաղը կը փչէ ուրիշ հով մը եւ երեւան կը հանէ բոլորովին այլ ծալք մը:

Այսպէս է որ, բուն իսկ հոս՝ Թուրքիոյ մէջ, խելահաս Թուրքերը այնքան խանդավառուած չեն, եւ նոյնիսկ կը պոռթկան մտերմական շրջանակներուն մէջ.— Այս բոլորը աչքի փոշի են, գոհացնելու համար մեր մեծամտութիւնը: «Հաթայ»ը չեն տուած մեզի եւ չպիտի տան: Փառք տանք Աստուծոյ, եթէ ուրիշ հողամասեր ալ չառնեն մեզմէ, եթէ կտոր կտոր չընեն մեր հայրենիքը:

Հայութեան տեսակէտով ամէնէն զարհուրելին Սանճաքի եւ առհասարակ Սուրիոյ հայութեան գլխուն փորձուած դիւային խաղն է.— ամէն գնով Արաբներու աչքին կասկածելի դարձնել Հայերը, գործը եթէ ոչ ջարդի, գոնէ տնտեսական փճացումի տանելու համար:

Թողլով որ աւելի իրազեկ անձեր օր մը լոյսին բերեն այս արինոտ խաղին բոլոր ծալքերը, որուն ձայնը կը հասնի մինչեւ հռչակաւոր «Ա. Նիկոլը», փորձեմ համառօտ գիծերով ներկայացնել այդ խաղին նորագոյն արարները, անոնք որ կը շօշափեն Սանճաքի խնդրին վերջին փուլերը:

1936ին, երբ Ֆրանքօսուրիական դաշնագրի բանակցութեանց առթիւ ծագեցաւ Սանճաքի ինքնավարութեան հարցը, դիւանագիտական գետնին զուգընթաց՝ Անգարա գործի լծուեցաւ նաեւ հայկական գետնին վըրայ:

Նպատակն էր պառակտել Սանճաքի հայութիւնը եւ աշխարհի ցուցնել թէ իրենց հետ են ոչ միայն Ալեւիները (զոր ներկայացուցին իբրեւ Էթի — Հիթիթ Թուրք), այլեւ Հայերը:

Մէկ քարով՝ երկու թռչուն: Նախ՝ նիւթապէս կ'օգտուէին, Հայերուն քուէն ապահովելով: Երկրորդ՝ բարոյապէս կ'օգտուէին, Հայերը ատելի դարձնելով Արաբներուն: (Ա. Նիկոլի գիրքն ալ ճիշդ այս նպատակը կը հետապնդէր):

Եւ ահա, բազմաթիւ անյայտ հայ գործակալներու կարգին, Սուրիա՝ կը փութացնեն հայ բարձրաստիճան եկեղեցական մը, նախկին տեղապահ Գէորգ արքեպիսկոպոս Ասլանեանը, կարեւոր գումար մը վճարելով իբրեւ «ճամբու ծախք»...

Եւ որպէսզի առաքելութիւնը ըլլայ ոչ պաշտօնական եւ հետեւաբար աւելի արդիւնաւոր, կը ստիպեն Պոլսոյ Պատրիարքարանը որ յանձնարարականներ տայ՝ ուղղուած Հալէպի առաջնորդին եւ Անթիլիասի կաթողիկոսին:

Գէորգ արք. կը գրպանէ յանձնարարականը, Անգարա երթալով կը գըրպանէ նաեւ «ճամբու ծախքը» եւ կ'ուղղուի Սուրիա, Հայերը Թրքական դատին շուրջ համախմբելու «սրբազան» առաքելութեամբ:

Առաջին գործը կ'ըլլայ ներկայանալ Կաթողիկոսին եւ յանուն Պոլսոյ Պատրիարքարանին խնդրել որ թրքանպաստ յայտարարութիւն մը հրատարակուի:

Ուղղ ու ծուծով ազգասէր, ծերունազարդ կաթողիկոսը վճռաբար կը մերժէ: Գէորգ արք. կը ջանայ չհնել Սանճաքի հայութիւնը, այլ աւելի խըրնամով չեշտել թէ այդ Հայերը հայրենակիցներ են, բայց ստիպուած են վերապահ, նոյնիսկ թշնամական ըլլալ, որովհետեւ կը գտնուին «Դաշնակ»ներու մահուան սպառնալիքին տակ:

Այլ խօսքով՝ չոյել հայութիւնը, իսկ խածնել «Դաշնակ»ը, եղած - չեղած մեղքը բեռցնելով անոր վրայ:

Երկար պիտի ըլլար թուել այս ուղղութեամբ կատարուած մեքենայութիւնները: Սակայն յիշենք տիպիկ պարագայ մը, գաղափար մը տալու համար հետապնդուած ռազմավարութեան վրայ:

1937 դեկտեմբերին, Ալեքսանտրէթի հայ բոլշեւիկները կը տօնեն Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձը: Ինչպէս գրեցին արտասահմանեան հայ թերթերը, հանդէսը կ'ըլլայ հրապարակային, եթէ չեմ սխալիր՝ Ռօքսի սինէմային մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ գրեթէ ամէն մարդ եւ ի մէջ այլոց Բարձր Քոմիսէրութեան պատուիրակ Պ. Ռօժէ Կարօ իր ֆրանսացի պաշտօնակիցներուն հետ:

Կասկած չկայ թէ ներկայ կը գտնըւին նաեւ Թուրք գործակալներ, եւ ամէնէն առաջ անոնց հայ լրտեսները:

Բոլշեւիկները լաւ մը կը փչեն Դաշնակցութեան դէմ, սկիզբէն մինչեւ վերջը անոր անունը հոլովելով: Պարապ տեղը չէ որ ըսուած է.— Արջը եօթը երգ ունի, եօթն ալ տանձի մասին է ...

Կը խօսի նաեւ Պ. Ռօժէ Կարօ, անշուշտ մնալով պաշտօնականութեան սահմանին մէջ, այսինքն չոր համակրանքի չոր խօսքեր ուղղելով Հայութեան հասցէին:

Ի՞նչ կ'ուզէք որ այս առթիւ գրէ Անգարայի խածան բերանը՝ նշանաւոր «Ճիւմհուրիյէթ»ը, որ հայ լրտեսներու ամբողջ վոհմակ մը կը պահէ:

Նախ՝ ժողովը կը ներկայացնէ իբրեւ «հայ ազգային» այսինքն Դաշնակցական հաւաքոյթ մը:

Երկրորդ՝ Ռօժէ Կարոյի ըսել կուտայ թէ զէնք պիտի բաժնէ Հայերուն, այսինքն «Դաշնակ»ներուն: (Ըսինք չէ՞, որ մասնաւոր հրահանգ կար ամէն ինչ վերագրելու «Դաշնակ»ներուն, «Հայ» ըսելով զանոնք հասկընալու):

Եւ ուշադրութիւն ըրէք ու այդ օրուընէ ասդին, «Ճիւմհուրիյէթ» առնուազն հարիւր անգամ կրկնեց թէ Բարձր քոմիսէրութեան պատուիրակը զինած է Դաշնակները, Փարիզէն մասնաւոր քոմիթէճիներ եւ Պէյրութէն 400 սպայ բերել տուած եւ հրոսախումբեր կազմած է ...

Հէքեաթը կը շարունակէ նաեւ հիմա, երբ կացութիւնը փոխուած է հիմնովին եւ Ռօժէ Կարօ շատոնց մեկնած է Սանճաքէն:

Բնորոշ չէ՞ դէպքը: Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած ժողով մը անգամ կը ներկայացնեն իբրեւ Դաշնակցական հաւաքոյթ, իբրեւ Դաշնակցական դաւադրութիւն ...

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՓՈՑՏԱՄԻ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ.— Կիրակի 10 յուլիս բացառիկ երգահանդէս մը սարքած էր յայտնի երգչուհի Emmi Leisnerի անձնական հովանաւորութեան տակ գործող օտարներու յատուկ գերման երաժըշտական կաճառը: Միայն մասնաւոր հրաւէրով ներկայ էր հոծ եւ ընտիր բազմութիւն մը Փոցտամի «Մարմարէ Պալատի» սրահին մէջ, լսելու համար դասընթացքին մասնակցող տաղանդաւոր երկու երգիչ եւ երկու երգչուհիները:

Պ. Walter Hauck լաւ մարզուած պարիթոն մը, ինքն ալ իր կարգին երգի ուսուցիչ, երգեց Հուկօ Վոլֆէ եւ Թոքէրթ Շումանէ երեքական կտոր: Պ. Horst Günther, երիտասարդ խոստմնալից երգիչ մը, երգեց Jrjo Kilpimenի «Fjeld - Liedern»էն չորս ինքնատիպ երգեր եւ Վէբրլինէն կտոր մը: Օր. Elsa Jena (Kopenhagen) իբր անըսպառ մեցցօ - սոփրանօ մը՝ երգեց Շուբերթէն երեք եւ նորերէն՝ Մաքս Րէկըրէն վեց երգեր: Դաշնակի ընկերակցութիւնը կը կատարէր վարպետ Պ. Hartmut Wegener:

Իսկ այս ամբողջ երգահանդէսին մէջ արժանաւորապէս փայլեցաւ հայերգը եւ հայ ցեղը շնորհիւ Տիկին Աստղիկ Մուրատ - Բաբլանեանի (Գահիրէ):

Տիկին Աստղիկ Մուրատ - Բաբլանեանի երգած երգերն էին, բացի Մարթինիի «Փլէզիր տամուր»էն, «Կռունկ ուստի կուգաս», «Քէլէր ցոլէր», ինչպէս նաեւ Մէհրաբեանի նոր գործերէն «Դու նստեր ես աղբիւրի տակին»:

Տիկինը մեզի կը յայտնէր որ հայերէն երգերը բացառիկ հետաքրքրութիւն շարժած են նշանակող յանձնախումբին եւ մենք ականատես եղանք այն մեծ ընդունելութեան, զոր հայ երգը գտաւ ունկնդիրներէն, բուռն եւ երկարատեւ ծափեր հայ երգին եւ հայ շնորհալի երգչուհիին համար յուզեցին մեզ եւ մենք պահ մը ինկանք խորհրդածութեան մէջ թէ այս Marmor - Palaisն, հին թագաւորի մը ամառ. գիշերներու սիրապալատը հանդարտ գետալճակի մը եզերքը եւ մեծ կանաչագեղ պարտէզի մը մէջ, ապահովաբար առաջին անգամն էր որ իր մէջ կ'արձագանգէր հայ երգը:

Փափաքելի էր որ Տիկին Աստղիկ, Մուրատ Բաբլանեան ընդառաջ երթալով ընդհանուր պահանջքին երգահանդէս մը սարքէր մեր գաղութին եւ գերման հասարակութեան համար:

Հայկազն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Խենթը քար մը գլորեր է, տասը խելացի չեն կրցեր հանել:

** Խնլոտին ցուրտը մահանայ:

** Խօսքը մեծին, ջուրը պզտիկին:

** Խենթ է այն մարդը, որ չան բերնէ ոսկոր առնել կը փորձէ:

** Խաւծն ըսաւ. «տակս ոսկի է». չերեփն ըսաւ. «ես ուսկի՞ց կուգամ»:

** Խոփդ սուր է, արտը՝ բաժանուիր:

** Խենթին տուին ձի, ըսաւ «թամբ ալ տուէք ինծի»:

** Խելքը բնովի, չէ թէ գնովի:

** Խաղ շատ գիտեմ, ձէն չունիմ:

** Խելօքը ինչուան հաշուեց, խենթը տղան փեսայեց:

** Խելքից թեթեւ, ոտից չուտիկ:

** Ծանր կեցիր, որ լիտր գաս:

** Ծուռ ոսկորը մեծ եղեց է:

** Ծով կ'երթաս, ծարաւ կուգաս:

** Ծոյլին ճաշը տուողն Աստուած է:

** Ծոցը խաչ ունեցողը սուրբ չըլլար:

** Ծեր կատուն պզտիկ մուկ կը բռնէ:

** Ծառը քանի բերք ունենայ՝ գըլուխը կը կախէ:

** Ծառ ինկայ, խոտ բուսայ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 յուլիս).

— «Թուրք խորհրդարանը Յունիս 29ին ընդունեց օրինագիծ մը, որով ներում կը շնորհուի գրեթէ բոլոր քաղաքական յանցաւորներուն:

Օրէնքին սահմանը յայտնի է: Ներում կը ստանան երեք դասի անձեր. 1. Սեւ ցանկին մէջ գտնուողները, որոնք ծանօթ են «150նոցներ» բացատրութեամբ: 2. Անկախութեան ատեաններու կողմէ դատապարտուածները: 3. Մասնաւոր մարմիններու կողմէ աննպաստ վճիռ ստացածները:

Բացառիկ երեւոյթ մըն է այս, շատ աւելի կարեւոր քան Սանճաքի յաղթանակը զոր ցնծութեամբ կը տօնեն Թուրքերը, սահմանէն անդին եւ ասդին: Որովհետեւ, եթէ Սանճաքի մէջ ձեռք բերուածը վարչական որոշ իրաւունքներու տիրացում մըն է, ինչպէս նաեւ բարոյական վարկի բարձրացում, ներման հռչակումը արդէն իսկ տեսակ մը պետական յեղաշրջում է, եթէ ոչ յեղափոխութիւն:

Աւելի յստակօրէն կարենալ ըմբռնելու համար դէպքին կարեւորութիւնը, աչքի առջեւ բերելու է մտայնութիւնը որ դեռ մինչեւ երէկ կը տիրէր Թուրքիոյ մէջ, իբրեւ հիմնաքարը վարչաձեւին: Ով որ կը համարձակէր յօնքը պռստել կամ գէշ բան մը անցընել միտքէն, արդէն իսկ կը նկատուէր «դաւաճան», եւ հետեւաբար անարժան ո եւ է դեր ստանձնելու կառավարական պաշտօնէութեան մէջ:

Այս գատորոշման համար ալ լարուած էր պաշտօնական ու անպաշտօն լրտեսներու կատարեալ բանակ մը, որ աչք ու ականջ ունէր ամէն կողմ, ըսկսեալ պաշտօնատուներէն մինչեւ գըրասենեակները, հանրային վայրերէն մինչեւ տուները: Այն աստիճան որ, օտար լաւատեղեակ թղթակից մը ի բաւամբ դիտել տուաւ թէ մեծ քաղաքներու գրեթէ բոլոր բնակիչները լրտես կարգուած են իրարու...:

Խօսքը, ի հարկէ, Թուրքերու մասին է, քանի որ ոչ-Թուրքերը «յորովայնէ ընտրեալ» են իբրեւ անբարեյոյս:

Արդիւնքը: Ամէն տարի տասնեակներով անձեր կուգային աւելնալու ատկէ առաջ «սեւցած»ներու վրայ, որոնք արդէն կը հաշուէին հարիւրներ, եթէ ոչ հազարներ: Ասոր փոխարէն, աստիճանաբար կը նեղնար շրջանակը այն համընտիրներուն որոնք մենաշնորհի վերածած էին պետական եւ հանրային ասպարէզները՝ միլիոններ դիզելով, երբ անդին Թուրք գիւղացին պատառ մը հաց չունէր կրծելիք ...:

Տարիներ առաջ, երբ դեռ «Կազի Մուսթաֆա Քէմալ» էր, Աթաթիւրք փորձեց վերջ տալ այս հաւատաքննական դրութեան, իրական ժողովրդական վարչութիւն մը հաստատելով: Բայց միշտ ալ դէմը գտաւ Ըսմէթ Ինէօնիւն որ ո եւ է գինով չէր ուզեր վերջացած նկատել «մաքրագործում»ը եւ մարդոց արարքին դատաստանը յանձնել արդարութեան սովորական օրկաններուն:

Կ'ընդդիմանար նաեւ Ֆլիքը որ բաժնետիրական կատարեալ ընկերութեան մը վերածած է երկիրը, ոչ միայն ձեռք անցընելով ճարտարարուեստն ու առեւտուրը, այլեւ աճուրդի ապրանքները, սկսեալ ոստիկանական քոմիսէրութիւններէն մինչեւ երեսփոխանութիւն, վարձելով կառավարական պաշտօնէութիւնը:

Կը թուի թէ Ըսմէթ Ինէօնիւի հեռացումը — հրաժարումի թէ պաշտօնանկութեան ճամբով — նախադուռն եղաւ նոր շրջանի մը:

Միւս կողմէ, զօրացած Սանճաքի յաջողութեամբ որ մեծ վարկ տուաւ իրեն՝ մանաւանդ բանակի աչքին, Աթաթիւրք առենը եկած համարեց՝ վերջ տալու անմխիթարական կացութեան մը, որ կրնար աղէտի յանգիլ, կատարեալ ընչազուրկներու (պրոլէտար) վերածելով ժողովրդական զանգուածները:

Հոս է արդէն օրէնքին կարեւորութիւնը, եւ ոչ թէ այնքան թիւով անձերու ներման մէջ: 150նոցներն անգամ ներս առնելով, նախագահը կ'ուզէ հասկցնել թէ միանգամ ընդ միշտ փակուած է գինադադարի հաշիւը, զոր հանողը կը քրքրէր, ամէն անգամ որ պէտք ունենար մրցակից մը տապալելու: Որովհետեւ, մէկը խորտակելու համար կը բաւէր «ժուռնալ» տալ թէ անդամակցած է Անգլիացիներու Բարեկամ Միութեան, կամ պարզապէս անցած է անոր կեդրոնատեղիին առջեւէն:

Խնդիր է թէ կատարուած յեղաշրջումը պիտի տա՞յ սպասուած արդիւնքը, պիտի խաղաղեցնէ՞ երեւութապէս թերկոտ այդ երկիրը, թէ ընդհակառակն հանդարտ բայց ներքնապէս միշտ փոթորկուն նոր խրամատներ պիտի բանայ, երէկուան պաշտպանները դարձնելով հակառակորդ:

Կանխահաս է որոշ բան մը ըսել: Միայն ճիշդ է որ հիմակուընէ իրարանցում սկսած է Հալք կուսակցութեան շրջանակներուն մէջ, սկսեալ խորհրդարանէն մինչեւ մամուլը: Այսպէս, Յունիս 29ի նիստին խօսք առնող բոլոր երեսփոխանները դէմ արտայայտուեցան ներման, բայց ամէնէն վերջը յայտնեցին թէ պիտի քուէարկեն միայն Աթաթիւրքի սիրոյն: Այլ խօսքով՝ սրտանց դէմ են, բայց երեսանց ստիպուած են այո ըսել:

Իսկ Եունուս Նատիի նման հեղինակաւոր երեսփոխաններ, որոնք տարիներէ ի վեր ճանչցուած են իբր կառավարութեան բերանը, հրապարակաւ յայտարարեցին թէ իրենք դէմ պիտի քուէարկեն: Աւելի ըլլալով, յանդգնութիւնը ունեցան դիտել տալու թէ «ոչ մէկ ուժ իրաւունք ունի ներելու...»:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 4 յուլիսի թիւէն կը տեղեկանանք թէ յուլիս 3ին Երեւանի մէջ մեռած է ժողովրդական ականաւոր աշուղ Շերամը (Գրիգոր Տալեան): Թաղումը տեղի ունեցած է յուլիս 5ին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՅԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Ինքնամփոփ մատուռ մըն էր այս սենեակը, ուր բան մը կը սիրէին երկու եղբայրները: Սէրը կ'ապրեցնէր զիրենք:

Գիրքերը եւ տետրակները, թէեւ դրուած էին ցիրուցան սեղանին վրայ, օճախին վերօքը ու աթոռներուն վըրայ, բայց խելօքիկ բան մը կար ու ողջոյր կ'երեւար սենեակը: Տախտակամածը չէր փայլեր, սակայն մէկտեղ, մաքրութիւնը կուտար տարբեր շնորհ մը, ու հինցած, գոյնը նետած թուղթերով պատերը, խորհրդաւոր արտայայտութիւն մը կուտային նկարներուն:

Արփինէ, իր սրտէն բան մը կը զգար այս պզտիկ սենեակին մէջ ու ըսաւ, «բան մը չէ մարած իրենց սիրտերուն մէջ»:

Արայի ձայնը կը բացուէր երթալով եւ որովհետեւ կը թուէր խօսած ատենը, չէր դիտեր Արփինէ ինչպէս կ'ոգեւորուէր: Նկարներուն նայած ատենը անոնք կը պլպլային իրենց խորքովը ու ճառագայթներ կուտային պատերուն: Վայրկեան մը, իրեն այնպէս թուեցաւ թէ կ'երազէր: Երբ նայեցաւ պատուհանին առջեւ դրուած երկու թաղարներուն, յանկարծ մեծցաւ, իր հոգիովը բացաւ սենեակը: Ափ մը կանաչով, հոս, բնութիւնը կը ստեղծէր բնութիւն մը: Երկինք մը կար այս յարկին մէջ: Ան վար իջած, կպած ձեղունին, իր աչքերուն խորը, լոյս մը կը վառէր անոր լոյսերէն: Երկինքը, աւելի մօտ էր այս տունին մէջ: Աղքատին երկինքն էր ան, ու պատուհանի մը մէջէն կ'երեւար: Ամէն բան ինքնաբուխ էր հոս, ու սրտանց կ'ուզէր ըսել --- «Հոս է խաղաղութիւնը»: Գիրքերն անգամ չէին կրցած տալ իր սրտին այսքան ճառագայթում:

X

Առաջին գիշերը:

--- «Գիշեր բարի, մայրիկ, ալ մի՛ մտածեր, անուշ քուն մը քաշէ», ըսին երկու եղբայրները, ու դուռը ուրախութեամբ գոցեցին:

Կարծես խուց մը: Պզտիկ պատուհան մը կը նայէր բակին մէջէն երկինքին: Ցուրտ էին պատերը լռութիւնով մը: Արփինէ չկրցաւ մէկէն ի մէկ նստիլ ու մնաց ոտքի վրայ: Դեռ իր ականջներուն մէջ կը թրթռար Վարդգէսի խօսքը ---«Այս յարկին մէջ, մայրի՛կ, ամէնքն ալ մեզի պէս մարդիկ են»: Եւ «ընտանիք» մը մըռնչեց Արփինէ, ուր ամէն բան ընտանի էր դարձած: Թշուառութիւնը նոյն իսկ իր տեղը ունէր հոս: Ու նայեցաւ անկողնին: Պարզ ու թեթեւ անկողին մը: Ան կը նմանէր իրենց քաղաքի երկայն բազմոցներուն: Բայց, պառկելու, քնանալու փափաքը չէր գար ներսէն: Աչքերէն փախած քունը, կ'ուզէր նայիլ, բան մը տեսնել այս նեղկծուկ սենեակին մէջ: Իր սիրտը կարծես պիտի ճաքճքէր: Շատ ձայներ մնացած էին իր սրտին խորը: Այս պահուն կրկին հնչեց Արայի ու Վարդգէսի ձայնը իր ականջներուն մէջ. --- «Հոգ մի ըներ, մայրի՛կ, քանի մը օրէն սենեակդ կը շտկենք, պատերը աստանկ չեն մնար: Մենք շատ նկարներ ունինք: Միայն պիտի չմնաս գիշերները սենեակիդ մէջ ...»:

Ու «նկարնե՛ր, կրկնեց Արփինէ, նկարներուն հետ ...»: Բայց երկուքն ալ միեւնոյն աչքերը ունէին խօսած ատեն: Սէր կար անոնց մէջ: Ու սիրտ առաւ բաւական Արփինէ:

Լա՞լ:

Ի՞նչ էր լացը: Ու խնդալով ըսաւ. «Ո՛չ, լացը ինծի համար չէ»:

Մութ էր: Լռութիւնը ինք իր մէջն էր այս տունին մէջ: Շնչառութեան ձայները իր ականջներուն կը հասնէին սենեակներէն: Արփինէ, իր մայրութիւնը այնքան ուժով զգաց այս պահուն որ սիրտը լեցուեցաւ, իր ծիծերը թրթռացին: Աշխարհը, կարծես իր ծիծերը բերանը առած, կը ծծէր: Կեանքին մէջն էր ինք: Պէտք էր ապրէր, պիտի ապրէր ինք, որպէսզի անոնք ալ ապրէին:

Ու իր վիշտերը ծածկեց իր սրտին խորը:

X

Իրենց քաղաքի Վարդգէսէն ու Արայէն բան չէր մնացեր այս տղոցը վրայ:

Ի՞նչ էր որ այս քաղաքը՝ կ'ուտէր աստանկ տղաքը: Ու ըսած ատենը «այս քաղաք»ը, խորունկէն ձայներ կուգային, բան մը կը գոռար ու կը պղպըջար խորութեանը մէջ այս քաղաքին:

Իր առաջին տպաւորութիւնն էր այս՝ Փարիզի մէջ: Ու, երբ միսմինակ կը մնար Տիրան Պարտէզեանի տունը, ականջ կը կախէր այս ձայներուն: Աղաղակներ էին անոնք ու կը խառնուէին իրարու, տեղ մը կը վըխտէին կարծես թառելու: Աւելի ուժով բան մը կը գոռայ այս պահուն իր սրտին մէջ ու կ'արձագանգէր: Բան մը ըսել կ'ուզէր, բայց չէր կրնար գտնել բառը, ու կ'ըսէր, «այս քաղաք»ը: Ու իր ճամբորդութիւնը շատ անգամ միտքը կ'իյնար: Երբ ծովուն կը նայէր, կը կորսուէին աչքերը անհունութեան մէջ: Իրեն այնպէս կուգար թէ անհունութեան ձայնը կը լսէր՝ երբ դիմացը հեռուն, իրարու վրայ կը լեցուէին ալիքները ու բան մը կը դղրդար: Ու շատ խորունկ, անհուն ծովու մը տպաւորութիւնը կ'արթըննար իր մէջ, երբ մտիկ կ'ընէր այս քաղաքին ձայները: Անոնք, իր սրտին կը զգէին ու կը մտածէր: Իր սրտին խորերը թէեւ շատ ձայներ կային, բայց անոնք տարբեր էին: Ու երբ իր գործերը կը լմնցէր ամէն գիշեր ու կը քաշուէր իր սենեակը, անձկութեամբ ականջ կը կախէր այս ձայներուն: Բայց բան չէր հասկնար: Ի՞նչ էին այդ հեռուէն բխող ձայները, որոնք ամէն գիշեր, կ'անցնէին օդին մէջէն՝ իրենց ճամբան կորսնցուցած թռչուններու պէս:

Երկրորդ գիշերը, երբ իր խցիկը քաշուեցաւ, խորունկէն, երբ կրկին լսեց մութին մէջ այս ձայները, իր սենեակին լռութիւնը փայլատակեց անմիջապէս, ու հիմակ, կը հասկնար թէ ի՞նչ էին անոնք:

Արփինէ, երկու կեանքեր՝ կը տեսնէր դէմ դիմաց՝ երկու մարդիկներու նման: Ամէն գիշեր, այս կոյին աղաղակը, իր թեւերուն մէջ առած մութը, անհունութեան մէջ կը մտնէր: Իրեն թուեցաւ թէ անհունութեան կոյն էր ան: Մութը ինկաւ Տիրան Պարտէզեանին տունը, «բեհ» ըրաւ, Արփինէ ու խնդաց: Ինք, այս խցիկին պարզութիւնը աւելի կը սիրէր, ան ալ որովհետեւ՝ իր սրտին պէս բան մը ունէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(9)

(Շար.)

Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար նշանակուեցաւ անոր օգնականը, Ամատունի: Այս ալ երկրորդ խաղ մըն էր Հայաստանի ժողովուրդի գլխուն: Ամատունի դարձաւ գործիք մը՝ խումբ-խումբ դէպի բանտ եւ աքսոր առաջնորդելու համար բազմաթիւ գործիչներ:

Այս «մաքրագործումը» շարունակուեցաւ մինչեւ 1937 Սեպտեմբեր: Բայց տակաւ ալ չվերջացաւ ողբերգութիւնը: Պակասը լրացնելու համար, Ռուսաստանէն Երեւան վերադարձուցին ժողովրդական գործավարներու խորհուրդի նախորդ նախագահը (վարչապետ), Սահակ Տէր Գաբրիէլեան: Այնտեղ ամբաստանեալը անմիջապէս կը յանձնեն Չեկային եւ հարցաքննութենէն վերջ կը սպաննեն վայրենօրէն (մանրամասնութիւնները ձեզի ծանօթ ըլլալով, չեմ ուզեր կրկնել): Այս սպանութիւնն ալ կատարուած է Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի կարգադրութեամբ, որոնք այս անգամ իբրեւ գործիք ընտրած էին Մուղդուսին:

Այսպէս գլուխները կարելէ վերջ, Մոսկուայէն Երեւան կը ղրկեն Անաստաս Միկոյեանը, որ Թիֆլիսի մէջ իրեն հետ առնելով Բերիան եւ ուրիշներ, Երեւան կ'երթայ այս բոլոր ոճիրները պարտկելու եւ ամբողջ մեղքը Հայաստանի վարիչներուն վրայ ձգելու համար: Անմիջապէս կը ձերբակալուին Ամատունին, Մուղդուսին, Գուլոյեանը, Դուրգարեանը եւ ուրիշներ, եւ իրարու կը յաջորդեն ձերբակալութիւնները, աքսորները, գնդակահարութիւնները:

Այդ օրերուն Հայաստանի Չեկային նախագահ կը նշանակուի ոմն Խորասանեան, Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար՝ Գրիգոր Յարութիւնեան, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահ՝ Մացակ Պապեան, Ժող. Գործավարներու Խորհուրդի նախագահ՝ Արամ Փիրուզեան: Ասոնք ալ հաւատարմօրէն կատարեցին Սթալինի եւ Բերիայի հրամանները եւ կը շարունակեն մինչեւ այսօր:

ԽՄԲ.— Ուրիշ մանրամասնութիւններ՝ յաջորդով:

Թրքական պարտքերը թրքական ապրանքով

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Կատարեալ համաձայնութեամբ վերջացած են այն բանակցութիւնները, որ շատ ամիսէ մը ի վեր տեղի կ'ունենային Հանրային Պարտքի բաժնետէրերու պատուիրակութեան եւ Թուրքիոյ պատուիրակ Պ. Հալիտ Նազմիի միջեւ:

Կնքուած համաձայնութեամբ, Թրքական պարտքի տոկոսները ասկէ վերջ ամբողջովին թրքական ապրանքով պիտի վճարուին: Տոկոսի այս հաշիւները ամէն տարի մեր կառավարութեան կողմէ պիտի քննուին եւ փոխարէնը ամբողջովին ապրանք պիտի ղրկուի Ֆրանսա:

Ինչպէս յայտնի է, մինչեւ հիմա տոկոսներու փոխարժէքին կէսը օտար դրամով (տըվիզ), իսկ մնացեալն ալ Թուրքիայէն գնուած ապրանքներով կը հաշուակցուէր:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՈՒՌՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը պատահեցաւ Աթէնքի շրջանին մէջ, յուլիս 19—20ի գիշերը: Պալատիա գիւղը կործանեցաւ եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան: Օրոպոսի մէջ մեռան հինգ ոստիկաններ եւ հինգ հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան: Հինգ հարիւր բանտարկեալներ առիթէն օգտուելով փորձեցին փախչիլ, բայց պահակները յաջողեցան զսպել: Վերջին լուրերու համաձայն 50 հոգի մեռած են, բայց իրականին մէջ զոհերու թիւը շատ աւելի մեծ է: Շարժը քան երկվայրկեան տեւեց բայց Աթէնքի մէջ: Գրեթէ բոլոր շէնքերը սարսեցան եւ մօտերին հով մը ալ եկաւ քաղաքը: Բնակիչները փողոց թափեցան խուճապահար, իսկ գիւղացիները դաշտերն ապաստանեցան: Տանը մնացողներ կրեց Եւբէա կղզին, ուրուն քանի մը գիւղերը ամբողջովին կործանեցան:

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ ամերիկացի ծերակուտական մը, Պ. Պէրկ, իմանալով որ Նիւ Եորքի ընդհ. դատախազը ամբաստանագիր մը կազմած է իրեն դէմ: Անձնասպանը մեծ ազդեցութիւն կը վայելէր եւ կ'ամբաստանուէր թէ չարաչար գործածելով իր հեղինակութիւնը, մենաշնորհներ ծախած է զանազան անձերու, Նիւ Եորքի ցուցահանդէսին առթիւ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ կառավարութիւնը տեղեկագիր մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին սպաննուած են 77 հոգի, վիրաւորուած՝ 247 հոգի: Միեւնոյն ատեն կատարուած են 32 ահաբեկումներ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն բոլոր Գերմանացիները պարտաւոր են պետական դրամատան յանձնել իրենց ոսկիները, ամէնէն ուշը մինչեւ սեպտեմբեր 1: Այս տնօրինութիւնը մեծ իրարանցում պատճառեց սեղանաւորական շրջանակներու մէջ:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետին Հռոմ այցելութեան առթիւ, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ «կատարեալ ներդաշնակութիւն կը տիրէ երկու կառավարութեանց տեսակէտներուն միջեւ»: Զեկոյցը միեւնոյն ատեն կը հաստատէ թէ Հունգարիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը կը համապատասխանէ Հռոմ-Պերլին առանցքին ձգտումներուն եւ թէ այս քաղաքականութիւնը բաց է ամէնուն առջեւ: Թերթերը կը գրեն թէ Մուսոլինի Փեշթա պիտի այցելէ այս տարի:

ՍՈՒՐԻՈՅ Ֆրանսական իշխանութիւնները լուրջ միջոցներ ձեռք առին, օգնելու համար Պաղեստինի անգլիական իշխանութեան, որպէսզի զէնքի մաքսանենգութիւններ չկատարուին: Ֆրանսական հրամանատարութիւնը կարգադրած է որ ի հարկին զէնք ալ գործածուի, եթէ զինեալ քաղաքացիներ փորձեն անցնիլ սահմանագլուխը: Սաւաւարթիւ զինուորներ տեղաւորուած են սահմանագլուխին վրայ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

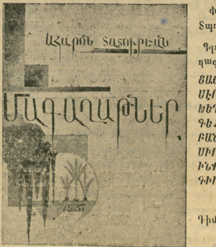

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ,
Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն.—

ՑԱՑԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 փրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Անիէռի Հ. Բ. Ը. Միութեան Հայերէնի դասընթացքներու կը թանան Հոգաբարձութեան կողմէ, Նախագահութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ներկայացուցիչ՝ Պ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ: 23 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ 149bis Ave. d'Argenteuil. Անիէռ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: երգ, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ զանազան տեսարաններ երկսեռ աշակերտներու կողմէ:

Մուտք՝ 2 փրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուսա Լեռ», «Գայլ Վահան» եւ «Աւիւծ գետ» խումբերու ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ:

ԼԱ ՍԻՈՏԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընդհ. ժողովը՝ այս Ուրբաթ, (Յուլիս 22) ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Յուլիս 24ի կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Խաժակ» սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
24 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը
ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ GRAND ARBRE, Maison FIQUETի պարտէզին մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Անձրեւի պարագային պատսպարուած ընդարձակ սրահ

Գեղարուեստական ընտրուած բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն երիտասարդ ուժերու կողմէ: Հայկական պար ընկերակցութեամբ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ:

Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ եւրոպական պար՝ ղեկավարութեամբ CARIO CANTI նուագախումբին:

Առատ եւ աժան պիւֆէ: Կարելի է ուտելիքը միասին բերել:

Մուտք 4 փրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— մեթրօն փոխել Denfert Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը:

Մեծ դաշտահանդէս

Նուիրուած ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ԻՆԿԱԾ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ ԿԻՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՐԶԻԿԵՏ խումբի

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ եւ Լաւիստի Յ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Մ-ղերու

24 Յուլիս Կիրակի ամբողջ օրը Գանբ Ռօժերի ՆԱՃԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ագարակը:

Բացման խօսք՝ Ս. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Նաեւ առաւօտուն ժամը 10ին կը սկսի պալի մեծ մրցում:

Հանդէսի պաշտօնական մասը կը սկսի ժամը 2ին: երգ, արտասանութիւն, մեներգ, ֆանթէզիներ:

Ծանօթ.— Հանդիսավայր երթալու համար Փլաս Թիեռէն առնել 26 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Օգիտոսայ:

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱՎԻՆԵՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ,
Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

24 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ՊԱՐ ՓԻԺՕ՝Ի ԷՒԻ վերնայարկը:

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ

Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ եւ Տ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Կ'արտասանեն ընկերներ Միքայէլ Ապօեան, Ռէթէոս Սահակեան, Պ. Պ. Գէորգ Սերկոզեան, Սահակ Սարգոզեան, Օր. Ներ Ն. Գաբրիէլեան, Արուսեակ Մատոեան, Պ. Յարութիւն Սափոզեան:

Կ'երգեն ընկերներ Միքայէլ Սէթեան, Ղազարոս Գաբրիէլեան, Պ. Հայկ Արամ Պալեան եւ ուրիշներ: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 41րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ԿԻՐՆՈՊԼԻ ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ կոմիտէի կողմէ

24 Յուլ. կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, ՓՈԼԻԿՈՆԻ ծառերուն տակ

Ծանօթ.— Երթեւեկի համար յայտարարութիւններ պիտի փակցուին Կրընօպլի ծանօթ հայկական վայրերը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Տարեշրջանի վերջին ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ, տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ, 23 Յուլիս ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր, 8, Ռիւ Պասիէ: Մուտք՝ 5 փրանք:

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆի իր մահուան 15ամեակին առթիւ
23 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, 8 Ռիւ Ժան Կուժոն:

կազմակերպուած ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղին կողմէ
23 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 8.30ին

Salle Jean-Goujon, 8, Rue Jean-Goujon.

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ
ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԵՒ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Պիտի նուագեն՝ երկու հայ վիրթուոզներ Յ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՆԱԶԱՐԵԱՆ (դաշնակ): Պիտի երգեն՝ Օր. Ա. ՍԱՌԱՓԵԼԵԱՆ եւ Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Պիտի արտասանեն՝ Տիկ. Բուդաղեան, Պ. Պ. Ռ. Զարդարեան, Յ. Եղիազարեան եւ Ա. Զամալեան:

Մուտք 3 փրանք.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Յ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղին կողմէ
կը բանախօսէ՝ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Յուլիս 24ին կիրակի, ժամը 3.30ին, Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lacի սրահը: Ծախսերու մասնակցութիւն 6 փրանք:

Դպրոցական հանդէս Պոնտոյի մէջ

«ԱՐԱՐԱՏ» միութեան դպրոցի սաներու ամավերջի հանդէսը 24 Յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3.30ին, Հ. Յ. Դ. «ԲԱՐՍԵՂ-ՇԱՀՊԱԶ» Ակումբի մէջ, Սընօս:

Արտասանութիւն, երգ, խմբերգ, երաժշտական բաժնի ցետեւող աշակերտները առանձին պիտի նուագեն դաշնակի վրայ:

«ՀՈՎԻՒՆԵՐՈՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ» (կենդանի պատկեր):

Մուտք՝ 3 փրանք:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ԼՈՒԻԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՄԷՋ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Թաղ. Խորհուրդը՝ թաղիս ազգային մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը որոշած ըլլալով Յուլիս 23ին Շաբաթ երեկոյ ժամը 6ին կատարել:

Կը խնդրէ բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ
28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)
(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)
Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չէխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ուղարկում գրի մեքենայի Զափսուար գիներ:
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ, որոնց ձեր ստամոքսը կ'այրէ ... գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue S...
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Սիմոն Շահրիկեաններ իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկեր եւ հայրենակից Խորէն Ուլուսեանին եւ սպարագաներուն իրենց տղուն դառնադէտ մահուան առթիւ:

ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎ

Իսի լէ Մուլինոյի «Թրիմեան» դպրոցի վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի, Հայ կամաւորներու Միութեան, Իսիի երիտասարդաց միութեան բոլոր անդամները անխտիր, նաեւ բոլոր ծնողները եւ դպրոցով հետաքրքրուողները, Շաբաթ (23 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Սրահի ընդարձակման կամ դպրոցի համար հողի մը գնման հարց,

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակց. միութեան փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն, վարդավառի հանդէս եւայլն:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ փարիզի մասնաժիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 25ին, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Քատէի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԱՐՕՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տարօն-Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը սարքած է Սգատօն մը վարդավառի կիրակի առաւօտ Պուլվար Օտտօի մատուռին մէջ, ի յիշատակ Տարօն-Տուրուբերանի նահատակներուն:

Կը խնդրուի բոլոր Միութիւններէ եւ կազմակերպութիւններէ որ բերեն իրենց յարգանքի բաժինը:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

ՀՐԱՒԷՐ

Ի զիտութիւն Շավիլի եւ շրջակայ բարեպաշտ ժողովուրդին կը ծանուցանենք թէ՝ կիրակի, 24 յուլիս Վարդավառաց հրաշափառ տօնին առթիւ տեղւոյս Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Տէր Եսայի Քհնյ. Ալթունեան եւ այս առթիւ մատրան բարերարներէն Աթրենապոլսեցի Պ. Գաբրիէլ Փափազեանի ծնողացը եւ ննջեցեալ բոլոր ննջեցելոց հոգւոյն մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի:

Կը հրաւիրենք ներկայ գտնուիլ ամ... հանդիսաւոր արարողութեան:

Երգեցողութիւն պիտի կատարուի ղեկավարութեամբ Պ. Կարապետ Եփ... գոսեանի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս դպիրներու:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,
Սուրբ պատարագ ժամը 11:

ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ ԵՒ ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ԺԷՌՕՄի Թաղականութիւնը կուգայ ծանուցանել Մարսէյլ ... դաքի եւ արուարձաններու հայ բ... բեպաշտ ժողովրդեան թէ, յառաջիկայ Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին պիտի կատարուի նախատօնակ:

Հետեւեալ առաւօտ 24 կիրակի ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ տօն ըլլալով, հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի եւ այս առթիւ երախաներու մկրտութեան մարմարեայ աւազանին օծումը պիտի կատարուի:

Այս առթիւ նոյն օրը մկրտութեան Օր պիտի ըլլայ եկեղեցւոյ ... Լարտումէն վերջ մինչեւ ժամը ... փափաքողները պէտք է բերեն իրենց երեխաները, նոր աւազանով մկրտուելու համար:

× Փօն-տը-Շէրիի եւ Շրջ. ... միութիւնը կը յայտարարէ որ Յուլիս 24ին, կիրակի օրը, վարդավառի առթիւ, Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն ... կատարուի, ի յիշատակ Նուպար ... Պօղոս փաշաներու, Պ. Պօղոս Նուպարի մահուան 8րդ տարեդարձին առթիւ:

Նոյն օրը պիտի կարդացուին ... եւ Ս. Էջմիածինէն հասած Հայրա... պետական կոնդակն եւ Հ. Գ. Խո... հուրդի Շրջաբերականը:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63
(ԹՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 23 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 23 JUILLET 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3789 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻ՞ՒՆԸ...

Ամէն պարագայի մէջ, անխառնուած, անպատիւ դասալքութիւն մը կը կազմէ Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէն դարձնել «Ֆրանքօ - Հայկական Բարեկամութեան Կոմիտէ»:

Այդպիսի մարմին կարելի էր կազմել որ եւ է ատեն, որ եւ է ժողովի մէջ: Հօկի պատգամ. ժողովին կ'իյնար, ամէն բանէ առաջ, նախ կազմակերպութեան լուծումը յայտարարել, քննելով բոլոր հաշիւները, սառեցնելով ամբողջ ստացուածքը, — դրամ, գոյք եւն.: Անկէ ետեւ կարելի էր խորհիլ «Ժողովրդական Միութիւն» մը կազմելու մասին, մասնաւոր յայտարարութեամբ, իբրեւ բոլորովին նոր ձեռնարկ:

Մինչդեռ, ահա իրենց հրատարակած զեկոյցն է որ կ'ըսէ թէ «ժողովը փոփոխութեան ենթարկեց իր (Հօկի) ծրագիր-կանոնագիրը եւ որոշեց այսուհետեւ գործել հետեւեալ անունով. — «Ֆրանսահայ Ժողովրդական Միութիւն (Ֆրանքօ - Հայկական Բարեկամութեան Կոմիտէ):

Ուրեմն, շապիկ փոխած է: Միջանկեալ ըսենք որ, այս երկու անուններն ալ ննդամտութիւն մը կը մատնեն: Եթէ առաջինն է Հօկին նոր անունը, ինչո՞ւ անոր կցեր են միւսը, փակագծի մէջ: Ֆրանսահայ Ժողովրդական Միութիւն մը անպատճառ չի նշանակեր Ֆրանքեւհայկական բարեկամութեան կոմիտէ: Եւ փոխադարձաբար:

Բայց թողո՛ւնք այս մանրամասնութիւնները, շօշափելու համար բուն խնդիրը, — Հօկին եւ անոր յարակից կամ անոր ապաւինած Միութեանց ժառանգութեան հարցը:

Ինչ բացատրութիւններ ալ տրուին այսուհետեւ, կատարուած իրողութիւն մը կայ մէջտեղը, — Հօկը լուծուած է Ֆրանսայի մէջ ալ, ինչպէս Ամերիկայի մէջ եւ այլուր: Ինչպէս Երեւանի մէջ:

Երբ հրատարակուեցաւ 1937 դեկտեմբեր 8ի կառավարական հրամանագիրը, Հօկի «լուծարք»ի մասին, Արտասահմանի Հօկերը եւ մանաւանդ Ֆրանսականը փութացին ճամարտակութիւններ թխել, համոզելու համար թէ լուծման վճիռը կապ չունի իրենց հետ:

Ֆրանսահայ Հօկին Կեդր. Վարչութիւնը կը փաստարանէր, գաղտնի շրջաբերականով մը (1937 դեկտ. 29, թիւ 4).

— «Լուծման ենթարկելու որոշումը կը վերաբերի Հօկի Երեւանի Գլխ. վարչութեան, որը ինչպէս գիտէք, ընտրովի չէր, այլ կը նշանակուէր Հայաստանի կառավարութեան կողմէ: Նոյնը նաեւ Բարեգործականի ներկայացուցչութեան եւ Մելքոնեան ֆոնտի համար, որոնք կը գործէին Երեւանի մէջ:

Կեդր. վարչութիւնս ցարդ պաշտօնական տեղեկութիւն կամ հրահանգ չէ ստացած Երեւանէն, այս հարցերու մասին: Տարակոյս չունինք որ պիտի ստանանք զանոնք՝ անմիջապէս որ կազմուած յատուկ կառավարական յանձնաժողովը լրացնէ իր աշխատանքները եւ ներկայացնէ իր բանաձեւը լուծումի հետ կապուած հարցերու մասին»:

Շարունակութեան մէջ, շրջաբերականը գայլի ականջ մըն ալ կը կարդար.

... Մենք չենք գիտեր տակաւին թէ կառավարական յատուկ յանձնաժողովը ի՛նչ փոփոխութիւններ պիտի առաջարկէ արտասահմանեան Հօկերու ընդհանուր կազմակերպչական խնդիրներու վերաբերեալ, բայց որոշ տուեալներ ունինք յայտարարելու որ եթէ այդ փոփոխութիւնները անդրադառնան նոյնիսկ Հօկի անունին եւ ներկայ ծրագրով նախատեսած անոր նպատակին, չպիտի դպին սակայն մեր կազմակերպութեան գոյութեան, որը, մեր համոզումով, աւելի առողջ եւ աւելի ուժեղացած դուրս պիտի գայ, նուիրուելու համար բացառապէս խ. Հայաստանի բարոյական շահերու պաշտպանութեան վսեմ գործին »:

Եւ կը յանձնարարէր «աւելի ակտիւ (գործօն) քան երբեք շարունակել ձեր աշխատանքները»:

Արդ, ոչ Երեւանի յանձնաժողովէն ձայն ելաւ մինչեւ հիմա, ոչ ալ որ եւ է լուր հասաւ Հօկին կամ Բարեգործականին:

Եւ ահաւասիկ առաջինը կը կատարէ դիմակափոխութիւն մը, որ հեռաւոր կապ անգամ չունի իր կոչումին հետ: Եթէ մանչ էր, դարձեր է աղջիկ: Եթէ տարամերժօրէն, բացառապէս «Հայաստանեայց» էր, քաղաքական - կուսակցական յաւակնութիւններով, այսօր կը փորձէ ազգային-լուսաւորչական դիմակ մը:

Իսկ ժառանգութի՞ւնը, որ կը հաւաքուէր միայն եւ միայն Հայաստանի համար, անոր վերաշինութեան եւ զարգացման համար, աջակցութեամբ զանազան Վերաշինացներու եւ ուրիշ «բարեկամներու»:

Տարրական տրամաբանութիւնը կ'ըսէ թէ՝ նոր Միութիւնը — Ֆրանքօ - Հայկական Կոմիտէ — երբեք իրաւունք չունի մէկ սու անգամ գործածելու հանգուցեալ Հօկին դրամներէն, ոչ ալ շահագործելու կամ ծախելու անոր գոյքերը:

Այդ բոլորը կը պատկանին Հայաստանի: Թերեւս պատգամ. ժողովն ալ քննած է այս հարցը: Եթէ սխալ չէ մեր ենթադրութիւնը, այն ատեն պարտաւոր է հրապարակաւ յայտարարել իր որոշումը, — ըսել, հաստատել թէ նախկին Հօկին բոլոր ստացուածքը, դրամ եւ գոյք, ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻ կը մնան, մինչեւ որ Երեւանը կարենայ տէր դառնալ անոնց:

Նոյն պարտաւորութեան տակ են, նաեւ, սա Վերաշինացներն ու մնացեալը:

Քանի որ Երեւանը ինք խզած է կապերը, նոյնիսկ տէր չըլլալով Բարեգործականի պարբերական վճարումներուն, Հայաստանի անունով հաւաքուած բոլոր գումարներն ու գոյքերը պէտք է առնուին երաշխաւորութեան տակ, որպէսզի չհալին: Եւ այդ Միութեանց անդամները իրենք պէտք է արգիլեն որ եւ է նոր ձեռնարկ՝ յանուն Հայաստանի, ցնոր անօրինութիւն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ՄԵԿՆԵՑԱՆ ԵՐԵԿ

Նախագահը Լոնտոն պիտի երթայ 1939ի գարնան

Անգլիոյ Թագաւորն ու Թագուհին Լոնտոն վերադարձան երէկ, ուրբաթ: Արքայական հիւրերը իրենց հետեւորդներով մայրաքաղաքէն մեկնեցան ժամը 10.30ին, դէպի Վիյէ - Պրըթոնէօ, ուր պիտի կատարուէր պատերազմական յիշատակարանի մը բացումը: Ժամը 1.50ին այնտեղ հասաւ նաեւ Հանրապետութեան նախագահը, իր հետեւորդներով: Ժամը 2ին Ճորճ Զ. իր վերջին ճառը խօսեցաւ, որուն պատասխանեց Հանրապետութեան նախագահը: Ժամը 2.35ին վերջացաւ արարողութիւնը եւ Թագաւորը կառախումբ առաջնորդեց Հանրապետութեան նախագահը: Թագաւորն ու Թագուհին Քալէ իջնելով, նստան իրենց զբօսանաւը, որուն կը հետեւէին Ատլանտեանի Ֆրանսական տորմիղին լաւագոյն մարտանաւերը, ինչպէս եկած ատենը: Ֆրանսական բերդերը ողջերթ մաղթեցին թնդանօթներով:

Այսպէս վերջացաւ այս պատմական այցելութիւնը, աւելի ամրապնդելով երկու երկիրներուն գործակցութիւնը:

*** Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, հինգշաբթի օր փառաւոր զօրահանդէս մը տեղի ունեցաւ Վերսայլի մէջ, մասնակցութեամբ 50.000 զինուորներու: Թագաւորը մարաջախտի համազգեստ հագած, ամբողջ մէկ ժամ աչքէ անցուց զօրահանդէսը, որ կը ներկայացնէր Ֆրանսական բանակին ուժն ու կատարելագործումը: Միեւնոյն ատեն 3 — 500 օդանաւեր կը սաւառնէին ամէն ուղղութեամբ, ռազմական մարզանքներ կատարելով: Զօրահանդէսը տեղի ունեցաւ Վերսայլի ընդարձակ պողոտային վրայ, որ շինուած է 300 տարի առաջ, «Արեւ - Արքայ»ին կողմէ (Լուի ԺԴ.): Հանդէսին վայրը խռնուած էին 200 հազար հոգի, որոնք շատ բան չկրցան տեսնել:

*** Ընդունելով Անգլիոյ Թագաւորին հրաւէրը, Հանրապետութեան նախագահը փոխադարձ այցելութեան պիտի երթայ յառաջիկայ գարնան:

Քաղաքական եւ զինուորական խօսակցութիւններ

Մինչ անդին Վերսայլի մէջ շքեղ հանդիսութիւններ կը կատարուէին, Վերսայլի պալատին հացկերոյթէն վերջը շարունակուեցան դիւանագիտական խօսակցութիւնները: Արտաքին նախարարը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լորտ Հալիֆէքսի հետ, մասնաւորապէս չեխական հարցի մասին: Նախարարը նախապէս տեսակցած էր Փարիզի չեխական դեսպանին հետ, անոր հաղորդելով անգլեւֆրանսական խօսակցութիւնները:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա կ'ուզեն որ Չեխոսլովաքիա փութացնէ փոքրամասնութեանց նոր կանոնագիրը, փոխանակ խորհրդարանական ամէն մէկ հատուածի քննութեան ենթարկելու զայն: Չեխական կառավարութիւնը հարկադրուած է նկատի առնել այս ազդարարութիւնը, եթէ կ'ուզէ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա լրջօրէն օգնեն իրեն:

Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դիրքը չէ փոխուած ուրիշ եւրոպական հարցերու հանդէպ (Սպանիա, անգլեւիտալական համաձայնութիւն եւն.): Կարճ խօսքով, կազդուրիչ տպաւորութիւն ձգած են խօսակցութիւնները: Այժմ կարգը եկած է զինուորական խօսակցութեանց: Անգլիոյ պատերազմական նախարարը երէկ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի սպարապետին՝ Զօր. Կամլէնի հետ, զինուորական յիշատակարանին բացման առթիւ: Նախարարը յետոյ Փարիզ եկաւ, ուր պիտի մնայ քանի մը օր, շարունակելով խօսակցութիւնները: Անգլիոյ օդանաւային սպայակոյտին նախագահն ալ Փարիզ եկած է:

*** Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց թէ արքայական այցելութիւնը մեծապէս կազդուրիչ դէպք մըն է ոչ միայն ներկային, այլեւ ապագային համար: Անոր շնորհիւ աւելի զօրացած է անգլեւֆրանսական սիրալիր համաձայնութիւնը, «ամէն տեսակէտով»:

Իտալացիները կը ծաղրեն Փարիզի ցոյցերը

Իտալական մամուլը զարմանալի անտարբերութիւն մը ցոյց տուաւ արքայական այցելութեան առթիւ: «Թէվէրէ» թերթը կը գրէ այս առթիւ.

— «Ֆրանսայի մէջ մարդիկ փորձեցին զանազան եղանակներով մեկնել իտալական թերթերուն խորհրդապահութիւնը: Բայց իրաւունք չունին ողբալու եւ մեզ յանցաւոր հանելու: Արդարեւ, մինչ Անգլիոյ վեհապետները Փարիզ կը գտնուէին, Հունգարիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը հիւր են Ֆաշական կառավարութեան: Ինչու համար իտալական մամուլը աւելի արժէք պիտի տար այնպիսի բաներու որոնք բնաւ կապ չունին Իտալիոյ հետ, երբ այս վերջինը պարտաւոր է զբաղիլ իր հիւրերով »:

Ուրիշ թերթ մը դիտել կուտայ թէ Ֆրանսացիները «կորսնցուցած են ամէն փափկանկատութիւն»: — «Այն քաղաքական շահագործումը որ սարքուած է քանի մը ամիսէ ի վեր, Անգլիոյ վեհապետներուն այցելութեան առթիւ, գռեհկութեան արտայայտութիւն մըն է որ մեկնութեան չի կարօտիր: 1938ի Ֆրանսան անկարող է կարեւոր այցելութիւն մը կազմակերպելու»:

Վերջապէս, Ֆաշական թերթ մը կը գրէ.

— «Ֆրանսացիները մեր ծիծաղը կը շարժեն, երբ իրենց երկիրը կը ներկայացնեն իբրեւ խաղաղասէր: Թող թուանշաններն ու թուականները խօսին: Երկու դարէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ, Ֆրանսա 33 անգամ փորձեց ընդարձակել իր սահմանները, ի վնաս իր դրացիներուն: Երեսուներեք անգամ Եւրոպայի հողը արիւնոտեցաւ իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի ընչաքաղցութեան: Ռիշըլիէօէն մինչեւ Ժողովրդական ճակատ, Ֆրանսայի ծրագիրն եղած է միշտ դուռներ բանալ, դրացի երկիրներ մտնելու համար, ըլլայ պատերազմով, ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան խաբէութեամբ, ժողովրդապետական խաչակրութեամբ եւ կամ հակաֆաշական վարկաբեկումով»:

*** Գերմանական թերթերը աւելի պաղարիւն են, թէեւ նոյնքան վերապահ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդանաւային նախարարութեան սպայակոյտին նախագահը Պերլին պիտի երթայ մօտերս, փոխադարձ այցելութիւն տալու համար իր գերման պաշտօնակցին, որ Փարիզ եկաւ քանի մը ամիս առաջ:

ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ մը պատմութիւնը կ'արծարծէ «Իւմանիթէ», քանի մը օրէ ի վեր, ըսելով թէ ռումբ մը ձգուած էր Կրընոպլի մէջ, ընդհ. քարտուղար Մ. Թորէզը սպաննելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

GOD SAVE ... LA PAIX

Խորագիրը փոխ կ'առնեմ արմատական օրկանէն, (կէսը անգլերէն, կէսը ֆրանսերէն. կը նշանակէ՝ Աստուած պահէ... խաղաղութիւնը):

Արդարեւ, ի՛նչ ալեկոծութիւն, ի՛նչ խրախճանք երեքշաբթի օրէն ի վեր, ի պատիւ արքայական այցելութեան: ի խնդիր խաղաղութեան:

Թագաւորն ու թագուհին մեկնեցան երէկ, ուրբաթ: Եւ կը թուի թէ սփոփանքի ցօղ մը իջած է Ֆրանսայի վրայ, ուր ամէն բան սեւ կը տեսնեն երկար ատենէ ի վեր.

— Մեծն Բրիտանիա միշտ մեզի հետ է, կ'աւետէ մամուլը, միաբերան:

— Երբեք այսքան ամուր եղած չէր սիրալիր համաձայնութիւնը, կ'աւելցնեն պաշտօնական շրջանակները:

— «1919 յուլիս 14էն ի վեր Փարիզի մէջ տեսնուած չէր միաձայն ցնծութեան այսպիսի պոռթկում մը, այսքան հրաշալի ժողովրդական խանդավառութիւն: Պատճառը այն է որ այլեւս չկային սեղմուած բռունցքներ ... (Մաթէն):

— Այն ժողովուրդը որ տօնեց բրիտանական վեհապետները, երկչոտ ժողովուրդ մը չէ որ կը կծկուի հզօր էարբեւանի մը թեւին տակ... Այս այն ժողովուրդն է որ, բռունցքները սեղմած, թափօր կը կազմէր մեր քաղաքներու եւ գիւղերու փողոցներուն մէջ, 1934 փետրուար 12ին կամ 1935 յուլիս 14ին»: (Լէոն Պլում, որ չորս խմբագրականներ նուիրեց թագաւորին այցելութեան, պանծացնելով անոր արժէքը):

Եւ այսպէս անվերջ: Ու միշտ ցնծագին: Կը թուի թէ արե՛ւ ծագեր է Փարիզի մռայլ հորիզոնին վրայ, ուր ամառն անգամ խոյս տուած է այս տարի, յունիսէն ի վեր:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը ֆրանսերէն թղթակցութեան մը մէջ նկարագրելով խանդավառութեան, անգլիասիրութեան խորութիւնը, հետեւեալ մանրադէպը կը պատմէ. —

Հարկահաւաք պաշտօնեայ մը սրտնեղութեամբ կը վիճէր հարկատուի մը հետ, որ կ'ուզէր անպատճառ գրասենեակէն ներս մտցնել իր շունը: Պաշտօնեան կ'ընդդիմանար, յիշեցնելով օրէնքին տրամադրութիւնները: Շունը զարդարուած էր անգլիական խորհրդանշաններով, դրօշիկ մը վիզէն: Հարկատուն վերջին ճիգ մը փորձեց.

— Բայց անգլիական է այս շունը:

— Օ՜, այդ ուրիշ, քանի որ անգլիական է, ներս առէք, խնդրեմ:

Դեռ ի՛նչ հրաշապատում դրուագներ, արքայական այցելութեան առթիւ, որուն շնորհիւ Փարիզը խաղաց եւ խնդաց երեք օր, երեք գիշեր:

Չեմ գիտեր ո՛ր տարին կամ ի՛նչ առիթով աւելի շքեղութիւն եւ ցնծութիւն հագած է Լոյս - Քաղաքը: Բայց ինչ որ կրցայ տեսնել ես ալ, պողոտաներուն վրայ, յորդահոսան բազմութեան մը աչքերուն մէջ, ինծի յիշեցուց մէկ բան, — անհուն տենչ մը, կարօ՜տ մը խաղաղութեան:

Այո՛, «Աստուա՛ծ պահէ խաղաղութիւնը», քանի որ մարդիկ պակաս բան չեն ձգած, անոր հիմերը փորելու համար ...

ՎԱՀԷ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱՍՈՒՆԻ ԵՒ ՏԵՐՍԻՄԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Քրտական աղբիւրէ (Տիգրանակերտէն) հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն յուլիս 13 թուականով. —

Սասունի լեռներուն վրայ գտնուող ապստամբները, Յուլիս մէկին, կէս գիշերէն վերջ, յարձակում գործեցին: Անակնկալի եկած, Թուրք զինուորները չկրցան հրացան գործածել, եւ ստիպուեցան սուինի դիմել՝ իրենք զիրենք պաշտպանելու համար: Սուինամարտը եղաւ շատ կատաղի ու արիւնոտ: Թուրքերը ռազմաճակատին վրայ թողուցին 1200 սպաննեալ: Քիւրտերը ձեռք անցուցին ահագին քանակութեամբ ռազմամթերք եւ զէնք, որոնց մէջ կան 3 արագահարուած եւ 900 հրացան, բոլորն ալ անվթար:

Սասունի եւ Տերսիմի ճակատներուն վրայ Քիւրտերը միշտ յաղթական են եւ չլմեցնող հարուածներ կուտան Թուրք բանակին: Այնպէս որ Թուրք զօրքը կ'ըսէ. — «Եէմէնի ճակատը կ'երթանք»: Ըսել կ'ուզեն թէ կ'երթանք դէպի ստոյգ մահ:

Անգարայի խորհրդարանին մէջ Քիւրտերու մասին Ճէլալ Պայարի ըրած յայտարարութիւնները մեծապէս նպաստեցին մեր շարժումին: Տեսնելով իրենց սպառնացող վտանգը, բոլոր քիւրտ աշիրէթները մէկդի թողուցին իրենց աշիրէթական ներքին հարցերը եւ մէկ ճակատ կազմեցին հասարակաց թշնամիին դէմ:

Երբեք թող չկարծուի, որ մեր ներկայ ապստամբութիւնը արդիւնք է որ եւ է օտար կառավարութեան դրդումին: Ապստամբութիւնը պարզապէս հետեւանքն է Թուրքերուն կողմէ գործուած բռնութեանց:

Թուրքերը փոխեցին իրենց զսպողական միջոցները եւ սկսան սաւառնակով ռմբակոծումներ ընել, Տերսիմի թէ Սասունի մէջ: Փառք Աստուծոյ, սակայն, մինչեւ այսօր ոչ մէկ վնաս կրցան հասցնել մեզի: Միայն պզտիկ տղու մը ձեռքը վնասուած է ռումբի կտորէ մը:

Հրասայլերու համար ճամբաներ բանալու փորձը ձախողեցաւ, որովհետեւ ապստամբները միշտ յաջողեցան շինուածը քանդել գիշերային յարձակումներով:

Առայժմ որ եւ է բան չեմ կրնար գրել մեր ներկայ ապստամբութեան արդիւնքի մասին: Բայց հիմակուընէ կարելի է յայտարարել թէ՝ եթէ ապստամբութիւնը ի նպաստ մեզի չվերջանայ իսկ, նախորդ ըմբոստութեան ատեն մեր պատճառած վնասը պիտի կրկնապատկուի այս անգամ: Ինչպէս գիտէք, նախորդ ապստամբութեան ընթացքին Թուրքերը 8000 զոհ տուին, իսկ նիւթական վնասը հասաւ մինչեւ 22 միլիոն ոսկիի»:

*** Թրքական թերթերը կը հաստատեն թէ «բանակը պիտի օժանդակէ զապիշ ուժերուն եւ խիտ մաղէ մը անցընելով Տէրսիմի շրջանը, ամենակարճ ժամանակի ընթացքին պիտի ապահովէ Հանրապետութեան հեղինակութիւնը:

"Քէօր ողլու Դաշնակն ու Հնչակը,,

«Ճիւմհուրիյէթ»ի Պէյրութի թղթակիցը կը շարունակէ գրգռել հանրային կարծիքը, իր միտքէն անցածները ուրիշներու վերագրելով: Այսպէս, նոր յօդուածով մը (5 յուլիս) կը պատմէ թէ Արաբները խորապէս զայրացած են Ֆրանսայի դէմ, տեսնելով որ իրենց տուած ծանուցագրին պատասխանն եղաւ «Հաթայի բաժանումը Սուրիայէն»:

Յետոյ կը յիշէ ժողովուրդին մէջ տարածուած զրոյց մը՝ իտալական միջամտութեան մասին: «Նոյն իսկ թերթերու մէջ անցած զրոյցի մը համաձայն, Իտալիա առարկած է եղեր Հաթայի մասին եղած կարգադրութեան դէմ, նկատելով որ ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը պիտի խանգարէ արեւելեան Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը:

Այսքան փորձերէ յետոյ, Դամասկոսի դիւանագէտները դեռ չեն կրցած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ - *Armenians in India*

(Սկզբնական շրջանէն մինչեւ ներկայ օրերը: Հեղինակ՝ Մեսրովբ Յ. Սեթեանց)

Ա.

Դարերու ընթացքին հայ կեանքը շնչեր է նաեւ մայր երկրէն դուրս, ու սփռուեր են աշխարհի զանազան կողմերը հայ գաղութներ: Իրենց տեւական առանձնայատուկ ոգին դիմադրեր է ժամանակ մը օտար եւ այլամերժ հողերու վրայ, մինչեւ որ ձուլումի դաժան քամին անհետացուցեր է զիրենք, յանձնելով պատմութեան կարգ մը փառապանծ անուններ, յիշատակներ, հին կոթողներ, հայատառ տապանաքարեր եւն.:

Այդպէս են եղած Հունգարիոյ, Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Վենետիկի եւն. հին հայ գաղութները, ու այսօր մենք ունինք բոլորովին անհետացած գաղութներ, մասամբ կորսուած գաղութներ ու յուսահատ ճիգերով տակաւին դիմադրող հայ գաղութներ:

Այս վերջիններէն է Հնդկահայ գաղութը որ չորս դարերէ ի վեր, թէեւ այլեւս դողդոջուն ոտքերու վրայ, կանգուն կը մնայ շնորհիւ իր սիրոյն ազգային եկեղեցիին եւ ազգային դպրոցին:

Հնդկահայ այս հին գաղութի պատմութեան կը ծանօթանանք Պ. Մ. Սեթեանցի «Հայերը Հնդկաստանի մէջ» գրքէն (անգլիերէն, 630 էջ):

Հնարանի համբերատար բարեխղճութեամբ, պատմական ճշդութիւններու մեծ նախանձախնդրութեամբ, Պ. Սեթեանց աշխատած է վերակազմել Հնդկահայ հին գաղութին պատմութիւնը: Սեփական պրպտումներով գլուխ հանած է այն գործը, տարիներու տքնաջան աշխատանքով եւ անխոնջ կորովով, ինչպէս ինք կ'ըսէ իր յառաջաբանին մէջ. «Գաղափարի մը սիրոյն անդադար աշխատեցանք 45 երկար տարիներ, պատմական, հնագիտական փնտռտուքներու փշոտ դաշտին մէջ: Հանդուրժեցինք օրուան տօթին եւ անվախ կերպով աշխատեցանք լքուած եւ օձերով յաճախուած գերեզմանատուներու մէջ, ուր, այսպէս ըսած, բացինք հին շիրիմները, հաւաքեցինք չոր ոսկորները, կեանք շնչեցինք անոնց մէջ եւ խօսեցուցինք զանոնք»:

Հնդկահայ պատմութեան մէջ մենք կը տեսնենք որ Հայերը փայլած են ոչ միայն իբրեւ մեծ առեւտրականներ, այլ եւ Հնդկաստանի տուած են կարող կառավարիչներ, դիւանագէտներ, հռչակաւոր բանաստեղծներ:

Հայ առեւտրականներ գացած են Հնդկաստան նախ քան Եւրոպացի առեւտրականները: Առաջին շրջաններուն մնայուն գաղութներ հաստատած չեն անոնք, այլ գացած են միայն գնելու Հնդկաստանի համբաւաւոր համեմները եւ նուրբ մարմաշները (muslin): Աքբար կայսրն էր, որ մղում տուած է անոնց որ հաստատուին իր երկրին մէջ: Քաջ ծանօթ անոնց ուշիմութեան եւ առեւտուրի մէջ մեծ հմտութեան, ուզած է երկրին առեւտուրը անոնց միջոցաւ զարգացնել: Շուտով հայկական գաղութ մը կազմուած է Ակրայի մէջ եւ 1562ին հայկական եկեղեցի մը: Աքբար կայսեր թագուհիներէն մէկը, Մարիամ Զամանի Պէկում, կ'ենթադրուի որ Հայուհի մըն էր: Պալատին հին բժշկուհին Ցուլիանան, Հայուհի մըն էր:

Միրզա Զուլ Քառնէն ծնած 1592ին սատադն էր (ամիրը) Մոկուլ (Մոնկոլ) արքունիքին Ճիհանկիր եւ Շահ Ճիհանի փառաւոր թագաւորութիւններու շրջանին: Հալէպէն Ակրայ գաղթած հայ առեւտրական Իսկէնտէրի որդին էր: Ոչ միայն հայկական շատ մը երգերու եղանակաւորողն էր, այլ եւ երգիչ մըն էր եւ մեծարժէք բանաստեղծ մը, որ պարսկերէն ոտանաւորներ կը գրէր, որովհետեւ պարսկերէնը Մոնկոլեան արքունիքին լեզուն էր: Այն ատեններուն Ակրայ գտնուող ճիզուիթ Հայրերը մեծ գովեստով եւ յարգանքով կը խօսին Միրզա Զուլ Քառնէնի մասին, եւ կը վկայեն թէ հակառակ ամէն ճիգի թագաւորին կողմէ, զայն մահմետական դարձնելու, ան հաստատ մնաց իր քրիստոնէական հաւատքին մէջ:

Երբ 1559 Թուականին, Փրանսացի իշխանը, Ֆիլիփ Բուրբոն տը Նավառ մոնկոլեան արքունիքը գնաց, Աքբար կայսրը հրապուրուած անոր շնորհալի ձեւերէն եւ ուշիմութենէն՝ հրամանատարի պաշտօն տուաւ անոր՝ բանակին մէջ եւ փափաքելով տեւականապէս զայն իր արքունիքը պահել, Հայուհի մը, պալատի բժշկուհին անոր կնութեան տուաւ: Այնուհետեւ Բուրբոնները պահելով ընտանեկան աւանդութիւնը, Հնդկաստանի մէջ կ'ամուսնանային Հայուհիներու հետ:

Ուրիշ ազնուական Անգլիացի մը, հարիւրապետ Ուիլըըմ Հոքինս, Անգլիոյ Ճէյմս Ա. Թագաւորին պատուիրակը, 1609ին, երբ Հնդկաստան գնաց, Ճիհանկիր թագաւորը զայն ընդունեց մեծ պատիւներով: Եւ արեւելեան սովորութեամբ խնդրեց որ ուրիշ նուէրներու հետ ընդունի նաեւ կին մը իբրեւ ընծայ: Հոքինս կը խորհէր մերժել այս տարօրինակ նուէրը, տարկելով թէ իր քրիստոնէական համոզումներուն հակառակ է ոեւէ օտար կրօնքի պատկանող կին առնել, մտածելով որ քրիստոնեայ կին չէր կարելի գտնել աշխարհի այդ հեռաւոր անկիւնը: Բայց Հնդիկ թագաւորը գտաւ Հայուհի մը եւ կնութեան տուաւ, ներկայացնելով զայն իբրեւ ամէնէն հին քրիստոնեաներու ցեղէն կին մը: Եւ ըստ Պ. Մ. Սեթեանցի հաստատութեան, այս Հայուհին առաջին անձը եղաւ Հնդկաստանէն դէպի Անգլիա ճամբորդող, 1612ին:

Մարտիրոսի Մատուռը: Հիւսիսային Հնդկաստանի ամէնէն հին քրիստոնէական եկեղեցին Մարտիրոսի մատուռն է որ շինուած է 1611ին հայ առեւտրականի մը կողմէ, Ակրայի հայկական հին գերեզմանատան մէջ:

Շարունակելով ընթերցումը կը հանդիպինք հայ կարեւոր դէմքերու, որոնք անկիւն մը կը գրաւեն Հնդկաստանի պատմութեան մէջ, այսպէս Շահ Նազար խանը 18րդ դարու մասնագէտ զինագործ մը, Աֆղան Ահմէտ Շահ Տիւրանի համար համբաւաւոր «Զամզամա» շինողն էր: Իսկ գնդապետ Յակոբ Պետրոս, Երեւանցի առեւտրականի մը որդին, 70 տարի հրամանատար եղած է Սենդիայի բանակին մէջ: 18րդ դարու կիսուն մոնկոլեան կայսրութեան անկումով, երբ Հնդկաստանը եւրոպացի զինուորական արկածախնդիրներու համար լաւ որսի դաշտ մը կը ներկայացնէր, գնդապետ Յակոբ Պետրոս զինուորական մարմին մը կազմելով կռուեցաւ զանազան բնիկ զօրավարներու համար: Իր հրամանատարութեան տակ բաւական թիւով հայ սպաներ կային: Յակոբ Պետրոսի Կուալիա գտնուած միջոցին հայ ընտանիքներ եկած էին հաստատուելու հոն եւ շինած էին եկեղեցի մը մնայուն քահանայով: Այսօր սակայն, Հայ չէ մնացած հոն, ինչպէս Ակրայի, Տէլհիի եւ Սուրաթի մէջ:

Հայ բանաստեղծը, Սարմատ (արաբական բառ մը որ կը նշանակէ յաւիտենական): Հայերը Հնդկաստանի տուած են մեծ բանաստեղծ մը որու հռչակը տարածուած է 17րդ դարու կիսուն Հնդկաստանի մէջ եւ յիշատակը յարգուած ոչ միայն Հնդկաստանի, այլ եւ Պարսկաստանի մէջ: Իրանի Քէշան քաղաքէն Հայ մըն էր, որ Հնդկաստան գաղթած է իբրեւ առեւտրական, սակայն շուտով թողլով առեւտուրը, հնդիկ փաքիրի կեանքը ընդգրկած է: 1611ին թագաւորը գլխատել տուած է բանաստեղծ Սարմատը, որովհետեւ մերկ կը պտտէր փողոցները: Բայց կը կարծուի թէ անոր գլխատման բուն պատճառը իր կազմած հետեւեալ քառեակը եղած է.

Մոլլաները կ'ըսեն թէ Մուհամմէտ Երկինք մտաւ: Բայց Սարմատ կ'ըսէ թէ երկինքը մտաւ Մուհամմէտի մէջ:

Սարմատ սուֆի մըն էր, խորհրդապաշտ փիլիսոփայ մը եւ գիտուն մը: Անոր Հաֆըզեան եւ Խայեամեան շունչով գրած ոտանաւորները մեծ մասամբ քառեակներէ կը բաղկանան: Իր մէկ քառեակին մէջ կ'ըսէ թէ կազէլներու մէջ Հաֆըզի հետեւող մըն է իսկ Ռուպայաթի մէջ Օմար Խայամին:

Ըստ տոքթ. Րիէօյի, Սարմատի 400 քառեակներէն աւելի կը գտնուին իբր ձեռագիր բրիտանական թանգարանին մէջ եւ մէկ օրինակ «Սարմատի դիւան»ը Բամփիւր նահանգին արեւելեան գրադարանին մէջ. բանաստեղծին եւ իր աշակերտ Աբհէ Զանտի նկարով:

Քանի մը մահմետական պատմաբաններ ըսած են թէ Սարմատ հրեայ մըն էր, բայց այս վարկածը հերքուած է Սարմատի քաղաքացի, բնիկ Քէշանցի գիտնականի մը կողմէ, որ ըսած է Պ. Սեթեանցի.— «Գացէք եւ գրեցէք թէ Մուսայի-ալ-Իսլամը կ'ըսէ՝ Սարմատը Իրանցի Հայ մըն էր»:

Եւրոպական աղբիւրներու համաձայն, նաեւ Սարմատի ժամանակակից բանաստեղծի մը իր «Բանաստեղծներու կեանքը» գործին մէջ Հաքիմ Սարմատը կը ներկայացուին իբրեւ Հայ:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Ծեր եզն է որ շիտակ ակօս կը բանայ:

** Ծուռ նստինք, շիտակ խօսինք:

** Ծոյլը մուրացկանին եղբայրն է:

** Ծաղկալից ճամբաները փառքի չեն տանիր:

** Ծուլութիւնը այնքան դանդաղ կ'ընթանայ, որ անօթութիւնը ետեւէն կը հասնի:

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՊԶՏԻԿ ՄԵՂՔԵՐԸ

Մեծերուն մեղքերը որդիները պիտի քաւեն: Հին դարերէն մինչեւ այսօր, սուլթաններու պալատներէն մինչեւ լուսաշող պողոտաները Եւրոպայի, անխափան ճանչցուած է մեր ժողովուրդը, առանց այդ մեղքին արատն ունենալու իր մէջ:

Ե՛րբ եւ ո՛ւր որ դժբախտութեանց եւ աղէտներու ենթարկուեցանք, քաղաքական ինչ ծանր վերիվայրումներու որ մատնուեցանք, նոյն իսկ դարաւոր թշնամիին գործած ահաւոր ոճիրն ու խժդժութիւնները, միշտ եւ ամէն տեղ մեր ժողովուրդի վրէն փաթթուեցան, այս բոլորին պատճառը անոր անխափանութեան վերագրելով:

Ժամանակն է այլ եւս որ այս ժողովուրդը իր չգործած մեղքերուն եւ զինք նոխազ դարձնողներուն օձիքէն բռնէ եւ պատասխանատուութեան կանչէ. կը բաւէ որքան համբերութիւն եւ զոհողութիւն պարտադրուեցաւ:

Հայ ժողովուրդը անխափան չէ, պէտք է պոռալ բարձրաձայն, եւ ամէն տեղ: Անխափան է իր ղեկավարութիւնը, ազգը ներկայացնող եւ կեղծ տիտղոսաւոր աղա-էֆէնտիները:

Այս, անխափանը, անլիճողը, կըքով ու ատելութեամբ տարուողները, «վերի դասուն» մարդիկն են: Ի՞նչ ուզուեցաւ այս ժողովուրդէն որ ժլատ գտնուեցաւ, չզոհեց ու չնուիրուեցաւ, իր ամենածանր պայմաններուն մէջ անգամ:

— Ներողութիւն, բարեկամ, կ'ենթադրեմ թէ տեղեկութիւն մը կ'ունենաս, շատ հետաքրքիր եմ իմանալ բանի մը մասին, որուն համար անցեալ օր երկար վէճ մը ունեցանք ծանօթի մը հետ, եւ խոստացայ ստոյգ տեղեկութիւն մը առնել: Վստահ եմ թէ չէք մերժեր պատասխան մը տալ հարցումիս:

— Սիրով, եթէ իրազեկ ըլլամ: Ինչ խնդիր է:

— Գիտէք որ տասը օրէ ի վեր Պ. Զօպանեան Մարսէյլ կը գտնուէր: Անցեալ կիրակի, երբ ծանօթի մը հետ զանազան խնդիրներու մասին կը խօսէինք, ներկաներէն մէկը անակնկալ հարցում մը ըրաւ որ երկար վէճի տեղի տուաւ: Ըսուեցաւ թէ Ահարոնեանի դժբախտ հիւանդութենէն ի վեր, երեք անգամ է որ Պ. Ա. Զօպանեան Մարսէյլ կուգայ. արդեօք այցելութիւն մը տուա՞ծ է իր գրչեղբօր: Ներկաները երկու մասի բաժնուեցան, մաս մը կը պնդէին թէ անպատճառ գէթ անգամ մը այցելած պէտք է ըլլայ, ուրիշներ հակառակը կ'ըսէին: Կը յուսամ թէ չէք մերժեր ձեր գիտցածները ըսել:

— Ձեր հարցումը գիս ալ հետաքրքրութեան մղեց. բայց չեմ գիտեր թէ տալիք պատասխանս որքան կրնայ գոհացնել ձեզ: Որեւէ պատասխանատու հանգամանք մը չունիմ, բայց կրնամ ստուգապէս ըսել թէ ոչ եւ է այցելութիւն կամ տեսութիւն եղած չէ:

Խօսակիցս այլայլեցաւ քիչ մը եւ,

--- Ափսոս, կորսնցուցի, գրաւի եկած էի, եւ պաշտպանած այն կողմը թէ անպայման, գէթ անգամ մը այցելած, տեսնուած եւ հետաքրքրուած կ'ըլլայ:

— Դժբախտաբար սխալած էք ձեր ենթադրութեան մէջ:

--- Եւ հիմա կը հասկնամ թէ ուր է մեր ժողովուրդի դժբախտութեան գլխաւոր պատճառը: Հիմա կը հասկնամ թէ ո՛ր աստիճան թանձրացած են մեր մեծերուն մէջ կիրքն ու ատելութիւնը, խորթ զգացումն ու անձնամոլութիւնը:

-- Այդքան մի յուզուիք, թերեւս կարեւոր պատճառներ արգելք եղած են եւ միջոց չէ ունեցած տեսնուելու:

— Ո՛չ, բարեկամ, պէտք չէ կեղծել եւ չքմեղանալ. երեւոյթը պզտիկ է թէեւ, բայց ամբողջ հոգեբանութիւն մը եւ տգեղ ու այպանելի հոգեբանութիւն մը կը մատնէ: Ես որ եւ է նախասիրութիւն չունիմ: Կը յարգէի հաւասարապէս մեր բոլոր ողջ ու մեռած առաջնորդներն ու մշակոյթի արժէքները: Բայց հիմա կը զգամ որ խաբուած եմ: Ո՞ւր է իրենց տարիներով խօսած ճառերուն եւ բառերուն արժէքն ու իմաստը: Շաբաթ իրիկուն ես ալ ներկայ եղած էի Զօպանեանի յոբելեանին. անուններով ու հասցէներով կը հաստատեմ որ 250 հոգիի մօտ ներկաներուն կէսէն աւելին Դաշնակցականներ եւ անոնց շրջանակի մարդիկ էին. եւ եթէ անոնք ալ չըլլային պարապ աթոռներուն առջեւ պիտի տօնուէր յոբելեանը: Եւ քանի որ անոնք վեհանձն գտնուեցան եւ ուզեցին իր գրագէտի արժէքը յարգել եւ գնահատել, չէ՞ր արժեր որ ինքն ալ փոխադարձ յարգանքի պարտականութիւն մը կատարէր այցելութիւն մը տալով մէկու մը որ կէս դար այս ժողովուրդի տառապանքը, վիշտն ու կսկիծը երգած է: Դեռ աւելին: Մարսէյլի մէջ երիտասարդներու սքանչելի միութիւն մը կայ, որ մէկ տարիէ աւելի է գնահատելի աշխատանքներ կը կատարէ, մշակութային գետնի վրայ: Իր հոս ժամանումէն տասը օր առաջ կը գրեն Փարիզ եւ Պ. Զօպանեանէն գրաւոր խոստում կ'առնեն, իրենց միութեան դասախօսութիւն մը տալու համար: Այս միութեան անդամները նիւթապէս եւ բարոյապէս կը տրամադրուին իր յոբելեանի յաջողութեան եւ իրենց պարտականութիւնը կը կատարեն: Եւ երբ ժամանակը կուգայ դասախօսութեան օրն ու նիւթը ճշդելու, Պ. Զօպանեան եւ իր շրջապատը ամէնէն առաջ սրահի հարց կը յարուցանեն. գիտնալով որ «Շահրիկեան» սրահը տարիէ մը իվեր ձրի տրամադրուած է այս տղոց ձեռնարկներուն, զիրենք քաջալերելու համար. Զօպանեան կը մերժէ այդ սրահի մէջ դասախօսել եւ կը հարկադրէ միութեան վարիչները որ ծախքերու ենթարկուին եւ ուրիշ սրահ մը վարձեն: Կը տեսնէ՞ք, բարեկամ, կիրքը մինչեւ ո՞ւր հասցուցած է մեր «մեծանուններ»ը: Այդ սրահը ոչ ճամի է, ոչ ալ մէտրէսէ, ինչո՞ւ այդքան կը խորշի եւ իր մեծութեան եւ արժէքներուն քով պզտիկ հոգի մը կը ցուցադրէ ժողովուրդի աչքին ... Եւ դեռ այս բոլորը մեր մեծերուն պզտիկ մեղքերն են: Կրնաս երեւակայել մնացեալը, աւելի կարեւոր եւ կենսական խնդիրներու մէջ այս մարդոց դիրքն ու ընթացքը որոնք մեզ ծանօթ չեն եւ մեզ անմատչելի:

Պէտք է պոռալ այս մարդոց երեսին եւ ամէն տեղ թէ կը բաւեն որքան լըսեցինք ձեր գեղեցիկ խօսքերն ու քարոզները: Ամէնէն առաջ դուք մեծերդ փորձեցէք իրար հասկնալ, ձեր [...] նական կիրքը վանել եւ հասկացո[...] թեան գալ: Կը բաւէ որքան տար[...] րով այս ժողովուրդը իրենց մեղ[...] չըլլած թափառեցաւ աշխարհէ աշխարհ:

Եւ տարօրինակը հոն է որ «Յա[...]չ»ի խմբագիրն ալ լաւ ճանչնալով [...] մարդոց հոգեկան պզտիկութիւնը [...] այսել ճակատ կը պոռայ անվերջ [...] րեւս հաւատալով թէ բան մը փո[...] ուած է անոնց հոգիէն: Ահա օրի[...] ները մէջտեղ են: Պզտիկ բաներու մեծութիւն չունեցողները, մեծ բ[...] ներու եւ խնդիրներու մէջ, միշտ պզտիկ պիտի մնան: Միացեալ ճակա[...] կեղծիքները խարազանելու, զանա[...] գիները մաքրելու համար մեծերէն[...]

ՀԵԹԱՆՈ[...]

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրելի Արազ --- Քերթողական[...] տես ինչպէս կը նկարագրէ Երուան[...] դակերտ աւանին, արքայական [...] ստանիքին տեսակ մը հոյակապ [...] բանոյը կազմող քաղքին տեսքը, [...] գեցկութիւնը: Մարդ դիւրաւ կր[...] ենթադրել, թէ Խորենացին ոչ մի[...] անձամբ տեսնելուն վրայ այդ[...] կենդանի գիծերով կը ծրէ զայն, [...] այդ մասին, կանուխէն իսկ Երուան[...] դակերտի փառքը երգող աշուղներ[...] լածը կը կրկնէ իր յաւելուածով: [...] հա թէ ինչպէս ---

Երուանդէն առաջ արքայական [...] ստաղքն էր բլուրի մը վրայ բար[...] Արմաւիրը: Երուանդ դժգոհ էր [...] մաւիրէն, որովհետեւ երբ երկար[...] մեռ ընէր, հիւսիսային զանազ[...] հնչումէն (քամի, նախամեծար կը[...] մարինք պահել բնագրին բառերը) [...] սառէր կը ձուլուէր վտակը, եւ [...] պաւորական վայրը ջուրի նեղու[...] կը քաշէր: Թէ այս պատճառաւ եւ [...] աւելի ամուր տեղ մը փնտռելով, [...] քունիքը կը փոխադրէր դէպի արե[...] մուտք, քարակտուր բլուրի մը վր[...] որուն շուրջ կը դառնայ Երասխ[...] դէմէն ալ կը հոսի Ախուրեան [...] մը: Երուանդ կը պարսպէ բլուրը[...] պարիսպին բաւական ներսեր[...] տեղեր քարերը կտրելով բլուրին [...] տակը գետին հաւասար կը [...] ս յնպէս որ ջուրերը կը սկսին [...] դէպի փորուածը, ըմպելիքի [...] անպակաս պատրաստութիւն քան[...] քաղաքին ներսը կ'առնուի ջուրը [...] այս կերպով շատ քիչ անգամ, [...] գրեթէ բնաւ չի սառիր: Միջնաբ[...] դըն ալ (անհրաժեշտ մասը [...] պատմական հին քաղաքներուն) [...] գ'հեաէ ամրացուց բարձր պարիս[...] րով, եւ ճիշդ պարիսպին կեդ[...] (ի միջոցի պարսպին) պղնձի դռ[...] ներ կանգնեց եւ տակէն ալ դէպի [...] մինչեւ դուռը երկաթի սանդուխ[...] (ելանելիք): Այս սատիճաններուն մէջ կամ քովնի՝ ծածուկ գաղտն[...] իբրեւ ծուղակ կամ որոգայթ, որ[...] ղի թագաւորին դէմ դաւադիր [...] մէկը վեր ելած ատենը մէջը իյ[...] բռնուի: Երկու երեսով էին սանդուխ[...] ները, մէկը սպասաւորներուն [...] մար եւ թագաւորին յատուկ ցեղի[...] ուան (տուրընջենային) ճամբայ, [...] միւսը գիշերային եւ մարդադաւ[...] համար:

Ահա թէ հիմա, ճշդիւ, ուր կը[...] քերթողական նկարագրութիւնը[...] Մեծ հայրին կեդրոնը լեցուց բ[...] կիներով (մարդկութեամբ) եւ պ[...]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Բայց տագնապի մը ատեն անիկա բան մըն ալ աւելի կ'արժէ. Արտաքին նախարարութեան հետ յարաբերութեան մէջ մտանք... անոնք ալ այս գործով մեծապէս շահագրգռուած են... Հետեւաբար Նորին Վսեմութիւնը պէտք եղածին պէս զինուած է եւ պատրաստ է դիւանագիտական առանձնաշնորհի հարցը յառաջ մղել այնքան որքան կարելի է...

— Շատ լաւ. երկուք հիմա նայինք թէ սա Կակային անդամատոմս ըսուածը իսկապէս մեր փնտռած թո՞ւղթն է...

— Այո, նայինք...

Դիւանագէտը գրպանէն հանեց փոքրիկ ծրարը. թուղթը պատեց եւ ցոյց տուաւ ոսկիով եզերուած պահպանակը որուն ապակիին տակ կ'երեւար Հնդանիկին անդամատոմսը:

— Սքանչելի, ըսաւ Սուիթին արագ նայուածք մը նետելով անոր. մէջտեղը արձանագրուած ուխտը բաւական է իբրեւ փաստ, որպէսզի Քէմալ տասն անգամ կախել տայ անկիւններուն վրայ ստորագրող հինգ անձերը...

— Մեղք որ հիմա ուշ է եւ չենք կրնար զրկել. բայց սակայն Մ. Քէմալին կամ Ըսմէթին ձեռքը պիտի անցնի վաղ առտու նախաճաշի ատենները, պէտք եղած կարգադրութիւնները ըրած եմ... Հանգստացա՞ր քիչ մը, կրնա՞ս սանդուղը բարձրանալ, հարցուց քարտուղարը երբ նորէն գրպանը կը դնէր պահպանակը:

— Այո, կրնամ, պատասխանեց Սուիթին ամուր կառչելով բազրիքին:

— Շատ բարի, ուրեմն ես ալ գործի սկսիմ, գիտես ուր է սենեակս. գնա պառկէ... Նորին Վսեմութիւնը կը ճաշէ ժամը 8.30ին... պատուիրեց որ վերադարձիդ քեզի հաղորդեմ իր յարգանքները եւ յոյս յայտնեց թէ իրեն հետ պիտի ճաշես...

— Իրա՞ւ կ'ըսես... շատ ազնիւ է, բայց այդ բոլորը շատ պաշտօնական կը հնչեն ականջիս... Ի՞նչ, յաղթական հերո՞սն է որ կը դիմաւորէք... բարեբախտաբար պարզ հագուած եմ ... երեկոյեան զգեստ չունիմ ...

— Ես տարր ճարը կը նայիմ ...

— Շնորհակալ եմ, սակայն ձեռք մը հագուստ փճացուցի արդէն... Նայէ սա աղտոտ վրայ գլուխիս ...

— Պարապ խօսք, խնդաց դիւանագէտը, կը մաքրենք, կ'արդուկենք, եղաւ գնաց...

— Բայց իրաւ կ'ըսեմ, կը նախընտրեմ, ըսէ որ ներողամիտ ըլլայ եւ վիճակս ալ բացատրէ իրեն ...

— Շատ աղէկ, քանի որ չես ուզեր, ես մեծ ուրախութեամբ Տայանան ճաշին կ'առաջնորդեմ ...

— Ի՞նչ ըսիր, զարմացաւ Սուիթին, հիմա խնդիրը փոխուեցաւ. Տայանան ո՞ւր է որ... կրնա՞մ զինքը վայրկեան մը տեսնել՝ վեր չգացած ...

— Չես կրնար... կրնաս՝ եթէ պատրաստ ես այդ վրայ - գլուխով Լէյտի Քէվրնախին հիւրանոցը մտնել... քանի մը հիւրեր պիտի ունենար այսօր ժամը վեցէն ութը... բնականաբար Տայանան ալ հոն է.. անանկ որ աղէկ կ'ըլլայ եթէ քիչ մը համբերես, բաղնիք մը առնես ու փոխուիս ...

— Ուրեմն շատ իրաւունք ունիս ... բայց գոնէ Տայանային իմացուր որ հոս եմ ...

— Կ'իմացնեմ... հիմա խօսք մտիկ ըրէ եւ վեր գնա մաքրուէ... տակաւին ժամ մը ատեն ունիս փոխուելու համար... աճապարելու պէտք չկայ.. միեւնոյն ժամանակ ես այդ Կակային հարցով կը զբաղիմ եւ յետոյ վեր կուգամ ...

— Շատ, շատ շնորհակալ եմ, փսփսաց Սուիթին եւ սկսաւ դանդաղօրէն սանդուղներէն բարձրանալ:

Բաւական երկար ատեն հանգչեցաւ բաղնիքին տաք ջուրերուն մէջ թաղուելով: Չափէն աւելի ուրախ էր որ յաջողութեամբ կատարած էր իրեն յանձնուած պաշտօնը: Իր երեւակայածէն շատ աւելի մեծ էր յաջողութիւնը, քանի որ ձեռք անցուցած էր դաւաճանութեան անվիճելի ապացոյց մը՝ Կակայի հինգ գլխաւոր ղեկավարներուն դէմ:

Կը մնար հիմա տեսնել թէ Մ. Քէմալը որքան պիտի օգտագործէր այդ թուղթը, ժամանակ պիտի ունենա՞ր յեղափոխութիւնը կանխելու: Սուիթին տարակոյսներ ունէր այդ մասին: Զէնքերը բաշխուած պիտի ըլլային այդ գիշերը, ուրեմն եթէ նոյնիսկ Կակային ղեկավարները ձերբակալուէին յաջորդ օրուան ընթացքին, վերջնական հրահանգները արդէն հաղորդուած պիտի ըլլային բջիջներուն եւ յեղափոխութիւնը պիտի պայթէր կէս գիշերին, ինչպէս ծրագրուած էր:

Յուզումնալից դէպքերու ականատես պիտի ըլլային յաջորդ քանի մը օրերուն: Բայց եւ այնպէս Սուիթին համոզուած էր որ ինք իր բաժինը կատարած էր, իսկ Տայանան ալ — Աստուած պահէ — ողջ առողջ դեսպանատունը կը գտնուէր: Հիմա անոնք անցուդարձին պիտի հետեւէին իբրեւ հանդիսատեսներ: Թուրքիոյ ճակատագիրը նժարին մէջն էր:

Քարտուղարը ներս եկաւ նաւային կցորդին հետ որ կարճահասակ մէկն էր եւ կազմով շատ կը նմանէր Սուիթինին: Երեկոյեան զգեստ մը անցուցին անոր կռնակը եւ ժամը ութ[...] անցած անկիւ թանձր գորգով ծած[...] կուած սանդուղներէն վար իջաւ. [...] կողմը ցաւ ունէր դեռ, բայց [...] այնպէս կը թուէր թէ աշխարհը [...] էր:

X

Ճիշդ այդ վայրկեանին Թա[...] Վօրոնզով իր յարկաբաժինին փա[...] չէն ու նեղլիկ սանդուղներէն [...] կ'իջնէր: Կէս ճամբան զանգակը [...] նուեցաւ, փողոցին դուռը բա[...] Ներքինին էր որ իրեն այցելու[...] կուգար:

—Կ'ուզեմ հետդ խօսիլ, վեր [...] հրամայեց ոստիկանապետը [...] չեշտով մը:

Աղջիկը սանդուղներէն վեր բա[...] ցաւ. իր ետեւէն կուգար յա[...] Զադալմը՝ հեւալով:

Երբ սենեակէն ներս մտան, [...] նուհին դժուարութեամբ ոտք[...] ու ըսաւ.

— Բարի եկաք, էֆէնտի, [...] ունինք որ մեզի հիւր կուգաք [...]

— Մայրիկ, դուն ներս գնա, [...] միջեւ աղջիկը. մենք գործի [...] պիտի խօսինք եւ արդէն ժամանա[...] թեանս ուշ մնացի ...

(Շար.[...])

ծառ շինուածներով, աչքի բիբի նըման լուսաւոր: Բնակիչներուն եւ նոյն շէնքերուն շուրջը մասնաւոր ծաղկանոցներ եւ բուրաստաններ (հոտարան), ինչպէս աչքին բոլորակութիւնը բիբին շուրջ: Իսկ բազմաթիւ այգիները՝ իբրեւ արտեւանունքներու խիտ եւ գեղեցիկ ծիր, որուն հիւսիսային կողմի կարակնաձեւ դիրքը արդարեւ կը նմանէր գեղաւոր կոյսերու յօնքերու դարեւանդին: (Սիրելի Արաղ, քեզի կը մնայ վարդապետին այս գեղապաշտ տեսաբանութիւնը Արմաշական շունչով արտաբերել: Իմ կարողութիւնս հազիւ, անդոյն թարգմանութեան մը կը հասնի: Ուրեմն, ի գո՛րծ, ո՛վ Մուսայդ դասապետ): Իսկ հարաւային կողմի դաշտերուն հարթութիւնը եկուր հետդ նմանցնենք, կ'ըսէ Մերուկը, անսեթեւեթ ծնօտներու գեղեցկութեան: (Ըսել կ'ուզէ՝ պէտք չէ քսուած ըլլան): Ափունքին դէպի դարեւանդները բերանացած գետը երկթերթի շրթունքը կը նշանակէ: (Արդարեւ քերթողական, նոյնիսկ յանդուգն տեսակէն: Պատմագրութեան այս եւ ուրիշ գիծերէն յայտնի է, թէ Խորենացին երիտասարդութեան ատեն գրած է իր երկը, դէպի Բիւզանդիոն եւ այլուր իր ուսումնական արշաւէն եւ անոր թողած պէսպէս տպաւորութիւններէն վերջ: Ուշադրութի՛ւն մանաւանդ շրթունքի ածականին -- երկթերթի: Լսա՞ծ, գործածա՞ծ էիր արդեօք, Արաղ, այս ածականը, կարմրալար կ'ըսենք կ'երթանք, ահա յատկանշականը... պըռկունքին համար --- երկթերթի: Զհաւնողը մատը թող վեր առնէ դասարանին մէջ բայց զգուշութեամբ եւ պարկեշտութեամբ...):

Եւ այս գեղեցիկ դիրքը --- կը շարունակէ -- ուղղուած է կարծես անքթիթ նայուածքի մը պէս դէպի թագաւորանիստ բարձրաւանդակը, եւ արդարեւ արքայավայելո՛ւ դաստակերտ (ձեռագործ):

Այս նկարագրականը, իբրեւ բանաստեղծութիւն նկատելով հանդերձ, ապացոյց մըն է, Հայկական ճարտարապետութեան եւ գեղեցկագիտական ճարտարութիւններուն, որոնցմով փայլեցաւ Հայոց Աշխարհը լայնքէն երկայնքէն, եւ որոնց նմոյշները տարածուեցան մինչեւ Բիւզանդիոն, հինը թէ նորը, եւ այլուր: Կիլիկիոյ եւ Հիւսիսային ու Միջին Հայաստանի անհման վանքերու եւ հաստատութիւններու կառուցումը թեթեւութեամբ միայն նկատի կ'առնենք յաճախ, եւ երբ գեղարուեստական կառոյցքի մը մասին խօսուի եւրոպական կամ ամերիկեան ոստաններու համար, կը թուի թէ անփորձ հիացողներ ենք: Աւերակներ ունինք, աւա՜ղ, որոնք կրնան մրցիլ արդի մարդկութեան կենդանի յիշատակարաններուն հետ:

Այո, իրաւունք ունիս, սիրելի Արաղ, որ հայեցողութիւններ արդէն կ'ըլլան Մեծասքանչին դասական ուսուցումին, որ մեր գրադումին գլխաւոր մասը պէտք է կազմէ:

Հետեւաբար, դառնանք սկզբունքին, նորոգուած աշխոյժով --- վէրդ (քար, դաւազան) իբրեւ բայ ունի «վարդել» (նետուիլ, վազել): Պիրկ (պրկել): Ցոփ բառին հոմանիշ է շաղշուտ, որով կ'որակէ Խորենացին վաւաշոտ Շամիրամը:

Շարն ընդհուպ:

ՏԱՐԱԶ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՃԻԳԵՐԸ

ՏԷՍԻՆ, 18 Յուլիս ---- Վերջին կարաւանով Հայաստան մեկնելէն եւ Հայաստանի վերջին դէպքերէն յետոյ մեր գաղութը զգալի փոփոխութիւն կրեց: Կիրքերը մեղմացան, զանաւոր միութիւններ հրապարակէն անյայտացան եւ խաղաղութիւնը տիրապետեց: Այսուհանդերձ, այդ խաղաղութիւնը քիչ վերջ փոխակերպուեցաւ ընդհանուր թմրութեան, վրդովիչ ըլլալու աստիճան:

Ֆր. Կ. Խաչի դպրոցը մօտ երկու տարիէ ի վեր փակուած կը մնայ: Մանուկներ, զուրկ հայեցի կրթութենէ, կորոգնները կը թափառին, աւելի շուտ ուծացումի գիրկը իյնալու համար: Եկեղեցի մը կայ, կիսաւարտ, որ քաշքշուքի առարկայ դարձած է: Առտուն կանուխ արթնցողը հանգանակութիւն կ'ընէ, դարձեալ կէս ճամբան մնալով: Ազգային զանազան ձեռնարկներ կ'ըլլան գրեթէ բոլոր գաղութներու մէջ, բայց Տէսինը կը մնայ լուռ ու անհաղորդ:

Այս անստոյգ վիճակէն թելադրուած, քանի մը սրտցաւ չէզոքներ, հրապարակ իջան մեր գաղութը շահագրգռող հարցերը լուծելու եւ զայն իր արժանավայել բարձրութեան վրայ դնելու առաջադրութեամբ:

Անոնք, առաջին առթիւ հրապարակային հրաւէր ուղղեցին բոլոր կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու, խորհրդակցելու համար հետեւեալ հինգ կարեւոր հարցերու շուրջ. Ա. Ճաշմուրատեանի օգնութեան հարց, Բ. Դպրոցի հարց. Գ. Եկեղեցւոյ հարց. Դ. Անդրանիկի յուշարձանի հարց եւ Ե. Ազգ. Միութեան հարց:

Դժբախտաբար այդ հրաւէրին շատեր պատասխանած չըլլալով, մեր հայրենակիցները առանձինն հրաւէրներ ղրկեցին բոլոր միութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն անխտիր: Երկրորդ խորհրդակցական ժողովին, լիազօր ներկայացուցիչներ ղրկած էին Դաշնակցութիւնը, Կամ. եւ Մարտ. Միութիւնը, Ռամկավարները, Հնչակեանները, Լեգէոնական Միութիւնը, Բարեգործականը, Տարօն-Տուրուբերանի, Վասպուրականի հայրենակցականները, Ֆրանսահայ Կ. Խաչը, Եկեղեց. Տիկ. Միութիւնը եւ քանի մը անդոյն Վերաշինացներ, որոնց յանձնախումբը պատիւ ըրած էր հրաւիրելով: Կը բացակայէր Հօկը որ թէեւ լուծուած է, բայց անհատ Հօկեաններ կը յամառին անոր գոյութիւնը պահելու աշխատիլ:

Ժողովը սկզբունքով իր համաձայնութիւնը կուտայ Ազգ. Միութեան կազմութեան հարցին: Միւս հարցերը ինքնաբերաբար լուծուած կը նկատուին: Կ'ընտրուի «Ընտրական Ցանձնախումբ» մը, ժողովրդային քուէարկութեան համար արձանագրութիւններ պատրաստելու եւ պէտք եղած նախապատրաստական աշխատանքները տանելու համար:

Ցանձնախումբը կ'ունենայ հինգ յաջորդական նիստեր, որոնց ընթացքին Հնչակեանները անհաշտ ու անվայել դիրք կը բռնեն, պարզապէս գործը ձախողեցնելու նպատակով: Կազմակերպութեան մը ներկայացուցիչը, որուն անունը մեզի կը վերապահենք, սպառնալիքներով [illegible] երկու միութիւններու մասնակցութիւնը չընդունիր: Ցանձնախումբին անդամները կը վիճին յանուն համերաշխութեան:

Վերջին րոպէին Հնչակեանները կը հրաժարին ու կը հեռանան հակառակ յանձնախումբին բարեացակամ վերաբերմունքին:

Ցանձնախումբը չի յուսահատիր: Շուտով կը պատրաստուի քանըմէկ հոգինոց եռապատիկ ցանկ մը, իւրաքանչիւր մասնակցող կազմակերպութեանց եւ միութիւններու թեկնածուներէն եւ ժողովրդական համակրանք վայելող անձերէն:

Եւ ահա այդտեղ խաչակրութիւն մը կը սկսի: Հնչակեանները, ձախողած իրենց քայքայիչ դերին մէջ, կարգ մը Թաիթիթուկ Հօկեաններու հետ միասնաբար կը ջանան միտքերը պղտորել կոչով մը, «Ժողովրդային յանձնախումբ» պիտակին տակ:

Ինչպէս կարելի է գուշակել, սլաքները ուղղուած են Դաշնակցութեան դէմ: Ահա նմոյշ մը. «Ծանօթ հոսանքը անզօր իր սեփական ուժերով հրապարակ իջնելու, գտած է իրեն համախոհ «չէզոք» ազգայիններ, որոնց վարագոյրին ետեւ պահուած կ'ուզէ որդեգրել «տիրաբար իշխելու մեթոտը»...

Բայց ինչ փոյթ: Դաշնակցութիւնը գիտէ արհամարհել աջէն ձախէն արձակուած հաչոցները: Ժողովուրդը եւս գիտէ զատել որոմը ցորենէն:

Ընտրական յանձնախումբը, պատիւ իրեն, գիտցաւ պահել իր լրջութիւնն ու պաղարիւնը: Սակայն ժողովուրդը զգուշացնելու համար «Ժող. յանձնախումբի» սադրանքներէն, կոչեր ցրուեց: Բայց կարելի՞ էր «տակը մնալ»: «Խաղաղութիւն ու բարօրութիւն ցանկացող» նոյն դիմակաւորները դարձեալ կոչի «ըմփիւնկով» հրապարակը կ'ողողեն, այս անգամ անուն փոխելով, Տէսինահայ Ազգ. Միութեան դիւան: Դարձեալ հաչոց Դաշնակցութեան հասցէին:

Մինչ այս մինչ այն, արձանագրութիւնները յառաջ կը տարուին: Եւ ինչպէս կը յիշէ ընտրական յանձնախումբը իր կոչին մէջ, ժողովուրդին 100էն 80ը կողմնակից է Ազգ. Միութեան կազմութեան:

Եւ ահա քուէարկութեան օրը: Ցանձնախումբը իր պաշտօնին գլուխն է: Հայրենակիցներ կարգապահ ու գիտակից կուգան իրենց քուէն ձգելու: Անոնց իւրաքանչիւրին անձնագրի թիւը կը նշանակուի իր անունին դիմաց, աւելի վաւերական հանգամանք տալու համար քուէարկութեան: Լիոնի Ազգ. միութիւնը եւս ունի իր ներկայացուցիչը:

Երեկոյեան ժամը 7.30ին քուէարկութիւնը կը դադրի: Ցանձնախումբը, չեմ գիտեր ինչ նկատումներով, յարմար կը դատէ դոնփակ կատարել քուէներու քննութիւնը:

Ահա արդիւնքը.— 299ի դիմաց 179 հայրենակիցներ մասնակցած են քուէարկութեան: Պէտք է շեշտել որ բաւական թուով քուէներ կորսուեցան քանի մը պատճառներով. ա) գործի պատճառաւ ուշ մնալով շատեր զըրկուեցան: բ) Ուրիշներ արձակուրդով քաղաքէ բացակայ էին. իսկ գ) կարգ մը հայրենակիցներ ալ, իրենց ընտանիքին անդամներուն միջոցաւ ղրկելով իրենց քուէները, մերժուեցան, քանի որ իրենց անձնագրերը կցուած չէին քուէներուն:

Առաւելագոյն քուէներով անդամ ընտրուեցան հետեւեալ անձերը.— Պ. Կարապետ Տէր Գաբրիէլեան (Փօթօ, Բարեգործական) 150 քուէով: Անդրանիկ Գապաքճեան (Լեգէոնական) 109 քուէով: ընկ. Ս. Առաքելեան (Դաշնակցութիւն) 94 քուէ: Ընկ. Փիլոս Սարգիսեան (Կամ. եւ Մարտիկ. Միութիւն) 94 քուէ: Ընկ. Լեւոն Ասատուրեան (Տարօն - Տուրուբերան) 90 քուէ: Պ. Մինաս Պարտազճեան (չէզոք) 85 քուէ: Պ. Խորէն Փափազեան (Վասպ.) 70 քուէ:

Այս յաջող ընտրութենէն վերջ, Տէսինի հայութիւնը գործ կը պահանջէ այս մնայուն մարմնէն, որ պէտք է ջանայ իր կարելի միջոցներով գաղութին վարկը բարձրացնել:

Ցուսա՞նք թէ Հնչակեանները պիտի անդրադառնան իրենց առած սխալ քայլին վրայ:

*** Ուրախ եմ յայտնելու որ կոմիտէի ջանքերով վերակազմուեցաւ Հ. Ց. Դ. Պատանեկան Միութիւնը 21 պատանիներու մասնակցութեամբ, որոնց թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ: Մօտերս պիտի կատարեն իրենց բացման արարողութիւնը: Պատանեկան Միութիւնը ունի իր ճոխ գրադարանը: Պիտի ունենայ դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներ, մարզական ճիւղ եւն. համաձայն իր ծրագրին:

Ցաջողութիւն ու եռանդ կը մաղթենք մեր պատանի ընկերներուն:

Գ. Ց. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս առթիւ ստացած ենք նաեւ հետեւեալ կոչը, ընտրական յանձնախումբի դիւանէն.—

Ընտրողական յանձնախումբս իր պարտականութիւնը վերջացուցած ըլլալով, կուգայ իր տեղը տալ ազատ քուէարկութեամբ ընտրուած Ազգ. մարմնոյն:

Նախ քան այդ կը փութայ իր խոր շնորհակալութիւնն յայտնել Տէսինի հայ հասարակութեան, որ կիրակի օր իր առողջ դատողութեամբ, կարգապահութեամբ եւ առանց միջադէպի լիովին կատարեց իր պարտականութիւնը, նոյնպէս այն բոլոր կազմակերպութեանց եւ միութեանց որ օգնեցին իր այս կենսական ձեռնարկին:

Ցաջողութիւն կը մաղթէ նաեւ նորընտիր դիւանին, յուսալով որ վառ յարատեւութեամբ պիտի շարունակէ գլուխ հանել իր վրայ դրուած ծանր պարտականութիւնը: (Այստեղ կը յիշէ ընտրութեանց արդիւնքը, որ հրատարակուած է քիչ վերը):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ս. ՇԱՄՈՆ (Ցառաջ).— Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած էր իր տարեկան դաշտահանդէսը, 17ի կիրակին, Վարիզէյի դաշտը, հսկայ շագանակենիներուն տակ, ջինջ առուակին եզերքը:

Ժամն երկուքն է եւ ահա ժողովուրդը կը փութայ դէպի դաշտ, գըրաւելով լաւագոյն տեղերը ծառերուն շուքին տակ: Ինքնաշարժները իրար ետեւէ կանգ կ'առնեն դաշտին եզերքը, դուրս կ'ելլեն այր եւ կին՝ մէյմէկ ծըրար բռնած: Այս առթիւ ըսեմ թէ առաջին անգամն էր որ նոր սերունդը կը փութար դէպի դաշտ՝ գնդակ խաղալու համար:

Անհուն ուրախութիւն կը զգան անոնք, տեսնելով որ իրենցմով կը զբաղին մեծերը:

Նախ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, որուն կը մասնակցէին փոքրիկներ: Արտասանութիւններ ըրին Ստեփան Գույումճեան՝ «Փիսիկ փիսիկ»ը, Վիքթորիա Թէրզեան եւ Ժաքլին Պետրոսեան՝ յաջող կերպով: Տիկին Հայկուհի Ճապուռեան եւ Մինաս Ճապուռեան երգեցին, առաջինը՝ «Մնաս բարեաւ» եւ երկրորդը՝ «Ասպետական սեւ սատանան», Ա. Տէմիրճեանի քանի մը խօսքէն վերջ՝ ժողովուրդը սկսաւ իր կերուխումը, մինչեւ ուշ ատեն: Հեռուէն կը լսուէին գեղջկական ու յեղափոխական երգերը, որոնց կը յաջորդէին յաճախ պարերը:

Հանդէսին նիւթականը շատ լաւ էր: Նապաստակ մը վիճակահանութեան դրուելով՝ շահեցաւ Պ. Ցովհ. Թիւթիւնճեան, որ նուիրեց 10 ֆրանք:

Սօս - Պարէտ

ԼՈՒՐԵՐ ՎԻԷՆԷՆ

ՎԻԷՆ, 19 յուլիս (Ցառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները կազմակերպած էին դաշտահանդէս մը, յուլիս 17ին: Սկաուտները օր մը առաջ բանակումի գացած էին Պ. Փիլէկի սեփական դաշտավայրը: Կիրակի առաւօտեան արեւը չծագած մեր հայրենակիցները խումբ խումբ դաշտ կը հասնէին, պայուսակները լեցուն ուտելիքներով: Մինչեւ կէսօր արդէն բոլորը տեղաւորուած էին ծառերու շուքին տակ:

Ժամը 2.30ին, սկսան սկաուտական խաղեր, առաջնորդութեամբ խմբապետ Ա. Կարապետեանին: Մօտ 2 ժամ ականատես եղանք մեր սիրելի սկաուտներու եւ գայլիկներու ճկուն ու ճարպիկ խաղերուն: Երկար պիտի ըլլայ եթէ մէկիկ մէկիկ թուել խաղերու եւ խաղացողներու անունները, ու առաջնորդութիւն շահողները: Փոխ-խմբապետներ Գ. Պարոնեան եւ Գ. Զարդարեան գուրգուրանքով կը խըրախուսեն փոքր գայլիկները:

Ցետոյ սկսաւ կերուխումը, տեւելով ուշ ատեն: Ամէն կողմէ երգեր, զուարճախօսութիւններ, ու պարեր: Խորոված նապաստակ մը աճուրդի դրուելով, շահեցաւ Պ. մը (ոսկերիչ, Լիոնէն) որ նուիրեց 10 ֆրանք եւս: Իմացայ թէ դաշտահանդէսը բաւական հասութաբեր եղած է:

*** Հ. Մ. Ը. Մ.սկաուտներու վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկին Վերժին Ցովհաննէսեանին, որ սիրայօժար կարեց սկաուտներու վրանները:

Ֆր. Կ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ց. Ուզունեանէն 25 ֆրանք:

***Այս տարի նախակրթարանի ընդհանուր քննութեանց առթիւ, 108 աշակերտներէ շահած են 10 աշակերտներ, որոնց մէջ կը գտնուին Օր. Շաքէ Մկրեան եւ Մարի Նաճարեան, թիւերու առաւելութեամբ: Վիէնի քաղաքապետ Պ. Հեւսել շնորհաւորելով առաջինը, Յուլիս 14ի տօնին հրաւիրած եւ գիրք մը նուիրած է:

Ռ.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի շինութեան կեդրոնական յանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Թեսաղոնիկէի (Սելանիկ) հայ գաղութէն 10.500 տրախմի, (Մայիս 4ի արժէքով) 2986 ֆր., «Ցառաջ»ի հանգանակութեան սիւնակէն 6րդ գումար 250 ֆր., Պ. Պ. Հայկազուն Քէֆէլեանի եւ Լուդվիկ Գույումճեանի միջոցաւ ծախուած նուիրատոմսերէ 105 ֆր., Զ. Ո. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին միջոցաւ ծախուած նուիրատոմսերէ 30 ֆրանք, գումար՝ 3371 ֆրանք, նախորդ գումար՝ 43519.55, ընդհ. գումար՝ 46,890.55 ֆրանք:

Ց. Գ.— Ցունաստանի համեստ գաղութը՝ երկրորդ անգամն է որ կը բերէ իր մասնակցութեան բաժինը՝ Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան գործին: Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ հայ գաղութները չստեղծեցին ո եւ է շարժում, հակառակ յանձնախումբիս կոչերուն եւ ազգ. իշխանութեանց ղրկած պաշտօնական նամակներուն: Ցանկալի է իրենց անունն ալ տեսնել հանգանակութեան յառաջիկայ ցանկերէն մէկուն մէջ:

(Կճիf)

ԳԱՃԱՃՆԵՐԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

Գաճաճներու համաժողովը, որ գումարուեցաւ վերջերս Պուտափէշթի մէջ, տակաւին կը զբաղեցնէ միջազգային մամուլը:

Գաճաճները, իրենց համաժողովին համար, յատկապէս ընտրած էին Հունգարիան, որովհետեւ այս երկրին մէջ մեծ բազմութիւն մը կը կազմեն գաճաճները,— 20 հազար բնակչութեան կ'իյնայ մէկ գաճաճ: Այս համաժողովին ներկայացուած աշխատանքները կը հաստատեն որ աշխարհի վրայ (ճերմակ ցեղին մէջ) գոյութիւն ունին 60.000 գաճաճներ:

Հունգարիոյ մէջ շատ յարգի են գաճաճները: Մայրերը կ'աշխատին որ պզտիկ մնան իրենց զաւակները, հաւակով՝ գաճաճ, որպէսզի կարենան մտնել ու գործել կրկէսներու մէջ:

Գաճաճներուն թագաւորն է Յուլիոս Գոնտ, որուն հասակն է 79 սանթիմեթր: Ըստ այս Լիլլիպուտեան թագաւորին, քաղաքակիրթ պետութիւնները պէտք է համաձայնին օժանդակ մը տալ գաճաճներուն, որպէսզի ապրին այս վերջինները ազատ եւ ինքնօրէն: Ըստ Յուլիոս Գոնտի, գաճաճներու թագաւորութեան ամէնէն յարմար վայրն է Հունգարական դաշտավայրին մը: Գաճաճները կը յայտարարեն թէ այլեւս անկարելի է իրենց համար բնակիլ «Գողիաթ»ներու հետ միասնաբար, կողք կողքի, չշահագործուելու եւ ծաղրի նշաւակ չդառնալու համար այս վերջիններուն կողմէ: Գաճաճեան քաղաքակրթութիւն,— ահա իրենց իտէալը: Ի՞նչ հարկ, կ'ըսեն, շինել երկնամբարձ բնակարաններ աշտարակաձեւ, բարձրոտն աթոռներ անմատչելի, հսկայ անկողիններ որոնց մէջ պիտի կորսուէին: Մանաւանդ սա դուռները, որոնց բռնակին ձեռք երկնցնելու համար՝ գաճաճները պարտաւոր են վեր վեր ցատկել: Գաճաճ թագաւորը կը մտածէ իրենց շնորհուած երկրին մէջ շինել մանրանկար բնակարաններ, վերջապէս պըզտրիկ գիւղակներ: Յուլիոս Գոնտ կը պահանջէ նաեւ վերջ դնել գաճաճներու շահագործումին, կրկէսներու մէջ անոնց չարաչար եւ վտանգաւոր աշխատանքներուն:

Յուլիոս Գոնտ, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ գաճաճներու աշխարհին մէջ, կը զբաղի գաճաճներու յատուկ առարկաներու եւ կարիքներու առեւտուրով, (կարճ գդալներ, պզտիկ գործիքներ երաժշտական կամ արդիւնաբերական):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
« ՅԱՌԱՋ »Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Իր վիշտերուն վրայ թէեւ սարսուռ մը եւս աւելցաւ, բայց երբ միտքը կ'իյնար Տիրան Պարտէզեանին տունը, կ'ըսէր.— « Փառք Աստուծոյ »: Ու Արփինէ, հիմակ բոլոր իրենց տարօրինակութիւններով կը տեսնէր Պարտէզեան ընտանիքը ու անոնց տունը:

Իր տունին մէջ, փայտէ մեքենայի մը պէս կ'երեւար իրեն Տիրան Պարտէզեանը, ու իր աղջիկներուն կամ կնկանը մէկ խօսքը, նայուածքը կամ շարժուձեւը պէտք էր՝ զինքը շարժման մէջ դնելու համար: Ու մեքենայի մը պէս կարծես կը խօսէր, ու կը շարժէր՝ իրեն տրուած արագութեան համեմատ: Երբեմն ալ պէտք էր խնդալ, ու կը խնդար մեքենայի նման: Որովհետեւ արտայայտութիւնն էր արտաքին ճնշումի մը այս ծիծաղը, ոչ ճառագայթ կը տեսնէիր անոր մէջ, ոչ ալ՝ յուզումի մը թրթռումը: Գիշերները մանաւանդ, երբ մինակ կը մնար պարոն Պարտէզեանը տունին մէջ, իր այս տպաւորութիւնը յանկարծ ձեւ կ'առնէր, ու երբ կը նայէր դիմացէն անոր, կ'ուզէր բան մը ըսել, խօսիլ՝ անոր լռութեան մէջ քիչ մը շարժում դնելու համար, քիչ մը տաքութիւն տալու համար տունին: Միեւնոյն լռութիւնով, երբ առանց բառ հանելու բերնէն, ննջասենեակը կը մտնէր պարոն Պարտէզեանը, իրեն այնպէս կուգար թէ հեռաւոր ազդեցութեան մը տակ, անշշուկ, մեքենայի մը դերը կը կատարէր ան:

Ասանկ մարդ մըն էր Տիրան Պարտէզեանը: Մինչ իր տունին մէջ, ժըպիտ մը կար իր լռութեան տակ, ու կրնայիր դիւրութեամբ՝ մօտենալ, խօսիլ ու խնդալ անոր հետ, ու ներսէդ անցածները՝ կրնայիր ըսել արձակ համարձակ: Վարժուելուդ պէս անոր նիստուկացին, կ'ըսէիր.— «Խելօք տղայ մը»:

Մեղքնալով մէկտեղ այս մարդը, Արփինէ, կ'ըսէր դառնութեամբ, «Հայերը»: Բայց կը վախնար միտքէն անցածը ըսելու, ու երբ պատկերները, կը տեսնէր հազար գոյներով, կը փափսար.— «Ասանկ չէին մեր հայերը: Տուներուն մէջն ալ անոնք հայ էին, ու հայութիւն կ'ընէին ամէն տեղ: Մեր տուները...» Այս վերջին բառը՝ կը շինէր հորիզոններ, ու իրենց տունը կը տեսնէր Արփինէ, իրենց քաղաքին տուները աչքին առջեւ կուգային, ուրտեղ բոլոր հայերը, ամէն անգամ ըսելիք բան մը ունէին, ու կարծես հրաշալի եղանակ մը անոնց ձայնը, կեանքին երգը կը ստեղծէր տուներուն մէջ:

Պարտէզեանին տունին մէջ այս երգը կը պակսէր, ու, «բան մը լսած է այս տունին մէջ», կը մրմնջէր Արփինէ՝ սիրտը կոտրած:

— «Դուն ալ անոնց պէս եղիր, ըսաւ օր մը, տիկին Զարմիկ իր ամուսնոյն: Զի՞ս տեսներ, ամէն մարդ մէկ մէկ բան է եղած, ամէնէն խեղճ ու կրակը անգամ, Հոգաբարձու է ընտրուեր, Թաղական է եղեր, անուն մը ունին վերջապէս ազգային գործերու մէջ»:

Անտեսանելի ժպիտ մը: Ու քթթելով քանի մը անգամներ իր աչքերը, պարոն Պարտէզեան փափսաց, «Թաղական, Հոգաբարձու ...»

— Այո, Թաղական, Հոգաբարձու, պատասխանեց իր կինը: Երկու բառ քով քովի բերել չգիտցողը, Թաղական, Հոգաբարձու է այսօր »:

— « Եղածին ու չեղածին, որովհետեւ համակերպելու գաղտնիքը ունին այդ մարդիկը, Թաղական կամ Հոգաբարձու չէ ... »

— Դուն ալ անոնց պէս ըրէ:

Աչքերուն կոպերը՝ իջեցուց պարոն Պարտէզեան ...

Իր հայրենակիցներուն տունին մէջ, Արփինէ, հիմակ ամէն օր, իր սրտին ձայնը մտիկ կ'ընէր:

— « Հայկական դպրոց բացեր են, կ'երթա՞ս»:

— «Հայկական դպրո՞ց...»

— Այո, հայերէն գրել - կարդալ կը սորվեցնեն եղեր»:

— « Մայրիկը ղրկենք, թող քիչ մը հայերէն սորվի »:

— «Ալ բան չէ մնացեր, հայերէն սորվեցնելո՞ւ ելեր էք ինծի», պոռաց Տիկին Զարմիկ, երբ լսեց իր երկու աղջիկներուն խօսակցութիւնը:

— «Մայրիկ, կրկնեց իր մեծ աղջիկը, հայ գաղթականները դպրոց բացեր են, հայերէն կը սորվեցնեն եղեր պզտիկ տղոց »:

Այս քանի մը խօսքերով, ըսելիք բառերը կարծես իրենց մօրը բերնին մէջ կը դնէին, ու իրաւ ալ, տեսակ մը զայրոյթով,«ձեր դպրոցը հոդ է» ըսաւ տիկին Զարմիկ, ու ցոյց տուաւ մատովը՝ գործերու նորոգութեան սենեակը: Աչքերու բացուածքէն կը հասկցուէր որ շատ բան ըսել կ'ուզէր տիկին Զարմիկ: Ալ չեղաւ: Յանկարծ պայթեցաւ ձայնը, ու ըսաւ.

— «Ի՞նչ են եղեր ատ գաղթական հայերը, թող ուրիշ բան սորվեցնեն իրենց տղոցը, ու շէնք շնորհք գործի մէջ դնեն: Ասոր անոր դռները իյնալու տեղ... Հայերէնը այստեղ ի՞նչ բանի օգուտ ունի:

«Հայկական դպրոց ... օհ, եթէ հայերէն գրել կարդալով մարդու կարգ պիտի անցնին ...»

Այս խօսքերը լսած ատեն, Արփինէ կ'ուզէր պոռալ.— « Ո՞ւր եմ ինկեր, ով իմ Աստուածս, ասոնք Հայ չե՞ն միթէ»: Եւ յանկարծ, ճամբայ մը կը գտնէին իր առջեւ տունին չորս պատերը, ու կը լռէր: Լռութիւնը, ճամբայ մըն էր եղած իրեն համար այս տունին մէջ, ու խօսիլ ուզած ատենը, անհունութիւնը կը բացուէր իր առջեւ, ու կը մրմնջէր յաղթուած, «գըթութիւն, գթութիւն»:

Շատ կը սիրէր Արփինէ իր մայրենի լեզուն: Ու իր մէկալ ցաւերը կը մոռնար: Ուրիշ էր այս խօսքերուն տուած ցաւը:

Զբօսանքները հապա... մանաւանդ թղթախաղը, կռիւի մը տպաւորութիւնը կ'ընէին իր վրայ, երբ տիկին Զարմիկն ալ մէջ կը մտնէր:

Այս տունին մէջ, մշուշ մը կար իր աչքերուն մէջ: Ու աւլած, մաքրած ատենը, ուժով ուժով՝ կը քսէր աւելը տախտակամածին: Կ'ուզէր բան մը մաքրել: Եւ շունչ մը առնելու համար, երբ պահիկ մը կը կենար, իր աչքերուն՝ մշուշապատ կ'երեւար Սարգիսը, ու «շատ երիտասարդ է», կ'ըսէր, ու կը մեղքնար:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(10)

(Շար.)

հասկնալ թէ այս աշխարհին մէջ ազգ մը պէտք չէ օտարներէ սպասէ իր իրաւունքին պաշտպանութիւնը, եւ այս տեսակ գրողներ կը հանեն եւ թերթերուն խել տալու չափ առաջ կ'երթան։ Կարծես Ֆրանսա Սուրիան պիտի պաշտպանէր Դամասկոսի փաշալալի սիրոյն եւ չէ պաշտպանած, իսկ Իտալիա պիտի պաշտպանէ նոյն այդ փաշալալի սիրոյն։ Եւ ահա ակնարկները կը դարձնեն Ֆրանսայէն, ու կ'ուղղեն Իտալիոյ։

Կրկնելէ յետոյ այն յանկերգը թէ Սանճաքի համաձայնութիւնը այն համոզումը ներշնչած է որ Թուրքիա «ամենազօր» է, թղթակիցը նորէն կ'անդրադառնայ անխուսափելի նիւթին.— Հայերուն։

«Հաթայէն կը շարունակուի արտագաղթը, կ'ըսէ։ Փօլիթիքանը Հայերուն դէմքէն վար ինկողը կաթ կաթ կ'ըլլայ։ Գրեթէ բոլորը կը հայհոյեն Ֆրանսայի որ զիրենք մղեց հակաթուրք գործունէութեան եւ կէս ճամբան երեսի վրայ թողուց։ Ամէնէն աւելի կը հայհոյեն Րօժէ Կառոյի (մարզպանին նախորդ պատուիրակը)։

Աւելի ծանր հայհոյանքներ կը ստանան Դաշնակ եւ Հնչակ քօմիթէճիները որոնք զրգռեցին Հաթայի մէջ հանդարտ մնալ ուզող ժողովուրդը։

— Կուրնան աչքերը սա փօլիթիքաճի աւազակներուն...

Անթիւ են Հայերը որ անէծք կը կարդան այսպէս։ Մարդ կը մեղքնայ ասոնց, պարապ տեղը գաղթական դարձան։ Կրկին տուն տեղ պիտի ըլլան, գործ եւ ապրուստ գտնելու միջոց մը պիտի փնտռեն...»։

Հանգանակութիւն Սանճաքի Հայերուն համար

Կաթողիկոսական ընդհ. փոխ. Սարաճեան արք. վերջերս դիմելով մարզպանութեան, մանրամասնօրէն պարզած էր Սանճաքի Հայութեան վիճակը ու պահանջները։ Միեւնոյն ատեն չէչտած էր կարգ մը շրջաններու մէջ տիրող տնտեսական տագնապը եւ հանգանակութեան մը անհրաժեշտութիւնը։

Բերանացի բացատրութեննէն զատ, կաթողիկոսական ընդհ. փոխանորդը ներկայացուցած էր մանրամասն յուշագիր մը։

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ մարզպանութիւնը պատասխանած է թէ հոգատար իշխանութիւնը ամէն ջանք կը թափէ՝ թոյլ տալու համար որ Սանճաքի Հայութիւնը յարմարի նոր կացութեան։ Այսպէս է որ մինչեւ հիմա կարելի եղաւ տեղի չտալ աւելորդ խուճապներու, եւ ներկայիս ալ կը շարունակուի խաղաղեցումի գործը։

Միւս կողմէ, մարզպանութիւնը ո եւ է առարկութիւն չի տեսներ հանգանակութեան մէջ, որուն նպատակը պիտի ըլլայ օգնել կարգ մը շրջաններու։

Սարաճեան արք. հարկ եղած միջոցները դիմած է արդէն, օր առաջ հանգանակութեան ձեռնարկելու համար ի նպաստ Սանճաքի կարօտ Հայերուն։

Ճափոն կը ճնշէ Խ. Միութեան դէմ

Հինգշաբթի օր խզուեցան այն բանակցութիւնները որ կը կատարուէին Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ, Մանչուրիոյ միջադէպին առթիւ։ Կ'ըսուի թէ Ճափոնցիները առ այժմ պիտի ընդհատեն կամ թուլցնեն չինական գործողութիւնները, զինուորական ցոյց մը կատարելու համար խորհրդային իշխանութեան դէմ, որ չուզեր ետ քաշել Մանչուրիա մտած զօրախումբը։ Եթէ Ռուսերը այս անգամ ալ մերժեն, ճափոնական հրամանատարը կրակ բանալ պիտի տայ։ Արդէն իսկ լուրեր կը շրջին զինուորական տեղափոխութեանց մասին։ Ճափոնական մամուլը բուռն պայքար մը բացած է Մոսկուայի դէմ, չեշտելով թէ Ճափոն պատրաստ է ամէն պատահականութեան հանդէպ։ Միւս կողմէ Ռուսերն ալ նոյնքան անհաշտ կ'երեւան, քանի որ Ճափոն զբաղած է Չինաստանի մէջ։ Առջի օր 30 խորհրդային օդանաւեր սաւառնեցան Մանչուրիոյ վրայ, հակառակ տեղատարափ անձրեւին։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ մաքրագործումները կը շարունակուին նոյն թափով։ Ընդհ. դատախազ Վիշինսկի վերջերս Լէնինկրատ գացած է, անձամբ «հաշուեյարդարի ենթարկելու համար» շրջանին ընդհ. դատախազը, Պոզնէր, որ հին պոլշեւիկ մըն է, ինչպէս եւ շարք մը կուսակցական եւ վարչական բարձր պաշտօնեաներ։

Ուզպէկիստանի մէջ, կեդր. կոմիտէի քարտուղար Օսման Եուսուփով յայտարարութեամբ մը կ'ազդարարէ թէ անհրաժեշտ է շարունակել պայքարը Թրոցքիականներու եւ պուխարինականներու դէմ։ Նախորդ վարչապետ Խոճայեւի եւ ուրիշներու գնդակահարութենէն վերջ, նոր մաքրագործումներ տեղի տեղի ունեցան, եւ կուսակցութեան պաշտօնեաներուն 70 առ հարիւր արձակուեցան, ձերբակալուեցան կամ աքսորուեցան, բայց քարտուղարը դիտել կու տայ թէ «ժողովուրդի բոլոր թշնամիները դիմակազերծ եղած եւ բնաջնջուած չեն տակաւին»։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ երկրաշարժին հետ, բուռն փոթորիկ մըն ալ Կրետէի մէջ պայթած է, քանի մը միլիոնի վնաս պատճառելով։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ կցումէն ի վեր 25.000 Հրեաներ հեռացած են երկրէն, մասնաւոր արտօնագրով։ Առանց արտօնագրի հեռացողներն ալ հաշուելով, գումարը կը հասնի 60.000ի։ Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի առեւտրական գործերու արիականացումը։ Արդէն իսկ արիականներու ձեռքն անցած են600 միլիոնէն 1.600.000.000 տոլար արժողութեամբ հրէական ստացուածքներ։

ՀՕ.Յ.Դ.

Գաղտնածք

Վիէնի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Յուլիս 24ի կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «խաժակ» սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ «ԵԳԻՊՏՈՍԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

24 Յուլիս. կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը

ՌՈՊԻՆՍՈՆԻ GRAND ARBRE, Maison FIQUETի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Անձրեւի պարագային պատսպարուած ընդարձակ սրահ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն երիտասարդ ուժերու կողմէ։ Հայկական պար ընկերակցութեամբ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ։

Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ եւրոպական պար՝ ղեկավարութեամբ CARIO CANTI նուագախումբին։

Առատ եւ աժան պիւֆէ։ Կարելի է ուտելիք միասին բերել։

Մուտք 4 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— մեթրօն փոխել Denfert Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը։

Մեծ դաշտահանդէս

Նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի ՍԷՆԹ ԱՆԹուանի Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ ԿՆՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ եւ ՄԱՐԶԻՉԵՑ խումբի

24 Յուլիս Կիրակի ամբողջ օրը Գանբ Ռօշէրի ՆԱՃԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ագարակը։

Բացման խօսք՝ Ս. ՓՕՅԱՃԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, մեներգ, ֆանթէզիներ։

Ծանօթ.— Հանգրուանայր երթալու համար Փլաս Թիեռէն առնել 26 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Օգիստայ։

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ.

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱՎԻՆԵՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ,

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

24 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ՊԱՐ ՓԻԺՕՆԻԷԻ վերնայարկը։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ

Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ,

ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ եւ Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 41րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ԿՐԸՆՈԲԼԸԻ ՍԹԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆԻ կոմիտէի կողմէ

24 Յուլիս կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ. ՓՈԼԻԿՈՆԻ ծառերուն տակ

Ծանօթ.— Երթեւեկի համար յայտարարութիւններ պիտի փակցուին Կրընօպլի ծանօթ հայկական վայրերը։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ

Տարեշրջանի վերջին ՊԱՐԵՑԻԿ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ, տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ, 23 Յուլիս ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 Րիւ Փոսիէ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ իր մահուան 15ամեակին առթիւ

23 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, 8 Րիւ ժան Կուժոն։

կազմակերպուած ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղին կողմէ

23 Յուլիս, Շաբաթ, ժամը ճիշդ 8.30ին

Salle Jean-Goujon, 8, Rue Jean-Goujon.

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ Հ. ՃԱՐԴԱՐԵԱՆ ԵՒ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Պիտի նուագեն՝ երկու հայ վիրթիւոզներ Ձ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՆԱՃԱՐԵԱՆ (դաշնակ)։ Պիտի երգեն՝ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ. Պիտի արտասանեն՝ Տիկ. Բուդաղեան, Պ. Պ. Ռ. Զարդարեան, Յ. Եղիազարեան եւ Ա. Ջամալեան։

Մուտք 3 ֆրանք.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղին կողմէ

կը բանախօսէ՝ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Յուլիս 24ին կիրակի, ժամը 3.30ին, Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lacի սրահը։ Ծախսերու մասնակցութիւն 6 ֆրանք։

Դպրոցական հանդէս Պոնտոյի մէջ

«ԱՐԱՐԱՏ» միութեան դպրոցի սաներու ամավերջի հանդէսը 24 Յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3.30ին, Հ Յ. Դ. «ԲԱՐՍԵՂ - ՃԱՀՊԱԶ» Ակումբի մէջ, Ըրնօն։

Արտասանութիւն, երգ, խմբերգ, նրաժշտական բաժնի հետեւող աշակերտները առանձին պիտի նուագեն դաշնակի վրայ։

«ՀՈՎԻՒՆԵՐՈՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ» (կենդանի պատկեր)։

Մուտք՝ 3 ֆրանք։

Ընտանեկան Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ո. Մ. ՄԱՐԶԱԿԱՆԻ ՍՈՂՄԷ

24 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՍԷՆ-ՓԷՐԷի ծանօթ անտառը։

Գեղարուեստական բաժինին իր մասնակցութիւնը կը բերէ ՋՈՄԻ «ԱՐԱՔՍ» երգչախումբը։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ԼՈՒԻԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՄԷՋ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Թաղ. Խորհուրդս՝ Թաղիս ազգային մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը որոշած ըլլալով Յուլիս 23ին Շաբաթ երեկոյ ժամը 6ին կատարել։

Կը խնդրէ բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Անիէռի Հ. Բ. Ը. Միութեան Հայերէնի դասընթացքներու կրթական Հոգաբարձութեան կողմէ։ Նախագահութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչ՝ Պ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆի։ 23 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ 149bis Ave. d'Argenteuil. Անիէռ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ զանազան անակնկալներ երկսեռ աշակերտներու կողմէ։

Մուտք՝ 2 ֆրանք։

ԹՈՒՂԹԱՏԱՐ

ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎ

Իսի-լէ-Մուլինոյի «Երիվեան» դպրոցի վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի, Հայ կամաւորներու միութեան, Իսիի Երիտասարդաց միութեան բոլոր անդամները անխտիր, նաեւ բոլոր ծնողները եւ դպրոցով հետաքրքրուողները, Շաբաթ (23 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Սրահի ընդարձակման կամ դպրոցի համար հողի մը գնման հարց,

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակց. միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի 6 Ավենիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ.— Պատգամաւորի ընտրութիւն, վարդավառի հանդէս եւայլն։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 25ին, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին. Քատէի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները կիրակի, Յուլիս 24, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Երիվան» սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Վեց ամսուայ հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ, Դործակալ.— Ստացանք եւ կը կարգադրուի։

ՏԱՐՕՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տարօն Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը սարքած է Սգատօն մը Վարդավառի կիրակի առաւօտ Պուլվար Օտտոյի Մատրան մէջ, ի յիշատակ Տարօն Տուրուբերանի նահատակներուն։

Կը խնդրուի բոլոր Միութիւններէ եւ կազմակերպութիւններէ որ բերեն իրենց յարգանքի բաժինը։

ՀՐԱՒԷՐ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջակայից բարեպաշտ ժողովուրդին կը ծանուցանենք թէ՝ կիրակի, 24 յուլիս Վարդավառաց հրաշափառ տօնին առթիւ, տեղւոյս Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Տէր Եսայի քհնյ. Ալթունեան եւ այս առթիւ մատրանս բարերարներէն Աթրենապոլսեցի Պ. Գաբրիէլ Փափազեանի ծնողացը եւ իր ընտանեաց բոլոր ննջեցելոց հոգւոյն մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի։

Կը հրաւիրենք ներկայ գտնուիլ սոյն հանդիսաւոր արարողութեան։

Երգեցողութիւն պիտի կատարուի ղեկավարութեամբ Պ. Կարապետ Բաղդասեանի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս դպիրներու։

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը

1, Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ՇԻՐԻՆ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարութեամբ ԳՈՄԷԹԵԱՆԻ։ LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANN(օփերէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր։

Ճաշ եւ պար մինչեւ ժամը 10։ Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել)։ Մուտք 5 ֆրանք։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Opéraէն կամ Jaurèsէն առնել Թօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan. իջնել Raincy-Pavillons։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Համեղ, անհամեմատ արեւելեան կերակուրներու սիրահար էք. Պոլիսը կարօտնալու պէտք չունիք, մտէք հայկական կեդրոնի մէջ

ՍԱՐԵԱՆԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆ «ԹՕՔԱԹԼԻ»ն

5, Rue du Baignoir, 5: Marseille

ուր պիտի գտնէք զուարթ եւ ընկերական շրջանակ մը եւ ճաշեր խիստ մատչելի գիներով։

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ ճոխ աղանդերներով։

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը։ Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն։ Զուսական օղի՝ եւ շաշլիկ՝ ճաշարանատիրոջ անվիճելի փորձառութեամբ։ Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ. անհամեմատ մատչելի գիներով։

Շաբաթ եւ կիրակի իրիկունները արեւելեան նուագ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն. Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։

Անզուգական, Անմրցելի, Անխտրդակ։

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական «Moka» սուրճովը

Café "HAREM„

5 ԱԹ ՀԱՐԻՒՐ ՔԱՅԱՌԻԿ ՋԵՂՁ

Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Որ՝ ձեր արձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ սաստի տակն ալ որ ըլլաք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile

Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն եւ գիշերները քուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն անապատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է։

Dalakupeian 8 Rue Suffren. Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ ԵՒ ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Սէն Ժէռոմի թաղականութիւնս կուգայ ծանուցանել Մարսէյլ քաղաքի եւ արուարձաններու հայ բարեպաշտ ժողովրդեան թէ, այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին պիտի կատարուի նախատօնակ։

Հետեւեալ առաւօտ 24 կիրակի, Վ.ԱՐԴԱՎԱՌԻ տօն ըլլալով, հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի եւ այս առթիւ երախաներու մկրտութեան մարմարեայ աւազանին օծումը պիտի կատարուի։

Այս առթիւ նոյն օրը մկրտութեան որ պիտի ըլլայ եկեղեցւոյ աւարտումէն վերջ մինչեւ ժամը 4։ Փափաքողները պէտք է բերեն իրենց երեխաները, նոր աւազանով մկրտուելու համար։

× Փօն-տը-Շէրիի Եկ. Երգ. Ազգ. Միութիւնը կը յայտարարէ որ Յուլիս 24ին, կիրակի օրը, Վարդավառի առթիւ, Ս. Գ. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, ի յիշատակ Նուպար եւ Պօղոս փաշաներու, Պ. Պօղոս Նուպարի մահուան Տրդ տարեդարձին առթիւ։

Նոյն օրը պիտի կարդացուին նաեւ Ս. Էջմիածինէն հասած Հայրապետական կոնդակն ու Հ. Գ. Խորհուրդի ծրջաբերականը։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 24 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3790

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՄԻՏ ԵՒ ՄԻԱԿԱՆԻ

Սահման չունի մեր անապարծութիւնը, երբ կը խօսինք ազգային գիտակցութեան մասին:

Ի՛նչ չքեղ բառեր, ի՛նչ ներբողականներ, գերադրական ճոխութեամբ: Մանաւանդ երբ ճարտասանական մարզանքներ կը կատարենք բեմերու վրայ:

Դժբախտաբար նորէն մեզի կ'իյնայ քմծիծաղ մը արձակել, այս ինքնագովութեանց առթիւ: Քմծիծաղ մը, որ ամէն բանէ առաջ վրդովում է եւ դառնութիւն:

«Հին ազգաց պատմութիւն» չէ որ պիտի պատմենք: Օրինակը աչքի առջեւ է: Տեսանելի եւ շօշափելի:

Բացատրենք, եւ բարեհաճեցէք դատել, առանց նախապաշարումի:

Երկու տարիէ ի վեր քամնելի դէպքեր կը պատահին Հայաստանի մէջ: Անլուր, աննախընթաց ողբերգութիւններ արձանագրուեցան 1936 Յուլիս 9էն առդին (Ա. Խանջեանի պարագան): Նախ փախուստներ, յետոյ հակասական լուրեր, ապա վաւերական, պաշտօնապէս կամ այլապէս հաստատուած իրողութիւններ, — ձերբակալութիւն, աքսոր, գնդակահարութիւն: Երեւանի ամբողջ չքախումբը — կուսակցական թէ պետական — բնաջինջ, հողմացրիւ, փոշիացած (իրենց բառերն են): Մինչեւ անգամ երիտասարդ գրագէտներ ու բանաստեղծներ նահատակուած, ապրիլեան խժդժութեամբ: Եղած չեղած մտաւորականներ «անհետացած» կամ երկրէն քշուած անծանօթ ուղղութեամբ: (Ո՞վ կրցաւ ճշդել համրանքը...): «Թատաստանէն վեր մարդ չես տեսներ Երեւանի մէջ»: Հայկական զօրամասերը Հայաստանէն հեռացուած եւ Ռուսաստանի խորերը քշուած: Եւ դեռ ուրիշ արիւնոտ կամ անարիւն ողբերգութիւններ, որոնց մասին կիսկատար տեղեկութիւններ միայն կը լսենք, պատահաբար:

Մէկ խօսքով՝ Հայաստանը գլխատուած, թեւաբեկ, անդամալոյծ՝ թէ՛ կուսակցական, թէ՛ պետական-վարչական եւ թէ մտաւորական տեսակէտով: Երկրին ղեկավարութիւնը յանձնուած միջակէն ալ վար սպասեակներու, երեւելի եւ աներեւոյթ թափթփուքներու, որոնց գլխուն վերեւ գլխային քրքիջներ կ'արձակեն Խվորոստեաններ, Վէքիլովներ, Ձեկայի եւ զօրքի ռուս հրամանատարներ, իսկ հեռուէն՝ Բերիաներ եւ Եժովներ:

Ո՛չ մէկ իրարանցում, գոնէ մարդկային վրդովում Հայկական Արտասահմանի մէջ: Ընդհակառակն, նորէն ըմբշամարտ, ապացուցանելու համար թէ... «սայլիչ պէր քէմալ տըր»:

Տարուան սկիզբը, — անցեալ ապրիլին — պատահեցաւ ուրիշ դէպք մը, նոյնպէս քամնելի: Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը յանկարծամահ...

Տակաւին ոչ մէկ թերթ խօսած էր անբնական մահուան, սպանութեան մասին: Մէկ - երկու օտար թերթեր չարաշուք հեռագիր մը հրատարակեցին, բայց լսեցինք ու անցանք, առանց արտասուելու: Յետոյ — շատ ուշ — հասան քամնելի տեղեկութիւններ, որ կ'ըսէին թէ Խորէն Ա. ոչ թէ յանկարծամահ եղած, այլ խեղդուած է, խոշտանգուած եւ գազանօրէն սպաննուած:

Մթնոլորտը աւելի թանձրացաւ, քանի որ Էջմիածինը քար լռութիւն կը պահէր եւ ոչ իսկ թաղման մանրամասնութիւնները հաղորդած էր, մահուան լուրէն գոնէ մէկ շաբաթ վերջը:

Եւ ահա իրարանցում մը անպատմելի: Հարցումներ, հեռագիրներ, անհատական թէ պաշտօնական: «Իրա՞ւ է, սո՞ւտ է, ե՞րբ թաղեցին, ի՞նչպէս է Միաբանութեան որպիսութիւնը»...

Կը մեղադրե՞նք: Ո՛չ: Բայց դատեցէք, — երկու տարիէ ի վեր ծրագրեալ հետեւողականութեամբ մը, գլուխ առ գլուխ, փշուր փշուր կը քակեն ամբողջ երկրի մը պետական կազմը: Կը տորեն, կը հարթեն, կը բնաջնջեն, — ոչի՛նչ: Հո՛վ մըն է կ'անցնի... Բայց երբ հովը փչեց նաեւ Էջմիածնի գլխուն, — «մեռանք-կորանք»...

Ա՞յս է որ կը կոչուի քաղաքական գիտակցութիւն: Ամբողջութիւնը կը փլի՝ — ոչինչ, «բանիդ կաց»: Մասնիկն ալ կը հարուածեն, — աշխարհ փլաւ...

Եւ հրապարակագիրներ ալ ունինք, բանաստեղծ եւ բանգէտ, որոնք պատէ պատ կը զարնուին, համոզելու համար թէ այնքան ալ մեծ իրաւունքներ չունինք Հայաստանի հանդէպ, — այլ միայն «որդիական իրաւունքներու պատշաճ յիշեցում»:

— «Իրապէս, կամայ թէ ակամայ՝ մեր իրաւունքը Խ. Հայաստանի հետ յարաբերելու, անոր բան մը հասկցնելու եւ անկէ բան մը ուզելու, *բարոյական* իրաւունք մըն է միայն՝ որուն ո՛րքան սերտ եւ ուժեղ ըլլալը բացատրելու համար է՝ որ զայն կոչած ենք *որդիական*: Եթէ այդ իրաւունքը *օրինական*, *քաղաքացիական* իրաւունք մը ըլլար՝ «որդիական»ը անոր մէջ ինքնին պիտի հասկցուէր ու պէտք պիտի չըլլար զայն առանձին, ու միայն զայն, մէջտեղ դնելու:

Խ. Հայաստանը, վերջին դէպքերէն առաջ, *գործքով* ճանչցած եւ ընդունած էր մեր այդ իրաւունքը: Իրաւունք մը — օրինական կամ բարոյական՝ միեւնոյնն է — իր հետ կը բերէ պարտականութիւններ եւ կամ կը գոհանայ անոնց կատարումով: Որով, երբ անկէ առաջ Խ. Հայաստանը մենէ *կ'ուզէր* որ իրեն հանդէպ պարտականութիւններ մը կատարենք, ատով իսկ կ'ընդունէր որ իր վրայ իրաւունք մը ունինք, անշուշտ բարոյակա՛ն իրաւունք մը միայն՝ զոր սխալ չէ եւ մեր գործին կուգայ *որդիական* կոչել»: (*Արեւ*, 15 յուլիս):

Ահա այսպէս է որ կը յաւակնինք հայրենիք ապահովել: Միշտ միամիտ եւ միականի: Այլ մանաւանդ որդիակա՛ն...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ԿԸ ԶՕՐԱՆԱՅ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը մասնաւոր գոհունակութեամբ կը շեշտեն թէ՝ Ճօրճ թագաւորին այցելութիւնը իրապէս նպաստեց ոչ միայն երկու պետութեանց գործակցութիւնը ամրապնդելու, այլեւ զօրացնելու խաղաղութեան ճակատը:

Արքայական հիւրերուն մեկնումէն անմիջապէս վերջը, վերսկսան խօսակցութիւնները երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն մէջ: Այսպէս, ռազմագիտական խօսակցութիւններ ունեցան Անգլիոյ պատերազմական նախարարը եւ Ֆրանսայի սպարապետը, Ամիէնի մէջ: Իսկ դիւանագիտական խօսակցութիւնները շարունակուեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն եւ վարչապետ Պ. Տալատիէի միջեւ: Անգլիոյ պատերազմական նախարարը Փարիզ ալ եկաւ, ուրիշ զինուորական հարցեր եւս քննելու համար:

Այս բոլոր խօսակցութեանց եզրակացութիւնն այն եղաւ թէ սիրալիր համաձայնութիւնը — անգլեւֆրանսական քաղաքական ճակատը — երբեք այսքան զօրաւոր եղած չէր: Հետեւաբար, խաղաղութեան ազդակները այժմ կը գերակշռեն պատերազմի վտանգներուն վրայ: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, որ ուրբաթ օր արքայական հիւրերուն ընկերացած էր մինչեւ Քալէ, քաղաքական խօսակցութիւններ ունեցաւ Լորտ Հալիֆէքսի հետ, մինչեւ ժամը 5.30, երբ անգլիական գրօսանաւը ճամբայ կ'ելլէր: Յետոյ Փարիզ վերադարձաւ, զեկուցում տալու համար չորս օրուան խօսակցութեանց մասին, դահլիճի արտակարգ նիստին մէջ որ գումարուեցաւ շաբաթ օր, նախագահութեամբ Հանրապետութեան Նախագահին: Անգլիոյ արտաքին նախարարն ալ իր կարգին զեկուցում տուաւ վարչապետին, Լոնտոն վերադառնալէ անմիջապէս վերջը:

Այս նպաստաւոր մթնոլորտին մէջ, ընդհանուր կարծիքը այն է թէ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել նաեւ չեխական խնդիրը: Թէեւ վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Տալատիէ եւ Պ. Ժորժ Պոնէ պատրաստ են Անգլիոյ արտաքին նախարարը, շարունակելու անուղղակի խօսակցութիւնները Գերմանիոյ վարչապետին հետ, զինադուլ մը յառաջ բերելու համար Գերմանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ: Այս արդիւնքը ապահովելու համար, Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի թելադրեն որ Չեխոսլովաքիա կարելի զիջումները կատարէ:

**** Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին վերադարձած ատեն, ֆրանսական 17 մարտանաւեր հետեւեցան արքայական գրօսանաւուն, առաջնորդութեամբ Ֆրանսայի ամենավերջին եւ ամենահզօր զրահաւորին, «Տիւնքէրք»ի: Մարտանաւերը շարուած էին երկու զուգընթաց կարգերու վրայ, եւ իւրաքանչիւրը 21 թնդանօթ արձակեց, մինչեւ անգլիական ջուրերը: Անուհետեւ ուղեկցութիւնը շարունակեցին անգլիական մարտանաւերը եւ այսպէս վերջացաւ արքայական այցելութիւնը:*

**** Ինչպէս գրած էինք երէկ, վերջին արարողութիւնը կատարուեցաւ Վիյէ - Պրըթոնէօի մէջ, Աւստրալիացի զինուորներու յիշատակարանին բացման առթիւ: Թագաւորը ճառ մը խօսեցաւ, պանծացնելով 11.000 Աւստրալիացի զինուորները որոնք ինկան Ֆրանսական հողին վրայ: Հանրապետութեան նախագահն ալ ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով ռազմիկները եւ երկու երկիրներուն գործակցութիւնը:*

Ճօրճ Զ. հազիւ Անգլիա վերադարձած, հեռագիր մը ուղղեց Հանրապետութեան նախագահին, խորին շնորհակալութիւն յայտնելով եղած հիւրընկալութեան համար: Այս առթիւ կ'ըսէ թէ «երբեք պիտի չմոռնան ժողովուրդին կողմէ եղած ջերմ եւ խանդավառ ընդունելութիւնը, որ նոր ապացոյց մը կը կազմէ երկու երկիրներուն սիրալիր բարեկամութեան եւ փոխադարձ համարումին, բարեկամութիւն մը՝ հաստատուած հասարակաց իտէալներու եւ հաւաքական զոհողութեանց վրայ եւ նուիրուած միայն եւ միայն արդար եւ տեւական խաղաղութեան մը: Թագուհին եւ ես «ցտեսութիւն» կ'ըսենք Ֆրանսացի ժողովուրդին եւ սրտանց շնորհակալութիւն կը յայտնենք»:

Հիթլէրի նոր ծրագիրը չեխական խնդիրը լուծելու համար

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ճիշդ այն պահուն երբ խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենային Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սպայակոյտներուն միջեւ, Հիթլէր նոր առաջարկ մը ներկայացուց անգլիական կառավարութեան, փարատելու համար չեխական տագնապին առթիւ տիրող մտավախութիւնները: Հիթլէրի առաջարկն այն է որ Չեխոսլովաքիոյ հողային ամբողջութիւնը երաշխաւորուի Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան կողմէ: Ուրիշ խօսքով, ոչ յարձակման դաշինք մը կնքուի այդ պետութեանց միջեւ: Եթէ այսպիսի դաշինք մը կնքուի եւ հաւատարմօրէն գործադրուի, այն ատեն Գերմանիա պիտի չկրնայ Պոհեմիա մտնել այնպէս ինչպէս Աւստրիա մտաւ:

Հիթլէրի առաջարկը անշուշտ պայմաններ ալ կը պարունակէ: Գլխաւորը այն է որ, չեխական կառավարութիւնը զգալապէս կրճատէ իր սպառազինութիւնները, որոնք ահարկու կը համարուին բաղդատաբար փոքր երկրի մը համար: Խօսուած չկայ թէ Գերմանիան ալ համեմատաբար պիտի կրճատէ իր սպառազինութիւնները, բայց կարծողներ կան թէ Չեխոսլովաքիոյ նախաձեռնութիւնը կրնայ ճամբայ բանալ սպառազինութեանց ընդհանուր կրճատումի մը, Եւրոպայի մէջ:

Հիթլէրի երկրորդ պայմանը այն է որ չեխական կառավարութիւնը ելք մը գտնէ, լայնօրէն գոհացնելով Գերմաններու պահանջները: Չեխական կառավարութիւնը այս օրերս կը վերջացնէ փոքրամասնութեանց նոր սահմանադրութիւնը: Անոր հրատարակութիւնը վճռական փորձ մը պիտի ըլլայ երկու կողմերը հաշտեցնելու:

Հիթլէրի թելադրութիւնները Լոնտոն հաղորդուեցան երկուշաբթի օր, երբ արտաքին նախարարը գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցաւ անոր թիկնապահին՝ Վիտմանի հետ, իր բնակարանին մէջ: Վարչապետն ալ այնքան գոհ մնաց որ, ուրբաթ օր ունկնդրութեան ընդունեց Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, եւ խօսակցութիւններ ունեցաւ թէ չեխական եւ թէ ուրիշ եւրոպական խնդիրներու մասին, մօտ մէկ ժամ: Դեսպանը Գերմանիա մեկնեցաւ երէկ, շաբաթ, մէկ ամսուան արձակուրդով, եւ անմիջապէս տեղեկագիր մը պիտի

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՐԱԽՃԱՆՔ «ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐՈՒ» ՎՐԱՅ

Սագերու ընկեր եւ հասակով անոնցմէ բաւական մեծ, ես իբր քաղաք՝ առաջին անգամ ճանչցայ Իզմիրը: Եւ այդ քաղաքէն կը յիշեմ տակաւին.

1.— Շոգեկառքին ձայնը, — ո՛րքան կը սիրեմ Աժդահարեան այդ ճիչը, որ ամէն օր՝ մեկնումի մը, հեռու ճամբորդութեան մը երազը կուտայ ինծի:

2.— Ծո՛վը, — օրերով դիտեմ՝ չեմ կշտանար, ու չեմ կրնար տակաւին երեւակայել աւելի գեղեցիկ տեսարան մը քան այս ողջ տարերքը:

3.— Ահարոնը, — զոր հիացումով կը դիտէի, Դաշնակցականներու ակումբին մէջ, սիմիթով չայս առջեւս մոռցած: Առաջին բանաստեղծն էր զոր կը տեսնէի, երբ դեռ պատանի՝ բոլոր բանաստեղծները մտքովս կը նմանցնէի թեւաւոր էակներու:

Ահարոն հնչեակներով պատմական դիմանկարներ կուտար *Ազատամարտի* մէջ, կամ՝ կիսանդրիներ, տաշուած ու յղկուած՝ տեսակ մը մարմարիոնի վրայ, որ կրակի փոշի ունի իր մէջ եւ խունկի ծուխի գոյն: (Ո՛րքան աշխատած եմ հետեւիլ այդ իր քերթողութեան):

Ու տարինե՛ր, դառն տարիներ պիտի անցնէին, որ զինք ճանչնայի այստեղ, Փարիզ:

Յառաջի խմբագրութիւնը ինչե՛ր փորձեց, որ դուրս հանէր զինք իր մենաստանէն, գէթ շաբաթը անգամ մը: Մեծ քաղաքին, խռովիչ հրապարակներուն եւ բարբարոս ինքնաշարժներուն դէմ ատելութեամբ մը լեցուած՝ Ահարոն կը մերժէր դուրս ելլել իր առանձնարանէն: Պատճառ եղաւ *Մագաղաթները*, որ շաբթէ շաբաթ գար խմբագրատուն, մանաւանդ ողողէր մեզ իր քերթերով՝ մոռցուած ստորակէտի մը, միջակէտի մը, բութի մը ձօնուած իր սրամտութիւններով: Մեծ Շաւ ու Նշանը, Տէր - Յակոբեանն ու պզտիկ Շան՝ միասին աշխատեցանք որ գեղեցիկ ըլլայ եւ անթերի իր երախայրիքը:

Արդարեւ անթերի է, — հատոր մը փոքրով ու խորոտիկ:

փորով՝ ըստ մեծութեան եւ բովանդակութեան, — կրնանք զայն կոչել մեր ժամանակներու արուեստ քերթողական, որ կը բանաձեւէ լեզուական մաքրութեան եւ տաղաչափական գեղեցկութեան հանգամանքը: Խորքով միթիք ու ներշնչումով դասական՝ բոլոր դարերու մեծ բանաստեղծներուն նման, Ահարոն յանկարծ կերպարանափոխութիւն մը կը կատարէ, — դաշտերէն եւ արտերէն վեհափառ թափօրի մը պէս հոսող այս արքունական գետը կը դառնայ լեռնէն թափող ցատկոտան վտակ մը, որ իր ջուրի հագարումէկ խաղերով եւ հեթանոս շրթներով կը պատմէ հարսնետունի մը մէջ կատարուած գինի եւ սիրոյ խենթութիւնները: Եւ ահա հայ Ապողոնը նոր ու մեծ Քուչակի մը փոխակերպուած՝ իր Զիմպիլի երգերով: (Այդ անէն՝ հրատարակելի *Պոհեմականք* հատոր մը եւս):

Ահա թերթերը ամէն կողմ գնահատութեան տողեր կը նուիրեն Ահարոնին: Մենք ալ, մեր կարգին տօնելու համար *Մագաղաթները*, մեր խանդավառութեան միւռոնով կ'օծենք այսօր Օվանըգի այս քուրմը, որ միշտ բարձր մնաց օրուան գռեհկութիւններէն եւ պահպանեց իր քերթողական հոգւոյն խաղաղութիւնը: Ու խրախճանքի այս սեղանէն, երբ իր եղբայրը, նոյնպէս ներշնչեալ մը, աղուոր ու խոր յուզումով մը մէյմէկ գիրք կը ձօնէ ու կը դրկէ Ահարոնին մեռած հայրենուն ու նախահայրերուն, մինչեւ պորտը Սահակ - Մեսրոպին, որ հերթնուին՝ տեսնելով կրակը հայ լեզուին, մենք կը կոչենք.

— Կեցցէ՛ հայ Ապողոնը: Կեցցէ՛ իր Զիմպիլը:

ԱՐԱՁ

ՑԵՂԱՊԱՇՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Խօսքէն գործի անցած են արդէն

Ինչպէս հաղորդեցինք ժամանակին, Իտալիոյ մէջ ալ «ցեղային մաքրութեան» շարժում մը սկսած է, համաձայն մասնագէտներու կողմէ պատրաստուած տեսութեան մը: Շարժումը հետզհետէ ձեւ ու մարմին կ'առնէ, թէեւ ոչ այն համեմատութեամբ ինչպէս Գերմանիոյ մէջ: Պ. Կայտա, Մուսոլինիի թարգմանը, առջի օր յօդուած մը հրատարակեց որ կ'ազդարարէ.

— «Ցեղի խնդիրը այլեւս անցած է վարդապետական շրջանը եւ դարձած է քաղաքական խնդիր մը, շատ մեծ խնդիր մը, անմիջական եւ շօշափելի: Եկած է ժամանակը ցեղի խնդիրը դնելու իբրեւ պաշտպանութեան եւ զօրութեան խնդիր մը: Իտալական ցեղը չուզեր մեկուսանալ ուրիշ ցեղերու եւ ազգերու համերաշխութենէն: Բայց կ'ուզէ ճանչնալ ինքզինքը եւ ապահովել իր անհատականութիւնը, ամրապնդուիլ վճռական եւ անհաշտ ինքնաբաւութեամբ: Իտալական ցեղը պէտք է ինքն իր գիտակցութիւնն ու հպարտութիւնն ունենայ: Այս գիտակից հպարտութենէն կը բխի, ինքնաբերաբար եւ տիրաբար, իր պաշտպանութեան եւ մաքրութեան պարտականութիւնը»:

Թէեւ յօդուածագիրը եւ ուրիշ կիսապաշտօնական օրկաններ չեն քննադատեր Հրեաները եւ չեն խօսիր ոչ - արիական տարրերու մասին, բայց կարեւոր թերթ մը, «Թրիպունա», կը գրէր առջի օր.

— Հրեաները արիական ցեղին չեն պատկանիր: Անոնք Եւրոպացիներ չեն: Անոնց ոգին հակոտնեայ է արիականին: Արիական ոգին էապէս հերոսական է եւ ասպետական, մինչ հրէականը հակահերոսական է եւ առեւտրական: Ուստի անհրաժեշտ է որ միւս ցեղերը իրենք զիրենք պաշտպանեն Հրեաներէն որոնք իրենց սեփական ցեղապաշտութիւնը կը գործադրեն եւ կը գործեն ուրիշներու ցեղապաշտութեան դէմ»:

Իբրեւ առաջին քայլ, իտալական կառավարութիւնը որոշեց արտաքսել ոչ-արիական հրապարակագիր մը, Տոքթ. Էտ. Քլայնլէրէտ, լեհ Հրեայ մը, որ հրէական հեռագրական գործակալութեան թղթակիցն է 14 տարիէ ի վեր: Ութ օր պայմանաժամ տրուած է արտաքսելին, որ դեռ վերջերս Իտալական թագի խաչը ստացած էր:

**** Պապը կը շարունակէ իր քարոզները ցեղապաշտական մոլեռանդութեան դէմ, շեշտելով թէ «ծայրայեղ ազգայնականութիւնը խոտելի է, հակաքրիստոնէական եւ հակամարդկային»: Իտալական թերթերը չեն հրատարակեր Պապին արտասանած խօսքերը:*

Թուրքերու ներգաղթը Պալքաններէն

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ մօտերս պիտի սկսի Թուրքերու ներգաղթը Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն: Այս տարի Ռումանիայէն գալիք գաղթականներուն թիւը 12.000ի կը հասնի: Ռումանիա գացած է Թօզաթի երեսփոխան Պ. Նայըմ, ներկայ ըլլալու համար ներգաղթողներու կալուածներուն եւ հողերուն վաճառման գործողութեանց:

Միւս կողմէ բաւական յառաջացած են Պուլկարիայէն գաղթելիք Թուրքերուն կալուածներուն եւ հողերուն վաճառման մասին պուլկար կառավարութեան հետ կատարուած բանակցութիւնները: Շատ հաւանական է որ յս տարի Պուլկարիայէն ալ 10.000 հոգի գաղթեն:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԻՇՏԻ ԵՒ ՅԱՍՈՒՄԻ ԵՐԳԻՉԻՆ

Մարսէյլ այցելողին համար անդիմադրելի է Ահարոնեանը տեսնելու ցանկութիւնը։

Ինծի ըսեր էին, սակայն, թէ «Լռութիւն»ի մեծանուն հեղինակը խօսուն լռութիւն մըն է, այժմ, եւ ինք։ Այցելութիւններ չընդունիր։ Եւ թէ դժուար է իր հաւանութիւնը ստանալ։

Այսուհանդերձ, կ՚ուզէի տեսնել զինքը։ Անըմբռնելի, չարչարող բան մը կար գանկիս մէջ։ Խօսքը՝ որ չըվէժ էր իր քով, ի՞նչպէս կրնար այսքան անողոք կերպով լռած ըլլալ։ Իր պատկերը յիշողութեանս մէջ կը մնար՝ 25 տարիներու սուներուն անցեալէն։ Զաւարեանի թաղումին էր։ Զաւարեան, ընդհանուր պատմութեան մեր ուսուցիչը, իր մահուան օրը դասարան էր մտած քառորդ ժամուան յապաղումով եւ հեւ ի հեւ։ Ու այդպէս ալ մեկնած։ Ժամ մը վերջ կ՚իմանայինք որ ինկեր ու անշնչացեր էր ճամբան ...

Կը յիշեմ, դպրոցին վերնայարկի կիսասառերին մէջ, Գ. Մխիթարեանի, Հ. Քէօսէեանի, Մ. Տէյիրմէնճեանի եւ իմ լացը այդ գիշեր։ Նոյն հեկեկանքով ալ դացեր էինք թաղման։ Երրորդութեան եկեղեցիին մէջ, «Միմոն»ին դագաղին վրայ, իր հրաժեշտի խօսքը պիտի ընէր նաեւ Ահարոնեան։ Պիտի տեսնէինք, ուրեմն, այն, զոր կարդացեր էինք, տարիներ շարունակ, այնքան հզօր կերպով կախարդուած։

Ու հիմա, նոյն այդ Ահարոնեանը կանգնած էր մեր դէմ։ Մենք, որ, այդ օրերուն, Դաշնակցութեան կապուած էինք պատանեկան հզօր խանդով մը, անհետացող Զաւարեանին տեղ մեր դէմ կը գտնէինք յայտնուող Ահարոնեանը, որ տարիներ շարունակ, հէքեաթային դէմքի մը պէս, յաճախած էր մեր երեւակայութեան, ու իր երեւակայութեամբը ընկերացած էր, քայլ առ քայլ, մեր անուանի հերոսներուն, Իգդիրէն աղաղակած էր, Ժընեւէն ցասումի կանչեր արձակած, Նէմրութի կամ Սիփանի վրայ սուսերներ պողպատած, «Խայ»ը հողեփոխած, «Արիւնոտ Թթխմոր»ին հանդէպ նողկանքը անճեցուցած, եւ որ, ինչպէս կ՚ըսէր Վարուժան՝ «ծնած էր հայ վիշտէն ու այդ վիշտին չափ մեծ էր եղած»...

Յիշողութեանս մէջ կանգուն այդ պատկերը ի՞նչպէս նոյնացնէի այն պատկերին հետ, զոր նկարագրեր էին մեզի անողոք հարուածէն ի վեր..

Կը խոստովանիմ թէ Ահարոնեանը կրկին տեսնելու ցանկութեանս չափ ուժեղ էր նաեւ մտքիս մէջ նախկինը պահելու տենչանքս։

Այսուհանդերձ, ըսի բժ. Յ. Սիվրիհիսարեանին թէ կ՚ուզէի այցելել իրեն։

×

Թոմոնը իր անունը արդարացնող գեղեցկութիւն մը ունի։ Բոյս ու բնակչութիւն կը կենակցին հոն։ Ու կանանչութիւն մը, թաւշեայ, զայն կը զանազանէ Մարսէյլի միւս արուարձաններէն։

Բժ. Սիվրիհիսարեանի հետ կանգ կ՚առնենք դրան մը առջեւ։ Առաջ կ՚անցնի բժիշկը եւ կը մտնենք ներս։ Քանի մը աստիճան ու ապակեպատ նախամուտ իր տան։ Մեզ կը դիմաւորէ տիկին մը որ ազնուական դրոշմ մը ունի իր դէմքին։ Կը զգաս՝ առաջին բոպէէն իսկ՝ թէ իր ժպիտին ներքեւ խորունկ ցաւ մը կ՚ապրի։ Կը ծանօթանանք։ Տիկին Ահարոնեանն է։

-- Հաճեցէք նստիլ, կ՚ըսէ, մի քանի բոպէ ...

Ու ահա սուլոց մը կը լսուի սենեակէն, որուն դուռը կիսով բաց է։ Կը նայիմ բժիշկին։ Կը ժպտի։ Գացեր էի կենդանի լռութիւն մը տեսնելու կանխատրամադրութեամբ, ու կը լըսեմ, ահա, շրթներուն մէջէն երգող երգիչը։

Երգը, --- ի՜նչքան անբաժան պէտք է եղած ըլլայ իր հոգիէն։ Երգը՝ Մաւխսի ամպածրար կատարը գրկող մեր հայրենի քամիներուն, որոնք իր օրօրը եղան։ Սուլոցը կը շարունակուի։

--- Իշխանեանն է եկեր,-- կը լսեմ Տիկին Ահարոնեանի ձայնը։

Ու դրանը մէջ, կոթնած իր գաւազանին, կը յայտնուի ինք։ Կը նայի՝ ամբողջ ուշքը աչքերուն մէջ։ Կը մօտենամ։ Ձեռք կուտամ։ Կը սեղմէ ժպտուն, ու մինչ կը մօտեցնենք զինքը իր աթոռին, կը նայի կրկին ու, միշտ ժպտուն, «Իշխանեան» կ՚արտասանէ՝ նախ վանկ առ վանկ, ու յետոյ երեք անգամ կը կրկնէ, սահուն։

Կը կռահեմ որ բառերու յաջող ու հնչեղ արտասանումը տենչանք մը դարձեր է իրեն համար։ Կ՚ուզէ ըսել թէ կը խօսի։ Թէ՝ Մեսրոպեան չքեղ բարբառը դեռ կենդանի է իր շրթներուն վրայ։ Բայց, նաեւ կը տառապի, երբ նոյն այդ բառերը,-- որոնք, շուրջ կէս դար, հեղեղ դարձեր էին իր շրթներուն վրայ,--- խոյս կուտան ու կը դաւաճանեն իրեն յաճախ։

Այդ պարագային, իր պայծառ դէմքը կ՚ամպոտի, ձեռքը կը բարձրացնէ, տեսողութիւնը կը թախծոտի եւ դառնութեամբ մը՝

-- Չեղա՛ւ ... չեղա՛ւ ... չեմ իմանար,— կը կրկնէ գլխահակ ...

Կը ծխենք։ Կ՚ուզէ ծխել նաեւ ինք։ Տրամադրուած է, ինչ որ կը քաջալերէ զիս ու կը շարունակեմ խօսիլ իրեն հետ։ Մանաւանդ որ կը հասկնայ շատ լաւ եւ նոյն իսկ հարցումներ կ՚ընէ կամ քանի մը բառերով իր կարծիքը կուտայ։

-- Ի՞նչ կայ ... ի՞նչ եղաւ, կը ձայնէ յանկարծ։

Տիկին Ահարոնեան եւ բժ. Սիվրիհիսարեան կը դիւրացնեն իր ու իմ խօսակցութիւնը։ Կ՚ըսեն թէ տեղեկութիւններ կ՚ուզէ։ Կուտամ իրեն լուրեր։ Երբեմն կը գոհանայ։ Ու երբեմն, լուռ բայց հասկնալի, կը յայտնէ թէ զինք չեն հետաքրքրեր աշխարհի մնացեալ բաները։

Ու, յանկարծ, կը բարձրացնէ ձեռքը, ցոյց կուտայ հեռուն, շա՜տ հեռուն, եւ այս անգամ աւելի մեծ հետաքրքրութեամբ։

-- Ի՞նչպէս ... ի՞նչպէս ...կը կրկնէ։

--- Պուլկարիա՞, հարց կուտամ իրեն։

-- Ո՛չ։

-- Ռուսիա՞։

— Ոչ (ձեռքը կրկին կ՚երկարէ՝ դէպի հարաւ)։

-- Հայաստա՞ն։

--- Այո՛ ... այո՛ ... Հա ... յաստան, Հայաստան,-- կը կրկնէ այնքան ներքնարուխ հրճուանքով, որքան չէ արտասանած, ապահովաբար, դիտումը իր «էվրէքա»ն ...։

-- Հայաստանը լաւ է, շատ լաւ։ Նոր աւաններ կը շինուին։ Համալսարան կայ, բանակ։ Բոլշեւիկները կը զարգացնեն ու կը բարեզարդեն երկիրը, կ՚ըսեմ՝ ուրախութիւն առթելու ցանկութեամբ։

Կը նայի ուղիղ աչքերուս։ Եւ, յայտնապէս թերահաւատ,

-- Չէ՛ ... չեղաւ, կ՚ըսէ, էդպէս չէ ...

Այդ բոպէին Տիկին Ահարոնեան եւ բժիշկը կը խօսին, մեղմաձայն, Կաթողիկոսի սպանութեան մասին։ Կը լսէ,— որովհետեւ բզզիւնն իսկ լսելի է իրեն համար,-- եւ, դառնալով անոնց,

-- Կաթողիկոս ... ի՞նչ, կը հարցնէ հետաքրքրուած ։

— Հոն է, կ՚ըսեմ արտօրանքով, Էջմիածին, լաւ լուրեր կուգան իր մասին, կը ճանչնա՞ք, չէ՞։

-- Այո, կը ձայնէ ինքնավստահ։

Կը յիշեցնեմ Մուրատբէգեանի այցելութիւնը՝ Քաջազնունիի հետ՝ գաղութները, Հանրապետութեան շրջանին։ Ժպիտ մը կ՚ունենայ՝ կրկնելով Քաջազնունիի անունը։ Կը յիշէ այդ բոլորը, ու կրկին ինք է որ հարց կուտայ՝ թեւը շարժելով եւ հեռուն ցոյց տալով։ Թուրքիոյ մասին տեղեկութիւններ կ՚ուզէ։ Կը յիշէ Իսմէթը՝ երբ անկման լուրը կուտամ։

Դեռ բաւարարուած չէ, սակայն։ Իր միտքը կը չարչարէ բան մը։ Վայրերու անուններ կ՚ուզէ։ Կուտանք կարգով։ Ի վերջոյ՝

— Վա՞նը, կ՚ըսեմ ։

-- Այո ... Վա՜ն ... Վա՜ն,-- կը կրկնէ խորունկ հաճոյքով։

-- Կարի՞ն։

Նոյն ձեւով կ՚արտասանէ նաեւ «Կարին»ը։ Կ՚ըսեմ թէ դեռ ամայի կը մնան։ Թէ՝ վերջերս Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները զգալի կերպով թուլցած են ու նոյն իսկ ցրտութիւն մը կայ իրենց միջեւ։

-- Այո՞,-- կը հարցնէ՝ աչքերուն մէջ ուրախութիւն մը ցոլացնելով, լա՛ւ, էդ լաւ ... էդ շատ լաւ է ...

Ճաշի պահն է։ Կ՚ուզենք մեկնիլ։ Կը դժգոհի։ Կը խոստանամ կրկին այցելել։ Կ՚ուզէ ճշդել օր ու ժամ։ Ոտքի կ՚ելլէ եւ կ՚ուղարկէ մեզ։

Մեր երկրորդ այցելութեան նոյն պայծառ ու գիտակից վիճակն է։ Մասամբ յուզուած թէեւ։ Երաժշտութիւն է լսեր ու խօսեր։ Նախասիրած եղանակներ ու երգեր ունի։ Բայց, խորապէս կը յուզուի, կ՚ըսէ Տիկին Ահարոնեան, երբ հայրենի երգեր կը լսէ։

Երրորդ այցելութիւնս ուշացեր էր։ Հազիւ ներս մտած՝ իր դժգոհանքը յայտնեց։ Ըսի թէ Նիս էի։ Յետոյ անցայ Մոնփելիէ։

-- Մոնփելիէի մէջ թիւով քիչ, բայց խմբով լաւ տղաք գտայ։ Խանդավառ են ու նուիրաբերող։ Նոր խումբ մըն ալ կազմեցինք այնտեղ ։

-- Էդպէ՞ս .. .լաւ ... պրաւօ, -- ուրախացաւ։

Յետոյ խօսեցանք Պուլկարիոյ մասին։ Յիշեց հին Մակեդոնացի ու պուլկար մտաւորականներ։ Անունը տուաւ Ուաշինկթընի այժմու պուլկար դեսպանին։ Յիշեց Լիախովը, Սարաֆովը... Տեղեկութիւններ ուզեց։ Ու ամէն անգամ որ անուններ կը թուէի, յստակօրէն կը յիշէր ու կը կրկնէր զանոնք։ Որոշ կերպով կը մնան իր յիշողութեան մէջ դէպքեր՝ կապուած այս կամ այն անձին հետ։ Հարցուց փրոֆ. Տոտոմեանցի մասին։ Ըսի թէ յաճախ կը տեսնէի զայն Սոֆիա կամ Ֆիլիպէ։ Վէնիզէլոս, Քլէմանսօ,-- այս բոլորը թարմ են իր մտքին մէջ։ Մանաւանդ Րաֆֆին,-- ի՜նչ խոր հրճուանքով կրկնեց այդ անունը ... Անգամ մը, յանկարծ, կարդացեր էր այդ բառը գրքի մը ճակատը ...

Կատակը պակաս չեղաւ, անշուշտ, մեր հանդիպումներու ընթացքին։ Ու ժպիտը գրեթէ երբեք չպակսեցաւ դէմքին վրայ։

Վերջին այցելութեանս լուսանկարուեցանք խմբովին։ Ջերմ մթնոլորտ ստեղծուեցաւ։ Մեզ ընկերացած էր նաեւ ընկ. Յ. Պալիկեան։ Հաճոյքով ուզեց մեզ հետ լուսանկարուիլ զանազան դիրքերով։ Եւ, ամէն անգամ որ ընկ. Ասատուր իր գործիքը կը զետեղէր, անտրտունջ կը սպասէր։

Յետոյ իջանք բակ, թեւս տուած իրեն։ Լուսանկարուեցանք նաեւ հոն։ Իր ննջի ժամն էր, բայց մտքի պայծառութիւնը կը պահէր։

Ուզեցինք հրաժեշտ առնել, աւելի չնեղելու համար։

-- Աշնան կրկին պիտի գայ, աւելցուց ընկ. Պալիկեան։

-- Յետո՞յ։

-- Պուլկարիա։

-- Էդ չեղաւ ... հոս ... միշտ հոս։

Ու մեկնեցանք՝ փակուող դրան ետին ձգելով փառքերէն մէկը՝ մեր յեղափոխական ու գրական յիշատակելին։

Իրմէ հեռու թէեւ, բայց իր «Արամազդեան ճակատը», որ տակաւին ոչ մէկ կնճիռ ունի, յիշողութեանս մէջ է՝ յստակ ու որոշ։ Իր դէմքը պայծառ է, գունեղ եւ երիտասարդ։ Ոչ տարիները եւ ոչ ալ ցաւը կրցեր են խորշոմ դնել հոն։ Աչքերուն մէջ գիտակցութիւնը կը կայծկլտայ։ Ու ինչ որ կը պակսի իրեն՝ բառերու յիշողութիւնն է։ Զանոնք արտաբերելու յիշողութիւնը, վանկի ինչ որ ըսուի կ՚ըմբռնէ։ Կը խորհիմ թէ խօսակցութիւններու ատեն անցեալ դէպքերու եւ իրեն ծանօթ անձերու մասին անդրադարձումներ իրեն պիտի պատճառեն մտաւոր հաճելի զբաղում մը եւ թերեւս նաեւ թարմացում մը իր յիշողութեան, զոր երբեք կորսնցուցած չէ։ Իր դժբախտութեան մէջ մեծ բարեբախտութիւն մըն է, անշուշտ, այն սրտագին հոգածութիւնը զոր կը տածէ Տիկին Ահարոնեան։ Անվերապահ ու յարատեւ կերպով կը հսկէ նաեւ բժ. Սիվրիհիսարեան։

Փրոֆ. Բոժէ, Ահարոնեանը խնամողը, այս տարի զայն գտած է աւելի լաւ։ Յանձնարարած է Մարսէյլի մօտ տեղ մը տանիլ՝ օդափոխութեան ընթացքին, բայց ոչ ջերմուկները։ Ու թելադրած է զգուշանալ յոգնեցնելէ ։

ԿԱՐՕ

‘ՏԷՐ, ԿԵՑՈ ԴՈՒ ԶՀԱՅՍ,

Երգերն ալ կը գաղթեն եւ ո՛րքան դիւրութեամբ ։

Երբ 19րդ դարուն, գերմանացի Կրիմ եղբայրներու հետազօտութիւններուն շնորհիւ, ժողովրդական ստեղծագործութիւնները, երգ, բանաստեղծութիւն ու պար, կը դառնան գիտական ուսումնասիրութեան նիւթ, երեւան կուգայ ժողովրդական երգի այս նկարագիրը, երգը կը գաղթէ արտակարգ դիւրութեամբ ։

Կոմիտաս վարդապետ որ ուսումնասիրեց ժողովրդական երգը իր այլազան ձեւերով, շեշտած է երգին այս նկարագիրը իր դասախօսութիւններուն եւ յօդուածներուն մէջ ։

Երգը կը թռչի թեթեւ թեւերով գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք, երկիրէ երկիր, հանդչելու համար հիւրընկալ ու բարի երդիքներու տակ ։

Երգը կը գաղթէ ։

Այս խորհրդածութիւններն ունեցայ, երբ Փարիզը կ՚եռար օգոստափառ հիւրերու ներկայութեամբ ու առաւօտէն մինչեւ իրիկուն կը հնչէր Անգլիոյ ազգ. օրհներգը, Տէ՛ր, կեցո (պահեա) զԱրքայն ։

Որովհետեւ գաղթական մըն է այս երգն ալ, ծագումով ֆրանսացի ։

1686։ Հիւանդ է Ֆրանսացիներու Արեւ - Արքան, Լուդովիկոս ԺԴ.։ Սնարին վերեւ կը հսկէ իր սիրուհիներուն վերջինը, Տիկին տը Մէնթընօն որուն հետ օրինաւորապէս ամուսնացած էր թագուհիին մահէն յետոյ, 1684ին ։

Գրագիտուհի մըն էր Տիկին տը Մէնթընօն, որ շատ կը հետաքրքրուէր աղջկանց դաստիարակութեամբ ։ Թագաւորին հաւանութեամբ հիմնած էր ան Սէն - Սիրի կրթարանը ազնուական -- կարօտ օրիորդներու համար։

Ապաքինումէն վերջ, վարձատրելու համար Տիկին տը Մէնթընօնի անձնուէր հոգածութիւնը, թագաւորը իր առաջին այցելութիւնը կ՚ընէ Սէն Սիրի օրիորդներուն, ընկերակցութեամբ բանաստեղծներու, արուեստագէտներու եւ օտար պատուիրակներու ։

Այդ հանդիսաւոր առիթով, վարժարանի տնօրինուհին, Տիկին տը Պրինօն կը յօրինէ բանաստեղծութիւն մը, Տէ՛ր կեցո՛ զԱրքայն (Dieu, sauve le Roi), որուն եղանակն ալ կը շինէ արքունի երգահան Lulli ։

Ծագումով Իտալացի էր այս երաժշտագէտը, բայց տասն եւ մէկ տարեկանին կը հաստատուի Փարիզ, ուր ֆրանսացի վարպետներու քով կ՚ուսանի ֆրանսական դասական երաժշտութիւնը ու կը դառնայ անոր վարպետներէն մէկը ։

Երբ այդ ծաղկաւոր բերաններէն առաջին անգամ կը հնչէ արքայական օրհներգը, թարմ ու երկիւղած մթնոլորտի մը մէջ, խոր ու վսեմ տպաւորութիւնով մը կը համակուին բոլոր ունկնդիրները։ Կարծես թէ քերովբէներ իջած էին երկինքէն, Արեւ-Արքային փառքը երգելու ։

Անգլիացի պատուիրակները կը շնորհաւորեն Սէն-Սիրի օրիորդները, իրենց գեղեցիկ երգեցողութեան համար ։

Ու անոնց հետ երգն ալ կը գաղթէ Անգլիա, ուր կ՚երգուի բերնէ բերան ու կը դառնայ անգլիական քաղաքացի։

1740ին անգլիացի բանաստեղծ ու երգահան Հէնրի Քէրի յաղթական տօնի մը առիթով հանդիսաւորապէս կ՚երգէ Տէ՛ր, կեցո՛ զԱրքայն, բայց անգլիական քաղաքացիի պերճանքով, God, save the king: Դառնուած էր ազգային պաշտօնական օրհներգը որ այնուհետեւ պիտի հնչէ Անգլիոյ եւ գաղութներու մէջ, մինչեւ Հնդկաստան ։

Շատ հաւանական է որ 19րդ դարուն սկիզբը, հնդկահայ բանաստեղծ ու վիպասան Մեսրոպ Թաղիադեանց ... ազգային երգի ունկնդրութեան պահուն յղացաւ հայ ժողովրդ... օրհներգութիւնը, Տէ՛ր կեցո՛ զՀայս, որ պիտի դառնար խորհրդ... նշան մը, ազգապահպանման խորհրդ... զանգը ։

Անխուսափելի ու բնական է երգ... գաղթը։ Պարտադիր է ժողովուրդ... րու գաղթը, քաղաքական դէպքեր... կամ բնական աղէտներու հետեւա... քով։ Անոնք կ՚երթան նոր աշխարհ... ներ, տարիներու եւ դարերու ընթ... քին տակաւ առ տակաւ կը կորսնց... նեն իրենց ազգային նկարագիրը ու... դառնան նոր հայրենիքներու նոր ... դաքացիները ։

Չկան այսօր Լեհաստանի, Հունգ... րիոյ, Ռումանիոյ հին, հին Հայեր... Անոնցմէ իբրեւ յիշատակ կը մն... միայն տապանաքարեր, հայերէն ար... ձանագրութիւններով ։

Սեւ ճակատագիրը Հայրենազուր... Հայերուն ։

Ու այս պատճառով, աւելի նուիր... կան է մեր ազգային օրհներգը, Տէ՛ր կեցո՛, դու զՀայս։

Ու մինչ դուրսը, մեծ քաղաքը ... շողշողայ նոր հարսի մը պէս, ... հանդիսաւոր պերճանքով զարդարուա... ու այդ հարսանեկան մթնոլորտին մէ... անդադար կը հնչէ անգլիական ազգա... յին օրհներգը, ես երկիւղածօրէն կ՚ե... գեմ իբրեւ վսեմ շարական՝ Հայրեն... զուրկ Հայուն ազգային օրհներգու... թիւնը, Տէ՛ր, կեցո՛, դու զՀայս ։

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

«ԱՍՏՈՒԱԾ ՊԱՀԷ ԹԱԳԱՒՈՐԸ»

Այս երգին ծագումը գտնելու համար երկար պրպտումներ կատարուա... են, միշտ ապարդիւն ։

Ըստ Լառուսի.— Երբ Լուդովիկո... ԺԴ. հիւանդ էր, Տիկին տը Պրիեն... երգ մը յօրինեց եւ «արեւ - արքայի»... ձօնեց։ Լիւլլի եղանակ մը դրաւ այ... երգին, ներշնչուելով անգլիական հի... եղանակէ մը, զոր վերջէն փոխ առի... Անգլիացիները։ Բայց, ինչպէս Լա... րուս կը գրէ, Անգլիացիները արհա... մարհանքով կը մերժեն այս ֆրանսա... կան կարծիքը։ Բրիտանական Հանրա... գիտարանը եւս, խօսելով անգլիական ազգային երգին մասին, կ՚ըսէ թէ դժ... ուար է գտնել ծագումը։ Ըստ ոմանց, Անգլիոյ ազգ. երգին հեղինակն է Հէնրի Քէրի (ԺԸ. դար), որ զայ... յօրինած է 1740ին։ Բառերն ու եղա... նակը հրատարակուած են առաջին ան... գամ 1745 Հոկտեմբերին Gentlman's Magazineի մէջ։ Եւ սակայն կը հաս... տատուի որ ազգ. երգին եղանակը եւ բառերը գոյութիւն ունէին 1740 թը... ւականէն առաջ, անշուշտ տարբեր փոփոխակներով։ Այսպէս կը յիշուի Ճոն Պուլի երգը (1619), եւ սկովտա... կան երգը Ֆըրսէյլի հեղինակութիւն։

1901ին հրապարակ նետուեցաւ նոր անուն մը, Ճէյմս Օսվալտ, Սկովտա... ցի, որ Լոնտոն հաստատուած էր 1742ին եւ Ճորճ Գ.ի պալատական երա... ժիշտ անուանուած ։

Այսպէս կամ այնպէս, «Աստուած պահէ թագաւորը» սիրած եւ ... ցուած են նաեւ այլ երկիրներ։ Անգ... լիոյ ազգ. այդ երգին եղանակով կ՚եր... գուէր Գերմանիոյ ազգ. երգը Heil dir im Siegeskrauz, տակաւին «Տէօյչլան... տ իւպէր ալլէս»ը ազգ. երգ չընդու... նուած։ Տանըմարքա եւս կ՚երգէ այս ե... ղանակով, ինչպէս Զուիցերիա, թէեւ տարբեր բառերով,— Ruftdu, mein Vaterland:

ԱՀԱՐՈՆ՝ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԵՒ ՏԱՂԱՉԱՓ

Առանց այլեւայլի, փութանք ըսել, թէ Ահարոնի «Մաղաղաթներ»ը կը շարունակեն հաւասար ուժգնութեամբ բանաստեղծն ու միանգամայն տաղաչափը։ Ինչպէս ամուր թուղթէ բերդ մը՝ որ կը տոկայ քերթողական հրավառ խանդին եւ տաղաչափական իմաստուն, դժուարահաճ տրամադրութիւններուն։ Ահարոն կ՚երգէ երկնելով -- այս բացատրութիւնը միայն կրնայ գոհացնել Հատորին ընթերցումէն իմ մէջս արթնցած հետաքրքրութիւնը։ Կ՚երգէ իբրեւ բանաստեղծ, իր յուզումներուն, ամենազգի զգացումներուն յորդելովը, բայց միեւնոյն ատեն աշխատցնելով միտքը կամ, ըստ ինքեան, երգին հետ, սիրտին հետ անբաժան կ՚ընթանայ միտքըն ալ ոչ այնքան հեռակայ տարբերութեամբ, գրեթէ ձայնին եւ լոյսին անշչան միջոցովը։ Լոյսը կը փայլատակէ, եւ խուլ ինչ, ահա ձայնը կը հասնի աճեղ ու միահետ։ Ահա թէ ինչու ըսի՝ կ՚երգէ երկնելով։ Ընդարձակ Հատորին պրպտումով ընթերցումը անխուսափելի կ՚ընէ այս տպաւորութիւնը, զոր կը փափաքիմ պարզել։

Մէկ քամակի վրայ երկու տեսակ բեռ --- բանաստեղծութիւն եւ տաղաչափութիւն, երեւութապէս զիրար վանող, բայց էապէս միեւնոյն ծառին պտուղը, հիւթը, չըսելու համար արմատը։

Շատ կայ բանաստեղծ առանց տաղաչափի։ Շատ կայ տաղաչափ առանց բանաստեղծի։ Երկուքը իրար լրացնելով, անմահութիւնը կուգայ բոյն կը կազմէ անոնց մէջ։ Բանաստեղծին ամբողջութիւնը կը կայանայ տաղաչափին ներկայութեան մէջ։ «Ես բանաստեղծ դժուարաւ կրնամ կոչուիլ առանց ներդաշնակութեան»։ Երբ զգացումը բանաստեղծութիւնն է, զայն զգալի, իրական ընող ալ ներդաշնակութիւնն է, որ կը մարմնաւորուի ձայներուն, վանկերուն, շեշտերուն զուգակցութեամբ։ Ահա ինչ որ Միլտոն կը բացատրէ մէկ տողի մէջ --- Այն ատեն միայն իմաստներ ու զգացումներ կը յորդին իմ մէջ, երբ անոնց կ՚ընկերանայ «նուագաւոր ձայնը», ուրիշ բառով՝ ներդաշնակութիւնը։

Սուրբ հատորին մէջ, գրեթէ ամէն կողմ, ձեռք ձեռքի տուած կը պարեն բանաստեղծն ու տաղաչափը։ Մովսէսը Սինայի վրայ Եհովան կը թովէ՝ լերան ստորոտէն քաղելով Ահարոնի ձայնը, նուագը, ներդաշնակութիւնը։ Այսպէս երկու եղբայր՝ Ամենակալին առջեւ, եւ այդ եղբայրութիւնը միացած Ահարոնին մէջ իբրեւ բանաստեղծ եւ տաղաչափ։

Իրական կամ արուեստական արժէքով հետզհետէ կ՚աճին մեր մէջ բանաստեղծներ եւ տաղաչափներ, առանձին մարզի մէջ փորձարկելով եւ ցուցադրելով իրենց խանդը։ Ահարոն ահա մեծ փորձը կ՚ընէ, ճշմարիտ քերթողի յատկանշական երկու առաքինութիւնները -- խանդ եւ արուեստ -- տարրացնելով իր Մաղաղաթներուն մէջ։ Կարդացէք -- բոլոր կտորները, անոնց ալ կտորակները իրարու կը յաջորդեն տեսակ մը կախարդութեամբ, կարծես քու ետեւէդ ինկած են բանաստեղծին բառերը, ու դուն զանոնք չես կարդար, դոյ կ՚ըսես։ Այնքան բարեպաշտօրէն զիրար գտած ընդգրկած են զգացումն ու արուեստը։ Չէ՞ որ արդէն Բանաստեղծութիւնը գեղարուեստ է։ Չէ՞ որ արդէն բանաստեղծութիւնը ձայնաւոր նկարչութիւն է, ինչպէս նկարչութիւնը՝ լուռ բանաստեղծութիւն։ Այս սահմանումէն աւելի ի՞նչ կը պահանջէք, մէկ անձի վրայ ողջունելու համար բանաստեղծն ու տաղաչափը, ինչպէս ես հիմա կը համարձակիմ ընել։

Կ՚ըսեմ ահա մեր նոր սերունդին, մեծէն մինչեւ պզտիկը ուղղուելով. -- Աշխարհի շրջանին, ինչպէս հիմա, այս սպասումի շրջանին, ո՞ր բանաստեղծներէն աւելի հաճոյք կը զգայ, որո՞նք զինքը կը հրահրեն աւելի։ -- Ապահովաբար անոնք որ զգացումը կուտան յարակից «նուագաւոր »ձայնով, ինչ որ նոյնն է ըսել՝ անոնք որ հաւասար չափով կը խօսին, միանգամայն կը գործեն։ Չէ՞ որ ամէնէն մեծ բանաստեղծութիւնը ստեղծագործութիւնն է -- աշխարհներ, ամենուրեք տիեզերքին մէջ, որ կայկայուած են խորքով -- զգացումով -- եւ կը թուային, անտես կը գլորին -- ներդաշնակութեան չափումով։ Թռչունին զգացումը չենք զգար, այլ ձայնը -- ներդաշնակութիւնը -- տաղաչափութիւնը կը հմայէ մեզ, ինչպէս կ՚ըսէ դարձեալ անմահանունն Միլտոն, իր այս անմոռանալի դասը քաղելով Հոմերոսէն, Վիրգիլիոսէն, դասական աշխարհին Պառնասոսէն։

Ի՜նչ անոյշ ձայներ կը գլգլան յաճախ արտասահմանի հայ թերթերուն մէջ, մեղմիկ ջուրերու նման, որոնք երկրին ամէնէն մաքուր ընդերքէն կը հոսին, ինչպէս զգացումները այս հալածական ժողովուրդին խորքէն։ Իբրեւ բանաստեղծութիւն, իբրեւ խանդ, իբրեւ հուր, նուիրական ու պաշտելի, բայց «նուագաւոր ձայնը», շեշտը, հատածը, կրակին ճարճատիւնը, խանդին բոցը, ստեղծագործութեան հմայքը կը պակսի յաճախ։ Կը տեսնես իմաստը, այո, որ փոքրիկ կը բերէ, բայց ոչ յարակից սարսուռով։ Որոտումը խենդ բան մը կ՚ըլլայ առանց իր ձայնին, արձագանգին մեղմ կամ աճեղ թաւալումներուն, կրակին ծուխը՝ իր սեւ, կապոյտ, կանանչ գալարներէն մերկացուած՝ անհրապոյր կ՚ընէ զինքը ստեղծողին --- կրակին -- գոյութիւնը, կամ նիւթ միայն կ՚ընէ զայն առանց հոգիի -- ոգիի։

Կը կարդանք գեղեցիկ քերթուածներ, իմա՛ստ, իմաստ, իմա՜ստ, որ կը կորսուի անձայն կամ բաղաձայն ամայութեան մը մէջ։ Ետեւէն կը վազես որ կապես զայն յաջորդին, որ նոյնքան աղուոր իմաստ մըն է, բայց հնար չէ, կապելու տեղ չէ մնացած, եւ երբ կը փնտռես միջոցը, ոչ միայն առաջին իմաստը կը մոռնաս, այլ երկրորդին ալ հմայքը կը կորսուի, քանի որ անոր ծնունդ տուող առաջինը այնքան անփառունակ կորաւ ։

Ահա թէ ինչպէս տաղաչափութեան պակասը կամ անոր հանդէպ բանաստեղծին անտարբերութիւնը պատճառ կը դառնայ որ քերթուածի խանդավառ ընթերցողը անգամ պարզ արձակին կարօտը քաշէ, մոմով խունկով փնտռէ Նարդունիին «Մեղեդիները»։

Այդ պակասին, այդ անտարբերութեան մեծ հարուած մը կուտայ ահա Ահարոնին հատորը, որ կ՚երգէ երկնելով, առաջին էջէն ցվերջ։ Այս պատճառաւ պէտք է փնտռուին այդ մաղաղաթները, ինչպէս փնտռուեցաւ ուղանուեցաւ մաղաղաթներունմայրը՝ պապիւրոսը -- թուղթը, առանց որուն մարդ պիտի պարտաւորուէր իբրեւ Արուեստ եւ իբրեւ Բանաստեղծութիւն ականջով կարդալ թռչունին ճառողինը միայն։ Այսպէս, բանաստեղծութիւնը ներշնչում չէ միայն, այլ նաեւ պատկեր, արուեստ, դրոշմ, որոնք ձեւի ու ոճի կը կարօտին՝ ի-

ՃԱՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԺԱՄԱՑՈՅՑ

Վերջերս շատ խօսուեցաւ ճառախօսներու շատախօսութեան մասին: Յաճախ հանդէսներ, յոբելեաններ, ճաշասեղաններ կը սարքուին, հինգ վեց ճառախօսութիւններով, իւրաքանչիւրը կը մրցի միւսներուն հետ .. շատախօսութեամբ:

Վերջին անգամ, երբ Իտալիա գացած էի, այնտեղ ոմանք ըսին թէ՝ Մուսոլինի ֆաշական բեմախօսներուն արգիլած է երկար խօսիլ: Անոնց պայմանաժամ տրուած է տասը - տասներկու վայրկեան: Պատուական որոշում: Մեղք որ Մուսոլինի մըն ալ մենք չունինք:

Մեր հանդէսներու կազմակերպիչները լաւ կ'ընեն եթէ իւրաքանչիւր հռետորի վայրկեանները որոշեն ու խօսած ատեն առջեւը դնեն ժամացոյց մը որ ժամանակը լրանալուն՝ ահազանգին աղմուկով հնչէ ... խայտառակելով բեմախօսը: Խայտառակելով՝ եթէ տակաւին ըսելիքը վերջացուցած չէ:

Ու բեմբասացները ժամին զոռում զոչումը արգիլելու համար պիտի ըստիպուին կարճ ու կտրուկ ըլլալ եւ ժամանակէն քանի մը վայրկեան առաջ աւարտել իրենց խօսքը ու անմիջապէս զարթուցիչին սլաքը տեղափոխել որ չհնչէ:

Պէտք է համոզուին մեր խօսողները որ տաղտկացուցիչ են երբ կը շատախօսեն, եւ կը սիրուին, ինչպէս նաեւ կ'օրհնուին երբ կարճ կը կապեն: Մանաւանդ կարգ մը նիւթերու վրայ խօսողները ...: Նիւթեր՝ տարիներէ ի վեր հազար անգամ ըսուած, խօսուած, գրուած, կրկնուած, ծամծմուած: Խօսողները պէտք է ըլլան ժամակից, ժամացուցակից եւ ժամանակակից:

Ճառախօս եւ ժամացոյց բառերը միտքս ձգեցին երկու պատմութիւն:

Պատերազմի ընթացքին, անգլիացի պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը պալքանեան երկիր մը կ'երթայ, շարք մը բանախօսութիւններ ընելու: Իր առաջին ճառախօսութեան՝ շքեղ սրահի մը մէջ, շրջապատուած տեղացի պետական անձերէ, Անգլիացին սկսած է խօսիլ, սեղանին վրայ դնելէ վերջ իր ոսկի ժամացոյցը: Բանախօսը հետզհետէ կը տաքնայ, կը սկսի բեմին վրայ քալել, գոռալ, ջուրի շիշը քամել, հազիլ ու յորդիլ: Անգլիացին մերթ կ'որոտայ, մերթ կը փափսայ, կը յուզուի, կը սրտմտի: Ու կը վերջացնէ՝ որոտընդոստ ծափահարութիւններու մէջ: Շնորհաւորութիւններ, ձեռքի սեղմումներ: Անգլիացին կը տեսնէ որ սեղանին վրայէն թռած է, իր ժամացոյցը: Կը հարցնէ քովը գտնուող պետական մարդու մը.

— Սեղանին վրայ դրած էի ժամացոյցս ու չկայ ...

Միւսը կը պատասխանէ.

— Գիտեմ: Մեր Բ. զօրավարը ամէն անգամ որ օտար նշանաւոր բանախօսի մը ճառախօսին հանի՝ մոլութիւնը ունի յիշատակ մը վերցնելու: Ձեր հռետորական հանճարին մեծապէս հիանալով՝ գրպանեց ձեր ոսկի ժամացոյցը:

— Ատիկա թէեւ մեծ պատիւ մըն է ինծի համար, սակայն, կը նախընտրեմ ուրիշ յիշատակ մը թողուլ իրեն, որովհետեւ այդ ժամացոյցս որ թէեւ ոսկի է եւ քարերով պճնուած, իր արժէքին համար չէ որ կը փափաքիմ քովս ունենալ, այլ հօրենական ժառանգ մը ըլլալուն համար: Ուստի կը խնդրեմ որ բարի ըլլաք ուղել իրմէ ժամացոյցս:

— Ատիկա անկարելի է եւ նոյնիսկ կրնայ դիւանագիտական յարաբերութեանց խզում պատճառել: Այսուհանդերձ անհոգ եղէք, ես տասը վայրկեանէն ժամացոյցը ձեզի կը վերադարձնեմ:

Անգլիացի պետական անձը, տեղացի պետական անձերու եւ զինուորականներու հետ կ'ուղղուի ակումբ, ուր կը կատարուին հիւրասիրութիւններ:

Հազիւ տասը վայրկեան անցած, ծեկնած անձը կը վերադառնայ, կը մօտենայ Անգլիացիին ու ձեռքին մէջ բան մը սահեցնելով, կ'ըսէ ցած ձայնով.

— Ահաւասիկ ձեր ժամացոյցը:

— Ի՞նչ ըսելով ուղեցիք:

— Բառ մը չըսի:

— Ի՞նչպէս առիք ուրեմն ...

— Առանց զգացնելու ...

— Կը խոնարհիմ ձեր ազգային անվիճելի յատկութեանց առջեւ:

Պատմութիւն երկրորդ: Դարձեալ ժամացոյց եւ ճառախօս:

Յեղափոխական կուսակցութեան մը մէկ ճառախօսը, գաւառական քաղաքի մը մէջ, շրջապատուած կոմիտէի անդամներով, կը սկսի խօսքը ժողովուրդին, նախապէս ժամացոյցը բեմասեղանին վրայ դնելով:

Կը խօսի յաջողութեամբ եւ կը թողու հզօր տպաւորութիւն:

Աւարտէն վերջ, կը տեսնէ որ իր ժամացոյցը չկայ: Մէկ երկու հոգիի հարցնելէ վերջ՝ կը հրաժարի փնտռելէ: Կոմիտէի անդամները իրենց ճառախօս ընկերը կ'առաջնորդեն սրճարան մը: Այնտեղ մէկը կը մօտենայ ճառախօսին ու կ'ըսէ ցած ձայնով:

— Կը շնորհաւորեմ ձեր ճառը: Ես չափազանց հակառակ իմ ծանծաղ, ձապաղ ճառերու: Երբ սկսաք խօսիլ, ձեզմէ վրէժ լուծելու համար գրպանեցի ձեր ժամացոյցը: Սխալած էի սակայն: Խօսեցաք լաւ ու ամփոփ եւ ճիշդ տասը համար, ահաւասիկ, ընկեր, կը վերադարձնեմ ձեր ժամացոյցը:

Հիմակ, խօսքս ձեզի է, ունկնդիրներ ճառախօսութեանց:

Կ'առաջարկեմ որ ասկից վերջ դուք ալ միջոցի մը դիմէք: Երբեք չեմ առաջարկեր ճառախօսներուն ժամացոյցը գողնալ: Արդէն մեր ճառախօսներէն շատերը ժամացոյց ալ չունին: Ու թերեւս ճիշդ այդ է պատճառը իրենց երկարաբանութեան:

Ես կ'առաջարկեմ ուրիշ բան: Երբ կը տեսնէք որ ճառախօս մը սկսած է Այնշթայնի պէս մտածել, «ժամանակ գոյութիւն չունի»: Երբ մանաւանդ այնշթայնեան այդ մտածումը սկսած է գործադրել՝ ժամերով իր սեղանին առջեւ արգուկելով ձեր հերոսական համբերութիւնը, այն ժամանակ, սիրելի եւ նահատակ ունկնդիրներ, գործի:

Վեհանձնօրէն, ասպետօրէն պատժեցէք ճառախօսը:

Ըսելիքս ի գործ դրէք մէկ երկու անգամ եւ ալ յաւիտեան ազատած պիտի ըլլաք ժամերով ճառեր ունկնդրելու մարտիրոսութենէն:

Հանեցէք ձեր գրպաններէն ժամացոյցնիդ ու նետեցէք ճառախօսին գըլխուն, հասկնալու համար իրեն որ չափը, համը, հոտը անցուց:

Ժամացոյցներով քարկոծեցէք ճառախօսը: Ճափոնական ժամացոյցներով: Իսկ երբ կը տեսնէք որ ճառախօս մը ուղղութեան եկած է՝ բարի եղէք զուիցերիական ժամացոյցով մը պատուելու զինքը:

Եւ սակայն, վստահ գիտեմ որ դուք, հայրենակից ունկնդիրներս, ոչ ժամացոյց կը գողնաք, ոչ ժամացոյց կը նետէք, ոչ ժամացոյց կը նուիրէք:

Դուք ճառախօսին ժամերը կը գողնաք միայն ու յետոյ ձեր ժամերը կը նետէք ճառախօսին առջեւ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՄԷՋ

Հեթանոսական շրջանին, Ս. Կարապետի վանքին տեղը, կուռքերու մեհեան է եղեր: Հոն պաշտուած է աստուածուհի Անահիտ: Ամէն տարի ամառուան հոն ուխտի կ'երթային եւ իբարու վրայ վարդ ու ծաղիկ կը թափէին: Բագինի շուրջ թափօր կազմելով, ճերմակ աղաւնիներ կը թռցնէին:

Անոր յաջորդած է Վահագն, որժի աստուածը կրակէն ծնած բոցավառ թեւերով:

Չորրորդ դարուն Գրիգոր Լուսաւորիչը տակն ու վրայ ըրած է այս հըրաշակերտ մեհեանը եւ անոր տեղ շինած է Ս. Կարապետի վանքը: Ամանորը փոխուած է Վարդավառի, ուխտի օր Ս. Կարապետի: Ժողովուրդը փոխանակ ծաղիկի, ջուր կը սրսկէր, եւ այս մինչեւ մեր օրերը:

Ս. Կարապետը հարուստ էր իր արգասաբեր ու առատ ծառերով, իր անվերջ անտառով, իր երկու փականներով (ագարակ), իր անհաշիւ տաւար - ոչխարով, իր շատ մը հարուստ նուիրատու շրջաններով, հողերաժիններով եւ զանգուածային ուխտագնացութեամբ:

Համիտեան շրջանին, կառավարութեան ճնշումով եւ վանքին վրայ դըրած անվերջ տուրքերով, նուազեցան անոր տաւար - ոչխարները: Նոյն ճնշումը նաեւ շրջաններու վրայ: Թուլցան եւ գրեթէ դադրեցան նուէրները եւ հողերաժնի արդիւնքները: Դադրեցաւ նաեւ զանգուածային ուխտագնացութիւնը, եւ վանքի կարգ մը լաւագոյն հողերը դրամական տակ մընացին, վանքը սնանկութեան դուռը հասցնելով:

1898ի ձմեռը, Մշոյ Առաջնորդարանի մէջ, կրօնական եւ Քաղաքական խառն ժողովի մը ատեն, վանահայր Վարդան վարդապետ, բեմէն կը գոռար իր ցաւն ու ցասումը կը յայտնէր ժողովին:

-- Ինծի նման հարիւրաւորներ իբրեւ Առաջնորդ եկան ու անցան մեռնատանէն, ոչ մէկի օրով վանքը իր սրժանիքէն բան մը կորսնցուց: Պիտի ձգէ՞ք որ իմ օրով պատմութիւնը արատ մը արձանագրէ: Վանքը կը սնանկանայ, սպառելու վրայ են անոր տաւար ոչխարները, դրամական նեթակայ են կարգ մը լաւագոյն հողեր: Մէկ խօսքով, ցամքած են հասոյթի բոլոր աղբիւրները, կամ փրկութեան միջոց մը գտէք, կամ ընդունեցէք իմ հրաժարականը:

Ժողովը, ոչ փրկութեան միջոց գըտաւ, ոչ ալ անոր հրաժարականը ընդունեց: Միայն Չրիկ գիւղի, եւ Ցարտօնց, երկու Տէր Մուշեղները, վանքին անունով ընդհ. հանդանակութեան առաջարկ մը դրին, սակայն ժողովը դժուար գտաւ անոր վաւերացումը կառավարութեան կողմէ:

Իսկ քաջ արի հովիւը, իր ճարպիկութեամբ եւ դիւանագիտական նուրբ միտքով, ձեռքը առաւ քաղաքի երեւելի Թուրքերը, Գօթաննեց Ջաֆար Աղան, Հաճալօնց Տալիպ էֆ., Պայրախտարենց հաճի Մուսթաֆա էֆ. եւ ուրիշներ, ասոնց միջոցաւ գետին պատրաստեց վանքի անունով ընդհ. հանդանակութեան գործին, եւ յաջողեցաւ կառավարութենէն հրաման ձեռք բերել: Եւ մենք տեսանք նոյն տարուան գարնանամուտին, Վարդան վարդապետ մտաւ շրջաններ, հանդանակութեան համար:

Պարզ բան է, գիւղացիները դրամ չունին, բայց Վարդան վարդապետի անունը եւ Ս. Կարապետի հմայքը լայն բացին իրենց ցորենի հօրերն ու ամբարները: Եւ տուին առատօրէն: Ամէնէն պզտիկ գիւղը, 8էն 10 քիլէ ցորեն տուաւ: (Մէկ քիլէ ցորենը երկու հնչուն ոսկի արժէր): Եղան անհատ հարուստներ որոնք 50ական քիլէ ցորեն նուիրեցին, ինչպէս Ցխաւայ Ցարութ, Ցաւրնայ Ասօն, Ցաւղուտայ Մալխաս, եւ ուրիշներ: Հանդանակութիւնը սպասուածէն աւելի արդիւնք տուաւ: Հոս ալ մատնիչներու, և ուրացողներու փափսոցը հասաւ կառավարական շրջանակները, եւ Վարդան վարդապետ ետ կանչուելով, ենթարկուեցաւ խիստ հարցաքննութեան: Սակայն, ան իր անուշ լեզուով, եւ իր Թուրք բարեկամներու ազդեցութեամբ, անգամ մըն ալ հաստատեց թէ հանդանակութիւնը կ'ըլլայ միայն վանքի անունով, առանց որ եւ է քաղաքական ձգտումի: Վարդապետը ազատեցաւ եւ շարունակեց հանդանակութիւնը: Ան իր ջանքերու շնորհիւ փրկեց վանքին հողերը, վճարեց բոլոր պարտքերը: Վերանորոգեց վանքի անտեսութիւնը: Կատարեց կարգ մը անհրաժեշտ նորոգութիւններ եւ ձեռնարկեց շինելու երկու խոշոր մըթերանոցներ (խաներ):

Քաջալերուած այս յաջողութենէն, մեծ ջանքերով, եւ իր Թուրք բարեկամներու միջոցաւ, ան յաջողեցաւ գէթ մէկ տարուան համար, զանգուածային ուխտագնացութեան հրաման ձեռք բերել: Կառավարութիւնը, ով գիտէ, տուած էր այդ հրամանը Թիմուր Լէնկի նման, անգամ մըն ալ ծանօթանալու համար հայ ժողովուրդի վիճակին, ու կարողութեան: Մուշի առաջնորդարանին թուղթեր հասան բոլոր շրջաններու գաւառներէ հաղորդելով զանգուածային ուխտագնացութեան լուրը:

X

Ուխտաւորները կը բաժնուին երկու դասակարգի: Առաջին, ուխտաւորներ որոնց մեծամասնութիւնը հոն կ'երթայ կեր ու խումի, երգ ու կանչի, խաղ ու պարի: Բ. կատարեալ ուխտաւորներ, որոնք համբարձումէն մինչեւ Վարդավառ Ս. Կարապետի անունով կամաւոր պահք կը բռնեն, եւ կը խոստանան բոպիկ մինչեւ վանքի դուռ հասնիլ, իրենց ուխտը կատարելու: Այս դասակարգէն շատեր ամուլ հարսներն են, որոնք այս աշխարհի վրայ, անպտուղ ու չոր կոճ չմնալու համար, իրենց յատուկ պահեցողութեամբ կը դառնան կամաւոր ուխտաւորներ: Երկրորդ չափահաս աղջիկները, ոմանք իրենց ղարիպ հօր, կամ եղբօր անվնաս վերադարձի համար: Ուրիշներ ալ իրենց սիրած տղուն բախտ կապել, եւ սիրած օճախին հարս դառնալ կ'ուխտեն միամիտ սրտով, կատարեալ հաւատքով, լծեալ սիրով դառնալ հարս մը տիպար ու մշեցնակ, օճախին տախտին ծաղիկ, եւ տնեցիներուն սիրելի:

Զանգուածային ուխտագնացութեան, մենք ալ ուխտաւորներ ենք 1902ի Վարդավառին: Ուխտի օրէն շաբաթներ առաջ, հեռու գաւառներէն, Սղերդէն, Բիթլիսէն, Ներքին Դաշտէն (Պշերիկ), ուխտաւորներու կարաւաններ կուգան ու կ'անցնին: Վարդավառի նախօրեակի ուրբաթ իրիկուն, ծանուցում եղաւ, ուխտաւորները կէս գիշերին ճամբայ հանելու մասին, նկատի առնելով ցերեկուան տաքը: Գիւղը իրարանցումի մէջ է, շատ մը անչափահասներ լալով ետ կը դառնան, տեսնելով ճամբու դժուարութիւնները:

Աղօթարան նոր մաղմղած Չրիկ գիւղի մէջէն անցանք: Արեւածագին մտանք Ցաճմանիկ քրտական գիւղը: Մօրուսաւոր Քիւրտ մը, ճամբու վրայ աղբիւրի քով դիտելով ուխտաւորներու անվերջ կարաւանը, ըսաւ.

— Ֆլահ, ուաճ ի սալ չի՞ պը հիսբընէ, Դաւճիա խուբ բու, ու էբբը տէրէ, խոտ է խէր կը: (Հայեր դուք այս տարի ի՞նչ էք լսած, աշխարհ կարաւ ու ինկաւ վանքը, Աստուած բարին ընէ):

Մօտ կէս օրին հասանք Մուրատ գետ, հոն ուր Մեղրագետ կը միանայ: Շրջանի գիւղերէն սայլեր կը սպասեն ուխտաւորներ ջուրի միւս կողմ անցընելու, 5 ղրուշով 20 հոգի: Հոս կամաւոր ուխտաւորները մերժեցին սայլ նստիլ — Աղբէր, մենք ուխտ ունինք ոտք գետնէն չկտրել, մինչեւ վանքի դուռ: Արեւ երկինքի կեդրոն հասած կրակ կը թափէ, գետին չողցեր է, այդ չող մոխիրի մէջէն կարաւաններ կ'առաջանան, ոչ հով կը փչէ, ոչ քամին կը շայ: Կէս օրուան ատեններ հասանք Ձիարէթ գիւղ, եւ գիւղի կողքին ծառաստանի մը շուքին տակ գետին թափեցանք ջարդ ու փշուր, մինչեւ որ ետ մնացողներ հասան:

Բարի գիւղացիները կուժերով պաղ թան ու թան ջուրով դիմաւորեցին ուխտաւորները: Հոս ալ կամաւոր ուխտաւորները մերժեցին թան ջուր խմել, իրենց պահքը չլուծելու համար: Պզտիկ դադարէ մը վերջ, կարաւանը շարժեցաւ, մտանք Սորտար գիւղ եւ բռնեցինք Իննակնեան լերան ուղղութիւնը: Անդնդախոր ձորակի մը ափերը քերելով, լերան դարաստանի վրայ, երկնասլաց կաղնիներու մէջէն տեսանք վանքի բուրգերը եւ զանգակատունը (Հաւատամք): Ուխտաւորներ գետին թափեցան, երկիւղիւ եւ հաւատով երկրպագելու:

Մտանք վանքի շրջափակը: Ժողովուրդը խռնուած է աւազի նման: Հեռաւոր Տիգրանակերտէն, Խարբերդէն, Քղիէն ու Բալուէն, Կարինէն ու Բասենէն շաբաթներ առաջ հասնող ուխտաւորները բռնած են բոլոր խուցեր: Ճեղքելու չափ լեցուած է նոր շինուած երկու «խաներ» եւ ժողովուրդի մեծամասնութիւն կը մնայ բացօթեայ, բակի մէջ, պատերու ու ժայռերու տակ: Շատեր վրաններ բացած եւ ուրիշներ հիւղակներ շինած: Իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր երամի հետ, իր երգ ու կանչով, իր պար ու խաղով:

Կը լսուի զանգերու ձայնը, եւ ժողովուրդը եա կուտայ, եւ մարդկային ալիք կը քշուի դէպի եկեղեցին: Տաճարի մուտքի առջեւ խոշոր պաստառի մը վրայ կ'երեւայ Յիսուս մանուկը՝ գեղեցիկ կնոջ մը գիրկը, ձեռքը բռնած ճութ մը սեւ խաղող: Բացուած էն հսկայ ջահեր: Մթնոլորտ պարուրուած խունկի բուրումնաւէտ հոտով: Զարդարուած սեղանը Աստուծոյ աթոռի մը նմանութիւն կը թողու, ողողուած հարիւրաւոր մոմերու լոյսով:

Ամպլոնի աջ ու ձախ կողմեր, բոցաթեւ հրեշտակներ, Սերովբէք եւ Քերովբէք, կը հսկեն ահիւ եւ դողութեամբ:

Աջու ձախ կողմի դասեր, կը համբուրին տասներկու վարդապետներու սրածայր վեղարները, իսկ ատեանը քառասունէ աւելի աշակերտներու երգեցիկ խումբը: Մէջտեղը կայնած ձայնագրագէտ Արմենակ վարժապետ, ձեռքի շարժումներ կուտայ, եւ Մովսէս սարկաւագը «Ալէլուիա», «Լոյս զուարթ» կ'երգէ, իր քաղցր ու հմայիչ ձայնը կը սարսէ լսողը եւ մենաստանը կը դողայ:

Առտուան մթնշաղին կը ղօղանջեն զանգեր: Ու կը լսուի սուր ձայն մը—

—Զարթիք փառք իմ զարթիք: Արեւելեան խոշոր դէրկահէն դուրս կուգամ, գուսաններու ձայն ինձ աւելի քաղցր կուգայ: Պարսպին տակ, խոշոր տարածութեան մը վրայ, լարուած են իրենք փեհլէվաններու չուանները: Առաջին չուանին վրայ, կակաչի նման զարդարուած հազիւ տասնեւվեց տարեկան տղայ մը, թուխ յօնքերով, սեւ ու վառվռուն աչքերով, ըլլալիկ հասակով, ոտքերը բոպիկ, գըլուխը բաց, նազելի ու զուրգուրալի, Վարդովցի Սուքիաս էր: Գուսանները կը գոռան, ու ինքը չուանի կեդրոն զոյգ աթոռի վրայ նստած, զառ մը ծունկերուն մատաղ կը կտրէ:

Երկրորդ չուանին գլուխը կայնած է պատանի մը կարճ ու կլոր, լայն ու պայծառ աչքերով, խեղդուած զանազան հմայեկներու, եւ յուլունքներու մէջ: Ցարդերթու Մուշեղն էր: Աչքերը կապած, կօնակին կապած մանուկ մը, գլխուն դրած թաս մը ջուր, ձեռք բռնած թարազին (կշիռ) կը բարձրանայ չուանին վրայ, եւ միւս կողմէն վար կուգայ, հիացում պատճառելով: Երկրորդ վերելքին, ոտքերը կ'անցընէ պղինձէ սան մը, եւ ստոստելով կը բարձրանայ չուանին վրայ, եւ միւս կողմէն վար կուգայ ծափեր խըլելով:

Երրորդ չուանին գլուխ տասներկու տարեկան նազելի աղջիկ մը սկսնակ: Գոյնզգոյն ապածոյ կտորներէ բոլորաքղանցք շրջազգեստ մը հագած: Աջ ու ձախ, նարօտի նման կախուած են հմայեկներ, յուռութներ եւ զանազան յուլունքներ: Դիմացը ունի իր աճապար հօպիտը, այլանդակ ու ծաղրածու ցուցանք մը, որ խաղին ողեւորութիւն կուտայ իր զուարճալի կատակներով: Դրած է մօրթէ ահագին գլխարկ մը, թաղիքի կտորներէ պատրաստուած են իր հմայեկները, եւ կախուած աջ ու ձախ, անհաշիւ բոժոժներով: Դէմքը ալիւրով ներկած, երկայն մարդակ (փայտ) մը ձեռքը բռնած, հոս ու հոն կ'իյնայ ու գետնի վրայ ալափշտիկ կը դառնայ:

Գուսանը գոռ հնչեց: Աղջիկը սկսաւ չուանին գլուխ թրթռալ, եւ գետնի վրայ խաղաց զանազան պարեր: Վազեց չուանին գլուխը, ուր դրուած էր իր կշռաձողը, ծունկի եկաւ, համբուրեց, եւ դառնալով չորս կողմն աշխարհի աղօթեց երեսը խաչակնքելով: Ետոյ ձեռք առաւ կշռաձողը, սկսաւ ստոստել եւ ցնցեց իր ամբողջ մարմինը, կարծես ինքզինք ամփոփելու: Ու զիլ ձայնով մը կանչեց.

«Ես բարձրիկ գմբէթ, մարմար գեբեզման խնկելի տաճար մուրատատուր Սուրբ Կարապետ, դու տուեր էս, դու չամչցուս»:

Եւ սարսափելի արագութեամբ մը ծփաց լարի վրայ, եւ կանգ առաւ երկու գերաններու ճղակին մէջ: Պապան Եօղուրտի (հօպիտ) ազդանշանով գուսանը դադրեցաւ: Հօպիտը իր անճոռնի կշռաձողով չուանի տակ եկաւ ու կանչեց.

— Փահլէվան գարտաշ: — Լապէ (հրամմէ), ջան գարտաշ:

— Հունարը հունուրի քի՞մ տըր: — Հունար Ալլահ տըր, Ջանկլի տիւան Սուրբ Կարապետ տըր: — Մաշալլահ, մաշալլահ:

— Փահլէվան գարտաշ: — Լապէ ջան գարտաշ: — Հունարը որո՞ւ կը ծախես: — Հունա՞րը, մեծաւորին, փոքրաւորին, Մելիքին, Համբային, Ռէսին, գզիրին, էրէխին ոտնագնին, Ալամ աշխարհին: Էֆէրիմ նավրում:

Հօպիտի հրամանով նուագը հնչեց եւ աղջիկը սկսաւ իր մանրիկ ոտիկներով ետ ու առաջ երթալ գալ, ու պարել: Առաքել Մուշեղի երգի եղանակը առնուած էր գուսանի մէջ:

Մտիր հրապարակը, կը տեսնես շըրջակայ գիւղերու կնիկներ, որոնք դերձանի մէջ անցուցած դեղին կանգարի ծաղիկի շղթաներ (թերթիկ), կը կանչեն Ս. Կարապետի ծամօն: Այն ուխտաւորը որ վանքէն դարձած իր հետ չունի Ս. Կարապետի ծամօնը որրաջրիկ, Ս. գերեզմանի հողին ի զո՞ւր ուխտի է գացեր:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

րագործուելու համար: Հրաշակերտի մը, գլուխ գործոցի մը առջեւ հիացումը ի՞նչ է միթէ: Ժամերով կը մնաս արձանին առջեւ, որուն արուեստն է որ քեզ կը գինովցնէ: Դուն ե՞րբ տեսար այդ արձանին բունը, խակամը: Նոյն իսկ «շինծու» է ան, ճիշդ տեղն է ըսել «արուեստական» է, բայց ահա ինչ որ քեզ կը դիւթէ, եւ դուն արուեստին համար միայն կ'ապրիս հիացկոտ վայրկեաններ, ինքզինքդ նուիրելով անոր ամբողջութիւնը կազմող մասերուն, մասնիկներուն իսկ: Եւ արուեստի քննադատութիւնը եւս իր ծնունդը չունի՞ միթէ ձեւէն ու ոճէն, ինչպէս բանաստեղծութեան քննադատութեան աղբիւրը բուն ներշնչումը չէ այնքան, որ անձնական է, անհատէ անհատ կը տարբերի, այլ արուեստը ամբողջութիւն մըն է կանոններու, որոնք իրենց փոփոխակներովը կը տիրեն բոլոր ճիւղերուն, անոնցմէ վար կախելով իրենց հրաշագան լամբարներուն լոյսը:

Հետեւեցէք միշտ Պուալոյին, որ իր կարգին հետեւեցաւ Որատիոսի, մեղմացնելով կամ ճոխացնելով զայն, ըստ կարգի: Որատիոս ինքնին իր Արուեստ Քերթողականը չկերտե՞ց միթէ հոմերական պատկերներուն եւ Վիրգիլեան տաղերուն տիպարին, կաղապարին վրայ: Հոմերոսի եւ Վիրգիլիոսի ներշնչումները չէն որ կ'ազդեն արուեստագէտ Որատիոսին եւ Պուալոյին, այլ այդ ներշնչումներուն թելադրիչ ոյժը, արուեստը ունեցան անոնք իբրեւ կերպաս, վրան մետաքս բանելու համար: Արուեստը, հասուն, դիւրաշարժ, ճկուն, լպիրծ, պատատուն, որ իր հիւսքին մէջ կ'առնէ ամէն ներշնչում, թել թել տալով զանոնք, կռելով կէտկիտելով, ինչպէս ձիւնահատիկները արեւուն լոյսին տակ, կամ նման հատիկները շըթունքին պրկումին տակ, դիւրին, անսեթեւեթ շարժումներով: Ամէն բանաստեղծ պէտք է ուշադիր ըլլայ իր ներշնչումը դրի առնելու պահուն պահանջուած աշխատութիւնը -- բաղաձայն եւ ձայնաւոր տառերուն բնահաղորդ շօշափումներուն, կարծր ու մեղմ գիրերուն զուգակցութեան, մանաւանդ ուշադի՛ր ...Ճ եւ Բ գիրերուն գործածութեան եղանակին: Պէտք է, մէկ խօսքով, ուշադիր ըլլալ չափին, կշռոյթին, որ ընդհանուր անունով կը կոչուի ամանակ, tempo, քերթուածին ընթերցումին ձեւը կամ ժամանակը (ամանակ):

Սիրելիդ իմ քերթող, հարազատ կամ նմանող, ե՞րբ տեսեր ես դուն .. Արամազդը, բայց Փիդիասին արուեստը, քար տաշելու, փորելու անոր կոշտ գործիքին շնորհիւ, քու առջեւ բերաւ դարաւոր երեւակայութիւններու մէջ ապրող այդ հսկայ Ողիմպականը: Եթէ Մովսէսի արուեստով Ս. Գիրքին մէջ յղացուած քանի մը գըլուխները չըլլային, ո՞ւրկէ՞ց ուր մինչեւ հիմա պիտի ապրէր անծին Եհովան: Եթէ անանուն քերթողներուն ներշնչումէն դուրս չըլլար անոնց երկնելու արուեստը, Վահագնը ի՞նչպէս պիտի գար ծիրանի ծովուն բարակ եղէգէն, եւ ոսկի անձրեւ պիտի տեղար Արտաշէսի փեսայութեան օրը եւ երկինք մարգարիտ պիտի լար Սաթենիկին հարսնութեան պահերուն:

Ահարոնի Մագաղաթներուն մէջ արուեստը կատարեալ է, կրնանք ըսել: Նոյն իսկ զարմանալի կը գտնեմ այդքան կատարելութիւն: Այդ տղան ընդհանրապէս ներանձնական, միանձն ապրած է, եւ կրնար դերի ըլլալ իր ներշնչումներուն եւ զանոնք արտայայտելու գեղեցիկ արուեստին ոչ այնքան գիտակ, ոչ իսկ գիտակից, նուիրուած ըլլալով իր առանձնոցի յուզումներուն: Բայց, դէ՛հ, մեր Ահարոնը, իբրեւ ուշիմ գիւղի մը ուշիմ զաւակը, բնականէն խորամանկ ալ է:

Երբ կ'երգէ, սիրտէն յորդած բառերուն ականջ կուտայ, եւ որքան որ ճշմարիտ քերթողը յաճախ նուագաւոր ձայներն ալ նոյն ալքէն կը քաշէ ինքնեկ, ինքնաբոյս, բայց ոսկի փորձաքար մըն է իր ականջը, որուն իրաւունքները երբեք չանտեսեր: Ահա այդպիսի քերթող մըն է Ե՛ւ Ահարոնը, որ քաղքենի անարուեստ քերթողներուն վրայ գեղարուեստագէտ ըլլալու առաւելութիւնը ունի -- ներշնչումէն ալ դուրս:

Որչափ պիտի փափաքէի իրարու ետեւէ տողեր շարել «Մագաղաթ»ներէն, որոնց մէջ արուեստը կը գեղազարդէ մերկ ներշնչումը եւ այս վերջինը կը հագնի կանոնին եւ պարկեշտութեան պահանջած պարեգօտը, որ յաճախ, խնդիր չէ, թէ թերեւ ամպ մը ըլլայ Աստղիկին եւ Աթենասին լաւագոյն մասերը ծածկող շուքերուն պէս -- ճոխ յանդ, անարուեստ չափերէ ըզգուշութիւն, մէկ բառէն միւսը, մէկ անգամէն միւսը թեւածելու ատեն ձայնաւորին ու բաղաձայնին անթերի խնամութիւնը, եւ տակաւին ուրիշ ինչե՛ր:

Անկեղծօրէն կ'ըսեմ, որ Ահարոն Տատուրեանի (զոր կը մկրտեմ ... Ահատատ զարդանունով) «Մագաղաթներ»ը ամէնուն, մասնաւորապէս մեր երիտասարդ գրողներուն համար պէտք է ըլլայ անհրաժեշտ գործիք մը, յեսանաքար մը, եթէ կ'ուզեն մաքրապէս լուսացուիլ Բանաստեղծութեան եւ Արուեստին աւազանին մէջ, ուր բոլոր արձակագիրներն ալ փորձած են ու կը փորձեն իրենց լողանքին չափն ու տոկունութիւնը:

ԵՍԱՆ

ներկայացնէ Հիթլէրի: Պ. Չէյմպըլէն դեսպանին միջոցաւ անձնական նամակ մը ուղղած է Հիթլէրի, շնորհակալութիւն յայտնելով անոր տուած հաւաստիքներուն համար: Հիթլէր իր թիկնապահին միջոցաւ բացատրած էր թէ անկեղծօրէն կը բաղձայ բարւոքել Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ յարաբերութիւնները, թէ հիմնական անհամաձայնութիւններ չկան երկու երկիրներուն միջեւ եւ թէ որ եւ է թիւրիմացութիւն դիւրաւ կրնայ հարթուիլ: Թիւրիմացութիւններէն մէկը չեխական խնդիրն է, իսկ միւսը՝ հրէականը, որուն առթիւ Պ. Չէյմպըլէն թելադրած է որ Գերմանիան ալ գործակցի, լուծելու համար արտաղաղթի խնդիրը:

Մոսկուա մինչ կը մերժէ, Ճափոն կը համառի

Մանչուրիոյ սահմանային վէճին առթիւ, Ռ. Միութեան արտաքին գործավարը՝ Լիթվինով, ծանուցագիր մը ուղղեց որով կը յայտարարէ թէ պատերազմի սպառնալիքներ չեն կրնար վախցնել խորհրդային իշխանութիւնը: «Ինչ կը վերաբերի բռնի ուժի գործածութեան, եթէ ճափոնական դեսպանը կը կարծէ թէ այդպիսի սպառնալիքները եւ աճաբեկումները դիւանագիտական լաւ միջոցներ են, պէտք է իմանայ որ կարելի չէ այդպիսի միջոցներ յաջողութեամբ գործադրել Մոսկուայի հանդէպ: Գալով ճափոնցի զինուորին, ան սպաննուած է խորհրդային հողին վրայ, ուր մտնելու իրաւունք չունէր»: Պ. Լիթվինով իր զարմանքը կը յայտնէ այն «արհամարհանք»ին առթիւ զոր ցոյց տուած է ճափոնական դեսպանը, խորհրդային քարտէսներու հանդէպ:

Ճափոն առ այժմ կը համբերէ, միեւնոյն ատեն հասկցնելով թէ անսպառ չէ այդ համբերութիւնը: Կը կարծուի թէ նոր ծանուցագիր մը պիտի ուղղէ խորհրդային իշխանութեան, պնդելով իր պահանջին վրայ, — եւ կանչել ռուսական զօրքը: Առ այժմ կացութիւնը մեղմացած կը համարուի:

Թուրք գործակալներ Սուրիոյ մէջ

Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, թրքական քարոզութիւնը կը ծաւալի Սուրիոյ մէջ: Թուրք գործակալներ հրապարակներու վրայ կը վխտան եւ անվախ կը շարունակեն իրենց քարոզութիւնները: Արաբական թերթերը կը գրեն թէ Սուրիոյ մայրաքաղաքին մէջ իր խոր թափանցումներ կը կատարեն անոնք եւ քարոզութիւններ կ'ընեն: Դամասկոսի ոստիկանութիւնը, կրցած է երեւան հանել Թուրք գործակալներու ցանց մը եւ հեռացնել անոր անդամները Սուրիոյ սահմաններէն:

Հալէպի մէջ, Թուրք գործակալ մը երեք ամիս բանտարկութեան եւ 40 ոսկի տուգանքի դատապարտուած է: Իսկ ուրիշ մը արտաքսուած է:

Ամէն պարագայի մէջ, բացորոշ է որ Թուրք կառավարութիւնը բազմաթիւ գործակալներու եւ առատ գումարներու շնորհիւ իր քարոզութիւնները առաջ կը տանի հովանաւորեալ երկիրներու մէջ:

ՔԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ շրջանին ընտրական արձանագրութիւնները, որոնք ընդհատուած էին յունիս 23ին, վերսկսան ուրբաթ օր, ֆրանքեւթուրք յանձնաժողովի մը հսկողութեամբ: Պիտի տեւեն տասը օր եւ յետոյ անմիջապէս պիտի ձեռնարկուի ընտրութեանց: Սանճաքին երեսփ. ժողովը պիտի բացուի օգոստոս 26ին: Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ բարեկամութեան դաշնագրին բանակցութիւնները, որոնք սկսած էին յուլիս 9ին, յետաձգուած են սեպտեմբեր 1ին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ չորս Հրեաներ սպաննուեցան յուլիս 22ին, Պաղեստինի մէջ: Ասով 13ի կը բարձրանայ զոհերու թիւը՝ վերջին 24 ժամուան ընթացքին:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ օրէնսդիր խորհուրդին յանձնուեցաւ օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ բոլշեւիկները եւ խռովարարական ընկերութեանց անդամները արտաքսել պետական պաշտօններէ:

ՎԱՐՇԱՒԱ-ՊՈՒՔՐԷՇ ճամբուն վրայ բանող լեհական օդանաւ մը վար իյնալով, ջախջախուեցաւ սահմանագլուխին մօտ: Չորս օդանաւորդները եւ 10 ուղեւորները մահացան ջարդուփշուր:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետը Լոնտոն գացած է, շարք մը կարեւոր խնդիրներու քննութեան համար:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գանձային նախարարը Փարիզ եկաւ երէկ: Տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Ֆրանսայի նախարարներուն հետ, միջազգային սեղանաւորական կացութեան մասին: Այսօր պիտի ներկայանայ հանրապետութեան նախագահին:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ օդանաւեր երեւցած ըլլալով սահմանին վրայ, Ֆրանսայի հակօդային մարտկոցները կրակ բացին առջի օր: Վեց ազգայնական սաւառնակները անհետացան: — Ազգայնական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, նոր դիրքեր գրաւեց Միջերկրականի ափերուն վրայ: Հանրապետական բանակը 130.000 զինուոր ունի այս ճակատին վրայ եւ կրնայ դիմադրել, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Զօր. Ֆրանքօ աւելի զօրաւոր է օդանաւերու եւ թնդանօթներու գերազանցութեամբ:

ՎՃԱՐՈՎԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ օրինագիծը երրորդ ընթերցումով եւ առանց քուէարկութեան ընդունուեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին կողմէ: Այս օրէնքին համաձայն, անգլիացի բանուորները — բայց ոչ հողագործները — կրնան տարին մէկ շաբաթ վճարովի արձակուրդ ստանալ, կարգ մը պարագաներու մէջ:

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ 2.85 է, յուլիս 22էն սկսեալ, համաձայն նահանգապետութեան յուլիս 20 թուակիր հրամանագրին որ նոր հրատարակուեցաւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ շինութեանց հաստատութեան մը երեք հաւաքիչները յարձակում կրեցին հինգ աւազակներէ, երբ դրամ կը փոխադրէին: Յարձակողները ատրճանակները քաշելով, յաջողեցան 100.000 ֆրանք յափշտակել եւ փախչիլ:

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՄԸ բացուեցաւ Փարիզի մէջ, բողոքելու համար ցեղապաշտական եւ հակահրէական շարժումին դէմ: Խաղաղութեան համագումար մըն ալ բացուեցաւ, մասնակցութեամբ 1000 պատուիրակներու (30 երկիրներ):

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ Յուլիս 15ի վիճակահանութեան մէջ 1903ի պարտաթուղթերէն 786.308 թիւը 50.000 ֆրանք շահած է, իսկ 1911ի պարտաթուղթերէն 56.421 թիւը 100.000 ֆրանք:

ԲՈՒՇԱՏԻՏՐ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի 6 Ավր. տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը, ժամը 3ին: Օրակարգ. — Պատգամաւորի ընտրութիւն, վարդավառի թռուցիկ եւլն.:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 25ին, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Քատէի սրճարանին վերնայարկը, կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները կիրակի, յուլիս 24, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Խրիմեան» սրահին մէջ: Օրակարգ. — վեց ամսուայ հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 26 Յուլիս Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, իր սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Անգլիոյ Հայրապետական Ներկայացուցիչ եւ Մանչեսթրի Հոգեւոր Հովիւ Մատթէոս Արքեպսկ. Ինճէեան, այսօր, կիրակի, վարդավառի տօնին առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Ծանուցում

Վիէնի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Յուլիս 24ի կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Խաժակ» սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

24 Յուլիս. կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11ը

ՌՕԲԷՆՍՈՆԻ GRAND ARBRE, Maison FIQUETի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Անձրեւի պարագային պատսպարուած ընդարձակ սրահ

Գեղարուեստական ընտրուած բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն երիտասարդ ուժերու կողմէ: Հայկական պար ընկերակցութեամբ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ:

Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ եւրոպական պար՝ ղեկավարութեամբ CARIO CANTI նուագախումբին:

Առատ եւ աժան պիւֆէ: Կարելի է ուտելիքը միասին բերել:

Մուտք 4 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ. — մեթրօն փոխել Denfert Rochereau եւ առնել Robinsonի գիծը:

Մեծ դաշտահանդէս

Նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆի Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ եւ ՄԱՐԶԻԿԵՏ խումբի

24 Յուլիս Կիրակի ամբողջ օրը Գանբ Ռօգէրի ՆԱԶԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ագարակը:

Բացման խօսք՝ Ս. ՓՕՅԱՃԵԱՆ

երգ, արտասանութիւն, մեներգ, ֆանթէզիներ:

Ծանօթ. — Հանգրուանակայէն երթալու համար Փլաս Թիեռէն առնել 26 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Օգիւսթայ:

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԱՎԻՆԵՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ,

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

24 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ՊԱՐ ՓԻԺՕՆԻԷԻ վերնայարկը:

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Կ. ՃԱՆԻԿԵԱՆ

Կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ եւ Տ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ

Դաշտահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 41րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ԿՐԸՆՕՊԼԸԻ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ կոմիտէի կողմէ

24 Յուլիս կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, ՓՈԼԻԿՈՆԻ ծառերուն տակ

Ծանօթ. — Երթեւեկի համար յայտարարութիւններ պիտի փակցուին Կրընօպլըի ծանօթ հայկական վայրերը:

Դաշտահանդէս

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

24 Յուլիս, կիրակի, ժամը 3ին, վարժարանին պարտէզը

1, Bld. du Nord, le Raincy

Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ օփերէթէն պատկերներ ղեկավարութեամբ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ: LES CHAUSSONS DE LA DUCHESSE ANNE օփերէթ), հայկական պարեր, ծաղիկներու պալէ, զանազան պատկերներ, մարզական խաղեր:

Ճաշ եւ պար մինչեւ մաժ. 10 Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով, (կը խնդրուի միասին ուտելիք չբերել): Մուտք 5 ֆրանք:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Opéraէն կամ Jaurèsէն առնել օթօպիւս 21A եւ իջնել Raincy-Pavillons, Gare de l'Estէն շոգեկառք՝ direction Gargan, իջնել Raincy-Pavillons:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ Մասնաճիւղին կողմէ

կը բանախօսէ՝ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

Յուլիս 24ին կիրակի, ժամը 3.30ին, Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lacի սրահը:

Ծախսերու մասնակցութիւն 6 ֆրանք:

Ընտանեկան Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. Մ. ՄԱՐԶԱԿԱՆԻ ՍՈՂՄԷ

24 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՍԷՆ-ՓԷՐԷԻ ծանօթ անտառը:

Գեղարուեստական բաժինին իր մասնակցութիւնը կը բերէ

ՋՈՄԻ «ԱՐԱՔՍ» երգչախումբը:

Պիտի ցուցադրուի Մարզիկներու շահած ախոյեանական արծաթէ բաժակը, որ շահած են հայ մարզիկները 1937 38 եղանակին, Նաեւ պիտի ըլլայ մարզական զանազան խաղեր, բուրգ, կռփամարտ եւ անակնկալներ:

Հաղորդակցութեան համար առնել հանրակառքը:

Վարդավառի եւ Տարօնի յիշատակը

կը տօնուի Տարօն-Տուրուբերանի Հ. Միութեան կողմէ, Փարիզի մէջ Յուլիս 31ին, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահը. 13, Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicetre. Métro: Porte d'Italie.

Կը նախագահէ հայրենակից Պ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն: Կը հրաւիրուին Տարօնն ու իրեն յիշատակը յարգողները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՅԵԱՆԻ

ԴԻՒՑԱԶՆՆԱԿԱՆ ՀԱՑՈՐԴԻՆ

(բնական լուսանկարներով)

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ.

Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Ménil. Asnières (Seine) France.

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, թէ անսական եւ չէխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց զգեստի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ուղարկուած գինը ... Ձրիաբար գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

Tailleur de ST. BERNARD

Pour Hommes et Dames

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Կարեւոր նուէրներ մեր ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ. — Հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 350—450 ֆր.է: Նուէր կը տրուի ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ: 450 ֆր.է հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպոլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, զարդեան յատուկ, արժէքաւոր մուշտակ վզնոց մը: Ներկայանալ «Յառաջ» կտրօնով: Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ եւ յետոյ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:

Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական, անմրցելի, անխարդախ:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի թոյն: Հայ աւանդական սեղանին զարդ...

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

59 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոն օրինական հեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխոնջով պատրաստուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ, ձեր ստամոքսը կ'այրէ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյրը, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Sufren. Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 26 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3791 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԳԻՐ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ "ԿԱՎԿԱԶ„Ի ԱՉՔՈՎ

Տարագիր Կովկասցիներու թրքամոլ օրկանը, «Կավկազ», որ կը հրատարակուի ռուսերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն եւ իտալերէն, կը շարունակէ իր Թանկագի՛ն գաղափարները տարածել տեղի - անտեղի:

Աչքի առջեւ ունինք վերջին թիւը (1938 յուլիս), որուն խմբագրականը, ինը էջ, եւ մամուլի բաժինը, չորս էջ, ամբողջովին յատկացուած են Հայկական Հարցին:

Խմբագրականին հեղինակն է հռչակաւոր Հայդար Պամաթը, խորագիրը՝ «Հայկական հոգեվիճակը»:

Իբրեւ նորութիւն, «Կավկազ» այս անգամ ռամկավարներու տեսակէտներն ալ կ'ամփոփէ, քաղելով Փարիզի եւ Պոսթոնի ռամկավար օրկաններու խմբագրականներէն:

Այս առթիւ, Հայդար Պամաթ կը սահեցնէ հետեւեալ ծանօթութիւնը, որ նոյնպէս նորութիւն մըն է մեզի համար.

— «Այսօր պիտի յիշենք երկու կուսակցութիւններ, իրենց արտայայտութիւններով: Կովկասցիներէս ո՞վ չի ճանչնար Դաշնակցութիւնը, որուն մէջ գլխաւոր դերը, այսօր ինչպէս երէկ, կ'ըսուի թէ կը կատարեն Կովկասի Հայերը, եւ ռամկավար կուսակցութիւնը, որ գլխաւորաբար կը ցոլացնէ Թուրքիայէն գաղթած Հայերու հոգեվիճակը»:

Չենք ուզեր գիտնալ թէ ո՛վ Հայդար Պամաթի ականջին փսփսացեր է այս տեղեկութիւնը:

Եթէ լեզուի խնդիրը եւ միջավայրի ծանօթութիւնը ստիպած են որ ընդհանրապէս Կովկասցի Դաշնակցականներ խօսին կովկասեան հարեւաններու հետ, այդ չի նշանակեր թէ անոնք են որ կը կատարեն «գլխաւոր դերը»: Եւ «Կավկազ» ի զուր կը փորձէ «Թրքահայ - ռուսահայ» խնդիր մը յարուցանել իր կարգին, ռամկավարները Թրքահայ համարելով եւ անտեսելով Դաշնակցութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը,— անոր դրօշին տակ համախմբուած արեւմտահայ զանգուածը:

Կը թուի թէ միայն Թիւրիմացութեան հետեւանք չէ այս պարագան, այլ տեսակ մը դաւանանք, ամբողջովին կովկասեան հարցի մը վերածելու համար Հայկական Դատը:

Արդարեւ, «Կավկազ»ի խմբագրականը, որ հիմնուած է «Յուսաբեր»ի քննադատութեանց վրայ, միջանկեալ յիշելով ռամկավար թերթերու մէջ հրատարակուած գրութիւններ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

—«Մենք լիովին կը հասկնանք թէ Հայերուն, մասնաւորապէս Թուրքիոյ Հայերուն համար դժուար է վարժուիլ այն գաղափարին որ կը հարկադրէ հայկ. ազգ. հարցը սահմանափակել կովկասեան, մինչեւ իսկ ամբողջ Կովկասի մէջ եղած Հայաստանի մը նեղ շրջանակին մէջ: Բայց Հայերը պէտք է հասկնան թէ իրենց դրացի Կովկասցիներուն համար հայկական հարցի ուրիշ որ եւ է ձեւակերպում առարկայօրէն անհնար է. ոմանց համար անլուծելի է ան, քաղաքական տեսակէտով, ուրիշներու համար՝ ընդունելի չէ, թէ քաղաքական եւ թէ բարոյական տեսակէտով»:

Այս անվերապահ խոստովանութիւնը ինքնին կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ, մինչեւ այսօր, կարելի չէ եղած լեզու գտնել Կովկասցիներուն հետ: Միեւնոյն ատեն, ան ինքնին ջուրը կը ձգէ Հայդար Պամաթներու սա միամիտ փափուքը թէ Դաշնակցութեան մէջ Կովկասցիներն են որ կը կատարեն «գլխաւոր դերը»:

Կովկասցի թէ Թուրքիացի, Դաշնակցական ո եւ է վարիչ, որքան ալ տրամադիր ըլլայ լեզու գտնելու, չի կրնար շեղիլ Դաշնակցութեան հիմնական ուղեգծէն,— Հայկական Դատ կամ ամբողջական հայրենիք, ազատ եւ անկախ:

Եւ Հայդար Պամաթ դարձեալ ի զուր կը մխիթարէ ինքզինքը, դրի առնելով սա ճարտասանական դարձուածքը.

— «Հայկական հարցին քննութիւնը վերացական գետնէն փոխադրելով իրական գետնի մը վրայ, մենք նուազ նկատի կ'առնենք հայ գաղթականութիւնը — որքան ալ կարեւոր ըլլայ իբրեւ համբանք— քան փաստական կացութիւնը եւ տեղացի եւ մեզի դրացի Հայերուն հոգեվիճակը: Այս տեսակէտով — թող չվշտանան Թուրքիոյ Հայերը— եթէ ոչ ամբողջ Դաշնակցութեան, գոնէ անոր կովկասցի վարիչներուն դիրքը — անոնց որ բարոյական, թերեւս ալ քաղաքական կապ մը պահած են բուն Հայաստանի, կենդանի եւ խորհրդ. լուծին տակ տառապող Հայաստանի հետ — մեզի համար գործնականօրէն աւելի մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնէ քան «Պայքար»ի եւ «Ազգակ»ի ունկնդիրներուն համակրանքի արժանի քաղաքական յուզումները»:

Եւ տեսէք ողբերգութիւնը, — «Կավկազ» այսպիսի պատրանքներով ինքզինքը մխիթարած ատեն, կ'երթայ կուգայ եւ իր վերլուծումներով իսկ ինքնաբերաբար կը զարնուի Դաշնակցութեան միացեալ ճակատին, եւ ոչ թէ անոր այսպէս կոչուած կովկասեան հատուածին:

Արդարեւ, ինքն է որ քննելով Դաշնակցութեան դիրքը, պաշտօնապէս զայն կը տեսնէ կուսակից անկախութեան: Բայց եւ այնպէս, «շատ առաձգական եւ տարտամ» կը գտնէ անոր դիրքը՝ Կովկասեան Համադաշնակցութեան հարցին մէջ: «Ամէն պարագայի մէջ, կուսակցութիւնը շատ վերապահ է համադաշնակցութեան մեր բանաձեւին հանդէպ»:

Այնքանը, ինքնին, չի՞ բացատրեր թէ «Կավկազ»ները պարզապէս իրենց երազներն է որ կը չփոթեն իրականութեան հետ, միայն եւ միայն կովկասեան հարցի մը վերածելով Հայկական Դատը:

Դեռ ուրիշ գոհարներ ալ կը պարունակէ «Կավկազ»ը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս Լոնտոնի մէջ մամուլը եւ կառավարական շրջանակները կը շարունակեն փառաբանել անգլեւֆրանսական սիրալիր համաձայնութիւնը, ճշմարիտ զինակցութեան մը հանգամանքը վերագրելով անոր: Թագաւորն ու թագուհին Լոնտոնի մէջ ալ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին, իրենց վերջին այցելութեան շնորհիւ:

Ֆրանսայի մէջ ամէն առիթով կը շարունակուին գոհունակութեան արտայայտութիւնները: Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ կիրակի օր խօսելով արմատական ժողովի մը մէջ, շեշտեց երկու երկիրներուն բարեկամութեան եւ գործակցութեան ամրապնդումը: Եւ աւելցուց.

— Եւրոպայի մէջ ոչ ոք կը կասկածի թէ ֆրանքեւանգլիական համաձայնութեան էական նպատակն է պահպանել խաղաղութիւնը եւ արդիւնաւորապէս նպաստել պատերազմի վտանգներուն կրճատման, ամբողջ աշխարհի մէջ: Ֆրանսա տակաւին կը խայտայ Անգլիոյ վեհապետներուն այցելութեան պատճառած յուզումով: Մրցակցութիւններն ու անհամաձայնութիւնները, դասակարգային վարդապետութեանց եւ հոսանքներու հակամարտութիւններն ու երկպեղները հալած են խանդավառութեան հնոցին մէջ»:

Պ. Պոնէ այս առթիւ ջերմապէս ներբողեց երկու ժողովուրդներուն վեհանձնութիւնն եւ կարգապահութիւնը:

Նոյն օրը փոխ - վարչապետ Պ. Շոթան եւս ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ արքայական այցելութիւնը ոչ միայն ամրապնդեց անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը, այլեւ շեշտեց անոր արժէքը աշխարհի առջեւ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ ՉԷԽԱԿԻՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հիթլէրական իրապէս օրկան մը, «Համպուրկէր Ֆրէմտէնպլաթ», հետեւեալ կերպով կը պարզէ Գերմանիոյ նոր տեսակէտը՝ չեխական հարցի լուծման մասին.— Չեխոսլովաքիա չի կրնար չէզոք դիրքի մը մէջ դրուիլ այնպէս ինչպէս Պելժիքան եւ Զուիցերիան, որովհետեւ Գերմանացիները եւ Հունգարները չեն ուզեր այդպիսի չէզոքութեան մը ենթարկուիլ: Երկրորդ, Չեխոսլովաքիոյ զինակցութիւնը Ֆրանսայի հետ՝ վերջնական խոչընդոտ մըն է համաձայնութեան: Այդ զինակցութիւնը «ուղղուած է միայն Գերմանիոյ դէմ» եւ առոր հետեւանքով 3ուկէս միլիոն Գերմաններ պիտի հարկադրուին իրենց կամքին հակառակ զէնք բռնել Գերմանիոյ թշնամիներու բանակին մէջ»:

Կը կարծուի թէ Հիթլէրի թելնապահը այս տեսակէտները հաղորդած է Անգլիոյ արտաքին նախարարին, իր վերջին այցելութեան առթիւ:

*** Շաբաթ օր նախարարական խորհուրդը զբաղեցաւ արտաքին խնդիրներով: Այս առթիւ հանրապետութեան նախագահը անձնապէս գոհունակութիւն յայտնեց Անգլիոյ թագաւորին այցելութեան բարերար արդիւնքներուն համար: Արտաքին նախարարը լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց միջազգային կացութեան մասին: Թէ Փարիզի եւ թէ Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ միջազգային կացութիւնը մեծապէս պիտի բարւոքի, եթէ արագօրէն լուծուի չեխական խնդիրը: Չեխական կառավարութիւնը արդէն իսկ պատրաստած է ազգութեանց նոր սահմանադրութիւնը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նոր ծրագիրը 70 առ հարիւր գոհացում կուտայ գերմանական պահանջներուն: Բացարձակապէս մերժելով հանդերձ գերման բնակչութիւնը վերածել վարչական եւ քաղաքական անջատ շրջանի մը, առանձին խորհրդարանով, նոր սահմանադրութիւնը ընդ առաջ կ'երթայ շատ մը պահանջներու: Այնպէս որ, եթէ Գերմանացիները անհաշտ դիրք մը չբռնեն, ինքնին կը դիւրանայ հարցին լուծումը, գոնէ առ այժմ:

*** Արտաքին նախարարը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի խորհրդային դեսպանին հետ, չեխական հարցի մասին:

Բարունապետ մը իրեն կը խաբեն աղօթագիրներով...

Ոստիկանութիւնը երեւան հանեց թմրեցուցիչներու մաքսանենգութեան գործ մը, որ կրնայ «չքեղ եւ աննախընթաց» համարուիլ:

Նիւ Եորքի ամէնէն մեծ արուարձանին Պրուքլինի բարունապետը անցեալ օր կառք մը նստած, կազմարարի մը կ'երթայ, դէզ մը գիրքեր կ'առնէ եւ ճամբայ կ'ելլէ դէպի Պուսսի նաւակատանը: Կէս ճամբան երիտասարդ մըն ալ կը ցատկէ կառքին մէջ, Պուլվառ Սէն Ժէրմէնի վրայ, եւ երկուքը մէկ նաւակատուն կ'երթան, ծրարները Նիւ Եորք ղրկելու համար: Բիչ վերջը կը կրկնուի այս գործողութիւնը: Բայց այս անգամ երկու գաղտնի ոստիկաններ կառքը կեցնելով, պահականոց կը հրաւիրեն բարունապետը՝ Իսաք Լէյֆէր եւ ընկերը՝ Կոթլինէր: Կատարուած քննութեանց շնորհիւ, երեւան կ'ելլէ որ կազմարարը իւրաքանչիւր աղօթագրքի առաջին եւ երկրորդ կողքերուն միջեւ ղը բացուածք մը կը ձգէր, ուր երկու մաքսանենգները էրօին կը տեղաւորէին, իւրաքանչիւր ծրարը 160 կրամ ծանրութեամբ: Այս կերպով 600.000 փրանք արժողութեամբ էրօին պիտի փոխադրուէր Նիւ Եորք:

Հարցաքննութեան ատեն, հաստատուեցաւ թէ գերյարգելի բարունապետը նախապէս ալ «թանկագին աղօթագիրքեր» ղրկած էր Երուսաղէմ, նոյնպէս թմրեցուցիչներ փոխադրելով: Հարցաքննուեցաւ նաեւ կազմարարը, որ պատմեց թէ ինք որ եւ է մեղք չունի: Բարունին պատմեր է իրեն թէ՝ Երուսաղէմէն բերուած «սրբազան աւազ» է որ կը փոխադրէ աղօթագիրքերու միջոցաւ, տարագիր Հրեաներու, քաղաքական հալածանքներու համար, ի հոգեւոր մխիթարութիւն... Միեւնոյն ատեն երդում ընել տուած էր իրեն, որպէսզի մարդու բան չպատմէ:

Բարունապետն ու իր մեղսակիցը անմիջապէս առաջնորդուեցան բանտ, այնտեղ ուսումնասիրելու համար «սրբազան աւազ»ին բարերար յատկութիւնները: Կը կարծուի թէ ուրիշ մեղսակիցներ ալ կան:

ՍՊԱՆԻՈՅ Հանրապետական կառավարութիւնը պատասխանելով Անգլիոյ առաջարկին, յայտնեց թէ պատրաստ է ընդունելու ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին ծրագիրը, օտար կամաւորներու յետս կոչման մասին: Միեւնոյն ատեն տրամադրութիւն կը յայտնուի ուղղակի բանակցելու զօր. Ֆրանքոյի հետ, զինադադար մը կնքելու համար: — Ազգայնական բանակը ուժգնօրէն կը շարունակէ իր յարձակողականը, որուն հերոսաբար կը դիմադրեն հանրապետականները: Մատրիտ նորէն ռմբակոծուեցաւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՁՐԵՒԸ

Չորս - հինգ շաբաթէ ի վեր դաշտահանդէսներ կը ծանուցուին, մեծ մասը Ռոպէնսոնի ծանօթ պուրակին մէջ:

Օդը միշտ մռայլ է,— աւաղ - ուրբաթ: Եւ սակայն, կազմակերպիչները առոր ալ ճարը գտած են,— «Անձրեւի պարագային պատսպարուած ընդարձակ սրահ»:

Մնաց որ, անձրեւի վախը ո՞րքան կրնայ դիմանալ պարի «ա՜խ»ին, երբ զոց սրահ ալ ունին:

Եւ դաշտահանդէսները — աւելի ճիշդ՝ պարահանդէսները կը պսակուին որոշ յաջողութեամբ:

Այս կիրակի աւելի զգալի էր բազմութիւնը: Եւ «Եգիպտացի» կոմիտէին անդամները կանուխէն սօթթեր էին իրենց թեւերը, արդիւնաւորելու համար ձեռնարկը:

— Երգեցէք, տղաք ...

— Խմեցէք, տղաք ...

— Պա՛ր կ'ուզենք, պա՛ր: La musique!

Կազմակերպուած հանդէսները շատ կը նմանին իրարու,— երգ, խմբերգ, արտասանութիւն, երբեմն ալ բանախօսութիւն, բայց մանաւանդ պար: Կերուխումն ու պարն են որ կը տիրապետեն բոլորին մէջ: Եւ պարին ալ՝ եւրոպականը:

Միջանկեալ տեղի կ'ունենան հայկական կամ եւրոպական պարեր ալ, բայց առաջնութեան, գերակշռութեան իրաւունքը միշտ ալ վերապահուած է միւսին,— *թանկօ*, *ռումպա*, *վալս*, *ֆոքսթրոթ*, ի՞նչ գիտնամ:

Եւ կազմակերպիչները հարկադրուած են մասնաւոր նուագախումբ վարձել:

Հայկականը կամ կովկասեանը «ծոլա կ'երթան» թառով մը: Նոյնիսկ միայն ծափով: Եւրոպականին համար ստիպուած են *ճազ* մը ճարել: Ուրիշ խօսքով՝ 2 — 300 փրանք:

Սեղան մըն ալ մեզի համար շտկեր էին, կիրակի օր:

— Կարկո՜ւտ տեղաց ...

— Մենք անկեղծ զինուոր ենք ...

Անդին ճազը կը ճռնչէ եւ ոտքերը կը դառնան: Կ'օրօրուին ու կ'ոլորուին:

Տրտունջներ երկու կողմէն ալ.

— Մենք պիտի պարենք:

— Մենք երգե՛լ կ'ուզենք, վարդավառ է այսօր ...

Եւ ահա պարմանուհի մը մեր սեղանին շուրջը:

— Կաքաւիկը, «կաքաւիկ»ը...

Օրիորդը կ'ուզէ փախչիլ, բայց ի զուր: Եւ երգը կը սկսի այնքան անուշ, այնքան թրթռուն, որ մինչ ունկնդիրները ծափելով զբաղած են, թռչունը կը թռչի ...

— Ալֆորվիլի սանուհիներէն է, կը պարծենայ «հայրենակից» մը, մօտէն ծանօթ:

Ահա պատանի մը եւս, եղյն արուարձանէն,— «Մեր Բաբրողին տղան է»:

Հայկական երգ մը, յետոյ ուրիշ մը:

— Ապրի՜ նոր սերունդը:

Աչք մը կը նետեմ անդին եւ ի՞նչ,— նոյն սերունդէն երիտասարդ մը երկու ձեռքերը ականջին դրած է, որպէսզի չլսէ՜ երգը: Որպէսզի կարենայ շարունակել պարը ...

Անջրպետը բացուե՞ր է արդէն...

Եւ պատշգամը կ'ելլեմ, սփոփանք մը փնտռելու համար:

Դիմացը, պուրակին ափը, ամբողջ «յարկաբաժին» մը վարձեր են քանի մը ընտանիք: Շէնք - շնորհք տուն - տեղ եղած, լեցուն սեղաններով: Եւ օրորոց մը: Ու մամիկ մը որ կ'օրօրէ երախան, հայերէն օրօր մը շրթունքին,— այնքան պայծառ եւ կենսուրախ:

— Իսկ անջրպե՞տը:

— Ողջ մնան օրորոցն ու մամիկները:

ՎԱՀԷ

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՄԱՔԼԵՐԻ ՄԱՀԸ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Պ. Ֆրէտէրիք Մաքլէր, ծանօթ հայագէտը, որ գաւառ գացած էր վերջերս, մեռեր է երեք շաբաթ առաջ:

Այս մասին լուրեր կը շրջէին ատենէ մը ի վեր, բայց կարելի չէր եղած ստուգել: Իր կինն անգամ հակասական պատասխաններ կուտար: Այս առթիւ կը խօսուէր նաեւ Պ. Մաքլէրի գիրքերուն վաճառման մասին:

Երէկ յաջողեցանք Արեւելեան Լեզուներու Վարժարանէն հաստատել մահուան լուրը: Հանգուցեալը, ճնշուած տարիներու եւ աշխատանքի ծանրութեան տակ, վատառողջ վիճակ մը ունէր ատենէ մը ի վեր: Յաջորդով կը ներկայացնենք մանրամասնութիւններ իր կեանքի եւ գործի մասին, որ մեծ մասով նուիրուած էր հայագիտական ուսումնասիրութեանց:

"Դեռ երազներ տեսնողներ կան Սանճաքի մասին„

«Ճիմհուրիյէթ» կը գրէ այս խորագրին տակ.— Կը շարունակուին այն զրոյցները թէ Միջագետք Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ միջնորդի դեր պիտի կատարէ եւ թէ Հաթայի խնդիրը երկու կողմին համար գոհացուցիչ վիճակով մը պիտի լուծուի: Որովհետեւ այս զրոյցները միայն Դամասկոսի մէջ տարածուած չեն, պէտք կ'ըլլայ ենթադրել որ գործին մէջ բան մը կայ:

Վերջին թղթարերով հոս հասած «Էլ Իրաք» թերթին մէջ սա տողերը կարդացինք.— Բարձր շրջանակներէ քաղուած տեղեկութիւններով սա համոզման յանգեցանք թէ Փարիզի, Լոնտոնի, Անգարայի, Դամասկոսի եւ Պաղտատի միջեւ կարգ մը հեռագիրներ եւ հեռաձայններ կը փոխանակուին եւ կարգ մը գաղափարներ ու պատասխաններ կ'առնուին կը տրուին: Ասոր նման գլխաւոր քաղաքներու մէջ ալ արտաքին նախարարները եւ դեսպանները կը տեսակցին:

Ասոնցմէ զատ անցեալ օր Դամասկոսի Օրիան պանդոկին մէջ զանազան արաբ վարիչներու միջեւ ժողով մը եղած է եւ այս ժողովին մասնակցած են նաեւ կարգ մը Անգլիացիներ եւ Ֆրանսացիներ: Այս ժողովին մէջ որոշուած է որ Միջագետք ջանքեր ընէ լուծման ձեւ մը գտնելու համար, որ գոհացնէ Սուրիան եւ Թուրքիան եւ վերահաստատէ Թուրքեւարաբ բարեկամութիւնը:

Միւս կողմէ դարձեալ Միջագետքի թերթերուն համաձայն, Նուրի փաշա էս Սայիտ Հաթայի խնդրով կը զբաղի եւ մօտերս Դամասկոս եւ հոնկէ Անգարա պիտի երթայ:

Միայն թէ բոլոր ասոնք առ այժմ ցոյց կուտան թէ Սուրիոյ կառավարութիւնը ինքն իրեն հարսի ու փեսայի խաղ կը խաղայ:

Բայց եւ այնպէս կասկած չկայ որ՝ եթէ գործին մէկ կողմը այս խաղէն կը բաղկանայ, Սուրիա որոշած է այս խաղը դեռ ուրիշ շատ մը խաղերով խաղալ:

Կրնայ ենթադրուիլ այժմէն թէ ճշդուած ալ է կառավարութեան դիրքը: Երեսփ. ժողովին նախագահը լսած է.— Երեսփ. ժողովը նախապէս ձեռնպահ մնացած էր ընդունելու Ժընեւի որոշումը: Յայտնի է որ պիտի չվաւերացնէ նաեւ ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ - Armenians in India

(Սկզբնական շրջանէն մինչեւ ներկայ օրերը: Հեղինակ՝ Մեսրովբ Յ. Սեթեանց)

Բ.

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ --- Լահորէն բաւական մեծ թիւով հայ զինագործներ Քապուլ տարուած են 1775ին, բայց այս հայ զինագործներէն առաջ ալ դէն Հայեր կը գտնուէին Քապուլի մէջ 1670 թուականներուն: Աֆղանիստանի էմիր Ապտուր Րահման Խանը շրջաբերական մը ղրկելով 1896ին Կալկաթայի Հայերուն ըսած է թէ իր երկրին մէջ գտնուած 500 Հայերէն 21 Հայ մնացած է, որոնք իրենք զիրենք դժբախտ կը զգան իրենց ազգակիցներու ընկերութենէն հեռու, եւ ցանկութիւն յայտնած է որ՝ 10-12 զարգացած եւ արհեստաւոր ընտանիք Աֆղանիստան ղրկեն բնակելու: Ոչ մէկ ընտանիք տեղէն շարժած է, բարեբախտաբար հոն երթալու, որովհետեւ էմիրը որ լաւ մէկ բարեկամը եղած է Ալպըլէլ Համիլթըն, նամակ մը ստացած է Կարմիր Սուլթանէն որպէսզի Աֆղանիստանի մէջ գտնուած բոլոր Հայերը վտարէ, իբրեւ վտանգաւոր ժողովուրդ: Ու այսպէս առանց պատճառի ափ մը Հայերը կը վտարուին դէպի Հնդկաստան, Փէշավէր, առնելով իրենց հետ շատ մը հին ձեռագիրներ:

ՀԱՅԵՐԸ ՍՈՒՐԱԹԻ ՄԷՋ --- Հայերը գաղութ կազմած են Սուրաթի մէջ 16րդ, 17րդ, 18րդ դարերուն: Եւ երբ անգլիացի առեւտրականներ առաջին անգամ Հնդկաստան գացին 17րդ դարու սկիզբը, տեսան որ Հայերը, նախակարապետները օտար առեւտուրի, լաւ տեղաւորուած էին երկրին մէջ եւ շահաբեր արտածումի առեւտուր ունէին Եգիպտոսի, Արեւելքի, Թուրքիոյ, Վենետիկի, միջերկրականեան նաւահանգիստներու հետ Պարսից եւ Արաբ ծոցերէն: Անգլիացիները տեսան նաեւ որ Հայերը երկիրը լաւ կը ճանչնային եւ հնդկական զանազան լեզուները կը խօսէին: Անոնք սիրուած էին Մոնկոլ կայսրերէն, հետեւաբար թշնամականէ աւելի բարեկամական դիրք բռնեցին անոնց հանդէպ: Մտածեցին թէ Հայերու աշխատակցութիւնը եւ օգնութիւնը ապահովելով, կրնային երկրին մէջ հաստատուելու հնարաւորութիւն ստեղծել:

«Արեւելեան Հնդկաստանի ընկ.» կամ «Լոնտոնի վաճառականներու Արեւելեան Հնդկաստանի հետ առեւտրական յարաբերութիւն ընող ընկերութիւնը», լուրջ խորհրդակցութենէ մը վերջ, բանակցեցաւ Հայերու առաջնորդ խօճա Փանոս Գալանտարի հետ, որ այդ միջոցին Լոնտոն կը գտնուէր իր քեռորդւոյն խօճա Իսրայէլ Սարհատի հետ (Հնդկաստանի ապագայ վաճառական դիւանագէտը), որպէսզի համաձայնութեան մը գան Հայերու առեւտրական ճամբան շեղելու Հին Ջրանցքէն դէպի Նորը, Հրուանդանի շուրջը, միմիայն անգլիական նաւերով: Անմիջապէս դաշնագիր մը կնքուեցաւ խօճա Փանոս Գալանտարի (Հայերու ներկայացուցիչը), կառավարիչին եւ Լոնտոնի Արեւելեան Հնդկաստանի հետ առեւտուր ընող վաճառականներու միջեւ, 1688ին: Այս դաշնագիրը Հնդկաստանի Հայերու առեւտուրի մահաղանդն էր: Դաշնագրով Հայերու իրաւունք կը տրուէր օգտուելու այն ատեն եւ միշտ այն առաւելութիւններէն որ ընկերութիւնը կը շնորհէր անգլիացի վաճառականներուն: Մենաշնորհներ տրուեցան իրենց մարդիկը կամ ապրանքը փոխադրելու ընկերութեան նաւերով: Թոյլ տրուեցաւ անոնց ազատօրէն բնակելու եւ վաճառականութիւն ընելու ընկերութեան քաղաքներուն մէջ, ուր կրնային Անգլիացիներու նման հաւասարապէս պաշտօններ ունենալ: Ընկերութեան բոլոր այն քաղաքներուն մէջ ուր 40է աւելի Հայ գտնուէր, հողակտոր տրուէր, ընկերութեան ծախքով հայկական եկեղեցի շինելու: Եօթը տարի տարեկան 50 ոսկի պիտի տրուէր քահանայ պահելու:

Բայց ի վերջոյ այս բոլոր դաշնագիրները թուղթի վրայ մնացին, մոռնալով շատ անգամ նոյն իսկ որ Անգլիոյ Հնդկաստանի մէջ ձեռք բերած «մեծ փէրման»ը Հայու մը շնորհիւ ստացուած է, եւ իրենց Հնդկաստանի գործարանները պաշտպանելու համար դիմած են Հայերու ներկայացուցիչին՝ խօճա Փանոս Գալանտարի, որպէսզի հայ զինուոր ճարէ իրենց:

Հայ առեւտրականներու աստղը բոլորովին մարեցաւ Սուրաթի մէջ, երբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ թշնամութիւնները սկսան Հնդկաստանի մէջ 1783ին: Օտար նաւերու հետ Հայերու նաւերը ինչպէս «Արշակ»ը յարձակման ենթարկուեցան, ապրանքները փճացան եւ հայ հարուստները բոլորովին սնանկացան:

Սուրաթի հայ հարուստ բարերար վաճառականներէն Աղա Օվանճան Յակոբ Ջրաք մեծ ազգասէր մը, մայր երկրին մէջ իր ազգակիցներու բարոյական եւ մտաւոր բարձրացումին նախանձախնդիր՝ առատաձեռն նուիրատուութիւններ ըրած է 1790ին Նոր Նախիջեւանի ազգային հաստատութիւններուն: Հոն երկու դպրոց բանալ տուած է, ինչպէս նաեւ տպարան մը հայերէն գիրքեր տպուելու: Նոր Նախիջեւանը այդ միջոցին նոր հաստատուած քաղաք էր շնորհիւ Յովսէփ Արղութեանց արք.ի ջանքերուն:

Ուրիշ բարերար մը, նմանապէս Սուրաթի մէջ, Տիկին Հռիփսիմէ Եղիազար Լէմպրուկըն (ամուսնացած Հոլանտացիի հետ) առատաձեռն նուիրատուութիւններով հարստացուցած է Կալկաթայի ճեմարանը եւ Հայոց եկեղեցին:

Սուրաթ, ուր ատեն մը հայկական գաղութ կազմուած էր, 18րդ դարու վերջը գրեթէ հայութիւն չէր մնացած, բոլորն ալ ցրուած եւ հեռացած ըլլալով քաղաքէն:

Նմանապէս Պոմպէյի մէջ, ուր մինչեւ 18րդ դար բաւական թիւով հայութիւն ապրած է, այսօր սակայն հայկական գաղութ գոյութիւն չունի: Ունեցած են եկեղեցի մը եւ թաղ մը որ կը կոչուի Armenian Lane:

Պենկալի ամենահին քրիստոնէական եկեղեցին շինուած է 1695ին Չինսուրայի մէջ, խօճա Մարգար ընտանիքին կողմէ: Երբ այս քաղաքը կորսնցուց իր առեւտրական նշանակութիւնը, Հայերը գաղթեցին դէպի Կալկաթա 18րդ դարու կիսուն: Չինսուրայի մէջ ապրած է ծագումով Ղարաբաղցի, Յովսէփ Մելիք Բեկլարը, որ փորձառու հնարագէտ մը եղած է: Ան է որ վերհսկած է «Յոբելեանի Կամուրջին» Նայաթի մօտ, բացուած Վիքթորիա թագուհիին ոսկի յոբելեանի առթիւ:

Յովսէփ Մելիք Բեկլար եղած է նաեւ գրական դէմք մը, հրատարակելով 1892ին անգլերէն ամսաթերթ մը Արա նուիրուած հայկական քաղաքակրթութեան, պատմութեան, գրականութեան: Թերթը երեք տարուան կեանք ունենալէ յետոյ փակուած է նիւթականի պատճառով:

ՀԱՅԵՐԸ ՍԱՅԻՏԱՊԱՏԻ ՄԷՋ ---- 1665ին հայկական առաջին գաղութը կազմուած է Պենկալի մէջ: Գաղութին ամէնէն նշանաւոր առեւտրականը եղած է խօճա Պետրոս Յարութիւն, որ ծանօթ է իբրեւ խօճա Պետրոս 18րդ դարու կիսուն: Եղբայրը, Գուրգէն խան, Միր Քասիմի զօրավարը եղած է, իսկ միւս եղբայրը, Բարսեղ Յարութիւն, յայտնի առեւտրական մը:

Խօճա Պետրոս եղած է նաեւ կարող դիւանագէտ մը, գնահատելի ծառայութիւններ մատուցանելով Անգլիացիներուն Պենկալի մէջ: Ան է որ 1756ին փրկած է անգլիացի փախստականներ սովամահութենէ: Իսկ Հայերու համար եղած է «Երկրային Աստուած» մը, ինչպէս կը կոչէ Յովսէփ Էմին իր «Կեանք եւ Արկածներ» գրքին մէջ: Կալկաթայի Հայոց գլխաւորն էր եւ ծանօթ իր բարեգործութիւններով: Շինած է Սայիտապատի գեղեցիկ հայկական եկեղեցին 1758ին: Վերանորոգած եւ գեղազարդած է Կալկաթայի Հայոց եկեղեցին:

Խօճա Պետրոսի կրտսեր եղբայրը, խօճա Գրիգոր կամ Գուրգէն Խան, ծնած Սպահան, պարզ հագուստավաճառ մը, Նաւաբ Միր Քասիմի Պենկալի բանակին գլխաւոր հրամանատարը դարձած է: Եղած է տաղանդաւոր զինուորական մը եւ դարու ամէնէն մեծ մարդոցմէն մէկը կոչուած: Թոմաս Խօճամալ հնդկահայ ժամանակակից հայ պատմաբանը, կը գրէ թէ երբ Անգլիացիները դաշնի առաջարկեցին որ Նաւաբը բանտարկէ, որու համար լայնօրէն պիտի վարձատրուէր, Գուրգէն Խան պատասխանած է --- «Ես պարզ անհատ մըն էի, Քասիմ Ալի Խանը զիս պատւոյ այս բարձր դիրքին հասուց, չեմ կրնար ձեր խնդիրքին ընդ առաջ երթալ: Հեռու, որ ես մատնեմ իմ տէրս, Հայերու որոշ ազգային նկարագիրն է երբեք չդաւաճանել իրենց տէրերուն, այլ ծառայել անոնց հաւատարմօրէն եւ օրինապահ մնալ անոնց հանդէպ»:

Դժբախտ թիւրիմացութեամբ մը, Գուրգէն խան դաւաճանօրէն կը սպաննուի 1763ին, Միր Քասիմի մարդոց կողմէ իբրեւ լրտես,-- ան որ կեանքին մինչեւ վերջը հաւատարմօրէն ծառայած է Միր Քասիմի դատին: Իր բանակին մէջ հարիւրի չափ հայ մարտիկներ եղած են զօրավար, գնդապետ եւն.:

ՀԱՅԵՐԸ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՄԷՋ --- Կալկաթայի մէջ գտնուած ամէնէն հին քրիստոնեայ գերեզմանաքարը 1630 թուականը կը կրէ եւ կը պատկանի Հայու մը: Բազմաթիւ ենթադրութիւններու տեղի տուած է այս գիւտը թէ երբէն ի վեր Հայեր գտնուած են հոն, թէ արդեօք քաղաքին առաջին հիմնադիրները Հայե՞րը եղած են, որովհետեւ Անգլիացիները 60 տարի վերջ միայն գացած են հոն հաստատուելու եւ շէնցնելու: Անոնք իրենց առաջին մենաշնորհները եւ ապահովութիւնը ունեցան շնորհիւ խօճա Իսրայէլ Սարհատին, հայ վաճառականի մը: Մտնելով Ազիմ Ուշ Շէնի պալատը, կը բարեկամանայ անոր 14 տարեկան տղուն, իշխան Ֆարուխ Սիյարի հետ, տալով անոր խաղալիկ նուէրներ: Այնպէս որ 1698ին 16000 րուպիի փոխարէն, խօճա Իսրայէլ Սարհատի միջնորդութեամբ Անգլիացիները նամակ-հրովարտակ մը ձեռք ձգեցին իշխանէն, որ թոյլ կուտար գնել գոյութիւն ունեցող տէրերէն, վարձակալութեան իրաւունքը Կալկաթայի, Սութանութի եւ Կովինտփուրի երեք գիւղերուն:

Խօճա Սարհատն էր նաեւ որ, իբրեւ պարսկագէտ եւ պալատէն ճանչցուած մէկը, հրաւիրուեցաւ Անգլիացիներէն ընկերանալու դէպի Տէլհի դեսպանութեան, երբ իր երիտասարդ բարեկամը, Ֆարուխ Սիյարը, արդէն կայսր էր, եւ յաջողեցան պատմական մեծ փէրմանը ստանալ որ բրիտանական իշխանութեան հիմը դրաւ Հնդկաստանի մէջ:

18րդ դարու կիսուն Կալկաթայի հայկական գաղութին ամէնէն յարգուած դէմքն եղած է Աղա Խաչիկ Առաքել որ հարուստ հայ վաճառական մըն էր եւ մեծ բարեգործ մը: Անգլիոյ Ճորճ Գ. թագաւորին առողջանալուն առթիւ 138 պարտատէր բանտարկեալներ բանտէն ազատել տուած է, վճարելով անոնց պարտքերը: Ասոր փոխարէն թագաւորը անոր նուէր ղրկած է սուր մը եւ իր փորագրուած մանրանկար լուսանկարը:

Իր տղան, Աղա Մովսէս Խաչիկ Առաքել արժէքաւոր ծառայութիւններ մատուցած է բրիտանական կառավարութեան 1801ին, իր ծախքով պահելով 100 հայ կամաւորներ որոնց վրայ հարիւրապետ - հրամանատար նշանակուած էր ինք: Ասոր փոխարէն թանկարժէք սուր մը նուիրուած է:

Աղա Խաչիկ Առաքելի սերունդէն Կալկաթայի Խաչիկ Փօլ Ջաթըր (մեռած 1926ին) բազմամիլիոն հարստութեան տէր մէկը՝ հաստատուած Չինաստան, Հոնկ-Քոնկ, ծանօթ է իր առատաձեռն նուիրատուութիւններով Կալկաթայի Հայոց եկեղեցիին, մանաւանդ անգլիական եւ չինական հաստատութիւններու եւ եկեղեցիներու: Անոր նուիրատուութիւններու գլխապտոյտ պատճառող թիւերը կարդալով, մարդ կը մտածէ մէկ կաթիլ ջուր աւելցուցեր է օտարի ծովուն մէջ, մինչ Հոնկ-Քոնկի պատնէշներէն ադին բազմաչարչար եւ բազմակարօտ, զինք ծնող հայրենիքին համար ծով մը ջուրի նշանակութիւն պիտի ունենար իր տուածը:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Երկինք նայելով քալողը ոտքը քարին կը զարնէ:

** Երկու նաւապետ ունեցող նաւը շուտ կ'ընկղմի:

** Երկու հովիւ մէկ գառնուկ (Թաղեայ մեծ վերարկու):

** Եզը երբ իյնայ, դանակաւորը կը շատնայ:

** Երէկ անկեցինք, այսօր բուսեր է:

** Ելա՞ւ քառասունքը, հատաւ արցունքը:

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐԸ

Մեր ժողովուրդը անցնող քանի տարուան ընթացքին խելքէ մտքէ դուրս թշուառութիւններ անցուց թիթեղներու տակ, անձրեւին եւ արեւին տակ եւ սակայն անվհատ յառաջ տարաւ իր աշխատութիւնը, համբերութեամբ եւ ժուժկալութեամբ դիմացաւ բոլոր տեսակի դժբախտութեանց: Ան քակեց թիթեղէ պարաքաները եւ սկսաւ նոր տուներ շինել: Այր եւ կին, մեծ ու փոքր, լծուեցան աշխատանքի, տնակ մը ունենալու համար: Եւ յաջողեցաւ իր չարքաշութեամբ, կառուցանելով նոր քաղաք մը Հալէպի քովիկը՝ քառորդ ժամ հեռու Կէօլ Մէյտան ըսուած դաշտին վրայ: Այսօր այդ նոր քաղաքը 3000է աւելի տուներ կը համրէ իր մէջ եկեղեցիներով, դպրոցներով, դարմանատունով, Կիւլպէնկեան մայրանոցով եւ արուեստական մետաքսէ թելերով, հիւսուածեղէնի գործարանով, որ հայկական դրամագլուխով շինուած է:

Շարունակենք մեր պտոյտը Հալէպէն դուրս:

ԱԶԷԶ --- Քիլիսի շրջանակին մէջ, բայց ներկայ բաժանումով այս հողամասը մնացած է Սուրիոյ կողմը: Այգեստաններուն եւ ձիթաստաններուն մէկ մասը անցած Սուրիոյ կցուած հողամասին, ուր Քիլիսցի Հայերը ունին իրենց ձիթաստաններուն մէկ նուազագոյն մասը որ կը շահագործեն ներկայիս:

Ազէզ ուրեմն թրքական շրջանին եղած է զուտ դաշտային հողամաս մը: Քիլիսցի Հայերէն մէկ մասը հոն շինեցին տուներ, որ երթալով բարգաւաճեցաւ եւ առաւ գիւղաքաղաքի մը կերպարանքը: Ունի կառավարական շէնք մը ուր կը պաշտօնավարէ հայ միւտիր մը:

Ազէզի շուրջ կան թրքական եւ արաբական գիւղեր, որոնք կարեւոր թիւ մը կը կազմեն, այդ գիւղերուն շուկան է եղած ներկայ Հայերու կողմէ շինուած Ազէզ գիւղաքաղաքը, որ ունի շուկայ, խան, պանդոկ եւն.: Իր առեւտուրը կ'ընէ բնականաբար Հալէպի հետ: Օդը եւ ջուրը առողջարար են: Հիւանդութիւն չկայ: Ազէզի մօտիկ բարձր դիրքի մը վրայ կը գտնուի Թուրք արաբական գիւղ մը, ուր ամառները օդափոխութեան կ'երթան:

Դարձնենք մեր հայեացքը հիմա ալ Հալէպի արեւելեան կողմը, դէպի Անատոլի եւ տեսնենք, թէ Հայերը այդ վայրերու մէջ ինչ նորոյթներ ներմուծեր են, իբրեւ գործօն եւ կենսունակ տարր:

Ինքնաշարժով 4-5 ժամէն կը հասնինք Մէսքէնէ կոչուած վայրը, ուր Հայերը կարեւոր թիւ մը չեն կազմեր. քանի մը Սասունցիներ որոնք ջաղացպանութիւն կ'ընեն եւ դարձեալ Սասունցի մը ագարակ ունի: Ճիշդ քովիկէն կ'անցնի Արածանին, որ սուրիական յորջորջումով Ֆրաթ (Եփրատ) անունը առած է:

Կը յառաջանանք ասկէ անդին եւ կը հասնինք բլրակի մը առջեւ, որուն առջեւէն դարձեալ կը շարունակէ Ֆրաթը: Պէտք է դիմացը անցնիլ որպէսզի մտնենք Րագգա, հնամենի Կարկեմիշեան քաղաքակրթութեան մէկ մասը: Րագգա շինուած է դաշտի մը վրայ. բնակիչները առհասարակ Արաբներ են, վերջերս հաստատուած են Հայեր ալ, Ուրֆացի, Այնթապցի, Պիլէճիկցի, եւ սակայն մեծամասնութիւնը Ուրֆացիներէ կը բաղկանայ: Ունի բաւական երկար շուկայ մը, դերձակ, կօշկակար, թիթեղագործ, նպարավաճառ, մանիֆաթուրայի խանութ, մսագործ, քէպապճի եւ հացագործ են. արհեստաւորները: Հայերը առհասարակ առեւտուրով եւ արհեստով կը զբաղին, ունին փոքրիկ մատուռ եկեղեցի մը եւ դպրոց մը, Օշական քահ. բնիկ Մշեցի է, տարէց Սայեան, աշխարհական անունով Աղբանիկ:

Օշական քահ. Մշեցի է, տարէց առած, հաճոյակատար, զուարթ բնաւորութեամբ մէկն է. եղած է Մշոյ եւ Կարնոյ առաջնորդանիստ եկեղեցիներուն երաժշտապետ - ուսուցիչը:

Րագգայի քովիկը պարսպապատ հալէյ շէնք մը կայ, որուն մէջ կան միայն պահապաններ: Այդ պարիսպին մէջ կը գտնուին հին շէնքերու աւերակներ, ուր առատօրէն կը գտնուին արժէքաւոր հնութիւններ: Արգիլուած է մէջը մտնել եւ պեղումներ կատարել: Սակայն, Արաբները աչքը բաց են, տուին ալ այդ վայրէն, ուրկէ կ'ելլեն ճարպիկ մարդիկ են. երբեմն կ'ողհին անօթներ, դրամներ եւ ուրիշ իրեր: Առկախեալ պարտէզները, կըսեն, ասկէ կ'առնեն իրենց սկիզբը, շարունակելով մինչեւ Պաղտատ:

Րագգա դայմագամութիւն է, ունի կառավարական շէնք, անոր կողքին կայ նաեւ ֆրանսական տեղեկատուութիւն մը, որուն մատակարարութիւնը յանձնուած է ֆրանսացի սպայի մը: Ունի ան իր մօտ բաւականաչափ թիւով տեղական զինուորներ, որոնք ոստիկան - զօրքի դեր կը կատարեն:

Բոլոր կեդրոններու մէջ ալ գոյութիւն ունին ֆրանսական տեղեկատուութիւններ, ֆրանսացի սպայի մը հսկողութեան տակ:

ԽԸՐՊԸԹ - ԲԸՋ --- Ջափահաս որբ եւ որբուհիներու գիւղ, զանոնք ամուսնացուցած է հանգուցեալ Միս Եփփի իրարու հետ. 20 տունի չափ, կը զբաղին երկրագործութեամբ, ներկայիս ձգած են այս գիւղը եւ տեղաւորուած են աւելի հայաշատ տեղեր:

ԱՅՆ - ԱՐՈՒՍ --- (Հարսի Աչք) նախապէս հոս կը գտնուէին քանի մը արաբ ընտանիքներ: Ունի ջրաղաց մը եւ Աբրահամի գերեզմանը: Ներկայիս 60 տունի չափ Հայեր տեղաւորուած են հոս: Բոլորն ալ Կարմունճցի (Ուրֆայի մօտակայ մէկ գիւղը) կը զբաղին առաւելապէս երկրագործութեամբ. զինուորական կայան է: Ջրառատ գիւղ մըն է. այնպէս որ շրջակայ բոլոր գիւղերու ոռոգման ջուրը կը հայթայթէ Այն Արուսը: Նշանաւոր է իր քառակուսի խոշոր աւազանը, ուրկէ կը բխի արդէն ջուրը, որուն մէջ կը տեսնէք հազարաւոր ձուկեր: Տեղացիները ձեռք չեն տար ձուկերուն, աւանդական պատուէրի մը համաձայն:

Հայր Աբրահամի գերեզմանին շատ մօտիկ, 15 - 20 քայլ հազիւ հեռու, բլուրին տակը բաւական ընդարձակ տարածութիւն մը կայ, որուն վրայ ծածկուած է հողով, այս տարածութեան մէջէն ջուրը քամուելով դուրս կուգայ: Երբ երթաս եւ ձեռքովդ հողը մէկ կողմ քաշես, տակէն երեւան կուգան մօզայիք քարեր, զանազան գոյներով: Կառավարութիւնը մասնաւորապէս գոցած է մօզայիքներուն տեղը:

Ա. ՄՇԱԿ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ոչ, թող ներս չերթայ, ըսաւ Ներքինին բազկաթոռին մէջ նետուելով: Աւելի ծերացած, յոգնած ու նեղսիրտ կ'երեւար ան:

Այս անգամ մայրիկդ ալ կրնայ լսել ինչ որ պիտի ըսեմ... եթէ չեմ սխալիր, դուն ամէն իրիկուն մայրիկիդ քովը կը մնաս ... ի՞նչ պատահեցաւ որ այսօր այսպէս կանուխ դուրս կ'ելլես ...

— Բացառութիւն է, թոթովեց աղջիկը, որ արդէն շփոթած էր այդ անակնկալ այցելութեան պատճառաւ, վերջին առիթն է Փիթըր Բարոն տեսնելու ... վաղը կէսօրէն յետոյ Անգլիա պիտի մեկնի ... կարգադրած էինք սովորական ժամուն հանդիպիլ ... բայց պանդոկէն մեկնելու վրայ էի, երբ ներս մտաւ ու ըսաւ թէ նոր հրահանգներ ստացած է ... վաղ առտու, ժամը հինգին, օդանաւով Էնկիւրի պիտի երթայ եղեր ... ճամբայ չելած կ'ուզէ քանի մը ժամ քնանալ ... խնդրեց որ իրեն հանդիպիմ ժամը ութուկէսին ...

— Ուրեմն զիս առա՞նձին պիտի ձգես, գանգատեցաւ մայրիկը :

— Օհ, մայրիկ, միայն մէկ անգամ ... ըսաւ Թանիա, բայց Ներքինին չձգեց որ շարունակէ :

— Լսեցէք, կիներուն վճռականութիւնը քարհասխատակին վրայ մատիտին հասած ձայնին պէս կը ջղայնացնէ մարդս ... հիմա ըսէ նայիմ, դուն այս տղան կը սիրես, այնպէս չէ՞ ...

— Ի՞նչու այդպէս կ'ըսէք, հարցուց Թանիա զգուշութեամբ :

Բնազդաբար վախ մը զգաց որ ան կը հետաքրքրուէր Փիթըրին հետ իր ունեցած կապերով :

— Այո կամ ոչ, կատակելու կամ ժամավաճառ ըլլալու տրամադրութիւն չունիմ այս իրիկուն, պատասխանէ, եւ անմիջապէս ...

— Ես կը նախընտրեմ անոր ընկերակցութիւնը քան բարեկամութիւնը այն շատերուն որոնց հետ շփման մէջ գտնուելու պատուէր տուած էք ինծի ...

Ներքինին երերցուց իր ճաղատ գլուխը.

— Ես արդէն հասկցած էի, ըսաւ. այդ տղան չորս օրէ ի վեր Պոլիս կը գտնուի. երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի գիշեր անոր հետ ընթրեցիր եւ երկու անգամն ալ առտուան ժամը երեքէն առաջ տուն չվերադարձար ... երէկ հինգշաբթի էր ... կէս օրուան արձակուրդ ունէիր ... 12ին կրպակէդ մեկնեցար եւ ամբողջ տասներկոթը ժամ առտուան դէմ ... բնականաբար միմիայն պաշտօնիդ բերումով չէր որ միասին անցուցիր ... տուն մտար անոր ընկերացած ...

Ներքինին սպասեց վայրկեան մը, գլանիկին ծուխը բերնէն դուրս փչեց ու շարունակեց.

— Երբեք չեմ հետաքրքրուիր, եթէ քեզի համար հաճոյք է անոր հետ կամ ուրիշի մը հետ պառկիլ ...

— Կառքով Պելկրատի անտառը գացինք, ընդմիջեց Թանիա, ճաշեցինք, քանի մը ժամ պտտեցանք եւ յետոյ վերադարձանք Վոսփորի վերջալոյսը դիտելու համար ...

— Շատ աւելի նուազ կը հետաքրքրէ զիս այն պարագան որ դուն պարկեշտութիւն կը ծախես, իսկ ան յարմար կը նկատէ առիթը փախցնել... կը պահանջեմ միայն որ զգացումներդ արգելք չըլլան գործադրելու այն հրամաններս զորս հիմա քեզի պիտի տամ ... այլապէս պիտի զղջաս ամբողջ կեանքիդ մէջ...

— Որո՞նք են ձեր հրամանները, հարցուց Թանիա ջղայնացած :

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ Ներքինին դէպի առաջ բերելով իր վիթխարի զանգուածը. այդ Տէյթիմ կոչուած մարդը — չար ոգիները կրծեն անոր փորոտիքը — իմ կարծածէս շատ աւելի մեծ փորձանք մը եղաւ մեր գլխուն...

Քեզի անծանօթ մէկու մը օգնութեամբ ոսկի պահպանակ մը գողցեր է բարձր անձնաւորութենէ մը ... պահպանակը կը պարունակէ չափազանց կարեւոր թուղթ մը զոր ասկէ երկու ժամ առաջ յաջողեցաւ բրիտանական դեսպանատունը յանձնել ... Նպատակ ունէին Էնկիւրի ղրկել զայն՝ կարելի եղածին չափ շուտով, բայց հիմա ուշ է եւ օդանաւը գիշերանց լեռներէն չի կրնար անցնիլ՝ փառք տիրոջը ... ուրեմն թուղթը ճամբայ պիտի ելլէ վաղ առտու՝ արշալոյսին ...

Բազմոց կանգ առաւ, մարեց գլանիկը, ուրիշ մը վառեց ու յետոյ շարունակեց ամենայն պաղարիւնով .

— Այս պահպանակը շատ փոքրիկ տարկայ մըն է, սակայն եթէ Էնկիւրի հասնի, անհաշուելի վնասներ կրնան պատահիլ ... պէտք է ես առնել զայն եւ վերադարձնել իր տիրոջը, այսինքն այն անձնաւորութեան որուն մասին ակնարկեցի ... մարգարէին անունով երդում ըրած եմ որ պիտի վերադարձնի ... Փիթըր Բարոն պիտի առնէ զայն ... զինքը կը սիրես թէ չես սիրեր իմ գիտնալիք բանս չէ ... այս գիշեր պիտի երթաս եւ իրմէ պիտի առնես այդ թուղթը ...

Թանիա ժպտեցաւ: Իր երեւակայածէն շատ աւելի վտանգաւոր էր այս լուրը :

— Բայց թերեւս անոր քովը չէ, ըսաւ կակազելով :

— Անոր քովն է, պնդեց Ներքինին, ես ամէն տեղ մարդ ունիմ, նոյնիսկ բրիտանական դեսպանատան ծառաներուն մէջ ... եթէ անիկա դեսպանատունը մնար գիշերը, այն ատեն պահպանակը պիտի ստանար վաղ առտու կամ գոնէ այս գիշեր՝ վերադարձին, բայց Բերա Փալաս կը բնակի եւ առտուն ժամը չորսին պէտք է արթննայ ... այնպէս որ առաջին քարտուղարը — փառք Ալլահին որ բարեհաճեր է նոր խելքը գլուխէն առնել — Տէյթիմին դեսպանատուն հասնելէն կէս ժամ ետքը կնքուած պահարանով Փիթըրի յանձնեց զայն ...

— Իսկ եթէ չկրնամ անոր ձեռքէն առնել ...

— Ճիշդ ասոր համար ահաւասիկ ուզեցի որ մայրիկդ ալ ներկայ ըլլայ այս խօսակցութեան ... եթէ չառնես, մայրիկդ պիտի հասկնայ թէ ո՞վ էր պատասխանատուն որ մերժեցի վերանորոգել Թուրքիա մնալու ձեր արտօնագիրը ... երկուքդ մէկ Ռուսիա պիտի աքսորուիք իբրեւ ուրացող ազնուականներ, որպէսզի կարմիրները ձեր հաշիւը մաքրեն ...

(Շար.)

ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ
ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ՎՐԴՈՎՈՒՄԸ

Սուրիական խորհրդարանի նախագահ Ֆարէս Էլ Խուրի հետեւեալը յայտարարեց Արաբական Դիւանի մէկ թղթակցին.

— Կանխահաս է այն լուրը թէ խորհրդարանը արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի :

Անդրադառնալով Սանճաքի խնդրին, նախագահը յայտարարեց.— «Խորհրդարանը որ իրապէս կը ներկայացնէ սուրիական ազգը եւ չճանչցաւ Ժընեւի պայմանագրութիւնը Ալեքսանտրէթի մասին, եւս առաւել պիտի չճանչնայ Սուրիոյ ամէնէն գեղեցիկ մէկ նահանգին անդամատումը: Խորհրդարանը մինչեւ վերջը պիտի պահէ երկրին իրաւունքները: Սուրիա չէ մասնակցած ֆրանքօ-թուրք վերջին դաշնագրին, հետեւաբար այդ դաշնագիրը չպիտի ենթարկուի խորհրդարանի վաւերացման»:

Քաղաքական պատասխանատու անձնաւորութիւն մը միջամտեց խօսակցութեան եւ ցաւով յայտնեց թէ Ցուլիս 4ին Անգարայի մէջ կնքուած դաշինքը կը նուիրագործէ թրքական գերակշռութիւնը Սանճաքի մէջ: Ցեւ աւելցուց .

— «Այս դաշնագիրը աւելի վնասակար է քան Պալֆըրի չարաղէտ յայտարարութիւնը: Այս վերջինը կը նախատեսէր արաբական տարրին ամբողջականութեան եւ շահերու պահպանումը Պաղեստինի մէջ. մինչդեռ ֆրանքօ-թուրք դաշնագիրը կը տրամադրէ թէ երկու կողմերը պէտք է երաշխաւորեն թուրք տարրին գերակշռութիւնը, առանց պահպանելու Արաբներուն շահերը Սանճաքին մէջ, ուր անոնք մեծամասնութիւն են եւ ոչ թէ փոքրամասնութիւն, ինչպէս է պարագան Պաղեստինի Հրեաներուն: Անոնք շատ գձուձ գործելակերպեր են միջազգային պայմանագրութեանց մէջ եւ իրական դաւ մը կը կազմեն Արաբներու դէմ: Արդէն, այս դաշնագիրը դէմ կ'երթայ Ազգաժողովին կողմէ որոշուած կանոնագրութեանց, որոնք կը նախատեսեն մեծամասնութեանց եւ ազգութեանց իրաւունքները: Դաշնագիրը բուն միջազգային պայմանագրութիւն մըն է եւ ուղղամտութիւն կը նշանակէ: Իրականին մէջ, եւրոպական դիւանագիտութիւնը հասած է այնպիսի աստիճանի մը, ուր անարդարութիւնը եւ դաւադրութիւնը դարձած են սովորական բաներ :

«Կը զարմանանք, վերջապէս, որ քրիստոնեայ համայնքներու պետերը, Անտիոքի եւ ամբողջ Արեւելքի պատրիարքները լուռ կը մնան գաղթավայրի պաշտօնեաներուն կողմէ Արաբներուն դէմ սարքուած այս դաւին շուրջ, եւ ո եւ է ձայն չեն բարձրացներ՝ պահանջելու համար երկրին նըւիրական իրաւունքները »:

Սուրիացի քաղաքական բարձր անձնաւորութիւն մըն ալ հետեւեալը յայտարարած է «Լ'Օրիան»ի Դամասկոսի թղթակցին.— «Անգարայի համաձայնութիւնները բացայայտ կերպով կը բռնաբարեն մարդկային իրաւունքը : Սանճաքին մէջ թուրք տարրին գերակշռութեան ճանաչումը Ֆրանսայի կողմէ՝ կը նմանի Պալֆըրի չարաղէտ խոստումին որ այնքան դժբախտութիւն սերմանեց հարաւային Սուրիոյ մէջ: Ո եւ է կառավարութիւն, ո եւ է իշխանութիւն չի կրնար մեծամասնութիւն դարձնել փոքրամասնութիւն մը: Սուրիացիները կը ցաւին որ Ֆրանսա, որուն վրայ այնքան յոյս դրած էին, Սուրիոյ մէջ կը խաղայ այն խաղը զոր Անգլիա արդէն կը խաղայ Պաղեստինի մէջ եւ որ տուաւ այնքան աղետալի արդիւնքներ »:

« ՉԸՐՕԶ»Ը ՀԱՏԱՒ…

Պոլսոյ «Եէնի Սապահ» թերթը կը գրէ.

Մեր պաշտօնակից «Ուլուս», կ'երեւի հետաքրքրուած ըլլալով որ այս տարի «չըրօզ»ը ինչու սուղ է, կը գրէ թէ քաղաքապետութիւնը «ուսքումբրու»ն չորցնելու համար ձուկերուն ծառերու վրայ փռելը արգիլած ըլլալով, «այս տարի ձուկը ծառը ելած չեղաւ, որով «չըրօզ»ը սուղ պիտի ուտենք »:

Մինչդեռ այս խնդիրը կատակ վերցնելու կողմ մը չունի եւ այս ընթացքով «չըրօզ»ը, անունը կայ ինքը չկայ վիճակ մը պիտի ստանայ :

«Չըրօզ»ին այսպէս հազուագիւտ ըլլալուն պատճառը, «Ուլուս»ին ըսածին պէս, Իսթանպուլի քաղաքապետութեան ծանօթ որոշումը չէ: Բացատրենք.—

Հանրային Պարտքի վարչութիւնը «ուսկումրու»ին հողէտ թշնամին եղող «եունուս» ձուկերը որսալ կուտար եւ ասոնցմէ իւղ հանելով, այս վերջնոյն փոխարժէքովը կը գոցէր «եունուս»ները որսալու համար բրած ծախքերը :

Հանրային Պարտքի վարչութիւնը երկրէն հեռացած պահուն, տեսնելով որ վարչութեան «եունուս» ձուկերու որսորդութեան բաժինը հազիւ իր ծախքերը կը գոցէ, ջնջեցինք այս կազմակերպութիւնը: Ասոր վրայ, «եունուս» ձուկերը սկսան մինչեւ Կամուրջին տակերը երեւալ:

Որքան ատեն որ «եունուս»ները Գարդիւզի նաւամատոյցին առջեւ մրցումներ կազմակերպելով ցնծութիւններ կը կատարեն, «Ուլուս»ն ալ, մենք ալ «չըրօզ»ին կարօտը կը շարունակենք քաշել :

Հետեւաբար, կամ «եունուս»ի որսորդութեան ծախքը աչք առնելու է, կամ «չըրօզ»էն հրաժարելու է: Երկուքին մէջտեղը մենք չկրցանք գտնել :

Կ. ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

ՌՈՒԱՅԱՆ.— St. Georges de Didonne Ռուայանի մօտ Ժիռօնդի ծոցի մուտքին վրայ 1700 բնակչութեամբ աւան մըն է, մաքուր եւ օդասուն: Առջեւը ծով, ետեւը ահագին անտառներ, իւրաքանչիւր տուն ունի իր պարտէզը, կանանչ եւ պտղատու, վայր մը ուր կարելի է հանգիստ ընել ու վայելել թէ ծովը եւ թէ անտառը:

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը այստեղ բերած է այս տարի իրեն յանձնուած մանուկները օդափոխութեան, Վիլլա Լա Փլաժ ընդարձակ շէնք մը, հսկայ պարտէզով, կանանչ եւ պտղատու ծառերով, հսկայ անտառի մը կողքին: Կապոյտ Խաչը այս շէնքը վարձած է երեք տարուան համար, ուրեմն իրենց առաջին եւ դըժնդակ տարին է, քանի որ պարապ շէնքը պէտք էր կանոնաւորել, 50ի չափ երկաթէ մահճակալներ եւ անկողիններ բոլորովին նոր գնած Փարիզէն, եւ այս բոլորը, Տիկին Կար. Աղապալեան քաջութիւնը ունեցած է քակելու, շինելու եւ տեղաւորելու սենեակներու մէջ, ահագին տունը լուալ մաքրելէ վերջ:

30 տղաքներ, մանչ ու աղջիկ, որոնց տրամադրութեան տակ կը գտնուի թարմ եւ առատ սնունդ, բըժիշկ ու դեղարան, մայրական գուրգուրանք, ծայրածաւալ ովկիանոսը եւ խիտ անտառները, օդ ու արեւ, ծիծաղ, եւ մանաւանդ հայկական միջավայր:

Իբրեւ ականատես պարտք կը համարիմ այստեղ յիշել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներու զոհողութիւնները, որ գիշեր ցերեկ այս մանուկները կը խնամեն աւելի լաւ քան թէ շատերուն ծնողքները: Ինչպէս ըսեմ, Տիկ. Աղապալեան առանձին կանգնեցաւ ու կազմակերպեց այս տունը, Տիկ. Քրմոյեան կը զբաղի մանուկներու կրթութեամբ, իսկ Տիկ. Նուարդ ընդհ. հսկիչ է:

Մանուկներէն ոչ մէկը կ'ուզէ վերադառնալ, այնքան գոհ են եւ հանգիստ: Վճարովի հաստատութիւն մը այսքան լաւ խնամք պիտի չկրնար տանիլ: Այստեղ հայ տղան ու աղջիկը կը սորվին միասնաբար, կ'ընտելանան հայկական միջավայրին, կը սորվին հայերէն խօսիլ :

Ֆրանսայի հայ գաղութը, եթէ հաւատացնէ այս հարստութիւնը: 30ի տեղ ինչո՞ւ չըլլար 300, նոյնիսկ 3000 տղայ: Տղան չէ որ կը պակսի մեզի: Այն հայ ձեռքերը, եւ առհասարակ Ֆրանսայի հայ գաղութը, եթէ համախմբուի Կապոյտ Խաչի շուրջ, միայն անդամավճարէ աւելի մեծ արդիւնք ձեռք կը բերուի : Անպայման տղայ ունենալու չէ Կապոյտ Խաչին օգնելու համար :

Դպրոցէն վերջ Կապոյտ Խաչի կայանն է որ հայ մանուկը պիտի թրծէ, սնուցէ, եւ զգացումով եւ միտքով :

Կեցցէ Կապոյտ Խաչը, եւ կեցցեն բոլոր անոնք որ կ'օգնեն Կապոյտ Խաչին:

Ա. Մասիս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԱՆԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Մալաթիոյ Կրթասիրաց Հայրենակց. միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կրթական գործին ընթացք տալու համար, դիմած էր Ամերիկայի 34րդ պատգ. ժողովին, որպէսզի Ֆրանսայի շրջանէն ալ սան մը որդեգրեն: Պատգ. ժողովը տրամադրեց հարկ եղած գումարը, եւ Վալանսի մասնաճիւղը լաւագոյն սանը ընտրելու մտադրութեամբ գրեց զանազան շրջաններ, որոնցմէ երեք պատանիներ՝ Գէորգ Քէքեան, Ցարութիւն Պէննէեան (Մարսէյլէն), իսկ Յովհաննէս Ջաղաեան (Սէն Մօրիսէն) յուլիս 9ին եկան Վալանս: Ջենհաս անձերու քննութենէն վերջ, յաջողագոյն հանդիսացաւ Յ. Պէննէեան, 12 տարեկան, որ Պէյրութի Հայ ճեմարանը պիտի ղրկուի սեպտ.ի վերջերը:

Մենք մեր ուժերու ներած չափով սատարած ենք Ներգաղթին եւ Հայրենիքի վերաշինութեան: Բայց չենք ուզեր անտեսել նաեւ կրթական գործը, որուն այնքան կարօտ է նոր սերունդը, տարագրութեան այս օրերուն: Մեր կեդրոնը Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի շրջանէն ունի հինգ սաներ, երկուքը Պէյրութի ճեմարանը, երկուք՝ Հալէպի Մխիթարեան վարժարանը եւ մէկն ալ Հալէպի Անարատ Ցղութեան դպրոցը:

Անշուշտ չի բաւեր եւ աւելին պահանջելու համար պէտք է լայնօրէն օգնել միութեան:

Այս առթիւ կոչ կ'ուղղենք բոլորին հայրենասիրութեան:

Մ. Պըրգեան

ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՄԸ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՌՈՄԷՆՎԻԼ (Ցապաղած)--- Ֆր. Կ. Խաչի Ռոմէնվիլի, Մոնթրէօյի մասնաճիւղի բացման հանդէսը տեղի ունեցաւ 16 յուլիս, շաբաթ գիշեր, տեւելով մինչեւ լոյս:

Հանդէսը անցաւ գեղեցիկ մթնոլորտի մը մէջ, խուռներամ բազմութեամբ եւ գնահատելի կարգապահութեամբ:

Օրուան նախագահ Պ. Մ. Աղապալեան բացատրեց հայ կնոջ դերը, անոր պարտականութիւնը ներկայ անստոյգ վիճակին, եւ մեզ խրախուսեց ձեռք ձեռքի ուժ տալ նորակազմ միութեան, դասընթացքներ սարքել մանուկներուն սորվեցնելու համար մայրենի լեզուն:

Կեդր. Վարչութեան կողմէ Օր. Ֆլորա Անահիտ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը թելադրեց պահպանել հայ լեզուն, հայրենական գանձը, լեզուական հարստութիւնը եւ մասնաւորապէս շեշտեց հայ կնոջ պարտականութիւնը ընտանեկան շրջանի մէջ,— խօսիլ հայերէն, որով միայն նոր սերունդը պիտի կրնայ օտար ափերու վրայ պահել իր ազգային նկարագիրը եւ գոյութիւնը:

Լիլլայի եւ Մարսէյլի քոյր մասնաճիւղերու կողմէ ներկայ էին Տիկ. Խաչիկեան եւ Պ. Օ. Կարապետեան, այս վերջինը քանի մը խօսքով ողջունեց մասնաճիւղին հաստատումը եւ յայտնեց իր համակրանքը Ֆր. Կ. Խաչին:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Պ. Յ. Արծրունեան որ արտասանեց «Հազար աւէք» եւ Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր», Հ. Ա. Պարսամեան երգեց Պլպուլն Աւարայրի եւ արտասանեց «Հայ հանճարը» գեղեցիկ տպաւորութիւն ձգելով: Պ. Օ. Կարապետեան արտասանեց «Սասունցի Դաւիթը»: Տիկ. Գ. Լուսպարոնեան երգեց իր մեղմանոյշ ձայնով: Մասնակցեցան նաեւ Օր. Պալապանեան, Պ. Դասպարեան քոյր եւ եղբայր, Գավաֆեան, Օր. Շէրխանեան, Օր. Էմիրխանեան:

Հանդէսը շարունակուեցաւ հայկ. պարերով Օր. Զրուանդեանի, Տիկ. Շէրխանեանի կողմէ ընկերակցութեամբ Պ. Գարեգինի, կովկասեան պարեր պարեց Օր. Արաքսի Պարսամեան:

Պարերը, երգերը եւ արտասանութիւնները կրկնուեցան: Բուռն խանդավառութեան մէջ Տիկ. Ն. Աղապալեան մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց հիւրերուն եւ հանդիսականներուն:

Ժամը 12էն վերջ սկսան եւրոպական եւ հայկական պարերը, ընդհանուր խրախճանքներով: Լաւ սպասում ունեցաւ պիւֆէն որ նուիրուած էր խաչուհիներուն կողմէ:

Յակոբիկ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
« ՅԱՌԱՋ »Ը

ՄԱՄՈՒԼ

« ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ»ԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 յուլիս).

— «Այս ճակատը, եթէ ոչ իրապէս, գոնէ գաղափարապէս գոյութիւն ունէր տակաւին մինչեւ 1937 տարւոյն վերջին ամիսները ,երբ Հայաստանի ողբերգական անցքերու մասին մանրամասն տեղեկութիւններ արտասահման հասած չէին :

Հօկի «լուծարք»էն եւ Էջմիածնի տխուր դէպքերէն յետոյ, հայութեան մէկ հատուածը, որ խորհրդային իշխանութեան հանդէպ բարեացակամ վերաբերում ունէր եւ «Հայաստանեան ճակատին» մէջ զինուորագրուած էր հայութեան եւ Հայաստանի «թշնամի» հայ ազգայնական կազմակերպութիւններուն դէմ պայքար մղելու համար, հոգեպէս ցնցուեցաւ, խղճի խայթ ունեցաւ եւ հիասթափուեցաւ Մոսկուայէն, որուն վրայ յոյսեր դըրած էր, հայկական քաղաքական ու պետական շահերու անվնասութեամբ :

Այսօր, «Հայաստանեան ճակատը», ոչ գաղափարապէս, ոչ ալ իբր հատուածական ոգի, գոյութիւն չունի :

Հայաստանի կառավարութիւնը առջինը եղաւ, որ կացնահարեց այդ ճակատին ողնասիւնը կազմող Հօկը, զայն գեղծարարներու եւ խաչագողներու որջ մը, որ բարիքէ աւելի չարիք գործած է խորհրդային Հայաստանին :

«Լուծարքը» չանթահարիչ տպաւորութիւն թողուց Հօկերու եւ անոնց միամիտ ու մոլորեալ անդամներուն վրայ, որոնց բարոյականկորովը չըլլալու համար, արտասահմանեան Հօկի ղեկավարները յայտարարեցին, թէ անկախ Հայաստանի կառավարութեան որոշումէն, իրենք կը շարունակեն իրենց առաքելութիւնը, Հայաստանի վերաշինութեան օժանդակութիւնը դարձնելով իրենց գործունէութեան նպատակէտը :

Դիւրին չէր մէկ օրէն միւսը մարսել Երեւանի չտաչուն ապտակը եւ հրաժարիլ այն բացառիկ առանձնաշնորհներէն, որ կը վայելէին Հօկի վճարեալ քարոզիչները եւ պաշտօնեաները՝ միամիտ գաղթականներուն մօտ :

Պէտք է՛ ժամանակ մը օրօրել ժողովուրդը, յուսադրել զայն նոր խոստումներով, դդուել անոր ազգային փառասիրութիւնները, քանի մը տասնեակ բախտախնդիրներու ապրուստի աղբիւրները չցամքեցնելու համար :

Օրօրները եւ քնարեր յորդորները պատուած արդիւնքը չտուին սակայն: «Հայաստանեան ճակատ»ը, ներքնապէս քայքայուած եւ գաղափարապէս սնանկացած, չկրցաւ պահել դիրքերը ու մասնաւորապէս ամերիկահայ գաղութին մէջ կորսնցուց այն քանի մը յենարանները, որ ձեռք ձըգած էր, օգտուելով մեր կազմակերպութիւններու պառակտեալ վիճակէն :

Այլեւս ընելիք ուրիշ բան չէր մնար, եթէ ոչ ենթարկուիլ Երեւանի որոշումին, թաղել Հօկը, հաշուեյարդարի ենթարկել «Հայաստանեան ճակատը» եւ ստեղծել դիմակաւոր նոր կազմակերպութիւն, նոր անունով եւ նոր կաղապարով :

Միացեալ Նահանգներու մէջ այսօր Հօկ գոյութիւն չունի, ոչ թէ անոր համար որ Երեւան «լուծարքի»ի ենթարկած է զայն այլ այն պատճառով որ Հօկը ներքնապէս քայքայուած ու գաղափարապէս սնանկացած է:

Քայքայումը այնպիսի աստիճանի հասած է, որ Հօկի, Պետական Կ. Խաչի եւ համայնավար կուսակցութեան օրգան «Բանուոր» թերթը, հասոյթի աղբիւրներէ զրկուած, հրատարակութիւնը դադրեցնելու ստիպուած է :

Այս երեւոյթը միայն «Բանուոր»ի յատուկ չէ: «Հայաստանեան ճակատ»ի բոլոր թերթերը եւ կազմակերպութիւնները նիւթական սնանկութեան առջեւ կը գտնուին, ընթերցողներու եւ հետեւորդներու պակասին պատճառով :

Հոս ու հոն հրատարակուող թերթերն ալ, որոնք տակաւին կը շարունակեն լոյս տեսնել, մատնուած են նիւթական մեծ դժուարութիւններու եւ իրենց գոյութիւնը կը պահեն հանրային ձեռնարկներէ գոյանալիք հասոյթներով եւ քանի մը տասնեակ միամիտներու «զոհողութիւնով »:

Վստահ ենք որ մինչեւ քանի մը ամիս հաշուեյարդարը ընդհանուր պիտի ըլլայ ու այլեւս Հօկի եւ անոր պրոպականտի ընող թերթերու անունը պատմութեան պիտի անցնի :

Ասիկա պէտք է նկատել ազգայնական եւ անշահախնդրօրէն Հայաստանը սիրող մեր զանգուածներուն բարոյական մէկ յաղթանակը »:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՂՃԻ ՊԱՐՏՔ ՄԸ

ՎԱԼԱՆՍ--- Բազմաթիւ տրտունջներու գոհացում տալու համար, ըստիպուած կուգամ հանրութեան եւ մասնաւորապէս զոյգ օֆիսներուն ուշադրութեան յանձնել Վալանսի ինքնակոչ Աղքատախնամին գործունէութիւնը:

Մինչեւ հիմա չուզեցի այդ կարգի խնդիրներու միջամտել, անարդար եւ կողմնակցական բաշխումներուն առթիւ:

Սպասեցի որ անոնք օրին մէկը հրապարակաւ հաշիւ մը կուտան: Սակայն կը տեսնեմ որ այս մարդիկը երբ եւ իցէ ոչ միայն այդպիսի հաշիւ մը տալու մտադրութիւն չունին, այլ եւ շատ մը խեղճեր, կարօտ չքաւորներու ալ կամ կը մերժեն օգնել եւ կամ երեք ամիսը անգամ մը աննշան բան մը տալով ճամբու կը դնեն: Ուստի կը խնդրեմ զոյգ օֆիսներէն որ Վալանսի Աղքատախնամի կողմէ տրուած հաշիւները յանձնեն Ֆրանսահայ մամուլին՝ ճշդելու համար եղած բողոքները: Մինչ այդ լաւագոյնն է դրամին ստացումը առժամաբար դադրեցնել :

Տեղեկատու

ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.--- Շրջանաւարտ 1936ին Մարսէյլի բժշկ. համալսարանէն, իր զինուորական ծառայութիւնը կատարելէ վերջ բժիշկ Ենովք Տիկիրեան յուլիս 12ին համալսարանին մէջ ներկայացուց իր թէզը Recherches en vue de la localisation chirurgicale des collections suppurées endo - thoraciques, որ գնահատուեցաւ mention très honorable-ով:

Երիտասարդ բժիշկը առաջին օգնականն է հռչակաւոր վիրաբոյժ Տոքթ. Վիքթոր Օպէրի:

Բ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Բայց ամէն օր, իր վրձինները կ'աւելնային այս տունին մէջ: Ասանկ տեսարաններու վարժուած չէին իր աչքերը: Անոնք լեցուն էին բարձր ու մեծ երկինքներով: Երկինքներ կային հոն՝ կապոյտը ճերմակին խառնուած, կրակին գոյնը՝ փայլուն ոսկիներու մէջ: Կեանքէն շատ տեսարաններ կային հոն: Ցատակ էին անոնք :

×

Վարդգէս եւ Արա, մայր մը ունէին հիմակ:

Հազար ձայներ իրարու կը խառնուէին տունին մէջ: Հազար խօսքեր կ'ըսէին, հազար ձայնի անուշութիւն կար անոնց մէջ:

Իրենց քաղաքէն հոս մը կը բերէր մայրիկը: Անուշ անուշ, բառերը բերնէն երբ դուրս կուգային, արձագանգը կուտային քաղաքի ձայներուն: Իրենց տունը տեսարան չունէր, բայց իրենք այնքան գոհ էին որ, ամէն օր, իրենց խօսակցութիւնները՝ տեսարաններ կը ստեղծէին :

Ու բնա՛ չըլլալու համար մարդու, անշշուկ, առանց գանգատելու, Արա, ամէնէն վար գիներով, կը ծախէր իր շինած նկարները, կը ներէր դրեթէ : Օր մը, Արփինէ խորհեցաւ, իր ձեռքովը ծախել քանի մը նկարներ՝ ծանօթ հայրենակիցներու: Բայց Արա պատասխանեց անմիջապէս .

— «Մայրիկ, Հայերը չեն գներ հայ նկարիչներու գործերը»:

— «Մասնաւոր բան մը ունին օտարներուն համար Հայերը: Անոնց գործերը, տարբեր կ'երեւայ իրենց աչքին», ըսաւ Վարդգէս :

— «Միայն հայ նկարիչը չէ, մայրիկ, հայ գրողներն ալ, միեւնոյն ճակատագիրը ունին մեր մէջ», մէջ բերաւ, Արա :

— «Քանի որ իրենց աչքին չերեւար հայ նկարիչը կամ հայ գրողը, ինչո՞ւ, համար նկար կը պահանջեն Թօմպալայի համար »:

— «Որովհետեւ ձրի է, մայրիկ»:

Ու իր տղուն կաթ տուող մօր մը պէս, ինչ որ ունէր, Արփինէ իր ամբողջ խնայողութիւնը, ծախսեց անոնց համար :

×

Գ.

Այս տունին մէջ, այս տղոցը քով, աշխատութեան ճիգ մըն էր եղած իր կեանքը: Ու ամէն գիշեր, հազիւ քունը կը տանէր, Արփինէ կ'աշխատէր, կ'աշխատէր, կ'աշխատէր: Կաթիլ մը բան բայց իր վրձիններէն, կ'ուրէր յանկարծ իր սրտին պայծառութիւնը, յետոյ, նորէն կը սկսէր խորհրդաւոր շարժումը: Ուրիշ երազ մըն էր ան, նորէն աշխատութիւն :

Երկինքը թէեւ գոց էր այդ օրը, ամպերը սակայն, ուրիշ պայծառութիւն ունէին: Ու Արփինէ, գետին դիմացը՝ նստարանին վրայ նստաւ :

Շատ գոյներ ու լոյսեր կը տեսնէր ջուրերուն մէջ: Արան միտքը ինկաւ, ու անոր երանգապնակը երեւաց աչքերուն, ու ըսաւ, «եթէ հոս ըլլար...»: Դիմացը, կանանչ պատատ մըն էր որովհետեւ ջուրը, ու ուժգոյն ճառագայթներ, ասեղներու պէս կը ծակծկէին ու բան մը կը հիւսէին, իր ասեղնագործութեան պահերը միտքը ինկան:

Բեռնակիր նաւակ մը անցաւ: Ան, ուրիշ նաւակներ կը քաշէր իր ետեւէն: Քառասունի մօտ կին մը, առանց գուլպայի՝ բոպիկ՝ բաց գլուխով՝ մազերը հովերուն մէջ, կեցած ցռուկին վրայ ծայրի նաւակին, ղեկը կը կառավարէր: Այս կնիկը շատ ուրախ կ'երեւար: Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ՝ որովհետեւ կրնար դիմադրել կեանքին, հաճոյքը ինքնին կը ծնէր անոր մէջ :

Մանաւանդ, բոլոր շարժումներուն համար կեանքին՝ թրծուած բան մը ունէր ան :

Կեանքին շարժումներուն մէջն էր այս կնիկը :

Արփինէ, սփոփանք զգաց սրտին մէջ: Այս պատկերը գեղեցկութիւն մըն էր, ու որքան կը նայէր, իր սիրտն ալ բանով մը կը գեղեցկանար:

Հեռուն, նաւակը աներեւութացաւ: Ջուրերը հանդարտած՝ կը փայլէին:

Հազիւ հինգ տարեկան տղայ մը, իր քովիկը գնդակ կը խաղար: Գետնին կը զարնէր, ու կը խնդար՝ երբ օդին մէջ կը թռչէր գնդակը: Իր ուրախութիւնը չափ չունէր: Այս տղուն հետ, Արփինէ սկսաւ խնդալ: Իր սիրտը կը յորդէր: Ամէն բան կը վերածնէր որովհետեւ իր շուրջը, «նստելու տեղը չէ», մրմնջելով՝ ոտքի ելաւ, ծօթուեց անգամ մը մարմինը, ու ըսկսաւ քալել :

Խանութի մը առջեւ կանգ առաւ :

Մատղաշ երկու աղջիկներ, չըջազգեստ մը կը նորոգէին ասեղներով: Արփինէ նայեցաւ անոնց: Իր աչքերը կը բացուէին ու կը խոշորնային իրենք իրենցմով: Լոյս մը կը ծնէր իր ներսը, ու այս աղջիկներուն նայելու տեղ, ուրիշ տեսարանի մը կը նայէր :

Ան՝ սրտին խորերէն կը բացուէր: Ուրախութիւն եկաւ վրան:

Որչափ մեծ էր ու որչափ տեղ կար իր սրտին մէջ: Աշխարհը իր սրտէն լոյս կ'առնէր: Իր աչքերը թէեւ շատ յոգնած էին, բայց հրաշալի երազ մը, թրթռացուց անուշ լոյսի մը ոսկիովը անոնց ճամբաները: Ուր որ կը նայէր, իր սիրտը ինքնին կը լեցուէր: Իր տեսած բոլոր բառերը, սրտերուն համար շինուած էին: Ամէն բան կը փայլէր սրտերուն համար: Իր քայլերը իրենք իրենցմով արագութիւն կ'առնէին :

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(11)

(Շար.)

Թ Ո Ք Ա Խ Տ Ը

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռալոտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ հազ ու արիւնաթքութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ վիրահատութեան :

ԴԻՄԵԼ ՏՈՔԹ. ԶԵՆՈԲ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18: Tél. Tru. 83—87

Թուրքիա, Ռումանիա եւ Խ. Միութիւնը

«Փէշթէր Լոյտ» խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.— Վերջին շաբաթներու դէպքերը կրկին ցոյց տուին, որ լեհական քաղաքականութիւնը կը շարունակէ իր մեծ ճիգերը, Ռուսաստանի ամբողջ արեւմտեան սահմանը բաժնել խոշոր գիծով մը, քաղաքական Ռուսիան անջատելու համար Եւրոպայէն։

Ու մինչ դնդապետ Պէք կը ձգտի միացնել հիւսիսի հակաբոլշեւիկեան ձգտումները, Ռումանիա նոյն ուղղութեամբ կ'աշխատի հարաւի մէջ։

Լաւատեղեակ շրջանակները կը պնդեն թէ Ռումանիոյ Կարոլ Թագաւորին Պոլիս անակնկալ այցելութեան եւ Քէմալ Աթաթիւրքի հետ տեսակցութեան ընթացքին, գլխաւորաբար քննուած է ռուսական խնդիրը։

Այսօր Թուրքիան այլեւս հեռու է Խ. Ռուսաստանի հետ իր նախկին մտերմական յարաբերութենէն եւ վերջին շաբաթներու դէպքերը ցոյց տուին որ Ռուսաստանի այս ամենահարաւային դրացին, Թուրքիան, կը ձգտի արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնել աւելի շատ Անգլիոյ վրայ, որ, լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն, Ռումանիային դրամական աջակցութիւն առաջարկած է, Քոսթանցայի մէջ օդային խոշոր կայան մը հաստատելու համար։

Սակայն բացայայտ է, որ ատիկա միայն Ռումանիոյ չի վերաբերիր, որովհետեւ, Մոնթրէօյի պայմանագրութենէն վերջ Սեւ Ծովը դարձաւ ներքին ծով մը եւ Ռումանիա պիտի շարունակէ միս մինակ մնալ Ռուսաստանի դէմ։ Մոնթրէօյի պայմանագրութեան փոփոխութեան վերաբերող Թուրքեւռումէն համաձայնութիւն մը պիտի նշանակէր զօրացումը Ռումանիոյ ռազմագիտական կացութեան։ Ու նոյնպէս նկատելի է, որ Անգլիա պիտի փափաքէր կրկին վերաբացումը Նեղուցներուն, ուրկէ կարելի պիտի ըլլար անդամալուծել ռուսական գործունէութիւնը Սեւ Ծովի մէջ, Անգլիոյ հակադարձ շարժումով։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը առաջարկեց Մոսկուայի՝ խառն յանձնաժողով մը կազմել, քննելու համար Մանչուրիոյ սահմանագլուխին վրայ պատահած միջադէպը։

ԱՆԳԼԻՈՅ օդանաւային նախարարութիւնը 9000 նոր օդաչուներ պիտի պատրաստէ մինչեւ 1940։ Իբրեւ աշակերտ պիտի ընդունուին 18—50 տարեկան քաղաքացիներ, այր թէ կին։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գանձային նախարարը տեսակցութիւններ ունեցաւ Ֆրանսայի ելմտական եւ արտաքին նախարարներուն հետ, դրամական համաձայնութեան մասին։ Պաշտօնապէս կը պնդեն թէ նախարարը արձակուրդով եկած է, բայց եւ այնպէս մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի իր այցելութեան։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ համագումարը, որուն կը մասնակցէին հազարէ աւելի պատուիրակներ 42 երկիրներէ, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— 1. Բանալ սպանիական սահմանագլուխը եւ անմիջապէս վերահաստատել առեւտուրի ազատութիւնը.— 2. Ետ կանչել օտար կամաւորները.— 3. Վերցնել զէնքի փոխադրութեան արգելքը.— 4. Բողոք հռչակել նախայարձակ պետութեանց դէմ.— 5. Արտադրութեանց աւելցած մասը յատկացնել յարձակման ենթարկուած երկիրներու են.։

ԹՈՒԼՈՆԻ մէջ երեւան հանուեցաւ մաքսանենգութեան տարօրինակ դէպք մը։ Մաքսանենգները օգտագործելով յածանաւի մը ջրօղանաւը, արտասահմանէն ծխախոտ կը փոխադրէին Ֆրանսա։ Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուէին գլխաւոր ըժիշկը։

ԿՐԸՆՈՊԼԷՆ կը հեռագրեն թէ աՀռելի փոթորիկ մը պայթեցաւ Վիզիլի շրջանին մէջ, երկու միլիոն ֆրանքի վնաս պատճառելով։ Միեւնոյն ատեն անձրեւ եւ կարկուտ կը տեղար։ Հանրապետութեան նախագահին դղեակն ալ վնասուելով, աւելի քան 400 ապակիներ խորտակուեցան։ Փոթորիկը մեծ վնաս պատճառած է հունձքերուն։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Մատենաշար Ռազմիկ»ի թիւ 2

Հրատարակութիւն Հայ Կամ. Եւ Մարտիկներու Միութեան

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏԸՐՄԱՃԵԱՆ

Այս գիտական խիստ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը գործն է Հրանտ Փաստըրմաճեանի, որ վերջերս անգլիերէն լեզուով լոյս տեսած է Վաշինկթոնի մէջ։ Մեր համակրելի աշխատակիցը շատ պարզ եւ հասկնալի լեզուով կ'ուսումնասիրէ լեռնային զանազան ռազմաբեմերը — մասնաւորաբար Հայկականը — տալով անոնց շուրջ կատարուած զանազան նշանակալից դէպքեր, թուելով պատճառներ, թիւեր ու դէմքեր։

Հեղինակը սքանչելիօրէն կը պարզաբանէ լեռնային հողամասերու իւրայատուկ կազմութիւնը ու անոնց դերը ռազմական գործողութիւններու վրայ։ Կը խօսի զանազան տեսակի կռիւներու մասին։ Կը պարզէ լեռնային երկիրներու պարենաւորման եւ փոխադրութեանց դժուարութիւնները, լեռնային յատուկ զօրամասերու կազմակերպութիւնը, քարերու գործը եւայլն։

Գիրքը 100 էջէ աւելի, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ հաղուագիւտ նկարներով զարդարուած է։

Հայերէնի թարգմանուած այս գործը պիտի հետաքրքրէ անխտիր մեր նախկին ռազմիկները, նորակոչ զինուորներ, եւ առհասարակ ամբողջ հասարակութիւնը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ,

(ՀԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ)

Նոր մատենաշարին Ա. հատորը

Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր արձակագիր, նահատակ

ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ

ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ, ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ, ՍԵՒ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄՆԱՑԱՆԸ եւ ՍՊԻՏԱԿ ՁԻՆ։

Հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ուրիշ հատորներ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԷՆ, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑԷՆ, ՍԱԼԱՁԱՆԷՆ, ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԷՆ եւ ուրիշներէ։

Խմբագրական եւ հրատարակչական մարմինը մէկ նպատակ կը հետապնդէ.— գաղութներուն ծանօթացնել Հայաստանի գրականութիւնը լոյս ընծայելով ժողովրդական մատչելի գինով գրքոյկներու այս շարքը

Մամուլի տակ է մատենաշարին Բ. հատորը՝ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ Ստեփան Զօրեանէ։

Վաճառման կեդրոնատեղին է ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6) chèque postal, Paris 1278—35, հեռաձայն Danton 88—65։

Մեծաքանակ գնողներու մասնաւոր զեղչ։

Առաջին հատորին գինն է 7.50 Ֆր., արտասահման՝ 1ուկէս շիլին կամ 40 սէնթ. Ապսպրանքները՝ կանխիկ դրամով։

Դաշնակցական Շավիլի ագարակին մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի կողմէ

Յուլիս 31ի Կիրակի օրը։

Ժամը 3էն այցելութիւն Իշխան Արղութեաններու շիրմին։

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ պար։

Պիւֆէ մատչելի գիներով։

Կառ. Մոնփարնասէն եւ կամ Սէն Լազարէն գնացք։ Փոն տը Սէվրէն 1 Թեւ օթօպիւս եւ իջնել Petits Sans Vin։ Հարցնել Շավիլի գերեզմանատան յարակից անտառը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼՈՒՍԱԲԱՑ

Ամսագրին Յունիս-Յուլիսի միացեալ թիւը, յաւելուածական էջերով եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մերտիչ Գարսամեան՝ Արփիար Արփիարեան, Ա. Չօպանեան՝ Պաշինջաղեանի աշխատանոցին խմբանկարը, Գ. Եպսկ. Տրապիզոնի՝ Մշեցի Մշակը, Ն. Սարաֆեան՝ Բերքուած մը, Վ. Թոթովենց՝ Տրգատայ Թախտը, Վ. Նորենց՝ Բեզմնաւորում (քերթուած), Հրաչ Սարգիսեան՝ «Շահնամէ», Փ. Սանասար՝ Վերադարձ դէպի Բնութիւն, Հ. Ա. Քիպարեան՝ «Կիլիկիոյ Զարչարանքը» գրքին մասին եւ ամսօրեակ։

Խմբագրութիւնը կը խնդրէ իր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն փակել 1938ի հաշիւները։

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք։

Դիմել՝ Մ. ԳԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9)։

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տէր եւ Տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE, Paris (9).

Մէթրօ Cadet et le Peletier (Carrefour Chateaudun).

Հոն պիտի գտնէք ԱՆՍՐՈՅՑ կարգով պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը։

Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, անհամեմատ մատչելի գիներով։

Ամէն տեսակ ճաշկերոյթներու, թէյասեղաններու եւ հաւաքոյթներու կը տրամադրուի սրահ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրեր ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԽԻՍԱՑԵԱՆԻ

ԴԻԻՑԱԶՆԱԿԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ

(Բնական լուսանկարներով)

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ։

Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine) France.

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Ս. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 26 Յուլիս Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, իր սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Կ. Կիլիմիրեան, զաւակները եւ մօտաւոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբին եւ բոլոր անոնց որոնք, անձամբ, նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրեցեալ զաւկին, թոռան, եղբօրորդւոյն, քրոջորդւոյն եւ ազգականին փոքրիկն՝ ԳԷՈՐԳ ԿԻԼԻՄԻՐԵԱՆի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 7 Յուլիս յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 4 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Demesme — PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Ապսպրանքները կանխիկ։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 Ֆր., փոստի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchal[ի] խանութը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն.—

ՅԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՁ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 — Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Hommes — **Dames**

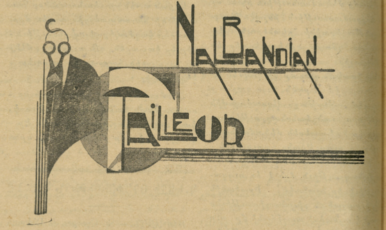

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle — Tél.: Gut. 93-70

Tailleur de ST. BERNARD

Pour Hommes et Dames

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մէկ ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) ակսեալ 350—450 ֆր.է. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոյֆ։ 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, զարդեան յատուկ, արժէքաւոր մաշտակ վզնոց մը։ Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրօնով։ Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերէն եւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով։

Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխտիր պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է։

Dalakupeian 8 Rue Suffren

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ․—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ 27 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 27 JUILLET 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3792

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Տեսանք որ «Կովկաս»ի խմբագիրը ձախաւեր խաղ մը կը փորձէ, ոչ միայն Դաշնակցականները, այլեւ ամբողջ հայ ժողովուրդը խաբ ձգելու համար, զանոնք բաժնելով կովկասեան եւ Թրքահայ հատուածներու: Յետոյ, իբրեւ հիմ ունենալով բուն իրականութիւնը — ներկայ Հայաստանը — ամբողջ հայկական խնդիրը կ'ամփոփէ Կովկասի մէջ:

Թրքամէտ օրկանին համար՝ մնացեալը երազ է : Ոչ սարագիր բազմութիւնները արժէք ունին, ոչ մինչեւ հիմա կորուած ճամբան, ոչ ալ ուրիշ հեռանկարներ :

Տեղ մը, Հայաստան Պամաթ Հայերու ճակատագիրը կը նմանցնէ իր ազգակիցներուն՝ Լեռնականներու (Տաղստան) ճակատագրին : Կ'ըսէ թէ իրենք ալ ունին հարիւր հազարաւոր հայրենակիցներ, որոնք ակամայ կամ իրենց կամքով գաղթած են օտար երկիրներ, ԺԹ. դարու երկրորդ կիսուն: Եւ հաշուելով թէ անոնց հազիւ 5-6 առ հարիւրը կրնան երկիր վերադառնալ, կ'եզրակացնէ թէ պարագան տարբեր պիտի չըլլայ «հազարաւոր եւ հազարաւոր Հայերու համար: Ազգային տեսակէտով, այս հեռանկարը կրնայ մեծ դժբախտութիւն մը համարուիլ, բայց գրեթէ անկարելի է դարման գտնել ատոր »:

Եւ ապա կ'անցնի իր սիրական բանաձեւին,— անջատել Կովկասը, հիմնուելով Թուրքիոյ բարեկամութեան վրայ, հրաժարելով հողային բոլոր պահանջներէն եւ համակերպելով հաստատուած սահմաններուն :

Ինչպէս բացատրեցինք երէկ, Հայաստան Պամաթ այս անգամ իր խմբագրականը հիմնած է «Ցուսաբեր»ի քննադատութեանց վրայ, միեւնոյն ատեն պարզելով ռամկավարներու տեսակէտները:

Թիւրիմացութիւն մը եւս, այս առթիւ :

Հայաստան Պամաթ «Ցուսաբեր»ը կը նկատէ «կեդրոնական օրկան Դաշնակցութեան», ինչ որ չի համապատասխաներ իրականութեան: (Դաշնակցութեան կեդրոնական օրկանն է «Դրօշակ»ը, որ չի հրատարակուիր 1933էն ի վեր):

Ի՞նչ նոր բան կ'ըսէ «Կովկաս», պատասխանելով «Ցուսաբեր»ի քննադատութեանց եւ մանաւանդ հարցումներուն: (Կարսի դաշնագիր, կնքուած՝ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ, 1921 հոկտ. 13ին. ուրիշ խօսքով՝ Սահմանային խնդիր):

Պարզապէս փաստաբանութիւն կը փորձէ, խուսափելու համար բուն պատասխանէն .

— «Ոչինչ յաւիտենական է այս աշխարհին մէջ, եւ չկայ դաշնագիր մը որ չկարենայ բարեփոխուիլ: Մենք լիովին կ'ընդունինք Կարսի դաշնագրին բարեփոխութեան կարելիութիւնը, բայց կը խորհինք թէ վերաքննութիւն մը այդ դաշնագրին որ համապատասխանէ Կովկասի շահերուն եւ ամէն բանէ առաջ Հայերու շահերուն, կրնայ տեղի ունենալ միայն այն ատեն երբ Թուրքիա ըմբռնէ թէ կովկասեան սահմանագլուխին սրբագրութիւնը անհրաժեշտ է իր իսկ շահերուն համար: Իսկ այս, մեր խորին համոզումով, կրնայ ըլլալ միայն այն ատեն, երբ Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ կը հաստատուի ամուր պատուար մը, Թուրքիոյ բարեկամ Կովկասի պատուարը »:

Ուրեմն, ամէն ինչ կախում ունի Թուրքիոյ բարեհաճութենէն: Այսօրուան համար, «հաստատուած գոյավիճակին բացարձակ եւ անդարձ ճանաչումը շահակիցներուն կողմէ՝ պարտաւորիչ է ամէն կովկասցի հայրենասէրի որ իրապէս ծարաւի է իր երկրին ազատութեան եւ անկախութեան, առանց յետին մտքի եւ առանց գաղտնի յոյսեր սնուցանելու Ռուսաստանի հանդէպ»:

Ո՛չ մէկ պահանջ՝ Թուրքիայէն: Գոհանանք եղածով եւ փառք տանք: Ապահովենք եւ ամրապնդենք անոր բարեկամութիւնը : Կովկասեան համադաշնակցութիւնը դարձնենք «ամէնէն կարեւոր ազդակը Թուրքիոյ պաշտպանութեան համար»: Եւ այն ատեն, «այն ատեն միայն մեր առջեւ պիտի բացուին հեռանկարներ որ անգոյ են այսօր եւ չեն կրնար գոյութիւն ունենալ »:

Ահա թէ ո՛րքան իրատես են «Կովկաս»ները, երբ երազներ կը վերագրեն ուրիշներու: Մինչդեռ, բուն իսկ այս բանաձեւն է որ քուն կը բերէ ոտքի վրայ: Եւ երբ «Ցուսաբեր» կը հարցնէ թէ ո՞րո՞նք են «Կովկաս»ի վարիչները, «ո՞վ է բուն հեղինակը իր առաջարկին», Հայաստան Պամաթ իր արժանապատուութիւնը վիրաւորուած զգալով, քանի մը քարեր կը սահեցնէ եւ կ'եզրակացնէ.

— « Ցուսաբեր » շատ բարձրէն կը նայի մեր վրայ: Մեր սեփական գաղափարները եւ կովկասեան խնդիրները լուծելու մեր եղանակը չեն շահագրգռեր զինքը: Ան մեզի հետ խօսելու որոշում պիտի տայ միայն այն ատեն երբ մենք ուշադրութեան արժանի պաշտպաններ ունենանք: Այն ատեն միայն կը հաւանի ճշդել իր դիրքը: «Աշխարհի ամենագեղեցիկ աղջիկն ալ միայն ունեցածը կրնայ տալ», կ'ըսէ փրանսական առած մը:

Ի՞նչ կրնանք ընել: Սպասենք այն օրուան երբ, անկախ մեզմէ, Ցուսաբեր պիտի հարկադրուի, բուն իսկ դէպքերու ընթացքով, ձգել դիմակը: Լա՛ւ, զինուինք համբերութեամբ եւ սպասենք »:

Ալրօղը կը տեսնէ, բայց կ'ուզէ «Կովկաս», վստահ՝ իր դիրքին ամրութեան, եւ տեսակ մը սպառնալիք սահեցնելով:

Արտայայտութեան այս ձեւն իսկ անգամ մը եւս չի՞ բանար վարագոյրը այն գաղտնիքին, որուն ետին ապաստանած՝ կովկասցիները փրկելու ծրագիրներ կ'որոճան «Կովկաս»ները :

Կը սպասենք մենք ալ, «զինուած համբերութեամբ»:

Այս պարագան միեւնոյն ատեն ազդարարութիւն մըն է այն միւսներուն համար որոնք Հայաստանի եւ ընդհանրապէս Կովկասի դէպքերուն կը հետեւին միայն լրագրական ճամարտակութիւններով, գոց եղած զինուելիքներով: Միշտ հեռու կրակէն, եւ միշտ իրենց ժանգահար սլաքներն ուղղած Դաշնակցութեան դէմ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՄԸ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՉԵԽԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ վարչապետը շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ երէկ, երեսփ. ժողովին մէջ, չեխական հարցին լուծման մասին: Կառավարութիւնը որոշած է Անգլիոյ իրաւարարութիւնը առաջարկել, Փրակա ղրկելով ներկայացուցիչ մը, որ պիտի օգնէ գերմանական խնդիրը խաղաղութեամբ կարգադրելու: Անգլիոյ ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ նախկին նախարար մը, Լորտ Րընսիմէն: Այս առաջարկը ուղղակի ներկայացուած է Փրակայի անգլ. դեսպանին միջոցաւ, որ անցեալ շաբթու երեք անգամ այցելեց Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին: Այս վերջինը հանրապետութեան նախագահին հետ խորհրդակցելէ վերջ, պատասխանեց թէ չեխական կառավարութիւնը միշտ հաճութեամբ ընդունած է անգլիական թելադրութիւնները եւ ամէն ջանք կը թափէ, խնդիրը խաղաղութեամբ լուծելու համար: Յետոյ նախարարական խորհուրդին քննութեան յանձնեց անգլիական առաջարկը եւ որոշուեցաւ հաւանութիւն յայտնել անգլիական առաջարկին :

Անգլիական միջամտութեան կարեւորութիւնը բացատրելու համար, կը բաւէ ըսել որ անցեալ շաբթուան լաւատեսութիւնը չարդարացաւ եւ Լոնտոնի մէջ անձկութեամբ կը հետեւին տագնապին ելեւէջներուն: Շատ յոյս չկայ որ Հէնլայնի կուսակցութիւնը չափաւորէ իր պահանջները՝ Գերմաններու ինքնավարութեան մասին: Չեխական կառավարութիւնը նորէն յետաձգեց փոքրամասնութեանց նոր սահմանադրութեան հրատարակութիւնը, ժամանակ շահելու եւ ճամբան հարթելու համար: Այս ձգձգումը նպաստաւոր է անգլիական դիւանագիտութեան համար, որ միշտ բարերար կը նկատէ ժամանակ շահելու քաղաքականութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի ջանան ելք մը գտնել, պատերազմի վտանգները փարատելու համար: Այս առաջարկութեամբ, վճռական դեր պիտի կատարէ Անգլիոյ նշանակած իրաւարարը:

Անգլիոյ կառավարական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Չեխոսլովաքիոյ գերմանական խնդիրը կարելի է կարգադրել աստիճանաբար, երկու - երեք շրջաններով, փոխանակ մէկ անգամէն վճռելու: Այս ուղղութեամբ բանակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի, Լոնտոնի եւ Փրակայի միջեւ, ժամանակի կարգադրութիւն մը ձեռք բերելու համար: Յետոյ, երեքէն հինգ տարի գինադադար մը կնքելով, կը յուսացուի վերջնապէս լուծել ամբողջ խնդիրը: Մինչ այս մինչ այն, Անգլիա եւ Ֆրանսա միշտ կը ճնշեն Փրակայի վրայ, որպէսզի կէս ճամբէն ալ անդին անցնի, գոհացնելու համար Գերմանացիներու պահանջները: Երկու կառավարութիւնները կ'ուզեն ելքի մը յանգիլ սեպտեմբերի կէսէն առաջ, երբ կը գումարուի նացիներու տարեկան համաժողովը, Նիւրընպէրկի մէջ, լսելու համար Հիթլէրի ղեկուցումը :

*** Չեխական կառավարութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ վարչապետը պատրաստ է ոչ-յարձակման տասնամեայ դաշնագիր մը կնքելու Գերմանիոյ հետ :

*** Իտալիոյ քաղաքական շրջանակները ուշադրութեամբ կը հետեւին չեխական հարցին ելեւէջներուն: Իտալիոյ կարծիքով, չորս մեծ պետութեանց խորհրդաժողովը լաւագոյն եղանակն է կարգադրելու չեխական խնդիրը եւ փարատելու Եւրոպայի վրայ ճնշող անհանգստութիւնը: Ուրիշ խօսքով, Հռոմ հաւատարիմ կը մնայ Մուսոլինիի բանաձեւին,— քառեակ համաձայնութիւն (Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Գերմանիա):

*** Չեխոսլովաքիոյ խորհրդարանը նիստի հրաւիրած է օգոստոս 2ին : Փոքրամասնութեանց կանոնադիրը կը կազմէ օրակարգին ամէնէն կարեւոր խնդիրը: Վարչապետը ունկնդրութեան ընդունեց Սլովաքներու Ամերիկայի ներկայացուցիչը: Խօսակցութիւնները կը շարունակուին միւս ազգութեանց ներկայացուցիչներուն հետ :

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐԸ ԻՐԱՐ ԿԸ ՋԱՐԴԵՆ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Ռումբ մը ոչնչացուց 50 Արաբներ

Հրեաներու խանութներ կրակի տրուեցան

Երկուշաբթի օր շատ ծանր դէպք մը պատահեցաւ Հայֆայի մէջ: Արաբ գիւղացիներ իրենց ուղտերով եւ էշերով նարինջ եւ սեխ բերած, խռնուած էին շուկային մէջ, երբ սնտուկներու տակ պահուած ռումբ մը պայթեցաւ, ահռելի աղմուկով մը: 35 հոգի տասապէս փոշիացան: Անասունները խուճապահար փախան ամէն ուղղութեամբ, կոխկրտելով բազմութիւնը եւ ջախջախելով մեռեալներն ու վիրաւորները: Երբ հանդարտութիւնը քիչ մը վերահաստատուեցաւ, ստուգուեցաւ որ 47 Արաբներ եւ հինգ Հրեաներ մեռած, 41 Արաբներ եւ 9 Հրեաներ վիրաւորուած են :Անմիջապէս ռազմական հիւանդանոց մը հաստատուեցաւ :

Այս դէպքին վրայ, Արաբները կատղելով խումբեր կազմեցին եւ սկսան Հրեաները փնտռել: Վրէժխնդրութեան առաջին զոհը եղաւ Մոշէ անուն Հրեայ մը, որ քարկոծուեցաւ: Ուրիշ հրեայ մը սպաննուեցաւ ատրճանակով, երրորդ մը կառքէն վար առնուելով խոշտանգուեցաւ, կառքն ալ կրակի տրուեցաւ : Բազմաթիւ անցորդներ յարձակման ենթարկուեցան քարերով եւ բիրերով : Բոլոր թաղերուն մէջ խանութները փակուեցան աճապարանքով, մինչ ոստիկաններ եւ զինուորներ, ինչպէս եւ նաւազներ ցուցարարները ցրուելով, իրենց տուները կը վերադարձնէին հրէական թաղերուն մօտ հաւաքուած Արաբները: Իրիկունը անգլիական զինուորները շղթայ կազմեցին շուկային շուրջը:

Միեւնոյն օրը ուրիշ դէպքեր ալ պատահեցան Պաղեստինի զանազան մասերուն մէջ: Անմիջապէս պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Հայֆայի շրջանին մէջ :Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն ,արաբ ամբոխը կրակի տուաւ բազմաթիւ հրէական խանութներ: Այս առթիւ սպաննուեցան 22 հոգի: Բազմաթիւ կառքեր ալ կրակի տրուեցան: Ինը հրդեհներ ծագեցան արաբական թաղին մէջ: Հրշէջները անհրաժեշտ միջոցներէն զրկուած ըլլալով, քանի մը ժամ ճգնեցան, հրդեհները մարելու համար: Հաղորդակցութիւնները խզուած են :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»···

Շաբաթ գիշեր, Սալ ժան Կուժոնի մէջ, « Յ. Թումանեանի երեկոյ »ին սրտին Ս. Վրացեան, ի մէջ այլոց, յիշեց «Ամենայն Հայոց Բանաստեղծ»ին այցելութիւնը Պոլիս : Այս առթիւ կ'ուզեմ փոքրիկ լրացում մը կատարել :

Ինչպէս ծանօթ է, Թումանեան Պոլիս եկաւ խորհրդային կառավարութեան հրահանգով՝ Հօկ կազմակերպելու համար, Եր. Թաղիանոսեանի հետ:

Ես, իբրեւ ՀՕՄի Կեդր. Վարչութեան ատենադպիր, կապ կը պահէի իրենց ու Հօմի միջեւ: Թումանեան փափաքեցաւ մեր վարչութեան հետ հանդիպում մը ունենալ, տեղեկանալու համար թէ··· ի՞նչ կ'ընէ Հօմը: Զարմացայ, ի հարկէ, քանի որ Հօկ կազմելու համար Պոլիս ուղարկուած անձի մը անհրաժեշտ ծանօթութիւնները տուած պիտի ըլլային Երեւանի վարիչները, որոնց կանոնաւորաբար դրամ, ալիւր ու հագուստ կ'ուղարկէինք Շահվէրտեանի միջոցաւ :

Ինչ որ է: Թումանեանի պատուիրակութեան ու մեր Կեդր. Վարչութեան հանդիպումը տեղի ունեցաւ Ազգ. Մատենադարանի սրահը: Ընդարձակ զեկուցում մը տուի Հօմի մասին,— կազմ, թիւ, առաքման քանակ ու տեսակ, ներքին համերաշխութիւն եւայլն: Կը նկատէի, որ Թումանեանի դէմքը հետզհետէ կը պայծառանար : Երբ վերջացուցի, Թումանեան, որ անակնկալի եկած մարդու մը երեւոյթն էր առած,— բա՛, բաւ, ուրեմն այսքան լաւ կազմակերպութի՞ւն ունէք դուք··· Զաւէ՞ք՝ մենք զուր ճանապարհորդութեան յանձն առեր մինչեւ Պոլիս գալու··· հը՞, — դարձաւ Թաղիանոսեանին — ի՞նչ ես ասում, Երուա՛նդ···

« Երուա՛նդ»ը, որ բաւական «լխլըք» մարդ էր, «ոչինչ չասաց», ի հարկէ : Չգիտեմ թէ ինք ու Թումանեանը ի՛նչ ըսին, երբ Երեւան վերադարձան: Գիտեմ, միայն , որ այդ «գեղեցիկ կազմակերպութիւնը» ջընջեցին օր մը, անոր փոխարէն կազմելու համար Հօկը: Ո՛չ,— ··· «Ֆրանքօ - Արմէնիէն» ընկերակցութիւնը :

Աստ'ր ի՞նչ կ'ըսէին, արդեօք, բոլոր մեծ ու պզտիկ «Երուան··դ»ները, եթէ ողջ ըլլային :

Տամ նաեւ ուրիշ «մանրամասնութիւն» մը :

Թումանեանի գալէն առաջ էր: Օր մը լուր առինք թէ Հօմի կողմէ Հայաստան կատարուած բոլոր առաքումներուն եօթանասուն ինն հարիւրը վրաստան վար կը դնէ իբրեւ ··· մաքս :

Այդ շրջանին Հայաստան նեղ օրեր կ'ապրէր: Սեւ հացն իսկ օրհնութիւն էր: Գացեր էի Շահվերտեանին քով , առաքման գործով մը: Առիթը օգտագործեցի՝ ստուգելու համար թէ ճի՞շդ է «մաքս»ի պատմութիւնը :

Շահվէրտեան քանի մը րոպէ մտածեց եւ բսաւ ․

— Ճիշդ է որ մաքս ենք վճարում Խ. Վրաստանին :

= Ալիւրներո՞ւն ալ :

— Այո՛:

= Ի՞նչ համեմատութեամբ :

— 100 պարկ ալիւրից 75 պարկը մընում է Վրաստան :

= Բայց, չէ՞ որ Խ. Հայաստանը եւս Խորհրդային Միութեան կը պատկանի , եղբայր հանրապետութիւններ են : Հայաստանի կառավարութիւնը որ եւ է դիմում չըրե՞ր այդ մասին: Սոված երկի՛ր, որուն ալիւրն անգամ կ'իւրացնեն ··· եղբայրաբար :

— Անօգուտ է ··· յետոյ, գիտէք, մենք շատ ձայն չունինք:

= Նոյնիսկ մեր ալի՞ւրը պաշտպանելու···

Շահվերտեան լռեց: Իր լռութիւնը բաւական պերճախօս էր արդէն:

Ու լռեցինք նաեւ մենք, «Հայաստանի թշնամիներս», նոյն թափով շարունակելով մեր աշխատանքը՝ հարիւր պարկ ալիւրէն զոնէ 25ը Հայաստան հասցնելու ցանկութեամբ :

Այսքանն ալ, հազիւ այսօր հրապարակուած, իբրեւ «աննշան» փաստ մը մեր «Քեռի»ին — « մեծազօ՛ր Ռուսաստանին » — հայասիրութենէն: Ռուսաստանին, որ, ցարական ըլլայ թէ սրալինեան, « սարի պէս կանգնած է մեր մէջքին», Թումանեանի իսկ բացատրութեամբ (Անոյշ):

Մէջքի՛ն,— այո՛: Եւ մոյկը քաշած իր ոտքին···

Ու եթէ կրնաս ըսէ՛, Հայաստանդ լի՛մ, որ «Զարչարանք» մը դարձար ոչ միայն Կիլիկիոյ մէջ, այլեւ Արաքսի ափերուն վրայ ···

ՍՕՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻՆ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄԸ եւ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

« Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերէն (յուլիս 16) կ'իմանանք թէ , յուլիս 12 —14 Երեւանի մէջ բացուած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի առաջին նստաշրջանը: Վերջին նիստին մէջ (յուլիս 14) Գերագոյն Խորհուրդը անհատական քուէարկութեամբ միաձայն ընտրած է նոր կառավարութիւնը հետեւեալ կազմով.— Գործավարներու խորհրդի նախագահ (վարչապետ) Արամ Սերգէյի Փիրուզեան, փոխ-վարչապետ՝ Ռիզա Խալիօղլի Վելիբէկով, պետական ծրագրի յանձնաժողովի նախագահ՝ Արմենակ Կիւրեղի Շեկոյեան, ներքին գործերու ժողովրդական գործավար (Զեկայի նախագահ) Վիկթոր Վասիլեւիչ Խվորոստեան, հողագործական գործավար՝ Հայկազ Յովհաննէսի Մարջանեան, սննդարդիւնաբերութեան գործավար՝ Նիկոլայ Խաչատրի Ղուկասեան , թեթեւ արդիւնաբերութեան գործավար՝ Գուրգէն Յակոբի Յովհաննէսեան , լուսաւորութեան գործավար՝ Բաղարեկ Գրիգորի Մարտիրոսեան, առողջապահութեան գործավար՝ Բարկէն Աշոտի Աստուածատրեան, ելմտական գործավար՝ Արտաւազդ Աւագի Բունիաթեան, առեւտրական գործավար՝ Արտաշէս Աբրահամի Աբրահամեան, տեղական արդիւնաբերութեան գործավար՝ Ռուբէն Բագրատի Ալիպբէկեան, անտառային գործպվար՝ Գուրգէն Տիգրանի Գէորգեան, դատական գործավար՝ Սաֆար Հիւսէյինզատէ Ալիմամեդով, հանրային տնտեսութեան՝ Աւետիս Թովմասի Մուրադեան, ընկերային ապահովութեան՝ Զօրապետ Ղուկասի Գալստեան, արուեստի վարչութեան պետ՝ Գարեգին Յակոբի Ազրալեան, ԽՍՀՄ կապի ժողովրդական գործավարութեան հայկական Խ. Ս. Հ. լիազօր՝ Եղիշէ Ղահրամանի Յովսէփեան, ԽՍՀՄ մթերումներու ժողովրդական գործավարութեան հայկական լիազօր՝ Աղասի Ենովք Զարջօղլեան :

35.000 ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ թափօր մը կազմեցին կիրակի օր, Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, Սթալինի առջեւ, որ կը դիտէր Լէնինի դամբարանին տանիքէն: Օրուան ճառերուն բնաբանն էր,— «Եթէ պատերազմ ծագի վաղը»: Քոսարեւ, Երիտասարդական Միութեանց նախագահը, իր ճառին մէջ շեշտեց թէ արտաքին գործավարը «պարզապէս ճամբեց» ճափոնական դեսպանը, երբ ան կը սպառնար զէնքով լուծել Մանչուրիոյ սահմանավէճը: Խումբ մը սահմանապահներ, որոնց առջեւէն կը տարուէր Եժովի կենդանագիրը, կը ներկայացնէին լրտեսներու մուտքը խորհրդային սահմաններէն ներս :Ուրիշ խումբի մը նշանատախտակին վրայ արձանագրուած էին սա բառերը․— «Մենք չենք ուզեր կռուիլ, բայց պատրաստ ենք կռուելու»: Ցոյցին կը մասնակցէին բոլոր հանրապետութիւնները: Ամէնէն վերջը հսկայական բուրգ մը կազմուեցաւ , մասնակցութեամբ 700 մարզիկներու :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ - *Armenians in India*

(Սկզբնական շրջանէն մինչեւ ներկայ օրերը: Հեղինակ՝ Մեսրովբ Յ. Սեթեանց)

(Դ. եւ վերջին մաս)

ԴՊՐՈՑԸ.— Կալկաթայի մէջ ամէնէն հին եկեղեցին որ շինուած է 1724ին Հայկական Նազարէթ եկեղեցին է: Ներկայիս տարեկան եկամուտը 12.500 ռուփին կ'անցնի :

Հնդկաստանի մէջ ամէն քաղաքէ աւելի Կալկաթայի մէջ է որ կեդրոնացած է հայութիւնը ներկայիս: Հազար հոգիի չափ են, ունին եկեղեցի մը, ճեմարան մը, տղոց եւ աղջիկներու ցերեկեայ դպրոց մը, աշխատանոց մը եւ ակումբ մը: Նախկին Հայերը ըլլալով աւելի պահպանողական եւ նախաձեռնողիր ազգային աւանդութիւններու պահպանման համար, կրցած են դիմադրել ձուլումի վտանգին շատ մը սերունդներ: Հիմա, սակայն նոյն իսկ հայերէնը կը խաւարի: Թէեւ հայկական գաղութը կը մնայ իբրեւ ուրոյն եւ մեկուսի գաղութ մը:

Կալկաթայի մէջ առաջին հայկական դպրոցը բացուած է 1798ին, Թովմասցի Յարութիւն Գալուստի կողմէ, որ գոյն վարած է 25 տարի:

Աստուածատուր Մուրատխանն է որ յետոյ ազգային ճեմարան մը հիմնելու գաղափարը յղացած է 8000 ռուփիի կտակ մը կտակելով: Մնացական Վարդանի եւ «Մարդասիրական Ընկերութեան» ջանքերով կտակը բարձրացած է եւ այսօր Կալկաթայի ճեմարանը հայ իրականութեան ամէնէն շատ նպաստաւորուած դպրոցներէն մէկն է:

ՄԵՍՐՈՎԲ ԴԱՒԻԹ ԹԱՂԻԱԴԵԱՆՑ Հնդկահայ մտաւորական ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկն եղած է, բանաստեղծ, խմբագիր, հեղինակ, մանկավարժ: Բացած է տղայոց եւ աղջիկներու ուսումնարան մը որ վեց տարուան կեանք ունենալէ վերջ փակուած է: Խմբագրած է «Արարատի Հայրենասէրը», հայերէն դրական թերթ մը: Ունի բազմաթիւ հրատարակութիւններ:

Կալկաթայի հարուստ բարերարներէն կը յիշուի Մառի Պապա Ձօնս, որ ժառանգ չունենալով իր հարստութիւնը կտակած է բարեգործական եւ դպրոցական հաստատութիւններու, գլխաւորաբար Նոր Նախիջեւանի:

19րդ դարու Կալկաթայի ամէնէն հարուստ վաճառականներէն մէկն էր Յարութիւն Աբգար, հիմնադիրը «Աղգար եւ ընկ.» հաստատութեան: Կրօնասէր եւ հայրենասէր, իր ծննդավայր Ջուղայի եկեղեցիին առատաձեռն նուէրներով օժտած է, բացած է նաեւ 1843ին դպրոց մը Ջուղայի մէջ:

Հայերը Տաքքայի մէջ կը համարուին նախակարապետները կանեփի առեւտուրի 19րդ դարու կիսուն: Քաղաքին առեւտուրը դրեթէ անոնց ձեռքը կը գտնուէր: Ինչպէս ուրիշ առեւտրական կեդրոններու մէջ, հոս ալ հայկական կարեւոր գաղութ մը կազմուեցաւ, ներկայիս սակայն քանի մը ընտանիք միայն մնացած է:

ՀԱՅԵՐԸ ՄԱՏՐԱՍԻ մէջ.— Մատրասի մէջ հայկական գաղութ մը ծաղկեցաւ 17րդ եւ 18րդ դարերուն: Այստեղի հարուստ վաճառականները ծանօթ են իրենց գթասրտութեամբ, եւ նախաձեռնողիր հայերէն դասական գրականութեան զարգացման Հնդկաստանի մէջ:

Մեծ հայրենասէրներ, անոնք դիմեցին Ռուսիոյ Կատարինէ Բ.ի Հայաստանը մահմետական (պարսկական)լուծէն ազատելու եւ իր գերիշխանութեան տակ առնելու: Երկու միլիոնատէրներ ուղեցին իրենց միլիոնները ռուսական կառավարութեան տրամադրութեան տակ դնել ծրագրուած պատերազմին համար, բայց ծրագիրը երբեք ալ չհասունցաւ :

Մատրասի հարուստ բարերար եւ ազգասէր վաճառականներէն կը յիշուին Ջուղայեցի խօճա Պետրոս Ուսկանը: Ուրիշ հարուստ վաճառական մը Մատրասի մէջ, Աղա Շամիր Սուլթանումեան, որ իր դրկած արժէքաւոր մէկ ադամանդին փոխարէն վրաց Հերակլէս Բ.էն ստացած է իշխան տիտղոսը եւ 1775ին Լոռի քաղաքը (Թիֆլիզի մօտ) իրեն եւ իր արու զաւակներուն:

Աղա Սամուէլ Մուրատ, նմանապէս Մատրասի մեծահարուստ վաճառականներէն մէկը, բայց որու ճշմարիտ ազգասէր Հայու սիրտը կը բաբախէր իր ազգի զաւակներուն մտաւոր բարձրացումին համար: Երբ 1816-ին մեռաւ, հարստութենէն մեծ գումար մը թողուց Եւրոպայի մէջ հայկական դպրոց մը բացուելու Վենետիկեան Հայրերու մատակարարութեան տակ: 1827ին Հայրերը ստացան 640.500 ռուփի (1.600,000 Փր.) եւ 1834ին Փատովայի մէջ բացին դպրոցը զոր 1846ին փոխադրեցին Փարիզ: Յետոյ, 1870ին ֆրանքօ-գերմանական պատերազմին պատճառաւ փոխադրեցին Վենետիկ ուր նման հաստատութիւն մը բացուած էր 1836ին, բարերար Եդուարդ Ռաֆայէլի կտակով, նմանապէս բնիկ Ջուղայեցի հնդկահայ մեծ հայրենասէր հարուստ վաճառական մը եւ Սամուէլ Մուրատի անրը: Մուրատեան վարժարանը 1928ին վերաբացուեցաւ Փարիզի մէկ արուարձանին՝ Սեվրի մէջ: Այս հաստատութեան դերը կրկնակ է ներկայիս: Նախ աշակերտներուն կուտայ բարձրագոյն ուսում, բայց մանաւանդ կը լեցնէ ահաւոր անդունդ մը տալով Եւրոպայի հայ նոր գաղութի զաւակներուն հայեցի դաստիարակութիւն:

Մատրասի հայրենասէր հայութիւնը մեծ եռանդ ապառած է մտաւոր զարգացման: Գրիգոր եւ Սէթ Սէմ եղբայրները 19րդ դարու սկիզբը իրենց ծննդավայր Ջուղայի մէջ բացած են Հայկական դպրոց մը:

Հնդկաստանի առաջին հայերէն հրատարակութիւնը տպուած է Մատրասի մէջ, 1772ին:

Հայերէն առաջին լրագիրը «Ազդարար»ը լոյս տեսած է 1794ին Մատրասի մէջ, Տէր Յարութիւն Շմաւոնի խմբագրութեամբ: Ամսաթերթ մը, որ տեւած է երկուքուկէս տարի: Բացի դրական յօդուածներէն, թերթը կուտար օրուան դէպքերը, ունէր ծանուցումներու բաժին: Թերթը սկսած տանը 28 բաժանորդ միայն ունէր :

Այնուհետեւ Կալկաթայի, Մատրասի եւ Պոմպէյի մէջ 1794 - 1863, 11 հատ հայերէն թերթեր խմբագրուած եւ մէկ քանի տարուան կեանք ունենալէ վերջ փակուած են :«Հայերը Հնդկաստանի մէջ» գրքին հեղինակը, Պ. Սեթեանց, ցաւով կը յայտնէ թէ ներկայիս որ եւ է հայերէն թերթ չի խմբագրուիր Հնդկաստանի մէջ, հոն ուր փոքր համայնքներու քաղաքական գոյութիւնը նժարին մէջ է հիմա՝ «Հնդկաստանը Հնդիկներուն» նշանաբանի պատճառով:

Մատրասի մօտ կը գտնուի Փորթուկալեան քաղաք մը որ կը կոչուի Միլափոր կամ Սան Թոմէ: Այս քաղաքին մէջ Հայեր կը գտնուէին 17րդ դարու սկիզբէն, 1517էն ի վեր Փորթուկալցիներու կը պատկանէր քաղաքը, սակայն 1662ին գրաւեցաւ Կօլկօնտայի Խագաւոր Ապտուլլահ Քաթիպ Շահի կողմէ, որ անմիջապէս Մարկոս Երիգատ (Հուրիզատ) անունով Հայ մը քաղաքին կառավարիչ նշանակեց:

Մարկոս Երիզատ բազմաթիւ թանկարժէք քարերով մատանիներ եւ նամակ մը ղրկեց Անգլիոյ Զարլզ Բ. թագաւորին խնդրելով որ փոխարէն նաւ մը ղրկէ: Յայտնի չէ թէ խնդիրքը կատարուեցա՞ւ:

Vestiges of old Madras (Vol. II. p.107) գրքին մէջ կ'ըսուի թէ 1710ին Հայերը կասկածի ենթարկուեցան թէ Սան Թոմէ քաղաքին վրայ ծրագիրներ ունէին: Բազմաթիւ տուներ գնած էին հոն եւ Ֆրէյզըր կը հաւատար թէ կ'ուզէին առեւտրական կեդրոն մը հաստատել եւ Սան Թոմէն նաւահանգիստ ընել: Կասկածները կը ծանրանային գլխաւորաբար խօճա Սաֆուրի վրայ:

Թոմաս Քանան եղած է առաջին Հայը որ գացած է Հարաւային Հնդկաստան 780 թուականին: Վասքօ տէ Կամայէ ճիշդ եօթը դար առաջ: Զբաղած է մարմաշի եւ համեմի առեւտուրով, դիզելով մեծ հարստութիւն:

Պ. Մ. Սեթեանցի գիրքը կը վերջանայ «Հնդիկները Հնդկաստանի մէջ» ուսումնասիրութեամբ մը, որու գլխաւոր աղբիւրն է չորրորդ դարու Ասորի Զենոբի կամ Զենոբ Գլակի «Տարօնի պատմութիւնը», ուր պատմաբանը կ'ըսէ թէ հնդիկ գաղութ մը գոյութիւն ունեցած է Հայաստանի մէջ, Քրիստոսէ առաջ երկրորդ դարուն : Երկու հնդիկ իշխաններ փախած են Հայաստան, իրենց թագաւորին դէմ ծրագրած դաւադրութիւնը մէջտեղ ելած ըլլալով: Հոն Վաղարշակ թագաւորը (149 Ք.Ա.) ընդունած եւ ապաստան շնորհած է Տարօնի մէջ: Շինած են քաղաք մը եւ կոչած Վիշապ : Յետոյ Աշտիշատ գացած են ուր զետեղած են այն աստուածները որ կը պաշտէին Հնդկաստանի մէջ: Հեթանոս Հայաստանի մէջ հնդիկ գաղութը բազմացած է մինչեւ Հայաստանի քրիստոնէութիւն ընդունիլը, երբ Գրիգոր Լուսաւորիչ քանդեց բոլոր հեթանոս տաճարները եւ տեղը շինեց Մշոյ ծանօթ Ս. Կարապետը: Մաս մը Հնդիկներ ընդունեցին քրիստոնէութիւնը եւ ըստ Զենոբ պատմաբանի 5050 Հնդիկ, այրեր եւ երեխաներ մկրտուեցան: Հնդիկները յետոյ ձուլուեցան տեղացի հայ քրիստոնեաներու հետ:

Ինչպէս ըսինք այս յօդուածին սկիզբը, «Հայերը Հնդկատանի մէջ» գիրքը գրուած է մեծ բարեխղճութեամբ: Անձի մը արժեւորումը եւ դէպքի մը ստուգութիւնը ապացուցանելու համար՝ հեղինակը երեւան հանած է Հայերէն թէ օտար բազմաթիւ հին եւ թէ նոր փաստաթուղթեր: Երբեմն միայն անցողակի կամ առօրեայ մամուլի վերաբերող մանրամասնութիւններ կը խճողեն էջերը, ինչպէս օրինակ ուսուցչի մը կամ աշակերտի մը հայերէն կամ անգլիերէն լեզուին պակաս կամ սխալ ծանօթութեան օրինակը:

Պ. Մ. Սեթեանց թանկագին ծառայութիւն մը մատուցած է, մեզի ծանօթացնելով հին գաղութի մը պատմութեան անցեալը եւ ներկան : Հին այդ գաղութը իր քաակին հետ միասին մտածեր է նաեւ իր ազգին բարելաւման մասին: Ինչքա՛ն հոգածութիւն կ'արտացոլան էջերէն: Հեղինակը գուրգուրանքով պրպտեր է պատմութիւնը եւ հպարտութեամբ լոյս աշխարհ հաներ է հայ դէմքերը եւ անոնց գործերը: Հայ ազգային պատմութեան ամբողջացող չէնքին մէկ սիւնը կրնայ համարուիլ հնդկահայ գաղութը:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԵՒՍ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Երրորդ եւ վերջին պտոյտ մը՝ Հալէպի շուրջը:

ԹԷԼ ԱՊԵԱԴ.— (Ճերմակ Բլուր) Այս գիւղաքաղաքը ինչպէս միւս նորակառոյց հայկ. գիւղերն ու քաղաքները, յետպատերազմեան հայկական արտադրութիւն է: Բնակիչները Կարմունջցիներ են: Կը զբաղին առաւելապէս երկրագործութեամբ եւ բանջարամշակութեամբ, մաս մըն ալ խանութպանութեամբ: Գիւղին ծայրը շինուած է դպրոցը, աղիւսէ: Հիմէն սկսեալ մինչեւ պատին վերջանալը պարզ հողէ աղիւսէ բարձրացած է. քար գոյութիւն չունի: Տեղացիներուն տուներն ալ այս կերպով շինուած են, շատերուն տուները գմբէթաւոր են, դարձեալ աղիւսէ. արաբական ոճով:

Հոս Հայերը շէնցուցին եւ ծաղկեցուցին պարտէզներով եւ բանջարեղէնի ածուներով. այս անապատին մէջ անծանօթ է եղած կանանչութիւնը ժամանակին, իսկ այսօր, բոլորովին փոխուած է պատկերը: Կը գտնուի ճիշդ թրքական սահմանագլուխին վրայ: Երկու երկիրները իրարմէ կ'անջատուին իբրեւ սահմանագլուխ երկաթուղիի գիծով մը, որ կ'երկարի մինչեւ Մարտին եւ Մծբին:

Վազող գետակ մը ունի բաւական խոշոր, սակայն գիւղացին չի խմեր, կը գործածեն հորի ջուր : 1—2 մեթր երբ փորեն ջուրը արդէն իսկ երեւան կուգայ: Հայ գիւղացին կրցած է իր տնտեսութիւնը շտկել, շնորհիւ իր չարքաշութեան եւ ձեռներէցութեան: Ունին լծկան եզ, էշ եւ կաթնատու կով: 10-20 տուն եւս Մարտինցի Ասորիներ կան: Ունի կարաժ մը, պանդոկ մը, սափրիչ եւ մսագործի ալ երկու խանութներ:

Հոս ամէն օր ականատես կ'ըլլաք նախիրի հօտին երթուղարձին իր արօտատեղին: Հօտաղը ամէն առտու կանուխէն կ'ելլէ, Հիտէն կը կախէ խոշոր հացի տոպրակ մը հաւաքելու համար տուներէն իր ամենօրեայ հացը: Կովերուն բառաչը, ոչխարներուն եւ գառնուկներուն մայիւնը առտու իրիկուն աշխարհ իրար կ'անցընէ ստեղծելով հմայիչ տեսարան մը: Ամբողջ գիւղը փոշիի ամպով մը կը ծածկուի: Կաթն ու մածունը ինչպէս նաեւ կարագը առատ են: Հայ գիւղացին հիւրասէր է մեծարելու համար քաղքցի հիւրը:

ՃԱՐԱՊԼՈՒՍ (Կարկեմիշ) .— Հակառակ իր նախկին ծաղկեալ եւ բարգաւաճ վիճակին, քանի տարի առաջ բոլորովին լքուած գիւղ մըն էր այս տեղը կայարանէն 15 վայրկեան ներս: Այսօր բոլորովին փոխուած է նկարագիրը այս քաղաքին: Քաղաք կ'ըսեմ, որովհետեւ գիւղը յիշեցնող ոչ մէկ նմոյշ. շինուած է այս ալ մէկ կողմէ երկաթուղիի եւ միւս կողմէ ալ Ֆրաթի վրայ (Եփրատ): Պատելով այս նորակառոյց քաղաքին շուկաներն ու փողոցները, կը զարմանաս թէ մարդիկ ինչպէս կրցեր են այս կարճ ժամանակամիջոցին մէջ շինել ցոյց կամարակապ քարաշէն պէտէսթէններ, խանութներ մանիֆաթուրայի եւ այլ իրեղէններու:

Հանրային պարտէզը հիացում կը պատճառէ դիտողին: Ճիշդ մէջտեղը կանգնած է ճերմակ, ողորկ քարերէ շինուած յիշատակարան մը:

Ունի երկու եկեղեցի եւ դպրոցներ. մին՝ Ազգ. եկեղեցի, իսկ միւսը հայ կաթոլիկ:

Բնակչութիւնը Ուրֆացի եւ Պիրէճիկցի են: Թէեւ ուրիշ քաղաքացիներ ալ կան, սակայն անոնք փոքր թիւ մը կը կազմեն:

ԱՐԱԲ - ՓՈՒՆԱՐ .— Դարձեալ երկաթուղիի գիծին վրայ, նորակառոյց գիւղաքաղաք մը, շատ սիրուն, նոր նոր խանութներ, փոքրիկ պէզէսթէնի նմանող շուկայ, բոլորն ալ քարաշէն. ասոնք ալ Ուրֆացիներ են, բաւական կարեւոր կեդրոնավայր մըն է. ունին նորաշէն եկեղեցի մը եւ դպրոց, որուն ուսուցիչները կեդրոնէն՝ Հալէպէն կը կանչուին:

Երբ կը խորհինք այս աշխատութեանց, թափուած քրտինքներուն, զոհողութեանց եւ ամէն տեսակ դժուարութեամբ մէջտեղ եկած սա հայկական հարստութեանց վրայ, որոնք միայն քսան տարուան կեանք ունին, անգամ մը եւս կը հիանանք այս ժողովուրդին ստեղծագործելու տաղանդին եւ համբերատար աշխատանքին վրայ: Այս ժողովուրդը գիտէ գտնելու անապատները բուրաստաններու վերածելու, գիտէ մարդկութեան ծառայելու եւ զայն բարձրացնելու խորհուրդը: Եւ տակաւին կ'ըսեն թէ «հրաշքի դարը անցած է»: Հրաշք է այս ժողովուրդը ինքնին, որ կը գործէ հրաշալիքներ:

Այս շրջանները մեր բնակութեան շրջանին մենք մօտիկէն տեսանք արդիական Թուրքն ու Թրքուհին, որոնք դարձեալ կը բնակէին խարխուլ եւ աղտոտ տուներու մէջ. իրենց առօրեայ գնումները դարձեալ կ'ընէին հայկական շրջաններէն, նոյն աւերակ Թուրքիան, նոյն մեղկ եւ ծոյլ Թուրքը. տնտեսական շարժումը Թուրքիոյ մէջ որուն մասին կը խօսին եւ հնգամեայ ծրագիրներ կը մշակեն, կարծես այս շրջաններու համար չէ, որովհետեւ ոչ մէկ լուրջ աշխատանք տեսանք մենք այս շրջաններու մէջ, վկայ՝ այն, որ Սուրիոյ այս կողմը երբ նոր նոր գիւղեր եւ քաղաքներ կը շինուին, անդին խրճիթի մը շինութիւնն անգամ չտեսանք բացառութեան համար :

Առանց խորհրդածութեան մէջ մտնելու մենք միայն մերկ իրականութիւնը գրի առինք, խղճմտօրէն եղբակցութիւնը թողլով անոնց, որոնք սիրտ ունին եւ գիտեն դեռ տրամաբանել:

Անշուշտ մենք այս հակիրճ տեղեկութիւնները տալով չկրցանք պատկերացնել ուրիշ վայրերը,— Րէս իւլ Այն, Գամըշլը, Հասիչէ եւ Այն Տեվար (Տիգրիսի մօտիկ, մօտ 9 — 10 ժամ), ուր թափուած են նոյնպէս մեծ աշխատանքներ, տեղաւորուած եւ քաղաքի վերածած են անջրդի անապատները, կեանք եւ եռուզեռ ստեղծելով երբեմնի ամայութեան մէջ:

Միայն Գամըշլիի մասին խօսելով կրնանք ըսել, թէ այսօր ան կը ներկայացնէ նոր քաղաքի մը ստորոգելիքները: Իբրեւ կեդրոն շրջակայ վայրերու եւ գիւղաքաղաքներու իր կարեւորութեամբ, պետական կառուցուածքով, շուկաներով, եկեղեցի - դպրոցներով եւն.:

Ա. ՄԾԱԿ

ԿԵԱՆՔԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ .— Նիսի հայ գաղութը կը բաղկանայ մասամբ հինէն ի վեր տեղաւորուած հարուստներէ, որոնք իրենց պատեանին մէջ ամփոփուած են, ու մեծ մասով պատերազմէն վերջ եկած աշխատաւորներէ, որոնք ինքնաբաւ [...]

Ներկայիս հայ եկուորներուն գլխաւոր զբաղումն է «մարշէ»ի նպարավաճառներ կամ արհեստաւորներ (դերձակ, կօշկակար, ատաղձագործ եւն.): Վերջին տարիներուն անգործութենէն բաւական թիւով հայրենակիցներ նեղուեցան. մօտ մէկ տարիէն ի վեր հայ անգործներ եւս սկսած են գործադրութեան նպաստ ստանալ :

Հայ բնակչութեան մեծ մասը կեդրոնացած է Մալէնի թաղամասը, ուր ունին Պ. Զամքէրթէնի նուիրատուութեամբ շինուած մատուռ մը, Ս. Աստուածածին, եւ նախակրթարան, մանկապարտէզ մը:

Այս նախակրթարան - մանկապարտէզը իր գոյութիւնը կանոնաւորապէս կը շարունակէ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր: Ունի դպրոցական կանոնաւոր դրասեղաններ, հրագիտական, աշխարհագրական քարտէզներ եւ պաշնակ մը: Ամէն տարի դպրոցական կանոնաւոր տարեշրջան բոլորած է: Իր հասոյթի աղբիւրներն են աշակերտներու ամսաթոշակները, եկեղեցիին նուէրները, հանդէսները եւն.: Եկեղեցի - դպրոցը կը մատակարարուին թաղեցիներու կողմէ ընտրուած հոգաբարձութեան մը կողմէ, որուն պաշտօնավարութեան շրջանը կը տեւէ մէկ տարի: Ի պատիւ իրենց, պէտք է ըսել որ, ամէն տարի ընտրուած հոգաբարձուները, ամէնքն ալ թաղեցի աշխատաւորներ, այնքան նախաձեռնողութեամբ կը ջանան իրենց եկեղեցին միշտ բարեզարդել եւ դպրոցն ալ կանգուն պահել, առանց պետաճէի անհաւասարակշռութեան: Հոգաբարձութեան կ'օժանդակէ աւագերէցը, Սահակ քհյ. Շամլեան, որ սիրայօժար ստանձնած է հայերէնի դասերը, ամէն հինգշաբթի:

Այս տարուան հոգաբարձուներն են Պ.Պ. Կ. Պէրպէրեան, Հ. Գանձանակեան, Վ. Տէմիրճեան, Պ. Պ. Իմաս[...]

ՉԱՐԱՑ ՆԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (116)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Օհ, էֆէնտի, դուք այդ տեսակ բան մը չէք ըներ, ըսաւ պառաւը դողդղալով :

— Բերանդ, կնիկ, բարկացաւ Ներքինին, պիտի ընեմ եւ նոյնիսկ աւելին, դուն Ռուսիա պիտի ճամբուիս մինակդ եւ աղջկանդ գեղեցիկ աչքերը պիտի չընկերանան քեզի՝ օգնութիւն հայցելու համար գործավարներէն··· անիկա Պիթլիս պիտի դրկեմ իբրեւ հեշտանքի առարկայ Քիւրտ ցեղապետի մը որ իմ բարեկամս է ··· մարդ մըն է որուն մեծագոյն երջանկութիւնն է չարչարել կակուղ մարմինները··· վեց ամիս անոր հոմանուհին ըլլալէ վերջ երեսուն տարի աւելի ծերացած պիտի ըլլայ ···

Պառոնուհի Վորոնցով սկսաւ մատները կոտրել ցաւագին շարժումներով, արցունքներ կը կաթկթէին իր կարմրած թուշերն ի վար·

— Օհ, Թանիա, Թանիա, աղջիկս···

— Ասիկա հարցին միայն մէկ երեսն է, շարունակեց Ներքինին անխռով արտայայտութեամբ, եթէ յաջողիս, կրնամ առատաձեռն ըլլալ՝ շնորհիւ Ալլահին··· ձեր արտօնագիրը տեւական պիտի ըլլայ· ուրիշ ծառայութիւն պիտի չպահանջեմ քեզմէ եւ նոյնիսկ կրնամ կենսաթոշակ մը յատկացնել քեզի փոխարինելու համար այն գումարները զորս կրնայիր հետզհետէ շահիլ··· հիմա, դուն ընտրէ, որովհետեւ ժամանակ չկայ ···

Թանիա ձեռի - ճերմակ եղած էր, սարսափելի էր երկընտրանքը որ իրեն կ'առաջարկուէր :

— Բայց եթէ սխալմ՛ծ էք, տարցուց :

— Ես չեմ սխալիր, պատասխանեց Ներքինին, պահպանակը Փիթըրին քովն է հիմա, այս վայրկեանիս, եւ ուրիշին ալ չի տար, եթէ ձախողիս, գիտես հետեւանքը, անյաջողութեամբ չես կրնար զինքը պաշտպանած ըլլալ, քանի որ ես տարբեր միջոցներ ձեռք կ'առնեմ ···

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, փսփսաց Թանիա :

— Սատկեցնել կուտամ, եթէ պէտք ըլլայ··· բայց այդ պահպանակը իմ ձեռքս պէտք է անցնի առտու չեղած··

— Օհ, Թանիա, լացաւ մայրիկը, կրնա՞ս այդքան անսիրտ ըլլալ որ վարանիս···

Աղջիկը պիտի խեղդուէր կարծես : Սակայն Փիթըրի սպանութեան հեռանկարը վերջ տուաւ իր դիմադրութեան ·

— Շատ լաւ, ձեռքս եկածը կ'ընեմ···

— Աղէկ, ժամը տասնըմէկին առնուները պէտք է վերադառնաս ···

—Բայց ատիկա կարելի չէ, մեր վերջին գիշերն է··· եթէ նոյնիսկ ժամը հինգին ճամբայ պիտի ելլէ, դարձեալ պիտի չուզէ որ կէս գիշերէն առաջ բաժնուինք···

— Պատրուակ մը գտիր մեկնելու համար, պնդեց Ներքինին ոտքի ելլելով, թոյլ չեմ տար որ աւելի երկար մնաս, եթէ ժամը տասնըմէկին բերած չըլլաս, տարբեր կարգադրութիւններ պիտի ընեմ ···

— Չեմ կրնար, ըսաւ Թանիա յուսահատօրէն, իմ վրաս շատ վստահութիւն ունի ու ես զինքը կը սիրեմ ··· չեմ կրնար, չեմ կրնար···

— Պէտք է ընես, Թանիա, պէտք ընես, աղաչեց մայրիկը ձեռքերը ծունկերուն զարնելով, խորհէ անգամ մը թէ հետեւանքը ինչ կ'ըլլայ մեզի համար··· կը պաղատիմ, էֆէնտիին խօսքը մտիկ ըրէ ···

— Էֆէնտի, կրկնեց Ներքինին բարակ ձայնով մը ու խնդաց, ըսած էի որ «էֆէնտի» չկանչէք զիս··· բայց գրոյց կը շրջի թէ տիտղոսները դարձեալ պիտի գործածուին Թուրքիոյ մէջ շուտով ···

Քանի մը օրէն թերեւս իրաւունք ունենաք զիս «էֆէնտի» կամ նոյնիսկ «փաշա» կանչելու ···

— Կը խնդրեմ, կ'աղաչեմ ուրիշ գործ մը յանձնեցէք ինծի ···

— Ոչ, այս գործը միայն դուն կրնաս ընել, պատասխանեց Ներքինին գլուխը թօթվելով, ես գացի եւ յոյս ունիմ որ մայրիկդ կը համոզէ քեզ··· Եթէ յաջողիս, արտօնագիրը կը վերանորոգուի, Թուրքիա կը մնաք միշտ, այս տեսակ պաշտօններ չենք տար քեզի եւ կը ստանաս կենսաթոշակ մը··· իսկ եթէ ձախողիս, այն ատեն մայրիկդ Ռուսիա կը ճամբուի վաղ առտու իսկ՝ անսասանբարձ շոգենաւով մը··· դուն կ'երթաս Պիթլիս քիւրտ բարեկամիս եւ սիրահարդ ալ կը սպաննուի ···

Ներքինին գլանիկը մարեց մոխրամանին մէջ եւ դուրս ելաւ :

ԳԼՈՒԽ 24

ԵՐԲ ՍԻՐՏԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ Է

Փիթըր Քարու անհամբեր Թանիային կը սպասէր Բերա Փալասի նախասրահին մէջ: Զարմացած էր որ յաջորդ օրը Պոլսէն մեկնելով Անգլիա պիտի վերադառնար: Կատղած էր նաեւ որ դեսպանատունը իր գլուխը փաթթեր էր նոր գործ մը— օդանաւով Ընկիւրի պիտի երթար դար, այս ինքն հինգ հարիւր մղոննոց ճամբորդութիւն մը պիտի կատարէր այդ օրը՝ արեւելեան ճեպընթացը նստելէ առաջ:

Սան Սթէֆանոյի օդակայանը քաղաքէն տասներկու մղոն հեռու տեղ մը կը գտնուէր : Իրեն ըսուած էր թէ մեքենավարը որ զինքը Ընկիւրի պիտի տանէր, հրաման ստացած էր ճամբայ ելլել արեւը չծագած: Ատիկա կը նշանակէր որ պանդոկէն պիտի մեկնէր ամէնէն ուշը ժամը չորսին, ուրեմն իր վերջին գիշերը Թանիային հետ անցընելու ծրագիրը ջուրը պիտի իյնար:

Եթէ օդանաւին մէջ քնանալու հնարաւորութիւն ըլլար հիմա, անկողին մտնելու գաղափարէն պիտի հրաժարէր, բայց շատ աղէկ գիտէր որ կարելի չէր քնանալ երբ օդանաւը Անատոլուի լեռները կ'անցնէր : Ու քանի որ Պոլիս հասնելէն ի վեր կանոնաւոր քուն քաշած չէր, խորհեցաւ թէ անհրաժեշտ էր մէկ, երկու ժամ հանգստանալ՝ ճամբորդութեան սկսելէ առաջ :

Ժամացոյցին նայեցաւ: Իննին քառորդ կար արդէն: Թանիան կրպակէն մեկներ էր ժամը ութին, խոստանալով որ տուն պիտի երթար, մայրիկին պիտի նայէր ու պիտի վերադառնար ութուկէսին: Բայց ինչ՞ու կ'ուշանա՞ր : Իրենց վերջին գիշերն էր ու ամէն մէկ վայրկեանը թանկագին: Ժամացոյցը կը յառաջանար դանդաղ, բայց անսխալ կանոնաւորութեամբ :

(Տար.)

տուն, որոնք եռանդով կատարեցին իրենց պարտականութիւնը: Անցեալ տարի կազմուեցաւ նաեւ Տիկ. Միութիւն մը, որ դրամական նուիրահաւաքութեամբ ջանաց նպաստել դպրոցական գործին:

Մանկապարտէզ - նախակրթարանը այս տարի ունէր 27 երկսեռ պզտիկներ, յանձնուած Տիկ. Արաքսի Սանասարի խնամքին:

Հոգաբարձութիւնը տարուան ընթացքին կազմակերպեց երկու դպրոցական հանդէսներ, որուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերաւ Թաղին Թատերասիրաց խումբը:

Յուլիս 17ի կիրակի օրը տեղի ունեցան տարեվերջի հանդէսները, որուն բացումը կատարեց Հոգաբարձութեան կողմէ Պ. Վահէ Տէմիրճեան, ներկայացնելով իրենց մէկ տարուան բարոյական գործունէութիւնը եւ յորդորելով ժողովուրդը որ աւելի սրտագին փարի հայ դպրոցի գաղափարին շուրջը: Շնորհակալութիւններով փակեց իր խօսքը:

Մանկապարտէզի բոլոր պզտիկներն ալ յաջող առողանութեամբ մանկական ու տոհմաշունչ արտասանութիւններ ըրին ու խմբերգներ երգեցին, 4 պզտիկներ՝ Ռոպէր Գանձանակեան, Ալիքսան Պաղտասարեան, Շաքէ Գաբրիէլեան եւ Պետիկ Շիրվանեան ՝մեծ բնականութեամբ խաղացին զաւեշտը «Մոյլ խիկարի բուժումը»: Ներկաները գնահատեցին փոքրերուն յառաջդիմութիւնը մայրենի լեզուի մէջ:

Սոյն հանդէսին, ինչպէս միշտ, իր լայն գործակցութիւնը բերաւ Թաղի Թատերասէրներու խումբը, որ դերասան Ղազարեանի ղեկավարութեամբ բեմադրեց երկու քրքջալից զաւեշտներ՝ «Ես տիկին եմ» եւ «Ես մեռայ»: Իրենց յաջող խաղարկութեամբ փայլեցան ոչ միայն դերասանապետը, այլեւ Տէր եւ տիկ. Աղասի, Տէր եւ Տիկ. Ահարոն, Պ. Ղազարեան եւ իր գործակիցները անձնուիրաբար աշխատելով, դպրոցական գործին օժանդակելու ազնիւ փափաքով:

Հանդէսին փայլը աւելցուցին Թառիստ Սուրէն իր նուագածութեամբ, Պ.Պ. Փանեանց եւ Աղասի կովկասեան պարերով, Պ. Պ. Ծէհրէքեան եւ Ահարոն իրենց երգերով:

Կ'արժէ յիշատակել նաեւ Պ. Պ. Փանեանցի, Գանձանակեանի, Ատալեանի եռանդուն աշխատանքը հասութաբեր վիճակախաղ մը կազմակերպելու տեսակէտով:

Ժողովուրդը գոհ տպաւորութեամբ բաժնուեցաւ հանդէսէն:

** Նիսի տեղական նախակրթարաններու մէջ հայ աշակերտութիւնը պատուաբեր դիրք մը կը գրաւէ, ինչ որ յայտնի կ'ըլլայ տարեվերջի արդիւնքներէն: «Սերթիֆիքա Փռիմէր»ի քննութեանց միայն Մատլէնէն մասնակցած են հինգ մանչեր եւ ամէնն ալ յաջողած են միջինէն բարձր նիշերով, մինչ իրենց ընկերացող բազմաթիւ իտալացի տղաք ձախողած են:

Նիսի օփերայի պարի դասընթացքին բարձրագոյն կարգէն շրջանաւարտ եղաւ Հայուհի մը, Օր. Գալուստեան, որ Ֆրանսուհիի մը հետ բաժնեց բարձրագոյն մրցանակը:

Նիսի հայ կեանքի մասին այս հակիրճ նօթերը անկատար պիտի ըլլային, եթէ չյիշէի գոյութիւնը Հայ Մարդական Միութեան, որուն ֆութպօլի խումբը աւելի քան տասնեակ մը տարիներ յարատեւօրէն կը շարունակէ իր մասնակցութիւնը տեղական մարդական կեանքին եւ միշտ գնահատուած է իր մաքուր եւ կարգապահ խաղարկութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան հերթական դասախօսութեանց վերջին երկուքը տեղի ունեցաւ «Շահրիկեան» սրահին մէջ, իսկ երրորդը՝ որով տեղի կ'ունենար դասախօսութեանց եղանակի փակումը, տեղի ունեցաւ Շափիթրի սրահին մէջ:

Մշակութայինի վարչութիւնը օգտուելով Պ. Իշխանեանի ներկայութենէն եւ Մարսիլիոյ մէջ ստեղծուած խանդավառութենէն, հրաւիրած էր զայն դասախօսելու, երկու կարեւոր եւ հետաքրքրական նիւթերու շուրջ:

Առաջինն էր «Ազգ եւ մշակոյթ», եւ երկրորդ՝ «Կեանքի իմաստն ու արժէքը»: Երկու դասախօսութիւններուն ալ խուռն բազմութիւն ներկայ էր: Պէտք է ըսել որ Պ. Իշխանեան իր հրապարակախօսի կարողութեան հետ, դասախօսելու ալ մասնաւոր եւ ինքնայատուկ մեթոտ մը ունի: Առանց իր ընտրած նիւթի սահմաններէն բաժնուելու գիտէ խորանալ, քննել եւ վերլուծել իր նիւթին հետ առնչակից պարագաները, եւ անոնցմէ տրամաբանական եզրակացութիւններ հանել, ներկայացնելով ունկնդիրներուն օրինակներ, պատկերներ, որոնք ըմբռնելի եւ մարսելի կը դարձնեն նիւթը եւ անոր միտքը:

Մշակութայինի անդամներն ու ներկաներէն շատեր քանիցս փափաք յայտնած են, որ այդ դասախօսութեանց ամփոփումները հրատարակուին «Յառաջ»ի մէջ: Եւ ես կը խուսափիմ դասախօսուած նիւթերու մասին գրել, քանի որ յիշողութեան վրայ հիմնուած ամփոփումները կրնան անհարազատ ըլլալ: Կը բաւականանամ միայն յայտնուած բաղձանքները դասախօսին ուշադրութեան յանձնելով յուսալով որ յառաջիկային առիթը կունայ մեզ կարդալու այդ նիւթերու մասին: Աւելորդ չենք գտներ, յիշել այս առթիւ որ Պ. Իշխանեան մէկ ամսուան ժամանակամիջոցը լայնօրէն օգտագործեց Մարսիլահայ գաղութի եւ յատկապէս երիտասարդութեան մէջ համակրանք եւ շարժում յառաջ բերելով: Նոյն իսկ տարբեր հոսանքներու կողմէ գնահատուեցան իր լուրջ եւ օգտաշատ բանախօսութիւնները, որոնք զանազան ազգային պիտանի ուժերը գործակցութեան եւ օգտակար աշխատութեանց մղելու կոչերով կը վերջանային, եւ որոնց ներկայ կ'ըլլային բազմութիւններ քաղաքի մէջ թէ արուարձանները:

Մշակութայինի եղանակի վերջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Շափիթրի սրահին մէջ: Դասախօսեց Պ. Ս. Զօպանեան, միջնադարեան մեծ բանաստեղծներէն «Կոստանդին Երզնկացի»ի մասին: Մեր անցեալի կարեւոր գրական արժէքներէն մէկը, որուն մասին շատ քիչեր միայն լսած էին եւ կամ հարեւանցի ծանօթութիւններ ունէին: Պ. Զօպանեան պարզեց թէ երբ եւ ինչ պայմաններու մէջ կատարած է իր ուսումնասիրութիւնները այս մեծ ժողովրդական բանաստեղծի մասին, ներկայացնելով անոր կեանքն ու ժամանակաշրջանը: Սքանչացումով կարդաց բազմաթիւ էջեր, որոնք խնամքով եւ համբերութեամբ ժողված, դասաւորած եւ լոյս աշխարհ բերուած են դարերու փոշիներէն, բացատրեց այդ կտորներու գրական նրբութիւնները, խորքը, դարձուածքներն ու այլազան պատկերներու գեղեցկութիւնը, որոնք վեց դար վերջն ալ կը պահեն իրենց հրապուրիչ եւ մեր միջնադարեան լեզուի ըղձալի երաժշտականութիւնը: Խոր տպաւորութիւն մը ձգեց այս դասախօսութիւնը:

Մշակութային Միութեան բոլոր դասախօսութիւնները կը կատարուին «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ցաւալի է որ Պ. Զօպանեան ինքնաբերաբար կամ ուրիշներու թելադրութեան անսալով, ուրիշ սրահ մը վարձել տուաւ: Եւ մտածել որ իր բարեկամները ոչ իսկ մարդավարի յոբելեան մը կըցան սարքել ...

Ունկնդիր

ՍՈՔՈԼՆԵՐԸ

Յուլիսի սկիզբը, Սոքոլներու կազմակերպութիւնը իր համաժողովը գումարեց Փրակայի մէջ, Չեխօսլովաքիոյ անկախութեան քսանըորդ տարեդարձին առթիւ, արտակարգ հանդիսութիւններով: Ամէն երկրէ գրագէտներ եւ մտաւորականներ Փրակա գացած էին ներկայ ըլլալու համար հանդիսութեանց:

Սոքոլներու կազմակերպութիւնը հիմնուած է 1862ին, հայրենասէր փրոֆէսէօրի մը կողմէ, Միրոսլաւ Թիրս, որուն նպատակն էր միացնել իր հալածուած հայրենակիցները ազգային աւանդութիւններու շուրջ՝ մարմնակրթական աշխատանքներու լծելով զանոնք, այն համոզումով որ մարմնակրթութիւնը դպրոց մըն է կարգապահութեան ու անհատական կորովը զարգացնելու:

Կազմակերպութիւնը արագօրէն տարածուեցաւ եւ ուռճացաւ, այնքան որ գրաւեց Գերմանացիներու ուշադրութիւնը: Սոքոլներու առաջին համաժողովը գումարելու համար մեծ դժուարութիւն կրեցին Չեխերը, Գերմանացիները հակառակեցան ամէն գնով, բայց եւ այնպէս Սոքոլներու համագումարը տեղի ունեցաւ 1882ին Փրակայի մէջ: Հաւաքուած էին 696 մարզիկներ, եկած՝ 76 շրջաններէ: Այս տարուան համագումարը 10րդն էր, որ Փրակայի մէջ կը համախմբէր ութ հարիւր հազար Սոքոլներ, երկու սեռէն ալ, եկած՝ 3265 մասնաճիւղերէ:

Թէ որքան վիթխարի ցոյց մըն էր այս տարուան համախմբումը, այդ մասին գաղափար մը կարելի է կազմել երբ ըսենք որ վեց տարիէ ի վեր նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարուէին:

Փրակա շաբաթներ առաջ կը յորդէր բազմութիւնով, բիւրաւոր Սոքոլներու հետ միլիոնաւոր հանդիսատեսներ՝ երկրին ներքին գաւառներէն եւ արտասահմանէն: Փողոցները կը լողային դրօշներու եւ մարդկային մշտահոս բազմութեան մէջ, գրեթէ ամէն ժամ երկար ծափահարութիւններ ամէն կողմէ:

Սոքոլները կը կրեն սեւ գդակ մը, կարմիր երիզով, որուն վրայ՝ բազէի փետուր մը (սոքոլ կը նշանակէ բազէ): Տողանցքի եւ հանդիսութեանց մէջ սոքոլները կը հագնին կարմիր շապիկ, գորշ տաստակով մը որ երբեմն կը նետեն իրենց ուսին: Տարատները եւս գորշ գոյն ունին, իսկ կօշիկները՝ սեւ: Մարզանքի պահուն՝ առանց թեւի ճերմակ շապիկ, մէջքին գօտի եւ կապոյտ տարատ:

Անհատական կեանքի մէջ, այսինքն լուր օրերուն, սոքոլը արուեստագէտ մըն է, արհեստաւոր մը կամ աշխատաւոր մը, — իսկ կիրակի օրերուն՝ մասնիկ մը հսկայ զանգուածէն, որ կը հպատակի ներդաշնակ ու հրամայուած շարժումի մը կշռոյթին:

Այսպէս են սոքոլները ամենուրեք: Ուր որ կ'ապրին խումբ մը Չեխեր, այնտեղ կը կազմուի անմիջապէս սոքոլի կորիզ մը, որ կը կապուի մայր կազմակերպութեան, վեց տարին անգամ մը համախմբուելու համար Փրակայի մէջ, ցոյց տալու իրենց մարզական յառաջդիմութիւնը: Այդ համախմբումը երկրին առջեւ կը պարզէ ինչ որ կրնայ ընել Չեխը՝ արտայայտելով իր հաւաքական ուժը, այլեւ խանդավառութեան լոգանք մը կուտայ՝ զօրացնելով անոր ազգային ցանկութիւնները:

ՓՐՈՖ. ԵՕՐԿԱ ԵՒ ՎԻՆԵՏԻԿԻ ՎԱՆՔԸ

Պուքրէշի «Արազ»ը տեսակցութիւն մը ունեցած է փրօֆ. Եօրկայի հետ, որ վերջերս Վենետիկ այցելած էր: Ինչպէս կ'երեւայ, Ռումանիոյ երբեմնի վարչապետը որոշ յուսախաբութիւն կրած է այս անգամ: «Արազ»ն է որ կը պատմէ, չորս խմբագրականներու մէջ.

— «Ամէն անգամ որ Վենետիկէն Պուքրէշ կը դառնար փրօֆ. Եօրկան՝ տեսակ մը մանկական ոգեւորութեամբ կը խօսէր Մխիթարեանց մասին: Ս. Ղազարու այդ գեղեցիկ կղզեակը, ուր հաւաքուած են Հայ ժողովուրդի հոգեկան հարստութեանց շատ մը նմուշները՝ օտարին պատմելու համար լուսաւոր գիծերը տարաբախտ ժողովուրդի մը անցեալին եւ ուր երկուքուկէս դարէ ի վեր Մխիթարի ստեղծած միաբանութիւնը կը ճգնի այդ անցեալը պատուաստ բերելու համար նոր օրերու, կարծես թէ փրօֆ. Եօրկայի համար մէկ խորհրդանշանը ըլլար հայ ժողովուրդին ու անոր դարաւոր աքնութեանը: Ս. Ղազար ուր կոխած ատեն իրեն կը թուէր հպած ըլլար հայ հողին:

Այս անգամ, սակայն, տեսակ մը դառնութեամբ խօսք բացաւ ան Ս. Ղազարու մասին: Դառնութիւն՝ զոր մարդ կը զգայ մասնաւորաբար երբ իր սիրած մէկ էակին վրայ բիծ մը կը տեսնէ:

Դիտողութեանց մէկ մասը, մտերմաբար խօսքի նիւթ եղած, պէտք չկայ հրապարակաւ ըսելու: Բայց հայասէր նախկին վարչապետին մեզ ըրած զրոյցին մէջ կայ պարագայ մը որ չի կրնար առարկայ չդառնալ հրապարակային լուսաբանութեան մը, ինչ որ ուսուցչապետին իր ալ փափաքն է: Պարագան խօսքի նիւթ կ'ընենք անկեղծ համարձակութեամբ մը, որովհետեւ ոչ կասկածի տակ կրնան ձգուիլ փրօֆ. Եօրկայի զգացումները հայ ժողովուրդին եւ իր յոյսի մէկ օճախին մասին, եւ ոչ ալ սրտի կապը զոր այս թերթին խմբագիրը ունի Մխիթարեանց յարկին հետ այնքան տարիներէ ի վեր:

—Ինչո՞ւ, կը հարցնէ հայասէր նախկին վարչապետը, ասպարէզէն կը քշուին ամէնէն պատկառելի վանականները՝ բոլորովին երիտասարդ տարրերու յանձնելով Ս. Ղազարը:

Հարցը, նոյնիսկ իր այս ձեւին մէջ, արժանի է հրապարակային լուսաբանութեան մը, որովհետեւ ան մինակ Վենետիկի Մխիթարեանց վէրքը չէ՝ այլ ու հասարակ մտայնութիւն մը որուն զոհ կ'երթան յաճախ հանրային հաստատութիւններ թարմանալու, աշխուժանալու իրենց մտահոգութեանը մէջ:

Արդարեւ նոր ու հին սերունդի պայքար մեր մէջ ալ կայ, ու այն համոզումը կը տիրէ յաճախ թէ հայ կեանքը հիմէն կը կերպարանափոխուի՝ եթէ բոլոր տարէց ուժերը ասպարէզէն քշուին, ու երիտասարդ տարրերու յանձնուի հանրային բոլոր աշխատանքներու ղեկը:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՍԴԻՆ ԱՒԵԼԻ ՈՂԲԱԼԻ...

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 յուլիս).

— «Յառաջ վրդովուեր է այն գեկոյց - լուրէն թէ Փարիզի Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը ինքզինքը իրաւասու չէ զգացած «միջամուխ ըլլալու Սանճաքի խնդրին կարգադրութենէն ի վեր ստեղծուած կացութեան», այլ որոշած է «միայն ձեռնարկներ կատարել Սանճաքի չքաւորներու եւ անգործներու օժանդակութեան համար»:

Եւ շեշտելէ յետոյ թէ կարելի չէ հանդիստ քուն քաշել՝ քանի մը տասնեակ հազար ֆրանք փութացնելով Ալեքսանտրէթ եւ Անտիոք, դիտել կուտայ թէ կան այլ աշխատանքներ որ ընդհանուր հետաքրքրութիւն ու գործակցութիւն կը պահանջեն.

« Նոյն իսկ Սանճաքի զինուորական համաձայնութեան կնքումէն վերջ, աշխատանքներ կան աչքի առջեւ.— պարտականութիւններ՝ որոնց մասին հրապարակաւ չէ որ պիտի խօսինք: Արդ, անխղճութիւն է, դասալքութիւն է մինակ ձգել Սուրիոյ ազգային իշխանութիւնները, այս տագնապալի պարագաներուն մէջ, ուր ո եւ է շուարում, խուճապ կամ զանցառութիւն կրնան անդարմանելի աղէտի մը յանգիլ »:

Այսպէս, ուրեմն, մեր պաշտօնակիցը կը կարծէ թէ հոս մարդիկը կը բանին աշխուժով եւ կը վրդովուի որ Փարիզի մեծերը «մինակ» ձգած են զանոնք:

Մինչդեռ, աղէ՛ն աւելի ողբալի է պատկերը: Ուղղակի լուսահատական:

Այո, կաթողիկոսական ընդհ. փոխանորդը անգործ չնստաւ առաջին վայրկեանին, այլ անդադար բանեցաւ՝ ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ, մէկ կողմէ քաշելով փէշը կարգ մը կղերականներու որ կը թուի թէ գաղափար չունին չափի ու կշիռքի մասին, միւս կողմէ ալ առնելով Բ. Քօմիսէրութեան դուռը, խնդրանքներ ու առաջարկներ բանաձեւելով:

Նոյն գործունէութիւնը Հալէպի մէջ, աւելի տարածուն ձեւով: Հայկ. արտագաղթի հոսանքը սկսած, կազմուեցաւ միջյարանուանական մարմինը, եւ եթէ չենք սխալիր՝ գործի ալ ձեռնարկեց:

Երկու շարժումներն ալ ուրախալի էին եւ զուգորդուելով կրնային աւելի արդիւնաւոր ըլլալ: Բայց ի՞նչ տեսանք:

Երբ մենք առաջարկեցինք «սրբազան միութիւն» մը կազմել — ինչպէս ըրած են Արաբները — մասնակցութեամբ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ազգային բոլոր օրկաններուն, առանց հատուածական ու յարանուանական խտրութեան, Պէյրութի ռամկավար օրկանն ալ «սրբազան» պարտք նկատեց ընդդիմախօսել տաքը տաքին.

« Այժմ աւելի քան երբեք՝ հակառակ ենք աղմկարարութեան եւ «սրբազան միութիւն» մը կազմելու պատրուակին տակ ինքնացուցադրութեան կամ այս ու այն անհատի կամ հոսանքի գերակայութեան մարզաններուն »:

Անդին՝ Հալէպի մէջ, Եփրատ կոչուած ճահիճը առանց այլ եւ այլի դուրս թափեց մաղձը, օր ցերեկով պոռալով թէ Դաշնակցութիւնը պէտք չէ մաս կազմէ ազգային իշխանութեան, քանի որ... Թուրքը չուզեր զայն՝ չէթէ կոչելով:

Ի՞նչ փոյթ թէ այս ամսեղուկ կեցուածքներէն կամ ազգադաւ ընթացքներէն ամէնէն առաջ պիտի վնասուի անճար ու թշուառ ժողովուրդը որուն անունը ծամօնի նման փակցուցած են իրենց գրչին ու բերնին: Որո՞ւ հոգը թէ այս ձեւով միաժամանակ կը խնդացնեն թշնամին, որ շարունակ որոմ կը ցանէ, սերմնացաններու ամբողջ բանակով մը, սկսեալ Պոլսէն մինչեւ Սանճաք, նոյնիսկ Հալէպ ու Պէյրութ: Կը բաւէ որ յագուրդ գտնէ սա անտէր կուսակցական կիրքը:

Այս պայմաններուն մէջ զուր է այլ եւս համագործակցութեան մասին խօսիլ, երբ կան մարդիկ որ Չղջիկի նման կը փախչին այս լոյսէն, նախընտրելով սեւ մութը: Զարմա՞նք, սա ափ մը հայ բոլշեւիկներն անգամ, իրենց խեղճուկրակ հաւաքոյթին առթիւ, չէին մոռցած մասնաւոր խնամով շեշտել «շարքային դաշնակցական եւ ռամկավար» բառերը: Ըսել կ'ուզեն թէ չեն գիջանիր կուսակցութիւնները հրաւիրել, այլ կ'ուզեն գործ ունենալ միայն «անհատներ»ու հետ: Այլ խօսքով՝ հետեւակներու ...:

Այնպէս որ ատենը եկած է վերջ տալու միութեան սա պատրանքին եւ եղածին պէս տեսնելու իրականութիւնը: Իսկ իրականութիւնը այն է որ, կուսակցական անիւով չի քալեր որեւէ կառք, որքան ալ սրտառուչ խօսքեր լսուին աջէն ձախէն: Մէջտեղն է Սանճաքի փորձաքարը, իր ամբողջ եղերականութեամբ:

Եզրակացութիւնը ինքնին կը բխի: Քանի որ կուսակցական գետինը փուտ է, գործը փոխադրենք ազգային-վարչական, նոյն իսկ կրօնական գետնի վրայ: Մանաւանդ որ կաթողիկոսական ընդհ. փոխանորդը արդէն իսկ առած է առաջին քայլը, ինչպէս եւ գործելու արտօնութիւն: Թող ազգային մարմինները բոլորուին անոր շուրջ, կապ հաստատեն Հալէպի հետ, դիմեն նաեւ սրտցաւ անհատներու օժանդակութեան, եւ այս ձեւով լծուին հանգանակութեան գործին, որ աւելի քան ստիպողական է:

Հոգ չէ, օրակարգը թող «աղքատախնամ» ըլլայ առայժմ: Երբ մարդիկ բոլորուին սեղանին շուրջ, անխուսափելիօրէն օրակարգին վրայ կուգան կը թառին այլ հարցեր ալ, նոյնքան հրատապ ու կենսական, որքան նիւթական օգնութիւնը: Էականը այն է որ ընդունուի թէ շարժելու է, առանց սակայն լայն սահմանի վրայ բանելու գործը: Եւ մանաւանդ բան մը սպասելու կարգ մը օրկաններէ որոնց ամբողջ միջուկը իրենց պիտակն է»:

Օր. ՓԱՌԱՆՁԵՄ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

եւ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՊՕԼԻԿԵԱՆ

Նշանուած

Նիս — 17 յուլիս 938 — Մարսէյլ

Օր. ԱՐԱՔՍԻ ԿՈՒՍՈՒՋԵԱՆ

եւ

Պ. ՎԱՐԴԱՆ ՔԻՒԲԷԼԵԱՆ

Նշանուած

Սէն Լու Մարսէյլ — Սէնթ Անթուան

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՄԻՇՏ Կ'ՈՒԶԷ ԷՅՐՆԷՆ

«Ճիմհուրիյէթ»ի Սոֆիայի թղթակիցը, 25 յունիս թուակիր յօդուածի մը մէջ, քննադատելէ յետոյ թէ Պուլկարիոյ Թուրքերը ամէն տեսակ նեղութիւն կը կրեն, ուշադրութեան կը յանձնէ բացառիկ թիւը զոր հրատարակած է Պուլկար պահեստի սպաներու միութիւնը, իր 52րդ տարեդարձին առթիւ: Այս հանդէսին կափարիչը կը բաւէ բացատրելու պարունակութիւնը: Երիտասարդ պուլկար սպայ մը ցուցամատովը կը ցուցնէ Էտիրնէն, որ իբրեւ պուլկարական նշանակուած է քարտէսին վրայ:

Թղթակիցը դիտել կուտայ. «դիւրութեամբ կը հասկնանք իմաստը այս կազմակերպութեան, որ ուղղակի Ն. Վ. Պորիս Բ.ին հովանաւորութիւնը կը վայելէ: Այս իմաստը Էտիրնէի խնդիր է, որուն «իտէալ»ի հանգամանքը կուտան Պուլկարները:

Տարի մը առաջ, օրինակի համար լուցկիի տուփերուն կափարիչներուն տակ դրուած քարտէս մը կը կրէր «Իտէալ Պուլկարիա» բառերը եւ Էտիրնէն ալ կը ցուցնէր Պուլկարիոյ սահմաններուն մէջ: Այդ քարտէսներուն ջնջումը ամբողջ խնդիր մը կազմեց այն ատեն: Հետեւաբար, պահեստի Սպաներու Միութեան պարբերաթերթի գունաւոր պատկերը նախ զարմանք, յետոյ մտահոգութիւն պատճառեց մեզի:

Մեզի հետ բարեկամաբար ապրիլ ամէն բանէ առաջ ըմբռնումի խնդիր մըն է: Բարեկամութեան արժէքը միայն զգացումի աստիճանով կրնայ չափուիլ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱՑԻ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ

Երբ տուն վերադարձաւ, Արփինէ չորս դին նայեցաւ անգամ մը այն մարդոց պէս, որոնք իրենց սրտէն բան մը տեսնել կ'ուզեն ամէն դի:

Տաքուկ սարսուռ մը կը հոսէր միսերէն: Յանկարծ իր սիրելի բառը եկաւ բերնին ու մրմնջեց, «Զաւակներս»: Իր սրտին հանդարտութիւնը հորիզոնացած այս պահուն, ուզածին պէս կրնար ամէն բան տեսնել:

Պարտէզեանին տունը:

Գաղտուկ մնացած ձայներու մօտիկն էր հիմակ հոն: Թեթեւ արձագանգը ձայնի մը, հոգիին մէջ բան մը կ'արթնցնէր: Հոն լռութիւնը անգամ, կը նմանէր փափուքի:

Տիկին Զարմիկի ձայնը դեռ ականջներուն մէջ կը հնչէր, երբ կ'ըսէր, «Դուները բաց մի թողուք: Մանաւանդ, չըլլայ թէ բարձրաձայն խօսիք ու խնդաք: Կրնայ ըլլալ որ բան մը կոտրէ, այն ատեն...»:

Այն ատե՜ն...

Պարտէզեանին երկու աղջիկները, օր մը, դրչի նմանող մէյ մէկ վրձին իրենց ձեռքը, սեղանին վրայ խոշոր տուփ մը ներկերու, մեծկակ թուղթ մը կը ներկէին:

— « Լաւ ներկէ, աչքի զարնելիք տեղ չմնայ: Մանաւանդ սխալմունք, կապոյտին տեղ սեւ չներկես», կ'ըսէր մեծ քոյրը պզտիկին, երբ «մէջքս յոգնեցաւ» ըսելով կը տրտնջար ան:

Նորոգելու տեղ, որովհետեւ կը ներկէին գորգերուն մաշած տեղերը ...

Տունորդները, օր մը, երբ պտոյտի գացին, միմինակ մնաց Արփինէ տունին մէջ: Այս տունին մէջ, որովհետեւ ամէն խօսք, նայուածքները նոյնիսկ բան մը կ'արթնցնէին մարդուն մէջ, գորգի նորոգութեան սենեակը մտաւ, քննեց, հասկցաւ, ու պարզ ու անմեղ ծիծաղով մը ըսաւ, «դժուար չէ»:

Ու խնամքով ու համբերութեամբ, քով քովի բերաւ Արփինէ այս պահուն իր բոլոր տեսածները այդ նորոգութեան սենեակին մէջ: Այդ յիշատակները շատ բան կ'արթնցնէին իր ներսը: Ու իր ըրածը հիմակ ճիգ մըն էր, որ կրկնեց այս անգամ ապահով, «դժուար չէ»:

— « Դռնապանենց Ակոբ վարպետը, գորգ նորոգելու համար մեծ վարպետ մը, մանաւանդ մարդավարի մէկն է», ըսաւ Արայ, ու երբ անոր աշխատանոցը գացին Արփինէի հետ, «շատ աղէկ, ըսաւ Ակոբ վարպետը, փորձի համար քանի մը շաբաթ աշխատի, նայինք..»

Արփինէ հետեւակ մը չէր: Իր մտածումը կը ստեղծէ:

Շաբաթ մը վերջ, «ըսելիք չունիմ, տիկին Արփինէ, ըսաւ Ակոբ վարպետը, վարպետի պէս կը նորոգես»:

×

Արփինէ կ'աշխատէր:

Իր նորոգած գորգերը արժէք ունէին: Երբ կը լմնցնէր, իր նորոգած գորգերը որովհետեւ կը քննէին, ու կրկին կը նայէին իրեն, հաստատ ձայնով մը կ'ըսէր.

— « Ես չեմ ներկեր ուրիշներուն պէս ...»:

Այս պահուն՝ ժպիտ մըն էր իր երեսին վրայ երեւցածը ...:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱԶԱՐՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ: Ստուար հատոր մը, 560 մեծադիր էջերով, բաժնուած հետեւեալ գլուխներուն.— Ա. Հանդիսակատարութիւններ (Պաղեստին, Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Պուլկարիա, Ռումանիա, Յունաստան, Կիպրոս, Իրաք, Եթովպիա, Թուրքիա, Ֆրանսա, Պելճիքա, Գերմանիա, Անգլիա, Իտալիա, Զուիցերիա, Աւստրիա, Հիւս. Ամերիկա, Հարաւային Ամերիկա, Իրան, Հնդկաստան): Բ. մաս.— Հայ մամուլին մասնակցութիւնը (Տեսութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ).— Գ. Ի՞նչ ըսին օտարները, փակում եւ յաւելուած: Հրատ. Երուսաղէմի պատրիարքութեան: 1938: Գին 3 շիլին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՅԱՌԱՋ »Ը

Կառավարութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, ահաբեկիչները երեւան հանելու համար: Արդիւնքը գաղտնի կը պահուի: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ դժոխային մեքենան օժտուած էր վերջին կատարելագործութեամբ:

Դէպքէն անմիջապէս վերջը, ընդհանուր գործադուլ հռչակուեցաւ Հայֆայի մէջ: Բարեկարգութեան կը հսկեն ոչ միայն զօրքը եւ ոստիկանութիւնը, այլեւ բրիտանական օդանաւերը: Զանգուածային ձերբակալութիւններ կատարուեցան: Վերջին երեք օրերու միջոցին ձերբակալուած գիւղացիներու թիւը 1500ը կ'անցնի: Նազարէթի ճամբուն վրայ ոստիկանները գտան երկու Արաբներու դիակները, որոնք հրացանի բռնուած էին ահաբեկիչներու կողմէ: Դիակներուն վրայ գտնուեցաւ հետեւեալ արձանագրութիւնը.— «Ահա այս է դաւաճաններուն եւ լրտեսներուն վախճանը»:

Ահաբեկչական գործունէութիւնը կը ծաւալի ծովեզերեայ եւ գիւղական շրջաններու մէջ: Կազմակերպիչները կը յանձնարարեն գիւղացիներուն չվճարել իրենց պարտքերը: Պարտապահանջներուն ալ մահուան սպառնալիք ուղղուած է, որպէսզի դադրեցնեն գանձումները:

Անգլիական «Րիփըլս» յածանաւը իր լուսարձակները ուղղած է Հայֆայի վրայ, դիւրացնելու համար հետազօտութիւնները: Զինք եւ թնդանօթներ ցամաք հանուեցան յածանաւէն, իսկ նաւաստիները դիրք բռնեցին ռազմագիտական կէտերուն վրայ:

Երուսաղէմի մէջ ալ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են: Վաշտ մը զօրք եւս տեղաւորուեցաւ քաղաքին մէջ: Շատ մը թաղեր մանրակրկիտ խուզարկութեան ենթարկուեցան:

*** Հայֆայի պայթիւնը ամենածանր դէպքն է՝ Պաղեստինի խռովութեանց վերսկսումէն ի վեր (յուլիս 6, երբ ռումբ մը պայթեցաւ միեւնոյն վայրին մէջ, սպաննելով քանի չափ Արաբներ): Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, մեռեալներու թիւն է 52, վիրաւորներուն թիւը՝ 50էն աւելի:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ՎԵՐՍԿՍՈՒՄԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս հաղորդած էինք, յուլիս 22ին վերսկսան ընտրական արձանագրութեանց գործողութիւնները՝ Ալեքսանտրէթի շրջանին մէջ (Սանճաք): Գործողութեանց վերսկսումէն առաջ, ֆրանսական եւ թրքական կառավարութեանց ներկայացուցիչները հետեւեալ որոշումները տուին.—

Ֆրանսական եւ Թուրք կառավարութեանց ներկայացուցիչները 1938 յուլիսի իրենց յայտարարութեամբ որոշած ըլլալով չարունակել ընտրական գործողութիւնները, իրարու մէջ համաձայնած են, եւ Սանճաքի հիմնական օրէնքին 15րդ յօդուածին յենլով — որ Սանճաքի զանազան համայնքներուն հաւասար չափով ներկայացուցիչ ունենալուն կը վերաբերի — որոշած են կազմել վերստուգիչ յանձնաժողով մը Սանճաքի առաջին ընտրութիւններուն համար:

Այս յանձնաժողովը կազմուած պիտի ըլլայ.— Ֆրանսական եւ Թուրք կառավարութեանց ներկայացուցիչներէն, Սանճաքի միւթասարըֆէն, Թուրք համայնքին մէկ ներկայացուցիչէն: Ընտրութեան համար արձանագրութիւն կատարուելիք դիւաններուն մէջ ներկայացուած համայնքներուն իւրաքանչիւրէն ներկայացուցիչ մը եւս յանձնաժողովին պիտի միանայ: Նախագահութիւնը յաջորդաբար երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ պիտի կատարուի:

Հաւասարապէս նախանձախնդիր՝ չչեղելու Ազգաժողովի Խորհուրդի յանձնախումբին կողմէ ճշդուած ընտրական կարգադրութենէն, երկու բարեկամ երկիրներուն ներկայացուցիչները որոշեցին ընտրական գործողութեանց ընթացքին Սանճաքի մէջ առաջին ընտրութեանց կանոնագիրը գործադրել, զայն պատշաճեցնելով ներկայ կացութեան:

Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակուեցաւ.—

Ազգաժողովի Յանձնաժողովին կողմէ 1938 յունիս 26ին Սանճաքի առաջին ընտրութեանց մասին տրուած որոշումները եւ արձանագրութիւնները ընդհատելով Յանձնաժողովին մեկնումէն վերջ, Ֆրանսական եւ Թուրք կառավարութիւնները, որոնք երաշխաւորներն են Սանճաքի միջազգային վարչաձեւին, իրենց յանձնառութիւններէն բխող գործակցութեան ոգիով ներշնչուած, որոշեցին հիմնական օրէնքին գործադրութիւնը ապահովելու համար առաջին ընտրութեանց հակակշիռըստանձնել:

Այս նպատակով, Ֆրանսական կառավարութիւնը անհրաժեշտ իրաւասութիւնը տուաւ գնդապետ Գոլէի: Թուրք հանրապետական կառավարութիւնն ալ նոյն իրաւասութիւնը տուաւ ձէնէրալ Աչըքալընի, որ իբրեւ արտակարգ պատուիրակ Անթաքիա եկած է:

Երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները որոշեցին արձանագրութեանց գործողութիւններուն վերսկսիլ Յուլիս 22էն սկսեալ: Անոնք համոզուած են թէ կրնան վստահիլ Սանճաքի քաղաքացիները իրարու կապող եղբայրական կապերուն, եւ չեն կասկածիր թէ ընտրական խորհրդակցութեան այս շրջանը պիտի կրնայ ստանալ հանդամանք մը, որ պատշաճ է իր քաղաքական անջատ գոյութեան:

Երկու կառավարութիւնները պիտի չվարանին ամենախիստ միջոցներու դիմել, ընտրական գործողութիւնները խանգարել փորձողներուն դէմ: Պիտի պատժուին ամէն անոնք որ կը ջանան կացութենէն օգտուիլ իրենց անձնական եւ կամ գաղափարային շահերուն համար, որոնք հակառակ են Սանճաքի քաղաքական շահերուն:

"Մեր Հրեաները [illegible]"

Պոլսոյ Ժամհուրիյէթ թերթը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Քաղաքիս Հրեաներուն մօտ տարօրինակ պոյքօթի մը շարժումը տեսնուած է: Խնդիրը սա է.—

Բէրայի եւ Թարապիոյ Թոգաթլեանի պանդոկներուն տէր Պ. Մեստիկ նախապէս աւստրիահպատակ էր եւ ամառուան եւ տօնի օրերուն աւստրիական եւ թրքական դրօշ կը պարզէր իր հաստատութեանց վրայ: Աւստրիոյ կցումէն վերջ, բնականօրէն գերման հպատակ դարձած Պ. Մեստիկ, հիմա ալ սկսած է գերմանական դրօշ պարզել:

Հրեաները որոնք այս հաստատութեանց յաճախորդներուն մեծ մասը կը կազմեն, ինչպէս կ'ըլլայ, կը ջղայնանան այս երեւոյթէն եւ «պոյքօթ» կը հրաչակեն յիշեալ հաստատութեանց դէմ: Հիմա, այլեւս Թոգաթլեանի սրահները այս անուանի յաճախորդները չեն երեւար: Քաղաքին շատ մը շրջաններուն մէջ տարօրինակ կը նկատուի այս դիրքաւորութիւնը, որ ցոյց կը տրուի մեր երկրին մէջ գործող օտարահպատակի մը դէմ, անոր երկրին մէջ տեղի ունեցած փոփոխութեանց հետեւանքով:

ՑԱՆՈՑՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբները շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը, 20.000 գերի բռնեցին: Կռիւները կը սաստկանան Վալենցիայի նահանգին մէջ:
— Փարիզի սպանիական դեսպանատունը կը հերքէ այն լուրերը թէ հանրապետական կառավարութիւնը պատրաստ է բանակցելու Զօր. Ֆրանքոյի հետ: «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ միայն մէկ ճակատի վրայ, որ ունի 32 քիլոմեթր երկայնութիւն, ապստամբները կը գործածեն 600 իտալական թնդանօթ, 400 իտալական եւ 100 ալ գերմանական օդանաւ:

ՏԱՐԱԳԻՐ ՀՐԵԱՆԵՐԸ (գերմանական հպատակ) հրաման ստացան մինչեւ տարուան վերջը արձանագրել իրենց ստացուածքները, դրամատուներու հետ եղած հաշիւները եւն.: Տարագիրները կը վախնան որ եթէ չհամակերպին, ոչ միայն իրենց ապրանքները պիտի ներդուին, այլեւ կառավարութիւնը պիտի գրաւէ իրենց անշարժ կալուածները:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէն ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 6, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանի վերնայարկը:
Օրակարգ՝ կարեւոր զեկոյց ընկեր Խ.ի կողմէ:

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի կողմէ
Յուլիս 31ի կիրակի օրը:
ժամը 3ին այցելութիւն Իշխան Արղութեաններու շիրմին:
Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ պար:
Պիւֆէ մատչելի գիներով:
Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը չի յետաձգուիր:
Կառ. Մոնփարնասէն եւ կամ Սէն Լազարէն գնացք: փոխ տր Սէվրէն 1 Թիւ օթօպիւս եւ իջնել Petits Sans Vin: Հարցնել Շավիլի Գերեզմանատան յարակից անտառը:

Ընտանեկան մեծ դաշտահանդէս

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՍՈՒՐՍ»ԻՆ ՄՕՏ
Այս կիրակի 31 Յուլիս, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՏԱՒՐՈՍ» խումբին կողմէ
Հովանաւորութեամբ՝ «ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէի
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
կը նախագահէ ընկեր ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Երգ, պար, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ,
Նոյն օրը եւ վիճակահանութիւն:
Տանօթ.— Շոգեկառք Կառ տը Նորէն ժամը 1.17, 1.27, եւ 3.17:

ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ
ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
նուիրուած՝ ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ
կիրակի, 31 յուլիս Սէնթ-Անդրէի ՊԱՌ ԳԵԼՎԷՏԷՐԻ օդասուն պարտէզին մէջ
կը նախագահէ՝ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ
կը բանախօսէ՝ Գնդապետ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
Պ. Պ. ԴՐ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱԴՈՐՃԵԱՆ եւ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կարելի է ճաշը հետ բերել:
Առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:
Տախսերու մասնակցութիւնը՝ 2 ֆրանք:

Վաղարշապատ եւ Տարօնի յիշատակը

կը տօնուի Տարօն-Տուրուբերանի Հ. Միութեան կողմէ, Փարիզի մէջ Յուլիս 31ին, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ սրահը, 13, Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicetre. Métro: Porte d'Italie.
կը նախագահէ հայրենակից Պ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ
Երգ, արտասանութիւն կը հրաւիրուին Տարօնն ու իրեն յիշատակը յարգողները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տ. Տ. Հայր. Սիւմեան տէրտէրի մասնաճիւղի վարչութիւնը կուգայ իր եւ բոլոր անդամներու կողմէն խորին ցաւակցութիւն յայտնելու Այրի Տիկ. Սրբուհի Ղազարեանի, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ղազարեանի եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր Պ. ԳԱՍՊԱՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ ՏԵՍԱՏ

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուր Լաֆայէթ, Գրադարանի սրահը: Օրակարգ.— Տեղեկագրի ընթերցում, Նոր վարչութեան ընտրութիւն, Սեփականութեան կայանի կարգադրութիւն, ընթացիկ խնդիրներ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

[illegible]

Ամսագրին Յունիս-Յուլիսի միացեալ թիւը, յաւելուածական էջերով եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մկրտիչ Պարսամեան՝ Արփիար Արփիարեան, Ա. Չօպանեան Բաշինջաղեանի աշխատանոցին խմբանկարը, Գ. Եպսկ. Տրապիզոնի՝ Մշեցի Մշակը, Ն. Սարաֆեան՝ Քերթուած մը, Վ. Թոթովենց՝ Տրգատոյ Թախտը, Կ. Նուրենց՝ Բաղնիսաւորում (քերթուած), Հրաչ Սարգիսեան՝ «Շահնամէ», Փ. Սանասար՝ Վերադարձ դէպի Բնութիւն, Հ. Ա. Քիպարեան՝ «Կիլիկիոյ Զարչարանքը» գրքին մասին եւ ամսօրեայ:

Խմբագրութիւնը կը խնդրէ իր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն փակել 1938ի հաշիւները:

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք:
Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ:

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները:

Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Damesme. PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ զանձային նախարարը նոր տեսակցութիւն մը ունենալով Ֆրանսայի ելմտական նախարարին հետ, անգամ մը եւս հաստատեց թէ դրամական եռեակ համաձայնութիւնը պիտի պահպանուի: (Ֆրանք, տոլար, սթերլին):

ԻՐԱՆԵԱՆ կառավարութիւնը որոշեց ութ մետաղագործական հնոցներ հաստատել գերմանական ընկերութեանց միջոցաւ: Արժէքը՝ 85 միլիոն մարք: Այս հաստատութիւնները պիտի հիմնուին Թէհրանի մօտ: Ուրիշ գերմանական ընկերութեան մը յանձնուած են ելեկտրական շինութիւնները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով:
Գլուխներ այս հոյակապ քերթուածագիրքէն.—
ՑԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ
Գին 40 ֆրանք
Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42-69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14-20:
Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԿՏՈՐՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, իր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերաբերուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունտէրվուտ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական «Moka» սուրճովը
Café "HAREM„
5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
Ծոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան բնտիր ընդեղէններու,
— Որ ձեր արձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, ղրկելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ գտնուիք...
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
59 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) — Tél. NORD 68-02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած Հայերուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն եւ գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անապակ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԶԻՍԱՅԵԱՆԻ
ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ

(Բնական լուսանկարներով)
ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
(Ալֆորվիլի ճերմակ ջոկատի ղեկավար)
Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ:
Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ
Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Ménil. Asnières (Seine) France.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCHE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 28 JUILLET 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3793 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՎՈՐՈՍՏՈՎ, ՎԷԼԻԲԵԿՈՎ, ԱԼԻՄԱՄԵԴՈՎ...

Երէկ հրատարակեցինք «Հայկական ԽՍՀ ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդ»ին կազմը, հաստատուած՝ Գերագոյն Խորհուրդի առաջին նստաշրջանին մէջ (իրենց բառով՝ «Սեսիա» — Սէսիօն) :

Ինչպէս տեսաք, խատուտիկ պատկեր մը կը ներկայացնէ մեր հայրենիքին դահլիճը, — մէկը միւսէն անծանօթ անդամներով : Ոչ մէկ անուն՝ հիներէն, — այն շարքէն որ հիմը դրաւ Երեւանի խորհրդային իշխանութեան, կազմակերպեց ու վարեց զայն, սկսեալ 1921էն :

Ցակաւին ուրիշ խնդիր թէ՝ քանի՞ հոգի ողջ ձգուած են այդ շքախումբէն, որ եւ է պաշտօնէ եւ իրաւունքէ, նոյնիսկ ազատ գրկուած բլլալով հանդերձ :

Ուրեմն, մեր մինուճար հայրենիքն ալ ունի հօ՛ր եւ բոլորովին նոր «դահլիճ» մը, բաղկացած՝ 18 անդամներէ, որ գոնէ համբանքով շատ մեծ տարբերութիւն մը չի ներկայացներ Ֆրանսայի կառավարական կազմէն ...

Օրինական ձեւակերպութիւններն ալ կատարուած են համաձայն սահմանադրութեան տրամադրութեանց, ինչպէս քաղքենի-դեմոկրատական երկիրներու մէջ: Վկայ՝ «Խ. Հայաստան»ը, որ Հայաստանի հեռագրական գործակալութեան մէկ գեկոյցով — «ինֆորմացիոն հաղորդագրութիւն» կը յայտնէ թէ «1938 թւի յուլիսի 12ը հայ ժողովրդի պատմութեան մէջ կը մտնի որպէս նրա պայծառ, ցնծալից օրերից մէկը»: (Այդ օրն էր որ տեղի ունեցաւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանին բացումը) :

Այդ օրը «դեպուտատ»ները (երեսփոխան - տէփիւթէ) ամենական գործողութիւններէն վերջ, միաձայնութեամբ կ'որոշեն ուղղել հեռագիր մը ուղղել «ժողովուրդների մեծահանճար առաջնորդ, համաժողովրդական առաջին դեպուտատ Ստալինին»: Հեռագիր մը, որ անգամ մը եւս կ'աւետէ, ի լուր աշխարհի.

— «ժողովրդի թշնամիները, անարգ դաւաճաններ տրոցկիստները, բուխարինականները, դաշնակները, փաշիզմի բուրժուա - նացիոնալիստական գործակալները փորձում էին վաճառել խորհրդային Հայաստանն ու անջատել այն ԽՍՀՄ ժողովուրդների մեծ ընտանիքից եւ հայ ժողովուրդին զրկել հրճուալից, երջանիկ կեանքից: Ձեր իմաստուն ղեկավարութեամբ խորհրդային ժողովուրդը ջախջախեց եւ ոչնչացրեց ժողովուրդի ստոր թշնամիների զարշահոտ բները :

Մենք՝ հայկական խորհրդային սոցիալիստական հանրապետութեան Գերագոյն խորհրդի դեպուտատներս, հաւաստիացնում ենք ձեզ, ընկեր Ստալին, որ հայ ժողովուրդը Լէնինի - Ստալինի մեծ կուսակցութեան ղեկավարութեամբ է՛լ աւելի կը բարձրացնի իր յեղափոխական զգաստութիւնը եւ այսուհետեւ էլ անողոքաբար կ'ոչնչացնի ջախջախուած թշնամական տարրերի մնացորդները եւ նրանց, ովքեր կը փորձեն ձեռք բարձրացնել մեր մեծ խորհրդային պետութեան վրայ »: (Խ. Հայաստան, 13 յուլիս: Ամբողջ հեռագիրը տպուած է գլխագիր) :

Կը նշանակէ թէ աւլտուքը չէ վերջացած տակաւին եւ կրնայ հասնիլ մինչեւ իսկ այն շարքին որ յաջորդած է հիներուն, ինչպէս եղաւ միւս հանրապետութեանց մէջ, ընտրութիւններէն անմիջապէս վերջը :

Նստաշրջանին առթիւ խօսուած ճառերն ալ ուրիշ բան չեն ապացուցաներ :

Անցնինք մեր շօշափած նիւթին :

«Դահլիճ»ին ցանկը աչքի կը զարնէ ոչ միայն իր նշանաւոր անծանօթներով, այլ եւ երեք անուններով որոնք դառն խորհրդածութեանց կը մղեն մեզ :

Այսպէս, գործավարներու խորհուրդի նախագահի տեղակալ, ուրիշ խօսքով՝ փոխ-վարչապետ նշանակուած է Թաթար մը, Վէլիբէկով Ռիզա Խալիլօղլին :

Ներքին գործավար՝ (Չեկայի վարիչ) Ռուս մը, Վիկտոր Վասիլեվիչ Խվորոստեան: («Եան»ը բան չապացուցաներ, մեր համոզումն այն է թէ ծպտեալ Ռուս մըն է այս չէկիստը):

Արդարադատութեան ժողովրդական գործավարն ալ (դատական նախարար) Թաթար մըն է, Ալի Մամետով Սաֆար Հիւսէյինզատէ: (Ցատկանշական պարագայ մը, այս գործավարութիւնը (նախարարութիւն) ընդհանրապէս Թուրք - Թաթարներու կը յանձնուի, Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, ինչպէս եղաւ առաջին օրն իսկ) :

Ուրեմն, երեք առաջնակարգ պաշտօններ, — փոխ-վարչապետութիւն, ներքին եւ դատական գործավարութիւն յանձնուած են օտար ձեռքերու :

Ի՞նչ հիման վրայ: Ո՞ր տրամաբանութեամբ 90 - 100.000 Թուրք - Թաթարներ (հանրապետութեան օրով՝ հազիւ 60,000) կրնան տիրանալ երկու պատասխանատու պաշտօններու :

Առ այժմ արձանագրենք եւ անցնինք: Իրողութիւնը խորապէս պերճիմաստ է, ապացուցանելու համար Հայաստանի իշխանութեան «անկախութիւնը »:

Մնաց որ, Գերագոյն Խորհուրդին կազմն ալ տարօրինակ ապացուցութիւն կը գործէ :

Նստաշրջանին բացման առթիւ կարդացուած զեկուցումէն կ'իմանանք թէ՝ 256 երեսփոխաններէն 212ը Հայեր են, 27ը՝ Ատրպէջանցիներ, 13ը Ռուսեր, 1ը Վրացի, 2ը Քիւրտ, 1ը Յոյն, — ինչ որ կ'ապացուցանէ «Լէնինեան - Ստալինեան ազգային քաղաքականութեան փայլուն յաղթանակը»: (Խ. Հայաստան, 14 յուլիս) :

Փորձենք աչք մըն ալ բուն ժողովին վրայ նետել :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԵԽԵՐԳԵՐՄԱՆ ՎԷՃԸ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ ԱՆԳԼԻԱՑԻ "ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ„ԻՆ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՄԲ

Պ. Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնները Միջազգային կացութեան մասին

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երէքշաբթի օրուան նիստին մէջ, վարչապետը երկար ճառ մը խօսեցաւ միջազգային կացութեան մասին, մասնաւորապէս ծանրանալով սպանիական եւ չեխական տագնապներուն վրայ :

Վարչապետը քանի մը անգամ շեշտեց թէ կառավարութեան գերագոյն նպատակն է «պահպանել խաղաղութիւնը եւ բառնալ անհամաձայնութեան պատճառները զանազան երկիրներու միջեւ»: Անցնելով չեխական հարցին, հերքեց այն վերագրումը թէ կառավարութիւնը ճնշում կը բանեցնէ Փրակայի վրայ, որպէսզի նոր զիջումներ ըլլան Գերմաններուն: Ընդհակառակն: Կառավարութեան մտահոգութիւնն է թոյլ չտալ որ Չեխերը անել մը առեղծեն աճապարելով: « Համաձայն մեր ընդհանուր քաղաքականութեան եւ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ, մենք ամէն բան ըրինք խաղաղ լուծում մը ապահովելու համար: Քանի անցաւ ժամանակը, այնքան կասկածելի դարձաւ համաձայնութիւն մը երկու կողմերուն միջեւ, առանց արտաքին օգնութեան: Այս պատճառով, Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը, ի պատասխան չեխական կառավարութեան մէկ խնդրանքին, առաջարկեց որ անհրաժեշտ յատկութիւններով եւ փորձառութեամբ օժտուած անձնաւորութիւն մը քննութիւններ կատարէ տեղւոյն վրայ եւ յանձնարարութիւններ ընէ, բանակցութեանց բարեյաջող ելքին համար: Այդպիսի քննիչ - միջնորդ մը բնականաբար կախում պիտի չունենայ բրիտանական կառավարութենէն: Անիկա անկախ պիտի ըլլայ բոլոր կառավարութիւններէն եւ պիտի գործէ իր անձնական հանգամանքով: Եւ անհրաժեշտ է որ բոլոր գիրութիւններն ընծայուին, որպէսզի կարենայ գլուխ հանել այս դժուարին պարտականութիւնը»:

Վարչապետը այն կարծիքը չունի թէ այս առաքումով անպատճառ պիտի լուծուի վէճը, սակայն ձեռնարկը մեծ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ: Նախ՝ հանրային կարծիքը պիտի գիտնայ վէճին բուն հանգամանքը, յետոյ՝ այն դժուարութիւնները որոնք անյաղթելի կ'երեւային մինչեւ հիմա, կրնան գիւրաւ հարթուիլ, միջնորդութեան շնորհիւ: Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց թէ նշանակուած միջնորդը, լորտ Րընսիմէն, ընդունած է այս փափուկ պաշտօնը: Եւ աւելցուց թէ ուժգնօրէն սպասած են որ Փրակա եւ Պերլին չափաւորութեամբ շարժին :

Յետոյ խօսելով անգլօ-իտալական յարաբերութեանց վրայ, վարչապետը բացատրեց թէ պատճառ չկայ որ Անգլիա եւ Գերմանիա չհամաձայնին կենսական հարցերու մասին: Գալով Սպանիոյ, վարչապետը հաւաստեց թէ կառավարութիւնը մը եւ է պատեհութիւն չի փախցներ, իր ազդեցութիւնը ի գործ դնելու եւ քաղաքացիական պատերազմը դադրեցնելու համար: «Սակայն, այսպիսի պարագաներու մէջ պահեր կան ուր ոչ միայն աւելորդ, այլեւ աղետալի է միջամտել: Եթէ չենք միջամտեր այժմ, պատճառը պարզապէս այն է որ վայրկեանը հասած չէ յաջողութեամբ միջամտելու»: Ինչ կը վերաբերի անգլօ-իտալական համաձայնութեան, «մեղաւորը մենք չենք, ոչ ալ Իտալիան, եթէ համաձայնութիւնը գործադրութեան մէջ մտած չէ տակաւին: Իտալիա կատարեց իր խոստումը մեզի հանդէպ, կրճատելով Լիպիոյ զօրքը, դադրեցնելով հակաանգլիական քարոզութիւնը եւ գործակցելով ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ: Մենք ալ մեր մասին կատարեցինք մեր յանձնառութիւնները» :

Այս առթիւ Պ. Չէմպըրլէն գնահատած ըլլալով Մուսոլինին, հեղինակաւոր ակնարկներ լսուեցան ձախակողմեան նստարաններէն :

Վարչապետը խօսեցաւ նաեւ անգլօ-ֆրանսական բարեկամութեան վրայ, արքայական այցելութեան առթիւ եւ ջերմ գոհունակութիւն յայտնեց եղած ընդունելութեան համար: «Մեր եւ Ֆրանսայի միութիւնը որեւէ ազգի դէմ ուղղուած չըլլալով, ինքնին ամուր պատուար մըն է խաղաղութեան համար: Այդ միութիւնը զօրացաւ լորտ Հըլիֆէքսի եւ ֆրանսացի նախարարներու միջեւ կատարուած խօսակցութիւններով: Որ եւ գաղտնիք կամ նոր յանձնառութիւններ չկան երկու կողմէն ալ »:

Ընդդիմադիրները պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկեր էին, բայց մերժուեցաւ, 128ի դէմ 275 ձայնով :

Նոր խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ ծովային զինուորները նոր դնդացիրներ հաստատեցին Հայֆայի մէջ, ուր դժոխային մեքենայ մը պայթած էր առջի օր, սպաննելով 45 Արաբներ եւ հինգ Հրեաներ: Զինուորները կը խուզարկեն բոլոր կառքերը եւ ուղեւորները :

Երեքշաբթի օր երկու նոր մահափորձեր կատարուեցան Երուսաղէմի մէջ, սակայն ձախողեցան, դժոխային մեքենաները ժամանակին երեւան հանուած ըլլալով: Ռումբերէն մէկը դրուած էր խորշն Քաղաքին վրայ, որ լեցուած էր հրեայ աշակերտներով: Միւսը պահուած էր կողովի մը մէջ, հին քաղաքամասի արաբական շուկային մէջ: Ուրիշ յարձակումներ ալ կատարուեցան նոյն օրը: Հրեայ մը սպաննուեցաւ Երուսաղէմի մէջ: Գալիլիոյ ծովափին վրայ երկու Հրեաներ ծուղակն իյնալով, մէկը սպաննուեցաւ, միւսը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Իրենց ազգակիցներն ալ պատասխանեցին, եւ երկու հոգի մահացու վէրքեր ստացան: Տիբերիայի մօտ սպաննուեցաւ արաբ ձկնորս մը: Երկու Արաբներ կախաղան հանուեցան, զէնք պահած ըլլալով:

Ամբողջ Պաղեստինի մէջ Արաբները գործադուլ հռչակած են, իբրեւ բողոք Եաֆայի մահափորձին դէմ: Կառայի կռիւ մը ծագեցաւ հողագործական գաւթի մը մէջ եւ սպաննուեցան հինգ հոգի, երկուքը Հրեայ, երեքը Արաբ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՇԱՂԻ 8րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի օգոստոս 7ին, Էվիան - լէ - Պէնի մէջ:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը 56 միլիոն ֆրանքի դրամ եւ ձոյլ ոսկի փոխադրեց Փարիզ, իբրեւ վճար պատերազմական նիւթերու:— Ազգայնական աղբիւրէ կը հերքեն հանրապետական զօրքին յաղթանակը: Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին բոլոր ճակատներուն վրայ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՐԶՔԸ ԿԱՏԱՐ

Մարսիլիոյ Հայ Մշակութային Միութիւնը ծանօթ կազմակերպութիւն մըն է այլեւս: Կանոնաւորաբար դասախօսութիւններ կը սարքէ գրական, պատմական եւ ընկերային հարցերու շուրջ՝ աւելի քան տարիէ մը ի վեր:

Մարսիլիոյ այս եռանդուն երիտասարդներուն աշխատանքը ինծի կը յիշեցնէ նախ Ցարդգողը, — Փարիզի հայ երիտասարդներու այս խմբակցութիւնը պիտի չմոռցուի երբեք ոչ միայն իր գրական հինգշաբթիներով, որոնց արձագանգը տարածուած էր մինչեւ հեռաւոր գաղութները, այլեւ իր ժողովրդական համալսարանով, ուր դասախօսելու հրաւիրուած էին հեղինակաւոր դէմքեր՝ վճարումով, համաձայն նախապէս մշակուած ծրագրի մը: Ցարդգող հասցուց երիտասարդ գրողներ, բայց չկրցաւ արգելք հանդիսանալ հայկական հիւանդութեան մը, որուն ախտանշաններն են. — Քիչիկ մը անուն շինելէ եւ մտաւորական համեստ պաշար մը ճարելէ վերջ՝ գլուխը բարձրացնել ... սագի պէս, եւ յայտարարել թէ ալ պէտք չունին բան սորվելու կամ հաւաքական աշխատանք կատարելու: Ցարդգող մեռաւ, (լո՛յս իջնէ իր յիշատակին վրայ, գէշ Միութիւն չէր, ինչպէս պիտի տեսնուի՝ երբ իր պատմութիւնը գրենք, օր մը): Մինակ մնացած, ու ձանձրացած, անդամները յետոյ հրապարակ եկան նոր անունով մը, — Մենք, կարծես այս անգամ հաւաքական աշխատանք կատարելու տրամադիր: Երեւան եկաւ նոյն հիւանդութիւնը, աւելի ծանր ախտանշաններով, ու Մենքն ալ մեռաւ:

Ի՞նչ մնաց այս ամէնէն,— Այնքան զոհողութիւններ կատարուեցան, ահագին եռանդ թափուեցաւ, արդի՞ւնքը: Մենքը, գէթ, քանի մը էջ տուաւ մեր գրականութեան պատմութեան: Ցարդգողը՝ ոչինչ :

Ի՞նչ կարելի է հետեւցնել այս դասէն.—

Դասախօսութիւնները կը մոռցուին շուտով, բան մըն ալ չի մնար, վաղը, այդ զոհողութիւններէն ժամանակի բէ նիւթականի: Անշուշտ, լաւ է աշխատցնել երիտասարդները, որ քով քովի գան՝ իրար մտիկ ընելու կամ իրեցի մը խօսքը լսելու համար: Գրպտումներ կատարեն՝ վերագնահատութեան մը նպատակով: Սակայն, կը կրկնեմ, ոչինչ կը մնայ վաղը, այդ ամէնէն: Պատերազմէն առաջ, Ուս. Միութիւնները եւս կը կատարէին նրման աշխատանքներ, բայց եւ չէին մոռնար գործ մը տալ,— ի՛նչ հատորներ հրատարակուած են Ուսանողական Միութեանց ջանքերով: Հիմա, պատերազմէն վերջ, հրատարակութենէ աւելի դասախօսութեան ախտ մը վարակած է մեծն ու պզտիկը: Ափսո՛ս, ի՛նչ սքանչելի աշխատանք մը կայ որ լքուած կը մնայ: Ֆրանսայի մէջ, Ընկերային հրատարակչական անձնուրաց գործունէութիւն մը կը տեսնուի,— ոչ միայն Ֆրանսացիները, այլեւ Գերմանիայէն վտարուած մեծ մտաւորականներ սքանչելի գործեր կու տան ամէն շաբաթ: Ընկերային, պատմական, գեղարուեստական, փիլիսոփայական հարցեր վերագնահատութեան կ'ենթարկուին, — դարաշրջանն է որ շալիկ կը փոխէ եւ մտաւորական յեղաշրջում մը կը կատարուի ամէն երկրի մէջ: Չհաղորդուիլ այսպիսի գործունէութեան մը, կը նշանակէ մեռնիլ: Երիտասարդական Միութիւնները մեծ դեր ունին կատարելիք այդ նամբուն վրայ, — հրատարակելով ամփոփ վերլուծումներ օրուան մտաւորական շարժումի մասին, նոյնիսկ թարգմանելով, այլապէս 50 տարի ետ կը մնանք քաղաքակրթութենէն :

Մարսիլիոյ Մշակութային Միութիւնը կը թուի թէ ըմբռնած է այս իրողութիւնը, — իր դասախօսութիւններուն հետ՝ ձեռնարկած է հրատարակչութեան: Այս շաբաթ լոյս կը տեսնէ իր մատենաշարին առաջին թիւը, Երուսաղէ՜մ, Երուսաղէ՜մ: Կ'իմանամ որ մատենաշարին երկրորդ թիւը պիտի ըլլայ Կ. Մեհեանի Հէքեաթները: Եւ, ապահովաբար, այնուհետեւ նոր գործեր տիեզերական մշակոյթի զարկերակին կշռոյթով :

Որ այդպէս է, կ'ապրի եւ մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ անպայման կը յիշուի Մարսիլիոյ մեր երիտասարդներուն ճիգը :

Ու մեզի կը մնայ ըսել Մշակութային Միութեան անդամներուն.

— Ապրի՛ք, տղա՛ք, եւ ձեր վարձքը կատար :

ԱՐԱԶ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ո՞ւր թանձրացած են թուրք-ֆրանսական ուժերը

«Արզակ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Ալեքսանտրէթի շրջանին կացութեան մասին.—

Սանճաքի կացութիւնը բնականոն է, եթէ այսպէս կարելի է կոչել լուռ եւ գուսպ վիճակ մը: Գրեթէ ոչ մէկ միջադէպ տարրերու միջեւ :

Պատճառը հասկնալի է.— մէջտեղը ո եւ է գործ չկայ: Արձանագրութիւնները, որ կը կազմէին գժտութեան միակ աղբիւրը, շատոնց դադրած են: Տեղական վարչութիւնը ամբողջովին անցաւ Թուրքերուն ձեռքը, իսկ Թուրք բանակին հանդիսաւոր մուտքը տեղի ունեցաւ: Ըսել կ'ուզեմ թէ Թուրքերը առայժմ ուզէ ընելիք չունին եւ հետեւաբար պատճառ չկայ որ շարունակեն նախկին խառնութիւնը : Ընդհակառակն, կատարելապէս գոհացածներու յատուկ հոգեբանութեամբ ամէն կերպով կ'աշխատին գոհացնել ոչ—Թուրք տարրերը, որպէսզի մղել զանոնք հաշտուելու ներկայ կացութեան հետ, ընդունելու Թուրք տարրին գերակշռութիւնը: Այսպէս է որ ազատ արձակեցին արար բանտարկեալներուն մեծ մասը, ամէնէն առաջ յայտնի պարագլուխ Զէքի Արսուզին: Միայն պայման կը դնեն արձակուողներուն.— կամ կը հպատակիք կամ կը հեռանաք ...:

Վերաբերումը շատ աւելի «սիրալիր» է Հայերուն հանդէպ: Ցատկապէս ընկերէն տրուած հրահանգի մը վրայ, ամէն գնով կ'աշխատին խնդիր չունենալ Հայերու հետ: Ասոր ալ պատճառը շատ պարզ է: Նախ՝ հայ անունը հոմանիշ դարձած է «ջարդ»ի եւ ամենափոքր դէպք մը կրնայ մեծ արձագանգ գտնել միջազգային շրջանակներու մէջ, որոնք ուշադիր կը հետեւին Սանճաքի դէպքերուն: Երկրորդ՝ գլխաւոր նպատակն ըլլալով արար տարրին չէզոքացումը՝ չեն ուզեր Հայերն ալ իրենց դէմը ունենալ: Ուրեմն՝ քաղաքական եւ ռազմագիտական նկատումներ ...:

Այս առթիւ արձանագրեմ նաեւ տեղական միջադէպ մը: Յակոբ անուն հայ Գըրդ Խան կ'երթայ գործով, եւ նկատելով որ դեռ չէ լուացած՝ արճարան մը կ'երթայ սպասելու: Քիչ մը յետոյ արճարանին առջեւէն կ'անցնի Թուրք սպայ մը: Ներկայ Թուրքերը ոտքի կ'ելլեն եւ կը բարեւեն, իսկ Յակոբ՝ թաղուած մտածումներու մէջ, չանդրադառնար: Սպան կը կանչէ Յակոբը եւ պատճառը կը հարցնէ: Խեղճ մարդը կը բացատրէ իր հոգեկան վիճակը, յայտնելով որ ամբողջ գիշերը քալած է եւ գրեթէ կէս քուն էր :

— Անո՞ւնդ: = Յակոբ: Եւ սպան մտրակի հարուած մը կ'իջեցնէ խեղճ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (ՄԱՏԵԱՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐՈՒ)

«...Ես ճիչն եմ, Տէ՛ր, աստուածափայլ կաւիդ փխրուն»:

Զգուշութեամբ, գրեթէ ակնածանքով ձեռք կ'առնեմ Ահարոնի «Մագաղաթներ»ը: Մեր գրականութիւնը հազուադէպօրէն կը ճանչնայ ու կը վայելէ այս կարգի պերճ ու ծանրագին հատորներ: Պերճ եւ արտաքինով, բայց մանաւանդ խորքով, խորութիւններով: Անոր երեւումը գրական գինեձօն մը թող նկատուի:

Նոր մը, անծանօթ մը չէ Ահարոն Տատուրեան: Արկածահար քառորդ դարու մը փլուզումներուն ետեւէն կ'ընդնշմարեմ իր կոչեցեալի դէմքը: Զահանդական աղմուկով լեցուն այդ անցեալի վրայէն իսկ կը լսեմ իր փանթիւրին առաջին բամբ չնչերը, որոնք սկսնակի դափահարում մը չեղան երբեք:

Բայց Ահարոն մերթ ընդ մերթ իր թեւերուն ոսկեփոշին ցանցնելով հանդերձ, նախընտրեց աւելի պարուրուիլ խոհուն ու բեղուն լռութեամբ: «Տաղանդը կը հասուննայ առանձնութեան մէջ, իսկ ընկերութեան մէջ նկարագիրը» (Կէօթէ): Ամուլ ու անոպայ լռութիւն մը չեղաւ իրենը. գագաթներու, խորխորատներու ճգնաւոր, ան մագաղաթներու վրայ ծաղկանկարեց վսեմ բաներ, անսովոր իմաստներ, եւ ահաւասիկ իր գիրքը:

Իր հոգիի խորը քերթուածները պտղած են ծլարձակ, ինչպէս բուսոը խորունկ ծովերու յատակը: Հպարտ այդ լռութեան ներքին իր յոյզերը, խոհերը բիւրեղացեր են, վերածուեր են դաշն ու բազմիմաստ բառերու, ինչպէս հողի մութ խաւերուն տակ երկրի բնազդը աւազն ու ածուխը կը վերածէ ազնուական ականակիտ քարերու:

Գերեզմանէս յարութիւն առած մե-
ռելն եմ մըթին,
Որուն ձեռքերն ըսպիտակ, փետրրտե-
լէն իր հոգին,
Նաճիճներուն կատարէն անհունօրէն կը
ծաղկին:

Ու հիմակ, «Մագաղաթներ»ու առաջին, միակ ընթերցում մը բաւարար կարելի՞ է նկատել, կարծիք մը բանաձեւելու համար: Իմ մասիս կը վարանիմ:

Կան գիրքեր, գիրամաշելի, ծանծաղ կամ յափափոյ գործեր, զոր կարելի է գովել, պարսաւել հեշտօրէն, առանց խղճահարութեան: Մեր համոզումները չեն ընկերանար մեր թաւցիկ կարծիքներուն, որոնք կը ցնդին վաղամեռիկ, մահամերձ գիրքերուն հետ:

Բայց կան եւ միւսները, երկեր որոնք երկունքներ են. գիրքեր՝ որոնց համար միշտ պատրաստ չենք. որոնք մեզմէ վեր, մեզմէ անդին կը մնան. նոյն իսկ կը կանխեն, կ'անցնին իրենց ժամանակը: Լաւագոյն եւ մնայուն գրքերը ժամանակի ակօսին մէջ ինկած սերմեր են, որոնց ամբողջ ներզօր գեղեցկութիւնը, թաքուն իմաստները ապագային է միայն որ պիտի յայտնուին, պիտի բուրեն:

Գրքի մը փորձաքարը երկրորդ ընթերցումն է անտարակոյս: Քանի՛ գործեր՝ որոնք առաջին ընթերցումին իսկ չեն տոկար, ափիդ մէջ կը փլին, գլանիկիդ մոխիրին հետ:

Ինչ կը վերաբերի բանաստեղծական գործերու, ես կը փորձուիմ զանոնք նմանցնել երաժշտական կտորներու: (Միջակ, հանրամատոյց երկասիրութիւնները հարցէ դուրս են անշուշտ): Մէկէ աւելի ունկնդրութիւն մը անհրաժեշտ է յաճախ մտնելու համար ճիգի մը, նուագի մը մթնոլորտին մէջ. ճիգով միայն կրնանք ընտանենալ երաժշտական բարձր խառնուածքներու հետ:

Նոյնն է քերթողներու պարագան. իւրաքանչիւրը անոնցմէ ինքնուրոյն հնչականութիւն մը (résonnance) ունի, որ միշտ հաշտ ու մատչելի չէ մեր ընթացիկ, կոշտ զգայնութեան: Հարկ է պատշաճիլ աստիճանաբար բանաստեղծի մը կլիմային. մեր զգայարանքները տրամադրել իր խաղերուն, երանգներուն, բոյրերուն ծփածանին. մէկ խօսքով քայլ առ քայլ ընդ առաջ երթալ, ընտելանալ հոգեկան այդ օդափոխութեան, ճիշդ այնպէս, ինչպէս երաժշտական յայտնութեանց առջեւ:

Եւ ոչ միայն իր զգայնութեամբ բանաստեղծը կը զատուի կամ բարձր կը մնայ միջին, միջակ եղբօրէ, այլ եւ իր մտապատկերներու, գաղափարներու բարբառն ալ յաճախ օտար, անհաղորդ լեզու մը ըլլալ կը թուի մեզ, աշխարհիկ չաղակրատներուս: Անոնք, քերթողները, կը շրջեն երեւոյթներու տրամաբանութիւնը. կ'ընդվզին իրերու այն նուիրապետութեան, անոնց այն կայուն հաւասարակշռութեան դէմ, որուն վարժուած է մարդկային մտածումը: Տարօրէն հանդիպումներ, գերընական, եթէ ոչ անընական յարակցութիւններ կ'ընդնշմարեն իրերու, իրողութիւններու միջեւ: Հանդիպումներու, հաղորդակցութեանց քմահաճ խաղ մը. եւ աշխարհի համայնապատկերը, ուր ոչ թէ կը քալեն, այլ կը սուզին, կը թափանցեն, կը միախառնուին: Այո, իրականութիւնը կ'ընդլայնի իրենց հոգիով, կամ, ինչ որ, նոյնն է, իրենք կը ձուլուին երկրի գանձերով, երկնքի անհպութեամբ: Բանաստեղծներու համար ըսուած ըլլալու է անպայման թէ ամէն տեսարան հոգեբանական վիճակ մըն է:

Ահա թէ ինչու մտային մեր առօրեայ չափանիշները անբաւական, նոյն իսկ վնասակար են ոչ թէ գնահատելու, այլ դէթ ըմբռնելու մեծ քերթողի մը մտաշխարհը: Անոնցմէ ոմանք կը մնան փակ, անմատոյց. հազուագիւտ ուխտաւորներ միայն կը հիւրընկալուին անոնց հոգեկանին ներս. մխիթիկ հաղորդութիւն մը, որմէ զուրկ պիտի մնան աշխարհի կուչները, ինքնաբաւ երջանիկները:

Ըսուած է իրաւամբ, որ երբեմն անիմաստ ճիգ մըն է որոշ քերթուածներ հասկնալ ուզելը. կը բաւէ եթէ տարտամ ու կոյս տպաւորութեամբ կը վարակեն անոնք մեզ, եթէ մեզ պահ մը կը հմայեն ենթագիտակից ալբումով:

Թող այս խորհրդածութիւններս աւելորդ չնկատուին Ահարոնի «Մագաղաթներ»ուն առթիւ, որովհետեւ իրաւամբ անիկա ճշմարիտ ներշնչեալի մը գործն է, հարուստ՝ հոգեկան բացառիկ փորձառութիւններով, նուրբ խռովքներով՝ տանջահար, մերթ տենդավառ, մերթ մեղմօրէն հեծեծուն. եւ հեթանոս, եւ քրիստոնեայ, վերջապէս գիրք մը բարբարոս ու գեղապաշտ, որու մէջէն կ'անցնին հերարձակ բառեր ու քաղցրանուշ բառեր. բառեր որ կը դղուեն, կը գուրգուրան, ու բառեր՝ որ կը շանթեն ու կը պոռթկան: Ետոյ կ'անցնին, կը հոսին տեսիլներ. աւելի ճիշդ կը փոթորկին, կը ծառանան ու ջրվէժի նման կը փլին: Խռովկոտ են Ահարոնի տեսիլները, բայց նաեւ անդորր ու աւետարանական. ջրասոյզ զանգակներ կ'իմանաք, ու նաեւ զանգիւններ՝ աշտարակներու գագաթէն. բոցերու, մարմարներու, մերկ կիներու սիւներ, խոյակներ կը ծաղկին քառսային գիշերներու, անդրաշխարհիկ մեհեաններու մէջ, ուր դեւեր ու աստուածներ չեն մեռած տակաւին. բայց կան նաեւ գիւղի հարսեր, մանկութեան գողտր սիրուհիներ՝ հեղաճեմ, բարի քոյրերու չափ մայրանուշ ...

Ոչ, «Մագաղաթներ»ը քամուող, հատնող գիրք մը չէ. ծայր ու եզր չունի. չունի կէտ մը, ուր ըսէք թէ հոս կը վերջանայ ու կը սպառի իր իմաստը: Անոր սահմանը որքան հեղինակը, նոյնքան ալ ընթերցողն է: Բանաստեղծական անսպառ բխում մըն է ժայռի կուրծքէն ծորող ակունքի, սարալանջերէն թաւալող հեղեղի նման:

Ու նաեւ, «Մագաղաթներ»ը դիւրամատոյց գիրք մը չէ կծծի ու զօս հետաքրքրութիւններու առջեւ: Ոչինչ կը զիջի նորոյթի եւ վաղանցուկ ճաշակներու: Ճշմարիտ բանաստեղծ մը գիտէ Կանայի հարսանիքի մը պահուն ջուրը գինիի փոխակերպել, կամ հինգ նկանակով բազմութիւն մը կշտացնել, բայց գիտէ նաեւ որ բանաստեղծութիւնը ձոյլ, անխառն ոսկի է, զոր անկարելի է մանրուքի վերածել ու ողորմութիւն տալ հոգւով աղքատներուն: Արուեստի այդ հպարտութիւնը տիրական չեշտն է Ահարոնի գրքին, որ կոթող մըն է, եւ ոչ թէ հասարակաց ճամբաներու ցուցաքար:

Բանաստե՞ղծը ....

Տիեզերքն իր շուրթին բառ մ'է կրա-
կահոս,
Եւ երբ կ'անցնի մեզմէ ահեղ բար-
բառով,
Բանաստեղծին ոտնաձայնէն պերճա-
խօս՝
Կ'արթընայ մեր մէջ ծով մ'աղուոր
փըրփուրով:

Ու երբ «Մագաղաթներ» ու առաջին ընթերցումը տպաւորութիւններու այդ փրփրադէզ ծովը կ'արթնցնէ մեր մէջ, մեր դատողութիւնը կը վարանի, կը մնայ շփոթահար ու զինաթափ:

Հետեւաբար գրադատի կարծիքը զոր կը փորձեմ բանաձեւել, թէեւ խանդավառ, բայց մերձաւորագոյն գնահատութիւն մըն է միայն, որ վերջնական վճիռ ըլլալու հանգամանքը չի կրնար ունենալ ի հարկէ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԲԱՒՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ կը նշանակէ տնտեսական ինքնաբաւութիւն:

Սպառողական համագործակցական մը կ'ունենայ կամ կը ծրագրէ ունենալ բանջարեղէնի պարտէզներ, պտղատուններ, կաթնեղէնի աշխատանոցներ եւն.: Եթէ շատ թիթեղի պէտք ունի՝ թիթեղի աշխատանոց: Իր սեփական փոխադրական միջոցները:

Վարկային համագործակցական մը կը ձգտի իր անդամներուն ինքնաբաւութեան: Առնելու համար օրինակ մը մեր կեանքէն, յիշեցնենք Սոֆիայի «Թրակիա» դրամատունը: Անոր անդամներուն մեծ մասը կօշկակարներ են: Քանի մը ամիս առաջ, երբ դեւ. փրոֆ. Տատմեանց այնտեղ էր, կարդացինք թէ դրամատունը որոշեց բանալ կաշեղէնի ճիւղ մը: Այս ձեռնարկին թելադրիչ ազդակը հետեւեալն է, -- իր անդամ կօշկակարները կաշին կը գնեն՝ շահ տալով վաճառականներուն: Արդ, դրամատունը բանալով կաշեղէնի ճիւղ մը, կը գնէ մեծաքանակ եւ նպաստաւոր գինով, եւ նպաստաւոր գինով ալ կը տրամադրէ իր անդամներուն:

Ի՞նչ կը ներկայացնէ, արդէն, վարկային համագործակցական մը: Բազմաթիւ տնտեսողներ իրենց սեփական միջոցներով կը ստեղծեն իրենց սեփական վարկային հաստատութիւնը՝ գոհացում տալու համար իրենց սեփական վարկային պահանջներուն: Ուրիշ խօսքով, ուրեմն, վարկային ինքնաբաւութեան ձգտում մը: Նոյնը՝ մնացեալ բոլոր տեսակի համագործակցականները, -- սպառողական, արտադրողական եւն.:

Բացայայտ է, որ ինքնաբաւութեան ձգտումը տնտեսութեան մէջ շատ խորէ արմատացած: Կարելի է ըսել, -- ան էութիւնն իսկ է տնտեսութեան:

Խնդիրը, անշուշտ, չի վերաբերիր բացարձակ ինքնաբաւութեան: Մանաւանդ, երբ կը խօսինք ազգային տնտեսութեան մը ինքնաբաւութեան մասին: Անիկա պիտի նշանակէր նոյն այդ ազգային տնտեսութեան բացարձակ կղզիացումը՝ համաշխարհային տնտեսութենէն:

Այդ ձեւի բացարձակ ինքնաբաւութեան մը ձգտիլ՝ կը նշանակէ պատրանքի մը ետեւէն վազել:

Այդպէս է պարագան նաեւ տնտեսական բացարձակ ազատութեան մասին:

Որեւէ երկիր անկարող է տնտեսական բացարձակ ազատութիւն մը ձեռք ձգել: Ինչպէս ինքը՝ ազատութիւնը, ընդհանրապէս, բացարձակ չի կրնար ըլլալ, նոյնպէս եւ տնտեսական ազատութիւնը բացարձակ չի կրնար ըլլալ: Կայ յարաբերական ազատութիւն մը: Նոյն իսկ այն ազգերը կամ երկիրները որոնք ոչ միայն հարուստ են տնտեսապէս, այլ եւ գերակշիռ՝ բաղդատմամբ ուրիշ ազգերու եւ երկիրներու, չունին բացարձակ տնտեսական ազատութիւն: Անոնց այդ ազատութիւնը պայմանաւորուած է ուրիշ երկիրներու տնտեսութեամբ:

Այդպէս է նաեւ ինքնաբաւութիւնը: Մարդիկ, ընկերակցութիւններ ու ազգեր կը ձգտին ոչ թէ բացարձակ ինքնաբաւութեան, այլ կարելի չափով նուազ կախում ունենալու ուրիշ անձերէ, ուրիշ հաւաքականութիւններէ եւ ուրիշ ազգերէ:

Ուրեմն, ինքնաբաւութիւնն ալ կ'ունենայ, տնտեսականին նման, յարաբերական ազատութիւն մը:

Ամէն ազգ կամ պետութիւն, իր առանձին աշխարհագրութիւնը եւ առանձին տնտեսութիւնը ունենալով հանդերձ, մէկ մասն է համաշխարհային քարտէսին ու մէկ անդամը համաշխարհային տնտեսութեան: Իր ազգային տնտեսութիւնը պայմանաւորուած է համաշխարհային տնտեսութեան հետ իր յարաբերութիւններով ու իր ներքին եւ արտաքին բնութեամբ (պայմաններ եւ կայքեր):

Այդ բնութիւնը, իր կարգին, պայմանաւորուած է իր սահմաններով ու այդ սահմաններէն ներս գոյութիւն ունեցող կարելիութիւններով: Սահմանները, սակայն, կը փոխուին: Տեւական չեն ասոնք: Կը փոխուին նաեւ կարելիութիւնները: Ու ատով կը գծուի տնտեսական քաղաքականութեան հիմնական ուղղութիւնը: Պետութիւնը կը ձգտի այդ փոփոխութիւնները կատարել իրեն համար տնտեսապէս նպաստաւոր ձեւով եւ իր ազգային տնտեսութիւնը յարմարցնել անոր:

Այս է տնտեսական քաղաքականութեան հիմքը: Ու ան է որ կ'ապահովէ երկրին կամ ազգին բոլոր ուժերուն բազմակողմանի բարգաւաճումը:

Ընդհանրապէս այն կարծիքը կայ թէ ասիկա նոր ուղղութիւն մըն է: Սխալ է անշուշտ: Այս ձգտումը ոչ այսօրուանն է, ոչ ալ երէկուանը:

Այդ ձգտումը կամ ուղղութիւնը միշտ ալ գոյութիւն ունեցած է ու, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, ազդած է բոլոր ազգերու տնտեսական քաղաքականութեան վրայ:

Պետական դրամատունը, օրինակ, որ նոր չէ, ուրիշ բան չէ, բայց եթէ արդիւնքը պետական սեփական վարկի մը պահանջին: Կամ՝ նիւթական ինքնաբաւութեան ձգտումին:

Երկաթուղիները, իրենց ցանցերով, նոյն նպատակին կը ձգտին: Թուրքիա առնելով ամէնէն թարմ օրինակը, -- ազգայնացուց իր սահմաններուն մէջ գտնուող երկաթուղիները՝ իբրեւ միջոց մը ինքնաբաւութեան:

Պետութիւնները, ձգտելով ինքնաբաւութեան, չեն ջանար ուրեմն, կղզիանալ: Այլ, իբրեւ անդամները համաշխարհային տնտեսութեան, կը ջանան իրենց տեղերը ամրացնել նոյն այդ ընդհանուր տնտեսութեան մէջ:

Աւելցնենք, սակայն, որ տնտեսական ինքնաբաւութիւնը ոչ միայն դժուար, այլ նաեւ երբեմն, -- երբ ծայրայեղ չափերու կը ձգտի, -- վնասակար կրնայ ըլլալ:

Ռուսական, գերմանական եւ իտալական ծրագիրներու իսկական արդիւնքը տարիներ վերջ է որ ճշգրիտ գնահատումի պիտի արժանանայ:

Կանաչ սեղաններու վրայ մշակուած ծրագիրները յաճախ կեանքի մէջ չեն տար սպասուած արդիւնքը:

Իսկ փոքր ազգերու համար ինքնաբաւութեան ձգտումը կրնայ նոյնիսկ ճակատագրական արդիւնքներ տալ:

ՏՆՏԵՍԱԳԷՏ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԱՂԵՍՏԻՆԸ ԹԻՒԵՐ

Ներկայ յօդուածը վիճակագր
տեղեկութիւններու ամփոփում
միայն, որ հրատարակած է Պաղե
նի կառավարութիւնը:

Երկրի մը մէջ կատարուող
քական իրադարձութիւններու
նպատակները ճշգրտօրէն հասկ
համար, հարկ է յստակ գաղափ
ունենալ այդ երկրին ազգագր
կացութեան մասին: Եւ Պաղե
վերաբերմամբ յատկապէս
ժեշտ է այդ ծանօթութիւնը,
հետեւ Պաղեստինը խռովող,
վրայ ընող պայքարը՝ ազգերու
քար մըն է գերազանցօրէն:

Վիճակագրական տեղեկութ
րը կը վերաբերին 1937ին: Ա
թարմ ըլլալով հանդերձ, անոնք
տահելի են, ինչպէս ամէն ուրիշ
ճակագրական տուեալ, որ բրիտ
կան այս կամ այն սպասարկու
կողմէ կուգայ:

Մենք կը գոհանանք միայն
քաղուածքներ ընելով պաշտօն
ընդարձակ տեղեկագրէ մը,
մեր կողմէ խորհրդածութիւններ
լու՝ Պաղեստինի մէջ կատար
դէպքերու մասին:

Երկրի բնակչութեան ընդհան
թիւն է 1.335.000: Նախորդ (19
տարուան բաղդատմամբ միայն 35.
յաւելում մը կը նշուի:

Արաբներուն թիւն է շուրջ 900.
Հրեաներունն ալ շուրջ 400.000,
ցորդ 35.000ն ալ տարբեր ազգութ
ներէ կազմուած է (Թուրք, Հայ, Ս
ման եւն.):

1937ի ընթացքին 10.500 Հրեա
ներգաղթած են դուրսէն, մինչ
1936ին՝ 29.727, այսինքն գրեթէ
անգամ աւելի: Ներգաղթին զուգ
հեռ, սակայն, տեղի է ունեցած 1
լին նաեւ հրէական արտագաղթ
տակէ առաջ երբեք պատահած
Գաղթած են Պաղեստինէն շուրջ
հազար Հրեայ (վերոյիշեալ 10.
ներգաղթողներու դէմ):

Թէ 1937ին եւ թէ շարք մը նախ
տարիներու ընթացքին Պաղեստ
հաստատուած Հրէաներու մեծամ
նութիւնը Լեհաստանէն եկած է,
աւելի քան երեք միլիոն Հրէութ
կայ: Եւ յայտնի է թէ լեհական
ռավարութիւնը շատ մտահոգու
Լեհաստանէն Հրեաներու աւելի
կանգուածներ Պաղեստին փոխադ
լու հարցով, որ կարեւոր նշանակ
թիւն ունի լեհ ազգային կեանքի
մար: Ցարդ Լեհաստանը տուա
շուրջ 160.000 հրեայ գաղթական,
լաւել է 40 առ հարիւր: Պաղեստին
կայիս ապրող ամբողջ հրէութեա
Լեհաստանէն ետք Ռուսիան է որ
մէնէն աւելի հրեայ բնակչութիւն
հայթայթէ Պաղեստինի՝ 12 առ հ
րիւր, Գերմանիան կը գրաւէ եր
տեղը: Ցարդ ընդամէնը 40.000 հ
եայ Գերմանիայէն Պաղեստին փոխ
դրուած է: Հազիւ 10 առ հարիւր:

Այնուհետեւ կուգան, որպէս հր
կան արտագաղթի երկիրներ, Ռու
նիան, Լիթուանիան, Միացեալ Ն
հանգները, Ցունաստան եւ Եգիպ

Հաւանական է որ 1938ի ընթաց
հրէական կարաւաններ չուեն Ն
Աւստրիայէն (Անշլուսէն առաջ
Հունգարիայէն, ուր հետզհետէ կը
րանայ, ներքին քաղաքականութ
մէջ, հակասեմական ուղղութիւ

Հրէական ներգաղթը Պաղեստ
պակսեր է շատ զգալի չափերով 19

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (117)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Աղջիկը շատ բարի գտնուած էր երբ անոր հաղորդեր էր ճամբորդութեան անակնկալ լուրը եւ հաւանած էր մայրիկը առանձին ձգել այդ իրիկունը՝ քանի մը ժամ աւելի կանուխ իրեն հանդիպելու համար: Այդպէսով Փիթըր պիտի կարենար անկողին մտնել ժամը մէկին: Սակայն իրեն այնպէս կը թուէր թէ վար պիտի դնէր զայն մինչեւ Սան Սթէֆանօ մեկնելու վերջին վայրկեանը:

Որքան կ'ատէր Պոլսէն հեռանալու մտածումը: Պիտի բաժնուէր ոսկեփայլ վերջալոյսներու, կապոյտ ջուրերու, սպիտակ մզկիթներու եւ խորհրդաւոր ճամբաներու այդ ստանէն: Նորէն պիտի վերադառնա՞ր արդեօք, տեսնելու համար բարձրահասակ նոճիներով եզերուած անուշաբոյր պարտէզներն ու նաւակները որոնք կ'երթեւեկէին Ոսկեղջիւրի բոցանշոյլ ալիքներուն վրայ, պիտի վայելէ՞ր դարձեալ հինաւուրց ու նեղլիկ կրպակներուն արեւելեան բարկ հոտերը:

Այն գաղափարը թէ միայն չորս օր մնացած էր այդ քաղաքը, անիմաստ ու արտառոց կը թուէր իրեն: Կարծես ճանչցեր էր զայն ամբողջ իր կեանքին տեւողութեան, եւ կամ, շերամին պէս հարսնեակին մէջ ապրեր էր ու հիմա կը սպասէր որ խողակը բացուէր որպէսզի կարենար վայելել վիպական ստանին փառայեղ գեղեցկութիւնները:

— Թանիա, Թանիա, Թանիա կրկնեց ինքնիրեն, Աստուած իմ, ինչ հրաշալի էր այդ աղջիկը, որքան գրաւիչ: Մարմնացումն էր ան երազներու քաղաքին բոլոր հրապոյրներուն ...

Բայց արդէն հրաժեշտ պիտի առնէր անկէ: Առաջին իրիկունը Կամ-Փէռի կապելային մէջ իրենց ունեցած հանդիպումին յաջորդ օրը, ճաշի հրաւիրեր էր զայն եւ հարցուցեր էր անոր իր պարտականութիւններուն չափին ու սահմանը այդ անբաղձալի ժամադրավայրէն ներս: Ի հարկէ անպատկառութիւն էր անոր անձնական զբաղումներով հետաքրքրուիլ այդքան կարճատեւ ծանօթութենէ մը վերջ, բայց եւ այնպէս անիկա միտքը դրած էր իմանալ ամբողջ ճշմարտութիւնը կամ այլեւս բնաւ չտեսնել զայն: Այնքան վճռական կերպով շեշտած էր այս վերջին պարագան որ, Թանիան դիտողութիւն չէր ըրած իր հարցափորձին: Բնականաբար աղջիկը չէր կրնար ըսել որ գաղտնի սպասարկութեան մէջ պաշտօն ունենալով, շնորհիւ Ներքինիին հովանաւորութեան ի վիճակի էր մերժելու կապելային յաճախորդներուն սիրահալ առաջարկները: Բայց Փիթըրի հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար, դիտել տուած էր որ եթէ ուզէր ո եւ է մէկուն հոմանուհին ըլլալ, բազմաթիւ այրեր կային Պոլսոյ մէջ որոնք հաճոյքով պիտի ուզէին հանգստաւէտ յարկաբաժին մը վարձել իրեն համար, գեղեցիկ հագուստներ գնել եւ յատկացնել առատ եկամուտ մը որ բաւական պիտի ըլլար ապրեցնելու համար իր ծերունի մայրը: Այդ պարագային անիկա բնաւ պէտք պիտի չունենար աշխատելու լրագրավաճառի կրպակին մէջ. ոչ ալ անհրաժեշտ պիտի ըլլար կապելան վազել ամէն գիշեր:

Թանիայի բացատրութիւնները այնքան տրամաբանական էին որ Փիթըր անմիջապէս հաւատացեր էր անոր ու հետզհետէ աւելի զարկ տուեր էր իր զգացումներուն: Իր երեւակայութեան մէջ այդ աղջիկը կը նմանցնէր հէքեաթներու իշխանուհիին զոր չարաչուք վհուկ մը շղթայած ու սարկօրէն հմայած էր:

Պոլիս հասնելէն ի վեր անդադար Թանիային մասին կը մտածէր, ամէն վայրկեան անոր հետ էր: Իրենց հանդիպումին երկրորդ գիշերը միասին ընթրեր էին Թոքաթլեանի պանդոկը, պարեր, խնդացեր եւ հին օրերը վերյիշեր էին, յետոյ աւելի սերտ մտերմութիւն մը ստեղծուեր էր իրենց միջեւ: Երրորդ օրը Թանիայի արձակուրդի օրն էր:

Կառք մը վարձելով Թանիան պտոյտի տարեր էր դէպի Ֆլորիա՝ Մարմարայի այդ սիրուն ծովափը ուր կապոյտ ջուրերուն դիմացը, որթատունկի մը հովանիին տակ ճաշեր էին: Կէսօրէն վերջ ծովեզերքէն մղոն մը հեռու ամայի աւազուտք մը գացեր էին լողալու: Ետոյ քիչ մը անդին, խորշի մը գիրկը նետուած արծաթափայլ լճակի մը մենաւոր ափը՝ արեւին տակ փռուեր էին: Քաղաքին ճամբով վերադարձեր էին երթալու համար Գելկրատի անտառը, նորէն ճաշ իջեւան մը, քառուղիին անկիւնը, ռուսական խավեարով, խեցգետինով ու Անատոլուի համեղ սանձերով: Ընթրիքէն յաջորդեր էր պտոյտ մը, թեւ թեւի լուսնազարդ պուրակին մէջ ուր կանանչ խոտերուն վրայ երկնցեր էին պահ մը: Անդադարօրէն համբուրուեր էին եւ ամառուան տաք ու անուշաբոյր գիշերը իր պատմուճանը նետեր էր անոնց վրայ: Մոց ծովի պահեր էին մինչեւ արշալոյսին առաջին շողերը՝ ժամանակ ու բոլորին աշխարհը ու երջանկօրէն յափշտակուած իրենց գիրկընդխառնումով: Սրբապղծութիւն թուած էր իրենց բաժնուիլ հեշտանքի այդ հրաշալի անտառէն, բայց ի վերջոյ ճամբայ ինկեր էին Բերա վերադառնալու համար եւ ճիշդ այն պահուն երբ Անատոլուի հեռաւոր բլուրներուն կանակէն փառայեղ գոյն
մէջ լուացող նոր արշալոյս մը կը
ուէր Ստամպոլի վրայ:

— Ինչ սքանչելի օր էր, ինչ ս
լի օր, խորհեցաւ Փիթըր, այդ
յիշումը պայծառացուց անոր դէ

Իր երեւակայութեան մէջն էր
կային աղջկան նրբակազմ ու
փայլ մարմինը որ կը ցատկոտէր
տակ ալիքներուն գիրկը: Կարծես
դամ մը եւս իր այտերուն վրայ
զգար անոր քաղցրաբոյր շունչը՝
շրթունք շրթունքի կախուած էին
նորէն կը տեսնէր այդ գեղեցիկ
որուն վրայ դիւթական ան
լուսնեակը իր շողերը կ'անձրեւէր
ղարթներուն մէջէն:

Ետոյ յանկարծ տխրեցաւ, երբ
տածեց ապագային մասին: Առա
անկողին մտնելէ առաջ միտքը
էր Թանիան Անգլիա տանիլ ու
նանալ: Այդ ծրագրին մասին
ջին անգամ խորհեր էր Ֆլորիայ
փափը, ուր կրցեր էր նկատել
խառնուածքին այն մասը զոր
չէր տեսնել զբօսավայրերու
տական մթնոլորտին մէջ—
նակ ու զուարթ աղջիկ մըն էր
Եւ սակայն ամուսնութեան գաղա
րը անկարելի թուած էր իրեն:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

Աթէնքէն կը գրեն.—

Անհատական վարժարաններու հարցը, որով ամիսներէ ի վեր կը զբաղէր ազգային կրթութեան նախարարութեան պատկան յանձնախումբը, վերջնականապէս կարգադրուեցաւ հրատարակուած Թիւ 1216 նոր օրէնքով՝ որ պետական խիստ հակակշռի ներքեւ կ'առնէ գոյութիւն ունեցող ու հիմնուելիք անհատական բոլոր վարժարանները: Օրէնքը կը բաղկանայ 35 երկարաշունչ յօդուածներէ, որոնք կը վերաբերին ոչ միայն անհատական, այլեւ բոլոր ոչ-պետական վարժարաններուն: Հայկական վարժարանները եւս, որոնք ազգային կրթութեան նախարարին մէկ նոր հրահանգով պէտք են անպայման անհատականի վերածուին — այսինքն ունենալ իբրեւ հիմնադիր՝ անհատ մը եւ կամ իրաւական անձնաւորութիւն մը՝ կարենալ գործելու համար — հարկադրուած են այսուհետեւ կէտ առ կէտ գործադրել նոր օրէնքին բոլոր տրամադրութիւնները, եթէ չեն ուզեր իրենց արտօնագիրը ջնջուած տեսնել: Որպէսզի ընթերցողը ի վիճակի ըլլայ գաղափար մը կազմելու այն անել կացութեան մասին, որ կը ստեղծուի յունահայ վարժարաններուն համար Թիւ 1216 օրէնքով, անհրաժեշտ կը նկատենք համառօտիւ թուել այս վերջինին գլխաւոր յօդուածներուն տրամադրութիւնները:

Նոր օրէնքին համաձայն, անհրաժեշտ է՝

3.— Որ ուսուցիչները նշանակուին վարժարան իբրեւ հիմնադիր ունենալ հելլէն քաղաքացի մը կամ իրաւական անձնաւորութիւն մը:

2.— Որ պետական վարժարաններուն նման, անհատականները եւս յունական վարժապետանոցէ վկայեալ տնօրէններ եւ ուսուցիչներ ունենան:

3.— Որ ուսուցիչները նշանակուին կրթական քննիչին հաւանութեամբ, եւ վճարուին պետական սակացոյցին հիման վրայ:

Ասկէ զատ, օրէնքին 4րդ յօդուածը կը տրամադրէ թէ անխտիր բոլոր անհատական վարժարանները (այսինքն ոչ-պետականները) պէտք է հետեւին պետական վարժարաններուն դասացուցակին եւ բոլոր նիւթերը ուսուցանեն յունարէն լեզուով: Օտար լեզուի մը (ինչպէս ֆրանսերէն, անգլերէն, հայերէն եւայլն) ուսուցման համար հարկ է յատուկ արտօնութիւն ստանալ ազգային կրթութեան նախարարութենէն: Ցամենայն դէպս, այդ արտօնութիւնն ալ իրաւունք կուտայ մի միայն նախակրթարաններու երկու վերջին դասարաններուն մէջ օտար լեզու մը ուսուցանել, այն ալ շաբաթական վեց պահէն ոչ աւելի եւ դասացուցակէն դուրս պահելու ընթացքին:

Դպրոցական շէնքերուն մասին ալ խիստ տրամադրութիւններ կը պարունակէ օրէնքը: Այսպէս, անհատական վարժարան մը չի կրնար գործել, եթէ անոր հիմնադիրին ցոյց տուած շէնքը անյարմար նկատուի նախարարութեան կողմէ:

Պէտք է աւելցնել նաեւ թէ անհատական վարժարանները՝ ինչպէս առեւտրական բոլոր ձեռնարկները՝ պարտաւոր են իրենց պաշտօնէութիւնը ապահովագրել ընկերային ապահովագրութեան սնտուկին:

Տեսնենք այժմ թէ ինչ չափով հայ վարժարանները պիտի կարենան յարմարիլ օրէնքին: Նախեւառաջ շէնքի հարց կը ծագի մասնաւորապէս մեր ազգային վարժարաններուն համար: Հարկ պիտի ըլլայ ուրեմն մեր վարժարանները փոխադրել այլ շէնքերու մէջ եւ նիւթական զոհողութիւններու ենթարկուիլ այս վերջիններուն վարձքը վճարելու համար: Երկրորդ հարցը՝ յոյն ուսուցիչներուն ամսաթոշակին պարագան է: Ցարդ տարեկան 8—18 հազար դրախմի վճարելով կարելի էր ուսուցիչ գտնել: Նոր օրէնքով սակայն ուսուցիչի մը նուազագոյն ամսաթոշակը կը հասնի 1300 դրախմիի, այսինքն՝ տարեկան մօտ 15 հազար դրախմիի: Եթէ իւրաքանչիւր հայ վարժարանի համար, միջին հաշուով 3 յոյն ուսուցիչ հաշուենք, այդ պարագային գաղթականի խեղճ ու կրակ նախակրթարանին պիւտճէին վրայ տարեկան 18—20 հազար դրախմինոց նոր բեռ մը կ'աւելնայ: Ու տակաւին նկատի չենք առներ խնամակալութեանց վճարելիք տարեկան գումարը (20—28 հազար դրախմի) ընկերային ապահովագրութեանց սնտուկին:

Այս պայմաններուն տակ կ'արժէ՞ արդեօք հայ վարժարանները բաց պահել, մանաւանդ որ մեր ընելիքը նիւթական զոհողութիւններով անգամ նոր սերունդը պիտի չկարողանայ հայերէն սորվիլ, քանի որ մեր մայրենի լեզուին ուսուցման սահմանուած պահերը — շաբաթական վեց պահ իւրաքանչիւր դասարանի համար — բացարձակապէս անբաւարար են: Սակայն մենք յոյս ունինք, որ ազգային կրթութեան նախարարութիւնը, որ բարեացակամ ընթացք մը ունեցած է միշտ մեզի հանդէպ, կրկին պիտի ուզէ բացառիկ կարգադրութիւն մը ընել հայ վարժարաններուն համար, պայմանաւ սակայն որ մեր ազգային իշխանութիւններն ու Բարեգործականը՝ որ կը ձգտի վարժարաններուն վերաբերեալ բոլոր հարցերը իր ձեռքին մէջ կեդրոնացնել՝ հաճին այժմէն իսկ դիմումներ կատարել ու բացատրել մեր եզական պայմանները, փոխանակ մետասաներորդ ժամին սպասելու:

իւ, բաղդատմամբ Թէ 1936ի եւ Թէ նաեւ բոլոր նախորդ տարիներու հետ: Մինչեւոյն ատեն, սակայն, հետաքրքրական է մատնանշել Թէ 1937ին Հրեաները տէր դարձած են աւելի մեծ թիւով կալուածներու, քան 1936ին: Նախորդ տարուան համեմատութեամբ, 1937ին Հրեաներու ձեռքն անցեր է 29.300 աէօնիմ նոր կալուածք, մինչդեռ 1936ին յաւելումը (նախորդ տարուան՝ այսինքն 1935ի համեմատութեամբ) եղած էր հազիւ 18.100 արտավար: (Մէկ արտավարը հաւասար է 1212.38 քառ. մեթրի):

Հողերու այս «հրէացումը» կը կատարուի Արաբներու հաշւոյն որովհետեւ անոնք են երկրի խոշորկալուածատէրերը: Արաբ ազգայնականները շատ կը քարոզեն, որպէսզի վերջ տրուի կալուածներու վաճառքին: Ու գործնական միջոցներու ալ կը դիմեն յաճախ՝ զայն արգիլելու նպատակաւ: Եւ անոնց ջանքերու շնորհիւ էր, որ 1936ին նկատելիօրէն Թուլցաւ արաբ կալուածներու վաճառումին Թափը: Պոյքոթ մը յայտարարուած էր այն Արաբներուն դէմ, որ կալուածնին Հրեաներու ծախելու փորձեր կ'ընէին:

Տակաւին ալ կը շարունակուին հակառակութիւնները՝ արաբ ազգային շարժումին ղեկավարներու կողմէ: 1936ի պոյքոթը չէ դադրած: Բայց եւ այնպէս աչքառու է՝ 1937ին Հրեաները կրցած են Արաբներէն 11.200 արտավար աւելի կալուած առնել քան 1936ին: Ասիկա ապացոյց է Թէ արաբական որոշ խաւերու մէջ անտեսական գործունէութիւնն աւելի զօրաւոր ազդակ մը կը հանդիսանայ քան Թէ ազգային-հակահրէական գաղափարը:

Պէտք է ըսել, Թէ Հրեաները 1937ին գնած են Արաբներէ, վերոյիշեալ 23.300 արտավարէ բացի, նաեւ ուրիշ 43.000 արտավար ալ, միայն Թէ զանոնք իրենց ձեռքը չեն պահած, այլ իրենց հերթին (եւ անշուշտ, յաւելեալ արժէքով մը) ծախած են օտարներու եւ մասամբ նաեւ Արաբներու իսկ:

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Այս օրերուս, Քոփէնհակի մէջ տեղի կ'ունենայ ուսուցչական միջազգային համաժողովը:

Բացումը տեղի ունեցաւ 21 յուլիսին, Տանըմարքի խորհրդարանին մէջ. — Ներկայացուցիչներ ունէին 26 երկիրներ, յանուն մօտ 600.000 ուսուցիչներու: Չէին կրցած մասնակցիլ Պուլկարիոյ, Լեթոնիոյ եւ այլ միահեծան պետութեանց ուսուցչական կազմակերպութիւնները, բայց համակրական ողջոյններ ղրկած էին:

Բացման նիստին մէջ, խօսք առաւ Տանըմարքի կրթական նախարարը, Եորկըն Եորկընսէն, որ ջատագովեց միջազգային գործակցութիւնը կրթական ճակատի վրայ եւ մտածման ազատութիւնը վասն քաղաքակրթութեան: Ցետոյ խօսք առին Քոփէնհակի քաղաքապետը, դպրոցներու ընդհ. քննիչը դանիական ուսուցչական միութեանց նախագահը եւ միջազգային ուսուցչական դաշնակցութեան քարտուղարը: Բոլորն ալ շեշտեցին կարեւորութիւնը, որ կը ներկայացնէ կրթական գործը՝ քաղաքական ներկայ տագնապալից ժամանակին մէջ, աւելցնելով որ աշխարհի խաղաղութիւնը կախում ունի ուսուցիչներու կատարած աշխատանքէն:

Երկրորդ նիստը նուիրուած էր պատգամաւորներու ունկնդրութեան, — իւրաքանչիւրը աշխատեցաւ մանկավարժական հարցերը ներկայացնել խաղաղութիւնը եւ ազատութիւնը պաշտպանելու մտահոգութեան հետ յարաբերաբար: Մասնաւոր ուշադրութեամբ մը լսուեցաւ Չեխոսլովաքիոյ գերման ուսուցիչներու ընկերակցութեան ներկայացուցիչին զեկոյցը, որ ջանալով հեռու կենալ քաղաքական վէճերէ՝ յստակօրէն պահանջեց փոքրամասնութեանց կրթական հողերը յանձնել փոքրամասնութեանց հայեցողութեան, չեխական կառավարութեան հովանաւորութեան տակ:

Ամէնէն վերջը կարդացուեցաւ Ուսուցչական Միջազգային Դաշնակցութեան փոխ-քարտուղարին զեկոյցը.

— «Կարելի չէ խաղաղութիւնը փրկել՝ անվնաս դարձնելով դիւահարները որոնք կը սպառնան խաղաղութեան: Պէտք է որ ուսուցիչները օժանդակեն խաղաղութեան պաշտպանութեան՝ աշխատելով նախ պատրաստել պայծառ ուղեղներ, զանոնք հաղորդակից դարձնելով միջազգային կեանքի բարդութեանց, անոնցմէ կազմելով, ընդդէմ պատերազմին, բանակ մը ուղղամիտ մարդոց, որոնք վճռած են համերաշխ ապրիլ՝ հակառակ լեզուներու այլազանութեան եւ բարքերու, կրթութեան, շահերու եւ խառնուածքի տարբերութեան: Թող որ ամէն պատանի խաղաղութեան մեր յոյսը տանի իր գիւղական կամ Թաղային դպրոցէն ներս, մտածումով երթայ հաղորդուիլ ռազմաճակատներու ետեւը տառապող իր տարեկիցներու Թշուառութեամբ: Թող որ մեր միլիոնաւոր ուսուցիչներէն իւրաքանչիւրը յամառօրէն մտածէ Թէ իր աշխատանքէն կախում ունի ժողովուրդներու ճակատագիրը, Թէ իրեն տրուած է նուիրական պարտականութիւն մը՝ հնչեցնել եղբայրակցութեան եւ խաղաղութեան զանգակը բոլոր հորիզոններէն »:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱՐ

Նիւ Եորքցի ճարտարապետի մը հսկողութեան ներքեւ Թուրք բանուորներ շուտով պիտի սկսին կառուցումը Պոլսոյ մէջ Ամերիկեան հիւանդանոցին, որ պիտի արժէ $200.000: Հիւանդանոցին շէնքը պիտի ըլլայ քարուկիր եւ պիտի ունենայ արդիական ամէն յարմարութիւններ:

Այս հիւանդանոցին շինութիւնը կարելի դարձաւ Պոլսոյ մէջ բնակող Ամերիկացիներու, այլ օտարականներու նուէրներովը, բայց մասնաւորապէս յատկացումներով ամերիկեան քարիւղի եւ ծխախոտի ընկերութեանց, որոնք մեծ շահեր ունին Մերձ. Արեւելքի մէջ:

Դեր ծովակալ Մարք Լ. Պրիսթոլ, որ Ամերիկեան մարզպան էր Պոլսոյ մէջ, 1919—1927, նախագահն է այս հիւանդանոցի վարիչ մարմնին, Ամերիկայի մէջ:

Հիւանդանոցին բժշկապետը պիտի ըլլայ Տոքթ. Լորին Ա. Շեփըրտ, որ Այնթապի մէջ ծնած Ամերիկացի մըն է: Ան իր ուսումն ստացած է ամերիկեան դպրոցներուն մէջ:

Հիւանդանոցը պիտի կառուցուի Բեյրայի մէջ, բարձր դիրքի վրայ, ուրկէ պիտի տեսնուի գեղեցիկ Վոսփորը:

Հիւանդանոցը պիտի ունենայ 62 մահճակալներ, գործողութեան երեք սենեակներ, ընդարձակ սրահ մը ծընդաբեր կիներու համար եւ ուրիշ կարեւոր մասեր:

Թուրք կառավարութիւնը ամէն կերպով պիտի գործակցի հիւանդանոցի տեսչութեան, քանի որ ան պիտի ունենայ հիւանդապահներու յատուկ բաժին մը, ուր Թուրք աղջիկներ երեք տարուան ընթացքի մը պիտի հետեւին, զոր աւարտելէ յետոյ՝ պիտի ծառայեն Թուրք կառավարական հիւանդանոցներու մէջ:

Տոքթ. Լորին Շեփըրտի վերահսկողութեան ներքեւ գործող բոլոր բժիշկները, ինչպէս նաեւ անոնց օգնականները պիտի ըլլան Թուրքեր:

ՈՒԻՆԶՐԸԻ ԴՈՒՔՍԸ ՊՈԼԻՍ ԿԵՐԹԱՅ

Պոլսոյ Թերթերը կը գրեն Թէ Անգլիոյ նախորդ Թագաւոր Ուինզըրի դուքսը մօտ օրէն Պոլիս պիտի գայ եւ ատեն մը Մեծ կղզի պիտի բնակի:

Հռոմի ռատիոյին այս մասին ըրած հրատարակութեանց համաձայն, դուքսը Տալմացիոյ եզերքները կատարած իր ճամբորդութիւնը մինչեւ Պոլիս պիտի երկարէ եւ ատեն մը հոս պիտի մնայ, իբրեւ Պոլսոյ հիւրը: Նախորդ Թագաւորին կ'ընկերանայ իր տիկինը, դքսուհի Ուինզըր:

ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱՂՄԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆ

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 յուլիս).

— «Ինչպէ՞ս չկասկածիլ Էջմիածնի տեղակալ Չէօրէքճեանի «Մայիս 24» Թուակիր նամակի լրջութեան վրայ, երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Թաղման մասին ոչ մէկ մանրամասնութիւն կը տրուի այդ երկար գրութեան մէջ:

Կաթողիկոսի մը դահակալութեան նման, մահն ու յուղարկաւորութիւնն ալ հանրային - եկեղեցական խոշոր դէպք է: Ուրիշ պայմաններու տակ, գէթ սա վերջին երեսնամեակի ընթացքին, Հայոց Կաթողիկոսներու յուղարկաւորութիւնը եղած է միշտ յարգանքի, սիրոյ եւ հաւատարմութեան համահայկական ցոյց մը, որուն մասնակցած են օրերով ոչ միայն մայր հայրենիքի, այլեւ արտասահմանի հայ ժողովուրդը, իրենց ներկայացուցիչներով: Ըստ եկեղեցական օրէնքի, կաթողիկոսներու օծումը, յուղարկաւորութիւնն ու Թաղումը տեղի կ'ունենան մեծ հանդիսութիւններով, որոնք աւելի քան շաբաթ մը կը տեւեն:

Եթէ չենք սխալիր, եօթն օր կը տեւեն միայն Թաղման արարողութիւնները, այսինքն, ամէն օր չերտ - չերտ հող Թափելով, եօթերորդ օրը միայն գետնին կը հաւասարեցնեն հանգուցեալ կաթողիկոսին գերեզմանը: Էջմիածինը այդ օրերուն կը դառնայ ուխտավայր, ուր կը հաւաքուի բոլոր շրջակայ վայրերու բարեպաշտ ժողովուրդը:

Համաժողովրդական յարգանքի արտայայտութիւններով Թաղուած են ժամանակին Խրիմեան եւ Իզմիրլեան կաթողիկոսները: Ու մինչեւ անգամ, խորհրդային վարչաձեւին տակ 1930-ին վախճանած Գէորգ Ե. Սուրէնեանց կաթողիկոսի Թաղումը տեղի ունեցած էր հնարաւորութեան սահմանին մէջ փայլուն եւ հանգուցեալի դիրքին ու հանգամանքին արժանի հանդիսութիւններով:

Արդ, Խորէն Ա. կաթողիկոսի խորհրդաւոր մահուան հետ կապ ունեցող բոլոր իրադարձութեանց մէջ մեզ մեծապէս կը շահագրգռէ նաեւ այն կէտը, Թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մը դիրքին արժանավայել յուղարկաւորութիւն մը կազմակերպուա՞ծ է Էջմիածնի մէջ: Ինչ կ'ըսէ այս մասին տեղակալին «Մայիս 24» Թուակիր նամակը:

Ոչինչ: Զորս չոր ու ցամաք բառերով կ'ըսէ միայն, Թէ «կատարուեցաւ հանգուցեալի օծումը եւ Թաղումը»: Չկայ ո եւ է մանրամասնութիւն, որ եւ է տեղեկութիւն, որպէսզի հայ ժողովուրդը իմանար, Թէ ո՞ր օրը, ինչպէ՞ս, ի՞նչ հանդիսութիւններով, ո՞րոնց մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է իր սիրելի Հայրապետին, իր Հոգեւոր Հօր Թաղումը»: Գիւղացի աէրտէրի մը օծման ու Թաղման մասին յաճախ աւելի բան գրուած է եւ կը գրուի, քան ինչ որ գրած է Էջմիածնի տեղակալը, Հայոց եկեղեցիի գերագոյն պետի օծման ու Թաղման կարեւոր եղելութեան մասին:

Ի՞նչպէս բացատրել այս եղելութիւնը: Տեղակալը իր այս առաջին — եւ այս մասին դուցէ վերջին — նամակին մէջ պարտաւոր էր տալ մանրամասնութիւններ կատարուած հանդիսութեանց շուրջ, որպէսզի միանգամ ընդմիշտ փարատէին՝ պաշտօնական ու հանդիսաւոր յուղարկաւորութիւն կատարուած չըլլալու մասին տիրող լուրջ կասկածները եւ հերքուէին այս ուղղութեամբ հրատարակուած տեղեկութիւնները: Պէտք էր տեղեկացնէր, օրինակի համար, Թէ Երեւանի կառավարութեան կողմէ ներկայացուցիչներ մասնակցա՞ծ են յուղարկաւորութեան: Էջմիածին եկա՞ծ են այս առթիւ «համամիութենական հանրապետութիւններում գտնուած Թեմերի» հոգեւոր առաջնորդները: Քանի՞ օր տեւած են Թաղման արարողութիւնները: Ո՞վ եղած է պատարագիչը: Ո՞վ օծած է կաթողիկոսին մարմինը: Թոյլատրուա՞ծ է հաւատացեալ բազմութիւններուն ներկայ գտնուիլ Հայոց Հայրապետի յուղարկաւորութեան: Եւ — ինչպէս սովորութիւն է ամէն տեղ — ցուցադրուա՞ծ է հանգուցեալին մարմինը ժողովուրդին, տաճարին մէջ: Ու վերջապէս ե՞րբ, ո՞ր օրերուն տեղի ունեցած են այս բոլորը:

Տեղակալի նամակին իսկ, ուրեմն, «Հայաստանեայց» ճակատի «վերապահները» պէտք է բերէ առնուազն այն եզրակացութեան, Թէ կը շարունակէ առեղծուածային մնալ կաթողիկոսի յուղարկաւորութեան պարագան: Իսկ մեզ անգամ մըն ալ կը մղէ խորհելու, Թէ «կատարուեցաւ հանգուցեալի օծումն ու Թաղումը» նախադասութիւնը աչքի փոշի է միայն եւ ուրիշ ոչինչ: Կամ խօսք մը, որուն տակ բան մըն ալ չկայ: Որովհետեւ այդ խօսքը, բռնուած ձեւով բան մը չի բացատրեր: Ի՞նչ իմաստ ունի «օծուեցաւ ու Թաղուեցաւ» ըսել ու անցնիլ, երբ անկրօն նպարավաճառն անգամ գիտէ, Թէ ոչ միայն կաթողիկոսները, այլ հասարակ քահանաներն անգամ կ'օծուին ու ապա կը Թաղուին»:

Զոմ

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը կազմակերպած է համախմբում մը Վալանսի մէջ, Աստուածածնայ տօնի արձակուրդին առթիւ:

Փարիզի երկսեռ խումբը կը մեկնի օգ. 14ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5-ին, Վալանս կը հասնի գիշերը: Վերադարձ Վալանսէն հինգշաբթի կէս գիշերին, Փարիզ հասնելու համար ուրբաթ առաւօտ կանուխ:

Վալանս պիտի հաւաքուին նոյնպէս Լիոնի, Վիէնի, Կրընոպլի եւ Մարսիլիոյ Զոմունիք եւ համակիր երիտասարդութիւնը երկու սեռէն ալ:

Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Կեդր. Վարչութիւնը: Այս առթիւ Զոմի մարզական խումբերը մրցում մը պիտի կատարեն, յաղթական խումբը պիտի ստանայ բաժակ մը Կեդրոնին կողմէ: Զոմունիք արշաւներ պիտի կազմակերպեն Վալանսի մօտիկ պատմական վայրերու մէջ:

Փարիզէն մեկնող խումբին միանալու համար, համակիրները կրնան դիմել եւ արձանագրուիլ 17, Rue Damesme: Արձանագրութիւնները կը փակուին Օգոստոսի առաջին շաբթուն:

ԻԶԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Ծ. Թարգմ.— Ականատես հաւատարիմ հայրենակիցներ նկարագրեցին արդէն Գարահիսարի հայկական հերոսամարտը, տեղեկանութեան բարբարոսական շրջանին ճաղափին հայ բնակչութեան դիմադրութիւնը եւ թրքական խժդժութիւնները, այդ տխուր միանգամայն պատուաբեր տարեդարձին առթիւ: Աւելորդ չենք համարիր հայկական դիւցազնութեան նոյն դրուագը կրկնել, գերմանական աղբիւրէ պատմուած «Սիրանոյշ» վերտառութեամբ հատորի մը մէջ, որ հրատարակուած է 1920ին: Պատմուած դէպքերուն մանրամասնութիւնները, հեղինակին արտայայտութիւններուն եւ ոճին աշխոյժ միանգամայն դիւրահաղորդ նկարագիրը գրաւական մըն են պատմական ճշդութեան, որ, ինքնաբերաբար, կը փոխադրէ հայ ընթերցողը ա՛յն միւս հայկական հերոսապատումին, որ այնքան կենդանի գոյներով կը յաւերժացնէ իր ազատութեան համար ցվերջ պայքարող հայ ցեղին նուիրական հուրը, «Մուսա Լեռան Քառասուն Օրերը» մատեանին մէջ, հրաշակերտը Ֆրանց Վէրֆէլի:

×

Գարահիսարի մէջ երկու դմբէթաձեւ ճաղատ ապառաժներ իրարու դէմ կը բարձրացնեն պատերով ու կեռերով պողպատուած իրենց զառամած գագաթները, խեռ, ըմբոստ, սեւաթոյր ու հերձոտած: Մէկէն միւսը ոչ մէկ ողջոյն կը Թուի, ոչ մէկ զուարթութիւն կը ծիծաղի անոնցմէ հովիտին վերեւ, որ կ'ընդմիջէ զանոնք: Անմոռանալի անցեալի մը իբրեւ նշանաքարեր՝ կ'աշտանակեն անոնք մենաւոր իրենց յաւերժութեան մէջ, մէջեւ անտես կապերով իրարու շղթայուած, դէպի կապոյտ, վճիտ, ջերին այերքը ամրան, ինչպէս նաեւ ձմրան սառնաշունչ քամիներուն տակ:

Իրենց միջեւ կ'ընդլայնի քաղաքը, հոս Թրքական, հոն հայկական: Ոչ մէկուն տունը կը մոլորի կը կորսուի միւսին մարզին մէջ: Երկու աշխարհներ, որոնք ճանապարհէն վեր իրարու կը նային, իրարու հետ սակարկութիւն կ'ընեն, վաճառք կը փոխանակեն, իրարու հետ կը խօսին եւ միասին կ'ապրին տարուան չորս եղանակներուն բեռներն ու դիւրութիւնները, ցաւերն ու ուրախութիւնները, եւ որոնք արտաքուստ իրարու կը նմանին, առանց սակայն իրարու հաւասարելու, եւ ներքնապէս ուրիշ յիշատակներով, ուրիշ մտածումներով, ուրիշ յոյսերով բոլորովին տարբեր կեանք կը վարեն:

Օսմանեան յաղթանակներու փառայեղ անցեալի մը ինքնապարծ, ամբարտաւան երազներ կը Թրվան Թրքական Թաղամասին տուներուն վերեւ: Կրօնական բանաձեւեր, հաստատուն, հանդիսաւոր, բովանդակ աշխարհի դէմ ցցուող եւ արիւնռուշտ պատերազմներով բոլոր երկիրները ապստամբող դաւանական սկզբունքներ կ'ամբարտաւանին ու վեր կը բռնեն մահմետական բնակչութեան կեանքը: Այսօր իսկ իրենք չե՞ն միթէ տէրը, իրենց ուժին ուժով, Իսլամին յաւիտենաս ամրապնդ ու միակ ճշմարտութիւններուն տէրը իրենք չե՞ն միթէ: Թուրքը իրենք չե՞ն միթէ ...

Իսկ միւսնե՞րը, Հայե՞րը: Աւելի քան երկու հազար տարիներէ ի վեր իրենք զիրենք Հայ կ'անուանեն Հայկին անունով, տէր տիրական կ'անուանեն, բայց գրեթէ միշտ ծառայ, ստրուկ եղած են միայն ...

Շատ եռքերը լոկ այս Հայերը մտաւորական կեանք մը ունեցան, որուն կը յառին շարունակ, ինչպէս մագնիսը դէպի բեւեռ: Իրենց կրօնքը դրեթէ զօսացած փայտացած է, անկենդան, եւ կարծես արթնցնողի մը ձեռքին կը սպասէ: Այդ կրօնքը կապ մըն է միայն հայրենակիցներուն միջեւ: Բայց չունին, չկայ իրենց մէջ մեծ Թուիչք մը, որ աղաղակ արձակէ դէպի ապագան, որ իրենց ալ բերէ ազատ, սեփական մտաւոր կեանք մը, իրենց, սա մարդոց, որ բազմաթիւ ազդերու գերիները եղած են, որոնք իրենց հոգիներուն փափուկին մէջ միայն կրնան տէր տիրական կոչել զիրենք, բայց հիմա այդ փափուկին հաւատք կ'ընծայեն, անձկոտ նայուածքներով զարմանալ կը սպասեն, ցուղող յոյսով, կիզիչ ցանկութեամբ, եւ տողորուած այնպիսի կամքով մը, զոր ոչինչ եւ ոչ ոք կարող է փճացնել, սա Հայերը, այո՛ ...

Իրիկնամուտ էր: Սիրանոյշ իր հայրենիքը՝ Գարահիսար հասնելէն քանի մը օր վերջը, հաւատարիմ ընկերուհի սուս Լուպովնա Կրապովիչի հետ իր ընտանիքին սեփական տուներէն մէկուն մէջ կը բնակէր, մինչ իր ընկերը Մարտիկ իր հօր ազգականներուն մօտ հանգիստ կ'ընէր բանտարկութեան եւ ճամբորդութեան խոնջէնքէն: Գարահիսարի մէջ տրամադրութիւնները տխուր էին: Ամէն կողմ բերնէ բերան գրոյցներ կը շրջէին: Տրապիզոնի մէջ Հայերը բնաջինջ եղեր են, Սըվասի մէջ ապստամբութիւնը մօտալուտ էր, Ամասիոյ Հայերը ծովեզերք կը փախչին եւ Խարբերդի մէջ ոչ մէկ Հայ կ'ապրէր այլ եւս: Դարձեալ գրոյց կը շրջէր Թէ Կ. Պոլսէն հրաման գացած է իշխանութիւններուն Հայերը պաշտպանել, Թէ հայ զինուորները քաջաբար կը կռուին Թուրքերուն կողմէ, Թէ նոյն իսկ Էնվէր փաշա գոված է զանոնք, եւ Գոնիայի Հայոց եպիսկոպոսին մասնաւորապէս երախտագիտական գրութիւն մը ղրկեր է հայ զինուորներուն վարմունքին մասին: Ոչ այնչափ միայն, այլ ամբողջ հայ ժողովուրդին համար(*): Այսպէս անմնաք լի վստահութեամբ կը նայէին ապագային, եւ ուրիշներ ահուսարսափով եւ մտահոգութեամբ:

Սակայն ամէնքն ալ սա մտատանջութեան մէջ էին, Թէ Վանի մէջ տեղի ունեցած դէպքերը արդեօք ի՞նչ ազդեցութիւն առաջ պիտի բերէին Պոլիս: Գարահիսարի հայ համայնքին ղեկավար պետերը հաւաքուած էին Սիրանոյշի մօտ: Դուրսը արդէն մարած, նուաղած էր օրուան լոյսը: Գորգերով ծածկուած, Թանկագին զրուագուած սեղաններով եւ մետաքսահիւս բազմոցներով ճոխացած սրահի մը մէջ շատ մը մարդիկ նստած, ճնշուած, խօսակցութեան մը բռնուած էին, ուրկէ դուրս ելաւ ծերունիի մը խորունկ ձայնը, որ կ'ըսէր — «Մեզի ընել մէկ բան կը մնայ միայն, ինչպէս միշտ: Կամք ու պատրաստ պէտք է գտնուինք բոլոր պատահականութիւններուն դէմ»:

Թարգմ. ԵՏԱՆ

(1)

(*) 1916 փետր. 26ին հրատարակուած է այդ գրութիւնը Կ. Պոլսոյ Օսմանիշէր Լոյտի մէջ:

մարդուն երեսին, պղպարաբելով.— Թուրքին շուքը ծանր է ։ Ուրիշ ատեն ոտքի ելիր եւ յարգանքով ողջունէ ։

Իմ առած մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, Անտիոքի բնակչութեանց ատեն Զօր. Հէօնցիկէր մասնաւորաբար պնդած է երկու կէտի վրայ.— 1. Թրքական ուժեր պէտք չէ գտնուին այն շրջաններուն մէջ որոնց բնակչութեան մեծամասնութիւնը ոչ-թուրք է ։ 2. Թրքական ուժեր պէտք չէ շփում ունենան սուրիական սահմանին եւ ծովեզերեայ շրջաններուն հետ ։ Ի վերջոյ Թուրք պատուիրակութիւնը տեղի տուած է երկու կէտերուն մէջ ալ ։

Թրքական զինուորները ներկայիս կը գտնուին հետեւեալ վայրերուն մէջ.— Աղեքսանտրէթ, Անտիոք, Պէյլան եւ Գըրք Խան ։

Առաջին երկու քաղաքներուն մէջ կը գտնուին նաեւ ֆրանսական ուժեր, իսկ Պէյլանի եւ Գըրք Խանի մէջ միայն թրքական զինուորներ կը մնան ։

Հարպիէի եւ Ռէհանիէ մէջ ալ միայն ֆրանսական զինուորներ կը գտնուին ։ Գալով Քէսապի եւ Ճէպէլ Մուսայի, որոնց բնակչութեան մեծամասնութիւնը Հայ է, այս շրջանները թէեւ կը պատկանին Ֆրանսացիներուն, բայց առայժմ ո եւ է ուժ չկայ անոնց մէջ ։ Այս ձեւով, այս զուտ հայկական կեդրոնները կը պահեն իրենց նախկին վիճակը, առանց ո եւ է շփում ունենալու թրքական ուժերուն հետ ։

Անկէ զատ, սուրիական ամբողջ սահմանը եւ ծովեզերեայ մասերը կը գտնուին ֆրանսական հսկողութեան ներքեւ ։ Բացառութիւն է միայն Աղեքսանդրէթի հիւսիսային ծովեզերքի մէկ մասը ։

Գերմանիոյ նոր ամրութիւնները Ֆրանսական սահմանին վրայ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Ալզասի եւ Լոռէնի սահմանամերձ բնակիչներուն ուշադրութիւնը գրաւած են շարք-շարք ցանկապատներ եւ ծածկոցներ որոնք կը ծածկեն գերմանական սահմանին վրայ շինուած ամրութիւնները ։ Բոլոր կողմնակի կամուրջները փակուած են գերմանական կառավարութեան կողմէ եւ միայն մեծ կամուրջները բաց կը մնան ։ Կամուրջներու գլուխը կը շինուին մասնաւոր պատնէշներ՝ հրասայլերու դէմ պաշտպանուելու համար ։ Այն երկու շարք ամրութիւնները որ կը շինուին ֆրանսական ամրութեանց դիմացը, կը նկատուին Գերմանիոյ «առժամեայ Մաժինոյի գիծերը» ։ Առաջին գիծը, որ կը սկսի Զուիցերիոյ սահմանէն, Ֆրայպուրկ-Քարլսրուհէ երկաթուղիին եւ Հռենոսի միջեւ, կը բաղկանայ փոքր բերդերէ որոնք սպառազինուած են գնդացիրներով եւ հրետաններով ։ Այս ամրոցները Լոռէնի սահմանագլուխին հետ զուգահեռաբար կ՚երկարին մինչեւ Լիւքսէմպուրկի մեծ դքսութեան սահմանը ։

Երկրորդ գիծը, որ կ՚ըսեն թէ պիտի վերջանայ այս տարի, շատ աւելի կարեւոր կը համարուի ։ Սեւ Անտառին սարալանջերը փոքր ամրոցներու վերածուած են ։ Իշթայնի բերդը, (Ֆրայպուրկի հարաւ-արեւմտեան կողմը) որ քանդուած էր Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեամբ, այժմ ամբողջովին վերաշինուած է արդիական սպառազինութեամբ ։ Սեւ Անտառին ամէնէն բարձր գագաթներէն մէկը, Սթրասպուրկէն 21 մղոն հեռու, սահմանուած է օդանաւային կայան մը դառնալու պատերազմի ատեն ։ Կ՚ըսուի թէ ուրիշ խարիսխ մըն ալ շինուած է Քարլսրուհէի մօտերը, ստորերկրեայ կայանով ։

Ցեղապաշտ շարժում Իտալիոյ մէջ

Ոչ օձիք, ոչ ալ փողկապ

Ցեղապաշտական շարժումը երթալով կը ծաւալի եւ գործնական ձեւ կ՚առնէ Իտալիոյ մէջ ։ Դեռ նոր էր որ հրատարակուեցաւ խումբ մը մասնագէտներու տեսութիւնը եւ արդէն իսկ միջոցներ կը խորհուին, խօսքէն գործի անցնելու համար ։ Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը ունկնդրութեան ընդունելով նոր վարդապետութեան հեղինակները, յայտարարեց.

— «Վերջերս ձեւակերպուած ցեղապաշտական սկզբունքները պէտք չէ համարուին ակադեմական բանաձեւ մը, այլ, ընդհակառակն, միջոց մը՝ քաղաքական որոշ գործունէութիւն մը վարելու ։ Կայսրութեան սահմանումով, Իտալական ցեղը շփման մէջ է ուրիշ ցեղերու հետ ։ Ահա թէ ինչու պէտք է զգուշանալ որ եւ է վարակումէ ։ Հրեաները հազարամեակներէ ի վեր իրենք զիրենք կը նկատեն իբրեւ անդամները մասնաւոր եւ միւսներէն գերազանց ցեղի մը, եւ ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ թէ, հակառակ մեր իշխանութեան թոյլատու դիրքին, Հրեաները միշտ հակաֆաշականութեան կողմն եղած են »։

*** Փալէրմոյի համալսարանին ուսուցչապետներէն մէկը, Ալֆրէտօ Կուքօ, կ՚առաջարկէ այսուհետեւ գործածել հռոմէական ուղիղ գիրը, փոխանակ կոր գիրին, եւ վերադառնալ «հռոմէական վիզին», մէկդի նետելով օձիքն ու փողկապը, զիւրացնելու համար արեան շրջանը, մանաւանդ տեսողական գործարաններուն մէջ. «որովհետեւ Իտալիա պէտք ունի սուր աչքերու, վարելու համար իր հրասայլերը եւ օդանաւերը »։

Կարեւոր օրկան մը, «Ճօրնալէ տ՚Իթալիա», խրախուսելով այս տեսութիւնը, կը ձաղկէ կոր գիրը, օձիքն ու փողկապը, «ֆրանսական չարիքներ» նկատելով զանոնք ։ «Հռոմէական նկարագրին կը համապատասխանէ շիտակ, ուղղահայեաց, առողջապահական գիրը, որուն շնորհիւ պիտի ազատինք վիզը եւ ողնայարը ծռելու տաղտուկէն» ։

***Իտալական կառավարութիւնը արտաքսման հրամանագիր մը հրատարակեց «Օպզըրվըր»ի եւ «Քրիսչըն Սայընս Մոնիթըր»ի թղթակցին՝ Փօլ Քրէմոնայի դէմ, որ այդ պաշտօնը կը վարէ 17 տարիէ ի վեր (Իտալիա կը գտնուի 25 տարիէ ի վեր) ։

ՑԱՆ ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՔԻՆ ՄԷ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ միջեւ առեւտրական եւ դրամական գործառնութեանց դաշնագիր մը կնքուեցաւ երկուշաբթի օր ։ Թուրքիոյ ներկայացուցիչն էր Մէնէմէնճիօղլու ։ Դաշնագիրը կնքուած է մէկ տարուան համար, սկսելով օգոստոս 15էն եւ եւ կը կարծուի թէ զարկ պիտի տայ երկու երկիրներու արտածումներուն, փոխադարձաբար ։ Այս առթիւ հրատարակուած գերմանական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ բանակցութիւնները կատարուեցան «աւանդական բարեկամութեան ոգիով», հաստատելով թէ թրքական եւ գերմանական տնտեսութիւնները կը լրացնեն իրար ։

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ մը ծագեցաւ Մանչուրիոյ սահմանին վրայ ։ 300 կարմիր զինուորներ սահմանը անցած ըլլալով, ետ մղուեցան ճափոնական զօրքին կողմէ ։ Կարմիր զինուորները կրակի տուին գիւղ մը ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ քննութիւնները խստօրէն կը շարունակուին, երեւան հանելու համար կեղծ վկայականով ապաստած զինուորցուները ։ Այս առթիւ հարցաքննուեցան վեց բժիշկներ, բայց ազատ ձգուեցան, ապացուցած ըլլալով իրենց անմեղութիւնը ։

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ, Տիկին Ալլապորձեան(?), ծնած Լայփցիկ եւ ամուսնացած Գերմանացիի մը հետ, Փարիզ-Քալէ ճեպընթացին դռնակէն վար իյնալով մեռաւ Ամիէնի մէջ ։ Ծնած էր 1897ին եւ մուշտակի վաճառականութիւն կ՚ընէր Լոնտոնի մօտ ։ Ամուսինն ալ միասին ըլլալով, հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ ։ Կը կարծուի թէ տիկինը արկածի զոհ գացած է. բայց անձնասպանութեան կասկածներ ալ կան ։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ հիթլէրական իշխանութիւնը ուժանակով պայթեցուց այն յիշատակարանը որ շինուած էր նախորդ վարչապետ Շուշնիկի կողմէ, իր առաջին կնոջ համար ։

ՀՌՈՄԻ անգլիական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունենալով Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդեց Փարիզի մէջ կատարուած անգլօ-ֆրանսական խօսակցութեանց մասին ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէն ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 6, Ավընիւ տ՚Իթալիի սրճարանի վերնայարկը։

Օրակարգ՝ կարեւոր զեկոյց ընկեր Ի.ի կողմէ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 30 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ-ՖԼՈՒՌԻ (Մարսէյլ) «Հայաստան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 30 Յուլիս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 31 Յուլիս Կիրակի իրիկուան ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի կողմէ

Յուլիս 31ի Կիրակի օրը։

Ժամը 3ին այցելութիւն Իշխան Արղութեաններու շիրմին։

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ պար։

Գիւղէ մասնակի գինեգով։

Ամ՚ձրեւի պարագային Արղութեան ճիրմին այցը չի յետաձգուիր։

Կառ. Մոնփառնասէն եւ կամ Սէն Լազարէն գնացք։ փոխ տր Սէվրէն 1 թեւ օթօպիւս եւ իջնել Petits Sans Vin։ Հարցնել Շավիլի գերեզմանատան յաջակից անտառը։

Ընտանեկան մեծ դաշտահանդէս

ԿՌՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՍՈՒՐՍ»ԻՆ ՄՕՏ

Այս Կիրակի 31 Յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՏԱՒՐՈՍ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ «ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէի

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

կը նախագահէ ընկեր ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

երգ, պար, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ

նոյն օրը եւ վիճակահանութիւն

Գնացք — Շաթլէյի Կառատունէն ժամը 1.17, 1.27, եւ 3.17։

ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Նուիրուած՝ ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Կիրակի, 31 Յուլիս Սէնթ Անդրէի Պառ Դը Վէստրի ընդարձակ պարտէզին մէջ

կը նախագահէ՝ Գ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ,

կը բանախօսեն՝ Դոքթոր Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գ. Գ. Տր. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ եւ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ կարելի է ճաշը հետ բերել։

Անվճար 25 թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջակայանին։

Մասնակցութիւն 2 ֆրանք։

Վարդավառ եւ Տօնի դաշտահանդէս

կը տօնուի Յարօն-Տարօնցիներու Հ. Միութեան կողմէ, փոքր գիւղի մէջ Յուլիս 31ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահը, 13, Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicetre. Métro: Porte d'Italie.

կը նախագահէ հայրենակից Պ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ,

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ այլն։

կը հրաւիրուի մեր ազգային աւանդութիւններն ու Տարօնի յիշատակը սրբող հայրենակիցները։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՒՄՕՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

նախաձեռնութեամբ՝ ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

եւ հովանաւորութեամբ՝ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

31 Յուլիս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Պումոնի վարժարանի սրահը 10bis Bld. Marguerite. Baumont.

կը նախագահէ՝ Տ. ՉԳՕՆ Վ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

երգ, նուագ, արտասանութիւն, գեղարուեստական պարեր եւ մարզանքներ։

կը խնդրուի ծնողներ մանուկներ չբերել։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 Յուլիս.— Մեր խորին շնորհակալութիւնները եր յայտնենք բոլոր բարեկամներու, ազգականներու, որոնք մեր սիրելին՝ ԶԱՐՈՒՀԻ ՈՒԼՈՒՍԵԱՆի մահուան առթիւ, անձամբ, թերթով նամակով եւ սուգ կապակով մասնակցեցան մեր սուգին։

Շնորհակալութիւն նաեւ անոնց, որ դժբախտ աղջնակիս երկարատեւ հիւանդութեան միջոցին յաճախ այցելեցին։

Մասնաւոր շնորհակալութիւն Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին, Բալուի Հայր. Միութեան, Բալուի վերաշինացին, Խօշմաթի կարօտեալ Միութեան, որոնք ծաղկեպսակով մասնակցեցան տխուր արարողութեան, որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 16ին։

Սգակիր՝ ՈՒԼՈՒՍԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

(Բալուի Խօշմաթ գիւղացի)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Տէր եւ Տիկ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ մասնաճիւղին ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գալ Լաֆայէթ, Գրադարանիպարահը։ Օրակարգ.— Նչյաբերական ի ընթերցում, նոր վարչութեան ընտրութիւն, Օգափոխութեան կայանի կարգադրութիւն, ընթացիկ խնդիրներ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատոմսերով։

ժամացոյցի եւ զոհարեղինաց

վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Ապսպրանքները կանխիկ։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 5 Ֆր., փոսթի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux Cachan. (Seine) France։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթուածներէն.—

ՑԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ՚ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ՚ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ եւ կէսօրները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

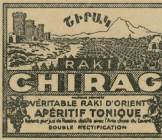

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։

Անզուգական՝ Անմրցելի՝ Անխառն։

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով հայ աւանդական սնգանի՝ն կարգ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտրելագոյն կերակուրներ։

Hommes **Dames**

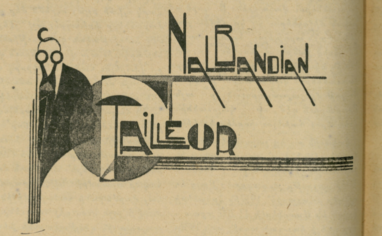

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրէ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյր, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է։

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր։ Վարդապետ մը ժպիտ, խինդի ծիծաղի եւ հեղնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին.

«Խնդալ գիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» Մէտիգի
«Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» Ասկլէպ
«Ծիծաղը սրտին արեւն է» Հանու-Հիր

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.

Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 29 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 29 JUILLET 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3794

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ ԿԸ ՎԱՐԵՆ ՇՈՂՈՔՆԵՐՈՎ

Իսկապէս յեղափոխակա՛ն պատկեր մը կը ներկայացնէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին առաջին նստաշրջանը, իր բացման խօսքով, զեկուցումներով եւ ճառերով։

Հարեւանցի ակնարկ մը բաւական է, համոզուելու համար թէ ամէն ինչ նախապէս ծրագրուած եւ սարքուած է իբրեւ թատերական ներկայացում։ Թերեւս «փորձեր» ալ կատարուած են, ինչպէս որ եւ է ներկայացման առթիւ։ Ինչպէս ուրիշ Հանրապետութեանց մէջ։

Արդարեւ, նոյն հանդիսաւոր խեղկատակութիւնն է որ կը կատարուի աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ, Հանրապետութենէ Հանրապետութիւն եւ շրջանէ շրջան։

Առաջին պատգամը տրուեցաւ Մոսկուայէն, եւ ներկայացումները իրարու կը յաջորդեն կարգով, իրարու նմանելով յետին մանրամասնութեամբ։

Երեւանի մէջ, բացման խօսքն արտասանած է Գերագոյն Խորհուրդին երիցագոյն անդամը, գրագէտ Արազին (Մովսէս Մելիքի Յարութիւնեան)։

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ըսէր այս ծերունի վաստակաւորը, ծայրագաւառ Երեւանի մէջ, երբ անդին, Մոսկուայի մէջ, աւելի հեղինակաւոր դէմքեր իրար գերազանցեցին շողոքորթելով։

Արազի նախ ծափերու փոթորիկ մը կը յարուցանէ, յայտարարելով թէ «Հայաստանի աշխատաւորութիւնն իր Գերագոյն Խորհրդում առաջին դեպուտատ (երեսփոխան, պատգամաւոր) ընտրեց համաժողովրդական թեկնածու, հայ ժողովուրդի ամենամտերիմ բարեկամ, մեր սիրելի հայր, հարազատ ՍՏԱԼԻՆԻՆ»։

«Օվացիա»ները կը կրկնուին, երբ կը յիշէ, նաեւ, «խորհրդային հզօր կառավարութեան տաղանդաւոր ղեկավար, ռուս մեծ ժողովրդի արժանաւոր զաւակ» Մոլոտովը, ինչպէս եւ «խորհրդային կառավարութեան ականաւոր գործիչ, հայ ժողովրդի սիրելի զաւակ» Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանը (միշտ գլխագիր)։

Կ'արժէ՞ յիշել մնացեալը,— այն թխածոյ եւ ձուլածոյ սաղմոսերգութիւնները որ կը կրկնուին տարիներէ ի վեր, Խ. Միութեան բոլոր լեզուներով, համոզելու համար թէ երէկ դժոխք էր, այսօր դրախտ, երէկ խաւար էր, այսօր լուսացնցուղ արեւ, երէկ չքաւորութիւնը կը տիրապետէր, այսօր՝ երջանկութիւնը եւն.։

—- «Ընկեր դեպուտատներ, Հայաստանի այսօրը ոչ մի բանով նման չի մեր մռայլ անցեալին, հայ աշխատաւորն իր անցեալը յիշում է որպէս մի ծանր մղձաւանջ։ Տխուր խոհերով է անդրադառնում դէպի այդ անցեալը մեր մեծ բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանը, այնտեղ տեսնելով «սեւ սուգի մի հովիտ», «զարկուած ու զրկուած» մի վայր, դատարկ գիւղեր ու գաղթականների շաբան...»։

Իսկ այսօր,— ազատութի՛ւն եւ բարօրութիւն։ «Միայն խորհրդային իշխանութեան գաղափարը Հայաստանի համար բերեց խաղաղութեան եւ ազգային վերածննդի հնարաւորութիւն»։

Անշուշտ աւելին կարելի էր ձեռք բերել.

—- «Մեր նուաճումներն աւելի մեծ կը լինէին, եթէ մեզ չխանգարէին ժողովրդի թշնամիները՝ փաշիստական - տրոցկիստական— բուխարինեան-բուրժուական-նացիոնալիստական, դաշնակցական հակայեղափոխական բանդաները, որոնք փորձում էին մեր ծաղկող երկիրը դարձնել իմպերիալիստների գաղութ, վերականգնել կապիտալիստական կարգերը մեր երկրում»։

Մի հարցնէք թէ ժողովուրդի նոյն «թշնամիները» չէի՞ն որ հաստատեցին խորհրդային իշխանութիւնը, կազմակերպեցին ու վարեցին Հայաստանը 1921էն մինչեւ 1936, երբ հովերը յանկարծ փոխուեցան, եւ մանգաղը անխնայ հնձեց բոլոր ղեկավարները, ամէն ճակատի վրայ։ Երբ,

—- «Մեծ առաջնորդ Ստալինի անմիջական ցուցումներով եւ նրա մարտական զինակիցներ ընկերներ Եժովի եւ Միկոյեանի օժանդակութեամբ Հայաստանի բոլշեւիկները ջախջախիչ հարուած հասցրին հակայեղափոխական այդ բանդաներին»։

Արազի իր ճառը կը վերջացնէ նորէն եւ նորէն աղաղակելով.

—- «Կեցցէ՛ համաժողովրդական դեպուտատ մեծ Ստալինը»։ Եւ, ինչպէս կը պատմէ «Խ. Հայաստան», որահը կը թնդայ խանդավառ ծափերով,— «Նորից ու նորից հայերէն, ռուսերէն, ադրբէջաներէն եւայլ լեզուներով լսւում են ողջոյնի ցնծալից բացականչութիւններ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ պատւին։ Երկար ժամանակ չի լռում որոտընդոստ օվացիան»։ (13 յուլիս)։

Պատկեր մը եւս, գաղափար կազմելու համար «դեպուտատ»ներու քաղաքացիական գիտակցութեան մասին։

Գերագոյն Խորհրդի յուլիս 13ի նիստին մէջ, կոլտնտեսական Խաչատրեան ողջոյնի խօսք առնելով, կը փառաբանէ իրենց վայելած «ուրախ եւ երջանիկ» կեանքը, եւ կ'աղաղակէ ցնծագին.

—- «Ընկեր դեպուտատներ, սրբազան մի իղձ ունիմ ես, որը գիշեր ու ցերեկ ուղեկցում է ինձ։ Այդ իղձն է՝ տեսնել մեծ ՍՏԱԼԻՆԻՆ։ Եւ ամէն անգամ երբ ես ելնում եմ աշխատանքի, իմ գիտակցութեան ձայնն ասում է,— «Աշխատիր այնպէս, որ արժանանաս այդ վեհ պատուին»։ Ես անսահման կը ցանկանայի, եւ դա իմ կեանքի ամենաերջանիկ մոմէնտը կը լինէր, այստեղ տեսնել մեր ամենասիրելի մարդուն, մեր առաջին դեպուտատին, մեր հարազատ հայր Ստալինին» (միշտ գլխագիր)։

... Ահա այսպէ՛ս կը ծաղկի մեր հայրենիքը, գլուխները կախ — չառեցի՛ն արդէն փոշիացած — շողիքը բերնին, խարազանը մէջքին։ Եւ նորէն փա՛ռք եղածին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳՈՒԹԵԱՆՑ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ՈՒԺԳՆՕՐԷՆ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Չեխական կառավարութիւնը յուլիս 27ին հրատարակեց ազգութեանց նոր սահմանադրութիւնը, որուն կը սպասուէր ամիսներէ ի վեր։ Սահմանադրութիւնը մշակուած է աջակցութեամբ ամէն տեսակ մասնագէտներու, փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչներուն կարծիքներն ալ նկատի առնելով։ Նոր խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին այդ ներկայացուցիչներուն հետ, ծրագիրը վերջնապէս խորհրդարանին վաւերացման յանձնելէ առաջ։

Ծրագիրը կը բաղկանայ յառաջաբանէ մը եւ 14 գլուխներէ։ Ահաւասիկ հիմնական տրամադրութիւնները.—

Բոլոր քաղաքացիները հաւասար են, առանց լեզուի, ցեղի կամ կրօնի տարբերութեան։ Ազգութեան հանգամանքը պիտի ճշդուի ենթակային մայրենի լեզուով։ Տասնըութ տարեկան եղած ատեն, ո եւ է քաղաքացի կրնայ ընդունիլ իր նախընտրած ազգութիւնը, պայմանաւ որ լիովին տեղեակ ըլլայ նոր ազգութեան լեզուին եւ սովորաբար չգործածէ լեզուն այն ազգութեան որմէ բաժնուիլ կ'ուզէ։ Բռնի ապազգայնացման համար պատիժ սահմանուած է վեց ամիսէն մէկ տարի, ծանրագոյն պարագաներու մէջ՝ հինգ տարի բանտարկութիւն։ Պիտի բանտարկուին նաեւ անոնք որ ազգութիւն կը փոխեն կաշառքով։ Պատիժներ սահմանուած են նաեւ անոնց որ ուէէ մէկուն վրայ կը յարձակին իր ազգութեան, լեզուին կամ ցեղին համար։ Ազգութեան սկզբունքը պիտի յարգուի դպրոցական կրթութեան մէջ։ Դպրոցականները չեն կրնար դաստիարակուիլ ծնողքէն տարբեր ազգութեան պատկանող անձերու կողմէ։

Իւրաքանչիւր ազգութիւն հանրային կեանքին պիտի մասնակցի համաձայն իր թիւին։ Խորհրդարանի ընտրութիւններն ալ պիտի կատարուին համեմատական սկզբունքով։ Նոյն սկզբունքը պիտի կիրարկուի նաեւ պետական պաշտօնեաներու ընտրութեան ատեն։ Պետական եկամտացոյցէն համապատասխան բաժին մը պիտի սահմանուի բոլոր կրօնական, լեզուական եւ ցեղային փոքրամասնութեանց։ Այս վերջիններուն մշակութային եւ բարեգործական հաստատութիւնները բացարձակապէս հաւասարութիւն պիտի վայելեն չեխական հաստատութեանց հետ, պետական վարկեր ստանալու համար։ Պետական պայմանագրութեանց մէջ կարելի եղածին չափ նկատի պիտի առնուին իւրաքանչիւր ազգութեան իրաւունքները։

Համաձայն համեմատական սկզբունքին, իւրաքանչիւր փոքրամասնութիւն կրնայ պահանջել այնքան դպրոց որքան թոյլ կուտայ իր թիւը։ Իւրաքանչիւր ցեղ կատարելապէս ինքնավար է կրթական-դպրոցական եւ մշակութային գործերու մէջ։

Կանոնագիրը 20 առ հարիւրէն 15 առ հարիւրի կը վերէ այն համեմատութիւնը որ անհրաժեշտ էր, որեւէ շրջանի մէջ փոքրամասնութեան մը լեզուն պաշտօնական լեզու հռչակելու համար։ Այդպիսի շրջաններու մէջ պաշտօնական գրասենեակներու անունները պիտի նշանակուին երկու լեզուներով։ Այս կարգէն ամէն շրջանի մէջ կառավարական պաշտօնատուներու հետ եղած թղթակցութեանց մէջ, իբրեւ կանոն պիտի գործածուի փոքրամասնութեան լեզուն։ Բացառութիւն կրնայ ըլլալ միայն այն ատեն երբ նպատակայարմար համարուի երկու լեզուներն ալ գործածել։ Կրթական խնդիրներու մէջ թղթակցութիւնները պիտի կատարուին այն լեզուով որով կը տրուի կրթութիւնը։ Պաշտօնեաներ անուանած ատեն, նկատի պիտի առնուի ոչ միայն չեխերէնը, այլեւ հանրապետութեան միւս լեզուներուն ծանօթութիւնը։ Փոքրամասնութիւնները կրնան կառավարական իշխանութեանց խնդրագիրներ գրել իրենց մայրենի լեզուով։ Դպրոցներու ներքին վարչութեան մէջ, կրթութեան լեզուն պիտի գործածուի (մինչեւ հիմա միայն չեխերէնը կը գործածուէր)։

Այսուհետեւ Սահմանադրական Ատեանը, որ կը վճռէ օրէնքներու սահմանադրական հանգամանքը, պարտաւոր է նկատի առնել 50 երեսփոխաններու եւ 25 ծերակուտականներու կողմէ ներկայացուած պահանջ մը։ (Մինչեւ հիմա անհրաժեշտ էր երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին բացարձակ մեծամասնութիւնը)։

"ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ"

Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ ոչ մէկ երկրի մէջ այսքան լայն իրաւունքներ սահմանուած են փոքրամասնութեանց։ Եւ սակայն, կանոնագրին հրատարակութիւնը դժգոհութեան փոթորիկ մը պայթեցուց՝ Գերմանիոյ մէջ, ուր բոլորովին անբաւական կը նկատեն զայն։ Մամուլը արդէն իսկ արձակած է ազդանշանը,— «բացարձակապէս անընդունելի»։ Այս առթիւ դիտել կուտան թէ չեխական կառավարութիւնը արդէն սկսեր է խափանել Անգլիոյ ձեռնարկը (միջնորդութիւն)։ Եւ ծանր բառեր կը գործածեն,— «Նենգ խաղեր», «պլէֆ» եւայլն։ Ընդհանուր յոռետեսութիւն կը տիրէ կացութեան մասին։ Թերթերը մանաւորապէս կը շեշտեն այն պարագան թէ բոլորովին անտեսուած է Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն ինքնօրինութեան պահանջը։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ լաւ ընդունելութիւն ընելով անգլիացի միջնորդին առաքելութեան, կը ջանան ապացուցանել թէ Գերմանիա կարելին փորձեց կացութիւնը մեղմացնելու համար, բայց այսուհետեւ ամէն պատասխանատուութիւն կ'իյնայ չեխական կառավարութեան վրայ։ Թերթ մը կը գրէ այս առթիւ.— «Չեխական կառավարութեան ծրագիրը ներշնչուած է տեսլութեամբ մը որ կը փակէ խաղաղութեան ճամբան»։

*** Լորտ Րընսիմէն, անգլիացի միջնորդը, Փրակա պիտի երթայ օգոստոս 6ին։ Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ ուժ կուտայ այս ձեռնարկին։

*** Փիլզէնի ոստիկանական ատեանը անպարտ արձակեց չեխ ոստիկան մը, որ երկու Գերմանացիներ սպաննած էր մայիս 21ին, գերմանական սահմանագլուխին վրայ։ Ամբաստանեալը բացատրեց թէ իրեն յանձնարարուած էր կեցնել եւ ի հարկին զարնել որեւէ անցորդ այդ ճամբուն վրայ։ Երկու ուղեւորները անսաստած էին իր ազդարարութեան, եւ ինք տարձանակը ուղղեց հեծանիւին, բայց դիպուածով սպաննուեցան երկու անցորդները։ Այս վճիռն ալ բուռն զայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ։

*** Զրոյցի մը համաձայն, Հիթլէր այսօր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու առաջնորդին՝ Հէնլայնի հետ, Պրէսլաուի մէջ։ Կը կարծուի թէ քաղաքական ճառ մըն ալ պիտի խօսի, այս առթիւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՈՍԿԻ ԿԱՄՈՒՐՋ»ԻՆ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

Մինչեւ չփլաւ, չխոստովանեցան։

Եւ հիմա իրար կը մատնեն հրապարակաւ։ Կամաց - կամաց կը քակուին կծիկները, ներսէն բանալով 15 տարուան վարագոյրը։

Խօսքը հռչակաւոր Հօկի մասին է։

«Լուծարք»էն շատ առաջ, Երեւան նրեւ դարձուցած էր։ Նոյնիսկ պատասխան չէր տար ստիպողական նամակներու եւ հեռագիրներու։

Բայց «սեւ ներս, ներմակը դուրս», Հօկի ղեկավարները կը շարունակէին սպառել բուն իրականութիւնը։ Կը շարունակէին շոյել ու շոքել։

Երբ լուծումը յայտարարուեցաւ,— 1937 դեկտ. 8 — անոնք նորէն ձեռնածութիւններ փորձեցին, աջ - ձախ ծանուցանելով թէ այսօր - վաղը լուրի կը սպասեն։ Մինչեւ անգամ համոզեցնելով թէ լուծումը կը վերաբերի միայն Երեւանի Հօկին եւ կապ չունի իրենց հետ։

Օրերը շաբաթ, շաբաթները ամիս եղան,— ոչ մէկ լուր Երեւանէն։ Ոչ իսկ թերթի կտոր մը։

Եւ նարահատ, եւ գլխիկոր, դիմակաւորները այս անգամ իրենց շապիկն ալ փոխեցին։

Ամերիկայի Հօկը դարձաւ «Ամերիկահայ Յառաջդիմական Միութիւն», իր մէջ լուծելով նաեւ «պետական» կոչուած կ. խաչը։

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, «ոսկի կամուրջը» դարձաւ «Ֆրանկօ - Հայկական Բարեկամութեան Կոմիտէ»։

Հետզհետէ կ'իմանանք միւս դիմակափոխութիւններն ալ։

Արդ, այս անպարկեշտութիւնը արդէն իսկ լեզու հանած է նախկին գործակիցներ, Ամերիկայի մէջ։

Վաղեմի գործիչ մը, Սահակ Զըբըխեան, որ վերջերս դուրս ձգուած էր շարքերէն, որովհետեւ կը մերժէր բուռակարար «դաւաճան» կոչել Հայաստանի մէջ գնդակահարուած վարիչները ու գրագէտները, հրապարակաւ «գէնգստըր» (աւազակ) կը կոչէ Հօկի վարիչները։

(Զըբըխեան այն գործիչն է որ երկու անգամ Երեւան ղրկուեցաւ, իբրեւ պատգամաւոր Հօկի)։

Ահա բնագիրը, կարդացէք եւ դատեցէք.

— «ԲԱՅՑ ԱՅՍՕՐ, ԵՐԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՔՆ Է ԼՈՒԾԵԼ ԱՅԴ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻՆ, ՈՐՈՆՔ ՏԱՐԵԿԱՆ 10.000 ՏՈԼԱՐԻ ԲԻՒՋԷ ԷԻՆ ՄՍԽՈՒՄ Ա.ԲԱՆՑ ԽՈՐՀՐԴ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՄԻ ՕԳՆՈՒՏ ՏԱԼՈՒ, պէտք չէ թոյլ տալ, որ այդ մարդիկ ուրիշ դիմակի տակ ծածկուած նորից շարունակեն շահագործել մեր ընկերներին եւ հասարակութեան։

«Ամերիկահայ Յառաջդիմական Միութիւնը» ղեկավարւում է նախկի՛ն Քէօսայեան քլիկի քաղաքական գէնգստըրներով, նրանք կազմակերպութիւնը առել են իրենց ձեռքը եւ վարում են մի քանի իրենց ձրիօրէն կոմունիստ հռչակող պարոնների միջոցով։

Պատղ. ժողովները փարս են, եւ ամէն ինչ վճռւում է մի փոքրիկ շրջանակում, «Բանւոր»ի եւ վաղո՛ւ էլ «Լրաբեր»ի խմբագրատան։

Վարկաբեկուած եւ շարքեր նօսրացած՝ նրանք թերթը, կազմակերպութեան անունը, ամէն, ամէն ինչը փոխում են ապրելու համար։

Այդ քաղաքական գէնգստըրները յառաջդիմական չեն կարող լինել, որովհետեւ նրանք 18 տարի է, ինչ շառլատանութիւն են անում։ Կազմակերպութեան եւեւը դրել են կուսակցական կազմակերպութիւնը եւ մասսան շահագործում են»։ (Մշակ, 12 յուլիս)։

Ինչ որ «Նիւ Եորքի ֆլիկ» կը կոչուի, Հօկի կեդր. վարչութիւնն է, իսկ Խ. Քէօսէեանը՝ հանգուցեալ «Բանւոր»ի խմբագիրը, որ երկու տարի առաջ, Երեւանէն վերադարձին, ճառ մը խօսելով Փարիզի մէջ, կը պատմէր թէ Աղասի Խանջեան հիւծախտ էր եւ շարունակ ջուր կը խմէր, իր աչքին առջեւ...

Անշուշտ Ֆրանսայի Զըբըխեանները աւելի պատկերազարդ պատմութիւններ գիտեն, բոցավա՛ռ մանրամասնութիւններով։

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շէյխ Հաճիի Երիտ. Միութեան վարչութենէն (Մարսէյլ)	90
Մ'արտ 20ի գումարը (փակուած)	6636
Ընդհ. գումար	6726

ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

«Նիւ Եորք Թայմզ»ի Լոնտոնի թղթակիցը, որ առաջին անգամ հաղորդեց ֆրանքեւթուրք զինուորական գաղտնի համաձայնութեան լուրը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ իր վերջին նամակով.—

Աթաթիւրք, տարիներու ջանքերով յաջողեցաւ ստիպել Ֆրանսան որ ճանչնայ Հաթայի մասնաւոր իրաւական վիճակը, բայց վերջնական որոշումը ցեղերու համեմատական ներկայացուցչութեան մասին, ձգուեցաւ միջազգային յանձնախումբի մը։

Ատիկա հարուած մըն էր թրքական քաղաքականութեան, որովհետեւ Յուլիս 15ին կատարուելիք պարկեշտ ընտրութիւն մը ցոյց պիտի տար թէ բնակչութիւնը իրապէս արաբական է եւ հետեւաբար պիտի պարտուէր Հաթայը Սուրիայէն անջատելու թրքական պահանջը։ Ուստի Աթաթիւրք զինուոր համախմբեց սահմանագլուխին վրայ եւ իր գործակալները Ալեքսանտրէթի մէջ սարսափի մատնեցին Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբը։ Այս վերջինը ժընեւ տեղեկացուց թէ անկարելի է իրեն համար շարունակել իր գործը եւ թէ վերջնականապէս պիտի մեկնի։

Իրերու այս կացութիւնը մտահոգութեամբ կը դիտուի Լոնտոնի մէջ, որովհետեւ, նախ, այդ կերպով Թուրքիոյ իշխանութիւնը կը հաստատուի Սուրիոյ մուտքի դրան վրայ։ Արաբ պետութիւնները միութիւն չունին, եւ եթէ Թուրքիան կը դարձնէ ահարկու դրացի մը եւ Ալեքսանտրէթի մէջ թրքական զօրագունդին ներկայութիւնը զգալի պիտի ըլլայ Դամասկոսի, Պաղտատի եւ նոյնիսկ Երուսաղէմի եւ Մէքքէի մէջ։

Երկրորդ, ամբողջ արաբ աշխարհին աչքին աղէտալի հարուած մը պիտի կրէ Ֆրանսայի եւ նոյնիսկ Բրիտանիոյ ազդեցութիւնը։ Նոյնիսկ Եգիպտոսի կացութիւնը կրնայ ազդուիլ այս նոր փոփոխութենէն։

Երրորդ, Թուրքիան մեծ շահ մը ձեռք բերաւ, առանց համապատասխան հատուցում ընելու Ֆրանսայի։ Նոյնիսկ Աթաթիւրքէն չկորզուեցաւ որոշ յանձնառութիւն մը, եթէ եւրոպական բարդութիւններ երեւան գան։ Հոս այնպէս կը զգան թէ Թուրքերը հսկայ շահոյթ մը գլուխ հանելէ ետք, հանդարտ պիտի չկենան եւ շուտով աւելին պիտի պահանջեն։

Չորրորդ Ֆրանսա ուղղակի մեղսակից եղաւ կացութեան մը ստեղծումին մէջ, ուր Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբը կը հեռանայ անփառունակ կերպով, առանց իր պարտականութիւնը կատարած ըլլալու։ Մամուլի քարո -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ողբերգական վախճանէն յետոյ, արտասահմանի Հայ մամուլի որոշ օրկաններու մէջ կրկին սկսած է արծարծուիլ Մայր Աթոռը արտասահման փոխադրելու խնդիրը։

Ոմանց կողմէ կը պաշտպանուի այն տեսակէտը, թէ քաղաքական ներկայ պայմաններու մէջ Հայ Եկեղեցիի համար լաւագոյնը պիտի ըլլայ ունենալ իր գերագոյն հոգեւոր իշխանութիւնը արտասահմանի մէջ թէկուզ այն պատճառով, որ խորհրդային խեղդող ռեժիմին տակ Էջմիածնի Մայր Աթոռը բացարձակապէս անկարող է իր պաշտօնը կատարել Խորհրդային սահմաններու մէջ տակաւին մնացած քանի մը խեղճուկ եկեղեցական համայնքներու վերաբերմամբ եւ իր գոյութիւնը վերջին տարիներուն պահած է միմիայն արտասահմանի մեր գաղութներուն վրայ հսկողութիւն ընելու համար։ Սակայն, ինչպէս դառն փորձը ցոյց տուաւ, այդ պաշտօնն ալ ան չի կրնար կատարել ազատ ու անկաշկանդ կերպով, այլ հարկադրուած է փաստօրէն ընել այն միայն, ինչ որ հաճելի է խորհրդային կառավարութեան կամ ինչ որ կը հրամայէ խորհրդային գաղտնի ոստիկանութիւնը։

Մենք միանգամայն սխալ եւ վնասակար կը նկատենք այժմ նոյնիսկ հարց յարուցանել Մայր Աթոռի փոխադրութեան մասին՝ Էջմիածնէն ո եւ է ուրիշ տեղ արտասահմանի մէջ։ Եւ այդ՝ մէկէ աւելի պատճառներով։

Նախ եւ առաջ՝ Հայ հանրային կարծիքը բոլորովին պատրաստ չէ նման փոխադրութեան մը համար։ Արտասահմանի մէջ չկայ եւ հազիւ թէ ըլլայ ո եւ է ներդաշնակութիւն այս խնդրի վերաբերմամբ։ Նման ծրագրի մը իրագործման ո եւ է լուրջ փորձ նոր վէճերու եւ երկպառակութեանց առիթ պիտի տայ այնպիսի ժամանակ մը, երբ հայութիւնը կենսապէս շահագրգռուած է միաբան եւ համերաշխ ըլլալու։ Թերեւս այս ուղղութեամբ կարելի ու պէտք ըլլար փորձ մը ընել, եթէ յոյս ըլլար թէ արտասահմանի մէջ Մայր Աթոռի ժամանակաւոր փոխադրութեան մասին կարելի է ազգային ներդաշնակութիւն ու միաբանութիւն ստեղծել։

Երկրորդ՝ եթէ պահ մը ենթադրենք նոյնիսկ, որ արտասահմանի հայութիւնը հրաշալի միաբանութեամբ մը պիտի որոշէ Մայր Աթոռը Էջմիածնէն արտասահման փոխադրել ժամանակաւորապէս, ո եւ է երաշխիք չկայ, որ խորհրդային կառավարութիւնը իրեն գործիք եղող երկրորդ «Մայր Աթոռ» մը պիտի չուզէ պահել Էջմիածնի մէջ՝ շարունակելու համար իր ենթրիկներն ու չհատակութիւնները մեր գաղութներու մէջ։ Աւելորդ է ըսել թէ, երկու Մայր Աթոռներու գոյութիւնը ոչ միայն եկեղեցական, այլեւ ազգային տեսակէտով բաղձալի չէ։

Երրորդ՝ Էջմիածինը Հայաստանի մէջ ըլլալով՝ հայութեան մտքին մէջ կը նոյնանայ կենդանի Հայաստանի հետ եւ, ինչպէս դարերու ընթացքին, այնպէս ալ այժմ կը խորհրդանշէ հայկական միութիւնը ոչ միայն եկեղեցական, այլեւ ազգային տեսակէտով։ Եթէ Էջմիածնի մէջ կաթողիկոս ալ չըլլայ, դարձեալ ան կը մնայ ու պիտի մնայ հայութեան համար ձգողական ազգային հոգեւոր կեդրոն մը։ Փոխադրելով Մայր Աթոռը ուրիշ տեղ՝ մենք միայն երկուութիւն պիտի ստեղծած ըլլանք հայութեան մտքին մէջ, ...լիտի չեղած ըլլանք անոր ուշադրութիւնը Հայաստան - Էջմիածնէն եւ պիտի նպաստած ըլլանք մեր գաղութներու աւելի ուծացման եւ կեդրոնախոյս ոյժերու անբաղձալի զօրացման։

Ահա թէ ինչու շատ աւելի լաւ է հանդուրժել ներկայ անկերպարան վիճակի գոյութեան, քան փորձ ընել արտասահմանի մէջ Մայր Աթոռ մը ստեղծելու։

Պէտք չէ մոռնալ, որ ներկայիս Էջմիածնի հոգեւոր, դաւանական կամ բարոյական գերագոյն հեղինակութիւնը ժխտող ո եւ է հոսանք չկայ հայութեան մէջ։ Եթէ վէճ մը կայ, այդ ալ միայն Էջմիածնի վարչական իրաւունքներու եւ քաղաքական հակումներու շուրջն է, — բան մը, որ ոչ հոգեւոր, ոչ բարոյական եւ ոչ ալ դաւանական բնոյթ ունի։

Ցիշեալ խնդրի նպատակայարմար լուծումը դժուար պիտի չըլլար գտնել, եթէ մեր բոլոր գաղութները ընդունէին այն տեսակէտը, որուն վրայ կանդնեցաւ ամերիկահայ մեծամասնութեան Երեսփոխանական Ժողովը, այն է՝ վարչական եւ քաղաքական տեսակէտով ըլլալ ինքնավար եւ ճանչնալ Էջմիածնի գերագոյն հեղինակութիւնը միայն հոգեւոր, դաւանական կամ բարոյական հարցերու մէջ։

Այդ պարագային խորհրդային կառավարութիւնը պիտի զրկուէր հնարաւորութենէ Էջմիածնի գերագոյն հեղինակութիւնը ի գործ դնելու՝ արտասահմանի հայ եկեղեցիներն ալ քայքայելու համար։

Ակներեւ է, որ շատ աւելի դիւրին է նման պզտիկ փոփոխութիւն մը մտցնել արտասահմանի մեր թեմերու սահմանադրութեանց մէջ, քան փոխադրել Մայր Աթոռը արտասահման, ինչ որ բացի վերը յիշուած անպատեհութիւններէ կապուած է նաեւ բաւականին չօշափելի նիւթական ծախքերու հետ։

Իսկ եթէ պատահի, որ խորհրդային կառավարութիւնը, հետեւելով իր հիմնական հակակրօն ու եկեղեցասպան քաղաքականութեան, որոշէ այլեւս թոյլ չտալ նոր կաթողիկոսի մը ընտրութիւնը Էջմիածնի մէջ, այդ պարագային անգամ մենք ոչ մէկ ստիպողական պէտք կը տեսնենք Մայր Աթոռի արտասահման փոխադրութեան խնդիր յարուցանելու։ Մեր խորին համոզումով՝ աւելի լաւ է ժամանակի մը համար հաշտուիլ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս չունենալու հետ, քան փորձ ընել արտասահմանի մէջ Մայր Աթոռ ստեղծելու, ինչ որ աւելորդ ու ջլատիչ նոր վէճերու եւ պայքարներու դուռ պիտի բանայ անկասկած։

Փոխանակ միտք եւ եռանդ սպառելու Մայր Աթոռի փոխադրութեան աւելորդ, անտեղի ու վնասակար հարցին վրայ, արտասահմանի հայութիւնը շատ աւելի արդիւնաւոր եւ Հայ Եկեղեցիին ու ազգին համար անհամեմատ աւելի օգտակար գործ մը բրած պիտի ըլլայ, եթէ օր առաջ վերջ տայ իր ներքին պառակտեալ վիճակին եւ համերաշխ գործակցութեան հաստատուն գետին մը ստեղծէ՝ լուծելու համար մեր գաղութները կենսապէս շահագրգռող ամէնէն անյետաձգելի եւ ստիպողական խնդիրները, Հայ Եկեղեցիէն սկսած մինչեւ Հայ Նոր սերունդի Հայեցի դաստիարակութեան գործը, Ալեքսանդրէթի Սանճաքի հայութեան սպառնացող վտանգէն սկսած մինչեւ ընդհանուր նոր պատերազմի հետ կապուած ճակատագրական հարցերը։

(խմբագրական՝ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (ՄԱՏԵԱՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐՈՒ)

«Մագաղաթներ»ուն մէջ Ահարոն ամփոփած է քերթուածներ իր կեանքի զանազան շրջաններէն, կան որ կուգան իր երիտասարդ օրերէն. (Նիկիա. Լիճին ափը, 1915)։

Այսուհանդերձ ամբողջ գործը կը մատնէ հասուն, գրեթէ իր լրումին հասած մարդը եւ քերթողը։ Ոչ մէկ էջի վրայ հետքը չկայ տատամսումներու, կամ անճարակ խարխափումներու։ Ահարոն իր առաջին փորձերէն մինչեւ վերջնագոյն արտադրութիւնները ապացոյցը կուտայ որքան խորազգաց, մշակուած հոգիի մը, նոյնքան նրբաւարտ, ճարտար ու վարժ թեքնիքի մը. իր արուեստը երբեւ ոճ, տաղաչափութիւն, կշռոյթ կամ յանգերգութիւն, երբեք չի սայթաքիր, չի սկարանար ու միշտ կը ձգտի լաւագոյնին, կատարեալին։ Անիկա տէր է արտայայտութեան բոլոր միջոցներուն, զոր հայ դարաւոր լեզուն կը տրամադրէ երբեւ բառ, երբեւ իմաստի երանգներ, հնչիւնի եւ նուագի ճոխութիւն, մէկ խօսքով բարբառի ուժգնութիւն միացած՝ նրբութեան հետ։ Ահարոն չի դրժեր Մխիթարեան խմորը, որ հասունցած է ոսկեղարու դաշտին մէջ։

Կրակդ տփիս մէջ, Սիբիլլա՛
արշաւեմ
Ծիրկաթինին կալորայՖԵն
հասկաթուռ
Խորհուրդներուն հրդեհել շեմն
արփավէմ։

Թէեւ մեր ոսկեդինիկ մատենագրութեան ստինքէն դիեցած, Ահարոնի լեզուն արդիական է սակայն. ճոխութիւնը չէ խանգարած իր ճկունութիւնը, ու ոճի հանդերձանքը չէ խեղդած բնաւ քերթուածներու մերկ իմաստը,— հոլանի, գեղակազմ կիներու նման։

Ահարոնի քերթողութիւնը իր ոգիով մէկ ցոլացումն է Ժ Թ. դարու վերջալոյսին զուգադիպող բանաստեղծական մեծ շարժումին։ Մոռցուած չէ անշուշտ խորհրդապաշտական այն ալիքը, որ Ֆրանսական գրականութեան միջոցաւ տարածուեցաւ, ողողեց բովայուն, նոյն իսկ երաշտ հողինները։ Այս դարու առաջին տասնամեակի մեր բոլոր բանաստեղծները Վարուժանէն մինչեւ Մեծարենց, Սիամանթոյէն մինչեւ Բաբսեղեան, Թէքէեանէն մինչեւ Ահարոն, աւելի կամ նուազ, իրենց արմատները թաղուած ունին խորհրդապաշտ դպրոցի այդ բեղուն ու աւշառատ ենթահողին խորը …

Ահարոն ուրեմն, իր առաջին մկրտութիւնը առած է գրական եռանդոտ եւ հաւատաւոր շրջանի մը աւազանին մէջ, որպիսին եղաւ մեր քսաներորդ դարու առաջին տասնամեակը։ Արուեստի, գրականութեան վարկը ներկայ օրերէն շատ աւելի բարձր էր. բանաստեղծութիւնը կը բխուէր հոգիներուն ներքնական նշխարի նման։ Գրական - գաղափարական առինմունքի, մանաւանդ Ֆրանսայէն Երիտասարդ որոշ հոսանքի մը հմայքը ինկած էր մեր գրողներու վրայ։

Ահարոն հաղուագիւտ վերապրող ներկայացուցիչներէն մէկն է այդ օրերու գաղափարապաշտ սերունդին. կարելի՞ է չյիշել «Ազատամարտ»ը, որ լրագրութիւնը բարձրացուց գրականութեան մակարդակին։ Ահարոն մեզի մատուցանել կուտայ այդ օրերու արուեստագէտ, գեղապաշտ ու մաքրակրօն մտայնութիւնը, որ ցեղային մտասեւեռումով արտայայտուեցաւ «Ազդակ»ի, շաբաթաթերթ «Ազատամարտ»ի, «Շանթ»ի, «Մեհեան»ի եւ «Նաւասարդ»ի մէջ։

Այդ օրերու մեր բանաստեղծներու նման Ահարոն եւս շատ կը պարտի խորհրդապաշտութեան, symbolisme-ի։ «Մագաղաթներ»ը չքնաղ ոգեկոչումներ են գինիով տեսլահարի մը, որուն համար իրականութիւնը կը տրոփէ խորհուրդներով եւ արտաքին երեւոյթները խորհրդանշաններն են թաքուն, բարդ ու միսթիք կեանքի մը։

Ահարոնի քերթուածները ամէն մէկ էջի, կարելի է ըսել ամէն մէկ տունի մէջ, կը պայթին տարօրէն, ոգեկոչական պատկերներով. կարծես կ՚ապրի անիկա հէքեաթի պղնձէ քաղաքին մէջ ու իր երազները կը ծլարձակին մղձաւանջային ծաղիկներով, գռանդակոծ բանդագուշանքներով։

Փուշերուն մէջ մարող տըրտում
վերջալոյս,
-- Որ շուշս, յանկարծ, կ՚ըլլէ ռոնի
անճանաչ,---
Պըսակն անհուն բըռնանկար մը
կանանչ,
Մութի, լոյսի փաթումէ ննՖ
մեՆՖ տեՆդայուզ։

Եւ կամ,

Իմ տեսիլքիս փայլատակող կողերէն՝
Անհուն մարգերն ինծ նոր ջահեր
կը բերեն.
Ու կը կիսեմ, ձըմերուկի պէս
բոցեղ,
Նոր աշխարհի արեւն, ափիս, երեՖ
հեղ։

Այս մէջբերումները կ՚ընեմ բատ բախտի. ընթերցողին կը մնայ թափել գրքին արահետներուն վրայ, ուր երկու հարիւր յիսունի չափ քերթուածներ գիսախռիւ ծառերու նման կը կանգնին քով քովի ու կը կազմեն ինչպէս կոյս ու վայրենագեղ անտառ՝ հասարակածային տենդերով։

Այսուհանդերձ Ահարոնի քերթուածները, այնքան ճոխ՝ խորհրդաւոր պատկերներով, անհասկնալի, փակ, դժան բանաստեղծութիւն մը չեն կազմեր. առեղծուածներ չեն բընաւ. ընդհակառակն երբեմն անոնք նոյնքան ջինջ են որքան պատռուեան քերթողներու քանդակները, նոյնքան թափանցիկ, որքան դասական նուագ մը.

Եւ Խրազներս աղուոր կինէր
բիւրաբիւր,
Կը մէրկանան գետի մ՚ափունՖը
դըժխեմ,
Ես ջախարարձ ձեռՖերով
բոյր կը ծըլխեմ,
Անոնց փըթ-թուն կըղզիներուն
մըթ-աափիւռ։
Անեւակս ամբողջ Արաբիատան
հոտեւան,
Եւ ակնապիշ փուշակ - տէրվիշ
անխըռով,
Ձեմ դիմանար, եւ գետնամած
ծունկերով՝
Մերկութեան դէմ լացող ակն իմ
գիշերուան։
. . . .
Այլ, ես կ՚ուզեմ որ տեսիլՖս երփ-
ներփեան,
Դո՛ւն վերջին կինն իմ կիներուս
դըրուժան,
ՀըզեվարՖիս դէմ՝ անվախճան
խըրախճան,
Ո՛, մերկանաս դանդաղօրէն,
յաւիտեան։

Այս պատահական նմոյշները դաղափար մը կուտան խանդամայնայն երաժշտական սահունութեան մասին, որ ուրիշ, ոչ նուազ ուշադրաւ մէկ յատկանիշը կը կազմէ Ահարոնի տողերուն ու տաղերուն։

×

Ահարոնի քերթողական սեռը ուրեմն պարզ, միամիտ, ժուժկալ քընարերգութիւն չէ, այն որ քնքոյշ հէնքը, զողարիկ հեւքը կը կազմէ անմըռման Վէրլէնի, Հայնէի երգերուն։ Ոչ։ Ահարոնի քերթուածները կը մատնեն հոգեկան աւելի բարդ, աւելի թնճկուած, աւելի խռովահար տրամադրութիւն մը։

Աւելի ճշգրիտ ըլլալու համար, ըսեմ, որ իր մօտ, ինչպէս առհասարակ բազմաթիւ բանաստեղծներու մօտ ոչ մէկ զգացում, ոչ մէկ մտածում իր խկութեան, իր պարզութեան մէջ չիմնար, այլ անմիջապէս կը միախառնուի, կը հիւսուի զգացական, մտային տարբեր տարրերու հետ։ Ուրիշ խօսքով, իր մօտ ալ հոգեկան դաւառները իրերահաղորդ են եւ իրերաթափանց յուզում եւ երեւակայութիւն, կիրք եւ հաւատք, բնազդ եւ դատողութիւն խճճուած են իրարու հետ եւ կը կազմեն Գորդեան հանգոյց մը. շատ շատերու կարգին, Ահարոնի հոգին եւս անել բաւիղ մըն է ուր ամենադոյն նօթ մը արձագանգներու համերգ մը կ՚արթնցնէ, եւ պզտիկ նշոյլ մը ստուերներու, ցոլացումներու հսկայ ծամածռութիւններ կը ցանցնէ որմերուն վրայ։

Այդ է պատճառը որ իր մօտ ալ ամէն պարզ յուզում անմիջապէս կը փոխակերպուի հոգեկան տաղի. ու ո եւ է պատկեր,-- յուշերու, մտորումներու օղակներ կը ցանցնէ իր շուրջը։ Այլ եւս կը սկսի զուգորդութիւն մը տեսիլքներու,-- յաճախ անյարակից տեղատարափի նման,-- որ իրարու կը խառնէ բանաստեղծի երբեմնի ապրումները ներկայ երազներուն հետ։

Հոգեկան այդ թաւուտքին մէջ,ո՞ւր կը վերջանայ իրականը, ո՞ւր կը սկսի անդրիրականը,--- կարելի չէ որոշել. ուրուականներ կ՚արթննան. կեանքի եւ մահուան, ներկայի եւ անցեալի, լոյսի եւ աշխարհի սահմանները կը շըփոթուին։ Երբեմն միակ ճամբայ մը կը յանգի բազում հեռանկարներու, երբեմն բազմաթիւ ուղիներ կը յանգին միակ հանգրուանի մը։

Ահարոն ալ ունի յափշտակութեան այդ պահերը. այն ատեն կ՚ապրի գերաշխարհիկ մարզի մը մէջ, մարդերէ հեռու, ինքնիրմէ բարձր, աստուածներու, դեւերու հետ։

Ու ան կ՚իմանայ
Անծանօթ ձայնը.
Ստորերկրեայ ղօղանջը։
Ու ան կը նշմարէ
ՄեղՖի թափօրը.
Գժոխքի աղջիկներ.
Գանկերու խնջոյՖը
Եյեկտրամարեր
Միսերուն տերեւաթափը
Մարդիկ ծաղկազարդ դաշոյններով.
Սուրբ հայհոյանՖներով.
Խորհրդաւոր գերեզմանը՝ որ կը ծաղկի.
Ու ան կը տեսնէ բանաստեղծը, որ կրակներու շրթունՖին վրայ կը բարբառի,
կիներուն մէջ պարտէզներ կը յարուցանէ.
կրօնՖներուն համար ջահ կը կախէ երկնՖէն.
Կը վերստեղծէ աշխարհը։
Եւ այնուհետեւ կ՚աղաղակէ.
Ա՛ռ, Տէ՛ր, աւազակին սիրտը եւ
ըմպէ՛ …
Ա՛ռ, Տէր, մուրացկանի Ֆուրձերս որ
չմնիս.
Ա՛ռ, Տէր, բանաստեղծի երազս որ
տեսնես վէրՖերդ …
Ա՛ռ, Տէր, թափառականի սանտալ.
ներս որ չարիւնին ոտՖերդ …

Ասոնք, վերնագիրները քանի մը քերթուածներու, հարեւանցի գաղափար մը կուտան միայն «Մագաղաթներ»ու այլաբանութեանց մասին։

Հոգեկան այդ վիճակին մէջ, ամէն զգացում եղերական ճակատագրական բնոյթ մը կ՚առնէ. սէրը՝ տարփանքի անեղ մը չէ միայն, այլ կին - երազի անյագ ծարաւախառը. իր սիրուհին գիւղին մէջ, երբեմն, իրմէ առաջ ապրած ու մեռած Զիմպիւլն է, կամ մըտացածին Սիբիլլան, կամ իր մօտ եբաղած ու չդտած հարսը, եւ կամ ա...մէն կնոջ մէջ ներկայ, ամէն կնոջ մէջ բացակայ Մարիամը, կամ Մագդաղինէն, որոնք կեանքի կարօտախառը կուտան ու նաեւ մահուան հայրենաբաղձութիւնը։

Սիրէ՛, այնպէս որ չկըրնամ ես ապրիլ,
Երբ ընդառաջ գայ կենանՖն ինծի,
տաւիղով.
Սիրէ՛, այնպէս որ չկըրնամ ես մեռնիլ,
Երբ կանչէ զիս ծեր կոչնատէրն իր
փողով։
Այլ, ջուրն ակին՝ ինչպէս շուՖին մէջ
թափին,
Այնպէս ապրիմ, կուրծՖիս տակ երգ
ու սարսուռ.
Եւ թերթ առ թերթ, վարդերն ինչպէս
կը թափին,
Այնպէ՛ս մեռնիմ, անդորր, հեզիկ ու
տըխուր։

Փ. ՍԱՆԱՍԱ

ՅՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Յուկոսլաւիոյ մահմետականներու օրկանը՝ *Փրավտա* կը գրէ.—

Վերջերս զրոյցներ շրջան կ՚ընեն թէ Յուկոսլաւիոյ մահմետականները պիտի գաղթեն Թուրքիա։ Կրնանք բացարձակ վստահութեամբ յայտարարել թէ այդ լուրերը ճշմարտութեան հետ ո եւ է կապ չունին։ Յուկոսլաւիոյ մահմետականներու Թուրքիա գաղթելու մասին խօսք չի կրնար ըլլալ. որովհետեւ մենք, մահմետականներս, բոլոր օրէնքներով այս պետութեան իրաւահաւասար քաղաքացիներն ենք։ Ատեն մը բոլոր մահմետականներու աչքերը ուղղուած էին դէպի Թուրքիա, բայց ոչ այսօր։ Անիկա այն ատեն էր, երբ Թուրք պետութեան գլուխը՝ գլուխն էր ամբողջ իսլամական աշխարհին։ Մինչդեռ այսօր այդպէս չէ։ Թուրքիան այլեւս նախկին կրօնական պետութիւնը չէ։ Թուրքիան հիմա խալիֆայի պետութիւնը չէ, որ կը մտահոգուէր աշխարհի բոլոր մահմետականներու մասին։ Յուկոսլաւիոյ մահմետականները սլաւոնական եւ ալպանական ծագում ունին, իսկ իսկական Թուրքերը շատ քիչ մնացած են, որովհետեւ անոնք ներգաղթած են»։

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Frans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Մտածեր էր իր բազմանդամ ու զուռ ընտանիքին մասին։ Իր խստարարոյ հօրաքոյրները, պահանջկոտ հօրեղբայրները — որոնք զինուորականներ էին — ու մանաւանդ մեծ մայրիկը թշնամական ընթացք մը պիտի բռնէին Թանիայի հանդէպ։ Կրնային հաւատալ կամ ոչ անոր ազնուական ծագումին։ Իրողութիւն մը կայ ու կը մնայ, պիտի պնդէին անոնք — աղքատ աղջիկ մըն է զոր ձեռք անցուցեր ես Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, անծանօթ վայր մը։ Եթէ Թանիան դեռհիկ ու սովորական աղջիկ մը եղած ըլլար, թերեւս աւելի շուտով իրագործէր ամուսնութեան ծրագիրը։ Եւ սակայն անիկա շատ գեղեցիկ աղջիկ մըն էր, չափէն աւելի գեղեցիկ, որպէսզի իր ազգակիցները հաւատային նաեւ անոր պարկեշտութեան։ Այդ էր ամբողջ ողբերգութիւնը։

Պահ մը հրաժարեր էր ամուսնութեան գաղափարէն, բայց դարձեալ անոր մասին մտածեր էր, երբ միասին կը ճաշէին։ Այդ ծրագիրը չարչրկեր էր գինքը պտոյտի ընթացքին, իսկ անստոյգին հովուերգութիւնը լուսնկափայլ գիշերուան մէջ, ամուր կերպով դրոշմեր էր զայն իր մտքին մէջ։

Ասպարէզ պիտի կարդար իր ընտանիքին անդամներուն ու Թանիան Անգլիա պիտի տանէր հեռացնելու համար զայն օրապահիկի կարօտ, կէս - անբարոյական կեանքէն զոր ճակատագիրը բաժին հանած էր իրեն։ Մայրիկը պիտի հասկնար գինքը, կրնար անոր ապաւինիլ, բարի, հեզահամբոյր ու ազնիւ կին մըն էր։ Եթէ հայրիկը հակառակ էր, ստիպուած էր վերջի վերջոյ տեղի տալ իրեն, իսկ ընտանիքին միւս անդամները կրնային գետնին տակը անցնիլ։ Թանիան այնքան կենսուրախ, քաղցրաբարոյ ու գեղեցիկ աղջիկ մըն էր որ յաւիտեան անոր հետ ըլլալու երջանկութիւնը բաւական էր, որ կարենար դիմադրել այն բոլոր խոչընդոտներուն որ իր առջեւ պիտի ցցուէին։ Երբ նախորդ օրը արեւածագի առաջին շողերուն տակ իրարմէ կը բաժնուէին փողոցին անկիւնը, Փիթըր համոզուած էր որ իր կեանքին մէջ երբեք պիտի չհանդիպէր աւելի հրաշափառ ու ցանկայարոյց աղջկան մը։

Ամուսնութեան մասին որ եւ է բան ըսած չէր Թանիային, որովհետեւ վերջնական որոշումը տուած էր իրենց բաժանումէն վերջ։ Պանդոկ վերադառնալով չիտակ անկողին նետուեր էր։ Երեք ժամ քնացեր էր ու սարսափելի երազ մը տանջեր էր զինքը։

Ուրուականներու նմանող մարդիկ շարքով կեցած էին մահճակալին ծայրը ու իրեն կը նայէին՝ անասելի արհամարհանք մը իրենց դէմքերուն վրայ։ Անմիջապէս հասկցաւ թէ անոնք իր մօտաւոր ազգականներն էին։ Ամէնէն առաջ խօսեցաւ սեղմիրանին մէջ բանտարկուած հօրաքոյրը, որուն խոժոռ արտայայտութիւնը կը մատնէր իր զգացած զզուանքը։ Բարակ ձայն մը ունէր ան, բայց անբռնանդակ խօսակցութիւն մը զոր Փիթըր յստակօրէն լսեց։

— Երեւակայեցէք որ գացեր ու այսպէս ծուղակը ինկեր է …

— Եւ ռուս աղջիկ մըն է եղեր, կըսեն, պատասխանեց ուրիշ մը, ցաւալի բան …

Ցետոյ յաղթանդամ հօրեղբայր մըն էր որ մէջ նետուեցաւ։ Մեղմ փսփսուք մը հասաւ Փիթըրի ականջին.

— Ձորճ, չէ՞ս կրնար այս պոռնիկը գտնել ու կաշառել … ամէնէն շատը հինգ հարիւր կամ հազար ոսկիի պիտի նստի քեզի, բայց կ՚արժէ …

Պատասխանը տուաւ հայրիկը, բարձրահասակ զօրավարը որ մռայլ ու խոժոռ արտայայտութիւն մը ունէր.

— Աղջիկը կաշառե՞լ … ըսել կ՚ուզես Փիթըրը աղջիկէն բաժնել … ես հիմա պիտի նայիմ որ ան մայրիկէն չիլին մըն ալ չառնէ … յիմար արարած …

— Երջանկութիւն չի խոստանար այն ամուսնութիւնը որուն հիմը տարփանքն է, յայտարարեց ուրիշ հօրեղբայր մը որ եպիսկոպոս էր։

— Ցոնքերն ալ կը փնտռէ եղեր, փսփսաց հօրաքոյր մը։

— Բայց աղուոր կ՚ըլլան այդ օտարականները, դիտել տուաւ հօրաքրոջը ամուսինը, լաւ կը յիշեմ, 1904ին երբ Վիէննա կը գտնուէի, բարեկամներէս մէկը գիշեր մը կապելայ մը տարաւ զիս ու ներկայացուց …

— Հերպըրթ, սաստեց տիկինը թըթու դէմքով մը, երբ այդ տեսակ կասկածելի յիշատակներ ունիս, կրնաս զանոնք պատմել քու Ակումբիդ անդամներուն …

— Կապելայ ըսինք միտքս ինկաւ, ընդմիջեց Փիթըրին Մաքս հօրեղբայրը, որ ընտանիքին աչքին փուշն էր, անցեալ տարի մեր զբօսաշրջութեան Պոլիս հանդիպեցանք … այնտեղ Կոստանդնուպոլսոյ կապելան գացինք … օթեակը աղջիկ մը նստած էր … անունը միտքս չէ, բայց «վարձուած աղջիկներէն» էր, այսինքն անոնցմէ որ հինգ ոսկինոց թղթադրամի մը համար ամէն ինչ կ՚ընեն … այս աղջիկն ալ ճիշդ անոր կը նմանի …

— Թանիա Վօրօնցով, պոռացին բոլորը մէկ բերան։

— Աստուած իմ, ի՞նչ կ՚ըսէք, բացագանչեց Մաքս հօրեղբայրը երաբանցումի մատնուած, այո, Թանիա էր անունը … երկինքը վկայ կրակ էր, կրակ … իրաւ կ՚ըսեմ, անիկա միեւնոյն աղջիկն է … ինծի նայեցէք, չենք կրնար թոյլ տալ որ այս տղան բող մը առնէ …

— Հինգ հարիւր ոսկիի պիտի նստի …

— Նախատինք է ամէնուս …

— Փեննի մըն ալ պիտի չտամ …

— Կաս - կարմիր եղունգներ, տեսէք …

— Տափանք …

— Կաշառէ …

— Բող …

— Տափանք …

— Բող …

Սարսափելի համերգ մը բարակ ձայներու որոնք կարծես հեռուներէն կուգային՝ սպառնական ու դատապարտող, եւ ուրուականներու շարքը կ՚օրօրուէր հետ, առաջ ինչպէս սէզը գետափին դիմաց։

Ցետոյ մեծ մայրիկն էր որ իջեցուց մահացու հարուածը, երբ կը յայտարարէր սուր չեչտով մը.

— Շատ կը ցաւիմ, բայց հարսնիքին ներկայ պիտի չըլլամ …

(Շար.)

«ՁԵՆՔ ԿՐՆԱՐ ՀԱՆԴՈՒՐԺԵԼ ՀՐԷԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԸ»

Ճիւմհուրիէթ կը գրէ այս խորագրին տակ (22 յուլիս) ---

Հակառակ չենք, միայն թէ, չենք կրնար թոյլատրել որ առանձին ազգային կամ ցեղային քարոզութիւն մը կատարեն:

Մեր նախորդ օրուան խմբագրականին մէջ -- ինքնատիպ պոյքոթի դէպքը մը ներշնչուելով -- Հրեայ հայրենակիցներուն ընկերային կազմի մէջ ունեցած տարօրինակ կացութիւնը կը վերլուծէինք: Դէպքը սա էր --- Տէրը գերմանահպատակ պանդոկի մը վրայ գերման դրօշ պարզուելուն համար, նախապէս այս հաստատութեան տեական յաճախորդները Հրեաները անմիջապէս իրենց ձեռքերն ու ոտքերը քաշած են այս տեղէն ...

Սա հարցումը կ'ընէինք --- Յիշեալ Հրեաները Թրքահպատակ են եւ քանի մը տարի առաջ ալ իրենց «ոչ թէ փոքրամասնութիւն կամ համայնք մը, այլ Թուրք հայրենակից» ըլլալը մեծ աղմուկով յայտարարած էին: Թուրքիոյ մէջ, երբ ոչ մէկ Թուրք հայրենակից ոչ մէկ օտարահպատակ հաստատութեան մը դրօշին -- դրական կամ ժխտական --- ակնարկ մը չըներ, Հրեաներուն, ամբողջ տարին մասնաւորաբար թէյասեղաններու պահուն իրենց լեցուցած սրահները, երբ այսպէս «այդ հաստատութիւնը գերման դրօշ պարզեց» ըսելով բոլորովին կը լքեն, բնական է այս երեւոյթը ուշադրութիւն կը գրաւէ:

Այս հաւաքական շարժումին իմաստը, որեւէ պանդոկի մը սրահներէն դուրս ելլելով, Թուրք հաւաքականութեան աչքին բացորոշ ազդարարութիւն մը կը դառնայ:

Անուանապէս Թուրք հայրենակից եղող Հրեաները, իրենց համար մակերեսային այս հանգամանքը մէկ կողմ նետելով, Թուրքիոյ մէջ ցեղային եւ օտար գաղափարականութեան հարցի մը ետեւէն ինկած են:

Դէպքը արձանագրելէ եւ վերլուծելէ յետոյ, արձագանգները հաւաքել ուզեցինք: Տեսանք որ մեր Հրեայ մտաւորականները -- որոնք երբ պէտք ըլլայ «Թուրք հայրենակցութիւնը» ազատարար գօտիի նման կը գործածեն -- ջղագրգռութեան մէջ են, կարծես թէ, իրենց սրբազան մէկ ըմբոստութեան միջամտութիւն մը կատարուած ըլլար: Դէպքը գոյութիւն չունի չեն կրնար ըսել: Ոմանք կ'ըսեն թէ բանէ մը լուր չունին, իսկ մէկ մասն ալ կը լռեն իրենց գայրոյթը զսպելով:

Ուրեմն ճիշդ է թէ՝

1. Օտար գաղափարականութեան մը քաղաքականութեամբ ու էնթրիկներով կը զբաղին:

2. Գերման դրօշ պարզած հաստատութեանց դէմ պոյքոթ կատարած են:

Երէկ, առաջին դէպքին շարունակութիւնը ցոյց տուող տեղեկութիւններ ստացանք: Հաւաստի կերպով իմացանք որ, կարգ մը Հրեաներ, Թարապիոյ ոստիկանութեան տեսուչին դիմելով, յայտնած են թէ չեն կրնար հանդուրժել Թարապիոյ Թոքաթլեան պանդոկին գերման դրօշ պարզելուն եւ պահանջած են որ վար առնուի այս դրօշը ...

Անշուշտ մերժուած է Հրեաներու այս պահանջը: Բայց այդ օրուընէ վերջն ալ Հրեաներուն թէ Պէյօղլուի եւ թէ Թարապիոյ Թոքաթլեան պանդոկներուն մէջ բոլորովին չերեւիլը՝ ոչ մէկ կասկած կը թողուն մեր ըրուած լուրին եւ յայտնած գաղափարներուն ճշդութեան մասին:

Ամփոփելով ըսենք.

Մենք հակահրեայ չենք: Բանաւոր եւ բնականոն պայմաններու մէջ զանոնք չուզելու պատճառ մը չկայ: Միայն թէ չենք կրնար հանդուրժել որ Թուրքիոյ մէջ հրէական շարժում մը, ցեղային հարց մը գոյութիւն ունենայ:

Ձենք կարծեր որ Թուրքիոյ բոլոր Հրեաները վերոյիշեալ անտեղի դէպքերը քաջալերող մտայնութիւնը ունին: Միայն թէ, գիտենք որ կարգ մը Հրեաներ, դժբախտաբար, այս գաղափարներով լեցուած են եւ նոյն իսկ իրենց մէջ աւելի առաջ գացողներ ալ կան: Օրինակը, մեր ստացած շարք մը նամակներէն մէկը կուտանք:

Թաքսիմ, Լամարթին փողոց թիւ 1 ափարթըմանը բնակող Րէֆիք, մեր հրատարակութեան տեղին ըլլալը յայտնելէ վերջ կ'ըսէ. «Հինէն ի վեր ճանչցած եւ իրեն հետ առեւտրական յարաբերութիւն ունեցած հրեայ հաստատութիւն մը կայ: 15 օր առաջ գործի մը համար իր գրասենեակը հանդիպեցայ, ձեռքս «Ճիւմհուրիէթ» մը կար: Իրենցմէ մէկը ինծմէ թերթը ուզեց, տուի: Բայց առնելով վերադարձնելը մէկ եղաւ ու ես զարմանքով երեսը նայեցայ: Զարմացումս հասկցած պիտի ըլլայ որ, սապէս ըսաւ.

--- Մենք «Ճիւմհուրիէթ» չենք կարդար: Այս թերթը գերմանասէր է:

Այս խօսքը շատ տարօրինակ երեւցաւ ինծի: Իրեն պէտք եղած պատասխանը տուի: Բայց ինչու սաեմ, այս դէպքէն յետոյ անգամ մը եւս աւելցաւ Հրեաներուն դէմ արդէն հինէն ի վեր ունեցած հակակրանքս»:

Թուրքիոյ մէջ քէմալականութեան դրօշակիրը՝ «Ճիւմհուրիէթ»ի համար Հրեայի մը սապէս կամ նապէս մտածելը, երբեք չի շահագրգռեր մեզ: Բայց մէջտեղը այս անհատական եւ հաւաքական դէպքերուն հաստատած սարք մը եւ չթաքցուած իրականութեան շարք մը կայ --- Կարգ մը Հրեաներ դատ մը կը հետապնդեն ... Անոնք երբեք չեն շահագրգռուիր Թուրք վարչաձեւով եւ հանրապետական կառավարութեան քաղաքականութեամբ, այլ հրէական քաղաքականութիւն մը կը հետապնդեն եւ նոյն իսկ, երբ առիթը գտնեն, կ'ուզեն հրէական ընդդիմութիւն մը առաջ բերել:

Ահա մենք ասիկա չենք ուզեր եւ բացորոշապէս կ'ըսենք թէ պիտի չկրնանք հանդուրժել զայն: Թուրքիոյ մէջ ոչ ուրիշ ազգի մը, ոչ ուրիշ ցեղի մը դատը, քարոզութիւնը, գաղափարական հոսանքները եւ մանաւանդ գործնական շարժումները կրնան գոյութիւն ունենալ ու պիտի ունենան:

** Թուրքերէն «Թան»ի մէջ Զէքէրիա Սէրթէլ հետեւեալը կը գրէ ---

Հակասեմականութիւնը նացիականութեան մէկ զէնքն է: Թուրքիա ոչ նացի եւ ոչ ալ ֆաշական պետութիւն մըն է: Քէմալական Թուրքիան Հրեաները ճանչցած է իբր քաղաքացի: Հայրենակիցներու մէկ մասին դէմ խտրութիւն ստեղծելը արգիլուած է օրէնքով:

Հակասեմականութեան երկրորդ պատճառը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ստորադասութեան զգացում մը, որ Հրեաներու աւելի կարգ մը ժողովուրդներու զգացած տկարութենէն յառաջ կուգայ:

Արդ, Թուրքը ոչ մէկ մարզի մէջ Հրեաներու մրցակցութենէն կը վախնայ: Այն բոլոր գործերը, զորս Հրեան կրնայ ընել, Թուրքն ալ կ'ընէ, եւ նոյնքան լաւ: Ահա թէ ինչու համար ճիշդ չեմ գտներ ընթացքը կարգ մը թերթերու, որոնք կը ջանան հակասեմականութիւն ստեղծել Թուրքիոյ մէջ»:

Իսկ Սօն Թէլէկրաֆի մէջ Պիւրհան Ճէվատ կը գրէ ---

«Թոքաթլեան պանդոկին յաճախորդները Հրեաներն են եղեր: Այս հաստատութիւնը հիմա ամայացած ըլլալով, մեր պաշտօնակից Ճիւմհուրիէթ յուզուած է եւ այս բանը հրէական պոյքոթի մը կը վերագրէ:

«Պանդոկին այս վիճակին պատճառը, ըստ իրեն, հաստատութեան տիրոջ հպատակութիւնն է:

Արդ, կ'եզրակացնէ ան, Գերմանացիներու թշնամիները ալ հոն ոտք չեն դներ:

Ձենք գիտեր թէ ա՞յս է բուն ճշմարտութիւնը: Պանդոկի մը յաճախորդ չգտնելը, Թուրքիոյ մէջ իբրեւ Թուրք քաղաքացի ապրող Հրեաներու նպատակաւոր մէկ շարժումին վերագրել, եւ բացորոշ կողմնակալութիւն մը ի յայտ բերելով քաղաքական խնդիր մը հանել ատկէ, անտեղի արտառոց եւ նշանակալից կը թուի մեզի:

Բայց մարդ կը տարուի խորհելու.

-- Վերմակը կ'այրեն մլուկի մը համար»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Իրազեկ հայրենակից մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Ազդակ»ի, Սանճաքի կացութեան մասին.—

Ամէնէն առաջ չեշտեմ թէ կեանքը հանդարտ է Սանճաքի մէջ եւ կարծես ոչինչ փոխուած է: Մասնաւորապէս Ալեքսանտրէթի մէջ կը շարունակուի հին ազատութիւնն ու խաղաղութիւնը: Ոչ մէկ միջադէպ, ոչ մէկ խեթ նայուածք: Արդէն, հինէն ի վեր համերաշխ էին տարրերը եւ ազգութեան հարցը երբեք տեղ չէր գտներ ընթացիկ գործերու եւ վերաբերումին մէջ: Բայց բուն կացութիւնը պատկերացնելու համար, մասերու բաժնեմ եւ իւրաքանչիւրը զատ զատ բացատրեմ:

Թուրք հետեւակները կը բանակին քաղաքին ծայրը՝ Փունար պաշը կոչուած վայրը: Ձիաւոր եւ թնդանօթաձիգ զինուորներն ալ նախապէս կը գտնուէին Սարը Մաղի կոչուած վայրը՝ Պէյլանի եւ Սուք Օլուքի ճամբաներուն իրար կտրած կէտը: Վերջերս փոխադրուեցան Ինճիրլի՝ Պէյլանի եւ Աթըքի միջեւ գտնուող վայր մը որ աւելի բարձր ու ռազմագիտական է:

Թուրք զինուորները շատ քիչ կը տեսնուին քաղաքին մէջ: Ամէն առաւօտ չուկայ կուգան 25 — 30 հոգի, ոպայի մը գլխաւորութեամբ, կը դընեն պէտք եղած նիւթերը եւ սեփական ինքնաշարժը բեռցնելով կը տանին:

Դիտելի է որ բոլոր զինուորները մէկ մէկ պրաունինկ ատրճանակ կը կրեն իրենց վրայ, մինչդեռ ըստ օրինի հասարակ զինուորը ատրճանակ չի կրեր եւ այս իրաւունքը յատուկ է միայն սպաներու: Մօթօսիքլէթով եկող զինուորները հրացան ունին:

Ասկէ զատ, փողոցներուն մէջ կը պտտին զինուորական ոստիկաններ (ինզիպաթ փօլիսի) որոնք պարզ զինուորներ են, բայց կը կրեն կարմիր թեւնոցներ որոնցմով կը զանազանուին: Ասոնք կը կոչուին նաեւ զանուն չաւուշու:

Կացութիւնը նոյնն է միւս շրջաններու մէջ, իսկ Ճէպէլ Մուսայի հայկական մասերուն մէջ ո եւ է զինուորական ուժ չկայ: Ֆրանսացիները, որոնց վերապահուած է այդ շրջանը, կ'երեւի պէտք չեն տեսներ ատոր:

*** Թէեւ ոչ առաջուան սաստկութեամբ, Հայերու արտագաղթը կը շարունակուի: Այսպէս, Պրինիէի քէմբը (Ալեքսանտրէթի հայկական գերեզմանատան մօտերը) գրեթէ պարպուած է, 30է աւելի ընտանիքներ մեկնած ըլլալով:

Մեկնողներ կան նաեւ այլ շրջաններէ: Միջոց ունեցողը հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ գործը եւ կը մեկնի:

** Բացարձակապէս սխալ է «Ժամանակ»ի այն լուրը թէ Խադ արքեպիսկոպոս մինչեւ սահմանագլուխ դիմաւորելու գացած է Թուրք զօրամասերը: Ուրիշ համայնքներու կարգին, Հայ համայնքն ալ պատուիրակութիւն մը մասնակցեցաւ դիմաւորութեան, բայց ոչ թէ սահմանագլուխ, այլ քաղաքին ծայրը երթալով (Նաւամատոյցը): Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին հետեւեալները.— Պ. Պ. Արամ Խաչատուրեան, Յարութիւն Շաքըրեան, Մարտիրոս Տէր Ստեփանեան եւ ատամնաբոյժ Ներսէս Մաճառեան:

*** Բարեգործական Միութեան կողմէ 25 պարկ ալիւր եւ երկու քիլօ քինին ղրկուած է՝ աղքատներուն բաժնելու համար: Բայց ամէն մարդ վրայէն նետել կ'աշխատի գործը, վախնալով որ ասիկա ... հակաթուրք կը նկատուի:

Եւ ալիւրն ու քինինը կը մնան տան մը մէջ, երբ անդին մարդիկ անօթի ու հիւանդ են:

*** Ասկէ առաջ արգիլուած էր «Ազդակ»ի Սանճաք մուտքը՝ ուրիշ թերթերու կարգին, բայց Հալէպէն ձեռքէ կը բերուէր եւ կը ծախուէր: Տեղական իշխանութիւնը խստօրէն արգիլած է ասիկա, յայտարարելով թէ «Ազդակ» բերողէն 25 ոսկի տուգանք պիտի առնուի:

Ասոր փոխարէն, սակայն, Պէյրութի «Զարթօնք» եւ Հալէպի «Եփրատ» թերթերը ազատօրէն կուգան եւ կը կարդացուին: Բերողն ալ պաշտօնական փոստն է:

*** Ցամառ զրոյց կը շրջի թէ հոս պիտի գայ պոլսահայ լրագրող մը: Կ'ենթադրուի թէ «Ժամանակ» ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ, որովհետեւ այդ թերթը ասկէ առաջ գրեց թէ լուսանկարիչ — թղթակից մը պիտի ղրկէ:

*** Ֆրանսացի Սէօռերը ունէին Սէն Ժօզէֆ կոչուած որբանոց մը, ուր տեղաւորուած էին տասնեակներով որբուհիներ, 6—15 տարեկան, մեծ մասով Հայ: Նկատի ունենալով գործին բարենպատակ հանգամանքը, տեղական կառավարութիւնը կարեւոր նըպաստ մը յատկացուցած էր այս հաստատութեան:

Այս անգամ, տեղական իշխանութիւնը որուն վարիչները Թուրք են, յանկարծ դադրեցուց նպաստը, յայտնելով թէ պիւտճէ չունի այդ տեսակ ծախքի մը համար: Ասոր վրայ, բնականաբար գոցուեցաւ հաստատութիւնը եւ փողոց թափեց որբուհիները եւ մանաւանդ հայ անպաշտպան աղջիկները ...:

*** Պ. Կարապետ Ծաղկունի կը շարունակէ վարել ոստիկանապետի պաշտօնը, հակառակ հանգստեան կոչուելու համար շատ առաջ տուած խնդրագրին: Ասոր փոխարէն, սակայն, Թրքական վարչութիւնը պաշտօնէ հանեց 11 ոստիկան, որոնց 7ը Հայ են, 4ը՝ Ալեւի: Հայ ոստիկաններէն երեքը տարիներէ ի վեր կը պաշտօնավարէին եւ յայտնի չէ թէ օրինական հատուցումը պիտի ըլլա՞յ իրենց:

Հանրօգուտ ճիւղին պետ կարգուած է Ալեքսանտրէթի Հալք Էվիին նախագահը՝ Պայ Քէմալ, հակառակ անոր որ դեռ երկու ամիս առաջ այդ պաշտօնին կոչուեցաւ Պ. Ներսէս Քէչիշեան: Առայժմ կը մնան Պ. Քէչիշեան եւ միւս Հայ պաշտօնեաները, բայց կ'ըսուի թէ առժամեայ է ասիկա: Պայ Քէմալ պէտք տեսած է երկու ամիս ալ պահելու զանոնք, որպէսզի Թուրք պաշտօնեաները կարենան վարժուիլ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԸ

Յուսաբեր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յուլիս).

— «Անշուշտ, դժուար է ճշդել, թէ ուր կը սկսի հանրայինը եւ ուր կը վերջանայ անհատականը: Դժուար է, որովհետեւ անհատին կեանքը առանձին գոյութիւն չունի եւ խառնուած է հասարակութեան կեանքին. անհատը անբաժանելի է՝ հասարակութենէն դուրս:

Բայց, հակառակ այս իրողութեան, կան դեռ մարդիկ, մարդոց խումբեր, որոնք անջատ կալուած մը կը նկատեն հանրային կեանքը: Բոլորովին տարբեր հանրային գործը, որ հասարակութենէն որոշ մարդոց յատուկ է միայն եւ չի կրնար հետաքրքրել բոլորը, եւ այս բոլորին մէջ՝ մասնաւորապէս գրագէտն ու արուեստագէտը: Այսպէս մտածողները կը կարծեն թէ կեանքի մէջ պատուարներ կան. թէ առանձին մասեր ու մարզեր կան, որոնք իրարու հետ չունին կապ. կը զարգանան իրարմէ անկախօրէն եւ ինքնայատուկ ճամբաներով:

Այս տեսութեան կ'ապաւինին մասնաւորաբար անոնք, որ չեն սիրեր աղմուկն ու ամբոխը եւ կը նախընտրեն մեկուսի անկիւն մը, խաղաղ ու անզոր աշխատանքի նուիրուելու համար: Մեղադրանքի ոչ մէկ խօսք անոնց համար, որոնք իրենց խառնուածքով իսկ հեռու կը մնան ժխորէն, բազմութենէն եւ բազմութիւններու կեանքէն. ըսենք՝ հանրային գործերէն, տագնապներէն եւ ալեկոծումներէն, գոհանալով խոկումով եւ ինքնամփոփ երազանքով: Բայց, չեն կրնար խուսափիլ ոչ միայն մեղադրանքէ, այլեւ ծանր դատապարտութենէ անոնք, որ ապաստանած այս տեսութեան, կը խուսափին գործէ ու աշխատանքէ եւ, հետեւաբար, պարտքէ ու պատասխանատուութենէ:

Տարուած վարկածին պատրանքէն, անոնք կը կարծեն թէ, օրինակ, արուեստագէտ մը կամ գրագէտ մը պէտք չէ հանրային շարժումներու մասնակցին, իրենց գործին «սրբութիւնը» կամ «զտութիւնը» չաղարտելու կամ չպղտորելու համար: Համոզուած՝ թէ արուեստագէտ մը այնքան աւելի կը շահի, որքան հեռու կը մնայ հանրային կեանքէ, անոնք, յաճախ, դրօշակիրը կը դառնան մեկուսացման հանրային գործերէն, անդամալուծելով ոչ միայն իրենք զիրենք, այլեւ ուրիշները, մասնաւորաբար երիտասարդութիւնը:

Մեզ կը թուի, որ ատենն է փշրելու այս թիւր կարծիքը, նախ՝ իբրեւ ընդհանուր տեսութիւն եւ ապա իբրեւ վնասակար ու վարակիչ երեւոյթ հայ կեանքին համար, ուր այնքան պէտք կայ աշխատող բազուկներու, մտքերու եւ սրտերու:

Ի՞նչ պիտի արժէին արուեստագէտ մը կամ գրող մը, եթէ անոնք հեռու բազմութիւններու շունչէն, անոնց տագնապէն ու տուայտանքէն, իրենց առանձնարանին մէջ, սահմանափակ աշխարհի մը ճամբորդը ըլլային: Ի՞նչ պիտի արժէր անոնց գործը, առանց հանրային կեանքի ու շարժումներու հզօր արձագանգին. առանց բազմութիւններու խորունկ ճիչին ու քրտնաթոր ճիգին: Մեր օրերուն, փլած են այլեւս «փղոսկրեայ աշտարակ»ները եւ տապալած պատնէշները, որոնք կեանքը հատուածներու եւ «մասնագիտութիւն»ներու կը բաժնեն: Կեանքը կը հոսի հեղեղով եւ մարդը դարձած է լողորդ ալեկոծ ջուրերու, եւ ո՞ւր ձգած ու մոռցած՝ լճերն ու լճակները: Արուեստագէ՞տ է եւ ունի՞ ճշմարիտ արուեստագէտի տաղանդ, ուրեմն ան պէտք է լողալ գիտնայ, դիմանայ ալիքներու խաղացքին եւ տայ անոնց երգը. անոնցը, իրենինին հետ, կամ իբր՝ խառնէ ալիքներու երգին, ըստ իր խառնուածքին: Մեծագոյն արուեստագէտը կամ գրագէտը անոնք են, հին օրերէն սկսած, որոնք իրենց անձին հետ, բազմութիւններու, առնուազն իրենց արենակից ու հողեկից բազմութիւններու մրմունջը կըրցած են տալ: Արուեստի մեծագոյն գործերը, նկար, երգ, արձան կամ գրուածք, անոնք են՝ որ անհատին հետ հաւաքականութիւններու հեւքը լսելի կը դարձնեն»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Recherches en vue de la localisation chirurgicale des collections suppurées endo - thoraciques, par Dr. Yénovk Dighirian, Marseille, 1938.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Եռացող պտուկին վրայ ճանճ չի նստիր:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

«Ի՞նչպէս պիտի կրնանք ամէն պատահականութիւններու դէմ կազմ ու պատրաստ գտնուիլ, Գառնիկ Տամաճեան», ընդդիմախօսեց սեւ ու ծփուն մօրուքով երիտասարդ մը:

«Մենք մէկ բանի մը համար պէտք է պատրաստուինք, կռիւի համար, այո՛, եւ ատոր համար ալ արդէն պատրաստուած ենք»:

«Գիտեմ, պատասխանեց Գառնիկ Տամաճեան իր խօսակցին, գիտեմ: Սակայն կռիւին յաջողութիւնը հաւանական չէ: Կռիւով ի՞նչ կը շահինք, նոյն իսկ ամենալաւ պարագային՝ այսինքն երբ ատենի մը համար կեանքերնիս փրկենք: Քանի մը օր միայն պիտի տեւէ, ըսենք քանի մը շաբաթ, եւ նորէն մեր թշնամին մեծ ուժերով պիտի ճնշէ մեզ»:

Ժողովականներուն մէկ մասը լուռ կը մնար, մինչ քանի մը ուրիշներ ոտքի ցատկելով, իրարու մէջ իրարու հետ տաք տաք կը խօսէին:

«Նորէն թո՞յլ պիտի տանք որ անանց ինքզինքնիս պաշտպանելու զանջարդեն մեզ: Մինչեւ հիմա ի՞նչ հասկցեր ենք այս լուռ ու մունջ անձնատուութենէն: Պէտք է կռուինք, պէտք է Թուրքերուն ցուցնենք, թէ մենք անանկ պիտի չթողունք որ զան սպաննեն մեզ առանց որ եւ է դիմադրութեան», կ'արձագանգէր այսպէս սըրահը:

Գառնիկ Տամաճեան ձայնը բարձրացուց եւ կ'աղաղակէր ---

«Որպէս թէ մինչեւ հիմա չենք ըրեր այդպէս: Բայց ի՞նչ շահեցանք: Այո, հիմակ ալ պատրաստ գտնուինք, եթէ հարկ ըլլայ, մեր կեանքը սուղ ծախելու: Բայց նախ պէտք է փորձել ճամբայ մը գտնել՝ Թուրքերուն աչքէ ու միջոց չտալու համար, որ մեր վրայ յարձակին: Անոնք ալ մեզի պէտք ունին, ինչպէս մենք՝ իրենց: Պէտք է երթանք գտնենք խածանները եւ անոնց պաշտպանութիւնը խնդրենք»:

«Դուն գնա՛ քեզի համար այդպէս ըրէ», պատասխանեցաւ իրեն:

«Ո՞ր խածանները», պոռաց ուրիշ մը: Երրորդ մըն ալ ըսաւ --- «Ասկէց ի՞նչ կ'ելլէ»:

«Ասկէց ի՞նչ կ'ելլէ մի», լսուեցաւ Սիրանոյշի ձայնը: «Ի՞նչու օգտակար պիտի չըլլայ եղեր: Ժընէվի եւ Փարիզի մէջ չունի՞նք միթէ մեր կուսակցութենէն մարդիկ: Միթէ Թուրքերուն մէջ ալ չկա՞ն քիչ շատ խելացիներ, որ մեր կողմը բռնեն: Համաուլաճ Սուլհի պէյը յայտնապէս մեր կողմը չէ՞ բռնած միթէ(*): Ուրեմն ես իրաւունք չունի՞մ արդեօք որ անդորրութեան եւ խոհականութեան յորդոր կարդամ, աղջիկ ըլլալովս: Ես տարիներով Անատոլուի համար աշխատեցայ եւ կ'աշխատիմ»:

(*) Թուրքերէն օրաթերթ Իգտամ, 1912 դեկտ. 17):

«Բայց ապարդիւն», լսուեցաւ ձայն մը:

«Ապարդիւ՞ն մի ... բայց չճգեցին որ մեր նպատակին հասնէինք: Այնպէս չէ՞»: Եւ Սիրանոյշ նայեցաւ դրան մօտ կեցող անմօրուս երիտասարդի մը: «Գարագաշեանը չի՞ գիտեր միթէ, որ կարգ մը Հայեր անյաջողութեան մատնեցին մեր գործը, անգլիական դրամով եւ ֆրանսական սուտերով անած»:

«Ի՞նչ օգուտ հիմա եղածին, անցածին վրայ խօսելէն», ըսաւ սեւ մօրուքը, Սիրանոյշին խօսքը կտրելով: «Հիմա ի՞նչ պէտք է ընել, ան գիտնանք: Ամէն կողմէ իրարու հակասող լուրեր կը հասնին: Թուրքերը կը պահանջեն որ իրենց յանձնուին բոլոր զէնքերը, բայց մեզմէ միայն կը պահանջեն, ոչ թէ Քիւրտերէն: Ո՞վ կրնայ համակերպիլ ատոր: Ի՞նչ զէնութիւն ծածկուած է ատոր ետեւը»:

«Սիրելի Ամբարեան», պատասխանեց Գառնիկ Տամաճեան, «խնդրը միայն կռիւի վրայ է, որպէս թէ ատով ամէն բան կը լմննայ, թէ մենք զէնք եւ ռազմանիւթ ունինք, եւ կրնանք կռուիլ, թէ մենք իրարու միաբան, միախորհուրդ ենք ...»

«Ա՛խ, ինչո՞ւ ամէնքս միաբան, միակամ չենք», խառնուեցաւ Մարտիկ, որ Սիրանոյշին քով նստած էր: «Երկար ատենէ ի վեր չէ, որ ես հոս կը գտնուիմ, ինչպէս գիտէք, բայց միութեան, միաբանութեան հետքն անգամ չեմ տեսած»:

Ոչ մէկ պատասխան: Քիչ մը դադարէ վերջ, շարունակեց Մարտիկ ---

«Մին կ'ըսէ կռիւ, ուրիշ մը բանակցութիւն, երրորդ մը դուրս կը նայի, չորրորդ մը իր ունեցածէն չունեցածէն կը վախնայ, որ կը կորսնցնէ: Դարձեալ, մին կը խորհի միայն իր կեանքը եւ իր ընտանիքը: Ուրիշ մը Թուրքերուն կը դիմէ, կ'աղաչէ կը պաղատի եւ դրամ կը վճարէ, ուրիշ մըն ալ մահմետական ըլլալ կը մտածէ, կայ ալ որ Հայ ըլլալուն վրայ գաղափար չունի: Բայց ոչ ոք կը խորհի, թէ վերջնականին պէտք է նայիլ, թէ մենք ամէնքս Թուրքիոյ, օսմ. կայսրութեան մէջ կ'ապրինք, անբաժանելի Փ. Ասիոյ մէջ, ուր ամէնքս, Թուրք եւ Հայ, Յոյն եւ Քիւրտ, ամէնքս իրարու կից կ'ապրինք: Փա՞ստ է միթէ որ երբ Թուրքը ասիկա մոռնայ, մենք ալ մոռնանք: Ա՞ս է միթէ մեր խելացութիւնը, մեր համբաւեալ իմացականութիւնը»:

«Ատոնք երազներ են», ըսաւ Ամբարեան: «Բուն իրականութիւնը տարբեր է: Քու ըսածներդ վերացական բաներ են: Դո՛ւն, Մարտի՛կ, արտասահման կ'ապրիս: Դուն երբեք կը տեսնես այնպէս, ինչպէս պէտք է ըլլան, կամ կրնան ըլլալ, բայց ոչ այնպէս՝ ինչպէս որ են իրականին մէջ: Այս երկրին մէջ մարդիկ իրարու հետ չեն ապրիր, այլ իրարմէ դուրս: Իւրաքանչիւրը կը ջանայ տիրել: Թուրքը բռնութեամբ, մենք վարպետութեամբ, Քիւրտը աւազակութեամբ, Յոյնը դրամով:— Սակայն ի՛նչ օգուտ ասկէց, այս քաոսէն: Ալ հիմա մանաւանդ ընելիք բան չէ մնացած»:

Գունատ երիտասարդը, զոր Սիրանոյշ քիչ առաջ Գարագաշեան անուանած էր, Ամբարեանին խօսած ատենը կամաց կամաց անոր մօտը եկաւ: Ճիշդ հիմա սենեակին մէջտեղն էր: Երբ Ամբարեան վերջացուց, ձեռքի թեթեւ շարժում մը ըրաւ եւ ըսաւ ---

«Այո՛, իրաւունք ունիս, հիմա այդ բռնածներէն այլ եւս օգուտ չկայ, աւելորդ խօսքեր: Հիմա մեզի կը մընայ ընել երկու բան. կամ մեռնիլ կամ Վանի օրինակին հետեւիլ»:

(2)

Թարգմ. ԵՏԱՆ

գութիւնը ինչ գինով ալ հագցնել փորձէ, ժողովուրդը չի խաբուիր եւ կը տեսնէ թէ Ֆրանսա, որ ամէնէն թունդ պաշտպանն էր Ժընեւի ,պարտութեան մատնեց զայն :

Հաթայի խնդրով ոչ թէ նոր զամ մը, այլ զամերու ամբողջ մարտկոց մը խրուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան դագաղին: Աւելի քան երբեք մահամերձ է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը: Լոնտոնի մէջ կը հարցնեն.— Ֆրանսա ի՞նչպէս պիտի զայ Ժընեւ եւ արդարացնէ իր վերաբերումը՝ Ալեքսանտրէթի բնակչութեան իրաւունքներուն հանդէպ :

Թուրքերը այսօր Ֆրանսացիներուն հետ գրաւած են Հաթայը: Վաղը Ֆրանսացիները կրնան երթալ, բայց Թուրքերը պիտի մնան: Օր մ՚ անոնք Մուսուլի քարիւղի դաշտերուն հարցը պիտի վերարծարծեն: Այն ատե՞ն ինչ պիտի ըսէ եւրոպական դիւանագիտութիւնը :

*** Գահիրէի թերթերը կը գրեն.—

Կացութիւնը յարաբերաբար հանդարտ է: Այս վերջին օրերու ընթացքին ոչ մէկ լուրջ միջադէպ տեղի ունեցաւ: Սակայն եւ այնպէս Լնկլիզերէն ստացուած լուրերը որոշ գրգռութիւն յառաջ բերին արաբական հանրային կարծիքին մէջ: Այդ լուրերը կը հաստատեն արդարեւ, թէ Թուրք կառավարութիւնը որոշած է 12 միլիոն Թրքական ոսկի յատկացնել՝ Սանճաքին մէջ կարգ մը կարեւոր ծրագիրներու իրագործման: Այդ ծրագիրները դեռ անյայտ են, բայց կ՚ըսուի թէ յիշեալ գումարին մէկ մասը պիտի յատկացուի զօրանոցներու շինութեան՝ Թրքական գինուորներու տեղաւորման համար: Այս նպատակին համար ձեռնհաս իշխանութեանց պիտի յանձնուի հինգ միլիոն Թրքական ոսկի :

Խմամ մը եւս սպաննուեցաւ Պաղեստինի մէջ

Ակրայի մեծ մզկիթին իմամը, Հիւսնի Ապտիւլ Րահիմ սպաննուեցաւ յուլիս 27ին, ատրճանակի հարուածով մը: Երկրորդ սպանութիւնն է այս որ կը կատարուի Պաղեստինի իսլամ կղերականներուն դէմ: Առաջին անգամ սպաննուեցաւ Խօմէրի մեծ մզկիթին իմամը, Երուսաղէմի մէջ:

Նոյն օրը ուրիշ դէպքեր ալ պատահեցան Պաղեստինի մէջ: Ռամլէի մօտ արաբ ըմբոստները կրակ բացին հանրակառքի մը դէմ որ հրեայ հողագործներ կը փոխադրէր: Երեք հոգի վիրաւորուեցան: Նաբլուսի մօտ, երկու արաբ ոստիկաններ դաշունահարուեցան Հրեաներու կողմէ: Վիրաւորներէն մէկուն վիճակը յուսահատական է: Երկու սպառազէն աւազակներ կրակի տուին կայարան մը: Ռումբ մը պայթեցաւ Երուսաղէմի մէկ արուարձանին մէջ եւ երեք հոգի վիրաւորուեցան :

"Կարելի չէ անջատել Հռոմը Պերլինէն, Փարիզը Լոնտոնէն,,

Լորտ Հալիֆաքս, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, ճառ մը խօսելով Լորտերու ժողովին մէջ, բացատրեց թէ կառավարութիւնը կը յուսայ դիւրացնել չեխական հարցին լուծումը, Փրակա ղրկելով լորտ Րընսիմէնը: Այս առթիւ խօսեցաւ նաեւ Հիթլէրի Թիկնապահին այցելութեան վրայ եւ յայտարարեց.

— « Ես չեմ կարծեր թէ ներկայիս Եւրոպայի որ եւ է երկրի մէջ վարիչները պատերազմ կ՚ուզեն: Եթէ ծրագրուած միջնորդութիւնը պիտի յաջողի, լաւ է գլուշանալ միզադրանքներէ եւ սպառնալիքներէ :Ես կը յուսամ թէ գերմանական կառավարութիւնն ալ նոյն խորհուրդը պիտի տայ, խուսափելու համար անելէ մը որուն հետեւանքները անհաշուելի կրնան ըլլալ »:

Անցնելով անգլօ-իտալական յարաբերութեանց, նախարարը յայտարարեց.

— « Զանազան շրջանակներու մէջ կ՚ըսեն թէ անգլօ-իտալական համաձայնութեան բուն նպատակն է սեպ մը փորել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ: Վըճռապէս կը յայտարարեմ.— Որեւէ քաղաքականութիւն որ կը հիմնուի Հռոմը եւ Պերլինը իրարմէ բաժնելու յոյսին վրայ, դատապարտուած է ձախողման, ինչպէս որ եւ է փորձ որ կը ձգտի անջատել Փարիզն ու Լոնտոնը: Կը ցաւինք որ համաձայնութեան ստորագրութիւնըչօղնեց անմիջապէս բարւոքելու Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները: Արդարեւ, համաձայնութեան գլխաւոր նպատակներէն մէկն էր վստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծել Միջերկրականի մէջ: Յուշափ ֆրանքօ-իտալական յարաբերութիւնները չեն սերտացած, անգլօ-իտալական համաձայնութեան նպատակները չեն կրնար իրականացած համարուիլ»:

Նախարարը յետոյ փառաբանեց անգլօ-ֆրանսական բարեկամութիւնը, «որ կախում չունի Թուղթի կտորէ մը»:

Խենդ մը 17րդ յարկէն գետին 100,000 ժողովուրդի առջեւ

Անհախընթաց դէպք մը պատահեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, ամէնէն բանուկ պողոտային վրայ: 28 տարեկան խենդ մը հսկայական, երկնասլաց շէնքի մը 17րդ յարկին քիւին վրայ կեցած, անդադար կը ծխէր եւ կ՚աղդարարէր թէ ինքզինքը վար պիտի նետէ: Ամէն միջոց փորձուեցաւ, մարդը համոզելու համար: Մայրը հեռաձայնով կը պաղատէր, քոյրը վարէն կ՚աղաչէր, ոստիկաններ եւ բարեկամներ յորդոր կը կարդային: Անօգուտ: Խենդը կը սպառնար ինքզինքը վար նետել անմիջապէս, եթէ ուեւ մէկը համարձակէր մօտենալ: Ոստիկանները փորձեցին վեր ելլել սանդուղներով, մարդը միշտ կը սպառնար: Ի վերջոյ ցանց մը շինեցին, 16րդ յարկին ծայրը կապելով 18րդ յարկին, որպէսզի խենդը ցատկած ատեն մէջն իյնայ :

Այսպէս տեւեց տասնըմէկ ժամ. վարը, աւելի քան 100.000 հոգինոց բազմութիւն մը անձկութեամբ կը սպասէր ելքին: Մինչեւ անգամ գրաւներ սարքուեցան,— պիտի ցատկէ՞, պիտի չցատկէ՞ :

Գիշերուան ժամը 9ին, մինչ ոստիկանները կը փորձէին դէպի ցանցը մղել խենդը, ան գլանիկ մը եւս վառելով ինքզինքը վար նետեց, քսուեցաւ ցանցին, եւ սալայատակին վրայ փշրուեցաւ ջարդուփշուր :

Հարուստի մը զաւակն էր, եւ անձնասպանութեան պատճառները անյայտ կը մնան :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹԱԼԻՆԻ դէմ սարքուած մահափորձի մը լուրը կը հրատարակեն խալական թերթերը: Կ՚ըսուի թէ անձնապահ վաշտին հրամանատարը ձերբակալուած է, իսկ վաշտը լուծուած :

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ զօրքը փայլուն յաջողութիւն մը տարաւ, ջախջախելով ապստամբներուն յառաջխաղացութիւնը: Կոխները սաստկացած են եւ Ֆրանքոյի բանակը անընդհատ կը ռմբակոծէ հանրապետական դիրքերը: Կառավարութիւնը ամենամեծ յարձակողականն է որ կը կատարէ, Թէրուէլի ճակատամարտէն ի վեր :

ԾՈՎԱՅԻՆ նախարարը, Պ. Քամփէնքի, Պրէսթ երթալով, ընդունուեցաւ «Փրովանս» զրահաւորին մէջ: Ցետոյ սուզանաւ մը նստաւ եւ իջաւ ծովուն խորերը: Օդանաւային նախարարն ալ Մէօլթ (Սոմ) գնաց, ուր հսկայական շինութիւններ կը կատարուին, օդանաւային պաշտպանութեան համար :

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախորդ ընդհ. դատախազը, Քրիլէնկօ, որ «անհետացած է» ամիսներէ ի վեր, ժողովուրդի թշնամի հռչակուեցաւ իր յաջորդին՝ հոչակաւոր Վիշինսկիի կողմէ: Այս վերջինը կ՚ամբաստանէ ոչ միայն Քրիլէնկօն, այլեւ անոր օգնականը, փրոֆ. Պաշուկանիս եւ ուրիշ բազմաթիւ պաշտօնատարներ :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ *նիստը այս երկուշաբթի (1 Օգոստոս) երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:*

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» *կոմիտէին ընդհ. դաստիարակչական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 8, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանի վերնայարկը:*

Օրակարգ՝ կարեւոր զեկոյց ընկեր Ի.ի կողմէ:

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 30 յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄԻ (Մարսէյլ) «Հայաստան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 30 Յուլիս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 31 Յուլիս Կիրակի իրիկուան ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 30 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» *ենթակոմիտէի կողմէ,* 21 *Օգոստոս Կիրակի ամբողջ օրը:*

կը խնդրուի չի խառնածել:

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ԱՂԲՒԻՒԹԵԱՆ» խումբի կողմէ

Յուլիս 31ի Կիրակի օրը:

Ժամը 3ին այցելութիւն Իշխան Արղութեաններու շիրմին:

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, Նուագ եւ պար:

Պիւֆէ մատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային Արղութեան շիրիմին այցը չի յետաձգուիր:

կառ. Մօնփառնասէն եւ կամ Սէն Լազարէն գնացք: փօն տը Սէվրէն 1 Թիւ օթօպիւս եւ իջնել Petits Sans Vin: Հարցնել Շավիլի գերեզմանատան յարակից անտառը:

Ընտանեկան մեծ դաշտահանդէս

ԿՈՆՍԷՆՎԻԼԻ «ՍՈՒՐՍ»ԻՆ ՄՕՏ

Այս Կիրակի 31 Յուլիս, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՏԻԳՐԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ «ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէի

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

կը խօսի՝ ընկեր ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ:

Նոյն օրը եւ ինքնաշխատութեան:

Ծանօթ.— Շոգեկառք Կառ տիւ Նորէն ժամը 1.17, 1.27, եւ 3.17:

ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՀԱՅ ՆԱՄԱԿՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Նուիրուած՝ *ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ*

Կիրակի, 31 Յուլիս ՍԷՆԹ Անդրէի ՊԱՌ ՊԷԼ ՎԷՏԵՐԻ ընդարձակ պարտէզին մէջ

կը նախագահէ՝ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ

կը բանախօսէ՝ Գնդապետ Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Պ. Պ. ԴՐ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ՀԱՅՈՑԴԻՐՄԵԱՆ եւ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կարելի է ճաշը հետ բերել:

Առնել 25 Թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Մանուկներու մասնակցութիւնը 2 ֆրանք:

Վարդավառի եւ Տօնին փիքնիկը

կը տօնուի Ցարսն-Տ... բուրեցան ի Հ. միութեան կողմէ. Փարիզի մէջ Յուլիս 31ին, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ սրահը, 13, Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicetre. Métro: Porte d'Italie.

կը նախագահէ հայրենակից Պ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

կը խօսի՝ Պ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, Արտասանութիւն եայլն.:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Թառ խոտ ԶԱՐԵՀԻՆ, կ՚երգեն՝ Օրիորդ ԿՆԻԱԶԵԱՆ, Ա. ԳԱՎԷՋԵԱՆ եւ ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, կ՚արտասանէ՝ ՏԱՐՕՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ,

Հայկական պար՝ փոքրիկ աղջիկներու կողմէ

Մանուկներու համար մուտք՝ 5 ֆրանք:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՔԱՂԱՔԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

եւ հովանաւորութեամբ՝ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

31 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3ին, Պոմոնի վարանդեան սրահը

10bis, Bld. Marguerite. Baumont.

կը նախագահէ՝ Տ. ՀԶՕՆ Վ. ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, գեղարուեստական պարեր եւ մարզանքներ:

կը խնդրուի ծնողներ մանուկներ չբերել:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ / ԿՈՆՖԵՐԱՆՍ

ԿՈՒՍԱԿՑԵՐ

ՅԸ Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ մասնաճիւղին ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուր. Լաֆայէթ. Գրադարանի սրահը: Օրակարգ.— Երջաբերականի ընթերցում, Նոր վարչութեան ընտրութիւն, Օգափոխութեան կայանի կարգադրութիւն, ընթացիկ խնդիրներ, Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրով:

Ժամացոյցի եւ զոհարեղինաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՆԱԽԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂ...

14 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մեկնում՝ Vieux Portէն — *Վիէօ Բօռ* — դէպի Cassisի ծովեզերեայ օդասուն վայր մը:

Ամբողջ օրը հաճելի պտոյտ եւ ուրախութիւն մտերմիկ շրջանակով, ... նուագ եւ գեղեցիկ անակնկալներ, Ճաշարանային պիտի առնեն բոլոր նաւագնացները:

Արձանագրութիւնները կը փակուին Օգոստոս 12ին:

Արձանագրուելու, ինչպէս նաեւ պայմաններու եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝ *Մ. Տիրատուրեանի* 2, Rue Philippe de Girard եւ *Ա. Քէօսէ...* 11 Place Jules Guesde — Փլաս Ժ'Էտ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԱԿ. ԱՐՈՒԵԱՐ

Ամսագրին Յունիս-Յուլիսի միացեալ թիւը, յաւելուածական էջերով եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մարտիկ Պարսամեան՝ *Արփիար Արփիարեան,* Ա. Չօպանեան՝ *Բաղ... Հաղեանի աշխատանոցին խմբանկարը,* Գ. Եսպեկ. Տրապիզոնի՝ *Մշակը,* Ն. Սարաֆեան՝ *Քերթուած մը,* Վ. Թոթովենց՝ *Տրդատայ Թաք...* Վ. Նորենց՝ *Բեղմնաւորում (քերթուած),* Հրաչ Սարգիսեան՝ «*Շահն...* Փ. Սանասար՝ *Վերադարձ դէպի Բնութիւն,* Հ. Ա. Քիպարեան՝ «*Կիլիկ... Չարչարանքը» գրքին մասին եւ ամսօրեակ:*

Խմբագրութիւնը կը խնդրէ իր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն փակել 1938ի հաշիւները:

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, *եւ արտասահման՝* 50 *ֆրանք:*

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14 - 20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60

կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: կը գնենք՝ պլատին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եկած ապսպրանք երը կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ԿՏՐՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր. անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունենքրնուտ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխոնջ պատրաստուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻՒԶն: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ, ձեր ստամոքսը կ՚այրեն, գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյրը, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70-89

ՑԱՌԱՉ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր: Վարդաստան մը ժպիտի, խինդի, ծիծաղի եւ հեգնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին.

«Խնդալ գիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» Մէտիգի...

«Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» Ասկլէպի...

«Ծիծաղը սրտին արեւն է» Հանու - Հիր...

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 ֆր., արտասահման 25 ֆր.

Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 30 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 30 JUILLET 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3795

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ՕՏԱՐԸ ՄԵԶՄՈՎ ԿԸ ԶԲԱՂԻ...

Երկու միջանկեալ յիշատակութիւններ — մեր գոյութիւնն իսկ «միջանկեալ» չէ՞ ու միջազգային ժխորին մէջ — կը ստիպեն մեզ գրի առնել այս խորհրդածութիւնները :

Առաջին յիշատակութեան կը հանդիպինք Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթին, «Լ'Էօվր»ի մէջ :

Թերթին քաղաքական աշխատակիցը, Անտրէ Փիէռ, շահեկան գրութիւն մը ստորագրած էր Հինգշաբթի օր, 28 յուլիս, հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «Շատ մը ռուս տարագիրներու համար Հիթլէր Ռուսաստանի ապագայ փրկիչն է.— Եւ մետրոպոլիտ մը իր փառքը կ'երգէ ...» :

Յօդուածագիրը կը պատմէ թէ Գերմանիա ապաստանած Ռուսերը հիթլէրական դարձած են հարիւրէն հարիւր :

— « Ռօզէնպէրկի եւ Կէօպպէլսի (գաղտնի ոստիկանութիւն) գրասենեակները լրջօրէն «քանած», խմորած են չափազանց երկար ատենէ մը վհատած այս շրջանակները եւ զինուորագրած (շատ աժան գնով) գործակալներ որոնք պատրաստ են ամէն տեսակ աշխատանքի: Յետոյ, հրաման տրուած է ռուս տարագիրներուն որ համախմբուին ըստ ազգութեան: Բուն Ռուսերը «Ֆիւրէր» (Առաջնորդ) մը կը փնտռեն: Զանոնք կեռ խաչին տակ միացնելու համար, վերջերս կազմուած է կեդրոն մը, ղեկավարութեամբ չորս նախկիններու, որոնց մէջ զարմանալի չէ տեսնել հռչակաւոր զօրավար Տուրգուլը, որ Փարիզէն արտաքսուեցաւ Զօր. Միլլէրի առեւանգութեան հետեւանքով: Ուկրայնացիները, որոնք կը յուսան օր մը տեսնել Հիթլէրի յաղթական մուտքը Քիէվի մէջ, կը գտնուին նախկին խազախապետ Սկորոպատսկիի կամ Պրոկոպովիչի (Փէթլուրայի նախկին վարչապետը), եւ կամ Սեվտինսկի հրամանին տակ (այս այն գերմանասէրն է որ Ուկրայնայի եւ Գերմանիոյ անջատ հաշտութեան բանակցութիւններէն մէկը եղաւ 1918 փետրուարին, որ յանդգնութիւնը ունեցաւ փրանսական իրապատակ դառնալու 1928ին եւ քանի մը ամիս վերջը զրկուեցաւ այդ իրաւունքէն ...) : *Վրացիները, Հայերը* եւ ուրիշներ ալ նոյն ձեւով կը համախմբուին գերմանական ոստիկանութեան հսկողութեան տակ: Այսպէս կազմակերպուելէ վերջ, կայսերական Ռուսաստանի տարագիրները պիտի կրնան աւելի դիւրաւ կազմել հարուածային լեգէոններ եւ վաշտեր, ի հարկին իրականացնելու համար « Իմ Պայքար»ին մէջ պարզուած հիթլէրական երազները » :

Այս երկար հատուածը արդէն կը բացատրէ թէ «բանը ինչո՛ւմն է»: Մնացեալը կը վերաբերի մետրոպոլիտ Անաստասի, որ իբրեւ «հովուապետ արտասահմանի օրթոտոքս եկեղեցւոյ», փառաբանական նամակ մը ուղղած է Հիթլէրի, նոր տաճարի մը շինութեան առթիւ, (գերմանական նպաստով) :

Ուրեմն, Գերմանիոյ ափ մը Հայերն ալ — 4-500 հոգի — «դրօշի տակ» առնուած են, ի հարկին ճակատելու համար Խ. Միութեան դէմ, իբրեւ հիթլէրական վաշտեր ...

Ահա թէ լուրջ համարուած մամուլը ինչպէս կը կերակրէ իր ընթերցողները, օրը ցերեկով, Լոյս Քաղաքին մէջ: Աւելի երկար խօսիլ այս մասին՝ պիտի նշանակէր եղծել խաղին զաւեշտական հանգամանքը :

Երկրորդ յիշատակութեան կը հանդիպինք անգլիերէն թերթի մը մէջ.— Լոնտոնի դեղին մամուլի շարքէն :

« Իվնինկ Սթէնտարտ»ի մէջ (27 յուլիս), աշխատակից մը, Ճօրճ Մ. Թոմսըն, անձկութեամբ կը հարցնէ թէ «Ո՞ւր պիտի երթան Հրեաները » :

Յօդուածագիրը ինքզինքը համակիր կը հռչակէ Հրեաներուն: Բայց եւ այնպէս, համաձայն չէ որ Գերմանիայէն եւ Աւստրիայէն փախած Հրեաները Անգլիա ընդունուին: Եւ կուգայ կ'երթայ... հայկական հարց մըն ալ կը յարուցանէ.

— « Եթէ ես առաջարկէի որ հալածական Հայերուն թոյլ չտրուի տեղաւորուիլ այս երկրին մէջ, պիտի քննադատուէի՞ արդեօք: Պիտի պախարակուէի՞ իբրեւ տմարդի: Անշուշտ ոչ: Պ. Մայքըլ Արլէն, ինքն ալ ականաւոր Հայ մը անգլիահպատակ, համակրանք պիտի չվայելէր, եթէ զիս քննադատէր այս պատճառով: Ոչ ալ ես որ եւ է կարեւորութիւն պիտի տայի իր տրտունջներուն, եթէ յայտնէր» :

Այս ձախաւեր ակնարկին վրայ, Լոնտոնի մեր աշխատակիցը նամակ մը ուղղելով թերթին խմբագրութեան, կը բացատրէ թէ երբեք խնդիր չէ եղած հալածական Հայերը տեղաւորել Անգլիոյ մէջ, «հետեւաբար, անհեթեթ է, եթէ ոչ չարամիտ, աննպաստ մթնոլորտ մը ստեղծել անոնց համար»: Եւ յօդուածագրին ուշադրութեան կը յանձնէ, արդար դառնութեամբ.—

1. Հայերը Թուրքիոյ մէջ հալածուեցան իրենց անգլիասէր զգացումներուն համար:

2. Անոնք հարիւր հազարներով ջարդուեցան Մեծ պատերազմին ատեն, որովհետեւ իրենց ճակատագիրը կապեցին Համաձայնութեան հետ :

3. Անոնք պարտուեցան «Մեծն Բրիտանիոյ ազնիւ բարեկամներուն» դէմ իրենց մղած պայքարին մէջ, որովհետեւ չափէն աւելի վստահեցան չյարգուած խոստումներուն :

4. Այն հազարեակ մը Հայերը որ արտօնուած են բնակելու այս մեծ երկրին մէջ, Անգլիոյ ամէնէն օրինապահ, յարգելի եւ հաւատարիմ բրիտանասէր հպատակութիւններէն մէկն են :

Հրէական խնդիրը որ եւ է նմանութիւն չունի հայ ժողովուրդի հարցին հետ, հետեւաբար մոլորեցուցիչ է եւ անտրամաբան՝ անոնց մասին խօսիլ գրչի նոյն հարուածով :

Ի՞նչ կը թելադրեն այս երկու պատկերները.— Արթնութիւն, ուշադրութիւն եւ աշխատանք, բոլոր ճակատներուն վրայ — ամէն ուր որ կը հասնի մեր ձեռքը — եթէ ոչ մեզ լրջօրէն ծանօթացնելու, գոնէ անճոռնի սխեմաներէն հակազդելու համար :

Կոչը ձեզի է, տարագի՛ր երիտասարդութիւն :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԱՆԳԼԻՈՅ

ԻՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹԻԿՆԱՊԱՀԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնի եւ Փարիզի թերթերը երկու օրէ ի վեր մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Հիթլէրի նոր ծրագրի մասին, որուն նպատակն է օդանաւային դաշինք մը կնքել, ի հարկին կրճատելու համար օդային ուժերը: Այս առաջադրութեամբ, նորէն Լոնտոն կը սպասուի Հիթլէրի մասնաւոր թիկնապահը, հարիւրապետ Վիտէման, որ արքայական այցելութեան ատեն գացած տեսակցած էր Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ :

Վարչապետը արդէն լուր առած է Հիթլէրի առաջադրութեան մասին: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Պ. Չէմպըրլէն կը նախընտրէ այս կարգի բանակցութիւնները կատարել ընդհանուր ճակատի մը վրայ եւ ոչ թէ միայն Գերմանիոյ հետ: Ամէն պարագայի մէջ, օրակարգի վրայ է օդանաւային դաշինքի մը խնդիրը: Գերմանիա երկու տարի առաջ կրցաւ նաւային դաշինք մը կնքել Անգլիոյ հետ, եւ այս անգամ ալ կը յուսայ յաջողիլ, մասնաւոր բանակցութիւններով: Իրազեկներ կը կարծեն թէ Հիթլէր կ'ուզէ խայծ մը ներկայացնել, Անգլիոյ համակրանքը շահելու համար չեխական հարցին մէջ, քանի որ Անգլիացի մը նշանակուած է իբրեւ խորհրդական կամ միջնորդ: Անոնց կարծիքով, մինչեւ որ Գերմանիա գոհացում չստանայ չեխական հարցին մէջ, օդանաւային դաշինքը պարզապէս «պարապ փախսի խաղալիկ» պիտի ըլլայ: Առաջին անգամ չէ որ Հիթլէր մէջտեղ կը դնէ այս ծրագիրը: Պ. Չէմպըրլէն համակիր ըլլալով հանդերձ գերմանական ծրագրին, կը կարծէ թէ օդանաւային դաշինք մը աւելի դժուար է քան ծովայինը: Բաղդատաբար դիւրին է հակակշիռ հաստատել նաւային շինութեանց վրայ — դրահաւոր, յածանաւ, սուզանաւ կամ թորփիլանաւ — քանի որ անոնք ծածուկ չեն շինուիր և իրենց չափը թոյլ չի տար պարտկել: Մինչդեռ ռազմական օդանաւերը գաղտնի կը շինուին եւ դժուար է ստուգել ամէն բան: Կը մնայ սահմանափակել անոնց տեսակը, փոխանակ գրադելու քանակով, ինչպէս նաւային շինութեանց մէջ: Պետութիւնները կրնան համաձայնիլ ռազմական օդանաւերու ոչ թէ ընդհանուր թիւին, այլ առաւելագոյն տարողութեան, սպառազինութեան եւ մեքենական ուժին վրայ: Այսպիսի համաձայնութեան մը շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ միլիոններ խնայել, սանձելով մեծ պետութեանց մրցակցութիւնը,— մէկը միւսէն աւելի մեծ, աւելի արընթաց եւ աւելի մահացու օդանաւեր շինելու մարմաջը:

Շատ յոյս չկայ որ անմիջապէս իրականանայ օդանաւային համաձայնութիւն մը: Անգլիայէն եւ Գերմանիայէն զատ, անհրաժեշտ է ապահովել Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Խ. Միութեան աջակցութիւնը: Եթէ յաջողի համեւրոպական օդանաւային դաշինք մը, անշուշտ Մ. Նահանգներուն ալ հրաւէր պիտի ուղղուի, որպէսզի միանայ :

*** Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Հիթլէրի թիկնապահին հետ խօսած ատեն, Անգլիոյ վարչապետին առաջին գործը պիտի ըլլայ կարելին փորձել, որպէսզի խաղաղութեամբ կարգադրուի չեխական խնդիրը: Ֆրանսա մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս հարցին: Թերեւս կարելի ըլլայ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ համաձայնութիւն մը կնքել օդանաւային դաշինքի մասնագիտական հարցերու մասին, բայց անոր քաղաքական մասին համար անհրաժեշտ է Ֆրանսայի մասնակցութիւնը: Անհաւանական չէ որ Հիթլէրի թիկնապահը Փարիզ գայ, Լոնտոնի այցելութենէն վերջը :

ԳԵՐՄԱՆԵՒՉԵԽ ԹՆՃՈՒԿԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Պերլինի մէջ բուռն դժգոհութիւն պատճառեց չեխական կառավարութեան ազգութեանց նոր սահմանադրութիւնը, որուն ամփոփումը հրատարակեր էինք երէկ :

Չեխական գործակալութիւնը զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ հրատարակուած մանրամասնութիւնները վերջնական չեն: Գերմանական մամուլը կը շարունակէ քննադատել չեխական կառավարութեան ընթացքը, պնդելով թէ ան «ձախ ձեռքով ետ կ'առնէ ինչ որ տուած է աջ ձեռքով»: Բոլորն ալ դիտել կուտան թէ չեխական կառավարութիւնը տրամադիր չէ նկատի առնելու Գերմաններու եւ ուրիշ ազգութեանց հիմնական պահանջները: «Այս պայմաններուն մէջ, Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը ի՞նչ նպատակով կ'ուզէ նորէն բանակցիլ կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն հետ: Այս հրատապ հարցը աւելի արագօրէն լուծելու համար, անհրաժեշտ է խնդիրը հաւաքաբար քննել օգտակար եւ բացարձակապէս նոր հիման մը վրայ » :

Գերմանական տեսակէտը կարելի է ամփոփել այսպէս.— Չեխոսլովաքիոյ ազգութիւնները ընդունիլ իբրեւ անջատ խումբեր, տալով ինքնավարութիւն՝ այն հողին վրայ ուր պատմականօրէն անվիճելի է իրենց մեծամասնութիւնը: Մինչդեռ չեխական ծրագիրը չի տրամադրեր հողային ինքնավարութիւն :

*** Անգլիացի միջնորդը, լորտ Րընսիմէն, Փրակա պիտի երթայ օգոստոս 3ին (Չորեքշաբթի): Կը կարծուի թէ իր պաշտօնը պիտի տեւէ առ նուազն երկու ամիս: Փրակայի անգլիական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունենալով Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին հետ, Լոնտոն գնաց, զեկուցում տալու համար:

*** Լեհական կառավարութիւնը երկրորդ բողոքագիր մը ուղղեց Չեխոսլովաքիոյ, բոլշեւիկներու հակալեհ գործունէութեան դէմ: Ծանուցագիրը ղըրկուած է յուլիս 23ին, բայց նոր երեւան կը հանուի: Առաջին ծանուցագիրը ղրկուած էր մարտ 22ին եւ այն ատեն չեխական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած են, գոհացում տալու համար: Լեհական կառավարութիւնը անբաւարար կը նկատէ այդ միջոցները, միեւնոյն ատեն բողոքելով չեխական մամուլին հրատարակութեանց դէմ: Վարշաւայի պաշտօնական օրկանը կը գրէ.— «18 տարիէ ի վեր Չեխոսլովաքիա անդադար կը խորացնէ անդունդը երկու երկիրներուն միջեւ» :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ծննդեան 55ամեակին առթիւ, Հիթլէր հեռագիր մը ուղղեց Իտալիոյ Առաջնորդին, ջերմապէս շնորհաւորելով: Հեռագիրը կը վերջանայ «Հայլ Դուչէ»ով (կեցցէ՜ Առաջնորդը) :

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ օդանաւ մը բլուրի մը զարնուեցաւ Սէն-Ռամպէռ տ'Ալպոնի մէջ (Տրոմ) եւ ջարդուփշուր եղաւ: Հինգ օդաչուները ածխացան: Տիժոնի մօտ ալ օդանաւ մը ջախջախուեցաւ եւ վարիչը մեռաւ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԴԵՂԻՆ ԹԵՐԹ»

Անցեալ առաւօտ թղթաբերով ստացայ երկու թերթ: Մէկը Միջերկրականի եզերքէն՝ բարեկամ մըն էր, որ ուշադրութեանս կը յանձնէր գրութիւն մը ժժմիներու մասին, (կ'անդրադառնանք ուրիշ առթիւ): Երկրորդը Փարիզէն՝ անծանօթ մը, որ «Դեղին Թերթ»ի օրինակ մը կը ղրկէր ինծի, չեմ գիտեր ինչո՞ւ: Իմ կողմէս՝ անծանօթին կը նուիրեմ այս ծանօթութիւնները.—

Այս երկրին մէջ ամէն ասպարէզ իր մասնագիտական թերթն ունի,— բըժիշկները, կօշկակարները, մազգործները, նոյնիսկ ... կոտոշաւորները, որոնց Ֆրանսացիները կուտան **cocu** անունը (բռնազբօսիկ ստուգաբանութեամբ մը իբր թէ կկու թռչունին անունէն առնուած, որովհետեւ կկուն բոյն չի շիներ, կ'երթայ ածել ուրիշին բոյնին մէջ): Ահա այս անունը կրողներուն թերթն է, որ կը կոչուի *Դեղին Թերթ* կամ **Gazette des Cornards** (կոտոշաւոր):

Ինչո՞ւ կոտոշաւոր կ'անուանեն դըժբախտ ամուսինները: Չեմ գիտեր: Ինչ որ գիտեմ այն է թէ, կոտոշը պանծալի խորհրդանշան մըն էր հին ատեն:

Հին աստուածները կոտոշ ունէին իբրեւ զօրութեան նշան: Նոյնիսկ, ինչպէս Ս. Գիրքն ալ կը վկայէ, քրիստոնէից Աստուածը եւս կը խոստանայ ... կոտոշաւորել իր սիրելի ժողովուրդը. «կանգնեա՛ց եւ կաս զնոսա, դուստր Սիոնի, զի զեղջերս քո արարից երկաթիս» (Միք. Գլ. Դ. 13): Մինչեւ քրիստոնէութիւն, կոտոշը թանկագին զարդ մըն էր կամ օգտակար առարկայ, — ըմպանակ, շեփոր, զաւազանագլուխ: Հռովմայեցիները, իբրեւ շքանշան, կոտոշ մը կուտային քաջ զինուորին, որ զայն իր սաղաւարտին կ'անցընէր եւ պարծանքով կը կրէր ... կոտոշաւոր (**cornicularius**) տիտղոսը, ինչպէս կը վկայէ Սուէտոնիոս *Տասներկու Կեսարներու* վերջինին կենսագրութեան մէջ: Եւ վերջապէս, Լիբանանի լեռնական ժողովուրդները սովորութիւն ունին կոտոշ մը տնկել Ծորապսակ հարսին գլխուն վրայ իբրեւ զարդարանք: Հայկէշներու մօտ եւս՝ իշխանական աւագութեան նշան է կոտոշ մը ունենալ իրենց գըլխին: Քրիստոնէութեան յաղթանակով, կոտոշը դարձաւ յատկանշան սատանայի,— կարելի չէ սատանայ մը պատկերացնել առանց կոտոշի : Միւս կողմէ կոտոշաւոր կը կոչեն սփիւռներն ալ, ծաղրելու համար անոնց տըրամաբանելու ձեւերը, որոնք ծայրայեղութեան կը հասնին. (Օրինակ.— Ունիք ինչ որ չէք կորսնցուցած: Արդ, կոտոշ չէք կորսնցուցած: Ուրեմն՝ կոտոշ ունիք): Բայց ահա, չեմ գիտեր ի՛նչպէս, կոտոշաւոր կոչած են նաեւ այն դժբախտ ամուսինները, ամէն ազգի մէջ, որոնց կինը անհաւատարիմ է :

Հետաքրքրական է որ Աստուած կը հրամայէ Ովսէէ մարգարէին (Գլ. Գ. 1).— «Դարձեա՛լ երթ դու եւ սիրեա՛ կին մի որ սիրիցէ յընկերէն եւ իցէ շուն»: Եւ խեղճ մարգարէն կը հպատակի ամուսնանալով այդպիսի չնաշխարհիկ կնոջ մը հետ: Ուրեմն Աստուծոյ օրհնութիւնը կայ, ապահովաբար, կոտոշաւորներուն վրայ. ուստի այստեղեկութիւններով կամ զէթ վերջին ապացոյցով կը փափաքիմ մխիթարել անծանօթը որ ինծի ղրկեր է իր *Դեղին Թերթ*ը՝ անշուշտ դարման մը խնդրելով իր դժբախտութեան:

ԱՐԱՋ

ԴԱՇՆԱԿԻՆ ՀՈՏԸ ՊԻՏԻ ՉԹՈՂՈՒՆՔ

«Ազդակ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ Սանճաքի կացութեան մասին (24 յուլիս).—

Հայ պաշտօնեաներու վերջնական մաքրագործումը դեռ չէ սկսած: Բայց բոլոր նշանները կը ցուցնեն թէ շատ պիտի չուշանայ, քանի որ հետապնդուած նպատակն է վարչութեան կատարեալ թրքացումը: Եւ եթէ դեռ կը պահեն կարգ մը Հայ պաշտօնեաներ, պատճառը այն է որ անոնք մասնագէտներ են եւ չեն կրնար փոխարինուիլ մէկ օրէն միւսը:

Այս առթիւ ըսեմ թէ փոխուած է նաեւ Ռէժիի տնօրէն Պ. Քիւրտեան եւ տեղը դրուած Նուրի անուն մէկը, որ պէնզին կը ծախէր վերջերս, իսկ ժամանակին հետեւորդը եղած է հռչակաւոր Ճէմալ փաշային, որ այնքան Արաբ կախեց Սուրիոյ մէջ, մեծ պատերազմի ընթացքին :

Արձակուած 7 հայ ոստիկաններուն տեղ պաշտօնի առնուածներուն մէջ կը գտնուի ուրիշ Նուրի մը, որ սակէ առաջ քանի մը անգամ վտարուած էր ոստիկանութենէն ... :

Ինչպէս ամէն տեղ եւ ամէն ատեն, Թուրքերը հիմա ալ Սանճաքին մէջ կը փորձեն պառակտել Հայերը, չահագործելով անոնց կուսակցական կիրքերը: Այսպէս, Հալք Էվլէի վարիչ մը հրապարակաւ յայտարարած է.— «Դաշնակներուն հոտն անգամ պիտի չթողունք Սանճաքի մէջ » :

Եւ մեր կարգ մը աղբարիկները կը հաւատան: Ոմանք նոյնիսկ կը շփեն իրենց ձեռքերը, այն հրճուանքով որ հրապարակը բաց կը մնայ իրենց առջեւ: Իսկ ինչ որ ամէնէն ցաւալին է, ոմանք ալ ընդառաջ կ'երթան խաղին, ուղղակի գործակալի դեր կատարելով: Կացութեան փափկութիւնը նկատի առնելով, չեմ ուզեր անուն տալ. միայն ըսեմ թէ մարդիկ կասկածով կը նային իրարու եւ 4 — 5 հոգի քով քովի չեն գար: Նշանով կը հասկցնեն թէ «ճանճ կայ պատին վրայ» եւ կը հեռանան... :

Թուրք-իտալական միջադէպ մը Սանճաքի մէջ

Նոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն հետեւեալ դէպքը, որ տեղի ունեցած է յուլիս 20ին, Պէյլանի մէջ.—

Գիտէք թէ Թուրք զօրամասերը Պէյլանը կեդրոն ըրած են, իբրեւ ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը: Տեղացի Թուրք մը հրամանատարին տրամադրած է իր տունը, որ նախապէս պանդոկ էր, բայց գիւղաքաղաքին մէջ չկան բաւականաչափ շէնքեր՝ տեղաւորելու համար հազարէն աւելի Թուրք զինուորները:

Իտալացիները Պէյլանի մէջ վանք մը ունին, ուր հինէն ի վեր կը մնայ կրօնական մը: Վանքը կը բաղկանայ ընդարձակ պարտէզէ մը, մէջտեղը եկեղեցիով եւ ուրիշ շէնքերով :

Չորեքշաբթի օր, Պէյլանցի Թուրքեր կը մտնեն պարտէզը եւ կը յայտնեն թէ պիտի կտրեն ծառերը՝ տեղ բանալու եւ Թուրք զինուորներու բնակութեան յատուկ տաղաւարներ շինելու համար: Եւ մէկ երկու ծառ ալ գետին կը տապալեն տապարի հարուածներով :

Կրօնաւորը անմիջապէս կը փութայ Ալեքսանտրէթ եւ դէպքը կը պատմէ իտալական հիւպատոսին, որ իր կարգին հեռաձայնով կը դիմէ Հալէպ՝ իտալական հիւպատոսին: Այս վերջինը անմիջապէս Պէյլան կուգայ ինքնաշարժով : Շուտով կը հասնի նաեւ Անտիոքի Թուրք ընդհ. հիւպատոսը :

Իտալական ընդհանուր հիւպատոսը բուռն կերպով կը բողոքէ իր Թուրք պաշտօնակցին մօտ, դիտել տալով որ եղածը ոչ միայն իրաւունքի բռնաբա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՔԱՑՔԱՑՈՒՄ

Եղերական զուգադիպութեամբ, ճիշդ այն պահուն երբ ազգին Թուրք թերթերը անդադար կը շոյեն Հայերը, չմոռնալով նաեւ անոր աչքերը «համբուրել» տալ բարձրաստիճան գլխաւորականի մը, անդին Թուրք կառավարութիւնն ալ անդադար կացինի հարուածներ կուտայ պոլսահայ համայնքին: Եւ ճիշդ արմատին, կարճ կապելու համար հաշուեյարդարը:

Երէկ՝ «Վագըֆ»ի օրէնքն էր որ կու գար վերջ տալու համայնական մատակարարութեան դրութեան, դարաւոր հաստատութիւններ եւ սրբավայրեր յանձնելով մարդոց, որոնց պորտը Աստուած միայն գիտէ թէ ո՞ւր կտրուած է...: Այնքան անծանօթ են: Աւելի ճիշդ այնքան հանրածանօթ, իբրեւ «յորովայնէ ընտրեալ» սրիկայ:

Այո, յանձնումը դեռ կատարուած չէ, բայց ասիկա այլեւս օրերու խնդիր է, քանի որ, ոստիկանական բովէն մաքուր դուրս գալէ յետոյ, բարի ծաղիկ թեկնածուները քննութիւն տալու են նաեւ Էվգաֆի վարչութեան առջեւ: Եւ հիմա կը սպասեն արդիւնքին, որ չի կրնար ուշանալ: Մանաւանդ նակնկալ մը կազմել: Որովհետեւ, վերջ ի վերջոյ հաշիւը մէկ է թէ ո՞վ պիտի շահագործէ Բերայի հարուստ Ժամը, Դաւիթ Եըլմա՞զ թէ Մելիք Գօչ: Մէկը առ միւսին զարկ:

Միայն այս դէպքը կը բաւէր հաստատելու թէ կը գտնուինք իրական ողբերգութեան մը առջեւ, որուն դըժբախտ զոհն է Պոլիսը, երբեմնի այնչէն ու ծաղկեալ ոստանը, Թրքահայ մտքին այս օրրանը: Որովհետեւ, ի՞նչ յոյս կը սպասէք համայնքէ մը որ իրաւունք չունի պարզ հակակշիռ մը անգամ հաստատելու ոչ միայն իր դպրոցներուն, այլեւ եկեղեցիին, այլ եւ բանկալին վրայ: Ամէն ինչ պիտի անօրինէ վկայեալ անբարոյական մը՝ «անհատ մատակարար» (թէf միւթէվէլլի) տիտղոսով, իսկ պիտի վաւերացնէ Էվգաֆ կոչուած կառավարական վարչութիւն մը:

Կարծես չբաւէր ասիկա, ահա ընկերակցութեանց օրէնքը՝ քուէարկուած դեռ նոր, 28 յունիս 1938ին:

Ի՞նչ է պարունակութիւնը: Կը բաւէ նայիլ պիտակին.— ընկերակցութիւն:

Այս հաշուով, 50—60.000նոց պոլսահայ գաղութը «համայնք» (ճէմաաթ) չէ, այլ պարզ ընկերակցութիւն (ճէմիէթ) մը, նման անոնց զոր կը կազմեն կօշկակարները, նպարավաճառները կամ լէպլէպիճիները...

Առանց պատճառի չէ այս անուանակոչումը: Համայնքը (communauté) քաղաքական անձնաւորութիւն մըն է, օժտուած՝ մասնաւոր կանոնագրութեամբ, տէր՝ բազմաթիւ իրաւունքներու, եւ մանաւանդ ԱՆԼՈՒԾԵԼԻ:

Ցաւակալէս կը գլխադրենք, որովհետեւ հոս է թաղուած գլխաւոր չարիքը: Կառավարութիւնը կրնայ դատի քաշել ու պատժել համայնքի մը վարիչները, բայց չի կրնար լուծուած հռչակել համայնքը եւ գրաւել անոր կալուածները: Այլ խօսքով, վարիչները կուգան կ'երթան, բայց համայնքը կը մնայ անսասան:

Այսպէս չէ ընկերակցութիւնը (ճէմիէթ — սօսիէթէ): Կառավարութիւնը ուզած ատենը կրնայ լուծել զայն եւ գրաւել բոլոր ինչքերը: Կը բաւէ հաստատել որ եւ է զանցառութիւն:

Իսկ ասկէ դիւրին բան չկայ, մանաւանդ Թրքական աշխարհին մէջ, ուր ամէն ինչ կախուած է անձնական հաճոյքէն:

Ցաւոք, մատակարարական բոլոր գործառնութիւնները եւ հաշուական տոմարները բաց են ոստիկանութեան առջեւ, որ կրնայ ուզած ժամուն քիթը խօթել եւ «խնդիր» հանել: Եւ երբ ենթական Հայ է, իսկ ոստիկանութիւնը՝ Թուրք, կրնաք երեւակայել պարագաները:

Ուրիշ սեղմում մը: Իբրեւ ընկերակցութիւն, եկեղեցիները ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻՆ ԿԱԼՈՒԱԾ ԳՆԵԼՈՒ: Եւ եթէ պատահի որ կալուած մը կտակուի իրենց, պարտաւոր են անմիջապէս ծախել:

Ի՞նչ տարբերութիւն, առարկուի թերեւս, քանի որ փոխարժէքը կը մընայ սնտուկը: Պատասխանը կուտայ ուրիշ օրէնք մը՝ Վագըֆի կանոնագիրը, որուն համաձայն պատրաստ դըրամը պէտք է յանձնուի կառավարական դրամատան մը եւ վերածուի պետական արժէթուղթերու: Կարճ՝ պէտք է իւրացուի կառավարութեան կողմէ:

Արդ, այս պայմաններու մէջ ո՞ր յիմարն է որ կտակ պիտի ընէ:

Ճիշդ է, կայ առժամեայ յօդուած մը որ կը տրամադրէ թէ «գոյութիւն ունեցող ընկերակցութիւնները պիտի շարունակեն սեփականութեան ամէն իրաւունք ունենալ իրենց կալուածներուն վրայ, բացառութիւն կազմելով վերոյիշեալ յօդուածներէն»: Բայց այս «շնորհ»ը կը ցնդի, երբ նկատի առնենք որ բացառութիւն կազմող ներկայ կալուածներն ալ դատապարտուած են կորսուելու, Վագըֆի օրէնքով յանձնուած ըլլալով դատարկապորտներու, որոնք ոչ միայն պիտի կշտանան, այլեւ պիտի «կշտացնեն», կարենալ շարունակելու համար կողոպուտը:

Պարզ չէ՞ պատկերը: Ընկերակցութեանց օրէնքով՝ կ'արգիլեն ոեւէ նոր կալուածի գնում: Վագըֆի օրէնքով ալ՝ գոյութիւն ունեցող քանի մը կտոր կալուածները աւարի պիտի տան: Չէ՞ որ Էվգաֆի վարչութիւնը խառն հասոյթին հարիւրին 5ը կ'առնէ իբրեւ հսկողութեան իրաւունք, անհատ մատակարարն ալ՝ հարիւրին 10ը, իբրեւ թոշակ: Հաշուի զարկէք նաեւ տուրքը, ապահովագրութեան բաժինը եւ այլ ծախքեր, եւ մէջտեղը կը մնայ հազիւ հարիւրին 50ը: Այն ալ եթէ կարելի ըլլայ գանձել ամբողջ վարձքը, ինչ որ շատ խնդրական է: Արդ, այս կոտորակով ի՞նչպէս գոցել պիւտճէն, երբ ամբողջն անգամ անբաւական կուգար:

Չորս-հինգ տարի այսպէս, եւ այն ատեն թօշնած տերեւներու նման վար պիտի թափին հաստատութիւններ, որոնք իրենց ետին ունին ամբողջ դարեր, ինչպէս նաեւ ամբողջ պատմութիւններ:

Եւ դեռ ունինք «իմաստուն»ներ որ կը հաւատան ու կը փորձեն հաւատացնել թէ հրապարակաւ խոստում եղած է գործադրելու Լօզանի դաշնագիրը:

Հայկական միամտութիւն, աւելի անյատակ՝ քան ամէնէն խոր ովկիանոսները...:

(Խմբագրական ԱԶԴԱԿի)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (ՄԱՏԵԱՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐՈՒ)

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ահարոնի քերթողութեան աղբիւրըրոնել եթէ ուզէինք, պիտի գտնէինք այն գերագոյն ակունքը, զոր Ֆրանսացի բանաստեղծուհին, Աննա տը Նօայլ անուանեց «Le coeur innombrable», «Անթուելի սիրտը»:

Արդարեւ, այնքան զտարիւն քերթողներու նման, Ահարոնի մօտ ալ, այն ինչ որ սովոր ենք զգացական հընոց՝ սիրտ անուանել, պարզ, միակըտուր չէ, այլ ինքն իր մէջ բազմացած, երբեմն իրարու անընտել ու հակասական հորիզոններով բարդ «ներաշխարհ» մըն է, ուր քերթողի եսը գիտակցութիւնը անգամ կը մոլորի, ինքզինքը կը կորսնցնէ, բազմատաշ, բազմերես իբրեւ ադամանդ, որու վըրայ ինկած ճառագայթ մը կը բեկբեկի հակոտնեայ ցոլացումներով:

«Մագաղաթներ»ը այսպէս բաժնըւած են զանազան գլուխներու, «տաղաշրջաններու» որոնց իւրաքանչիւրը իրարմէ տարբեր շեշտով, ձեւով ու բնոյթով կը համապատասխանէ բանաստեղծի հոգեկան տարբեր վիճակներուն: Ամէն մէկ տաղաշրջան «եղանակ» մըն է հեղինակի տարեգրութեան մէջ. մին գարնանային, միւսը ամառնային, աշնանային ու ձմեռնային: Իրենց կարգին եւ բանաստեղծի հոգեկան տարին ունի աւելի քան չորս եղանակ՝ իւրաքանչիւրը իր սեփական թոյրերով ու սոյլերով, ամպերով ու շանթերով, պայծառ կամ խըռով պահերով...

Առաջին տաղաշրջան --- «Ցայգաքաղաք». 13 քերթուածներ թաթախուած մահուան կապոյտ ստուերներով, տեսակ մը անրջային ծով, այդ մահը, ուր խորհուրդները կը սահին ու կ'ուրուանան մշուշի խորը ծիրող առագաստներու հանգոյն.

Երազ սանձարձակ, ղեկավար ճարտար,
Հորիզոններէն զիս տար անդադար,
Եւ բրէ այնպէս որ մինչեւ առտու
Այլեւս ընկղմինք, առանց գիտնալու:

Երկրորդ տաղաշար.—«Սէրը փուշէ պսակով». Ֆրանսացին պիտի ըսէր՝ passion de l'amour. սիրոյ խաչելութեան տամը: Ահարոն սիրոյ խորհուրդն է որ երգած է 18 քերթուածներով. միսթիկ, կրօնաշունչ, անանձնական ըմբռնում սիրոյ, սէրը տեսակ մը պաշտամունք, մեղք ու ապաշաւ, ինքնասեւեռ մագլցում դէպի Գողգոթա... Այս քերթուածներուն մէջ մալարմէական շունչ մը դրած է Ահարոն. անոնք ուրուային են, թելադրական, աղջամուղջին զարթնող, քնաթաթախ երէններու նման... Իմաստները կը ծորին մեր մատներէն, բոյրի նման կը տարածուին մեր շուրջը. իմաստները կը շնչենք առանց իմանալու կարիքը զգալու... Ի՞նչ է կ'ակնարկէ քերթողը, Որդւոյն Մարդոյ չարչարանքը՝ ատելութեա՞ն խաչին վրայ, թէ սիրոյ խաչին վրայ... Ի՞նչ հարկ գիտնալ... խորքին մէջ նոյնն են անոնք:

Երրորդ տաղաշար --- «Խեղճ մարդերուն պատմութիւնը». 23 քերթուածներու մէջ Ահարոն տուած է աշխարհի ու կեանքի տանթէական մէկ տեսլապատկերը. գոյները՝ մռայլ են եւ դաժան. ձայները սեւ ու եղերական. մարդիկ կը դալարուին սիրոյ ու ատելութեան, տենչանքի ու նողկանքի, երազի ու վայելքի բոլոր կրակներուն վրայ. Հոգիի թշուառութիւնը կը գլէ կ'անցնի մարմնի ապերջանկութիւնը. տեսակ մը փլած դրախտ, կամ ծաղկաւէտ դժոխք, ուր խեղճ մարդիկ, ճակատագրի լուծին տակ կ'աղաղակեն, կը հայհոյեն ու կ'աղօթեն...

Աշխարհամուտ քաղաք, միլիոն դուռներով,
Դուռներն ամբողջ փակ՝ շղթայով լայնօղակ,
Գըլուխներու ծով, մազերու փըրփուրով,
Ու ներսն, Աստուած իմ, աղաղակ, աղաղա՜կ...

Կարդալ այդ շարքին մէջէն, օրինակ, սա կտորները --- «Որոնք մայր չունին», «Որոնք կին չունին», «Որոնք զաւակ չունին», «Որոնք տուն չունին» եւն.

Այս շարքի քերթուածներուն մէջ ընկերական մտահոգութիւններու, ժամանակակից ընդվզումներու արձագանգը կուտայ Ահարոն, երբ կը տեսնեմ մանաւանդ

Կիսամերկ մարդիկ, փրկութեան շուրջպարերով:

Ու տեղ տեղ կը յիշեցնէ տեսլահար Վէրհարընը:

Չորրորդ տաղաշար --- «Գեհենական»՝ 22 քերթուածներ, մերթ տանթէական հրաբորբ գոյներով, մերթ պոտլէրական հեշտագրգիռ սարսուռներով Ահարոն կը շարունակէ մարդոց հրատոչոր մարմներգութիւնը, կիներու սուրբ կամ մեղաւոր մերկութիւնները, մարդոց եւ Աստուծոյ եղբայրութիւնը եւ թիւրիմացութիւնը, տեղերքի նուագը՝ որ կը հնչէ ամէն կիներու սրտէն...

«Սէրը, տարփանքը, տռփիր գեհեն մըն են» ըսած է մօտաւորապէս Պօտլէր:

Ահարոնի գեհենը ---

Պիտի վերջանան աշխարհն ու արեւ,
Բայց յաւերժապէս պիտի արծարծին
Ունայնութեան մութ անդունդին վերեւ,
Սիրտն ու իր կըրակն արցունքով լըռին:

Այդ շարքերէն կարդալ օրինակ «Ստորերկրեայ ողջանք» կամ «Կիները կը մերկանան» քերթուածները՝ այնքան յատկանշական Ահարոնի արուեստի տեսակէտով:

Հինգերորդ տաղաշար.— «Բանաստեղծը կ'աստուածանայ». 26 քերթուածներ. քերթողութեան եօթնօրեակը, բանաստեղծին տամը, ցաւերուն փառքի բոլոր փուլերուն ընդմէջէն: Աստուածային անէծքը թէ «Կին, ցաւով պիտի ծնանիս», կ'իյնայ բանաստեղծին ալ ճակտին, Աստուծոյ ալ ճակտին: Չկայ ստեղծագործութիւն, առանց տառապանքի. քերթողի երկունքը համազօր է արարչական երկունքին: Անոնք իրենց արիւնով ու արցունքով մարդոց կը ջամբեն հացը եւ գինին, ու մասունք բանին: Զգնող երգերով Ահարոն պատմէ այն հրաշքը, թէ ինչպէս տարերային յուզումը կ'այլակերպուի ու կը ծաղկի իբրեւ քերթուած: Ու այդ գեղեցկութիւնը տեսակ մը սփոփանք է աշխարհիդ հեծնին դիմաց: Բանաստեղծը՝

Կաթիլ կաթիլ հատնող աղբիւր մենաւոր,
Ճամբորդներուն տալէն հոգին իր բոլոր,
Պիտի անդուլ դըժոխքն ի վար հեկեկայ
Նըրակներուն վրայ վիշտին՝ ցօղ մըշտակայ:

Վեցերորդ տաղաշար.— «Սիրտս կարմիր վարդերով». 80է աւելի պերճ ու ծորուն հնչեակներու մանեակ մըն է, կախուած անդրիրական երազաշխան մը՝ Սիրիլլայի պարանոցէն.

Սիրիլլա, դու՛ն կարմիր վարդն ես ճերմակ մահուան...

Անոնք կուգան բանաստեղծի աւելի թարմ օրերէն: Հնչեակներ բուրումնաւէտ ու թեթեւ, գարնան առաւօտներու պէս, հնչեակներ՝ տենդավառ ու հոլանի, ամրան միջօրէներու նըման. ու հնչեակներ՝ գինով ու մտահոգ, աշնան իրկնամուտերու հանգոյն: Բայց ամէնն ալ բարախուն՝ կարօտով, որովհետեւ Սիրիլլան յաւիտենական, խուսափուկ բացական է, ու նաեւ տխուր մահուան նախազգացումով...:

Հնչեակներու այդ շարքէն ինքնատիպ են ի միջի այլոց անոնք, ուր կարծես իր մայրն է որ կը խօսի ու կ'երգէ իր զաւակը, անոր սէրը, անոր համար օրազած հարսը...

Ոչ ոք գիտէր անունն աղուոր աղջըկան,
Անունն աղուոր սիրուհիին իմ զաւկիս,
Զաւակս որուն սրտին վըրայ մահկական
Սարդի ճերմակ ոստայնակեց իմ հոգիս,
Աշխարհներու թոյրերն ամբողջ գըրաւուր,
Ծաղկերն անհաս՝ տիեզերքին բովանդակ,
Բոյրերն այգուն, որ կը պարեն թուփէ թուփ,
Եւ մըրունջներն այս ծովերուն անյատակ:

Այս տաղաշարը կազմող հնչեակներուն մէջ յաճախ նիւթի տարբերութիւն չկայ. իմաստները երանգներով կը տարբերին, կամ հոգեկան տրամադրութեամբ: Ահարոն ատոնց մէջ կը նմանի այն երաժիշտներուն, որոնք պարզ մէկ քանի երաժշտական մօթիվներ անհուն փոփոխակներու կը վերածեն եւ կը ստեղծեն նուագի ժանեակներ կամ արաբեսքներ:

Հոգիի ուրիշ էջ մըն է «Ինքնախոստովանութիւն» տաղաշարը: Փրակայի ուսանողական օրերէն մնացած ներշնչումի փշրանքներ: Խոհուն, տրամանուշ քանի մը քերթուածներ, որոնց վրայ կը մաղուի մարած բոցերու մոխիրը, տեսակ մը տարտամ իմաստասիրութիւն:

Այդ շարքէն խորապէս տպաւորիչ են «Մենանուագ», «Ճերմակ մազեր» եւ «Մատանի» կտորները.

Վիշտը մատիս մատանին է ոսկեշող...

«Մագաղաթներ»ը կը փակուին երիտասարդութեան ծաղկազարդ պատշգամին վրայ. այդ պատշգամի թաղարները կը փայփայուին «Գիւղի սիւքեր, եարոջ երգեր»ով:

Այս էջերը՝ որոնք հայրենի երկրէն հեղինակի երիտասարդութենէն, լիճի մը ափէն փրցուած ծաղիկներ են, գիրքին մէջ կը կազմեն բոլորովին տարբեր լեզուով, ոգիով, բոյրով ու թոյրով աննման փունջ մը: Պիտի ըսէի նոյն հեղինակը չէ որ գրած է զանոնք. Երկին մթնոլորտը կ'այլափոխուի, հիմնովին այդ էջերուն վրայ, որոնք կը սկսին թրվռալ լազուարթ ու թեթեւ երկնքի մը տակ թեւածող թռչուններուն նման:

«Գիւղի սիւքեր, եարոջ երգեր» մէկնաշխարհեան հայ աշուղներու, գեղջուկ հայ երգերու երակն է, որ ցեղին սրտէն մեկնելով, կը թաթխէ տաղասաց, խաղասաց Ահարոնի նէյին վրայ: Նախշուն, սիրավառ ու կենսուրախ Արեւելքն է որ կը յորդի այդ երգերէն, բանաստեղծի տոհմիկ երկերին մրգաստաններուն նման: Հոն է սիրոյ աշուղական ըմբռնումը, միամիտ ու բնապաշտ, որ աղջիկը կը նմանցնէ ծաղիկներու ու նաեւ հաւքու ու պայթող պտուղներու, զոր ծծելու ճամելու արժան է, հոն է կեանքի մէջ արեւելեան իմաստասիրութիւնը, երկրի վրայ մեր պանդուխտի ճակատագրին անփոյթ մելամաղձոտութիւնը, հոն է մանաւանդ բանաստեղծին մանկութեան աշխարհը՝ Օվաճըգը՝ Իզմիրի ծովուն դիմաց, մրգաստաններով ողողուն, որ այդ երգերուն մէջ քամեր է բոլոր կոյս ու բարկ բոյրերը անանուխի ու ռեհանի, բոլոր բոսոր գոյները՝ եղանակներու, մայրամուտներու:

Ահարոն այդ երգերուն համար իւրացուցած է բոլորովին ժողովրդական խորատիկ բարբառը, անոր խատուտիկ ասութիւնները եւ փոխաբերութիւնները, վերջապէս աշուղական երգերու տաղաչափութիւնը, իր յատկանշական կշռոյթով, կրկնաբանութեամբ, յանգերով, որոնք այդ երգերուն կուտան չէք գիտեր ինչ անանձնական, ժողովրդական շունչ մը, ցեղի դարաւոր հոգիէն փրթած ըլլալու զգայնութիւն մը:

Ահարոն իր հոգիին մէջէն [illegible] է հոգին ձայնը, իր գիւղին մէջէն ունկնդրած է ամբողջ Արեւելքը, թերեւս թրուպատուրներու ամբողջ մէկ նուագը, եւ այդ ամէնին վրայ դրած է անսահմանելի ինչ որ ցօղ եւ շող, որ իջած է անոնց վրայ իր ներքին երկինքէն:

Ջիւմպի՛ւլ, մազիդ սեւ թելիկն երկայն ճոճի է եղեր,
Կանանչ խոտերն հովին դէմ լացող լիճի պէս եղեր.
Լիճին վըրայ թող ճոճին սեւ մազերով տատանի,
Ջուրերուն տակ է պատկեր՝ սիրուն նաշխած պատանի:

«Մագաղաթներ»ը որ մտածումի յղացումի ազնուական գագաթներ են, կը սկսին այս էջերուն վրայ եւ կը մտնեն ժողովուրդին, կը նոյնանան անոր հետ. բայց չէ՞ որ ժողովուրդն ալ մէկն է հնագոյն ամենանուիրական մագաղաթներէն, զոր տրուած ըլլայ քերթողի մը կարդալ ու հաղորդել:

Այնպէս ինչպէս որ է, «Մագաղաթներ»ը մեր գաղթահայ, մեր յետպատերազմեան գրականութեան մէջ «դէպք» մը կը կազմէ, գիրք մը որ ոչ մէկ բաղդատութիւն չի վերցներ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Փիթըր յանկարծ արթնցաւ: Քրտներ էր, կը դողար, մազերը խոնաւցեր ու քունքերուն փակեր էին: Ուրուականները որոնք չարչրկեր էին զինքը նախատական խօսքեր ու ցափռտուքներ արտասանելով Թանիային մասին, անյայտացեր էին: Առտուան լոյսը պատուհանին վարագոյրներէն ներս կ'անձրեւէր հեղհեղէ: Պիտի չկրնար աւելի երկար քնանալ, աղվամազաններուն կծու ակնարկները իր ականջները կը ծակէին դեռ: Բոլորովին յուսահատած էր հիմա, պիտի չհամարձակէր Թանիան Անգլիա տանիլ:

Այդ չարագուշակ երազէն տասներկու ժամ ետքը, ահա նստած էր պանդոկին նախասրահին մէջ՝ մռայլ եւ վհատած, որովհետեւ գիտէր թէ քանի մը ժամէն պիտի մեկնէր՝ իր ետին ձգելով այն աղջիկը որ անսահման խանդավառութիւն եւ գոյն տուած էր իր կեանքին:

Նորէն ժամացոյցին նայեցաւ, ինն հինգ կար, թանկագին վայրկեանները կը սահէին: Ի՞նչ պատահած էր արդեօք, ինչո՞ւ կ'ուշանար, մտածեց անձկութեամբ:

Յետոյ յանկարծ տեսաւ որ Թանիան պանդոկէն ներս կը մտնէր - նրբակազմ, տժգոյն, գլուխը վեր, ուսերը նաեւ նետուած, իշխանուհիի մը քալուածքը ունէր ան:

— Թանիա, ըսաւ Փիթըր անոր առջեւը վազելով, վախցեր որ բնաւ պիտի չգայիր. գոյնդ նետեր է... ինչո՞ւ, ի՞նչ կայ... ինչո՞ւ ուշացար...

— Մայրիկս հիւանդ էր, պատասխանեց աղջիկը լալկան ձայնով մը, տագնապ մը ունեցաւ, չկրցայ աւելի կանուխ գալ...

Սուտ էր, եւ սակայն ստիպուած էր բացատրութիւն մը տալ, արդարացնելու համար իր յուզումին պատճառը:

— Կը ցաւիմ, հոգիս, ըսաւ տղան իր մատներուն մէջ սեղմելով անոր ձեռքերը, ուրեմն շուտով տո՞ւն պիտի վերադառնաս նորէն... միայն ինծի լուր տալու եկար... ափսոս որ մեր վերջին վայրկեաններն ալ միասին անցնելու պատեհութիւնը այսպէս ջուրը կ'իյնայ... բայց, ի հարկէ կը հասկընամ... եթէ լրջօրէն հիւանդ է...

— Ոչ, հիմա աւելի լաւ է, ըսաւ Թանիա թեթեւ ժպիտով մը, բարեկամներ ունի քովը... սակայն տասնըմէկին պէտք է մեկնիմ, որովհետեւ անոնք աւելի երկար չեն կրնար սպասել...

Աղջկան ստախօսութիւնը ինքնաբերաբար աւելի յառաջ գնաց, երբ տեսաւ որ Փիթըր բարեմտօրէն ու առանց եսասիրութեան տրամադիր կ'երեւար զոհելու իրենց վերջին իրիկունը: Արդարացումը շատ բանաւոր էր ու տղան թոյլ պիտի տար որ մեկնէր որոշեալ ժամուն:

— Ինչ որ է, նորէն փառք տիրոջը որ երկու ժամ ունինք, դիտել տուաւ Փիթըր սփոփուած... մտիկ ըրէ... Էնկիւրի երթալու այս խայտառակ գործը երեւան չելած՝ սեղան մը վարձեր էի Թարաթիայի ճաշարանը... շոգեմակոյկ մըն ալ պատրաստել տըւած էի... կուգա՞ս, երթա՞նք... եթէ անմիջապէս ճամբայ ելլենք, ժամանակ կ'ունենանք պարտէզը ճաշելու եւ ծովուն վրայ պտոյտ մը կատարելու:

— Կուգամ ամենայն սիրով, պատասխանեց աղջիկը եւ, առանց ուշադրութիւն դարձնելու պանդոկին հիւրերուն որոնք իրենց կը նայէին, Փիթըրին թեւը մտաւ ու նախասրահէն դուրս առաջնորդեց զայն.— բայց եւ այնպէս շատ կը ցաւիմ որ մեր վերջին գիշերը այսքան կարճատեւ պիտի ըլլայ:

— Նորէն բախտաւոր ենք որ երկու ժամ ունինք միասին անցընելիք, ըսաւ Փիթըր անոր ձեռքերը շոյելով, մայրիկդ հիւանդ, քարտուղարն ալ դեսպանատունը տակնուվրայ եղած... գիտե՞ս ինչ, կ'ուզէր որ այս գիշեր իր գրասենեակը մնայի՝ բազմոցին վրայ երկննալով... հետս սրդողեցաւ երբ մերժեցի...

— Ինչո՞ւ ուզեց որ հոն կենայիր, հարցուց աղջիկը, թէեւ արդէն իսկ գիտէր իր հարցումին պատասխանը:

— Որովհետեւ այն Թուղթը զոր Էնկիւրի պիտի տանիմ չափազանց կարեւոր բան մըն է եղեր... խորհեր է որ եթէ այս գիշերուընէ քովս առնեմ, չարաճճի լրտես մը կրնայ գըլխէս թռցնել զայն... կարծես թէ ատանկ բաներ կը պատահին հիմա... այսքան ապուշ բան իմացած չէի երբեք...

Թանիա անհանգիստ տրամադրութեան մէջ էր, երբ Թաքսի կը նստէին նաւամատոյց իջնելու համար: Որքան ինքնավստահ էր այդ տղան որ որքան կ'արհամարհէր կարելիութիւնը վըտանգի մը զոր աղջիկը այդ պահուն կը նկատէր իրական ու անմիջական: Թանիա խնդաց:

— Երբ մերժեցի դեսպանատունը ճաշել եւ հոն մնալ, այն ատեն մեր քարտուղարը ուզեց դրամարկղին մէջ պահել ասիկա, որպէսզի կէս ժամ աւելի կանուխ արթննամ ու երթամ առնեմ, ըսաւ Փիթըր բարկութեամբ եւ գրպանէն հանելով անդամատումը պարունակող պահպանակը Թանիային ցոյց տուաւ. նայէ, եղածն ալ բան մը ըլլար գոնէ...

— Օհ, զգուշութեամբ պահէ, սաստեց աղջիկը, ինքնաբերաբար Փիթըրին վրայ կքելով:

Այս աստիճան կարեւոր առարկայ մը այդպէս անփոյթ կերպով իրեն ցոյց տրուած ըլլալու պարագան սարսափեցուց զինքը: Բայց վերջ ի վերջոյ չէ՞ որ անիկա նորեկ մըն էր այս վտանգաւոր գործին մէջ, յայտնի էր որ ան բացարձակօրէն կը վստահէր իրեն:

— Օհ, հոգիս, խնդաց տղան եւ իր թեւերուն մէջ առնելով աղջիկը համբուրեց. հոգդ մի ըներ, ես բոլորովին ի վիճակի եմ թէ իմ անձիս նայելու եւ թէ ասոր...

Նաւամատոյց հասնելով շոգեմակոյկ մտան: Փիթըր մեքենավարը ճամբեց ու Թանիան բազմոցներու դէզի մը վրայ տեղաւորելով ուղեցոյցին գլուխը անցաւ: Քարափէն բաժնուեցան անմիջապէս եւ շոգեմակոյկը սկսաւ սուրալ դէպի Վերին Վոսփոր:

Թանիա Փիթըրին քովը կծկուեցաւ գլուխը անոր ուսին դնելով:

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ՁԵՐԳՍԵՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Գիտե՞ս, մեր դասարանը սկսած է չափազանց ըլլալ, ոչ միայն տարիքով, այլ եւ հմտութեամբ: Այսպէս թէ այնպէս, երեք տարի կ'ըլլայ որ դուռը կը լեցուի յեզուական արձագանգներով, որոնց մէ նուազագոյն մասը անգամ կրնայ շարժում մը առաջ բերել: Ծարադրութեան կարգին վրայ խօսեցանք երկիցս: Թոյլ տուր որ անգամ մըն ալ, փորձառական մեթոտով ընդլայնենք մեր միտքը, այսինքն՝ հոս մեր դասը:

Կը դիտե՞ս արդեօք, քու աչքերդ ատեղի սուր են, կը նշմարեմ նոր պճրտուն աչքեր որոնք, թէեւ քիչ մը յանկարծակիի եկած, վառ նայուածքով զարդացնելներուն կը նային, որպէս թէ տեղ մը ճամբեն իրենց ալ անձուկ վայրին մէջ: Այս նորահասները մեր քաղաքական կարգի դասերուն անծանօթ չեն, բայց տարբեր լեզուով, տարբեր ուղիով: Ասոնք ալ մեր ծոցածիններն են, ասոնք մաս կը կազմեն այն կոտորակին՝ որ որբերու, որբուհիներու ապաստարանները չէնցուց եւ հիմա, իրր թէ աւելի անկախ հորիզոնի տակ, «զհայրենին խնդրէ յատակ»: Ծարժէ՛ մատդ, սիրելի Արազ, գրիչիդ պէս, նշանն ալ քեզ օգնական, սեղմեցէք շարքերը, որպէսզի տեղ բացուի սուրբ ու խանդի սերունդի մնացորդներուն: Ի՞նչ մնացած է որ: Երբ Մեծաքանչին անունով քանի մը հոգի իրարու մօտ հաւաքուած կը տեսնենք, մեծ թիւ մը կ'երեւի մեզի... Մեխակին բառին պէս — «Ո՞ւր են խնունքն» ... Վերջացա՞ւ, ըսի, Արազ, աչքդ ու մատդ բան չես փախցներ: Օրինակ մը բերելով, քաղաքական աչխարհը փչցուցած չէ՛ւ ...

Լաւ է, նայիր մեր նպատակին — Ծարադրութիւնը մանրակրկիտ է փրանսերէնի մէջ, ըսենք նախորդով մը, եւ կը կրկնենք: Հայերէնին տարբեր ձեւի կարգ մը կայ հոն. բայց միեւնոյն ատեն պզացուցինք, թէ տարբերութիւնը մեզի ի նպաստ կը դառնայ բաղդատութեամբ ուրիշ լեզուներու եւ, ինչո՞ւ չէ, նաեւ ճաշակով: Ասոնք օրինա՛կ մը, շատ պարզ եւ թեթեւ, հին գրականէն, ուսին համաձայն է եւ նորը.— Որ ողորմեցար ի մեղս ծնեալ մարդկան, Հայր երկնաւոր, ըստ մարգարէին: Այս ուժով լուսով հաստուածին փրանսերէնը պիտի ըլլայ, ըստ կանոնի, հետեւեալ կերպով.— Դու, ո՛վ հայր երկնաւոր, որ ողորմեցար, մարգարէին բառին պէս, մարդոց՝ որոնք մեղքի մէջ ծնած էին... Անտարակոյս իմաստը պայծառ մանրամասնուած, վերլուծական այս ձեւը ոչինչով չի մեղանչեր ոչ կանոնի ոչ ճաշակի, ընդհակառակն: Բայց գիտցէք որ հայերէնն ալ իր համադրական գնացքով աւելի աչխոյժ, աւելի թրթռուն է գեղազարդ մը պէս, որմէ կ'արտածուի Արէս եւ, աւելի ըլլալով, ձեւաւոր ըլլալէ չի դադրիր, ձեւ մը՝ որ, կրկնենք, բովանդակիչ է եւ միշտ յղի: Բովանդակիչ՝ որովհետեւ գործողութիւնները կամ նախադասութիւնները կ'ամփոփէ, յղի՝ որովհետեւ կարդալով հետեւելով կը սպասես վերջանալէս արդիւնքին: Միտքը սրտէն կը հաճի այդ գնացքէն: Չէ՞ որ բոլոր բնական երեւոյթներուն մէջ բարդութիւն մը կայ: Եւ լեզուն ալ բնական երեւոյթ մըն է: Պայծառ ու յստակ ըլլալու ջանքը միշտ պէտք է կարեւոր տեղը բռնէ գրողին կամ խօսողին մտահոգութեան մէջ, բայց ոչ՝ իմաստին թուլութիւն եւ ընթերցողին կամ ունկնդրին տաղտուկ պատճառելու աստիճան: Արամազդ միշտ իրաւունք ունէր իր չանթիքը յանպատրաստից ճայթեցնելու:

Ֆրանսերէնի պայծառութեան ծայրայեղ հոգածութիւնը պատճառ եղած է, որ դիւանագիտական եւ քաղաքական բոլոր պայմանագրութիւններուն կամ վաւերաթուղթերուն մէկ օրինակը ֆրանսերէն կը խմբագրուի եւ, ի դէպս անհամաձայնութեան, ֆրանսերէն օրինակը իբրեւ վաւերական կը բռնուի:

Բոլոր այս խորհուրդները չեն կրնար հերքել միւս նոյնքան «պայծառ» խորհուրդը, թէ Հոմերոսի, Վիրգիլիոսի, Եղնիկի լեզուն ու ձեւը, միապաղաղ, միակերպ չըլլալով, ոչինչ կը կորսնցնեն իրենց վսեմութենէն, ինչպէս Կէօթէ, Շիլլէր, Շէքսփիր եւ ուրիշ անմահներ Հիւկոյէն, Լամարթինէն, Միւսէէն վար չեն նստած ճաշակի տաճարին մէջ:

Թէ ձեր եւ թէ իմ կողմէ յաւակնութիւն կ'ըլլայ նոր գրականին սահմաններէն դուրս՝ հինին աղամանդեայ յատակին վրայ կոխել անպատրաստ եւ անբաւական պաշարով: Բայց Մեծաքանչին հիացողները պէտք գոնէ սկզբունքներուն հաղորդ ըլլան: Այսպէս՝ կը խորհինք, թէ մեր դասարանը պէտք է ուշադիր ըլլայ միտք պահելու չափ, որ ածականները իրենց պատկանած գոյականներուն հետ կը հոլովին. «Ոսկի յուսկերաց» ըլլալով՝ երկուքն ալ վերահաս փոփոխութիւններուն կը համակերպին, լաւին ու յոռիին լծակից: Կանոն խէն կ'ակնարկէինք միայն, բայց հիմա համոզուած ենք, թէ նախնական ծանօթութիւններ այս մասին արդէն ստացած ըլլալով, կրնանք հաշուել մեր դասարանին վրայ, որ ի վիճակի է ըմբռնելու՝ գրաբարին մէջ ածականին եւ գոյականին հոլովական յարակցութիւնը.— Ակն պատուական, ական պատուականի, յական պատուականէ, ակամբ պատուականաւ. ակունք պատուականք, ականց պատուականաց զականս պատուականս, յականց պատուականաց, ականբք պատուականօք (Թանկագին քարերով): Մեր հին լեզուին այս երեւոյթը, կցորդական-հոլովական մասնիկներուն երեւոյթին հետ, կրնայ իր կարգին, սեւ քու ս ակասը լեցնել:

ՏԱՐԱԶ

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մօտաւորապէս երկու ամիս առաջ յաւիտեան բաժնուեցաւ մեզմէ հայ բեմի ականաւոր մշակներէն Տիկ. Սիրուշ Ղազարեանը:

Տիկին Սիրուշ ծնած է Թիֆլիզ 1895ին: Նախնական կրթութիւնը ստացած է Կովկասի Բարեգործականի եւ Ցովնանեան վարժարանի մէջ: Դպրոցի գրասեղաններէն բուռն տենչանք մը կը զգայ դէպի բեմական կեանքը՝ երազելով դառնալ նշանաւոր դերասանուհի մը: Մեծ արուեստագէտ Աբէլեանի ղեկավարութեամբ, Թիֆլիսի «Տրամաթիք»ը իր փառքի օրերը կ'ապրէր:

Սիրանոյշ, Զարիֆեան, Սեւումեան, Ալիխանեան իրենց արուեստի բարձրութեան վրայ կը շողային: Մանկամարդ Սիրուշ բազմիցս ներկայ կը գտնուի «Դրամաթիք»ի ներկայացումներուն եւ իր մանուկ հոգին կ'ալեկոծի բեմին նուիրուելու դերազդոյն ցանկութեամբ: Անզուգական Սիրանոյշի իր վրայ թողած մոգական ազդեցութեան մանաւանդ, երթալով կ'աճի ու դպրոցական կեանքը կը դառնայ իրեն համար տեսակ մը բանտ, անհանդուրժելի դերութիւն մը: Ծնողքը վերջապէս կը համակերպին իրենց զաւկին խանդաճայներուն եւ Սիրուշ հազիւ նախնական համեստ կրթութիւն մը ստացած, կը մտնէ «Դրամաթիք»ի մէջ: Սիրուշ կը նուիրուի իր պաշտած ասպարէզին ու հաճոյքով կը հետեւի վարպետին (Աբէլեանին) դասերուն: Կարճ ժամանակէն կը յայտնաբերէ բեմական խոր ըմբռնողութիւն եւ օրէ օր կը յառաջդիմէ դառնալով «Դրամաթիք»ի ուժեղներէն մէկը: Այդ միջոցին է որ կը ծանօթանայ, իրեն նման բեմական արուեստը դեռ նոր ընդգրկած սկսնակ դերասան Ցովհ. Ղազարեանին, ապագայ տաղանդաւոր կատակերգակին՝ որուն հետ նաեւ կ'ամուսնանայ: Ընտանեկան այս երջանիկ միութիւնը ոչ մէկ կերպով կը դրդէ Սիրուշը իր սիրած բեմին ծառայելու հաճոյքէն, ընդհակառակն, իր եռանդը աւելի կը հրահրի եւ այնուհետեւ անընդհատ կը մասնակցի «Տրամաթիք»ի, Զուբալովի ժողովրդական թատրոնին ու Բաղուի Կուլտուրական միութեան կազմակերպած ներկայացումներուն, շահելով ամուր համբաւ մը:

Եղած է յետ աւուրցիններէն՝ Սեւումեանի Երեւանի եւ Հայաստանի գաւառներուն մէջ սարքած ներկայացումներուն փայլն ու զարդը: Այդ շրջանին Սիրուշ կը դառնայ արդարեւ, իր բացառիկ տաղանդին շնորհիւ, թատերասէրներու հիացման առարկան: Նոյնպէս դերասանական ասպարէզին մէջ մեծապէս կը յառաջդիմէ նաեւ իր ամուսինը՝ իբրեւ կատակերգակ: Այնուհետեւ Ղազարեան ամոլը կը սարքէ յաջող թատերապտոյտներ Հայաստանի գաւառներէն մինչեւ Պոլիս, Պալքաններ եւ ապա Ֆրանսա՝ ամէն տեղ գտնելով ջերմ ընդունելութիւն: Ֆրանսայի Մարսէյլ քաղաքը հաստատուելէ վերջ Տէր եւ Տիկին Ղազարեան կը շրջին նաեւ Փարիզ, Լիոն, Նիս եւ այլուր, գրաւելով հասարակութեան համակրանքը:

Այդ շրջանին Մարսէյլ կը գտնուէր նաեւ ուրիշ խոստմնալից երիտասարդ դերասան մը — Մարութեանը — որուն գրեթէ բոլոր ներկայացումներուն կը մասնակցի Տիկին Սիրուշ ու մեծապէս կը նպաստէ անոր տաղանդին բարձրացման: Մարութեանի մեկնելէն վերջ, Տիկին Սիրուշ իր ամուսնոյն հետ տեղական ուժերով կը կազմէ «Տրամ-Օփէրէթ»ի խումբ մը ու կուտայ կարգ մը յաջող ներկայացումներ՝ առաւելապէս գուսաներգական:

Իր մարմնացուցած բազմաթիւ տիպարներէն հետեւեալներուն մէջ կը մնայ եզակի.— Գ. Սունդուկեանցի «Պէպօ»ին մայրը եւ Էֆէմեան՝ «Քանդուած օջախ»ի, Սալոմէն իր լաւագոյն յաջողութիւններն են: Ահարոնեանի «Արցունքի հովիտ»ին Նազէն կարելի էր ըմբռնել միայն ու միայն Սիրուշի անթերի խաղարկութեամբ: Վչտի անզուգական երգիչին խռովայոյզ հոգւոյն բովանդակ դրոշմը կը քանդակուէր Սիրուշի դէմքին վրայ, երբ ան խորայատակ մելամաղձոտութեամբ կ'երգէր «Նազէի օրօր»ը:

Շիրվանզատէի «Պատուի համար»ին Մարգարիտն ու Ռոզալիան կ'անձնաւորէր մեծ ճկունութեամբ: «Նամուս»ի Շուշանիկը իր գլուխ գործոցը պէտք է համարել: Այս դերով Սիրուշ մեզի կը յայտնէր հայկական պարերու իր մասնագիտութեան անվիճելի հեղինակութիւնը: Սայաթ-Նովայի Շուշանն ու Սոնան եղած են իր համբաւը բարձրացնող դերեր: Իր մեռնելով երկար ժամանակի համար պիտի լռեն նաեւ Սայաթ-Նովայի երգերը: Տիկին Սիրուշ հաւասար կարողութեամբ կը ներկայանար ողբերգական, կատակերգական եւ ամէն տեսակի խաղերուն մէջ: Բաւական յաջող էր նաեւ գուսանեդգական ճիւղի մէջ: Իր ձայնը՝ ոչ այնքան զօրաւոր, ունէր ներդաշնակութիւն ու գրաւչութիւն:

Սիրուշ իր անձին չափ կը սիրէր բեմը եւ մինչեւ իր մահը հաւատարիմ փարեցաւ անոր: Ապացոյց՝ իր քսանըհնգամեայ բեմական գործունէութիւնը: Վերջերս սակայն խանգարուած էր իր առողջութիւնը եւ բժիշկները բացարձակ հանգիստ էին յանձնարարած: Մենք սիրողներս մանաւանդ, թելադրեցինք որոշ ժամանակի մը համար քաշուիլ բեմէն մինչեւ իր ապաքինումը, խոստանալով ամէն աջակցութիւն ընծայել ամուսինին, ներկայացումները կանոնաւորապէս շարունակելու եւ ապրուստի կարօտութենէն զերծ պահելու իր ընտանիքը: Դժբախտաբար մեր բոլոր թախանձանքները մնացին ապարդիւն եւ Սիրուշ մեր պատրաստակամութիւնը գնահատելով հանդերձ, յայտնեց թէ մանկութենէն շաղկապուած է բեմին հետ ու բացի մահէն ոչ մէկ խոչընդոտ կրնար բաժնել զինք անկէ: Հիւանդ ու հիւծուած Սիրուշ ժամանակ մը եւս իր մասնակցութիւնը բերաւ ամուսինին ու մեր կազմակերպած ներկայացումներուն, մինչեւ որ անագորոյն ցաւը հասունցնելով վերջնապէս անկողին ձգեց զինք:

Ամուսինին ու Մարսէյլի հասարակութեան զոհողութիւնները՝ անցան անօգուտ ու Սիրուշ բաժնուեցաւ մեզմէ յաւիտեան, խոր սուգի մատնելով մասնաւորապէս Մարսէյլի գաղութը:

Ցաւով կը տրտնջանք թէ մեր ժողովուրդը չի գիտեր քաջալերել իր արուեստագէտները, իսկ ես պիտի ընդհեմ հակառակը՝ օրինակ առնելով միայն Մարսէյլը:

Ղազարեան ամոլը ապրուստի ուրիշ միջոց չէ ունեցած բացի բեմական ասպարէզէն: Հանրութիւնը միշտ քաջալերած է անոր ներկայացումները եւ առատաձեռնօրէն մասնակցած է նախապէս Ղազարեանի եւ վերջէն ալ իր կնոջ՝ Սիրուշի հիւանդութեանց պահուն, անոնց հիւանդանոցի եւ բժշկական ծախքերը հայթայթելու համար կատարուած հանգանակութեանց: Մարսէյլը նոյն գուրգուրանքը ցոյց տուած է նաեւ հայկական Աղասամարտի մեծ երգիչ՝ Ահարոնեանի եւ ծանօթ տաղանդաւոր դերասան Մանուկեանի:

ՄՈԳԻ

ԻՐԱՐՈՒԼ

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (քննութիւն եւ բնագիր): Հատոր Դ.: Գրեց՝ Հ. Ներսէս Վ. Վ. Ակինեան, Վիէննա, Մխիթարեան տպարան: 1938: Ստուար հատոր մը 405 մանրատառ էջերով: Գին 4 զուիցերիական ֆրանք:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ

ԽՄԲ.— Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան Ֆրանսայի շրջանին 7րդ պատգամ. ժողովին առթիւ, որ գումարուած է Վալանսի մէջ, յուլիս 16—17, մեզի ղրկուած է հետեւեալ կոչը, հրատարակութեան խնդրանքով.—

Ցաւալի է որ ժամանակէ մը ի վեր գաղութահայութիւնը պառակտուած եւ անբաղձալի վիճակ մը ունի: Բայց այնու եւ գիտակից Մալաթիացին երբեք պիտի չուզէ որ այդ պառակտումը մուտք գործէ մեր հայրենակցական շրջանակէն ներս եւ ի մասնաւորի մեր բոլորին սիրելի Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան սեմէն: Սակայն, առանց քօղարկելու պէտք է ըսել որ քանի մը հակամարտ հայրենակիցներու ընկերութեանս գերագոյն ժողովներու գծած ուղիէն շեղումը եւ հատուածական գործունէութեանց գործիք ծառայողներու դերքը գայթակղութեան պատճառ դարձած է եւ տասր համար ընկերութեանս երբեմնի զոհաբերող հայրենակիցները այժմ դիտողի պէս անտարբեր մեկուսացած դիրք բռնած են: Այս բոլորը նկատի ունենալով, Մլթ. Կրթ. ընկերութեան Ֆրանսայի շրջ. 7րդ համագումարս սոյն կոչով հրապարակ կուգայ, քաջ յուսալով որ մեր հայրենակիցները զգաստութեան պիտի գան ու վառ պահեն հայրենակցական ոգին եւ պաշտպանեն միասնականութիւնը մեր ընկերութեան:

Հայրենակիցներ, չշեղինք Միութեանս հիմնարկութենէն ի վեր ընդգրկուած ազգօգուտ եւ հայրենաշէն գործունէութեան ուղիէն, յարգենք ծրագիր-կանոնագիրը, կատարենք մեր գերագոյն ժողովներու ցուցմունքները, ուղղենք մեր թերիները օրինաւոր միջոցներով եւ մեր քննադատութիւնները թող ըլլան պարկեշտ եւ միշտ օգտակար Միութեանս: Ի զուր չէ որ այսօր Ֆրանսայի շրջանի 7րդ համագումարս միահամուռ գործի լծուած, որոշ ելքի մը յանգելու միտումով իր արդարադատ եզրակացութեամբ որոնց կոչ ուղղել բոլորին եւ եղբայրական ձեռք երկարել մեր հեռաւոր հայրենակիցներուն, որպէսզի իւրաքանչիւրը պարտք զգայ ու շուտով մերձենայ մեր 35 տարիներու Կրթասիրացին, իր կարելագոյնը ի սպաս դնելով մեր բարեխնամ կազմակերպութեան վերելքին:

Մեր շրջանին քուէարկած ուղեգիծը հետեւեալը ըլլալով, ձեր բոլորիդ ուշադրութեան կը յանձնենք, որպէսզի բոլոր Մալաթիացիները նոյն նպատակի շուրջ համախմբուին եւ մեր միացման կոչին պարկ տան, հետեւելով Ֆրանսայի շրջանի բարի եւ հաշտարար օրինակին: Շրջանային 7րդ ժողովս կուգայ ձեզ եւ Կրթասիրացի բոլոր շրջանակներուդ դիտել տալ մեր այս պարագան, առաջադրելով Կրթասիրացի կայսրու խզումին տեղի տուող հակամարտ կողմերուն թէ պէտք է որ իւրաքանչիւրը իր գոհացումը ստանայ, ինչ որ սահմանուած է հետեւեալ ձեւով եւ զոր մենք ընդունելով կուգանք ձեզ առաջարկել որպէսզի այսուհետեւ Կրթասիրացի բոլոր հասոյթները չորս բաժանմունքներով հետեւեալ նպատակներու յատկացուին, նկատի ունենալով օրուան հրամայական պահանջները:—

25 առ հարիւր Ընկերութեանս վերաշինական գործին:

25 առ հարիւր Ընկ. Կրթական գործին:

25 առ հարիւր Ընկ. կարօտեալներու օգտին:

25 առ հարիւր Նիւ Եորքի շէնքի պարտքին:

Սոյն համեմատական բաշխումը շրջ. 7րդ ժողովս արդէն իսկ ընդունած ըլլալով Ֆրանսայի շրջանի համար համաձայնութիւն յայտնած է որ հետեւեալ կերպով գործածուի.—

1.— Վերաշինական մասը Նոր Մալաթիոյ շինարարութեան եւ յառաջիկայ ներգաղթներու:

2.— Կրթասիրացի մասը ուսանողներուն, նաեւ Կրթասիրացի անուան պարբերաթերթ մը ունենալ:

3.— Կարօտեալներու մասը յատկացնել չքաւոր հայրենակից անդամներու:

4.— Շէնքի յատկացեալ բաժինը Ամերիկայի շէնքի պարտքին (մորկէյճ), իսկ այս վերջինի լրանալէն վերջ սոյն բաժինով Ընկերութեանս հիմնադրամ մը հաստատել:

Սոյն որոշումները շրջանիս կողմէ ընդունուած ըլլալով հանդերձ, յառաջիկային որ եւ է նպատակի մը շուրջ հրամայական պահանջ մը ներկայանալու պահուն ընկերութեանս գերագոյն ժողովները իրաւասու են զանոնք բարեփոխելու:

Ուրեմն հայրենակիցներ թող մեր այս համեստ առաջարկը օրուան պահանջներուն իբրեւ գոհացում ընդհանուրիս համագործակցութեան նախաքայլը ըլլայ եւ այդ ուղղութեամբ ալ զօրավիգ կանգնեցէք Կրթասիրացին եւ անոր վաղուան վերելքին:

Ի դիմաց Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան Ֆրանսայի շրջ. 7րդ համագումարի դիւանի քարտուղար՝ Երուանդ Գաբրիէլեան, նախագահ՝ Յակոբ Չէքէմեան:

Կը խնդրուի արտասահմանեան մամուլէն արտատպել:

*** Միեւնոյն առիթով ստացած ենք նաեւ երկար թղթակցութիւն մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ժողովին կը մասնակցէին բոլոր մասնաճիւղերը, 14 պատգամաւորներ 15 ձայներով: Գործադիր մարմնի քարտուղար Պ. Մ. Տէր Կարապետեան ներկայացուց կիսամեայ գործունէութեան զեկուցումը, որ արժանացաւ ջերմ գնահատութեան: Լսուեցան մասնաճիւղերու զեկուցումները, նիւթական թէ բարոյական: Մասնաւորապէս գնահատուեցան Վիէնի սակաւաթիւ մասնաճիւղին ջանքերը, ինչպէս եւ Սէն Շամոնի եւ Մարսէյլի մասնաճիւղերուն մղած պայքարը՝ ընկերութեան միասնականութեան վերահաստատման համար: Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Ամերիկայի մէջ ստեղծուած պառակտումներուն վերջ տալու հարցը եւ որոշուեցաւ թէ կոչ մը հրատարակել եւ թէ անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարել: Ժողովը մեծամասնութեամբ վերահաստատեց նախորդ վարչութիւնը (Պ. Պ. Յակոբ Չէքէմեան՝ նախագահ, Մեսրոպ Տէր Կարապետեան՝ քարտուղար, Քերովբէ Սիրանեան՝ գանձապահ):

Ժողովէն վերջը սեղան մը սարքուեցաւ հայրենակից Գէորգ կրասեր Մարգարեանի բնակարանին մէջ, ուր խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ բաժակաճառերով եւ երգերով: Այս առթիւ նուէրներ ալ եղան,— աւելի քան 500 ֆրանք:

Կ. Գ. Կ.

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՅԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴՃՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

«Վանի օրինակի՞ն» պոռաց Սիրանոյշ, նստած տեղէն ցատկելով: «Անոր վախճանը ո՞ւր կը տանի մեզ:

Ուրեմն կ'ուզէ՞ք որ մենք մեր ձեռքով աղէտքը բերենք քաշենք բիւրաւոր Հայերու գլխուն»:

Գարագաշեան, լուռ, Սիրանոյշին կը նայէր: Ժողովականներու մէջ թեթեւ շարժում մը, իրարանցում մը: Յետոյ ըսաւ Ամբարեան.—

«Դուն կը մոռնաս, Սիրանո՛յշ, թէ դուն դեռ քանի մը օրէ ի վեր մեր մէջ ես, թէ մենք մեր երթալիք ճամբան գիտենք: Եթէ չենք ուզեր որ ուրիշներուն պէս մենք ալ փճանանք առանց դիմադրութեան, պէտք է, այո, դիմադրենք, եւ հարկ եղած միջոցները ձեռք առած ենք, կարենալ պաշտպանուելու համար»:

Սիրանոյշ, լուռ ու մունջ, ասոր անոր երեսը կը նայէր: Գարագաշեան, մերթ հեզնական, մերթ խորխտ ակնարկներ կ'արձակէր, մինչ Ամբարեանի աչքերը կը վառէին կատաղի եւ սպառնալից կրակով մը:

Այդ պահուն դուռը բացուեցաւ եւ սպասաւոր մը ներս մտաւ, Սիրանոյշին ուղղուած հեռագիր մը ձեռքը: Սիրանոյշ նստաւ ու բացաւ թուղթը: [illegible] կը հեռագրէր.—

Ընդհանուր անապահովութիւնը ուժեղացաւ: Հայերը պիտի քշուին արտաքսուին Սուրիա եւ Միջագետք: Անմիջապէս ճամբայ ելիր Կիրասոնի համար եւ Մարտիկին հետ Պոլիս եկուր: Ես հարկ եղածը ըրած եմ որ իշխանութիւնները ձեզ ազատ թողուն ճամբորդել:

Կամաց կամաց եւ խնամով ծալեց հեռագիրը:

Ուրեմն ալ ճար չէ մնացած, խորհեցաւ Սիրանոյշ: Սարսափը յաղթանակ տարաւ, եւ ընչաքաղցութիւնը հիմա իր նպատակին պիտի հասնի: Անմիջապէս իր աչքին առջեւ պայծառօրէն պարզուեցաւ հետեւանքը այդ որոշումին: Կարծես այդ տեղահանութիւնը որոշելու միջոցին Պոլիս ինչ խօսակցութիւններ եւ խորհրդակցութիւններ եղան — ներկայ էր ինք անոնց:

Սիրանոյշ շատ աղէկ գիտէր, թէ նախ համիդեան, յետոյ համաթրքական շարժումը, որ Իթթիհատի Յեղափոխութեամբ ոյժ եւ ծաւալ գտած էր, միեւնոյն ատեն պատճառ եղաւ որ Թուրքիոյ մէջ ցրուած զանազան ազգութիւններ Օսմ. կայսրութեան անկարողութեան իբրեւ փաստ նկատէին զայն: Եւ ինք այն համոզումը ունէր, որ ինչ ալ ըլլան պարագաները եւ միջոցները, պէտք է հասնիլ, զուտ իսլամ կամ զուտ թրքական բնակչութիւն մը մէջտեղ բերուէր՝ որպէսզի Թուրքիա ըստածը կանգուն մնայ: Արդէն վերացական Թուրք մոլեռանդներ եւ կամչոտներ այս գաղափարը որդեգրած էին սաստիկ ուժով, Թուրանականութիւն անունով, քանի որ Օսմանցիներուն որբան կը համարուէր Թուրան, թրքասեռ ժողովուրդներուն հայրենիքը, ինչպէս Իրան, յաճախ Թուրքէն պարտուած, Պարսիկներուն հայրենիքն էր: Թաթարներուն, Թիւրքմէններուն եւ Թուրքերուն միջեւ շատ սերտ կապ մը պէտք էր եղած ըլլալ, որ անխորտակելի, անլուծելի մնար հասարակաց բարբառին եւ իսլամական Սիւննի դաւանութեան նոյնութեամբ, ընդդէմ Շիի դաւանութեամբ Պարսիկներուն եւ Արեւելքի քրիստոնեաներուն, որոնք հազար ու մէկ տարբերութիւններ ունէին իրարմէ, լեզուով, ծագումով, բարքով: Ահա այս հայեցողութեան բերումով էր որ Սիրանոյշ որոշ գաղափար մը կազմած էր համասեռ իսլամ (Թաթար, Թուրք, Թիւրքմէն) պետութեան մը մասին, իբրեւ արդիւնք յեղափոխական շրջումին:

Եւ այս հոսանքը երթալով ոյժ դրած էր: Ոչ թէ անպատճառ այլախոհ, այլահաւատ ժողովուրդներուն հանդէպ անհանդուրժողութեան, անընդունակութեան ոգիի մը իբրեւ հետեւանք, այլ այն հիմունքով, թէ պէտք է եւրոպական պետութիւններուն դէմ «թրքացած» պետութիւն մը հաստատուի:

Տեսէք հիմա թէ Հայուն փորձանքը ուրկէց ծագեցաւ: Թրքական մոլեռանդութեան այս պոռթկումին հետեւանքով, խորհուեցաւ որ թուրք պետութեան մէջ ձուլուիլը դժուար կամ անկարելի եղող տարբեր տարրերը պէտք է անջատել, անջատում մը՝ որ ի հարկէ նոյն տարրերը պիտի ենթարկէր զարհուրելի տառապանքներու: Ուրեմն կը տեսնուի թէ Իթթիհատական Յեղափոխութեան առաջ բերած համասեռ թուրք պետութեան գաղափարը սոսկալի ոճրագործութեան մը պիտի յանգէր: Կարելի՞ է միթէ արդարամանական, աւելի գործնական կերպով բացատրել տեղահանութեան բարբարոսական նպատակը:

Իրաւ է որ քիչ շատ խելացի Թուրքեր հակառակեցան այդ գաղափարին, որոնցմէ Համտուլլահ Սուպհի պէյ, որ իր ձայնը բարձրացուց Հայոց հանդէպ առնէ բռնակալ միջոցներու դէմ, յայտարարելով որ Թուրքը չի կրնար հայ ժողովուրդը փոխարինել, անոր նմանը գտնել, գնահատելով այսպէս Հայուն բազմադիմի լաւագոյն, սիրելագոյն բարեմասնութիւնները:

Տարակոյս չկայ որ Հայերը տեղահան ընելու որոշումը միմիայն Թուրանականութիւն հիմնելու գաղափարէն չծնեցաւ: Ապտիւլ Համիտի բռնակալութեան տակ հեծող բոլոր տարրերը յանկարծ յեղափոխութեան շնորհիւ բարձրացան, բայց ազքատ պետութեան մէջ չէին կրնար պատեհութիւն գտնել առատօրէն ու արագօրէն հարստանալու: Այդ տարրերու մէջ էր մանաւանդ Թուրքը, որ ան ալ շարժելու ազատութիւն չունէր Համիտի օրով: Այս Թուրքը երկրին ամէնէն հարուստ ժողովուրդին՝ Հայերուն տեղահանութեան մէջ, պատերազմական դէպքերու խառնաշփոթութեան միջոցին, երբ իրեն առջեւ ամէն ճամբայ գոցուած էր,— այո՛, Թուրքը այդ տեղահանութեան մէջ տեսաւ յարմարագոյն առիթը՝ մէկ հարուածով իր նիւթական մտահոգութիւնները փարատելու եւ Հայէն կորզելու ինչ որ ունէր ան, սպաննելով ու փճացնելով զայն:

(3)

Թարգմ. ԵՏԱՆ

րում մըն է, այլեւ հակամարդկային բիրտ արարք մը: Մանաւանդ որ տեղը սրբավայր մըն է: Ցետոյ խօսքը ուղղելով տեղացի Թուրքերուն, կ'ազդարարէ.
— Այս ծառերու տերեւին անգամ պիտի չդպչիք: Ով որ ծառ կտրէ, կախաղան պիտի բարձրանայ ...:
Հաւաստելէ վերջ թէ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնէ նման դէպք մը կրկնել չտալու համար, Թուրք ընդհ. հիւպատոսը իր կարգին չատ դէչ կը յանդիմանէ տեղացի Թուրքերը:— Այս ի՞նչ է ձեր ըրածը, կը պոռայ, այս վայրենութիւնը (վահշէթ) պիտի չդադրի՞: Ե՞րբ մարդ պիտի ըլլաք ...:
Միջադէպը կը հարթուի այս ձեւով, բայց կասկած չկայ թէ առաջիկային նորեր պիտի ծագին, քանի կը շարունակուի թթու մտայնութիւնը որով Թուրքերը չեն ուզեր իրենցմէ զուրս ո եւ է գոյութեան իրաւունք ճանչնալ: Ո՞վ է Ֆրանսացին, Իտալացին, Անգլիացին եւն.: Բոլորը պէտք է խոնարհին Թուրքին առջեւ, քանի որ Թուրքը «յաղթականօրէն» մտաւ Սանճաք եւ հոն հաստատեց թրքական գերիշխանութիւնը:
Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ այս միջադէպը կարեւոր հետեւանքներ պիտի ունենայ՝ իբրեւ ուշագրաւ ախտանիշ մը տիրող հոգեբանութեան:

Սուրիոյ վարչապետին քուռն ճառը

“Ի հարկին փողոց պիտի իջնենք„

Յուլիս 20ին վերջացաւ Սուրիոյ ազգ. խմբակցութեան (Պլօք) համագումարը: Արաբական թերթերը կը գրեն թէ համագումարը որոշած է ոչ եւ է փոփոխութիւն չընդունիլ 1936ին կնքուած դաշնագրին մէջ: Սուրիական միութիւնը, ըստ այդ որոշման, անխզելի է եւ ո եւ է բաժանում անընդունելի:
Նկատի ունենալով որ Սանճաքը Սուրիոյ մասն է եւ Ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը կ'երաշխաւորէ այդ հողամասն ալ, Պլօքի Համաժողովը որոշած է պահանջել Ֆրանսայէն որ պաշտպանէ Սուրիոյ ամբողջականութիւնը:
Պլօքի ներկայացուցիչները կը հաւատան թէ հոգատարութեան վերացումէն եւ Սուրիոյ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելէն վերջ, չեղեալ պիտի նկատուին Ֆրանսայի կողմէ յանուն Սուրիոյ կնքուած համաձայնութիւնները, ըրնց կարգին նաեւ Սանճաքի շուրջ գոյացած Ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը:
*** Այս համագումարին առթիւ արար վաճառականները միթինկ մը գումարեցին Դամասկոսի մէջ, մասնակցութեամբ հազարաւոր բազմութեան:
Երեսփ. ժողովի նախագահ Ֆարէս Խուրի հիւանդ պառկած ըլլալով, անոր գրաւոր ճառը կարդացուեցաւ երեսփոխան Սապրի Ասալիի կողմէ: Իր ճառին մէջ անդրադառնալով Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին, խորհրդարանի նախագահը կ'ըսէ թէ Սուրիա յարգեց իր բոլոր յանձնառութիւնները, իսկ Ֆրանսա չյարգեց, քանի որ խոստացած էր դաշնագիրը վաւերացնել տալ 1937 յունուարին, բայց վաւերացնել չտուաւ:
Գալով Սանճաքի խնդրին, նախագահը, այդ նահանգին թրքացման պատասխանատու կը նկատէ Ֆրանսան, եւ մասնաւորաբար կը քննադատէ Լէօն Պլումը որ իր վարչապետութեան օրով նամակ մը գրեց Թուրքիոյ վարչապետին եւ ընդունեց թէ թրքական պահանջները հիմնաւոր են: «Անգլիացիները — կ'ըսէ Խուրի պէյ — խոստացած էին հայրենիք մը տալ Հրեաներուն: Քսան տարուան պայքարներէն վերջ, դեռ չիրականացաւ այս խոստումը: Ֆրանսացիները Թուրքերուն խոստացման Սանճաքին մէջ ստեղծել գոյութիւն չունեցող թրքական մեծամասնութիւն մը, Ֆրանսացիները յաջողեցան եւ չպիտի յաջողին»:
Ցետոյ խոր լռութեան մէջ խօսք առաւ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյ եւ շեշտելէ վերջ ազգային միութեան անհրաժեշտութիւնը, ըսաւ.
— «Մենք պիտի յարգենք եւ պիտի գործադրենք դաշնագիրը, եթէ նոյնիսկ ան չվաւերացուի Ֆրանսական խորհրդարանին կողմէ: Մենք կը հռչակենք մեր անկախութիւնը եւ կը ստանձնենք կառավարական ամբողջ իշխանութիւնը: Հիմակուընէ սկսեալ մեզի կը վերապահենք բոլոր այն իրաւասութիւնները զոր մինչեւ հիմա կը վայելէին Ֆրանսայի ներկայացուցիչները: Մեր հակառակորդները ամէն բան ըրին, հաւատացնելու համար թէ մասնակցած ենք Սանճաքի կարգադրութեան ձեւին: Կը յայտարարեմ թէ Ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը կնքուած է առանց մեզի, թէ չենք ճանչցած զայն եւ թէ չպիտի կրնանք ճանչնալ:
Այն միջոցին երբ երկիրը կ'անցընէ իր պատմութեան ամէնէն ծանրակշիռ պահերը, մենք, որոնց վստահած էք անսահմանօրէն, պիտի գիտնանք պատրաստ ըլլալ բոլոր զոհողութեանց: Բայց մի՛ զոհանաք վստահելով մեզի, միշտ պատրաստ եղէք պատասխանելու հայրենիքի կոչին, ինչպէս սովոր էք պատասխանելու:
Ես վստահ եմ որ մեր զինակից Ֆրանսան պիտի յարգէ իր խոստումները: Մեր բարեկամ Ֆրանսացիները՝ նախարար, երեսփոխան, դիւանագէտ, ամէն միջոցով կը պաշտպանեն մեր դատը:
Մենք հռչակած ենք մեր անկախութիւնը եւ պիտի օգտուինք անկէ: Եթէ դաշնագիրը տրուի մեզի, պիտի ծափահարենք, եթէ չտրուի՝ ամէն կարգադրութիւն ըրած ենք առնելու համար ո եւ է միջոցով:
Ոեւէ զոհողութեան առջեւ կանգ չպիտի առնենք, մեր անկախութիւնը ձեռք բերելու համար: Ոեւէ խոչընդոտ չպիտի կարենայ փակել մեր ճամբան դէպի առաջ: Ի հարկին փողոց պիտի իջնենք, եթէ այս պահանջէ մեր ազատութիւնը»:
*** Ճէմիլ Մէրտէմ պէյ Ֆրանսա պիտի գայ օգոստոսի սկիզբը: Այս առթիւ մեծ միթինկ մը տեղի պիտի ունենայ Դամասկոսի մէջ: Վարչապետը պիտի ճամբորդէ արեւելեան ճեպընթացով, բայց կանգ չպիտի առնէ Թուրքիա, միայն իր վակոնին մէջ պիտի ընդունի Էնգիւրիի սուրիական ներկայացուցիչը, որ տեղեկագիր մը պիտի տայ վերջին Ֆրանքեւթուրք բանակցութեանց մասին:

ՉԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒՆ.— Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ այն երիտասարդները որոնք դրօշի տակ պիտի առնուին յառաջիկայ սեպտեմբերին, ճամբայ պիտի հանուին սեպտ. 1ին, 2ին եւ 3ին: Հոկտեմբերին կանչուելիք երիտասարդները ճամբայ պիտի հանուին հոկտեմբեր 19ին եւ 20ին: Կանչուելիքներէն ոեւէ մէկը իր տունէն պիտի չմեկնի սեպտ. 1էն կամ հոկտ. 19էն առաջ, համաձայն պարագային: Այս թուականները կը վերաբերին երիտասարդներու այն բոլոր դասակարգերուն որ դրօշի տակ պիտի կանչուին այդ շրջանին:
ՊԷՑՐՈՒԹԻ մէջ մոխիր դարձաւ Օրոզդի Պաք վաճառատունը, երեք յարկ, որ վերէն վար լեցուած էր ապրանքներով: Շէնքը ապահովագրուած էր 600.000 ոսկիի: Նիւթական վնասը կը հաշուեն աւելի քան 10 միլիոն ֆրանք: Հաստատութիւնը ունէր 70 պաշտօնեայ եւ 50 բանուոր: Կը կարծուի թէ հրդեհը արկածի հետեւանք չէ, այլ յատկապէս կազմակերպուած: Իբրեւ կասկածելի ձերբակալուած են գիշերապահը եւ եղբայրը:
721 ՀՐԵԱՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐ առպարէզէն վտարուած են Վիէննայի մէջ, Աւստրիոյ կցումէն ի վեր եւ այլեւս չեն կրնար ի գործ դնել իրենց արհեստը:
ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգստի բանուորներուն գործադուլը կը շարունակուի, խանգարելով առեւտրական բեռներու եւ ճամբորդական զոյքերու փոխադրութիւնը: Բանուորները կը մերժեն յաւելուածական աշխատանքներ կատարել եւ բանիլ կիրակի կամ տօն օրերը: Բանակցութիւնները կը շարունակուին: 16 գործատիրական խմբակցութիւններ բողոքագիր մը ուղղեցին վարչապետութեան, աշխատանքի մասնակի դադարին դէմ որ կը ջլատէ նաւագնացութեան, արտադրութեանց եւ փոխանակութեանց գործունէութիւնը»: Կարգ մը օտար ընկերութիւններ կը սպառնան այլեւս Մարսէյլ չղրկել իրենց նաւերը: Ֆրանսական ուրիշ նաւահանգիստներ ալ նոյն վիճակին մէջ կը գտնուին:
ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ խռովութիւնները զսպելու համար կիսաբաժին մը պիտի հասնի սեպտեմբերի վերջը: Եթէ հարկ ըլլայ, նոր զինուորներ ալ պիտի ղրկուին: Որոշուած է տեւական զրաւման տակ պահել հիւսիսային շրջանի գիւղերը: Որոշուած է նաեւ զօրացնել Անդրյորդանանի սահմանագլուխը եւ օժանդակ ոստիկանութիւն մը կազմել Հրեաներէ:
ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ վերատեսուչ Պ. Մուաթէսիէ ուրիշ պաշտօնի մը կոչուած ըլլալով, իրեն յաջորդեց Պ. Ամէտէ Պիւսիէռ, Ուազի նահանգապետը:
200 ԳԵՐՄԱՆ նախկին ռազմիկներ, որոնք Հիթլէրի զէնքի ընկերները եղած են, Փարիզ գալով եղբայրակցութեան ցոյցեր կատարեցին Ֆրանսայի ռազմիկներու հետ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ Նիստը այս երկուշաբթի (1 Օգոստոս) երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:
ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 30 Յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ՝ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) «Հայաստան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 30 Յուլիս շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին՝ բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:
ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 31 Յուլիս կիրակի իրիկուան ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 30 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի կողմէ, 21 Օգոստոս կիրակի ամբողջ օրը:
կը խնդրուի չի խաչաձեւել:

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻւ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի կողմէ
Յուլիս 31ի կիրակի օրը:
ժամը 3ին այցելութիւն Իշխան Արղութեանների շիրմին:
Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ պար:
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ի.
Պիւֆէ մատչելի գիներով:
Անձրեւի պարագային Արղութեան շիրիմին այցը չի յետաձգուիր:
կառ. Մոնփարնասէն եւ կամ Սէն Լազարէն գնացք: փոխ տը Սէվրէն 1 թեւ օթօպիւս եւ իջնել Petits Sans Vin: Հարցնել Շավիլի գերեզմանատան յարակից անտառը:

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ենթակոմիտէի դաշտահանդէսը ՇԱԹՕ ԳՈՄՊԷՐ Պ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆՆերու օգտուն եւ ծառախիտ ագարակին մէջ (14 Յուլիս կիրակի) ամբողջ օրը:
Նկատի ունենալ սոյն թուականը:

Ընտանեկան մեծ դաշտահանդէս

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՍՈՒՐԲ»ԻՆ ՄՕՏ
Այս կիրակի 31 Յուլիս, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՏԱՒՐՈՍ» խումբին կողմէ
Հովանաւորութեամբ՝ «ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէի
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻւ
Կը խօսի՝ ընկեր ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
երգ, պար, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ,
նոյն օրը եւ վիճակահանութիւն:
Ծանօթ.— Շոգեկառք Կառ տիւ Նորէն ժամը 1.17, 1.27, եւ 3.17:

Վաղարշապատ եւ Տարօնի միութեան

կը սարքուի Տարօն-Տուրուբերանի Հ. Միութեան կողմէ, փարիզի մէջ
Յուլիս 31ին, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահը,
13, Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicetre. Métro: Porte d'Italie.
Կը նախագահէ հայրենակից Պ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ Պ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, Արտասանութիւն եւյլն.:
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Թառ իստ ԳԱՐԵԳԻՆ.
կ'երգեն՝ Օր. ներ ԿՆԻԱՉԵԱՆ, Ա. ԳԱՎԷՋԵԱՆ եւ ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ,
կ'արտասանէ՝ ՏԱՐՕՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ,
Հայկական պար՝ փոքրիկ աղջիկներու կողմէ
Տախքերու համար մուտք՝ 5 ֆրանք:

ԱՄԱՎԷՐԶԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՍՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
Նախաձեռնութեամբ՝ ԲԱՂԱՒԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ
եւ հովանաւորութեամբ՝ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
31 Յուլիս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Պոսոնի վարանդեան սրահը
10bis, Bld. Marguerite. Beaumont.
Կը նախագահէ՝ Տ. ՉԳՕՆ Վ. ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ
երգ, նուագ, արտասանութիւն, գեղարուեստական պարեր եւ մարզանքներ:
կը խնդրուի ծծկեր մանուկներ չբերել:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ՄԵԾ ՍՐԱՀ
(ՔԱՂԱՔԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ)
ՎԱՐՁՈՒ ԿԸ ՏՐՈՒԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ:
ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ:
SALONS JUVENIA.
51 Rue Saint Ferréol, MARSEILLE
Ներքնայարկ՝ Tél.: DR-74 - 07
ՊԱՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ամէն ժամ, ժամադրութեամբ:

ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց
վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Demesme — PARIS (13)

ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
նուիրուած՝ ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ
կիրակի, 31 Յուլիս ՍԷՆԹ ԱՆԴՐԷԻ ՊԱԹ ՍԷԼՎԷՏԷՐի օդասուն պարտէզին մէջ
Մասնակցութեամբ՝ Հայ Լեգէոնական Միութեան, Վասպուրականի, Բերդի, Եալնոյ Ջորի, Քղիի, Երզնկայի, Կարճկանի, Վասպ. ի ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆի Հայրենակցաց Միութեան, «Հայ Մշակութային», Ջարթօնք Երիտասարդաց, ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆի եկեղեցասէր, Հայուհեաց, Հայ Արհեստաւորներու, Պուլվար Օտտօ եւ Լա-Վիսթի Կ. Խաչի ենթամասնաճիւղերու եւ այլ միութեանց:
Կը նախագահէ՝ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ
Կը բանախօսէ՝ Գնդապետ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
Պ. Պ. ՏՐ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱՊԱՐՏԵԱՆ եւ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
կ'երգէ Օր. Հ. ԳԵՄՊԸՃԵԱՆ: Դաշնակի վրայ կը նուագէ Օր. Լ. ՀԱՅԱՊԱՐՏԵԱՆ
Կ'արտասանեն Օր.ներ՝ Մարի Հացագործեան, Զուարդ Ղազարեան, Աստղիկ Հայրապետեան, Վ. Վարոնեան, Գ. Նազարէթեան, Ռ. Եղիշեան
Պ.Պ.՝ Վ. Տէր-Վարդանեան, Կ. Թիւթէլեան, Ս. Բրուտեան, Ա. Յակոբեան
քոյր եւ եղբայր Աճէմեաններ:
Հայկ. եւ եւրոպ. ընտիր եղանակներ պիտի նուագէ Թատիօ ՍԼԳՍՋԸ,
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ: ԿԱՐԵԼԻ Է ՃԱՇԸ ՀԵՏ ԲԵՐԵԼ:
Առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:
Տախսերու մասնակցութիւնը՝ 2 ֆրանք:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ
28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)
(Լիւէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)
Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

ՍՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
Համեղ, աննախընթաց արեւելեան կերակուրներո՞ւ սիրահար էք. Պոլիսը կարօտնալու պէտք չունիք, մօտէք հայկական կեդրոնի մէջ
ՍԱՐԵ ԱՆԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆ «ԹՕՔԱԹԼԻ»Ն
5, Rue du Baignoir, 5: Marseille
ուր պիտի գտնէք զուարթ եւ ընկերական շրջանակ մը եւ ճաշեր խիստ մատչելի գիներով:
ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ ճոխ աղանդերներով:

ՀԱՅՑԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԻԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ
ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74-51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

“ՇԻՐԱԿ„
Արեւելքի միակ իսկական օղին է:
Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ:
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդը:

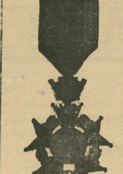
Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական «Moka» սուրճովը
Café “HAREM„
5 ԱԹ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՅԱՌԻԿ ՋԵՂՉ
Ծոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,
— Որ՝ ձեր պրծակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, ղրկելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ գտնուիք...
ՄԵՆԱՎԱՃԱՌ ԵՒ ՓՈՔՐԱՎԱՃԱՌ
Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ, գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն անուշ լաւ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր հատկութիւնը ըլլալը հաստատուած է:
Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 76
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑԱՌՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 31 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 31 JUILLET 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3796

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԱՅԵՐ, ՅԻՇԵՔ...,,

Տարուէ տարի կը շարունակուին յիշատակի տօնակատարու - թիւնները, աւելի կամ պակաս բազմութեամբ: Եւ, երբեմն, նոր յիշատակներ ալ կ'արթննան, ինչպէս այսօր, Այնթապի հերոսա - մարտին տարեդարձը՝ Մարսէյլի մէջ, նախաձեռնութեամբ կա - մաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղին: (Այս առնամ թիւ մը պիտի նուիրենք նաեւ կիլիկեան շրջանին):

Այսօր ալ, կիրակի, բացի «Ռազմիկի Օր»էն (Այնթապի հերո - սամարտը), ուխտագնացութիւն մը տեղի կ'ունենայ Շավիլի մէջ, Արդութեաններու գերեզմանը, Խանասորի տարեդարձին առթիւ, իսկ տարագիր Տարօնցիները կը տօնեն տարեդարձը 1915ի արիւ - նաթաթախ Վարդավառին,— կ'ոգեկոչեն յիշատակը ամբողջ շրջա - նի մը ժողովուրդին անձնուէր:

Կան բարեմիտ եւ կամ բանդէտ մարդիկ որ կը հարցնեն, եր - բեմն,— ի՞նչ օգուտ այս միօրինակ տօնակատարութիւններէն, երբ այնքան ծանր հոգեր կը ճնշեն տարագիր բազմութեանց վրայ: Երբ հիւրընկալ իշխանութիւնները հետզհետէ կը պրկեն օղակնե - րը, տեղ մը թէու ազգայնականութեամբ, այլուր տնտեսական պատճառներով կամ պարզապէս չարակամութեամբ:

Դարձեալ անոնք են որ կը հարցնեն,— եկած չէ՞ ժամանակը, ներշնչումի նոր աղբիւրներ գտնելու, համաձայն միջավայրի պա - հանջներուն:

Երեւութապէս բանաւոր այս հարցումները կը մատնեն տեսակ մը նահանջ: Առ նուազն թիւրիմացութիւն: Կարելի էր անոնց տալ շատ սովորական պատասխան մը,— երէկ ալ ունէինք բեռ մը հոգ, յաճախ աւելի ծանր քան այսօրուան մտմտուքները: Եւ սակայն, ե՞րբ դադրեցան սա միւս յիշատակի տօները,— զանազան սուր - բերու տօնախմբութենէն մինչեւ «Քրիստոս պատարագեալը», անհամար ուխտագնացութիւններէն մինչեւ մրցանակաբաշխու - թիւնները:

Կարելի չէ կեանքի պայքարը վարել միայն մէկ ոտքի վրայ: Կամ աչքերն ուղղած միայն մէկ հորիզոնի,— օրուան հացս եւ այ - սօրը: Շատ - շատ վաղը ...

Ժողովուրդներու կեանքը հնոց մըն է բազմագոյն եւ բազմա - կողմանի:

Անոր երէկը, այսօրը եւ վաղը իրարու հետ շաղկապուած են անքակտելի հաղորդակցութեամբ: Եւ վա՛յ այն ժողովուրդներուն որ չեն գիտեր բռնել մէկուն եւ միւսին պահանջը, չեն ուզեր տեսնել ամբողջական հիւսուածքը:

Անշուշտ կեանքը պէտք է նորոգուի: Մանաւանդ որ կը գտ - նուինք բոլորովին անծանօթ եւ խորթ միջավայրի մը մէջ, աւելի քան 15 տարիէ ի վեր: Միօրինակութիւնը յճացում է եւ աւանդու - թիւններն անգամ երբեմն կեղեւ կը փոխեն (այդպէս եղած չէ՞ Վարդավառն ալ):

Արդ,— ի՞նչպէս ըլլալ որ աւանդութեանց, յիշատակներու, տարեդարձներու տօնակատարութիւններն ալ դառնան կենդանի: Աւելի աղդու եւ խօսուն, փոխանակ սովորական ծիսակատարու - թեանց տպաւորութիւնը գործելու:

Ահա այստեղ է որ սուր եւ անոր թելադրութիւնները, մտա - ծումները խօսքէն գործի կրնան վերածուիլ: Պայմանաւ որ չմնա - ւեն միջուկին: Ուրիշ խօսքով՝ չեղծուի տօնակատարութեան ի - մաստը:

Այսպէս, երբ ծննդավայրի մը յիշատակն է որ կը տօնուի — հերոսամարտ կամ սուգ — մասնակցողներուն գլխաւոր մտածումը պիտի ըլլայ մանիկէն անցնիլ ամբողջովին: Պանծացնել, արծար - ծել քաջութեան կամ վիշտին հայկական, ազգային հանգամանքը:

Այս կը նշանակէ ոչ միայն յարգել օրուան յիշատակը, այլեւ զօրացնել ազգային գիտակցութիւնը:

Եթէ Տարօնը ինկաւ հողը ճանկռտելով, այնքան քամնելի եւ ընդվզեցուցիչ պարագաներու մէջ, միայն Տարօնցին չէ որ պիտի ողբայ:

Եթէ Այնթապը պատեհութիւն ունեցաւ կռուելու, միայն Այն - թապցին կամ Կիլիկեցին չէ որ պիտի պարծենայ:

Եւ երբ այցի կ'երթանք Արդութեաններու գերեզմանը — այս ուխտը պէտք է կազմէ ընդհանրական, ամբողջական խոր - հրդանշան մը: Մանաւանդ որ, հազար եւ հազարներու մէջ, ոչ իսկ տասնեակներ կրցան շիրիմ ունենալ, պատահաբար: Աշխարհի այս կամ այն անկիւնը, բայց երբեք՝ բուն հայրենիքին մէջ...

Այս տարրական գիտակցութիւնը կը զարգանայ՝ կարելի բազ - մութիւնը համախմբելով տօնակատարութեանց առթիւ: Ներշնչե - լով իրար, առանց դասակարգի, ծննդավայրի, սեռի կամ տարիքի խտրութեան:

« Հայեր, յիշէք»— կոչ մըն է այս, ուղղուած՝ բոլորին: Ոչ տեղական, ոչ ալ պատահական:

Եւ պէտք է որ յիշենք բոլորս միասին, եթէ չենք ուզեր կոր - սնցնել պատմութեան թելը:

Ի՞նչ էր բանաստեղծին ալ գերագոյն իղձը,— չըլլա՛յ որ թա - ռամի յիշատակը...

Եկեղեցին անգամ հանդիսաւորապէս կը պանծացնէ «յիշա - տակն արդարոց»: Եւ գիտենք թէ յաճախ ի՛նչ ողորմելի արժա - նիքներ կը ներկայացնեն շատ ու շատ «արդարներ», բաղդատելով մեր անհամար եւ անյայտ ռազմիկներուն, այս կամ այն շրջանի ազգարնակութեան,— ամբողջ ժողովուրդի մը արժանիքներուն, տառապանքներուն, մարտնչումներուն, յաղթանակներուն կամ նահատակութեան հետ ...

Յիշե՛նք: Արծարծենք ու միշտ վառ պահենք, որպէսզի կարե - նանք դիմանալ այս նոր խաչելութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԾԱԳԵՑԱՒ ԿՐԵՏԷԻ ՄԷՋ ԲԱՅՑ ՃՆՇՈՒԵՑԱՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ

Ուրբաթ օր ապստամբութեան փորձ մը կատարուեցաւ Հանիայի մէջ (Կրետէ), ղեկավարութեամբ նախկին նախարար Միցոտաքիսի (ազգական Վենիզելոսի) եւ մասնակցութեամբ 400 ծովային եւ ցամաքային զինուորներու: Առաջին շարժումն էր այս 1935էն ի վեր, երբ Վենիզելոսի կուսակիցները ա - պստամբութիւն մը սարքեցին:

Պահակազօրքին մեծ մասը Մակեդոնիա ղրկուած ըլլալով, ըմբոստները օգտուեցան առիթէն եւ անմիջապէս գրաւեցին քաղաքին ռազմագիտական կէ - տերը: Վարչապետ, զօր. Մեթաքսաս, անմիջապէս միջոցներ ձեռք առաւ, շարժման մէջ դնելով բանակը, օդատորմիղը եւ նաւատորմը: Միեւնոյն ատեն հրամայեց Կրետէի 70000 զինուորներուն ջախջախել ըմբոստները: Այս տնօրի - նութիւնները ջլատիչ ազդեցութիւն գործեցին ըմբոստներուն վրայ եւ շար - ժումը մարեցաւ նոյնքան արագ որքան սկսած էր: Թագաւորը հաւանութիւն յայտնեց կատարուած գործողութեանց: Քանիայի կառավարիչը կուսակալ նշանակուեցաւ Կրետէի, բուն կուսակալը Հանիայի մէջ վար դրուած ըլլալով: Օդանաւերը թռուցիկներ ձգեցին, անձնատուութեան հրաւիրելու համար ըմ - բոստները, որոնք սկսան կազմալուծուիլ: Կուսակալը առիթէն օգտուելով տա - ռը ոստիկան-զինուորներու հետ գրաւեց կառավարական պալատը, մինչ սպա - ները զօրանոց կը վերադառնային: Կուսակալը կը գովէ սպաներուն, ոստիկան - զօրքին եւ պաշտօնեաներուն քաջութիւնը, եւ դիտել կուտայ թէ շարժումին ձախողման վճռական ազդակներէն մէկը եղաւ ժողովուրդին աննպաստ դիրքը:

Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները անձնատուր եղած կամ լեռ - ները փախած են, առանց դիմադրութիւն փորձելու: Աթէնքի մէջ այս շար - ժումը կը համարուէր բոլորովին անիմաստ, քանի որ կառավարութիւնը տէր տիրական է կացութեան: Ամբողջ երկրին մէջ որ եւ է դէպք չէ պատահած: Զօր. Մեթաքսաս իր առաջին յայտարարութեան մէջ վճռական ազդարարու - թիւններ ուղղելով ըմբոստներուն, կը հրաւիրէր ժողովուրդը որ եւ է աջակ - ցութիւն չընծայել անոնց:

*** Հանիա, որ շատ կարեւոր նաւահանգիստ մըն է, ունի 26.000 բնակիչ: Կրետէի բնակչութեան ընդհ. թիւն է 400.000:

Փարիզի պաշտպանութիւնը պատերազմի առթիւ

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց կրաւորական պաշտպանութեան օ - րէնքը, որ միջոցներ կը նախատեսէ, քաղաքացիներու ապահովութեան հա - մար:

Ծրագրի մը համաձայն, օդանաւային արշաւանքներու ատեն փապուղին ալ (մեթրօ) պիտի օգտագործուի: Կէս առ կէս պիտի դադրի երթեւեկը եւ 160 հազար քաղաքացիներ պիտի պատսպարուին այդ ստորերկրեայ կայարաննե - րուն մէջ (62 հատ): Միեւնոյն ատեն բոլոր հանրակառքերը պիտի անհետանան փողոցներէն, զինուորական փոխադրութիւններ կատարելու համար: Արուար - ձաններու մէջ հանրակառքերը պիտի բանին, ժողովուրդը մեթրոյի ամէնէն մօտ կայարանը փոխադրելու համար:

*** Կառավարութիւնը որոշած է հինգ նոր գործարաններ հաստատել Մոլ - թի մէջ (Սոմ), գարկ տալու համար օդանաւային շինութեանց: Այս գործարան - ներէն մէկը, որ բացուեցաւ անցեալ օր, ունի 3300 բանուորներ եւ ամիսը 15 ռազմական օդանաւ կ'արտադրէ: Սեպտեմբերին ամսական արտադրութիւնը պիտի ըլլայ 25, իսկ 1939 յունուարին՝ 60:

Տնտեսական ձեռնարկներ Թուրքիոյ մէջ

Թրքական կառավարութիւնը, որ յաջորդաբար ծախու առած էր կարեւոր երկաթուղիներ, այս անգամ ալ ձեռնարկած է գնելու Պոլսոյ ելեկտրական ըն - կերութիւնը: Արդէն համաձայնութիւն գոյացած է եւ 11 միլիոն ոսկի պիտի վճարուի օտար ընկերութեան, քսան տարիէն, 5 առ հարիւր տոկոսով: Կառա - վարութիւնը կը խորհի ազգայնացնել նաեւ հանրակառքի, կազի եւ Ղալաթիոյ թիւնէլի ընկերութիւնները:

*** Ցորենի պաշտօնատուն մը հաստատուեցաւ Էնկիւրիի մէջ, զբաղելու համար արմտիքի եւ մասնաւորապէս ցորենի գնումով: Գիները կառավարու - թիւնը ինք պիտի որոշէ: Արմտիքները պիտի ամբարուին գետնափոր շտեմա - րաններու մէջ, որոնց շինութիւնը պիտի ստանձնէ կառավարութիւնը: Ար - մտիքի արտածումներն ու ներածումները այս պաշտօնատունը պիտի կարգա - դրէ: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ մենաշնորհ մը չէ որ կը հաստատուի, այլ ցորենի պաշտօնատունը պիտի գործէ համաձայն ազատ առեւտուրի սկզբուն - քին, կանոնաւորելով հրապարակը:

Կատաղի կռիւներ Սպանիոյ մէջ

Կռիւները նորէն սաստկացած են Սպանիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք հանրա - պետականներու բուռն յարձակողականին: Ազգայնականները կ'ըսեն թէ յա - ջողած են կասեցնել հանրապետական բանակին յառաջխաղացութիւնը Էպրօ գետին վրայ, շնորհիւ 200 օդանաւերու երեք օրուան ռմբակոծութեանց: Զօր. Ֆրանքոյի հետեւակազօրքն ալ օգնութեան հասած է տագնապալի պա - հու մը: Հանրապետական ուժը կը հաշուեն 20.000 հոգի: Ազգայնականները կ'ըսեն թէ այս բանակին կէսը սպաննուած կամ գերի բռնուած է: Բազմաթիւ հանրապետական զինուորներ խեղդուած են, գետէն անցած ատեն: Նոյն աղ - բիւրին համաձայն, Թորթոզա մտած հանրապետականները բնաջնջուեր են:

Իսկ հանրապետական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի դէպի Թորթոզա: Կատաղի կռիւ մը կը մղուի Կանտէզայի շուր - ջը: Զօրքը գրաւած է Գոզզոթայի ճղնարանը, որ կ'իշխէ քաղաքին վրայ:

*** Երկու անգլիական նաւեր ռմբակոծուեցան Վալենցիայի առջեւ: Ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին քննիչներէն մէկը սպաննուեցաւ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը որոշեց 1.000.000 ոսկիի նոր փոխ մը սահ - մանել, օդանաւային սպառազինութեանց համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԵՐՈՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍԹԱԼԻՆ

64 թուականն է (Ք. Ե.): Հռոմը կ'այրի: Բոցերը Կապիտոլէն կ'երկա - րին մինչեւ «Օգոստոսի շուկան» ու թեւ կը նետեն թաղամասերուն:

Ներոն Անտիոն կը գտնուի: Իր հետ են նաեւ Հռոմի առնական պերճանքը, —Պետրոնիուս — եւ քանի մը մանկլա - բոյծներ: Ներոն պատշգամէն կը դի - տէ հրդեհը: Յանկարծ, թատերական շարժումով մը, բազուկը կ'երկարէ դէպի երկինք:

— Բերէք քնարը:

Հեռուն, հրդեհին վայրը, ամբոխը խռնուած է: Ու ամբոխը կ'աղաղակէ: Կը պոռչտայ: Կ'այնիծէ:

Այդ պահուն, հեւ ի հեւ կը հասնի զինուոր մը:

— Ի՞նչ կը պոռայ ամբոխը,— կը հարցնէ Ներոն:

— Ցիմարնե՛ր են — կը պատասխա - նէ զինուորը,— կարեւորութիւն մի տար, կեսա՛ր, իբրեւ թէ դուն ես այ - րեր Հռոմը ...

— Անիծեալնե՛ր, կը գոչէ Ներոն, ես ձեզի ...

Բայց, չի կրնար լրացնել նախադա - սութիւնը: Պալատականներուն միջեւ յանկարծ կը յայտնուի քաղաքային պրետորը՝ Մարկոս Սուպերպուս:

— Կեսա՛ր, կ'ըսէ ան, պալատը վը - տանգի տակ է ... ամբոխը շրջապա - տած է զայն, անցնելով Տիբերիայէն անդին ... — Պէտք է խառնակիչները արտեցնել, դիտել կուտայ Թիգելլին: Ամէն գնով պէտք է խաղաղեցնել ամբոխը:

— Այո՛, վրայ կը բերէ Ներոն:

Ու յաջորդ առաւօտ ամբոխին մէջ յանկարծ [illegible]

— «Քրիստոնեաներն են այրած Հռոմը: Քրիստոնեաներ կրակ»:

Եւ խնճոյքը [illegible] ...

×

1920: Հայաստանը խորհրդայնա - ցած է: Կասեան - Նուրիջանեան խա - բազանը անխնայ կը գործէ: Թրքահայ սպաներու կ'աքսորուին՝ Նազարբէգ - եանի գլխաւորութեամբ: Բանտերը լե - ցուն են: Հալածանք: Խմբական ձեր - բակալութիւններ:

Ու ըմբոստութիւնը ծայր կուտայ շրջաններէն: Երեւանը կը հետեւի շար - ժումին եւ Հայաստանը կը վանէ իր վրայէն խորհրդային թալը: Երկար կեանք չունեցաւ, անշուշտ, այս երկ - րորդ ազատութիւնն ալ:

Կարմիր բանակը կրկին կը մտնէ Ե - րեւան: Ու Մոսկուան Հայաստան կը ղրկէ Ալեքսանտր Մարտունին,— Մի - ասնիկեան:

Երկիրը խաղաղած է, բայց բնակ - չութիւնը խռովքի մէջ է: Արդէն իսկ հարուածուած Հայաստանին համար նախափետրուարեան հալածանքնե - րուն հաշուեյարդարը ծանր ճնշած է ժողովուրդին վրայ:

— Ի՞նչ են ասում, կը հարցնէ Լէ - նին՝ Կրեմլի իր հետեւորդներուն:

— Ասում են թէ Մոսկուան է հրա - մայած այդ հալածանքները: Պէտք է հանդարտեցնել, ամէն գնով պէտք է խաղաղեցնել Հայաստանի ժողովուր - դը:

Ու քանի մը օր վերջ, խ. Հայաս - տանի եւ արտասահմանի իր մամուլը յամառօրէն կը պնդէ թէ՝

— Կասեանն ու իր գործակիցներն է - ին հալածանքները կատարողները:

Մոսկուա՞ն: Մոսկուան յուր իսկ չունի՛: վկայ՝ հայ Միասնիկեանը, որ, նոյն այդ Մոսկուայի հրահանգով, Երեւան է եկած Կասեանները մեղա - դրելու ...

×

1936: Աղասի Խանջեան կը վերա - դառնայ Մոսկուայէն: Սթալինեան սահմանադրութեան առթիւ, պահան - ջած է խ. Հայաստանին միացնել ան - ջատուած գաւառները: Թիֆլիզի մէջ, պանդոկը, բուռն բախում մը կ'ունե - նայ Բերիայի հետ: Այս վերջինը, վէ - նի պահուն, դիտապաստ գետին կը փռէ զայն: (Դէք այսպէս կը պատ - մեն):

Անոր կը յաջորդեն ուրիշ գնդակա - հարութիւններ, հետապնդումներ ու բանտարկութիւններ:

— Ի՞նչ են ասում խ. Հայաստանի մէջ, կ'ըսէ Սթալին Կրեմլի իր խըն - կարկուներուն:

— Ասում են թէ դուք էք հրամայել սպաննել Խանջեանին, Տէր Գաբրիէլ - եանին եւ ուրիշներին:

— Այդպէ՞ս ... հարկ է ամէն գնով խաղաղեցնել Հայաստանի եւ արտա - սահմանի Հայերը:

Ու, քանի մը օր վերջ, Հայաստան կուգայ Անաստաս Միկոյեան, յայտա - րարելու համար թէ Խանջեանին ու միւսներուն սպանութեանց պատճառը ... Մդուսիներն ու Ամատունիներն են:

Մոսկուա՞ն: Մոսկուան կըկին յուր չունի՛: վկայ՝ «հայ» Միկոյեանը, որ նոյն այդ Մոսկուայի հրամանով, Հա - յաստան է եկած Մդուսիները մեղա - դրելու ...

Նախաքրիստոնէական Հռոմէն մին - չեւ յետքրիստոնէական Մոսկուան ի՞նչ է փոխուած դիկտատորներու գործելակերպին մէջ:

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Թուրք Հրեաները կը դողան

« Սօն Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ՝ Հրեաները կը խորհին դիմել Ազգին եւ կա - ռավարութեան, դանգատելու համար իրենց դէմ եղած հրատարակութեանց դէմ: Անոնք կ'ըսեն թէ Թուրքեր են իրենք, եւ իբր այն կապուած երկիրը չա - հագրգռող դատերուն, եւ թէ այդ հրատարակութիւնները կը գրգռեն տարրե - րը եւ երեւակայութիւն մըն է կապ մը տեսնել հրէութեան եւ Թօքաթլեան պանդոկին մէջ յաճախորդներու բացակայութեան միջեւ: Օտար երկրի մէջ անցուդարձերը մեզ չեն շահագրգռեր, կ'ըսեն: Այս տարի հարուստ Հրեաներէն շատերը Մեծ Կղզին եւ Եէշիլքէօյը նախընտրած են:

«Սօն Թէլէկրաֆ» կ'աւելցնէ.— Ջեռնհաս անձ մը յայտնեց մեզի թէ Թուր - քիոյ մէջ Հրեայի խնդիր չկայ, արտաքին կամ ներքին քաղաքականութեան տեսակէտով:

*** «Ուլուս» ալ կը գրէ.— Կարելի է միշտ լաւ լրագրութիւն ընել, առանց նման խնդիրներ յարուցանելու: Ի՞նչ ընեն հիմա Հրեաները, երթան ապօնէ՞ ըլլան Մէտօվիչի (Թօքաթլեան): Ի՞նչ հարկ այս հրատարակութեանց եւ բա - րոյական ճնշումներու: Միթէ Թուրքիոյ Հրեաները քաղաքական որ եւ է ցո՞յց կ'ընեն: Եւ կամ հրէական որեւէ հաստատութիւն քաղաքական գործի՞ք կը ծա - ռայեցնեն իրենց:

"Երկու տեսակ Հրեայ կայ,,

Փէյամի Սաֆա կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ (23 յուլիս).— Երկու տե - սակ Հրեայ կայ, մէկը «Թուրք Հրեայ» եւ միւսը «Հրեայ Հրեայ»: Թուրք Հրեան մեր հրեայ հայրենակիցն է: Այս շարքին մէջ ունինք բարեկամներ, եւ չենք կրնար բաժնել մեզմէ, բայց միւս «Հրեայ Հրեան» ինքզինքը կը բաժնէ մեզմէ: Ան կրնայ «Թուրք եմ» ըսել, «իսլամ եմ» ըսել, բայց Թուրքի թշնամի է: Հրեայի պէս կը խորհի, հրէերէն կը խօսի եւ հրէերէն կ'ապրի: Ասոնցմէ էին այն Հրեաները որ Իզմիրի վերագրաւումէն առաջ Թուրքերուն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՕՍՔ ԸՆԴ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՄԵԾԱՑ

Եթէ ոք գայ առ իս, եւ ոչ ատեայ զհայր իւր եւ զմայր եւ զորդիս եւ զեղբարս եւ զքորս, նաեւ զանձն եւս իւր, ոչ կարէ իմ աշակերտ լինել (ՂՈՒԿ. Գլ. ԺԴ. 26):

Վերջապէս ահա տարիէ մը ի վեր կատարած խոստումս՝ երթալ հոն, տեսնել անգամ մը սրբավայրը, Դաշնակցութեան Թանգարանը:

Կը մտնենք գլխաւոր սրահը, որուն պատերը, ամբողջութեամբ, կը կրեն պատկերները այն գլուխներուն, որոնց ժամանակագրական յիշատակումը միայն ոտքի կը կեցնէ մեր վերջին երեք քառորդ դարու պատմութեան էմախքը:

Անասելի է տպաւորութիւնը ... Ահեղ լռանք՝ հազարաբերան հոգեղէն ժայթքումներու տակ: Արբեցում տարածութիւններու իշխող լերան մը բարձունքին գլխապտոյտ:

Կը կծկուիմ թիկնաթոռի մը մէջ: Խուլ, ընդերական տխրութիւն մը կը սողոսկի: Բոլորս լուռ ենք: Զոյգ զոյգ, զոյգ զոյգ աչքերէ, տարօրինակ տարակերպ գլուխներէ՝ լոյս, լուսածորու՜մ... Կայծն իմաստի, ամբար ոգիի:

Լուռ ենք բոլորս: Խորաններու մանկ պաշտերուն վրայ՝ կը ճխրշուեն գերայօյն կեանքերը մեռածներուն: Տրամութիւնը նոյնքան համր այլ յաւերժութեամբ կը ճմլէ:

Կը լեցուիմ դժգոհութեամբ՝ ինքնինքիս դէմ. Զգացումներուն ամէնէն զմնդակը: Տարիներու հաւիկներուն ամբողջ ողկոյզը կը քամուի, եւ դժգոհութիւնը տարածուն, յորդուն՝ կը կուտակուի: Անբացատրելի, խորհրդաւոր դժգոհութիւն, բայց այնքան աւելի իրական ու մտերմի. որքան, տարիներու երկայնքով, մնացած է ան լուռ ու բանտարկուած: Կը հեռացնեմ ձեռքս ճակտէս ու խրտչած աչքերով՝ ակնարկ մը եւս շուրջանակի:

Լռութեան բացատրեալնոյն մէջ կը շարժին անկործնելի հովերը հոգիներուն. ալապալին ու հրեղէն իմաստներով:

Այնքա՜ն մտածում, այնքա՜ն խոր հրդածութիւն կը ծնի: Հոգեկան շաղչողումով կը սլանամ, ու կը փթթին հորիզոններու վրայ որպէս արեւածաղիկ, հուսկ ուրեմն, բազմացած, իբար հրմշտկելու համար ու կողապարուելու՝ թռչնոց տարմի մը յաւակիտիխ ձեւաւորումներովը:

Բայց այդ բոլորին առընթեր, ընդերային սողոսկումներով, դժգոհութիւնը ինծի դէմ, նոպայական պայթումով, կ՚աճի, կը դառնայ խորհրդաւոր յանցանքի մը զգացումը:

Իսկ անո՛նք, կը մտածեմ, իսկ այս բոլոր գլուխները՝ ո՞վ են:

Այս աչքերուն պայծառութիւնը՝ երբեք չէ խոովուած: Անոնք, դեռ մատաղահասա՛կ, բուսած շրթներով, անոնք կը ժպտի՛ն, մինչ իրենց բիբերուն մուայլ յատակին վրայ՝ կախաղանի առուերները կ՚օրօրուին: Օ՜, խաղաղութիւնը արդար, անխռով խիղճերու: Ի՞նչ ըրին անոնք իրենց կեանքը ... Ի՞նչ, այստեղ, մե՞նք, այս օրերուն ...

Ու յեղակարծ՝ հեղեղներ կ՚անցնին սրտէս, ըլլալու եղբայրը անոնց. ստանալու գերագոյն հաճութիւնը անոնց՝ դառնալու զուղնաքեայ մէկ եղբայրը իրենց, հոգ չէ թէ անոնց չքեղ ապարանքի չէմքին վրայ ծնրադիր ...

Կանգնիլ վերջապէս այս օրերէն մէկուն վրայ, ջլապինդ բազուկներով, կամքի մը անըեկանելի վճիռովը, վերցնել ձեռքերովս կեանքիս չէնքն ամբողջ, մտնել, քննել, ու վերջապէս ճանչնալ, անագորոյն դատաստանականութեամբ, բոլոր դաւիթներն ու դաւաճաններն անխտրաբար: Վերցնել ձեռքերովս խորհրդաբեր արձանը կեանքիս ապագայ, նայիլ աչքերուն, մխրճել հոն բոլոր ակնարկներս, ձգտումներուս նորոգ չունչովը հզօր, նորոգ վճիռներուս արեւէն կենդանացած: Պատռել իր առջեւ խտացած աղջամուղջը եւ վերջապէս, բարձրացնել դարձեալ ջահը բռնկած որ անոնցը եղաւ, որ երբեք պիտի չմարի:

Ինչքան մե՜ծ, ինչքան մե՜ծ եղան անոնք ...

Ու սողոսկուն դժգոհութիւնը կ՚ալեկոծուի դարձեալ: Ու արդեօք տարազիր կեանքին զորչ առօրեան, լեգէոնը գորշ օրերու առօրեային՝ պիտի ճզմէ՞, պիտի աղքատացնէ՞, պիտի խնդա՞յ, պիտի հրհռա՞յ ...

Ու սրտատրոփ ու շնչահեղձ կը թօթուեմ անգամ մը գլուխս, հեռացնելու համար հոսանքները՝ անձկութեան ամբարտակին խորտակուած: Կը դիմեմ, պաղատագին, խոնարհներուն, անոնց՝ որոնք կեանքիս արշալոյսին, հեռացան՝ ահաւոր ծառացումներէ վերջ՝ հայկական փոթորկակէզ հրդեհին մէջ: Կը դիմեմ Սերոբին, Վազգէնին, Գէորգ Զավուշին, Հրայրին, Ջնդոյին, Դումանին, Խէչոյին, Կուկուննեանի քաղաքարգելներուն, ու միւս բոլոր մեծ խոնարհներուն.

-- «Տեսէ՛ք, կ՚ըսեմ, այսպէս - այսպէս եղաւ ... Դժուար եղաւ մեր կեանքը, տեսէ՛ք: Օտար ափերու կուռքերը ծունկի բերին մեզ, եւ յետոյ, տօնավաճառներուն մէջ, մեր հոգիները ծախու հանեցին:

-- «Ճիշդ է, ես ոչի՛նչ ըրի, ոչի՛նչ. ձեր բռնկցուցած սրբազան հրդեհին՝ ես չիւղ մը իսկ չնետեցի:

«Ես լքուեցայ իմ մայրերէս, ես լքուեցայ իմ հայրերէս: Պղտոր օրերու մէջ թափառայած զորչը, հետղհետէ, պատեց, լափեց եւ՛ սիրտս, եւ՛ հոգիս: Եղան պահեր միայն, ակնթարթներ ուր խրտչած արժանավայելչութիւնը հոգիիս, արիւնի երանգներով, շառաւանի մը պէս ժայթքեց, բողոք եւ ըմբոստացում ցանեց. Հայաստանի կիրճերէն պայթող ջրվէժին պէս խոյացաւ, աղաղակելով, ճչալով, ողբալով, անզօր ողբով, կորուստը իր կեանքին: Բայց այսօր, հիմա՛, կը տեսնէ՞ք, ես կը պոռամ ահա՝ Մենք կորսուած չե՛նք:

-- Ձեր խաղաղ, ձեր երկնային աչքերը, հիմա, նոյն հաւատքը կուտան: Ես՝ հաստաբեստ պարաններով, ու տեսանելի ու չօշափելի պախուրցներով կապուած տարօրէն լուծելու, կը քաշէի խոփս օտար՝ քարքարուտներու մէջ վայրապար: Ձեր ճակատներըը, այն ժամանակ, չէինճանաչեցան, մթնոլոտը չխռովեց անյեղլի հաւատքը ձեր բիբերուն: Ձեր հաւատքին օգոստափառ հանդարտութեան մէջ՝ արձակած էիք դուք հոսանքները մագնիսութեան, եւ անխախտ, կը սպասէիք վերադարձներուն հիւնոսացած:

«Ամենազօր մոգերը մեր ցեղին, աննշմարելի, բեհեզեայ նարօտը որով դուք պատած էիք մեզ՝ հայկաղնեան տաճարներու հարսներուն՝ կը հեգնէ ահա ամբողջութիւնը բոլոր միւս փոկերուն կաշկանդողներուն: Իր անտեսանելի չեղբերուն տակ, անոնք կը կորատուին ու կ՚իյնան ահա գետին, ինչպէս ցնցոտիները փտած՝ լեգենդական ասպետին՝ արքայական ճանապարհներու անկիւնը:

«Եկեր եմ ահա, յամեցած սպասարկու, սեւն առագաստակիր, ժամուոր վայրագ, ասողատես ուխտաւոր, նետելու ձեր ոտքերուն, վերջին կաթիլովը ընծայաբերումին, գիրկ - գիրկ ոսկի, յամպար եւ զմուռս:

«Եւ ըլլայ փառքին համար ակնթարթի մը, տառապագին խոյանքով, կը բարձրացնեմ ահա դրօշը յաւերժածածան: Կը խայտայ սիրտս անզօր բերկրանքով ու կը ճչայ.

-- «Կորսուած չենք մենք, կորսուած չենք ....

«Բայց ի զուր կը փնտռեմ ձեր աչքերուն մէջ շողշողումը լրիւ հաւանութեան, կատարեալ որդեճանաչումի: Կը նայիմ ձեզ, դուք որ իմ մանկութիւնս ձեր թեւերուն մէջ օրօրած էք, Անդրանիկ, Ռոստոմ, Մուրատ, Ակնունի, Զաւարեան: Վերջնապէս չէք քննոտած դուք, պարսաւանք չկայ ձեր ակնարկներուն, բայց կը մընաք լուռ, բայց ձեր արդար հոգիներուն պարտէզին դուռը՝ կը մնայ փակ:

«Անձկագին աչքերով կը վերցնեմ գլուխս դէպի մեծադիր դէմքը հայրական: Ու տրտում է ան: Ակնթարթ մը՝ եւ սիրտս չի դիմանար: Վար կ՚առնեմ գլուխս, կը ձգեմ ձեռքերուս պապաղին մէջ:

«Կեանքի շունչը կ՚անցնի: Թարթիչները կը սկսին շարժիլ ակնակոպիճներու զունդերուն հետ: Ծծրակիս վրայ, վերէն, հուրէ արցունքներ կը կաթին: Եւ ինչպէս միշտ, ահա նորէն, ոսկեայ կարեկցութեան հրեշտակը կը շարժէ իր թեւերը անոր գլխուն վերեւ.

Կ՚ըսեմ.

-- «...Դուն որ նաեւ հայրս ես երկնային՝ չես լքեր որդիդ: Ան կը բերէ քեզի սիրտ մը որ իր հեզութեան չուչան կուսութիւնը պահպանած է: Անցաւ ան առապարներէն դժնեայ, մութ եղաւ իր ճամբան որուն երկայնքին ժանիքները կեանքին զղեցին ու բզքտեցին իր մարմինը առաթուր: Տգեղին, ճղճիմին լեգէոնները մոլեխանձ կիսիի եղան, ու օրը մաս մը, օրը մաս մը փառնեցին լաւագոյնը իր ուժերուն. բայց կը ներկայանայ ան քեզի դարձեալ կարօտովը այն բոլոր սէրերուն որ քուկիններդ եղան: Իր կիսաքանդ բազինին մէջ կ՚իշխեն դարձեալ պաշտպան սուրբերը հայկազնեան տաւին, արմէն հանճարին, ու տառապողներուն բոլոր:

-- Տրտում եղաւ իր կեանքը, ու կը բոլ է ան քեզի անեղծ՝ կարապեայ կուսութիւնը իր սրտին: Այդ չէ՞ր միակ. վերին տխողոսը որ դուն կուտայիր մարդուն: Այդ չէ՞ր գերագոյն պատուղը հոգիի պարտէզին որ շող մը քու արեւէդ կը բեղնաւորէր ու կը հասունցնէր պարտէզին մէջ խոպան՝ քեզի մերձեցող ոեւէ մէկ սրտին:

-- «Հա՛յր, հա՛յր, տխուր եղաւ մեր կեանքը ...

«Ու անպատում կախարդանքովը պատրանքին, հեշտանքի սահանքներէն թաւալգլոր, ականջներս լսեցին ձայնովը հայրական, անհուն ապաշաւանքի այն թրթռացումովը վաղեմի.

-- «Տղա՛ս, տղա՛ս ...

«Հայրական ձա՜յնը սրտագին, ոգի նիւթացած, բարբառ գերերկրային, անդիմադրելի մեղեդի, պատգամ լինքնահոս, երդ գերիշխան, հայրական ձայնը դիւթիչ որ ունկնդրած էր այնքան անգամ պատանին, երբ, մոգութեամբը այդ չեշտին սովական, անձին շղարձակումներէն խորհրդաւոր, ահեղ ներկայութեան ներդորձութեամբը միսթիք՝ մտքին հարստացումին առընթեր՝ հոգին կը հասուննար» ...

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԱԼՊԻՈՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ...

«Փոո՜զ Ալպիոն», կը բացագանչէր ուսուցիչս, երբ աշխարհագրութեան քարտէսին առջեւ, գաւազանիկը կանգ կ՚առնէր Անգլիոյ վրայ, ու կը յիշէր անգլիական ասացուածքներ որոնք աւելի չահեկան կը դարձնէին դասը. «Եթէ Լոնտոնի ազգային դրամատունը սնանկանայ, Անգլիա կը կործանի. եթէ Անգլիա սնանկանայ, աշխարհ կը կործանի: Արեւը երբեք մարը չի մտներ բրիտանական կղզիներուն վըրայ», ակնարկելով անգլիական գաղթավայրերուն, որոնք աշխարհի չըջանը կ՚ընեն: Եւ դեռ ուրիշներ:

Անցան տարիներ, Փարիզ ուսանողութեանս շրջանին, ճանչցայ անգլիացի ուսանողներ որոնց նկարագիրը ինծի կը յիշեցնէր բարի ուսուցչիս աշխարհագրութեան դասը: Անգլիան աւելի բանէ վեր էր անոնց համար: Անոնք բացառութիւն մը կը չնորհէին միայն Փարիզի, Լոյս - Քաղաքին:

Կը թրթռար նոյն ոգին երբ անգլիացի բանաստեղծները կ՚ուսումնասիրէին իրենց ազգային օրհներգին ծագումը:

Ի՞նչ կ՚ըսեն այս մասին Ֆրանսացի բանաստեղծները որոնք իրենց քննական ոգին ծայրայեղութեան տարած են, նոյն իսկ իրենց սեփական հարստութիւններուն, ազգային փառքերուն մասին: Անոնք անպատկառօրէն կը մտնեն մեծերու կեանքէն ներս, կը պեղին ու կը պեղեն չանդալից գիւտի մը ակնկալութեամբ: Ահա Մօրիս Ռաւէլի պարագան:

Անցեալ տարի մեռաւ Ֆրանսական արդի երաժշտութեան այս մեծագոյն վարպետը: Փառքի օրերուն, երբ դարձած էր օրուան մարդը, իր վրայ հըրաւիրեց դժբախտաբար բանաստեղծներու ուշադրութիւնը: Ու անոնք ըրին մեծ գիւտ մը,—«Մօրիս Ռաւէլի հըրէական ծագումը»: Ի զուր երաժշտագէտը ինքզինք կը պաշտպանէր բանաստեղծներուն դէմ, անոնք կ՚ըսէին. «Մենք քեզմէ աւելի լաւ կը ճանչնանք քու սեփական պատմութիւնը»: Ու Մօրիս Ռաւէլ չկրցաւ գլուխ ելլել այդ անօրէններուն հետ:

Անցեալ կիրակի կը ստորագրէի արպաւորութիւն մը, գրուած ըմբոստացումի մը պահուն այս անիրաւ աշխարհին անիրաւ կարգուսարքին դէմ: Այստեղ տօն ու ծնծղայ, հեռուն սուգ ու արցունք: Այսօր ահա երկրորդ աւարտուած մը Անգլիոյ ազգային օրհներգի ծագումի մասին, խաղաղած ու հանդարտ տրամադրութեամբ մը, որովհետեւ մեկնած են օգոստափառ հիւրերը եւ լռած է մեծ քաղաքը:

Ֆրանսացի բանաստեղծները, ըլլան պատմաբան, գրագէտ, թատերագիր, թէ երաժշտագէտ, ուսումնասիրելու տարբեր եղանակներով ու տարբեր ճամբաներով հասած են միեւնոյն եզրակացութեան: Անգլիոյ ազգային երգը Ֆրանսական ծագում ունի, չինուած է ան Արեւ-Արքային ապաքինումէն վերջ, անոր Սէն - Սիր այցելութեան առիթով, կրթարանի տնօրէնուհի Տիկ. տը Պրէնոնի կողմէ: Եղանակն ալ յօրինած է արքունի երգահան Լիւլի:

Անգլիացի բանաստեղծները կը մերժեն այս ծագումը, ու կը շարունակեն նոր պրպտումներ կատարել, բայց այնպիսի եղանակով մը որ գիտական չէ: Որովհետեւ չինելու համար նորը՝ պէտք է քանդել հինը եւ փաստերով: Բայց անոնք Ֆրանսացի բանաստեղծներուն կը պատասխանեն միայն լռելով ու կը շարունակեն պրպտել: Ու պիտի բանին միշտ այս ոգիով:

Ֆրանսական բազմաթիւ աղբիւրներէն պիտի յիշեմ միայն ինծի ծանօթները:

Երաժշտագէտ բանաստեղծին կարծիքը.— Հէթիշ, երգի այս տիեզերահռչակ վարպետը, տուած է այս մասին իր հեղինակաւոր կարծիքը:

Բայց ներկայացնեմ զինքը:

Հէթիշ տաղանդաւոր երգիչ մը եղած է իր երիտասարդ տարիքին մէջ: Միթէ երգիչը կրնա՞յ ունենալ հեղինակաւոր կարծիք, երբ անոր պաշտօնն է միայն երգել, յուզելու եւ խանդավառելու համար:

Բայց Հէթիշ երկար տարիներ վարած է Փարիզի Պետական Երաժշտանոցին երգի ուսուցչապետի պաշտօնը, ըլլալով նաեւ հմուտ տեսաբան երաժշտագէտ մը, բանաստեղծ մը եւ բանաստեղծ մը:

Երբ աշակերտներուն երգեցողութենէն գոհ մնար, կը խանդավառուէր, մեզի թեւեր կուտար, ու միասին կը թռչէինք միջոցին ու ժամանակին մէջ, դէպի Վերսայլ, Արեւ - Արքային պալատը, երբեմն Bayreuth (Գերմանիա) ու Սալցպուրկ (Աւստրիա), եւ կ՚ունկնդրէինք երաժշտութիւններուն ամէնէն վսեմը եւ գեղեցիկը:

Նման արշաւանքի մը ընթացքին մեզի պատմեց ան Անգլիոյ ազգային երգի Ֆրանսական ծագումի դրուագը, չարաճճի ժպիտով մը յայտնելով թէ առաջին ունկնդրութեան ներկայ եղած է նաեւ Պուալօ, «Արուեստ Քերթողական»ի խստակրօն օրէնսդիրը որ շնորհաւորած է միայն Լիւլին, «որովհետեւ երաժշտութիւնը ներդաշնակօրէն համապատասխան էր պարագային»: Պուալօ լուռ մնացած է բանաստեղծութեան մասին, երբ բոլոր ներկաները կը շնորհաւորէին Տիկին տը Պրէնոնը:

Գրագէտ բանաստեղծներուն կարծիքը.— Ներկայացնենք այս բանաստեղծը: Ժ. Պալէնսպէրժէ, ուսուցչապետ Փարիզի համալսարանին, այժմ դասախօս Ամերիկեան Հարվըրտ համալսարանին: Խմբագրապետ «Համեմատական գրականութեան» պարբերաթերթին:

Պալէնսպէրժէ հատորով մը կ՚ուսումնասիրէ գրական զանազան հարցեր: (La littérature, création, succés, duree.- Paris, 1919) ու քննելով ժողովուրդէ ժողովուրդ կատարուած փոխառութիւնները, կը քննադատէ բոլոր ազգայնամոլ գրական տեսութիւնները, գրական փաստերով որոնք կեանքէն կը բխին: Այս առթիւ վկայութեան կը կանչէ նաեւ երաժշտութիւնը, ծանօթ ըլլալով երգին նկարագրին, որ կը գաղթէ արտակարգ դիւրութեամբ: «Պարզ է որ երաժշտութիւնը իբրեւ ինքնարուեստ, ժամանակ պէս կը կառավարուի ցեղային տեսական ու անփոփոխ հանճարով: Եւ սա-

կայն ապացուցուած է որ բազմաթի[...] ժողովուրդներու ազգային եղանակ[...] ները օտար ծագում ունին, մինչ[...] ցեղային բնազդը իր երաժշտակ[...] արտայայտութեան համար, պար[...] ւոր էր ընդունիլ մեղեդիներ որոնք[...] խորքէն բխած ըլլային: Սպանիակ[...] սրբայական քայլերգը հնուած[...] Փրուսիոյ Ֆրետերիք Բ.ի կողմէ[...] եթէ «Մարսէյեզ»ը Ֆրանսացիի[...] ստեղծագործութիւնն է, հետաքրք[...] րական է որ God Save the Kingի եղա[...] նակը, գրուած Լիւլիի կողմէ Սէն[...] Սիրի օրիորդներուն համար, ընդուն[...] ուած է զանազան ժողովուրդներէ[...] Միթէ այս կալուածին մէջ չէ՞ որ ա[...] խատն ազգայնամոլութիւնը պիտի զղ[...] ծէ նախ եւ առաջ»:

Պալէնսպէրժէ ժամանակը չի կո[...] ւնցներ աւելի ծանրանալով անգլիա[...] կան ազգային երգին Ֆրանսական ծա[...] գումին վրայ: Ա. Բ. Գ.ի չափ տար[...] րական է այդ, երբ Արեւ - Արքայի[...] պատմագիրները գրած են այդ մա[...] սին:

Թատերագիր - բանաստեղծին կա[...] ծիքը.— Անգլիոյ արքայական ամո[...] այցելութեան առիթով, Ֆրանսա կա[...] մակերպեց երեք օր երեք գիշեր, չ[...] քեղ հանդէսներ ուր ցուցադրուեցա[...] ազգային արուեստի բոլոր ձեւերը, [...] րաժշտութիւն ու բանաստեղծութիւ[...] [...]երգութիւն ու պար:

Այս հանդէսներու կազմակերպու[...] թիւնը կատարուեցաւ կրթական նա[...] խարարին հսկողութեամբ եւ համա[...] ձայն անոր հրահանգներուն:

Առաջին երեկոյթը տրուեցաւ նա[...] խագահական պալատին սրահներու[...] մէջ, ուր ներկայացուեցաւ պատմա[...] կան թատերգութիւն մը մէկ արար[...] Dieu sauve le Roi (Տէրը պահէ Արքա[...]) որուն հեղինակն է Սաշա Կիթրին:

Ներկայացնենք այս թատերագիր[...]

Որդին է տիեզերահռչակ դերաս[...] Լիւսիէն Կիթրիի, Փեթերպուրկի Ա[...] քայական թատրոնէն: Սաշա Կիթ[...] դերասան եղաւ իր հօրը պէս, բա[...] ունենալով բազմաթիւ լարեր իր աղե[...] ղին վրայ: Արդի Ֆրանսական գրակա[...] նութեան կարող ուժերէն է, իբրե[...] թատերագիր - բանաստեղծ:

Սաշա Կիթրի մասնագէտ մըն է հ[...] նութեանց: Անոր բոլոր թատերախա[...] ղերը Ֆրանսայի ազգ. պատմութենէ[...] ինչպէս Histoire de France թատերախա[...] ղը, որ քանի մը տարիներ առաջ նե[...] կայացուեցաւ Փիկալի թատրոնի[...] մէջ. «Փասթէօր» թատերգութիւնը[...] չարժանկարի վերածուեցաւ եւն. եւ[...] Այս անգամ իր թատերախաղին նիւթ[...] կը կազմէր Անգլիոյ ազգային երգ[...] ծագումին պատմական դրուագը, հա[...] մաձայն Ֆրանսացի բանաստեղծներու ծ[...] գումին:

Դերակատարներն են Լուդովիկո[...] ԺԴ., որուն դերը ստանձնեց ինքը Սա[...] շա Կիթրի, Տիկին Տը Մէնթէնօն, Անգ[...] լիոյ դեսպանը, Տիկին տը Պրէնօն[...] Լիւլի, թագաւորին արարողապետը եւ[...] Սէնսիրի օրիորդները, որոնց դերերը[...] ստանձնած էին Ֆրանսական չարժա[...] նկարի դեռատի ուժերը Ժաքլին Ֆը[...] րանսէլ, Ժօսլին Կաէլ, Լիզէթ Լան[...] վէն, Ռընէ Սէն - Սիր:

Հանրապետութեան նախագահը փ[...] փաքեցաւ որ թատերախաղին վերջի[...] փորձը կատարուի իր ներկայութեա[...] եւ այդ առիթով ըրաւ կարգ մը ս[...] բագրութիւններ, մեղմացնելու համա[...] անցեալի պատմական դէպքերու ակ[...] նարկը, բայց անփոփոխ պահե[...] Անգլիոյ ազգային օրհներգին Ֆրա[...] սական ծագումի պատմական դրուա[...]

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Պայքար մը տեղի կ՚ունենար իր մէջ, երբ կը խորհէր այն սոսկալի երկընտրանքին մասին որ իր դէմ կը ցցուէր այդ վայրկեանին: Ներքինիին սպառնալիքը սարսափելի էր: Մայրիկը աղաչէր, պաղատէր էր իրեն. չափէն աւելի դժուար էր դիմադրել արկածներուն ու պարտուածներուն աղաչանքին, բայց տակաւին որոշում մը տուած չէր: Մտա մը երախայ էր ինք, երբ Ռուսիայէն կը հեռանային եւ ամբողջ իր կեանքին մէջ տեսած էր միայն թշուառութիւնը, չարչարանքն ու անհատնում հոգերը: Վերջին տարիներու նիւթական լաւագոյն պայմանները աւելի քան փոխարինուած էին այն անբաղձալի պաշտօնով զոր ըստնձնած էր կատարել ամէն գիշեր, Կառն - Փէռի կապելային մէջ: Միայն Երեւակայութիւնը, երբ կը նկարագրէր իրեն այն խաղաղ ու ապահով կեանքը զոր մարդիկ կ՚ապրէին հիւսիսի փոքրիկ կղզիին մէջ՝ առասպելական հարստութեան տէր ու հզօր: Փիթըր քանի մը օրուան մէջ հրապուրեր էր զինքը իր անսահման բարութեամբն ու ասպետական մեծարանքներով: Ու թէեւ ան գրեթէ ծանօթ էր իր անփառունակ կենցաղին իրականութեան, տակաւին կը հաւատար որ ինք գեղեցիկ իշխանուհի մըն էր եւ ուրիշ ոչինչ, բայց ամէնէն աւելի այդ տղան Փիլիքապէս հմայած էր զինքը եւ իրենց առաջին գիշերէն վերջ բուռն պահանջ մը զգացեր էր ամբողջութեամբ անձնատուր ըլլալու անոր: Փիթըր գրաւեր էր իր մտածողութիւնը՝ զինքը մայթերէն դէպի բարձունքները տանելու իր ճիգերով, գրաւեր էր իր սիրտը քնքոյշ ժպիտներով ու նաեւ իր մարմինը՝ լիովին հաղորդակից ըլլալով այն երջանկութեան զոր իր մեղմիկ գգուանքները կը շնորհէին իրեն: Փիթըր կը սիրէր զինքը անկեղծօրէն, յուսահատօրէն, կասկած չունէր այդ մասին: Ինքն ալ կը փոխադարձէր այդ սէրը ու խոստովաներ էր զայն նախորդ գիշերը, մենաւոր անտառին մէջ, երբ ամբողջովին կը նըւիրուէր այն աստուածատուր կրակին զոր Փիթըր կը բոցավառէր իր երակներուն մէջ: Անվերապահօրէն կը վստահէր իրեն. ինչպէս կրնար դաւաճանել հիմա:

Շոգեմակոյկը անցաւ Օրթաքէօյի առջեւէն, ուր ծխախոտի մթերանոցը — երկուքին ալ անծանօթ — կը բարձրանար իրիկուան ստուերներուն մէջէն: Անցան Պէպէքէն, Ռումէլի Հիսարէն ու վերջապէս հասան Թարապիայի քարափը:

Գեղեցիկ պարտէզներով շրջապատուած մեծ ճաշարանը, որ ժամադրավայրն էր Պոլսոյ ընտրանիին, լոյսերու մէջ կը լողար: Բազմաթիւ յաճախորդներ քաղաքին հեղցուցիչ տաքէն փախչելով եկած էին ճաշել այդ պերճաշուք ծովափին վրայ: Ֆրանսացի սպասաւոր մը սեղան մը առաջնորդեց զիրենք եւ կերակուր ու գինի ապսպրեց իրենց համար: Զհետաքրքրուեցան անգամ եւ ընդունեցին ինչ որ մարդը կը թելադրէր:

Երբ կերակուրները բերին, հազիւ թէ համտեսեցին. իրարու աչքի մէջ կը նայէին անյագօրէն ու կը խորհէին այն ողբերգութեան մասին որուն տակ ծածկուած էր իւրաքանչիւրին մտածումը: Թանիա անդադար կը ծխէր, իսկ Փեթըր իրարու ետեւէ կը պարպէր Ֆրանսական հարազատ շամփանյի բաժակները:

— Երանի թէ հոս եկած չըլլայինք, ըսաւ յանկարծ Փիթըր՝ մէկդի հրելով կերակուրին պնակը. խմեմ բան ըրինք... ժամանակ չկայ ... կ՚ուզե՞ս որ մեկնինք ու շոգեմակոյկ վերադառնանք ...

Աղջիկը պատասխան չտուաւ եւ գլուխը երերցուց. այլեւս պիտի չկըրնար իր ճաշը շարունակել: Բուռն փափաք մը կը տանջէր զինքը այդ վայրկեանին — անգամ մըն ալ բանտարկուիլ անոր թեւերուն մէջ: Սարսուռ մը զգաց ու վախցաւ, որովհետեւ եթէ Փիթըր նորէն գրկէր զինքը, այն ատեն ստիպուած պիտի ըլլար իր ընտրութիւնը կատարել:

— Կը մսիս, հոգիս, հարցուց Փիթըր:

— Ոչ, ոչ, ապահովցուց աղջիկը, եթէ նոյնիսկ բոլորովին մերկ մըրկի մը բռնուած ըլլայի, դարձեալ պիտի չմսէի, որքան ատեն որ դուն հետս, քովս ըլլաս ...

— Հոգեակս ...

Փիթըր իր մատներուն մէջ առաւ աղջկան նուրբ ձեռքը զոր ան սեղանին վրայ դրած էր ու ցուցնելու սատիճան սեղմեց: Ցետոյ յանկարծ սպասաւո[...] րին հաշիւը ուզեց. անքթիթ Թանիա[...] աչքերուն մէջ նայեցաւ պահ մը: Դր[...] մը վճարեց առանց ետ առնելու ման[...] րուքը եւ վարդերու անոյշ բուրումով[...] ծանրաբեռնուած պարտէզէն դէպի[...] րափ առաջնորդեց զայն:

Շոգեմակոյկ մտան: Փիթըր մէջ[...] նայէն գլուխը անցաւ նորէն ու եր[...] բաւական հեռացած էին՝ ծառերու շու[...] քին տակ պատսպարուած եզերք մը տա[...] րաւ զայն:

— Հիմա աւելի հանգիստ ենք, այ[...] պէս չէ՞, ըսաւ խեղդուկ ձայնով մը[...]

—Եկուր բարձերը ներս տանինք, հոն աւելի տեղ կայ, ըսաւ Թանիա:

Բայց յանկարծ զղջաց այդ թելա[...] դրութիւնը ըրած ըլլալուն համար: Ախ, ինչո՞ւ ըսի, հարցուց ինքնիրե[...] էթամատը ակռաներուն տակ սեղմե[...] լով: Եւ սակայն գիտէր իր հարցումին պատասխանը: Արդարեւ, շոգեմակոյկին խցիկին մէջ աւելի լայն տեղ չկար, բայց կար անթափանց խաւար մը: Բնազդաբար իր բուն նպատակն էր որ մղած էր զինքը այդ թելադրութիւնը ընելու. եւ հիմա կ՚ուզէր ճչալ ու արտասուել:

(Շար.)

… ու Յուլիս 19ին, երեքշաբթի ի-կը: Ու Յուլիս 19ին, երեքշաբթի իրիկուն Շան զ'Էլիզէի պալատի բեմէն Ֆրանսացի մեծագոյն դերասանները յայտարարեցին Անգլիոյ ազգային երգին Ֆրանսական ծագումը, ներկայութեան՝ Օգոստոսափառ ամոլին, անգլիացի պալատականներու եւ դիւանագէտներու, Ֆրանսայի նախագահին, նախարարներուն, մտաւորական եւ գեղարուեստական մեծ դէմքերու:

Արդ, եթէ անգլիացի բանասէրներու կարծիքը ճշդութեան նուազագոյն հաւանականութիւնը ունենար, այս թատերախաղին բեմադրութիւնը պիտի նկատուէր անփափկանկատութիւն մը՝ անպատշաճ օրուան հոգեբանութեան, եւ անարժան ֆրանսական ասպնջականութեան: Բայց այդպէս չէր:

Այսպէս է ժողովուրդներու հոգեբանութիւնը: Անոնք նախանձախնդիր են իրենց սեփական հարստութիւններու հարցատ արիւնին, հարազատ ծագումին:

Կարելի չէ ուրանալ Բուշկինի խափշիկ ծագումը, շնորհիւ անոր գոյն մազերուն, բայց Ռուսերը լռութեամբ կը մերժեն Լերմօնտովի սկովտիական ծագումը կամ Թոլստոյի գերմանական ծագումը: Ռումանիա իր ուսուցչապետ Եորկայի բերնով կը մերժէ իր ազգային քնարերգակ բանաստեղծին, Էմինէսքուի օտար ծագումը (հայկական՝ Արազի ուսումնասիրութեան համաձայն):

Թուրքն ալ կը մերժէ Սինան զալֆայի հայկական ծագումը:

[…]

… ակներու հեղինակաւոր կարծիքը, երբեմն հրապարակ պիտի նետեն անծանօթ հեղինակ մը: Ու այս խաղը պիտի շարունակուի յաւիտեան, որպէսզի խաւարին մէջ մնայ իրենց ազգային երգին ծագումը:

Բայց Ֆրանսան հանդիսաւորապէս լսաւ իր վերջին խօսքը յուլիս 19ին, երեքշաբթի իրիկուն, Շան զ'Էլիզէի պալատէն:

Ալպիոն կը մերժէ … «Եւ սակայն կը շարժի»:

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԹԵԼԱՆԴՐԱՆՔԸ

(Տարօնի սուգին առթիւ)

Երկու տարի եւս ու ահա կը լրանայ մէկ քառորդ դար այն ահաւոր օրերէն, երբ գարնանային առաւօտ մը սեւ մշուշ պատեց համակ Հայոց աշխարհը, եւ հրէշային ձեռքեր հնձեցին …

[…]

Մեր ճղակոտոր ու թանկագին մնացորդը, շատ անգամ կը կրէ նաեւ անարդար եւ անտեղի պարսաւը, — հիւրընկալ եւ բախտակից տարրերէ, — «օտարական»: Բայց եւ այնպէս, մենք …

ԲՈՂՈՔ

— • —

… բարի եկար, անծանօ՛թ Եղբայր,
…է՛, իմ տունը նոյն սեղան չունի.
… մի տարագիր, արդէն կէս օտար,
…ղուց եմ մոռցեր գինին հայրենի:
… գիրքն ունիմ ես, ի՛նչ չըքնաղ հատոր,
…էն տող մի լար՝ մի ձայն հրնօրեայ.
…էն բառ մանկան աչք արտասուաթոր,
… պուտ պուտ կ'իյնայ իմ սըրտին վր-…

[…]

Թող երգ չհնչէ Սասնոյ լեռներում
Թող ժըպիտ չգայ Հայերուս դէմքին
Թող թախիծ տիրէ Հայերուս սրտին…

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ՔՍԱՆԵ՜ՒՆԵՔ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ…

Հաւատքի եւ պաշտամունքի օր է այսօր, ողջ մնացած Տարօն Տուրուբերանցիներուս համար, օր մը որ անմոռանալի պիտի մնայ սերունդէ սերունդ:

Քսան եւ երեք տարիներ առաջ, Վարդավառի այս օրերուն էր որ ոճրագործ Թուրքը իր կարհուրելի եաթաղանով կոտորեց Տարօնի հայ ժողովուրդն ու իր արի հերոսները:

Ո՛վ Տարօնի հայրենազուրկ բեկոր-…

[…]

ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

Յիշատակի տօն է այսօր հերոսներուն:

Ազգ մը իր հերոսներուն է պարտական իր արժանիքը, իր մեծութիւնը:

Ու հայ ազգին չափ ոչ մէկ ազգ այնքան հերոսներ է տուած, չտեսնուած քաջագործութեամբ:

Անցնող, գացող տարիներու հետ, անոնք կըկին կուգան կ'անցնին մեր առջեւէն, մեր յիշողութեան մէջ իրենց սրբազան կնիքը դրոշմելով:

Թողած տուն տեղ, հանգստութիւն եւ անձնական ամէն հաճոյք եւ ընտանիք եւ զաւակներ, իրենց դիմաց կը տեսնէին միայն մէկ բան, — թշնամին, եւ մէկ նպատակ, — մաքրել արատն իրենց ճակատէն, փրկել պատիւն իրենց ազգին, հըլլալ գերին վատ գազանին:

Հայ հերոսները …

Պողպատէ կուրծքով, խրոխտ ճա-…

[…]

Ո՞ւր ժողովուրդը տուած է այսքան հերոս, այսքան կռիւ, այսքան զոհեր, այսքան արիւն …

ՄԷՆ - ՍԷ

Օր. ԱՐԱՔՍԻ ԵՐԷՑԵԱՆ
եւ
ՄԻՆԱՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Նշանուած
Անիէռ, 24 յուլիս 1938 Փարիզ

Օր. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ
եւ
Պ. ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ
Նշանուած
Բլամար, 10 յուլիս 1938 Փարիզ

նարարելի, զորս կ'ուզէր պարիսպով մը փակել ու պահպանել հանրային հետաքրքրութեան դէմ: Օր մը, քաղցրութեամբ ղիտել տուի, որ ինքը, հեղինակ «Մատամ Պովարի»ին, …

[…]

[illegible] ԷՄԻԼ ԶՈԼԱ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

1888ին, Էմիլ Զոլա այսպէս կը ներկայացնէր հրապարակագրութիւնը, յառաջաբանի մը մէջ զոր կը նուիրէր Ֆիկարոյի քրոնիկագրին մէկ գործին (ամփոփուած). —

Տակաւին կը յիշեմ այն կատաղութիւնը, զոր ցոյց կուտար մեծ եւ սի-…

[…]

ԻՋԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Սիրանոյշ եւ իր համախոհները ահա թէ ինչպէս այս քաղաքականութիւնը խափանելու համար պայքարեցան յաւէտ: Սակայն պատրուակ փնտռողները գտան զանոնք Վանի ապստամբութեան մէջ, զոր եղածէն շատ աւե-…

Բայց թէ իրականին մէջ ինչ կրնար ըլլալ այս տեղահանութիւնը, Սիրանոյշ տակաւին չէր դիտեր: Ան կ'ենթադրէր միայն, որ աղքատ, ամայի եւ անուղի երկրին մէջ յանկարծ …

[…]

Թարգմ. ԵՏԱՆ

կ՚ըսէին. — «Հին օրերը անցան» ։ Նոյնպէս սաոնցմէ էին այն Հրեաները որ Իզմիրի վերագրաւման պահերուն «կեցցէ» կը պոռային, եւ երբ կը հարցուէր իրենց թէ ո՞վ կեցցէ, կը պատասխանէին «դեռ յայտնի չէ» ։

Բնական է որ յայտնի չէ ըստ Հրեային համար իր կրելիք ուժը, կարգուսարքը եւ ապրելակերպը դարերէ ի վեր աշխարհի ոչ մէկ տեղը յայտնի չէ, եւ յայտնի չէ եղած ։ Բայց անոնց համար յայտնի եղած բանը հրէութիւնն է ։

Մենք մեր հրեայ բարեկամներուն թշնամի չենք, այլ Թուրքի թշնամի Հրեաներուն թշնամի ենք ։

Հակահրէական տնօրինութիւններ Հունգարիոյ մէջ

Հակահրէական օրէնքին գործադրութեամբ, շատ մը դիրքեր բաց պիտի մնան Հունգարիոյ մտաւորական եւ տնտեսական ասպարէզներուն մէջ։ Այս բացերը գոցելու, այսինքն արձակուած Հրեաներուն տեղը բռնելու համար, կառավարութիւնը որոշեց մասնաւոր դասընթացքներ բանալ։ 1200—1500 երիտասարդներ պիտի մասնակցին այս դասընթացքներուն, որոնց տեւողութիւնը կրնայ տարբերիլ համաձայն ասպարէզին, բայց պիտի չանցնի եօթը ամիսը ։ Մասնակցողները դասընթացքի տեւողութեան ատեն 100 փէնկօ (600 ֆրանք) նպաստ պիտի ստանան պետութենէն։ Այս դասընթացքները լրացնելէ վերջ, երիտասարդները պիտի գրաւեն Հրեաներու արձակումով բաց մնացած տեղերը։

Կառավարական շրջանակներու մէջ համոզուած են թէ այս երիտասարդները ամբողջովին ի վիճակի պիտի ըլլան արձակուած Հրեաներուն տեղը բռնելու, իսկ պաշտական շրջանակներու մէջ յոռետես են ։

Արժանթին ալ կ՚արգիլէ ներգաղթը

Արժանթինի կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն յառաջիկայ հոկտեմբեր 1էն սկսեալ օտարականները պիտի չկրնան Արժանթին իջնել առանց իրենց պատկանած երկրի Արժանթինեան հիւպատոսին գրաւոր արտօնութեան։ Արժանթին մտնելու արտօնութիւն կրնայ տրուիլ արտաքին, ներքին եւ հողագործական նախարարութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած յանձնախումբի մը կողմէ։ Հիւպատոսները պարտաւոր են տեղեկութիւններ ստանալ իւրաքանչիւր ուղեւորի արհեստի եւ ճամբորդութեան նպատակին, ինչպէս եւ Արժանթինի մէջ բնակութեան տեւողութեան մասին։ Բոլոր երկիրներու շրջիկները եւ սահմանակից երկիրներու հպատակները ենթակայ չեն այս տնօրինութեանց ։ ....

Նոր մարդահամար Խ. Միութեան մէջ

Խորհրդային կառավարութիւնը որոշեց նոր մարդահամար մը կատարել յառաջիկայ յունուարին, դեռ մնացած չըլլալով 1937 յունուարի մարդահամարին արդիւնքներէն, որոնք երբեք չհրատարակուեցան։ Ամենավերջին մարդահամարը որ հրատարակուեցաւ 1933ին, բնակչութեան թիւը կը ցուցնէր 165,847.100։ Այս առթիւ խորհրդային մամուլը կ՚ըսէ թէ 1937ի մարդահամարին ատեն Վիճակագրական Դիւանը կը գտնուէր «խումբ մը խափանարարներու ձեռքը», նախագահութեամբ փրօֆ. Կրավալի, «որ ոչ միայն խարդախեց բուն համրանքը, այլեւ մնասակարական սկզբունքներ մտցուց, հարցարան մը ուղղելով քաղաքացիներու ազգութեան եւ կրօնի մասին»։ Օրինակ, քաղաքացիներուն կը յանձնարարէին պատասխանել թէ ո՞ր «ազգային մշակոյթ»ին կը պատկանին, փոխանակ յայտնելու իրենց ցեղը։ Այնպէս որ, Հրեայ մը կամ խորհրդային Լեհ մը կրնար ինքզինքը ներկայացնել իբրեւ «Մեծ Ռուս» կամ Ուկրայնացի։ Յառաջիկայ մարդահամարին մէջ, քաղաքացիները պարտաւոր պիտի ըլլան յայտնել իրենց բուն ցեղը եւ մայրենի լեզուն, ինչպէս կ՚ըլլար 1937էն առաջուան մարդահամարներու ատեն ։

Դարձեալ, 1937ի մարդահամարին ատեն բոլոր քաղաքացիներուն կը հարցնէին յայտնել իրենց կրօնը։ Բազմաթիւ քաղաքացիներ իրենք զիրենք ներկայացուցած են «ռուս օրթոտոքս», այն հին հողերանութեամբ թէ բոլոր «Մեծ Ռուսիացիները» եւ Ուկրայնացիները ցեղով կը պատկանին նոյն դաւանանքին, ինչպէս որ գերման Ռուսերն ալ անպատճառ բողոքական են եւ լեհ Ռուսերը՝ կաթոլիկ։ Յառաջիկայ մարդահամարին միայն կղերականները պիտի յայտնեն իրենց դաւանանքը ։

1937ի մարդահամարին ուրիշ մէկ տարօրինակ պարագան այն է որ «խափանարարները» կոպտօրէն չափազանցեր են 1934ի բնակչութեան թիւը, նկատի չառնելով սովի հետեւանքով եղած կորուստները ։

ՕՐԷ ՕՐ ԼՈՒՐԵՐՔԵԱՆ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ թէ պաշտօնանկ եղած է Պ. Պետրովսկի, որ մօտաւորապէս 15 տարիէ ի վեր նախագահն էր Ուկրայնայի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին, յաջորդած ըլլալով Ռակովսկիի։ Այս պաշտօնանկութիւնը ընդհանուր զարմանք պատճառեց անոր համար որ, Պետրովսկի անցեալ յունուարին փոխ-նախագահ ընտրուած էր Գերագոյն Խորհուրդին եւ դեռ յուլիս 15ին լուսանկարուած՝ Ստալինի, Եժովի եւ կառավարութեան միւս անդամներուն հետ ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ (մեթրօ) երրորդ գիծը, որ մօտաւորապէս 10 քիլոմեթր երկայնութիւն ունի, պիտի բանի օգոստոսի առաջին երկու շաբաթներու ընթացքին։ Այս գծին շինութիւնը մեծ դժուարութիւններ պատճառեց, գետնին անյարմարութեան հետեւանքով։ Այսպէս, հարկ եղաւ կայարան մը շինել գետնի մակերեւէն 42 մեթր վար ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ահաբեկչական արարքները կը շարունակուին ամբողջ Պաղեստինի մէջ։ Երուսաղէմ - Եաֆա ճամբուն վրայ ռումբ մը նետուեցաւ հրէական հանրակառքի մը մէջ։ Նոյն շրջանին մէջ խզուեցան հեռագրական թելերը։ Ոստիկանութիւնը խստացուցած է հետապնդումները եւ կը խուզարկէ գիւղացիներու կողմէ չուկայ փոխադրուած ապրանքները։ Աուջի օր երկու դժոխային մեքենաներ գտնուեցան կողովի մը մէջ։— Արաբներու Լոնտոնի ներկայացուցիչը նամակ մը ուղղելով Անգլիոյ երեսփոխաններուն, նոր սահմանադրութիւն մը կ՚առաջարկէ, Արաբներու եւ Հրեաներու հաւասարութեան հիման վրայ ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ գործադուլ հռչակուեցաւ, բողոքելու համար Պաղեստինի դէպքերուն դէմ։ Խանութները փակուեցան, բայց ուրիշ դէպք չպատահեցաւ ։

ՊԱՊԸ նոր ճառ մը խօսեցաւ ցեղապաշտութեան դէմ, այս անգամ աւելի բացորոշ, միեւնոյն ատեն ցաւ յայտնելով որ Իտալիան ալ կը հետեւի Գերմանիոյ օրինակին ։

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ մը ծագեցաւ Մանչուրիոյ սահմանին վրայ։ Ռուս զինուորներ կրակ բացին ճափոնական պահակախումբի մը վրայ եւ մէկ ժամ կռուելէ վերջ ետ քաշուեցան ։

40 ՔԻԼՕ ափիոն բռնուած ըլլալով Աղեքսանդրիոյ մէջ, քննութիւնները հասան մինչեւ Ֆրանսա եւ երեք Սուրիացիներ ձերբակալուեցան Փարիզի մէջ ։ Միեւնոյն ատեն բռնուեցան թղթահատ մեքենայ մը եւ երկու անօթներ, զաղտնի պահարաններով ։

40 ԺԱՄ ԼՈՂԱԼՈՎ Պալթիկ ծովուն մէջ, Տանըմարքայէն Գերմանիա հասաւ ...21ն մը, Օր. ...էնի Քամէրկարդ։ Հեռաւորութիւնն է 42 քիլոմեթր ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ նիստը յետաձգուած է։

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի կողմէ

Յուլիս 31ի կիրակի օրը։

Ժամը 3ին այցելութիւն Իշխան Արղութեանեներու շիրիմին։

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ պար։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԽԵԽԱՆԵԱՆ

Պիւֆէ մատչելի գիներով։

Անձրեւի պարագային Արղութեան շիրիմին այցը չի յետաձգուիր։

Կառ. Մոնփառնասէն եւ կամ Սէն Լազարէն գնացք։ Փոն տը Սէվրէն 1 Թեւ օթոպիւս եւ իջնել Petits Sans Vin։ Հարցնել Շավիլի գերեզմանատան յաքակից անտառը։

Ընտանեկան մեծ դաշտահանդէս

ԿՌԻՍԷՆՎԻԼԻ «ՍՈՒՐՍ»ԻՆ ՄՕՏ

Այս կիրակի 31 Յուլիս, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՏԱՒՐՈՍ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ՝ «ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէի

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր ՔԻՒԹԻԿԵԱՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ։

Նոյն օրը եւ վիճակահանութիւն։

Տանօթ.— Շոգեկառք կառ տիւ Նորէն ժամը 1.17, 1.37, եւ 3.17։

Վաղվաղուր եւ Տարօնի ...

կը տօնուի Տարօն-Տուրուբերանի Հ Միութեան կողմէ, Փարիզի մէջ Յուլիս 31ին, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահը, 13, Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicetre. Métro: Porte d'Italie.

Կը նախագահէ հայրենակից Պ. Ա. ԶԱՔՐԵԱՆ.

Կը խօսի՝ Պ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ.

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Թառ խաղ ԳԱՐԵԳԻՆ, կ՚երգեն՝ Օրիորդներ ԿԻՒԱՋԵԱՆ, Ս. ԳԱՎԼՋԵԱՆ եւ ՍՏԵՓԱՆ ...,

կ՚արտասանէ՝ ՏԱՐՕՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ։

Հայկական պար՝ փոքրիկ աղջիկներու կողմէ։

Տախրերու համար մուտք՝ 5 ֆրանք։

ԱՄԱՎԷՐՁԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԷՋԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Նախաձեռնութեամբ՝ ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

եւ հովանաւորութեամբ՝ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

31 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3ին, Պոմոնի վարժարանի սրահը

10bis, Bld. Marguerite. Beaumont.

Կը նախագահէ՝ Տ. ԶԳՕՆ Վ. ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, գեղարուեստական պարեր եւ մարզանքներ։

Կը խնդրուի ծնողներ մանուկներ չբերել։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՅԵԱՆԻ

ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Բնական լուսանկարներով)

ՄԿՐՏԻՉ ԽՕՏՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ։

Բոլոր աքսորականները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine France.

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Լ. Տօնիկեանի ձեռքով ստացուած նուէրներ.—

Պ. Աւետիս Կիւլպէնկեան 50 ֆր., Տիկին Ազնիւ Տամլամաեան (Վիեննա) 50 ֆր.։ Վիէննէն Հայ. Տէրտեսեանի միջոցաւ 181 ֆր.։ Գումար 281 ... խորդ գումար 990 ֆր.։ Ընդհ. գումար 1271 ֆր.։

Վիէնի Համգամայնքին ... մանրամասնութիւններ.—

Հայրենակիցներ.—

Մեսրոպ Դաւիթեան 51, Գրիգոր Այոյեան 25, Տիգրան ... 20, Ղազար ..., Մարտին Կարապետօֆ 10ական, Հ. Կ. Տէրմինեան, Առաքել Յովհաննէսեան, Միհրան ... 5ական ֆր. Գումար 131 ֆրանք։

Բարեկամներ.—

Պուշեր ..., Սարգիս Թէքէ... 10ական, Սարգիս Թա..., Յովհաննէս Պալխաեան, Ա. ..., Վահան Հո..., ... 5ական ֆր.։ Ընդհ. գումար 181 ֆրանք։

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր. անսական եւ չեխական կերպասներու ... մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ... եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ ... ներ, ձեռնակերտներ եւ կոշկեղէններ։ ... ... քննայ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները ։

ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Նուիրուած՝ ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Կիրակի, 31 Յուլիս ՍԷՆԹ ԱՆդրէի ՊԱՌ ՊԻԼՎԷՏԷՐի օդասուն պարտէզին մէջ

Մասնակցութեամբ՝ Հայ Լեգէոնական Միութեան, Վասպուրականի, Կարնոյ, Բերդի, Ծալոյ Զորի, Թիլի, Երզնկայի, Կարճկանի, Վասպ. ի ՍԷՆԹ ԱՆԹ... նի Հայրենակց. Միութեան, «Հայ Մշակութային», Զարթօնք Երիտասարդաց, ՍԷՆԹ-ԱՆԹուանի եկեղեցւոյ էր, Հայուհեաց, Հայ Արիներու, Գուլվար ... եւ Լա-Վիսթի կ. Խաչի ենթամասնաճիւղերու Տարօն-Տուրուբերանի Նախագայն Միութեան եւ այլ միութեանց։

Կը նախագահէ՝ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ

Կը բանախօսեն՝ Գնդապետ Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Պ. Պ. ԴՐ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ՀԱՅԱՍՏՈՒՐԵԱՆ եւ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Կ՚երգէ Օր. Հ. ԴԷՄԻՐՃԵԱՆ։ Դաշնակի վրայ կը նուագէ Օր. Լ. ՀԱՅԱԴՈՐԵԱՆ

Կ՚արտասանեն Օր.Ներ՝ Մառի Հացագործեան, Ջուարդ Ղազարեան, Աստղիկ Հայրապետեան, Վ. Վարոնեան, Գ. Նազարէթեան, Ռ. Եղիշեան

Պ.Ներ՝ Վ. Տէր-Վարդանեան, Կ. Թիւթիւնեան, Ս. Բրքլեան, Ա. Յակոբեան

Քոյր եւ եղբայր Աճէմեաններ։

Հայկ. եւ եւրոպ. ընտիր եղանակներ պիտի նուագէ Ռատիօ ԱԼԳԱԶԸ.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ։ ԿԱՐԵԼԻ Է ՃԱՇԸ ՀԵՏ ԲԵՐԵԼ։

Առնել թիւ 25 ճանբակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

Տախտերու մասնակցութիւնը՝ 2 ֆրանք։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

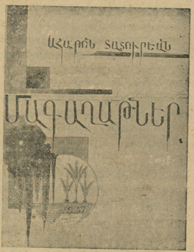

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթուածներէն.—

ՑԱՑԳԱՒՈՐՈՒԹ

ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ

ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ՚ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ

ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ

ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PARIS

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14 - ...

Այցելուները ժամադրուելով հաճին։

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տէր եւ Տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE, Paris (9).

Մէթրօ Cadet et le Peletier (Carrefour Chateaudun).

Հոնտեղի գտնէք ԱՆՄՐՑԵԼԻ կարգով պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը։

Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, անհամեմատ մատչելի գիներով։

Ամէն տեսակ ճաշկերոյթներու, թէյասեղաններու եւ հաւաքոյթներու կը տրամադրուի սրահ։

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։

Անզուգական, Անմրցելի, Անփոխարինելի։

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ ասմունդական սեղանին զարդը։

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրէ եւ գինովները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյր, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը ճաշատուած է։

Dalakupeian 8 Rue Sufflot

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

ՑՈՒՌՆ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)